

שבוע פרשת קדושים - בכל העולם

(5 - 11 May 19)

ל' ניסן - ר' אייר תשע"ט

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַוְוָה בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנִי וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלִזְמִיר
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹמֶשֶׁה לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אֶהֱרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂא
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעַד:**

**וְאַהֲבָתָּה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָ
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמָךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מְצוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתָּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְכֶּם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירִשְׁךָ וַיַּצְהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ
לְבִהְמֹתֶךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּח לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְלַמְדֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמָךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאָמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל כְּנָפֵיהֶם בְּגִדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתָּם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אֲמַת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִנִּי מִקְבֵּל עָלֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם חמוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חמוג - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריד קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קִיָּת.

בו יסופר גדול הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה בְּיָטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ב יֹאמְרוּ־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא בֵּית־אֱהֱרֹן
כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ה מִן־הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה עֲנֵנִי בְּמַרְחֵב יְהוָה:
המשך מזמור קיח נדפס בעמוד נח

קִיָּט.

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא חננה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותך בוי"ו חולם):

א אֲשֶׁר־יִמְיִי־דֶרֶךְ הַהֲלָכִים בְּתוֹרַת יְהוָה: ב אֲשֶׁר־יִצְרֵי עֲדָתִי בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אֵף לֹא־פָעִלוּ
עוֹלָה בְּדַרְכֵי הַלְכוֹ: ד אֶתֶּה צוֹיִתָּה פִקְדֵיךָ לְשֹׁמֵר מֵאֹד: ה אֲחֲלִי וּכְנֹו דְרָכֶי לְשֹׁמֵר חֲקִיד: ו אֲזִ לֹא־אֲבוֹשׁ
המשך מזמור קיט נדפס בעמוד נח

נקודות משיחות קודש – מזמור קיח מתוך "תהילות מנחם"

א-כט – הודו להוי' כי טוב כי לעולם חסדו . . ימין הוי' רוממה ימין הוי' עושה חיל . . אנא הוי' הושיעה נא אנא הוי' הצליחה נא . . הודו להוי' כי טוב כי לעולם חסדו

מעלת "יאמר נא ישראל"

א. אדמו"ר הזקן מפרש¹⁰ פסוקים אלו בפנימיות הענינים: "הודו להוי'" – יהודי מודה להקב"ה, "כי טוב" – שנתן לנו את התורה שנקראת¹¹ "תורה אור", ו"אין טוב אלא אור", כמ"ש¹² "וירא אלקים את האור כי טוב" (וא"כ גם האור נקרא בשם "טוב"), "ואין טוב אלא תורה"¹³. (ויש להוסיף בזה, שמצינו גם שהתורה עצמה נקראת טוב, כמ"ש¹⁴ "כי לקח טוב נתתי לכם תורת גו").

המשך בעמוד סו

(10) מאמרי אדה"ז תקס"ד ע' לה ואילך. וראה גם אוה"ת נ"ך כרך ב' ע' א (התחלת המאמר).

(11) משלי ו, כג.

(12) בראשית א, ד.

(13) אבות פ"ו מ"ג.

(14) שם ד, ב. אבות שם.

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כָּלֹּם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לִיהֲנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם וְאֵינוּ מְבָרְךְ אֵלָּא בַּפֶּעַם רִאשׁוֹנָה שֶׁרֹּאֶה בְּכָל שָׁנָה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

תחילת זמן קידוש לבנה:
מוצאי שבת קודש, ו' אייר

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כא) מסכת בכורות עם ביאורים	ב
ב) מזמורי תהלים קיח, קיט	ג	מדף יח עד דף כד	קצד
ג) מאמר ד"ה והדרת פני זקן		מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ה) ש"פ קדושים, ו' אייר (מאמר ב), ה'תשכ"ה	ה	כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	
ד) שיחת ש"פ קדושים ו' אייר, ה'תשכ"ה	י	אדמו"ר הזקן	רכג
ה) משיחות שבת פרשת תזריע-מצורע,		כג) שולחן ערוך הלכות תפילין	
ו' אייר ה'תנש"א	יח	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רכג
ו) לקוטי-שיחות פרשת קדושים כרך יז	כח	כד) לקוטי תורה ד"ה וכי תבואו אל הארץ ונטעתם	
ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח		אדמו"ר הזקן	רכו
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	לה	כה) שערי תשובה	
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת קדושים	לט	אדמו"ר האמצעי	רלג
ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת קדושים	מ	כו) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת קדושים	סא	אדמו"ר ה"צמח צדק"	רלה
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)		כז) תורת שמואל תרל"ב	
לשבוע פרשת קדושים	סג	אדמו"ר מוהר"ש	רלז
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת קדושים	עג	כח) קונטרס עץ החיים	
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	עו	אדמו"ר מוהרש"ב	רלז
שיעורי רמב"ם		כט) ספר המאמרים – קונטרסים	
יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת קדושים	עט	אדמו"ר מוהריי"צ	רמ
טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת קדושים	קלו	ל) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק	
טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת קדושים	קנא	אדמו"ר מוהריי"צ	רמד
יז) מסכת סוטה עם ביאורים		לא) אגרות קודש	
מדף טו עד דף כא	קנד	אדמו"ר מוהריי"צ	רמה
נביאים וכתובים		לב) חומש לקריאה בציבור	רמו
ירמיה פרק יג, קהלת פרק ב-ג	קפב	לג) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רנב
יט) משניות – מסכת מכות		לד) ביאורים לפרקי אבות פרק ב	רנג
ביאור קהתי	קפד	לה) לוח זמנים לשבוע פרשת קדושים	רנד
כ) עין יעקב מסכת מגילה	קצג	לו) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רנה

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

שיחזור וירצה לדבר ממנה יחשוב וידבר ממנה בשלימות בכל הפרטים, דהא
דמי' לי' כמאן דמנח בקופסא כנ"ל. וכיוון שכן, בהכרח לומר שגם בעידנא
דלא עסיק בה, ישנה אצלו בשלימות (בשכלו').

וממשיך אדמו"ר הזקן במאמר ב'לקוטי תורה', לזאת בגלל החשיבות
הגדולה של זיכרון דברי תורה, כאמור
לעיל, **כָּל אִישׁ נִלְכָּב אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ** לבו מתעורר
להתגרב וּלְכַלְתָּה נִפְשׁוֹ ויש לו
שאיפה ותשוקה גדולה, עד כלות
הנפש, **לְדַבְּקָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ**
בְּתַמִּידוֹת וְלִהְיוֹת ה' שׁוֹכֵן
בְּקִרְבּוֹ תָּמִיד בְּלִי שׁוֹם הַפֶּסֶק
בהשראת השכינה ופרוד מהקדוש -
ברוך-הוא **לְעוֹלָם אֲפִילוֹ רָגַע**
אֶחָד גם בשעה שאינו עוסק בתורה
אלא 'במילי דעלמא', כאמור לעיל,
יקנה לו התורה וישנן את דברי
היטב **בְּמוֹת הַזְכָּרוֹן שֶׁבִּנְפִשׁוֹ**
וְכוֹ' כְּדִי לִזְכּוֹר אוֹתָם תָּמִיד.

ומוסיף, **וּבְזֶה יוֹכֵן טַעַם** לפי
פנימיות העניינים למה שכתוב
בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תוֹרָה⁸
לאדמו"ר הזקן **בְּשֵׁם ה' סִפְרִי**⁹
מדרש ההלכה לחומש דברים, לגבי
המצווה ללמוד בתורה **שִׁמְצָה עַל**
כָּל אֶחָד וְאֶחָד מבני ישראל
לִידַע לדעת **כָּל הַתּוֹרָה שֶׁהֵן**
כָּל תַּרְי"ג מִצְוֹת וְדִקְדּוּקֵיהֶן
פרטי ההלכות של כל דיוק בידי כל
אחת מהמצוות **כוֹ' וְהִינּוּ יֵשׁ**
חשיבות מיוחדת ללימוד כל הפרטים
וכל הדקדוקים הנוגעים לקיום כל אחת
המצוות, כרי **לְהַמְשִׁיךְ** מלמעלה
למטה ולגלות **אוֹר ה' עַל כָּל**
תַּרְי"ג כַּחוֹת שֶׁבִּנְפִשׁוֹ
הָאֱלֹקִית המקבילות לתרי"ג המצוות
בפְּרָטוּתֵיהֶן, **וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב**¹⁰
ב'שיר השירים' בשבחים שהקדוש -
ברוך-הוא ה'דוד' משבח את רעייתו, כנסת ישראל, **כּוֹלֵךְ יִפָּה רְעִיתִי**
וּמוֹם אֵין בָּהּ, "כּוֹלֵךְ" דִּיקָא ולפי פנימיות הדברים הכוונה להשראת
השכינה וגילוי והארת אלוקות באופן פנימי ועמוק בכל פרט ופרט מתרי"ג
כוחות הנפש.

וְהִדְרֵת פָּנֵי זָקֵן¹, ואמרו על כך חכמינו ז"ל **זֶה שֶׁקֶנָּה חֻמָּה**²,
כלומר, אין הכוונה שצריך להדר ולכבד את הזקן בשנים אלא 'זקן' הוא ראשי
תיבות 'זה שקנה חכמה' והכתוב אומר שצריך לכבד תלמיד חכם (גם אם הוא
צעיר בשנים) **וּמִכָּאֵר רַבְּנֵי הַזָּקֵן בְּדַבְּרוֹ-הַמִּתְחִיל** במאמרו הפותח

בפסוק **הַזֶּה שֶׁבִּלְקוּטֵי תוֹרָה**
ספר מאמרי חסידות שלו על פרשיות
התורה של חומשים ויקרא-במדבר-
דברים (ושיר השירים) סוף
פְּרָשְׁתָנוּ³, פרשת קדושים, וזה -
לְשׁוֹנוֹ: "שֶׁקֶנָּה", הִינּוּ כְּמוֹ

שֶׁכְּתוּב⁴ כנבואת ירמיהו על תלמידי
החכמים **וּתְפָשִׁי הַתּוֹרָה, דִּהְיִנּוּ**
מִי שֶׁתּוֹפֵס וקולט דברי תורה
בְּמוֹת הַזְכָּרוֹן וְחֻקֵּי תַלְמוּדוֹ
עַל לִוְחַ לְבוֹ תָּמִיד וְאִינוּ שׁוֹכַח
את תלמודו, **כְּמֵאֲמַר רַז"ל**⁵
אֵיזִהוּ תַלְמִיד-חֻכֵּם כָּל
שִׁשּׁוּאָלִין אוֹתוֹ דְּבַר הַלָּכָה
כוֹ' וְעוֹנֶה מִיד, כִּי הוּא זֹכֵר הֵיטָב אֵת
מה שלמד, **שִׁאֲזוּ** כאשר דברי התורה
שלמד חקוקים במוחו ולבו מְצִיָּה
לְעֵמֹד מִפְּנֵי גַם בְּשִׁעָה
שְׂאִינּוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה⁶, לפי
שֶׁהִקְדוּשַׁת-בְּרוּךְ-הוּא שׁוֹכֵן עַד
תָּמִיד, לְעוֹלָם בְּקִרְבּוֹ גַם
בְּשִׁעוֹסֵק בְּמִילֵי דְעֻלְמָא בענייני
העולם, **מֵאַחֵר שֶׁהַתּוֹרָה**
חֻקֵּיהָ בְּמוֹת הַזְכָּרוֹן
שֶׁבִּנְשָׁמָתוֹ וְעַל לְבוֹ, וְאוֹרֵיתָא
וְקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא כּוֹלָא
חַד⁷ והתורה והקדוש-ברוך-הוא
הכול אחד, ולכן אם התורה נמצאת בו,
הרי הקדוש-ברוך-הוא שורה בו, ולכן
מצווה לקום מפניו ולהדרו ולכבדו
35 (וכמבאר בפרטיות יותר ב'הוספות'
למאמר זה ב'לקוטי תורה': "... למד
איוז מסכתא ויודע אותה בעל פה, ודמי
לי' כמאן דמנח בקופסא, הנה כחשוכב

ומדבר בה אזי היא גלויה במחשבתו ובדבורו בבחינת גילוי, אך בעידנא
40 [ש]אינו חושב אז מעניין אותה המסכתא הברורה לו, הרי אז נסתלק עניין
41 השכלה שבמסכתא ההיא משכלו וממחשבתו ודיבורו ואינה מתגלית בהם כלל
42 וכלל. ואף-על-פי-כן אי אפשר לומר שאינה נמצאת כלל בשכלו שהרי תיכף

(1) פרשתנו יט, לב. (2) קידושין לב, ב. (3) ל, ד. (4) ירמי' ב, ח. (5) שבת קיד, א. (6) ראה שו"ע יו"ד סרמ"ד ס"א ואילך.
(7) תניא פ"ד ורפכ"ג בשם הזהר. וראה זהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו בתחילתו. לקו"ת נצבים מו, א. ועוד. (8) הל'
ת"ת לאדה"ז פ"א ס"ד. (9) עקב יא, כב. (10) שה"ש ד, ז.

ביאור בדרך אפשר

עַל־כָּל־פָּנִים לְפָחוֹת קִנְיָה וַיִּחְקֹק בּוֹיָכֹרֶן, כָּל אֶחָד גַּם מִשְׁקֶה
לוֹ לַלְמֹד אֶת כָּל פְּרִטֵּי הַהִלְכוֹת שֶׁל כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, סֵדֶר קִדְּשִׁים),
דִּבְשֵׁלָמָא, מִילָא הַסְבָּרָא הַשְׁעָם שֶׁמִּבְּאֵי רַבּוֹ הִזְקֹן בְּמֵאֵמָר לְשִׁינוֹן סֵדֶר
קִדְּשִׁים שֶׁסֵּדֶר קִדְּשִׁים נִקְרָא בְּדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל "חֻקְמָה", הֲרִי
זֶה שִׁנָּה לְעִנִּין "זִקְן שִׁנָּה

צוֹק הָעֵתִים וְקוֹצֵר רוּחַ דַּעַת הַמַּשְׁגִּי וְעוֹמֵק
הַמּוֹשֵׁג, עַל-כָּל-פָּנִים לַפְּחוֹת יִשְׁתַּדֵּל לְקַבֵּל עוֹז
וְתַעֲצוּמוֹת לַקְּנוֹת וְלַחֲקוֹק בְּמוֹת הַזְכָּרוֹן
שֶׁבִּנְפֹשׁוֹ, חֲמִשָּׁה חוֹמְשֵׁי תוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר כָּתַב
מִפִּי הַגְּבוּרָה, שֶׁהֵן שְׂרֹשׁ כָּל הַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב
וְשֶׁבְּעַל-פֶּה כּוֹלָה, בְּנוֹדַע שְׂרָבִי עֲקִיבָא הִזִּיה
דּוֹרֵשׁ עַל כָּל קוֹץ וְקוֹץ תַּלְמֵי תַלִּים שֶׁל הִלְכוֹת¹¹,
רַק שֶׁהֵן בְּהֻעָלָם גָּדוֹל, בְּעֵלְמָא דְאַתְפָּסְיָא.
וּמַעֲלָמָא דְאַתְגַּלְיָא הִיא הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה, עַל-
כָּל-פָּנִים לַפְּחוֹת יִקְנֶה וְיַחֲקוֹק סֹדֵר קִדְשִׁים¹
הַנִּקְרָא "חֻכְמָה" בְּדִבְרֵי רַז"¹², וּמִכְפָּר עֲוֹנוֹתָיו¹
שֶׁל אָדָם כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָאֲרִיז"¹³.

וְצָרִיךְ לְהֵבִין בְּנוּגַע לְבָאוֹר מַעֲלַת סֹדֶר קִדְשִׁים
 (שְׁלֹכֵן עַל-כָּל-פָּנִים לְפָחוֹת יִקְנֶה)
 וַיִּחְקֹק סֹדֶר קִדְשִׁים), דְּבִשְׁלָמָא הֵטַעַם שְׁסֹדֶר
 קִדְשִׁים נִקְרָא "חֻכְמָה", הָרִי זֶה שֶׁיֵּד לְעִנִּין "זֶקֶן
 שֶׁקֵּנָה חֻכְמָה", וְכַפִּי שְׁמִדְגִישׁ שְׁצָרִיךְ לְקִנּוּת
 הַתּוֹרָה בְּמוֹת הַזְּכָרוֹן שֶׁבִּנְפֹשׁוֹ, כִּי מוֹת הַזְּכָרוֹן
 הוּא מוֹת הַחֻכְמָה¹⁴, וְכִינן שְׁסֹדֶר קִדְשִׁים נִקְרָא
 "חֻכְמָה", לְכֵן יֵשׁ מַעֲלָה מִיּוֹחֶדֶת לְקִנּוּת וְלִחְקוֹק
 סֹדֶר קִדְשִׁים בְּמוֹת הַזְּכָרוֹן. אָבֵל מַה שֶׁיֵּד לְכֹאֵן
 הָעִנִּין שְׁסֹדֶר קִדְשִׁים מְכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם.
 (ב) וַיּוֹכֵן בְּהִקְדָּים בָּאוֹר הַפְּסוּק "כּוֹלֵךְ יָפֵה
 רַעֲיָתִי וּמוֹם אֵין בָּךְ" (הַמּוֹבָא

79 וַיִּכְנֹן שְׁסָדֵר קִדְשִׁים וְנָקָר "חֻכְמָה", וְהַחֲכָמָה שִׁיכַת בְּמִיּוּחַד
80 לְזִיכְרוֹנָהּ, כְּאִמּוֹר, לִכְן יִשׁ מַעֲלָה מִיּוֹחַדָּת לְקִנּוּת לְלַמּוֹד וּלְשֹׁנָה
81 וּלְחִקּוֹק סֵדֵר קִדְשִׁים בְּמוֹחַ הַזְכָּרוֹן. אֲבָל מַה שֶּׁיֵּדָּה לְכָאן
82 לְנוֹשֵׂא הַחִקְיָה בִּיכְרוֹן הָעֵנֶן שְׁסָדֵר קִדְשִׁים מְכַפֵּר עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל
83 אָדָם?

84 **(ב) וַיִּזְכֹּן** הקשר בין העובדה שלימוד סדר קדשים מכפר עוונות ללימוד
85 סדר קדשים בעל-פה **בַּהֲקָדִים** תחילה **בְּאוֹר הַפְּסוּקִים** ב'שיר השירים'

⁸⁶ "כֹּהֵלֶךָ יִפְּה רְעִיתִי וּמֹוֹם אֵין בָּךְ" (הַמּוֹבֵא ב'לְקוּטֵי תוֹרָה'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

45 רצויים המעלימים ומסתירים על האור האלוהי כשם שהקליפה מכסה על הפרי
 46 שֶׁהֵם ה'קליפות' מִסָּף מְבַדִּיל וּמַחֲצִיזָה שֶׁל בְּרָזֶל הַמִּפְסָקָת
 47 בִּינָם לְאַבְיָהֶם שֶׁבִּשְׂמִים כו', וכאשר עושים תשובה 'שוכרים'
 48 ומבטלים את המחיצה הזו ואז יכול להיות החיבור בין הקדוש-ברוך-הוא
 49 ונכנסת ישראל.
 50 וְעַל-פִּי-זֶה מוֹכֵן מָה
 51 שֶׁהִפְסִיק מוֹסִיף ואומר שהשבח
 52 של כנסת ישראל הוא "ומום אין
 53 בָּךְ", דִּלְכָּאוּרָה, לְאַחֲרֵי
 54 שֶׁנֶּאֱמַר "כּוֹלֵךְ יָפָה", מוֹכֵן
 55 מַעֲצָמוֹ שִׂ"מוֹם אֵין בָּךְ",
 56 שֶׁהֵי עֲנֵן שֶׁל מוֹם הוּא הַפָּךְ
 57 הַיּוֹפִי ואם יש יופי, מוכן מאליו
 58 שאין מום שהוא סתירה ליופי.
 59 אֵךְ הָעֲנָן הוּא, שֶׁבְּרוּחָנִיּוֹת
 60 הָעֲנָנִים יָכוֹל לְהִיּוֹת שֶׁ"כּוֹלֵךְ
 61 יָפָה" ולכאורה מוכן מזה שאכן אין
 62 מום וגם המצב ב'סור מרע' הוא כראוי,
 63 וְאַף-עַל-פִּי-כֵן לַמַּעֲשֶׂה הָרִי
 64 הוּא בַּעַל מוֹם, כְּמֶאֱמַר
 65 רז"ל¹⁷ אֶפִּילוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל
 66 מְלֵאִים מִצּוֹת כְּרֻמּוֹן, וְהִינוּ,
 67 שֶׁהֵם אוֹתָם 'פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל'
 68 מְלֵאִים (בְּכָל אַבְרִיהֶם)
 69 בְּמִצּוֹת מִסּוֹג שֶׁל "עֲשֵׂה טוֹב", ולכן
 70 הֵם רְאוּיִים לִשְׁבַח שֶׁל "כּוֹלֵךְ
 71 יָפָה", וְאַף-עַל-פִּי-כֵן הָרִי
 72 הֵם בַּעֲלֵי מוֹם, שֶׁעוֹבְרִים
 73 עֲבֻרוֹת בְּמִזִּיד ואינם מקיימים את
 74 הַצִּוּיוֹ "סור מרע", שֶׁלֹּכֵן נִקְרָאִים
 75 פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי פָשַׁע הוּא
 76 בְּמִזִּיד¹⁸ כְּדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל
 77 (בַּגְמָרָא, לַגְבִּי נוֹסֵחַ הוֹרִידוּ שֶׁל הַכֶּהֵן
 78 הַגָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים שְׂכוֹלֵל הַלְשׁוֹנוֹת
 79 'חֲטָא' ו'עוֹן' ו'פֶּשַׁע'). וְלִכֵּן
 80 מְדֻגֵּשׁ הַכְּתוּב שֶׁנוֹסֵף לָכֵךְ
 81 שֶׁ"כּוֹלֵךְ יָפָה רַעֲיָתִי" ב"עֲשֵׂה
 82 טוֹב", הִנֵּה עוֹד זֹאת, "ומום
 83 אֵין בָּךְ" ב"סור מרע".
 84 אֲמָנָם מַחֲמַת צוֹק הָעֵתִים כו'
 85 הַקְּשִׁיִּים הַמִּוִּיחָדִים בַּעֲבוּדַת ה' בְּדוּרוֹת
 86 הָאֲחֵרוֹנִים (שֶׁבִּזְהָ קָאִי עוֹמֵד, עוֹסֵק
 87 ב'לְקוּטֵי תוֹרָה' פֶּאֶן), יָכוֹל
 88 לְהִיּוֹת שֶׁיַּחֲסֹר לֹא רַק בַּעֲנָן

1 שֶׁם דִּיבּוֹר הַמַּתְחִיל 'והדרת פני זקן'), שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה
 2 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי עֲנָנִים, שׁוֹנִים, כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִפְרֵט.
 3 עֲנָן הָאֶחָד, "כּוֹלֵךְ יָפָה", שֶׁהוּא עֲנָן הַיּוֹפִי הַעִילּוֹי וְהַשְּׁלִימוֹת
 4 שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל תְּרִי"ג הָאַבְרִים (וְהַפְּחוֹת) שֶׁל הַנִּשְׁמָה,
 5 שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל-יְדֵי קִיּוֹם תְּרִי"ג
 6 מִצּוֹת שֶׁכֵּל אַחַת מֵהֶן קְשׁוּרָה בְּאֶחָד
 7 מִתְרִי"ג כּוּחוֹת הַנִּשְׁמָה, אוֹ הַשְּׁלִימוֹת
 8 וְהַעִילּוֹי שֶׁל תְּרִי"ג כּוּחוֹת הַנִּשְׁמָה
 9 שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל-יְדֵי לִימוּד כָּל
 10 הַתּוֹרָה שֶׁהֵן הַהִלְכוֹת שֶׁל כָּל
 11 תְּרִי"ג מִצּוֹת וְדִקְדּוּקֵיהֶן כו',
 12 כְּנ"ל (מ'לְקוּטֵי תוֹרָה')
 13 שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה בְּאִמְצָעוֹת לִימוּד
 14 פְּרִטֵי דִינֵי הַמִּצְוֹת מִמְּשִׁיךְ הָאֵדָם
 15 הַלּוֹמֵד אֹרֶךְ ה' וּמַגִּלָּה אֱלוּקוֹת עַל
 16 כָּל תְּרִי"ג כּוּחוֹת שֶׁבִּנְפָשׁוֹ
 17 הָאֱלֹקִית בְּפִרְטוּתֵיהֶן כְּלוֹמֵר,
 18 הַהִמְשָׁכָה בְּכָל כּוֹחַ מִתְרִי"ג הַכּוּחוֹת
 19 הַיֵּא בְּכָל פְּרִטֵי הַכּוֹחַ. וְעַל-יְדֵי-זֶה
 20 בְּאִמְצָעוֹת הַמִּשְׁכָּת וּגִילּוֹי אֱלוּקוֹת
 21 בְּנִשְׁמָה נַעֲשֶׂה הָעֲנָן
 22 ד'רַעֲיָתִי", שֶׁהוּא הַחֲבֹר
 23 דְּכִנְסָת יִשְׂרָאֵל הַבְּחִינָה הָאֱלוּקִית
 24 שֶׁהִיא הַמְקוֹר שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עִם
 25 הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בַּעֲצָמוֹ.
 26 וְעֲנָן הַשְּׁנִי שְׂבוּ מְדוּבָר בַּפְּסוֹק זֶה
 27 לְפִי פְּנִימִיּוֹת הָעֲנָנִים, "ומום אין
 28 בָּךְ", שֶׁהוּא הַתְּנָאִי לַהֲמִשְׁכָּת
 29 וּגִילּוֹי אֱלוּקוֹת בְּנִשְׁמָה שֶׁצָּרִיךְ
 30 לְהִיּוֹת "סור מרע", לַהֲתַרְחֵק
 31 מִעֲשֵׂיית רַע, הֵייוֹ עֲבִירָה עַל מִצְוֹת
 32 הַתּוֹרָה, כִּי בִּפְאֶשֶׁר יִשְׁנוּ עֲנָן שֶׁל
 33 חֲטָא וְעוֹן, הָרִי בִּינּוּ
 34 שֶׁעוֹנוֹתֵיהֶם מְבַדִּילִים וְעוֹשִׂים
 35 מַחֲצִיזָה וּפִירוּד בִּינֵיהֶם וּבֵין
 36 אֱלֹקֵיהֶם¹⁵, לֹא יָכוֹל לְהִיּוֹת
 37 הָעֲנָן ד'רַעֲיָתִי" שֶׁעֲנִינּוּ הוּא
 38 כְּאִמּוֹר חִיבּוֹר וְקִישׁוֹר בֵּין הַקְּדוּשׁ-
 39 בְּרוּךְ-הוּא וְכִנְסָת יִשְׂרָאֵל. וְכְּמֶאֱבָר
 40 בְּתַנְיָא¹⁶ שֶׁאֵי-אֶפְשָׁר
 41 לְרַשְׁעִים שַׁעֲשׂוּ עֲבִירוֹת לְהַתְּחִיל
 42 לַעֲבֹד ה' בְּלִי שֶׁיַּעֲשׂוּ
 43 תְּשׁוּבָה עַל הָעֵבֶר תְּחִלָּה,
 44 לְשִׁבֵּר הַקְּלִיפּוֹת הַכּוּחוֹת הָאֵל

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ד' כולך יפה" שנעשה ואפשר להגיע אליו על-ידי לימוד
2 וידיעת כל פרטי תרג"ג המצות, אלא יחסר גם בענין
3 ד' מום אין בך" כי בצוק העיתים קשה להתגבר גם בענין 'סור מרע'.
4 ועל זה כדי להביא להמשכת וגילוי אלוקות בנשמה למרות המצב הרוחני
5 הקשה בדורות אלה הסובלים מצוק
6 העתים' היא העצה שיקנה
7 ויחקוק בויכורו סדר קדשים,
8 שיש בו שתי המעלות, הן
9 הענין ד' כולך יפה" ב"עשה
10 טוב", כיון שנקרא "חכמה",
11 והן הענין ד' מום אין בך" ב"סור מרע", כיון שהלימוד בסדר
12 קדשים מכפר עונותיו של
13 אדם, שפירה היא לשון
14 קנות ניקרי, שמקנה מנקה
15 (ומסיר לגמרי) לכלוך
16 החטא¹⁹, ועל-ידי-זה מתבטל ענין המום.
17 ויש להוסיף בזה, דהנה ידוע פתגם כבוד-
18 קדושת מורי-וחמי אדמו"ר²⁰, שלימוד
19 המאמר "והדרת פני זקן" ב'לקוטי תורה'
20 מעורר קבלת הארת 'יחידה' שבנשמה
21 בפנימיות. ומזה מוכן, שגם בתוכן המאמר
22 מודבר אודות בחינת ה'יחידה'. ויש לומר
23 הבאור בזה, על-פי הידוע²¹ שמצד גילוי בחינת
24 ה'יחידה' (שלמעלה מכל ארבע הבחינות נפש-
25 רוח-נשמה-חיה) מתבטלת מציאות הקליפות,
26 כיון ששם אין להם תפיסת מקום, כמאמר
27 רז"ל²² בבואה דבבואה לית להו. וזהו ענין
28 בטול מציאות החטא, שזוהי המעלה דסדר
29 קדשים שמכפר עונותיו של אדם, כנ"ל.
30 ועל-פי-זה יש לומר בנוגע להמבאר בסוף
31 המאמר [בדבור-המתחיל שחורה
32 אני²³, וכדברי כבוד-קדושת מורי-וחמי
33 אדמו"ר²⁰, שלטעם פנימי נדפס סוף המאמר
34 שחורה אני²⁴] בפרוש סיום
35 הכתוב (מפני שיבה גו') ויראת מאלקיד, שקאי על בחינת המלכות, שהפירוש
36 בזה הוא, שבחינת ה'יחידה', שלמעלה מבחינת ההשתלשלות שבאדם,
37 גם הייכות למשנ"ת בד"ה שחורה אני (ז, ד) בענין יריעות שלמה, שאין לעומתם בקליפות כלל.

(19) תניא אגה"ת פ"א. (20) שיחת י"ט כסלו תש"ז (ספר השיחות תש"ז ע' 93). (21) ראה לקו"ת תצא לו, ג. (22) גיטין סו, א. (23) ראה המצויין בסוף המאמר: "ועיין מ"ש ע"פ מפני שיבה תקום והדרת כו' סד"ה שחורה אני ונאווה" (לקו"ת שה"ש יא, סע"א ואילך). (24) וע"פ המבואר לעיל שמצד בחי' היחידה נעשה כפרת העונות, כיון שבבואה דבבואה לית להו, יובן גם השייכות למשנ"ת בד"ה שחורה אני (ז, ד) בענין יריעות שלמה, שאין לעומתם בקליפות כלל.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **שְׁפָאָדִם**, האור האלוני נמשך מדרגה לדרגה ויורד מהקדוש-ברוך-הוא
 2 בעצמו ועד לעולמות ונבראים נחותים ומוגבלים ב'סדר השתלשלות' של
 3 מעבר הדרגתי מדרגה לדרגה, וגם סדר התגלות כוחות הנפש הוא לפי 'סדר
 4 השתלשלות' המקביל ל'סדר
 5 השתלשלות' של האור האלוני, וכשם
 6 שלמעלה באלוקות יש בחינות
 7 ומדרגות נעלות שלמעלה מ'סדר
 8 השתלשלות', כך חלק הנשמה הנקרא
- 9 'יחידה' הוא למעלה מ'סדר השתלשלות' של כוחות הנפש, ובחינה זו
 10 ה'יחידה', נמשכת ומאירה בפנימיות בכל הכחות הפנימיים,
 11 עד לבחינת המלכות כי בהיותה נעלית מ'סדר השתלשלות' של כל
 12 הכחות אין גבול להארה ולהתפשטות
 13 שלה והיא מאירה גם בדרגות הכי
 14 נחותות, וכך בני ישראל אכן ראויים
 15 לשני השבחים גם 'כולך יפה' וגם 'מום
 16 אין בך', כמבואר לעיל.
- 1 נמשכת ומאירה בפנימיות בכל הכחות
 2 הפנימיים, עד לבחינת המלכות.

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אייר, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו מודיע אשר מלאו לבנו יוסף יצחק שי' שלוש שנים בכ"ג בניסן.

והנה אף שיש למצוא היתר לעשות התספורת בימי הספירה, ובמכש"כ [מ]מה שהתירו לעשות זה בחול המועד (עיי' שער תשובה או"ח סי' תקל"א) (בכ"ז ובפרט עפמ"ש בפע"ח בביאור גזירת השערות בימי הספירה) לדעתי כדאי לעשות התספורת בל"ג בעומר ובפרט שמנהג בניי לגזוז שערות תינוקות ביום זה, והשי"ת יצליחו שביחד עם זוגתו - שיחיו - יגדלו את כל ילדיהם שיחיו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבת הדעת.

בברכה.

ב"ה, ז' אייר, תשי"ד

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוהר"ש שי'

שלום וברכה!

... מ"ש אודות השתתפות בספר וויטעבסק שמתכוננים להו"ל באה"ק ת"ו ואחיו ברצונו להשתתף במאמר אודות פעולת חב"ד שמה.

הנה לדעתי נכון הדבר, אלא שבהתאם לשאר המשתתפים ואופי הכללי של הספר - תלוי אם השתתפותו תהי' בגלוי (ביחד עם מי מעסקני אנ"ש שם ומהחסידיים) או לא. ואם ספק בדבר, והרי לפי המצב שם, אי אפשר להיות בטוח שיהי' הספר כדבעי עד שיודעים שמות אנשי חברי המערכת, אז האחריות קטנה יותר כשבא על החתום איש שאינו מעסקני חב"ד, ולכן הצעתי שיכתוב לאנ"ש באה"ק ת"ו היודעים אודות תולדות וויטעבסק בהנוגע לחב"ד, שהם יעמדו שם בקישור עם אחיו שי', ויסדרו הדברים בהתאם להנ"ל. מובן שיכול לכתוב לאנ"ש שעושה זה ע"פ הצעתי.

נוסף על זה - יעורר את אחיו שישגיחו שידפיסו את הדברים בלי סילוף, כי, בכללות, הדבר נכון הוא, וכנ"ל...

המחכה לבשו"ט וחותר בברכת הצלחה בגו"ר.

מ. שניאורסאהן

בס"ד. שיחת שבת פרשת קדושים, ו' אייר, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- 1 א. לפני הציווי "קדושים תהיו וגו'" שבהתחלת פרשתנו, באה הקדמה - כמו בכמה וכמה פרשיות
- 2 בתורה - "וידבר ה' אל משה לאמר". ואחר-כך באה הקדמה נוספת - שבזה נבדלת פרשה זו משאר
- 3 פרשיות התורה - "דבר אל כל עדת בני ישראל".
- 4 ועל זה מפרש רש"י - בהעתיקו את התיבות "דבר אל כל עדת בני ישראל" - "מלמד (היינו, שתיבות
- 5 אלו באות ללמד ענין שישנו רק בפרשה זו ולא בשאר פרשיות, ומפרש מה באות תיבות אלו ללמד)
- 6 שנאמרה פרשה זו בהקהל", לכל בני ישראל, שלכן נאמר "דבר אל כל עדת בני ישראל".
- 7 כלומר: כל שאר פרשיות התורה אמרם משה רבינו לכל בני ישראל לאחר שאמרם לאהרן ובניו
- 8 והזקנים, כפי שפירש רש"י מה שכתוב בפרשת תשא¹ "ואחרי כן נגשו כל בני ישראל ויצום גו'", "אחר
- 9 שלמד לזקנים חוזר ומלמד .. לישראל", "כיצד סדר המשנה, משה היה לומד מפי הגבורה, נכנס אהרן
- 10 שנה לו משה פרקו כו', נכנסו בניו כו', נכנסו זקנים כו' (ורק אחר-כך) נכנסו כל העם כו'"; מה-שאינ-כן
- 11 פרשה זו אמרה משה מלכתחילה "בהקהל", "אל כל עדת בני ישראל" יחדיו³.
- 12 ומוסיף רש"י לבאר הטעם ש"נאמרה פרשה זו בהקהל", דלא ככל שאר הפרשיות - "מפני שרוב גופי
- 13 תורה תלויין בה".
- 14 ב. ולכאורה אינו מובן:
- 15 א) מהו ההכרח שבגלל ש"רוב גופי תורה תלויין בה" תצטרך פרשה זו להאמר "בהקהל"? - הן אמת
- 16 שכיון שיש בה "רוב גופי תורה" צריכה פרשה זו לבוא לידיעתם של כל ישראל, אבל אף-על-פי-כן, גם אם
- 17 לא היתה נאמרת "בהקהל", היה משה מלמדה לכל בני ישראל ככל הפרשיות?
- 18 ב) "קלאץ-קשיא" - היכן מצינו שבפרשה זו נתחדשו "רוב גופי תורה":
- 19 הציוויים שנתחדשו בפרשה זו, כמו הציווי "ובקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה וגו'"⁴ (שזהו פרט
- 20 במצות צדקה), וכיוצא בזה - אינם עיקרים בתורה;
- 21 ואילו הציוויים שבפרשה זו שהם "גופי תורה",
- 22 - כמו הציווי "איש אמו ואביו תיראו" ואת שבתותי תשמורו⁵, שכיון שענינים אלו הם "גופי תורה"
- 23 לכן נאמרו בעשרת הדברות⁶, ובפרט שבנוגע לכיבוד ומורא אב ואם, אמרו חז"ל⁷ שהשווה אותם הכתוב
- 24 לכיבוד ומורא המקום, והרי כיבוד ומורא המקום הוא עיקר בתורה, וכן בנוגע לשמירת שבת אמרו חז"ל⁸
- 25 שהיא שקולה כנגד כל התורה כולה,
- 26 ועל-דרך-זה הציווי "וכי תזבחו זבח שלמים וגו'"⁹, שהוא גם עיקר בתורה, שהרי "שלמים", "שיש
- 27 בהם שלום למזבח ולכהנים ולבעלים"¹⁰, הוא ענין עיקרי בקרבנות, וקרבנות הם עיקר בתורה, להיותם
- 28 (א) משלשת הדברים שעליהם העולם עומד¹¹, (ב) מהלכות חמורות שבתורה¹² -
- 29 הרי ענינים אלו לא נתחדשו בפרשה זו, אלא נאמרו כבר לפני זה: "איש אמו ואביו וגו'" - בעשרת
- 30 הדברות, וקרבן שלמים - בפרשת ויקרא¹³.

זח"ב מז, א. פט, א. וראה חולין ה, סע"א ובפרש"י. הובא בפרש"י
 עה"ת ס"פ שלח (בשמו של רבי משה הדרשן).
 (9) פרשתנו שם, ה.
 (10) פרש"י ויקרא ג, א.
 (11) אבות פ"א מ"ב.
 (12) תוד"ה ספרא - ברכות יח, ב.
 (13) ג, א ואילך.

(1) לר, לב.
 (2) פרש"י עה"פ - מעירובין נד, ב.
 (3) ראה אוה"ח ריש פרשתנו.
 (4) יט, ט.
 (5) שם, ג.
 (6) יתרו כ, יב. שם, ח. וראה גם ויק"ר פכ"ד, ה.
 (7) קידושין ל, ב. תוי"כ ריש פרשתנו.
 (8) ירושלמי ברכות פ"א ה"ח. נדרים ספ"ג. שמו"ר פכ"ה, יב.

- וכיון שכן, הרי גם אם ימצא טעם והסבר לכך ש"גופי תורה" צריכים להאמר "בהקהל" - עדיין אינו מובן: כיון ש"גופי תורה" אלו לא נתחדשו בפרשה זו, אם כן, למה "נאמרה פרשה זו בהקהל"?
- (ג) לשון רש"י (וכן הוא ב'תורת כהנים'¹⁴ ובמדרש¹⁵ ששם הוא המקור דפירוש רש"י) הוא "רוב גופי תורה תלויין בה". ולכאורה, הוה-ליה-למימר שרוב גופי תורה נאמרו בה, נכללו בה, וכיוצא בזה, ומהו דיוק הלשון "תלויין בה"?
- ג. אך קושיות אלו מתורצות אחת בחברתה:
- רש"י אינו יכול לומר "שרוב גופי תורה נאמרו בה" (וכיוצא בזה) - כיון שבפרשה זו לא נאמרו גופי תורה כלל (כלומר: לא זו בלבד שלא נאמרו בה רוב גופי תורה, אלא שלא נאמרו בה גופי תורה כלל), שהרי כל גופי תורה שנזכרו בפרשה זו, נאמרו כבר בפרשיות לפני זה.
- החידוש של פרשה זו הוא - ש"רוב גופי תורה תלויין בה", היינו, שאופן הקיום של רוב גופי תורה שכבר נאמרו בפרשיות שלפני-זה תלוי בפרשה זו, כי לולי פרשה זו היה יכול להיות קיומם באופן שהוא היפך רצון העליון, ובפרשה זו "תלוי" שיהיה קיומם כפי רצון העליון.
- ולדוגמא: בנוגע ל(כיבוד ו)מורא אב ואם - שהוא עיקר בתורה ("גופי תורה") כנ"ל - הרי לולי פרשה זו היה מקום לומר שגם כאשר אביו יאמר לו חלל את השבת צריך לשמוע לו ו"לכן" "סמך שמירת שבת למורא אב" ("איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו"), לומר אף-על-פי שהזהרתך על מורא אב, אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו"¹⁶], ונמצא, שקיום הציווי של כיבוד ומורא אב ואם "תלוי" בפרשה זו, שעל-ידה יתקיים ציווי זה כפי רצון העליון, ולא באופן הפכי חס-ושלום.
- ועל-דרך-זה בנוגע להציווי דקרבן שלמים - שגם הוא עיקר בתורה כנ"ל - ש"תלוי" בפרשה זו, שבה נתבארו כמה וכמה פרטים באופן קיום הציווי שיהיה כפי רצון העליון, ולא באופן הפכי חס-ושלום.
- וכן הוא בנוגע לכמה וכמה גופי תורה שנזכרו בפרשה זו.
- ד. וכיון ש"רוב גופי תורה תלויין בה" - לכן "נאמרה פרשה זו בהקהל":
- אילו היו נאמרים בפרשה זו גופי תורה חדשים - לא היה איכפת שכל בני ישראל ישמעו ציוויים אלו לאחר שמשא יאמרם תחילה לאהרן, לבניו ולזקני ישראל, ורק לאחר-יזה יאמרם לכל בני ישראל;
- אבל כיון שבפרשה זו תלויין רוב גופי תורה, היינו, שפרשה זו באה לבאר ולהבהיר בנוגע לציוויים שכבר נאמרו לפני זה שאופן קיומם יהיה כדבעי, ולולי פרשה זו עלולים לקיימם באופן שהוא היפך רצון העליון, ובפרט שהמדובר אודות ציוויים שהם עיקרים בתורה, "גופי תורה", ובזה גופא (לא רק ענינים אחדים, אלא) "רוב גופי תורה" - אזי חבל על כל רגע:
- אי אפשר להמתין עד שמשא ילמד פרשה זו לאהרן, ואחר-כך לבני אהרן, ואחר-כך להזקנים - שהרי בינתיים עלולים בני ישראל לעשות "רוב גופי תורה" באופן שהוא היפך רצון העליון חס-ושלום,
- [ואי אפשר להבהיר זאת בכך שבינתיים ישמעו כל בני ישראל מאהרן או בניו או הזקנים שכבר שמעו ממשא את הפירוש האמיתי באופן קיום ציווי פלוני - דכיון שבשמעם את הציווי ממשא הונח אצלם באופן מסוים, לא יועיל מה שישמעו מפלוני, אפילו בשמו של משה, שהפירוש האמיתי הוא באופן אחר, אלא בהכרח שישמעו זאת ממשא עצמו],
- ולכן, כאשר נאמרה פרשה זו על-ידי הקדוש-ברוך-הוא - הוצרך משה לאמרה תיכף ומיד "בהקהל", במעמד כל בני ישראל, דלא כ"סדר המשנה" שהיה נהוג בכל שאר פרשיות התורה, כי כדי לשלול ענין של קלקול, ובפרט ב"גופי תורה", כדאי לשנות מהסדר הרגיל (ועל-דרך שמצינו שלאפרושי מאיסורא מותר וצריך להזכיר ענין של הלכה גם במקומות שבהם אסור להזכיר דברי תורה¹⁷).

(16) פרש"י עה"פ.

(17) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סוספ"ה. וש"נ.

(14) ריש פרשתנו.

(15) ויק"ר שם.

- 1 ה. על-פי-זה יש לבאר ענין נוסף בפרשה זו - בנוגע לפירוש רש"י:
- 2 בפירוש רש"י בפרשה זו מצינו בירור הלכה של כמה וכמה ענינים. ולכאורה, כיון שבפירושו על
- 3 התורה בא רש"י לפרש פשוטו של מקרא - מה מקום לענין של בירור הלכה שאינו נוגע לפשוטו של
- 4 מקרא?
- 5 וההסברה בזה - שאף שבירור ההלכה בענין המדובר בפסוק פלוני אינו נוגע לפשוטו של מקרא של
- 6 פסוק זה עצמו, מכל-מקום, הרי זה נוגע לפשוטו של מקרא להתחלת הפרשה - "דבר אל בני ישראל",
- 7 "מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה" - להבהיר כיצד תלויין בפרשה זו
- 8 רוב גופי תורה, כיון שבה נתבארו כמה וכמה פרטי הלכות שעל ידם יהיה קיום המצוות כפי רצון העליון,
- 9 כנ"ל.
- 10 ו. ועל-פי-זה יש לתרץ גם קושיא צדדית:
- 11 מצינו במדרש¹⁵, שלאחרי שמבאר ש"פרשה זו נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה",
- 12 מוסיף: "ג' פרשיות הכתיב לנו משה רבינו בתורה וכל אחת מהן יש בה מששים ששים (ויש דעה:
- 13 משבעים שבעים) מצוות, ואלו הן כו' ופרשת קדושים".
- 14 ולכאורה קשה: אם כן - היו גם שתי פרשיות הנ"ל צריכות להאמר "בהקהל"?
- 15 ועל-פי האמור לעיל מובן החילוק בין ג' הפרשיות - שבשתי הפרשיות יש בכל אחת ששים (או
- 16 שבעים) מצוות חדשות, מה-שאינ-כן בפרשת קדושים נתבאר והובהר כיצד ובאיזה אופן יש לקיים את
- 17 המצוות (שהציווי עליהם נאמר בפרשיות שלפני זה), ורק בענין זה יש צורך והכרח שהאמירה תהיה
- 18 "בהקהל" (כנזכר לעיל סעיף ד).
- 19 ז. ענין הנ"ל - ככל עניני התורה - מהוה הוראה בעבודתינו:
- 20 כאשר הרבי שולח שלוחים ודורש להתמסר לעבודה של הפצת היהדות, הפצת תורת החסידות וכו'
- 21 - ישנם החשובים: הן אמת שבודאי צריכים לקיים את השליחות, אבל אף-על-פי-כן, מהי המהירות?
- 22 אפשר לעשות זאת ברגע שלאחרי זה...
- 23 ובכן, צריכים לדעת שהקיום של "רוב גופי תורה" של אותם יהודים הנמצאים במקום שאליו נשלח,
- 24 תלוי בשליחות שלו!
- 25 בכלל, עומדים עתה יהודים בתנועה של חיפוש אחר אמונה, תורה ומצוות, אלא שאינם יודעים כיצד
- 26 ובאיזה אופן יש לעשות זאת. וכיון שכן, הרי האיחוד בקיום השליחות עלול לגרום לידי כך שיפרשו את
- 27 ענין האמונה וכו' באופן הפכי רחמנא-ליצלן!
- 28 אילו היה ענין השליחות רק עבורו (עבור השליח), כדי שלאחרי מאה ועשרים שנה יוכל לבוא אל
- 29 הרבי ולומר לו "עשיתי שליחותך" - אולי היה נתינת-מקום לדחות את קיום השליחות;
- 30 אבל האמת היא, שכוונת השליחות ששולח הרבי היא - בשביל הזולת, כדי להציל את אותם נשמות
- 31 של בני ישראל שנמצאים במקום שליחותו, ולכן, אי אפשר לדחות את קיום השליחות, שהרי ברגע זה
- 32 עלול יהודי לפרש את ענין האמונה וכו' באופן הפכי, ושוב לא תהיה אפשרות חסוד-שלום להציל אותו!
- 33 אך עדיין יכול לטעון: וכי מחוייב הנני למהר ולרוץ לפעול על הזולת, בגלל הספק, שמא אחר-כך
- 34 יהיה מאוחר?!
- 35 ועל זה אומרים לו, שהפעולה על הזולת היא לא רק טובה עבור הזולת, אלא זהו ענין שנוגע גם
- 36 אליו - כפי שלמדים ממה שכתוב בפרשתנו שהענינים ש"רוב גופי תורה" תלויין בהם נאמרו "בהקהל",
- 37 "אל כל עדת בני ישראל", כולם יחדיו, היינו, שגם אהרן הוצרך להמתין עד שיתאספו כל בני ישראל, כולל
- 38 גם בנה של שלומית בת דבריו... ורק אז קיבל אהרן הוראות אלו, ועל-דרך-זה בנידון-דידן, שגם הוא
- 39 אינו יכול לקבל את הענינים השייכים אליו עד שיעסוק במסירת הוראות התורה ליהודים נוספים.

- ח. ויש להוסיף ולבאר הרמז בדיוק הלשון "פרשה זו .. שרוב גופי תורה תלויין בה":
 מהחילוקים שבין "גופי תורה" לנשמה דתורה - שנשמה דתורה קשורה עם כח המחשבה, ו"גופי תורה" קשורים עם כח המעשה.
 וזהו ש"רוב גופי תורה" תלויין בפרשה זו - שהקדושה שאודותה מצווה התורה בפרשה זו ("קדושים תהיו") היא הקדושה בנוגע לכח המעשה ("גופי תורה").
 ועל זה נאמר "קדושים תהיו כי קדוש אני":
 ובהקדם מאמר חז"ל¹⁸ על פסוק זה: "קדושים תהיו, יכול כמוני, תלמוד-לומר כי קדוש אני, קדושתו למעלה מקדושתכם".
 ועל-פי הידוע פתגם כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר¹⁹, שגם קושיא והוה-אמינא בתורה הוא ענין של תורה, נמצא, שיש נתינת-מקום לכך שקדושתו של יהודי, "קדושים תהיו", תהיה "כמוני", כמו הקדושה ד"קדוש אני", קדושת עצמותו²⁰.
 וקדושה זו, שעל ידה באים להקדושה ד"קדוש אני", היא הקדושה שבנוגע לכח המעשה דוקא ("גופי תורה").
 והיינו, שאף-על-פי שכח המחשבה הוא דק ורוחני יותר, ומגיע בנפש בעומק יותר, שלכן אמרו חז"ל²¹ "הרהורי עבירה קשו מעבירה", מכל-מקום, דוקא על-ידי הקדושה דכח המעשה מגיעים להקדושה ד"קדוש אני".
 וטעם הדבר - לפי שהגבוה גבוה ביותר נמשך דוקא על-ידי המטה מטה ביותר²².
 ט. וזהו גם מה שפירש רש"י "קדושים תהיו, הו פרושים מן העריות":
 בפירוש "קדושים תהיו" כתב הרמב"ן²³ (וכן הובא בכמה מקומות בחסידות²⁴) שקאי על הציור ד"קדוש עצמך במותר לך"²⁵, שזוהי דרגא נעלית בעבודה, שפורש עצמו אפילו מדברים המותרים. אבל פירוש רש"י - פשוטו של מקרא - הוא: "הו פרושים מן העריות".
 והיינו, שנוסף לכך שהקדושה דפרשת קדושים קשורה עם כח המעשה ("גופי תורה"), הנה בכח המעשה גופא מדובר לא אודות קדושה בדברים המותרים (כפירוש הרמב"ן), ששרשם מקליפת נוגה²⁶, אלא אודות פרישות מן העריות, שהם דברים האסורים ששרשם מג' קליפות הטמאות²⁷, ובג' קליפות הטמאות גופא הרי זה תוקף וקושי הקליפה, "ערות הארץ"²⁸.
 וכפי שמצינו שמצד תוקף הקליפה שבעריות הרי זה באופן שנפשו של אדם מחמדת²⁹, ועד כדי כך הוא תוקף התאוה, שבמנחה דיום הכיפורים, קרוב לנעילה, קורין בתורה פרשת עריות, כדי להבהיר ולשלול ענין זה³⁰.
 וזהו גם שהאיסור דעריות הוא עון חמור ביותר, וכפי שמבאר ה'צמח צדק'³¹ בלשון המשנה³² "חמש עשרה נשים כו'", שחמש עשרה בגימטריא י"ה, לפי שהחטא דעריות פוגם בשם י"ה. וכמובן גם מגודל העונש שבעריות, דכיון שהעונש הוא לפי ערך הפגם³³, הרי מגודל העונש מובן גם גודל הפגם.

(25) יבמות כ, א.

(26) תניא פ"ז.

(27) שם פ"ו.

(28) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה פרש"י לך לך יב, יט.

(29) חגיגה יא, ב. וש"נ. רמב"ם הל' איסור"ב פכ"ב הי"ט.

(30) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתרכ"ב. ס"ד וש"נ. וראה גם

"רשימות" חוברת נ ס"ע 11 ואילך.

(31) בחידושי על הש"ס ריש יבמות.

(32) יבמות שם.

(33) תניא פכ"ד בהגה"ה.

(18) ויק"ר שם, ט.

(19) ראה אג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"ג ריש ע' קלג. סה"ש

תש"ב ריש ע' 125. וראה גם תורת מנחם - התוועדות חל"ט ע' 185. וש"נ.

(20) ראה גם מאור עינים עה"ת ריש פרשתנו.

(21) יומא כט, רע"א. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ג.

(22) ראה בארוכה שערי אורה שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"ב ואילך, פל"ב ואילך. ועוד.

(23) ריש פרשתנו.

(24) ראה תניא פ"ל (לט, א). וראה לקמן סי"ג.

1 אך דוקא בפרישות מן העריות מתבטא הענין ד"קדושים תהיו", ודוקא על-ידי-זה באים לקדושה
 2 ד"קדוש אני", קדושת עצמותו³⁴, כאמור, שהגבוה גבוה ביותר נמשך דוקא על-ידי המטה מטה ביותר³⁵.
 3 י. ויש לקשר זה עם פירוש רש"י בסוף הפרשה שלפני זה - "ולא תטמאו בהם אני הוי' אלקיכם",
 4 "הא אם תטמאו אני אלקיכם, ואתם נפסלים מאחרי, ומה הנאה יש לי בכם, ואתם מתחייבים כליה":
 5 נתבאר לעיל³⁶ שג' הלשונות שבפירוש רש"י הם כנגד ג' הענינים ד"אני", "הוי'" ו"אלקיכם".
 6 ואף-על-פי-כן כותב רש"י בתחילת הענין "אני אלקיכם" - כיון ש"אלקיכם" הוא ענין כללי שעל ידו
 7 לוקחים גם את "הוי'", וגם את "אני".

8 והענין בזה:

9 "אלקיכם" - מורה על דרגא תחתונה באלקות, ולכן במקביל לזה נאמר הלשון "אתם נפסלים מאחרי",
 10 בחינת אחוריים, והיינו, לפי ששם אלקים בכללותו הוא חיצוניות (אחוריים) בלבד לגבי שם הוי'³⁷, ומכל
 11 שכן "אלקיכם", היינו, כפי ששם אלקים נמשך בנבראים להיות כח הפועל בנפעל, שזהו חיצוניות
 12 ואחוריים בשם אלקים גופא.

13 ואף-על-פי-כן, דוקא על-ידי "אלקיכם" לוקחים את בחינת "הוי'", ואפילו גם את בחינת "אני".
 14 ועל-דרך-זה בענינו - שקדושת עצמותו ("כי קדוש אני") נמשכת דוקא על-ידי הפרישות מן העריות
 15 ("קדושים תהיו", "הו' פרושים מן העריות"):

16 הקדוש-ברוך-הוא מצד עצמו הוא קדוש ומובדל מעולמות לגמרי, אלא שנתאוה הקדוש-ברוך-הוא
 17 להיות לו יתברך דירה בתחתונים³⁸, נתאוה דייקא, ענין של תאוה ללא טעם³⁹, היינו, שרצונו ליהנות
 18 מעבודתם של בני ישראל.

19 והעבודה שממנה יש להקדוש-ברוך-הוא הנאה - היא העבודה בדברים התחתונים ביותר דוקא, שזוהי
 20 הקדושה בעניני עריות.

21 וענין זה קשור עם המדריגות התחתונות דשם אלקים - כידוע⁴⁰ שהניקה לקליפות (ג' קליפות
 22 הטמאות, עד ל"ערות הארץ", שמשם הוא ענין העריות) היא מהצירופים של שם אלקים, ובזה גופא -
 23 לא מהצירופים של האותיות הראשונות, אלא מהצירופים של האותיות האחרונות דוקא.
 24 ודוקא על-ידי העבודה דקדושה בענינים התחתונים - לוקחים את הענין ד"קדוש אני".

* * *

25 יא. מאמר א (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ובשנה החמישית תאכלו את פריו גו'.

* * *

26 יב. האמור לעיל (במאמר⁴¹) אודות מעלת פירות שנה החמישית על פירות שנה הרביעית, מהוה גם
 27 הוראה לכל אחד מישראל, שאין לפרוש מן העולם, להסתגר בירושלים ולעסוק בתורה, אלא צריך לצאת
 28 לחוץ-לארץ ולפעול עם הזולת, וכאמור לעיל (סעיף ז) שהפעולה עם הזולת הוא ענין שנוגע (לא רק אל
 29 הזולת, אלא) גם אליו.

38 תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג,
 ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.
 39 המשך תרס"ו בתחלתו. ועוד.
 40 ראה ספר הליקוטים ר"פ בא. פע"ח שער המצות פ"ו.
 שער הכוונות ענין הפסח דרוש א'. תו"א יתרו (בהוספות) קט, ד.
 ובכ"מ.
 41 ע' 263 ואילך.

34 נתבאר גם שאין זה בסתירה להמבואר במאמרי חג
 השבועות (סה"מ תר"ס ע' קנג ואילך) שהענין ד"קדוש אני"
 נמשך דוקא ע"י העבודה ד"קדוש עצמן במותר לך" (ראה גם
 לקו"ש ח"א ע' 257 ואילך) - חסר הביאור (המו"ז).
 35 ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 91 ואילך.
 36 שיחת ש"פ אחרי ס"י (לעיל ע' 260). וש"נ.
 37 תניא אגה"ת פ"ד (צד, סע"א). ובכ"מ.

- ישנם כאלו שרוצים להסתגר בחדר הפרישות דוקא, וכאשר בא אליו הבעל-שם-טוב ואומר לו שיפסיק מלימוד התורה בשביל ההילול להקדוש-ברוך-הוא⁴² - הרי הוא מחזיק את עצמו למציאות חשובה, "סאָם" ⁴³ סאָפּאָזשניק... רבינו נשיאנו אומר לו: צא מ"חדר הפרישות" וסע לשליחות, אבל הוא "סאָם סאָפּאָזשניק"... אלא, שלחיותו "חסיד", אינו יכול שלא לציית כלל, אבל הוא דוחה זאת לאחר זמן, מבלי למהר.
- אבל האמת היא, שאי אפשר לדחות את השליחות המוטלת על כל אחד, אלא צריכים לקיימה מיד, כאמור לעיל (סעיף ז), שיתכן שברגע שלאחר-יזה יהיה כבר מאוחר...!
- יג. וזהו גם הקשר עם מה שנתבאר לעיל (סעיף ט) בפירוש "קדושים תהיו" על-פי פשוטו של מקרא, "הוּו פרושים מן העריות" - קדושה בענינים פשוטים דוקא:
- הרמב"ן מפרש אמנם שקאי על הציווי "קדש עצמך במותר לך". אבל אף-על-פי-כן, הרמב"ן עצמו במנין המצוות לא מונה "קדש עצמך במותר לך" בתור מצות-עשה.
- וגם בתניא - אף-על-פי שבפרק כ"ז⁴⁴ אומר רבינו הזקן בפשטות "שמקיים מצות-עשה של תורה .. כשמקדש עצמו במותר לו", הנה בפרק ל'⁴⁵ - ששם מדובר אודות החשבון ביחס אל הזולת, כהקדמה לענין "ואהבת לרעך כמוך"⁴⁶ שבפרק ל"ב - מתחיל אמנם ש"ענין לקדש עצמו במותר לו שהוא מדאורייתא", אבל אחר-כך מוסיף "וגם דברי סופרים חמורים מדברי תורה"⁴⁷, והיינו, שכאשר מדובר אודות העבודה ששייכת אל הזולת, אזי הפירוש ד"קדושים תהיו" הוא (לא) "קדש עצמך במותר לך", שהוא ענין נעלה (בעבודה, אלא) "הוּו פרושים מן העריות" - קדושה בענינים נמוכים.
- כלומר: דורשים מיהודי לוותר על מציאותו, מציאות דקדושה, ועל הענינים הנעלים בעבודתו, ולהשפיל את עצמו בענינים נמוכים כדי לפעול על הזולת, ועד לזולת שצריכים להזהירו מענין העריות שהוא חטא חמור ביותר, כנזכר לעיל.
- יד. ויש להוסיף, שהקשר בין פירוש רש"י "קדושים תהיו", "הוּו פרושים מן העריות" עם ענין הביטול שמביא לידי "ואהבת לרעך כמוך", הוא (לא רק מצד הפחיתות של ענין העריות, כנזכר לעיל, אלא) גם מצד תוכן הציווי עצמו:
- ענין העריות הוא איסור קורבה, וככל שהקורבה גדולה יותר, גדול יותר חומר האיסור, ולכן, האיסור דשניות, שהקורבה היא קטנה יותר, הוא רק מדרבנן⁴⁸, ואילו איסור עריות ממש, שהקורבה גדולה יותר, הוא מדאורייתא.
- ולכאורה: כיון שכל ענין יחוד איש ואשה הוא "והיו לבשר אחד"⁴⁸, הרי צריך להיות הדין להיפך - שככל שתגדל הקורבה, תגדל יותר האפשרות לענין היחוד?
- אך הענין הוא - שהציווי "הוּו פרושים מן העריות" הוא לפרוש מדבר הקרוב אליו - "אדם קרוב אצל עצמו"⁴⁹, היינו, מדבר שרוצה וחפץ בו, ולהתקשר ולהתייחד עם יהודי נוסף, שבגלוי הוא רחוק ממנו.
- וזהו גם תוכן מצות "ואהבת לרעך כמוך" - לבטל את עצמו, ולהתמסר אל הזולת.
- וכאמור לעיל (סעיף ח) - דוקא על-ידי העבודה ד"קדושים תהיו", "הוּו פרושים מן העריות", נעשה הענין ד"יכול כמוני".
- ולכאורה: מהו ההכרח בענין הביטול - הרי מדובר אודות מציאות של קדושה (כמו מי שיושב בירושלים כו'), ולמה דורשים ממנו לבטל את מציאותו?

(46) פרשתנו יט, יח.

(47) ראה עירובין כא, ב. סנהדרין פח, ב.

(48) בראשית ב, כד.

(49) יבמות כה, ריש ע"ב. וש"נ.

(42) ראה סה"מ אידיש ע' 139 ואילך - הובא ונתבאר במאמר

לדעיל פ"ב ואילך (לעיל ע' 264 ואילך).

(43) ראה לעיל ע' 126. וש"נ.

(44) לד, סע"ב.

(45) לט, א.

- 1 אך הענין הוא - כמבואר בתניא²⁷, ש"אין הקדוש-ברוך-הוא שורה אלא על דבר שבטל אצלו יתברך".
 2 - אם הוא "מציאות", אפילו מציאות דקדושה, אין השכינה שורה עליו; השראת השכינה היא במקום
 3 הביטול דוקא, אם "בפועל ממש", או "בכח", אבל איזה כח - "ככל איש ישראל למטה שבכחו להיות
 4 בטל ממש לגבי הקדוש-ברוך-הוא במסירת נפשו על קדושת ה'"²⁷ - כח שבא לידי פועל⁵⁰.
 5 וכאשר ישנו ענין הביטול שמתבטא בציווי ד"קדושים תהיו" כנזכר לעיל - הנה על-ידי-זה לוקחים
 6 את ה"קדוש אני", קדושת עצמותו⁵¹.

* * *

- 7 טו. נתבאר פירוש רש"י בסוף פרשתנו, "כי יהיה בהם אוב וגו'", "כאן נאמר בהם מיתה ולמעלה
 8 כרת, עדים והתראה בסקילה, מזיד בלא התראה בהכרת, ושגגתם חטאת. וכן בכל חייבי מיתות שנאמר
 9 בהם כרת" - שמדיוק הלשון "כי יהיה בהם גו'", ולא כמו שכתוב לפני זה⁵² "והנפש אשר תפנה גו'",
 10 מוכח, שחייב מיתה שנאמר כאן הוא בגלל שמדובר אודות מציאות ברורה וחזקה - "יהיה" - ב"עדים",
 11 והזדון הוא בתוקף ביותר - "בהם" (בפנימיות), ב"התראה"; ומזה ילפינן שהחייב דכרת שנאמר למעלה
 12 הוא (לא רק כאשר מצד איזה טעם לא נענש עונש מיתה על-ידי בית-דין, כמו במולך, שהעונש דכרת
 13 הוא "אם העלם יעלימו גו' עיניהם גו' לבלתי המית אותו"⁵³, אלא גם) במזיד בלא התראה; אבל לא
 14 בשוגג⁵⁴, כי בשוגג יש רק חיוב חטאת.
 15 ומזה שחייב מיתה נאמר כאן, ולא למעלה, בהמשך לחיוב כרת (כמו במולך), למדים ש"כן בכל
 16 חייבי מיתות שנאמר בהם כרת", דכשם שחייב כרת דאוב הוא במזיד בלא התראה [שילפינן זה מכאן,
 17 כנזכר לעיל], כך הוא בכל חייבי מיתה שנאמר בהם כרת, על-דרך הלימוד ד"כל⁵⁵ דבר שהיה בכלל ויצא
 18 כו' ללמד על הכלל כולו יצא"⁵⁶.
 19 ועל דרך ההלכה⁵⁶: רש"י מדייק "שגגתם"⁵⁷, לשון רבים, לרמז אשר (א) גם ידעוני חייב חטאת אף

(*) בפירוש הראב"ד לברייתא דר"י, שהלימוד ד"דבר שיצא מן הכלל כו'" הוא כשהכתוב נאמר ב' פעמים אף שלא נתחדש
 בו דבר. אבל מלבד זה דגבאר אגבאר קא רמית, הנה הראב"ד מבאר הענין באופן הלימוד בדרכי ההלכה, אבל בדרך הפשט
 - הרי הכתוב שנאמר כאן הוא: (1) לגמרי מיותר (לולי החידוש: דיש לכרת בלי חיוב מיתה, ודמיתה דוקא כש"יהיה" -
 עדים, ו"בהם" - התראה), (2) גם שלא במקומו, וגם זה - בדרך הפשט על-כל-פנים - נקרא "דבר שהיה בכלל (במקומו)
 ויצא מן הכלל".

זמירות בשבת, וכששאלוהו: הרי אצל חסידי חב"ד אין אומרים
 זמירות (גם אלו שהכניס רבינו הזקן בסידורו), השיב, שהכוונה
 היתה שבמקום אמירת זמירות בפה יהי' ענין השירה שלמעלה
 מזה, אבל כאשר אין ענין השירה, אזי יכול להיות לכל-הפחות
 ענין הזמירות (ראה גם תורת מנחם - רשימת היומן ריש ע' שכד.
 וש"נ). ועד"ז בנדר"ד: אילו היו לומדים חסידות במשך כל יום
 השבת - מה טוב ומה נעים, אבל המציאות היא שמלבד לימוד
 החסידות (עכ"פ לימוד הלכות השבועי מתוך מס"ג...) עוסקים
 גם בענינים אחרים, כמו שינה, וכן "יושב בטל ה"ז כישן" (שו"ע
 אדה"ז או"ח סוסתקפ"ג), ולכן, אינני מתחשב בטענה זו שאין
 ללמוד נגלה בשבת [טענה שאינה אלא התלבשות ב"איצטלא של
 משי", כדי שלא יפריעו לו לישון!...] - אינך רוצה ללמוד נגלה,
 אמור תהלים - "תהלות ישראל" - במשך כל יום השבת! אבל
 "וויפל איז אַ שיעור" לעסוק ביום השבת בדברים של מה
 בכך [...?], ו"מורה היתר" לדבר נגלה בשבת.

(57) אף שדיוק זה הוא רק באות אחת - שהרי ידוע גדול
 הדיוק בפירוש רש"י, שהתענה תרי"ג תעניות עד שקיבל הסכמה
 מלמעלה על פירושו (ראה תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע'
 327. וש"נ), ולכן, גם מאות אחת אפשר ללמוד כו"כ ענינים.

(50) וכמו אצל ב"ד של ישראל ש"בכח" חשיב כמו "בפועל",
 כיון שבדאי יקיימו כו', משא"כ בב"ד של עכו"ם (ראה גיטין כח,
 סע"ב ואילך).

(51) בענין זה נזכר גם הענין ד"ש מאות אלף רגלי העם
 אשר אנכי בקרבו" (בהעלותך יא, כא), שדוקא ע"י בירור הענינים
 התחתונים, "רגלי העם", נמשך "אנכי בקרבו" (ראה תורת מנחם
 - התוועדויות חל"ז ס"ע 26 ואילך. וש"נ).

(52) שם, ו.

(53) שם, ד.

(54) אף שגבי אוב וידעוני נאמר (פרשתנו יט, לא) "אל
 תבקשו לטנוא בהם", והרי בענין הטומאה אין חילוק בין מזיד
 לשוגג.

(55) ברייתא דר"י רפ"א (תו"כ בתחלתה) - הובא בפרש"י
 עה"ת בא יב, טו. ועוד.

(56) מאמר המוסגר: יש כאלו שמתאוננים על הדיבור בנגלה
 תורה בשבת, באמרם, שאצל חסידים, ובפרט חסידי חב"ד, לא
 רגיל ללמוד נגלה בשבת (ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ז
 ע' 182. וש"נ). והמענה על זה - ע"פ סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר,
 בשם אביו, כ"ק אדנ"ע, שאירע פעם שאדמו"ר מהר"ש אמר

1 שהוא לאו שאין בו מעשה⁵⁸, (ב) שהעושה אוב וידעוני בהעלם אחד, חייב שתי חטאות, כיון ש"חלוקין⁵⁹ 2
הן במיתה": "אוב או ידעוני".

3 ועל דרך הרמז - הקשר בין פסוק זה (שבסיום הפרשה) לפרשת "קדושים", על-פי דברי הרמב"ם 4
(בהקדמתו לפירוש המשניות⁶⁰) שהשייכות דמסכת כריתות לסדר קדשים היא לפי שכל דבר שחייבים על 5
זדונו כרת חייבים על שגגתו חטאת, והרי על-פי פירוש רש"י ילפינן מכאן עיקר מציאות הכרת כעונש 6
בפני עצמו (כנזכר לעיל), וכן הדין דשגגתם חטאת, ואשר חלוקים הם לחטאת** - הוגה על-ידי 7
כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ז עמוד 139 ואילך.

* * *

טז. מאמר ב (כעין שיחה) דיבור-המתחיל והדרת פני זקן.

(*) השייכות דחטאת למיתה, שכיון שחלוקין במיתה חלוקין גם לענין חטאת [אף שגבי חיוב כרת לא נחלקו (כמו שכתוב 1
והנפס גו' אל האובות ואל (לא "או") הידעונים], והרי חיוב חטאת תלוי בכרת, כהכלל כל שזדונו כרת שגגתו חטאת] 2
- מובנת דוקא על פי פירוש רש"י דעיקר מציאות כרת - כעונש בפני עצמו - גס וז' ילפינן דוקא מהענין ומהכתוב דחיוב 3
מיתנה (כנ"ל). - ולכן מתורצת גם כן התמיהה הכי גדולה לשאר הפירושים בהכלל דכל שזדונו כרת שגגתו חטאת, ובכל 4
זאת אין כרת מחלקת לחטאת, כי אם דוקא מיתה (סנהדרין שם).

(**) ויש להוסיף ולהעיר: להרמב"ם כרת דפסח ומילה [שהם מצוות עשה] אינו נלמד משאר הכריתות (ששגגתם חטאת), 1
אלא שהם (כלשון הרמב"ם שם) "מועט" במספר (ולכן נמנו שם); מה-שאין-כן לפי מה שנתבאר בפירוש רש"י שיש בחיוב 2
כרת שני אופנים: (א) חיוב כרת כשיש חיוב מיתה, (ב) עיקר מציאות הכרת (כעונש בפני עצמו (כנ"ל הערה הקודמת)) - 3
הרי לפירוש - הנ"ל (פסח ומילה) "ט"ז", ונלמדים דיניהם מכרת ש(שגגתם חטאת) יש בהם קרבן.

(יט, לא) ידיעוני הוא ש"העצם מדבר" ואין בו מעשה.
(59) כדעת ר"ל - סנהדרין שם. וש"נ.
(60) ד"ה והחלק הששי.

(58) כדעת ר"י - סנהדרין סה, א. וש"נ.
[ואין לומר שכוונת רש"י כדברי הרמב"ם (הל' שגגות פ"א 1
ה"ד) "בעל ידיעוני במעשה", שחייב חטאת רק אם עשה מעשה 2
(אף שסתמי' הוי בלא מעשה - לח"מ שם) - כי רש"י סתם לעיל 3

המשך ביאור למס' בכורות ליום ראשון עמ' א

15 הישראל בַּמִּתְנֻת, אֲחֵי לִיָּה - יבוא הישראל על ידי כך לִיָּדִי 15
16 נִיזָּה וְעִבְדָּה, שיהא סבור שהוא חולין גמורים, והרי הוא אסור 16
17 בכר, משום שהוא ספק בכור, ואם זה הוא טעמו של רבי יוסי, 17
18 נמצא שאף על גב דאין חליפין ביד בהן גם כן פטור הוא 18
19 מן המתנות, קא משמע לן רבי אלעזר שטעמו של רבי יוסי 19
20 הוא משום שעשו את שאינו זוכה כזוכה, ואינו פטור מן 20
21 המתנות, רק כשחליפיו ביד כהן. 21
22 הגמרא רוצה לדחות את התירוץ. מקשה הגמרא: וְיָמִי מִצִּית 22
23 אֲמַרְתָּ הָכִי שטעמו של רבי יוסי הוא משום שלא יבוא לידי גיזה 23
24 ועבודה, וְהָתֵנִי סִיפָא (להלן ע"ב) לגבי שני זכרים שנולדו, אחד 24
25 ממבכרת, ואחד משאינה מבכרת, שהדין הוא שהכהן מקבל 25
26 אחד מהם, והישראל מקבל את השני, ונחלקו לגבי חיוב המתנות 26
27 בבהמה שביד הישראל, ורבי יוסי פוטר, ומבארת המשנה את 27
28 טעמו של רבי יוסי, שְׁהֵיָה רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, 28

1 של המשנה שחילופיו ביד כהן פטר רבי יוסי מן המתנות, אבל 1
2 כאן שאין חילופיו ביד כהן, חייב במתנות. וקשה, פְּשִׁטָּא - הלא 2
3 פשוט הוא דין זה, ומה הוצרך רבי אלעזר להשמיענו, שהרי עַד 3
4 כָּאֵן לֹא קָא פִּטְר רַבִּי יוֹסִי הָתֵם]-בדין משנתינו שנולדו שני 4
5 זכרים כאחד, אֲלֵא דְחַלְפִין בְּיָד בָּהֶן - שתמורת הבהמה שביד 5
6 הישראל, קבל הכהן בהמה אחרת, דְּעָשׂוּ חֲכָמִים אֶת הַכֹּהֵן 6
7 שְׁאִינֵי זֹכֶה מִמֶּשׁ בְּבִכּוּר, כְּזֹכֶה - כמו שזכה בו ומכרו 7
8 לישראל. אֲכָל אֵין חַלְפִין בְּיָד בָּהֶן - אבל כאשר הכהן לא 8
9 קבל בהמה אחרת תמורת הבהמה שביד הישראל, לֹא - בודאי 9
10 שלא עשוהו כמו שזכה בבכור ומכרו לישראל, וצריך הישראל 10
11 להתחייב במתנות, ומה הוצרך רבי אלעזר להשמיענו שחייב 11
12 במתנות. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתִימָא, מַעֲמָא דְרַבִּי יוֹסִי שפטר 12
13 מן המתנות אינו משום שעשו את שאינו זוכה כזוכה, אלא 13
14 משום דְּקָסְכֵּר דָּאִי מְחִיבֵת לִיָּה את ספק הבכור שביד 14

בס"ד. משיחות ש"פ תזריע-מצורע, ו' אייר ה'תשנ"א.

26 "לידת (התגלות) נשמת משיח שהיא ממדריגה היותר
עליונה.. מעלמא דדכורא"10.

28 ובפרטיות יותר: "אשה כי תזריע" – קאי על
29 כללות העבודה דכנסת ישראל ("אשה") בזמן
30 הגלות שנמשלה ל"זריעה"11 ("תזריע"), כמ"ש
31 "וזרעתי" לי בארץ"12, "הבאים ישרש יעקב גר"13;
32 וע"י הזריעה ד"מעשינו ועבודתינו כל זמן משך
33 הגלות"14 נעשית (תיכף ומיד, ללא הפסק כלל)
34 הצמיחה ("יציץ ופרח ישראל"13) דהגאולה
35 האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו שאין אחרי
36 גלות – "וילדה זכר".

37 "ומצורע" – כדאיתא בגמרא15 "מה שמו (של
משיח).. חיורא דבי רבי שמו (מצורע של בית
רבי16), שנאמר17 אכן חלינו הוא נשא ומכאובינו
סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלקים
ומעונה", "מאי סימני' יתיב ביני' עניי סובלי
חלאים"18, "מנוגעים, והוא נמי מנוגע, דכתיב19
והוא מחולל מפשעינו וכתוב חלינו הוא נשא"20.

44 ובפרטיות יותר – כהמשך הכתוב "זאת תהי'
45 תורת המצורע ביום טהרתו"21, ועד שנוהגין לקרוא
46 פרשה זו בשם "פרשת טהרה"22 – ש"מצורע" הוא
47 שמו של משיח בזמן הגלות, שאף שמצד עצמו הוא
48 בתכלית השלימות, כמ"ש23 "ישכיל עבדי ירום
49 ונשא וגבה מאד", מ"מ, סובל וכואב בעצמו צער
50 ומכאובי הגלות; ו'ביום טהרתו' (ש"נרפא נגע

1 א. בהמשך להמדובר ומודגש ביותר בזמן
2 האחרון ממש ע"ד הצורך בפעולתו של כאו"א
3 מישראל לעשות כל התלוי בו להביא את משיח
4 צדקנו בפועל ממש תיכף ומיד ממש1,
5 – כיון שבימינו אלה ממש (עם סיומו של
6 חודש ניסן דהי' תהא שנת אראנו נפלאות) "כלו כל
7 הקיצין" ("קץ הימים" ו"קץ הימין"2) כפשוטו ממש3,
8 ובודאי שתיכף ומיד בא משיח צדקנו, וכאו"א
9 מראה באצבעו ואומר "הנה זה (מלך המשיח) בא"4,
10 שכבר בא (בלשון עבר) ברגע שלפני רגע זה –

11 יש לבאר הדגשת ענין הגאולה ופעולת כאו"א
12 מישראל בהבאת הגאולה בעניני יום הש"ק זה5:
13 לכל לראש – בעניני התורה השייכים במיוחד ליום
14 הש"ק זה – בפרשת השבוע (כולל גם הפרשה
15 שמתחילין לקרוא במנחה), וכן בפרקי אבות דיום
16 הש"ק זה6, וגם בתוכנו של הזמן – הן בנוגע
17 לכללות החודש, והן בנוגע לימי הספירה, כדלקמן.

18 ב. בפרשת השבוע – תזריע-מצורע – מודגש
19 ביותר ענין הגאולה:

20 "תזריע" – "אשה כי תזריע וילדה זכר" –
21 כידוע7 שלידה ("וילדה") רומזת על גאולה (כמ"ש8
22 "ילדה ציון את בני"), ולידת זכר רומזת על החזון
23 והתקוה (זכר) דגאולה האמיתית והשלימה, גאולה
24 נצחית שאין אחרי' גלות ("שיר חדש" לשון זכר9)
25 ע"י משיח צדקנו, היינו, ש"וילדה זכר" רומז על

(10) אוה"ת ריש פרשתנו (כרך ב) ע' תצא – בשם האוה"ח
ר"פ תזריע (וראה גם הגהות הצ"צ לפי' האוה"ח – באוה"ת ריש
פרשתנו (כרך ג') ע' תתט ואילך). ובאוה"ת שבהערה 7: "וילדה
זכר קאי על משיח .. מבחינה ומדריגה עליונה מבחי' עתיק".

(11) ראה תור"א שמות נג, ג ואילך. שם ר"פ בשלח. ובכ"מ.

(12) הושע ב, כה.

(13) ישעי' כז, ו.

(14) תניא רפ"ז.

(15) סנהדרין צח, ב.

(16) פרש"י שם. וראה לקמן ס"ח.

(17) ישעי' נג, ד.

(18) סנהדרין שם, א.

(19) ישעי' שם, ה.

(20) פרש"י סנהדרין שם.

(21) ראה בארוכה אוה"ח ר"פ מצורע – פרטי הרמזים
בהשייכות דטהרת מצורע לביאת המשיח.

(22) ראה לקו"ש ח"ז ע' 100 הערה 5.

(23) ישעי' נב, יג. תרגום עה"פ. זח"א קפא, ב.

(1) שיחת כ"ח ניסן. קונטרס משיחות ש"פ שמיני.

(2) ראה אוה"ת ר"פ מקץ. וש"נ.

(3) נוסף לכך שבזמן הגמרא כבר "כלו כל הקיצין" (סנהדרין
צז, ב).

(4) שה"ש ב, ח ובשהש"ר עה"פ (פ"ב, ח (ב)).

(5) נוסף על הדגשת השייכות הכללית דגאולה ליום השבת
בשירו של יום – "מזמור שיר ליום השבת, מזמור שיר לעתיד
לבוא, ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" (תמיד בסופה).
(6) ובפרט בהלימוד בפעם הראשון והעיקרי (בשנה זו) –
בשבתות שבין פסח לעצרת, כהכנה למתן-תורה (אף שהמשך
הלימוד הוא גם בכל שבתות הקיץ), ובאופן דפעולה נמשכת על
ובכל שבתות השנה כולה (גם בימות הגשמים).

(7) אוה"ת פרשתנו (כרך א) ע' ע. וראה גם תור"א ר"פ וארא.
תור"ח שם צו, ב ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות ק"פ פ"ב (דרמ"צ
עז, סע"ב ואילך)). ועוד.

(8) ישעי' סו, ח.

(9) תהלים צו, א. ישעי' מב, יו"ד. וראה מכילתא בשלח טו,

א. הובא בתור"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב.

בדיני נגעים (ענין הגלות) תקרא בשם "מצורע",³⁰
והפרשה שמדברת בדיני הטהרה (ענין הגאולה)³¹
תקרא בשם "תזריע"?³²

ד) ועד"ז בנוגע לשמו של משיח: כיון שמשיח
הוא גואלם של ישראל – למה מדגישים בשמו
(שהשם מתאר מהותו וענינו) ענין הגלות ע"י
קריאתו בשם "מצורע"?!

ד. ויובן בהקדם הביאור בענין הנגעים²⁸:
על הפסוק "אדם כי יהי בעור בשרו גו",³³
מבואר בלקו"ת²⁹ ש"אדם הוא במדרגה גדולה לפי
שהוא שלימו דכולא³⁰.. אדם הזה כשמוכשרין
מעשיו ותיקן כל הדברים.. יוכל להיות עדיין בעור
בשרו בחי' התחתונה שבו לא נתברר הרע והפסולת
ממנו ונולדים סימנים בגשמיות בבשרו.. והם
הנגעים.. מפני שברוחניות בעבודת ה' תיקן
במעשיו וביור הרע מן הטוב בכל הדברים (ביור
הרע מן הגוף ומן הנפש), רק פסולת שבסוף לבושו
עדיין לא נתברר, לכן נולדו בבשרו.. רק
בחיצוניות".

ויש להוסיף בדיוק לשון הכתוב "אדם כי יהי"
בעור בשרו גו' לנגע צרעת": "בעור בשרו" – שלא
זו בלבד שאינו שייך לה"עצם" (העצמיות) דהאדם
וגידים שלו, אלא שאינו שייך אפילו לה"בשר"
(וגידים) דהאדם, דבר המשתנה וניתוסף בו ע"י
אכילה ושת' שנעשים דם ובשר כבשרו, כי אם
לה"עור" שמסביב (חיצוניות ומקיף) לה"בשר".
ו"בעור בשרו" (החיצוניות דהבשר) גופא – "אדם
כי יהי בעור בשרו", היינו, שאין זה דבר הרגיל,
אלא מקרה ("מקרה נקרי'") היוצא מגדר הרגיל³¹.
וגם אז (כש"והי בעור בשרו") ה"ז רק "נגע צרעת"
– "נגע" גם מלשון נגיעה, היינו, שהענין הבלתי-
רצוי אינו שייך (אליו, אפילו לא) לחיצוניותו
("עור בשרו"), אלא רק נוגע בו.

ועוד ועיקר – כפי שמוסיף בלקו"ת³² – "וגם
נגעים דברים גבוהים הן, שאינו נק' טמא עד

1 הצרעת מן הצרוע" קאי על מעמדו ומצבו של
2 משיח כשמתגלה וגואל את בני בגאולה האמיתית
3 והשלימה²⁴.

4 ג. וצריך להבין²⁵:

5 (א) הקשר והשייכות דב' הפרשיות תזריע-מצורע
6 (שבכו"כ השנים קורין שניהם יחדיו) – דלכאורה,
7 השם "תזריע" (שמצד עצמו קשור עם ההולדה,
8 כמפורש בכתוב "אשה כי תזריע וילדה", שכאשר
9 "תזריע" אזי בא ההמשך ד"וילדה") מורה על
10 הגאולה, ואילו השם "מצורע" (שמצד עצמו הוא
11 הדין הטהרה, ויש צורך בפעולה מיוחדת כדי לפעול
12 המעמד ומצב ד"ביום טהרתו") מורה על (צער
13 ומכאובי) הגלות, ואיך יתחברו שניהם יחדיו?

14 (ב) ועיקר: בנוגע להמשך הפרשיות – תזריע
15 (ואח"כ) מצורע – דלכאורה, לאחר ש"אשה כי
16 תזריע וילדה זכר", גאולה נצחית שאין אחרי' גלות,
17 לא שייך עוד מעמד ומצב ד"מצורע" שקשור עם
18 ענין הגלות?

19 (ג) ועד"ז בכל א' מב' הפרשיות בפ"ע – שם
20 הפרשה ביחס לתוכנה:

21 בפרשת "תזריע" – שם הפרשה מורה על
22 הגאולה ("אשה כי תזריע וילדה"), והמשך ועיקר
23 הפרשה הוא בדיני נגעים²⁶ שמורה על הגלות²⁷;
24 ובפרשת "מצורע" – שם הפרשה (כפי שנקראת
25 בתורה) מורה על הגלות, והמשך הפרשה הוא בדיני
26 טהרת המצורע ("זאת תהי תורת המצורע ביום
27 טהרתו") שמורה על הגאולה.

28 ולכאורה, כיון ששם הפרשה מבטא ומדגיש
29 תוכן הפרשה, הי' מתאים יותר שהפרשה שמדברת

(24) ועד"ז בנוגע לביהמ"ק – כדאיתא במדרש (איכ"ר
פתיחתא כא. הובא ביל"ש פרשתנו רמז תקנא בסופו) על הפסוק
(פרשתנו יג, מה) "והצרוע אשר בו הנגע וגו'", "והצרוע זה בית
המקדש כו" – שנקרא "צרוע" ("מצורע") בחזונו (כההמשך
שם: "וטמא טמא יקרא חורבן ראשון וחורבן שני"), וטהרתו
רומזת על בנין ביהמ"ק. – ועד"ז בויק"ר פרשתנו ספ"ז (בנגעי
בתים): ("ונתתי נגע צרעת) בבית ארץ אחוזתכם, זה ביהמ"ק ..
ונתן את הבית, וביתא דנא סתרי' .. יכול לעולם ת"ל ולקחו
אבנים אחרות, שנאמר (ישעי' כח, טז) לכן כה אמר ה' אלקים
הנני יסד בציון אבן אבן בחן פנת יקרת גר".

(25) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש חכ"ב ע' 70 ואילך.

(26) נגעי אדם – "אדם כי יהי בעור בשרו שאת וגו'" (יג, ב),
ונגעי בגדים – "והבגד כי יהי בו נגע צרעת וגו'" (שם, מז).

(27) ראה ויק"ר פרשתנו ספ"ז: "שאת זו בבל .. ספחת זו
מדי .. בהרת זו יין .. נגע צרעת זו אדום".

(28) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש השבועי (תזריע). וש"נ.

(29) פרשתנו כב, ב.

(30) ראה זהר פרשתנו מה, א.

(31) ראה לקו"ת שם (מדברי הרמב"ם), שהנגעים הם "שלא
כדרך הטבע .. שאינם מליחות המצויים .. אך מעשה נסים הם"
(ראה לקו"ש חכ"ב ע' 65 הערה 9).

(32) שם. וראה גם סהמ"צ להצ"צ מצות טומאת מצורע
בתחתו.

32 ה"אורות עליונים" שאינם מתלבשים ב"כלים"
 33 פועלים תנועה של "רצוא" – שהו"ע כלות הנפש,
 34 "שכלה תכלה אור הנפש ותסתלק מן הכלים..
 35 מיעוט הכלים שלא יהי' בחי' התפשטות למטה,
 36 אלא להסתלק למעלה וליכלל באור ה"צ"י³⁹. ומזה
 37 יכול להיות יניקת החיצונים – "מחמת שאין נמשך
 38 בחי' שוב בכלים ואותיות דקדושה, אזי מבחי'
 39 הרצוא לבד יוכל להסתעף יניקת החיצונים, כמו
 40 שאחר ההתלהבות בתפלה אם אינו עוסק בתורה
 41 יוכל להתהוות מההתלהבות בחי' דינים קפידא
 42 וכעס, ומזה נסתעף ג"כ יש וגסות כו"י⁴⁰.

43 והעצה לזה – כמארז"ל⁴¹ "אם רץ לבך שוב
 44 לאחד", שלאחרי ה"רצוא" צ"ל "שוב", שהו"ע
 45 הביטול, עד ל"ביטול במציאות.. (ש)אין לו כח
 46 כלל להתפעל ברשפי אש בבחי' יש ודבר, אלא הוא
 47 כאבן דומם.. כמו שאנו רואים בבוא העבד לפני
 48 המלך.. כשבא מקרוב מאד לעמוד לפני המלך אז
 49 לא נשאר בו כח ועוז.. מפני שנתבטל ממציותו
 50 לגמרי.. ומצד הביטול.. יבוא ההשבה להתפשט
 51 בכלים מכלים שונים למטה דוקא", ועי"ז נשלמת
 52 הכוונה העליונה שנתאוה הקב"ה להיות לו ית'
 53 דירה בתחתונים דוקא⁴².

54 ונמצא, שפעולת ה"שוב" שלאחרי ה"רצוא",
 55 היא, שגם ה"אורות עליונים" שלמעלה מהתלבשות
 56 בכלים (תנועת הרצוא) יומשכו ויתגלו ב"כלים"
 57 (תנועת השוב).

58 וכדי שיוכל להיות חיבור ב' התנועות דרצוא
 59 ושוב, העלאה והמשכה, חסד וגבורה, צ"ל התגלות
 60 בחי' שלמעלה משניהם – בחי' התפארת, ששרשה
 61 בבחי' הכתר שלמעלה מסדר השתלשלות, שעל
 62 ידה נעשה חיבור ב' הקוין דחסד וגבורה⁴³, העלאה
 63 והמשכה, רצוא ושוב, שגם ה"אורות עליונים"
 64 שלמעלה מכלים יומשכו ויתגלו ב"כלים"⁴⁴.

65 וזהו"ע טהרת המצורע – "זאת תהי' תורת
 66 המצורע ביום טהרתו" – "תורת המצורע" (ולא
 67 "טהרת המצורע" וכיו"ב), ש"תיקונו (של

1 שיקראנו הכהן טמא, וכשעדיין לא קרא לו שם
 2 טמא אין הנגעים בכלל טומאה³³, אלא אדרבה, הם
 3 אורות עליונים³⁴, רק שהם דינא קשיא דקדושה".

4 ה. ויש לומר, שב' ענינים אלו [שהנגעים הם
 5 "רק פסולת שבסוף לבושי (בחיצוניות) שנעדיין לא
 6 נתברר", והם "דברים גבוהים.. אורות עליונים"
 7 (ענינים הפכיים לכאורה)] – תלויים זה בזה:

8 כיון ש"נגעים" הם בעצם "דברים גבוהים..
 9 אורות עליונים", לכן, גם כשנשתלשל מהם ענין
 10 בלתי-רצוי ע"י יניקת החיצונים, ה"ז רק ענין
 11 חיצוני שנוגע (נגיעה בלבד) בבחי' התחתונה
 12 ("בסוף לבושי") בלבד.

13 ולכן, גם התיקון על זה (טהרת המצורע) הוא
 14 (לא ע"י ענין חדש לגמרי, אלא) ע"י גילוי ענינים
 15 האמיתיים של הנגעים שהם "אורות עליונים" – כמרומז
 16 בלשון הכתוב "זאת תהי' תורת המצורע ביום
 17 טהרתו", ש"טהרתו" היא ע"י "יום", שענינו אור
 18 וגילוי, כמ"ש³⁵ "ויקרא אלקים לאור יום", היינו,
 19 גילוי האורות עליונים (ענינים האמיתיים) של הנגעים
 20 (ועי"ז מתבטלת יניקת החיצונים עד להיפך הטהרה
 21 אפילו בחיצוניות בלבד³⁶).

22 ו. וביאור הענין³⁷:

23 סיבת האפשרות ליניקת החיצונים עד להיפך
 24 הטהרה (בגלוי ובחיצוניות) מה"אורות עליונים"
 25 דנגעים (לאמיתתם), היא, מפני גודל מעלת
 26 ה"אורות עליונים" שאינם יכולים להתלבש
 27 ב"כלים". ובלשון הקבלה והחסידות – "אורות
 28 דתוהו"³⁸ שלמעלה מהתלבשות ב"כלים דתיקון",
 29 שמהם נשתלשלו (לאחרי השבירה כו') כל הענינים
 30 הבלתי-רצויים.

31 והענין בעבודת האדם:

(33) משנה נגעים רפ"ג. רמב"ם הל' טומאת צרעת פ"ט ה"ב.
 וראה תו"כ ופרש"י פרשתנו יג, ב. תו"כ ר"פ מצורע.

(34) להעיר, ש"נגע" אותיות "ענג" (זהר ח"א כו, רע"ב. ח"ב
 רסה, ב. ח"ג רעג, א. ועוד), ועפ"ז י"ל שה"אורות עליונים"
 ד"נגעים" קאי על בחי' עונג העליון (וראה לקמן הערה 65).

(35) בראשית א, ה.

(36) וכדי לבטל היפך הטהרה בחיצוניות עכ"פ שנעשית כבר
 (לפני התגלות האורות עליונים) – צ"ל כל פרטי הענינים דטהרת
 המצורע שבהמשך הפרשה.

(37) בהבא לקמן – ראה לקו"ת ר"פ מצורע. סהמ"צ להצ"צ
 שם.

(38) להעיר מהשייכות ד"מצורע" ל"תוהו" – "המצורע
 בגימטריא תוהו" (תורת לוי"צ ע' קסט).

(39) סהמ"צ להצ"צ שם פ"א.

(40) לקו"ת שם.

(41) ספר יצירה פ"א מ"ח. תקו"ז בהקדמה (ז, א). וראה סה"מ

תרנ"ט ע' ריא בהערה.

(42) לקו"ת וסהמ"צ להצ"צ שם. וראה גם תניא ספ"ג.

(43) ראה לקו"ת פרשתנו כג, ג ואילך.

(44) ראה גם דרושים שבהערה 60.

בחיצוניות ובדרגא התחתונה ובאופן של נגיעה
בלבד.

ולכן, גם התיקון שע"י "מעשינו ועבודתנו כל
זמן משך הגלות" הוא (לא ע"י ענין חדש לגמרי,
אלא) ע"י התגלות ענינו האמיתי של הגלות [כמודגש
גם שהתיקון הוא (לא ע"י ביטול הגלות, אלא) ע"י
הפיכת הגלות לגאולה, כידוע⁵² שע"י המשכת וגילוי
האל"ף (אלופו של עולם) נעשה מ"גולה"
"גאולה"⁵³] – אורות עליונים שלמעלה מגילוי
("ישת חושך סתרו"), אשר, ע"י "מעשינו
ועבודתנו כל זמן משך הגלות" פועלים שגם
האורות העליונים שלמעלה מגילוי יומשכו ויתגלו
למטה⁵⁴ (וע"ז תתבטל בדרך ממילא האפשרות
להעלם והסתר כו' עד להיפך הטהרה אפילו
בחיצוניות בלבד).

ויש לומר, שהיתרון ב"מעשינו ועבודתנו כל
זמן משך הגלות" (שע"ז פועלים שהאורות
העליונים יומשכו ויתגלו למטה) הוא מצד הביטול
והמסירת נפש שמודגשת ביותר (ובעיקר) בזמן
הגלות, וע"י הביטול והמס"נ שמצד בחי' היחידה,
הקשורה ומקבלת מבחי' "יחיד" שלמעלה מכל סדר
ההשתלשלות, נעשה חיבור ב' התנועות דרצוא
ושוב, שהאורות העליונים נמשכים ומתגלים
בכלים.

ח. עפ"ז מובן הקשר והשייכות והמשך
הפרשיות תזריע-מצורע (גאולה וגלות), ענין
הנגעים בפרשת תזריע, וטהרתם בפרשת מצורע
(כנ"ל ס"ג):

כיון שהגאולה היא (לא ענין בפ"ע, אלא) כיון
התגלות ענינו האמיתי של הגלות (בדוגמת טהרת
המצורע ע"י התגלות ענינם האמיתי של הנגעים)

1 (המצורע).. ע"י עסק התורה.. כי עיקר עסק התורה
2 צ"ל בבחי' ביטול⁴⁵, וכמ"ש "ונפשי כנפרי⁴⁶ לכל
3 תהי' (וע"ז) פתח לבי בתורתך", שע"י הביטול
4 כעפר נעשה "כלי" לתורה, שהיא מבחי' נעלית
5 ביותר שלמעלה מסדר השתלשלות – בחי'
6 התפארת, כמארז⁴⁷ "תפארת זו מתן תורה", ולכן
7 בכחה לחבר ב' התנועות דרצוא ושוב, שגם
8 האורות עליונים יומשכו ויתגלו בכלים, וע"ז
9 מתבטלת האפשרות דיניקת החיצונים עד להיפך
10 הטהרה דנגעים, כיון שהאורות עליונים (ענינם
11 האמיתי של הנגעים) נמשכים ומתגלים למטה.

12 ז. ומזה מובן גם בנוגע לכללות הענין דגלות
13 וגאולה – נגעי המצורע (גלות) וטהרתם (גאולה):
14 גלות – שענינו העלם והסתר האור האלקי,
15 כמ"ש⁴⁸ "אותותינו לא ראינו גו'", ועד לחושך,
16 ובפרט החושך כפול ומכופל דסוף זמן הגלות –
17 מצד שרשו ומקורו הו"ע נעלה ביותר⁴⁹, "אורות
18 עליונים" שלמעלה מהתגלות בכלים, ועד לבחי'
19 שלמעלה מגילוי לגמרי ("לא ראינו⁵⁰"), בחי' "ישת
20 חושך סתרו"⁵¹, ומפני גודל מעלת והפלאות האורות
21 שלמעלה מגילוי, נשתלשל למטה העלם והסתר
22 וחושך כפשוטו, שמזה באים כל הענינים הבלתי-
23 רצויים שבזמן הגלות.

24 וכיון שבשרשו ומקורו הו"ע נעלה ביותר,
25 אורות עליונים שלמעלה מגילוי, לכן, גם לאחר
26 שנשתלשל למטה להעלם והסתר וחושך כפשוטו,
27 עד לענינים דהיפך הטהרה וכו', אין זה אלא

(45) לקו"ת פרשתנו כה, א.

(46) "כעפר" דייקא – ש"הכל הי' מן העפר" (קהלת ג, כ),
ולכן, ע"י הביטול כעפר נעשה "כלי" לכל הענינים הטובים, ועד
לענין הכי טוב – תורה, כדלקמן בפנים.

(47) ברכות נח, סע"א.

(48) תהלים עד, ט.

(49) להעיר ש"קוב"ה בגלותא סליק לעילא ולעילא" (זח"כ ג,
ב. ועוד), "למעלה מעלה מכל ההשתל", "בבחי' העצמי ממש"
(אוה"ת שה"ש ע' תרפו). וראה לקמן ס"י.

(50) "לא ראינו דייקא, שאינו נראה ונגלה לעיני בשר .. אבל
מ"מ אותותינו קיימות" .. ועד"נ לעושה נפלאות גדולות לבדו,
שממשיך נפלאות גדולות תמיד אלא שהן בבחי' לבדו (הוא לבדו
יודע שהוא נס), דהיינו בבחי' העלם" (לקו"ת שה"ש לד, א.
אוה"ת שם ע' תתקד).

(51) תהלים יח, יב.

(*) "שהן אותיותינו, דהיינו אותיות התורה כו" (שם) – ונפ"ז י"ל שע"י
התורה נעשה המשכת וגילוי ה"אותיותינו" דזמן הגלות ("נפלאות
גדולות לבדו") באופן הנראה ונגלה לעיני בשר (וראה לקמן הערה 54).

(52) ראה ויק"ר ספ"ב. לקו"ת בהעלותך לה, ג. ובכ"מ.
(53) ראה אוה"ת בא ע' רעג: "ההפרש בין גולה ובין גאולה
הוא ע"י אות אל"ף .. שהוא פלא, בחי' אראנו נפלאות". ושם:
"ולכן נק' ר"ח ניסן חודש של גאולה, כי הוא ראש חדשים ובו
נמשך ראשון הוא לכס, בחי' אני ראשון כו' אלופו של עולם". –
ועפ"ז תומתק הדגשת ענין הגאולה בימים האחרונים ממש, עם
סיומו של חודש ניסן דשנת אראנו נפלאות.
(54) ראה אוה"ת שבהערה 49: "כימי צאתך מארץ מצרים
אראנו נפלאות, פי' נפלאות הוא מה שמוסתר ומופלא בבחי'
ההסתלקות בעילוי אחר עילוי .. קוב"ה בגלותא סליק לעילא
ולעילא .. ואראנו נפלאות הללו שיבוא ויתגלה למטה מטה",
היינו, שענין הגאולה ("אראנו נפלאות") הוא גילוי ענינו האמיתי
של הגלות, "מה שמוסתר ומופלא .. לעילא ולעילא", שנמשך
ומתגלה למטה.

29 שהנשמה ניוזנית מן הגוף⁵⁹], שזהו"ע דחיבור
30 הרצוא ושוב, שהאורות העליונים נמשכים
31 ומתגלים בכלים⁶⁰;

32 וענין זה נעשה מצד דרגא נעלית שלמעלה
33 משינהם⁶¹ – פרשת קדושים, שבה נאמר הציווי
34 (ונתנית-כח) "קדושים תהיו כי קדוש אני",
35 שבהיות בני" בעוה"ז הגשמי (שאו שייך הציווי
36 ד"קדושים תהיו", "הו פרשים"⁶²), ה"ה במעמד
37 ומצב של קדושה ("קדושים תהיו"), ועד לקדושה
38 הכי נעלית דקדושתו של הקב"ה, כדרשת חז"ל⁶³
39 "יכול כמוני, ת"ל כי קדוש אני", כפירוש
40 החסידות⁶⁴ "יכול כמוני" בניחותא, שכאו"א
41 מישראל "יכול" להיות "כמוני" (כביכול), דרגת
42 הקדושה ד"קדוש אני".

43 ומודגש עוד יותר בשמו של משיח (הגואל)
44 שנקרא בשם מצורע⁶⁵ – "מצורע של בית רבי",
45 ש"ייתב ביני עניי סובלי חלאים", "מנוגעים, והוא
46 נמי מנוגע" – שמש"ח נמצא בעולם בזמן ומקום הגלות,
47 ובמצב של גלות, שסובל תחלואי הגלות [כהמשך
48 הגמרא 15א "אמר רב אי מן חייא הוא כגון רבינו
49 הקדוש", "אם משיח מאותן שחזין עכשווי⁶⁶ ודאי
50 היינו רבינו הקדוש⁶⁷, דסובל תחלואים וחסיד גמור

1 – לכן, לאחר ההקדמה הכללית (לב' הפרשיות)
2 "אשה כי תזריע וילדה זכר" שרומז על כללות
3 העבודה בזמן הגלות ("תזריע") שעי"ז באים
4 לגאולה האמיתית והשלימה שאין אחרי' גלות
5 ("וילדה זכר") – באים פרטי הענינים בהמשך
6 הפרשיות:

7 בפרשת תזריע (גאולה) מדובר בענין הנגעים
8 (גלות) – כיון שהנגעים הם אורות עליונים (שלכן,
9 גם לאחר הירידה למטה ה"ז רק "בעור בשרו"),
10 שיומשכו ויתגלו למטה בהגאולה;

11 ובפרשת מצורע (גלות) מדובר אודות טהרת
12 הנגעים (גאולה) – כיון שטהרת הנגעים היא ע"י
13 התגלות ענינם האמיתי של הנגעים (ענינו האמיתי
14 של הגלות), היינו, שתוכנה של הגאולה הו"ע
15 ד"מצורע" למעלותא⁶⁵, ובאופן שנשללת האפשרות
16 לענין הפכי (כיון שהאורות העליונים נמשכים
17 ומתגלים למטה), גאולה נצחית שאין אחרי' גלות
18 ("וילדה זכר").

19 ויש להוסיף ולבאר גם הקשר וההמשך
20 להפרשה שמתחילין לקרוא במנחת שבת זו –
21 אחרי-קדושים⁶⁶:

22 פרשת אחרי – שבה נאמר הציווי והאזהרה
23 שלא יהי' "רצוא" בלי "שוב" (כלות הנפש ד"שני
24 בני אהרן בקרבכם לפני ה' וימותו"⁶⁷), אלא רצוא
25 ושוב דוקא, נשמות (שמצ"ע הם בתנועת הרצוא)
26 בגופים (שמצ"ע הם בתנועת השוב) דוקא [ועד
27 לחיים נצחיים דלעתיד לבוא (ובנוגע לדורנו זה –
28 ללא הפסק בינתיים)⁶⁸], חיי הגוף דוקא, ובאופן

(59) ראה המשך וככה תרל"ז פפ"ח ואילך. המשך תרס"ו ע' תקכח. לקו"ש ח"כ ע' 44. חכ"א ע' 88. ועוד.

(60) ראה ד"ה כתוב באוה"ח – במאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא (ע' לג). ד"ה וכל הלבבות באוה"ח אחרי (כרך ב) ע' תקלח ואילך. ד"ה אחרי מות תרמ"ט. לקו"ש ח"ג ע' 988 ואילך. חכ"ז ע' 119. אחרי תשמ"ז.

(61) ע"י הקדמת הביטול דשוב, כנ"ל ס"ו.

(62) פרש"י ר"פ קדושים.

(63) ויק"ר פכ"ד, ט.

(64) ראה מאור עינים ר"פ קדושים (מז, ב). אוה"ת עה"פ.

(65) ראה אוה"ת נ"ך (ע' צג) שהטעם שמש"ח נקרא "חיוורא דבי רבי", הוא, לפי ש"בהרת עזה כשלג .. (היא) הלעו"ז דענג העלין לבושי' כתלג חיוור, וע"כ משיח שהוא גילוי פנימיות עונג העלין טובל הנגע בכדי שעי"ז יומשך העונג כתלג חיוור".

(66) וע"פ פס"ד הרמב"ם (הל' מלכים ספ"א) "ואם יעמוד מלך מבית דוד כו'" – היינו שהוא כבר מלך.

(67) ושם (בהתחלת הסוגיא): "דבי רבי שילא אמרי שילה שמו, שנאמר עד כי יבוא שילה, דבי רבי ינאי אמרי ינון שמו (כמו ינאי, כל אחד הי' דורש אחר שמו*)", שנאמר יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו, דבי רבי חנינה אמרי חנינה שמו, שנאמר אשר לא אתן לכם חנינה, ויש אומרים מנחם בן

(55) להעיר, שבשניהם (במצורע ובגלות) נאמר "בדד" (במצורע – "בדד ישב" (פרשתנו יג, מו), ובגלות – "איכה ישבה בדד" (איכה א, א)) – "בדד" למעלותא, שמורה על דרגא נעלית ביותר שמוכדלת לגמרי ("בדד") משאר הדרגות. – ולהעיר, שגם המשיח (שנקרא "מצורע") הוא מוכדל לגמרי מכל העם, כמ"ש "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד", למעלה מהאבות, ולמעלה ממשח כו' (ראה תנחומא תולדות יד).

(56) להעיר שהקשר בין הפרשיות תזריע-מצורע ואחרי-קדושים הוא בהדגשה יתירה בקביעות שנה זו – שיום הש"ק זה הוא שבת פרשת תזריע-מצורע בחוץ לארץ, ושבת פרשת אחרי-קדושים בארץ הקודש.

(57) ראה אוה"ח ר"פ אחרי. נת' בדרושים שבהערה 60.

(58) והעילוי ד"אל עפר תשוב" הוא (ברוחניות) ע"י הביטול* ד"ונפשי כעפר לכל תהי" (וראה הערה 61).

(**) פרש"י שם. – ולהעיר מדיק לשון רש"י "כל אחד הי' דורש אחר שמו" (ולא שהתלמידים חידשו ששמו כשם רבם).

(*) ולהעיר שגם העילוי ד"אל עפר תשוב" הוא הויכח מהגשמיים לגמרי שנעשה ע"י הביטול דהגוף (ראה סה"מ עטרת ע' תסו).

23 "חסיד גמור", שגמר עבודתו⁷³, אעפ"כ הי' סובל
24 תחלואים, תחלואי הגלות, כמו משיח (ששמו
25 "חיוורא דבי רבי", "מצורע של בית רבי"), שעם
26 היותו בתכלית השלימות, סובל וכואב תחלואי
27 הגלות (כנ"ל ס"ב).

28 ותוכן מאמרו – "רבי אומר איזו היא דרך ישרה
29 שיבור לו האדם":

30 "האדם" – קאי על "אדם הזה (ש"הוא במדרגה
31 גדולה.. שלימו דכולא)" כשמוכשרין מעשיו ותיקן
32 כל הדברים.. רק פסולת שבסוף לבושיו עדיין לא
33 נתברר כו" מצד ענין הגלות – כמו רבי; ובדורנו
34 זה – דור האחרון של הגלות, עקבא דמשיחא,
35 שכבר נסתיימו ונשלמו כל עניני העבודה שהיו
36 צריכים להעשות במשך זמן הגלות – י"ל שכל
37 בנ"י הם בדרגא זו.

38 והשאלה היא: כיון שכבר נסתיימו "מעשיו
39 ועבודתו כל זמן משך הגלות" – מהי ה"דרך
40 ישרה" (הקלה והמהירה ביותר מבין כל דרכי
41 התורה) שיבור לו האדם (כללות בנ"י) שגמר עניני
42 העבודה כדי לפעול התגלות וביאת המשיח⁷⁴?

43 והמענה לזה – "כל שהיא תפארת לעושי'
44 ותפארת לו מן האדם":

45 "תפארת" – קאי על התורה ("תפארת זו מתן
46 תורה"), שמצד גודל מעלתה בכחה לחבר ב'
47 התנועות דרצוא (קירוב ודביקות להקב"ה, "תפארת
48 לעושי") ושוב (המשכה למטה, "תפארת לו מן
49 האדם"), שהאורות העליונים יומשכו ויתגלו
50 בכלים (כנ"ל ס"ו), שעיי"ז מתגלה ענינו האמיתי
51 של הגלות (אורות עליונים), באופן שמושלל ענין
52 הגלות כפשוטו, גאולה שאין אחרי' גלות (כנ"ל
53 ס"ז-ח).

54 ויש להוסיף בביאור הטעם שהתורה (תפארת)
55 היא "דרך ישרה" להתגלות והבאת המשיח – ע"פ
56 הידוע⁷⁵ שבמשיח צדקנו ישנם ב' ענינים: מלך

1 הוה⁶⁸], ומצפה בקוצר רוח ובכליון עינים⁶⁹
2 להתגלות (מההעלם בזמן ומצב הגלות), דמלך
3 המשיח גואל את ישראל בגאולה האמיתית
4 והשלימה שאין אחרי' גלות, כפס"ד הרמב"ם⁷⁰
5 "יעמוד מלך מבית דוד וכו'".

6 ט. האמור לעיל קשור גם עם פרק שני דאבות
7 (שלומדים ביום הש"ק זה) – שהתחלתו "רבי
8 אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל
9 שהיא תפארת לעושי' ותפארת לו מן האדם":

10 ובהקדם הדיוקים במשנה זו – ומהם⁷¹: (א)
11 "איזו היא דרך ישרה" – הרי מקרא מלא דיבר
12 הכתוב⁷² "ישרים דרכי ה'", (ב) "שיבור לו)
13 האדם" – "אדם" דייקא, ש"אדם הוא במדרגה
14 גדולה.. שלימו דכולא" (כנ"ל ס"ד), (ג) הקשר
15 לבצל המאמר – "רבי אומר" – רבינו הקדוש, ולא
16 בשמו ("רבי יהודה הנשיא", כפי שנזכר תיכף
17 במשנה שלאח"ז), אלא בתואר "רבי".

18 ויש לומר הביאור בזה – בהמשך להאמור לעיל
19 בנוגע להתגלות וביאת המשיח:

20 רבי (רבינו הקדוש) – עליו נאמר (בזמנו) "אם
21 משיח מאותן שחיין עכשיו ודאי היינו רבינו הקדוש,
22 דסובל תחלואים וחסיד גמור הוה", דאף שהי'

חזקי* שמו, שנאמר כי רחוק ממני מנחם משיב נפשי". וראה גם
ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד. איכ"ר פ"א, נא. וראה לקוטי לוי"צ על
מאד"ל ע' קו ש"כל הדעות אמת הם ואלו ואלו דא"ח", עיי"ש.
ואנן (חסידים) עניי' אבתרייהו (בנוגע לרבותינו נשיאינו,
ובפרט כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו) – יוסף שמו, שנאמר
"יוסף אדני שנית ידו גו' ואסף נדחי ישראל גו'", יצחק שמו,
שנאמר "אז ימלא שחוק פינ".

(68) פרש"י שם. – וע"ש זה נקרא "חיוורא (מצורע) דבי רבי",
ע"ש רבינו הקדוש שנקרא רבי .. שהי' סובל תחלואים ויסורים
כמוהו" (חדא"ג מהרש"א שם).

(69) שלכן "שרי חד ואסיר חד (מתיר נגע ומקנחו וקושרו
מתיר האחר ועושה כן, ואינו מתיר שני נגעים יחד (כשאר הסובלי
חלאים שיושב ביניהם)), אמר דילמא מבעינא דלא איעכב (אי בעי
לי לצאת ולגאול את ישראל לא איתעכב כדי קשירת שני נגעים)
– סנהדרין שם ובפרש"י.

(70) שבהערה 66.

(71) בהבא לקמן – ראה גם קונטרס משיחות ש"פ תז"מ
תש"נ (ס"ה ואילך). ועוד.

(72) הושע יד, יו"ד.

(73) ע"ד הפירוש ב"צדיק גמור" – "מלשון כלי שנגמר
מלאכתו" (לקו"ת דרושי סוכות פא, א).

(74) ומתחיל מהתגלות וביאת המשיח שבכא"א מישראל,
כידוע שהפסוק "דרך כוכב מיעקב גו'" שקאי על מלך המשיח
(ירושלמי תענית פ"ד ה"ה), קאי גם על כאו"א מישראל (ירושלמי
מע"ש פ"ד ה"ו), כיון שיש בו ניצוץ מנשמת משיח (מאור עינים
ס"פ פינחס).

(75) אוה"ת פרשתנו (כרך ג) ע' תתטז. ובארוכה – סהמ"צ
להצ"צ מצות מינוי מלך.

(*) כ"ה (בן חזקיה) בדפוסים שלפנינו, ובירושלמי ואיכ"ר: "מנחם"
סותם. – ולהעיר שרש"י מעתיק תיבת "מנחם". ומוסיף "בן חזקיה".
וכנראה שצ"ל בפרש"י "ה"ג בן חזקיה", אלא שהבחור-הנעצר "תיקן"
והשמיט "ה"ג" ועצ"ע.

זאת ועוד :

34

35 "אייר" ר"ת אברהם יצחק יעקב רחל, ד' רגלי
36 המרכבה⁸². והענין בזה – שג' האבות (כנגד ג'
37 רגלי המרכבה), חסד גבורה ותפארת, הם בחי'
38 האורות, ורחל (רגל הרביעי שעל ידו נעשית
39 שלימות המרכבה), בחי' המלכות (כנסת ישראל),
40 היא בחי' הכלים⁸³. וי"ל שחיבורם יחד (בר"ת
41 ד"אייר) מורה על המשכת וגילוי האורות (גם)
42 האורות עליונים) בכלים.

43 ויש להוסיף, ש"רחל" מורה על העילוי
44 ד"מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות" להביא
45 את הגאולה – כמ"ש⁸⁴ "רחל מבכה על בני" גו' כי
46 איננו", "איננו" דייקא (ולא "אינם"), כיון ש"קוב"ה
47 בגלותא סליק ("איננו") לעילא ולעילא⁸⁵, וע"י
48 פעולתה של רחל (מעשינו ועבודתנו דכנסת
49 ישראל) בזמן הגלות ("מבכה גו' כי איננו") באה
50 הגאולה (כהמשך הכתוב⁸⁶ "יש שכר לפעולתך גו'
51 ושרו בנים לגבולם"), והאורות העליונים שהיו
52 בבחי' הסתלקות לעילא ולעילא (ענינו האמיתי של
53 הגלות) נמשכים ומתגלים למטה, ועי"ז מתבטלת
54 האפשרות ליניקת החיצונים ("כרחל לפני גוזזי"
55 נאלמה"⁸⁷) ועד להיפך הטהרה דזמן הגלות (ענין
56 הנגעים⁸⁸) – כ"א אדרבא, שבאה גאולה שאין
57 אחרי' גלות.

58 יא. ויש להוסיף ולקשר זה גם עם היום המיוחד
59 בספירת העומר – מלכות שבתפארת:
60 ובהקדים – שבספירת העומר (מחסד שבחסד
61 עד מלכות שבמלכות) נכללים כל עניני העבודה
62 ("מעשינו ועבודתנו"), הן בנוגע לנפש האדם –
63 "לתקן את נפשותינו ורוחותינו ונשמותינו כו'
64 ולטהרנו ולקדשנו", והן בנוגע לכללות העולם –
65 "יושפע שפע רב בכל העולמות", שעי"ז באה
66 הגאולה האמיתית והשלימה שאין אחרי' גלות.

1 (המלך המשיח) ורב (שילמד תורה את כל העם),
2 והחילוק שביניהם, שענין ה"מלך" שבמשיח מורה
3 על ההשפעה באופן מקיף שנעשית ע"י הביטול
4 דקבלת עול מלכותו, וענין ה"רב" שבמשיח מורה
5 על ההשפעה באופן פנימי שנעשית ע"י לימוד
6 התורה עד שחשיב "כאילו ילדו"⁷⁶, ויש לומר,
7 שצירוף שניהם (מלך ורב, מקיף ופנימי) יחדיו
8 מורה שגם האורות עליונים שלמעלה מהתלבשות
9 בכלים (כ"א באופן מקיף בלבד) נמשכים ומתגלים
10 בכלים (באופן פנימי), בכח התורה ("תפארת").

11 י. ויש לקשר זה גם עם תוכנו של הזמן – חודש
12 אייר:

13 חודש אייר הוא החודש השני, שבו נעשית
14 העבודה מלמטה למעלה – לאחר הקדמת הגילוי
15 מלמעלה למטה בחודש ניסן, ש"בו נעשו נסים
16 לישראל"⁷⁷, עד ל"נסי נסים"⁷⁸, ש"נגלה עליהם
17 מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"⁷⁹, "חודש של
18 גאולה"⁸⁰, עד לגאולה מכל עניני מיצר וגבול.

19 ויש לומר, שבהמשך החדשים (ניסן ואייר)
20 מודגש הקשר והשייכות והחיבור שביניהם –
21 שהגילויים הנעלים (אורות עליונים) דחודש ניסן
22 נמשכים ומתגלים בפנימיות (בכלים) ע"י עבודת
23 האדם מלמטה למעלה.

24 והכח לחברם יחד הוא מצד דרגא הכי נעלית
25 שלמעלה משניהם – כמודגש בהספירה דב' אייר
26 (היום הראשון מהימים הפרטיים דחודש אייר,
27 לאחר ראש חודש שכולל כל ימי החודש) –
28 "תפארת שבתפארת"⁸¹, שעל ידה נעשה חיבור ב'
29 התנועות דרצוא (אורות עליונים) ושוב (בכלים).

30 וכיון שהגילויים הנעלים דחודש ניסן, "חודש
31 של גאולה", נמשכים ומתגלים למטה ע"י עבודת
32 האדם – מתבטלת האפשרות לענין של גלות, כ"א
33 באה גאולה נצחית שאין אחרי' גלות.

(76) סנהדרין יט, סע"ב. פרש"י במדבר ג, א.

(77) מדרש לקח טוב בא יב, ב.

(78) ראה ברכות נז, רע"א ובפרש"י וחדא"ג מהרש"א שם.

(79) נוסח הגש"פ.

(80) שמו"ר פט"ו, יא.

(81) ומודגש גם בדרכו של אדמו"ר מהר"ש – שב' אייר
("תפארת שבתפארת") הוא יום הולדתו, ש"מזלו גובר", ופועל
ומשפיע על כל ההולכים בדרכיו – "לכתחילה אריבער", שעבודת
האדם למטה (בכלים) היא "לכתחילה אריבער" (למעלה מכלי,
מהגבלה).

(82) מאור"א א, פד. ב"ש לאה"ע סקכ"ו ס"כ. מג"ע אופן קכא.

(83) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 46. וש"נ.

(84) ירמ' לא, יד.

(85) זהר שבהערה 49.

(86) שם, טר"ז.

(87) ישעי' נג, ז.

(88) להעיר, ש"ספחת" ו"בהרת" הם כנגד רחל (ו"שאת" כנגד
לאה), ותיקונם ע"י עשיית ה"כלים" (ע"י הדיבור והמעשה בתורה
ומצוות) שבהם יומשכו האורות עליונים, בחי' שוב שלאחרי
הרצוא (לקו"ת וסהמ"צ להצ"צ שבהערה 37).

להיות מנגד להגאולה, כיון שכל מציאות העולם³¹
 תלוי' בענין הגאולה (מלכות), כדאיתא בגמרא³²
 "לא איברי עלמא אלא.. למשיח"⁹⁹, ולכן, ה"ניגוד"
 דהעולם (גלות) להגאולה אינו אלא ענין חיצוני
 בלבד, וביטולו הוא ע"י התגלות ענינו האמיתי של
 העולם – מלכות¹⁰⁰.

ובהתגלות המלכות (מלכותו של הקב"ה ע"י
 מלך המשיח) ישנם כמה אופנים ודרכים – מלכות
 כפי שהיא בשבעת המדות: מלכות שבחסד, מלכות
 שבגבורה, מלכות שבתפארת, מלכות שבנצח,
 מלכות שבהוד, מלכות שביסוד, ומלכות
 שבמלכות.

וע"פ מאמרו של רבי שה"דך ישרה" להתגלות
 וביאת המשיח היא "תפארת" (כנ"ל ס"ט), מובן
 גודל העילוי ב"מלכות" דשבוע (ושבת) זה –
 מלכות שבתפארת.

ועוד ועיקר – שאין צורך להמתין להמשך
 השבתות דספה"ע, כיון שע"י תפארת שבמלכות
 ("דרך ישרה", בריח התיכון המבריק מן הקצה אל
 הקצה, מרום המעלות ומדרגות עד סוף כל
 דרגין¹⁰¹), נמשכים ומתגלים גם פרטי עניני
 המלכות שלאח"ז¹⁰²: מלכות שבנצח – נצחון המלך
 (על עניני העולם שמעלימים בחיצוניותם), מלכות
 שבהוד – יופי המלך, "מלך ביפיו תחזינה
 עיניך"¹⁰³, מלכות שביסוד – חיזוק המלכות באופן
 יסודי ונצחי, ומלכות שבמלכות – הגילוי
 ד"מלכותך¹⁰⁴ מלכות כל עולמים"¹⁰⁵ ("מלכותך"

1 "הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת בית המקדש
 2 למקומה במהרה בימינו אמן סלה"⁸⁹.

3 ומעלה יתירה בקביעות שנה זו – שראש הפסח
 4 חל בשבת, והתחלת הספירה היא "ממחרת
 5 השבת"⁹⁰ גם כפשוטו (נוסף על דרשת חז"ל⁹¹
 6 שפירושו "ממחרת היום"ט"), שאז השבתות הן
 7 תמימות כימי בראשית, שמתחילות באחד בשבת
 8 ומסיימות בשבת⁹² – שכיון שהסיום דכל שבוע
 9 ב"מלכות" (מלכות שבחסד, מלכות שבגבורה,
 10 מלכות שבתפארת כו') הוא ביום השבת שקשור עם
 11 הגאולה, "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי
 12 העולמים"⁹³, מודגש ביותר ענין הגאולה ב"מלכות"
 13 – מלכות בית דוד בתקפה ובשלמותה ע"י מלך
 14 המשיח, שעל ידו תתגלה מלכותו של הקב"ה בכל
 15 העולם, כמ"ש "והיתה לה' המלוכה"⁹⁴, "והי' ה'
 16 למלך על כל הארץ"⁹⁵.

17 והענין בזה:

18 מלכות (בשייכות לגאולה) – מלך המשיח –
 19 מורה על החוזק והתוקף דענין הגאולה ללא
 20 התחשבות במניעות ועיכובים, ובלשון חז"ל⁹⁶
 21 "אמר מלכא עקר טורא", שאפילו "הר" ("טורא"),
 22 תוקף המנגד, נעקר (ממקומו למקום אחר⁹⁷) ע"י
 23 המלך.

24 ובעומק יותר: כיון שהחיות והמציאות של כל
 25 בני המדינה וכל עניני המדינה תלוי' בהמלך⁹⁸,
 26 מובן, שלאמיתו של דבר לא שייך מציאות של
 27 מנגד להמלך, שהרי כל מציאותו של ה"מנגד"
 28 (כפי שנראה בחיצוניות) תלוי' בהמלך. ועד"ז
 29 בנוגע להגאולה – שענין המלכות (מלך המשיח)
 30 מדגיש שלאמיתו של דבר אין העולם (גלות) יכול

(89) כמחז"ל "כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו הפסק" (עירובין נד, א).

(90) אמור כג, טו.

(91) מנחות סה, ב ואילך. תו"כ ופרש"י עה"פ.

(92) פסדר"כ פ"ח. פס"ר פי"ח. ראב"ן ספ"ו. ראב"ה פסחים סתק"ו. ועוד.

(93) כנ"ל הערה 5.

(94) עובדי' בסופו.

(95) זכרי' יד, ט.

(96) ב"ב ג, סע"ב.

(97) כדיוק הלשון "עקר טורא" – שאינו מתבטל ממצאותו, אלא נעקר ממקום למקום (רוחניים), שהוא"ע דאתהפכא חשוכא לנהורא.

(98) ראה לקו"ש ח"ח ע' 25. וש"נ.

(99) וגם לשאר הדעות (שם) – "לדוד", מלכות בית דוד ("המלכות שניתן לו היא לעולם לו ולזרעו" – חדא"ג מהרש"א שם), שמלך המשיח הוא מזרעו; ו"למשה" – "גואל ראשון הוא גואל אחרון" (ראה לקו"ש ח"א ע' 8 ואילך. וש"נ).

(100) ולהעיר, שהמשכת וגילוי אלופו של עולם (שעי"ז נעשה מ"גולה" "גאולה", כנ"ל ס"ז) הו"ע ד"אחד", "אמליכתי למעלה ולמטה ולד' רוחות" (ברכות יג, ב), "מלכות הוא ענינו" (רמב"ם הל' שופר פ"ג ה"ט).

(101) ראה תניא פי"ג. אגה"ק ס"ו. ובכ"מ.

(102) ע"ד גמר ושלמות העבודה דספה"ע (הכנה למ"ת) ברי"ח סיון, "בשבוע הז' ביום ג' בו" (תו"א יתרו סז, ג) – תפארת שבמלכות.

(103) ישעי' לג, יז.

(104) תהלים קמה, יג.

(105) ובלשון הרמב"ם בנוגע למלך המשיח – יש לומר: "יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה" – הו"ע מלכות שבתפארת, כי "תפארת" הו"ע התורה (ראה גם לקמן ס"ב), "ילחם מלחמות ה' וינצח" – מלכות שבנצח, "ובנה מקדש במקומו" – מלכות

ברחמים" (113), ובפרט בתורת החסידות (שע"י 30
הפצת המעיינות חוצה אתי מר דא מלכא 31
משיחא" (114), בתורת רבותינו נשיאנו, ובפרט 32
בתורתו (מאמרים ולקוטי שיחות) של נשיא דורנו 33
— מעין ודוגמא והכנה ללימוד תורתו של משיח, 34
"תורה חדשה מאתי תצא" (115), שילמד לכל העם 35
פנימיות התורה (טעמי תורה), ידיעת אלקות ("דע 36
את אלקי אביך" (116), כפס"ד הרמב"ם" 117 ש"באותו 37
הזמן.. יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים 38
הסתומים וישיגו דעת בוראם כו" — 39

וההוספה בלימוד התורה בעניני משיח 40
והגאולה ("מלכות שבתפארת") היא ה"דרך ישרה" 41
לפעול התגלות וביאת המשיח והגאולה בפועל 42
ממש. 43

יג. ועל של פועל באתי — ובודאי יעוררו 44
ויפרסמו בכל מקום ומקום: 45

כדי לפעול התגלות וביאת המשיח תיכף ומיד 46
— על כאו"א מישראל (האנשים) — הן יושבי אוהל 47
(ישכר) והן בעלי עסק (זבולון), וכן הנשים והטף, 48
כל חד וחד לפום שיעורא דילי" להוסיף בלימוד 49
התורה (במיוחד) בעניני משיח וגאולה. 50

ומה טוב — שהלימוד יהי' (ברבים) בעשרה, כי, 51
נוסף על המעלה ד"עשרה שיושבים ועוסקים 52
בתורה שכינה שריו' ביניהם" (118, יש מעלה מיוחדת 53
כשלומדים עניני משיח והגאולה ברבים בנוגע 54
להתפעלות והשמחה ברגש הלב, שע"ז הולכת 55
וגדלה ההשתוקקות והצפי' לביאת המשיח" (119. 56

ועוד ועיקר כפשוט — להוסיף בקיום המצוות 57
בהידור, ובמיוחד בההידור במצות הצדקה (כללות 58
כל המצוות) (120) ש"מקרכת את הגאולה" (121. 59

דייקא — מלכות דא"ס שלפני הצמצום" (הקשורה 1
עם כתר ופנימיות הכתר, "כתר עליון איהו כתר 2
מלכות" (107), שנמשכת ומתגלה ונעשית "מלכות כל 3
עולמים", "מלכות" דייקא, שאין צורך ב"ממשלה" 4
בעל כרחם, כיון ש"מלכותו ברצון" (108 קיבלו 5
עליהם" (109). 6

יב. וביאור ה"דרך ישרה" להתגלות וביאת 7
המשיח ע"י "מלכות שבתפארת" — בנוגע למעשה 8
בפועל: 9

ובהקדמה — שכיון שמשיח צדקנו עומד לבוא 10
תיכף ומיד, אבל עדיין לא בא בפועל, שלכן 11
דרושה ההשתדלות האחרונה ("סוף לבושיו") של 12
כאו"א מישראל להביא את המשיח, צריכה להיות 13
הפעולה (לא ע"י מלכות בטהרה, ענינו של מלך 14
המשיח עצמו, אלא) ע"י "מלכות שבתפארת", 15
כלומר, ענינו של המשיח (מלכות) כפי שהוא 16
בתורה (תפארת), כאמור לעיל (ס"ט) שע"י התורה 17
(ענינו של משיח בתור "רב") נמשכים ומתגלים 18
האורות עליונים והגאולה (ענינו של משיח בתור 19
"מלך") באופן פנימי. 20

ובפשטות: "תפארת" — הו"ע לימוד התורה, 21
ו"מלכות שבתפארת" — הוא לימוד התורה בעניני מלך 22
המשיח ובעניני הגאולה שנתבארו בריבוי מקומות" (110, 23
— בתורה שבכתב (ובפרט "בדברי הנביאים.. 24
שכל הספרים מלאים בדבר זה" (111) ובתורה שבעל 25
פה, בגמרא (ובפרט במסכת סנהדרין ובסוף מסכת 26
סוטה" (112) ובמדרשים, וגם — ובמיוחד — בפנימיות 27
התורה, החל מספר הזהר (ש"בהאי חיבורא דילך 28
דאיהו ספר הזהר כו' יפקון בי' מן גלותא 29

שבהוד, כמאד"ל (ברכות שבהערה 47) "ההוד זו בית המקדש",
"וקבץ נדחי ישראל" — מלכות שביסוד, שנקרא "כל", ע"ש
שאוסף ומקבץ האורות דכל הספירות, ו"אהפוך אל עמים גוי'
לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכס אחד" — מלכות שבמלכות.

(106) ראה לקו"ת ש"ש יד, ד. ובכ"מ.

(107) תקי"ז בהקדמה (יז, א).

(108) להעיר, שרצון הוא כתר, וכתר קשור עם מלכות, כנ"ל
בפנים.

(109) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נו, סע"ב ואילך. סידור (עם
דא"ח) נג, ג. יהל אור עה"פ (ע' תרפה). ועוד.

(110) ונקל למוצאם — ע"י ספרי המפתחות (שרבו בדורנו זה)
על סדר הא"ב, בערכים המתאימים: גאולה, משיח, וכיו"ב.

(111) רמב"ם ה' מלכים פי"א ה"ב.

(112) וע"פ האמור לעיל (ס"ז) שהגאולה באה ע"י התגלות
ענינו האמיתי של הגלות — יומתק ססימי הגאולה הם בסוף
(סיום וגמר) מסכת סוטה הקשורה עם הגלות.

(113) זח"ג קכד, ב — ברע"מ. הובא ונת' באגה"ק רסכ"ו.

(114) אגה"ק דהבעש"ט — כש"ט בתחלתו.

(115) ישע"י נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(116) דה"א כח, ט.

(117) בסיום וחזרתם ספרו "משנה תורה".

(118) אבות פ"ג מ"ו. וראה אגה"ק סכ"ג.

(119) ולכן, גם אלה שרוצים ללמוד בעיון ושקו"ט (ועד לחדש

חידושי תורה בעניני משיח וגאולה), מתוך מנוחה וישוב הדעת,
ע"י הלימוד לעצמו או בחברותא — ישתדלו (מזמן לזמן)

להשתתף גם בהלימוד בעשרה, כדי שיהי' אצלם גם המעלה שע"י
הלימוד בעשרה (כבפנים).

(120) ראה תניא פל"ו.

(121) ב"ב יו"ד, א.

וביחד עם כל בני, "בנערנו ובזקנינו גו" 23
בבנינו ובבנותינו" 125, "עוד אקבץ עליו 24
לנקבציו" 126, "מאשור וממצרים כו' ומאיי הים" 127
— באים "עם ענני שמיא" 128, לארצנו הקדושה, 26
לירושלים עיר הקודש, לבית המקדש (ש"בית 27
תפלה יקרא לכל העמים" 129), ולקדש הקדשים — 28
כמ"ש בהפרשה שקורין תיכף במנחה: "בזאת יבוא 29
אהרן אל הקודש" 130, כניסת כהן גדול ביוהכ"פ 30
לקדש הקדשים" 131, ולעתיד לבוא — לא רק אהרן, 31
אלא גם כאו"א מישאל שיהי בדרגת כה"ג 32
("ממלכת כהנים", כהנים גדולים" 132), ולא רק 33
ביוהכ"פ, אלא גם "בכל שעה שהוא רוצה 34
ליכנס" 133.

ועוד והוא העיקר — שכל זה נעשה בפועל 36
ממש, למטה מעשרה טפחים, כך שיכולים להודות 37
ולברך על לידת והתגלות המשיח: "שהחיינו" 134
וקיימנו והגיענו" 135 לזמן הזה". 39

(126) ישעי' נו, ח.

(127) שם יא, א.

(128) דניאל ז, יג. וראה סנהדרין שבהערה 18.

(129) לשון הכתוב — ישעי' נג, ז. וראה סה"מ תרנ"ט ע' קנב.
תש"ר ע' 84. ועוד.

(130) אחרי טז, ג.

(131) להעיר ששיעור היומי ברמב"ם הוא בהלכות עבודת יום
הכיפורים (פרקים א-ג).

(132) יתרו יט, ו ובבעה"ט עה"פ.

(133) ויק"ר פכ"א, ו. וראה רד"ל שם. שמו"ר פל"ח, יו"ד
ובמפרשים שם.

(134) להעיר, שברכת שהחיינו מברכים על שמחה הנרגשת
בלב — דוקא על דבר שישנו בפועל עתה.

(135) וי"ל גם מלשון נגיעה, שיכולים (לא רק להראות, אלא
גם) לגעת (אָנרירען — לקר"ת ר"פ שמיני).

1 וכדאי ונכון לקשר ההוספה בצדקה עם ההוספה
2 בתורה בעניני משיח והגאולה — עי"ז שההוספה
3 לצדקה היא מתוך כוונה לקרב ולזרז את הגאולה,
4 כיון שכוונה זו כשלעצמה היא חלק מלימוד התורה
5 בעניני הגאולה — הלימוד (במחשבה — מזמן לזמן)
6 דמאמר חז"ל "גדולה צדקה שמקרכת את
7 הגאולה" 122.

8 יד. ויה"ר שההחלטה בכהנ"ל תמהר ותזרז
9 ותביא תיכף ומיד את התכלית והמכוון — התגלות
10 וביאת המשיח בפועל ממש, תיכף ומיד ממש.

11 ובפשטות — שביום הש"ק פרשת "אשה כי
12 תזריע וילדה זכר", "זאת תהי תורת המצורע ביום
13 טהרתו" (לפני הקריאה בתורה ועאכו"כ לפני
14 לימוד פרקי אבות במנחה), תהי לידת והתגלות
15 משיח צדקו ("חיורא דבי רבי" כפי שהוא "ביום
16 טהרתו") — שזוכים לשמוע ההכרזה (בכל העולם
17 ובכל סדר ההשתלשלות) ש"הנה זה (מראה באצבעו
18 ואומר זה) מלך המשיח בא", והנה זה כ"ק מו"ח
19 אדמו"ר נשיא דורנו בא (כיון ש"הקיצו ורננו שוכני
20 עפר" 123, וצדיקים קמים לתחי' מיד" 124), וכל
21 רבותינו נשיאינו, וכל צדיקי ונשיאי ישראל, ומשה
22 ואהרן עמהם.

(122) ובסגנון האמור לעיל — מלכות שבתפארת — יש לומר:
תפארת הו"ע התורה, ומלכות — שעיקרה קיום מצוות המלך —
הו"ע (המצוות, ובפרט מצות) הצדקה. ובמלכות שבתפארת
(שהמלכות עצמה היא במדת התפארת) — גם הצדקה (מלכות)
היא חלק מהתורה (תפארת).

(123) ישעי' כו, יט.

(124) ראה זח"א קמ, א.

(125) בא יו"ד, ט.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שלישי עמ' א

12 סובר את סברת זעירי ששלושים יום אחר הטינוף אינה
13 מקבלת זכר, ולפיכך יש לחוש אף לטינוף של החודש
14 השביעי, שהרי אין הלידה של סוף השנה מוכיחה שהטינוף
15 של החודש השביעי לא היה טינוף גמור, ולכן הולד ספק
16 בכור.
17 ביאור נוסף: וְאִיִּפְעִית אִימָא — ואם תרצה תוכל לומר, דְּבִלְיָ
18 עֲלֵמָא — לדעת כולם, בין לפי גמריה ובין לפי סבריה, אִית לָהּ
19 דְּזַעֲרִי — סוברים כדעת זעירי, שבהמה שטינפה אינה מקבלת
20 זכר שלושים יום אחר הטינוף, וְהָכָא — וכאן, 'גמריה' ו'סבריה',
21 בְּיִלְדֵּת לְמִקְוָעִין קְמִיפְלָנִי — נחלקו האם לפעמים בהמה
22 יולדת קודם שנשלם החודש החמישי להריונה,

1 והמחלוקת בניהם היא בדברי זעירי, דְּאִמָּר זַעֲרִי אִין טִינּוּף
2 פְּחִית מְשֻׁלָּשִׁים יוֹם — בהמה שטינפה אינה מקבלת זכר
3 עד שחולפים שלושים יום מהטינוף, לְגַמְרִיהָ אִית לָהּ
4 דְּזַעֲרִי — לפי הסברא ששמע רבי יהושע מרבתי, יש את
5 סברת זעירי, ואילו טינפה טינוף גמור אחר מלאת לה ששה
6 חדשים לא יכלה ללדת בתוך שנתה, כי מלבד השלושים
7 יום נמשך זמן ההריון בעז חמשה חדשים שלמים, ואם בכל
8 זאת ילדה בתוך שנתה, הדבר מוכיח שהטינוף לא היה טינוף
9 גמור, ואין לחשוש לו, ולפי זה לגמריה יש לחשוש לטינוף
10 רק עד סוף החודש השישי, אבל אם תטנף לאחר מכן, אין
11 לחשוש לאותו טינוף, וְלִסְבְּרִיהָ אִית לָהּ דְּזַעֲרִי — אינו

לקוטי-שיחות פרשת קדושים כרך יז

מתורגם ללשון הקודש

אינם מספיקים, לכאורה, כי מדוע זקוק קטן לכפרה
על ידי קרבן דוקא בענין שפחה חרופה, ואין מוצאים זאת
כאשר הוא עובר עבירות אחרות שחייבים עליהן קרבן?

(ב) בעל ה"לחם משנה"¹⁰ אומר, שהמקור לדעת
הרמב"ם הוא ב"תורת-כהנים" על הפסוק "איש, פרט
לקטן. או יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד,
תלמוד לומר ואיש", והראב"ד פוסק כדברי הגמרא
בכריתות, ש"מקשו להדרי", שמשווים ביניהם, ואם אחד
מהם הוא קטן או קטנה שניהם פטורים, שלא כנאמר
ב"תורת כהנים".

אך גם אם זאת יש להבין: לפי 'תורת כהנים', מהו
הטעם לכך שדוקא בענין שפחה חרופה אנו מוצאים לימוד
זה המרבה בן תשע שנים ויום אחד, ולא בעניני עריות
אחרים, שגם בהם ביאתו ביאה¹¹?

ניתן לומר, שאין לכך טעם, אלא זוהי גזירת הכתוב,
אך זאת מניין? פשוט יותר לומר שיש לכך טעם.

ב.

חובות המוטלות על קטן לפי דברי הרמב"ם
חובת קרבן, וכן חובת מצוה, המוטלת על קטן,
מוזכרת ברמב"ם במקומות נוספים, ומהם:

בהלכות קרבן פסח¹² פוסק הרמב"ם "גר שנתגייר בין
פסח ראשון לפסח שני וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים
חייבין לעשות פסח שני, ואם שחטו עליו בראשון –
פטור". בעל ה"כסף משנה" שואל "אטו קטן בר חיובא
ופיטורא הוא (= האם לגבי קטן קיים ענין של חובה או
פטור?)", ומתיר: "וכתב הר"י קורקוס ז"ל דכיון דרחמנא
רבייה (= התורה ריבתה) לקטן שישחטו עליו וממנין
אותו, נפטר הוא בכך מן השני"¹³.

ולכאורה תמוה: בפסח ראשון הוא בכל זאת היה קטן,
והיה פטור מן המצוות, ואם כך, כיצד מועילה העובדה
שמישהו אחר שהיה חייב שחט עבור הקטן, בזמן הפטור

א.

דברי הרמב"ם ומפרשיו בענין שפחה חרופה - "בן
תשע..."

בענין שפחה חרופה¹ פוסק הרמב"ם² "בן תשע שנים
ויום אחד שבא על שפחה חרופה היא לוקה והוא מביא
קרבן, והוא שתהיה גדולה ובעולה וברצונה, כמו שביארנו,
שאלו האיש חייב קרבן עד שתתחייב היא מלקות שנאמר³
בקורת תהיה והביא את אשמו". הראב"ד משיג על כך:
"זה שיבוש, שלא מצינו קטן בר עונשין וקרבן זה מן
העונשין הוא, והוא כמו כן פטורה דהא מקשו אהדדי (=)
שהרי הושוו זה לזה, והכי איתא (= וכך מובא)
בכריתות"⁴.

ישנם מספר הסברים לתרץ את דברי הרמב"ם:

(א) בעל ה"מגיד משנה"⁵ אומר, שלדעת הרמב"ם
"הכל תלוי באשה שתהיה בת עונשין, אבל הוא אינו צריך
להיות בר עונשין, וכן אמרו⁶: בזמן שהאשה לוקה –
האיש מביא קרבן, בזמן שאין האשה לוקה – אין האיש
מביא קרבן, ולא אמרו בזמן שהוא אינו מביא קרבן היא
אינה לוקה, וקרא נמי הכי דרשין (= וכך גם דורשים את
הפסוק) "בקורת תהיה והביא את אשמו" – ומשמע הא
לא תהיה בקורת לא יביא, אבל לא משמע הא אם לא
יביא לא תהיה בקורת". וכיון שלדעת הרמב"ם "הכל תלוי
בה", והרי היא "לוקה" – לכן "הוא מביא קרבן".

אך לתירוצו זה נדרש הסבר: אכן "הכל תלוי בה", אך
כיצד ניתן לחייב עקב זאת "קטן"? וכפי שאומר הראב"ד
במקום אחר⁷: "ואם יאמר האיש נתלה באשה אבל לא
האשה באיש, מכל-מקום מהיכא תיתי (= מנין נלמד)
לחייב את הקטן על ידי האשה"⁸.

גם דברי הרדב"ז⁹ שלדעת הרמב"ם הקרבנות אינם
עונש אלא כפרה, ולפיכך – אף הקטן זקוק לכפרה, למרות
שאין הוא בר עונשין –

ובין בהל' שגגות. ובכל אחד בהדגשה ובסגנון אחר. וראה כס"מ הל'
שגגות שם, שהי' לו להראב"ד גירסא אחרת. ואכ"מ.
(9) שו"ת הרדב"ז שם. מגדל עוז לרמב"ם הל' איסור"ב שם. צפע"נ
לרמב"ם שם הי"ד.

(10) בהל' שגגות שם. וראה כס"מ שם.

(11) ומ"מ פטור הקטן – רמב"ם הל' איסור"ב פ"א הי"ג ואילך.

(12) פ"ה הי"ז.

(13) וראה גם קרית ספר לרמב"ם שם.

(1) בפרשטנו יט, כ ואילך.

(2) הל' איסור"ב פ"ג הי"ז. הל' שגגות פ"ט ה"ג.

(3) פרשטנו שם.

(4) יא, א.

(5) לרמב"ם הל' איסור"ב שם. שו"ת הרדב"ז סי' ב"א צד. קרית ספר

(להמב"ט) לרמב"ם הל' איסור"ב והל' שגגות שם.

(6) כריתות שם.

(7) בהל' שגגות שם.

(8) וצע"ק בטעם שהשיג הראב"ד בב' המקומות בין בהל' איסור"ב

(מדרבנן) היא "לא מצוה ידיה (של הקטן) אלא דאבוה
(של אביו), שאיהו לא מיחייב במצוות כל עיקר", ולכן
אין קטן יכול להוציא גדול ידי חובתו בברכת המזון
וכדומה, אף כאשר הגדול חייב בכך רק מדרבנן²¹, לעומת
זאת, לדעת ה"תוספות"²² והר"ן²³, קטן שהגיע לגיל חינוך
חייב בכך מדרבנן, ולפיכך הוא יכול להוציא ידי חובתו
דרבנן²⁴, כשאכל שיעור.

מפסק הרמב"ם²⁵ "בן מברך לאביו" מוכח, שלדעתו
חייב הקטן מדרבנן במצוות החינוך²⁶, והחובה אינה חלה
רק על האב.

כך מובן גם מלשון הרמב"ם במספר מקומות²⁷:
בהלכות ציצית²⁸ – "מדברי סופרים שכל קטן שיוודע
להתעטף חייב בציצית כדי לחנכו במצוות". בהלכות
ברכות²⁹ – "הקטנים חייבין בברכת המזון מדברי סופרים
כדי לחנכם במצוות". בהלכות סוכה³⁰ – "קטן שאינו צריך

1 של הקטן, לכך שהקטן יהא פטור מכך בזמן חיובו, כשגדל
2 – בפסח שני¹⁴?

3 יותר מכך, בהלכות תלמוד תורה, אומר הרמב"ם¹⁵:
4 "מי שלא למדו אביו, חייב ללמד את עצמו כשיכיר
5 שנאמר...", וה"צמח צדק"¹⁶ אומר "שמא גם על הקטן יש
6 חיוב מדאורייתא". מכך שהרמב"ם משתמש בביטוי בלתי-
7 נפוץ "כשיכיר"¹⁷, ולא "כשיגדיל"¹⁸, מובן, שחובת
8 הלימוד מוטלת על הקטן אף לפני שנעשה גדול –

9 וכאן קשה להבין: כיצד ייתכן להטיל חובה על קטן?
10 ג.

11 לדעת הרמב"ם - קטן חייב במצוות חינוך שלו
12 כדי להבין זאת, יש להקדים ולבאר חידוש גדול יותר
13 לגבי חובת מצוות בכלל המוטלת על קטן:

14 ידוע מחלוקת הראשונים לגבי המצוות שקטן מקיים
15 מצד חובת חינוך: לדעת רש"י¹⁹ והרמב"ן²⁰ מצוות החינוך

(14) וראה טו"א (אבני מילואים) ר"ה כח, א. מנ"ח מצוה ס"ק.ב.
מפרשי הרמב"ם שם (חידושי הגר"ח. ועוד).

(15) פ"א ה"ג.

(16) פס"ד – חידושים על הרמב"ם בתחלתו.

(17) כ"ה גם בהל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב – אלא ששם ממשיך
"וכשלומד לעצמו כשיגדיל ויכיר ויכול ללמוד". וי"ל שגם אדה"ז כוונתו
כ(פי' הצ"צ ב)רמב"ם "כשיכיר" – לפני שיגדיל, כדמוכח מזה שלא כתב
לפנ"ז בהחייב "חייב ללמד א"ע כשיגדיל ויכיר". וז"ש לאח"ז "כשיגדיל
ויכיר" הוא רק בנוגע להחמשה "אזי לא ילמוד תחלה כו' כמשנ"ת
למעלה בנערים כו' כי זה שיכול אינו ראוי לעשות כן כו'".

(18) בספר המדע לרמב"ם (ירושלים תשכ"ד) הובא מדרפוס ספרד
שלפני רוב "כשיגדיל".

(19) ברכות מח, א ד"ה עד שיאכל. וראה בכלל הבא לקמן שד"ח
כללים מערכת ח' כלל ס. קובץ יגדיל תורה ברוקלין, אייר תשל"ז סי' לח
(תשובה מהרא"י מן דעיר האראד ישר, מחסידי הצ"צ). ועוד.

(20) מלחמות ה' ברכות כ, ב. רמב"ן הובא בר"ן ספ"ב דמגילה ד"ה
חוץ. ריטב"א מגילה יט, ב ד"ה הכל. ר"ן קידושין לא, א ד"ה וגרסינן.
וראה רשב"א (ריטב"א) סוכה לח, א ד"ה גמרא.

(21) כן משמע דעת הרמב"ן שם. ריטב"א שם. אבל רש"י לא הוציא
פ"י הסוגיא בברכות כ, ב מפורט, וא"כ נראה דלדעתו הקטן מוציא
הגדול כשאכל שיעורא דרבנן. וראה יגדיל תורה שם ס"ע כט.

(22) ברכות מח, א ד"ה על שיאכל. וראה לשון התוס' שם כ, סע"א
ד"ה וקטנים.

(23) מגילה שם.

(24) ובפרמ"ג פתיחה כוללת לאח"ח ח"ג סוף אות כח כתב שהוא
מחלוקת דרבלי וירושלמי.

(25) הל' ברכות פ"ה ה"ט-יטז. ועי' ראב"ד שם. ומסיים (וכן אשה
ועבר במקריין אותו ועונה אחריהם מה שהן אומרים ואיתא בירושלמי" –
כדעת הרמב"ן שם. ועי' פ' הפרמ"ג שם הרי נמצא שס"ל שהחייב על האב.
אבל ראה כס"מ שם בדעת הרמב"ם.

(26) וכן מוכח דעת אדה"ז (שאף שכתב בהל' ת"ת בתחלתן "אע"פ

שהקטן פטור מכל המצות וגם אביו אינו חייב לחנכו במצות מן התורה",
הרי) כתב בשו"ע או"ח סק"פ ס"ג שהקטן (גם אם לא אכל כדי שביעה)
מוציא את הגדול בברכה*. ומדייק בלשונו שם "שמ"מ הוא חייב מדברי
סופרים כמותו" (כ"ה ברפוס א' דשו"ע, ובדפוסים שלנו ליתא חיבת
"כמותו"). וראה בחקרי הלכות ח"א דמפרש באדה"ז עם תיבת "כמותו"
כבשוה"ג כאן.

(27) וכן הוא לשון אדה"ז בס' שמג ס"ג "חייב לשמוע כו' חייב
בציצית כו'" (ע"ד לשון הרמב"ם דלקמן בפנים. אף שבס' יז ס"ד כתב
"אביו חייב לקנות לו טלית כו' אביו חייב להטיל ציצית". ולנאורה יש
ללמוד יותר מדויק לשונו בזה בס' שמג שמדבר בהל' חינוך, משא"כ
בס' יז שהוא בדיני ציצית. גם י"ל שציצית שונה כיון שבכלל "אין אדם
חייב לקנות טלית בת ד' נפשות כדי שיתחייב בציצית כו' (ורק) טוב ונכון
כו'" – שו"ע שם ר"ס כד).

וכן בהל' סוכה סי' תר"מ ס"ג וד' כתב "חייב בסוכה". וכן משמע
ממ"ש בס' לט ס"א בנוגע לתפלין "וקטן אע"פ שמוזהר על הקשירה
מד"ס לחנכו במצות כו'" (ומש"כ בחצ"ע"ג "וגם מד"ס אין האזהרה אלא
על אביו" – הרי כתב "אין האזהרה אלא על אביו" כי האזהרה הטילו על
אביו). ובס' יז ס"ג: קטן כו' חייב אביו לקנות לו תפלין לחנכו במצות.
ובפשטות י"ל דבציצית ותפלין החייב לקנות ציצית ותפלין ולהטיל
ציצית א"א להיות על הכן ורק על האב (אבל בשד"ח שם שתירץ זה
דוחק).

ובס' תעט סוס"ו: כיון שהקטן הוא פטור מכל המצות שבתורה ואינו
חייב בהם אלא (מד"ס) כדי לחנכו במצות.

ואולי אין לדיוק מלשונות הג"ל בכלל כיון שאינם שווים בכל מקום.
ראה לשונו בסש"מ ס"ב (ועוד). סתע"ב רסכ"ה. ועוד. וצ"ע. ואכ"מ.
ולהעיר משר"ע שלו סוס"ד במהד"ת ע"ד השייכות דחייב חינוך
דחכמים כשהגיע לחינוך לחיובו במצות מן התורה כשנעשה בן י"ג שנה
ויחד.

(28) פ"ג ה"ט.

(29) רפ"ה.

(30) רפ"ו.

22 יותר מכך נאמר בתלמוד הירושלמי³⁹, שעל ההכנה
23 למצוות סוכה, לולב⁴⁰ וכדומה, מברכים את ברכת המצוה:
24 אשר קידשנו במצוותיו וציונו לעשות סוכה, לעשות
25 לולב⁴¹ ועוד⁴².
26 ענין זה, שמהות המצוה חלה גם על דברים אחרים
27 שהכרחיים לקיום המצוה, מוצאים גם לגבי סיועם של
28 אנשים לקיום תורה ומצוות, ולא רק לגבי פעולה. לדוגמא:
29 בהלכות תלמוד תורה⁴³ נפסק "מי שאי אפשר לו ללמוד...
30 יספיק לאחרים הלומדים, ותיחשב לו כאילו לומד
31 בעצמו"⁴⁴.
32 וכך גם לגבי נשים, בדומה להכשר מצוה כדלעיל, כפי
33 שידועים דברי הר"ן⁴⁴, שלמרות שאשה אינה חייבת
34 במצות פריה ורביה, "מכל מקום יש לה מצוה מפני שהיא
35 מסייעת לבעל לקיים מצותיה". כלומר, כיון שהבעל יכול
36 לקיים את המצוה רק על ידי האשה, יש גם לה מצוה.
37 ואף כאשר סיועה של האשה למצות הבעל אינו הכרחי
38 לעצם קיום המצוה, אלא היא רק מסייעת לאפשרותו
39 לקיים את המצוה, נפסקת ההלכה⁴⁵, שלמרות שכשלעצמה
40 אין היא חייבת במצוה זו – תלמוד תורה – הרי "אם היא
41 עוזרת לבנה או לבעלה בגופה ומאודה שיעסוק בתורה,
42 חולקת שכר עמהם ושכרה גדול מאחר שהם מצווים
43 ועושים על ידה"⁴⁶.

1 לאמו... חייב בסוכה מדברי סופרים כדי לחנכו במצוות.
2 וכן לגבי לולב³¹ – "קטן היודע לנענע חייב בלולב מדברי
3 סופרים כדי לחנכו במצוות"³².
4 וגם כאן אינו מובן: כיצד ייתכן לחייב קטן אפילו
5 מדרבנן, שהרי³³ אין הוא בר דעה³⁴, כלשון הגמרא³⁵
6 בתמיהה: "חייבא לדרדקי"?
7 ד.
8 חובת המצוה חלה גם על פעולות ואנשים
9 שהכרחיים לקיום המצוה
10 ויש לומר שההסבר לכך הוא, שזוהי שיטתו הכללית
11 של הרמב"ם³⁶ במספר מקומות:
12 יש להקדים ולהסביר, כמדובר פעמים רבות³⁷, שאנו
13 מוצאים, שבמקום שהתורה מצווה על מצוה מסויימת,
14 שקיומה כרוך בפעולה קודמת וכדומה, הרי גם הפעולה
15 הקודמת היא בעלת חשיבות ושייכת למצוה עצמה. כיון
16 שהיא הכרחית, ובלעדיה אין המצוה יכולה להיעשות, הרי
17 זה כאילו ציוותה התורה ביחד עם המצוה גם על פעולה
18 זו.
19 באופן כללי זוהי המהות של מכשירי מצוה, ובמיוחד
20 לפי דעת רבי אליעזר³⁸ שמכשירי מצוה דוחים שבת,
21 בדיוק כמצוה עצמה, במקרים שהמצוה דוחה שבת.

וראה ציונים לתורה (להר"י ענגעל) כלל יב שזוהי סברת רש"י.
34 ראה רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ז הכ"ז. הל' קרבן פסח
פ"ב ה"ד. וראה פרמ"ג פתחה כוללת לאור"ח ח"ב אות ג'. מנ"ח מצוה
ה סק"ב. סוף מצוה רסג. ציונים לתורה כלל ח'. וראה צפע"נ הל' שבת
פכ"ד ה"א. הל' אישות פ"ד ה"ט. ובכ"מ. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד
ע' 227.

35 פסחים קטז, א.
36 ולשיטת' כללית דהרמב"ם והראב"ד, כדלקמן בהערות.
37 בהבא לקמן ראה לעיל ע' 200 ואילך, וש"נ.
38 שבת קל, א.
39 ברכות פ"ט ה"ג.
40 שרק בסוכה וציצית נאמר "תעשו", משא"כ בלולב וכו' ומ"מ
מברכין – ראה לקו"ש שם.
41 עיין לעיל שם הערה 56 שגם להבבלי שאין מברכין ס"ל דהוי
מצוה.

42 ועיין לעיל שם יתירה מזו בהולכת דם למזבח שנעשה עבודה.
43 שו"ע יו"ד סרמ"ו ס"א וברמ"א שם. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ד.
44 משא"כ ההמשך שם "ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק
בתורה כו' ויחולק עמו כו'" – שזה מפני תורתו של הלומד כו' וברשותו.
44* רפ"ב דקידושין.
45 הל' ת"ת לאדה"ז ס"א. מסוטה כא, א. רמ"א שם ס"ו.
46 ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 37 ואילך.

31 (31) הל' לולב פ"ז הי"ט.
32 בבס"מ ה' ח' ח"מ ה"י כתב "וכן נראה דעת רבינו (כהרמב"ן) שלא
כתב הכל חייבין באכילת מצה אפי' נשים ועבדים וקטנים אלא קטן
שיכול לאכול כזית מחנכים וכו' כלומר דחייבא אאבוא רמא וכן כתב
פ"א דהל' מגילה הכל חייבים אנשים ונשים וכו' ומחנכין את הקטנים
לקרותה".
לכאורה במצה י"ל (בדוחק עכ"פ) דשונה כיון שמדובר ב"קטן שיכול
לאכול פת" שזהו לפני שהגיע לחינוך – אבל חידוש גדול הוא לומר
שמחנכים קודם שהגיע לחינוך!
וכן במגילה שהוא רק מדרבנן י"ל שבקטן החיוב הוא רק על האב
עדמ"ש אדה"ז בספ"ו שם*.
וכן מש"כ בבס"מ בהל' ברכות פ"ה ה"ז – צ"ע, שהרי כתב הרמב"ם
שם "וקטנים .. מזמנין לעצמן כו' קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו
כו'".

ומש"כ הרמב"ם הל' תפלין פ"ד הי"ג "אביו לוקח לו תפלין כדי
לחנכו במצות – י"ל (נוסף על הנ"ל הערה 27) כיון שבתפלין בפרט
נוגע בגדר המצוה שלא יסח דעתו מהם (כמו שממשיך ברמב"ם שם
באותה ההלכה), לכן לא הכניסו חכמים את הקטן בחיוב המצוה (וכן י"ל
בשו"ע אדה"ז ס"ו לו ס"ג).
33 וממילא מובן דאין לומר (כבכמה דברים) שחכמים החמירו יותר
כיון שא"א להטיל עליו חיובים. וראה שד"ח שם ד"ה וכן מתבאר דכמו
שאין סברא לומר דהתורה הטילה חיוב על הקטן כן גם בחינוך דרבנן.

(*) ע"פ פשוטות הלשון בהחילוק שכתב שם.

ומש"כ בשו"ג²⁶ להערה 26 – הוא ע"פ פשוטות הלשון בשו"ע שם בתחלתו ("שמ"מ הוא חייב מדברי סופרים כמזו"ת") וצ"ע מהו עיקר כו'.

עקב החובה המוטלת על האב, בכל זאת פעולת המצוה
מתקיימת בשלימותה על ידי הקטן עקב ציווי, ולכן הוא
נחשב חייב בדבר,

עד כדי כך שהוא יכול להוציא גדול (שחייב רק
מדרבנן) ידי חובתו. וכך מוצאים גם לגבי מצוות
דאורייתא, דלהלן.

1. ³⁴

האמור לעיל ייתכן אף לגבי מצוות דאורייתא
להלן דוגמא לאמור לעיל במצוה דאורייתא^{49*}: בענין
חובת השמחה ברגל, אומר אביי⁵⁰ "אשה בעלה משמחה".
על כך אומר רש"י⁵¹: "בבבל בבגדי צבעונין..." מקשים
על כך בעלי התוספות⁵² מן הנאמר במסכת חגיגה: איזהו
קטן (דפטור מראיה) כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו
ולעלות מירושלים להר הבית, ושאלת הגמרא⁵³ "עד הכא
מאן אתייה (= ועד כאן מי הביאו?) ועונה הגמרא: עד
הכא דמיחייבא אימיה בשמחה (אייתתיה...) (= והתירין
הוא: עד כאן הביאתו אמו שחייבת בשמחה), משמע
שזקוקה לעלות משום שלמי שמחה. ומפרש רבינו תם:
בעלה משמחה, שהחיוב על בעלה ולא עליה וכו', והא
דקאמר (= ומה שנאמר) בחגיגה דמיחייבא אימיה, משום
בעלה ולא משום היא".

מכך רואים שלדעת התוספות, למרות שאין האשה
כשלעצמה חייבת בשלמי שמחה, בכל זאת, כיון שמצוה
על הבעל לשמח את אשתו, גם שמחתה היא מצוה, עד
כדי כך שהגמרא מתבטאת בביטוי "דמיחייבא..."
בשמחה⁵⁴ ולא כלשון הר"ן לגבי פריה ורביה "יש לה
מצוה"⁵⁵.

ה.

השתתפות הקטן במצות החינוך היא על ידי קיום
המצוה בשלימותה

אך בכל הדוגמאות המנויות לעיל, כולל מכשירי
מצוה, שמברכים עליהם את ברכת המצוות לדעת
הירושלמי, הרי ההזדקקות לפעולה של הכשר המצוה,
לעשיית הלולב וכדומה, או לסיוע אשה בפריה ורביה, הרי
היא משום שבמציאות נעשתה המצוה על ידי הקדמת
פעולה אחרת, ולכן חלה גם על פעולה זו מעין חשיבות
ומהות המצוה.

11 אך אין בהם חלק ופרט מהמצוה עצמה.

12 ולכן אין הם נעשים חלק ממצוה זו ממש: הברכה היא
לנשות לולב, ולא על נטילת לולב. וכן בדברי הר"ן "יש
לה מצוה" – סתם, ולא דוקא מצות פריה ורביה⁴⁷ של
האישה⁴⁸.

16 בענינו מדובר על ענין שלמעלה מכך: במצות החינוך
למשל, השתתפותו של הקטן במצות החינוך אינה
מתבטאת רק בכך שבלעדיו אין האב יכול לקיים את מצות
החינוך, אלא גם בכך שזוהי המצוה – שהאב יחנך את
בנו, שהבן יקיים מצוה זו. ולכן, גם לדעת התוספות
והרמב"ם, יש לומר, שאכן, מלכתחילה הטילו החכמים את
חובת החינוך רק על האב ולא על הבן^{48*}, אך כיון שמצות
האבא היא לחנך את בנו לקיים את המצוה, חלה ממילא
על הבן חובה בקיום המצוות, וגם הוא נקרא חייב בדבר
זה⁴⁹.

26 במילים אחרות: כיון שהאב חייב לחנך את בנו לקיים
27 את המצוה, הרי למרות שקיום המצוה על ידי הבן היא

(47) ואפילו את"ל שזהו בגדר מצות פו"ר – הרי האיש והאשה הפכים
הם בזה: האשה קרקע עולם (סנהדרין עד, ב) ובאיש – אין קישוי אלא
לדעת (יבמות נג, סע"ב).

(48) ראה לקו"ש שם ע' 41² והערה 43. ולהעיר מזה שנשים חייבות
ללמוד הלכות הצריכות להן לידע אותן כו' (הל' ת"ת שם) שזה שחייבות
ללמוד הוא רק בכדי שידעו היאך לעשות המצוה שלהן ובכ"ז נעשה
הלימוד ענין בפ"ע ולכן מברכות הן ברכות התורה (שו"ע אדה"ז סו"ס
מו) – וראה לקו"ש שם.

(48*) ראה שד"ח שם ד"ה עתה.

(49) וכמה נפק"מ בין דעה זו להדיעה שהקטן מחוייב מלכתחילה.
49* עוד דוגמא – לדעת (שו"ת) מהרי"ק סקכ"ו: ואע"ג דלזה
בריבית פסול לעדות אע"ג שאין לוקח ממון שאין שלו נראה לע"ד דכיון
שעבירת לקיחת הממון דמלו' על יד הל' נעשית וא"א מבלעדו חשיב
עד חמס .. והיינו דמשני תלמודא מלוה הבאה בריבית כל' שהלואה
הריב' נעשית ע"י המלוה והלוה וא"א לה וזלחת.

ובשו"ע אדה"ז ריש הל' רבית – שהוא מפני חומר העון, וי"ל שזהו
טעם על הגא שם תיכף לאח"ז שיש אזהרה מיוחדת ללוה – אבל מסגנון
הל' משמע דקאי גם על לפניו. – וראה בהמציין במ"מ שם.

(50) ר"ה ו, סע"ב. קדושין לד, ב.

(51) ר"ה שם. וראה פרש"י קדושין שם.

(52) ר"ה שם ד"ה אשה (ועוד קושיות). וראה גם ד"ה הנ"ל קדושין
שם.

(53) חגיגה ו, רע"א.

(54) וי"ל דגם בזה הרמב"ם והראב"ד לשיטתייהו אולי. דבהל' חגיגה
(פ"א סה"א) כתב הרמב"ם "ונשים חייבות במצוה זו" והראב"ד כתב "לא
בקרבת אלא בשמחה שתשמח עם בעלה שתעלה עמו והוא ישמח אותה".
ובלח"מ (וראה כס"מ) שם, דהרמב"ם לא ס"ל כרש"י אלא כפי' התוס'
וכאב"י, והראב"ד טעמו "דכיון דאין החיוב על האשה אלא על הבעל לא
הי' לו לומר ונשים חייבות במצוה זו". ועפ"ז רש"י וי"ל וכן הרמב"ם
והראב"ד (ראה לעל הערה 25) לשיטתייהו אולי במצות חינוך אם ע"י
זה שהוא בגדר המצוה – נעשה מחוייב בדבר.

(55) עוד דוגמא לנדוד "ברכת כהנים", שגדר המצוה הוא שכהנים
מברכים לישראל. ועפ"ז תוכן דעת החרדים (מ"ע כו' התלויות בפה כו'
לקיימם בכל יום פ"ד אות יח) וההפלאה (כתובות כד, ב ברש"י ד"ה
דאיסור עשה) הובא בשע"ת או"ח סקכ"ח סק"ב שיש מצות-עשה על
הישראל שיתברך. ובהפלאה שם: וכן מצינו בכל מקום אע"ג דבתורה

הענין של "שה לבית אבות" מפני שהוא בטל לאב, ולא
מפני שהוא מציאות בפני עצמו. ואם כך, הקטן כאדם
בפני עצמו לא קיים מצות קרבן פסח⁵⁹. אבל אם האב
מינה אותו על פסחו כאדם בפני עצמו, אז שחטו את
הקרבן גם עבור הבן, ורק במקרה זה הוא פטור מפסח
שני.

ההסבר לכך הוא כדלעיל⁶⁰: כיון שהתורה קובעת
שקטן יכול להימנות על קרבן פסח כמציאות בפני עצמו,
יוצא, שעקב מצות התורה על האב חלה על הקטן מצות
קרבן פסח⁶⁰, ולפיכך הוא פטור מפסח שני, כאשר שחטו
עבורו בפסח ראשון.

ה.

באיסור שפחה חרופה חייב הקטן עקב גרימתו
לחייב מלקות לאשה
בדומה לכך ניתן לומר לגבי קטן "בן ט" שנים ויום
אחד שבא על שפחה חרופה, היא לוקה והוא מביא
קרבן": כיון שעקב ביאתו הוא חייב מלקות מן התורה על
ענין שפחה חרופה, וזוהי פעולה הגורמת לחייב מלקות,
מקבלת פעולתו תוקף מן התורה ו"מביא קרבן" – הוא
זקוק לכפרה⁶¹.

ההסבר להבדל שבין איסור שפחה חרופה לבין איסורי
עריות אחרים, שבהם הקטן פטור לגמרי⁶², נובע מהשוני
הכללי שבין איסור שפחה חרופה לבין איסורי עריות
אחרים, כלשון הרמב"ם⁶³ "ביאת שפחה זו משונה מכל
ביאות אסורות שבתורה, שהרי היא לוקה שנאמר בקורת

לפי האמור לעיל ניתן להסביר באופן דומה את חובת
תלמוד תורה המוטלת עד קטן, כפי שאומר ה'צמח צדק'¹⁶
בהסבירו את דעת הרמב"ם המזכרת לעיל בסעיף ב': כיון
דתלמוד תורה לא דמי לשאר במצוות, דבשאר מצוות אין
האב מחוייב לחנך בנו בדאורייתא אלא מדבריי סופרים,
אבל בתלמוד תורה מחוייב האב מדאורייתא ללמוד את
בנו... אם כן שמא גם על הקטן יש חיוב מדאורייתא –
ויש לומר, שההסבר לכך הוא: כיון שחלה על האב
חובה מדאורייתא על מעשה הלימוד של הקטן, הרי
לימודו הוא חובה. ולפיכך, כאשר לא לימדו אביו עדיין
נשאת בעינה החובה שמוטלת מדאורייתא⁵⁶.

ז.

מינוי הקטן על קרבן פסח ראשון פוטרת אותו
מפסח שני
ויש לומר שבדרך דומה ניתן להסביר את תירוצו של
מהר"י קורקוס על הרמב"ם בענין קרבן פסח – "אם שחטו
עליו בראשון פטור" – "כיון דרחמנא רבייה לקטן⁵⁷
שישחטו עליו וממנין אותו, נפטר הוא בכך מן השני" –
כדי להבין זאת יש להקדים את הסבר הגאון
הרוגוטשובי⁵⁸, שההלכה בדברי הרמב"ם "אם שחטו עליו
בראשון פטור" היא רק כאשר האב מינה את בנו על קרבן
פסח כאחד מבני החבורה, שאז הוא פטור מפסח שני. אך
אם הקטן נכלל בעת שחיטת הקרבן בתוך "בית אבות",
אף אם נאמר ש"שה לבית אבות" היא חובה מדאורייתא,
הרי אז הוא חייב בפסח שני. כי הקטן יכול לאכול עקב

אינו מפורש הציווי אלא על העושה, המצוה על שניהם, כגון ביבם יבמה
יבא עלי' והמצוה עשה גם עלי' כו' (ולא הביא דברי הר"ן הנ"ל בפו"ר,
כי האשה במצות יבום היא יותר מאשר בפו"ר).

(56) ראה לקו"ש ח"א ע' 44 ואילך במצות פדיון הבן ומילה.
ובשוה"ג להערה 19 שם הטעם שלא אמרין כן גם בפרה"ב ומילה
(ככת"ת).

וע"פ ביאור הנ"ל בפנים יש להעיר במש"כ הצ"צ החילוק דת"ת
לשאר מצות שבהם מחוייב מד"ס משא"כ בת"ת שמחוייב האב מדאורייתא
וא"כ שמא על הקטן יש חיוב – מהשקו"ט הידועה האם דרבנן חל על
החפצא (ראה צפע"נ כללים בערכו. אתון דאורייתא כלל יוד. ובכ"מ).
(57) לכאורה י"ל מעין זה במצות ראי' שמלשון הרמב"ם במ"ע נג
משמע שהחיוב לעלות "עם כל בן זכר שיש לו שאפשר לו להלך לברו"
הוא מדאורייתא, וכ"מ ברמב"ם ה"ל חגיגה פ"ב ה"ג – שלא כתב שהוא
מד"ס כמ"ש בה"ל ציצית ברכות סוכה ולולב (אבל ראה לה"מ וקריית
ספר שם). וכן מפורש בפי"מ להרמב"ם חלה פ"ד מ"א (וראה טו"א
חגיגה ו, א סוף קטע המתחיל פיסקא) דמירושלמי חגיגה פ"א ה"א
משמע דקטן (דב"ש ו)ב"ה חייב מה"ת. וראה העמק שאלה לשאלות
שאלתא קלו סק"ב דלהרמב"ם הוא גם לקרבן).

כי מכיון שנאמר "כל זכורך" הרי התורה רבי' לקטן, א"כ נכללו
במצוה מדאורייתא. ועפ"ז מובן מה שהביא הכתוב ד"כל זכורך" אף

שבבבלי כתב דקרא אסמכתא בעלמא.

ועפ"ז חידוש הוא לכאורה דיש מה"ת חיוב "כדי לחנכו במצות"
וראה העמק שאלה שם ואכ"מ.

(58) צפע"נ ה"ל תרומות פ"ב ה"י"ב (מג, סע"ב ואילך). שו"ת דווינסק
ח"ב ס"ט"י. אלא שבשו"ת שם סי' יוד כתב "דגבי פסח ברמב"ם .. מיירי
שכבר הגיע ליי"ג שנה רק לא נגמרו ב' שערות השיעור שלו אז ולכן אם
בפ"ש כבר נגמר י"ל דהוה גדול למפרע ולכן א"צ". ועיי"ש מה שמביא
מפסחים צב, ב למ"ד דרך רחוקה רחמנא פטרי' ומ"מ אם עשה פסח יצא
כו'.

(59) להעיר מלשון אדה"ז בשו"ע ה"ל שבת סש"מ"ג ס"ח. וראה
בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 69 ואילך.

(60) ביאור דברי הרמב"ם ביסוד הנ"ל מובן גם ע"פ שאר מפרשי
הרמב"ם. אבל יומתק ושייך יותר לנדר"ד – ע"פ הצפע"נ. וראה לקו"ש
שם.

(60*) ועד"ז (ויתירה מזו) י"ל במצות הקהל, בנוגע להטף. נתבאר
בארוכה בלקו"ש ח"ט ע' 363 ואילך.

(61) עייג"כ יד המלך לרמב"ם שם. וראה שד"ח כללים מערכת קוף
כלל נב.

(62) כריתות שם. רמב"ם ה"ל איסור פ"א הי"ג ואילך.

(63) שם פ"ג הי"ד.

וסיבה: "והביא את אשמו לה'... וכפר עליו..." הוא תוצאה
מכך שגרים ל"בקורת תהיה", גרם לאשה חובת מלקות⁶⁴.
ולכן קשור הענין גם לקטן: באיסורי עריות אחרים חל
האיסור על הבעל והנבעלת – כל אחד כשלעצמו, ואין
מוטלים על הקטן חובות וענשים, גם לא לצורך כפרה, וכן
אין הוא נכלל בחובה המוטלת על אחר, כי פעולת הבעל
היא איסור וחובה בפני עצמה.

אך לעומת זאת בענין שפחה חרופה "הכל תלוי בה"⁶⁵
– חובת האשם המוטלת על האיש היא מפני שגרם לחיוב
האשה בעונש, ובכך נכלל גם קטן, כמוסבר לעיל, שמפני
מצות האב ללמוד תורה עם בנו או לחנכו נקרא גם הקטן
חייב בכך, וגם כאן, כיון שמעשהו של הקטן⁶⁵ גורם על
פי התורה לחיוב מלקות על האשה, לכן⁶⁶ "הוא מביא"⁶⁷
קרבן⁶⁸.

ט.

התמסרות לחינוך של כל ילד יהודי לתורה
ולמצוות
מכל האמור לעיל, נלמדת הוראה לגבי החשיבות
הגדולה של החינוך, ובמיוחד לגבי תלמוד תורה.

– ענין החינוך קשור במיוחד לימי ספירת העומר אשר
בין פסח, זמן חרותינו, לבין חג השבועות, זמן מתן
תורתנו, ואשר מחברים ומאחדים אותם⁶⁹, כדלהלן.

1 תהיה והוא חייב קרבן אשם שנאמר והביא את אשמו,
2 אחד שוגג ואחד מזיד בשפחה חרופה מביא אשם". מסגנון
3 זה מובן, שהשוני בעונש הוא הוכחה לכך שעצם האיסור
4 "ביאת שפחה זו משונה".

5 וכך מובן גם מהמשך דברי הרמב"ם "הבא עליה
6 ביאות הרבה בין בזדון בין בשגגה מביא אשם אחד, אבל
7 היא חייבת מלקות על כל ביאה וביאה... כשאר חייבי
8 לאוין", כלומר, לגביה הביאה היא כמהות של חייבי
9 לאוין, אך לא כן לגבי האיש⁶⁴.

10 ויש לומר, שזהו ביאורם של דברי ה"מגיד משנה":
11 "מפני שהוא סובר שהכל תלוי בה...": בגמרא נאמר "בזמן
12 שהאשה לוקה האיש מביא קרבן, אין האשה לוקה אין
13 האיש מביא קרבן, מנלן (= מנין לו?) אמר רבא, דכתיב:
14 ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת
15 לאיש והפדה לא נפדתה או חופשה לא נתן לה, מכדי עד
16 הכא באיש קא מישתעי קרא (= הרי עד כאן דיבר הפסוק
17 אודות האיש) נכתוב והביא את אשמו לה' ולבסוף לכתוב
18 בקורת תהיה, אמאי כתב רחמנא ברישא (= מדוע כתבה
19 התורה תחילה) בקורת תהיה ולסוף כתב והביא את אשמו
20 לה', הכי קאמר, אם בקורת תהיה היא והביא את אשמו
21 לה', ואם לא תהיה בקורת לא יביא את אשמו".

22 ומסביר הרמב"ם, שאין זה סימן בלבד, אלא נעין טעם

לוקה דכל שהיא לוקה מביא הוא קרבן כדילפינן כו". וראה דבריו בהל'
שגגות שם.

67 וע"פ כהנ"ל ובהערה שלפנ"ו משמע שזה "שאינו מביא (קרבן)
עד שיגדיל ויהי' בן דעת" הוא לא לפי שרק אז נעשה עליו חיוב קרבן,
אלא כפשוטו הלשון (שהחייב עליו חיוב אלא ש)אינו מביא עד שיגדיל.
והטעם כיון "דבקרבנות כתיב רצון וכתוב לרצונכם תזכחוהו" (מגדול עוז
הל' איסור"ב שם) או "משום שצריך שיקדיש הקרבן וזה רק במופלא סמוך
לאיש" (צפע"ג השלמה ו, ד. וכ"פ בכס"מ ברמב"ם הל' ק"פ פ"ב ה"ד).
68 ראה רמב"ם הל' פסוהמ"ק ספי"ג דס"ל שגם אם "מהלך במקום
שאינו צריך ה"ז הולכה והמחשבה פוסלת בה", והראב"ד פליג ע"ז. וע"פ
ביאור הצפע"ג בגדר הולכה (ראה צפע"ג עה"ת ר"פ מסעי. מהד"ת נא,
ג. וראה לק"ש ח"ד שם ע' 39. וש"נ. לעיל ע' 200) דדבר המוכרח
נעשה גם בזה חשיבות בפ"ע כו', י"ל שגם בזה הרמב"ם והראב"ד
לשיטתייהו אזיל, שגם בדבר שאינו מוכרח בעצם, ורק בפועל בנדו"ז הי'
פעולה זו הכנה והכשרה לפעולה אחרת (ההולכה לפני הזריקה) גם בזה
נעשה גדר מצוה. ועד"ז בנדו"ד בשפחה חרופה. ועד"ז דעת הרמב"ם
בקרבן פסח על הקטן (אלא שבהולכה נעשה עבודה בפ"ע, כנ"ל).

69 ובפרט ע"פ אגדה הובאה בר"ן סוף פסחים. חינוך מצוה שו.
ועפ"ז גם ספה"ע שייכת לסברא הנ"ל בפנים, שאף שכל ענין הספירה
הוא רק הכנה והכשרה למ"ת, מ"מ נעשה מציאות וחשיבות בפ"ע
ומברכין עלי'.

64 ראה צפע"ג הל' איסור"ב שם. ושם, שלדעת הרמב"ם "החייב הוא
רק בה ולא בוי".

65 עפנה"ל (בחילוק ביאת שפחה חרופה לעריות) אולי יש לבאר
גם זה שבעריות חייב אחד המערה ואחד הגומר וחייב בין כדרכה בין
שלא כדרכה ועוד, משא"כ בשפחה חרופה פטור עד שיגמור ביאתו
ופטור שלא כדרכה וחייב רק כשהוא ברצונה ועוד (רמב"ם הל' איסור"ב
פ"א ה"י. פ"ג הט"ו. וש"נ) – כי מכיון שכל האיסור תלוי רק בה – צ"ל
הפעולה בה (הביאה) בשלימות וברצונה, משא"כ שאר עריות.
65* להעיר גם ממהרי"ק דלעיל הערה 49.

66 וי"ל שהרמב"ם רמזו בזה שמסיים בהלכה זו דוקא "שאין האיש
חייב קרבן עד שתתחייב היא מלקות, שנאמר בקורת תהי' והביא את
אשמו" – דלכאורה אינו נוגע להלכה זו.

בפשטות קאי ע"ז שכתב "הוא שתהי' גדולה ובעולה וברצונה כמו
שביאורנו", והטעם לזה כיון "שאין האיש חייב קרבן כו". אבל זה אינו
מספיק, כי לכאורה פשיטא היא, שהרי כבר כתב לעיל (הט"ו) שצ"ל
"גדולה הבעולה המזידה וברצונה",*

אלא שבזה מבואר הטעם שגם "בן ט' שנים ויום א' שבא על שפחה
חרופה היא לוקה והוא מביא קרבן", כיון שכל גדר חיוב קרבן דהאיש
בשפחה חרופה בא מצד שנעשה כאן מעשה שראי חייבת מלקות ע"ז.
וכן משמע שמפרש בקרית ספר הל' איסור"ב שם שכתב "בן ט' שנים
ויום א' שביאתו ביאה, הבא על שפחה חרופה, הוא מביא קרבן כיון שהיא

(*) ודוחק גדול לומר שהי' קס"ד שכשם שדין זה שונה שהקטן חייב קרבן. כן ה"י אפ"ל שהיא חייבת מלקות גם אם היא קטנה, כי (נוסף ע"ז) שנדיין קשה במ"ש "בעולה
וברצונה" (הרי) אין עונש מלקות לקטנה.

19 דווקא על ידי שמחנכים את הילד למצוות הוא נעשה
20 מציאות עצמית וקשור למצוה מצד עצמו, כאמור לעיל,
21 שהקטן עצמו נקרא חייב במצוה. ויותר מכך לגבי תלמוד
22 תורה: כאשר מלמדים תורה לילד, והרי "מצוה על כל
23 חכם וחכם מִישראל ללמד את כל התלמידים אף-על-פי
24 שאינן בניו, שנאמר ושננתם לבניך... אלו תלמידך"⁷⁶,
25 הופכים אותו למציאות חדשה – התלמיד מתאחד עם
26 התורה ועם נותן התורה, כמאמר חז"ל⁷⁷ "כל המלמד את
27 בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו".
28 מכל זאת, מובנת חשיבות החובה המוטלת על כל אחד
29 להשתדל להתמסר לחינוך בני ובנות ישראל ללימוד
30 התורה ולקיום המצוות. ובמיוחד בימים אלו, שבהם
31 מתכוננים לימי החופשה, יש לדאוג לכך שכל ילד או ילדה
32 יהודיים, ימצא בסביבה של תורה ויראת שמים במשך
33 חדשי הקיץ, ורצוי במשך כל עשרים-וארבע שעות היממה,
34 וזאת תהיה ההכנה לתוספת בחינוך של הילדים והילדות
35 בשנה שלאחר מכן.

(משיחות חג השבועות תשכ"ח)
(וש"פ נשא תשל"א)

1 בחג הפסח בולט הדגש המושם על חינוך קטן
2 למצוות: בנוסף לאמור לעיל, שבאחת המצוות העיקריות
3 של יציאת מצרים – קרבן פסח – אנו רואים שהתורה
4 כללה את הקטן, כדלעיל, הרי סדר פסח וסיפור יציאת
5 מצרים מבוססים וקשורים ל"והגדת לבנך"⁷⁰. ובכלל,
6 יציאת עם ישראל ממצרים מושווית כנבואת יחזקאל⁷¹
7 להולדת תינוק, אשר מיד עם היולדו מתחיל חינוכו לכל
8 ימי חייו⁷².
9 וכך גם בחג השבועות, זמן מתן תורתנו – התחלת
10 לימוד התורה על-ידי אבינו שבשמים עם בנו – עם
11 ישראל, שעליהם נאמר⁷³ "בנים אתם לה' אלקיכם",
12 ובדומה לכך לגבי האב והבן בעולם הזה, שלמרות
13 שלגבי המצוות בכלל "אביו אינו חייב לחנכו במצוות מן
14 התורה אלא מדברי סופרים", הרי ב"תלמוד-תורה מצות-
15 עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה"⁷⁴.
16 בנוסף לכך, התורה ניתנה בזכות ענין החינוך. רק על ידי
17 ש"בנינו עורבין אותנו" הסכים הקדוש-ברוך-הוא לתת את
18 התורה⁷⁵ –

(74) ה' ת"ת לאדה"ו בתחלתו.

(75) שהש"ר פ"א, ד (א).

(76) ה' ת"ת להרב"ם פ"א ה"ב.

(77) סנהדרין יט, ב. הובא בפרש"י עה"ת במדבר ג, א.

(70) שמות יג, ח.

(71) טז, ד וא"ל. וראה תו"א וארא נה, א.

(72) ראה מכתבים כללים לחג"פ תשל"ז (הגש"פ (קה"ת, תשמ"ר-ז)
ע' עדרת וא"לך).

(73) ראה יד, א.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שני עמ' ב

18 הַטֶּעַם לומר שאין מִיִּיבָמִין, והלא המיעוט שנאמר בפסוק (דברים
19 כה ז) 'ואם לא יחפוץ האישי', משמעו למעט קטן רק ממצוות
20 חליצה ולא ממצוות יבום. אָמַר לָהֶם רבי מאיר לחכמים, הטעם
21 שֶׁקָּטָן אינו מייבם, הוא משום שיש לחשוש שֶׁמָּא כשיגדל
22 יִמָּצֵא פָּרִים – אדם שאינו יכול ללדת, ומצות יבום היא רק
23 בראוי להוליד, וכן קָטָנָה אינה מתייבמת, שֶׁמָּא כשתגדל
24 תִּמָּצֵא אֵילֻנִית – אשה שאינה ראויה ללדת, ומצות יבום היא
25 רק באשה הראויה ללדת, וְנִמְצְאוּ פּוֹנְעִין בְּעֶרְוָה – עוברים
26 באיסור עריות של אשת אח שאינה עומדת ליבום, שכן לא
27 הותר איסור אשת אח אלא במקום שמתקיימת מצוות יבום.
28 וְרָבֵנּוּ סברו שאין חוששין שמא אינם ראויים להוליד, שהרי זיל
29 פְּתֵר [רוב] קָטָנִים, וְרוב קָטָנִים כשהם גדלים מתברר דָּלָאו
30 סְרִיסִים נִינְהוּ, וכן זיל פְּתֵר [רוב] קָטָנִים, וְרוב קָטָנִים כשהם
31 גדלות מתברר דָּלָאו אֵילֻנִית נִינְהוּ – הן, ולפיכך גם בקטנותם
32 הם ראויים ליבום. והרי רוב זה הוא רובא דליתא קמן, ובכל זאת
33 רבנן הכריעו על פיו.
34 אָלָא אָמַר רָבָא,

1 לפנינו, כגון במשנתנו, שאין הדין נקבע לפי רוב מנין הבהמות
2 הנמצאות לפנינו עתה בעולם, אלא לפי טבע הבהמות שהיו מאז
3 ומעולם, וברוב כזה לא אָלָא רָבֵנּוּ פְּתֵר רובא. ולפי זה גם כאן
4 יש לחשוש למיעוט שאינן יולדות בשנת הראשונה, ולכן ולד
5 הנולד ראשון אצל הלוקח, אף שכבר מלאה שנה לאמו, נחשב
6 עדיין כספק בכור, שמא לא ילדה קודם לכן.
7 מקשה הגמרא: וְהָא קָטָן וקָטָנָה – והלא לגבי דין יבום בקטן
8 ובקטנה, דְּרִיבָא דְּלִיתִיה קָמֵן – שהנידון שם נחשב רוב שאינו
9 לפנינו וכמבואר להלן, ומכל מקום קָאָלִי רָבֵנּוּ פְּתֵר רובא –
10 הכריעו בו חכמים כפי הרוב. (דתנן) [דְּתִנְיָא], יבם קָטָן שנפלה
11 לפניו יבמה גדולה ליבום, וכן יבמה קָטָנָה שנפלה לפני יבם
12 גדול ליבום, לא חוֹלְצִין וְלֹא מִיִּיבָמִין, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר
13 לוֹ חכמים לרבי מאיר, יָפָה אִמְרַתְּ שֶׁאֵין חוֹלְצִין, שהרי 'איש'
14 פְּתִיבָא הַעֲוֹסֶקֶת בענין חליצה, ו'איש' היינו גדול,
15 וּמִקְשִׁינָא אִשָּׁה לְאִישׁ – ולמדים בחיקש שגם האשה צריכה
16 להיות גדולה כדי שתוכל לחלוץ, הרי שדין היבמה שוה ליבם,
17 אבל במה שאמרת שאין מייבמין אנו חולקים עליך, שכן מה

בראשית ל"ב, ב - ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי

ל
=

מפרש דיוקן לשון הזהר עה"פ "ויהי ה' את יוסף"
דהשכינה היתה עמו, ומ"ש "ויברך את בית המצרי בגלל"
יוסף" דהקב"ה שומר הצדיקים, ובגניניהם הוא שומר גם
את הרשעים וכו'

ויהי' יהו"ה את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו וגו', רבי יוסי פתח (תהלים לז, כח) כי יהו"ה אוהב משפט ולא יעזב את חסידיו לעולם נשמרו, האי קרא אוקמוה באברהם, את חסידיו, חסידו כתיב, והא אתמר.

תא' חזי בכל אתר דצדיקא אזלי, קדשא בריך הוא נטיר לון ולא שביק לון, דוד אמר (שם כג, ד) גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבטך ומשענתך וגו', בכל אתר דצדיקא אזלי שכינתא אזלא עמהון ולא שביק לון, יוסף אזל בגיא צלמות ונחתו ל' למצרים, שכינתא הות עמי', הדא הוא דכתיב ויהי יהו"ה את יוסף, ובגין דהות עמי' שכינתא, בכל מה

(1) [תרגום ללה"ק] ויהי יהו"ה את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו וגו' (כדי לפרש זה), רבי יוסי פתח (הקדים לפרש מש"כ) כי יהו"ה אוהב משפט (שלם לאיש כגמולו, לכן) ולא יעזב את חסידיו לעולם נשמרו, (ואמר) האי קרא אוקמוה באברהם (פסוק זה פירשו במדרש על אברהם שהקב"ה לא עזבו ובכל עת שמרו, כי הקרי הוא) את חסידיו (אבל) חסידו כתיב (חסר אות י', המורה על לשון יחיד, והיינו אברהם שהוא איש החסד), והא אתמר (וכבר למדנו כך במדרש, ולהלן מפרשו על יוסף).

(2) [תרגום ללה"ק] תא חזי (בא וראה כי לא רק את אברהם שמר הקב"ה, אלא) בכל אתר דצדיקא אזלי קדשא בריך הוא נטיר לון (בכל מקום שהצדיקים הולכים הקב"ה שומר אותם), ולא שביק לון (ואין הקב"ה עוזבם, וראי' לדבר) דוד אמר, גם כי אלך בגיא צלמות (אפילו אם אלך במקום חשך וסכנה), לא אירא (ממקרה) רע, (והטעם) כי אתה עמדי שבטך ומשענתך וגו' (ושומר אותי. ומפרש כי) בכל אתר דצדיקא אזלי שכינתא אזלא עמהון ולא שביק לון (בכל מקום שהצדיקים הולכים השכינה הולכת עמהם ולא עוזבת אותם, וראי' לדבר כי) יוסף אזל בגיא צלמות ונחתו ל' למצרים שכינתא הות עמי' (יוסף הלך בגיא צלמות והורידוהו למצרים והשכינה היתה עמו), הדא הוא דכתיב ויהי יהו"ה את יוסף (והיינו השכינה), ובגין דהות עמי' שכינתא (ולפי שהשכינה היתה עמו), בכל מה דהוה עביד הוה מצליח בידו' (לכן כל מה שהי' עושה הי' מצליח בידו), דאפילו מאי דהוה בידו' והוה תבע ל' מארי' בגוונא אחרא (שאפילו מה שכבר הי' בידו וביקש אותו רבו באופן אחר), הוה מתהפך בידו' להווא גוונא דרעותא דמארי' הוה רעי ב' (הי' הדבר מתהפך בידו' לאופן ההוא שרבו חפץ בו), כמה דאת אמר וירא אדוניו כי יהו"ה אתו וכל אשר הוא עושה יהו"ה מצליח בידו, (ומפרש) מצליח בידו ודאי (פירוש שבידו הי' מצליח כי נהפך הדבר בידו כרצון רבו, והטעם) כי יהו"ה אתו. (רמ"ק ורא"ג ומפרשים)

דהוה עביד הוה מצליח בידו', דאפילו מאי דהוה בידו', והוה תבע ל' מארי' בגוונא אחרא, הוה מתהפך בידו' להווא גוונא דרעותא דמארי' הוה רעי ב', כמה דאת אמר וירא אדוניו כי יהו"ה אתו, וכל אשר הוא עושה יהו"ה מצליח בידו, מצליח בידו ודאי, כי יהו"ה אתו.

תא' חזי, וידע אדניו כי יהו"ה אתו לא כתיב, אלא וירא אדניו, דהא בעיניו הוה חמי עובדא דנסיך בכל יומא דקדשא בריך הוא עביד בידו', ועל דא ויברך יהו"ה את בית המצרי בגלל יוסף, קדשא בריך הוא נטיר לון לצדיקא, ובגניהון נטר לון לרשיעא, דהא רשיעא מתברכין בגניהון דצדיקא, כגוונא דא כתיב (שמואל ב' ו, יב) ויברך יהו"ה את בית עובד אדום הגתי בעבור ארון האלהים.

צדיקא', אחרנין מתברכין בגניניהו, ואינון לא יכלי לאתזנא (ס"א לאשתזבא) בזכותיהו והא אוקמוה, יוסף אתברך מארי' בגיני', ואיהו לא יכלי לאשתזבא בזכותי' מני' ולנפקא לחירו, ולבתר אעיל ל' בבית הסהר, כמה

(3) [תרגום ללה"ק] (ואמר עוד) תא חזי (בא וראה) וידע אדניו כי יהו"ה אתו לא כתיב, אלא וירא אדניו (שבא להורות) דהא בעיניו הוה חמי עובדא דנסיך בכל יומא דקדשא בידו' (כי פוטיפר ראה בעיניו מעשה נסים שעשה הקב"ה בידו של יוסף), ועל דא (ועל זה כתוב) ויברך יהו"ה את בית המצרי בגלל יוסף, (ומפרש כי) קדשא בריך הוא נטיר לון לצדיקא (הקב"ה שומר את הצדיקים), ובגניהון נטר לון לרשיעא (ואגב שמירתם הוא שומר גם את הרשעים), דהא רשיעא מתברכין בגניהון דצדיקא (כי הרשעים מתברכים בזכות הצדיקים), כגוונא דא כתיב (כעין זה כתוב) ויברך יהו"ה את בית עובד אדום הגתי בעבור ארון האלהים (הרי שנתברך בעבור הארון שהוא כדוגמת הצדיק).

(4) [תרגום ללה"ק] (ואמר עוד כי) צדיקא, אחרנין מתברכין בגניניהו (הצדיקים, אחרים מתברכים בשבילם), ואינון לא יכלי לאתזנא בזכותיהו והא אוקמוה (והם בעצמם לא יכולים לקבל שפע מזון בזכותם, כמו שאמרו חז"ל (ברכות יז, ב) בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת, כל העולם כולו נזונין בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת, וכן מצאנו ביוסף כי) יוסף אתברך מארי' בגיני' (יוסף, נתברך רבו בשבילו), ואיהו לא יכלי לאשתזבא בזכותי' מני' ולנפקא לחירו (והוא בעצמו לא הי' יכול להנצל בזכותו ממנו ולצאת לחירות, ולא עוד אלא) ולבתר אעיל ל' בבית הסהר (ואח"כ הכניסו לבית הסהר), כמה דאת אמר ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו (פירוש ענו את יוסף כמה ששמו שלשלאות של ברזל על רגליו), עד דלבתר קדשא בריך הוא אפיק ל' לחירו ושלטי' על כל ארעא דמצרים (עד שאח"כ הקב"ה הוציא לחירות והשליט על כל ארץ מצרים), ובגין כך כתיב (ובשביל זה כתוב) ולא יעזב את חסידיו לעולם נשמרו (ואמרנו לעיל) חסידו כתיב (חסר יו"ד) ואתמר (ולמדנו במדרש (ב"ר פ' פו, ג) שזה רומז על יוסף הצדיק, וקדשא בריך הוא אגין עלייהו דצדיקא בעלמא דין ובעלמא דאחי' (והקב"ה מגין על הצדיקים בעולם הזה ובעולם הבא) דכתיב וישמחו כל חוסי בך לעולם ידננו ותסך עלימו (ואתה תסך ותגן עליהם ותשמרם מכל רע) ויעלצו בך אוהבי שמך. (מפרשים)

דאת אמר (תהלים קה, יח) ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו, עד דלבתר קדשא בריך הוא אפיק ל' לחירו, ושלטי' על כל ארעא דמצרים, ובגין כך כתיב ולא יעזב את חסידיו לעולם נשמרו, חסידו כתיב ואתמר, וקדשא בריך הוא אגין עליהו דצדיקא בעלמא דין ובעלמא דאתי דכתיב (תהלים ה, יב) וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו ותסך עלימו ויעלצו בך אוהבי שמך.

ספר הזהר חלק א' דף קפט, ע"א

שבתך ומשענתך וגו' דבכל אתר דצדיקא אזלי שכינתא אזלא עמהון ולא שביק לון. מתחלה נקט קב"ה נטיר לון, וכאן נקט שכינתא אזלא עמהון.

והיינו, כי מתחלה מיירי באברהם שהי' מרכבה למדת החסד דז"א, שזהו שנקרא חסידו, לכן קב"ה דהיינו ז"א נטיר לון, ובז"א לא שייך לומר שאזיל עמהון, כי מל' דוקא נק"א אבן האזל שאזלא מאצי'

(5) מבאר כאן כמה דיוקים בלשון הזהר, דמתחלה (בסעיף ב') נקט הלשון "קדשא בריך הוא נטיר לון", ואח"כ הלשון "שכינתא אזלא עמהון", דהחילוק הוא בשתיים:

א) מתחלה נקט "קדשא בריך הוא", ואח"כ נקט "שכינתא" ?
ב) מתחלה הלשון "נטיר לון" (שהקב"ה שומר אותם), ואח"כ "אזלא עמהון" (שהשכינה הולך עמהם), ומשמע דיש קשר בין "קדשא בריך הוא" להלשון "נטיר לון", ובין "שכינתא" להלשון "אזלא עמהון" ?
ג) וכן מבאר לקמן עוד דיוק בזה, דביוסף נקט ב' הלשונות ביחד, מתחלה נקט "דהות עמי" שכינתא, (נקט "שכינתא", וכן "דהות עמי" ולא דהשכינתא נטיר לון כנ"ל), ואח"כ מסיים "קדשא בריך הוא נטיר לון", (נקט "קדשא בריך הוא", וכן "נטיר לון") ?
ד) מהו הפירוש בזהר, דכשנקט ומפרש הפסוק בשייכות ל"יוסף" "יהי ה' את יוסף" כתב "דהות עמי" שכינתא (דהשכינה עמו, ומשמע "עמית" בפנימיות), וכשמפרש הפסוק "ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף" כתב הלשון "קדשא בריך הוא נטיר לון" (בחי' שמירה דמשמע באופן מקיף) ?

ה) בזהר מפרש, מה שכתוב "חסידו" לשון יחיד, וקאי על אברהם ויוסף, מהו הקשר ביניהם ?

ו) בזהר מפרש דמ"ש בפסוק "ולא יעזוב את חסידו" היינו אברהם ויוסף, הנה בשלמא אברהם ניהא, דהרי הוא בחי' חסד כידוע, אבל יוסף הוא בחי' יסוד, ואח"כ מה הקשר דיסוד (יוסף) לבחי' חסד דוקא ? ועי' מבאר (כפנים).

(6) מבאר, דחילוק הלשונות הוא:

א) "קב"ה נטיר לון" כנגד אברהם, בחי' מדת החסד דז"א.
ב) "שכינתא אזלא עמהון" כנגד דוד, בחי' מלכות.
ג) וכנגד יוסף, בחי' יסוד, המחבר ז"א ומלכות ביחד. ולכן נקט ב' לשונות: (1) "שכינתא הות עמי", (2) "קדשא בריך הוא נטיר לון".
ד) ספר הבהיר סקצ"א. הובא בפרדס שער כג (שער הכינויים) פ"ה. ספר המאמרים תרפ"ט עמוד 90 ואילך. תרח"ץ עמוד קכט ואילך.
ה) תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ב' עמוד תצב.
ו) שמואל א כ, יט. ראה קהלת יעקב ערך אבן האזל בשם הפרדס

לבי"ע, משא"כ ז"א הוא באצי' רק שומר אותם בבחי' מקיף מלמעלה, כי שמירה היא בחי' אור מקיף.

וכאן מיירי בדוד שהי' מרכבה למדת המל', נקט שכינתא אזלא, שכינה¹⁰ הוא מל'. והיינו אתה עמדי, אתה הוא בחי' מל'¹¹ כידוע. ובשכינתא שייך לומר אזלא כנ"ל.

ויוסף שהוא בחי'¹² יסוד המחבר ז"א ומל', דאחיד¹³

(שער ערכי הכינויים פרק א' אות אול). אור התורה בראשית עמוד 48 וז"ל: וישבת אצל האבן האזל (שמואל א כ, יט) האזל הוא מל' דעשי' (עי' קהלת יעקב אות א' בשם הפרדס) בחי' אבן בחי' דומם, כי הנה ד' עולמות אבי"ע הן נגד ד' אותיות שם הוי' שהם ג"כ נגד ד' יסודות ארמ"ע וד' בחי' דצח"מ ולכן מל' דעשי' נק' האבן שהיא בחי' דומם שהיא בחי' האחרונה מד' בחי' דצח"מ והוא תכלית הבריור שבוה תלוי ביאת המשיח.... ולכן נק' האזל ויגרשוהו וילך שמגרש החיצונים.... והרי שנעשה בחי' מהלך ע"י התלבשותה בעשי' דוקא ששם עיקר כח הבריור כי היום לעשותם.... ולכן נק' מל' דעשי' האבן האזל כו'. ע"ש.

(9) ראה פרדס שער כג (הכינויים) ערך דוד. לקוטי תורה פרשת חקת סא, ד. שיר השירים לט, ד. אור התורה פרשת שמות סוף עמוד מו. משפטים עמוד א' קצח ואילך. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סוף סימן קמב.

(10) ראה תורה אור עמוד יב, ד וז"ל: הקב"ה הוא בחי' ז"א, כמו פי' קוב"ה ושכינתו, שכינתו היינו מה ששוכן ומתלבש בתחתונים, וקדוש הוא מובדל, כך בחי' מלכות אין מלך בלא עם הוא בחי' השוכן ומתלבש בעם, ע"ש. וראה לקמן הערה 30. לקוטי שיחות חלק י' עמוד 169.

(11) ראה זהר ריש פרשת ויגש (דף רה). אור התורה ויחי עמוד 728. (אותיות "אתה" הוא הכ"ב אותיות א-ת ועם ה מוצאות הפה מקור האותיות שבהם נבראו כל הנבראים. ראה תניא - שער היחוד והאמונה פרק ב).

(12) ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לי' לברית זכה דאקרי צדיק". וראה בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש". ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית". וראה בתורת מנחם התוועדויות התש"ז ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע - ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. ועוד ע"ש". תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק ב' עמוד רז ואילך. רטז. חלק ד' עמוד קז ואילך.

(13) דברי הימים א כט, יא. דכתוב "לך ה' הגדולה (חסד) והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ" ופירש הזהר (שם) "דאחיד בשמים ובארעא". תיבת "כל" מרמז על מדת היסוד ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן י' "היסוד ממשיך מכל הגוף שלכן נקרא כל שכולל הכל", דהוא מקשר ומאחד הספירות למעלה ממנו, חסד גבורה תפארת נצח הוד, עם "ארץ" בחי' מלכות. ראה לקמן סימן קעג הערה 6, 7.

שהם בחי' 21 משפט גבורות ודינים, (ומ"ש 22 אוהב, הוא עדמ"ש ביצחק 23 ויאהבה, ועיין לעיל 24 [בוהר] דף קל"ג ע"א).

ולא יעזוב את חסידיו, הוא, את מי שמקיים מצות עשה שהם 25 בחי' חסדים, ומה שמקיים אותם נקרא חסיד.

לעולם נשמרו, הוא, מי שלומד ועוסק תמיד בתורה, הוא נשמר מהקב"ה כי 26 אורייתא מגינה ומצלאת בכל עת, ועיין בלקוטי תורה 27 בד"ה אחרי הוי' אלקיכם תלכו ובהביאור בפירוש 28 ואת מצותיו תשמרו ובקולו תשמעו שהשמירה הוא ע"י תורה ע"ש.

וזהו מה שמקודם לזה כתיב 29 סור מרע ועשה טוב

בשמיא ובארעא, בי' שייך לומר שכינתא מל' הות' 14 עמי'. ובי' שייך לומר קב"ה שהוא ז"א נטיר לון לצדיקי' ובגינהון נטר לון לרשיעיא כמ"ש 15 ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף.

ומסיים 16 שחסידו קאי ג"כ על יוסף, כי חסד 17 דאברהם אתגלי בפומא דאמה ביסוד, וכן בקר 18 דאברהם נמשך בבקר אור דיוסף בזהר חלק ג' 19 דף ר"ד ע"ש.

* * *

ועצם 20 פירוש הפסוק כי ה' אוהב משפט ולא יעזב את חסידיו לעולם נשמרו, הוא :
אוהב משפט, שאוהב מי שמקיים מצות לא תעשה

14 וזהו מ"ש בזהר עה"פ "ויהי ה' את יוסף" שה' ה' עמו, ולכן נקט שכינתא וד"ל.

15 בראשית לט, ה. וכאן הוא בבחי' מקיף "נטיר לון", וכמובן דעל הרשעים הוא רק שומר אותם (בבחי' מקיף) והוא בזכות ובגלל הצדיקים, ולכן נקט "קב"ה", וד"ל.

16 מתוך כאן שאלה ה. ו (דלעיל הערה 5) מה הקשר בין אברהם ויוסף.

17 זהר חלק ג' - אדרא רבא - דף קמב, א. (חסד מתגלה בפי ובראש אבר הברית - היסוד). תורה אור פרשת לך לך יא, א. תורת חיים שם פ, ג. ספר המאמרים תרמ"ג עמוד יד. ראה הביאור הערה 18, 19.

18 פירוש: (ראה הערה הבאה מ"ש בזהר) אברהם הוא בחי' חסד וזהו דאברהם "וישכם אברהם בבוקר", בקר אור, אור הוא בחי' חסד - שאור נברא ביום ראשון כנגד מדת החסד, ומדת "החסד" הוא התחלת ההשפעה, ויוסף הוא מדות "היסוד" סוף ההשפעה - ההתחלה והסוף דהששה מדות שנעשה "אחת". עיין בכל זה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי פרשת בלק דף רד, ע"א. לקוטי שיחות חלק לט, ביאורים בלקוטי לוי יצחק על אגרת התשובה סימן א. וע"ש הערה 30.

19 זהר פרשת בלק דף רד עמוד א. וז"ל: מה שכתוב (תהלים ה, ד) יהו"ה בקר תשמע קולי בקר אעור לך ואצפה. שואל תרי בקר אמאי (למה כתוב בי' פעמים מלת "בקר", ומשיב) אלא חד בקר דאברהם (אלא אחד הוא החסד של אברהם, כמ"ש [בראשית יט, כז] וישכם אברהם בבקר), וחד בקר דיוסף (ואחד הוא החסד של יוסף שהוא ביסוד), דכתיב (בראשית מד, ג) הבקר אור, ומתרגמינן צפרא נהיר (פי' התרגום על אור נהיר, הבקר האיר מצד החסד, נהיר ודאי אור ודאי, ור"ל כי בין בחסד ובין ביסוד כלולים כל החסדים והשפעות, כי מהחסד נמשכים החסדים ליסוד, בסוד חסד דשריא בפום אמה - היינו החסד (פי' ההשפעה) מתגלה ושווה בראש ובפום אבר היסוד, לכן האור שלהם גדול מאד וכל אחד נקרא בקר). (שע"ר ומפרשים).

ראה תורת מנחם התועדויות ה'תשט"ז ח"ג עמוד 93. לקמן סימן פד. פה. פז. פח.

20 אחר שנזכר פסוק זה בזהר, הנה הרב המחבר מפרש עצם פירוש הפסוק.

21 ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד רז, דחסד הוא מצות עשה, גבורה מצות לא תעשה. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן קכב מ"ש (וירא יח, יט) למען אשר יצוה את בניו וגו' לעשות צדקה (חסד) משפט (גבורה) ע"ש.

22 מקשה דיותר ה' ראוי לומר "שומר משפט" דבמצות לא תעשה שייך לשון שמירה, ע"ד שכתוב (ישעי' נז, א) "שמרו משפט ועשו צדקה". וע"ז מבאר, דהוא ע"ד שכתוב אצל יצחק בחי' גבורה, הלשון "ויאהבה", אהבה - חסד, דהשמאל - הגבורה מעורר האהבה, דבקדושה חסד וגבורה שניהם הם טובים ומקריבים. וראה ילקוט לוי יצחק על התורה חלק א' סימן קיז.

23 בראשית כד, סז. "ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה".

24 זהר חלק א' וז"ל: רבי שמעון אמר מאי שנא דכתיב בי' ביצחק (מהו השניוני שכתוב ביצחק) ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה (בראשית כד, סז. למה צריך לכתוב ויאהבה), כיון דאמר ותהי לו לאשה לא ידענא דהוא רחמים לה (כיון שהיתה לו לאשה ודאי שאהב אותה), דהא כל בני עלמא רחמי לנשייהו (כי הרי כל בני העולם אוהבים את נשותיהם), מאי שנא ביצחק דכתיב בי' ויאהבה (מה) אשמעינן התורה בזה, אלא (הטעם הוא כי) ודאי אתערותא דרחימו דדכורא לגבי אתתא לאו איהו אלא שמאלא (ודאי התעוררות של האהבה של האיש אל אשתו אינה אלא מצד הגבורה שבשמאל), דכתיב (שיר השירים ב, ו) שמאלו תחת לדאשי (וימינו תחבקני, הרי תחילת התעוררות החיבוק המורה על האהבה היא מהשמאל), וחשך וליילה כחד אינון (וחשך של הגבורה עם לילה שהיא הנקבא הם תמיד יחד, כי עיקר בנין המלכות הוא מהגבורות), ושמאלא אתער רחמו תדיר לגבי נוקבא ואחיד בה (והשמאל והגבורה מעוררת תמיד את האהבה אל הנקבה ואוחזת בה), ועל דא אף על גב דאברהם רחמים לה לשרה לא כתיב בי' ויאהבה (ועל כן אעפ"י שאברהם אהב את שרה לא כתוב בו ויאהבה), אלא ביצחק (לפי שהי' מצד הגבורה שבשמאל שהיא המעוררת את האהבה אל המלכות). ע"ש.

25 ראה תניא פרק ד.

26 סוטה כא, א.

27 לקוטי תורה פרשת ראה עמוד כ, א. ב.

28 שם כא, ד.

29 תהלים לז, כז. ומבאר דהשלשה דברים בפסוק כח: א) "אוהב משפט", ב) "ולא יעזוב את חסידיו", ג) "לעולם נשמרו", הם כנגד השלשה דברים - שהוא המשך - שבפסוק כז: א) "סור מרע" - לא תעשה, ב) "עשה טוב" - מצות עשה, ב) "ושכן לעולם" - תורה.

ושכן לעולם.

סור מרע, מצות לא תעשה.

ועשה טוב, מצות עשה.

ושכן לעולם, תורה, כמו³⁰ משכנותיך ישראל שקאי

על תורה. ועיין בלקוטי תורה בד"ה³¹ מה טובו בענין

הג' תשובות ע"ש.

והטעם על כל זה הוא, כי³² ה'.

(30) במדבר כד, ה. "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל".
ובלקוטי תורה (המצויין כאן) עמוד עד, ג וז"ל: משכנותיך ישראל,
פירוש שבבחינת ישראל הוא שוכן בבחי' פנימיות ממש ולא בבחי'
אהל ומקיף לבד. והיינו ע"י עסק התורה וכמארז"ל משחרב בהמ"ק
אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, נמצא שהתורה היא
בחי' הראה פנימיות כמו ושכנתי בתוכם, ע"ש.

(31) לקוטי תורה פרשת בלק ד"ה מה טובו עמוד עב, א ואילך.

(32) פירוש: תיבת "כי ה'" בהתחלת הפסוק קאי על כל אחד
מהשלשה בחי', סור מרע, עשה טוב, ושכן לעולם – תורה.

על סור מרע, הוא, כי ה' אוהב משפט.

על ועשה טוב, הוא, כי ולא יעזוב את חסידיו.

על ושכן לעולם, הוא, כי לעולם נשמרו.

גם יתפרש:

אוהב משפט, הוא, בעשי"ת מראש השנה עד יום

הכפורים שאז נקרא³³ המלך המשפט.

ולא יעזוב את חסידיו, הוא, בסוכות שאז הוא

המשכת³⁴ החסדים.

לעולם נשמרו, הוא, בשמיני עצרת ושמחת³⁵ תורה.

לקוטי לוי יצחק, העדות לזה בראשית עמוד קנז

(33) תפלת העמידה דר"ה. רמב"ם הלכות תפילה פרק ב הלכה יח.

(34) פרי עץ חיים שער חג הסוכות פרק א. ראה גם לקמן סימן נא.

(35) ראה רמ"א אורח חיים סימן תרט"ו "שמחין... לגמרה של תורה",
וכנ"ל שהשמירה "נשמרו" הוא ע"י תורה.

המשך מעמוד נז

שני זכרים ונקבה, וגם באחת שביכרה ואחת שלא ביכרה. דא'
אשמועינן קמייא – אם היה משמיענו את מחלוקתם רק ברחל
שלא ביכרה וילדה שני זכרים, הייתי אומר, ביהאי קאמר רבי
עקיבא שהכהן נוטל את הכחוש, משום דתרי מחדא – ששניהם
נולדו מרחל אחת, ויש להסתפק אם זה שנולד ראשון הוא
הבריא, או זה שנולד שני הוא הבריא, והמוציא מחבירו עליו
הראיה. אכל [שתי] רחליו שלא ביכרו, וילדו שני זכרים
ונקבה, דתרי מחדא – ששנים נולדו מרחל אחת, וחד מחדא –
ואחד נולד מרחל אחרת, אימא – שמא יש לומר, מודי ליה –
מודה לו רבי עקיבא לרבי טרפון, דתהיילידא חד – שזו
שילדה את היחיד, שהוא ודאי בכור, שביית טפי – הוא משובח
יותר, כי לא נדחק על ידי חבירו, והכחוש הוא זה שנולד עם
הנקבה, ויש ליתן את המשובח לכהן.
ואי אשמועינן הא – ואם היה משמיענו בשני זכרים ונקבה,
הייתי אומר, ביהאי קאמר רבי עקיבא שהכהן נוטל את הכחוש,
משום דתרייהו [ששתייהן] לא ביכרו, ששוות הן בדבר זה,
שאף על פי שדרכה של בהמה שלא ביכרה ללדת שמן, אבל
כאן בהכרח שנולד הכחוש ממבכרת, ויש להסתפק אם הוא מזו
שילדה גם נקבה, או מזו שילדה זכר לחוד, אכל אחת ביכרה
ואחת שלא ביכרה וילדו שני זכרים, אימא – שמא יש לומר,
מודי ליה – מודה לו רבי עקיבא לרבי טרפון

ותמורתו קיבל הכהן ספק בכור אחר, פטור מן המתנות, משום
שהחשיבו חכמים את הכהן כאילו זכה בבכור, ולאחר שנפל בו
מום חזר ונתנו לבעלים, שדינו שהוא פטור מהמתנות. ורבי
מאיר מתייב את הספק בכור שביד הבעלים במתנות, וחולק על
סברת רבי יוסי שהחשיבו את הכהן כאילו זכה בבכור, אלא
אדרבה, רבי מאיר סובר שהכהן בא עליו משני צדין, כמו
שנתבאר לעיל.
מת אחד מהן – משני הזכרים, רבי טרפון אומר, יחלוקי בזכר
החי, שחזר בו רבי טרפון ממה שאמר לעיל שהיפה הוא הבכור,
וסובר שיד הכהן והבעלים שוים בו. רבי עקיבא אומר, המוציא
מחבירו עליו הראיה – הכהן צריך להביא ראיה שהחי הוא
הבכור, וכיון שאין לו ראיה, הוא נשאר ביד הבעלים, כי הם
מוחזקים בו. ונקבה – אם שתי הרחלות, שאחת מהן ביכרה
ואחת לא ביכרה, ילדו זכר ונקבה, אין כאן לכהן כלום, שמא
נולד הזכר לזו שביכרה, והנקבה נולדה לזו שלא ביכרה.

גמרא

הגמרא מבארת מדוע חזרה ונשנתה מחלוקתם של רבי טרפון
ורבי עקיבא במשנתנו, אחר שכבר נשנתה במשנה הקודמת (ז).
ברחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים. אומרת הגמרא: צריכא –
צריכה המשנה להשמיענו שרבי עקיבא חולק על רבי טרפון גם
ברחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים, וגם בשתי רחלים שילדו

וי"ל דזהו מה שרמז לנו הקב"ה בפסוק, קדשים תהיו לשון רבים, הוא רמז דבית המקדש ראשון ושני, דנבנה ע"י בני אדם, בית ראשון ע"י שלמה, ובית שני ע"י כורש וכו', וכיון שנבנה ע"י בני"א סוף נחרבו, וכיון שלא הי' שלימות הייחוד המרומז באותיות "דו" כנ"ל, ע"כ קדשים חסר ואו, דסוף סוף נחרב הבתי מקדשות אלו, ולא הי' יחוד השלם, והבית השלישי מרמז במ"ש "קדוש אני", מלא ואו דאז הי' מלא כל הארץ כבודו, ולכן קדוש מלא ואו, ויהי' אותיות "דו" באמצע, הזווג הקדוש לעולם בנין נצחי לעולם ועד. וע"כ מתייחס הבתי מקדשות הא' וב' להאדם, דנבנה ע"י בני"א, ולכן נחרבו, משא"כ הבית השלישי מתייחס אל הקב"ה "כי קדוש אני", ויהי' בנין נצחי (עיין רבינו בחיי מ"ש בארות דיצחק. תולדות כו, כ).

וי"ל דזהו כפל הלשון **דבר** כנגד קדושים תהיו ואמרת כנגד קדוש אני, עפ"י המבואר דלשון דבר הוא לשון קשה "כמו"ש דבר האיש אדוני הארץ קשות (עיין מדרש תנחומא צו ג), ואמירה הוא לשון רכה כמו"ש במכילתא (פרק יט פרשה ב, ג) עה"פ כה תאמר לבית יעקב, בלשון רכה אמור ראשי דברים, וע"כ כנגד הבית הראשון שבסוף נחרב כתוב לשון דבר הקשה, ובנין העתיד שיהי' נצחי כתוב לשון רכה, וה' יאר עינינו בתורתו הקדושה.

דוע יצחק

יט, ג – איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני ה' אלקיכם

ג. חמשה בני סמכי הוו לי' לאבימי בחיי אביו, וכי הוה אתי רבי אבהו קרי אבבא, רהיט ואזל ופתח לי', ואמר, אין אין, עד דמטא התם, יומא חד א"ל אשקין מיא, אדאייתי לי' נמנם, גחין קאי לי' עד דאיטער, איסתייעא מלתי' ודריש אבימי (תהלים עט) מזמור לאסף אלקים בא גוים בנחלתך. קידושין ל"א ע"ב

בני סמכי הוו לי' לאבימי בחיי אביו, ואפילו הכי כי הוה קרי ר' אבהו אבבא הי' אבימי רץ ופותח לו ואינו מניח לאחד מבניו לילך.

אין אין, אפתח אפתח.

איסתייעא מילתא, בעודו גחין לפניו שהבין במדרש מזמור אחד שבספר תהלים, שלא הי' מבין בו קודם לכן לדורשו, וי"מ שמקרא זה לבדו דרש, מזמור לאסף אלקים באו גוים בנחלתך וגו' קינה לאסף מיבעי לי', ודרש כך שאמר אסף שירה על שכיילה הקב"ה חמתו בעצים ובאבנים שבביתו, ומתוך כך הותיר פליטה בישראל, שאלמלא כך לא נשתייר משונאי ישראל שריד וכן הוא אומר כלה ה' את חמתו ויצת אש בציון (איכה ד).

רש"י

יט, ב – דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם

א. וידבר ה', דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם. איכא למידק דקדושים היו מיבעי לי'. גם מה נתינת טעם הוא אומרו כי קדוש אני ה' וכו'.

ויראה עם מה שאמרו פ"ה דב"ב (עה:): עתידין צדיקים שיקראו על שמו של הקב"ה, עתידין צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש שנאמר (ישעי' מג, ז) כל הנקרא בשמי קדוש יאמר לו. משום הכי אומר קדושים תהיו, מאחר שקדוש אני ה' ואתם עתידין להשוות אלי בשם ובקדוש, צרכין אתם לזוהר מאד במדת הקדוש והבן.

יוסף לקח

ב. בפ' קדושים (יט, ב) "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם", וידוע דיוקי המפרשים, (א) מהו כפל הלשון "דבר... ואמרת", (ב) מתחלה דבר ואח"כ אמירה, (ג) קדשים חסר ואו, קדוש מלא ואו, (ד) "קדשים תהיו" מתייחס אל בני", "קדוש אני" מתייחס להקב"ה.

ובדרך אפשר יש לפרש דהפסוק מרמז מה שמובר בספר מאמר מרדכי פ' פנחס (וכן הובא מהחיד"א, בספרו כסא דוד, דרוש ז' לשבת הגדול, ובספר פני דוד פ' תולדות), מביאים חלום שחלם הגאון אב"ד דק"ק בריסק כמה"ר אברהם עפשטיין ז"ל בר"ח אדר ה'שע"ה וז"ל חלמתי חלום, שנשאתי ונתתי בשיבה גדולה לידע ענין הקדושה, שאנו אומרים ג' פעמים קדוש קדוש קדוש (ישעי' ו, ג), ואין אנו אומרים ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו עד אחר פעם ג'.

ונתגלה לי הטעם כי ג' פעמים קדוש הם כנגד ג' בנינים דבתי המקדשות, והוא כי בכל פעם שנבנה בהמ"ק הי' הייחוד קדושה בזיווג אחד, והקליפה היתה נפרדת כל חד מחברתה, ושרשי הקליפות הן ד' מאות איש, שהם עם בית עשו **לק"ש** (עובדי א, יח), גימטריא ד' מאות.

וזהו תיבת קדו"ש תיבת ד"ו באמצע שהוא הזווג הקדוש, ד"ו פירוש זיווג כמו"ש חז"ל (קידושין מא) טב למיתב טן ד"ן וכו' ותיבת ק"ש שהם הקליפות נפרדין ק' בתחלת התיבה, וש' בסוף התיבה.

וזהו נגד בנין בית הראשון שהי' כן הקדושה בחיבור והקליפה בפירוד, ואח"כ בעונינו נחרב בהמ"ק, וע"כ אין מקום ראוי לומר אחר זה "ה' צבאות", ואח"כ פעם ב' קדוש כנגד בית שני הי' ג"כ הקדושה בחיבור והקליפה בפירוד כנ"ל, ונחרב ג"כ בעונינו ואין אנו יכולים לומר אחר זה ה' צבאות, ובמהרה בימינו בית ג' שיבנה יהי' קיים, ואז ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו עכ"ל.

♦ יום ראשון ל' ניסן ♦

יט (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) דַּבֵּר אֶל-כָּל-עַדְת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדָשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

ב מלל עם כל פנשתא דבני ישראל ותימר להון קדישין תהון ארי קדיש אנה יי אלהכון:

מוצא גדר ערוה, אתה מוצא קדשה: (לקמן כא) "אשה זנה וחללה וגו'" - "אני ה' מקדשכם"; (שם) "ולא יחלל זרעו... אני ה' מקדשו"; (שם) "קדשים יהיו... אשה זנה וחללה וגו'".

כ"י דבר אל-כל-עדת בני-ישראל • (ויקרא רבה. ת"כ) מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה. קדשים תהיו • הווי פרושים מן העריות ומן העברה, (ויקרא רבה) שכל מקום שאמרה

~ נקודות משיחות קודש ~

שנפשו של אדם מחמדתו, ועד כדי כך הוא תקף התאנה, שבמנחה דיום-הכפורים, קרוב לנעילה, קורין בתורה פרשת עריות, כדי להבהיר ולשלל ענין זה.

וזהו גם שאסור עריות הוא עון חמור ביותר, וכפי שמבאר הצ'מח-צדק' בלשון המשנה "חמש-עשרה נשים כו", שחמש-עשרה בגימטריא י"ה, לפי שחטא עריות פוגם בשם י"ה.

וכמוכן גם מגדל הענש שבעריות, כי מכיון שהענש הוא לפי ערך הפגם, הרי מגדל הענש מובן גם גדל הפגם. אף דוקא בפרישות מן העריות, מתבטא ענין "קדושים תהיו", ודוקא על-ידי-זה באים לקדשה של "קדוש אני", קדשת העצמות, כאמור, שהגבוה גבוה ביותר נמשך דוקא על-ידי המטה מטה ביותר.

בפירוש "קדושים תהיו", כתב הרמב"ן (וכן הובא בכמה מקומות בחסידות) שקאי על הצווי של "קדש עצמך במדת לך", שזוהי דרגה נעלית בעבודה, שפורש עצמו אפלו מדברים המתרים. אבל פרוש רש"י - פשוטו של מקרא - הוא: "הווי פרושים מן העריות".

והיננו, שנוסף לכך שהקדשה בפרשת קדושים קשורה עם כח המעשה ("גופי תורה"), הנה בכח המעשה גופא מדבר לא אודות קדשה בדברים המתרים (כפרוש הרמב"ן), ששרשם מקלפת נגה, אלא אודות פרישות מן העריות, שהם דברים האסורים ששרשם משלש קלפות הטמאות, ובשלש קלפות הטמאות גופא - הרי זה תקף וקשי הקלפה, "ערות הארץ".

וכפי שמצינו שמצד תקף הקלפה שבעריות, הרי זה באפן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח"א ע' 322)

היא רק לאדם שנמצא בדרגה רוחנית נעלית, ומקיים כבר את כל מצוות התורה. מדגיש הכתוב "דבר אל כל עדת ישראל" - גם מצוה זו חלה על כל אדם מישאל. וטעם הדבר - "כי קדוש אני": מאחר שהקב"ה הוא אלקיו של כל אחד ואחת מישאל - חל עליו הצווי לקדש את עצמו כדי להדמות להקב"ה.

דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם (יט, ב) בא הכתוב, אחר שפרט האסורים שאסור אותם לגמרי, וצוה בדבר כללי - שנהיה פרושים מן המותרות (רמב"ן) אדם יכול לחשב שהמצוה "להיות פרושים מן המותרות",

בעל הטורים

מנסך יין לעבודה זרה ומחלל שבת, כדאיאתא בפרק קמא דחולין (ה, א): אלהיכם. וסמיה ליה אל תפנו. כלומר: אל שגשגיתם מדעתכם, אל תפנו לו. ה' אלהיכם. וכי תזבח. שצריך לזבח לשם ה'. תזבח. חסר וי', שלא יהיו שנים שוחטין זבח אחד. תורה ו

שדבר שבקדושה צריך עשרה, דהיינו עדה. וכן עשרה פעמים "אני ה' אלהיכם" בפרשה זו. אני ה' אלהיכם. איש אמו ואביו תיראו. לומר ששקול כבוד אב ואם ומרואם לכבוד ה' ומוראו. וסמיה ליה ואת שבתתי תשמרו, שאם אמר לו אביו לחלל שבת אל ישמע לו. וסמיה לשבת עבודה זרה, ששקולים הם

יט (ב-ה) קדשים. לעיל כתיב ושמרתם את משמרת, וסמיה ליה קדשים תהיו. שאם ישמור עצמו מן החטא, שוב אין חטא בא על ידו, ומקדשין אותו מלמעלה. אני ה' אלהיכם. וסמיה ליה דבר אל כל עדת בני ישראל. לומר שבני ישראל ייחדו השם ויאמרו ה' אחד. עדת בני ישראל. וסמיה ליה קדשים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח ב עמ' 432)

התורה **תלויה** בצווי הפללי "קדושים תהיו". ובלשון הרמב"ם: "היה קדוש בעשותך כל מה שצויתך עליו". ולא נקט "שכל גופי תורה", כי יש מצוות שנאמרו לפני פרשתנו, ועל-כרחך שנתן לקימן גם בלי צווי פללי זה.

מפני שרב גופי תורה תלויין בה (רש"י יט, ב) אמרו רז"ל, שיש ג' פרשיות המכילות ששים מצוות: פסחים, נזיקין ופרשתנו. ודוקא פרשתנו נאמרה בהקהל, שכן לא זו בלבד שהיא מכילה דינים רבים, אלא רב דיני

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם התוועדות תשמ"ח ח"ג ע' 283)

מקהילים יהודים כדי לזרזם בקיום התורה והמצוות ("גופי תורה") - הדרך לקר אינה באמצעות אזהרות וענשים וכדומה, אלא על ידי פתיחה בסגנון חיובי, בהגשת מעלתן של ישראל - "קדושים תהיו, כי קדוש אני!"

דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם (יט, ב) **מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל, מפני שרב גופי תורה תלויין בה** (רש"י) יש ללמוד מפאן הוראה לכל מקום ולכל זמן: פאשר

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת קדושים, מברכים החדש אייר, ה'תשכ"ז)

"יכול כמוני כו' קדושתו למעלה מקדושתכם", שגם "קדושתו למעלה" נעשית על-ידי "קדושתכם".

ג. **גבר מן אמה ומן אביו תהיו דחלין וית יומי שבאי דילי תטרוני אנא יי אלהכון:**

(ג) **איש אמו ואביו תיראו ואת-שבתתי תשמרו**
אני יהוה אלהיכם:

בדברים. ואת-שבתתי תשמרו. סמך שמירת שבת למורא אב, לומר: אף-על-פי שהזהרתיך על מורא אב, אם יאמר לך: 'חלל את השבת'! אל תשמע לו, וכן בשאר כל המצוות. **אני ה' אלהיכם** (יבמות ח) אתה ואבך חייבים בכבודי, לפיכך לא תשמע לו לבטל את דברי. (ב"מ לב. קידושין לו) איזהו מורא? לא יושב במקומו, ולא ידבר במקומו, ולא יסתור את דבריו. ואיזהו כבוד? מאכיל ומשקה, מלביש ומנעיל, מכניס ומוציא.

כ"י **איש אמו ואביו תיראו**. כל אחד מהם, תיראו אביו ואמו; זהו פשוטו. ומדרשו: (תורת כהנים. קידושין כט) אין לי אלא איש, אשה מניין? כשהוא אומר: "תיראו", הרי כאן שנים. אם-כן, למה נאמר "איש"? שהאיש ספק בידו לעשות, אבל אשה רשות אחרים עליה. **אמו ואביו תיראו**. כאן הקדים אם לאב, לפי שגלוי לפניו שהבן ירא את אביו יותר מאמו. ובכבוד, הקדים אב לאם, לפי שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו, מפני שמשדלתו

ד. **לא תתפנו בטר טעון ודחלן דמתכא לא תעבדון לכוני אנא יי אלהכון:**

(ד) **אל-תפנו אל-האלילים ואלהי מסכה לא תעשו**
לכם אני יהוה אלהיכם:

לאחרים ולא אחרים לכם. ואם תאמר: לא תעשו לעצמכם, אבל אחרים עושין לכם? הרי כבר נאמר (שמות כ א): "לא יהיה לך" – לא שלך ולא של אחרים.

כ"י **אל-תפנו אל-האלילים**. לעבדם (ת"כ). **אלילים** לשון 'אל' – כלא הוא חשוב. ואלהי מסכה. תחלתן אלילים הם, ואם אתה פונה אחריהם סופך לעשותן אלהות. **לא תעשו לכם**. לא תעשו

ה. **וארי תכסין נכסת קודשיא קדם יי לרעוא לכוני תכסנה:**

(ה) **וכי תזבח זבח שלמים ליהוה לרצונכם תזבחהו:**

נחת-רוח, שיהא לכם לרצון, שאם תחשבו עליו מחשבת פסול, לא ירצה עליכם לפני. **לרצונכם**. אפיצימנט¹, זהו לפי פשוטו; ורבותינו למדו (חולין יא) מכאן למתעסק בקדשים - שפסול, שצריך שיתכונן לשחט.

כ"י **וכי תזבח זבח**. לא נאמרה פרשה זו אלא ללמד שלא תהא זביחתן אלא על-מנת להאכל בתוך הזמן הזה. שאם לקבע להם זמן אכילה, הרי כבר נאמר (לעיל טו ט): "ואם נדר או נדבה זבח קרבנו וגו'". **לרצונכם תזבחהו**. תחלת זביחתו תהא על-מנת

(ו) בַּיּוֹם זִבְחֶכֶם יֹאכֵל וּמִמַּחֲרֵת וְהַנּוֹתֵר עַד-יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֶף:

וּבַיּוֹמָא דִּיתְנַכֵּס יִתְאַכֵּל וּבַיּוֹמָא דְבִתְרוּהִי וּדְאִשְׁתָּאֵר עַד יוֹמָא תְּלִיתָאָה בְּנוּרָא תוֹקֵד:

כ"י. בַּיּוֹם זִבְחֶכֶם יֹאכֵל. כְּשֶׁתִּזְבַּחְוהוּ, תִּשְׁחַטּוּהוּ עַל-מִנַּת זְמַן זֶה שֶׁקִּבַּעְתִּי לָכֶם כָּבֵר.

(ז) וְאִם הָאָכַל יֹאכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּגוּל הוּא לֹא יִרְצָה:

וְאִם אֶתְאַכֵּלָא יִתְאַכֵּל בַּיּוֹמָא תְּלִיתָאָה מִרְחָק הוּא לֹא יְהִי לְרַעְוָא:

כ"י. וְאִם הָאָכַל יֹאכֵל וְגו'. אִם אֵינוֹ עֹנֵן לְחוּץ לְזִמְנוֹ, שֶׁהָרִי כָּבֵד נֹאמֵר (לעיל ז) "וְאִם הָאָכַל יֹאכֵל מִבְּשֶׁר-זֶבַח שְׁלָמִיו וְגו'", תִּנְהוּ עֹנֵן לְחוּץ לְמִקְוָמוֹ. זָכוֹל יִהְיֶה חֲבִיבִים כֶּרֶת עַל אֲכִילָתוֹ? תִּלְמֹד לֹמֵד

(שס): "וְהִנָּפֵשׁ הָאָכַלֶת מִמֶּנּוּ עֹנָה תִּשָּׂא", מִמֶּנּוּ וְלֹא מִחֲבֵרוֹ, יֵצֵא הַנִּשְׁחָט בְּמִחְשַׁבֶּת חוּץ לְמִקְוָמוֹ. פָּגוּל. מִתַּעֲב, כִּמּוֹ (ישעיה סה ד): "וּמִרְקַ פְּגָלִים כְּלִיָּהֶם".

(ח) וְאִכְלֹיוֹ עֹנֵנוּ יִשָּׂא פִּי-אֶת-קֹדֶשׁ יְהוָה חָלָל וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מַעֲמִיָּה:

ח וּדְיִכְלָנָה חוּבָה יִקְבֵּל אֲרִי יֵת קוּדְשָׁא דִּי אַחַל וְיִשְׁתִּיבִי אֲנָשָׁא הֵיחָא מַעֲמָה:

כ"י. וְאִכְלֹיוֹ עֹנֵנוּ יִשָּׂא. בְּנוֹתֵר גְּמוּר הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וְאֵינוֹ עֹנֵשׁ כֶּרֶת עַל הַנִּשְׁחָט חוּץ לְמִקְוָמוֹ, (זכחים כא)

שֶׁכָּבֵר מַעֲטוֹ הַכְּתוּב. וְזֶה בְּנוֹתֵר גְּמוּר מְדַבֵּר. וּבְמִסְכַּת 'כִּרְתוֹת' לְמִדּוּהוּ מ'גִּזְרָה שְׁוֹה'.

(ט) וּבִקְצִירְכֶם אֶת-קִצְרֵי אֲרִצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֵךְ לְקָצֵר וְלִקֵּט קִצְיֹרְךָ לֹא תִלְקֹט:

ט וּבִמְחֻצְדִּכֶן יֵת חֻצָּא דְאַרְעִכֶן לֹא תִשְׁבִּי פֶּאֶתָא דְחֻצְלָךְ לְמַחְצֵד וּלְקִטָּא דְחֻצְדָּךְ לֹא תִלְקֹט:

כ"י. לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֵךְ. שְׁנֵינִי פֶּאֶה בְּסוֹף שְׂדֵהוּ (ת"ס). וְלִקֵּט קִצְיֹרְךָ. שְׁבָלִים הַנוֹשְׂרִים בְּשַׁעַת

קִצְיֹרָה, אַחַת אוֹ שְׁתֵּים, אָכַל שְׁלֹשׁ אֵינֶן לִקֵּט. (ת"כ. פאה ח)

(י) וּבִרְמֹךְ לֹא תַעֲזֹלֵל וּפְרֹט בְּרִמְךָ לֹא תִלְקֹט לְעֵנִי וְלִגְרִי תַעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

י וּבִרְמֹךְ לֹא תַעֲזֹלֵל וּפְרֹט בְּרִמְךָ לֹא תִלְקֹט לְעֵנִי וְלִגְיֹרִי תִשְׁבּוּק יִתְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלֹהֵיכֶן:

כ"י. לֹא תַעֲזֹלֵל. לֹא תַטֵּל עוֹלָלוֹת שְׁבָה, וְהֵן נִפְרוֹת. אֵיזֶהוּ עוֹלָלָת? כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כְּתָף וְלֹא נֶטֶף (פאה ט). וּפְרֹט בְּרִמְךָ. גִּרְגָּרִי עֲנִיבִים הַנוֹשְׂרִים בְּשַׁעַת

בְּצִירָה. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. דִּין לְהַפְרֵעַ. וְאֵינִי גוֹבָה מִכֶּם אֵלָּא נִפְשוֹת, שְׁנֹאמֵר (משלי כב): "אֵל תִּגְזֹל-דֵּל וְגו'... כִּי ה' יָרִיב רִיבֶם וְגו'".

(יא) לֹא תִגְנְבוּ וְלֹא-תִכְחֲשׂוּ וְלֹא-תִשְׁקְרוּ אִישׁ תִּגְנֹבוּ וְלֹא תִשְׁקְרוּ וְלֹא תִכְחֲשׂוּ וְלֹא תִשְׁקְרוּ:

יא לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא תִכְחֲשׂוּ וְלֹא תִשְׁקְרוּ אִישׁ אֶנֶשׁ בְּחִבְרָה:

בעל הטורים

לְעֵנִי שְׁלֹא יִגְנוּב מִשָּׁל בַּעַל הַבֵּית יוֹתֵר מִהָרָאוי, כְּדִתְנֵן (פאה פ"ז מ"ח): "שְׁתֵּים – לְקֵט; שְׁלֹשׁ – אֵינוֹ לְקֵט".

לֹא תִגְנֹבוּ. וְסָמִיךְ לִיָּהּ וְלֹא תִכְחֲשׂוּ. שְׁהוֹגֵב כָּא לִיָּדִי לֹא תִכְחֲשׂוּ, וְלִיָּדִי לֹא תִשְׁקְרוּ, וְלִיָּדִי לֹא תִשְׁבְּעוּ. תוֹרָה יֵא

אֲכַלְתוּ בְּהִמָּה. פֶּאֶת שְׂדֵךְ. בְּגִימְטְרִיא: הַפֶּאֶה הוּא אֶחָד מִשְׁשִׁים. תוֹרָה י

(י) לֹא תִלְקֹט. וְסָמִיךְ לִיָּהּ לְעֵנִי וְלִגְרִי. לְהוֹדִיר הָעֵנִי עַל שְׁלוֹ.

לְעֵנִי וְלִגְרִי תַעֲזֹב אֹתָם. וְסָמִיךְ לִיָּהּ לֹא תִגְנֹבוּ. לְהוֹדִיר לְבַעַל הַבֵּית שְׁלֹא יִגְנוּב מִמָּה שֶׁרָאוי לְעֵנִי. וְכֵן לְהוֹדִיר

(ח-ט) וּנְכַרְתָּה וְסָמִיךְ לִיָּהּ וּבִקְצִירְכֶם. מִי שְׁגוּלָא אֶת הָעֲנִיִּים – קִבַּע אֶת קוֹבְעֵיהֶם נֶפֶשׁ.

וּבִקְצִירְכֶם. קָרִי בִיָּהּ: וּבִקְצִיר כ"ם. שְׁצִירִף לְהַנִּיחַ אֶחָד מִס' שֶׁהוּא שְׁעוֹר שֶׁל פֶּאֶה. וְד' פְּעָמִים לְשׁוֹן קִצְיֹר בְּפִסְטֹק, לְמַעוֹטִי קִצְרוּהוּ לְסִטִּין וּכְרִסְמוּהוּ נְמָלִים, שְׁכַרְתּוּ הָרוּחַ,

שָׁנָאֹמֶר (שם): "וְנִשְׁבַּע עַל-שָׁקֶר", יִשְׁלַם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ. לְמַדְנוּ עֲנֹשׁ, אֲזַהֲרָה מִנֵּינִי? תִּלְמוּד לומר: "וְלֹא תִשְׁקְרוּ". וְיִשְׁלַם לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא תִכְחָשׁוּ וְלֹא תִשְׁקְרוּ וְלֹא תִשְׁבַּעוּ. אִם גָּנַבְתָּ, סוֹפֵף לִכְחַשׁ, סוֹפֵף לִשְׁקֹר, סוֹפֵף לְהִשְׁבַּע לִשְׁקֹר.

כִּי־אֵל תִּגְנֹבוּ. אֲזַהֲרָה לְגוֹנֵב מִמּוֹן, אֲכַל "לֹא תִגְנֹב" שֶׁבַע־שָׁרֵת הַדְּבָרוֹת, אֲזַהֲרָה לְגוֹנֵב נַפְשׁוֹת; דָּבָר הַלָּמֵד מִעֲנִינוֹ, דָּבָר שֶׁחִיבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית-דִּין. וְלֹא-תִכְחָשׁוּ • (ב"ק קט) לִפִּי שָׁנָאֹמֶר (ויקרא ה כב): "וְכִכְחַשׁ-בָּהּ", מִשְׁלַם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ. לְמַדְנוּ עֲנֹשׁ, אֲזַהֲרָה מִנֵּינִי? תִּלְמוּד לומר: "וְלֹא תִכְחָשׁוּ". וְלֹא-תִשְׁקְרוּ • לִפִּי

(יב) וְלֹא-תִשְׁבַּעוּ בְּשֵׁמִי לִשְׁקֹר וְחִלְלַת אֶת-שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:

הַפְנוּיִין? תִּלְמוּד לומר: "וְלֹא תִשְׁבַּעוּ בְּשֵׁמִי לִשְׁקֹר" – כָּל שֵׁם שֶׁנֶּשֶׁה לִי.

כִּי־אֵל וְלֹא-תִשְׁבַּעוּ בְּשֵׁמִי • לָמָּה נֶאֱמַר? לִפִּי שָׁנָאֹמֶר (שמות כ ז): "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם-ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא". יָכוֹל לֹא יֵהָא חֵיב אֱלָא עַל שֵׁם הַמִּיָּחֵד? מִנֵּינִי לְרִבּוֹת כָּל

(יג) לֹא-תַעֲשֶׂק אֶת-רַעְךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא-תִלֵּין פְּעֻלָּת שְׂכִיר אֶתְּךָ עַד-בֹּקֶר:

אוֹמֶר (דברים כד טו): "וְלֹא-תִבּוֹא עָלָיו הַשֹּׁמֵשׁ", מְדַבֵּר בְּשִׁכְרִי לִילָה, שֶׁהַשְׁלֵמַת פְּעֻלָּתוֹ מְשִׁיעָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר, (ב"מ קי) לִפְיֵךְ זְמַן גְּבוּי שְׁכָרוֹ כָּל הַיּוֹם; לִפִּי שִׁנְתָּנָה תוֹרָה זְמַן לְבַעַל הַבַּיִת, עוֹנָה לְבִקֵּשׁ מַעוֹת.

כִּי־אֵל לֹא-תַעֲשֶׂק • (ת"כ) זֶה הַכּוֹבֵשׁ שְׂכָר שְׂכִיר. לֹא-תִלֵּין • לְשׁוֹן נִקְבָּה, מוֹסֵב עַל הַפְּעֻלָּה. עַד-בֹּקֶר. בְּשִׁכְרִי יוֹם הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שִׁיזִיאוֹתוֹ מְשַׁקְעָה חֶמֶה, לִפְיֵךְ זְמַן גְּבוּי שְׁכָרוֹ כָּל הַלַּיְלָה. וּבִמְקוֹם אַחֵר הוּא

(יד) לֹא-תִקְלָל חֵרֶשׁ וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל וִירֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:

וְנוֹטָלָה הִימָנּוּ. וִירֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ • לִפִּי שֶׁהַדָּבָר הַזֶּה אֵינוֹ מְסוּר לְבָרִיּוֹת לִידַע אִם דַּעְתּוֹ שֶׁל זֶה לְטוֹבָה אוֹ לְרָעָה, וְיָכוֹל לְהַשְׁמִיט וְלומר: לְטוֹבָה נִתְּכֹנְנִיתִי, לִפְיֵךְ נֶאֱמַר בּוֹ: "וִירֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ", הַמְּפִיר מִחֻשְׁבוֹתֶיךָ. וְכֵן כָּל דָּבָר הַמְּסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם הַעוֹשֶׂהוּ וְאֵין שָׂאֵר הַבְּרִיּוֹת מְפִירוֹת בּוֹ, נֶאֱמַר בּוֹ: "וִירֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ".

כִּי־אֵל לֹא-תִקְלָל חֵרֶשׁ • אֵין לִי אֱלָא חֵרֶשׁ, מִנֵּינִי לְרִבּוֹת כָּל אָדָם? תִּלְמוּד לומר (שמות כב כז): "כְּעֶמְקָךְ לֹא תֵאָר". אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "חֵרֶשׁ"? מַה חֵרֶשׁ מִיָּחֵד, שֶׁהוּא בְּחַיִּים, אֵף כָּל שֶׁהוּא בְּחַיִּים. יֵצֵא הַמֵּת, שְׂאִינוֹ בְּחַיִּים (ת"כ). וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל • (ת"כ) לִפְנֵי הַסּוּמָא בַּדָּבָר, לֹא תִתֵּן עֲצָה שְׂאִינָה הוֹגְגֶת לוֹ. אֵל תֵּאָמַר: מְכַר שְׂדֵךְ וְקָח לָךְ חֲמוֹר, וְאַתָּה עוֹקֵף עָלָיו

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (על־פי לְקוּסִי־שִׁיחוֹת חֶלֶק כו, עמוד 141 ואילך – מוֹתֵד 'לְקִרְאֵת שַׁבָּת')

טובת המתייעץ בלבד

שְׂאִינָה הוֹגְגֶת לוֹ, כִּמּוֹ "אֵל תֵּאָמַר לוֹ צֵא בְּהַשְׁכָּמָה כְּדֵי שִׁיקְפּוּחָהוּ לְסֻטִּים, צֵא בְּצִהְרִים בְּשִׁבִּיל שִׁישִׁתְרֵב (שִׁיפּוּהוּ שָׂרֵב וְשִׁמְשׁ. (קרבן אהרן לַתּוֹרַת כְּהֻנִּים ש"ס)). וְיֵשׁ לַעֲנִי מִדּוּעַ לֹא הִבִּיא רֶשֶׁ"י דוּגְמָאוֹת אֵלּוּ, וְהִבִּיא רַק אֶת הַדּוּגְמָא "דְּמִכּוֹר שְׂדֵךְ וְקָח לָךְ חֲמוֹר".

ולפני עור לא תתן מכשל

לִפְנֵי הַסּוּמָא בַּדָּבָר לֹא תִתֵּן עֲצָה שְׂאִינָה הוֹגְגֶת לוֹ, אֵל תֵּאָמַר מְכּוֹר שְׂדֵךְ וְקָח לָךְ חֲמוֹר וְאַתָּה עוֹקֵף עָלָיו וְנוֹטָלָה הִימָנּוּ (יט, יד. ובפירושו רש"י) בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים עַל הַפְּסוּק, הוֹבֵאוּ עוֹד דּוּגְמָאוֹת לְ"עֲצָה

בעל הטורים

(יג-יד) לֹא תִלֵּין פְּעֻלַּת שְׂכִיר. וְסִמְיָךְ: לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל. חֶסֶר וִי"ו. לומר: אֲפִילוֹ אֵינוֹ נוֹתֵן מִכְשׁוֹל מִמּוֹשׁ, אֱלָא אֲפִילוֹ לִיעֲצוֹ לִפִּי דְרַבּוֹ אֶסּוּר: וִירֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ. וְסִמְיָךְ: לִיָּה לֹא תַעֲשֶׂה עוֹל בְּמִשְׁפָּט. כִּי לֹא לְאָדָם תִּשְׁפּוּט, כִּי אִם לַה'. תורה טו

ונש לומר בפשטות:

הדוגמאות ד"צא בהשקמה" או "צא בצחרים" הם למקרים שהיועץ פנתו לגורם נזק לחברו, "שיקפחוהו לסטים" או "שישתרב", והאיסור לגורם נזק לחברו, אנו כבר יודעים מאיסורים אחרים, כמו איסור עשיית בור וכיוצא בזה. מה שאין כן הדוגמא ד"מכור שדך וקח לך חמור" אינה דוקא להזיק את חברו, שהרי יכול להיות שהבירו צריך

חמור יותר ממה שצריך שדה, ואם כן אין הדבר מוכרח שעצה זו היא בשביל להזיק את חברו. וזהו מה שמוסיף האיסור "לפני עור לא תתן מכשול" שאפילו אם לא יזיק את חברו על-ידי עצתו, אסור למיעץ לערב בזה שיקולים פרטיים, וכונתו צריכה להיות אף ורק לתת "עצה שהונגת לו", לטובת חברו בלבד.

♦ יום שני א' אייר ♦

(טו) לא-תעשו עול במשפט לא-תשא פני-דל ולא

תהדר פני גדול בצדק תשפט עמיתך:

טו לא תעבדון שקר בדינא לא תסב אפי מסכנא ולא תהדר אפי רבא בקושטא תדינא לחברך:

והעשיר חייב לפרנסו, אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בנקיית. ולא תהדר פני גדול. שלא תאמר: עשיר הוא זה, בן גדולים הוא זה, היאך אבישנו ואראה בכשתו? ענש יש בדבר! לכה נאמר: "ולא תהדר פני גדול". בצדק תשפט עמיתך. כמשמעו. דבר אחר: הוי דן את חברך לכף זכות (סנהדרין לב).

כ"י לא-תעשו עול במשפט. מלמד שהדין המקלל את הדין קרוי עול, שנאוי ומשקץ, חרם ותועבה, שהעול קרוי תועבה, שנאמר (דברים כה טז): "כי תועבת ה' וגו' כל עשה עול". והתועבה קרויה שקץ וחרם, שנאמר (שם י כז) "ולא-תביא תועבה אל-ביתך והיית חרם כמהו. שקץ תשקצנו וגו'". לא-תשא פני-דל. (כ"ב) שלא תאמר: עני הוא זה

טז לא תיכול קורצין בעמך לא תקים על דמא דחברך אנא יי:

(טז) לא-תלך רכיל בעמך לא תעמד על-דם רעה

אני יהוה:

(תהילים טו ג): "לא רגל על-לשונו", וכן רוכל, הסוחר ומרגל אחר כל סחורה, וכל המוכר בשמים להתקשט בהם הנשים, על-שם שמחזר תמיד בעירות, נקרא 'רוכל' לשון רוגל. ותרגומו: "לא תיכול קורצין", כמו (דניאל ג ח): "ואכלו קרציהון די יהודיא"; "אכל בה קרצא בי מלכא". נראה בעיני, שהיה משפטם לאכל בבית המקדל דבריהם שום הלעטה, והוא גמר חזוק, שדבריו מקימים ומעמידם על האמת, ואותה הלעטה נקראת: "אכילת קורצין", לשון "קרץ בעיניו" (משלי יא), שכן דרך כל הולכי רכיל לקרץ בעיניהם ולרמוז דברי רכילותן, שלא יבינו שאר השומעים. לא תעמד על-דם רעה. לראות במיתתו ואתה יכול להצילו. (כ"ב), כגון: טובע בנהר, וחייה או לסטים באים עליו. אני ה' • נאמן לשלם שכר, ונאמן להפרע.

כ"י לא-תלך רכיל. אני אומר על-שם שכל משלחי מדנים ומספרי לשון הרע, הולכים בבתי רעיהם לרגל מה יראו רע, או מה ישמעו רע לספר בשוק, נקראים 'הולכי רכיל', הולכי רגילה, אשפיימנט בלע"ז. וראיה לדברי, שלא מצינו 'רכילות' שאין פתוב בלשון 'הליכה': "לא תלך רכיל", "הלכי רכיל נחשת וברזל" (ירמיה ו כח); ושאר לשון-הרע אין פתוב בו הליכה, (תהילים קא ה) "מלשני בסתר רעהו", (שם קב ג): "לשון רמיה", (שם יב ד): "לשון מדברת גדולות". לכה אני אומר: שהלשון הולך ומרגל, שהכ"ף נחלפת בגימ"ל, שכל האותיות שמוצאיהם ממקום אחד מתחלפות זו בזו; ב"ית בפ"א, וגימ"ל בכ"ף, וקו"ף בכ"ף, ונו"ן בלמ"ד, וזי"ן בצד"י. וכן (שמואל ב יט כח): "וירגל בעבדך", רגל במקמה לאמר עלי רעה, וכן

בעל הטורים

תלך רכיל. אזהרה לדיין שלא יהא רף לזה וקשה לזה, ולא יאמר 'אני מוכה וחברי מחיביו'.

משמש ביום ב' בתחילתו, וביום ה' בתחילתו. בצדק תשפט עמיתך. וסמך ליה לא

(טו-טז) בצדק תשפט עמיתך. רמז שבית דין יושבין בשני ובחמישי. "בצדק" - פירוש, במול צדק. וצדק

לא תעמוד על דם רעך – גדר חיובי

כנ"ל, אלא מדבר כאן במצב מיוחד הנותן מקום לומר שמותר לאדם לעמוד ולהתעכב מלהציל, ועל-זה בא צווי הכתוב "לא תעמוד וגו'".

והינו קשחברו נמצא במצב של סכנה כזו שהצלתו כרוכה בספק סכנה לחייו של המציל, הנה מקום לומר שבמקרה כזה יכול להתעכב ולעמוד מלהצילו, ועל-זה בא הכתוב ומזהיר "לא תעמוד וגו'" שאסור לעמוד אלא יש להציל החבר, אלא-אם-כן יש ספק ב"אתה יכול להצילו", הינו אם פעולת ההצלה יכולה לגרום סכנה למציל באופן שהיא מטילה ספק באפשרות ההצלה, שאז אין בזה חיוב. וזהו דיוק לשון רש"י "ואתה יכול להצילו".

לא תעמוד על-דם רעך

לקראת במיתתו, ואתה יכול להצילו (יט, טז, ובפירוש רש"י) וצריך להבין, הרי פגנת הכתוב היא לחיוב את האדם לעשות כל מה שביכולתו להצלת חברו – ומדוע זה נאמר בלשון שלילה, ולא בלשון חיובי – להציל החבר, על-דרך שמצינו במצות הצלת ממון חברו, "עזוב תעזוב עמו" "השב תשיבנו לו" וכו'?

ויבין בהקדים הקושיא, דלכאורה דין זה נלמד בקלות-יחמור מהחיוב להצלת ממון חברו, ומפני מה הצריך להכתב הצווי "לא תעמוד וגו'"? ויש לומר דזוהי פגנת רש"י בפרוש "לקראת במיתתו וכו'", כלומר אין פגנת הכתוב לחידוש את עצם החיוב להצלת חברו מספיק מן הנילמד מקל-יחמור

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות חלק"ב ע' 125)

טביעה רוחנית. יש לדעת, איפוא, שעל כל אחד ואחת חלה החובה לעסוק בהצלתם של יהודים אלו - שכן עצם העבדה שנוצמן לו לראות ולדעת שישנם יהודים הנמצאים בסכנה שכזו, מוכיחה שנתנו לו הכחות הדרושים להצילם!

לא תעמוד על דם רעך (יט, טז) לקראת במיתתו ואתה יכול להצילו (רש"י)

עצם העבדה שנוצמן לך "לקראת במיתתו" של אדם - מוכיחה ש"אתה יכול להצילו", ורק לשם כך זמן לך הקב"ה לראות זאת. ומכאן יש ללמד הוראה לדורנו: בדורנו נמצאים רבים מבני ישראל בסכנת

יו לא תשגי ית אחיד בלבך אויבך תוכח ית חברך ולא תקבל על די לה חובא:

(י) לא-תשנא את-אחיו בלבבך הוכח תוכיח את-עמיתך ולא-תשא עליו חטא:

נ"י • ולא-תשא עליו חטא • לא תלבין את פניו ברבים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות חלק א, עמוד 431)

החלק הרביעי. ב'חושן משפט' עצמו יש יותר מארבע מאות סימנים, ופרטי הדינים האמורים מופיעים בסימנים האחרונים שבו. כשילמדו ויקיימו את כל דיני השולחן ערוך, מתחילת 'אורח חיים' עד לסימנים אלו, אז יתה מקום לעסוק גם בדינים אלו...

כ"ק אדמו"ר הרי"צ נהג לקרב כל אדם, אפילו יהודי כזה שעליו נפסק ב'שולחן ערוך' שלגביו לא חל הדין של "לא תעמוד על דם רעך". וטעמו ונימוקו עמו: ארבעה חלקים הם ב'שולחן ערוך', 'חושן משפט' הוא

~ נקודות משיחות קודש ~ (היוסיום כ"ז אייר)

... רק מי שמקיים פראוי "לא תשנא" - יכול לקיים פנדרש "הוכח תוכיח".

בעל הטורים

שהיא חציה שפחה וחציה פת חורין. וסמיה לשפחה חרופה ערלתו את פרי, לומר שהבועל שפחה חרופה הפרי יהיה רשע. ועוד אמרינן (פאה כה, א) "נטיעה מקטע רגליהו דבועלי נדות", כמו זה שלא היה יכול להמתין עד שגשתה. והפדה לא נפדתה. בגימטריא: יהיה בכסף ובשנה כסף. תורה כ

ליה לא תקם ולא תמר. רמז לתלמיד חכם שאינו נושא חטא אם נוקם ונוטר. ואהבת לרעך כמוך. וסמיה ליה לא תרביע בלאים. האוהב אשתו לא ישמש עמה ועיניו באשה אחרת, ולא יכופנה לחשמיש. לא תרביע בלאים. וסמיה ליה ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת. דהיינו כמו בלאים,

רכיל בעמיה. מלא ביו"ד. שהרכיל באילו עובר ב' הדברות. בירושלמי (פאה פ"א ה"א), מותר לומר לשון הרע על בעלי מריבה, שנאמר: לא תלך רכיל, אבל לא תעמוד על דם רעך. וכן מצינו בנתן הנביא: ויגני אבוא אחריך, ומלאתי את דבריך" (מלכים א' א, יד). תורה יז (יז-יט) ולא תשא עליו חטא. וסמיה

(יח) לֹא־תִקֶּם וְלֹא־תִטּוֹר אֶת־בְּנֵי עַמּוּךְ וְאַהֲבַת לְרַעְךָ יִחָלָא תְּקוּם וְלֹא תִטּוֹר דְּבָבּוּ לְבְנֵי עַמּוּךְ וְתִרְחִם לְחַבְרֶךְ כְּנֻחָךְ אֲנָא יְיָ כְּמוֹךְ אֲנִי יְהוָה:

מגלך! אמר לו: הא לך, ואיני כמותך שלא השאלתני – זו היא נטירה, שנוטר האיבה בלבד, אף-על-פי שאינו נוקם. וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹךְ • (ת"י) אמר רבי עקיבא: זה כלל גדול בתורה.

רש"י • לֹא־תִקֶּם (יזמא כג) אמר לו: השאילני מגלך! אמר לו: לאו. לְמַחַר אמר לו: השאילני קרדמך! אמר לו: איני משאילך, כְּדָרְךָ שלא השאלתני – זו היא נקימה. וְאִיזו היא נטירה? אמר לו: השאילני קרדמך! אמר לו: לאו. לְמַחַר אמר לו: השאילני

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטר-שיחות חלק יז, עמוד 215 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מצות אהבת ישראל בדרך הפשט

"וְאַהֲבַת" לְרַעְךָ כְּמוֹךְ זה כלל גדול בתורה (יט, יח. ובפירוש רש"י) יש לעיין, מה מוסיף בהבנת הכתוב, זה שמצות "וְאַהֲבַת" היא "כלל גדול", שלכן מביאו רש"י בפירושו? ויש לבאר, דהנה הקשה הרמב"ן האף שיש לצוות על כל אדם שיאהב את כל אחד מ'ישראל' "כמוך", הרי "לא יקבל לב האדם שיאהב את חבירו כאהבתו את נפשו"? ועוד יש להקשות, אם נצטוונו לאהב כל אחד מ'ישראל' "כמוך", מדוע צוּתה התורה גם על שאר ציוויים שבין אדם לחברו כמו צדקה, גמילות חסד, אסור גנבה, גזלה, נקמה, נטירה וכיוצא בזה, הרי מובן מאליה ששואדם יקים את הציווי לאהב כל אחד מ'ישראל' כגופו, ודאי יקים את כל המצוות האלו?

וזהו שמפרש רש"י "זה כלל גדול בתורה", שבזה מתרץ ב' קשיות אלו בחדא מוחתא. שבדרך הפשט אין מצות

וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹךְ

זה כלל גדול בתורה (יט, יח. ובפירוש רש"י)

וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹךְ זה כלל גדול בתורה (יט, יח. ובפירוש רש"י) יש לעיין, מה מוסיף בהבנת הכתוב, זה שמצות "וְאַהֲבַת" היא "כלל גדול", שלכן מביאו רש"י בפירושו? ויש לבאר, דהנה הקשה הרמב"ן האף שיש לצוות על כל אדם שיאהב את כל אחד מ'ישראל' "כמוך", הרי "לא יקבל לב האדם שיאהב את חבירו כאהבתו את נפשו"? ועוד יש להקשות, אם נצטוונו לאהב כל אחד מ'ישראל' "כמוך", מדוע צוּתה התורה גם על שאר ציוויים שבין אדם לחברו כמו צדקה, גמילות חסד, אסור גנבה, גזלה, נקמה, נטירה וכיוצא בזה, הרי מובן מאליה ששואדם יקים את הציווי לאהב כל אחד מ'ישראל' כגופו, ודאי יקים את כל המצוות האלו?

וזהו שמפרש רש"י "זה כלל גדול בתורה", שבזה מתרץ ב' קשיות אלו בחדא מוחתא. שבדרך הפשט אין מצות

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת קדושים, מברכים החודש אייר, ה'תשכ"ו)

"וגופם טפל". וזהו גם הענין ד'גדולה לגימיה שמקרבת" – שזהו ענין של שמחה עבור הגוף (ולא עבור הנפש, שהרי שמחת הנפש אינה מגשמיות, אלא מרוחניות שבגשמיות), ודוקא על-ידי-זה שמשמחים את הגוף (כמו השמחה שעל-ידי בשר ויין, "אין שמחה אלא בבשר" ו"אין שמחה אלא ביין"), אזי אינו מבלבל את הנשמה, ואדרבה כו'. ולכן, בהתנעויות חסידיות – נוהגים חסידים לומר "לחיים" [אם כי לא הרבה... וכדוע שיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר ש"משקה" הוא דבר המאוס וכו', אבל אין צורך לדבר על זה ביום השבת, שהרי "פרש שבתכם לא קאמיר"], פיון שעל-ידי-זה נעשה קירוב הדעת כו'.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) "זאל זיין לחיים ולברכה!"

בנוגע לאהבת ישראל, מבאר רבינו הזקן בתניא, ש"העושים גופם עיקר ונפשם טפלה, אי-אפשר להיות אהבה ואהבה אמיתית ביניהם כו'", אלא צריך להיות נשמתם עיקר וגופם טפל. ומזה מובן, שלצורך אמיתית הענין דאהבת ישראל, די בכך שהגוף הוא טפל, אבל אין צורך לבטל לגמרי את מציאות הגוף. ואדרבה, יש צורך במציאות הגוף, שהרי האהבה צריכה להיות נמשכת למטה מטה עד שתורגש בבשר הלב הגשמי, וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר, שפךם שאהבת ה' צריכה לחדור בבשר הלב, באופן ד"שמועה טובה תדשן עצם", ואינה דומה השמחה שמצד הנשמה לשמחה שהיא גם מצד הגוף, כך שיש צורך במציאות הגוף, אלא שצריך להיות

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת קדושים, מברכים החודש אייר, ה'תשכ"ו)

על-ידי קיום מצות "וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹךְ", נעשה הענין ד'ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך".

יט' ת' קימי תשרון פערך לא תרכב ערובין
חלף לא תזרע ערובין ולבוש ערובין
שעטנז לא ישק עלך:

(יט) את־חקתי תשמרו בהמתך לא־תרביע בלאים
שך לא־תזרע בלאים ובגר בלאים שעטנז לא
יעלה עלך:

שהוא שוע, טווי ונוז. ואומר אני: 'נוז' לשון דבר הנמלל ונזור זה עם זה לחברו. מישט"ר בלע"ז, כמו: (מ"ק יב) 'חזין לנאזי דאית בהון', שאנו מפרשים לשון כמוש, פלישטרא. ולשון "שעטנז", פרש מנחם: מחברת צמר ופשתים.

ט"י < את־חקתי תשמרו • ואלו הן: בהמתך לא תרביע בלאים וגו'. חקים אלו גזרות מלך, שאין טעם לדבר. ובגר בלאים • למה נאמר? לפי שנאמר: "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו". יכול לא ילבש גזי צמר ואניצי פשתן? תלמוד לומר: "בגר". מנין לרבות הלכדים? תלמוד לומר: "שעטנז". דבר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יז עמ' 227)

השדה לשני חלקים; אחד שך לבעל השדה ואחד שך לעניים. בלאים – ה' הבדיל את הצמחים למינים שונים. וההבדלה הרוחנית של פאה ולקט היא המקור והסבה להבדלה הגשמית של בלאים.

שך לא תזרע בלאים (יט, יט) וקשה, למה הקדים פאה ולקט לבלאים, אף שזריעה קודמת לקצירה. ויש לומר, דהנה הצד השונה בין פאה ולקט ובלאים הוא – שמירה על ההבדלה שקבע ה'. פאה ולקט – ה' הבדיל את יבול

כ וגבר ארי ישכוב עם אתתא שכבת זרעא והיא אמתא אחידא לגבר ואתפרקא לא אתפרקת בכספא או חרותא לא אתיהיבת לה בשטר בקרתא תהי לא יומתין ארי לא אתחררת:

(כ) ואיש כיישכב את־אשה שכבת־זרע והוא
שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפדתה או חפשה
לא נתן־לה בקרת תהיה לא יומתו כִּי־לא חפשה:

מיתה, כי לא חפשה ואין קדושה קידושין גמורין. ורבתינו (כריתות יא) למדו מפאן, שמי שהוא במלקות יחא בקריאה, שהדינים המלקין קורין על הלוקה (דברים כח נח"ט): "אם־לא תשמר לעשות וגו'... והפלא ה' את־מפתך וגו'". כִּי־לא חפשה • (מכות כג) לפיכך אין חיב עליה מיתה, שאין קדושה קידושין. הא אם חפשה – קדושה קידושין וחיב מיתה.

ט"ז < נחרפת לאיש • מיעדת ומיחדת לאיש, ואני יודע לו דמיון במקרא. ובשפחה כנענית (קידושין ו) שחציה שפחה וחציה בת חורין המאוסת לעבד עברי שמתר בשפחה, הכתוב מדבר. והפדה לא נפדתה • פדויה ואינה פדויה, וסתם 'פדיון' בכסף (ת"כ. גיטין לט). או חפשה • בשטר. בקרת תהיה • היא לוקה ולא הוא. יש על בית־דין לבקר את הדבר, שלא לחיבו

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבתיקודש פרשת אחרי־קדושים תשמ"ח)

הדרך השניה. כאשר מקהילים יהודים כדי למסור להם 'גופי תורה' יש לפתוח בהדגשת גודל מעלתם של ישראל – "קדושים תהיו כי קדוש אני" (היינו, שקדושתם של ישראל קשורה לקדושתו יתברך ונובעת ממנה). ואכן, שתי השיטות נבחנו במרוצת הדורות, והתברר כי השיטה השניה השיגה הצלחה רבה יותר.

"פרשה זו נאמרה בהקהל, מפני שרוב גופי תורה תלויין בה" (ויקרא רבה) הבא לעורר את הקהל לתשובה ומעשים טובים – שתי דרכים לפניו. דרך אחת, להדגיש את חומרת האסורים ולתאר את העונש עליהם. דרך שניה, להבליט את היוקר והעליו של התורה ומצוותיה ואת גודל מעלת היהודי. מדברי המדרש כאן, נמצאנו למדים כי יש להעדיף את

כא וייתי ית אשמה קדם יי לתרע משפן
זמנא דבר לאשמא:

(כא) והביא את־אשמו ליהוה אל־פתח אהל מועד
איל אשם:

כב ויִכְפֹּר עָלָיו כֹּהֵנָא בְּדָבָר דְּאִשְׁמָא קָדָם
יְיָ עַל חֻבָּתָהּ דִּי חֵב וְיִשְׁתַּבֵּק לָהּ מִחֻבָּתָהּ
דִּי חֵב:

(כב) וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאֶשֶׁם לִפְנֵי יְהוָה
עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר
חָטָא: פ

כ"ב – וְנִסְלַח לוֹ מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא • (גיטין לט. כריתות ט) לַרְבוּת אֶת הַמַּזִּיד כְּשׁוֹגֵג.

♦ יום שלישי ב' אייר ♦

כג וַיֹּאמְרוּ תַעֲלוּן לְאַרְעָא וְתַצְבִּינן כָּל אֶלֶן
דְּמִיכָל וְתִרְחִקוּן רַחֲקָא יְת אַבָּה תַּלְת שְׁנִין
יְהִי לְכוּן מְרַחֵק לְאַבְדָּא לֹא יִתְאַבֵּל:

(כג) וְכִי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וְנִמְעַתְם כָּל־עֵץ מֵאֲכָל
וְעֵרְלֹתֶם עֵרְלָתוֹ אֶת־פְּרִיָּו שְׁלֹש שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם
עֵרְלִים לֹא יֵאָכֵל:

(ח"ס). יכול, אם הִצְנִיעוּ לְאַחַר שְׁלֹש שָׁנִים יִהְיֶה מִתֵּר?
תִּלְמוּד לומר: "יִהְיֶה", בְּהִנְיָתוֹ יִהְיֶה.

כ"ג – וְעֵרְלֹתֶם עֵרְלָתוֹ • וְאִטְמַתְם אִטְמַתּוֹ; יִהְיֶה
אִטּוּם וְנִסְתָּם מִלְּהִנּוּת מִמֶּנּוּ. שְׁלֹש שָׁנִים יִהְיֶה
לָכֶם עֵרְלִים • מֵאִמְתִּי מוֹנָה לוֹ? מִשְׁעַת נְטִיעָתוֹ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 103)

כָּאן שְׁנֵי דִינִים. וְעֵרְלֹתֶם .. אֶת פְּרִיָּו – אֲסוּר עַל הַפְּרוּת.
יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים – חֻבָּה עַל הָאֶדָם לְסַפֵּר שְׁלֹש שָׁנִים
לִפְנֵי אֲכִילַת הַפְּרוּת. וּמֵאַחַר שֶׁהַסְפִּירָה מְטַלֵּת עָלָיו, הִיא
מִתְחִילָה מִשְׁעַת פְּעֻלָּתוֹ – הַנְטִיעָה.

מֵאִמְתִּי מוֹנָה לוֹ, מִשְׁעַת נְטִיעָתוֹ (רש"י יט, כג) וְקִשָּׁה,
אוֹלִי מִתְחִילָה הַסְפִּירָה מַעַת שֶׁהָעֵץ מִתְחִיל לְהִנִּיב פְּרוּת.
וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּהְנֶה "יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים" מִזֵּיתָר לְכַאֲזָרָה, שֶׁהָרִי
כָּבֵד נֶאֱמָר "וְעֵרְלֹתֶם .. אֶת פְּרִיָּו". וּמוֹנָה לְמוֹד רִש"י שֶׁיֵּשׁ

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק ג, עמוד 993 – מתוך 'לקראת שבת')

מחבר לא בטל

כָּלל הוּא בְּכָל הַתּוֹרָה כָּלָה שֶׁהִמְעוּט בְּטַל בְּרַב. וְאִם כֵּן, יֵשׁ
לְשַׁאֵל: מִפְּיוֹן שְׁעַם יִשְׂרָאֵל הֵם "הַמְעוּט מִכָּל הָעַמִּים"
(ואתחנן ז, ז), הַאִיף יֵשׁ פַּח בִּידָם שֶׁלֹּא לְהִתְעַרֵּב וּלְהַבְטִיל
בְּתוֹךְ מִדְּבַר הָעַמִּים?
וְעַל־זֶה כְּתוּב "וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בַּה' אֱלֹקֵיכֶם חַיִּים כָּלְכֶם
הַיּוֹם" (ואתחנן ד, ז). שֶׁמִּפְּיוֹן שְׁעַם יִשְׂרָאֵל קְשׁוּרִים וּמֵאֲחָדִים
תְּמִיד עִם הַקֶּבֶד"ה, וְכָל הַזְּמַן הֵם בְּבִחִינַת "מְחַבֵּר", הֵנָּה
אִי־אֶפְשָׁר שִׁיתְּבַטְלוּ חִס־וְשְׁלוֹם וְיִתְעַרְבוּ בְּאַמּוֹת, אֲלֹא גַם
בְּתוֹךְ הַשְּׁבָעִים זָאבִים" הֵם חַיִּים וְקַיָּמִים, וְ"עַם לְבָדָד
יִשְׁכּוֹן וּבְגוּיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב" (בלק כג, ט).

שְׁלֹש שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכֵל: (יט, כג)
שְׁנִינּוּ (עֵרְלָה פָּרָק א מִשְׁנָה ו) "נְטִיעָה שֶׁל עֵרְלָה כו', שְׁנִתְעַרְבוּ
בְּנְטִיעוֹת, הָרִי זֶה לֹא יִלְקֹט, וְאִם לְקֹט יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאֲתִים".
כְּלוּמֹר, הַדִּין הוּא שֶׁעֵרְלָה שְׁנִתְעַרְבָה הָרִי זֶה עוֹלָה בְּאֶחָד
וּמֵאֲתִים, אֲף זֶהוּ רַק בְּדִיעֵבֵד, כִּי "אֵין מִבְטָלִין אֲסוּר
לְכַתְּחִלָּה". אָמֵנָם בְּטוּל אֲסוּר הָעֵרְלָה הוּא רַק לְאַחֲרֵי
שֶׁלְקֹט מִן הַמְּחַבֵּר, וְלָכֵן לְכַתְּחִלָּה "לֹא יִלְקֹט", מֵה־שְּׁאִינֶכֶן
כְּשֶׁמְחַבֵּר לְקַרְקַע, אֵינָה בְטֹלָה גַם בְּאֶחָד וּמֵאֲתִים, כִּי
"מְחַבֵּר לֹא בְטָל" (ראוּ בְּכָל זֶה, מִפְּרָשִׁים בַּעֲרֵלָה ש"ס).
וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ זֶה בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ:

כד ויִבְשָׁתָא רַבִּיעֵתָא יְהִי כָּל אַבָּה קָדֵשׁ
תְּשַׁבְּחוּן קָדָם יְיָ:

(כד) וּבִשְׁנֵה הַרְבִּיעֵת יִהְיֶה כָּל־פְּרִיָּו קָדֵשׁ הַלּוּלִים
לִיהוָה:

(כד) אֲלֹא בְּפִדְיוֹן, אֲף זֶה כֵּן. וְדָבָר זֶה "הַלּוּלִים לַה'"
הוּא, שְׁנוּשָׂא שֵׁם לְשַׁבַּח וְלְהַלֵּל לְשָׁמַיִם.

כ"ד – יִהְיֶה כָּל־פְּרִיָּו קָדֵשׁ • כְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי, שֶׁכְּתוּב בּוֹ
(ויקרא כד ל): "וְכָל־מַעֲשֵׂר הָאָרֶץ וְגו' קָדֵשׁ לַה'". מֵה
מַעֲשֵׂר שְׁנִי, אֵינּוּ נֶאֱכָל חוּץ לְחוּמַת יְרוּשָׁלַיִם (קידושין

בעל הטורים

(כב) וְנִסְלַח לוֹ מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא. לומר, כָּל הַדֶּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁרִי כָּל עֵץ מֵאֲכָל. בְּגִימְטְרִיא: זֶה
וְסִמִּיךְ לִיה וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ. בְּלֹא עוֹן.

שיעור יומי ליום שלישי ב' אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – יט – פרשת קדושים מט

(כה) וּבִשְׁנֵה הַחֲמִישִׁת הַתְּאֵכְלוּ אֶת־פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

כה ובשנתא חמשתא תאכלון תאכלון ית אפה לאוספא לכון עללתה אנא יי אלהכון:

וְהָיָה לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ • הַמִּצְוָה הַזֹּאת שֶׁתִּשְׁמְרוּ, תִּהְיֶה "לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ", שֶׁבִּשְׁכֶּרֶה אֲנִי מְבַרֵךְ לָכֶם פְּרוֹת הַנְּטִיעוֹת. הִנֵּה רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: דְּבִרָה תוֹרָה כְּנֶגֶד יֵצֵר הָרַע, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם:

הרי ארבע שנים אני מצטער בו חנם, לפיכך נאמר: "להוסיף לכם תבואתו". אני ה' • אני ה', המבטיח על כך ונאמן לשמר הבטחתי.

(כו) לֹא תֹאכְלוּ עַל־הֶדֶם לֹא תִנְחֲשׁוּ וְלֹא תַעֲוֹנֻנוּ: כו לא תיכלון על דמא לא תנחשון ולא תעוננו:

וְהָיָה לֹא תֹאכְלוּ עַל־הֶדֶם • לְהִרְבֶּה פָּנִים נִדְרָשׁ בְּ"סִנְהֶדְרִין" (ס) אֲזִיקָה שֶׁלֹּא יֵאָכֵל מִבֶּשֶׂר קִדְשִׁים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, וְאֲזִיקָה לֹאֲכֹל מִבְּהֶמַת חֲלִין טָרֵם שֶׁתֵּצֵא נִפְשָׁה, וְעוֹד הִרְבֶּה. לֹא תִנְחֲשׁוּ • (סנהדרין)

כגון אלו המנחשין בחלדה ובכופות; פתו נפלה מפיו, צבי הפסיקו בדרך. לא תעוננו • לשון עונות ופשעות, שאומר: יום פלוני יפה להתחיל מלאכה. שעה פלונית קשה לצאת.

(כז) לֹא תִקְפוּ פֶּאת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאת זִקְנְךָ:

כז לא תקפון פאתא דראשכון ולא תשחיתו את תחבולת פאתא דזקנך:

וְהָיָה לֹא תִקְפוּ פֶּאת רֹאשְׁכֶם • (מכות כ) זֶה הַמִּשְׁוֶה צִדְעֵיו לְאַחֲרֵי אָזְנוֹ וּלְפִדְחָתוֹ, וְנִמְצָא הֶקֶף רֹאשׁוֹ עַל סָבִיב, שֶׁעַל אַחֲרֵי אָזְנוֹ עָקְרִי שְׁעָרוֹ לְמַעֲלָה מִצִּדְעֵיו הִרְבֶּה. פֶּאת זִקְנְךָ • (מכות כא) סוֹף הַזֶּקֶן

וגבוליו, והן חמש: שתיים בכל לחי ולחי למעלה אצל הראש, שהוא רחב ויש בו שתי פאות, ואחת למטה בסנטרו – מקום חבור שתי הלחיים יחד.

(כח) וְשָׁרֵט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בְּבִשְׂרֹכֶם וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָכֶם אֲנִי יְהוָה:

כח ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וכתבת קעקע לא תתנו בככם אני יהוה:

וְשָׁרֵט לְנֶפֶשׁ • בֶּן דִּרְכָן שֶׁל אֲמֹרִיִּים, לְהִיזֹת מִשְׁרָטִין בְּשָׂרָם בְּשִׁמַּת לֵהֵם מֵת. וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע • (מכות כא) כְּתַב הַמַּחֲקָה וְשְׁקִיעַ, שְׂאִינוּ נִמְחָק לְעוֹלָם, שֶׁמִּקְעָקְעוּ בַּמַּחֲט וְהוּא מִשְׁחִיר לְעוֹלָם. קַעֲקַע •

לשון (במדבר כה ד): "והוקע אותם"; (שמואל ב כא ו) "והוקענום", תחבין עץ בארץ ותולין אותם עליהם, ונמצאו מחקין ותחבין בקרקע, פורפויניט בלע"ז.

(כט) אֶל־תַּחֲלִל אֶת־בֵּיתְךָ לְהִזְנוּתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמִלֵּאָה הָאָרֶץ זִמָּה:

כט לא תחל ית ביתך לאטעיותה ולא תטעי ארעא ותתמלי ארעא עצת חטאין:

וְשָׁרֵט לְנֶפֶשׁ • בֶּן דִּרְכָן שֶׁל אֲמֹרִיִּים, לְהִיזֹת מִשְׁרָטִין בְּשָׂרָם בְּשִׁמַּת לֵהֵם מֵת. וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע • (מכות כא) כְּתַב הַמַּחֲקָה וְשְׁקִיעַ, שְׂאִינוּ נִמְחָק לְעוֹלָם, שֶׁמִּקְעָקְעוּ בַּמַּחֲט וְהוּא מִשְׁחִיר לְעוֹלָם. קַעֲקַע •

במקום אחר ולא בארצכם. וכן הוא אומר (ירמיה ג א): "וימנעו רכבים וגו'".

בעל הטורים

(כו) סִמָּךְ לֹא תֹאכְלוּ עַל הָדֵם לְעִרְלָה, לומר שאסור לאכול בלא ברכה, בערלה בלא חילול. לֹא תֹאכְלוּ עַל הָדֵם. וְסִמָּךְ לִיָּה לֹא תִנְחֲשׁוּ. שֶׁלֹּא יִנְחֲשׁוּ בְּאִכְלָה בְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁין הַרְצָחִים, שְׁאוּכְלִין לָחֶם עַל הָהָרֵג שֶׁלֹּא יִנְקְמוּ גוֹאֲלֵי

ההרג. תורה כו (כו) לא תקיפו. בגימטריא: אחד המקיף ואחד הנקף חייבים הם. פאת זקנך. וסמיק ליה ושרט לנפש. לומר, בשם שחייב על הפאה בה פאות, כך חייב אם שרט ה' שריטות בה' אצבעות.

ולא תשחית. בגימטריא: זהו תער ולא מספרים. קעקע. בגימטריא: שם, שכותב שם הטומאה. תורה כח (כט) ומלאה הארץ זמה. וסמיק ליה את שבתתי תשמרו, לומר: סקבא דשתא ריגלא, שאוכלין ושותין

(ו) אֶת־שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי יְהוָה: לֹא יִמִּי שִׁבְיָא דִּילִי תִטְרוּן וּלְבֵית מִקְדָּשִׁי תִהוֹן דִּחְלִין אָנָּא יְיָ:

כ"י • וּמִקְדָּשֵׁי תִירָאוּ (יבמות ה) לֹא יִכְנַס לֹא בְּמִקְלֹו וְלֹא בְּמִנְעָלוֹ וּבִאֲפָנְדָתוֹ וּבִאֲבָק שְׁעַל רִגְלָיו; וְאֶפֶר־עַל־פִּי שְׁאֲנִי מִזְהִירְכֶם עַל הַמִּקְדָּשׁ - "אֶת שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ" - אֵין בְּגִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דִּוְחָה שִׁבְתָּ.

(זא) אֶל־תִּפְנֹו אֶל־הָאֲבֹתָ וְאֶל־הַיְדֻעָנִים אֶל־תִּבְקָשׁוּ לְטַמְאָה בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לֹא לֹא תִתְפַּנּוּ בְּתֵר בְּדִין וּדְכוּרֵי לֹא תִתְפַּנּוּ לְאִסְתַּאֲבָא בְּהוֹן אָנָּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

כ"י • אֶל־תִּפְנֹו אֶל־הָאֲבֹתָ אִזְהִירָה לְבַעַל־אוֹב וַיְדַעֲנִי (סנהדרין סה). בְּעַל־אוֹב, זֶה פִּיתוּס הַמִּדְבָּר מִשְׁחִיו. וַיְדַעֲנִי, מְכַנִּים עֲצָם חִיָּה שְׁשֻׁמָּה 'ידוע' לְתוֹךְ פִּיו, וְהַעֲצָם מִדְבָּר. אֶל־תִּבְקָשׁוּ. לְהִיּוֹת עֲסוּקִים בָּם, שְׁאֵם תַּעֲסֻקוּ בָּם, אַתֶּם מִטְמְאִין לְפָנַי וְאֲנִי מִתְעַב אֶתְכֶם. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. דַּעוּ אֶת מִי אַתֶּם מִחְלִיפִין בְּמִי.

(ח) מִפְּנֵי שִׁיבָה תִקּוּם וְהִדְרַת פָּנַי זָקֵן וִירָאֵת מֵאֲלֹהִיד אֲנִי יְהוָה: לֵב מִן קָדָם דְּסִפֵּר בְּאִירִיתָא תְּקוּם וְתִהְיֶה אִפִּי סָבָא וְתִדְחַל מֵאֲלֹהִיד אָנָּא יְיָ:

כ"י • מִפְּנֵי שִׁיבָה תִקּוּם (ת"כ, קידושין לב) כֹּחַ זָקֵן אֲשֻׁמָּי? תִּלְמוּד לֹמַר: "זָקֵן", אֵין זָקֵן אֲלֹא שְׁקִנְיָה חֲכָמָה. וְהִדְרַת פָּנַי זָקֵן. אִיזְהִירָה הַדּוּר? לֹא יֵשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ וְלֹא יִסְתֵּר אֶת דְּבָרָיו. כֹּחַ יַעֲצִים עֵינָיו כְּמוֹ שְׁלֹא רָאָהוּ? לְכָף נֶאֱמַר: "וִירָאֵת מֵאֲלֹהִיד", שְׁהָרִי דְּבַר זֶה מְסוּר לְבָבוֹ שֶׁל עוֹשֶׂהוּ, שְׁאֵין מִכִּיר בּוֹ אֲלֹא הוּא. וְכָל דְּבַר הַמְסוּר לְלֵב, נֶאֱמַר בּוֹ: "וִירָאֵת מֵאֲלֹהִיד".

♦ יום רביעי ג' אייר ♦

(ט) וְכִי־יִגֹּר אֶתְךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תוֹנוּ אֹתוֹ: לִגְוָרִי יִתְגַּדֵּר עִמָּךְ גִּירָא בְּאַרְעֵנוּ לֹא תוֹנוּן יְתָה:

כ"י • לֹא תוֹנוּ. אוֹנָאֵת דְּבָרִים; לֹא תֹאמַר לוֹ: אֲמַשׁ הָיִיתָ עוֹבֵד עֲבוּדַת אֱלִילִים, וְעַכְשָׁו אַתָּה בָּא לְלַמֵּד תּוֹרָה שְׁנִתְּנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה.

(י) בְּאֶזְרַח מִבֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר הַגֵּר אֶתְכֶם וְאֶהְבֵּת לוֹ כְּמוֹד כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאַרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לֹד כִּינְצִיבָא מִנְכֹון יְהִי לְכֹון גִּירָא דִּיתְגַּדֵּר כִּינְצִיבֹון וְתִרְחִם לֵה כְּוִתָּךְ אֲרִי דִּירִין תְּוִיתוֹן בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אָנָּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

כ"י • כִּי־גֵרִים הֵייתֶם. מוֹם שְׁבָךְ אֵל תֹּאמַר לְחִבְרָךְ. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. אֱלֹהִיד וְאֵלֵהוּ אֲנִי.

(יא) לֹא־תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפַּט בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל וּבְמִשׁוּרָה: לֵה לֹא תַעֲבִדוּן שְׁקֵר בְּדִין בְּמִשְׁחָתָא בְּמִתְקָלָא וּבְמִכְלָתָא:

בעל הטורים

וּשְׁמִחִין בְּשִׁבְתוֹת. וְהִינּוּ דְכִתִּיב (הושע ה, יא) "וְנָתַתְּ וַיִּין וְתִירוּשׁ יִקַּח לָב". סִמְךְ שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ לֹאֵל תִּפְנֹו אֶל הָאֲבֹתָ, שְׁהִשְׁוֹאֵל אוֹב אֵינוֹ עוֹנָה בְּשִׁבְתָּ. אֲנִי ה'. וְסִמְיָךְ לִיָּה מִפְּנֵי שִׁיבָה תִקּוּם. אֲמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: אֲנִי כְּבִדְתִּי זָקֵנִים, שְׁנֶאֱמַר (ישעיה כד, כט) "וְנָגַד זָקֵנִי כְּבוֹד". תּוֹרָה ל (לב) זָקֵן. וִירָאֵת. אִזְהִירָה לְזָקֵן שְׁלֹא יִטְרִיחַ. מִפְּנֵי שִׁיבָה תִקּוּם. וְסִמְיָךְ וְכִי יִגֹּר אֶתְךָ גֵּר. לֹמַר, אֲפִילוֹ מִפְּנֵי זָקֵן אֲרָמָא. וְסִמְיָךְ לִיָּה וְכִי יִגֹּר אֶתְךָ גֵּר. לֹמַר, כָּל הַמְּשָׁה דִּינוּ שֶׁל גֵּר כְּאִילוֹ מְשָׁה דִּינוּ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. תּוֹרָה ל (לז) בְּמִדָּה. ג' בְּמִסוּרָה. "לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפַּט בְּמִדָּה", "אֶךְ רְחוּק יִהְיֶה בִּינְיָכֶם וּבִינּוּ כְּאִלְפִים אִמָּה בְּמִדָּה"

כ"י - לא תעשו עול במשפט. אם לדין, הרי כבר נאמר: "לא תעשו עול במשפט", ומהו "משפט" השנוי כאן? היא המדה והמשקל והמטרה; מלמד שהמודד נקרא דין, שאם שקר במדה, הרי הוא במקלל את הדין, וקרוי עול, שנאוי ומשקץ, חרם

ותועבה, וגורם לחמשה דברים האמורים בדין: מטמא את הארץ ומחלל את השם ומסלק את השכינה ומפיל את ישראל בחרב ומגלה אותם מארצם. במדה - זו מדת הארץ (ב"מ סא. ב"ב כט). במשקל - כמשמעו. ובמטרה - היא מדת הלח.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כו עמ' 150)

לא תעשו עול במשפט, במדה במשקל ובמטרה (יט), מצות עשה לצדק המאזנים. . ולדקדק בהשבונו בשעת עשייתו (רמב"ם) במדה חסרה יש שתי תנועות מנגזרות. מחד גיסא - עצם פעלת המדידה מורה על

התחשבות בזולת; אף המדה החסרה גורמת לו עול. לכן אסרה התורה לא רק את השמוש במדה זו, אלא אף את עשייתה והחזקתה בבית, שכן יש בהן משום ערמוניות של האדם בינו לבין עצמו.

(ל) מאזני צדק אבני-צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים:

לו מאזני דקדקו דקדקו מתקלן דקדקו מכילן דקדקו והינין דקדקו יהוין לכוין אגא יי אלהכוין די אפקית יתכוין מארעא דמצרים:

כ"י - אבני-צדק. הם המשקולות ששוקלין בנגדן. איפת. היא מדת היבש. הין. זו היא מדת הלח. אשר הוצאתי אתכם. על-מנת כן. דבר אחר: אני

הבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור, ואני הנאמן להפרע ממי שטומן משקלוותיו במלח להונות את הבריות שאין מפירים בהם.

(ז) ושמרתם את-כל-חקתי ואת-כל-משפטי ועשיתם אתם אני יהוה: פ

לו ותשרון ית כל קימי ית כל דיני ותעבדון יתהוין אגא יי:

♦ יום חמישי ד' אייר ♦

כ (א) וידבר יהוה אל-משה לאמר:

(ב) ואל-בני ישראל תאמר איש איש מבני ישראל ובן-הגור. הגר בישאל אשר יתן מזרעו למלך מות יומת עם הארץ ירגמהו באבן:

א ומליל יי עם משה למימר: בועם בני ישראל תימר גבר גבר מבני ישראל ומן גיורא דיתגורין בישאל די יתן מזרעה למלך יתקטלא יתקטל עמא בית ישראל ירגמנה באבנא:

כ"י - ואל-בני ישראל תאמר. ענשין על האזהרות. מות יומת. (כ"ח) בבית-דין; ואם אין כח לבית-דין, עם הארץ מסייעין אותן. עם הארץ. (כ"ח) עם שבגינן

נבראת הארץ. דבר אחר: עם שעתידין לירש את הארץ על-ידי מצות הללו.

(ג) ואני אתן את-פני באיש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו כי מזרעו נתן למלך למען טמא את-מקדשי ולחלל את-שם קדשי:

ג ואנא אתן ית רוגזי בנברא ההוא ואשיצי יתה מגו עמה ארי מזרעה יתב למלך בדיל לסאבא ית מקדשי ולאחלא ית שמא דקידשי:

בעל הטורים

אתן את פני באיש ההוא, "ואני אתן את שברך" (שמות ב. ט). שאם חזר בתשובה - "ואני אתן את שברך", שעונותיו נחשבין לו כזכויות. תורה ד

ושמרתם את כל חקתי. לומר שהמענות המדות כאלו עובר על המצות כלם. תורה לו כ (ג) ואני אתן. ב' במסורה. "ואני

(יהושע ג. ד), "במדה הראשונה" (דברי הימים ב. ג. א). מה התם איירי במדת קרקע. אף הקא איירי במדת קרקע. תורה לו (לו) והין צדק יהיה לכם. וסמיק ליה

מִנֵּינָ? תִּלְמֹד לֹמֶר: "כִּי מִזְרְעוּ נָתַן לַמֶּלֶךְ". זֶרַע פֶּסוּל מִנֵּינָ? תִּלְמֹד לֹמֶר: "בְּתֹתוֹ מִזְרְעוּ לַמֶּלֶךְ". לְמַעַן טַמֵּא אֶת־מִקְדָּשִׁי • אֶת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא מִקְדָּשׁ לִי, כִּלְשׁוֹן (לִקְמָן כֹּא כג): "וְלֹא יַחֲלֹל אֶת־מִקְדָּשִׁי".

כִּי־אֵתָן אֶת־פָּנָי • (ת"כ) פָּנָי שְׁלִי, פֹּנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקִי וְעוֹסֵק בּוֹ. בְּאִישׁ • וְלֹא בַּעֲבוּר, שְׁאִין כָּל הַעֲבוּר נִכְרְתִין. כִּי מִזְרְעוּ נָתַן לַמֶּלֶךְ • (ת"כ, סנהדרין סד) לִפִּי שְׁנֵאָמַר: "מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבְתוֹ בָּאֵשׁ", בֶּן־בְּנוֹ וּבֶן־בְּתוֹ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יז עמ' 323)

לִפְנֵי ("אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ . . אֶת זִבְחֵיהֶם . . אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד . . לִרְיַח נִיחֹחַ"); וּמוֹכֵן שְׁנֵתָן לִפְרֹשׁ "פֹּנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקִי". וְרַשִׁי מַחֲדֵשׁ שְׁנֵתָן לִפְרֹשׁ כֹּף גַּם בְּפִרְשֵׁתוֹ, שְׁאִינָה מִדְּבַרַת עַל 'עֲסָק' מִיָּדָה שֶׁל ה'.

פֹּנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקִי וְעוֹסֵק בּוֹ (רש"י כ, ג) כֵּן פִּרֵּשׁ גַּם בְּפִרְשֵׁת "אַחֲרִי" עַל "וְנִתְּתִי אֶת פָּנָי בִּנְפֹשׁ הָאוֹכֶלֶת אֶת הָדָם". וְהַצֵּרֶף לַחֲזוֹר עַל זֶה כָּאן, כִּי בְּפִרְשֵׁת "אַחֲרִי" מְדַבֵּר בְּעֵסָקוֹ שֶׁל ה', הֵינִי הַקְּרֵבֶת קְרִיבּוֹת בְּמִקְדָּשׁוֹ לִרְיַח נִיחֹחַ

וְאִם מִכְּבֹשׁ יִכְבְּשׁוּ עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל יֵת עֵינֵיהוֹן מִן גִּבְרָא הֵהוּא בְּדִיָּהֵב מִזְרְעָה לַמֶּלֶךְ בְּדִיל דְּלֹא לְקַטְלָא יִתְהִי:

(ד) וְאִם הָעֵלֶם יַעֲלִימוּ עִם הָאָרֶץ אֶת־עֵינֵיהֶם מִן הָאִישׁ הַהוּא בְּתֹתוֹ מִזְרְעוּ לַמֶּלֶךְ לְבִלְתִּי הָמִית אֹתוֹ:

כִּי־וְאִם הָעֵלֶם יַעֲלִימוּ • אִם הָעֵלִימוּ בְּדָבָר אֶחָד, סוֹף שִׁיעֲלִימוּ בְּדָבָרִים הַרְבֵּה; אִם הָעֵלִימוּ סִנְהֶדְרִי קְטָנָה, סוֹף שִׁיעֲלִימוּ סִנְהֶדְרִי גְדוֹלָה.

הַוָּאֲשׁוּי אָנָּא יֵת רִיגְזִי בְּגִבְרָא הֵהוּא וּבִסְעֻדָּהִי וְאֲשִׁיעִי יִתְהִי וְיֵת כָּל דְּטַעֲנָן בְּתִירוּהִי לְמַטְעִי בְּתֵר מֶלֶךְ מִגּוֹ עֲמַהוֹן:

(ה) וְשִׁמְתִּי אֲנִי אֶת־פָּנָי בְּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֵת כָּל־הַיֹּנִים אַחֲרָיו לְזִנוֹת אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ מִקְרֵב עִמָּם:

תִּלְמֹד לֹמֶר: "אֹתוֹ" — אֹתוֹ בְּהַפְרַת וְלֹא כָּל הַמִּשְׁפָּחָה בְּהַפְרַת אֶלָּא בִּיסוּרִין. לְזִנוֹת אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ • (ת"כ) לְרִבּוֹת שְׁאָר עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁעֲבָדָה בָּכָף, וְאֶפְלוּ אִין זֹו עֲבוֹדָתָהּ.

כִּי־וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ • אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: וְכִי מִשְׁפָּחָה מָה חֲטָאָה? אֶלָּא לְלַמֶּדֶךְ, שְׁאִין לָךְ מִשְׁפָּחָה שִׁישׁ בָּהּ מוֹכֵס שְׁאִין כָּלָם מוֹכְסִין, שְׁכָּלָם מִחִפִּין עָלָיו. וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ • לָמָּה נֵאָמַר? לִפִּי שְׁנֵאָמַר "וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ", יָכוֹל יִהְיֶה כָּל הַמִּשְׁפָּחָה בְּהַפְרַת?

וְנֶאֱשָׁא דִּי יִתְפָּנִי בְּתֵר בְּדִין וּדְכוּרִי לְמַטְעִי בְּתִירוּהוֹן וְאֵתָן יֵת רִיגְזִי בְּאֲנָשָׁא הֵהוּא וְאֲשִׁיעִי יִתְהִי מִגּוֹ עֲמַה:

(ו) וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְּנֶה אֶל־הָאֲבֹת וְאֶל־הַיִּדְעָנִים לְזִנוֹת אַחֲרֵיהֶם וְנִתְּתִי אֶת־פָּנָי בִּנְפֹשׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקְרֵב עִמּוֹ:

וְיִתְקַדְּשׁוּן וְתִהְיוּן קְדִישִׁין אֲרִי אָנָּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

(ז) וְהִתְקַדְּשִׁתֶּם וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

כִּי־וְהִתְקַדְּשִׁתֶּם • זֹו פְּרִישׁוֹת עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

♦ יום שישי ה' אייר ♦

ח וְתִטְרֹנוּן יֵת קִזְמִי וְתַעֲבִדוּן יִתְהוֹן אָנָּא יְיָ מִקְדָּשְׁכוֹן:

(ח) וְשִׁמְרֹתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה מִקְדָּשְׁכֶּם:

בעל הטורים

(ח) אֲנִי ה' מִקְדָּשְׁכֶּם. סְמִיךְ אֶצְל אֲבִיו וְאִמּוֹ, כִּי ג' שׁוֹתֵפִין בְּאֶדָם. סְמִיךְ אִישׁ אֲשֶׁר יִנָּאֵף אֶת אִשְׁתּוֹ רַעְהוּ לְמִקְלָל אֲבִיו וְאִמּוֹ, לִפִּי שְׁהִמְמוֹר אִינוּ יוֹדֵעַ מִי אֲבִיו וּמִקְלָלוֹ. תוֹרַה ט

(ט) בִּי־אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלָל אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ מוֹת יוֹמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קָלָל דָּמִיו בּוֹ:

ט ארי גבר גבר די ולוט ית אבויי וית אמה יתקטלא יתקטלא אבויי ואמה לט קטלא חיב:

כ"י • אָבִיו וְאִמּוֹ קָלָל • (ת"כ, סנהדרין פה) לְרִבּוֹת לְאַחַר מִיתָה. דָּמִיו בּוֹ • זוֹ סְקִילָה, וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "דָּמִיו בּוֹ", "דָּמִיהֶם בָּם", וְלִמְדֵנוּ מֵאוֹב וְיִדְעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: "בְּאָכֵן יִרְגְּמוּ אֹתָם דָּמִיהֶם בָּם". וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: כְּמוֹ "דָּמוֹ בְּרָאשׁוֹ" אֵין גְּעֻשׁ עַל מִיתָתוֹ אֲלָא הוּא, שֶׁהוּא גָרַם לְעֲצָמוֹ שִׁיְהָרֵג.

(י) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאֹף אֶת־אִשְׁתּוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאֹף אֶת־אִשְׁתּוֹ רַעְהוּ מוֹת־יוֹמָת הַנֶּאֱפָת וְהַנֶּאֱפָת:

י וגבר די יגוף ית אמת גבר די יגוף ית אמת חברה יתקטלא יתקטלא גיפא וגיפא:

כ"י • וְאִישׁ • פָּרַט לְקָטָן. אֲשֶׁר יִנְאֹף אֶת־אִשְׁתּוֹ אִישׁ • (קידושין יט. סנהדרין נב) פָּרַט לְאִשְׁתּוֹ קָטָן. לְמַדְנוּ שֶׁאֵין לְקָטָן קְדוּשִׁין. וְעַל אֵיזוֹ אִשְׁת־אִישׁ חִיבָתִי לָךְ? אֲשֶׁר יִנְאֹף אֶת אִשְׁת־רַעְהוּ • פָּרַט לְאִשְׁתּוֹ עוֹבֵד גִּלּוּלִים. לְמַדְנוּ, שֶׁאֵין קְדוּשִׁין לְעוֹבֵד גִּלּוּלִים. מוֹת־יוֹמָת הַנֶּאֱפָת וְהַנֶּאֱפָת • כָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סֵתֶם, אֵינָה אֲלָא חֶנֶק.

(יא) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־אִשְׁתּוֹ אָבִיו עֶרְוַת אָבִיו גָּלָה מוֹת־יוֹמָתוֹ שְׁנֵיהֶם דְּמִיהֶם בָּם:

יא וגבר די ישכוב עם אמת אבויי עריתא דאבויי גלי יתקטלא יתקטלון תרויהון קטלא חיבין:

(יב) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־כַּלְתּוֹ מוֹת יוֹמָתוֹ שְׁנֵיהֶם תִּבֵּל עֲשׂוֹ דְּמִיהֶם בָּם:

יב וגבר די ישכוב ית כלתה יתקטלא יתקטלון תרויהון תכלא עבדו קטלא חיבין:

כ"י • תִּבֵּל עֲשׂוֹ • גָּנָא. לְשׁוֹן אַחֵר: מִבְּלָבְלִין זָרַע הָאֵב בְּזָרַע הַבֵּן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 188)

וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת כַּלְתּוֹ • • תִּבֵּל עֲשׂוֹ דְּמִיהֶם בָּם (כ, יב) וְקִשָּׁה, אִיף נִשָּׂא וְהוֹדָה אֶת תְּמִיר כַּלְתּוֹ (רָאָה רַש"י וַיִּשָּׁב לַח, כו: "וְלֹא יִסָּף, לֹא פֶסֶק"). וַיֵּשׁ לִזְמֹר, דְּהִנֵּה טַעַם הָאֲסוּר הוּא "תִּבֵּל עֲשׂוֹ", "מִבְּלָבְלִין זָרַע הָאֵב בְּזָרַע הַבֵּן".

הסבא נותנת, אפוא, שלאחר מיתת הבן, כאשר אין טעם זה, מתרת האשה לאביו. יתר על כן: ער ואונן הרי השחיתו את זרעם, ואם בן לא שָׁרַף כָּאֵן כָּל הַעֲנָן שֶׁל "תִּבֵּל".

(יג) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־זָכָר מִשְׁכָּבִי אִשָּׁה תוֹעֵבָה עֲשׂוֹ שְׁנֵיהֶם מוֹת יוֹמָתוֹ דְּמִיהֶם בָּם:

יג וגבר די ישכוב ית דכורא משכבי אמתא תועבתא עבדו תרויהון יתקטלא יתקטלון קטלא חיבין:

כ"י • מִשְׁכָּבִי אִשָּׁה • (סנהדרין נה) מִכְּנִיס כְּמִכְחֹל בְּשׁוּפָרַת.

(יד) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ זִמָּה הוּא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אוֹתוֹ וְאֶתְהֵן וְלֹא־תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכָם:

יד וגבר די יסב ית אמתא וית אמה עצת חטאין היא בנורא יקדדו יתה ויתתו ולא תהי עצת חטאין ביניכון:

כ"י • יִשְׂרְפוּ אוֹתוֹ וְאֶתְהֵן • (סנהדרין עה) אִי אִתָּהּ יָכוֹל לִזְמֹר אֲשֶׁתוֹ הָרִאשׁוֹנָה יִשְׂרְפוּ, שְׁהָרִי נִשְׂאָה בְּהֵתֵר וְלֹא נִאֲסְרָה עָלָיו, אֲלָא אִשָּׁה וְאִמָּה הַפְּתוּיכִין כָּאֵן שְׁתִּיחָן לְאֲסוּר, שֶׁנִּשָּׂא אֶת חֲמוֹתוֹ וְאִמָּהּ. וַיֵּשׁ מִרְבוֹתֵינוּ שְׂאוּמֵרִים: אֵין כָּאֵן אֲלָא חֲמוֹתוֹ, וּמֵהוּ "אֶתְהֵן"? אֶת אַחַת מֵהֶן; וְלִשׁוֹן יוֹנִי הוּא: "הֵן", אַחַת.

(טו) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בְּבִהְמָה מוֹת יוֹמָת וְאֶת־הַבְּהֵמָה תִּהְרֹגוּ:

טו וגבר די יתן שכבתה בבחמה מות יומת יתקטל וית בעירא יתקטלון:

אֶת־כָּל־הַמִּקְמוֹת", הָרִי דְבָרִים קל־וַחֲמֹר: וּמָה אֵילָנוֹת, שְׁאִינָן רוֹאִין וְאִינָן שׁוֹמְעִין, עַל שְׂכָאת תַּקְלָה עַל יָדָם, אֲמָרָה תוֹרָה: הַשְּׁחַת, שְׂרָף וְכֹלָה, הַמָּטָה אֶת חֲבָרֵי מִדְּרָף חַיִּים לְדִרְכֵי מִיתָה, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה.

כִּי־יֵאָמַר הַבְּהֵמָה תִּהְיֶה־גֵּי • אִם אָדָם חָטָא, בְּהֵמָה מָה חָטָאָה? אֵלָּא מִפְּנֵי שְׂכָאָה לְאָדָם תַּקְלָה עַל יָדָהּ, לְפִיכָף אֲמַר הַכְּתוּב: תִּסְקַל. קל־וַחֲמֹר לְאָדָם, שִׂידֹעַ לְהַכְחִין בֵּין טוֹב לְרַע וְגוֹרָם רָעָה לְחַבְרֵי לַעֲבֹר עֲבָרָה. כִּי־יֵצֵא בְּדָבָר אֶתָּה אוֹמֵר (דְּבָרִים יב ב): "אֶבֶד תֵּאֲבֹדוֹן

טז וְאֶתְּמַת דִּי תִקְרַב לְכָל בְּעִירָא לְמִשְׁלַט בַּהּ וְתִקְטֹל יֵת אֶתְּמַת וְיֵת בְּעִירָא יִתְקַטֵּלָּא יִתְקַטֵּלֹן קִטְלָא חֲזִיבִין:

(מז) וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל־כָּל־בְּהֵמָה לְרִבְעָה אֹתָהּ וְהִרְגָתָּ אֶת־הָאִשָּׁה וְאֶת־הַבְּהֵמָה מוֹת יוֹמָתוֹ דְּמִיָּהֶם בָּם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח ענף 168)

ב"תועלת ותקון" שמוגיע לסוס ממה שהוא מרכבה לאדם: "בריאת הסוס . . אינו בשביל התועלת המגיע לו, כִּי־אִם זֶהוּ דְרָף טָפֵל, כְּדִי שֶׁלֹּא לְקַפֵּחַ שֹׁכֵר כָּל בְּרִיָּה, אֵלָּא . . בְּשִׁבְלֵי טוֹבַת הָאָדָם" (לקוטי תורה).

מִפְּנֵי שְׂכָאָה לְאָדָם תַּקְלָה עַל יָדָהּ (רש"י כ, טו) וְהִנֵּנוּ, שְׁאִין זֶה בְּגֵדָר עֵנֶשׁ, אֵלָּא הַבְּהֵמָה נִבְרָאָה לְשִׁמּוּשׁ אֶת הָאָדָם, וְכֹאֲשֶׁר אֵינָנָה מְשִׁמֶשֶׁת אוֹתוֹ אֵלָּא גּוֹרָמַת לוֹ תַּקְלָה - אֵין מְקוֹם לְמַצִּיאֹתָהּ בְּעוֹלָם. וְכֵן הוּא לְגַבִּי הַשֹּׁכֵר

יו וְגִבְרֵי דִי יֹסֵב יֵת אֶתְּמַת בַּת אַבּוּהִי אוֹ בַת אִמָּה וְיִחְזִי יֵת עֲרִיתָהּ וְהִיא תִחְזִי יֵת עֲרִיתָהּ קִלְנָא הוּא וְיִשְׁתַּיְצוֹן לְעֵינֵי בְּנֵי עַמְהוֹן עֲרִיתָהּ אֶתְּמַת גְּלִי חוּבָה יִקְבֹּל:

(יז) וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אֶחָתָו בַּת־אָבִיו אוֹ־בַת־אִמּוֹ וְרָאָה אֶת־עֲרוּתָהּ וְהִיא־תִרְאָה אֶת־עֲרוּתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם עֲרוֹת אֶחָתָו גִּלָּה עוֹנוֹ יִשָּׂא:

חֶסֶד עֲשֶׂה הַמְּקוֹם לְבָנוֹת עוֹלָמוֹ מִמֶּנּוּ, שְׁנֶאֱמַר (תהלים פט): "עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה".

כִּי־יֵאָמַר חֶסֶד הוּא • לְשׁוֹן אֲרָמִי: חֲרָפָה, 'חֶסֶדוּא'. וּמִדְּרָשׁוֹ (סנהדרין נח): אִם תֹּאמַר: קִין נָשָׂא אֶחָתָו!?

יח וְגִבְרֵי דִי יֹסֵבֻּב יֵת אֶתְּמַת סוֹאֲבָתָא וְיִגְלִי יֵת עֲרִיתָהּ יֵת קִלְנָה גְּלִי וְהִיא תִגְלִי יֵת סוֹאֲבָתָא דְמָהָא וְיִשְׁתַּיְצוֹן תְּרוּיָהוֹן מִגּוֹ עַמְהוֹן:

(יח) וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת־עֲרוּתָהּ אֶת־מִקְרָהּ הָעֵרָה וְהוּא גִלָּתָהּ אֶת־מִקְוֹר דְּמִיָּהּ וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקְרַב עַמָּם:

אֶחָת. וְהִעָרָא זֶה נִחְלָקוּ בַּהּ רַבּוּתֵינוּ (יבמות נח). יֵשׁ אוֹמְרִים: זֶה נִשְׁיָקֵת שְׁמֵשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: זֶה הַכְּנָסַת עֲטָרָה.

כִּי־יֵאָמַר הָעֵרָה • גִּלָּה, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן "עֲרוּהָ", גְּלוּי הוּא, וְהִנֵּא־וּ יוֹרְדַת בַּחֲבָה לְשֵׁם דָּבָר, כְּמוֹ "יַעֲוָה" מִגִּזְרַת (אסתר ה ט): "וְלֹא־קָם וְלֹא־עָ", וְכֵן "אֶחָתָהּ" מִגִּזְרַת

בעל הטורים

"כִּי אֶת שְׂאֵרוֹ הִעָרָה" (להלן פסוק יט), "אֲשֶׁר הִעָרָה לְמוֹת נָפְשׁוֹ" (ישעיה נג, יב). שְׂבִשְׂבִיל שֶׁהִעָרָה שְׂאֵרוֹ - הָעֵרָה לְמוֹת נָפְשׁוֹ, שְׁנֵיתֵיהֶם מִיתָה בְּעֵדִים וְהִתְרָאָה. מִקְוֹר דְּמִיָּה. קָרִי בִּיה דְּמִי ה', שֶׁה' דְּמִים מְטַמְּאִים אִשָּׁה. בְּכֹלם לֹא נֶאֱמַר "יִנָּאֵף" אֵלָּא עַל אִשֶּׁת רַעוּהָ, שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְלֹא עֲלִיו אָף, שְׂאֵסוּרָה עַל בְּעֻלָּה. תוֹרָה יט

(יח) דָּוָה. ג' בְּמִסְוֶרָה. "אֶת אִשָּׁה דָּוָה", תִּזְרַם כְּמוֹ דָּוָה" (ישעיה ל, כב), "כָּל הַיּוֹם דָּוָה" (איכה א, יא). שְׂעִבּוּדָה זָרָה מְטַמְּאָה כְּנֶדָה, וּבְעֵצוֹן שְׂעִבּוּדָה עֲבֹדָה זָרָה גִרְמֵי לְהִיּוֹת כָּל הַיּוֹם דָּוָה. מִקְרָה. ב' בְּמִסְוֶרָה. "אֶת מִקְרָה הָעֵרָה", "וְחֹבְשֵׁתִי אֶת מִקְוֶרָה" (ירמיה נא, לו). שְׂבִשְׂבִיל שֶׁהִעָרָה אֶת מִקְוֶרָה יִיבֵשׁ מִקְוֶרָה, בְּדִכְתִּיב (להלן פסוק כא) "עֲרִירִים יִהְיוּ", וְלֹא תוֹלִיד. הָעֵרָה. ג' בְּמִסְוֶרָה. "אֶת מִקְרָה הָעֵרָה",

(טז) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֶחָתָו. סִמּוֹךְ אֶחָתָו לְבְּהֵמָה, לְפִי שְׁנֵיהֶם מְצִוִּין עֲמֹ בְּבִית. וְסִמּוֹךְ לֶה נְדָה, שְׁגָם הִיא מְצִוִּיהָ עֲמֹ תִמִּיד. וְהִיא תִרְאָה אֶת עֲרוּתָו. וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם. רְמֹז לְמָה שְׂאֵמְרוּ (קדוש ב, א) הַמְּסַתְּכֵל בְּאוֹתוֹ מְקוֹם הַיִּינִין לִיָּה בְּנִים סוּמִין. וְהוּא "וְרָאָה אֶת עֲרוּתָהּ", שְׁמִסְתְּכֵל בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, "וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי", שֶׁהַבְּנִים יִכְרְתוּ עֵינֵיהֶם. תוֹרָה יז

(יט) וְעָרֹת אַחֹת אִמֶּךָ וְאַחֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה בִּי
אֶת־שְׂאֵרֵי הָעֵרָה עִוָּם יִשְׂאוּ:

יט וְעָרֹת אַחֹת אִמֶּךָ וְאַחֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה בִּי
אֶת־שְׂאֵרֵי הָעֵרָה עִוָּם יִשְׂאוּ:
זש"י: וְעָרֹת אַחֹת אִמֶּךָ • שְׁנָה הַפְּתִיב בְּאַזְהָרָתָן.
לומר שֶׁהָזֶהר עָלֶיהֶן, בֵּין עַל אַחֹת אָבִיו וְאִמּוֹ מִן
הָאֵב, בֵּין עַל אֲחִיּוֹתֵיהֶן מִן הָאֵם. אֲבָל עָרֹת אִשָּׁת

(כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדְתּוֹ עָרֹת דָּדָה גִּלָּה
חֲטָאִם יִשְׂאוּ עֲרִירִים יָמָתוּ:

כ וּגְבֵר דִּי יִשְׁכּוּב יְת אִתּוֹ אַח אַבּוּהִי עָרִית
אַח אַבּוּהִי גָלִי חוּבְהֵן יִקְבְּלוּן בְּלֹא וְלֹד
יָמוּתוּן:

זש"י: אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדְתּוֹ • (יבמות נד) הַמִּקְרָא הַזֶּה
בָּא לְלַמֵּד עַל 'פְּרֹת' הָאָמּוֹר לְמַעַלָּה, שֶׁהוּא בְּעִנְשׁ
הַלִּיכַת עֲרִירִי. עֲרִירִים • כְּתֻבָּהּ: בְּלֹא וְלֹד; וְדוּמָה
לוֹ (בְּרֵאשִׁית טו ב): "וְאֶנְכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי". יֵשׁ לוֹ בָּנִים –
קוֹבְרָן, אִין לוֹ בָּנִים – מֵת בְּלֹא בָּנִים. לְכֹךְ שְׁנָה

(כא) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁת אָחִיו נָדָה הוּא
עָרֹת אָחִיו גִּלָּה עֲרִירִים יִהְיוּ:

כא וּגְבֵר דִּי יִסַּב יְת אִתּוֹ אֲחֻהִי מִרְחָקָא הִיא
עָרִיתָא וְאַחֻהִי גָלִי בְּלֹא וְלֹד יִהְיוּ:

זש"י: נָדָה הוּא • הַשְׂכִּיכָה הַזֹּאת מְנַדָּה הִיא וּמְאֻסָּה. וְרַבּוּתֵינוּ דְּרִשּׁוּ, לְאַסֵּר הָעֲרָאָה בַּהּ כְּנֻדָּה, שֶׁהָעֲרָאָה
מִפְּרֻשֶׁת בַּהּ: "אֵת מְקוֹרָהּ הָעֲרָה".

(כב) וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִקְיֹא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי
מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה לְשַׁבֵּת בָּהּ:

כב וְתִשְׁרִינּוּ יְת כָּל קְנִימֵי וְיֵת כָּל דִּינֵי וְתַעֲבִידוּן
יְתִהוּן וְלֹא תִרְוִקוּן יְתִכּוּן אֲרַעָא דִּי אֲנָא מְעַל
יְתִכּוּן תִּמְן לְמַתֵּב בַּהּ:

♦ שבת קודש ו' אייר ♦

(כג) וְלֹא תִלְכּוּ בַּחֲקֹת הַגֹּזִי אֲשֶׁר־אֲנִי מִשְׁלַח מִפְּנֵיכֶם
בִּי אֶת־כָּל־אֱלֹהֵי עֲשׂו וְאַקֵּץ בָּם:

כג וְלֹא תִהְיוּ כְּבָנִים עִמָּמִי דִּי אֲנָא מְגָלִי
מִן קְדָמִיכּוֹן אֲרִי יְת כָּל אֲלִין עֲבִידוּ וְרַחֲמִיק
מִימָרִי יְתִהוּן:

זש"י: וְאַקֵּץ • לְשׁוֹן מְאֻס, כְּמוֹ (בְּרֵאשִׁית כז): "קִצְתִּי בַחֲיִי", כְּאֵדָם שֶׁהוּא קֵץ בְּמִזְוֹנוֹ.

(כד) וְאָמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת־אֲדָמָתִי וְאֲנִי
אֶתְנַנֶּה לָכֶם לְרִשְׁתָּהּ אֶתְּהָ אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי אֲתֶכֶם מִן־הָעַמִּים:

כד וְאַמְרִית לָכוֹן אַתּוֹן תִּירְתּוּן יְת אֲרַעְהוֹן
וְאֲנָא אֶתְנַנֶּה לָכוֹן לְמִירַת יְתֵה אֲרַעָא עֲבִידָא
חֶלֶב וְדִבְשׁ אֲנָא יְי אֱלֹהֵיכּוֹן דִּי אֲפִרְשִׁית
יְתִכּוֹן מִן עַמָּמִי:

(כה) וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין הָעוֹף הַטָּמֵא לַטְּהוֹר וְלֹא־תִשְׁקְצוּ אֶת־נַפְשֵׁיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכָל־אֲשֶׁר תִּרְמָשׁ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לַטְּמֵא:

כה וּמִפְּרִשּׁוֹן בֵּין בְּעִירָא דְכִיָּא לְמִסְאַבָּא וּבֵין עוֹפָא מִסְאַבָּא לְדְכִי וְלֹא תִשְׁקְצוּן יְת נַפְשֵׁיכֶון בְּבִעִירָא וּבְעוֹפָא וּבְכָל דִּי תִרְחַשׁ אֲרַעָא דִּי אִפְרַשִׁית לְכוּן לְסַאָבָא:

שְׁנִשְׁחַט רַבּוֹ שֶׁל סִימֵן לְנִשְׁחַט חֲצִיו, וְכַמָּה בֵּין רַבּוֹ לְחֲצִיו? מְלֵא שְׁעָרָה. אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לַטְּמֵא. לְאַסֵּר.

כ"א וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לַטְּמֵאָה. אֵין צְרִיךְ לוֹמַר בֵּין פֶּרָה לְחִמּוֹר, שֶׁהֵרִי מְבַדְּלִין וְנִפְרִין הֵם, אֲלֹא בֵּין טְהוֹרָה לְךָ לַטְּמֵאָה לָךְ, בֵּין

כו וּתְהוֹן קַדְמִי קַדִּישִׁין אֲרִי קַדִּישׁ אָנָּא יְיָ וְאַפְרִשִׁית יְתְכוֹן מִן עֲמֻמָּא לְמַהוּי פְּלִחִין קַדְמִי:

(כו) וְהִיִּיתֶם לִי קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה וְאַבְדַּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי:

אֲפֹשִׁי, וּמָה אֶעֱשֶׂה וְאֲבִי שְׁבַשְׁמִים גָּזַר עָלַי? תִּלְמוּד לוֹמַר: "וְאַבְדַּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי", שֶׁתִּהְיֶה הַבְּדִלְתְּכֶם מֵהֶם לְשָׁמִי, פּוֹרֵשׁ מִן הָעֲבָרָה וּמִקְבַּל עָלָיו עַל מַלְכוּת שְׁמִים.

כ"א וְאַבְדַּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי. אִם אֶתְם מְבַדְּלִים מֵהֶם, הֵרִי אֶתְם שְׁלִי, וְאִם לֹא, הֵרִי אֶתְם שֶׁל נְבוּכַדְנֶאצַּר וְחִבְרִיו. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: מִנֵּן שְׁלֵא יֹאמַר אָדָם: 'נִפְשִׁי קָצָה בְּבִשּׁוֹר חֲזִיר!' 'אִי אֲפֹשִׁי לְלַבֵּשׁ כְּלָאִים!' אֲבָל יֹאמַר:

כו וְגַבְרָא אוֹ אֶתְתָּא אֲרִי יְהִי כְהוֹן בְּדִין אוֹ דְכוּר יִתְקַטְּלָא יִתְקַטְּלוּן בְּאַבְנָא יִרְגְּמוּן יִתְהוֹן קְטֵלָא חִיבִין: פַּפֵּפ

(כו) וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה בִּי־יְהִיָּה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְעֻנִי מוֹת יוֹמָתוֹ בְּאַבֵּן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמִיָּהֶם בָּם:

מִזִּיד בְּלֹא הִתְרָאָה - בְּהַפְרָת, וְשִׁנְגָתָם - חֲטָאת. וְכֵן בְּכָל חִיבֵי מִיתוֹת שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם 'כִּפְרָת':

כ"א בִּי־יְהִיָּה בָהֶם אוֹב וגו'. כָּאֵן נֶאֱמַר בָּהֶם 'מִיָּתָה', וְלִמְעֻלָּה 'כִּפְרָת': עֲדִים וְהִתְרָאָה - בְּסִקְלָה,

ס"ד פסוקים, ונגה"ה סימן. מ"י זה"ב סימן. חסלת פרשת קדושים

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמט - רנא

בעל הטורים

(כו-כו) וְאַבְדַּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים. וְסִמֵּךְ לִיהִי וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה בִּי יְהִי בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְעֻנִי. בִּי אֲנִי הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים וְהַשְׁרִיתִי שְׂכִינָתִי בֵּינֵיכֶם, וְאִינְכֶם צְרִיכִין לְאוֹב וְיִדְעוּנִי. כִּשְׂאֵר אֲנוּמוֹת שְׁאִין עִמָּהֶם נִבְיָא וְלֹא

המשך ביאור למסכת סוטה ליום תשעה עשר לעומר עמ' ב

10 שאנו רואים אותה שהיא נפחדת ורותתה, אות הוא כי מתחילה
11 התכוונה לשתות וסמכה על טהרתה, אלא שכעת היא נפחדת
12 וחוששת שלא יבדקו אותה המים למרות שהיא טהורה, ובאופן זה יש
13 חילוק, אם חזרה בה עד שלא קָרַב הַקוֹמִין, דְּאִכְתִּי לֹא אִמְחוּק
14 מִגִּילָה, או נָמִי אִם אִמְחוּק מִגִּילָה לִפְנֵי שֶׁקָּרַב הַקוֹמִין, דְּשִׁלָּא בְּדִין
15 עֲבִיד בְּהִנֵּים דְּמִקְרָא, מִצִּי הִדְרָא בָּהּ וְאִין מִשְׁקִין אוֹתָהּ בַּעַל כּוֹרְחָה,
16 אִךְ מִשְׁקָרֵב הַקוֹמִין, דְּבִרְרִין עֲבִיד בְּהִנֵּים דְּמִקְרָא, לֹא מִצִּי הִדְרָא
17 בָּהּ.

1 שאמר רבי עקיבא שאם סירבה לשתות לאחר המחיקה הרי היא
2 בדוקה ועומדת, מדובר באופן דְּקִתְרָא בָּהּ מִחֲמַת בְּרִייתָא - מתוך
3 בריאותה, שאינה רותתת ואמרה איני שוטה. וְהִכִּי קָאָמַר רַבִּי
4 עֲקִיבָא, כָּל מִחֲמַת בְּרִייתָא - אם סירבה לשתות מתוך בריאותה,
5 שלא גילתה כלל סימני פחד ורעדה, כָּלֵל כָּלֵל לֹא שְׁתִּיָּא - אינה
6 שוטה כלל. שהאומרת איני שוטה שלא מתוך פחד, יש להניח שגם
7 מתחילה כשאמרה שתשתה, לא התכוונה לשתות באמת, אלא
8 סמכה על כך שכשיבואו להשקותה תסרב, לפיכך כשמסרבת,
9 נחשבת כמורדה בטומאה. אבל המסרבת לשתות מִחֲמַת רְתִיתָא -

וְנִקְבָּהּ, ואין יודעים אם שני הזכרים בכורים משום שכל אחת
 מהם ילדה זכר, והנקבה נולדה שניה, או שמא אין כאן אלא
 בכור אחד, כי הזכר השני נולד לאחר לידת הנקבה או לאחר
 לידת הזכר. הדין הוא, אֶחָד לוֹ – אחד מהזכרים נשאר אצלנו,
 מפני שספק הוא שמא נולד אחר הזכר, או אחר הנקבה ואינו
 בכור. וְאֶחָד נותן לַבֶּהֱן, כי אחד מהם הוא בודאי בכור.
 המשנה מבררת איזה מהם נותן לכהן: רַבִּי טַרְפוֹן אָמַר, הַבֶּהֱן
 בּוֹרֵר לוֹ אֶת הַיָּפָה, שֶׁמֶן הַסֵּתם הַיָּפָה והבריאה הוא שנולד יחיד,
 או שיצא ראשון. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, מִשְׁמַנֵּי בִינְיָהּ – מה
 שאחד שֶׁמֶן מחבירו דנים ביניהם הבעלים והכהן, ונטלים
 הבעלים את השֶׁמֶן והכהן את הכחוש. שכן הבעלים אומרים
 לכהן, הבא ראייה שהשֶׁמֶן הוא הבכור ותטלהו, שהמוציא
 מחבירו עליו הראייה. וְהַשְּׂנִי שנשאר ביד הבעלים, יִרְעָה עֵד
 שֵׁיִשְׁתָּאבּ – שיפול בו מום, משום שהוא ספק בכור, ואסור
 באכילה קודם שיפול בו מום. וְחֵיִיב בַּמִּתְנָהּ – כששוחטים אותו
 הבעלים חייבים לתת ממנו לכהן את הזרוע הלחיים והקבה כמו
 השוחט בהמת חולין. טעמו נתבאר לעיל (ע"א), משום שהכהן בא
 עליו משני צדדין, שאומר לו, אם בכור הוא כולו שלי, ואם אינו
 בכור, הרי הוא חייב במתנות. רַבִּי יוֹסִי פִּיטְרָא מִן הַמִּתְנֹת. וטעמו
 מבואר בסוף המשנה, שהואיל וגם אם הבכור הוא זה שביד
 הישראלי, הרי קיבל הכהן את חילופיו, ותקנו חכמים שיחשב
 כאילו זכה הכהן תחילה בבכור וחוזר ונתנו לישראל לאחר שנפל
 בו מום, שבאופן זה הוא פטור מן המתנות.
 המשנה ממשיכה לדון בענין שני זכרים, כשמת אחד מהם: מָת
 אֶחָד מֵהֶן, קודם שניתן לכהן, רַבִּי טַרְפוֹן אָמַר, יִחְלֹקוּ בֹכֵר
 הַזֶּה, שְׂרֵב טרפון חור בו ממה שאמר בתחילה, שהביאה והיפה
 הוא הבכור, וסובר שגם מחיים הוא ספק למי שייך השֶׁמֶן, ומספק
 אומרים שלכהן ולישראל יש חלק בשניהם, כיון שנחשב
 שהבהמות עומדות בחצר של שניהם וכמו שביארה הגמרא
 לעיל, ולפיכך כשמת אחד מהם, חולקים שניהם בזה שנשאר חי.
 רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, הַמוּצִיא מִחֲבִירוֹ עָלָיו הָרָאִיָּה – אף טעמו
 נתבאר לעיל, שסובר שנחשב שהם עומדים בחצירו של בעל
 הבית, ומאחר שהוא ספק למי שייך הבריאה, אומרים המוציא
 מחבירו עליו הראייה, וכן כשמת אחד מהם זוכה בעל הבית בחי.
 מוסיפה המשנה לברר אופן נוסף של ספק בכור: אם שתי
 רחלות ילדו שְׁתֵּי נִקְבֹת וְזָכָר, או שְׁנֵי זָכָרִים וְנִקְבֹת,
 אֵין כָּאֵן לַבֶּהֱן בָּלֹם, משום שבשני אופנים אלו הספק הוא אם
 יש בהם בכור כלל, שאפשר שהנקבה נולדה תחילה ואחר כך
 הזכר, והמוציא מחבירו עליו הראייה.
 המשנה מביאה אופן נוסף של ספק בכור שנחלקו בו תנאים:
 אַחַת בִּיבְרָה וְאַחַת לֹא בִיבְרָה – שתי רחלות שאחת מהן כבר
 ילדה, והשניה עדיין לא ילדה, (וילדה) [וילדו] שְׁנֵי זָכָרִים, והרי
 אחד מהם בכור והשני אינו בכור, אלא שאין יודעים איזה מהם
 נולד לרחל שלא ביברה, שהוא הבכור. הדין הוא, אֶחָד לוֹ –
 אחד מהם נשאר אצל הבעלים לעצמם, וְאֶחָד נותנים לַבֶּהֱן,
 ונחלקו תנאים איזה מהם הוא לעצמו, ואיזה לכהן. רַבִּי טַרְפוֹן
 אָמַר, הַבֶּהֱן בּוֹרֵר אֶת הַיָּפָה מהם, שסובר שזו שלא ביברה,
 ולדה משובח יותר. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, מִשְׁמַנֵּי בִינְיָהּ – כמו
 שנבאר לעיל, שהכהן נוטל את הכחוש, והבעלים משיארים
 לעצמם את השֶׁמֶן. וְהַשְּׂנִי – זה שנשאר ביד הבעלים, יִרְעָה עֵד
 שֵׁיִשְׁתָּאבּ – שיפול בו מום ויאכל במומו לבעלים, אבל טרם
 שנפל בו מום אסור לו לאוכלו, כי הוא ספק בכור. וְחֵיִיב
 בַּמִּתְנָהּ – הבעלים חייבים לתת ממנו לכהן את הזרוע הלחיים
 והקבה. רַבִּי יוֹסִי פִּיטְרָא מִן הַמִּתְנֹת, שְׂרֵב יוֹסִי אָמַר, כֹּל
 שְׁחֵלְפִיו בְּיַד בֶּהֱן – כל ספק בכור שנשאר ביד הבעלים,

הבית וכהן לתבוע מהרועה, וכיון שאין אחד מהם מוחזק בו,
 לפיכך אין לומר באופן זה המוציא מחבירו עליו הראייה, אלא
 יחלוקו.
 וּמִשְׁלֵךְ דְּרַבִּי עֲקִיבָא לְמַה הִדְבֵּר דוּמָה, לְאַחַד שֶׁהַפְּקִיד בַּהֲמָה
 אחת אֶצֶל בֶּעַל הַבֵּית, והניחה בעל הבית בתוך עדרו, ומתה
 בהמה אחת בעדרו, ואין ידוע של מי מתה, אם של בעל הבית,
 או של המפקיד, שהדין הוא, שֶׁהַמוּצִיא מִחֲבִירוֹ עָלָיו הָרָאִיָּה,
 וכיון שבעל הבית מוחזק בבהמה החיה, על המפקיד להביא
 ראייה ששל בעל הבית מתה, ויטול את שלו. וכן במשנתנו, שרבי
 עקיבא סובר שהזרוע כוחו של הכהן, משום שמדובר שהבהמה
 עומדת ברשות בעל הבית, ובא הכהן להוציא ממנו, ועליו
 להביא ראייה.

הגמרא מקשה על דברי רבי חייא. מקשה הגמרא: אֵלָּא בְּמֵאֵי
 פְּלִיגִי – אם כן במה נחלקו, הרי כל אחד מהם מדבר באופן אחר,
 ומסתבר דינו של כל אחד באופן שהוא מדבר, כמו שפירש רבי
 חייא. הגמרא מוסיפה לחזק את תמיכתה: וכי ניתן לומר שרַבִּי
 עֲקִיבָא פְּלִיגִי בְּשֵׁנִים שֶׁהַפְּקִידוֹ אֶצֶל רוּעָה, שאמרנו שפשוט
 הוא שְׂמִינִית רוּעָה וּמִסְתַּלֵּק, כלומר, האם אפשר לומר שרבי
 עקיבא יאמר באופן זה, המוציא מחבירו עליו הראייה, בודאי
 שלא, שהרי אין כאן מוחזק. וכן האם ניתן לומר שרַבִּי טַרְפוֹן
 פְּלִיגִי בְּמֵאֵר שֶׁהַפְּקִידוֹ אֶצֶל בֶּעַל הַבֵּית, וסובר שיחלוקו, הרי
 בודאי שאינו מסתבר.

מתרצת הגמרא: אֶמָר רַבָּא, וְאִיתִּימָא ו–יש אומרים שאמר
 זאת רַב פָּפָא, בודאי שחָבַל מוֹרִים ו–גם רבי עקיבא וגם רבי
 טרפון, בְּשֵׁנִים שֶׁהַפְּקִידוֹ אֶצֶל רוּעָה, שְׂמִינִית רוּעָה בִּינְיָהּ
 וּמִסְתַּלֵּק, ואם היה מדובר במשנה באופן שספק בכור הדין נמסר
 לרועה, כולם היו אומרים, יחלוקו. וכן הכל מודים, בְּמֵאֵר
 שֶׁהַפְּקִידוֹ אֶצֶל בֶּעַל הַבֵּית שֶׁהַמוּצִיא מִחֲבִירוֹ עָלָיו הָרָאִיָּה. ואם
 היה מדובר במשנה באופן שספק הבכור נשאר ברשות בעל
 הבית היו כולם סוברים שהמוציא מחבירו עליו הראייה. לֹא
 נִחְלָקוּ, אֵלָּא כשאותו ספק בכור עומד בְּחֶצֶר בֶּעַל הַבֵּית, וְרוּעָה
 בֶּהֱן – והרועה את בהמתו של בעל הבית הוא כהן, שרַבִּי
 טַרְפוֹן סָבַר, בעל הבית אֶקְנִי קָא מְקַנֵּי לִיה – לכהן, מקום
 בְּחֶצֶר־וֹ כדי שיקנה על ידי קנין חצר את הבכורות מיד כשיוולדו,
 וגם נִחָא לִיה – ונוח לו לבעל הבית דְּלִיתְעָבִיד מִצֻּנָה
 [בְּמִתְנִיָּה] – שתעשה מצוה בממונו, והבכורות שיוולדו יגדלו
 בחצירו, ולכן הוא משאיל את חצירו לכהן לצורך זה, ונעשה
 הכהן על ידי כך שותפו של בעל הבית בחצר. וְהָוָה לִיה – וגידין
 זה הוא בְּשֵׁנִים שֶׁהַפְּקִידוֹ אֶצֶל רוּעָה, שאין אחד מהם מוחזק
 יותר מחבירו, שְׂמִינִית רוּעָה בִּינְיָהּ וּמִסְתַּלֵּק. וכן כאן עומד
 הבכור בחצר שהיא עכשיו ברשות שניהם, ולפיכך אומר רבי
 טרפון יחלוקו. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, בִּינֵן דְּאִית לִיה פְּסִידָא –
 מאחר שבאופן שנולדו שני בכורים יכול בעל הבית לבוא לידי
 הפסד, שאם ימות האחד יש חשש שהכהן יטען שהפשוט מת
 ולא הבכור, ואם יהיה הכהן שותף בחצר יפסיד מכך בעל הבית,
 שישטחך לחלוק עמו בזכר שנשאר, לפיכך לֹא מְקַנֵּי לִיה מִיַּדְעָם
 – אין בעל הבית מקנה לו מאומה, וְהָוָה לִיה – והרי זה בְּמֵאֵר
 שֶׁהַפְּקִידוֹ אֶצֶל בֶּעַל הַבֵּית, שבעל הבית הוא המוחזק בבהמה,
 שֶׁהַמוּצִיא מִחֲבִירוֹ עָלָיו הָרָאִיָּה.

משנה

משנתנו מוסיפה לדון באופנים נוספים של ספק בכור: שְׁתֵּי
 רְחִילָיו שְׁלֹא בִיבְרוּ – שעדיין לא ילדה, וְלָדוּ שְׁנֵי זָכָרִים,
 שְׁנֵיהֶם לַבֶּהֱן, מפני שכל אחד הוא בכור ודאי לאמו. ואם ילדו
 זָכָר וְנִקְבָּהּ, הַזָּכָר לַבֶּהֱן, שבכור הוא. ואם ילדו שְׁנֵי זָכָרִים

ו יהוה לי לא אירא מהיעשה לי אדם: ז יהוה לי בעזרי ואני אראה בשנאי: ח טוב לחסות ביהוה
מבטח באדם: ט טוב לחסות ביהוה מבטח בנדיבים: י כל־גוים סבבוני בשם יהוה כי אמילם: יא סבוני
גם־סבבוני בשם יהוה כי אמילם: יב סבוני כדברים דעכו פאש קוצים בשם יהוה כי אמילם: יג דחה
דחיתני לנפל ויהוה עזרני: יד עני וזמרת יה ויהי־לי לישועה: טו קול רנה וישועה באהלי צדיקים
ימין יהוה עשה חיל: טז ימין יהוה רוממה ימין יהוה עשה חיל: יז לא־אמות פ־אחיה ואספר מעשי
יה: יח יפר וסרני יה ולמות לא נתנני: יט פתח־לי שערי־צדק אבא־בם אוֹרֵה יה: כ זה־השער ליהוה
צדיקים יבאו בו: כא אוֹרֵךְ פִּי עֲנִיתִי וּתְהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה:
כג מאת יהוה היתה זאת היא נפלאות בעינינו: כד זה־היום עשה יהוה נגילה ונשמחה בו: כה אנא
יהוה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנֵא יהוה הצִלִּיחָה נָא: כו ברוך הבא בשם יהוה ברכנוכם מבית יהוה: כז אל
יהוה ויאָר לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבַתִּים עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אלי אתה ואוֹרֵךְ אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמֶךָ: כט חודו
ליהוה פ־טוב פִּי לעולם חסדו:

בְּהִיטִי אֶל־כָּל־מִצּוֹתֶיךָ: ז אוֹרֵךְ בִּישׁוֹר לִבִּי בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטֶי צִדְקֶךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֲשֶׁמֹר אֶל־תַּעֲזֹבֵנִי
עַד־מָאֹד: ב ט בְּמָה יִזְכֶּה־נָּעַר אֶת־אֲרוֹחוֹ לְשֹׁמֵר כְּדִבְרֶךָ: י בְּכָל־לִבִּי דִרְשָׁתִיךָ אֶל־תִּשְׁגֵּנִי מִמִּצּוֹתֶיךָ:
יא בְּלִבִּי צַפְנָתִי אִמְרָתְךָ לְמַעַן לֹא אֲחַטָּא־לָךְ: יב בְּרוּךְ אַתָּה יְהוה לְמִדְנֵי חֻקֶּיךָ: יג בְּשִׁפְתֵי סִפְרָתִי כָּל
מִשְׁפָּטֶי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוּתֶיךָ שְׁשִׁיתִי בַּעַל כָּל־חַוֹן: טו בַּפְּקוּדֵיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶבִּיטָה אֲרוּחֶיךָ: טז בַּחֲקֵתֶיךָ
אֲשַׁתַּעֲשֶׂה לֹא אֲשַׁכַּח דְּבָרְךָ: ג ז גָּמַל עַל־עֲבֹדְךָ אֲחִיָּה וְאֲשִׁמְרָה דְּבָרְךָ: יח גִּלְעָדִי וְאֶבִּיטָה נִפְלְאוֹת
מִתּוֹרָתְךָ: יט גֵּר אֲנִכִּי בָאֶרֶץ אֶל־תִּסְתַּר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ: כ גֵּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עֵת:
כא גִּעְרָתִי וְזִדִּים אֲרוּרִים הַשֹּׂגִים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גֵּל מַעֲלֵי חֶרֶף וְבוֹז פִּי עֲדוּתֶיךָ נִצְרָתִי: כג גַּם יֵשְׁבוּ שָׂרִים
פִּי נִדְּבֹרוּ עֲבֹדְךָ יֵשִׁים בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־עֲדוּתֶיךָ שְׁעִשְׁעִי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפֹר נִפְשִׁי חֲיִנִּי
כְּדִבְרֶךָ: כו דְּרָכִי סִפְרָתִי וְתַעֲנִנִי לְמִדְנֵי חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאֲשִׁיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה
נִפְשִׁי מִתּוֹנָה לְחִינִי כְּדִבְרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֵר הִסֵּר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חֲנִנִי: ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ
שׁוּיָתִי: לא דְּבַקְתִּי בְּעֲדוּתֶיךָ יְהוה אֶל־תִּבְיָשֵׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ אֲרוּץ פִּי תִרְחִיב לִפִּי: ה לג הוֹרֵנִי יְהוה
דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְאֲצַרְנָה עֵקֶב: לד הִבִּינִי וְאֲצַרְנָה תּוֹרָתְךָ וְאֲשִׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנִתִּיב מִצּוֹתֶיךָ
פ־כו חֲפָצָתִי: לו הִטַּלְתִּי אֶל־עֲדוּתֶיךָ וְאֵל אֶל־בָּצַע: לו העבר עֵינִי מִרְאוֹת שׁוֹא כְּדִבְרֶךָ חֲיִנִּי: לה חָקֵם
לְעֲבֹדְךָ אִמְרָתְךָ אֲשֶׁר לִירָאָתְךָ: לז העבר חֲרָפָתִי אֲשֶׁר יִגְרָתִי פִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים: מ הִנֵּה תִּאֲבָתִי
לְפָקֶדֶךָ בְּצִדְקָתְךָ חֲיִנִּי: ו מא ויבאני חסדך יהוה תִּשְׁוַעְתָּךְ בְּאִמְרָתְךָ: מז ואֲעֲנֶה חֲרָפִי דָּבָר פ־כְּטִחָתִי
כְּדִבְרֶךָ: מח ואל־תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֹד פִּי לְמִשְׁפָּטְךָ יִחַלְתִּי: מד וְאֲשִׁמְרָה תּוֹרָתְךָ תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֵד: מה וְאֶתְהַלַּכְהָ בְּרַחֲבָה פִּי פִקּוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִי: מו וְאִדְבַּרְהָ בְּעֲדוּתֶיךָ נָגֵד מְלָכִים וְלֹא אֲבוֹשׁ:

מו וַאֲשַׁתְּעֶשׂע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: מח וַאֲשֶׁא־כִפִּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאִשְׁיַחָה בְּחֻקֶּיךָ:
 ז מט זכר־דְּבַר לַעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלֶּתְנִי: נ זאת נַחֲמַתִּי בַעֲנִי כִּי אִמְרַתְךָ חִיתָנִי: נא וְזִידִים הִלְצִנִּי
 עֲדִמָּאֵד מִתּוֹרַתְךָ לֹא נָטִיתִי: נב זְכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מְעֹלָם | יְהוָה וְאֶתְנַחֵם: נג וְלַעֲפָה אֲחוֹזַתִּי מִרְשָׁעִים
 עֲזָבִי תוֹרַתְךָ: נד וּמְרוֹת הַיּוֹלֵל חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרִי: נה זְכַרְתִּי כִּלְיָה שְׁמֶךָ יְהוָה וְאִשְׁמְרָה תּוֹרַתְךָ:
 נו זאת הִתְהַלֵּלִי כִּי פִקְדֶיךָ נִצַּרְתִּי: ח נו חֲלָקִי יְהוָה אִמְרַתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ: נז חֲלִיתִי פִּנְיֶךָ בְּכָל־לֵב
 חֲזִנִּי כְּאִמְרַתְךָ: נח חֲשַׁבְתִּי דְרָכֶי וְאִשְׁכִּיחָה רִגְלִי אֶל־עֲדֹתֶיךָ: ס חֲשַׁתִּי וְלֹא הִתְמַהֲמַהֲתִי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ:
 סא חֲבַלִּי רָשָׁעִים עֹזְנִי תוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 סג חֲבַר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרִי פְקוּדֶיךָ: סד חֲסִדְךָ יְהוָה מְלֵאכָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ לְמִדְנִי: ט סה טוֹב
 עֲשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה כְּדַבְּרְךָ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמִדְנִי כִּי בְּמִצְוֹתֶיךָ הֵאֱמַנְתִּי: סז מֵרֶם אֲעִנָּה אֲנִי
 שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרַתְךָ שְׁמַרְתִּי: סח טוֹב־אֲתָה וּמָטִיב לְמִדְנִי חֻקֶּיךָ: טט טַפְּלוּ עָלַי שָׁקֵר וְזִידִים אֲנִי בְּכָל־לֵב |
 אֲצַר פְּקוּדֶיךָ: ע טַפַּשׁ בַּחֲלֵב לִבִּם אֲנִי תוֹרַתְךָ שִׁעֲשַׁעְתִּי: עא מוֹב־לִי כִּי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמֹד חֻקֶּיךָ:
 עב מוֹב־לִי תוֹרַת־פֶּיךָ מֵאֲלֹפֵי זָהָב וְכֶסֶף: י עג יָדֶיךָ עֲשׂוּנִי וַיְכַנְּנוּנִי הִכְנִינוּ וְאֶלְמֹדָה מִצְוֹתֶיךָ: עד יִרְאוּךָ
 יִרְאוּנִי וַיִּשְׁמְחוּ כִּי לְדַבְּרְךָ יִחַלְתִּי: עה יִדְעָתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאִמּוּנָה עֲנִיתָנִי: עו יִהְיֶנָּה חֲסִדְךָ
 לְנַחֲמִנִי כְּאִמְרַתְךָ לַעֲבֹדְךָ: עז יִבְאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה כִּי־תוֹרַתְךָ שִׁעֲשַׁעְתִּי: עח יִבְשׂוּ וְזִידִים כִּי־שָׁקֵר עֹתוּנִי
 אֲנִי אִשְׁיַח בְּפִקְדֶיךָ: עט יִשׁוּבוּ לִי יִרְאוּךָ וַיִּדְעִי עֲדֹתֶיךָ: פ יִהְיֶה לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אִבּוֹשׁ:
 כ פֹּא כָל־תָּה לְתִשׁוּעָתְךָ נִפְשִׁי לְדַבְּרְךָ יִחַלְתִּי: כב כָּלוּ עֵינִי לְאִמְרַתְךָ לְאֹמֹר מָתִי תִנַּחֲמִנִי: כג כִּי־הֵייתִי
 כְּנֶאֱדָר בְּקִיטּוֹר חֻקֶּיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: כד כִּמּוֹה יִמִּי־עַבְדְּךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְּרָדְפִי מִשְׁפָּט: כה כְּרוֹלִי וְזִידִים
 שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא כְּתוֹרַתְךָ: כו כִּלְמִצְוֹתֶיךָ אִמּוּנָה שָׁקֵר וְדַפּוּנִי עֲזָרְנִי: כז כִּמְעַט כְּלוּנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי
 לֹא־עֹזְבֹתִי פִקְדֶיךָ: כח כְּחִסְדְּךָ חֲזִנִּי וְאִשְׁמְרָה עֲדוֹת פֶּיךָ: ל פֹּט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נֶצֶחַ בְּשָׁמַיִם: צ לְדֹר
 וְדֹר אִמּוּנָתְךָ כּוֹנֵנֶת אֶרֶץ וְתַעֲמֹד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ עֲמָדוֹ הַיּוֹם כִּי הִכַּל עַבְדֶּיךָ: צב לוּלִי תוֹרַתְךָ שִׁעֲשַׁעְתִּי
 אֲזִ אֲבִדְתִּי בַעֲנִי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁכַּח פְּקוּדֶיךָ כִּי כֹם חִיתָנִי: צד לִךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי פְקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי:
 צה לִי קוֹו רָשָׁעִים לְאִבְדְנִי עֲדֹתֶיךָ אֲתַבּוֹנֶן: צז לְכָל־תְּכַלָּה רְאִיתִי קֶץ רַחֲבָה מִצְוֹתְךָ מְאֹד:
 צח מִה־אֶהְבֵּתִי תוֹרַתְךָ כָּל־הַיּוֹם הִיא שִׁיחָתִּי: צח מֵאִיבִי תִחַפְּמִנִי מִצְוֹתְךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי:
 צט מִכָּל־מִלְמַדִּי הִשְׁפַּלְתִּי כִּי עֲדוּתֶיךָ שִׁיחָה לִּי: ק מִזִּקְנִים אֲתַבּוֹנֶן כִּי פְקוּדֶיךָ נִצַּרְתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח
 רַע כָּל־אֲתִי רִגְלִי לְמַעַן אֲשַׁמֹּר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִי כִּי־אֲתָה תוֹרַתְנִי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לִחֲפִי
 אִמְרַתְךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי: קד מִפְּקוּדֶיךָ אֲתַבּוֹנֶן עַל־פֶּן שְׁנֵאתִי | כָּל־אֶרֶח שָׁקֵר: נ קה גִּיר־לְרִגְלִי דְּבָרְךָ וְאוֹר
 לְנִתְיָבוֹתִי: קו נִשְׁפַּעְתִּי וְאַקְיָמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ: קז נַעֲנִיתִי עֲדִמָּאֵד יְהוָה חֲזִנִּי כְּדַבְּרְךָ: קח נִדְּבוֹת
 כִּי רָצִיה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמִדְנִי: קט נִפְשִׁי בְּכִפִּי תִמִּיד וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רָשָׁעִים פֶּחַ לִי
 וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדוּתֶיךָ לְעוֹלָם כִּי־שִׁשְׁוֹן לִבִּי הֵמָּה: קיב נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ

לְעוֹלָם עֶקֶב: ס קִיג סַעֲפִים שְׁנֵאתִי וְתוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי: קיד סַתְרִי וּמַגְנִי אַתָּה לְדַבְּרֶךָ יַחֲלִתִּי:
 קטו סוֹרוּ מִמֶּנִּי מִרְעִים וְאַצְרֵה מִצּוֹת אֱלֹהִי: קטז סַמְכֵנִי כְּאִמְרַתְךָ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְיֹשֵׁנִי מִשִּׁבְרִי: קיז סַעֲדֵנִי
 וְאַוְשָׁעָה וְאַשְׁעָה בְּחֶקֶד תְּמִיד: קיח סִלִּית פֶּל־שׁוֹנִים מִחֶקֶד בִּי־שֹׁקֵר תִּרְמִיתָם: קיט סִגִּים הַשִּׁבְתָּ
 כָּל־רֹשַׁע־אָרֶץ לָכֵן אֶהְבֵּתִי עֲדִיתֶךָ: קכ סַמֵּר מִפֶּחֶדְךָ בְּשָׁרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע קַמֵּא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט
 וְצִדֵּק פֶּל־תִּנְחֵנִי לְעֹשְׁקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֲלִיעֲשֶׁקֵנִי זָדִים: קכג עֵינִי כָּלוּ לִישׁוּעָתְךָ וְלִאֲמֶרֶת
 צִדְקָךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבָדְךָ כְּחֶסֶדְךָ וְחֶקֶדְךָ לְמַדְנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבֵּנִי וְאַדְלָה עֲדִיתֶךָ: קכו עַת
 לַעֲשׂוֹת לִיהוָה הִפְרוּ תוֹרַתְךָ: קכז עַל־כֵּן אֶהְבֵּתִי מִצּוֹתֶיךָ מִזֶּהֱב וּמִפֹּז: קכח עַל־כֵּן א פֶּל־פִּקּוּדֵי כָּל יִשְׁרָתִי
 פֶּל־אֶרֶח שֹׁקֵר שְׁנֵאתִי: פ קַמֵּא פְּלֹאוֹת עֲדוּתֶיךָ עַל־כֵּן נִצַּרְתָּם נִפְשֵׁי: קל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים:
 קלא פִּי־פָעַרְתִּי וְאַשְׁאֵפָה בִּי לְמִצּוֹתֶיךָ יֶאֱהָבִי: קלב פִּנְה־אֲלִי וְחַנּוּנִי כְּמִשְׁפָּט לְאַהֲבִי שְׁמֶךָ: קלג פֶּעַמִּי הִכֵּן
 בְּאִמְרַתְךָ וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָּל־אָנוֹן: קלד פֶּדְנִי מִעֲשֶׁק אָדָם וְאַשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ: קלה פִּנְיֶךָ הָאֵר בְּעֲבָדְךָ
 וְלִמְדֵנִי אֶת־חֶקֶדְךָ: קלו פִּלְגֵי־מִים יִרְדּוּ עֵינִי עַל לֹא־שִׁמְרוּ תוֹרַתְךָ: צ קלו צִדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיִשָּׁר
 מִשְׁפָּטֶיךָ: קלז צוּיֶת צִדֵּק עֲדִיתֶךָ וְאִמּוּנָה מְאֹד: קלט צִמְתַּנִּי קִנְאָתִי בִי־שִׁכְחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי: קמ צְרוּפָה
 אִמְרַתְךָ מְאֹד וְעֲבָדְךָ אֶהְבָּה: קמא צָעִיר אֲנִכִּי וְנִבְוָה פִּקְדֶיךָ לֹא שִׁכַּחְתִּי: קמב צִדְקַתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם
 וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת: קמג צִר־וּמִצּוֹק מִצְאוֹנִי מִצּוֹתֶיךָ שַׁעֲשְׁעִי: קמד צִדֵּק עֲדוּתֶיךָ לְעוֹלָם הִבֵּנִי וְאַחִיָּה:
 ק קַמֵּא קָרָאתִי בְּכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֶקֶד אֲצַרֶּה: קכו קָרָאתֶיךָ הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדִיתֶךָ: קכז קִדְמָתִי
 בִּנְשָׁף וְאַשְׁוּעָה לְדַבְּרֶךָ יַחֲלִתִּי: קכח קִדְמוֹ עֵינִי אֲשַׁמְרוֹת לְשִׁיח בְּאִמְרַתְךָ: קכט קוֹלִי שִׁמְעָה כְּחֶסֶדְךָ
 יְהוָה כְּמִשְׁפָּט חֲנִי: קכ קָרְבוּ רִדְפִי וְזֶמֶה מִתּוֹרַתְךָ רַחֲקוֹ: קכא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצּוֹתֶיךָ אֱמֶת:
 קכב קָדָם יִדְעֵתִי מַעֲדִיתֶךָ בִּי לְעוֹלָם יִסְדָּתָם: ר קנג רָאֵה־עֵינִי וְחַלְצֵנִי בִּי־תוֹרַתְךָ לֹא שִׁכַּחְתִּי: קנד רִיבָה
 רִיבִי וּגְאֹלֵנִי לְאִמְרַתְךָ חֲנִי: קנה רַחוּק מִרְשָׁעִים יִשׁוּעָה בִּי־חֶקֶד לֹא דָרָשׁוּ: קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים א יְהוָה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲנִי: קנז רַבִּים רִדְפִי וְצָרִי מַעֲדוּתֶיךָ לֹא נִטִּיתִי: קנח רֵאִיתִי בְּגָדִים וְאַתְקוּטָטָה אֲשֶׁר אִמְרַתְךָ
 לֹא שָׁמְרוּ: קנט רָאֵה בִי־פִקּוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה כְּחֶסֶדְךָ חֲנִי: סס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וְלְעוֹלָם פֶּל־מִשְׁפָּט
 צִדְקָךָ: ש ססא שָׁרִים רִדְפוּנִי חֲנָם וּמִדְּבָרְךָ פֶּחֶד לִבִּי: ססב שֶׁשׁ אֲנִכִּי עַל־אִמְרַתְךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רֵב:
 ססג שֹׁקֵר שְׁנֵאתִי וְאַתַּעֲבֶה תוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי: ססד שִׁבְעַ בְּיוֹם הַלֵּלְתֶיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ: ססה שְׁלוֹם רֵב
 לְאַהֲבִי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל: ססז שִׁבְרָתִי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצּוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי: ססז שְׁמֶרָה נִפְשִׁי עֲדִיתֶךָ
 וְאַהֲבָם מְאֹד: ססח שְׁמֶרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֲדִיתֶךָ בִּי כָל־דְּרָכֶיךָ נִגְדָּד: ת ססט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כְּדַבְּרֶךָ
 הִבֵּנִי: קע תִּבְּאוּ תַחֲנֹתִי לְפָנֶיךָ בְּאִמְרַתְךָ חֲצִילֵנִי: קעא תִּבְעַעְנָה שִׁפְתֵי תְהִלָּה בִּי תִלְמְדֵנִי חֶקֶד: קעב תַּעֲזֹן
 לְשׁוֹנִי אִמְרַתְךָ בִּי כָל־מִצּוֹתֶיךָ צִדֵּק: קעג תְּהִי־יִדְךָ לְעֶזְרִי בִּי פִקּוּדֶיךָ בְּחֶרְתִּי: קעד תִּאֲבָתִי לִישׁוּעָתְךָ
 יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שַׁעֲשְׁעִי: קעה תַחֲיִי־נִפְשִׁי וְתִהְלֶלְךָ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעֲזֹרֵנִי: קעז תַּעֲלִיתִי כִשָּׁה אֶבֶד בִּקֵּשׁ עֲבָדְךָ
 בִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא שִׁכַּחְתִּי:

שיעורי תהלים לשבוע פרשת קדושים

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראווי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ל' ניסן פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ	יום רביעי - ג' אייר מפרק יח עד סוף פרק כב
יום שני - א' אייר פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט	יום חמישי - ד' אייר מפרק כג עד סוף פרק כח
יום שלישי - ב' אייר מפרק י עד סוף פרק יז	יום שישי - ה' אייר מפרק כט עד סוף פרק לד
שבת קודש - ו' אייר פרק כ מפרק לה עד סוף פרק לח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהלים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

וע"ז נאמר "הודו להוי'" – שההודאה היא להוי', כי התורה והמצוות (שנקראים "טוב") ניתנו לנו ממנו מעצמותו ית'. וגם כאשר הגיע זמן שלא ראו גילוי אלקות, כמו בימי בית שני, הוצרכו חכמי ישראל להוסיף עוד ז' מצוות דרבנן, לפי העת והזמן, כמו: קריאת המגילה ונר חנוכה, ונטילת ידיים וכו'¹⁵, שענינם להתקשר להוי' גם כשיש העלם והסתור. וע"ז נאמר בפסוק שלאח"ז "יאמר נא ישראל" – שקאי על ההוספה של ישראל בז' מצוות דרבנן, בשביל לפעול "כי לעולם חסדו" – שחסד הוי' העליון יאיר גם למטה מטה, "לעולם".

ובפרטיות יותר, ג' הפסוקים: "יאמר נא ישראל גו'. יאמרו נא בית אהרן גו'. יאמרו נא יראי הוי' גו'", (מרמזים על: א) ג' הסוגים שבבנ"י: כהן, לוי, ישראל. "יאמר נא ישראל" – ישראל (תפארת). "יאמרו נא בית אהרן" – כהן (חסד). "יאמרו נא יראי הוי'" – לוי, שעבודתו בקו היראה (גבורה)¹⁶. (ב) ג' הקוין שיש בז' מצוות דרבנן: תורה (תפארת) עבודה (גבורה) גמ"ח (חסד)¹⁷.

ב. והענין בזה, מבואר בחסידות¹⁸ שהמשכה שע"ז מצוות דרבנן היא גבוהה יותר מהמשכה שע"י תרי"ג מצוות דאורייתא, ומצד זה בכוחם לרדת ולפעול למטה יותר, לפעול בעניני חול שיהיו בקדושה (ולדוגמא, נרות חנוכה הם מדרבנן, זכר לנרות המקדש שהיו מן התורה, ואעפ"כ פעולתם היא לא רק בתוך המקדש (בהיכל הפנימי, כהמנורה), אלא "על פתח ביתו מבחוץ"¹⁹, ועד שפועלים "כליא רגלי דתרמודאי", דתרמודאי הם הקליפות שמורדים במלכות שמים²⁰, שגם בהם נפעל ביטול והתכללות במלכות שמים).

ויש להוסיף בפירוש הפסוקים "יאמר נא ישראל וכו'" בעומק יותר, וכדלקמן. על ידי ז' מצוות דרבנן, נפעל שגם עניני העולם השייכים לקיום המצוה נהפכו לחפצא של מצוה וקדושה, וא"כ פעולתם אינה בתוך ההעלם והסתור גופא. משא"כ על ידי העבודה ד"בכל דרכיך דעהו"²¹, שהיא בתוך עניני הרשות, מאכל ומשקה כו', פועלים בהם באופן ד"דעהו", דעת והתקשרות²², ע"ד מ"ש²³ "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם", שאור הקדושה יומשך בתוך העלם והסתור.

ג. וי"ל שזהו מה שאמרו חז"ל²⁴ "איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה", בכל דרכיך דעהו". דעם היות ש"בכל דרכיך דעהו" היא "פרשה קטנה", שאינה ממצוות דאורייתא ומדרבנן, כ"אם בעניני הרשות בלבד. מ"מ כל "גופי תורה תלויין בה", לא רק אברים פרטים אלא גוף ועצם התורה תלוי בה, כי על ידה דוקא נעשה הענין ד"לאשתאבא בגופא דמלכא"²⁵. ועוד ענין בזה, על ידי תוספות האור שנמשך בעולם כנ"ל, נפעל שגם באדם גופא יהי יתרון גדול, שעצם נשמתו תאיר בגילוי יותר מע"י העבודה של קיום מצוות (דאורייתא ודרבנן)²⁶.

המשך בעמוד רנב

(15) ראה לקו"ת מטות פד, ד. מאמרי אדה"ז הקצרים ע' צג. תרס"ו ע' פט.

(16) ראה תניא פ"ג. לקו"ת קרח מד, ב ואילך. ובכ"מ.

(17) אבות פ"א מ"ב.

(18) ראה אוה"ת שה"ש שם ע' תסד ואילך. סה"מ פר"ת ע' רו ואילך. ועוד.

(19) שבת כא, ב.

(20) עמק המלך שער קרית ארבע ר"פ קיא (קח, א). קה"י ערך תרמוד.

(21) משלי ג, ו. רמב"ם הלי' דעות ספ"ג. שו"ע או"ח סרל"א.

(22) תניא ספ"ג.

(23) דברי הימים-א כח, ט.

(24) ברכות סג, א.

(25) זח"א ריו, ב.

(26) נתבאר בהרחבה בשיחה (דש"פ וארא תשכ"ב) שנאמרה לאחר מאמר זה.

יום ראשון ל' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 126, ואף אם נדמה לו... עד עמ' 126, מצרפה כו':

ליקוטי אמרים

המוח בלבד, באופן שהיא נקראת "מחשבה טובה", אין לה אז, 45
מצד עצמה, שום שייכות למעשה (למשל: כשאחד מבין בשכלו 46
שעליו לעשות דבר מסוים, אלא שאין לו משיכה של אהבה 47
לאותו דבר, הרי הוא אכן עושה את הדבר, אלא שחסרה בה 48
החיות, כי המחשבה 49
מנותקת מאד מלתת חיות 50
באותו מעשה) – ולכן, על 51
הקב"ה לצרף ולאחד את 52
ה"מחשבה טובה" 53
למעשה, וזה פועל 54
שה"מחשבה טובה", 55
האהבה 56
שבמחשבה, תעלה את 57
התורה והמצוות (הבאות 58
בסיבתה), לעולם 59
ולמדריגה של ה"מחשבה 60
טובה". וְהַנִּחַת רוּחַ – 61
שהוא גורם להקב"ה 62
בלימוד התורה ובקיום 63
המצוות, הוא, כְּמִשְׁלַל שְׂמִיחַת הַמֶּלֶךְ מִכֵּן שָׂבָא אֱלֹו 64
בְּצֵאתוֹ מִבֵּית הָאֲסוּרִים בְּנוֹכַר לְעִילָי, – שכן, בהיותה 65
לבושה בגוף ונפש הבהמית, נמצאת נשמתו של יהודי (שהוא 66
בנו של הקב"ה, של המלך) בכלא, ועל ידי תורה ומצוות היא 67
יוצאת מהכלא ומתחברת להקב"ה, דבר הגורם נחת רוח רבה 68
להקב"ה, כמו, למשל, בשעה שכן המלך משתחרר מכלאו ושב 69
אל אביו המלך. או לְהִיּוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים בְּנוֹכַר לְעִילָי. 70
– הַנִּחַת רוּחַ בָּאָה מִכָּךְ, שעל ידי לימודו תורה וקיומו מצוות, 71
מתבצעת כוונתו ותשוקתו של הקב"ה, כביכול, שתהיה לו דירה 72
בתחתונים, ב"עולם הזה", בו האלקות מכוסה ועלומה, הנה 73
דוקא בו תתגלה האלקות על ידי העבודה של תורה ומצוות – 74
וכשאדם מבצע כוונה זו – הוא גורם נחת רוח למעלה. הרי 75
למדנו, שהאהבה בבחינת "כבדא דאשתדל" (רגש אהבה 76
להקב"ה כאהבת הבן לאביו), יכולה לבוא לידי גילוי על ידי 77
התרגלותו (ב"לשון" וב"קול" שלו) לעורר את כוונת הלב 78
והמוח, ולגלות את האהבה לאביו הקב"ה. רבנו הזקן מסביר 79
עתה, שגם האהבה של "נפשי אויתין", שעליה דובר בתחלת 80
הפרק, שהיא רגש של אהבה כמו אהבת הנפש לחיים, יכולה 81
להתעורר על ידי ההרגל של "דיבור" אודותה, באופן שהלב 82
ירגיש שהקב"ה הוא חיינו האמיתי, חיי החיים. ובלשון ה"תניא": 83
וְהֵנָּה, גַּם – בִּיחֹס לְבַחֲנִית – האהבה האמורה, של "נִפְשִׁי 84
אויתין" הַנוֹכַר לְעִילָי – קְרוֹב הַדָּבָר מֵאֵד לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחְתּוֹנִים 85
אֶל הַגָּלוּי, עַל־יְדֵי הַתְּהַרְגֵל תְּמִיד בְּפִי וּלְבֹו שְׁוִי. – שגם הלב 86
ירגיש ויחוש במה שהוא מוציא בפיו, שהקב"ה הוא חיו 87
האמיתיים¹². אֵךְ אִם אֵינִי יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ – את האהבה, אֶל 88

1 וְאֵף אִם נִדְמָה לוֹ לְכֹאדָרָה שֶׁהוּא בֶּחַ דְּמִיּוֹנִי – שבאמת
2 אין בו אהבה זו, הוא רק מדמה כך, והרי בעבודת ה' יש
3 להתרחק מדמיונות, בכל זאת – לֹא יְחוּשׁ, – אל יחשוש מכך,
4 מֵאַחֵר שֶׁהוּא אֵמֶת לְאֵמֶתוֹ מִצַּד עֲצָמוֹ – בלעדי עבודתו,
5 בְּבַחֲנִית "אֶהְיֶה
6 מְסֻתֶּרֶת". – מבחינת
7 הנשמה הרי טבועה בה
8 אהבה זו באמת לאמיתיה,
9 רַק שְׁתוּעָלָת – עבודתו
10 המביאה את יְצִיאָתָהּ אֶל
11 הַגָּלוּי – הרי זה, כְּדִי
12 לְהַבִּיאָהּ לְיָדֵי מַעֲשֵׂה, –
13 להביא לידי כך שהאהבה
14 תעורר את המעשים
15 שבאדם, שבהיותה
16 מוסתרת ונעלמת אין
17 בכוחה להביא לידי
18 מעשה, שֶׁהוּא – המעשה
19 הוא עֵסֶק הַתּוֹרָה
20 וְהַמִּצְוֹת שְׁלֹמֵד וּמְקִים עַל־יְדֵיהֶן, – עלידי התגלות
21 האהבה, וזאת כְּדִי לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו וְהַתְּהַרְגֵל בְּכֵן
22 הַעֲוִיבֵי אֶת אֲבִיו. – כדי לגרום לו נחת רוח, כך מחייבת אהבה
23 גלויה זו, ללמוד תורה ולקיים מצוות, כדי לגרום נחת רוח
24 להקב"ה שהוא אבינו האמיתי. ומכיוון שמבחינת הנשמה,
25 האהבה היא באמת, הרי גם כשהיא איננה בהתגלות מתוך אמת
26 לאמיתיה, והיא נראית כדמיונית בלבד – אין הוא צריך לחשוש
27 מכך, מכיוון שגם היא, הרי מביאה אותו ללימוד התורה ולקיום
28 המצוות מתוך אותה כוונה. וְעַל זֶה אֶמְרֵנוּ – חכמינו ז"ל:
29 "מִחֲשָׁבָה טוֹבָה – הַקְדוֹשׁ־יְבָרֵךְ הוּא מְצַרְפָּה לְמַעֲשֵׂה", –
30 הוא מצרף ומאחד את המחשבה הטובה למעשה, לְהִיּוֹת גִּדְּפִין
31 לְפָרְחָא – להיות "כנפיים" לפרוח בהן, להעלות את התורה
32 והמצוות למעלה, בְּנוֹכַר לְעִילָי. – בפרק ט"ז. כלומר: אם
33 המשמעות של "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה" היא
34 כמו שמפרשים בפשטות – שכשאחד חשב לעשות מצוה, ובגלל
35 סיבה (שאין הוא אשם בה) לא היה בידו לעשותה – נחשב
36 הדבר, כלפי הקב"ה, כאילו עשה את המצוה, היו חכמינו ז"ל
37 צריכים לומר "מעלה עליו הכתוב כאילו עשה". מהלשון
38 "מצרפה למעשה" משמע שהמעשה ישנו, אלא שאין למחשבה
39 הטובה בעצם שום שייכות למעשה – והקב"ה מצרף ומאחד את
40 המחשבה הטובה למעשה. בפרק ט"ז הוסבר שכשהאהבה היא
41 גלויה בלב, יש לה בעצם שייכות למעשה, שכן אהבה גלויה
42 נותנת חיות במעשה המצוות. כמו שאנו רואים במוחש, כשאחד
43 עושה דבר מתוך אהבה – הוא עושה זאת בחיות. ואילו,
44 כשהאהבה איננה בהתגלות בלב, והיא באה לידי ביטוי ברעיון

הבריאה" מאירה ספירת הבינה) – עולות אז התורה והמצוות
 לספירות "עולם הבריאה". להלן יסביר רבנו הזקן, שהאבה
 של "נפשי אויתך" והאבה של "כברא דאשתדל" (כבן
 המשתדל), למרות ששתיהן הן "טבעיות" בנשמתו של יהודי
 (כפי שלמדנו שהן באות
 בירושה מן האבות),
 ולכאורה היה צריך
 להיות שהתורה והמצוות
 שמקיים מתוך האבה
 והיראה (הכלולה
 באבה) – תעלנה

ליקוטי אמרים

להוציאה אל הגילוי בלבו אעפ"כ יכול לעסוק בתורה
 ומצות לשמן ע"י ציור ענין אבה זו במחשבה שבמוחו
 ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה כו':

1 הגילוי בלבו, אף-על-פי-כן – מצד האבה הוא יכול לעסוק
 2 בתורה ומצות לשמן, על-ידי ציור ענין אבה זו
 3 במחשבה שבמוחו, – כשבמחשבתו ישנו ציור מענין האבה
 4 – ו"מחשבה טובה הקדושה-פרוץ-הוא מצרפה כו": –
 5 למעשה, ועל-ידי-זה
 6 יכולות תורתו ומצוותיו
 7 לעלות למעלה בספירות
 8 העליונות, כמו שהן
 9 עולות כשהוא מקיים
 10 תורה ומצוות מתוך
 11 אבה גלויה בלב.
 12 בהתאם למה שלמדנו בפרקים הקודמים, הרי שהאבה
 13 והיראה המביאות לקיום התורה והמצוות, מעלות את התורה
 14 והמצוות לספירות של העולמות העליונים. אלא שבכך קיים
 15 הבדל: אם היראה והאבה הן "טבעיות", ולא נוצרות
 16 מהתבוננות בגדולת ה', אלא מפני שבנשמה ישנן בטבע אבה
 17 ויראה – הרי כשם שמקומה של מדרגת יראה ואבה
 18 "טבעיות", הוא ב"עולם היצירה" שהוא עולם המדות – כך
 19 מעלות היראה והאבה את התורה והמצוות לספירות
 20 שב"עולם היצירה", ואם היראה והאבה הן "שכליות",
 21 שנוצרות מהשכל וההבנה בגדולת ה', באופן שיש להן שייכות
 22 ל"עולם הבריאה", שהוא עולם ההשגה (שכן, ב"עולם

יום שני א' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 126, והנה ב' בחי'... עד עמ' סד, אהבת עולם.

כמו "טבע" אצלנו – אף-על-פי-כן אינן נקראות בשם
 "דחילו ורחימו טבעיים", – יראה ואבה טבעיות, אלא
 בשם "במחו ומחשבתו לבד ותעלומות לבו", – בטרם באו
 לידי גילוי, ואז – רק אז כשהן בהעלם הלב, מקומן בעשר
 ספירות היצירה, – שם
 המקום והמדרגה, אליהן
 שייכות המדות הטבעיות,
 ולשם – לעשר ספירות
 "עולם היצירה", הן
 מעלות עמקן התורה
 והמצות הנאות מהמתן
 ובספיקתן. – כלומר: כאשר
 האהבות האמורות מהות
 סיבה לקיום התורה
 והמצוות, שמכיוון שקיים
 במוחו "ציור" של אבה – הביא הדבר לכך שיקיים את התורה
 והמצוות, אז גם התורה והמצוות הבאות כתוצאה מכך עולות
 ל"עולם היצירה", ששם נמצאות האהבות עצמן, כאמור, אבל
 בשם – שתי האהבות, בהתגלות לבו – שהתבוננות

45 ונהנה, ב' בחינות אהבות אלו, – אהבת "נפשי אויתך" – מה
 46 שיהודי אוהב את הקב"ה מתוך רגש שהקב"ה הוא חייו
 47 האמיתיים, ואהבת "כברא דאשתדל" – מה שיהודי אוהב את
 48 הקב"ה מתוך רגש שהקב"ה הוא אביו האמיתי, אף שהן ירשה
 49 לנו מאבותינו, וכמו
 50 טבע בנפשותינו, וכן
 51 היראה הכלולה בהן, –
 52 היא גם כן ירושה לנו
 53 מאבותינו וכמו טבע בנו,
 54 שהיא לירא מלפני
 55 הסגולה מקור חיינו
 56 ואבינו האמיתי פרוץ
 57 הוא – מתוך הרגש
 58 שהקב"ה הוא מקור חיינו
 59 – קיים מורא, המונע את
 60 האדם מלעשות עבירות, כדי שלא יהיה נבדל מהקב"ה, מקור
 61 חיינו. ומתוך הרגש שהקב"ה הוא אבינו האמיתי – קיים המורא,
 62 שלא לעשות עבירה, כדי שלא יכרת מהקב"ה שהוא אבינו
 63 האמיתי – הרי למרות ששתי האהבות והיראה האמורות, הן

ליקוטי אמרים

והנה ב' בחי'
 אהבות אלו אף שהן ירושה לנו מאבותינו וכמו טבע
 בנפשותינו וכן היראה הכלולה בהן שהיא לירא
 מליפני ח"ו ממקור חיינו ואבינו האמיתי ב"ה אעפ"כ
 אינן נקראות בשם דחילו ורחימו טבעיים אלא כשהן
 במוחו ומחשבתו לבד ותעלומות לבו ואז מקומן בי"ס
 היצירה ולשם הן מעלות עמקן התורה והמצות הבאות
 מחמתן ובסיבתן. אבל כשהן בהתגלות לבו נק' רעותא

בהן גם מעלת האהבה הבאה מלמעלה, הנקראת "אהבה רבה",
 היות שגם הן הן כמו דבר שניתן מלמעלה, מכיוון שהן באות,
 כאמור, אלינו בירושה מן האבות. – לכאורה, הרי יהודי יכול
 להסתפק בשני סוגי האהבות האמורות, המכילות את שתי
 המעלות (גם זו שבאה על ידי התבוננות, וגם זו, "אהבה רבה", שבאה מלמעלה) – בכל זאת, על יהודי להשתדל להגיע לאהבה הנוצרת כולה מהתבוננות בגדלות ה', וזאת בגלל הטעמים שיפורטו להלן: ולא עוד, האהבות, "נפשי איתך" ו"כברא דאשתדל", ישנה המעלה האמורה של אהבה הבאה מהתבוננות, אלא – יתירה מזו, שפ' ב'חיות אהבות אלו הנזכרות לעיל – הן כלולות מן ב'חיות "אהבה רבה", ונזכרות ומעלה מ"דחילו ורחימו שכללים", – מיראה ואהבה שכליות הבאות משכל והתבוננות בגדלות ה', אשר האהבה מהתבוננות, נקראת לעיל בשם "אהבת עולם". – כלומר – לשתי האהבות האמורות ישנה המעלה של "אהבה רבה", שהיא למעלה מעלה מ"אהבת עולם" – ובהתאם לפירושו של הרבי שליט"א, מתבטאת המעלה בכך, שמקומה של אהבה (רבה) זו, היא ב"עולם האצילות" שלמעלה מעלה מ"עולם הבריאה", ששם מקומה של "אהבת עולם"; וזוהי ההוספה ב"ולא עוד" לגבי מה שלמדנו קודם, שאהבה זו כוללת בתוכה גם מ"אהבה רבה" וגם מ"אהבת עולם" – שלא זו בלבד, שמקומה של אהבה זו, היא "בעולם הבריאה", מחמת שהיא מתגלה על ידי התבוננות, אלא יש בה ענין נעלה בהרבה, שמחמתו, מקומה היא ב"עולם האצילות". – ובכל זאת, יסביר רבנו חזקן, על האדם להשתדל, להגיע לאהבה הנוצרת מהתבוננות, מפני שאהבה כזו מצטיינת בתשוקה ובשלהבת לאלקות. ובלשון ה"תניא":

מערורת בו את האהבה בהתגלות ובהרגשת הלב, נקרא – אז,
 "רעותא דלפא" בזה, – לא אהבה טבעית, אלא "רצון הלב" –
 דרגה נעלה של אהבה ורצון הלב, ומקומן בעשר ספירות
 דבריא, – ששם מקום המדות השכליות, ולשם הן מעלות
 עמהן התורה והמצוות
 הבאות מתחתן, – שקיים
 אותן מתוך אהבה זו. טעמו
 של דבר, מדוע אכן הדבר
 כך, למרות שכאמור, הן
 בעצם כמו "טבע"
 בנשמתם של בני ישראל?
 – מפני שיציאתן
 מההעלם והסתר הלב
 אל ב'חיות גלוי היא על-
 ידי הדעת והתקיעת
 המחשבה
 והתבוננות
 מעמקא דלבא יתיר
 ותדיר – מתוך עומק הלב
 במדה מרובה ותדירה
 באינסוף ברוך-הוא איך הוא – הקב"ה, חיינו ממש ואבינו
 האמתי ברוך-הוא. – ומכיוון שזה בא על ידי התבוננות עמוקה
 וחזקה כזו – ומדעת זאת – והרי ידוע, מה שכתוב
 ב'תיקונים': כי בעולם הבריאה מקנא תמן אימא עלאה,
 – שוררת ומאירה בו בחינת "אימא עילאה" שהוא ספירת
 ה"בינה" של "עולם האצילות", שיהיא – בעבודת ה', התתבוננות
 באור אינסוף חיי החיים ברוך-הוא, וכמאמר אליהו: –
 ב"פתח אליהו" שב'תיקוני זוהר':¹⁴ "בינה – לבא, ובה הלב
 מבין". – "בינה" היא לב, ובה הלב מבין. כלומר: ההתבוננות
 והשגת המוח מאירות בלב, הרי שההשגה וההתבוננות באור
 אינסוף הן ענין שיש לו שייכות ל"עולם הבריאה", בו מאירה
 ספירת הבינה של "עולם האצילות" – ולכן מקומן של אהבות אלו
 – המתגלות על ידי התבוננות כזו – הוא ב"עולם הבריאה", ולשם
 הן מעלות את התורה והמצוות. להלן מסביר רבנו חזקן, שלא זו
 בלבד שבאהבות "נפשי איתך" ו"כברא דאשתדל" (כבן
 המשתדל) ישנה מעלת האהבה הבאה מתוך התבוננות, אלא יש

ליקוטי אמרים

דלכא בזה ומקומן ב"ס דבריא ולשם הן מעלות
 עמהן התורה והמצוות הבאות מחמתן. מפני שיציאתן
 מההעלם והסתר הלב אל בחי' גלוי היא ע"י הדעת
 ותקיעת המחשבה בחזק והתבוננות עצומה מעומקא
 דלבא יתיר ותדיר בא"ס חיי החיים ב"ה הוא חיינו ממש
 ואבינו האמיתי ב"ה ומדעת זאת מ"ש בתיקונים כי
 בעולם הבריאה מקנא תמן אימא עילאה שהיא
 ההתבוננות באור א"ס חיי החיים ב"ה וכמאמר אליהו
 בינה לבא ובה הלב מבין. ולא עוד אלא שב' בחי'
 אהבות אלו הנ"ל הן כלולות מן בחי' אהבה רבה וגדולה
 ומעולה מדחילו ורחימו שכליים אשר האהבה נק' לעיל
 בשם אהבת עולם

יום שלישי ב' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סד, רק שאעפ"כ... עד עמ' סד, וכנודע:

ליקוטי אמרים

רק שאעפ"כ צריך לטרוח בשכלו
 להשיג ולהגיע גם לבחי' אהבת עולם הנ"ל הבאה
 מהתבונה ודעת בגדלות ה' כדי להגדיל מדורת אש
 מהתבונה ודעת בגדלות

רק שאעפ"כ צריך לטרוח בשכלו
 להשיג ולהגיע גם לבחי' אהבת עולם הנ"ל הבאה
 מהתבונה ודעת בגדלות

ה', – אהבה זו נוצרת
 כולה מהתבוננותו של
 יהודי בגדלות ה', ולא כמו
 בשתי האהבות האמורות
 הבאות בעצם בירושה מן
 האבות, ורק התגלותן היא

בעצם בירושה מן האבות – אלא עליו לטרוח להגיע לאהבה
הנוצרת כולה מהתבוננות בגדלות ה'. עוד יסביר רבנו הזקן, טעם
נוסף, שאין זה רק מצד האהבה עצמה, רק מצד ההתבוננות
המביאה אהבה זו, כי התבוננות זו היא "תכלית" כשלעצמה,

שכן בכך מתבצעת כוונת

הקב"ה בבריאת העולמות,

שהנבראים ישיגו ויכירו

בגדלותו של הקב"ה.

ובלשון ה"תניא": וְגַם בִּי

זֶה כָּל הָאָדָם וְתַכְלִיתוֹ,

- כל תכלית בריאתו של

אדם, הרי היא, לְמַעַן

דַּעַת אֶת כְּבוֹד ה' וְיִקָּר

תַּפְאֶרֶת גְּדֻלָּתוֹ, אִישׁ

אִישׁ כְּפִי אֲשֶׁר יוּכַל

שָׂאת, - להבין את גדלות

ה', כְּמוֹ שְׂכָתוֹב בְּרַעֲיָא

מְהִימָנָא פְּרָשֶׁת בֵּא:

"בְּגִין דִּישְׁתַּמּוּדְעוֹן לִיה וְכוּ", וְכַנּוּדָּע: - תכלית בריאתו של

האדם היא, כדי שיכירו וידעו גדלות ה', וכפי שהדבר ידוע; הרי

שבהתבוננות עצמה יש משום מעלה ותכלית, והתבוננות

בגדלות ה' ישנה במדה מרובה יותר באהבה הבאה כולה

מהתבוננות, מאשר ישנה בשעת התערורות שתי האהבות

האמורות; שכן, להתערורות שתי האהבות האמורות נדרשת רק

ההתבוננות שהקב"ה הוא חיי החיים והוא החיים האמיתיים – או

(באהבה של "כברא דאשתדל") שהקב"ה הוא אבינו האמיתי.

ואילו, באהבה הנוצרת כולה מהתבוננות – נדרשת ההתבוננות

גדולה ועמוקה יותר, והבנה יתירה בגדלות ה'. עד שבכך

מתבצעת יותר כוונתו של הקב"ה "בְּגִין דִּישְׁתַּמּוּדְעוֹן לִיה" –

שנבראים תהיה להם השגה בגדלות ה'. והרי בכך טעם נוסף,

מדוע שלא להסתפק באהבות הבאות בירושה מן האבות, אלא

לטרוח להגיע לאהבה הבאה מהתבוננות בגדלות ה'.

1 על ידי התבוננות, וזאת – כְּדִי לְהַגְדִּיל מְדוּרַת אֵשׁ הָאֱהָבָה

2 כְּרַשְׁפִּי אֵשׁ וְשִׁלְהֶבֶת עֶזָה וְלֶהֱב הָעוֹלָה הַשְּׁמִימָה, עַד

3 שְׁמַיִם רַבִּים – העומדים כנגד אהבה זו, לֹא יוּכְלוּ לְכַפּוֹת וְכוּ'

4 – את האהבה, וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁמָפוּהָ וְכוּ"¹⁵. – וכשהאהבה

5 נוצרת כולה מהתבוננות

6 בגדלות ה' – יש בה יותר

7 להב שלהבת ורשפי אש

8 מאשר לאהבה הבאה

9 בעצם בירושה, למרות

10 שגם התגלותה באה על

11 ידי התבוננות; כִּי יֵשׁ

12 יִתְרוֹן וּמַעֲלָה לְבָחִינָה

13 אֲהָבָה כְּרַשְׁפִּי אֵשׁ

14 וְשִׁלְהֶבֶת עֶזָה וְכוּ',

15 הַבָּאָה מִהִתְבּוֹנָנָה וְדַעַת

16 בְּגִדְלָת אֵין־סוּף בְּרוּךְ

17 הוּא, – כלומר: בהפלאה

18 גדלות ה', עַל שְׁתֵּי

19 בְּחִינֹת אֲהָבָה הַנּוֹצְרוֹת לְעִיל, כְּאֲשֶׁר אֵין כְּרַשְׁפִּי אֵשׁ

20 וְשִׁלְהֶבֶת כּוּ', – אלא הן באות מתוך רגש (או התבוננות) של

21 קרבת הקב"ה לישראל, בהיותו "מקור חיינו" ר"אבינו האמיתי"¹⁶,

22 ומעלה זו של אהבה כרשפי אש, היא: בְּיִתְרוֹן וּמַעֲלָה הֶהָבָה עַל

23 הַכֶּסֶף וְכוּ', כְּמוֹ שִׁיתַּפָּאָר לְקַמּוֹ¹⁷. – מעלת הזהב כנגד הכסף

24 אינה מתבטאת רק בכך שזה שווה יותר מכסף, אלא המעלה

25 היא בעצם תכונתו של הזהב, שיש בו התנוצצות ה"שובה" את

26 נפש האדם – כך גם האהבה הנוצרת מהתבוננות, שמעלתה

27 מתבטאת בלהב השלהבת וברשפי האש שבה – אין זה אומר

28 שהיא מדריגה נעלה יותר באהבה – שהרי, להיפך, האהבה

29 הבאה מלמעלה נעלה יותר ונקראת "אהבה רבה" – אלא, עצם

30 ענין להב השלהבת שבאהבה זו, והשתכפות הנפש שהיא יוצרת

31 עד לידי כלות הנפש – זהו יתרונה של אהבה זו. – והו טעם אחד,

32 מדוע אין לו לאדם להסתפק בשתי האהבות האמורות, שהן

יום רביעי ג' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סד, פרק מה עוד יש... עד עמ' 128, כמ"ש במ"א:

69 מתדבק בהקב"ה – נעשה אז קיום התורה והמצוות באופן של "לשמה";

70 הדבר נעשה מתוך הרגש נשמת־יפניים, הנותן חיות בלימודו תורה

71 ובקיומו מצוות. או, כפי שלמדנו בפרק הקודם, אפשר שתהיה אהבה

72 להקב"ה באופן כזה, שכתוצאה ממנה, הוא לומד תורה ומקיים מצוות,

65 פֶּרֶק מַה בִּפְרָקִים הַקּוֹדְמִים הַסְבִּיר רַבִּינוּ הַזֶּקֶן, כִּיצַד אֲפֹשֶׁר לוֹ לִיהוּדִי

66 לְקִיֵּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת "בְּלִבְבָּךְ", מִתּוֹךְ רַגֵּשׁ מְדוּת הַלֵּב – יֵרֵאת ה' וְאֶהֱבָה

67 ה'; וְכִשְׁנֵנָה לִיהוּדִי אֶהֱבָה לְהַקְב"ה וְיֵשׁ בְּרִצּוֹנוֹ לְהִתְדַבֵּק בְּהַקְב"ה וְזֶה

68 מֵבִיא אוֹתוֹ לְלִמּוּד תּוֹרָה וּלְקִיֵּים מִצְוֹת, מִפְּנֵי שְׁעִל־יָדָיו הוּא אֵכָן

15. שיר השירים ח, ז. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (הסימונים "א, ב" ו"1, 2 – נוספו על ידי המחבר): "ואומר כאן כאשר אין כרשפי אש, כי מדבר באהבות אלו דוקא באופן שאין כרשפי אש, אבל אם מביאן לגילוי ע"י התבוננות בגדלות אבינו כו' הרי הן באופן שהן כרשפי אש, ויש בהן ג"כ המעלה, כי יקר תפארת האב מעורר הצמאון וכו'. הנקודה: ב' התבוננות, ככלל: א) בהפלאה – ומביאה – גילוי או הולדה – דצמאון ורשפי אש כו' (במאמרי אדנ"ע מוסיף בכ"מ, שכן ג"כ מהתבוננות – בריחוק. ב) בקירוב, ומביאה לקירוב, אהבה כמים כו'. ב' תוצאות אפשריות מהתבוננות (איזו מהנ"ל): 1) אהבה (או יראה) שבהעלם (טבע, ירושה) – מביאתה לגילוי. 2) הולדת אהבה (או יראה). ולהעיר: הפלאה הנ"ל צ"ל הפלאה בערך. באם שלא בערך לגמרי – תוצאותי ביטול. וכן בנוגע לריחוק. יעויין בהנסמן בהערה לקונ' עה"ח פ"ב". 17. בפרק נ.

44 - עור הנחש, כי הגוף נקרא "משכא" עור, לבוש לנפש, כמו
45 שכתוב: "עור ובשר תלבישני"; ו"משכא" דחויא היינו, שזהו
46 לבוש המורכב מ"חויא", מנחש, כי הגוף, בהעדר זיכוכו על ידי
47 עבודה, הוא משוקץ ומתועב, כפי שהדבר מבואר בפרק ל"א³ -

ובגוף כזה התלבש הניצוץ

האלקי, הַרְחֹק מֵאוֹר פְּנֵי

הַמֶּלֶךְ בְּתַכְלִית הַהֶרְחָק,

כִּי הָעוֹלָם הַזֶּה הוּא

תַּכְלִית הַקְּלָפוֹת הַנְּפֹשׁוֹת

- העולם הזה הוא הרבה

יותר גס מאשר כל

הקליפות הגסות של

העולמות הרוחניים, כו',

- "אולי, הכוונה למש"כ

בפל"ר - הערת כ"ק

אדמו"ר שליט"א -

שבמלה "כו" מתכוון רבנו

הזקן למדובר בפרק ל"ו

ב"תניא", שם נאמר

שהעולם הזה הוא "תחתון

במדריגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו יתברך

וחושך כפול ומכופל עד שהוא מלא קליפות וסטרא אחרא שהן

נגד ה' ממש כו". ומכיוון שהגוף מקבל חיות מקליפת נוגה של

העולם הזה, הרי שהוא בתכלית הריחוק מהקב"ה, וירידה גדולה

בכך לניצוץ האלקי להתלבש בגוף כזה. הירידה עצמה יש בה

משום סיבה מספיקה לרחמנות הגדולה שעל הניצוץ האלקי של

הנשמה, וזאת גם בשעה שאותו אדם לא חטא במעשה ודבר, ו

ואפילו לא במחשבה. וּבְפֶרֶט, - יתמלא ברגש של רחמנות

גדולה על נשמתו, כְּשֵׁיזְכֹּר עַל כָּל מַעֲשָׂיו וְדַבָּרוֹ וּמַחֲשַׁבוֹתָיו

מִיּוֹם הַיּוֹתוֹ, אֲשֶׁר לֹא טוֹבִים הָמָּה, וְ"מֶלֶךְ - העולם, אֲסוּר

בְּרַחֲמֵימָה"⁴ - "בְּרַחֲמֵימָה מֵחָא"⁵, - ברצף המחשבות שבמות, והם

המחשבות וההרהורים הלא טובים העוברים במוח, הרי בהם

"קשור" כביכול מלכו של עולם, הקב"ה. כִּי "עֵקֶב חֶבְלִי

נִחַלְתִּי"⁶, - נשמות ישראל הן "חבל" של ה"נחלה" שלו. "חבל"

מלשון "חבלים", כמו החבל, שצדו האחד קשור למעלה וצדו

השני - למטה, וכשמושכים בקצהו התחתון של החבל - נמשך

ממילא גם הקצה העליון - כך גם, כביכול, ביחס לנשמתו של

יהודי, הנקראת "חבל", כי הראש והחלק העליון ביותר של

הנשמה (כמו הקצה העליון של החבל) קשור במקור, באינסוף

ברוך הוא, והחלק התחתון של "חבל" הנשמה, לבוש בגוף - הרי

כשמושכים את הנשמה (שבגוף) בגלות של מעשים, דיבורים

ומחשבות רעים - יש לכך השפעה גם על ראש "חבל" הנשמה,

על מקור הנשמה הקשורה למעלה, וְכַמְשָׁל הַמוֹשֵׁךְ בְּחֶבֶל -

1 כדי לגרום נחת רוח להקב"ה, כמו בן המשתדל לעשות ככל אשר
2 ביכולתו לגרום לאביו נחת רוח. אהבת ה' ויראת ה' הן שתי המדות חסד
3 וגבורה, מדת החסד והאהבה היא מדתו של אברהם אבינו, שנקרא
4 "אברהם אוהבי", ומדת הגבורה והיראה היא מדתו של יצחק אבינו -

5 "פחד יצחק". בפרק מ"ה, אותו

6 אנו עומדים ללמוד, יסביר

7 רבנו הזקן, שישנו אופן נוסף

8 באפשרותו של יהודי לקיים

9 תורה ומצוות לשמן, - מתוך

10 רגש נשמת־פנימי - והוא, על

11 ידי התעוררות המדה

12 השלישית הראשית של

13 הנפש, מדת הרחמים (שהיא

14 מדת התפארת, מדתו של

15 יעקב אבינו). כלומר, לפני

16 קיומו תורה ומצוות, עליו

17 לעורר ברעיונו את מדת

18 הרחמנות על הניצוץ האלקי

19 של נשמתו, שירד ממקורו

20 במדריגה הגבוהה ביותר -

21 לדרגה התחתונה ביותר, להתלבש בגוף, המקבל את חיותו מ"קליפה"

22 ורחוק תכלית ריחוק מהקב"ה; ומה גם, אם הוא גרם לגלות השכינה על

23 ידי מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הלא טובים, שאז הרחמנות על נשמתו -

24 גדולה יותר. ומתוך רגש רחמנות זה על נשמתו, ילמד תורה ויקיים

25 מצוות. שכן, על ידי תורה ומצוות, שבה הנשמה והניצוץ האלקי המחיה

26 אותה, למקורה באור אינסוף ברוך הוא.

27 עוֹד יֵשׁ דֶּרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי אֵישׁ, לְעֵסֶק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת לְשִׁמּוֹ,

28 - מתוך רגש פנימי של לב ונשמה, עַל־יְדֵי מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב

29 אֲבִינוֹ עָלִיּוֹת־הַשְּׁלוֹם, שֶׁהִיא מִדַּת הַרְחָמִים, - והדרך היא:

30 לְעוֹרֵר בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ תַּחֲלָה - לפני שהוא מקיים תורה ומצוות,

31 רַחֲמִים רַבִּים לְפָנֵי ה' עַל נִיצוּץ אֱלֹהִים הַמְּחִיָּה נַפְשׁוֹ, -

32 האלקית, אֲשֶׁר - הניצוץ האלקי של נשמתו יָרַד מִמְּקוֹרוֹ -

33 שהוא, חַיִּי תַחִיִּים אֵי־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, הַמְּמַלֵּא כָּל עֲלָמִין,

34 - הממלא את כל העולמות ומחיה אותם בחיות פנימית הבאה

35 בהתלבשות ובאופן מותאם לנבראים, וְסוֹכֵב כָּל עֲלָמִין, -

36 מקיף את כל העולמות ומחיה אותם בחיות שלמעלה מן

37 הנבראים, ופועלת בהם בהיותה למעלה מהם, וְכֵלָא קַמִּיָּה

38 כֵּלָא חֲשִׁיב, - הכל לגבי, לא נחשב למאומה. לעומת אינסוף

39 ברוך הוא, נחשב הכל לכולם - הרי במדריגה נעלה זו של

40 אינסוף ברוך הוא, שהוא חיי החיים ומחיה את כל העולמות

41 והנבראים, ולגבי כל העולמות והנבראים נחשבים לכולם - שם

42 הוא מקור הניצוץ האלקי של נשמת יהודי, ומשם ירד הניצוץ,

43 וְנִתְלַבֵּשׁ בְּ"מִשְׁכָּא דְּחוּיָא", - בגוף, הנקרא² "משכא דחויא"

1. "אהבה - הפנימיות, חסד - החיצוניות. וכן ביראה וגבורה - כמבואר באגה"ק טו. קכג, א -" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 2.
כנ"ל פל"א - מהזהר. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: צ"ע בפל"א אם יל"פ שזהו הטעם כאן, אף שהענין אמת, ויותר נ"ל כפשוטו
- דנק' משכא - ע"ש שהגוף לבוש להנשמה - איוב י' יא - ודחויא - מפני שהוא בשיקוץ ראה פל"א. וכאן אין כוונתו רק "משכא",
למעלייתא כבע"ח וכו' שהרי מדבר לצד ההפכי". 4. שיר השירים ז, ו. 5. "תקנ"ז בהוספות ת"י" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.
6. דברים לב, ט.

1 שכשמושכים בקצה התחתון, נמשך, כאמור, גם החלק העליון –
2 כך גם ביחס ל"חבל" הנשמה של יהודי, וכו', – "אולי כוונתו
3 לאגרת התשובה פ"ה דמבאר בארוכה" – הערת כ"ק אדמו"ר
4 שליט"א. וְהוּא סוֹד גִּלּוּת הַשְּׂכִינָה. – שעל ידי מעשיו,

5 דיבוריו ומחשבותיו

6 הרעים של יהודי,

7 המורידים את נשמתו

8 בגלות הקליפות – משפיע

9 הדבר שגם השכינה (מקור

10 הנשמה) היא כביכול

11 בגלות. – הרי, כשאדם

12 ייזכר על כך ויהרהר בזה,

13 זה יעורר בו רגש גדול

14 ביותר של רחמנות על

15 נשמתו ועל מקור נשמתו,

16 ומתוך רגש זה של

17 רחמנות, ילמד תורה

18 ויקיים מצוות, כדי

19 להעלות על-ידן את

20 נשמתו ולאחדה באי"סוף

21 ברוך-הוא. וְעַל זֶה – מה

22 שלמדנו, שגם מקור

23 הנשמה נמצא בגלות,

24 ואשר לכן רחמנות גדולה עליה, נִאמַר: "וַיָּשׁוּב אֶל ה'

25 וירחמנו", – שמשמעותו וירחם על ה' – לְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים

26 עַל שֵׁם ה' הַשּׁוֹכֵן אִתָּנוּ, בְּדַכְתִּיבִי: – כמו שכתוב: "הַשֹּׁכֵן

27 אִתָּם בְּתוֹךְ מִטָּאתָם". – שאפילו כשבני ישראל נמצאים

28 חס-ושלום במצב של טומאה, גם אז ישנו שם הוי' השוכן אתם,

29 ולכן עליו לעורר רחמנות גדולה על שם הוי', זהו פירוש הפסוק:

30 "וַיָּשׁוּב אֶל הוי' וירחמנו" – שיעשה תשובה וישוב אל הוי', על

31 ידי "וירחמנו", על ידי שיעורר רחמים על שם הוי' מקור נשמות

32 ישראל, שהרי "חלק הוי' עמו" – בני ישראל הם חלק משם הוי'.

33 להלן יסיבר רבנו הזקן, כיצד יעקב אבינו השיג בתפילה ובבכי,

34 רחמים רבים לכל ישראל, שכשבני ישראל יהיו בגלות בגלל

35 מעשיהם, דיבוריהם ומחשבותיהם, יוצאו מהגלות על ידי לימוד

36 תורה וקיום מצוות, ויתאחדו עם אי"סוף ברוך-הוא: וְזֶהוּ שֵׁאמֵר

37 הַתּוֹבִי: "וַיִּשָּׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל, וַיֵּשֶׂא אֶת קִלּוֹ וַיִּבֶךְ", כִּי רַחֵל

38 הִיא כֹנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, מְקוֹר כָּל הַנְּשָׁמוֹת, – "מלכות דאצילות",

39 מקור כל הנשמות, נקראת בשם "רחל", וַיַּעֲקֹב בְּמִדְתּוֹ

40 הָעֵלְיוֹנָה, שֶׁהִיא מִדַּת הַרַחֲמִים שֶׁבְּאַצִּילוֹת, הוּא הַמְּעוֹרֵר

41 רַחֲמִים רַבִּים עָלֶיהָ, – יעקב, שהוא מדת הרחמים ד"אצילות",

42 מעורר רחמים רבים על רחל – מקור נשמות ישראל. "וַיֵּשֶׂא אֶת

43 קִלּוֹ" – לְמַעַלְהָ לְמְקוֹר הַרַחֲמִים הָעֵלְיוֹנִים, – הרחמים של י"ג

44 מדות הרחמים, שהם למעלה בהרבה ממדת הרחמים

ליקוטי אמרים

אל ה' וירחמנו לעורר רחמים רבים על שם ה' השוכן
אתנו כדכתיב השוכן אתם בתוך טומאתם. וזש"ה
וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך. כי רחל היא
כנסת ישראל מקור כל הנשמות. ויעקב במדתו
העליונה שהיא מדת הרחמים שבאצילות הוא המעורר
רחמים רבים עליה. וישא את קולו למעלה למקור
הרחמים העליונים הנק' אב הרחמים ומקורם. ויבך
לעורר ולהמשיך משם רחמים רבים על כל הנשמות
ועל מקור כנסת ישראל להעלותן מגלותן ולייחדן
ביחוד העליון אור א"ס ב"ה בבחי' נשיקין שהיא
אתדבקות רוחא ברוחא כמ"ש ישקני מנשיקות פיהו
דהיינו התקשרות דבור האדם בדבר ה' זו הלכה וכן
מחשבה במחשבה ומעשה במעשה שהוא מעשה
המצוות. ובפרט מעשה הצדקה וחסד. דחסד דרועא
ימינא והוא בחי' חיבוק ממש כמ"ש וימינו תחבקני.

רבים על כל הנשמות ועל מקור כנסת ישראל, להעלותן
מגלותן, ולייחדן ביחוד העליון אור אי"סוף ברוך-הוא,
בבחינת נשיקין, שְׁהִיא – בחינת "נשיקין", אֲתִדְבָּקוֹת רִוְחָא
בְּרִוְחָא, – דבקות רוח ברוח, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וַיִּשָּׁקֵנִי מְנִשְׁקִיּוֹת
פִּיהוּ", – כנסת ישראל מבקשת מהקב"ה, שה"חוד" של בני
ישראל עם הקב"ה יהיה באופן של "נשיקין". ב"נשיקות פיהו"
(מפה לפה) ישנה לא רק הדבקות החיצונית שמפה לפה, אלא
גם דבקות של "רוחא" (רוח), של הבל הפה של אחד בהבל הפה
של זולתו. – כך הדבר גם ביחוד של "נשיקין" בין נשמה להקב"ה,
על ידי תורה ומצוות – דְּהֵינּוּ, הַתְּקַשְׁרוֹת דְּבוֹר הָאָדָם בְּדְבַר
ה' – זו הַלְכָה, – שזוהו דיבורו של הקב"ה, וזהו כמו הדבקות
של "נשיקין מפה לפה", וְכֵן – אותו דבר גם בהתאחדות
מִתְּשַׁבֵּה – של האדם, בְּמִתְּשַׁבֵּה, – של הקב"ה, על ידי
ההרהור בתורה, וכן גם וּמַעֲשֵׂה – של האדם בְּמַעֲשֵׂה, – של
הקב"ה, שְׁהוּא מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, – על ידי עשיית מצוות,
מתאחדים המעשה של יהודי בבחינת המעשה שלמעלה.
ובפרט מַעֲשֵׂה הַצְדָּקָה וְחֶסֶד, – שעל ידי שיהודי נותן צדקה
ועושה חסד, נעשית התאחדות מיוחדת בין המעשה שלו לבין
בחינת המעשה של הקב"ה. דְּחֶסֶד דְּרִוְעָא יְמִינָא, – שכן, מדת
החסד היא כביכול למעלה "הורע הימנית", והחסד של האדם
– הוא "כלי" ל"דרועא ימינא" של הקב"ה¹¹. וְהוּא בְּחִינַת חֲבֻק

7. ישע"י נה, ז. 8. ויקרא טז, טז. 9. בראשית כט, יא. 10. "לקו"ת דברים סב, ד" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הצ"צ (לאיכה ע' כג) שמעתיק ומפרש קטע מ'ז – מעתיק 'להעלות מירידתו'". 12. שיר השירים א, ב. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכל הגוף נכלל בימין – אגה"ק סליב – כי למש"כ ובפרט".

17 בחינת "נשיקין" ממש¹⁶. וְהִנֵּה, עַל־יְדֵי־זֶה — שיחודי יעורר
18 רחמים על נשמתו, והתעוררות רחמים זו תביא אותו ללימוד
19 תורה ולקיום מצוות — הרי על ידי התעוררות רחמים זו — יָבֹל
20 לְבַא לְבְחִינַת "אַהֲבָה רַבָּה" בְּהַתְגַּלּוּת לְבָב, — שירגיש בלבו
21 את האהבה הגדולה
22 להקב"ה, בְּדִבְרֵי־יָבֵב¹⁷ —
23 כמו שכתוב: "לִיעֲקֹב
24 אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אֲבֹרָתָם",
25 — משמעות פסוק זה
26 ברוחניות נפשו של יהודי,
27 היא: בשעה שמדתו של
28 אברהם, מדת האהבה,
29 בהעלם, וצריכים "לפדותה" ולגלותה — הרי יעקב, שהוא מדת
30 הרחמים, הוא הפועל פדיה והתגלות זו, שעל ידי התעוררות
31 רחמים — מגלים את האהבה — מדתו של אברהם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר
32 בְּמָקוֹם אַחֵר:

ליקוטי אמרים

ועסק התורה בדבור ומחשבת העיון הן בחי' נשיקין
ממש. והנה ע"י זה יכול לבוא לבחי' אהבה רבה
בהתגלות לבו כדכתיב ליעקב אשר פדה את אברהם
כמ"ש במ"א:

1 מְשִׁיבָה¹⁴, — כמו שהדבר באדם, שאחד מביטויי האהבה שלו, הוא
2 "חיבוק", האהבה מחבק את הנאהב — כך כביכול מחבק החסד
3 שלמעלה, את היהודי שעושה צדקה וחסד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב¹⁵:
4 "וַיִּמְיֶנִי הַתְּחַבֵּקֵנִי", — "יד ימינו" של הקב"ה, שהיא בחינת ימין
5 וחסד שלמעלה, מחבקת
6 אותי, וְעַסְק הַתּוֹרָה
7 בְּדִבּוּר וּמַחְשַׁבַת הָעִיּוֹן —
8 בשכל שבתורה, הֵן¹ ועסק התורה בדבור ומחשבת העיון הן בחי' נשיקין
9 בְּחִינַת נְשִׁיקִין מְשִׁיבָה² —
10 שכן, כאן היחוד הוא בשני³
11 האפנים: האופן שבו⁴
12 דיבורו של האדם מתאחד
13 בדיבור שלמעלה, שזהו תורה (שה"יחוד" בא על ידי הדיבור
14 בדברי תורה); והיחוד של "רוחא ברוחא" (רוח ברוח) — מחשבתו
15 ושכלו של האדם מתאחדים במחשבה ובשכל שלמעלה, על ידי
16 הבנת שכל התורה, שהיא חכמתו ושכלו של הקב"ה, וזוהי

יום חמישי ד' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סה, פרק מז ויש דרך... עד עמ' סה, חבירו אליו.

59 מעל גלי האתר, בארצות הברית) פרק מז, הפנה מחבר הספר את
60 השאלות הבאות אל הרבי שליט"א: לא מובן לכאורה, מדוע מפסיק
61 בפרק מז"ה — בעבודה מצד מדת התפארת — בין אופני עבודה שמצד
62 אהבה? — כי הלא גם האהבה ד"כמים הפנים" (דפרק מז) הוא אופן
63 דהתעוררות אהבה. והאם יש
64 מקום לומר אשר מפני שעד
65 כאן דיבר באופנים שאמר
66 עליהם שהם "קרוב מאד",
67 וכאן מדבר באופן שהוא קרוב

ליקוטי אמרים

פרק מז ויש דרך ישר לפני איש שוה לכל נפש
וקרוב הדבר מאד מאד לעורר

33 פָּרָק מו. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, דרך נוספת, כיצד לקיים תורה
34 ומצוות "בלבבך", מתוך רגש הלב — במדת הרחמים, מדתו של יעקב אבינו:
35 לעורר רחמנות על נשמתו ועל מקור נשמתו, ומתוך רגש זה, לקיים תורה
36 ומצוות, כדי להשיב את הנשמה למקורה ולהוציא את מקור הנשמה
37 מגלות, שהוגלה לשם, עקב
38 מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו
39 הלא־טובים.
40 בפרק מז, אותו אנו מתחילים⁶
41 ללמוד, יסביר רבנו הזקן,
42 שקיימת דרך נוספת השווה לכל נפש (וקרובה מאד מאד) — לעורר את
43 אהבתו המסותרת של יהודי, שתהיה בהתגלות בלבו תוך אהבת הלב—
44 שלהבת להקב"ה. ואהבה זו תביא אותו לקיום תורה ומצוות, וכן לעמוד
45 ולנצח את כל הגורמים, הפנימיים והחיצוניים, המפריעים לעניני עבודת
46 ה'. זאת, על ידי התבוננותו — שכשם שבטבע האדם, כשמישהו מגלה
47 לולת אהבה חזקה — הרי זה מומין, ממילא, אהבה חזרת מהזולת אליו;
48 ובמיוחד אם זה שמגלה את האהבה הוא אדם גדול ביותר, וזה שכלפיו
49 מגלים את האהבה הוא אדם נחות ביותר, הרי בודאי יעורר הדבר בו
50 אהבה חזרת עמוקה לאדם הגדול — על־דרך־זו, ובמדה מרובה בהרבה,
51 צריך להיות ביחס לאהבה הגדולה והבלתי מוגבלת שהראה, ומראה,
52 הקב"ה לבני ישראל, החל ממה שהקב"ה בחר בהם מכל העליונים
53 ותחתונים, הוציאם ממצרים ונתן להם את התורה והמצוות. אהבה זו
54 מראה הקב"ה לבני ישראל בכל הזמנים — הרי שבדאי על אהבתו זו של
55 הקב"ה, לעורר בבני ישראל אהבה גדולה להקב"ה; וכשם שהקב"ה סילק
56 את כל המניעות לבריאת העולם, בגלל אהבתו לאדם התחתון, לבני
57 ישראל (כמבואר בארוכה בפרק מט"ז) — כך על בני ישראל לסלק את
58 הגורמים המפריעים לעבודת ה'. כשהחלו ללמוד (בשיעורי ה"תניא"

14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והדיוק ממש — יל"פ כי גם ע"י תורה נק' חיבוק (לעיל ספ"ד)". 15. שיר השירים ב, ו. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הדיוק ממש — יל"פ כי בכללות גם ע"י המצות נשיקין, כדלעיל, וראה ג"כ ספמ"ט". 17. ישעי' כט, כב.

- 1 מאירה בתקף אורה פאש בוערה בהתגלות לבו ומחו, -
 2 עד שהיא תפעל עליו למסור נפשו לה' וגופו ומאדו - ודבר
 3 זה ייעשה בקל לב ובכל נפש ומאד, - במסירות בלתי
 4 מוגבלת של עצם הנפש, מעמקא דלבא - מעומק הלב, באמת
 5 לאמתו, ובפּרַט - מסוגל
 6 האדם לעורר אהבה זו,
 7 בשעת קריאת שְׁמַע
 8 וברכותיה, כמו
 9 שיתפאר. - לקמן,
 10 השייכות המיוחדת של
 11 קריאת שמע וברכותיה
 12 להתגלות אהבה זו. והוא,
 13 - הדרך לגלות אהבה זו,
 14 היא: כְּאִשֶּׁר יִשִּׁים אֵל
 15 לְבָבוֹ - כאשר יתעמק אדם
 16 ברצינות, מה שְׁאֵמֵר
 17 הַתְּנוּבִי: "כִּמְיֵם הַפְּנִים
 18 לַפְּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם
 19 אֵל הָאָדָם"; פִּירוּשׁ,²
 20 כְּמוֹ שֶׁכְּדָמוֹת וְצוּרֵת הַפְּנִים שֶׁהָאָדָם מֵרָאָה בְּמִים, כֵּן
 21 נִרְאָה לוֹ שֵׁם בְּמִים אוֹתָהּ צוּרָה עֲצֻמָּה - כשאדם מסתכל
- במים, משתקפת במים אותה צורת-פנים של האדם המסתכל;
 ולא רק הצורה החיצונית של הפנים משתקפת במים, אלא גם
 תווי הפנים המבטאים רגשות ותנועות הנפש הפנימיות, כמו
 שמחה, עצב וכדומה, כִּכָּה מִמֶּשׁ לֵב הָאָדָם הַנֶּאֱמָן בְּאַהֲבָתוֹ
 לְאִישׁ אַחֵר, הֲרִי
 הַאֲהָבָה זוֹ מְעוֹרֶרֶת
 אֲהָבָה בְּלֵב חֲבֵרוֹ אֵלָיו
 גַּם-כֵּן לְהוֹיֹת אוֹהֲבִים
 נֶאֱמָנִים זֶה לָזֶה, - עצם
 קיום רגש האהבה בלבו
 של אחד לשני, מעורר
 אהבה חוזרת בנאהב,
 שבלבו משתקפת חזרה
 אהבה לאוהב הראשון;
 בְּפֶרֶט כְּשֶׁרוֹאֶה אֲהָבָת
 חֲבֵרוֹ אֵלָיו. - כשאהבתו
 לשני אינה נשארת ברגשי
 הלב בלבד, אלא הוא
 מראה את אהבתו
 שתיראה גם לעיני השני - הרי זה בודאי מעורר אהבה בשני
 אליו.

יום שישי ה' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סה, והנה זהו טבע... עד עמ' סה, לאהבת המלך:

- 43 וְהֵנָּה, וְהוּא טָבַע הַנְּהוּג בְּמִדַּת כָּל אָדָם, אֵף אִם שְׁנִיָּהם
 44 שְׁנִיִּים בְּמַעֲלָה. - לא
 45 שהאחד הוא אדם גדול
 46 והשני אדם פשוט, אלא
 47 שניהם הם באותה מעלה
 48 ובאותו מעמד - גם אז
 49 טבעי הדבר שאהבתו של
 50 האחד מעוררת בשני
 51 אהבה חוזרת. וְעַל-אַחַת
 52 בְּמַה-יִכְבְּדוּהוּ, אִם מֶלֶךְ -
 53 איזה מלך? גָּדוֹל וְרַב -
 54 מלך על מדינות רבות מֵרָאָה אֲהָבָתוֹ - ואיזו אהבה?
 55 הַגְּדוֹלָה וְהַעֲצוּמָה - ולמי הוא מראה אהבה גדולה ועצומה
- זו? - לְאִישׁ הַדִּיּוֹט וְנִבְזָה וְשֹׁפֵל אֲנָשִׁים וּמְגוֹל הַמַּטְּל
 בְּאַשְׁפָּה, - כיצד, ובאלו
 דרכים מראה המלך את
 אהבתו הגדולה? - ויִוָּרֵד
 אֵלָיו - אל אותו איש
 הדיוט ונבזה וכו', מִמְּקוֹם
 כְּבוֹדוֹ עִם כָּל שְׂרָיו
 יַחְדָּו, וּמִקְוֵמוֹ וּמִדִּימוֹ
 מֵאַשְׁפָּתוֹ, וּמִכְנִסוֹ
 לְחִיכָלוֹ הַיָּבֵל הַמְּלָךְ, -
 ובהיכל המלך עצמו, הוא
 מכניס אותו חֶדֶר לַפְּנִים מְחֹדֵר, - בחדרו הפרטי והאישי,
 מִקְוֵמוֹ שְׂאִין כָּל עֶבֶד וְשֶׁר נִכְנֵם לְשָׁם, וּמִתְחִיךְ עִמּוֹ שָׁם

ליקוטי אמרים

1. משלי כז, יט. 2. מחבר ספר זה, שאל: מה הכוונה בתיבת "פירוש" אחר שמביא הפסוק "כמים הפנים וגו'": האם זה לשלול פי' התרגום וכו' רק לפרש כמו רש"י והמצודות? או שיש בזה הוספה גם על פירושו? (לכאורה בתיבות "דמות וצורה" מרומז כמו המצודות - "פנים שוחקות וכו'"). על כך ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תיבת 'פירוש' (שאחר הפסוק כמים הפנים וגו') היא לשלול הפי' הפשוט. ועצ"ע איך ליישב הפי' שבתניא בכתוב. - כי ענינו דס' משלי הוא ככתוב בתחלתו: לדעת חכמה ומוסר וגו' - ללמד מוסר ואיך להתנהג וכו'. ובמילא גם כתוב זה פי' הוראה שכמים הפנים לפנים, כן (צ"ל) לב האדם אל האדם, ולא לשלם רעה תחת טובה וכיו"ב. וכמו בשארי מוסרי ס' משלי - מהם כמה שבקל יוכל לקיימם, וכמה מהם שצ"ל דוקא עבודה קשה בהם. ואין כל ראי' כלל לנדרו"ד. ומפרש - אדה"ז הפי' שהדמיון "כמים" - הוא בכל הפרטים, שכמו שכמים הפנים לפנים - וא"א אחרת, כי זהו בטבע, כן "טבע הנהוג במדת כל אדם" (ואפי' לעבודה קלה אין זקוק - ורק שימת לב לזה, משא"כ כשחושב בענין אחר שא"א לחשוב ב' מחשבות). לפי' אדה"ז הפי' וההוראה י"ל בדא"פ: כיון שבטבע כמים גו' כן לב גו' - עליו להשתדל ביותר באהבתו (כיון שעיי"ז יפעול גם בחבירו) ואפילו אם לע"ע חבירו שונא - ג"כ ינסה כו' וראה אגה"ק סו"ס ב"י.

20 שתתעורר בלבו למלך, תהיה באופן, שנפשו תשתפך בכלות
21 הנפש אל המלך. להלן יסביר רבנו הזקן, שכל הפרטים
22 האמורים במשל, של מלך בשר ודם, ישנם, ובמדה נעלה
23 ביותר, בנמשל, של מלך מלכי המלכים, הקב"ה, המלך הגדול
24 של כל העולם, שהראה
25 אהבה גדולה כזו לעם
26 ישראל, בשעה שהיו
27 במצב הנחות ביותר,
28 בהיותם במצרים,
29 והוציאם משם והעלה
30 אותם למדרגות הנעלות
31 ביותר בשעת מתן תורה,
32 שעל ידי תורה ומצוות
33 מתאחדים בני ישראל
34 במדה הנעלה ביותר של
35 התאחדות. ולא רק אז אלא בכל זמן ובכל שעה, קיים מצב זה
36 בין הקב"ה לבין בני ישראל – ולפיכך ההתעמקות בכל האמור,
37 באופן של "כמים הפנים לפנים" – מעוררת בבני ישראל, אהבה
38 גדולה ביותר להקב"ה.

1 בַּחוּד וְקִרְיֹב אֲמִיתִי וְחִיּוּבִי וְנִשְׁוֹק – המלך מחבק אותו
2 ומנשקו, והוא מחבק את המלך ומנשקו, וְאֲתִדְבָּקוֹת רֹחָא
3 בְּרוּחָא – והם מתדבקים ומתאחדים רוח ברוח, כָּכָל לֵב וְנִפְשׁ
4 – וכשמוֹלךְ גדול כזה מראה אהבה גדולה כזו וקִרְיֹב גדול כזה
5 לאדם נחות כזה, הרי –
6 עַל־אֲחַת־כַּמְהָ־יִכְמָה
7 שֶׁתִּתְעוֹרֵר מִמִּילָא
8 הָאֲהָבָה בְּפֹלָה
9 וּמִכִּפְּלֵת בְּלֵב הַחֲדִיטִים
10 וּשְׁפֵל אֲנָשִׁים הָיָה אֵל
11 נִפְשׁ הַמֶּלֶךְ
12 בְּהִתְקַשְׁרוֹת הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ
13 מִלֵּב וְנִפְשׁ מִעֲמָקָא
14 דְּלֵבָא – מעומק הלב,
15 לְאִין קִין. וְאֵף אִם לֵב
16 – של אותו אדם פשוט, אליו מראה המלך אהבה כזו, הוּא כָּלֵב
17 הָאֲבֵן – ולא בקלות כל כך מתעורר לבו ברגשי אהבה לזולת
18 – בכל זאת: הֵמָּה יָמָם – לבו, וְהָיָה לַמִּים, וְתִשְׁתַּפֵּף נִפְשׁוֹ
19 בְּמִים בְּכָלוֹת הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ לְאֲהָבַת הַמֶּלֶךְ: – האהבה

ליקוטי אמרים

וקירוב אמיתי וחיוּבִי וְנִשְׁוֹק ואתדבקות רוחא ברוחא
בכל לב ונפש עאכ"ו שתתעורר ממילא האהבה כפולה
ומכופלת בלב ההדיוט ושפל אנשים הזה אל נפש המלך
בהתקשרות הנפש ממש מלב ונפש מעומקא דלבא
לאין קין. ואף אם לבו כלב האבן המם ימם והיה למים
ותשתפך נפשו כמים בכלות הנפש ממש לאהבת
המלך:

16 – של אותו אדם פשוט, אליו מראה המלך אהבה כזו, הוּא כָּלֵב
17 הָאֲבֵן – ולא בקלות כל כך מתעורר לבו ברגשי אהבה לזולת
18 – בכל זאת: הֵמָּה יָמָם – לבו, וְהָיָה לַמִּים, וְתִשְׁתַּפֵּף נִפְשׁוֹ
19 בְּמִים בְּכָלוֹת הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ לְאֲהָבַת הַמֶּלֶךְ: – האהבה

יום שבת קודש ו' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סה, והנה ככל הדברים... עד עמ' 130, כנ"ל באריכות:

49 גדולתו של הקב"ה היא למעלה מחקר והבנת השכל, כך –
50 שהדברים הם כמו שהם במשל מלך גדול ורב, אלא שבנמשל,
51 גדלותו של המלך, הקב"ה, היא למעלה באי־ערוך מאשר
52 גדלותו של המלך בשר־ודם הגדול; ובהשוואה למשל, שמדובר
53 במלך שהוא לא רק
54 "גדול" אלא גם "ורב",
55 שהוא מולך בהרבה
56 מדינות – גם בנמשל כך,
57 אלא שם זה במדה גדולה
58 ורבה יותר באי־ערוך,

39 ובלשון ה"תניא": וְהֵנָּה, כָּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה – שפורטו במשל
40 המלך הגדול וההדיוט ושפל אנשים, וְכָכָל הַחֲדִיטִים הָיָה, –
41 באופן האהבה שהמלך מראה לאותו הדיוט, וְגִדּוֹל יֵתֵר מְאֹד
42 בְּכַפְּלֵי כַּפְּלִים לְאִין קִין, – מכפי שהדברים מופיעים במשל
43 המלך, עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהֵינוּ.
44 – הקב"ה הראה לבני
45 ישראל, אהבה גדולה
46 בהרבה, בלי גבול, מאשר
47 אופן האהבה שבמשל. כִּי
48 לְגִדּוֹלֵתוֹ אֵין חֶקֶר, –

ליקוטי אמרים

והנה ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה
וגדול יתר מאד בכפליים לאין קין עשה לנו
אלהינו כי לגדולתו אין חקר ואיהו ממלא כל עלמין וסובב

3. בהתאם לכך – לומד הרבי שליט"א (בהערה שהובאה בהתחלת הפרק) יובן, מדוע בדרך זו – "שוה לכל נפש" לאהוב את הקב"ה, ולא זו בלבד שזה "קרוב", אלא "קרוב מאד", ויתירה מזו: "קרוב הדבר מאד מאד" (כפי שרבנו הזקן מתבטא בסוג זה של אהבה).
היא "שוה לכל נפש" מצד ההתבוננות הכללית של כמים הפנים. שכן, הרי זה טבע בכל אחד, שאהבה שמראים לו – מעוררת בו אהבה חוזרת; ו"קרוב הדבר" גם כששניהם שווים במעלה, והיא גם קרובה "מאד", מחמת שבענינו בנמשל של הקב"ה ובני ישראל, הרי לא שייך ששניהם יהיו שווים במעלה, אלא, זהו כמו במשל, כשמוֹלךְ גדול ורב מראה אהבה לאיש שפל, כך הרי ודאי הדבר שעל אהבתו של הקב"ה לישראל, לעורר בהם אהבה להקב"ה; ועוד פעם "מאד" בנוסף ל"מאד" הראשון – שכן, אהבה זו מיוחדת בכך, שכלל שבמדרגתו והבנתו של האדם נחותה יותר – קרוב הדבר יותר לעורר את האהבה, שהרי ככל שהוא נחות יותר, מחייבת אותו האהבה שהקב"ה מראה לו – לעורר בו אהבה גדולה להקב"ה. דבר זה מודגש בדרגות השונות הנזכרות במשל: כששניהם שווים במעלה (שגם אז זה מעורר אהבה); "מלך" – כשמעורר האהבה הוא מלך – בודאי שזה מעורר אהבה חוזרת; גדול – עוד יותר, ורב – עוד ועוד יותר. וכך גם בקצה השני, אל מי שמראים את האהבה, נזכרות גם כן דרגות שונות: שלא זו בלבד שאין הוא שווה למלך, אלא, ראשית כל – הוא "הדיוט", יתר על כן – "נבזה", ויתירה מזו – "שפל אנשים", וכך הלאה. על כל פנים, הרי ככל שהוא למטה במדרגתו ובהשגתו – עליה לעורר יותר ויותר את האהבה בו. ולכן זה "מאד מאד", שלא זו בלבד שזה "מאד", שאין היא דומה במעלה, אלא האהבה היא מהקב"ה לאדם – אלא, יתירה מזו, אם הוא נחות יותר – בודאי שזה צריך לעורר בו אהבה חוזרת. זהו החידוש ב"דרך" שבפרק זה, לגבי הדרכים איך לעורר אהבת ה' שלמדנו בפרקים הקודמים. שכן, בפרקים הקודמים דובר שאפילו אם מדרגתו והשגתו של האדם נחותות, בכל זאת יש בכוחו לעורר אהבת ה' ויראת ה' וכו'. ואילו, כאן מוסבר, להיפך, שכלל שמדרגתו והשגתו של האדם נחותות יותר – בכוחו יותר לעורר את האהבה. שכן, כאמור, אין הוא זקוק ל"התבוננות" מיוחדת, כִּי־אם ל"שימת

25 מִשְׁשׁ חֲשִׁיבִי, - וכל אלה האמורים, נחשבים לכלום לגבי
26 הקב"ה, ובטלים במציאות מִשְׁשׁ, כְּבִטּוּל דְּבוּר אֶחָד מִשְׁשׁ
27 לְגַבִּי מַהוּת הַנֶּפֶשׁ הַמְדַּבֶּרֶת וְעֲצֻמוּתָהּ, - הנפש כוללת את
28 כוח הדיבור, כְּעוֹד שְׁהִיָּה דְּבוּרָה - של הנפש, עֲדִין
29 בְּמַחֲשַׁבְתָּהּ אוּ בְּרָצוֹן
30 וְחִמְדַּת הַלֵּב, כְּנֻכָּר
31 לְעֵיל בְּאֲדִיכוּת: - כפי
32 שנתבאר באריכות
33 בפרקים ב' וכו', עד כמה
34 אין לדיבור אחד ויחיד
35 ערך כלל לגבי הנפש
36 המדברת, גם לאחר
37 שהאדם כבר ביטא את
38 המלה (שאו היא נראית
39 כמציאות לעצמה), וכל
40 שכן כשהדיבור נמצא
41 עדיין בתוך הנפש
42 המדברת, ויותר מכך, - כשהדיבור נמצא עדיין במחשבה, ויותר
43 מכך - כשהדיבור נמצא עדיין בחמדת הלב (שמכל אלה נובע
44 הדיבור. שכן, אדם מדבר מה שהוא חושב לפניו במחשבה
45 ומה שהוא רוצה וחומד לפניו בלבד לדבר) ושם - דיבור יחיד
46 ואחד זה בטל לגמרי ואינו נרגש כלל למציאות; כך גם למעלה,
47 הדיבור, ממנו נוצרים וחיים המלאכים, העולמות והנבראים -
48 כלול תמיד במקורו, וממילא הוא בטל במציאות לגמרי;

1 שכן - וְאִיהוּ מִמְּלֵא כָּל עֲלָמִין וְסוּבֵב כָּל עֲלָמִין, - הקב"ה
2 ממלא ומקיף את כל העולמות; וְנִדְעָ מוֹהֵר הַקָּדוֹשׁ וְהָאֵל
3 וְלֵ - אודות, רְבוֹי הַחֵיכָלֹת - "היכלות" הם מדריגות כלליות
4 בכל עולם מהעולמות העליונים, וְהַעוֹלָמוֹת עַד אֵין מִסְפָּר,
5 וְכָל עוֹלָם וְחֵיכָל רְבוּא
6 רְכִבּוֹת מִלְּאָכִים לְאֵין
7 קֵץ וְתַכְלִית, וְכִמּוֹ
8 שְׁכָתוֹב בְּנִמְרָא: כְּתִיב
9 - כתוב: "הִישׁ מִסְפָּר
10 לְגִדּוּדֵיו", - היש מספר
11 לגדודי המלאכים שלו?
12 וְכָתִיב - ופסוק אחר
13 אומר: "אֵלֶּה אֲלֵפִין
14 יִשְׁמְשׁוּנִיהָ, וְרָבּוּ רַבָּן
15 קְדָמוּהִי כו", - אלף
16 אלפים משמשים אותו,
17 וריבוא רבבות עומדים
18 לפניו; הרי, מוכח מהפסוק השני, שקיים מספר מוגבל, אלא
19 שהמספר הוא גדול ורב ביותר, ואילו בפסוק הראשון כתוב
20 שאין להם מספר כלל: וְיִשְׁשִׁי - והגמרא מתרצת: "אֵלֶּה אֲלֵפִין
21 וְכו'" - מִסְפָּר גִּדּוּד אֶחָד, - מה שכתוב בפסוק השני "אלף
22 אלפין וכו'" המדובר במספר הפרטים שבמחנה מלאכים אחד,
23 אֲבָל לְגִדּוּדֵיו - אֵין מִסְפָּר, - בפסוק הראשון מדובר על
24 "גדודיו" - מחנות, ולדם אין מספר כלל. וְכָלֶם קָמִיהָ כָּלָא

לב' לענין של "כמים הפנים", וזה - כאמור - הרי מחייב, שכלל שהוא נחות יותר - יותר ויותר זה צריך לעורר את האהבה. 4. חגיגה יג, ב. 5. איוב כה, ג. 6. דניאל ז, י.

המשך ביאור למס' בכורות ליום רביעי עמ' ב

17 אֲלֵעֲזֹר בֶּן יַעֲקֹב אִמֶּר, בְּהִמָּה נֶסֶח שֶׁשִּׁפְעָה חֲרַרַת דָּם -
18 שהפילה חתיכת דם, והוא סימן שהיה ולד ברחם הבהמה
19 שנימוח בדם, ונעשתה ממנו חררה זו, הָרִי זוּ תִקְבֵּר - קוברים
20 את החררה, אף שאין בה שום קדושה, כדי לפרסם שהבהמה
21 הפילה וידעו שנפטרה מן הבכורה, וְפִטְמֹרָה מִן הַכְּבוֹרָה - אם
22 לאחר מכאן תלד זכר, אינו קדוש.

גמרא

23 הגמרא דנה בדיני הטומאה של החררה, ובטעם שהיא טעונה
24 קבורה: תָּנִי רַבִּי חִיָּא בשם רבי אליעזר בן יעקב, שהחררה אִינָה
25 מִטְּמֵאָה לֹא בְּמִנְעָה וְלֹא בְּמִשְׁא, כלומר, אף שהנפל מטמא במגע
26 ובמשא כמו נבילה, מכל מקום חררה זו אינה מטמאה, מקשה
27 הגמרא: וּמֵאַחֵר דְּאִינָה מִטְּמֵאָה לֹא בְּמִנְעָה וְלֹא בְּמִשְׁא, ומשמע
28 מכך, שאין בה ולד שנימוח, אם כן אִמָּא תִקְבֵּר - מדוע שנינו
29 במשנה שצריך לקבור אותה.
30

1 שואלת הגמרא: לִימָא תִּיהִי תִּיּוֹבָתָא דְּרַב וְשִׁמְוָאֵל - האם
2 נאמר שמברייטא זאת תהיה פירכא על רב הסובר שהוא ודאי
3 בכור, ועל שמואל הסובר שהוא ספק בכור, ולא הוכיחו
4 משתיקת המוכר שבודאי אין איסור לקונה. מתרצת הגמרא: רב
5 ושמואל סברו שאין לדמות את חיוב המוכר להזהיר מפני איסור
6 'אותו ואת בנו', לבין חיובו להזהיר שהולד שיוולד מבהמתו
7 יהא בכור, משום דְּהָתָם - שם לגבי איסור 'אותו ואת בנו',
8 בְּמוֹכֵר תִּלְיָא מִלְּתָא - חובת האזהרה מוטלת על המוכר, וכיון
9 שלא הוזהר, מוכח שלא מכר את אמה או בנה של בהמה זו,
10 ואילו הָתָא - כאן, לגבי הוולד הנולד מבהמה שלקחה מישראל,
11 בְּלוֹקֶחַ תִּלְיָא מִלְּתָא - חיוב הפרשת הבכור מוטל על הקונה,
12 ועליו מוטל לברר האם בהמתו חייבת בבכורה, ואין דין המוחיב
13 את המוכר להודיע לקונה את מצב הבהמה, ולכן אי אפשר
14 להוכיח שאינו בכור ממה שלא הודיעו המוכר על כך.

משנה

15 המשנה מבררת את הדין של בהמה שהפילה חתיכת דם: רַבִּי
16

יום ראשון

יום רביעי

ל ניסן, ר"ח, טו לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קמה"קנ.

תניא: ואף אם . . . 126 מצרפה כו'.

ההתועדות דסעודה שלישית, שבת מברכים, ויומי דפגרא - בראשי חודשים ומועדי אנ"ש - צריכים להתקיים בבית הכנסת. ההתועדות דמלגה מלכה - אצל אנ"ש שיחיו בבתייהם הפרטיים.

יום שני

יום חמישי

א אייר, ב דר"ח, טז לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, חמישי עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: והנה ב' . . . סד אהבת עולם.

מען האט געזאגט אמאל פאר'ן טאטען - אין א פארבריינגען ספירה-צייט אין די יאהרען תרנ"א-ג: דעם אלטען רבין'ס חסידים פלעגען אלעמאל ציילען. דער ווארט איז דעם טאטען זייער געפעלען געווארען. ואמר: אזוי איז דער ענין העבודה. די שעות דארפען זיין געציילטע, דאן זיינען די טעג געציילטע. אז עס גייט אוועק א טאג, דארף מען וויסען וואס מ'האט אויפגעטאן און וואס מ'דארף ווייטער טאן . . . בכלל דארף מען זעהן אז דער מארגען זאל זיין א סך שענער ווי דער היינט.

פעם אמרו בנוכחות אבא - בהתועדות של ימי הספירה בשנים תרנ"א-ג - חסידי אדמו"ר הזקן היו תמיד סופרים. הפתגם מאד מצא חן בעיני אבא, ואמר: זוהי ענינה של "עבודה"; השעות צריכות להיות ספורות, ואז הימים ספורים. כשעובר יום, צריך לדעת מה פעלו ומה יש לפעל בעתיד.. יש להשתדל תמיד שה'מחר' יהיה הרבה יותר "יפה" מאשר 'היום'.

יום שלישי

יום ששי

ב אייר, יז לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קדושים, ששי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: רק שאעפ"כ . . . וכנודע.

יום הולדת את אדמו"ר - בשנת תקצ"ג.

צו זיבען יאהר האט עם אמאל דער צ"צ פארהערט. דער זיידע האט געמאכט אזוי גוט, אז זיין מלמד איז זייער נתפעל געווארען, האט זיך ניט געקענט איינהאלטען און געזאגט דעם צ"צ: הא, וואס זאגט איהר, ער מאכט גוט. דער צ"צ האט איהם געענטפערט: וואס איז די התפעלות, אז תפארת שבתפארת מאכט גוט.

יום הולדת את אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] - בשנת תקצ"ג.

בגיל שבע, אדמו"ר ה"צמח צדק" בחנו פעם. הסבא כל כך הצליח, שהמלמד שלו התפעל מאד, לא היה מסוגל להתאפק, ואמר ל"צמח צדק": הא, מה אתם אומרים? הוא מצליח! ענה לו ה"צמח צדק": מה יש להתפעל ש"תפארת שבתפארת" מצליחה?

יום
רביעי

שבת

ג אייר, יח לעומר

ה'תש"ג

הפטרה: ויהי דבר גו' ה'לדרש אתי.

שיעורים. חומש: קדושים, שביעי עם פירש"י.

תהלים: יח"כב.

תניא: פרק מה. עוד יש . . . כמ"ש במ"א.

אין שותים מים קדם הבדלה.

כל המדות, אף גם המדות הלא טובות, או גם רעות על פי תארום ושמותיהם, אפשר להשתמש בהם לעבודת ה' על פי התורה, וכמו שהרב הצדיק רבי משולם זוסיא זצ"ל מהאניפאליא למד פמה דרכים בדרכי העבודה מגנב: א) הצנע לכת ב) מעמיד עצמו בסכנה ג) דבר היותר קטן חשוב כדבר גדול ד) עמל בטרחא גדולה, ה) זריזות ו) בוטח ומקנה ז) אם לא הצליח בפעם הראשונה חוזר הרבה פעמים.

יום
חמישי

יום ראשון

ד אייר, יט לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: כג"כח.

תניא: פרק מו. ויש . . . סה חבירו אליו.

מנהג ישראל שלא לגלח ושלא לספר שערות ראש תינוק עד מלאות לו שלש שנים.

גזירות השערות – אפשרענעש [=תספרת] (של תינוק) – הוא דבר גדול במנהגי ישראל. ועקרו הוא בהחנוך דהשאת פאות הראש. ומיום הגזירה והנחת פאות הראש נהגו להדר להרגיל את התינוק בענין נשיאת טלית קטן וברכות השחר וברכת המזון וקריאת שמע שעל המטה.

יום
שישי

יום שני

ה אייר, כ לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, שני עם פירש"י.

תהלים: כט"לד.

תניא: והנה זהו . . . סה המלך.

רבינו הזקן קבל מר' מרדכי הצדיק ששמע מהבעש"ט: עס קומט אראפ א נשמה אויף דער וועלט און לעבט אפ זיבעציג אכציג יאהר, צוליב טאן א אידען א טובה בגשמיות ובפרט אין רוחניות.

רבנו הזקן קבל מר' מרדכי הצדיק ששמע מהבעל-שם-טוב:

יורדת נשמה לעולם וחהי שבעים-שמונים שנה, כדי לעשות ליהודי טובה בגשמיות ובפרט ברוחניות.

שבת קודש

יום שלישי

ו אייר, כא לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, שלישי עם פירש"י.

תהלים: להלל.

תניא: והנה ככל . . . 130 באריכות.

אמרז"ל: אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה, ופירשו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, אזא דבר תורה וואס מאכט איהם – דעם הערער – פאר א מהלך . ענין ההילוך הוא לעלות מדרגא לדרגא בעילוי אחר עילוי, מעלת הנשמות על מעלות המלאכים, דעלי' זו היא ביותר על ידי עבודה בפועל טוב, טאן א טובה א אידען בגשמיות בכלל וברוחניות בפרט.

אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹנוֹם-לְבָרְכָהּ: "אֵל יִפְטָר אָדָם מִחֻבְרוֹ אֲלָא מִתּוֹךְ דְּבַר הַלָּכָה", וּפְרָשׁוּ הוּד כְּבוֹד קִדְשָׁת אֲבוֹתֵינוּ רַבּוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים, דְּבַר תּוֹרָה כְּזֶה, שְׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ – אֶת הַמַּאֲזִין – ל'מֵהֶלֶךְ'. עֲנִין הַהִלּוֹךְ הוּא לַעֲלוֹת מִדְּרָגָא לְדְרָגָא בְּעִלּוּי אַחֵר עִלּוּי, מַעֲלַת הַנְּשָׁמוֹת עַל מַעֲלוֹת הַמַּלְאָכִים, דְּעֲלִיָּה זוֹ הִיא בְּיֹתֵר עַל יְדֵי עֲבוּדָה בְּפִעֵל טוֹב, לַעֲשׂוֹת טוֹבָה לַיהוּדֵי בְּגִשְׁמִיּוֹת בְּכָלֵל וּבְרוּחָנִיּוֹת בְּפָרֵט.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שישי עמ' ב

הגמרא: אין לומר כן, שהרי מַפְלֵג פְּלִיג – נחלק הוא בדין זה על
 28 חכמים בְּבִרְיָתָא להלן (כד). ואם כן לא על דין זה אמר רב שכך
 29 היא ההלכה, שהרי אמר חוץ מדין שנחלקו בו.
 30 ממשיכה הגמרא: אֲלָא נפרש, שרב אמר כן אֲדַרְבֵּי יוֹסִי בֶן
 31 הַמְּשׁוּלָם, שאמר במשנה להלן (כד) שמותר לתלוש משערות
 32 הבכור, במקום השחיטה. יש לדחות שגם לדין זה לא הוצרך רב
 33 לומר את הכלל שהלכה כן, דְּהָא אָמַר רַב חֲדָא זִמְנָא – שהרי
 34 כבר אמר כן רב, דְּאָמַר רַב (להלן שם) הַלְבָּתָּא בְּרַבִּי יוֹסִי בֶן
 35 הַמְּשׁוּלָם. ומדוע הוצרך לחזור על זה שוב בכלל זה. אלא ודאי
 36 לא על דין זה הוצרך רב לומר כן.
 37 ממשיכה הגמרא: אֲלָא נפרש שרב אמר כן אֲשַׁעֲר בְּעַל מוֹם –
 38 על מה ששנינו להלן (כד) בדין שער של בכור בעל מום שנשר,
 39 ואחר כך נשחט הבכור או מות, אם מותר ליהנות מהשער. דוחה
 40 הגמרא: אי אפשר לומר כן, לפי שמיפְּלֵג פְּלִיג בדין זה עֲקֵבָא
 41 בֶן מַחְלָאֵל וְרַבִּנָּן במשנה שם, שעקביא מן מהללאל מתיר את
 42 השער בהנאה, וחכמים אוסרים. ואם כן לא על דין זה אמר רב
 43 שכן הלכה, שהרי אמר חוץ מדבר שיש בו מחלוקת.
 44 מסיקה הגמרא: לְעוֹלָם – באמת מוכרחים אנו לפרש שדברי רב
 45 שאמר שכן ההלכה, אֲדַרְבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שבמשנתנו
 46 הוא שאמר כן. ולענין מה שהקשו על כך מהברייתא להלן
 47 שנחלקו חכמים על דבריו, מיישבת הגמרא, וְהָא קָא מְשַׁמַּע לֵן
 48 – והשמיע לנו רב בזה, דְּבִרְיָתָא – שמחלוקת שהובאה רק
 49 בברייתא ולא במשנה, לֹא פְּלוּגְתָּא הִיא – אינה חשובה
 50 כמחלוקת, ולכך אין זה בכלל מה שאמר רב חוץ מדבר שיש בו
 51 מחלוקת, אלא הלכה כדברי רבן שמעון בן גמליאל.
 52 מקשה הגמרא: וְכִיֵּן דְּאָמַר רַב הַלְבָּתָּא בְּבִלְיָה פִּירְקֵין בְּר
 53 מַפְּלִיגָתָא,
 54

1 הלכה הם. בין אם מוזכרים הם בשם תנא מסוים, ובין אם מובאים
 2 הם בסתם, ללא שם תנא. בְּר – חוץ מַפְּלִיגָתָא – מדינים שיש
 3 בהם מחלוקת.
 4 הגמרא מבררת לענין איזה דין מהדינים השנויים בפרק זה,
 5 הוצרך רב לומר כלל זה. אומרת הגמרא: אָמַר רַב שְׁשֵׁת,
 6 אָמִינָא – סבור אני לומר, כִּי נִיִּים וְשָׂכִיב רַב אָמַר לְהָא
 7 שְׁמַעְתָּא – שרב אמר שמועה זו, בשעה שנמנם ונשכב לישון.
 8 לפי שיש לתמוה על דבריו, אֲהִיָּא – לענין איזה דין הוצרך
 9 לומר כלל זה שהלכה כמשנה שאין בה מחלוקת. אִילִימָא
 10 אֲרִישָׁא – שעל הדין הראשון המוזכר בפרק זה (לעיל יט) שאמר
 11 רבי ישמעאל שיש גיל מסוים, שודאי הוא שעדיין לא ילדה
 12 הבהמה, והולד הראשון שנולד אחר גיל זה ודאי בכור הוא. ועל
 13 זה אמר רב שהלכה כמשנה זו. הרי (מפליג) [מַפְּלֵג פְּלִיג] רַבִּי
 14 יִשְׁמַעְאֵל וְרַבִּי עֲקִיבָא בדין זה, שלדעת רבי עקיבא, גם אם לא
 15 ילדה הבהמה ולד ממש, אלא הפילה חתיכה, הולד הבא אחריו
 16 אינו בכור. וזה יכול להיות גם בתוך גיל זה. ואם כן לא על זה
 17 אמר רב שכן הלכה, שהרי אמר חוץ מדין שיש בו מחלוקת.
 18 ממשיכה הגמרא: אֲלָא נפרש את דברי רב אֲדַרְבֵּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן
 19 יַעֲקֹב – על דינו של רבי אליעזר בן יעקב שאמר במשנה השניה
 20 (לעיל בא), שבהמה שהפילה חתיכת דם, הולד הבא לאחר מכן
 21 אינו בכור, והחתיכה תיקבר. ועל זה אמר רב שהלכה כדבריו.
 22 דוחה הגמרא: אין לפרש כן, מאחר שיש כלל שְׁמַעְתָּא – שדבריו
 23 של רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, הם קָב – דברים מועטים, וְנִקְי –
 24 שכל מה שאמר הלכה כמותו, ולא היה רב צריך להשמיענו
 25 שהלכה כדבריו.
 26 ממשיכה הגמרא: אֲלָא נפרש שרב אמר כן אֲדַרְבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן
 27 גַּמְלִיאֵל שאמר במשנתנו שבהמה המינקת ודאי בנה הוא. דוחה

מתי אומרים 'עקירה צורך הנחה'?

יום ראשון ל' ניסן ה'תשע"ט

ומשעה שהחץ נעקר ממקומו, התחיל המעשה שמביאו לחיוב מיתה, וחיוב הממון הוא על קריעת הבגד בין 'עקירת' החץ ל'הנחתו' – והרי הם באים כאחד.

ואם כן, מדוע כאן פטור מתשלומין רק אם הגנב הקנה את הבהמה לאחר 'שתנוח בחצר הלוקח', הרי גם אם תחול המכירה כשנכנסה לאויר החצר, יהא פטור מתשלומין, כי תחילת חיוב המיתה היתה בשעת ה'עקירה' ('עקירה צורך הנחה') ואיסורי שבת וגניבה באים כאחד?

ומבאר ה'דברי יחזקאל' (ס"ו כו סק"ח):

כתב ה'מאירי' (בבא קמא ע, ב) שרק בנזקין אמרו 'עקירה צורך הנחה'. והביאור: ניתן לומר 'קים ליה בדרכה מיניה' או בתחילת זריקת החץ שהיא המביאה לידי חיוב שבת או בטוף הגעתו שזהו זמן החיוב, אבל באמצע, בעת מעופו, אין לפטור מטעם 'קים ליה בדרכה מיניה'. ולכן אף שקריעת הבגד היא באמצע מעוף החץ, הרי היא תוצאה מזריקת החץ ומשעה זו מתחיל עיקר חיוב התשלום, וזו גם תחילת חיוב המלאכה בשבת, וכיון שבאים כאחד פטור מתשלום, אבל בגנב שמכר בשבת, המכירה איננה תוצאה מעקירת הבהמה מרשות המוכר, אלא מעצם הימצאות החפץ באויר חצר הקונה, ואם כן עיקר החיוב על המכירה חל בין ה'עקירה' ל'הנחה' ואז אין דין 'קים ליה בדרכה מיניה'.

הלכות גניבה פרק ג, הלכה ה: **גִּנֵּב שֶׁמָכַר בְּשֶׁבֶת... חֵיב לְשֵׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי אַרְבַּעָה וְחֲמִשָּׁה; שְׁאִין בְּמִכְרָה מִיתָה. וְאִם נִעְשֶׂת מְלָאכָה בְּשֶׁבֶת בְּעֵת הַמִּכְרָה, פְּטוּר מִתְּשֻׁלוּמֵי אַרְבַּעָה וְחֲמִשָּׁה. בִּיֶּצֶד? כִּנּוּן שְׁלֹא הִקְנָה לוֹ עַד שֶׁתִּנּוּחַ בַּחֲצֵר הַלּוֹקֵחַ, שֶׁנִּמְצָא בְּשֹׁהַצֵּיא מְרֻשּׁוֹת לְרִשּׁוֹת - אִסּוּר שֶׁבֶת וּמִכְרָה בְּאֵין בְּאִחֲת.**

גנב ומכר בשבת, פטור מתשלומי ד' וה' מדין 'קים ליה בדרכה מיניה' רק אם חיוב מיתה וחיוב תשלומין באו כאחת (לעיל ה"א). ולכן גנב שמכר בשבת וזרק את הגניבה לחצר הקונה, חייב לשלם כי הקנין חל כשהגיעה לאויר החצר, וחיוב שבת חל רק לאחר שתנוח בקרקע החצר. ורק אם הגנב קנה את הבהמה לאחר שתנוח על קרקע החצר, פטור מתשלומין, כי אז "איסור שבת ומכירה באין כאחת".

והקשו אחרונים (ים של שלמה כתובות פ"ג, ג, שער המלך כאן):

לעיל (ה"ב) כתב הרמב"ם שהזורק חץ בשבת מתחילת ארבע אמות לסוף (והמעביר ארבע אמות ברה"ד חייב מיתה) וקרע בגד חברו, "פטור מן התשלומין שאיסור שבת ואיסור גניבה והזיק באין כאחת", כשיטת רבי אבין (כתובות לא, א) שאף שחיוב התשלומין על קריעת הבגד הוא בשעה שהחץ פגע בו תוך כדי מעופו, ואילו חיוב המיתה בא רק לאחר שהחץ הגיע לסוף ארבע אמות, פטור 'שעקירה צורך הנחה' היא

הפקד בעל כורחו

יום שני א' אייר ה'תשע"ט

מיוחד לגבי פועל שרשאי ליטול את השאירות כאשר המנהג הוא לא להקפיד על כך, כי על דעת מנהג זה נשכר מלכתחילה והרי זה כתנאי מתנאי השכירות. ולכן אף אם בעל הבית מקפיד אין הוא רשאי לבטל את תנאי השכירות. ובאופן אחר יש לבאר:

במקור של הלכה זו בגמרא (ב"ק קט, א) נאמר כי דברים שאין דרך להקפיד עליהם 'אין בהן משום גזל' ומשמעות הלשון היא שמפאת ערכם המועט הם מופקרים מצד עצמם, ואף אם מאן דהו מקפיד עליהם, אין מתחשבים בו כי מחמת חוסר חשיבותם אין עליהם בעלות כלל, ולכן לגביהם אין צורך בפעולת הפקר מצד האדם כי החפץ מופקר ועומד מצד עצמו (ראה לקוטי שיחות יט עמ' 109 ואילך, ובהערה 42).

ולפי זה, אין הנידון כאן דומה לדברי הרמב"ם בהלכות אישות, כי שם מדובר בחפץ שיש לו שווי מסוים והנידון הוא האם בעל הבית מקפיד עליו או לא, אך כאן מדובר בחפץ שאין לו שוויות כלל במקום זה, ולכן אין צורך בהסכמת בעל הבית.

הלכות גניבה פרק ו, הלכה ח: **נִמְכַּרְתָּ שֶׁהִתְרַשׁ מוֹצֵיא בְּמַעֲצָה, שָׁלוּ; וּבְכַשִּׁיל, שָׁל בְּעַל הַבֵּית... וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֵּוּ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, הוֹלִכִין בָּהֶן אַחֵר מִנִּהַג הַמְּדִינָה.**

מדברי הרמב"ם משמע שמנהג המקום הוא הקובע לעניינים אלו, ודבר שאין דרך אנשי המקום להקפיד עליו, אפילו אם בעל הבית מקפיד עליו, מותר לפועל לקחתו. וכן פסק אדמו"ר הזקן (הל' גזילה סכ"ב) וכתב שהטעם הוא משום שהמקפיד 'בטלה דעתו'.

אך בהלכות אישות (פ"ה ה"ח) כתב הרמב"ם שהנכנס לבית חברו ולקח משם חפץ שאין בעל הבית מקפיד עליו וקידש בו אשה – מקודשת 900. ואין הקידושין חלים בוודאות כי יש לחשוש שמא בכל זאת בעל הבית הקפיד. ומכך מבואר שאם מקפיד על החפץ אי אפשר ליטול אותו בעל כורחו, למרות שאין דרך אחרים להקפיד עליו!

ומבאר ה'דברי נחמיה' (אהע"ז יב):

בדרך כלל, אי אפשר ליטול חפץ בעל-כרחו של הבעלים אף כשאחרים אינם מקפידים עליו, אך בהלכה זו נאמר דין

מדוע אסור להשהות משקל חסר?

יום שלישי ב' אייר ה'תשע"ט

ואפילו לעשות המדה עִבְיָה שֶׁל מִימֵי רִנָּלוּם, אִסּוּר; שְׁאֵף עַל פִּי שְׁאִין זֶה לִזְקָה וּמוֹכֵר בֶּה, שְׁמָא יָבֹוא מִי שְׁאִינוּ יוֹדֵעַ שֶׁהִיא

הלכות גניבה פרק ז, הלכה ג: **כָּל מִי שֶׁשְּׁמָשָׁה בְּבִיתוֹ אוּ בְּתוֹנוֹ מִדֶּה חֲסֵדָה, אוּ מִשְׁקָל חֲסֵד - עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשָׂה...**

חֲסֵדָה, וְיִמְדֵד בָּהּ.

כתב ה'מנחת חינוך' (מצוה תרב סק"ב):

משמעות לשון הרמב"ם היא שעובר ב'לא תעשה' רק אם משהה בביתו מידה חסרה כדי לרמות בה (אף אם בפועל לא השתמש בה), אבל אם משהה אותה לא כדי לרמות, אינו עובר ב'לא תעשה', והאיסור להשהותה אפילו כעביט של מי רגלים (אף שאינו משמש למדידה) הוא מדרבנן, שמא ירחץ אותו ויבוא למדוד בו. וכן כתב הרשב"ם (בבא בתרא פט, ב ד"ה שיששה) שהתורה הזהירה רק "כשיתקנה לו על מנת למדוד בהן" אבל לדעת אדמו"ר הזקן (הל' אונאה סי' ק"א הל' גולה ואברה סק"ב) הדבר אסור מן התורה אף אם אינו משהה כדי לרמות במדידה. וכך כתב: "אסרה התורה להשהות מדה חסרה בביתו... שלא יבואו לרמות בה". ולפי זה, גם מה שכתב הרמב"ם שהאיסור לעשות מידה שמשמשת כעביט של מי רגלים (ואין בדעתו להשתמש בה למדידה) הוא משום "שמא יבא מי

שאינו יודע שהיא חסרה וימדוד בה", כוונתו לאיסור מן התורה, כי דרכו של הרמב"ם לפרש 'טעמא דקרא'. ויש לומר שאף לשיטת הרשב"ם השתיית מידה חסרה, גם לא כדי לרמות, אסורה מן התורה. ומה שכתב שהתורה הזהירה על עשיית מידה חסרה "כשיתקנה לו על מנת למדוד בהן" – הוא משום שהאיסור הוא כאשר יש על הכלי שם 'מידה', ולכן עביט מטונף איסורו מדרבנן (כי אין עליו שם 'מידה') שמא ירחץ אותו ויבוא למדוד בו. והטעם הוא כי השתיית מידה חסרה בבית אינה רק משום שמביאה הפסד ממון לחברו, אלא עצם מציאותה מבטאת את תכונת הערמוניות – כי המדידה מראה לכאורה הנהגה הוגנת המונעת הפסד לחברו, ובאותה פעולה הוא גונב ממנו. ולכן אסרה תורה גם השתיית מידה חסרה בבית (אף שבפועל לא ייגרם עוול לזולת) כי מהותה של מצווה זו היא שלילת הערמוניות של האדם כלפי עצמו.

(לקוטי שיחות כו, עמ' 151 ובהערות שם)

מתי מנתק ה'עשה' את ה'לאו'? יום רביעי ג' אייר ה'תשע"ט

אך צריך להבין:

'לאו' שאינו שווה ל'עשה' – דהיינו שב'לאו' כולם מזהירים ובי'עשה' אין הכל מצווים - אין ה'עשה' מנתק (תמורה ד, ב. רמב"ם הל' תמורה פ"א ה"א), ומטעם זה הממיר שעבר על 'לא יחליפנו ולא ימיר' לזקן, אף שנאמר בו 'עשה' – 'הוא ותמורתו יהיה קודש', כי כולם אסורים להמיר. ואילו ה'עשה' אינו קיים בצבור או שותפים, שאם המירו אינה תמורה, ולכן אין ה'עשה' מנתק את הלאו. ואם כן לענין גזילה, איך מנתק ה'עשה' 'והשיב את הגולה' את הלאו 'לא תחמוד', הרי אין הלאו שווה ל'עשה' כי 'לא תחמוד' ישנו גם אם לקח את החפץ בהסכמת הבעלים ואז אין 'עשה' 'והשיב...)? ויש לבאר כמו שכתב ה'תומים' (סי' צו סק"ז) על יסוד דברי התוספות הנ"ל, ש'עשה' המתקיים על ידי מעשה בידים מנתק גם שני לאוים. וכך גם בכוחו של 'עשה' זה לנתק גם אם ה'לאו' אינו שווה ל'עשה' (הלאו קיים גם כאשר אין 'עשה').

(מנחת חינוך מצוה לח סק"ג)

הלכות גזלה ואבדה פרק א הלכה א: כָּל הַגּוֹלָה אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁנָּה פְּרוּמָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: "לֹא תִגְזֹל". וְאֵין לִזְקֵן עַל לֹא יִהְיֶה, שֶׁחֲרִי כִּתְּבוּ נִתְּקוּ לַעֲשֶׂה, שְׁאֵם גִּזְל - חֵיב לְתַחֲוִיר, שְׁנֵאמַר: "וְהָשִׁיב אֶת הַגּוֹלָה אֲשֶׁר גִּזַּל", זֶה מִצְוַת עֲשֶׂה. יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת: מִדּוּעַ אֵין לִזְקֵים עַל הָלֹא, הֲרִי בְּכָל גִּזְלָה עוֹבֵר גַּם עַל "לֹא תִחְמֹד" (לְהֵלֵךְ הֵ"ב), וְאִמְרוּ בַּגִּמְרָא (תמורה ו, ב. וכו' הרמב"ם הל' תמורה פ"א ה"א) ש'עשה' אחד אינו מנתק שני 'לאוים'?

ויש לומר על פי דברי התוספות (חולין פ, ב ד"ה הנח), ש'עשה' אחד אינו מנתק שני 'לאוים' רק כאשר ה'עשה' מתקיים מאליו בלי מעשה בידים וכמו בתמורה, שממיר בהמת חולין בבמהת קרבן שיש בה שני לאוים ('לא יחליפנו ולא ימיר') וה'עשה' - "הוא ותמורתו יהיה קודש" - אינו על ידי מעשה כי התמורה נעשית קודש מאליו. אבל בגזילה ה'עשה' "והשיב את הגולה", פעולת ההשבה היא מעשה בידים ולכן יכולה לנתק שני לאוים.

יום חמישי ד' אייר ה'תשע"ט דין המלך דין'

אך לדעת הרמב"ם "דין המלך דין... בין שהיה המלך גוי בין שהיה מלך ישראל". ולפי זה, טעם ההלכה הוא כמו שכתב הרשב"ם (בבא בתרא נד, ב ד"ה מ"י) "שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטי. והלכך דין גמור הוא ואין למחזיק בממון חברו על פי חוקי המלך הנהוג בעיר, משום גזל". וגם מלך ישראל, אף שאין הארץ שלו, מקבלים עליהם מרצונם את חוקיו והנהגותיו (ראה שו"ת חתם סופר חו"מ סי' מוד).

וה'בית יוסף' (חו"מ סי' שסט) הביא ראייה לשיטת הרמב"ם: הגמרא (בבא קמא ק"ג, א) שואלת מדוע מותר להבריח את המכס "והאמר שמואל, דינא דמלכותא דינא"? (ומתרת שמואל במכס

הלכות גזלה ואבדה פרק ה, הלכה יא: מִכָּס שֶׁמֶקְסוּ הַמֶּלֶךְ, וְאִמְרַ שֶׁלִּקְחַת שְׁלִישׁ אוֹ רִבְעֵי אוֹ דָּבָר קָצוּב, וְהַעֲמִיד מוֹכֵם יִשְׂרָאֵל לְנִבּוֹת חֶלֶק זֶה לְמֶלֶךְ... אֵינוּ בְּחֻקֵּי גִזְלָה, לְפִי שְׁדִין הַמֶּלֶךְ דִּין הוּא... בֵּין שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ גּוֹי, בֵּין שֶׁהָיָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל.

'דינא דמלכותא דינא' (גדרים כח, א). ובטעם הדבר כתב הר"ן (שם ד"ה במכס, בשם התוס'): לפי שכל הארץ של המלך ויכול לומר לאנשים אם לא תעשו מצוותי אגרש אתכם מן הארץ. ולפי זה, מלך ישראל בארץ ישראל אין דינו דין, כיון שאינו יכול לומר להם זאת, כי הארץ אינה של המלך אלא כל ישראל שותפים בה.

שאינו לו קצבה כאמור בהלכה כאן) ואם מלך ישראל אינו דין, היתה הגמרא מתרצת שמדובר במלך ישראל.
וכתב ה'חתם סופר' (שם) כי גם לשיטת הר"ן, שבמלכי ישראל אין אומרים 'דינא דמלכותא דינא' הרי זה רק לענין

מסים שמטיל על כרחם ובני המדינה אין רצונם בכך (וגם אינו יכול לומר להם: אם לא תעשו מצוותי אגרש אתכם), אבל במנהגים ונימוסים שהם לטובת בני המדינה, גם לדעתו אין לחלק בין מלך ישראל למלך גוי.

מתי צריך הגזלן לחפש אחר הבעלים להשיב את הגזילה? יום שישי ה' אייר ה'תשע"ט

התייאר. לפי טעם הרמב"ם יכול הגזלן להשאיר את הגזילה בידו עד שיבואו הבעלים ויטלו את שלהם, שהרי לא התייאר. ואילו לפי טעם הגמרא, עדיין צריך הגזלן ללכת אחר הנגזל כי רק כך יכפר על חטאו.
וה'קצות החושן' (ס' שסז סק"ג) מבאר:

התוספות (ב"ק שם ד"ה אחר) חידשו שהגזלן שנשבע לשקר והודה צריך לחפש אחר הנגזל ולהחזיר לידו את הגזילה רק אם הודה שלא בפני הנגזל (אלא בפני עדים), אבל אם הודה בפני הנגזל – מכיוון שהנגזל לא לקח ממנו את הגזילה אלא הסכים להשאירה ביד הגזלן כפיקדון אינו צריך להוליכה ליד הנגזל, ומביא קרבן וחטאו מתכפר אף שהגזילה עדיין בידו (בתורת פיקדון). אבל הרמב"ם הכין ממשמעות הגמרא (ב"ק שם) שגם אם הגזלן הודה בפני הנגזל והלה הסכים להשאירה ביד הגזלן בתורת פיקדון – עדיין צריך הגזלן לחפש אחריו ולהחזיר לו את הגזילה. ולכן הוכרח לפרש שצריך 'לרדוף אחר הבעלים' מפני שנתייארש הבעלים, כי אף שהגזלן הודה בפניו אין הוא מאמין לו, וממילא אין כאן כפרה עד שישב את הגזילה לידו בפועל.

הלכות גזלה ואבדה פרק ז, הלכה ט: הגזלן את חברו... אם חזר והודה... אם נשבע על שוה פרוטה ומעלה - חייב לרדוף אחר הבעלים עד שיחזיר להם, אפילו הן פאני תנן; מפני שכבר נתייארשו אחר שנשבע, ואין פאין עוד לתבעו. גזלן שכפר בחיובו ונשבע לשקר ואחר כך הודה, חייב להשיב לנגזל את הקרן בתוספת חומש ולהביא אשם (ויקרא ה, כא"ו). ועליו "לרדוף אחר הבעלים עד שמחזיר להם". והרמב"ם נותן טעם - כיון שהגזלן נשבע לשקר אין לנגזל אימון בו, ולא ישוב לתבוע ממנו את הגזילה ולכן על הגזלן לחפש אחר הנגזל ולהשיב לו את הגזילה (בבא קמא קג"א).

ומקשה הש"ך (ח"מ ס' שס"ז סק"ו):

בגמרא (שם קד, א) מבואר שגזלן שנשבע לשקר והודה צריך ללכת אחר הנגזל ולהשיב את הגזילה משום שהגזלן צריך כפרה ואינו מתכפר עד שישב את הגזילה ליד הנגזל. ומדוע כתב הרמב"ם והביא טעם אחר, שצריך "לרדוף אחר הבעלים... מפני שכבר נתייארשו מאחר שנשבע ואין באין עוד לתבעו"?
ו'נפקא מינה' בין הטעמים, כאשר ידוע שהנגזל לא

השבת אבידה לגוי

שבת קודש ו' אייר ה'תשע"ט

הרמב"ם שהאיסור הוא משום סיוע לרשעים, אם-כן לגוי הגון מותר להחזיר.
ובשולחן ערוך (ח"מ רסו, א) נפסק כדברי הרמב"ם, ולפי זה כתב ה'באר הגולה' (שם) שבזמן הזה שאין הגויים עובדי עבודה-זרה מותר להחזיר להם, ויש שכתבו שאף חובה להחזיר להם (מנחת פתים ח"מ רסו, א).
והשלכה נוספת בין שני הטעמים, במקרה שיש לגוי ביטוח על האבדה ואם לא ימצא אותה הוא יקבל את שוויה מחברת הביטוח: לפי טעמו של הרמב"ם נראה שבמקרה כזה אין איסור להחזיר, שהרי אין בכך סיוע לגוי כי בלא-הכי היה מקבל את שווי האבדה, אך לדעת רש"י גם במקרה כזה אסור, כי כל השבה שאין בה מצווה מהווה זלזול בערך קיום המצווה (אורחות משפט ע' קסט).

הלכות גזלה ואבדה פרק יא, הלכה ג: אבדת הגוי - מתרת... והמחזירה - הרי זה עובר עברה, מפני שהוא מחזיק ידי רשעי עולם.

בטעם האיסור להשיב אבדה לגוי נאמרו שני ביאורים:
רש"י (סנהדרין עו, ב) מפרש, שהשבה לגוי מהווה זלזול בערך קיום מצוות השבת אבדה, כי בכך הוא מראה שגם כאשר הוא משיב ליהודי אין הוא עושה זאת מחמת ציווי הבורא, שהרי הוא נוהג כך גם אילו לא המצווה.
ואילו הרמב"ם מסביר שהאיסור הוא משום שמסייע ומחזק בכך את ידי הרשעים.
ה'נפקא מינה' בין שני הטעמים: לדעת רש"י אין להחזיר אבדה אפילו לגוי שאינו רשע, ואף אם מקיים את שבע מצוות בני נח, שהרי מכל-מקום אין זה בכלל 'אבדת אפיק', ומאחר ואין בכך מצווה ממילא יש בזה גם איסור, אך לדעת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ל' ניסן אייר תשע"ט

יום ראשון ל' ניסן ה'תשע"ט

הלכות גניבה

- 1 יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שְׁבַע מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחֻמַּשׁ
- 2 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) שְׁלֹא לִגְנוֹב
- 3 מִמּוֹן. (ב) דִּין הַגֵּנֵב. (ג) לְצַדִּיק הַמֵּאֲזִינִים עִם
- 4 הַמְשַׁקְלָלוֹת. (ד) שְׁלֹא יַעֲשֶׂה עוֹל בַּמִּדּוֹת וּבַמְשַׁקְלָלוֹת.
- 5 (ה) שְׁלֹא יִהְיֶה לְאָדָם אֶכָּן וְאֶכָּן אִיפֹה וְאִיפֹה, אִף
- 6 עַל פִּי שְׂאִינוֹ לֹקֵחַ וְנוֹתֵן בִּהֶן. (ו) שְׁלֹא יִסַּג גְּבוּל.
- 7 (ז) שְׁלֹא לִגְנוֹב נַפְשׁוֹת.
- 8 וּבְאִוֵּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פָּרֶק רִאשׁוֹן

(1) ענינו בביאור איסור הגניבה ומהותה וענין התשלומים, אם תשלומי כפל אם תשלומי ארבעה וחמשה בגונב שור ושה וטבחם או מכרם. ומי הוא הגנב שהוא חייב, ואם הגניבה בעין מה דינה בין נשתנית הגניבה בין לא נשתנית הגניבה, וכן אם הועתקה לרשות הדיוט אחר וכיוצא בזה.

- 9 א. כָּל הַגֵּנוֹב² מִמּוֹן³ מַשְׁוֶה פְּרוּטָה⁴ וּלְמַעֲלָה⁵ -
- 10 עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאֲמַר⁶: לֹא תִגְנוֹב. וְאֵין לֹקֵחַן
- 11 עַל לֹאוֹ⁷ זֶה, שֶׁהֵרִי נִתֵּן לְתַשְׁלוּמִין⁸, שֶׁהַגֵּנֵב חַיְבֻתוֹ
- 12 תּוֹרָה לְשֵׁלֶם⁹. וְאַחַד¹⁰ הַגֵּנוֹב מִמּוֹן יִשְׁרָאֵל אוֹ הַגֵּנוֹב
- 13 מִמּוֹן עוֹבֵד כּוֹכָבִים¹¹, וְאַחַד הַגֵּנוֹב אֶת הַגְּדוּל אוֹ
- 14 אֶת הַקָּטָן¹².

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא תגנוב"

הציווי "לא תגנוב" שבעשרת הדיברות מדבר בגונב נפשות, ואילו "לא תגנובו" שבפרשת קדושים מדבר בגניבת ממון. וצריך עיון מדוע בריש הלכות גניבה (בדפוסים שלנו) הביא הכתוב לא תגנוב. אבל בחינוך מצוה רכ"ד מעתיק לשון הרמב"ם לא תגנובו. וכן כתב הרמב"ם בספר המצוות מל"ת רמד, ובמניין המצוות בסוף ספר היד - לא תגנובו. (על פי לקו"ש חז"י עמוד 205 הערה 4)

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחד הגונב ממון ישראל או גונב ממון גוי כו"

ובנוגע לגזילה, ראה רמב"ם ריש הלכות גזילה ואבידה. טוש"ע שם ריש סימן שנט (ראה ש"ך שם סק"ב בשם המהרש"ל, שהרמב"ם והסמ"ג ס"ל שהוא מדאורייתא).

(על פי לקו"ש חז"י עמוד 115 הערה 7)

(2) הגדרת המונח "גנב" ראה להלן הלכה ג. (3) רכוש (ולאו דווקא כסף). (4) מטבע קטנה של נחושת, אחד

ממאה תשעים ושניים בדניר של כסף. (5) פחות משווה פרוטה אדם מוחל (ראה סנהדרין נז. ורש"י שם). (6) ויקרא יט, יא. שם כתוב "לא תגנובו". פסוק זה מדבר בגונב ממון, אבל "לא תגנובו" שבעשרת הדיברות מדבר בגונב נפשות (סנהדרין פו. וכן כותב רבינו להלן בפרק ט הלכה א). (7) על אזהרה זו של "לא תגנובו", אף על פי שיש בו מעשה, ו"כל לא תעשה שבתורה, לאו שיש בו מעשה, לוקין עליו" (ראה מכות טז.). (8) ו"כיוון דחייב בתשלומין אין לוקה ומשלם". (9) "אם המצא ... שניים ישלם" (שמות כב, ג). (10) ואחד ... ואחד = בין ובין. (11) "גזול גוי אסור" - בבא קמא קג א-ב, והוא הדין לגניבה. (12) כי החיוב בתורה בא על הגניבה ולא חשוב אם גנב מגדול או גנב מקטן.

- 15 ב. אִסוּר לִגְנוֹב כָּל שֶׁהוּא¹³ דִּין תּוֹרָה¹⁴. וְאַסוּר לִגְנוֹב
- 16 דֶּרֶךְ שְׁחֹק אוֹ לִגְנוֹב עַל מְנַת לְהַחְזִיר¹⁵ אוֹ עַל מְנַת
- 17 לְשֵׁלֶם¹⁶; הַכֹּל אִסוּר¹⁷, שְׁלֹא יִרְגִּיל עַצְמוֹ בְּכָךְ.

(13) אפילו פחות משווה פרוטה. (14) אף על פי שהשיעור לעבור על הלא תעשה הוא שווה פרוטה, האיסור הוא אף בפחות משיעור, כמו חצי שיעור באיסורי אכילה. רבינו פוסק כרבי יוחנן, שחצי שיעור אסור מן התורה (יומא עד.). (15) את החפץ גופו, ואין בדעתו לעכבו בשבילו. (16) תשלומי כפל משום "שרוצה להחנותו ויודע בו שלא יקבל" (רש"י בבבא מציעא סא:). (17) [בגמרא בבא מציעא שם, למדו דין זה מן הכתוב (ויקרא יט, יא) "לא תגנובו" שהוא מיותר. ולפי טעם זה עובר גנב זה בלאו כגנב ממש שלא על מנת לשלם וכדומה - ומדברי רבינו יש ללמוד שאין בזה לאו ממש, וצריך עיון].

- 18 ג. אִי זֶהוּ גֵנֵב? זֶה הַלּוֹקֵחַ מִמּוֹן אָדָם בְּסִתְרָא¹⁸ וְאֵין
- 19 הַבְּעָלִים יוֹדְעִים, כְּגוֹן הַפּוֹשֵׁט יָדוֹ לְתוֹף פִּיס חִבְרוֹ
- 20 וְלִקַּח מְעוֹתָיו וְאֵין הַבְּעָלִים רוֹאִים, וְכֵן כָּל פִּיזְיָא
- 21 בְּזֵה. אֲבָל אִם לָקַח בְּגָלוּי¹⁹ וּבְפִרְהָסְיָא²⁰ בְּהֹזֵק יָד²¹
- 22 - אֵין זֶה גֵנֵב, אֲלֵא גִזְלָן²². לְפִיכָךְ, לְסָטִים מְזִין
- 23 שְׁגָנֵב²³ - אֵינוֹ גִזְלָן, אֲלֵא גֵנֵב, אִף עַל פִּי שֶׁהַבְּעָלִים
- 24 יוֹדְעִים²⁴ בְּשַׁעָה שְׁגָנֵב.

(18) ולא לעיני הבעלים. (19) שהבעלים רואים. (20) לעיני הכול. (21) נגד רצון הבעלים. (22) הגדרה זו של גזלן מבוססת על הדוגמא שמביאה הגמרא מבניהו בן יהרידע, שנאמר בו (שמואל-ב, כג, כא): "יגזול את החנית מיד המצרי ויהרגהו" (בבא קמא עט:). (23) הבא בסתר ומפחד מפני אנשים. (24) כי הוא לוקח ממנו בחזקה באיום הנשק, בכל זאת נחשב גנב, משום שהוא מתחבא מפני אנשים, ואינו עושה מעשהו בפרהסיא (שם נו: ונו.).

- 25 ד. גֵנֵב שֶׁהֵעִידוֹ עָלָיו יְעִידִים²⁵ בְּשִׁירִים²⁶ שְׁגָנֵב - חֵיב
- 26 לְשֵׁלֶם שְׁנִים²⁷ לְבַעַל הַגֵּנֵבָה. אִם גֵנֵב דִּינָר - מְשַׁלֵּם
- 27 שְׁנַיִם²⁸; גֵנֵב חֲמוֹר אוֹ כֶּסֶת אוֹ גָמֶל - מְשַׁלֵּם שְׁנִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם מכר או שחט, יותר מאשר כבשה. ובמכילתא משפטים פרשה יב ובתוספתא בבא קמא פרק ז הלכה ג, נמסרו טעמים אחרים שהובאו גם בגמרא בבא קמא עט: למה החמירו בשור מבשה, רבי מאיר אומר משום שהשור עובד בשדה, והגבגב ביטלו ממלאכתו. "שור שיש לו מלאכה משלם חמישה, שה שאין לו מלאכה משלם ארבעה", ורבי יוחנן בן זכאי מסביר, מפני כבוד הבריות, שה הוא נושא על כתפו ומתבזה, ושור הולך מעצמו.

- ז. אחד האיש ואחד האשה³⁹ שגנבו - חייבין⁴⁰ לשלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה⁴¹.
היתה אשת איש שאין לה לשלם⁴² - הרי הפפל⁴³ עליה חוב עד שתתגרש או ימות בעלה, ובית דין נפרעים ממנה⁴⁴.

(39) בין איש ובין אשה, דין אחד לשניהם. (40) השווה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה. (41) או תשלומי ארבעה וחמשה. (42) שהרי מעשי ידיה לבעלה, ואם יש לה נכסים, הרי פירותיהם לבעלה. (43) אבל הגניבה עצמה, אם היא בידה או ביד בעלה מוציאים ממנה. (44) מהנכסים שלה.

- ח. קטן⁴⁵ שגנב - פטור מן הפפל⁴⁶, ומחזירין לו⁴⁷ דבר הגנוב ממנו. ואם אבדו - אינו חייב לשלם אף הקרן, ואפילו לאחר שהגדיל⁴⁸.

(45) לפני שהגיע לגיל י"ג שנה ויום אחד וצמחו לו שתי שערות במקומות ידועים בגופו. (46) שקטן איננו בר עונשין, כי אין בו דעת ואינו אחראי למעשיו (שם לט.). (47) לבעל הגניבה. (48) כי בשעה שגנב לא נתחייב כלל, מה שאין כן באשת איש שחייבת לשלם, אלא שאי אפשר היה לגבות ממנה לפני שנתגרשה או שנתאלמנה, וכן עבד שנשתחרר, ראה הלכה ט.

- ט. העבד שגנב - פטור מן הפפל⁴⁹, ובעליו פטורין. שאין אדם חייב על נזקי עבדיו, אף על פי שהן ממונו⁵⁰, מפני שיש בהן דעת ואינו יכול לשמרן; שאם יכעיסנו רבו, ילך וידליק גדיש⁵¹ באלה דין⁵² וביצא בה מן השאר נזקין. נשתחרר העבד - חייב לשלם⁵² את הפפל.

(49) כי אין לו כסף לשלם, כי כל מה שקנה עבד, קנה רבו. (50) ואדם אחראי לנזקי ממונו. (51) כדי לחייב את רבו לשלם. טעם זה מובא בגמרא שם. (52) כדין אשה שנתגרשה, כי הפטור הקודם בא רק משום שלא היו לו נכסים, משנה שם פז.

- י. ראוי לבית דין להכות את הקטנים⁵³ כפי כח הקטן על הגנבה, כדי שלא יהיו רגילין בה. וכן אם הזיקו שאר נזקין. וכן מפני את העבדים שגנבו או שהזיקו מכה רבה⁵⁴, כדי שלא יהיו רגילין להזיק.

(53) אף על פי שהם פטורין מן הדין. (54) מפני שהם גדולים ויכולים לעמוד במכה רבה בלי לפגום בבריאותם

- בדמיה²⁹. נמצא מפסיד פשעור שפקש לחסר את חבריו³⁰.

(25) עד אחד לא מספיק, כי כתוב בתורה "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא, על פי שני עדים או על פי שלושה עדים יקום דבר" (דברים יט, טו). (26) רשימת הפסולים לעדות, ראה סנהדרין פרק ג משנה ג וד, וראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ח הלכה יג שקבע שם כלל: "אין מחייבים לעולם ממון על פי עדים עד שיהיו עדים הכשרים להעיד שאר עדויות". (27) שכתוב "שניים ישלם" (שמות כב, ג). (28) דינר אחד שגנב ודינר נוסף קנס על מעשה הגניבה. (29) כדי שלא תטעה לומר, שהגנב מחוייב לשלם שני חפצים ממש בעד כל חפץ שגנב, מדויק רבינו ואומר "שניים בדמיה" פירוש - הגנב משלם כסף או משהו אחר שדמיו כפליים מדמי הגניבה. (30) "עונש כל חוטא לזולתו בכלל שיעשה בו כמו שעשה בשווה ... ומי שהזיק בממון, יינזק בממונו כשיעור ההוא בשווה ... ישלם שניים לרעהו, רצונו לומר הדבר אשר לקח, וילקח ממנו כיוצא בו" (מורה נבוכים, חלק ג פרק מא).

- ה. גנב שהודה מעצמו³¹ שגנב - משלם את הקרן³² ופטור מן הפפל³³; שנאמר: אשר ירשיעון אלהים³⁴ ישלם שנים - ולא הפרשיע את עצמו³⁵ משלם שנים. והוא הדין לכל הקנסות³⁶, שהמודה בהן פטור³⁷.

(31) בבא קמא סד: באופן המחייב אותו לשלם את הקרן, כמבואר להלן בפרק ג הלכה ט. (32) הדבר שגנב. (33) אף על פי שבאו עדים אחרי כן והעידו שגנב, ראה להלן פרק ג, הלכה ח. (34) שירשיע אותו השופט על פי עדים. (35) על ידי הודאתו. (36) כגון חצי נזק ועוד. המושג "קנס" מקיף כל תשלום שהוא יתר על הקרן או פחות (ראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ב, הלכה ח; בבא קמא טו:). (37) כי הקנס בא כאמצעי למניעת החטא, ואם החוטא מודה מעצמו - ובמקרה גניבה גם מחזיר את הגניבה - מוותרים לו על הקנס. דין מודה בקנס, בגמרא שם.

- ו. תשלומי כפל נזהגין כפל, חוץ משה ושור; שהגנוב את השור או את השה וטבח או מכר³⁸ - משלם על השה תשלומי ארבעה, ועל השור תשלומי חמשה.

(38) "כי יגנוב איש שור או שה וטבח או מכרו חמישה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה" (שמות כא, לו), והטעם שהחמירו בשור ובשה יותר מבשאר מטלטלין, אם מכר או שחט בעלי חיים אחרים, פירש רבינו במורה נבוכים שם, משום שהצאן והבקר נמצאים על פי רוב בשדות, ואי אפשר לשמרם כמו ששומרים הדברים בתוך היישוב וקל לגנוב אותם, ובמידה שיותר קל לעשות את העבירה החמירו בעונשה, כדי שיימנעו מלעשותה. בבקר החמירו יותר מבצאן, כי הבקר רועים מפורזים שלא כצאן הרועים יחד, ויותר קל לגנוב שור מאשר כבשה, ועל כן החמירו בשור,

70) בהמה כחושה, ברייתא שם סה. (71) הגנב פטמה. 72) הגנב הכחישה על ידי עבודה יתירה (שם). 73) אם שחטה או מכרה. 74) במקרה שהגנב פטמה יכול הוא לטעון: "אני פטמתי ואתה תקח"? שם. ובמקרה שהכחישה, אומרים: "מה לי קטלה כולה מה לי קטלא פלגא"? פירוש: אין הבדל בין הרגה לגמרי או הרגה במקצת, כלומר הכחישה, וכשם כשהרגה ממש משלם כשעת הגניבה, כך גם בהכחישה. 75) כבשה צעירה. 76) שם סה: הטעם הוא, שכפל הוא חייב על הגניבה, ובשעת הגניבה היה זה טלה. 77) אף על פי שזה בא מאליו ולא על ידי מעשה.

יד. גנב בהמה או פלי⁷⁸ וכיוצא בהן, ובשעת הגניבה היה שונה ארבעה, ועכשו בשעת העמדה בדין שונה שנים - משלם קרן פשעת הגניבה⁷⁹, ותשלומי פפל או ארבעה וחמשה פשעת העמדה בדין⁸⁰. היה שונה בשעת הגניבה שנים, ובשעת העמדה בדין ארבעה: אם שחט או מכר או שבר הכלי⁸¹ או אבדו - משלם תשלומי פפל או ארבעה וחמשה פשעת העמדה בדין⁸²; ואם מתה הבהמה או אבד הפלי מאליו - משלם תשלומי פפל פשעת הגניבה⁸³.

78) שאין בו תשלומי ארבעה וחמישה. 79) ואינו יכול להחזיר את הבהמה עצמה ולהגיד: "הרי שלך לפניך" (דעת רב שם). וטעמו, שהתורה אמרה בגניבה "חיים ... ישלם" (שמות כב, ג) "אחייה לקרן כעין שגנב", כלומר אם מחיר הקרן ירד, ישלם הגנב כעין שגנב. 80) דעתו של רב שם, בשעה שביד הדין מחייב אותו לשלם כפל או ד' וה' יש לחשב לפי מחיר הגניבה באותה שעה, כי הריהי הוזלה ברשות הבעלים. 81) מקביל לשחט בבעל חי. 82) זה כולל גם את הקרן, שמשלם כשעת העמדה בדין, כי הגניבה שייכת לבעלים, ואם נתיקרה, הרווח לבעלים. זה דומה להשביחה מאליה, שהרווח לבעלים, ראה למעלה הלכה יא. 83) החיוב בא רק על הגניבה, לכן מחייבים אותו לשלם כשעת הגניבה, מה שאין כן במקרה הקודם, שחייב על שעה שמכר או שבר הכלי.

טו. מי שגנב פלי ושברו או פחתו⁸⁴, או נשבר או נפחת מאליו - אין שמין לו הפחת⁸⁵, אלא רואין פמה היה שונה אותו הפלי ומשלם לבעלים שנים בדימוי, והפלי השבור יהיה לגנב. וכן כל פיוצא פזה. ואם רצו הבעלים לטל הפלי השבור וישלם להם הפחת⁸⁶ והפפל - שומעין להם⁸⁷.

84) קלקלו. 85) אין מוסרים את הכלי השבור או הנפחת לבעלים ומשלמים בכסף את ההבדל בין מחיר הכלי השבור למחירו לפני שבירתו. זוהי דעת שמואל (שם יא.), שאמר: "אין שמין לגנב" מכוונים לכל תשלומי הגנב, כלומר לא רק לקרן, אלא גם לכפל (שלא כדעת הראב"ד כאן, וראה ירושלמי שם). 86) הפרש בין מחיר כלי שלם לבין מחיר הכלי השבור. 87) כי לטובת הבעלים נאמר הדין שלמעלה, ולכן אם הבעלים מוותרים או מעדיפים שיישאר בידם הכלי המקולקל, שומעים להם.

ובכוש עבודתם ומפני שיש בהם דעת ועושים זאת מתוך כוונת דודן. ואפילו לדעת האומרים שאין בית דין מצווים להרחיק את הקטן מעבירה, זה נאמר רק במצוות שבין אדם למקום, אבל במצוות שבין אדם לחבירו מוטל על בית הדין להרחיק את הקטנים מלהיזק לאחרים (מגיד משנה).

יא. היתה הגניבה ביד הגנב והשביחה מאליה, כגון פכשה שילדה⁵⁵ וגזזה - משלם אותה ואת גזותיה ואת ולדותיה⁵⁶. ואם אחר יאוש⁵⁷ ילדה וגזזה - משלם פשעת הגניבה⁵⁸. הוציא עליה הוצאה והשביחה, כגון שפטמה - הרי השבח של גנב⁵⁹ אפילו לפני יאוש. וכשמחזיר הגניבה עם הפפל - נוטל השבח⁶⁰ מן הבעלים, או מחשבים לו מן הפפל⁶¹.

משנה שם צג: בדין הגזול, וגנב דינו כגזול לעניין זה. 55) כשהייתה מעוברת וטעונה צמר בשעת הגניבה. דעת רבינו, שאין זה שינוי מעשה גמור, ואין הגנב קונה אותה, ולא את הוולד ולא את הצמר. 57) הבעלים חדלו מלקוות להחזרת הדבר הגנב. רבינו מפרש את הכלל במשנה זו, האומר: "כל הגזולים משלמים כשעת הגזילה", שמדובר לאחר ייאוש. 58) אם הייתה מעוברת או טעונה, משלם דמי מעוברת או טעונה, והוולד והצמר של גנב. אבל אם נתעברה ונטענה אצל הגנב, וילדה וגזזה מחזירה כמו שהיא עכשיו. 59) טענת הגנב "אנא פטימנא ואת שקלת"? פירוש: אני אפטם ואתה תקחי? (שם). 60) תוספת מחיר הבהמה לאחר הפיטום. 61) מנכים לו דמי השבח מן הכפל ומשלם את המתר.

יב. הגניבה עצמה שהיא ביד הגנב⁶² ולא נשתנתה - חוזרת לבעליה⁶³ בין לפני יאוש בין לאחר יאוש⁶⁴; אלא שאחר יאוש השבח לגנב⁶⁵, כמו שבארנו⁶⁶. נשתנתה הגניבה ביד הגנב⁶⁷ - קנאה⁶⁸ וקנה שבחה אפילו לפני יאוש, ואינו משלם אלא דמים⁶⁹.

62) ולא העבירה לרשות אחר. 63) כמו שכתוב "והשיב את הגזילה אשר גזל" (ויקרא ה, כג), ודרשו רבותינו: אם כעין שגזל (שלא נשתנתה) יחזיר (שם סו.). ודין הגניבה כדין הגזילה. 64) כדעת רב יוסף שם, שאמר, "יאוש אינו קונה ואפילו מדרבנן", ועל כן עליו להחזיר את הגניבה עצמה. 65) והבעלים ישלמו לגנב את דמי השבח. 66) בהלכה הקודמת. 67) כגון הגזול עצים ועשאו כלים, צמר ועשאו בגדים. 68) כדעת רבה, ששינוי קונה (שם). 69) ואינו חייב להחזיר את הגניבה עצמה, אפילו היא ביד הגנב, כי שינוי מעשה בלבד, אף בלי יאוש, קונה.

יג. גנב פחושה⁷⁰ והשמינה⁷¹, או שמינה והכחישה⁷² - משלם תשלומי פפל או תשלומי ארבעה וחמשה⁷³ פשעת הגניבה⁷⁴. גנב טלה⁷⁵ ונעשה איל, עגל ונעשה שור - משלם תשלומי פפל פשעת הגניבה⁷⁶. טבח או מכרו אחר שהגדיל - נעשה שנוי⁷⁷ בידו וקנהו, ושליו הוא טובתו ושליו הוא מוכרו, ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בא רק לאחר המכירה, כשהייתה כבר בידי הקונה, לפי דעת רבינו לקמן פרק ה הלכה ג ובהלכות גזילה שם. (102) כי הלוקח לא קנה.

פרק שני

(1) נתבאר בו מהות בעלי הגניבה ומהות הדבר, ואם הועתקה הגניבה לרשות הקדש, ומהות הטביחה והמכירה וכיצד בזה.

א. הגונב את העובד פוככים או שגנב נכסי הקדש²²
- אינו משלם אלא הקרן בלבד³; שגנאמר: יושלם
שנים לרעהו. לרעהו - ולא להקדש⁴, לרעהו - ולא
לעובד פוככים⁵. וכן הגונב קדשים מבית בעליהן,
בין קדשי קדשים⁶ בין קדשים קלים⁷, בין קדשים
שאין הבעלים חייבין פאתרייתן⁸ בין קדשים
שהבעלים חייבין פאתרייתן⁹ - הרי זה פטור מן
הכפל ומתשלומי ארבעה וחמשה; שגנאמר: וגנב
מבית האיש - ולא מבית הקדש¹⁰.

(2) נכסים השייכים לבית המקדש, כלומר קדשי בדק הבית.
(3) אבל לא כפל וארבעה וחמשה. [רבינו עוסק כאן בדיני
כפל וארבעה וחמשה, אבל לא בדיני מעילה שמקומם
בהלכות מעילה, ולכן לא הזכיר כאן תשלום החומש וקרבן
האשם. ראה ראב"ד. (4) בבא-מציעא נו: (5) במכילתא
משפטים פרשה טו סימן קנ"ג: "ולא לאחרים". (6) כגון
עולה, חטאת ואשם, שאין חזר אוכל מהם. (7) כגון
שלמים ותודות, שהבעלים אוכלים את בשרם. (8) שאם
אבדו אין הבעלים חייבים להביא אחרים, כגון שאמרו על
בהמה מסויימת הרי זו עולה או שלמים. (9) כגון שאמר
הרי עלי עולה או שלמים, ואם הקרבן הלך לאיבוד חייבים
הבעלים להביא קרבן אחר, וההפסד אינו של הקדש אלא
של הבעלים. בכל זאת, לענין כפל נחשב הקרבן לא לממון
בעלים אלא לנכסי הקדש, והגנב פטור מן הכפל. מחלוקת
רבי שמעון וחכמים, ופסק כחכמים (בבא-קמא ע"ד).
(10) "בית" משמע רשותו, וקדשים אפילו כשהם נמצאים
עדיין בבית המקדש, רשות הקדש עליהם.

ב. וכן הגונב עבדים¹¹ ושטרות וקרקעות¹² - אינו
משלם תשלומי כפל. שלא חייבה התורה הכפל אלא
במטלטלין שגופן ממוין¹³, שגנאמר: על שור על
חמור על שיה על שלמה¹⁴; אבל העבדים הקשו
לקרקעות, שגנאמר: והתנחלתם אתם לבגיתכם¹⁵,
והשטרות אין גופן ממוין.

(11) בבא-קמא סב: בבא-מציעא נו: (12) כגון משיג גבול
רעהו, כלומר מעביר את הגדר המפרידה לתוך קרקע חבירו.
(13) מה-שאיין-כן שטר, שאף שמטלטלין הוא, אבל אין גופו
ממון אלא משמש עדות לממון. (14) כל אלה דוגמאות של
מטלטלין הן. (15) והמשך הפסוק הוא "לרשת אחוזה",
ושם אחוזה לא נמצא בתנ"ך אלא על קרקע ולא על
מטלטלין. השווה ספרא לפרשת בהר סימן פח.

ג. הגונב פטור חמור¹⁶ של חברו קדם שיפדה¹⁷ -

טז. הגנב שגנב וטבח או מכר לפני יאוש בעלים,
אף על פי שלא קנה לוקח⁸⁸ והרי הגנבה חוזרת
בעצמה⁸⁹ מיד הלוקח - הרי זה משלם תשלומי
ארבעה וחמשה⁹⁰. ואין צריך לומר אם טבח או מכר
לאחר יאושו⁹¹ שהוא משלם תשלומי ארבעה
וחמשה, שהרי הועיל במעשיו⁹² וקנה הלוקח⁹³.

(88) כי שינוי רשות בלי יאוש אינו קונה. (89) ולא הועיל
מעשה הגנב, וכאילו לא מכר. (90) כי התורה מחייבת
ארבעה וחמשה על עצם המכירה, והרי מכר (דעת רב נחמן
שם). (91) כדעת ר' יוחנן, רב נחמן ורב ששת שם, ואין
אומרים שלו הוא טובח, שלו הוא מוכר, כי יאוש בלבד
אינו קונה. (92) ומכירתו קיימת, אפילו גילו את הגניבה
ביד הקונה. (93) ואין מחזירים את הגניבה לבעלים.
[בטביחה החידוש הוא החיוב לאחר יאוש. שאין אנו
אומרים: "שלו הוא טובח", ובמכירה חידושו - החיוב לפני
יאוש אף על פי שלא הועילה כלום, כי שינוי רשות לבד
אינו קונה. כל מה שנאמר כאן במקרה של לפני יאוש
ממשיך אפוא לדין מכירה, והמלה טבח מתוך שיגרה
נאמרה שם ואין בה ניגוד לדין].

ז. הגונב מגנב אחר⁹⁴, אף על פי שנתנאשו
הבעלים⁹⁵ - אינו משלם תשלומי כפל, ואם טבח
ומכר - אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה לגנב
הראשון; שהרי דין הבהמה הזאת לחזר בעיניה⁹⁶
לבעלים ולא קנאה הגנב⁹⁷. ולבעלים אינו משלם⁹⁸
הכפל או ארבעה וחמשה, מפני שלא גנבה
מראשון⁹⁹.

(94) גנב ראשון גנבה מבעל הבית, וגנב שני גנבה מגנב
ראשון. (95) וכל שכן כשלא נתיאשו הבעלים. (96) היא
עצמה ולא דמיה. (97) כי יאוש בלבד אינו קונה, ושינוי
הרשות מבית הבעלים לבית הגנב אפילו עם יאוש אינו קונה
אלא כשיצאה הגניבה מרשות הגנב לרשות אחרת, ואפילו
לדעת רבינו לקמן פרק ה הלכה ג ובהלכות גזילה פרק ב
הלכה ג, ששינוי רשות ואחר כך יאוש קונה. (98) אף על
פי שהבהמה היא של הבעלים. (99) והתורה אמרה: "וגונב
מבית האיש" (שמות כב, ו) ולא מבית הגנב (משנה בבא
קמא סב: וגמרא סז).

יח. גנב וטבח, וקא גנב אחר וגנב - הגנב האחרון
משלם תשלומי כפל לגנב הראשון, שהרי קנה
בשינוי מעשה¹⁰⁰, וגנב הראשון משלם תשלומי
ארבעה וחמשה. גנב ומכר, וקא אחר וגנב מן
הלוקח: אם נתנאשו הבעלים - הרי הראשון משלם
תשלומי ארבעה וחמשה, והגנב השני משלם
תשלומי כפל¹⁰¹; ואם לא נתנאשו הבעלים - אין
האחרון משלם אלא קרן בלבד¹⁰².

(100) על ידי השחיטה, ושינוי מעשה בלבד, אפילו בלי
יאוש קונה, שם. (101) לקונה, שקנה בייאוש ובשינוי
רשות, ואין הבדל אם הייאוש היה כבר לפני המכירה, או

31) משנה בבא-קמא ע. (32) משלם לאחריו את חלקם בתשלומי ארבעה וחמשה שהוא חייב. ואף-על-פי שאמרה התורה "חמשה בקר ישלם" (שמות כא, לו), ולאחיו ישלם פחות מזה - לאחר ניכוי חלקו הוא - בכל זאת חייב (שם עא:). (33) לאחר הגניבה, משנה שם עד: (34) כי בשעה שמכר או שחט היה לו חלק בבמה, והמכירה או השחיטה לא היתה כולה באיסור, והתורה מחייבת בתשלומי ד' וה' רק אם היתה כולה באיסור (שם עב:). (35) משנה שם ע. (36) משנה שם עד: (37) כגון לקרבן שלמים, שהמקדיש אוכל את בשרו. (38) כי שחט או מכר משל הקדש, שאין בו תשלומי ד' וה', ראה למעלה הלכה א. (39) שאינו משלם תשלומי ד' וה'. (40) שקנאו ההקדש ביאוש ושינוי רשות, וכאשר שחט - של הקדש שחט. (41) שם סח:

ז. הקדישו הבעלים⁴² והוא בבית הגגב⁴³ - אינו⁴⁴ קדוש⁴⁵, לפי שאינו ברשותו⁴⁶, ואף על פי שלא נתיאשו; ואם טבח או מכר⁴⁷ אפלו אחר הקדשן - משלם תשלומי ארבעה וחמשה⁴⁸.

42) גמרא שם. (43) החפץ שהקדישו נמצא בבית הגגב. (44) אף-על-פי שהחפץ שייך למקדיש. (45) כדעת רבי יוחנן שאמר: "גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהן אינן יכולין להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו", שם. (46) הגגב. (47) לבעלים, כי הבהמה עדיין שייכת להם.

ח. השוחט⁴⁹ ונתנבלה⁵⁰ בידו, והנותר⁵¹ והמעקר⁵² - משלם תשלומי כפל בלבד⁵³; אבל אם שחט לרפואה או לכלבים⁵⁴, או שנמצאת טרפה⁵⁵, או ששחטו בעזרה⁵⁶ - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. אף על פי שחלין שנשחטו בעזרה אסורין בהנאה, הואיל ואסורין מדבריהם⁵⁷ - הרי זה חלב לשלם תשלומי ארבעה וחמשה⁵⁸.

48) משנה שם, עח: (49) נפסלה השחיטה. (50) ממיתה במכשיר חד, כגון פגיון. רש"י מפרש: "קורעו מנחירי עד לבר". (51) עוקר את הוושט ואת הקנה במקום לחתכן דרך שחיטה. (52) כי אין זו "טביחה", והתורה אומרת "וטבחור". (53) ואינו מתכוון (משנה שם ע. (54) לאחר השחיטה ואסורה באכילה, והרי זו שחיטה שאינה ראויה לאכילה. (55) בבית המקדש, ונאסר בהנאה. (56) מדרבנן ולא מן התורה (קדושין נז:). (57) כי כל אלה "שחיטה" הם. הניגוד לדעת רבי שמעון, ששחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה. [אבל אם היו אסורים בהנאה מן התורה, היה פטור מד' וה' (בבא-קמא עב:)].

ט. וכן הגגב בלאים⁵⁹ הפא מן השא וממין אחר⁶⁰, או שגגב טרפה⁶¹ או קטעת⁶² או סומא, או בהמת השתפין⁶³, וטבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה⁶⁴.

58) שם עז: (59) כגון כבשה ותיש, ובתשלומי ד' וה', אומרת התורה "שה", "וכל מקום שנאמר "שה" אינו אלא להוציא את הכלאים", בכל זאת חייב בכלאים בתשלומי ד'

1 משלם תשלומי כפל לבעלים; שאף על פי שאינו עכשו שלו¹⁸, ראוי להיותו לו¹⁹ אחר שיפדה.

16) הוולד הבכור לאמו החמורה אם הוא זכר (בכורות יא.). 17) בשה שצריך לתתו לכהן, ככתוב (שמות ל-, כ) ופטור חמור תפדה בשה. 18) שאסור לו להשתמש בפטור חמור לפני שנפדה. 19) על כן נחשב לממון בעלים. טעם זה מובא בגמרא שם.

3 ד. הגגב²⁰ טבלו²¹ של חברו ואכלו²² - משלם לו דמי טבלו²³. וכן אם גגב חלפו²⁴ ואכלו²⁵ - משלם לו דמי חלפו²⁶.

20) קידושין נח: (21) תבואה ופירות שעדיין לא הפרישו מהם תרומה ומעשר. (22) ומתחייב בנפשו. (23) כרבי, ולא כר' יוסי בן יהודה האומר שמשלם רק דמי חולין שבו. ואין אומרים "קם ליה בדרכה מניה", כלומר שעונש מיתה יבטל את תשלום הממון. והטעם הוא, מכיון שאין כאן עונש מיתה בית-דין אלא מיתה בידי שמים (טבל) וכתר (חלב). ורבינו פסק כחכמים (כתובות ל.), שמיתה בידי שמים וכתר אינם פוטרים מממון (ראה לקמן פרק ג הלכה ב). ואפילו כשהתרו בו למלקות ולקה, אין אומרים כאן "אינו לוקה ומשלם", מכיון שחייב הממון וחייב מלקות אינם באים כאחד. חייב ממון בא מיד עם הגניבה, ועונש מלקות בא רק עם האכילה. (24) כתובות ל: (25) שחייב כרת. (26) "שכבר נתחייב בגניבה קודם שבא לידי איסור חלב", שם. וזקוקים אנו לשני הטעמים, מפני שישנה אפשרות שהגניבה ועונש הכרת יבואו בבת אחת (ראה שם לא.) ומשלם גם כפל (ראב"ד ומגיד-משנה).

6 ה. גגב תרומה²⁷ מבעליה הישראליים שהפרישו²⁸ - אינו משלם תשלומי כפל; שאין להם פה אלא טובת הנאה²⁹, וטובת הנאה אינו ממוין³⁰.

27) חלק מן התבואה שהבעלים חייבים להפריש ולתת לכהן. (28) ועדיין לא מסרוה לכהן. (29) שרשאים למסור לכל כהן שירצו. (30) כדעת עולא, וכמסקנת הגמרא בקידושין נח. ולכן אין התרומה ממון בעלים, ופטור מתשלומי הכפל.

9 ו. הגגב משל אביו³¹ וטבח או מכר ואחר כך מת אביו - משלם תשלומי ארבעה וחמשה³²; ואם מת אביו³³ ואחר כך טבח או מכר - משלם תשלומי כפל, ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה³⁴. גגב וטבח או מכר ואחר כך הקדישו³⁵ - משלם תשלומי ארבעה וחמשה; ואם הקדיש ואחר כך טבח או מכר³⁶, אף על פי שהקדישו קדשים קלים³⁷ - משלם תשלומי כפל, ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה³⁸. במה דברים אמורים³⁹? כשהקדיש אחר יאוש⁴⁰; אבל אם הקדיש לפני יאוש - אינו קדוש⁴¹, ואם טבח או מכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה⁴².

15 שְׁמִכְרָה חוץ מִמְּלֶאכֶתָּהּ⁸⁵, או שְׁמִכְרָה חוץ
16 מִשְׁלֹשִׁים יוֹם⁸⁶ - אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ⁸⁷ תְּשֻׁלוּמִי
17 אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה; וְאִם תִּפְשֶׁה הַנֶּזֶק - אֵין מוֹצִיאִין
18 מִיָּדוֹ⁸⁸.

(83) שם עז: (84) זוהי בעיא בגמרא שם, אם חייב בתשלומי ד' וה' או לא. מצד אחד אפשר לומר שהגנב פטור, מכיון שלא מכר כל מה שגנב, ועל כן אין כאן "ומכרו" כולו. אולם מאידך גיסא אפשר לומר, שהתורה הקפידה רק על כך, שהגנב ימכור הכל ולא ישאיר אצלו מאומה, והרי גם בנידון-דין הוא מכר את הכל, ולא השאיר בבהמה שום דבר שלא מכר, ועל כן יהיה חייב בתשלומי ד' וה'. (85) שכל המלאכה שיעשה הקונה לפני השחיטה תהיה של הגנב. גם זו בעיא שם, אם זו נחשבת לשויר ופטור או לא. (86) שיותר לגנב המוכר לעשות בה מלאכתו. גם זו בעיא שם, אם נחשב לשויר או לא. (87) כי זו בעיא שלא נפתרה, ומספק אין מוציאין. (88) מהטעם הנ"ל, שמספק אין מוציאין. ראה הלכות נזקי ממון פרק ב, הלכה ה'.

19 יג. מְכָרָה וְהִיתָה לוֹ בֶּה שְׁתַּפּוֹת⁸⁹ - פְּטוּר מִתְּשֻׁלוּמִי
20 אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה⁹⁰.

(89) הגנב היה שותף בבהמה שגנב מחבירו שותפו (משנה שם עז:). (90) כי המכירה לא היתה כולה באיסור, ופטור אפילו מחלק חבירו.

21 יד. שֶׁתִּפֶּין שְׁגֻבָּיו⁹¹: אִם טָבַח אֶחָד מֵהֶן או מֶכַר
22 מִדַּעַת חֲבֵרָו⁹² - מִשְׁלָמִין תְּשֻׁלוּמִי אֲרֻבָּעָה
23 וְחֲמִשָּׁה⁹³; וְאִם עָשָׂה שְׁלֹא מִדַּעַת חֲבֵרָו - פְּטוּרִים
24 מִתְּשֻׁלוּמִי אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה⁹⁴, וְחֲבִירָיו בְּכָפְלָם⁹⁵.

(91) שניהם בהמתו של אחד (שם). (92) ובהסכמתו. (93) כי המוכר פעל גם בשם חבירו, והרי כאילו שניהם טבחו או מכרו. (94) חבירו לא שחט ולא מכר, והשותף האחד ששחט פטור, כי אין כאן "וטבחו" כולו בחיוב, כי על חלק חבירו הגנב פטור מתשלומי ד' וה' כדין טובח או מוכר אחר הגנב (ראה למעלה פרק א, הלכה יז). (95) כי שניהם גנבו.

25 טו. גִּבַּב וְעָמַד בְּדִין⁹⁶, וְאָמְרוּ לוֹ הַדִּינִין: צֵא תָן לוֹ
26 מֵה שְׁגֻבָּתָהּ, וְיֵצֵא וְאַחַר כֵּךְ טָבַח או מֶכַר - פְּטוּר
27 מִתְּשֻׁלוּמִי אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה⁹⁷; אָמְרוּ לוֹ: חֵיב אַתָּה
28 לִיתֵּן לוֹ, וְטָבַח או מֶכַר אַחֵר כֵּךְ - הֲרִי זֶה חֵיב
29 בְּתְשֻׁלוּמִי אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה, הוֹאִיל וְלֹא חֲתָכוּ הַדִּין
30 עָלָיו וְעָדִין עוֹמֵד הוּא בְּגֻבָּתוֹ⁹⁸.

(96) מימרא של רבא (שם סח:). (97) כי "צא תן לו" זהו פסק דין, וחייב מיד להחזיר את הבהמה, ואם לא החזירה אלא שחטה או מכרה הריהו גזלן, וגזלן אינו משלם תשלומי ד' וה', שם. (98) עדיין נחשב הוא גנב על הבהמה, ועל כן אם טבחה או מכרה חייב ד' וה'.

31 טז. הַגֻּבָּב⁹⁹ בְּרִשּׁוֹת הַבְּעָלִים¹⁰⁰, הוֹאִיל וְהַגֻּבָּב עֹדִין

וה', כי לומדים זאת מדרשת הפסוק, שם. (60) ושחט אותה, אף-על-פי שאינה ראויה לאכילה, חייב בתשלומי ד' וה', ראה בהלכה הקודמת. (61) שחתכו לה רגל (שם עז:). (62) נכת רגל. (63) והגנב לא מכר או שחט בהמה שלימה של אדם אחר, וכן בקטעת וחגרת וסומא אין הבהמה כולה בשלימותה. (64) כי מה שגנב מכר או שחט כולו, וכן בשותפים, מכר או שחט את כל חלקו של השותף האחד בבהמה, וכן את כל חלקו של השותף השני, והמכירה או השחיטה כולה באיסור (שם עז: וראה למעלה הלכה ו, ולקמן פרק ג, הלכה י').

1 י. גִּבַּב⁶⁵ וְנָתַן לְאַחַר בְּמִתְנָה⁶⁶, או שְׁנָתַן לְאַחַר
2 לְטַבַּח⁶⁷ וְטָבַח, או שְׁנָתַן לְאַחַר לְמֶכַר וּמְכָרָה לְאַחַר;
3 גִּבַּב וְהִקְיָה⁶⁸, גִּבַּב וְהִחְלִיף⁶⁹, גִּבַּב וּפָרַע בְּהֶקְפוֹ⁷⁰, או
4 שִׁשְׁלָחוּ סִבְלוֹנוֹת⁷¹ לְבֵית חֲמִיו - מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמִי
5 אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה⁷².

(65) שם עט. (66) אף-על-פי שכתוב בתורה "ומכרו" - חייב, כי דין המתנה בזה כדין המכירה. (67) עשה אותו שליח. אף-על-פי שבכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה, והעבירה שהשליח עושה אינה נזקפת על חשבו השולח, כאן יש שליח לדבר עבירה, ואם השליח שוחט כאילו הגנב שחט, ולמדו זאת בגמרא שם בהיקש. (68) מכר באשראי, אף-על-פי שעדיין לא קיבל כסף, מכירה היא וכאילו קיבל כסף. (69) את הבהמה בנכס אחר, דינו כאילו מכר וקיבל כסף. (70) שקיבל הגנב סחורה באשראי ופרע לו בבהמה זו, הרי זו כמכירה. (71) מתנות שהארוס שולח לארוסתו. (72) כי כל אלו דינים כמכירה.

6 יא. גִּבַּב וּמֶכַר⁷³, וְהִקְנָה לְמוֹכְרָו⁷⁴ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים
7 יוֹם⁷⁵, וּבִתּוֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם הֵכַר הַגֻּבָּב⁷⁶ - אֵינוֹ מִשְׁלֵם
8 אֶלָּא כְּפָל⁷⁷. מֶכַרְו חוץ מֵאֶחָד מִמָּאָה שְׁבוּ⁷⁸ או חוץ
9 מִיָּדוֹ או רִגְלוֹ⁷⁹, כָּלְלוֹ שֶׁל דָּבָר: שִׁשִּׁיר בּוֹ דָּבָר הַנֶּתֶר
10 עָמַד בְּשִׁחִיטָה⁸⁰ - פְּטוּר מִתְּשֻׁלוּמִי אֲרֻבָּעָה
11 וְחֲמִשָּׁה⁸¹; וְאִם מֶכַרְו חוץ מִגֻּזָּתוֹ או חוץ מִקְרָנָיו -
12 חֵיב בְּתְשֻׁלוּמִי אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה, שֶׁאִלּוֹ אֵינָם נִתְּרִים
13 עָמַד בְּשִׁחִיטָה⁸².

(73) שם סח. (74) כך בדפוסים ובכ"י, ברם, לפי העניין, תיבת "למוכרו" היא ט"ס. (75) שהמכירה תחול רק כעבור שלושים יום. כך מפרש רבינו דברי רב נחמן שם, "שהקנה לו לשלושים יום", ולא כרש"י וכו"ח שפירשו שמכר לתקופה של 30 יום. (76) ועמד בדין, יאמרו לו הדיינים צא תן לו. ראה הלכה טו. (77) כי הבהמה חזרה לבעליה לפני שיצאה המכירה לפועל. (78) כלומר, ששייר בו חלק מועט שלא מכר (משנה שם עז:). (79) הדוגמא בבביתא שם. (80) כגון בשרו. כלל זה קבע רב, שם. (81) כי כל דבר שיש לו שייכות להיתר שחיטה, נחשב שויר גם לגבי מכירה, כי התורה כתבה "וטבחו או מכרו", ודמתה מכירה לטביחה. (82) ואין להם שייכות להיתר שחיטה, ועל כן אין זה שויר לגבי מכירה.

14 יב. גִּבַּב וְקָטַע⁸³ מִמֶּנָּה אֶכֶר וְאַחַר כֵּךְ מְכָרָה⁸⁴, או

והוציא חוץ מרשותו, וטבח או מכר ברשותו¹²⁷ - 19
משלם תשלומי ארבעה וחמשה.²⁰

(124) משנה שם, עט. (125) הבעלים. ואם לא נודע לבעלים לפני שהוציאה מרשותו, הרי קנאה הגנב כשהוציאה מרשותו, ואין זה גניבה ברשות הבעלים. (126) כשהוציאה מרשותם קנאה, וחייב בד' וה'. (127) חייב ד' וה', אע"פ שמכר בשעה שנמצאה ברשות הבעלים, כי משעה שהוציא אותה קנאה.

פרק שלישי

(1) נתבאר בו דיני הגונב והטובח והמוכר והוא מתחייב במלקות או במיתה. ודין הודאת הגנב, בין שבאו עדים בין שלא באו, ודין גביית בית הדין מנכסי הגנב.

א. כבר בארנו בהלכות נערה², שכל העושה עברה שיש בה עון מיתת בית דין³ ותשלומין⁴ - אינו משלם⁵, אף על פי שהיה שוגג⁶. והעושה עברה שנתחייב בה מלקות ותשלומין - לוקה ואינו משלם, שאין אדם לוקה ומשלם⁷. לפיכך, אם היה שוגג⁸ או לא התרו בו⁹ - משלם ואינו לוקה¹⁰. במה דברים אמורים¹¹? שנתחייב בתשלומין עם עון מיתת בית דין פאחת¹², או שנתחייב תשלומין ומלקות פבת אחת; אבל אם נתחייב בתשלומין ואחר כך נתחייב במיתת בית דין או במלקות, או שנתחייב מלקות או מיתת בית דין ואחר כך נתחייב בתשלומין¹³ - הרי זה לוקה ומשלם ומת¹⁴.

(2) פרק א, הלכה יג. (3) שאם עשה את העבירה במזיד חייב עליה מיתה בבית דין. (4) כגון שגנב וטבח בשבת, פטור מתשלומי ארבעה וחמשה, מכיוון שחייב מיתה על הטביחה בשבת. (5) שהמחייב מיתה פטור מן התשלומים, כמו שכתוב: "ולא יהיה אסון ענוש יעוש" (שמות כא, כב), ופירוש חכמים שמשלם דמי הוולדות. משמע שאם היה אסון - האשה מתה - פטור מדמי הוולדות (כתובות לה.). (6) ופטור ממיתה, בכל זאת פטור גם מתשלומים - כי כתוב בתורה: "ומכה נפש בהמה ישלמנה" "ומכה אדם יומת" (ויקרא כד, יח, כא), כשם שבמכה בהמה אין הבדל בין מזיד לשוגג, ובשניהם חייב ממון; כך במכה אדם אין הבדל בין מזיד לשוגג, ובשניהם פטור מממון (גמרא שם). (7) "כדי רשעתו" - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעות, וסמך ליה "ארבעים יכנו", כלומר שאם יש שתי רשעות, מחייבים אותו מלקות בלבד (כתובות לב. ולב. והל' נערה פרק א, הלכה יא). (8) שפטור ממלקות. (9) שני עדים, שעל עבירה זו חייב מלקות, אף-על-פי שהיה מזיד. (10) כדעת רבי יוחנן, שחייבי מיתות הקישה התורה ל"מכה בהמה", ולא חייבי מלקות (כתובות שם). (11) שפטור מתשלומים. (12) שחייב מיתה וחייב ממון באים יחד. (13) כגון היוצא ליהרג וחבל באחרים (ערכין ו:). (14) לוקה ומשלם, או משלם ומת (כתובות לא.).

ב. כיצד¹⁵ זרק חץ בשבת¹⁶ מתחלת ארבע לסוף³³

היא ברשותם¹⁰¹ - פטור מן הפסול¹⁰². וכן אם טבח ומכר שם ברשותו - פטור¹⁰³. ואם הגביה הגנבה¹⁰⁴ - נתחייב משום גונב אף על פי שעדיין לא הוציאה מרשות הבעלים¹⁰⁵. כיצד? גנב טלה מן הדיר, והיה מושכו ויוצא, ומת ברשות הבעלים¹⁰⁶ - פטור; הגביהו או הוציאו מרשות הבעלים¹⁰⁷ ומת - חיב¹⁰⁸. נתנו שם¹⁰⁹ בבית הבעלים לככורת בנו¹¹⁰ או לבצל חובו או לשומר חנם ולשואל¹¹¹ לנושא שכר¹¹² ולשוכר¹¹³, והיה מושכו זה שנתן לו ומת - פטור השומר¹¹⁴; הגביהו¹¹⁵ או שהוציאו מרשות בעלים ומת - חיב השומר¹¹⁶ או בעל החוב שנתן לו, מפני שעדיין לא הוציאו הגנב¹¹⁷ מרשות בעליו.

(99) משנה שם עט. (100) בבית או בחצר הבעלים. (101) של הבעלים. (102) "כי הגנב לא יקרא "גנב" עד שיביא אותו הדבר הגנוב לרשותו, ויקנה אותו בדרך מדרכי קניית המטלטלין" (פירוש המשניות לרבינו, שם, וראה גמרא שם). (103) מתשלומי ד' וה', כי אין חיוב טביחה ומכירה במקום שאין חיוב גניבה. (104) קנאה הגנב לחייב עליה משום גניבה. (105) כי הגבהה קונה בכל מקום (קידושין כה.). (106) הטלה מת לפני שהוציאו אותו. (107) לרשותו, או לסמטה. (108) בכפל. (109) הגנב, לפני שהגביהו (המשך המשנה שם). (110) לכהן בחמשה סלעים של פדיון הבן הבכור. (111) המקבל את הבהמה לשימוש תמורת תשלום. (112) המקבל שכר על השמירה. (113) המקבל את הבהמה לשימוש תמורת תשלום. (114) לפי מסקנת הגמרא, שם "פטור" שבמשנה - כוונתו לשומר. והטעם שהוא פטור, מכיון ש"כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות, כך תיקנו משיכה בשומרים" (שם), כלומר השומרים אינם קונים את הדבר הניתן להם לשמירה לענין החיובים של כל אחד ואחד מהם, אם לא קנו אותו באחד מן הדרכים שנקנים בהם המטלטלין במקח וממכר. (115) השומר. (116) לשלם לבעלים. (117) והטלה עדיין ברשות הבעלים, ועל כן חייב השומר או בעל החוב לשלם לבעלים קרן וכפל, והגנב פטור מכלום. ומובן שהמדובר כשהשומר ידע שהטלה גנוב (מגיד-משנה). ורש"י פירש אחרת.

יז. היה העדר פיער¹¹⁸ - בין שהפיש את הפהמה¹¹⁹ וטמנה¹²⁰ בתוך האילנות והעצים חיב בתשלומי פסול¹²¹; ואם טבחה או מכרה שם¹²² - משלם תשלומי ארבעה וחמשה¹²³.

(118) מימרא של רבי אלעזר שם עט: (119) במקל והלכה מחמתו, והרי זה כמשיכה. (120) לשם גניבה. (121) אף-על-פי שלא גנב אותה במו ידיו, חייב כגנב, מכיון שקנה אותה (לענין חיוב) על-ידי המשיכה. (122) ולא העביר אותה לרשותו לפני המכירה. (123) כשם שנתחייב על הגניבה, כך נתחייב על הטביחה והמכירה.

יח. גנב ברשות הבעלים¹²⁴, ואחר שידעו¹²⁵ שנגנבה הוציאה וטבחה או מכרה חוץ מרשותו¹²⁶; או שגנב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. היתה פרה שאולה אצלו⁴⁴, וטבחה בשבת דרך¹⁹
גנבה⁴⁵ - פטור אף מן הכפל; שהרי אסור שבת²⁰
ואסור גנבה באין באחת⁴⁶. ואם אין גנבה⁴⁷ - אין²¹
טביחה ואין מכירה⁴⁸.²²

(44 כתובות לד: (45 בלי ידיעת הבעלים, ובמגמה לקחת אותה לעצמו. (46 בשעה שטבחה, גנבה. (47) ואם הוא פטור מתשלום הקרן של הגניבה. (48) אין חיוב על הטביחה או על המכירה (שם). [בגמרא נאמר דבר זה אליבא דרבי מאיר, שסובר שבקנס לא אמרו "קם ליה בדרכה מיניה", ואף-על-פי-כן פטור מתשלומי ד' וה', מכיון שפטור מן הקרן, כי ארבעה וחמשה אמרה תורה ולא ג' וד'. אבל דעת רבינו, שגם בקנס אומרים "קם ליה בדרכה מיניה" אין אנו צריכים כלל לנימוק האמור כאן: "ואם אין גניבה, אין טביחה ומכירה", וקשה להבין למה מביאו רבינו].

ה. גנב⁴⁹ ומכר בשבת⁵⁰ או שמכר לעבודה זרה -
חייב לשלם תשלומי ארבעה וחמשה; שאין במכירה²³
מיתה⁵¹. ואם נעשית מלאכה בשבת בעת המכירה -
פטור מתשלומי ארבעה וחמשה⁵². כיצד? כגון²⁴
שלא הקנה לו⁵³ עד שתפנית בחצר הלוקח⁵⁴;
שנמצא, בשהוציא מרשות לרשות, אסור שבת²⁵
ומכירה באין באחת⁵⁵.²⁹

(49) בחול, או בשבת באופן שלא היה בגניבתו חיוב מיתה, כגון שלא הוציא מרשות היחיד לרשות הרבים. (50) בבא-קמא ע. (51) כי אין המכירה נמנית עם ל"ט המלאכות. (52) כי חיוב מיתה מפקיע את חיוב התשלומין. (53) הגנב ללוקח. (54) מדובר בגנב שזרק את הגניבה לחצר הלוקח (שם ע:). (55) החיוב על איסור שבת של הזורק מרשות לרשות בא ברגע שהגניבה נחה על קרקע החצר, וברגע זה בא - בהתאם לתנאי - החיוב על המכירה.

ו. עשה שליח לשחט לו⁵⁶, ושחט לו השליח בשבת³⁰
- הרי הגנב חייב בתשלומי ארבעה וחמשה, שהרי³¹
זה הגנב לא עשה עון מיתת בית דין⁵⁷. וכבר³²
בארנו⁵⁸, שהשוחט על ידי שליח⁵⁹ חייב בתשלומין.³³

(56) שם עא. ולא אמר לו לשחוט בשבת, והשליח שחט בשבת על דעת עצמו. (57) כי הוא לא שחט בשבת. (58) למעלה פרק ב, הלכה י. (59) אף-על-פי שבכל מקום אומרים "אין שליח לדבר עבירה" והשולח פטור - לענין תשלומי ד' וה' "יש שליח", והשולח חייב. אבל בעשאו שליח לשחוט, פטור הגנב מתשלומי ד' וה', כי שלח אותו לעשות עבירה בשבת, ולענין איסור שבת אין שליח לדבר עבירה, ומעשה השליח אינו נזקק על חשבון הגנב השולח (ראה משנה-למלך כאן).

ז. היו שנים מעידים⁶⁰ שגנב, בין שהעידו הן עצמן³⁴
שטבח או מכר⁶¹ בין שהעידו אחרים שטבח⁶² או³⁵
מכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה⁶³. היו שנים³⁶
מעידים שגנב, ועד אחד מעיד שטבח או מכר, או³⁷
שהודה מעצמו שטבח⁶⁴ או מכר - משלם תשלומי³⁸

ארבע¹⁷, וקרע בגד חברו¹⁸ בהליכתו¹⁹; או שהדליק²⁰
גדיש חברו בשבת²⁰; או שגנב כיס בשבת²¹, והיה²²
מגררו²² עד שהוציאו מרשות הבעלים²³, שהיה²⁴
רשות היחיד, לרשות הרבים, ואבדו²⁴ שם - הרי זה²⁵
פטור מן התשלומין, שאסור שבת ואסור גנבה²⁶
והזק²⁵ באין באחד. אבל אם גנב כיס בשבת,
והגביהו שם ברשות היחיד²⁶, ואחר כך הוציאו²⁷
לרשות הרבים והשליכו לנהר²⁷ - חייב לשלם²⁸
תשלומי כפל; שהרי נתחייב באסור גנבה קדם²⁹
שיתחייב באסור סקילה²⁸. וכן כל פיוצא בזה. וכן³⁰
אם קצץ אילן חברו ביום טוב²⁹, והתרו בו; או³¹
שהדליק את הגדיש³⁰ ביום הכפורים³¹, והתרו בו³²;
או גנב וטבח ביום הכפורים³³, והתרו בו - פטור³⁴
מן התשלומין³⁴. אבל אם לא התרו בו³⁵ - חייב³⁶
בתשלומין³⁶, ומשלם תשלומי ארבעה וחמשה³⁷.

(15) הלכה זו מדגימה את הכללים שבהלכה הקודמת. (16) שם. (17) אמות, והמעביר ארבע אמות ברשות הרבים חייב מיתה. (18) וחייב ממון. (19) אף-על-פי שחיוב מיתה בא אחרי שנח החץ, והשיראין נקרעו לפני כן - בהליכתו - בכל זאת נחשב כאילו מיתה ותשלומים באו כאחת, מכיון שבלי זריקת החץ אין הנחה. ולפיכך, עם הזריקה מתחילה המלאכה, ונגמרת בשעת ההנחה. ונימוק נוסף: מכיוון שזרק החץ, ידוע מראש שיקרע את השיראין, כי אין אפשרות להחזיר, שם. (20) שחייב ממון על הגדיש, ומיתה על הדלקת אש בשבת (בבא קמא לד:). (21) כתובות לא. (22) ולא הגביהו, ולא נתחייב עדיין בגניבה. (23) ואז נתחייב גם בגניבה וגם במיתה על הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. (24) השמידו, כגון שהשליך לנהר. אבל אם הגניבה נמצאת בעין, הריהי ברשות הבעלים וחוזרת, ראה למעלה פרק א, הלכה יב. (25) כגון בשתי הדוגמאות הראשונות. (26) והגביה קונה בכל מקום, אף ברשות הבעלים. (27) סנהדרין עב. (28) החיוב על הגניבה בא מיד עם ההגבהה, והחיוב באיסור סקילה בא בשעה שהוציא לרשות הרבים. (29) וחייב מלקות על מלאכה ביום טוב, אם התרו בו. (30) של חברו. (31) שחייב על זדונו כרת (בידי שמים). (32) על חיוב מלקות. (33) בבא-קמא ע. (34) בהתאם לכלל "אין אדם לוקה ומשלם". (35) ואינו לוקה. (36) אם קצץ אילן חברו (ביום טוב) או הדליק את הגדיש ביום הכיפורים. (37) אם גנב וטבח שור או שה.

ג. גנב³⁸ וטבח בשבת³⁹ או לעבודה זרה⁴⁰, אפלו¹⁶
בשגגה⁴¹ - פטור מתשלומי ארבעה וחמשה⁴², כמו¹⁷
שבארנו⁴³.¹⁸

(38) בין בחול בין בשבת. (39) ונתחייב סקילה על הטביחה (שם עד:). (40) עבירה שיש בה מיתת בית-דין. (41) שאין בית-דין ממתים אותו. (42) כי חיוב תשלומים ועוון מיתת בית דין באים כאחת, אבל בכפל הוא חייב, כי הוא בא לפני חיוב מיתה. (43) בהלכה א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 כָּפַל, וְאִינוּ מְשַׁלְמִים תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה;
- 2 מְשֻׁמוּדָה בְּקֶנֶס⁶⁵ - פְּטוּר⁶⁶, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁶⁷.

וְהוֹדָה בְּבֵית דִּין לְאַחַד מֵהֶן⁸² וְכִפֶּר בְּאַחֶר⁸³, וְאַחֵר¹⁶

כֶּן בָּאוּ עֲדִים שְׁנֵים וְטָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם לָהּ¹⁷

שֶׁכֶּפֶר לוֹ חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָקָר⁸⁴ וְאַרְבָּעָה חֲצָאֵי צֹאן⁸⁵.¹⁸

(81 שם עא: (82 ועל-ידי-זה נפקע חלקו של שותף זה

בתשלומי ד' וה'. (83 בחלקו של השותף השני.

(84 אף-על-פי שבתורה כתוב "חמשה בקר" (שמות כא,

לז), כוונתה אפילו לחמשה חצאי בקר, כי העיקר הוא

שישלם לבעלים פי חמשה מן הגניבה. ומכיון שמגיע

לשותף חצי בקר, ישלם לו ה' חצאי בקר. (85 במקרה

שגנב כבש.

יא. דִּין הַגֵּנֵב⁸⁶ לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וְהַכֶּפֶל אוֹ תְּשֻׁלוּמֵי¹⁹

אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה מִן הַמִּטְלָטְלִין שְׁלוֹ⁸⁷. אִם לֹא²⁰

נִמְצְאוּ לוֹ מִטְלָטְלִין - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לִנְכָסֵיוֹ וְגוֹבִין²¹

הַכֶּל⁸⁸ מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו⁸⁹, כְּשֶׁאֵר הַנִּזְקִין, שְׁנֵאֲמַר²²

בָּהֶן: מִיֵּטֵב שְׂדֵהוּ⁹⁰. וְאִם אֵין לוֹ לֹא קִרְקַע וְלֹא²³

מִטְלָטְלִין - בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ⁹¹ וְנוֹתְנִין דָּמָיו²⁴

לְנִזֵּק; שְׁנֵאֲמַר: אִם אֵין לוֹ וְנִמְכֵּר בְּגִנְבָתוֹ.²⁵

(86 שם ד: ה. (87 כדין מזיק, שגובים מן המטלטלין

תחילה, כמו שכתוב: "כסף ישיב לבעליו" (שם, לד) ולמדו

מזה חכמים: לרבות שוה כסף, ואפילו סובין (שם ז). וראה

הלכות נזקי ממון פרק ח, הלכה י. (88 גם את הקרן וגם

את הקנס. (89 מן הקרקע הטוב שבנכסיו. (90 וגומר

"ומיטב כרמו ישלם". ומכאן לומדים, שכל מקום שכתב

"ישלם" כוונתו ל"מיטב" (שם ה). ומטלטלין דינם כמיטב,

כי הם נוחים למכירה. (91 כעבד.

יב. הָאִישׁ נִמְכֵּר בְּגִנְבָתוֹ, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה⁹². וְדָבָר²⁶

זֶה מִפִּי הַקְּבֵלָה⁹³. וְאִין הַגֵּנֵב נִמְכֵּר אֲלֹא בִּקְרִין⁹⁴,²⁷

אֲבָל בִּכְפָּל⁹⁵ אוֹ בְּתְשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה - אִינוּ²⁸

נִמְכֵּר⁹⁶, אֲלֹא הָרִי זֶה עָלָיו חוֹב עַד שְׁיַעֲשִׂיר.²⁹

~ נקודות משוחזרות קודש ~

"האיש נמכר בגנבתו אבל לא האשה".

מכאן רואים גודל העילוי והכבוד הניתן לבת ישראל, שהרי

הגנב שאין לו מה לשלם נמכר בגנבתו ללא כל תנאי, וגם

אם נמכרת על-ידי אביה אינו יכול לעשות זאת אם לא

יכול ליעדה או לפדותה. כי בבת ישראל צריך שיהיה ניכר

בגלוי תכליתה ויעודה - הקמת בית בישראל.

ובפנימיות העניינים, אמה עבריה היא הנשמה "וכי ימכור

איש את בתו לאמה" מדבר בירידת הנשמה למטה שאינה

מתבצעת אם לא שהובטחה מראש תכליתה של הירידה

שהיא לצורך העליה - יעוד (או פדיון האמה) שהוא יחוד

קוב"ה וכנסת ישראל - שלימות הדירה בתחתונים

לעצמותו ית'.

(על פי לקו"ש חכ"ז עמוד 372)

(92 משנה סוטה כג. (93 דין זה קבלו חז"ל איש מפי איש

עד משה רבינו, וסמכוהו על הפסוק "ונמכר בגניבתו", ולא

(60 משנה שם ע. (61 והעידו עדות שלימה על הגניבה

ועל הטביחה. (62 אף-על-פי שעדי טביחה מעידים רק על

"חצי דבר", כי בלי עדי גניבה אינם יכולים לחייב, כי שמא

שלו טבח, והתורה אמרה: "על פי שני עדים... יקום דבר"

(דברים יט, טו) ודרש רבי עקיבא: "דבר" ולא חצי דבר.

(63 כיון שעדי גניבה אינם צריכים לעדי טביחה, ויכולים

לחייב בלעדיהם, אף עדות עדי הטביחה נקראת דבר שלם

(שם ע:). (64 לאחר שבאו עדי הגניבה. (65 המורה

בעבירה שיש עליה קנס, כלומר, תשלום שהוא פחות מדמי

הקרן או יותר. (66 מלשלם את הקנס. (67 הלכות נזקי

ממון, פרק ב, הלכה ח.

3 ח. מִי שֶׁהוֹדָה בְּקֶנֶס⁸⁸ וְאַחֵר כֶּן בָּאוּ עֲדִים: אִם

הוֹדָה בְּתַחֲלָה⁶⁹ בְּפָנֵי בֵּית דִּין⁷⁰ וּבְבֵית דִּין⁷¹ -

פְּטוּר⁷²; אֲבָל אִם הוֹדָה חוּץ לְבֵית דִּין⁷³, אוֹ שֶׁהוֹדָה

בְּפָנֵי שְׁנֵים בְּלִבָּד⁷⁴, וְאַחֵר כֶּן בָּאוּ עֲדִים - הָרִי זֶה

מְשַׁלֵּם קֶנֶס עַל פִּיהֶם⁷⁵.

(68 שם עד: עה. (69 לפני שבאו העדים. (70 בפני

שלשה דיינים. (71 במקום ישיבת בית-דין.

(72 מתשלום הקנס. זוהי דעת רב שם. (73 כגון שפגש את

הדיינים בשוק והודה בפניהם, אין זו הודאה, כי מחוץ

לבית-דין אינם בתפקיד דיינים, אלא אנשים פרטיים הם.

(74 הודה במקום מושב בית-דין, אולם היו שם שני דיינים

בלבד, ובדיני קנסות צריכים שלושה דיינים. (75 כי

הודאה שלא נעשתה בפני שלושה דיינים במקום מושבם

כדיינים, אינה מחייבת אותו כלום ויכול לחזור בו. וראה

לקמן הלכה ט.

8 ט. כִּיצַד⁷⁶ הוֹדָה בְּבֵית דִּין שְׁנֵים, וְאַחֵר כֶּן בָּאוּ

עֲדִים שְׁנֵים - פְּטוּר מִן הַכֶּפֶל, שֶׁהָרִי חַיֵּב עֲצָמוֹ

בִּקְרִין⁷⁷ קָרִים שִׁיבֹאוּ עֲדִים. אֲבָל אִם אָמַר 'לֹא גִנְבְּתִי',¹⁰

שֶׁפְּטַר עֲצָמוֹ מִן הַכֶּל, וּבָאוּ עֲדִים שְׁנֵים, וְחָזַר וְאָמַר⁷⁸

בְּבֵית דִּין 'טָבַחְתִּי אוֹ מָכַרְתִּי⁷⁹, אִם בָּאוּ עֲדִים אַחֵר

כֶּן שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי אֲרָבָעָה וְחֲמִשָּׁה,

לְפִי שֶׁפְּטַר עֲצָמוֹ תַּחֲלָה מִכָּלֵים⁸⁰ עַד שֶׁבָּאוּ הָעֲדִים.¹⁴

(76 דוגמא למודה בקנס ואחר-כך באו עדים שפטור.

(77 מרצונו הטוב, וזה מוכיח שבאמת רוצה לחזור בתשובה,

ועל כן פוטרים אותו מן הקנס. (78 לאחר שבתחילה

הכחיש את הגניבה. (79 את הגניבה, בלי שהיו עדים על

הטביחה או המכירה. (80 וההודאה על הטביחה אינה

מחייבת אותו בכל תשלום שהוא, שהרי מודה בקנס פטור,

ולא גילה רצון להחזיר ממון, והודאתו באה מתוך כוונה

להפטר מארבעה וחמשה, אם יבוא אחר-כך עדים. כל

ההלכה הזאת מקורה בדברי רב המנונא, שהסביר את דברי

רב ורבי יוחנן שם. רבינו פסק כאן כרב נגד שמואל, בניגוד

לכלל שהלכה כשמואל בדיינים. והטעם: מפני שרב המנונא,

רבי יוחנן וגם רב אשי קיבלו שיטת רב.

15 י. הַגֵּנֵב שׁוֹר שֶׁל שְׁנֵי שְׁתֵּפִין⁸¹ וְטָבַחוֹ אוֹ מָכַרוֹ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בגניבתה (שם כג:). (94) אם אין לגנב לשלם את הקרן.
(95) אם יש לו לשלם את הקרן, ואין לו ממה לשלם את הכפל. (96) "בגניבתו ולא בכפילו" (קידושין יח:).

1 יג. גִּנֵּב אֶת הַעֹבֵד בְּכֹכְבִּים אוֹ הַקֶּדֶשׁ⁹⁷ - אֵינוֹ נִמְכָּר
2 עַל הַקֶּרֶן⁹⁸, אֲלֵא הֲרִי זֶה עָלָיו חֹב עַד שְׁעֵשִׂיר.

יום שני א' אייר ה'תשע"ט

פרק רביעי

(1) נתבאר בו דיני הנפקד שרוצה לעכב הפקדון בידו בטענה שנגנב ממנו, וכן כל כיוצא בזה שהממון בא לידו שלא באיסור גניבה, וביאור דינים אלו בשלמות, ואם החזיר הגנב את הגניבה באי זה תנאי יפטר, ואם צריך הודאת בעלים.

2 א. הַטּוֹעֵן² שֶׁנִּגְנַב מִבֵּיתוֹ הַפֶּקֶדוֹן: אִם נִשְׁפָּע³ וְאַחֵר
3 כִּן בָּאוּ עֲדִים שֶׁשֶּׁקֶר טָעַן וְשֶׁהַפֶּקֶדוֹן הָיָה אֲצִלּוֹ -
4 הֲרִי זֶה מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמִי כָּפֹל, שֶׁהֲרִי הוּא עֲצֻמוֹ
5 הַגֵּנֵב⁴. וְאִם טָבַח וּמָכַר אַחֵר שֶׁנִּשְׁפָּע - מְשַׁלֵּם
6 תְּשֻׁלוּמִי אַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה⁵. וְאֵינוֹ מְבִיא אֶשֶׁם עַל פִּי
7 עֲדִים עַל שְׁבוּעָתוֹ⁶. וְאֵינוֹ מְבִיא חֲמִשָּׁה⁷, שְׁאִין הַחֲמִשָּׁה
8 מְשַׁלֵּם עִם הַכֶּפֶל⁸. וְאִם בָּאוּ עֲדִים קִדְּם שֶׁיִּשְׁבָּע -
9 אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֲלֵא הַקֶּרֶן בִּלְבָד⁹.

(2) שומר חנם, שהופקד אצלו חפץ, טוען שהפיקדון נגנב ופוטור עצמו מלשלם, שהרי שומר חנם פטור מגניבה ואבידה (משנה בבא קמא קח:). (3) שהפיקדון נגנב. (4) מרגע שנשבע ולקח את החפץ לעצמו. (5) כי דין הטוען טענת גנב כדין גנב גם לעניין כפל וגם לעניין ארבעה וחמישה, זוהי דעת רבי יוחנן שם קו: (6) קרבן אשם מביא אדם על שבועת שקר רק אם הודה מעצמו, כמו שכתוב בתורה (במדבר ה, ו) "והתוודו את חטאתם" (שם קח:). (7) "וחמישיתו יוסף עליו" נאמר רק בהודה מפי עצמו לאחר שנשבע לשקר. (8) שנאמר (שם) "ושלם אותו בראשו וחמישיתו" ודרשו חכמים "בראשו" משמעותו קרן, ולפיכך חיוב חומש הוא רק אם משלם קרן בלבד, אבל לא אם משלם כפל. (9) כי טוען טענת גנב אינו חייב כפל אלא אם כן נשבע קודם לשקר, כמו שכתוב בו (שמות כב, ז) "ונקרב בעל הבית אל האלהים" כלומר, לשבועה (שם סג:).

10 ב. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים¹⁰? שֶׁנִּשְׁפָּע קִדְּם שֶׁשִּׁלַּח
11 בַּפֶּקֶדוֹן יֵד¹¹; אֲבָל אִם שִׁלַּח בּוֹ יָד, וְטָעַן טַעֲנַת גֵּנֵב
12 וְנִשְׁפָּע, וּבָאוּ עֲדִים - פֶּטוּר מִן הַכֶּפֶל, שֶׁבִּינּוֹ שֶׁשִּׁלַּח
13 יָד נִתְחַיֵּב בּוֹ¹² וְקָנָה¹³.

(10) שטוען טענת גנב משלם תשלומי כפל. (11) קודם שהשתמש בו. (12) לשלם בכל האונסין ומכל שכן בגניבה ואבידה, מכיוון שדינו כגזול. (13) לעניין חיוב תשלומים ומכיוון שטענת גנב אינה פוטרתו מלשלם דמי אינו חייב כפל, ודינו כגזול שפוטור מכפל, דעת רב ששת (שם קז:).

14 ג. וְכֵן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת אֲבִידָה בַּפֶּקֶדוֹן¹⁴ וְנִשְׁפָּע, וְחִזְרָה
15 וְטָעַן טַעֲנַת גֵּנֵב וְנִשְׁפָּע, וְאַחֵר כִּן בָּאוּ עֲדִים - פֶּטוּר
16 מִן הַכֶּפֶל, שֶׁפָּכַר יֵצֵא הַפֶּקֶדוֹן מִיָּדִי הַבְּעָלִים¹⁵
17 מִשְׁבֻּעָה רְאוּנוֹ¹⁶.

(14) שומר חנם שטוען שהפיקדון אבד ופוטור עצמו מלשלם, מימרא של רבי אילעא בשם רבי יוחנן (שם).

(97) שפטור מן הכפל (למעלה פרק ב הלכה א). (98) כי הפסוק "ונמכר בגנבתו" מדבר על גנב המשלם כפל, כי מיד אחר-כך כתוב "אם המצא תמצא בידו הגניבה . . . שנים ישלם". וראה 'אור החיים' לפסוק זה.

3 יד. הִיָּה קֶרֶן הַגֵּנֵב⁹⁹ שְׁוֵה מָאָה, וְאִין הַגֵּנֵב שְׁוֵה
4 אֲלֵא חֲמִשִּׁים - הֲרִי זֶה נִמְכָּר¹⁰⁰, וְשֶׁאֵר הַקֶּרֶן עִם
5 הַכֶּפֶל עָלָיו חֹב עַד שְׁאֵצָא בְּשִׁבְעִית¹⁰¹ וְיַעֲשִׂיר
6 וְיִשְׁלֵם. הִיָּה הַגֵּנֵב שְׁוֵה מָאָה וְאַחַד - אֵינוֹ נִמְכָּר;
7 שְׁנָאֵמֶר: וְנִמְכָּר בַּגֵּנְבָתוֹ - עַד שֶׁיְהִי דְּמִי כֶּלֶן
8 מְבָלְעִין בַּגֵּנְבָתוֹ¹⁰².

(99) קידושין יח. (100) פעם אחת, כדעת החכמים בברייתא שם. הגירסא שם "וחזור ונמכר", אולם גירסת רבינו כגירסת המכילתא "ואינו חוזר ונמכר". (101) כדין עבד עברי שעובד שש שנים, כמו שכתוב (שמות כא, א): "כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם". (102) מה שאין-כן במקרה זה, שדמי עולים על דמי הגניבה (גמרא שם).

9 טו. גֵּנֵב וְנִמְכָּר¹⁰³, וְחִזְרָה וְגֵנֵב: אִם לִשְׁנֵי גֵנֵב - הֲרִי
10 זֶה נִמְכָּר פַּעַם שְׁנִיָּה, וְאַפְּלוֹ גֵּנֵב לְמָאָה אֲנָשִׁים -
11 נִמְכָּר מָאָה פַּעַמִּים; וְאִם לְרֵאשׁוֹן גֵּנֵב פַּעַם שְׁנִיָּה -
12 אֵינוֹ נִמְכָּר שְׁנִיָּה¹⁰⁴, אֲלֵא יִשְׁאָר עָלָיו הַכֶּל חֹב.

(103) גמרא שם. (104) "בגניבתו" - "כיון שנמכר פעם אחת, שוב אי אתה רשאי למכרו" (שם).

13 טז. גֵּנֵב לָזָה, וְחִזְרָה וְגֵנֵב לָזָה, וְחִזְרָה וְגֵנֵב לָזָה - כֶּלֶם
14 שֶׁתִּפִּין בּוֹ¹⁰⁵. אִם הָיָה דְּמִי כֶּנֶגֶד הַקֶּרֶן שֶׁל שְׁלִשְׁתָּן
15 אוֹ פְּחוֹת מִן הַקֶּרֶן - נִמְכָּר, וּמִחֲלָקִין בִּינֵיהֶן¹⁰⁶,
16 וְשֶׁאֵר הַכֶּפְּלוֹת¹⁰⁷ חֹב עָלָיו; וְאִם הָיָה דְּמִי יָתֵר¹⁰⁸ -
17 אֵינוֹ נִמְכָּר¹⁰⁹, וְהַכֶּל חֹב¹¹⁰ עָלָיו עַד שְׁעֵשִׂיר.

(105) השווה הלכות נזקי ממון פרק ט, הלכה יב. (106) שלושת הגנבים מחלקים ביניהם דמי מכירת הגנב. (107) המגיע לכל אחד ואחד [נראה שחסרה כאן מלה אחת, וצריך להיות "ושאר הקרן והכפלות"]. (108) על דמי הקרן של שלשתם. (109) ראה למעלה הלכה יד. (110) גם הקרן.

18 יז. שֶׁתִּפִּין שֶׁנִּגְבּוּ בְּאַחַד¹¹¹ - מְשַׁלְשִׁין בִּינֵיהֶן¹¹²,
19 וְכָל אֶחָד מֵהֶן נִמְכָּר בְּחֶלְקוֹ מִן הַקֶּרֶן¹¹³. וְכָל מִי
20 שֶׁדְּמִי יָתֵר עַל חֶלְק הַקֶּרֶן שֶׁנִּתְחַיֵּב בּוֹ - אֵינוֹ
21 נִמְכָּר¹¹⁴.

(111) כאיש אחד, כלומר ביחד. (112) מחלקים ביניהם את תשלום הקרן. (113) שהוא צריך לשלם. (114) הגנב

הַפֶּסֶל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ³⁵; וְזֶה שְׁהוּדָה³⁶ מְשַׁלֵּם
חֲמִשָּׁה, כְּשֶׁאֵר הַנִּשְׁבָּעִין שְׁבוּעַת הַפֶּקֶדוֹן שְׁהוּדוֹ
מַעֲצָמֶן.

(33) לשמירה. (34) אבל מכפל שניהם פטורים, זוהי בעיני
בגמרא, אם מה שהתורה הקפידה שלא לשלם כפל וחומש
זה באותו האיש בלבד, ומכיוון שבמקרה זה שני אנשים הם,
ישלם האחד את הכפל והשני את החומש. או כוונת התורה
הייתה שעל ממון אחד לא ישלמו גם כפל וגם חומש, ועל
כן גם בדין שלפנינו יהי פטור מן הכפל, מכיוון שהראשון
כבר נתחייב קודם בחומש. בעיה זו לא נפתרה, ולפיכך אין
לחייב מספק את תשלומי הכפל. (35) מאותה סיבה,
מכיוון שזה ספק. (36) בזמן שהודה עדיין לא באו עדים
על השני, ועדיין לא הייתה קיימת בעיית הכפל בממון זה,
ועל כן הוא משלם חומש.

ח. בַּעַל הַפֶּקֶדוֹן שֶׁתָּבַע אֶת הַשּׁוֹמֵר³⁷, וְנִשְׁבָּע
שֶׁנֶּגְבַּח³⁸, וְאַחֲרֵי כֵן הִפְר הַגֶּבֶה, וְתָבַע הַשּׁוֹמֵר אֶת
הַגֶּבֶה, וְהוּדָה לוֹ הַגֶּבֶה שֶׁנֶּגְבַּח, וְתָבַע בַּעַל הַפֶּקֶדוֹן
אֶת הַגֶּבֶה, וְכִפֵּר, וּבָאוּ עֲדִים שֶׁנֶּגְבַּח: אִם בְּאֵמֶת
נִשְׁבָּע הַשּׁוֹמֵר³⁹ כְּשֶׁטָּעַן שֶׁנֶּגְבַּח - נִפְטָר הַגֶּבֶה מִן
הַפֶּסֶל בְּהוֹדָאתוֹ לַשּׁוֹמֵר⁴⁰; וְאִם כְּשֶׁקָּרַן נִשְׁבָּע⁴¹ -
אֵין מוֹצִיאִין הַפֶּסֶל מִן הַגֶּבֶה⁴²; וְאִם תִּפְשׂוּ
הַבְּעָלִים הַפֶּסֶל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. תָּבַעוּ
הַבְּעָלִים אֶת הַשּׁוֹמֵר וְשִׁלְּמוּ⁴³, וְאַחֲרֵי כֵן הִפְר
הַגֶּבֶה, וְתִבְעוּהוּ הַבְּעָלִים וְהוּדָה לָהֶן שֶׁנֶּגְבַּח, וְאַחֲרֵי
כֵן תָּבַעוּ הַשּׁוֹמֵר וְכִפֵּר בּוֹ, וּבָאוּ עֲדִים שֶׁנֶּגְבַּח -
אֵין מוֹצִיאִין הַפֶּסֶל מִן הַגֶּבֶה⁴⁴; וְאִם תִּפְשׂוּ הַשּׁוֹמֵר
אֶת הַפֶּסֶל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְכֵן הִדִּין
בְּתִשְׁלוּמֵי אֶרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה⁴⁵, אִם טִבַּח הַגֶּבֶה אוֹ
מִכָּר.

(37) שיחזיר לו את הפיקדון (שם קח:). (38) ופטור
מלשלם כדין שומר חנם. (39) אם כל פרטי השבועה
נכונים, כגון שנשבע שנגנב באונס ובאמת היה זה אונס.
(40) מכיוון שהשומר אדם ישר הוא, נאמן הוא על הבעלים
גם להבא, וישאירו בידו את השמירה אם הפיקדון ימצא.
ולפיכך אם השומר מוצא את הגנב ותובע אותו, הרי כאילו
הבעלים תבעו אותו, והודאת הגנב לשומר הודאה היא,
ופטור מכפל. (41) כגון שנשבע שנגנב באונס, ובאמת נגנב
שלא באונס. (42) זוהי בעיני (שם), אם אימון הבעלים
בשומר פסק, ועל כן הודאת הגנב בפני השומר אינה הודאה,
וחייב בכפל, או לא. בעיני זו לא נפתרה, ועל כן מספק אין
מוציאין מידו. (43) אף על פי שהוא פטור מלשלם בגניבה.
(44) גם זו בעיני שלא נפתרה (שם), אם נאמר שהבעלים
שקיבלו דמי הפיקדון נסתלקו, ואין הודאת הגנב בפניהם
הודאה, ועל כן חייב הוא בכפל, או נוח לשומר שהבעלים
יטרחו לגלות את הגנב, ועל כן הודאת הגנב בפניהם הודאה
היא, ופטורת אותו מתשלומי כפל. (45) אין מוציאין מיד
הגנב את תשלומי ד' וה', ואם תפס השומר אין מוציאין
מיד השומר. רבינו משמיענו, שלא יעלה על דעתך לפטור

(15) אף על פי שבשעה שטען גנב על החפץ עדיין לא
השתמש בו, בכל זאת לא היה עור הפיקדון של הבעלים.
(16) שנשבע שאבד, ועל שבועה זו עצמה, אינו חייב כפל
אפילו אם באו עדים, כי דין הכפל נאמר בתורה על הטוען
טענת גנב בלבד (משנה שם קח:).

ד. הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גֶּבֶה בְּאֵבְדָה¹⁷ וְנִשְׁבָּע, וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ
עֲדִים שֶׁהָאֵבְדָה בְּרִשְׁתּוֹ וְשֶׁקָּרַן טָעַן - מְשַׁלֵּם
תִּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל¹⁸; שֶׁנֶּאֱמָר: עַל כָּל אֲבִידָה¹⁹. וְהוּא,
שֶׁיִּטָּעַן שֶׁנֶּגְבַּח בְּלִסְטִים מִזֵּין²⁰, שְׁהוּא אָנוּס²¹
וּפְטוּר²²; אֲבָל אִם טָעַן שֶׁנֶּגְבַּח בְּלֹא אָנוּס - פְּטוּר
מִן הַפֶּסֶל, מִפְּנֵי שְׁהוּא חֵיב לְשַׁלֵּם²³ עַל פִּי טַעֲנָתוֹ,
שֶׁשּׁוֹמֵר אֲבִידָה כְּשׁוֹמֵר שֶׁקָּרַן הוּא²⁴, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּרַר.

(17) המוצא אבידה וחייב להשיבה לבעלים, כמו שכתוב
(דברים כב, א) "השב תשיבם לאחריך", וטען שהאבידה
נגנבה ממנו, מימרא בשם רבי יוחנן (שם קו:). (18) כדין
גנב. (19) וסוף הפסוק "ישלם שניים לרעהו". (20) גנב
שנשמר שלא יראוהו בני אדם, אבל איים בנשק על מוצא
האבידה - ולקחה (שם נז:). (21) שאין בכוחו למנוע את
הגניבה. (22) ועל פי טענה זו שומר אבידה פטור מלשלם.
(23) את הקרן. (24) וחייב בגניבה ואבידה, כדעת רבי יוסף
(שם נו:).

ה. הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גֶּבֶה בְּפִקְדוֹן וְנִשְׁבָּע, וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ
עֲדִים שֶׁהוּא בְּרִשְׁתּוֹ, וְחִזַּר וְטָעַן בּוֹ טַעֲנַת גֶּבֶה
וְנִשְׁבָּע²⁵, וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ עֲדִים שֶׁעֲדִין בְּרִשְׁתּוֹ הוּא,
אֶפְלוּ מֵאֵה פְּעָמִים - חֵיב כֶּפֶל עַל כָּל טַעֲנָה
וְטַעֲנָה²⁶. וְאִם נִשְׁבָּע חֲמִשָּׁה פְּעָמִים - נִמְצָא מְשַׁלֵּם
שִׁשָּׁה: הִקְרָן שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ, וַחֲמִשָּׁה בִּקְרָן מִשּׁוּם
חֲמִשָּׁה כְּפֻלֹת שֶׁל חֲמִשָּׁה שְׁבוּעוֹת.

(25) בבית דין אחר, כי באותו בית דין הוחזק שקרן ולא
ישיבעוהו. (26) אף על פי שכל הטענות הן על אותו
פיקדון (שם קח:).

ו. טָעַן טַעֲנַת גֶּבֶה²⁷ וְנִשְׁבָּע, וְחִזַּר וְטָעַן²⁸ טַעֲנַת
אֲבִידָה וְנִשְׁבָּע, וּבָאוּ עֲדִים²⁹ שֶׁלֹא נֶגְבַּח, וְהוּדָה הוּא
שֶׁלֹא אֲבִיד - הוּאִיל וּמְשַׁלֵּם תִּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל עַל פִּי
עֲדִים, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה עַל שְׁבוּעָה אַחֲרֻנָּה³⁰ אֶף
עַל פִּי שְׁהוּדָה³¹; שֶׁהַמִּמּוֹן הַמְּחִיבֻו כֶּכֶפֶל פּוֹטְרוֹ מִן
הַחֲמִשָּׁה³².

(27) בפיקדון. (28) על אותו פיקדון. (29) ונתחייב בכפל.
(30) שנשבע שאבד. (31) ובכל מקום הדין הוא, שאם
נשבע לשקר בפיקדון והודה משלם חומש. (32) המלה
"פוטור" משמעותה "אינו מחייב" אף על פי שהשבועה
שאבד אינה מחייבת את הכפל, בכל זאת פטור מן החומש,
מכיוון שעל הפיקדון הזה נתחייב כבר לשלם כפל.

ז. מִסֵּר שׁוֹרֵף לְשָׁנִים³³, וְטָעַן טַעֲנַת גֶּבֶה וְנִשְׁבָּעוּ,
וְהוּדָה אֶחָד מֵהֶם, וְהִשְׁנִי בָּאוּ עֲלָיו עֲדִים - שֶׁנִּיְהִי
מְשַׁלְּמִין אֶת הַקְּרָן³⁴; וְאִם תִּפְשׂוּ בַּעַל הַפֶּקֶדוֹן אֶת

25 וְלֹא בַחֲזִירָתוֹ, אִף עַל פִּי שְׁמָנוֹ אֶת הַצֶּאֱזָן וְהִיא
26 שְׁלֵמָה - חֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹתָיו עַד שִׂיּוּדִיעַ אֶת הַבְּעָלִים⁶³,
27 כְּדִי שִׂישְׁמָרוּ אֶת הַטֹּלָה הַגָּנוּב; שֶׁהָרִי לְמָדוֹ⁶⁴ דֶּרֶךְ
28 אַחֲרֵת חוּץ מִדֶּרֶךְ שְׁאָר הַצֶּאֱזָן⁶⁵ שֶׁבַעֲדָר זֶה.

60 שהגונב בלי דעת הבעלים והחזיר פטור ואפילו מניין אינו צריך. (61) כגון סלע או כלי, שאם הבעלים לא הרגישו בגניבה אין צורך שירגישו בהחזרה. (62) דינו כדין הגונב סלע, שאם הבעלים מנו, המניין פוטר. (63) כדעת רב חסדא, "שלא לדעת צריך דעת", כלומר, שאם לא ידעו הבעלים על הגניבה, חייב הגנב, שהחזיר את הטלה לעדר, להודיע לבעלים. (64) הגנב. (65) ועל כן עלול הטלה לברוח מן העדר, וזקוק לשמירה יתירה, ומשום כך יש צורך בהודעה מיוחדת לבעלים. טעם זה, המיוחד לגנב טלה (ולא גנב סלע) נותן רבה לדברי רב חסדא שם. מכאן יוצא: הגונב מרשות חבירו: (א) אם ידעו הבעלים בגניבתו ולא ידעו בחזירתו, פוטר המניין, בין בסלע ובין בטלה. (ב) אם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו, אם זה דבר שאין בו רוח חיים, כגון סלע, אפילו מניין אינו צריך ופטור, ואם הוא דבר שיש בו רוח חיים, כגון טלה, אין המניין פוטר אלא אם כן יודיע לבעלים.

פרק חמישי

(1) נתבאר בו שאסור לקנות מן הגנב מה שגנב, ומה הוא משפט הגנב עם לוקח הגניבה כשהגנב אינו מפורסם, וכל הנמשך אחר זה בשלימות.

29 א. אֲסוּר לְקַנּוֹת מִן הַגָּנוֹב² הַחֲפֵץ שֶׁגָּנוֹב. וְעוֹן גָּדוֹל
30 הוּא, שֶׁהָרִי מִחֲזִיק יָדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, וְגוֹרֵם לוֹ לְגָנוֹב³
31 גָּבוֹת אַחֲרָיו; שֶׁאִם לֹא יִמָּצֵא לֹקֵחַ - אֵינוֹ גּוֹנֵב.
32 וְעַל זֶה נֶאֱמַר⁴: חוֹלֵק עִם גָּנוֹב⁵ שׁוֹנֵא נִפְשׁוֹ⁶.

(2) בבא-קמא קיח: קיט. (3) עוון כפול הוא: (א) על-ידי הקניה הוא מסייע לגנב לקצור פרי פשעו, (ב) הוא מעודד אותו לגניבות נוספות בעתיד. שאם לא ימצא לוקח, אינו גונב - "לאו עכברא גנב אלא חורא גנב" (גיטין מה.). (4) ראה ויקרא רבה פרשה ו, ב; ילקוט שמעוני, משלי כט. (5) אף-על-פי שהוא עצמו לא גנב. (6) כי ישא עונו ויאבד את נפשו.

33 ב. הַגּוֹנֵב וּמְכַר⁷, וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁸, וְאַחֵר כֶּף
34 הַכֶּר הַגָּנוֹב⁹, וּבָאוּ עֲדִים שֶׁזֶה הַחֲפֵץ שֶׁמְכָרוּ פְּלוּגֵי
35 הוּא גָּנוֹב בְּפָנֵינוּ¹⁰ - חוֹזֵר הַחֲפֵץ לְבַעֲלָיו¹¹,
36 וְהַבְּעָלִים נוֹתְנִין לְלוֹקֵחַ דָּמִים¹² שֶׁשָּׁקֵל¹³ לְגָנוֹב, מִפְּנֵי
37 תַּקְנַת הַשּׁוּק¹⁴, וְהַבְּעָלִים חוֹזְרִין וְעוֹשִׂים דִּין עִם
38 הַגָּנוֹב¹⁵. וְאִם גָּנוֹב מִפְּרָסָם הוּא¹⁶ - לֹא עֲשׂוֹ בּוֹ תַּקְנַת
39 הַשּׁוּק¹⁷, וְאִין הַבְּעָלִים נוֹתְנִין לְלוֹקֵחַ כְּלוּם; אֲלֵא
40 חוֹזֵר הַלוֹקֵחַ וְעוֹשֶׂה דִּין עִם הַגָּנוֹב, וּמוֹצִיא מִמֶּנּוּ
41 דָּמִים שֶׁשָּׁקֵל לוֹ.

(7) בבא-קמא קטו. (8) ועדיין הגניבה קיימת ברשות הבעלים. (9) ובשעה שקנה הלוקח לא ידע שהמוכר גנב הוא. (10) כי אם לא כן, יכול המוכר לטעון: קניתי את

לגמרי את הגנב מתשלום ד' וה' ואפילו אם תפס השומר מוציאים מידו, מפני שלא נתחייב לשלם כפל והרי אמרו: "ד' וה' אמרה תורה ולא ג' וד'" (למעלה פרק ג, הלכה ה.).

1 ט. הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גָּנוֹב בְּפִקְדוֹן שֶׁל קָטָן, אִף עַל פִּי
2 שְׁתֵּן לוֹ כִּשְׁהוּא קָטָן וְתִבְעוּ כִּשְׁהוּא גָּדוֹל, וְנִשְׁפָּע⁴⁶,
3 וְאַחֵר כֶּף בָּאוּ עֲדִים - הָרִי זֶה פֶּטוּר מִן הַכֶּפֶל;
4 שְׁנֵאמַר: כִּי יִתֵּן אִישׁ⁴⁷, וְאִין נִתְּנָה קָטָן כְּלוּם⁴⁸.
5 וְצָרִיף שֶׁתִּהְיֶה נִתְּנָה וְתִבְעֶה שׁוּין בְּגָדוֹל⁴⁹.

(46) שגנב. (47) פרט לקטן. (48) אין נשבעים על טענת נתינתו, ואין באים לידי כפל על ידו. (49) ומכיוון שהנתינה היא על ידי קטן הרי זה פטור מן הכפל, אף על פי שהתביעה הייתה בגדול (שם).

6 י. שׁוֹמֵר שֶׁגָּנוֹב מִרְשׁוֹתוֹ, כְּגוֹן שֶׁגָּנוֹב טֹלָה מִעֵדָר
7 שֶׁהִפְקֵד אֶצְלוֹ וְסָלַע מִפִּיס שֶׁהִפְקֵד אֶצְלוֹ, אִם יֵשׁ
8 עָלָיו עֲדִים - חֵיב בְּכֶפֶל⁵⁰. וְאִף עַל פִּי שֶׁהִחֲזִיר
9 הַסָּלַע לְמִקְוָמוֹ וְהַטֹּלָה לְעֵדָרוֹ - הָרִי זֶה חֵיב
10 בְּאַחֲרֵיּוֹתָיו⁵¹ עַד שִׂיּוּדִיעַ הַבְּעָלִים; שֶׁהָרִי כָּלְתָה
11 שְׁמִירָתוֹ⁵², וּכְאֵלוֹ לֹא הִחֲזִיר כְּלוּם⁵³ עַד שִׂיּוּדִיעַ
12 בְּעָלָיו⁵⁴. אֲבָל הַגּוֹנֵב סָלַע מִפִּיס חֲבֵרוֹ אוֹ כָּלִי
13 מִבֵּיתוֹ, וְהִחֲזִיר דָּבָר הַגָּנוֹב מִבֵּיתוֹ לְמִקְוָמוֹ, אִם יָדָעוּ
14 הַבְּעָלִים בְּגִנְבָתוֹ וְלֹא יָדָעוּ בַּחֲזִירָתוֹ - עֲדִין הַגָּנוֹב
15 חֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹתָיו⁵⁵ עַד שִׁימָנָה אֶת מְעוֹתָיו⁵⁶.

(50) כדין כל גנב. (51) אף במקרה אונס. (52) נסתיימה שמירתו ברגע שגנב. (53) שהרי לבעלים לא החזיר, והוא חדל להיות שומר הבעלים. (54) ואם החזיר טלה לעדרו נחשב להחזרה. (55) כי כל עוד שהבעלים אינם יודעים על החזרת הגניבה, אין שמה החזרה. (56) ועל ידי כך ייורד לו, שהכסף שגנב הוחזר. דין זה הוא לפי סברת שמואל, רבי יוחנן ורב חסדא (שם קיח.), שאם גנב סלע מכיס חברו וידעו הבעלים על הגניבה, ואחר כך החזיר הגנב את הסלע, "מניין פוטר", כלומר אם הבעלים מנו את הכסף שבכיסם והרגישו בהחזרת הגניבה, דיו, ואין צורך בהודעה ישירה לבעלים.

16 יא. מָנָה⁵⁷ אֶת פִּיסוֹ וּמָצָאוּ שְׁלֹם הַמִּנְיָן - פֶּטוּר⁵⁸.
17 וְאִם לֹא יָדָעוּ הַבְּעָלִים לֹא בְּגִנְבָתוֹ וְלֹא בַּחֲזִירָתוֹ -
18 אֶפְלוּ מִנְיָן אֵינוֹ צָרִיף⁵⁹, אֲלֵא בֵּין שֶׁהִחֲזִירוֹ לְמִקְוָמוֹ
19 נִפְטָר מֵאַחֲרֵיּוֹתוֹ.

(57) בעל הכיס. (58) הגנב. זה שייך לסוף הלכה י. (59) כרבי יוחנן שם. ונראים הדברים שלדעת רבינו גם רב חסדא מודה לרבי יוחנן בסלע או כלי, אבל לא בבעל חי. ראה לקמן הלכה יב.

20 יב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁶⁰? בְּדָבָר שֶׁאִין בּוֹ רוּחַ
21 חַיִּים⁶¹. אֲבָל הַגּוֹנֵב טֹלָה מִעֵדָר חֲבֵרוֹ, וְיָדָעוּ בּוֹ
22 הַבְּעָלִים, וְהִחֲזִירוֹ לְעֵדָר שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים⁶², וְיָמַת
23 אוֹ גָּנוֹב - חֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹתוֹ. וְאִם מָנָה אֶת הַצֶּאֱזָן וְהִיא
24 שְׁלֵמָה - פֶּטוּר. וְאִם לֹא יָדָעוּ הַבְּעָלִים לֹא בְּגִנְבָתוֹ

החפץ מן הבעלים. (11) כי החפץ עדיין ברשות הבעלים. (12) ואין אומרים שיחזיר את החפץ לבעלים בלי כסף, ויתבע את כספו מן הגנב. זו דעת רבי יוחנן בשם רבי ינאי (שם). (13) ששילם. (14) משום שקנה הלוקח בשוק - בפרהסיא - ולא ידע שהחפץ גנב, עשו לו תקנה שישלמו לו הבעלים מעותיו. אחרת אין לך אדם קונה מחבירו כלום, כי יחשש להפסיד כספו. (15) ומקבלים ממנו את הדמים ששילמו לקונה. (16) והיה לו ללוקח להעלות על דעתו, שזה חפץ גנב. (17) דעת רבא שם.

ו. גִּנְבָּה וּפְרַע בְּחֻבּוֹ³⁵, גִּנְבָּה וּפְרַע בְּהֶקְפּוֹ³⁶ - אֵין בְּזָה תַקְנָת הַשּׁוּק³⁷; אֵלֶּא הַבְּעָלִים נוֹטְלִים הַגִּנְבָּה בְּלֹא דְמִים, וְיִשְׁאָר חֹב אֵלֶי³⁸ עַל הַגִּנְבָּה בְּשִׁהִי³⁹. מִשְׁכָּן הַגִּנְבָּה⁴⁰, בֵּין שְׁמִשְׁכָּנָה בֵּיתָר עַל דְּמִיָּה⁴¹ אוּ בְּפָחוֹת מִדְּמִיָּה⁴² - הַבְּעָלִים נוֹתְנִין לְבַעַל הַמִּשְׁכָּן, וְחוֹזְרִין וְעוֹשִׂין דִּין עִם הַגִּנְבָּה; אֵלֶּא אִם בֵּין הָיָה הַגִּנְבָּה מִפְּרָסָם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁴³.

(35) שלוהו כסף מאחר, ושילם לו בחפץ הגנוב (בבא-קמא קטו.). (36) בסחורה שקנה בהקפה. (37) אפילו אם אינו ידוע כגנב. (38) החוב של המלוה ושל החנוני, וצ"ל: חוב של אלו. (39) לפני שפרע הגנב. במקרים אלה לא תיקנו, מפני שלא על דעת הגניבה הלוה המלוה לגנב או מכר לו חנוני בהקפה (גמרא שם). (40) אצל מלוה, וקיבל עליה הלוואה (שם). (41) אפילו כשדמי ההלוואה עולים על דמי הגניבה, אומרים שהמלוה סמך על המשכון. (42) שדמי ההלוואה פחותים מדמי הגניבה. במקרה זה בוודאי סמך המלוה על המשכון. כך פוסקת הגמרא (שם), שבכולם עשו תקנת השוק, בין מכר בין משכון חוץ מגנב ופרע בחובו, וגנב ופרע בהיקפו. וסובר רבינו שמשכון דינו כמכר גם לענין שוה מנה במאנים, וכמו שבמכר עשו בזה תקנת השוק, כך גם במשכון. כך פסק גם רבינו חננאל (ראה אוצר הגאונים, בבא-קמא עמוד 106) [הראב"ד בהשגותיו כתב: אלא בכדי דמיה. והמגיד-משנה פירש שכוונתו לחלוק, ודעתו שבמשכון לא עשו תקנת השוק בשוה מנה והלווה מאתים. אולם אפשר לומר שהראב"ד לא בא להשיג אלא לפרש דברי רבינו, כדרכו בכמה מקומות, ואומר שבעל החפץ מחזיר למלוה רק דמי החפץ, אבל לא כל הסכום שהלווה]. (43) בהלכה ב.

ז. הַלּוֹקֵחַ מִגִּנְבָּה שְׂאִינוּ מִפְּרָסָם, בֵּין שֶׁלֶקַח מִמֶּנּוּ שְׁוֶה מֵאָה בְּמֵאָה⁴⁴ אוּ שְׁוֶה מֵאָה בְּמֵאָה - הָרִי זֶה נוֹטֵל הַדְּמִים מִבְּעַל הַבֵּית⁴⁵ וְאַחֵר כֶּךָ מִחֲזִיר הַגִּנְבָּה⁴⁶, מִפְּנֵי תַקְנַת הַשּׁוּק, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁴⁷.

(44) דוגמאות אלה מובאות בגמרא שם. (45) נוטל מאתים, אפילו שוה החפץ מאה בלבד. הקונה יכול לטעון: בשבילי הוא שוה מאתיים. (46) אם לא ישלמו לו את כל המאתיים, רשאי הוא לעכב את הגניבה לעצמו, אף-על-פי שלא נתייאשו הבעלים (לו היה יאוש, היה הלוקח קונה את הגניבה ביאוש ושינוי רשות). (47) למעלה הלכה ב.

ח. הָיָה נוֹשֶׂה בַּגִּנְבָּה⁴⁸ מֵאָה זוֹזִי⁴⁹, וְגִנְבָּה וְהִבִּיא לְבַעַל חֻבּוֹ⁵⁰, וְנָתַן לוֹ⁵¹ מֵאָה אַחֶרֶת - הָרִי הַגִּנְבָּה חוֹזְרִת לְבַעְלֶיהָ⁵², וְאוֹמְרִין לָזֶה⁵³: לָךְ וַתִּבַּע הַגִּנְבָּה בְּמֵאָה⁵⁴; שְׁלֹא נִתְּנָה⁵⁵ לוֹ הַמֵּאָה הָאַחֶרֶת מִפְּנֵי הַחֲפֵץ שֶׁהִבִּיא לָךְ בְּלִבְדּוֹ, כְּשֶׁשֶׁהֶאֱמַנְתָּ בְּרֹאשׁוֹנָה⁵⁶ הָאֱמָנָתוֹ בְּאַחֲרוֹנָה⁵⁷.

(48) שם. (49) שהלוה לו. (50) למלוה. (51) המלוה. (52) בלי דמים, ואין המלוה יכול לטעון שהלוה לגנב את המאה השניה על סמך המשכון. (53) למלוה. (54) שלא

1 ג. נְתִינָאֵשׁוּ הַבְּעָלִים מִן הַגִּנְבָּה, בֵּין שֶׁנְּתִינָאֵשׁוּ וְאַחֵר
2 כֶּךָ מִכֵּר הַגִּנְבָּה בֵּין שֶׁנְּתִינָאֵשׁוּ אַחֵר שְׁמִכְרָה¹⁸ - קָנָה
3 הַלּוֹקֵחַ¹⁹ בִּיאֹשׁ וְשִׁנּוּי רְשׁוּת²⁰, וְאִינוּ מִחֲזִיר הַגִּנְבָּה
4 עֲצָמָה לְבַעְלֶיהָ; אֵלֶּא נוֹתֵן לָהֶם הַדְּמִים²¹ - אִם לָקַח
5 מִגִּנְבָּה מִפְּרָסָם²², אוּ אִינוּ נוֹתֵן כָּלָל לֹא חֲפֵץ וְלֹא
6 דְמִים, מִפְּנֵי תַקְנַת הַשּׁוּק²³ - אִם לֹא הָיָה זֶה הַמוֹכֵר
7 גִּנְבָּה מִפְּרָסָם.

(18) וכשקנה לוקח עדיים לא היה יאוש ולא יצא מרשות הבעלים. (19) בשעה שהתייאשו הבעלים, ולא כרב זביד אליבא דרבי יוחנן (שם קטו.). (20) מרשות הגנב לרשות הקונה. (21) והקונה יתבע את כספו מן הגנב. (22) כי חייב היה לחשוש שהחפץ גנב, ועל כן ישלם דמיו לבעלים. (23) והבעלים יתבעו את הדמים מן הגנב.

8 ד. בְּזִמְנִי שֶׁהַלּוֹקֵחַ עוֹשֶׂה דִין עִם בְּעַל הַבֵּית²⁴, אִם
9 אֵין עֲדִים בְּכֶמֶה לָקַח - הָרִי הַתֵּגֶר²⁵ נִשְׁבָּע²⁶ בְּנִקִּיטַת
10 חֲפֵץ²⁷ בְּכֶמֶה לָקַח, וְנוֹטֵל מִן הַבְּעָלִים. וְכָל הַנִּשְׁבָּע
11 וְנוֹטֵל²⁸ - שְׁבוּעָתוֹ מִדְּבָרֵיהֶם²⁹, וְנִשְׁבָּע בְּנִקִּיטַת
12 חֲפֵץ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקּוּמוֹ³⁰.

(24) ותובע ממנו את דמי הגניבה שהוא מחזיר לו (ראה הלכה ב). (25) שקנה מן הגנב. (26) שם קיד: (27) כגון ספר תורה, כמו בשבועה מן התורה, מה-שאי-כן בשבועת היסת של נשבע ונפטר, שאינה בנקיטת חפץ. (28) חמשה הם הנשבעים ונוטלים, המפורטים במשנה שבועות מד: (29) תקנת החכמים, כי "כל הנשבעים שבתורה, נשבעים ולא משלמים", כלומר נשבע הנתבע ופטור מלשלם. (30) הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה ב.

13 ה. בְּזִמְנִי שֶׁהַלּוֹקֵחַ עוֹשֶׂה דִין עִם הַגִּנְבָּה³¹, וְהוּא
14 אוֹמֵר: בְּכֶךָ וְכֶךָ לְקַחְתִּי מִמֶּךָ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא
15 מִכְרִיתִי לָךְ אֵלֶּא בְּפָחוֹת מִזֶּה - הַתֵּגֶר נִשְׁבָּע בְּנִקִּיטַת
16 חֲפֵץ³², וְנוֹטֵל מִן הַגִּנְבָּה; שְׂאִין הַגִּנְבָּה יָכוֹל לִישְׁבָּע³³,
17 מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה³⁴.

(31) ותובע ממנו חזרה את כספו, כגון שקנה מגנב מפורסם, שלא עשו בו תקנת השוק (ראה הלכה ב וג). (32) כדין כל הנשבע ונוטל (ראה הלכה ד). (33) אפילו אם ירצה. (34) שישבע לשקר. על כן מעבירים את השבועה מן הגנב הנתבע על התובע שכנגדו, על הלוקח, וישבע ויטול. לולא החשד היה המוכר נשבע, שמכר לו בפחות מזה, ומשלם כפי שהוא טוען (שבועות שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שער ל. ראה אוצר הגאונים עמוד 108 (ורשי" פירש אחרת).
 68) לאחר שהיה מחזור אחריהם ולא התייאש מהם.
 69) ואלה טוענים שקנו את הכלים או את הספרים.
 70) כלים שמתחילת עשייתם הן עומדים להשאל או להשכיר וליטול שכרם, כגון היורות הגדולות שמבשלים בהן בחתונות וכדומה (ראה הלכות טוען ונטען פרק ח וט).
 כלים אלה אין דרכם למכור, והבעלים טוענים, שנגנבו מהם ויצא להם שם גניבה בעיר, ואלה שבידם הכלים טוענים, שקנו אותם בשוק. (71) התובע. אם אין עדים, שהוא בעל הכלים הללו, לא יועיל מה שיצא לו שם גניבה בעיר, כי שמא כלים אחרים נגנבו ממנו. (72) כדין כל הנשבע ונטל (כלמעה בהלכה ד). (73) מבעל הגניבה, כי עשו בו תקנת השוק. (74) מכיון שהבעלים עוד לא נתיאשו.

יא. הִיהָ בַּעַל הַבֵּית עֹשֵׂי לְמַכּוֹר אֶת פְּלִיטָתוֹ, וְלֹא הָיוּ מְדַבְּרִים הַעֲשׂוֹיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, אִם עַל פִּי שֵׁי צֵאָה לֹא שֵׁם גִּנְבָה בְּעִיר וְהִכְרֹוּ פְּלִיטָתוֹ - אֵינוֹ מְחֻזָּר מִיַּד הַלְקוּחוֹת, שֶׁמָּא הוּא מְכָר לְאַחֲרִים.⁷⁵
 אֲבָל אִם בָּאוּ בְּנֵי אָדָם וְלָנוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ,⁷⁶ עֶמֶד וְזַעַק בְּלִילָה: נִגְנְבוּ פְּלִי וְסִפְרִי, וּבָאוּ בְּנֵי אָדָם וּמָצְאוּ מִחֲתַרְתָּ חֲתוּרָה⁸⁰ וּבְנֵי אָדָם שָׁלְנוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ יוֹצְאִין וְצִירֹת שֶׁל פָּלִים עַל פְּתִיחֵיהֶם, וְהַכֵּל אוֹמְרִים: הִלְלוּ פְּלִי וְסִפְרִי שֶׁל פְּלוֹנִי⁸¹ - הֲרִי זֶה נֶאֱמָן.⁸²
 וְיִשָּׁבַע זֶה שֶׁהַפָּלִים בִּידוֹ בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ בְּמָה הוֹצִיאָה⁸³, וְיִטֵּל מִבְּעַל הַגִּנְבָה, וְיִחְזִיר לוֹ פְּלִיטָתוֹ.

(75) שם קיד: (76) ועל כן יש מקום לטענה, שבעל הבית מכר אותם. (77) עדים העידו שכלים אלה היו של בעל הבית. (78) וזה שהכלים בידו קנה אותם מאחרים (והמחזיק בכלים אינו טוען שקנה אותם מבעל הבית).
 (79) כל הדוגמה הזאת לקוחה מהגמרא, שם. (80) חפורה מתחת לקיר הבית. (81) שאם לא כן, יתכן לומר שנגנבו כלים אחרים, וכלים אלה שביד המחזיק לקוחים בידו מאדם שלקחם מבעל הבית, שהרי בעל הבית עשוי למכור את כליו. (82) שכלים אלה באמת נגנבו ממנו. (83) כמה שילם.

יב. גִּנְבָה שֶׁהִחֲזִק וְנִתְפָּרְסָם⁸⁴ שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ, וְעֵדִים מְעִידִים שֵׁי צֵאָה וְכָלִים טְמוּנִים לוֹ תַּחַת פְּנִיּוֹ⁸⁵, אִם עַל פִּי שֶׁהָיָה שֵׁם בַּעַל הַבֵּית⁸⁶, וְטַעַן⁸⁷ וְאָמַר: לְקוֹחִין הֵן בְּיָדִי, וּבַעַל הַבֵּית אוֹמֵר: גִּנְבוּבִים הֵם, אִם הָיָה בַּעַל הַבֵּית שֹׂאֵין דְּרָכּוֹ לְמַכּוֹר אֶת פְּלִיטָתוֹ, וְאוֹתָם פָּלִים אֵין דְּרָךְ בְּנֵי אָדָם לְהַטְמִינָן, וְאֵין דְּרָךְ אוֹתוֹ הַמְּחִזֵּק לְהַצְנִיעַ פְּלִיטָתוֹ תַּחַת פְּנִיּוֹ - הֲרִי בַּעַל הַבֵּית נֶאֱמָן⁸⁸, וְיִשָּׁבַע⁸⁹ בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ⁹⁰ וְנִטֵּל פְּלִיטָתוֹ. וְאִם אֵין אָדָם זֶה מְחִזֵּק בַּגִּנְבָה - אֵין בַּעַל הַבֵּית נֶאֱמָן⁹¹; אֲלֹא נִשָּׁבַע זֶה שֶׁהַפָּלִים בִּידוֹ שְׁבוּעַת הַסֵּת⁹² שֶׁהַפָּלִים הָאֵלּוּ לְקוֹחִים בִּידוֹ, וְהוֹלֵךְ⁹³.

(84) שבועות מו: (85) תחת כנפי בגדו, ולא יכלו לראות את הכלים, ואינם יכולים לזהותם. (86) בזמן שהגנב נכנס,

תיקנו לו תקנת השוק. (55) בזה אנו דוחים את טענת המלוה הטוען, שהלווה לו את המאה האחרת על סמך החפץ בלבד. (56) והלווה לו את המאה הראשונה בלי משכון. (57) ואת החפץ קיבלת בעד החוב של המאה הראשונה, ועל כן הדין הוא כמו בגנב ופרע בחובו, שלא עשו בו תקנת השוק, ראה הלכה ו. כמה דברים אמורים, כשלא אמר הגנב למלוה בפירוש: הלווני על חפץ זה מאה זו, אבל כשאמר כן בפירוש, על בעל החפץ להחזיר למלוה את המאה זו כמו בהלכה ו (מגיד-משנה וכסף-משנה).

ט. לָקַח מִגִּנְבָה⁵⁸ שֹׂאֵינוֹ מְפָרְסָם בְּמָאָה, וּמְכַר לְאַחֲרֵי בְּמָאָה וְעֹשְׂרִים, וְהִכְרֹוּ הַגִּנְבָה - בַּעַל הַגִּנְבָה נוֹתֵן לָזֶה הָאֲחֵרוֹן⁵⁹ מָאָה וְעֹשְׂרִים וְנוֹטֵל גִּנְבָתוֹ, וְהוֹזִיר הַבַּעַל וְנוֹטֵל עֹשְׂרִים שֶׁל שָׂכָר מִן הַמוֹכֵר⁶⁰, וְנוֹטֵל הַמָּאָה מִן הַגִּנְבָה. וְאִם גִּנְבָה מְפָרְסָם הוּא - נוֹטֵל הַמָּאָה וְעֹשְׂרִים מִן הַתַּגָּר⁶¹ שֶׁלָּקַח מִן הַגִּנְבָה, וְהוֹלֵךְ הַתַּגָּר וְתוֹבֵעַ הַגִּנְבָה בְּמָאָה שֶׁל קָרָן⁶². וְהוּא הַדִּין אִם מְכַר הַשְּׂנִי לְשִׁלְשִׁי, וְהַשְּׁלִישִׁי לְרִבְעִי, אִפְּלוּ מָאָה - שֶׁהוּא נוֹטֵל מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַשְּׁנֵשֶׁפֶר, וְנוֹטֵל הַקָּרָן מִן הַגִּנְבָה. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ⁶³ לְפָנֵי יְאוֹשׁ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ⁶⁴.

(58) שם קטו. (59) ללוקח השני, כי אם בלוקח מן הגנב עשו תקנת השוק, כל-שכן בלוקח מן הלוקח. (60) גם הקונה הראשון עשו בו תקנת השוק, ואינו מחזיר לבעלים אלא את העשרים וזו שהריות. (61) [פירוש: בתחילה מחזיר בעל הגניבה ללוקח השני את הק"כ שנתן, כמו באינו מפורסם, כי בלוקח השני עשו תקנת השוק גם בגנב מפורסם, שהרי הוא קנה מן התגר ולא מן הגנב, ואל יהיה דינו גרוע מלוקח מגנב שאינו מפורסם. על כן חייב בעל הגניבה לשלם ק"כ ללוקח השני, ואת כספו הוא נוטל חזרה מן התגר שלקח מן הגנב, כי בו לא עשו תקנת השוק, משום שקנה מגנב מפורסם]. והראב"ד כאן חולק ואומר, שהלוקח השני נוטל מן התגר, ולא בירר את נימוקו. (62) הגנב מחזיר את המאה שקיבל, והתגר החזיר את העשרים שהריות. (63) שהלוקח האחרון חייב להחזיר את הגניבה עצמה. (64) למעלה הלכה ב.

י. בַּעַל הַבֵּית⁶⁵ שֹׂאֵינוֹ עֹשֵׂי⁶⁶ לְמַכּוֹר אֶת פְּלִיטָתוֹ, וְיִצֵּא לוֹ שֵׁם גִּנְבָה בְּעִיר⁶⁷, וְהִכְרֹוּ פְּלִיטָתוֹ וְסִפְרִי בִּיד אַחֲרִים⁶⁹, אוֹ שֶׁהָיָה עֹשֵׂי לְמַכּוֹר, וְהָיוּ פָּלִים אֵלּוּ שֶׁהִכְרִי מִפָּלִים הַעֲשׂוֹיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר⁷⁰, אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהָיָה פְּלִיטָתוֹ שֶׁל זֶה⁷¹ - יִשָּׁבַע זֶה שֶׁהָיָה בִּידוֹ בְּנִקִּיטַת חֶפֶץ⁷² בְּכִמָּה לָקַח, וְיִטֵּל מִבְּעַל הַבֵּית⁷³, וְיִחְזִיר לוֹ פְּלִיטָתוֹ⁷⁴.

(65) שם קיד: קטו. (66) שאין דרכו. (67) שנגנבו אצלו בבית. אין צורך שיאמרו, שכלים אלה הם שנגנבו. כך פסק רבא "אבל בעל הבית שאינו עשוי למכור כליו, לא צריך כולי האי", אלא מספיק קול שנגנבו אצלו. כך פירש רבינו את דברי רבא, וכך פירש רב האי גאון בספר המקח והממכר

ג. אין לוקחין משומרי פרות¹⁸ עצים או פרות¹⁹,
אלא בזמן שהן יושבין²⁰ ומוכרים²¹ והסלים²²
והפלים²³ לפניהם; שהרי הדבר גלוי ויש לו קול²⁴,
ואין זה גנבה. ולוקחין מפתח הגנה²⁵, אבל לא
מאחורי הגנה²⁶. וכל²⁷ שאמר²⁸ 'הטמן' - אסור²⁹
לקחת מהן³⁰. ומתן לקחת³¹ מן הארים³², שהרי יש
לו חלק בפרות ובעצים³³.

(18) משומרי גנים ופרדסים, משנה וברייתא שם קיח: קיט.
(19) חוששים שמא גנבום. (20) במקום המיועד לכך.
(21) בפרהסיא. (22) עם הפירות. (23) והמאזנים.
(24) ויגיע לאזני בעל הבית. (25) כי זה מקום גלוי לעין כל.
(26) רגלים לדבר שזהו גניבה, מכיון שהוא מוכר בסתר
מאחורי הגינה. (27) שאמרנו למעלה שמותר לקחת מהם.
(28) לקונה. (29) הסתר. (30) כי גנוב הוא. (31) פירות
ועצים. (32) המעבד אדמת בעל הבית, ומקבל בשכרו חלק
מן הפירות (ולא כשומר המקבל כסף בשכרו). (33) לארים
יש חלק בעצים, כי גם הוא משתתף בהוצאה לקנייתם (ראה
בבא-מציעא קג. במשנה).

ד. אין לוקחין³⁴ מן הנשים ומן העבדים ומן
הקטנים³⁵ אלא דברים שחזקתן שהן שלהן מדעת
הבעלים³⁶, כגון³⁷ נשים שמכרו כלי פשתן³⁸ בגליל³⁹
או עגלים בשרון⁴⁰. וכל⁴¹ שאמר⁴² 'הטמן' - אסור⁴³
ליקח מהן⁴⁴, מפני שהן בחזקת גנבה. ולוקחים
ביצים ותרגולים⁴⁵ בכל מקום⁴⁶. ואם
אמר 'הטמן' - אסור.

(34) משנה וברייתא בבא-קמא קיח: קיט. (35) כי הדברים
בחזקת הבעלים הם. (36) בהסכמת הבעלים.
(37) הדוגמאות מובאות במשנה שם. (38) בגדי פשתן.
(39) חבל ארץ בצפון ארץ ישראל. שם נוהגות היו הנשים
לטוות בגדי פשתן ולמכרם, ואת דמיהם לקחו לעצמן מדעת
בעליהן. (40) ארץ המישור במערבה של ארץ-ישראל,
לאורך חוף הים מיפו ועד הר הכרמל ותושביה. בזמן
המשנה, עסקו בגידול עגלים, וגם הנשים גידלו עגלים
ומכרום בהסכמת בעליהן. (41) שהתרנו לקנות מהם.
(42) המוכרים לקונה. (43) משנה שם. (44) שם.
(45) ולא כמו בפירות, בכלי פשתן ובעגלים שהתירו
במקומות מסוימים בלבד. (46) אף משומרים, מעבדים
וכו', כי אין חוששים לגניבה בדברים אלה, שדמיהם
מועטים.

ה. לוקחין מן הפדדין⁴⁷ זיתים במדה ושמן במדה⁴⁸,
אבל לא זיתים מועטים ולא שמן מועט; שחזקתו
גנבה הם. וכן כל פיוצא בהם⁴⁹.

(47) בעלי בית הבד, שמוסרים להם בעלי בתים זיתים
לעשות מהן שמן (שם קיט.). (48) שזוהי דרך מכירה
בפרהסיא ובכמות מרובה, ואין בזה חשש גניבה, כי זה
יודע לבעלים. (49) כגון יין מבעל יקב, וגרעיני תבואה
מבעל טחנת קמח.

וזה מקטין את חשש הגניבה. (87) הגנב. (88) מכיון
שהנכנס הוחזק כבר ונתפרסם כגנב, מספיקים שלושת
התנאים ביחד לקביעת עובדה, שכלים אלה גנובים כטענת
בעל הבית. ואלה הם התנאים: (א) אין דרכו של בעל הבית
למכור כליו, (ב) הטמין את הכלים תחת כנפי בגדו, וכלים
אלה אין דרך בני אדם להטמינם, (ג) אין דרכו של זה
להצניע כליו תחת כנפי בגדו, ועל כן אינו יכול לטעון שהוא
שונה משאר בני אדם. כל ההלכה הזאת נמצאת כמעט מלה
במלה ברי"ף שבועות פרק ז, ד"ה "והשער השמיני".
(89) שלא מכר את הכלים. (90) כדין הנשבע ונוטל.
(91) על אף שלושת התנאים שלמעלה, כי "לאחזוקי איניש
בגנבי לא מחזקינן", פירוש, אין להחזיק אנשים כגנבים כל
זמן שאין הוכחה ברורה לכך. שם. (92) שתיקנו חכמי
הגמרא לכופר בכל, ואין צורך בנקיטת חפץ, מה-שאין-כן
בשבועת המשנה בנשבע ונוטל, שצריכים נקיטת חפץ כמו
בשבועה מן התורה. (93) כלומר: פטור.

פרק עשירי

(1) נתבארו בו הדברים שאין לוקחים אותם מן אנשים
ידועים אלא על דרכים ידועים מפני חשש שאינו שלהם.
ונמשך לזה ביאור מה הם הדברים שהאומנים יכולים לעכב
לעצמם מן הסתם, לפי שהוא הכרחי לידיעת הדברים
שמותר לקנות מהם, כנזכר שם.

א. כל דבר שחזקתו שהוא גנוב² - אסור ליקח³
אותו. וכן אם רב אותו הדבר⁴ שהוא גנוב⁵ - אין
לוקחין אותו⁶. לפיכך אין לוקחים מן הרועים⁷ צמר
או חלב או גדיים⁸; אבל לוקחין מהן⁹ חלב וגבינה
במדבר¹⁰, אבל לא בישוב¹¹. ומתן ליקח מן הרועים
ארבע צאן או ארבע גזות של צמר מעדר קטן¹², או
חמש מעדר גדול¹³; שאין חזקתו שהוא גנוב בדבר
זה¹⁴.

(2) שיש יסוד חזק ומשכנע שהוא גנוב. (3) לקנות.
(4) שהמוכר מציע למכירה. (5) בחזקת שהוא גנוב.
(6) אין קונים אותו, מחשש שמא גנוב הוא. (7) משנה
בבא-קמא קיח: (8) שקיים חשש מבוסס שהרועים גנבום
מצאנו של בעל הבית שבידם. (9) ברייתא שם.
(10) שהחלב והגבינה שם לרועה, כי אין דרך הבעלים ללכת
שם ולטלם. (11) שדרך הרועה להביא את החלב ואת
הגבינה לבית בעל הבית. (12) גמרא שם, ולדעת היש
אומרים' בשם רב חסדא. (13) הרועה יפחד לגנוב אותם,
כי חסרונם ניכר מיד. על כן יש להניח, שבוודאי שלו הם.
פחות מארבעה צאן אפילו מעדר קטן לא מורגש, ויתכן
שגנובים הם.

ב. כללו של דבר¹⁴: כל שהרועה מוכרו, אם היה
בעל הבית מרגיש בו¹⁵ - מתן ללקחו¹⁶ מן הרועה,
ואם אין בעל הבית מרגיש בו - אסור ללקחו¹⁷.

(14) לשון הברייתא שם. והכוונה: כל שאם הרועה מוכרו,
היה בעל הבית מרגיש בו. (15) מבחין בהעדרו. (16) כי
הרועה יפחד לגנובו. (17) שמא גנוב הוא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חילוק הדינים.

בבבל "אין אבנים מפני שהוא בקעה" (רש"י נח י"א, ג.) ומכיון שכן אין שימוש לאבנים בבבל ולכן אמרה הברייטא שמסתתי אבנים אין בהם משום גזל. אבל התוספתא נכתבה בארץ ישראל "אשר אבניה ברזל כו" והיתה משופעת באבנים ולכן נעשה בהם שימוש לבניה, ובעל הבית מקפיד עליהם, משום כך כתבה התוספתא (שנכתבה בארץ ישראל) שסתם פסולת של אבנים היא של בעל הבית.

ומכיון שדין מסתתי אבנים משתנה ממדינה למדינה לפי הצורך ותכונות המדינה, השמיטו הרמב"ם והשו"ע, משא"כ נסורת שהחרש מוציא כו' מילתא דקביעא בכל המקומות.

(על פי לקו"ש חז"ט עמוד 111 והערה 42)

63) שחק העצים הנופל בשעת הנסירה, משנה שם. 64) חרש עצים, נגר. 65) כלי עץ, ולהב ברזל בתוכו. עשוי להחליק הקרשים. 66) שמוציא קיסמים דקים ובעה"ב מוותר עליהם. 67) בקרדום, המוציא קיסמים גסים. 68) כי חשובים הם. 69) כשכיר יום. 70) אם יש במדינה מנהג, הדין הוא כמנהג המדינה, והדינים שבהלכות הקודמות נאמרו במקום שאין במדינה מנהג ידוע בדברים אלה (שם קיט:).

ט. פל אמן שפּמכר דְּכָר מִן הַדְּבָרִים שְׁאִינוּ שְׁלוֹ 15
בְּהִלְכוֹת הַמְּדִינָה, כְּגוֹן מוֹכֵין שְׁמִכְרֵן הַסּוֹרֵק⁷¹ 16
בְּמָקוֹם שֶׁנִּהְיָ שָׂהוּ שְׁלֵשָׁה הַבֵּית - אֲסוּר לָקַח 17
מִמֶּנּוּ⁷², מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּחֻזְקַת גְּנוּבָה⁷³; אֲבָל לֹקְחִין 18
מִמֶּנּוּ בְּרִמָּה מְלֵא מוֹכֵין⁷⁴. וְאִם מִכָּר הָאֵמָן דְּבָרִים שֶׁהוּא 19
שְׁלוֹ בְּהִלְכוֹת מְדִינָה - לֹקְחִין מִמֶּנּוּ. וְאִם אָמַר 20
הַטְּמֵן⁷⁵ - אֲסוּר⁷⁵. 21

71) ראה למעלה הלכה ו. 72) שם. 73) כי הצמר שהוא סורק אינו שלו. 74) שקנאם בשינוי, מכיון שגנב מוכין יעשאוהו כר. ואף-על-פי שאין זה שינוי ממש, כי אפשר להוציאם מן הכר ולהחזירם למצבם הקודם, ושינוי קל כזה אינו קונה, כמו שכתב רבינו לקמן בהלכות גזילה פרק ב, הלכה י. וטעמו של דבר, מפני שדין זה נאמר בגזל ודאי, אבל כאן בגזל ספק, קונה גם בשינוי קל (מגיד-משנה). 75) בהתאם לכלל המשנה "וכולן שאמרו להטמין, אסור" (שם קיח:).

יום שלישי ב' אייר ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) ביאר בו רבינו ז"ל איסור המשקלות והמדות החסרות. ומה שאסור לקיים מהם בבית. ואי אלו מדות אינו רשאי לעשותן מחמת חשש טענה ואונאה וטעות, וכן ביאר איסור מדידת הקרקע שלא כדין. ונסתיים הפרק בביאור עונש המדות החסרות.

1. מוֹכֵין⁵⁰ שֶׁהַפּוֹכֵס מוֹצִיא⁵¹ - הָרִי אֵלָיו שְׁלוֹ⁵²; 2
וְשֶׁהַסּוֹרֵק מוֹצִיא⁵³ - הָרִי אֵלָיו שְׁלֵשָׁה הַבֵּית⁵⁴. 3
הַפּוֹכֵס נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חוּטִין⁵⁵ וְהָן שְׁלוֹ; יִתֵּר מִכֵּן - 4
שְׁלֵשָׁה הַבֵּית. אִם הָיָה שָׁחַר עַל גְּבִי לִבְנֵן⁵⁶ - נוֹטֵל 5
אֶת הַכָּל⁵⁷ וְהָם שְׁלוֹ.

50) פסולת הצמר, שערות קטנות (משנה שם). 51) בשעת כיבוס הצמר. 52) כי דבר מועט הוא, ואין בעל הבית מקפיד על כך. 53) הפסולת שהסורק מוציא בשעת הסריקה. 54) כי מרובים הם, ואין בעל הבית מוותר עליהם. 55) מן החוטים שאורגים בסוף הבגד, כדי לשמור על אריגת הבגד שלא תתקלקל בשעת הכביסה. על שלושה חוטים אין בעל הבית מקפיד, והכובס רשאי לקחתם. יתר על שלושה אל יקח. 56) אם היו חוטים אלה שחורים על גבי בגד לבן. 57) אפילו יותר משלושה חוטים, כי הם מכערים את הבגד הלבן, ובעל הבגד מסכים שהכובס יוציאם ויקחם לעצמו.

2. הַחֵיט⁵⁸ שֶׁשִּׁיר מִן הַחוּט⁵⁹ פְּדִי מְשִׁיכַת מַחֲט⁶⁰, 6
וְשִׁיר מִן הַבֶּגֶד מְטִילִית שֶׁהִיא שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת⁶¹ עַל 7
שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - חַיֵּב לְהַחֲזִירָן לְבָעָלִים⁶²; פְּחוֹת מִכֵּן 8
- שְׁלוֹ. 9

58) משנה שם. 59) שנתן לו בעל הבית. 60) שיעור המאפשר להשחיל המחט ולתפור בו קמעה. שיעור זה הוא "מלא מחט וחתיך למחט כמלא מחט", כלומר אורך שני מחטים, כי בפחות מזה אי-אפשר לתחוב את המחט בבגד ולתפור בו. 61) חתיכת אריג באורך ג' אצבעות על רוחב ג' אצבעות. 62) כי אין בעל הבית מוותר עליהם.

3. נִסְרֵת⁶³ שֶׁהַחֲרָשׁ⁶⁴ מוֹצִיא בְּמַעֲצָד⁶⁵ - שְׁלוֹ⁶⁶, 10
בְּכִשְׁלִיל⁶⁷ - שְׁלֵשָׁה הַבֵּית⁶⁸. וְאִם הָיָה עוֹשֶׂה אֶצֶל 11
בְּעַל הַבֵּית⁶⁹ - אֵף הַנִּסְרֵת שְׁלֵשָׁה הַבֵּית. וְכָל 12
הַדְּבָרִים הָאֵלֵּי וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן הוֹלְכִין בֵּהֶן אַחֵר מִנֵּהֶן 13
הַמְּדִינָה⁷⁰. 14

~ נקודות משיחות קודש ~

"נסורת שהחרש מוציא במעצד שלו ובכשיל של בעל הבית" הדין הנ"ל מובא בסיום מסכת בבא קמא, ובהמשך לו הובאה בברייטא הדין "מסתתי אבנים אין בהם משום גזל" וצריך להבין מדוע השמיטו הרמב"ם והשו"ע דין זה. ויובן על-פי ביאור המחלוקת שבין הברייטא והתוספתא שם, שבתוספתא נאמר מסתתי אבנים, בזמן שבעל הבית מקפיד יש בהם משום גזל ואם אין בעל הבית מקפיד אין בהם משום גזל, כי התוספתא הם שסידר רבי חייא בפני רבי והיה אומר לו כתוב כך וכך, וזהו שאנו אומרים "רבי לא שנאה, רבי חייא מניין". אבל הברייטא (מלשון ברא) נכתבה מחוץ לבית מדרשו של רבי, ומן הסתם נלמדה בבבל שהיה אז מרכז תורה גדול יותר כי באותה תקופה היו "ישראל מתגלגלין והולכין לקצוות כו'", ומכאן בא

1 א. השוקל לחברו ממשקלות חסרות מן המשקל
2 שהסכימו עליו פני אותה המדינה², או המודד
3 במדה³ חסרה מהמדה שהסכימו עליה - הרי זה
4 עובר בלא תעשה; שנאמר: לא תעשו עול במשפט,
5 במדה במשקל ובמשורה⁴.

6 ה. חסרה ועמדה על מחצה - יקנים²⁴. עמדה על
7 פחות ממחצה²⁵ או על יתר ממחצה²⁶ - יקץ עד
8 שיעמידנה על מחצה. ואם לא חסרה אלא פחות
9 ממשות²⁷ - יקנים לשאת ולתת²⁸ בה, אכל לא
למשקל²⁹; שכל פחות ממשות רב פני אדם מוחלין
30 בו במשא ובמתן³⁰.

12 של השלטונות הבודקים את המידות והמשקלות (בבא
בתרא פט:). (13) כי אין לחשוש שמא ישתמשו בהם
למידה ולמשקל, כי איש לא יקנה במידה ובמשקל, שאין
בהם חותם. (14) נמשך להלכה ג, שאסור להשוות משקל
חסר, שמא אחר יעשנו משקל. (15) בתקופת המשנה
מטבע של שני שקלים, ארבעה דינרי כסף. (16) חסרה מן
הצר. דין הסלע שנפגמה באמצע ראה לקמן הלכה ו. אם
נפגמה מן הצד יכול הרמאי, שתגיע לידו המטבע, לנסר
אותה וליישר אותה מסביב עד שלא ירגישו בפגימה, וירמה
בה (ראה בבא מציעא נב:). (17) שברי כלי כסף.
(18) יעשה בה חור במקום הפגימה. (19) ויחתוך סביב עד
שיציא את החור. (20) כי השתמשו במטבעות למשקל.
(21) ויעשנה לאבק. (22) ישבור. (23) מקום שלא ימצאנה
איש.

25 ה. חסרה ועמדה על מחצה - יקנים²⁴. עמדה על
26 פחות ממחצה²⁵ או על יתר ממחצה²⁶ - יקץ עד
27 שיעמידנה על מחצה. ואם לא חסרה אלא פחות
28 ממשות²⁷ - יקנים לשאת ולתת²⁸ בה, אכל לא
29 למשקל²⁹; שכל פחות ממשות רב פני אדם מוחלין
30 בו במשא ובמתן³⁰.

24 כי אין חשש שיחליפנה בסלע, מפני שחסרונה ניכר (שם
נב:). (25) יש חשש שיחליפנה בחצי סלע, דהיינו בשקל.
26 יש חשש שיחשבוהו לסלע. (27) הסלע נשחקה וחסרה
פחות מחלק השישי שבה, או במקרה שעמדה על פחות
ממחצה, חסר לה למחצה פחות משות. (28) כי במשא
ומתן דין המטבע כדין חפץ אחר, שאונאה בפחות משות
אדם מוחל. זוהי דעת רבא, הפוסק כרבי שמעון במשנה שם
מט: נב. כך פוסק גם הר"ף, שם. (29) אסור להשתמש
בסלע חסרה כלשהי בתור משקל סלע, מהטעם שנוכר
בהלכות הקודמות. (30) אבל במשקל אין אדם מוחל
אפילו כלשהו (הלכות מכירה פרק טו הלכה א). ראה
קידושין מב:

31 ו. סלע שנפגמה באמצע - אסור למכרה להרג³¹ או
32 להרם³², מפני שמתמין בה את אחרים³³; אכל
33 נוקבה³⁴ ותולה אותה בצואר הקטן³⁵.

31 לרוצח. (32) לגזול. (33) ומתוך פחד מפניהם יקבלו
אותה מידם כסלע שלא נפגמה. (34) במקום הפגימה
באמצע. (35) ואף אם יאבדנה ותגיע ליד רמאי אין כל
אפשרות לרמות בה את הבריות ואם באת לחשוש שהגזול
יכריח לקבלה, אף על פי שהיא נקובה, הרי יכול גם לגזול
את החפץ ולא לתת כלום.

34 ז. עושה אדם מדותיו³⁶ סאה וחצי סאה ורבע³⁴

(2) כגון שהסכימו לשקול במשקלות של קילו, והמוכר שקל
לו במשקלות קילו חסירות, משום שנפחתו או שהעלו
חלודה (ראה לקמן פרק ח, הלכה ז). (3) כגון מידת חבל
בקרקע או בכד, או מידת קב וסאה בתבואה, או מידה
בנוזלים, ראה לקמן הלכה ז, ט. (4) כלומר, במשפט
המידה, במשפט המשקל או במשפט המשורה (מידת הלח),
כלומר, במשפט הידוע והמוסכם במדינה ביחס למידה,
למשקל ולמשורה, ראה לקמן הלכה ט וראה אבן עזרא
לויקרא יט, לד, וגמרא בבא מציעא סא: בבא בתרא פח.
במשנה.

6 ב. אף על פי שהמודד או השוקל חסר גונב, אינו
7 משלם לו תשלומי כפל⁵, אלא משלם לו המדה או
8 המשקל. ואין לוקין על לאו זה, מפני שהוא חיב
9 בתשלומין⁶.

5 על מה שהחסיר לו מן המידה או מן המשקל. בבבא
מציעא שם, מגדירים את ההונאה במשקלות כגזול ממש -
ואין כפל בגזול אלא בגניבה. (6) לשלם לקונה את מה
שהחסיר לו כדין גזילה, שכתוב בה "והשיב את הגזילה
אשר גזל". ויקרא ה, כג. וכל לאו שניתן לתשלומין, אין
לוקין עליו. ראה למעלה פרק א, הלכה א.

10 ג. כל מי שמשהה⁷ בביתו או פחנותו מדה חסרה
11 או משקל חסר - עובר בלא תעשה; שנאמר: לא
12 יהיה לך בכיסך וגומר⁸. ואפילו לעשות המדה עביט
13 של מימי רגלים - אסור⁹; שאף על פי שאין זה
14 לוקח ומוכר בה, שמא יבוא מי שאינו יודע שהיא
15 חסרה¹⁰ וימדד בה. ואין לוקין על לאו זה, שהרי
16 אין בו מעשה¹¹.

7 אף על פי שאינו משתמש בהם. (8) אבן ואבן, גדולה
וקטנה. לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה, גדולה וקטנה.
9 אסור לעשות מידה חסירה לכתחילה, ואפילו אין בדעתו
להשתמש בה למדידה אלא למי רגליים (בבא בתרא פט:).
10 ואף במידה חסירה שהשתמש בה כבר למי רגליים והיא
מלוכלכת יש לחשוש, שבשעת הדחק, כשלא ימצא מידה
אחרת, ינקה את העביט וישתמש בו לשם מידה. (11) ולא
שאין בו מעשה אין לוקין עליו, מכות טו. [השהייה אין בה
מעשה, ואף על פי שדרשו (בבא מציעא שם) "לעבור עליו
משעת עשייה", אינו לוקה, כי התורה כתבה לא יהיה לך
וכו' היינו לא העשייה כשהיא לעצמה אסורה רק ההשהייה
אלא שהעבירה היא משעת עשייה].

17 ד. היו המדות והמשקלות של בני העיר חתומות
18 בחותם ידוע¹², וזו המדה או המשקל החסרים בלא
19 חותם - הרי זה מתר לשהותם¹³ לשאר תשמישי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקרקע. וכן הוא ענין פסוק זה⁵⁸: לא תעשו עול במשפט, לא במשפט המשקל ולא במשפט המדה, אפלו מדה קטנה כמשורה⁵⁹.

(55) לפני כן דובר על מידה בכלי. (56) במידת הקרקע בחבל. (57) זו מידת הקרקע, כי מידה בכלי נאמרה בסוף אותו הפסוק (בבא בתרא פט:). (58) המלה במשפט מוסבה גם על מידה וגם על משקל וגם על משורה, המפורטים בפסוק זה (ראה למעלה הלכה א). (59) שהיא אחד משלושים ושלושה בלוג (ראה לקמן פרק ח הלכה ז).

י. בני חבורה⁶⁰ המקפידים זה על זה⁶¹ שהחליפו חלק בחלק, או לזה ממשו מאכל והחזיר לו - עוברין משום מדה⁶², ומשום משקל, ומשום מנין, ומשום לזוין ופורעין ביום טוב⁶³.

(60) שהולכים בדרך או יושבים בבית אחד (בבא מציעא עה.). (61) שמדקדים זה עם זה ואינם מוחלים על דבר מועט ומקפידים להלוות זה לזה במידה במשקל ובמניין. [התלמוד וגם רבינו משתמשים בלשון "הלוואה" גם בחפצים, אם מוסרם לזמן ארוך]. (62) אם לא החזיר בדיוק אותה מידה שקיבל, הריחו עובר על "לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמשורה". (63) שאסור לכל אחד לומר לחבירו בשבת או ביום טוב "הלוואי" כך וכך פירות, שמא מתוך שהוא מקפיד יבוא לכתוב, כי "הלוואה" בדרך כלל לזמן ארוך היא, אבל אומר השאילני, פירוש - לזמן קצר (שבת קמח:).

יא. המסיג גבול רעהו⁶⁴ והכניס⁶⁵ מתחום חברו בתוך תחומו אפלו מלא אצבע: אם בחזקה עשה - הרי זה גזל⁶⁶, ואם הסיג בסתר - הרי זה גנב. ואם בארץ ישראל הסיג הגבול - הרי זה עובר בשני לאוין: בלאו גנבה⁶⁷ או בלאו גזלה⁶⁸, ובלאו לא תסיג⁶⁹. ואין חיב בלאו זה⁷⁰ אלא בארץ⁷¹, שנאמר: בנחלתך אשר תנחל.

(64) המעתיק [=מזיז] סימן גבולות הקרקע לתוך שדה חבירו, כדי להגדיל את שטח השדה שלו. (65) קרקע. (66) זוהי הגדרת גולן למעלה פרק א הלכה ג. (67) אם השיג בסתר. (68) אם בחזקה עשה. (69) וגומר "גבול רעך ... בנחלתך אשר תנחל בארץ", דברים יט, יד. (70) בלאו "לא תסיג". (71) אבל בחוץ לארץ עובר משום לא תגזול בלבד. כל ההלכה הזאת מקורה בספרי פרשת שופטים.

יב. קשה ענין של מדות⁷² יתר מענין של עריות⁷³; שזה בינו לבין המקום⁷⁴, וזה בינו לבין חברו⁷⁵. וכל הפוסק במצות מדות - כפופ ביציאת מצרים⁷⁶, שהיא תחלת הצווי⁷⁷; וכל המקבל עליו מצות מדות - הרי זה מודה ביציאת מצרים, שהיא גרמה לכל הצוויין⁷⁸.

סאה³⁷, וקב וחצי קב ורבע הקב וחצי הרבע ושמינית הרבע; אבל לא יעשה קבים³⁸, שלא תתחלף ברבע הסאה³⁹, שהוא קב ומחצה. וכן במדות הלח⁴⁰, עושה הין⁴¹ וחצי הין ושלישית ההין ורביעית ההין, ולג וחצי לג ורביעית ושמינית⁴² ואחד בשמונה בשמינית⁴³. ולא אסרו לעשות שלישית הין ורביעית הין⁴⁴, אף על פי שמתחלפין זה בזה⁴⁵, הואיל והיו במקדש מימות משה רבנו⁴⁶.

(36) למדוד תבואה ופירות (בבא בתרא פט: ז). סאה = שישה קבים, 13 ליטר בערך. (37) כל המידות האלה אדם עושה ואין לחשוש שמא יחליף מידה קטנה במידה גדולה, כי ההבדל ביניהן ניכר לעין. (38) שני קבים. (39) כי ההפרש בין שני קבים לרובע הסאה הוא חצי קב בלבד, דהיינו רבע משני קבים, וברבע עלול אדם לטעות (שם). (40) הנוזלים. (41) שנים עשר לוג, בערך שישה ליטר וחצי. (42) של לוג. (43) לח דרכו למדוד גם במידות קטנות אלה, אבל יבש אין דרכו למדוד בכלי קטן אלא נמכר באומד, או במשקל, אם דבר יקר הוא. ראה רש"י שם ז. דיבור המתחיל ושמינית. (44) כלומר, לאחר שעשה שלישית למה לא אסרו רביעית, או להיפך, כדרך שאסרו לעשות שליש סאה ורובע סאה, והתירו רובע בלבד. (45) כי ההפרש ביניהם הוא לוג אחד, דהיינו רבע של שלישית ההין. (46) שכתוב בתורת משה (במדבר כח, יד): "ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין".

ח. אחד הנושא והנותן⁴⁷ עם ישראל או עם עובד פוכבים, אם מדד או שקל בחסר - עובר על לא תעשה⁴⁸, וחיב להחזיר. וכן אסור להטעות את העובד פוכבים⁴⁹ בחשבון, אלא ידקדק עמו; שנאמר: וחשב עם קנהו⁵⁰. אף על פי שהוא פכוש תחת ידך⁵¹, קל וחמור לעובד פוכבים שאינו פכוש תחת ידך. והרי הוא⁵² בכלל: כי תועבת ה' אלהיך כל עשה אלה⁵³, כל עשה עול - מפל מקום⁵⁴.

(47) קונה ומוכר. (48) לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמשורה - למעלה הלכה א. איסור זה קיים גם לגבי גוי, כי משקל חסר דינו כגזל (בבא מציעא סא:), וגזל הגוי אסור (בבא קמא קיג. קיג:). (49) יכול יגלום עליו? תלמוד לומר וחישיב עם קונהו, ידקדק עם קונהו" (שם קיג:). רבינו מפרש "יגלום עליו" יטעה אותו, וכן פירש הערוך, שלא כרש"י שם. וראה שם תוספות דיבור המתחיל יכול יגלום עליו. (50) ומדובר שם על גוי שקנה. (51) כי מדובר שם בתורה על גוי שקנה עבד עברי בארץ ישראל תחת שלטון ישראל. (52) המטעה את הגוי בחשבון. (53) איפה ואיפה, אבן ואבן. (54) בין ישראל ובין גוי. ראה אבן עזרא ואור החיים לפסוק הזה.

ט. וכן במדת הקרקע⁵⁵, אם הטעה את חברו במשיחת הקרקע⁵⁶ - עובר בלא תעשה; שנאמר: לא תעשו עול במשפט במדה⁵⁷. במדה - זו מדת

"וכל הכופר במצות מדות ככופר ביציאת מצרים"

צריך להבין מהי השייכות המיוחדת של מצות מדות ליציאת מצרים, ומדוע דווקא הכופר במצוה זו כופר ביציאת מצרים, עניין שלא נאמר לא בגנב ולא בגזלן. ידועה השאלה מדוע לקה פרעה על שיעבוד בני ישראל הרי זו היתה הגזירה מאת הקב"ה "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", והתשובה היא שפרעה לא שיעבד את ישראל בגלל ציווי הקב"ה אלא מצד רוע בחירתו ועל כך נענש.

הגמרא אומרת שהחידוש באיסור מדות הוא "לעבור עליו משעת עשיה" ובזה מתבטא ההבדל שבין איסור מדות לגזל, כי במדות עוד טרם שגזל עובר על איסור כפי שכתב הרמב"ם (פ"ה ה"ג) "כל המשהה בביתו . . מדה חסרה . . עובר בל"ת" כי ברגע שעשאו והביאו אל ביתו הרי שבחר לרמות ומעתה הוא ממתין לשעת הכושר לביצוע הרמאות. לכן, כל הכופר במצות מדות וחושב שעל הבחירה וההחלטה לרמות אין הקב"ה מעניש, כופר גם ביציאת מצרים ובזה שכל המכות והעונשים שבאו על פרעה היו בגלל רוע בחירתו.

(על פי לקו"ש חזק כ"ז ע' 149)

72) אם עושה בהן עול, מימרא של רבי לוי בבא בתרא פח:
73) בעילות שאסרה תורה, כגון קרובות, אשת איש וכדומה.
74) ואפשר לחזור בתשובה. 75) ולא תועיל תשובה אלא אם כן החזיר את הגזילה לנגזל, והוא גזל מרבים ואינו יודע למי יחזיר. 76) התורה מקשרת את מצוות מידות עם יציאת מצרים. הלא כך כתוב: "מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והיין צדק יהיה לכם אני ה' אלוהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (ויקרא יט, לו). והספרא מעיר לפסוק זה: על תנאי זה הוצאתי אתכם מארץ מצרים, וכל הכופר במצוות מידות כופר ביציאת מצרים. 77) עשרת הדברות פותחים ביציאת מצרים (שמות כ, ב). 78) בזה שהוציא אותנו ממצרים מבית עבדים נעשינו לעבדי ה', המחוייבים במצוותיו, כמו שכתוב (שם ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוהים על ההר הזה".

פרק שמיני

1) ביאר בו רבינו ז"ל מצות עשה במדות ובמשקלות, וכיצד תיעשה המדידה וממה עושין המשקלות, ומהות המאזנים, ומהות המשקל, ומהות המדידה. ומה שבית דין חייבין לחקור ולבדוק מאלו הדברים.

- 1 א. מצות עשה² לצדק המאזנים והמשקלות והמדות
- 2 יפה יפה ולדקדק בהשבונון בשעת עשייתן³, שנאמר:
- 3 מאזני צדק וגומר⁴. וכן במדת הקרקע צריך לדקדק
- 4 בהשבונון משיחת הקרקע⁵ על פי העקרים
- 5 המתבארים בכתבי הגימטריא⁶. שאפילו מלא אצבע
- 6 מן הקרקע רואין אותה כאלו היא מלאה פרכם⁷.

- 2) בפרק הקודם דובר על מצות "לא-תעשה" שיש במשקל ובמדה, ובפרק הזה - על מצות "עשה" שבהם.
- 3) שמשקל המשקלות יהיה מדויק, וגם מבנה המאזנים מכיוון ומותאם לתפקידם, השווה הלכה ה וכו'. 4) "אבני צדק, איפת צדק והיין צדק", דהיינו המשקלות והמדות.
- 5) מדידת הקרקע. 6) ההגדרה, העוסקת במדידת שטחים.
- 7) פרחי בושם יקרי ערך (בבא-מציעא קז:).

- 7 ב. ארבע אמות הסמוכין לחריץ⁸ - מוֹזְלִין⁹
- 8 בְּמִשְׁחֵתָן. וְהַסְמוּכִים לַשֹּׁפֶת הַנְּהוּר¹⁰ - אֵין מוֹשְׁחִין
- 9 אוֹתָן כָּלֵל¹¹, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שָׁל בְּנֵי רִשּׁוֹת הַרְבֵּים¹².

- 8) החריץ מוביל מים מן הנהר אל השדות על פני הבקעה כולה, וארבע אמות רוחב סמוך לחריץ אין מעבדים, שלא תתקלקל שפת החריץ (שם). 9) אין מדקדקים, כי בעלי השדות יחידים הם, ויש בידם למחול ומוחלים.
- 10) שמשאירים פנוי, כדי להקל על תנועת הספנים (שם).
- 11) אלא משאירים שטח פנוי נרחב לפי אומדן הדעת.
- 12) שצרכי הרבים תלויים בהן (שם).

- 10 ג. וְהַמּוֹדֵד אֶת הַקֶּרֶקֶע¹³ לֹא יִמְדֵּד¹⁴ לְאַחֵד¹⁵ בִּימֹת
- 11 הַחֲמָה וְלְאַחֵד בִּימֹת הַגֶּשְׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהַחֲכָל
- 12 מִתְקַצֵּר בִּימֹת הַחֲמָה¹⁶. לְפִיכָּךְ, אִם מִדֵּד בְּקִנְהָ¹⁷ אוֹ
- 13 בְּשִׁלְשֵׁלֶת שָׁל בְּרִזָּל וְכִיּוּצָא בָּהֶם - אֵין בְּכָךְ כָּלוּם¹⁸.

- 13) שם סא: 14) באותו החבל. 15) כגון לאחר השותפים, או לאחר משני אחים שחלקו. 16) מפני היובש. 17) של עץ. 18) כי אורכם נשאר יציב. זוהי מסקנה, שרבינו מסיק מדעתו, מתוך ההלכה הנ"ל שבגמרא.

- 14 ד. אֵין עוֹשִׂין מִשְׁקָלוֹת¹⁹ לֹא שָׁל בְּרִזָּל וְלֹא שָׁל
- 15 עוֹפְרֵת וְלֹא שָׁל שָׁאָר מִיָּנֵי מִתְכּוֹת כָּאֵלוֹ²⁰, מִפְּנֵי
- 16 שֶׁמַּעֲלִין חֲלָדָה וּמִתְחַסְרִין; אֲבָל עוֹשִׂין שָׁל צָחִית
- 17 סִלְעִי²¹ וְשָׁל זְכוּכִית וְשָׁל אֶבֶן שֶׁהֶם²² וְכִיּוּצָא בָּהֶן.

- 19) ברייתא בבא-בתרא פט: 20) שמחלירות. 21) אבן קשה ויבשה. 22) מין אבן יקרה, הנזכרת בין אבני החושן.

- 18 ה. אֵין עוֹשִׂין²³ אֶת הַמֶּחֶק²⁴ לֹא שָׁל דְּלַעַת²⁵, מִפְּנֵי
- 19 שֶׁהוּא מְקַלֵּם²⁶, וְלֹא שָׁל מִתְכָּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּד²⁷; 20
- 21 אֲבָל עוֹשִׂהוּ שָׁל זֵית וְשָׁל אֲגוּזִים וְשָׁל שְׁקָמָה²⁸ וְשָׁל
- 22 אֲשַׁפְרוּעִי²⁹ וְכִיּוּצָא בָּהֶן.

- 23) שם. 24) לוח קטן וחלק, בו מוחקים את המדות, מעבירים אותו על פני מדה גדושה, ומסירים בו את העודף.
- 25) פרי אדמה גדול וצהוב ממשפחת הקישואים.
- 26) ואינו נכנס היטב במדה, ואינו מוחק יפה, ומפסיד המוכר.
- 27) ונכנס לעומק ומוחק יותר מדי, ומפסיד הקונה.
- 28) מין עץ המאריך ימים. 29) אילן שגוון עצו צהוב כהה. כל העצים האלה אינם לא קלים מדי ולא כבדים מדי.

- 22 ו. אֵין עוֹשִׂין³⁰ אֶת הַמֶּחֶק צִדּוֹ אֶחָד קָצֵר וְצִדּוֹ אֶחָד
- 23 עָבֵה³¹. וְלֹא יִמְחַק מְעַט מְעַט, מִפְּנֵי שֶׁמִּפְחִיתוֹ

- 1 למוכר³²; ולא ימחק בבת אחת³³, מפני שמפחיתו
2 ללוקח³⁴.

- 16 וגבוהין מן הארץ שני טפחים, והקנה והחוטין
17 ארכן תשעה טפחים⁴⁹.

(47) במאזנים אלה שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי ברזל ונחושת שבהלכה הקודמת, משום כך מספיקות כאן מדות קטנות יותר. (48) במקום שלושה טפחים בהלכה הקודמת. (49) במקום י"ב טפח בהלכה הקודמת.

- 18 י. מאזנים של חנוני ושל בעל הבית⁵⁰ - יהיה ארץ
19 החוט שהן תלוים בו טפח, וגבוהין מן הארץ
20 טפח, והקנה והחוטין ארכן ששה טפחים⁵¹.

(50) בהם שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי צמר ומוכרי זכוכית. (51) שיעור זה מספיק, שיכריעו המאזנים למקום הראוי להכריע. מדת האורך היא לפי כובד המשקל. כאשר המשקל כבר יותר, דרוש אורך מדה גדול יותר.

- 21 יא. החוט שתולין בו הפלס⁵², וכן חוט מאזנים של
22 זהב ושל מוכרי ארגמן טוב⁵³ - ארפו שלש
23 אצבעות⁵⁴, וגבוהין מן הארץ שלש אצבעות, וארץ
24 הפלס וארץ השלשלאות⁵⁵ שלו - כפי מה שהוא
25 רוצה⁵⁶.

(52) הקנה, שבו תלויות שתי כפות המאזנים. (53) כך מפרש רבינו את המלה "טורטני" שם פט. (54) רוחב שלוש אצבעות, דהיינו שלושה אגודלים, שהם שלושת רבעי טפח (ראה בכורות לט: ורש"י שם). (55) שבהן תלויות כפות המאזנים. (56) זהו פירוש "איני יודע" שבגמרא בבא-בבא פט.

- 26 יב. מניין⁵⁷ שחיב המוכר להכריע ללוקח⁵⁸ בעת
27 ששוקל לו? שנאמר: אכן שלמה וצדק יהיה לך.
28 אמרה תורה: צדק משלך ותן לו⁵⁹.

(57) שם פח: (58) להוסיף לו קצת על המשקל. (59) המלה "וצדק" מיותרת. ועל כן היא באה לדרש, שלאחר שנתת "אבן שלמה", דהיינו משקל מלא, עליך עוד להוסיף משלך.

- 29 יג. וכמה?⁶⁰ בלח - אחד למאה, וכיבש - אחד
30 לארבע מאות.⁶¹ כיצד? מכר לו עשר לטרא לח⁶² -
31 נותן לו גרומין⁶³ אחד מעשרה בלטרא⁶⁴, ואם מכר
32 לו עשרים לטריין יבש - נותן לו גרומין אחד
33 מעשרים בלטרא⁶⁵. וכן לפי חשבון זה בין רב בין
34 מעט⁶⁶.

(60) שם. ראה הלכה יד. (61) בגמרא קיימת בעיא, אם אחד ממאתיים או אחד מארבע מאות, ובעיא זו לא נפתרה, ועל כן מספק אינו חייב אלא באחד מארבע מאות. בלח ההכרע מרובה על היבש, מפני שמן הלח נשאר מעט בכלי, מה שאין-כן ביבש. (62) דוגמה זו היא של רבי אבא בר ממל בשם רב שם. (63) תוספת משקל. (64) משקל מנה, שהוא מאה זוזים או דינרים. (65) דהיינו אחד לארבע

(30) שם פט: (31) מפני שהקצר נכנס בתוך התבואה ומוחק יפה, והעבה אינו נכנס כל כך, ואינו מוחק יפה, וכשהוא קונה מוחק בעבה, וכשהוא מוכר מוחק בקצר. על כן יעשה שניהם עבים או שניהם קצרים, כפי המנהג. (32) כי אינו מוחק דיו, ומפסיד המוכר. (33) במשיכה אחת, כי הוא מוחק יותר מדי. (34) הקונה יקבל פחות מדי. בגמרא שלנו הגירסא היא: "לא ימחק בבת אחת, שהמוחק בבת אחת, רע למוכר ויפה ללוקח. ולא ימחק מעט מעט, שרע ללוקח ויפה למוכר". אולם בהלכות גדולות וברי"ף הגירסא הפוכה, והיא: "ולא ימחק מעט מעט מפני שמפחיתו למוכר, ולא ימחק בבת אחת מפני שמפחיתו ללוקח". וגירסת רבינו היא מלה במלה כגירסת הרי"ף.

- 3 ז. אין טומנין³⁵ את המשקלות במלח כרי
4 שפחתו³⁶. ולא יתיתך במדת הלח³⁷ בעת שמודר,
5 ואפלו היתה המדה קטנה ביותר; שהרי התורה
6 הקפידה על המדות בכל שהוא³⁸, שנאמר:
7 ובמשורה, והיא מדה אחת קטנה משלשים ושלשה
8 בלוג³⁹.

(35) שם פט: (36) ויפסיד הקונה. בגמרא שם, מובא הדין "שלא יטמין משקלותיו במלח" ללא טעם. רש"י מבאר, שהמלח מכבדו. ורבינו מפרש שהמלח מפחית את המשקל. וכדבריו שנינו בתוספתא בבא-בבא פרק ה: "ולא יהיה נותן מידותיו ומשקלותיו במלח, מפני שהן חסירין". כך מפרש גם הירושלמי. וראה תוספות ד"ה שלא יטמין. (37) שלא ישפוך המוכר את היין בחוזק ומגובה לתוך המדה, כדי שיעלה קצף ותראה המדה כאילו מלאה. (38) בכל מדה שהיא. (39) בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: "והיא מדה קטנה, אחת מלג' בלוג". בגמרא שלנו שם הגירסא היא: "ומה משורה שהיא אחד משלושים וששה בלוג". גירסת הרי"ף היא: אחת משלושים וג' בלוג. וכן היא גם גירסת רבינו.

- 9 ח. מוכרי⁴⁰ עששיות של ברזל⁴¹ וכיוצא בהן⁴² -
10 צריך להיות חוטי המאזנים שאוחז השוקל בידו
11 תלוי באויר שלשה טפחים⁴³, וגבוהין מן הארץ
12 שלשה טפחים⁴⁴, וארץ קני המאזנים⁴⁵ וארץ
13 החוטים⁴⁶ שנים עשר טפח.

(40) שם פט. פט: (41) חתיכות עבות של ברזל. (42) מינים אחרים כבדי משקל. (43) כדי לאפשר הטייה חפשית לצד הראוי. טפח היא מדת הרוחב של כף היד. (44) כדי שכף המאזנים, שבה המשקולת, לא תקבל מכה מן הארץ ותתרומם מיד למעלה, והכף השניה עם הברזל או הנחושת תכריע למטה, ובזה יטעה במשקל. (45) מוט הברזל הארוך, שבו תלויות שתי כפות המאזנים. (46) הרצועות שהכפות תלויות בהן.

- 14 ט. מאזנים של מוכרי צמר ושל מוכרי זכוכית⁴⁷ -
15 יהיה ארץ החוטים שהן תלוין בו שני טפחים⁴⁸,

חשבון אחד. מימרא של שמואל (שם צ.). (82) חלק ששי. ההוספה תהיה חלק ששי מן המדה לאחר שהוסיפו עליה, דהיינו "שתות מלבר". (83) בגמרא שם למדו דין זה מהמקרא.

מאות. (66) על המוכר לתת תוספת משקל לא בעשר ליטרות בלבד, אלא אף בפחות מכך, לפי חשבון של אחד למאה בלב, ואחד לארבע מאות ביבש. נובגהגות מיימוניות בשם רשב"ם כותב, שבפחות מעשרה ליטרין אין חיוב גירומין מן התורה].

15 יח. הסיטון⁸⁴ מקנח את מדותיו⁸⁵ אחת לשלשים יום, ובעל הבית⁸⁶ אחת לשנים עשר חדש. והחנני⁸⁷ מקנחן פעמים בשבת⁸⁸, וממחה משקלו⁸⁹ פעם אחת בשבת, ומקנח מאזנים על כל משקל ומשקל⁹⁰, כדי שלא יחלידו⁹¹.

1 יד. במה דברים אמורים? במקום שנהגו למכור עין בעין⁶⁸; אבל במקום שנהגו להכריע - חיב להכריע לו טפח⁶⁹.

(67) שחייב המוכר לתת תוספת משקל לפי החשבון הנזכר בהלכה הקודמת. (68) בצמצום בלי להכריע את כף המאזנים, שבה הסחורה. ביטוי זה "עין בעין" נמצא במקרא במדבר יד, יד, ודברים כ, כא. (69) להכריע, לטובת הקונה, את כף המאזנים עם הסחורה בשיעור של טפח. ההכרע במשקל תלוי במנהג, כי מן התורה אין הכרח שיוסיף על המשקל מיד עם המשקל, אלא מותר גם לשקול בצמצום ולהוסיף לאחר ששקלו (בבא-בתרא פח:).

4 טו. היה שוקל לו עשר לטרים⁷⁰ - לא יאמר⁷¹ לו: שקל אחת אחת⁷² והכרע⁷³; אלא שוקל לו עשרה בבת אחת, והכרע אחד לכלן.

(70) ברייתא שם פט. (71) הלוקח. (72) כדי להרבות בהכרעות. (73) בשיעור של טפח במקום שנהגו להכריע, אבל במקום ששוקלים עין בעין והתוספת היא אחת ממאה בלב ואחד מארבע מאות ביבש, אין הבדל בין שוקל אחת אחת לשוקל בבת אחת.

7 טז. מקום שנהגו⁷⁴ למד בדקה⁷⁵ - לא ימד בגסה⁷⁶; בגסה - לא ימד בדקה⁷⁷. למחוק⁷⁸ - לא יגדש ויוסיף בדמים⁷⁹; וכן אם נהגו לגדש - לא ימחק ויפחות מן הדמים⁸⁰. אלא מודד במנהג המדינה.

(74) משנה שם פח: (75) במדה קטנה, כגון בקב. (76) כגון בסאה, שהיא ששה קבים. הטעם הוא, משום שיפסיד הקונה, שבמקום שש תוספות יקבל תוספת אחת בלבד. (77) משום שיפסיד המוכר. (78) את המדה, ולהסיר את העודף. (79) לא ימכור לו מדה גדושה, שהיא בשליש יותר ממדה מחוקה (שבת לה.), ויוסיף לו שליש על המחיר. הטעם הוא, שמעשה זה עלול להעלות את מחיר המדה המחוקה, כי אנשים ישמעו שהקונה שילם יותר, ולא ידעו שזה משום שהוסיפו לו על המדה (שם פט.). (80) במקום שנוהגים למכור מדה גדושה, אל ימכור מדה מחוקה, אפילו כשהוא מנכה לו מן המחיר, שגם זה יביא לשינוי המחירים על-ידי אנשים ששמעו שמכרו בזול, ולא ידעו שמכרו מדה מחוקה.

11 יז. בני מדינה שרצו להוסיף על המדות⁸¹ או על המשקלות - לא יוסיפו יתר על שתות⁸². שאם היה הקב מכיל חמשה, ויעשאוהו מכיל ששה - הרשות בידו; יתר על ששה - לא יעשו⁸³.

(81) להגדיל את כל המדות בין קטנות בין גדולות לפי

(84) הקונה ומוכר בכמויות גדולות (משנה שם פח.). (85) מנקה את מדותיו מן השמן הנקשר בתוכן, המקטין את נפחן. (86) שאינו מוכר תדיר כסיטון. (87) הקונה מן הסיטון ומוכר בכמויות קטנות, אולם יותר תדיר מסיטון. (88) פעמים בשבוע. (89) ורוחץ את אבני המאזנים מן השמן ומהדומה לו, הנדבק בהן. (90) בכל פעם ופעם ששוקל בהן. (91) כי המאזנים עשויות ברזל ועלולות להחליד. על כן מנקה אותן ומנגבן על כל משקל ומשקל, מה שאין-כן במשקולות שאסור לעשותן מחומר מחליד (ראה למעלה הלכה ד), ומנקה אותן מהנוזל הנדבק בהן, על כן מספיק פעם אחת בשבוע (ראה רשב"ם ונימוקי-יוסף שפירשו אחרת).

20 יט. המבקש⁹² לשקל שלשה רביעי לטרא - נותן לטרא בכף מאזנים⁹³ והבשר ורביעי לטרא בכף שניה; שאם אתה אומר נותן חצי לטרא ורביעי לטרא בכף אחת, שמא יפל רביעי הלטרא ואין הלוקח רואה⁹⁴.

(92) ברייתא שם פט. (93) ואל ישים שתי משקלות, חצי ליטרא ורבע ליטרא. בגמרא שלנו הגירסא: "לא יאמר לו: שקול לי שלשה רבעי הליטרא אחת אחת", ורבינו אינו גורס "אחת אחת", וכנראה שאינו גורס את המלים: לא יאמר לו שקול, אלא "לא ישקול". לפי גירסתו, פירוש הגמרא פשוטה כמשמעה: "שקול לי שלושה רבעי ליטרא" ממש, דהיינו בשתיים או בשלוש משקלות. (94) ויפסיד רבע ליטרא (ולא כריטב"א מובא בנימוקי-יוסף לסוגיא זו, המתיר לשקול שלושת רבעי ליטרא בשתי משקולות, של חצי ליטרא ושל רבע ליטרא).

25 כ. חייבין בית דין⁹⁵ להעמיד שוטרים⁹⁶ בכל מדינה⁹⁷ ומדינה ובכל פלך ופלך, שיהיו מחזירין על החניות ומצדקין את המאזנים⁹⁸ ואת המדות ופוסקין השערים⁹⁹. וכל מי שנמצא עמו משקל חסר או מדה חסרה או מאזנים מקלקלין¹⁰⁰ - יש להם רשות להכותו¹⁰¹ כפי פחו¹⁰² ולקנסו¹⁰³ כפי ראות בית דין¹⁰⁴ לחזק הדבר¹⁰⁵. וכל מי שמפקיע את השער ומוכר ביקר - מפין אותו וכופין אותו ומוכר בשער השוק¹⁰⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

- 4 בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שָׂזָה בְּכָלֵל: לֹא יִמְכְּרוּ מִמֶּכֶרֶת עֶבֶד.⁷
5 וְאֵין לֹקֵין עַל שְׁנֵי לְאוּיִן אֶלֶי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא לֹא
6 שָׁנִי, לְאַזְהָרֶת מִיתַת בֵּית דִּין,⁹ שְׁנֵאֲמַר: פִּי יִמָּצָא
7 אִישׁ גִּנֵּב נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו¹⁰ וְגוֹמֵר. וּמִיתָתוֹ בְּחֻקָּךְ.¹¹

(2) בפרקים הקודמים דובר על גונב ממון, ובפרק זה - על גונב נפש. (3) במשנה (סנהדרין פה:) כתוב: "נפש מישראל", וכך גם ברפוס רומי ר"מ. (4) לא-תעשה. (5) למסקנה זו מגיע התלמוד על ידי המידה "דבר הלמד מענינו", שהיא אחת משלוש-עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן. כל העניין בעשרת הדברות מדבר בנפשות, כגון לא תרצח, לא תנאף, שהם חייבי מיתות בית-דין. מכאן ש"לא תגנוב" האמור כאן מדבר גם כן בגניבה שיש בה מיתת בית-דין, דהיינו גונב נפש (סנהדרין פו.). (6) כעבד. (7) עיקר לאו זה בא לאסור מכירת בן ישראל דרך בזיון על-ידי הכרזה והעמדה על מקום מיוחד למכירת עבדים ('תורת כהנים', וכן כתב רבינו בהלכות עבדים פרק א, הלכה ד). ראה מלבי"ם שם. וסובר רבינו, שגונב ישראל ומכרו, נכלל בלאו זה. ונראה, שאפילו אם מכרו רק לשש שנים, עובר בלאו זה. (8) לא-תעשה של גניבה ולא-תעשה של מכירה. (9) הלאו לא בא להזהיר שהעובר עליו יענש במלקות, אלא שיענש עליו במיתה על-ידי בית-דין, כי אין עונשין - לא מיתה ולא מלקות - אלא-אם-כן מזהירין (שם פו.). (10) "מבני ישראל, והתעמר בו ומכרו ומת הגנב ההוא". בפסוק זה נזכרים שני הדברים. גניבה ומכירה, שאם עבר עליהם חייב מיתה. (11) כי סתם מיתה האמורה בתורה - בחנק (ספרי, פרשת תצא, קלט).

- 8 ב. אֵין הַגֵּנֵב חַיֵּב מִיתַת חֻקְךָ עַד שְׁיִגְנֹב אֶת
9 הַיִּשְׂרָאֵל¹², וְיִכְנִסְנוּ לְרִשְׁתוֹ¹³, וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ¹⁴,
10 וְיִמְכְּרוּ לְאַחֲרִים¹⁵; שְׁנֵאֲמַר: וְהַתַּעֲמָר בּוֹ וּמְכָרוֹ¹⁶.
11 וְאִפְּלוּ לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אֶלָּא בְּפָחוֹת מִשְׁוֶה פְּרוּטָה¹⁷,
12 כְּגוֹן שְׁנֵשֶׁעַן עָלָיו¹⁸ אוֹ נִסְמָךְ בּוֹ¹⁹, אָף עַל פִּי
13 שְׁהִגְנֹב יִשָּׁן²⁰ - הֲרִי זֶה נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ²¹.

(12) משנה סנהדרין פה: ובספרי (שם) נאמר: "גונב נפש מאחיו", ולא מעכו"ם. (13) דין זה לומדים מן הפסוק "וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" (שמות כא, טז). לכתוב זה מעיר המכילתא פרשת משפטים: "בידו - אין בידו בכל מקום אלא רשותו". (14) לפני המכירה. (15) ולא לקרוביו של הגנב (ראה לקמן הלכה ג). (16) השתמש בו הגנב ואחר-כך מכרו (משנה שם). (17) שם. כחכמים במשנה, לפי פירושו של רב אחא בריה דרבא. (18) דוגמא המובאת בגמרא שם. (19) השתמש בעובי הגוף (לשם הגנה בפני הרוח), שם. השווה "סומכא דארעא" (סוכה גג.). (20) בשעה שהשתמש בו. (21) ואם מכרו, לאחר שהגנב התעורר משנתו, חייב (סנהדרין שם). [דעת רבינו שרב ירמיה מסתפק רק במכרו כשהוא ישן, אבל אם נתעורר ואחר-כך מכרו חייב. אולם מלשון הגמרא (סנהדרין שם): "דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך", משמע שלא כדברי רבינו, וצריך עיון].

- 14 ג. גִּנְבוּ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ²² וּמְכָרוּ, וְעַדִּין הַגֵּנֵב בְּרִשְׁתוֹ

"...יש להם רשות להכותו כפי כחו ולקנסו כפי שיראה בית דין לחזק הדבר.. כו."

עניינם של השוטרים שמזכיר כאן הוא על-דרך מה שכתב בהלכות סנהדרין (פ"א ה"א) "...העומדים לפני הדיינים המסבבים בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים כו" וכל שיראו בו עיוות מביאין אותו לבית דין ודנין אותו כפי רשעו" היינו שמפקחים ברחובות ובשווקין ומודיעים לשופטים על כל עיוות שרואים.

על פי זה יובן מדוע לא מנה הרמב"ם את מצות מינוי שוטרים בפני עצמה אלא עם מצות מינוי שופטים כאחת. כי אילו תפקיד השוטרים היה להוציא לפועל את דין השופטים היה מקום לומר שהן שתי מצוות שונות ועשיית הדין נחלקת לשתיים: פסק הדין על ידי הדיינים, וביצועו על ידי השוטרים. אבל מאחר ששופט האמור בתורה הוא זה שגם מבצע את הדין, על-דרך שאמר משה "אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו כו" (במדבר כה, ה) וכן לגבי עונש מלקות (דברים כה, ב). נאמר "הפילו השופט והכהו וגו'" נמצא שהשוטרים הם אלו המסייעים לשופטים, ולכן לא מנה הרמב"ם את מינויים כמצוה בפני עצמה: א. כי זהו פרט בהוצאת המשפט לפועל על ידי השופטים. ב. אינו עניין הכרחי להוצאה לאור של המשפט, ואפשר להוציאו לפועל גם בלי השוטרים כשאין צריך לסיועם.

(על פי דקו"ש חלק ל"ד ע' 103 והע' 37)

(95) מימרא של רמי בר חמא (שם פט.). (96) "אלו בעלי מקל ורצועה, והם עומדים לפני הדיינים, המסבבים בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים והמדורות, ולהכות על מעוות, וכל מעשיהם על-פי הדיינים" (הל' סנהדרין פרק א, הלכה א). (97) עיר. (98) משגיחים שיהיו מאזני צדק. (99) וקובעים מחירים. (100) כגון מאזנים שאינן בנויות בהתאם להוראות הנ"ל בפרק זה הל' ח"א. (101) על-פי הוראות הדיינים. (102) שלא ימות מן המכות. (103) להטיל עליו עונש כסף. (104) בית-דין קובעים את העונש לפי הבנתם, והשוטרים מוציאים אותו לפועל. (105) במדה שחטא משקל חסר נפוץ יותר, מטילים עונשים כבדים יותר, כדי לבער את הרע. (106) ולא כשמואל, הסובר (גמרא שם) ש"אין מעמידין אגרדמין (שוטרים) לשערים", מכיון שממילא יאלץ המייקר להוריד את המחיר, כי אחרת לא יבואו אליו קונים.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגונב נפש ודיני הבא במחתרת על השלמות. ונכללו בפרק אחד לפי ששניהם יש בהם צד מיתה לפעמים.

- 1 א. פֶּל הַגֵּנֵב² נֶפֶשׁ אָדָם³ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה,
2 שְׁנֵאֲמַר: לֹא תִגְנֹב. פֶּסוּק זֶה הָאֲמֹר פַּעֲשֶׁרֶת הַדְּבָרִים
3 הִיא אֲזַהָרָה⁴ לְגִנֵּב נֶפֶשׁוֹ⁵. וְכֵן הַמּוֹכְרוֹ⁶ - עוֹבֵר

25 אָבֵל הַגֹּנֵב אֶת הָעֶבֶד אוֹ מִי שֶׁחָצִי עֶבֶד וְחָצִי בֶן
26 חוֹרֵין⁴⁸ - פֶּטוּר⁴⁹.

(40) "אחד - או", פירוש: בין - בין. (41) בן שלוש-עשרה שנה ויום אחד, שהביא שתי שערות. (42) בו ביום שנולד. (43) נגמרו חדשי עיבורו, תשעה או שבעה, פרט לבן ח חדשים או פחות משבעה שאינו בן קיימא. (44) כי השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. (45) "נפש" משמע בין גדול בין קטן, בין זכר בין נקבה. טעם זה מוסב לפרטי הנגנב, אבל לא לדין הנגנב, כי "הקשה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה", ואין אנו צריכים ללימוד מיוחד. כל הדינים הנ"ל מקורם בברייתא סנהדרין פה: (46) שקיבלו עליהם עול מצוות. (47) אף-על-פי שאינם מבני ישראל (שם פו.). (48) כגון עבד של שני שותפים, ששחררו אחד מהם. (49) כי כתוב: "גונב נפש מאחיו מבני ישראל". מן המלים הנוספות "מבני ישראל" ממעטים עבד, וחציו עבד וחציו בן חורין (גמרא שם).

ז. הָבֵא בְּמַחְתֶּרֶת⁵⁰, בֵּין בְּיוֹם בֵּין בְּלֵילָה⁵¹ - אֵין לוֹ דְּמִים⁵²; אֲלֵא אִם הִרְגוּ בַעַל הַבֵּית אוֹ שְׁאֵר הָאָדָם⁵³ - פֶּטוּרִין. וְרִשּׁוֹת יֵשׁ לַפֶּלֶא⁵⁴ לְהִרְגוֹ⁵⁵, בֵּין בַּחַל בֵּין בְּשִׁפְתָּה⁵⁶, בְּכָל מִיתָה שִׁיכּוּלִין לְהַמִּיתוֹ; שְׁנֵאֲמַר: אֵין לוֹ דְּמִים.

(50) שחפר הגנב מתחת לקירות הבית, סנהדרין עב. (51) בתורה כתוב: "אם זרחה השמש עליו דמים לו" (שמות כב, ב), ולפי פשוטו משמע שביום דינו כחי, וההורגו חייב. ומשמיענו רבינו, שאין הבדל בין יום ללילה, ובשניהם פטור. המקור לדבריו במכילתא משפטים פרשה יג. שם נאמר: "או אינו בא אלא לחלק בין יום ללילה, לומר אם הרגו ביום חייב ובלילה יהא פטור, תלמוד לומר: ולנערה לא תעשה דבר, מה להלן לא חלק בין יום ללילה, אף כאן לא תחלוק בין יום ללילה". בזה מיושבת השגת הראב"ד כאן. וראה מגיד-משנה כאן, והגהות מיימוניות. (52) כמי שאין לו דם וחיות, כלומר דינו כמת - וההורגו פטור. הטעם: גנב זה עלול להרוג את בעל הבית, אם יתנגד לו. על כן דינו כרודף אחרי אדם להרגו, שנאמר בו: "הבא להרגך השכם להורגו" (שם). (53) מכיון שדין הגנב הבא במחתרת כדין רודף אחר אדם להרגו, שלכל אדם מותר להציל את חיי הנרדף על-ידי המתת הרודף (שם עב:). (54) לא לבעל הבית בלבד. (55) לא רק פטור אם הרגו, אלא מותר לכתחילה להרגו. (56) אף-על-פי שחייבי מיתת בית-דין אין הורגין בשבת, אבל את הגנב הבא במחתרת מותר להרוג בשבת, כדי להציל את בעל הבית (שם).

ח. וְאֶחָד הָבֵא בְּמַחְתֶּרֶת אוֹ גֵּנֵב שְׁנֵאֲמַר בְּתוֹךְ גִּגּוֹ שֶׁל אָדָם⁵⁷ אוֹ בְּתוֹךְ הָצֵרוֹ אוֹ בְּתוֹךְ קֶרְפִּיפוֹ⁵⁸, בֵּין בְּיוֹם בֵּין בְּלֵילָה. וְלָמָּה נֶאֱמַר מַחְתֶּרֶת? לְפִי⁵⁹ שְׁדִרְךָ רַב הַגֵּנְבִים לְבּוֹא בְּמַחְתֶּרֶת בְּלֵילָה.

(57) ברייתא סנהדרין עב: (58) שטח נרחב מוקף גדר בקרבת העיר. (59) לשון הברייתא. [דעת רש"י שאם נכנס דרך הפתח אסור להורגו, אולם רבינו כאן לא חילק. אבל

1 עֲצָמוֹ וְלֹא הִכְנִיסוֹ הַגֵּנֵב לְרִשּׁוֹתוֹ - פֶּטוּר²³. גֵּנְבוּ
2 וְהוֹצִיאוּ לְרִשּׁוֹתוֹ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ וְלֹא מָכְרוּ, אוֹ מָכְרוּ
3 קֹדֶם שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ²⁴, אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ וּמָכְרוּ לְאַחַד
4 מִקְרֹבָיו שֶׁל גֵּנֵב, כְּגוֹן שֶׁמָּכְרוּ לְאָבִיו אוֹ לְאָחִיו -
5 הֲרִי זֶה פֶּטוּר²⁵; שְׁנֵאֲמַר: גֵּנֵב נִפְשׁ מֵאָחִיו - עַד
6 שִׁיכְדִּילָנוּ מֵאָחִיו וּמִקְרֹבָיו בְּמִכְרָה. וְכֵן אִם גֵּנְבוּ
7 וְהָיָא יָשׁוּ, וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ כְּשֶׁהָיָא יָשׁוּ, וּמָכְרוּ וְעָדִין
8 הָיָא יָשׁוּ²⁶ - הֲרִי זֶה פֶּטוּר²⁷.

(22) ברייתא שם. (23) הברייתא אומרת: "מכרו ועדיין ישנו ברשותו - פטור". ורבינו מפרש כפירוש רש"י, ש"ברשותו" היינו ברשות הגנב עצמו. (24) והתורה אמרה "והתעמר בו ומכרו" - בתחלה עימור ואחר-כך מכירה, כלומר קודם השתמש הגנב בנגנב ואחר-כך מכרו. (25) סנהדרין פו. "מאחיו" עד שיכדילנו מאחיו ומקרוביו במכירה. האות מ"ם במלה "מאחיו", להורות באה על הרחקה מן אחיו, ו"אחיו" במובנו הרחב מתכוון לכל הקרובים של הגנב. בהלכה הקודמת כתב רבינו: וימכרנו לאחרים, פירוש - לרחוקים (גמרא שם). (26) בניגוד למקרה שבהלכה הקודמת, שהשימוש בלבד היה כשהנגנב ישן, ולא המכירה. (27) כי זוהי בעיא בגמרא (שם), שלא נפתרה, וספק נפשות להקל.

ד. וְכֵן אִם גֵּנֵב אִשָּׁה וּמָכְרָה לְעַבְרִיָּה בְּלֶבֶד²⁸, כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עַל הַלּוּקָח: שִׁזּוֹ הַשְּׁפָחָה²⁹ לִי, וְאֵין לָּהּ אֲלֵא הַיּוֹלָדוֹת - הֲרִי זֶה פֶּטוּר³⁰.

(28) כגון שגנב אשה מעוברת, גמרא ורש"י שם. (29) לא שפחה ממש, אלא בת ישראל והוא מוכרה כשפחה. (30) זוהי בעיית רב ירמיה (שם), ולא נפתרה, וספק נפשות להקל.

ה. הַגֹּנֵב אֶת פְּנֵי³¹ אוֹ אֶת אָחִיו הַקָּטָן, וְכֵן הָאֶפֶסְרוֹפִין³² שֶׁגֵּנְבוּ אֶת הַיְתוּמִים שֶׁהֵן סְמוּכִין אֲצֵלָם³³, וּבַעַל הַבֵּית שֶׁגֵּנֵב אֶחָד מִבְּנֵי בֵיתוֹ³⁴ הַסְּמוּכִין עַל שִׁלְחָנוֹ, וּמִלְּמַד תִּינוּקוֹת³⁵ שֶׁגֵּנֵב אֶחָד מִן הַקִּטְנִים הַלּוּמְדִים אֲצֵלוֹ³⁶, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ וּמָכְרוּ - פֶּטוּר³⁷; שְׁנֵאֲמַר: וְנִמְצָא בִידּוֹ³⁸ - פֶּטַר לְאֵלוֹ³⁹ שֶׁהֵן מְצוּיִין בִּידָם.

(31) מחלוקת במשנה שם, ופסק כחכמים. (32) ממונים על-ידי בית-דין להשגיח על יתומים קטנים ולפקח על נכסיהם. (33) שדאגת פרנסתם עליהם. (34) המשרותים. (35) קטנים. (36) מימרא של רבא (שם פו.). (37) ממיתה. (38) משמע שקודם הגניבה לא היו בידו. (39) כל אלו הנזכרים בהלכה זו.

ו. אֶחָד⁴⁰ הַגֹּנֵב אֶת הַגְּדוּלָּה⁴¹ אוֹ הַגֹּנֵב אֶת הַקָּטָן בֶּן יוֹמוֹ⁴² שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשִׁיו⁴³, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה, בֵּין שֶׁהָיָה הַגֵּנֵב אִישׁ אוֹ אִשָּׁה⁴⁴ - הֲרִי אֵלוֹ נִהְרָגִין; שְׁנֵאֲמַר: גֵּנֵב נִפְשׁ - מִכָּל מְקוֹם⁴⁵. וְאֶחָד הַגֹּנֵב אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹ שְׁגֵנֵב גֵּר אוֹ עֶבֶד מִשְׁחָרְרָה⁴⁶; שְׁנֵאֲמַר: נִפְשׁ מֵאָחִיו, וְאֵלוֹ בְּכָלל אֲחִינוֹ הֵן בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת⁴⁷.

קב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ג' אייר - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נראה שגם הוא לא אמר אלא בנכנס לרשות אחרים בכוונה לגנוב, אבל גנב סתם, התוחב ידו בכיסו של חבירו, או גונב מה שהוא מעל השולחן או הדולפק ברגע שבעל החפץ מעלים עין, גם רבינו מודה שאסור להורגו].

ט. ומפני מה⁶⁰ התיירה תורה דמו של גנב אף על פי שפא על עסקי ממונו?⁶¹ לפי שחזקתו⁶², שאם עמד בעל הבית לפניו ומנעו - יהרגו, ונמצא זה הנכנס לבית חברו לגנב פרודף אחר חברו להרגו⁶³, ולפיכך יהרגו⁶⁴. בין שהיה גדול בין שהיה קטן⁶⁵, בין זכר בין נקבה⁶⁶.

יב. וכן הפא במחתרת לתוף גנתו או לתוף שדהו²⁰ או לתוף הדיר⁷⁸ והסהר⁷⁹ - יש לו דמים; שחזקתו²¹ שפא על הממון בלבר, לפי שאין רב הבעלים²² מצויים במקומות אלו⁸⁰.

(60) מימרא של רבא, שם עב. (61) לגנוב ממונו של בעל הבית. (62) הנחה ברורה לאור המציאות. (63) שם עב: דין הרודף אחר חבירו להרגו, משנה שם עג. ומפורט להלן בהלכות רוצח פרק א. (64) הגנב. (65) כי דינו של קטן הבא במחתרת הוא כקטן הרודף, שניתן להצילו בנפשו (שם). (66) כדין רודף.

יג. כל גנב שיש לו דמים⁸¹, אם נפל עליו גל⁸² בשפת - מפקחים עליו⁸³, ואם שבר פלים בביתו⁸⁴ - חיב בתשלומין⁸⁵; אבל מי שאין לו דמים⁸⁶ ששבר פלים בביתו - פטור⁸⁷, כמו שפארנו⁸⁸.

י. היה הדבר ברור לבעל הבית שזה הגנב הפא עליו אינו הורגו⁶⁷, ואינו פא אלא על עסקי ממונו - אסור להרגו, ואם הרגו - הרי זה הורג נפש⁶⁸; שנאמר: אם זרחה השמש עליו - אם ברור לך הדבר בשמש⁶⁹ שיש לו שלום עמך, אל תהרגהו. לפיכך, אב הפא במחתרת על בנו⁷⁰ - אינו נהרג, שודאי שאינו הורגו; אבל הן הפא על אביו - נהרג⁷¹.

(81) שאסור להורגו. (82) של אבני מפולת בשעה שהיה במחתרת. (83) מפנים את האבנים כדי להצילו, כי דינו כדין כל אדם, ופיקוח נפש דוחה שבת (סנהדרין עב:). (84) לרשות הבעלים. (85) כדין כל מזיק (סנהדרין עב:). (86) למעלה הלכה זו והלכה ח. (87) מלשלם, כי חיוב מיתה וחייב ממונו באים כאחד, ואפילו אם ניצל פטור מלשלם, והוא הדין שאין מפקחים עליו את הגל. (88) למעלה פרק ג, הלכה א.

סליקו להו הלכות גנבה בסיעתא דשמיא

יום רביעי ג' אייר ה'תשע"ט

הלכות גזילה ואבידה

יש בכללן שבע מצות. שתי מצות עשה, וחמש מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן:
(א) שלא לגזל. (ב) שלא לעשוק. (ג) שלא לחמוד. (ד) שלא להתאוות. (ה) להשיב את הגזלה. (ו) שלא יתעלם מן האבדה. (ז) להשיב האבדה.
ובאר מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) כלל בו רבינו ענייני הגזילה, מהותם ושיעורם, ואיכות החזרה וענין התאווה והחמימוד. ואלו החמש מצוות, ר"ל הגזילה, והאבידה, והעושק, והתאווה, והחמימוד הן הכוללות ענין הלכות גזילה.

~ נקודות משיחות קודש ~

צריך להבין מדוע חיבר הרמב"ם הלכות גזילה ואבידה (אף שאבידה שייכת יותר לגניבה שהרי באה לידו בהיתר ולפי הציווי - "השב תשיב" ומעתה יכול לגנבה ולא לגזלה) יובן

(67) אפילו יעמוד נגדו להציל ממונו מידו. (68) וחייב עליו. (69) לשון הברייטא, שם עב. (70) סתם אב מרחם על בנו. דוגמא בגמרא שם. (71) כדין כל אדם סתם הבא במחתרת, שחזקתו שיהרוג את בעל הבית, אם יקום נגדו להציל את ממונו. דין זה בבן על האב נאמר בסתם בני אדם, אבל כשידוע שכן זה אוהב את אביו מאד ולא יהרגהו, אסור להרגו במחתרת. ולא רק בבן אמרו, אלא גם באדם שאינו קרובו של בעל הבית, אבל ידוע כאוהבו ביותר (מגיד-משנה).

יא. וכן הגנב שגנב ויצא⁷², או שלא גנב ומצאו⁷³ יוצא מן המחתרת - הואיל ופנה ערף⁷⁴ ואינו רודף⁷⁵, יש לו דמים⁷⁶. וכן אם הקיפוהו בני אדם⁷⁶ או עדים⁷⁷, אף על פי שעדיין הוא פרשות זה שפא עליו - אינו נהרג. ואין צריך לומר אם פא לבית דין שאינו נהרג.

(72) "במחתרת אין לו דמים, חוץ למחתרת יש לו דמים" (ירושלמי סנהדרין פרק ח, הלכה ח). (73) אף-על-פי שנמצא עדיין במחתרת. (74) כי הרי לא גנב, אבל אם גנב ומצאו יוצא מן המחתרת והרגו - פטור. מימרא של רב הונא: "נטל הכיס והפך את פניו לצאת והלך לו ועמד עליו והרגו, אין ההורגו נהרג" (שם). (75) וההורגו חייב. (76) אסור להרוג את הגנב, כי יש לו מצילים לבעה"ב, אם יקום הגנב עליו להרגו. "היו לו מושיעים הימנו והרג - חייב" (מכילתא משפטים פרשה יג). (77) את הפסוק "אם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי ג' אייר – ספר נזיקין – הלכות גזילה ואבידה קג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מרגע שקיים העשה התבטל הלאו. אבל גניבה וגזילה הם פעולה נמשכת כל זמן שלא השיב את החפץ, ולכן אינו לאו הניתק לעשה אלא לאו הניתן לתשלומין כי התשלומין אינם מבטלים את פעולתו הנמשכת של הלאו אלא רק שאינו עובר על איסור גזל מכאן ולהבא. וצ"ע לשונו כאן: "... שהרי ניתקו הכתוב לעשה".

(על פי לקו"ש חלק י"ז ע' 209 הע' 37.)

(2) הלוקח "בגלוי ובפרהסיא בחזק יד" (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ג ולקמן הלכה ג). (3) אף על פי שכל לאו שיש בו מעשה לוקין עליו. (4) העביר אותו והעתיק למצוות עשה, ועל כן אין על לאו זה מלקות. "זה הכלל כל מצוות לא תעשה שיש בה קום ועשה, אין חייבין עליה" (מכות טז.). (5) הכתוב מתחיל: "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזילה..." אין כוונת הכתוב לתאר מקרה, אם השיב את הגזילה, אלא בא לצוות על הגזלן להשיב את הגזילה. (6) ואי אפשר לקיים שוב את מצוות-העשה ככתבה.

- ב. וְאִסּוּר לְגַזֵּל כֹּל שֶׁהוּא דִּין תּוֹרָה.⁸ אֶפְלוּ עוֹבֵד פּוֹכְבִּים אִסּוּר לְגַזֵּל אוֹ לַעֲשֹׂק; וְאִם גָּזַל אוֹ עֲשָׂקוּ - יִתְּזֵיר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לגזול כל שהוא דין תורה"

איסור גזל הוא בכל שהוא וגם בפחות משווה פרוטה, אבל החובל בחברו חייב רק אם חבל בו בשווה פרוטה. כי איסור הגזל הוא על הפקעת הבעלות על החפץ מיד חברו, ובעלות ישנה גם על פחות משווה פרוטה. אבל החובל בחבירו חייב על הנזק וההפסד שעשה לחבירו, ולכן אינו חייב על פחות משווה פרוטה. ומה שלכמה דעות מותר ליקח איסורי הנאה בעל-כורחו והוא לכאורה הפקעת בעלותו עליהם, הוא מצד שהם הפקר וממילא לא היו בבעלותו.

(על פי לקו"ש חלק ל"ד ע' 54 והערה 28)

(7) אפילו פחות משווה פרוטה (סנהדרין נז.). (8) לפי שאף פחות משיעור אסור מן התורה (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ב).

- ג. אִי זֶהוּ גּוֹזֵל?⁹ זֶה הַלּוֹקֵחַ מִמּוֹן הָאָדָם בְּחֻזְקָה.¹⁰ כְּגוֹן שֶׁחֲטַף מִיָּדוֹ¹¹ מִטְּלָטְלִין, אוֹ שֶׁנִּכְנַס לְרִשְׁתּוֹ שְׁלֹא בְּרִצּוֹן הַבְּעָלִים וְנִטַּל מִשָּׁם בְּלִים¹², אוֹ שֶׁתִּקַּף בְּעֶבְרָה¹³ וּבִכְהֻמָּתוֹ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן¹⁴, אוֹ שֶׁיִּרְדַּ לְתוֹף שְׂדֵהוּ¹⁵ וְאָכַל פְּרוֹתֶיהָ, וְכָל פִּיּוּצָא בָּזָה - הוּא גּוֹזֵל. כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמָר: וַיִּגְזַל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי.¹⁶

(9) זהו ביאור ל"כל הגוזל", בהלכה א. (10) בחזק יד, בניגוד לגנב הלוקח ממון האדם בסתר בלי ידיעת הבעלים. (11) זוהי הדוגמא הפשוטה ביותר המתאימה לדוגמה שבכתוב המובא בסוף הלכה זו. (12) דין הנוטל מרשותו

על פי פנימיות העניין: גזילה מורה על כללות החטאים שבכולם גזול החוטא (בפני הבעלים - הקב"ה) מרשות הקדושה לרשות ה'לעומת זה'. והסיבה לכך היא "אבידה" כי אמרו חז"ל "אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות", וסיבת כניסת הרוח שטות היא כמארז"ל: "איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו" כי בכל אחד מישראל יש בחינת מ"ה שנותנים לו - הנפש האלקית שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" וכשמאבד בחינת מ"ה מגיע למצב של גזילה שיונקים ממנו החיצונים.

ובכדי להשיב את הגזילה עליו לחפש את ה"אבידה" שזוהי עבודת התשובה כמו שכתוב "ובקשתם משם", ואחרי שמוצא את האבידה נעשה בדרגה גבוהה יותר מלפני החטא כי בחינת מ"ה שלו נעשה מושל ושולט יחיד ב"עיר קטנה זה הגוף" שצד ה'לעומת זה' מתהפך לטוב.

גם בסדר פרטי הלכות גזילה מודגש הסדר הנ"ל שפתח "כל הגוזל . . . עובר בלא-תעשה שנאמר לא תגזול" וממשיך בה"ב "ואסור לגזול כל שהוא דין תורה" ומבאר אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו שהגם שפחות משווה פרוטה אינו נקרא ממון, מ"מ "חצי שיעור אסור מן התורה לכתחילה" כי בכל פרט ופרט שבעולם גם הקטן ביותר ישנו ניצוץ אלוקי ויש לשומרו שלא יפול לרשות ה'לעומת זה'. וממשיך "אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקו לעשה, שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל זו מצות-עשה". וההוראה היא שגם כאשר גזל דבר מסוים מרשות הקדושה אין לאדם ליפול ברוחו כי יודע שיכול להשיב את הגזילה, ולא עוד אלא שעל ידי זה מקיים מצוה שלא היה יכול לקיימה לולי הגזילה. ופשיטא שלכתחילה אסור לאדם להביא עצמו לידי גזילה אלא שאם ח"ו אירע עניין זה עליו לדעת שיכול להשיבה ועל ידי זה לבוא לידי עילוי גדול יותר מכפי שהיה קודם הגזילה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 454. על פי י"ן מלכות' ספר נזיקין סימן ח)

- א. כֹּל הַגּוֹזֵל¹ אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא פְּרוּטָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמָר: לֹא תִגְזַל. וְאִין לּוֹקִין עַל לֹא זֶה², שֶׁהֲרִי הַכֶּתִּיב נִתְּקוּ לַעֲשֶׂה³, שֶׁאִם גָּזַל - חֵיב לְהַחֲזִיר; שֶׁנֶּאֱמָר: וְהָשִׁיב אֶת הַגּוֹזֵל אֲשֶׁר גָּזַל - זֶה מִצְוַת עֲשֶׂה⁴. וְאֶפְלוּ שֶׁרֶף הַגּוֹזֵל⁵ - אֵינוֹ לּוֹקֵה; שֶׁהֲרִי הוּא חֵיב לְשַׁלֵּם דָּמֶיהָ, וְכָל לֹא שֶׁנֶּתַן לְתַשְׁלוּמִין אֵין לּוֹקִין עָלָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב ניתקו לעשה". ובהלכות סנהדרין פ"ח ה"ב הפריד גניבה וגזילה משאר הלאוין הניתקין לעשה, וכתב שהם לאו הניתן לתשלומין. ודייק משם הגאון הרוגוצ'ובי שבכל לאו הניתק לעשה,

ו. הגזול פחות משה פרוטה, אף על פי שעבר³³ -
 אינו בתורת השבת גזלה³⁴. גזל שלש אגדות³⁵ שוות
 שלש פרוטות, והזולו, והרי שלשתן שוות שתי
 פרוטות, והחזיר לו שתיים - חייב להחזיר
 השלישית³⁶, הואיל ובתחלה היתה שנה פרוטה³⁷.
 גזל שתיים שוות פרוטה, והחזיר אחת - גזלה אין
 כאן³⁸, מצות השבת גזלה אין כאן³⁹.

עבירה, כי "אסור לגזול כל שהוא דין תורה" (ראה
 למעלה הלכה ב). (34) כי פחות משווה פרוטה אינו ממון
 (בבא מציעא נה:). (35) דברים הנאגדים יחד, כגון ירק
 (בבא קמא קה:). (36) אף על פי שהיא פחות משווה
 פרוטה, והרי אמרנו שפחות משווה פרוטה אינו בתורת
 השבת הגזילה. (37) וחלה עליו משעת הגזילה חובת
 ההשבה. (38) כי מה שנשאר בידו הוא פחות משווה
 פרוטה. (39) לא קיים את מצוות השבת הגזילה, כי גזל
 שווה פרוטה, ועליו להחזיר הכול [כך פירש במגיד משנה.
 וראה כסף משנה שהביא גירסת הטור חושן משפט סימן
 שס בדברי רבינו: "גזילה יש כאן, השבה אין כאן" ולהלכה
 אין הבדל, כי גם הוא מפרש שהגזול מחוייב להחזיר מה
 שנשאר בידו].

ז. הגזול את חברו בישוב, והחזיר לו גזלתו במדבר
 - ה'שות ביד הגזול: אם רצה - נוטל; ואם לאו -
 אומר לו: איני נוטל אלא בישוב, שמא תאנס ממני
 כאן⁴⁰. והרי היא ברשות הגזול ובאחריותו⁴¹ עד
 שיחזירנה לו בישוב. וכן בדמי הגזלה.

(40) שמא יקחו אותה ממני באונס, כגון על ידי שודדים
 מזוינים. (41) אם החזירה לו בעל כורחו במדבר וקרה
 אונס, הגזול חייב.

ח. הגזול את חברו והבליע לו בחשבון⁴² - יצא⁴³.
 ואם החזיר⁴⁴ לכיסו⁴⁵ שיש בו מעות - יצא; שאדם
 עשוי למשמש בכיסו⁴⁶ בכל שעה, והרי מנה המעות
 שהחזיר לו בכלל מעותיו, ומננן שלא מדעת
 פוטר⁴⁷. ואם החזיר לכיס שאין בו כלום - לא
 יצא⁴⁸, וחייב באחריות הגזלה עד שיודיע⁴⁹ שהחזיר
 לכיס פלוני.

(42) לאחר זמן קנה ממנו חפץ, וכשנתן לו דמיו הוסיף
 עליהם דמי הגזילה והבליע בחשבון, כי התבייש לומר
 שגזל. (43) ידי חובתו, ואם נגנב הכסף מיד הגנול, פטור
 הגזול מאחריותו. (44) הגזול. (45) לארנקו של הגנול.
 (46) אדם רגיל לבדוק את ארנקו לפעמים קרובות, כדי
 לראות אם לא נגנב הכסף (דעת רבי יצחק בבא מציעא כא:
 שנתקבלה כדעת הכול בבא קמא קיח:). (47) אם הגזול
 מנה את הכסף שהוחזר לו, אף על פי שהגזול לא הודיע לו
 שהחזיר לו את הגזילה, פטור את הגזול מאחריותו, אם אבד
 לאחר כן. (48) מכיוון שאין בכיס כסף, אין דרכו למשמש
 בו, ומתוך כך לא ידע אם הוחזרה לו הגזילה. כך פירשו
 רבינו והרי"ף את ההבדל בגמרא בין כיס שיש בו מעות

כדין הנוטל מידו. (13) תפס את עבדו בכוח. (14) דוגמא
 זו שונה משתי הדוגמאות הקודמות. שם נטל לעצמו את
 המטלטלין ואת הכלים לחלוטין, אולם כאן בעבד או
 בבהמה לא לקח אותם לעצמו, אלא השתמש בהם בלבד
 (שם צו: צו:). (15) דוגמא זו משלימה את הדוגמאות
 הקודמות. שם דובר על מטלטלין, וכאן על קרקע (בבא
 בתרא לח:). (16) הכתוב הזה משמש בתלמוד דוגמא לגזול
 (בבא קמא עט:).

ד. אי זהו עושה¹⁷? זה שבא ממון חברו לתוף ידו
 ברצון הבעלים¹⁸, וכיון שתבעוהו פכשו¹⁹ הממון
 אצלו בחזקה ולא החזירו. כגון שהיה לו ביד חברו
 הלואה או שכירות²⁰, והוא תובעו, ואינו יכול
 להוציא ממנו מפני שהוא אלים²¹ וקשה. ועל זה
 נאמר: לא תעשק את רעך.

(17) זהו ביאור לעושק הנזכר בהלכה ב. (18) בניגוד לגזול
 שמתחילתו בא ממון חברו לידו שלא ברצון הבעלים.
 (19) עיכב. (20) שעבד אצלו כפועל שכיר (בבא מציעא
 סא:). (21) תקיף ועושה כחפצו.

ה. כל הגזול חייב להחזיר הגזלה עצמה²², שנאמר:
 והשיב את הגזלה אשר גזל. ואם אבדה או
 נשתנית²³ - משלם דמיה²⁴. בין שהודה מפי עצמו
 בין שבאו עליו עדים שגזל - הרי זה חייב לשלם
 הקרן בלבד²⁵. אפלו גזל קורה ובנאה פבירה²⁶ -
 הואיל ולא נשתנית²⁷, דין תורה הוא²⁸ שיהירס את
 כל הפננין ויחזיר קורה לבעליה; אבל תקנו חכמים
 מפני תקנת השבים²⁹, שיהיה נותן את דמיה ולא
 יפסיד הפננין³⁰. וכן כל פיוצא בזה. אפלו גזל קורה
 ועשאה בספת החג, ובא פעל הקורה לתבעה בתוף
 החג - נותן לו את דמיה³¹; אבל אחר החג - הואיל
 ולא נשתנית ולא בנאה בטיט³², מחזיר את הקורה
 עצמה.

(22) ואין הגזול יכול לפטור עצמו בתשלומים. (23) כגון,
 הגזול עצים ועשאן כלים, צמר ועשאן בגדים (בבא קמא
 צג:). (24) "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד לומר
 אשר גזל? אם כעין שגזל יחזיר, ואם לאו דמים בעלמא בעי
 שלומי" (שם סו. תוספתא שם פרק י). (25) ולא כנגב
 שמשלם פי שניים, אם העידו עליו שני עדים שנגב.
 (26) בניין גדול. (27) מברייתה, כי לאחר הריסת הבניין
 תישאר קורה כמו שהייתה. (28) והשיב את הגזילה אשר
 גזל. (29) כדי להקל על הגזול לחזור בתשובה. (30) שאם
 נכריחו להרוס את ביתו ולהחזיר את הקורה עצמה, יימנע
 מלעשות תשובה. (31) אף-על-פי שלא חיברה בטיט,
 והסוכה עומדת להריסה לאחר החג, תיקנו גם כאן תקנה,
 שלא יחזיר את הקורה עצמה, כי בתוך ימי החג דין הסוכה
 כדין בניין קבע (גמרא שם). (32) ואם בנאה בטיט, דין
 הסוכה כדין בניין, ואף לאחר החג אינו מחזיר את הקורה
 עצמה, אלא נותן לו את דמיה, מפני תקנת השבים (גמרא
 שם).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי ג' אייר – ספר נזיקין – הלכות גזילה ואבידה קה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לבין כיס שאין בו מעות, שם (שלא כפירוש רש"י).
(49) כדי שישמור עליו הנגזל מכאן ואילך.

- ט. כל החומד⁵⁰ עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו, או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו⁵¹, והכביר עליו פרעים והפציר בו⁵² עד שלקחו ממנו, אף על פי שנתן לו דמים רבים⁵³ - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תחמד. ואין לוקין על לאו זה, מפני שאין בו מעשה⁵⁴. ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד⁵⁵, כענין שנאמר⁵⁶: לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחתם לה - חמוד שיש בו מעשה⁵⁷.

- (50) החפץ בכל לב להשיג. (51) "מה הפרט (עבדו ואמתו) מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף כל דבר שהוא קונה ומקנה" (מכילתא יתרו פרשה ח). (52) הרבה עליו דברים והתעקש. (53) "לא תחמוד, לאינשי בלא דמי משמע להו" (בבא מציעא ה:). מכאן שבאמת איסור "לא תחמוד" קיים, אף בנותן דמים. (54) כי עצם מעשה הקנייה אין בו עבירה, לאחר שנעשה בהסכמת הבעלים לאחר שידול מרובה, והעבירה היא רק השידול וההפצרה, ובזה אין מעשה. (55) אינו עובר על לאו "לא תחמוד" אלא אם כן השיג החומד את מטרותו, דהיינו קנה את החפץ שחמד. (56) דומה למה שנאמר. (57) "או אפילו חומד בדיבור? תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם וגומר, מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה" (מכילתא יתרו, פרשה ח)..
- י. כל המתאנה⁵⁸ ביתו או אשתו וכליו של חברו, וכן כל פיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו - פיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר⁵⁹ עבר בלא תעשה; שנאמר: לא תתאנה, ואין תאנה אלא בלב בלבד⁶⁰.

(58) בלי להוציא תשוקתו לפועל על ידי מעשה. (59) גמר בליבו להטריח על בעל החפץ שימכרנו לו. (60) בניגוד לחימוד שיש בו מעשה. "לא תחמוד ולהלן הוא אומר ולא תתאוה, לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם).

- יא. התאנה מביאה לידי חמוד, והחמוד מביא לידי גזל⁶¹; שאם לא רצו הבעלים למכר אף על פי שהרבה להם בדים והפציר פרעים - יבוא לידי גזל⁶²; שנאמר: וחקדו בתים⁶³ וגזלו. ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם⁶⁴ או מנעוהו⁶⁵ מלגזל - יבוא לידי שפיכות דמים. צא ולמד ממעשה אחאב ונבות⁶⁶.

(61) רבי אומר: ... ולומר לך שאם התאוה סופו לחמוד, שנאמר ולא תתאוה ולא תחמוד, ואם חמד סופו לאנוס ולגזול, שנאמר וחמדו שדות וגולו" (שם). (62) ויקח בחזקה. (63) במקרא: וחמדו שדות וגזלו ובתים ונשאו. (64) לאחר שגולוהו מהם. (65) לפני שגזלו. (66) אחאב

- (61) רבי אומר: ... ולומר לך שאם התאוה סופו לחמוד, שנאמר ולא תתאוה ולא תחמוד, ואם חמד סופו לאנוס ולגזול, שנאמר וחמדו שדות וגולו" (שם). (62) ויקח בחזקה. (63) במקרא: וחמדו שדות וגזלו ובתים ונשאו. (64) לאחר שגולוהו מהם. (65) לפני שגזלו. (66) אחאב

(67) ואינו מוציא חפצו לפועל. (68) לא תתאוה. (69) "לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם). (70) דבר לאחר שחמד אותו, והבעלים סרבו למכרו.

- יג. כל הגזל את חברו שנה פרוטה⁷¹ - כאלו נוטל נשמתו ממנו; שנאמר: כן ארחות כל בצע בצע⁷² את נפש⁷³ וגומר. ואף על פי כן⁷⁴, אם לא היתה הגזלה קיימת⁷⁵, ורצה הגזלן לעשות תשובה⁷⁶, ובא מאליה⁷⁷ והחזיר דמי הגזלה - תקנת חכמים היא⁷⁸ שאין מקבלין ממנו, אלא עוזרין אותו⁷⁹ ומוחלין לו, כדי לקרב הדרך הישרה על השבים. וכל המקבל ממנו דמי הגזלה - אין רוח חכמים נוחה ממנו⁸⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הגזל את חברו שוה פרוטה כאלו נוטל את נשמתו ממנו".

מקורו של הדין הוא בגמרא (בבא קמא קט, א) אבל שם נאמר גם כאילו שופך דם בניו ובנותיו, ושהוא גם בחמסן וגם בגרמא, וצריך להבין מדוע לא הביא הרמב"ם את המשך בגמרא.

אלא שהרמב"ם סובר שפעולת לקיחת חפץ מאדם בעל יכרחו היא כנטילת נשמתו כיון שמבטל את בעלותו עליו. ונלמד זה מהפסוק "נפש בעליו יקח" שכיון שבעלותו מחפץ זה מופקעת על ידי הגזילה הרי זה כנטילת נשמתו. לכן לא הביא הרמב"ם את המשך הגמרא בנוגע לבניו ובנותיו וגם בחמסן ובגרמא כי כאן דיבר רק על גוף מעשה הגזילה וזה שייך רק כשגזל מהבעלים באופן ישיר.

בזה יובן גם המשך ההלכה, בה מדבר הרמב"ם על תקנת השבים, ומתחיל במילים "ואף על פי כן אם לא היתה הגזילה קיימת ורצה הגזלן לעשות תשובה... והחזיר דמי הגזילה תקנת חכמים היא שאין מקבלים ממנו כו". כי רוצה לומר שאף על פי שבגזילה נוטל הגזל נשמתו של הנגזל, בכל זאת תקנו חכמים תקנה לשבים בשני תנאים.

האחד כשאין הגזילה קיימת אבל אם הגזילה קיימת חייב להחזיר את הגזילה אשר גזל כי השבת הגזילה עצמה יכולה לתקן את העוון מעיקרו משא"כ כשמחזיר את דמיה שמתקן רק את הפסד הממון של הנגזל. לכן אם אפשר

שינוי קונה" (שם סו.). הגדרת המושג "שינוי", ודוגמאות - ראה לקמן הלכה י ואילך. (10) אפילו השביחה ביד הגזול.

ב. וְדִין זֶה¹¹ דִּין תּוֹרָה הוּא¹², שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזוּלָה אֲשֶׁר גָּזַל. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה¹³ לְמַדוּ¹⁴: אִם הָיָה כְּשֶׁגָּזַלָהּ - מִשְׁלֵם אוֹתָהּ¹⁵, וְאִם נִשְׁתַּנֵּית פִּידוֹ - מִשְׁלֵם דְּמִיָּה¹⁶. נִתְּנָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה וְלֹא נִשְׁתַּנֵּית¹⁷ - קָנָה הַגְּזוֹלָן כָּל הַשְּׂבִיחַ שֶׁהִשְׁבִּיחָה אַחֵר יֹאשׁ, וְאִינוּ מִשְׁלֵם אֲלָא פְּשַׁעַת הַגְּזוּלָה¹⁸. וְדָבָר זֶה מְדַבְּרִיהֶם¹⁹, מִפְּנֵי תַקְנַת הַשְּׂבִיחִים²⁰. וְכִשְׁמַחֲזִיר לֹא הַגְּזוּלָה, שֶׁמִּין לֹא הִשְׁבַּח²¹ וְנוֹטֵל מִן הַגְּזוּלָה²².

(11) שגזילה שלא נשתנית חוזרת בעינה, ואם נשתנית משלם דמיה. (12) שם. (13) תלמיד מרבו. (14) את הפירוש לפסוק הנ"ל. (15) מחזיר את הגזילה עצמה. (16) גמרא שם. (17) כגון גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה. (18) כלומר, הוא מחזיר את הפרה כמו שהיתה בשעת הגזילה בלי הולד. "גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל ונטענה. . . משלם כשעת הגזילה" (משנה שם צג.). רבינו מפרש משנה זו בלאחר יאוש. ראה לקמן הלכה ו. (19) של החכמים. (20) כדי להקל על הגזול לחזור בתשובה. אם נדרוש ממנו גם את הוולדות שנולדו אצלו, ימנע מלחזור בתשובה. דבר זה הוא תקנה, כי מצד הדין היה עליו להחזיר גם את השבח, כי יאוש אינו קונה. (21) מעריכים לו לגזול את דמי השבח, שהשביחה אצלו הגזילה. (22) ונוטל דמים, כגון שגול פרה ונתעברה אצלו והחזירה לפני שילדה (ראה לקמן שם).

ג. מְכִרָה הַגְּזוֹלָן אוֹ נִתְּנָה בְּמִתְנָה, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִשְׁתַּנֵּית הַגְּזוּלָה²³ - אֵינָה חוֹזֶרֶת בְּעֶצְמָהּ²⁴ מִיַּד הַלּוֹקֵחַ; הוֹאִיל וְנִתְּנָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, בֵּין לִפְנֵי מְכִירָה וְנִתְּנָה²⁵ בֵּין לְאַחֵר מְכִירָה וְנִתְּנָה, קִנְיָא הַלּוֹקֵחַ בִּיאֹשׁ וְשָׁנוּי רְשׁוּת²⁶.

(23) והגזול לא קנה אותה. (24) הגזילה גופה. (25) אין הבדל, אם היאוש קדם למכירה, או המכירה קדמה ליאוש (שם קטו.). (26) שעברה הגזילה בהיתר לרשות הקונה או המקבל מתנה (גמרא שם). השווה להלכות גניבה פרק ה הלכה ג.

ד. הַגְּזוּל וְהַשְּׂבִיחַ, וּמְכָר²⁷ אוֹ הוֹרֵשׁ לִפְנֵי יֹאשׁ²⁸ - מֵה שֶׁהִשְׂבִּיחַ הוֹרֵשׁ²⁹ וּמֵה שֶׁהִשְׂבִּיחַ מְכָר, וְקָנָה לֹקֵחַ אוֹ יוֹרֵשׁ אֶת הַשְּׂבִיחַ³⁰, וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשְּׂבִיחַ מִן הַגְּזוֹל וּמִחֲזִיר לֹא הַגְּזוּלָה³¹, וְחוֹזֵר הַגְּזוֹל וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשְּׂבִיחַ מִן הַגְּזוֹל³², שֶׁהָיָה לֹא נִתְּנָאֲשׁ. וְכֵן אִם הַשְּׂבִיחַ הַלּוֹקֵחַ³³ אוֹ הַיּוֹרֵשׁ - נוֹטֵל הַשְּׂבִיחַ מִן הַגְּזוּלָה³⁴.

(27) מימרא של רבא (שם צו.). (28) ויש כאן שינוי רשות בלי יאוש שאינו קונה מצד הדין, כשם שיאוש בלי שינוי רשות אינו קונה מצד הדין (ראה בית הבחירה לבבא-קמא עמוד 273). (29) לשון רבא, שם. (30) קנה אותו בשינוי רשות בלבד, כשם שגזול קונה אותו ביאוש בלבד, ראה

להחזיר הגזילה הרי הוא כאילו "מחזיר את נשמתו" כמו שהיתה לפני הגזילה.

והתנאי השני שרצה הגזול לעשות תשובה ובא מאליו והחזיר דמי הגזילה כי בתיקון עוון הגזילה יש שני צדדים צד הנגזל וצד הגזול. לכן, אם עושה הגזול תשובה תיקן את עניינו, ומכיון שבין כך אי אפשר לתקן את "נטילת נשמתו" כיון שהחפץ איננו, הרי אז "עוזרין לו ומוחלין לו כדי לקרב הדרך הישרה על השבים".

מדין זה לומדים הוראה חשובה, שהרי אם כדי "לקרב הדרך הישרה על השבים" תקנו חכמים שאדם ימחול על ממונו, על-אחת-כמה-זוכמה שההתעסקות עם יהודי אחר לקרב את ישראל לאביהם שבשמים צריכה להיות באופן שברור אצלו שאין כאן כל כוונת ריווח אלא רק רצון "לקרב הדרך הישרה על השבים".

(ענ פי לקו"ש חלק ל"ב ע' 112 ס"ה ש"ח ע' 15 הע' 67.)

(71) מימרא של רבי יוחנן בבא קמא קט. (72) כל הגזול. (73) בעליו יקח, כלומר נפשו של הנגזל. (74) שעבירת הגזילה כה חמורה. (75) כגון שאבדה או נשרפה. (76) "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה" (שם צד:). (77) בלי שתבע אותו הנגזל בבית-הדין. (78) אף על פי שדבר תורה חייב להחזיר את דמיה, ראה למעלה הלכה ה. (79) לעשות תשובה. (80) כי הוא מונע את הגזולנים מלחזור בתשובה. סיכום: א. אם הגזילה קיימת מחזירה ומקבלים אותה ממנו, אפילו אם הוא בעל תשובה. ב. אם הגזילה קיימת ועל ידי ההחזרה ייגרם הפסד רב לגזול, כגון קורה שבנאה בבניין (למעלה הלכה ה), נותן דמיה, מפני תקנת השבים. ג. אין הגזילה קיימת, אפילו דמיה אין מקבלים ממנו, אם בא מאליו והחזיר. ד. כל מקום שנאמר בתלמוד, שהגזול משלם דמים, הכוונה לגזול שאינו שב מרצונו, אלא תובעים אותו בבית דין.

פֶּרֶק שִׁנּוּי

(1) ביאר בו רבינו דיני שינויי הגזילה, ר"ל שינוי רשות או שינוי שבת או שינוי ענין, ופרטי דברים אלו.

א. הַגְּזוּלָה שְׁלֹא נִשְׁתַּנֵּית² אֲלָא הָרִי הִיא כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה³, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁴ מִמֶּנָּה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁמָּת הַגְּזוֹל⁵ וְהָרִי הִיא פִּיד בְּנִיּוֹ⁶ - הָרִי זֶה חוֹזֶרֶת לְבִעָלֶיהָ⁷ בְּעֶצְמָהּ⁸. וְאִם נִשְׁתַּנֵּית פִּיד הַגְּזוֹל, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא נִתְּנָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה - קִנְיָא בְּשָׁנוּי⁹, וּמִשְׁלֵם דְּמִיָּה פְּשַׁעַת הַגְּזוּלָה¹⁰.

(2) בבא-קמא סו. (3) בשעת הגזילה. (4) "כיון דאמר ווי לה לחסרון כיס, מייאש ליה מינה" (בבא-מציעא כג.). (5) בבא-קמא קיא: (6) אף-על-פי שהלוקח גזילה קונה אותה ביאוש ושינוי רשות, לקמן הלכה ג. (7) כי "רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי", כלומר שהגזילה ביד בנו של הגזול, דינה כאילו עדיין היתה ביד הגזול, ואין כאן שינוי רשות ועל כן חייב להחזירה, כי יאוש לבדו אינו קונה. (8) הגזילה גופה, ולא דמיה (שם סו. סח.). (9) "אמר רבה,

ז. גִּזְלַת פְּרָה מְעַבְרָת⁴⁹, וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחַר כֵּן
יִלְדָה; רָחַל טְעוּנָה, וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחַר כֵּן
גִּזְזָה - מִשְׁלָם דְּמֵי פְרָה הַעֹמֶדֶת לִילְדָה⁵⁰ וְדָמֵי רָחַל
הַעֹמֶדֶת לִגְזוּ. וְאִם לִפְנֵי יָאוֹשׁ⁵¹ אוֹ קֹדֶם שְׁנִשְׁתַּנָּה
יִלְדָה אוֹ גִּזְזָה - הָרִי הַגְּזוּת וְהוֹלְדוֹת שֶׁל בְּעָלִים,
וְאִף עַל פִּי שְׁנִתְעַבְּרָה אוֹ נִטְעָנָה בֵּיד הַגִּזְלָן⁵²;
הוֹאִיל וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁵³ וְלֹא נִשְׁתַּנְּתָה הַגִּזְלָה⁵⁴
- בְּרִשּׁוֹת בְּעָלֶיהָ הִיא עֲדִין⁵⁵, אִף עַל פִּי שְׁהַגִּזְלָן חִיב
בְּאַנְסִיָּה⁵⁶.

(49) משנה שם צג: דוגמא זו משלימה את הדוגמא שבהלכה הקודמת. שם דובר, כשהולד מראשית עיבורו היה ברשות הגזול. כאן מדובר, כשהולד כעובר היה כבר קיים ברשות הנגזל, אלא שיצא לאויר העולם ברשות הגזול אחרי שנתייאושו הבעלים. (50) כשעת הגזילה, כלומר הגזול נוטל את הוולד ומחזיר את הפרה, ומשלים בדמים את הפרש בין דמי פרה העומדת לילד ובין דמי הפרה שהוא מחזיר בלי עובר. (51) עד כה דובר בשני מקרים, שהשביחה הגזילה לאחר יאוש. כעת מבאר רבינו דין אותם שני המקרים, כשהשביחה הגזילה לפני יאוש. (52) וכל-שכן אם כשגזל אותה כבר היתה מעוברת. (53) ולפני יאוש אין הגזול קונה אפילו את השבח, אף לא מטעם תקנת השבים. כלמעלה בהלכה ב. (54) כי השינוי שבעיבור ובלידה הוא שינוי קל, ואינו נחשב שינוי מעשה. ראה לקמן הלכה י. (55) לבעלים הזכות החוקית על הגזילה, אף-על-פי שהיא בבית הגזול. (56) אם הבהמה תאבד אפילו באונס, כגון שמתה מיתה טבעית, חייב הגזול לשלם, כלומר הוא מפסיד כאילו היתה שלו, בכל זאת אינו קונה את השבח.

ח. גִּנְבָה⁵⁷ אוֹ גִּזְלָה⁵⁸, וְהַקְדִּישׁ וְטָבַח אַחֵר שְׁנִתְיָאֲשׁוּ
הַבְּעָלִים⁵⁹ - הָרִי הִיא בְּרִשּׁוֹת הַגִּזְלָן מִשְׁעָה
שְׁהַקְדִּישָׁה בְּלִבָּד⁶⁰, פְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה חוּטָא נִשְׁכָּר⁶¹;
וְכָל וְלִדְוֹתֶיהָ וְגִזְוֹתֶיהָ מִשְׁעָה גִּנְבָה עַד שְׁעַת הַקֹּדֶשׁ
- שֶׁל בְּעָלִים⁶².

(57) גיטין נה: (58) ובשניהם הקדישם הקדש (בבא-קמא זז.). (59) אם הקדיש לפני שנתייאושו הבעלים, אין הקדשו הקדש, מכיון שהגניבה או הגזילה אינה שלו (שם סח:). (60) שקנאה ביאוש ובשינוי השם [ראה לחם-משנה פרק יח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יד]. כי קודם היתה חולין ועכשיו שם קודש עליה. אבל אינה ברשותו לענין שבח משעה שנתייאושו הבעלים, כמו בגזול שלא הקדיש, למעלה בהלכה ב, מכיון ששם עשו בו תקנת השבים, אבל בהקדיש אין בו תקנת השבים (ראה מגיד-משנה להלכה ט). (61) אלה דברי הגמרא, גיטין נה: כי מצד הדין לא קנה הגזול את השבח, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ומפני תקנת השבים - השבח לגזול (ראה למעלה סוף הלכה א). (62) גם הגיזות והוולדות שלאחר יאוש. [קשה מאוד להבין דברי רבינו כאן על-פי פירושו של המגיד-משנה. רבינו אומר בפירוש הטעם "כדי שלא יהא חוטא נשכר", ומדברי המגיד-משנה יצא נימוק אחר לגמרי, היינו

למעלה הלכה ב. ולגבי הגזול אין דין קנין ע"י יאוש דומה לקנין של שינוי רשות. בדין ראשון, דמי השבח נשארים בידיו מפני תקנת השבים, מה-שאין-כן במכר לפני יאוש, שחזור הנגזל ונוטל דמי השבח מן הגזול. (31) כי את הגזילה עצמה לא קנה בשינוי רשות בלי יאוש. (32) ולא קנה הגזול את השבח, כי תקנת השבים היתה לשבח שלאחר יאוש (ראה למעלה הלכה ב). (33) דברי רבא, שם. (34) כשם שאם השביח הגזול ואחר-כך מכר, השבח של הלוקח; כך אם השביח הקונה, השבח לקונה. [לא פירש רבינו בהשביח לוקח אם הנגזל גובה מהגזול את דמי השבח ששילם ללוקח. ויש פנים לכאן ולכאן].

ה. מִכָּר הַגִּזְלָן לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים³⁵, אִף עַל פִּי
שְׁהִשְׁבִּית הַעֹבֵד פּוֹכְבִּים - חֲזוּרָה לְבְּעָלֶיהָ³⁶. מִכָּרָה
הַעֹבֵד פּוֹכְבִּים לְיִשְׂרָאֵל³⁷ אַחֵר שְׁהִשְׁבִּית - הוֹאִיל
וְהַגִּזְלָן יִשְׂרָאֵל וְזֶה שְׁהִיא בְּיָדוֹ יִשְׂרָאֵל, קָנָה
הַשֶּׁבִּיחַ³⁸; וְאִם תִּפְשׁ הַנֶּגְזָל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ³⁹.

(35) שם. (36) עם השבח, ואין הבעלים משלמים בעד השבח, כי הגוי לא קנה אותו. רק בלוקח ישראל שהשביח, אמרו חכמינו שנוטל את השבח מן הנגזל, אפילו אם קנה את הגזילה לפני יאוש, גמרא שם. (37) בעיית רבא שלא נפתרה, שם. (38) כדין ישראל שקנה ישר מן הגזול והשביח, ראה הלכה ד. (39) הבעיא לא נפתרה, ועל כן מספק אין מוציאים מידי. ראה הלכות נזקי ממון, פרק ב הלכה ה.

ו. כָּכָר בְּאַרְנוֹ⁴⁰, שְׁהַגִּזְלָה שְׁהִשְׁבִּיתָה אַחֵר יָאוֹשׁ אוֹ
אַחֵר שְׁנִשְׁתַּנְּתָה - הַשֶּׁבֶח לִגְזָלָן, מִפְּנֵי תִקְנַת הַשִּׁבִּים,
אִף עַל פִּי שְׁהִשְׁבִּיתָה מֵאֲלִיָּה⁴¹. יִצְדָּד? גִּזְלַת פְּרָה⁴²
וְנִתְעַבְּרָה אֶצְלוֹ, בֵּין שְׁלִלָה קֹדֶם שְׁתַּבְּעוּ בְּדִין⁴³ בֵּין
שְׁעָדִין לֹא יִלְדָה⁴⁴; גִּזְלַת רָחַל⁴⁵ וְנִטְעָנָה⁴⁶ אֶצְלוֹ, בֵּין
שְׁגִזְזָה קֹדֶם שְׁתַּבְּעוּ בְּדִין בֵּין שְׁעָדִין לֹא גִזְזָה -
הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, מִשְׁלָם פְּשַׁעַת הַגִּזְלָה⁴⁷.
וְאִם יִלְדָה וְגִזְזָה - הַגְּזוּת וְהוֹלְדוֹת שֶׁל גִּזְלָן; וְאִם
עָדִין לֹא יִלְדָה וְלֹא גִזְזָה - שְׁמִין לוֹ, וְנוֹטֵל הַשֶּׁבֶח
מִן הַנֶּגְזָל, וּמַחְזִיר הַבְּהֵמָה עֲצָמָה⁴⁸.

(40) למעלה בהלכה ב. (41) וכל-שכן שבח שיש בו הוצאה, כגון כחושה ופיטמה (ראה לקמן הלכה ט). (42) שם צג: צה. (43) והשבח, בשעת הדין, כבר איננו על גבי הגזילה. (44) והשבח עדיין על גבי הגזילה (שם צה:). (45) שם. (46) נתכסתה בצמר. (47) את הדין הזה מחלק רבינו לשנים: א. "אם ילדה וגזזה" - כלומר שהשבח כבר אינו על גבי הגזילה, אז השבח גופו שייך לגזול, ו"משלם כשעת הגזילה", פירושו מחזיר את הגזילה ריקנית כבשעת הגזילה בלי ולדות ובלי גיזות. ב. "ואם עדיין לא ילדה ולא גזזה" - כלומר שהשבח עדיין על גבי הגזילה, והנגזל מקבל את הפרה עם העובר או את הרחל עם הצמר שעליה, מקבל הגזול את דמי הולד או דמי הצמר. (48) כי יאוש אינו קונה, ראה למעלה סוף הלכה א. הלכה זו היא כדעת רבי יהודה ולפי פירושו של רב פפא, שמשלם כשעת הגזילה, ואין הבדל בין ילדה ובין לא ילדה. שם צה:

17 וְעֹשֶׂהָ עֶפְרָה⁸⁴, או אֶבְנִים וְסִתְתָּן⁸⁵, או מְעוֹת וְהִתִּיךְ
18 - הָרִי זֶה שְׁנוֹי בִּידוֹ; שָׁאֵם יַעֲשֶׂם מְעוֹת אַחֲרוֹת -
19 פָּנִים חֲדָשׁוֹת הֵן⁸⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּהְיָ.

(77) בכל הדוגמאות הבאות, אין השינוי חוזר לברייתו.
(78) שם צג: (79) זהו שינוי שאינו חוזר לברייתו.
(80) עשה בהם חלל ובית קיבול. (81) הפריד באצבעות את
שערות הצמר וניקה אותן. (82) הליבנו על-ידי כיבוס
וטיפול מיוחד. (83) צמר עשוי חוטים [קשה להסביר מה
בין טווי ועשאו בגד ובין עצים שעשאם תיבה, הרי גם הבגד
אפשר לפרק. ראה לחם-משנה וכסף-משנה]. (84) שם צו:
(85) תקנן והחליקן. (86) ואין אלה אותן המעות שגזל.

יג. הַגּוֹזֵל מְעוֹת⁸⁷ וְשָׁנוֹת⁸⁸ וְשָׁפָן⁸⁹ וְחֲדָשָׁן - לֹא
קָנָה; שֶׁהָרִי מְתִישְׁנֵן וְחוֹזְרִין בְּשִׁהְיָו. גֹּזֵל מְעוֹת
חֲדָשִׁים וְשָׁנוֹת⁹⁰ - קָנָה; שָׁאֵם יְחֲדָשִׁם - פָּנִים
חֲדָשׁוֹת הֵן⁹¹. גֹּזֵל דֶּקֶל⁹² מִחֶבֶר⁹³ וְקָצָצוֹ - לֹא קָנָה⁹⁴,
וְאִפְלוּ פָּרְתוֹ חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת⁹⁵; עָשָׂהוּ קוֹרוֹת⁹⁶ -
קָנָה⁹⁷.

(87) שם. (88) משומשות והשחירו. (89) החליקן וניקן.
(90) עשה אותן ישנות. (91) מעות אלה אחרות הן, וניכרת
בהן ההתיישנות, ולעולם לא יחזרו להיות כמו שהיו בשעת
הגזילה. (92) שם צו. (93) לקרקע. (94) כי היה דקל,
ונשאר דקל גם לאחר שנקצץ, ולא נשתנה לא בשמו ולא
במראהו. על כן חייב הגוזל להשיב את הדקל עצמו.
(95) טבעות, טבעות. הטעם שלא קנה מפני שעדיין נקראות
חוליות של דקל. (96) לבנין. (97) בשינוי מעשה, וישלם
דמים בלבד. [זה הכלל, שינוי מעשה קונה רק כשהשינוי
גורם לשינוי השם, ואם לאו, אין זה שינוי ממש, המעביר
את הגזילה לרשותו של הגוזל. במה דברים אלה אמורים,
כשאין שינוי ממש בגוף הגזילה, כגון: דקל שנקצץ, אבל
שינוי ממשי בעצם הגזילה, קונה אפילו כשלא נשתנה השם,
כגון: עגל ונעשה שור או טלה ונעשה איל, אף-על-פי
שאמרו: שור בן יומו קרוי שור ואין כאן שינוי השם, קנה
מפני השינוי בעצמותו, כדרכי אילעא בבא-קמא לה:].

יד. גֹּזֵל קוֹרוֹת גְּדוֹלוֹת⁹⁸ וְעֹשֶׂהָן קְטָנוֹת - לֹא קָנָה⁹⁹;
עֹשֶׂהָן לְחֻצוֹת¹⁰⁰ עַד שֶׁנִּשְׁתַּמְּהָ שְׁמָם¹⁰¹ - קָנָה. גֹּזֵל
לְחֹלֶב¹⁰² וְהִפְרִיד עֲלָיו - קָנָה¹⁰³ הָעֲלִים. גֹּזֵל עֲלִים
וְעֹשֶׂהָן חוֹפִיָּה¹⁰⁴ - קָנָה¹⁰⁵. גֹּזֵל טֹלָה¹⁰⁶ וְנִעְשָׂה
אֵיל¹⁰⁷, עֶגֶל וְנִעְשָׂה שׁוֹר - הָרִי זֶה שְׁנוֹי בִּידוֹ¹⁰⁸;
וְקָנָהוּ¹⁰⁹, וּמִשְׁלֵם בְּשַׁעַת הַגְּזֵלָה¹¹⁰, וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא
נִתְיָאָשׁוּ הַבְּעָלִים¹¹¹.

(98) שם. (99) כי עדיין שם "קורות" עליהן.
(100) קרשים. (101) ואין שם "קורה" נקרא עליהם.
(102) ענף הדקל. (103) בשינוי מעשה, כי נעשו "עלים"
ונקראים עלים ולא "חולב", ולעולם לא ישובו להיות
"חולב". (104) כעין מטאטא לכבד בו את הבית, לאחר
שחילק את העלים לשנים. (105) בשינוי מעשה, ואף פעם
לא ישובו להיות "עלים". (106) כבש צעיר עד בן שנה.
(107) כבש מבן שלושה-עשר חודש ויום אחד ומעלה, שם

שבהקדיש לא שייך תקנת השבים, מפני שהשבח לא יינתן
לגזול. ועוד יש לתמוה: מה החוטא נשכר? הלא הכל
להקדש? ראה ראב"ד כאן. וכדי לסלק את כל התמיהות
נראה לפרש, שמה שכתב רבינו כאן: "וטבח" הכוונה
לשחט בחורץ, ועבר על עוון שחיתת קדשים בחורץ (בגיטין
נח: ששם מקור הלכה זו, נאמר: תני עלה, בחורץ וכו') ענוש
(כרת), שאם לא תאמר כן, הרי המלה "וטבח" מיותרת,
שהלא אין אנו עוסקים כאן בדין ארבעה וחמשה אלא
בשבח גזילה; ואם תרצה לומר שרבינו נגרר אחר לשון
המשנה, קשה למה השמיט המלים "או מכר". אלא ודאי
התכוון להמובאה: "ותני עלה וכו'", ועל זה אמרו שם:
"שלא יהא חוטא נשכר", ומכאן נימוקו של רבינו. והפירוש
הוא, שהחוטא הזה שעבר על עוון כרת נוסף על עוון גזילה,
לא יהנה מתקנת השבים].

ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁶³? בְּשִׁבַּח הַבָּא מֵאֱלֹהִים⁶⁴,
בְּגֹן גִּזּוֹת וּדְלוֹת⁶⁵; אֲבָל אִם הִיְתָה בְּחוּשָׁה
וּפְטֻמָּה⁶⁶ - אִפְלוּ לִפְנֵי יְאוֹשׁ נוֹטֵל מִן הַגּוֹזֵל שִׁבַּח
הַפְּטוּם⁶⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּזְהָ מְשִׁבַּח שְׂיִישׁ בּוֹ
הוֹצָאָה.

(63) שיש הבדל בשבח גזילה בין לפני יאוש ובין לאחר
יאוש. (64) שלא עלה לגזול בדמים. (65) שמדובר עליהם
במשנה ובגמרא שם צג: (66) שם סה. (67) את ההפרש
בין דמי הפרה לפני שפטמה לבין דמי הפרה לאחר שפטמה.
הוא יכול לטעון: "אנא פטימא ואת שקלת?" פירוש "אני
אפטם ואוציא כסף, ואתה תקחי?" (שם, וראה הלכות גניבה
פרק א הלכה יא).

י. שְׁנוֹי⁶⁸ הַחוֹזֵר לְבִרְתּוֹ⁶⁹ - אֵינוֹ שְׁנוֹי⁷⁰. בִּיצֵד?
הַגּוֹזֵל עֲצִים וְדִבְקָן בְּמִסְמָרִים⁷¹ וְעָשָׂה מֵהֶן תִּבָּה -
אֵינוֹ שְׁנוֹי; שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר לִפְרָקוֹ, וְחוֹזְרִין לְחֻצוֹת
בְּשִׁהְיָו⁷².

(68) לאחר שבאר את הרישא שבהלכה הראשונה בפרק זה,
המדברת על גזילה שלא נשתנתה ביד הגוזל, מתחיל רבינו
לבאר את הסיפא, העוסקת בדין שינוי ביד הגוזל.
(69) שאפשר להחזיר את החפץ למצבו הקודם שמלפני
השינוי. (70) ואין הגוזל קונה את הגזילה, וחייב להחזיר
את הגזילה עצמה. (71) בלי לשנות את העצים. (72) שם
צג:

יא. גֹּזֵל עֶפְרָה⁷³ וְעֹשֶׂהָ לְבָנָה - לֹא קָנָה⁷⁴; שָׁאֵם
יִדְקֵל⁷⁵ הַלְבָּנָה, תִּחְזֹר עֶפְרָה בְּשִׁהְיָתָהּ. גֹּזֵל לְשׁוֹן שֵׁל
מִתִּבָּה⁷⁶ וְעֹשֶׂהָ מִטְבַּע - לֹא קָנָה; שָׁאֵם יִתִּיף
הַמִּטְבַּע יִחְזֹר לְשׁוֹן בְּשִׁהְיָתָהּ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּזְהָ.

(73) מימרות של רב פפא, שם צו: (74) ומחזיר את
הלבניה, ונוטל את השבח מן הנגזל. (75) יכתוש דק דק.
(76) גוש מתכת מאורך בצורת לשון.

יב. אֲבָל⁷⁷ הַגּוֹזֵל עֲצִים⁷⁸ וְשָׁפָן וְקָצָצוֹ⁷⁹ או חֶקֶק
בִּהְיָ⁸⁰ וְעֹשֶׂהָ פִּלִּים, או שְׁגוֹל צֶמֶר וְצִבְעוֹ או נִפְצוֹ⁸¹
וְלִבְנוֹ⁸², או שְׁגוֹל טוֹיָן⁸³ וְעָשָׂהוּ בִּגְד, או שְׁגוֹל לְבָנָה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי ג' אייר – ספר נזיקין – הלכות גזילה ואבידה קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הוקרה בין ההוצאה מן העולם ובין העמדה בדין - אינו משלם (התוספת). (5) שלימה אצלו. (6) ושבת היוקר לבעלים, ראה למעלה פרק ב הלכה טז. על כן, כשהוא משבר את החבית, הריהו גזול שלושה דינרים נוספים, מלבד הדינר שבשעת הגזילה. משום כך משלם ארבעה דינרים. (7) ואין לחייב את הגזולן אלא על הגזילה בלבד. על כן משלם דינר כשעת הגזילה.

ב. היתה שוה⁸ בשעת הגזילה ארבעה, ובשעת הוצאה מן העולם דינר⁹ - משלם ארבעה, בשעת הגזילה¹⁰, בין ששברה או שתאה¹¹ בין שנשברה או אברה¹² מאליה. וכן כל פיוצא בזה.

(8) גמרא שם, ובבא-מציעא מג. (9) כי מחיר היין הוול. (10) "כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה", גמרא שם. (11) בהלכה הקודמת, כשהוקרה החבית, משלם ארבעה דינרים, מכיון שנחשב כאילו גזל פעמיים, פעם דינר ופעם שלושה דינרים, שבת היוקר בשעה ששיבר את החבית. אבל בהלכה זו, כשהוולה החבית, הרי גזל מן הבעלים חבית שמחירה בשעה שגזלה, ארבעה דינרים, על כן הוא משלם ארבעה דינרים.

ג. הגזול¹² חותל¹³ שיש בו חמשים תמרים, וכשימכר החותל כלו פאחת ימכר בתשעה, וכשימכר אחת אחת ימכר בעשרה - אינו משלם אלא תשעה¹⁴, ואין הנגזל יכול לומר לו: אני אחת אחת הייתי מוכר. וכן הדין במזיק¹⁵, וכן כל פיוצא בזה, בנכסי הדיוט; אבל בהקדש¹⁶ אינו כן, אלא משלם עשרה¹⁷.

(12) בבא-מציעא צט: (13) כלי ששמים בו הפירות הלחים, השווה כלים פרק טז, משנה ה. (14) כי הוא גזל חותל של חמשים תמרים בבת אחת, ששווי הוא תשעה בלבד. (15) שאין מחמירים עליו לשלם לפי מחיר קמעוני. ראה הלכות נזקי ממון פרק ד, הלכה יד. (16) הגזול מן ההקדש או המזיק, גמרא שם. (17) כי בהקדש מחמירים.

ד. גזל בהמה¹⁸ והזקינה¹⁹ או פחשה²⁰ פחש שאינו יכול לחזור, כגון חלאים שאין להם רפואת תעלה²¹, או שגזל מטבע ונסדק²² או פסלו המלך²³, או שגזל פרות והקריכו פלן²⁴, או שגזל יין והחמיץ²⁵ - הרי זה כמי שגזל פלי ושבירו²⁶, ומשלם כשעת הגזילה²⁷. אבל אם גזל בהמות וכחשו פחש שאפשר לחזור²⁸, או שגזל עבדים והזקיניו²⁹, או שגזל מטבע ונפסל במדינה זו והרי הוא יוצא במדינה אחרת, או שגזל פרות והקריכו מקצתם³⁰, או תרומה ונטמאת³¹, או שגזל חמץ ועבר עליו הפסח³², או בהמה ונעברה³³ בה עברה³³, או נפסלה מלקרב³⁴, או שהיתה יוצאה להסקל³⁵ - אומר לו³⁶: הרי שלך לפניך³⁷, ומחזיר אותה בעצמה³⁸.

(18) משנה בבא-קמא צו: (19) וזקנה היא שינוי שאינו

צו: (108) אף-על-פי ששינוי זה לא בא על-ידי מעשה הגזול. (109) כי נשתנה גופו (שם סה:). (110) ראה הלכה א. (111) כי שינוי מעשה קונה אף בלי יאוש, ושינוי בגוף מעגל לשור ומכבש לאיל - חשוב כשינוי מעשה.

טו. גזל פלי ושבירו - אין שמין לו הפחת¹¹²; אלא משלם דמיו¹¹³, והפלי השבירו של גזלן. ואם רצו הפעלים לטל הפלי השבירו - נוטלין¹¹⁴, ומשלם הפחת; שזו תקנה היא לבעלים¹¹⁵, ואם לא רצו - הרשות בידן. וכן כל פיוצא בזה¹¹⁶.

(112) אין אומרים שיקבל הנגזל את שברי הכלי, והגזולן יוסיף לו את ההפרש בין דמי הכלי השבור לבין דמי הכלי השלם (שם יא.). וראה הלכות גניבה פרק א הלכה טו. (113) של כלי שלם. (114) בעל-כרחו של גזלן. (115) דין זה, שאין שמין לגזולן, תוקן לטובת הבעלים. (116) כגון גזל בהמה ומתה.

טז. גזלה שלא נשתנית¹¹⁷ והוקרה¹¹⁸, אף על פי שנתיאשו הבעלים ממנה¹¹⁹ - הרי זו חוזרת לבעלים, ואין לגזלן בה כלום¹²⁰. שלא תקנו¹²¹ לגזלן את השבח אחר יאוש אלא כגון גזות וולדות¹²²; אבל שבח היקר, אם היתה הגזלה חוזרת בעיניה¹²³, אינו זוכה בה.

(117) וחייב הגזולן להחזירה בעין. (118) שם סה. בבא-מציעא מג. (119) ואמרנו, למעלה הלכה ב, שמפני שתקנת השבים שייך השבח שלאחר יאוש לגזולן. (120) אף לא השבח שבעליית המחיר. (121) החכמים. (122) שאם יקחו מן הגזולן את הגיזות והוולדות, יש לחשוש, שימנע מלחזור בתשובה. (123) אבל אם הגזילה אינה קיימת, כגון נשבר הכלי מאליה, לא ישלם הגזולן את שבח היוקר, אלא דמי הכלי לפני שנתייקר (גמרא שם). ראה לקמן פרק ג הלכה א.

פרק שלישי

(1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגזילה שנתייקרה או שהוולה או שנפחתה או שנפסלה, וכן מי שנשתמש בנכסי חבריו, והמשתמש בפקדון אשר הפקד אתו, ונמשך לזה השואל שלא מדעת, או החוטף משכון מיד לוח, ששניהם אינם מתכוונים לגזול.

א. הגזול חבית² של יין מחברו, והרי היא שוה דינר בשעת הגזילה, והוקרה אצלו ועמדה בארבעה: אם שבר החבית או שתה אותה³ או מכרה או נתנה במתנה אחר שהוקרה - משלם ארבעה, בשעת הוצאה מן העולם⁴; שאילו הניחיה⁵, היתה חוזרת בעצמה⁶. נשברה מאליה⁷ או אברה - משלם דינר, בשעת הגזילה.

(2) בבא-קמא סה. (3) דוגמאות אלה מובאות בגמרא שם. (4) בשעה ששבר את החבית או מכר אותה. [בגמרא שם אמרו: "כשעת העמדה בדין". מדברי רבינו נראה, שאם

12 **בְּחֻצָּה לְאַרְצָהּ⁵⁵, וְשָׂמִין⁵⁶ הַשָּׂכָר⁵⁷ או הַשִּׁבְחָה**
13 **שֶׁהַשְּׂבִיחַ בְּבִהְמָה⁵⁸ וּמִשְׁלֵם לְנִגְזָל.**

(47) בבא־קמא צו: (48) לא תגזול. (49) לא גרם לה נזק. (50) בגופה. לו הכחישה כחש שאינו יכול לחזור (ראה הלכה ד), היה משלם כשעת הגזילה. (51) ואם ידוע שאדם זה גזול. (52) ראה למעלה פרק א הלכה ד. (53) לחרוש, לדוש וכו' בבמהות שאינן שלו. (54) מחייבים אותו לשלם, אף־על־פי שמן הדין פטור מלשלם. (55) אף־על־פי שאין דינים דיני קנסות בחוצה לארץ (השווה סנהדרין לא:). דין זה לומדים מרב נחמן (בבא־קמא צו:), שקנס את הגזול, אף־על־פי שהיה בבבל, כדי לעשות סייג ולהפריש אדם מן העבירה. (56) ומעריכים. (57) במקרה שנשא עליה משא או רכב עליה. (58) במקרה שחרש. על הגזול לשלם את השבח שבא כתוצאה מהחרישה (לא כל השבח, כי גם לקרקע יש חלק בשבח, עיין שם בגמרא).

14 ז. הַתּוֹקֶה⁵⁹ עֲבָדוֹ שֶׁל חֶבְרוֹ וְעֵשָׂה בּוֹ מְלֹאכָה, וְלֹא
15 בְּטָלוֹ⁶⁰ מִמְּלֹאכָה אַחֶרֶת - פְּטוּר; שְׁנוֹחַ לוֹ לְאָדָם
16 שֶׁלֹּא יִבְטֵל עֲבָדוֹ⁶¹. וְאִם בְּטָלוֹ מִמְּלֹאכָה אַחֶרֶת -
17 מִשְׁלֵם לוֹ⁶² כְּפֹעֶל.

(59) לוקח בחזקה, מימרא בשם רב, בבא־קמא צו. (60) על־ידי מלאכה זו. (61) שלא ילך בטל, כדי שלא יתרגל לבטלה. על כן פטור התוקף, כי זה כאילו הסכים בעל העבד לכך. גמרא שם. (62) לבעלים שכר מלאכת העבד. בהלכה הקודמת, בגזול בהמה ועשה בה מלאכה פטור, לא הבדיל רבינו בין בטלה ממלאכה אחרת ובין לא בטלה ממלאכה אחרת, ומשמע שבשני המקרים פטור הגזול, כי משעת הגזילה קנויה לו הבהמה לשבחה, אבל עבד דינו כקרקע ואינו גזול (ראה למעלה הלכה ד), וברשות הבעלים הוא עומד, על כן משלם לבעלים שכר מלאכתו, במקרה שגרם להם הפסד. [אבל קשה להבין, למה לא חילק רבינו בגזל בהמה בין נתיאשו הבעלים או לא נתיאשו, הרי דעתו שבלא נתיאשו הבעלים - השבח נגזול (למעלה פרק ב הלכה ב, ז)].

18 ח. הַתּוֹקֶה סְפִינָתוֹ שֶׁל חֶבְרוֹ⁶³ וְעֵשָׂה בָּהּ מְלֹאכָה:
19 אִם אֵינָה עֹשִׂיָה לְשָׂכָר⁶⁴ - שָׂמִין בָּמָה פְּחָתָה⁶⁵
20 וּמִשְׁלֵם; וְאִם הִיא עֹשִׂיָה לְשָׂכָר: אִם יָרַד לָהּ בְּתוֹרַת
21 שְׂכִירוֹת⁶⁶ - הוֹאִיל וְיָרַד שֶׁלֹּא בְּרִשּׁוֹת⁶⁷, אִם רָצָה
22 הַפֹּעֵל לְטַל שְׂכָרָה⁶⁸ - נוֹטֵל, רָצָה לְטַל פְּחָתָה⁶⁹ -
23 נוֹטֵל⁷⁰; וְאִם יָרַד לָהּ בְּתוֹרַת גָּזֹל - נוֹתֵן הַפְּחָתָה⁷¹. וְכֵן
24 כָּל כִּיּוֹצֵא בָּהּ⁷².

(63) מימרא שם. (64) אלא לשימושם הפרטי של הבעלים. (65) מעריכים בכמה ירד ערך הספינה לאחר השימוש. פחת זה משלם התוקף, בין אם הוא עולה על שכר השימוש, ובין אם הוא פחות משכר השימוש. מכיון שהספינה אינה עשויה לשכר, דין התוקף כדין גזול, וגזול במטלטלין אינו משלם שכר (ראה הלכה ו) אלא כשעת הגזילה. (66) לעשות מלאכתו ולשלם שכרה. (67) לו ירד ברשות הבעלים, היה משלם שכר הספינה בלבד, אף במקרה שהפחת עולה על

חזור. (20) רותה, גמרא שם. (21) שאינם מעלים ארוכה. (22) ונבקע, ועל־ידיה יצא מן השימוש. (23) המלך ציוה להוציא מטבע זה מן השימוש, גמרא שם צז. (24) גמרא שם צח: (25) גם זה קלקול שאינו ניתן לתיקון. (26) שאינו מחזיר את הגזילה עצמה אלא דמיה. (27) משנה שם צו: (28) ולהבריאה. (29) מחזיר את העבדים עצמם. זוהי דעת רבי מאיר שם, כי בדין תורה דין העבד כדין קרקע, וכשם שקרקע אינה נגזלת ואינה נקנית לגזול, אלא ברשות הבעלים קיימת, כך העבד אינו קנוי לגזול אלא שייך לבעלים. על כן אומר הגזול לנגזל: הרי שלך לפניך [פסק כרבי מאיר נגד רבנן], מפני שרב אמר שם: הלכה כרבי מאיר. (30) שם צח: (31) ואסורה באכילה, וגם היתר ההנאה מוגבל ודמיה מועטים. אבל התרומה גופה לא נשתנתה במאומה, וכן ביתר הדוגמאות הבאות - לא נשתנה גוף הגזילה. (32) ואסור בהנאה. (33) כגון שנרבעה, ואסור להקריבה למזבח. (34) נפסלה לקרבן על המזבח על־ידי מום בלתי ניכר, כגון בדוקין שבעין. [ואפילו אם הגזול הטיל בידים את המום - פטור, כי לא כל השוורים עומדים להיקרב על המזבח, ולא הפסידו כלום]. (35) כגון שהמיתה אדם או רבעה או נרבעה על־פי עדים ונגמר דינה לסקילה. [בהלכות נזקי ממון פרק יא הלכה ט, פסק רבינו, שאם החזירו השומר אינו מוחזר, וזה סותר מה שכתב כאן. ראה לחם־משנה שטרח ליישב בדוחק, וצריך עיון]. (36) הגזול לנגזל. (37) כי הגזילה לא נשתנתה. (38) אפילו אם אסורה בהנאה, ואינה שוה מאומה.

1 ה. בָּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים³⁹ בְּשֶׁהֲחִזִּיר הַגְּזֻלָּה⁴⁰; אֲבָל
2 אִם נִשְׁרָפָה הַגְּזֻלָּה או אֲבָדָה אַחֵר שֶׁנֶּאֱסָרָה בְּהִנָּא
3 - חֵיב לְהַחֲזִיר לוֹ דְּמִיָּה כְּשַׁעַת הַגְּזֻלָּה⁴¹. לְפִיכָּה⁴²,
4 אִם כָּפַר בּוֹ⁴³ אַחֵר שֶׁנֶּאֱסָרָה בְּהִנָּא⁴⁴ וְנִשְׁפַּע⁴⁵ - חֵיב
5 לְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם⁴⁶.

(39) שאומר לו: הרי שלך לפניך. (40) והריהי כעין שגזל, שהרי לא נשתנתה, אף־על־פי שאינה שוה כלום. "... יחזיר כעין שגזל, מכאן אמרו, גזל מטבע ונפסל ... תרומה ונטמאת, חמץ ועבר עליו הפסד, בהמה ונעברה בה עבירה ... אומר לו הרי שלך לפניך", גמרא שם צח: (41) ואז הרי היתה מותרת ושוה כסף. שם קה. (42) שם קה. קה: (43) בדבר שגזל ואמר: לא גזלתי. (44) אף־על־פי שלא כפר ממון, כי בשעה זו לא היתה הגזילה שוה כלום. (45) לשקר. (46) בהתאם לדין המפורש בתורה (ויקרא א, כו), מכיון שאילו נגנב או נאבד אחרי שנאסר בהנאה, היה הגזול מחויב לשלם, הרי הוא ממון וחייב על כפירתו קרן וחומש ואשם. חומש - אחד מארבעה מדמי הגזילה, ואחרי שמצרפים את התוספת הזו לקרן, היא רק חמישית הסך הכולל. ובלשון התלמוד זה נקרא 'חומש מלבר'.

6 ו. הַגְּזֻל בְּהִמָּה⁴⁷ וְנִשָּׂא עָלֶיהָ מִשָּׂא או רֶכֶב עָלֶיהָ
7 או חֶרֶשׁ או דָּשׁ בָּהּ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, וְהַחֲזִיר לְבִעְלֶיהָ,
8 אִף עַל פִּי שְׂעֵבֶר בְּלֹא תַעֲשָׂה⁴⁸ - אֵינוֹ חֵיב לְשַׁלֵּם
9 פְּלוֹם, שֶׁהָרִי לֹא הִפְסִידָהּ⁴⁹ וְלֹא הִכְחִישָׁהּ⁵⁰. וְאִם
10 הַחֹזֵק אָדָם זֶה לְגֻזְלוֹ⁵¹ או לְעֶשְׂקָהּ⁵² או לְעִשּׂוֹת מַעֲשִׂים
11 אֲלוֹ⁵³ פַּעַם אַחֵר פַּעַם - קוֹנְסִין אוֹתוֹ⁵⁴, וְאִפְלוּ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי ג' אייר – ספר נזיקין – הלכות גזילה ואבידה קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

השכר. (68) במקרה שהשכר עולה על הפחת. (69) במקרה שהפחת עולה על השכר. (70) ואי אפשר להכריח את בעל הספינה לקבל שכר, אף-על-פי שהספינה עשויה לשכר, מכיון שלא נטל ממנו רשות. (71) אפילו אם השכר עולה על הפחת, כדין גזול המשלם כשעת הגזילה. (72) כלים העשויים להשכיר. פסק כלשון אחרון בפירוש דברי רב ושמואל.

ט. הדר בחצר חבירו⁷³ שלא מדעתו: אם אותה חצר אינה עשויה לשכר - אינו צריך להעלות לו שכר⁷⁴, אף על פי שדרוך זה הדר לשכר מקום לעצמו, שזה⁷⁵ נהנה וזה אינו חסר⁷⁶; ואם החצר עשויה לשכר, אף על פי שאין דרוך זה⁷⁷ לשכר - צריך להעלות לו שכר, שהרי חסרו ממונו⁷⁸.

העבירו ממקום למקום ברשותו על-מנת ליטלו לעצמו, בבא-מציעא מג. (87) שעשה לפי מצוות אביו, אף-על-פי שבכל מקום אומרים "אין שליח לדבר עבירה", שם מד. (88) מכיון שהשתמש בחפץ לא שלו בלי הסכמת הבעלים, אף-על-פי שהחפץ הגיע לידו בהסכמת הבעלים. (89) אם החפץ הלך לאיבוד ואפילו בלי אשמתו, חייב לשלם, אף-על-פי שבשעה שקיבל היה שומר חנם ופטור. (90) כגון שאמר בפני עדים, שיטול את הפקדון לעצמו, שם מג: (91) כדעת בית הלל, שנאמר "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו" (שמות כב, ז), שם מד. (92) כדעת רבא, ש"שליחות יד אינה צריכה חיסרון", שם מא: (93) ועל-ידיזה קנה אותו. (94) מה-שאין-כן אם העביר את הפקדון למקום אחר, מפני ששתמר שם יותר טוב. (95) כדין גזול.

יב. הגביה את החבית⁹⁶ לטל ממנה רביעית⁹⁷ - נתחייב באנסיה⁹⁸, אף על פי שלא נטל. אבל אם הגביה את הפיס⁹⁹ לטל ממנו דינר¹⁰⁰, וכיוצא בפיס מדברים שאינן גוף אחד¹⁰¹ - הרי זה ספק אם נתחייב בכל הפיס¹⁰² או לא נתחייב אלא בדינר בלבד¹⁰³.

(73) בבא-קמא כ: כא. (74) לשלם לו שכר. (75) הדר. (76) בעל החצר, משום כך פטור הדר. לא ההנאה של הדר היא הקובעת, אלא תלוי בזה, אם בעל החצר חסר או לא. זוהי דעת רב ורב כהנא בשם רבי יוחנן שם, ואם בעל החצר חסר, כגון שהיה בית חדש והשחיר הדייר את הקירות, ישלם את כל השכר, אפילו בחצר שאינה עשויה לשכר, ראה מגיד-משנה כאן. (77) של הדר. (78) שמנע ממנו מלהשכיר לאחרים, ועליו לשלם את דמי ההפסד. כך פסק הרי"ף.

י. מי שהיה לו צמר⁸⁰ וסמנים⁸¹ שרויין⁸², ובא אחד וצבע הצמר בסמניו שלא מדעת חבירו - משלם לו דמי מה שהפסיד בצמרו⁸³, ואינו מחשב לו שבח סמניו שעל גבי הצמר⁸⁴. ואם תפש הנזק דמי מה שחסרו מן הסמנין - אין מוציאין מידו⁸⁵.

(79) בבא-קמא קא. (80) לבן. (81) צבעים. (82) ומוכנים לצביעה. (83) אם הצמר הצבוע בצבע זה שזה פחות מדמי צמר לבן, משלם לו את ההפסד בצמר, אבל את דמי הצבעים שחסרו אינו משלם, כי יכול לטעון: הרי הצבעים בצמר שלך. (84) [המגיד-משנה מקבל דבריו של הראב"ד האומר ששיבוש נפל בדברי רבינו, וצריך לתקן ולכתוב: "ומחשב לו שבח סמנים שעל גבי הצמר", כלומר, אומר לו: צבעים שלך נמצאים על הצמר]. (85) זוהי בעיא שלא נפתרה שם, ועל כן יד התובע על התחתונה, הצובע אינו חייב לשלם דמי הצבעים, כי יכול לטעון: הצבעים נמצאים בצמר שלך, אבל אם תפס הניזק אין מוציאם מידו, כי יכול לטעון: לו היו הצבעים בעין, היו שווים כסף, עכשיו אבדתם ממני.

יג. היו פרות מפקדין אצלו ונטל מקצתן - אינו חייב אלא באחריות הפרות שנטל, ושאר הפקדון המנח במקומו¹⁰⁴ - ברשות בעליו הוא. ואם נפסד השאר מחמת זה שנטל - חייב בכל¹⁰⁵. כיצד? הטה את החבית במקומה¹⁰⁶ ונטל ממנה רביעית או יתר: אם נשברה אחר שנטל והיא במקומה¹⁰⁷ - אינו חייב אלא במה שנטל, שהרי לא הגביה החבית¹⁰⁸; ואם התימיה¹⁰⁹ - משלם את דמי פלה¹¹⁰ בשעת הגזלה¹¹¹. וכן כל פיוצא בזה.

יא. השולח יד בפקדון⁸⁶, בין ששלח יד בעצמו או על יד בן⁸⁷ ועבדו ושלוחו - הרי זה גזול⁸⁸; ונתחייב באנסיה⁸⁹, ונעשית הגזלה ברשותו, כדין כל הגזלינים. חשב לשלח יד⁹⁰ בפקדון - אינו חייב באחריותו, עד שישלח יד⁹¹. ומששלח יד נתחייב בו. אף על פי שלא חסר ממנו כלום⁹², אלא נטל הפקדון ממקום למקום ברשותו⁹³ כדי לשלח בו יד⁹⁴ - הרי זה חייב⁹⁵; ששליחות יד אינה צריכה חסרון.

(104) שלא טלטל ולא הגביה, ועל כן לא קנה אותו, וברשות בעליו הוא, ואינו אחראי אלא כשומר. (105) כדין מזיק. (106) ולא הגביה אותה, בבא-מציעא מג: מד. (107) שאילו טלטל אותה למקום אחר, כי אז היה קונה אותה. (108) אלא נשארה במקומה, והוא הטה אותה הצדה. (109) לאחר שנטל רביעית. (110) כי דרך היין להחמיץ בכלי חסר, ולולא נטל את הרביעית לא היתה החבית

קִיב שִׁיעוּרֵי רַמב"ם ג' פִּרְקִים לִיוֹם - יוֹם חֲמִישִׁי ד' אִייר - סֵפֶר נֻזְקִין - הַלְכוֹת גְּזִילָה וְאִבְיָדָה

מִתּוֹךְ מַהְדּוֹרוֹת וּגְשַׁל עִם רַמב"ם לַעֲם - מוֹסֵד הָרֵב קוֹק

לִבְיָתוֹ. (132) אֵין הוּא רְשָׁאִי לַעֲשׂוֹת זֹאת עַל דַּעַת עֲצָמוֹ, אֵלֹא בִרְשׁוֹת בֵּית-דִּין, מִכִּיּוֹן שֶׁהַחֶפֶץ אִינוֹ שְׁלוֹ. (133) זֶה אֲסוּר אִפִּילוֹ לְשַׁלֵּיחַ בֵּית-דִּין. (134) בַּמִּשְׁנָה שְׁבוּעוֹת מֵר: שְׁנִינוּ: "הַנִּגְזָל כִּיצַד? הִיוּ מַעֲדִין אוֹתוֹ שֶׁנִּכְנַס לְבֵיתוֹ לְמַשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹא בִרְשׁוֹת".

יוֹם חֲמִישִׁי ד' אִייר ה'תשע"ט

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נִתְבָּאֵר בּוֹ דִּינֵי תִבְעִיָּה וְהַחֲשָׁה שִׁישׁ בֵּין הַנִּגְזָל וְהַגּוֹלָן, וְמִי שֶׁגִּזַּל וְאִינוֹ יוֹדֵעַ מִמִּי גִזַּל וְכָל הַנִּמְשָׁךְ אַחֵר זֶה.

א. קָנַס קָנְסוֹ חֲכָמִים² לְגַזְלֵינִי, שְׁיִהִי הַנִּגְזָל נִשְׁפָּע¹⁴ עַל כָּל מָה שְׁיִטְעֵן³ וְנוֹטֵל מִן הַגְּזָלָן⁴. וְהוּא⁵, שְׁיִהִי¹⁵ זֶה מִחֻזֶּק שֶׁגִּזַּל בְּשָׁנֵי עֲדִים¹⁶.

(2) כְּלוּמֹר, דִּין הַתּוֹרָה אִינוֹ כֹּךְ. (3) נִגַּד הַגּוֹלָן, (4) וְזֶהוּ הַקָּנַס כִּי מִן הַתּוֹרָה נִשְׁבַּע הַנִּתְבַּע וּפְטוּר מִלְּשֹׁלֵם "כָּל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה נִשְׁבָּעִין וְלֹא מִשְׁלָמִין" (שם), כִּי כְּתוּב: "וְלֹקַח בְּעָלָיו וְלֹא יִשְׁלַם" (שְׁמוֹת כ"ב, י'), "מִי שֶׁעָלָיו לְשֹׁלֵם, לוֹ שְׁבוּעָה", שֶׁם מָה. (5) וְדִין זֶה הוּא בְּתַנָּאִי. (6) שְׁנֵי עֲדִים מַעֲדִידִים עָלָיו שֶׁגִּזַּל מִן הַנִּגְזָל, אִפִּילוֹ כְּשֶׁאִינִם יוֹדְעִים בְּדִיּוֹק מָה גִזַּל, גִּמְרָא שֶׁם מוֹ.

ב. פִּיצַד? הָרִי שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ לְמִשְׁכְּנוֹ¹⁷ בְּפָנָיו עֲדִים, וְלֹא הָיָה כְּלוֹם תַּחַת כְּפָפוֹ¹⁸, וְיִצָּא וְכָלִים מִטְּלִין לוֹ תַּחַת כְּפָפוֹ, וְלֹא יָדְעוּ הָעֲדִים מָה הָיָה¹⁹, וּבַעַל הַבֵּית אֹמֵר²⁰: כִּן וְכֵן גִּזְלָתִנִּי - בֵּין שְׁאֹמֵר הַגְּזָלָן: מַעֲוֵלָם לֹא נִכְנַסְתִּי וְלֹא נָטַלְתִּי כְּלוֹם²¹, בֵּין שְׁאֹמֵר: נִכְנַסְתִּי לְמִשְׁכְּנִי כְּמוֹ שֶׁרָאוּ הָעֲדִים²², אָבָל לֹא נָטַלְתִּי²³, וְלֹא הָיָה תַּחַת כְּפָפִי אֲלֵא כָּלִים שְׁלִי²⁴, בֵּין שְׁאֹמֵר: נָטַלְתִּי כָּלִי זֶה²⁵, וּבַעַל הַבֵּית טוֹעֵן שֶׁנֹּטֵל זֶה וְכָלִי אַחֵר - הָרִי בַּעַל הַבֵּית נִשְׁפָּע²⁶ בְּנִקְיִטַּת חֶפֶץ¹⁷, וְנוֹטֵל כָּל מָה שְׁיִטְעֵן.

(7) וְדִינוֹ כַּדִּין גִּזְלָן, רָאָה לְמַעַלָּה פֶּרֶק שְׁלִישִׁי, הַלֵּכָה טז. (8) כִּנְפִי בַּגְדוֹ. (9) מִכִּיּוֹן שֶׁהַכָּלִים הִיוּ טְמוּנִים תַּחַת כְּנָפֵי בַּגְדוֹ. (10) לְאַחֵר זְמַן, כִּשְׁכַּבְרֵי אִי אֲפֻשֶׁר לְדַעַת מָה הֵם הַכָּלִים שֶׁהוּצִיא הַגּוֹלָן. (11) וְהָעֲדִים מַעֲדִידִים אוֹתוֹ שֶׁנִּכְנַס וְנוֹטֵל כָּלִים, בְּמִקְרָה זֶה וּדְרָאֵי שְׁאִין הַגּוֹלָן נִאֲמָן בְּשְׁבוּעָה לְהַכְחִישׁ אֶת דְּבָרֵי הָעֲדִים, וְקִנְסוֹ אוֹתוֹ שֶׁהַנִּגְזָל יִישַׁבַּע וְיִטְלוֹ. לוֹ יָדְעוּ הָעֲדִים בְּדִיּוֹק מָה הֵם הַכָּלִים שֶׁהוּצִיא הַגּוֹלָן, הִיָּה הַנִּגְזָל מִקְבֵּלֵם אֶף בְּלֹא שְׁבוּעָה. (12) וְאֵין בְּנִקְוָה זֶה כָּל הַכְּחָשָׁה מִצִּירוֹ. (13) מִשְׁלַח חֲבֵרִי, כִּי חֲזוּרְתִּי בִּי. (14) שֶׁהִיוּ שְׁאוּלִים בְּיַדִּי הַתּוֹבֵעַ. בְּמִקְרָה זֶה אֵין הָעֲדִים מִכְּחִישִׁים אוֹתוֹ כְּלוֹם, אוֹ שֶׁהוּא טוֹעֵן: כִּשְׁכַּנְסְתִּי הִיוּ כָּלִים אֵלּוֹ תַּחַת כְּנָפֵי בַּגְדִי וּבְמִקְרָה זֶה הָעֲדִים מִכְּחִישִׁים אוֹתוֹ בְּפֶרֶט אַחֵר, שֶׁהֵם מַעֲדִידִים שֶׁנִּכְנַס "וְלֹא הִיָּה כְּלוֹם תַּחַת כְּנָפִיו". (15) בְּמִקְרָה זֶה אֵין כָּל הַכְּחָשָׁה עַל יְדֵי הָעֲדִים, כִּי יִיתָכֵן בְּאַמַּת שֶׁרֶק כָּלִי אַחַד נָטַל. (16) כִּי דִין הַנִּכְנַס לְבֵית חֲבֵירוֹ וּמִשְׁכְּנוֹ כַּדִּין גִּזְלָן, וְעַל כֵּן קִנְסוֹ אוֹתוֹ. (17) כְּגוֹן, סֵפֶר תּוֹרָה, כְּמוֹ בְּשְׁבוּעַת הַתּוֹרָה.

ג. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים¹⁸? בְּשִׁטְעֵן דְּכָרִים שֶׁהוּא²⁷

מִמַּהֲרָת לְהַחֲמִיץ, גִּמְרָא שֶׁם מֵר. (111) דְּמִי חֲבִית הִיִּין בִּשְׁעָה שֶׁנִּטַּל אֶת הַרְבִּיעִית.

1 יֵד. הַכּוֹפֵר בְּפִקְדוֹן¹¹² בְּבֵית דִּין¹¹³, אִם הָיָה בְּרְשׁוֹתוֹ
2 בְּשִׁעָה שְׁכַפְפָּר¹¹⁴ - נַעֲשֶׂה עָלָיו גְּזָלָן¹¹⁵, וְחִיב בְּאָנְסוֹ.

(112) אִפִּילוֹ לֹא נִשְׁבַּע עַל כְּפִירוֹתוֹ, מִימְרָא שֶׁל רַב שֶׁשֶׁת, בְּבֹא-קָמָא קָה: (113) אֲבָל מִחוּץ לְבֵית-דִּין אֵינָה כְּפִירָה. (114) אִם בָּאוּ עֲדִים וְהָעִירוֹ שֶׁהַפִּקְדוֹן הִיָּה בִרְשׁוֹתוֹ בִּשְׁעָה שְׁכַפְרָא, אֲבָל אִם הִיָּה הַפִּקְדוֹן בְּמִקּוֹם אַחֵר בִּשְׁעָה שְׁכַפְרָא, אֵין זֶה כּוֹפֵר אֵלֹא מִשְׁתַּמֵּט עַד שִׁילָךְ וְיִבְיֹאוּ, גִּמְרָא שֶׁם. (115) מִשְׁעַת הַכְּפִירָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹא מִשָּׁךְ אוֹתוֹ וְלֹא הַגְּבִיּוֹה לְשֵׁם גְּזִילָה. בְּתַחֲלִית הַפֶּרֶק דִּין רַבִּינוֹ בְּגִזְלָן מִמֶּשׁ; מִן הַלֵּכָה יֵא עַל הַלֵּכָה יֵד - בְּשׁוּלַח יֵד בְּפִקְדוֹן, שְׁדִינוֹ כְּגִזְלָן, בְּתַנָּאִי שֶׁמִּטְלֵט אוֹתוֹ אוֹ הַגְּבִיּוֹה כְּדִי לְשַׁלּוֹחַ בּוֹ יֵד. בְּהַלֵּכָה זֶה דּוֹבֵר עַל הַכּוֹפֵר בְּפִקְדוֹן, שֶׁגַּם דִּינוֹ כַּדִּין גִּזְלָן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹא נִגַּע בְּפִקְדוֹן שֶׁנִּשְׁאָר בְּמִקּוּמוֹ.

3 טו. הַשּׁוֹאֵל שְׁלֹא מִדַּעַת הַבְּעָלִים¹¹⁶ - הָרִי זֶה
4 גְּזָלָן¹¹⁷. הָיָה¹¹⁸ כָּלִי בְּיַד בְּנוֹ¹¹⁹ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית אוֹ
5 בְּיַד עַבְדּוֹ¹²⁰, וְלִקְחוֹ אַחֵר¹²¹ מִהֵן וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ¹²² -
6 הָרִי זֶה שּׁוֹאֵל שְׁלֹא מִדַּעַת; וְנַעֲשֶׂה בְּרְשׁוֹתוֹ, וְנִתְחַיֵּב
7 בְּאָנְסוֹ¹²³, עַד שֶׁיִּחְזְרוּ וְיִבְעָלִים¹²⁴. לְפִיכָךְ, אִם
8 הִחְזִירוּ לְקִטְעֵן שְׁיִהִי בְּיַד¹²⁵ אוֹ לְעַבְדּוֹ, וְאֵבֵר מִהֵן
9 אוֹ נִשְׁפָּר¹²⁶ - חִיב לְשַׁלֵּם¹²⁷. וְכֵן כָּל פִּירוּצֵי בְּזָה.

(116) הוּא נוֹטֵל אֶת הַחֶפֶץ שֶׁל הַבְּעָלִים לֹא כְּדִי לְגִזְלוֹ וְלִקְחָתוֹ לְעַצְמוֹ, אֲלֵא כְּדִי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּלִבְדּוֹ, בְּנִיגוּד לְכוֹפֵר בְּפִקְדוֹן שֶׁבַּהֲלֵכָה הַקּוֹדֶמֶת, שְׁכוּוֹנוֹתוֹ לְקַחַת אֶת הַפִּקְדוֹן לְעַצְמוֹ. (117) דַּעַת רַבָּא, וּפְסָק חֲכָמִים לְפִי דַּעַת רַבָּא, בְּבֹא-בְּתוֹרָה פַּח. בְּבֹא-מִצִּיעָא מֵג: (118) מִשְׁנָה בְּבֹא-בְּתוֹרָה פֶּז: "הַשּׁוּלַח אֶת בְּנוֹ אֲצֵל חֲנוּנִי". (119) הַכּוּוֹנָה לְקִטְעֵן, כְּמוֹ שֶׁמִּשְׁמַע מִסּוּף הַלֵּכָה זֶה. כִּן פִּירֵשׁ רַבִּינוֹ אֶת הַמִּשְׁנָה גַּם בְּפִירוּשׁ הַמִּשְׁנָה. (120) וְהָעַבְדּוֹ דִּינוֹ כְּקִטְעֵן (מְגִיד-מִשְׁנָה). (121) כְּגוֹן חֲנוּנִי, גִּמְרָא פַח. (122) לְמַדּוּר בּוֹ לְאַחֲרִים, שֶׁם. (123) שּׁוֹאֵל מִדַּעַת בְּעָלִים חִיב בְּאָנְסִין, אִפִּילוֹ עֲדִינִין לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, כִּי הִזְכּוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עוֹשֶׂה אוֹתוֹ לְשׁוֹאֵל, אֲבָל שֶׁלֹא מִדַּעַת בְּעָלִים אִינוֹ נַעֲשֶׂה שְׁוֹאֵל לְהַתְחַיֵּב בְּאָנְסִין אֲלֵא לְאַחֵר שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ (רָאָה לְחֵם-מִשְׁנָה כֹּאן). (124) כְּכַתוּב "וְהַשִּׁיב אֶת הַגְּזִילָה". (125) לְפָנֵי שֹׁטֵל, וּמִיּוֹד נָטַל. (126) שׁוֹה אֹנֶס. (127) כַּדִּין גִּזְלָן, וְהַשְׁבָּה לִידּוֹ שֶׁל קִטְעֵן אֵינָה הַשְׁבָּה.

10 טז. הַחוּטָף מִשְׁכּוֹן¹²⁸ מִיַּד הַלּוֹה¹²⁹ שְׁלֹא בְּרְשׁוֹת
11 בֵּית דִּין¹³⁰ - הָרִי זֶה גְּזָלָן¹³¹, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא חִיב
12 לוֹ¹³². וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נִכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵירוֹ¹³³
13 וּמִשְׁכְּנוֹ שֶׁהוּא גְּזָלָן¹³⁴, שְׁנֹאֲמַר: בְּחוּץ תַּעֲמֹד.

(128) מְלוּה הַחוּטָף חֶפֶץ, כְּדִי לְהַבְטִיחַ אֶת דְּמֵי הַהֲלוּאָה. (129) מִיּוֹד מִמֶּשׁ, שֶׁהַחֲזִיקוֹ בְּהִיּוֹתוֹ מִחוּץ לְבֵיתוֹ. (130) כִּי לְשַׁלֵּיחַ בֵּית-דִּין יֵשׁ רְשׁוֹת לְקַחַת בְּחֻזָּקָה מִיַּד הַלּוֹה מִשְׁהוּא נִמְצָא מִחוּץ לְבֵיתוֹ. זֶהוּ דַּעַת שְׁמוּאֵל, שֶׁלְּשַׁלֵּיחַ בֵּית-דִּין מוֹתֵר, אֲבָל לְמְלוּה אֲסוּר, בְּבֹא-מִצִּיעָא קִיג. (131) מִכִּיּוֹן שֶׁאֲסוּר לוֹ לְמְלוּה לְקַחַת בְּחֻזָּקָה מִשְׁכּוֹן מִיַּד הַלּוֹה, אֶף מִחוּץ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ד' אייר - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 אָמֹד בְּהֶן¹⁹ אוֹ שֶׁהוּא אָמֹד שְׁמִפְקִידִין אָצֵלוֹ²⁰ אוֹתָן
- 2 דְּבָרִים שְׁטָעֶן, וְטָעֵן בְּדָבָרִים שְׁאִפְשָׁר שְׁיִנְטְלוּ תַּחַת
- 3 הַכְּנָפִים²¹ בָּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ הָעֲדִים²².
- 18) שנשבע הנגזל ונוטל כל מה שיטוען. (19) שמעריכים אותו, שהיו לו כלים כאלו שהוא טוען, שבועות מו: (20) כי איש נאמן הוא והוא טוען שכלים אלה הופקדו אצלו, שם. (21) כגון, דברים לא גדולים. (22) שכלים מוטלין לו תחת כנפיו, ראה הלכה ב. אם יטען בדברים, שאי אפשר שיינטלו תחת הכנפיים, אינו נאמן, מכיוון שהעדים לא העידו על הוצאת כלים כאלה.
- 4 ד. ראוהו עדים שִׁנְכַּסְנָא לְמַשְׁכֵּן אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא רָאוּהוּ
- 5 בַּעַת שְׁיִצְאָא²³, אוֹ שְׁיִצְאָא וְאֵין נִרְאָה תַּחַת כְּנָפָיו
- 6 פְּלוֹם, וּבִעַל הַבֵּית טוֹעֵן וְאוֹמֵר: כֶּף וְכָף נָטַל, אָפְלוֹ
- 7 אוֹמֵר: מַעֲוָלָם לֹא נִכְנָסְתִּי, שֶׁהָרִי מִכְחֵישׁ אֶת הָעֲדִים
- 8 - הָרִי זֶה פְּטוּר²⁴. שְׁאֵם אָמַר: נִכְנָסְתִּי וְלֹא נָטַלְתִּי²⁵
- 9 - נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת²⁶ שְׁלֹא נָטַל פְּלוֹם, וְהוֹלֵךְ;
- 10 שְׁאִפְשָׁר שְׁיִכְנַס לְגֹזֶל וְלֹא גִזַּל²⁷.
- 23) ראוהו שיצא, לאחר שנכנס למשכן את חברו. (24) מכיוון שאין לבעל הבית עדים שנטלו ממנו כלים. (25) בלשון התלמוד זה נקרא "מיגו", כלומר: מפני שיכול היה לטעון טענה אחרת שהייתה פוטרת אותו אנו מאמינים לו גם בטענה זו. ואף על פי שאין אומרים "מיגו" כשטענתו מוכחשת על ידי עדים - כאן פטור, כי אפשר ששכח את הכניסה לבית חברו, מאחר שלא היה בה כל דבר חשוב ראוי לזכרו. בלשון התלמוד: "מילתא דלא רמיא עליה דאינש עביד לה ולא אדעתיה". ראה בית יוסף חושן משפט סימן צ. (26) שבועה שתיקנו חכמי התלמוד לכופר הכול, והיא בלי נקיטת חפץ בניגוד לשבועת המשנה, שהיא בנקיטת חפץ, ראה למעלה סוף הלכה ב; שבועות מ: (27) זוהי דעת רב נחמן שבועות מו. והטעם: "עביד אינש דגזים ולא עביד" וראה רי"ף שם, "שלושה שערים בחוקי הממשכן ...".
- 11 ה. הָיָה עַד אֶחָד מַעֲיָדוֹ²⁸ שִׁנְכַּסְנָא וְנָטַל פְּלוֹם תַּחַת
- 12 כְּנָפָיו²⁹, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה הֵן, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גִזַּלְתִּי
- 13 פְּלוֹם³⁰, אוֹ שְׁאָמַר: בְּחוּבִי נָטַלְתִּי³¹ - הוֹאִיל וְאֵין
- 14 הָעֵד יוֹדֵעַ³² מָה הָיָה תַּחַת כְּנָפָיו, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע
- 15 בְּנִקִּיטַת חֲפִיץ³³ שְׁלֹא גִזַּל; שְׁאֵינוֹ מַחְזֵק בְּגִזְלָנוֹת
- 16 אֲלֵא בְּשִׁנֵּי עֲדִים³⁴.
- 28) עד כה דובר על הנכנס למשכן בפני שני עדים, וכעת על הנכנס למשכן בפני עד אחד. (29) דוגמא זו מובאת בהלכה ב בשני עדים. (30) כי הכלים שתחת כנפי שלי הם. טענה זו מקבילה לטענתו בהלכה ב. (31) אף על פי שהורה שמשכנו, לא הוחזק גזלן, כי לא היו שני עדים. (32) כשהוא מכחיש את העד ואומר לא נטלתי כלום הוא נשבע שבועת התורה ונפטר אפילו כשהעד מעיד שיודע מה לקח. ומה שכתב רבינו "הואיל ואין העד יודע" התכוון למקרה שהוא מודה שלקח כלים של בעל הבית וטוען "שלי נטלתי", שחייב לשלם, כמו שיתבאר לקמן בהלכה יג (מגיד
- 38) בביתו. (39) פועל האוסף תבואה מן השדה. (40) פועל בשכר לזמן קבוע. ללקיט ושכיר לא מסר בעל-הבית שמירת הבית. (41) בעיית רב פפא שלא נפתרה, שם. על כן נוהגים לפי הכלל "המוציא מחבירו עליו הראייה". ואפילו אם תפס הנגזל מוציאים מידו, כי "נשבע ונוטל" תקנה היא, "ובמה שלא התקינו בפירוש, אפילו תפס מוציאין מידו" (מגיד משנה), והרי התקנה הייתה, שנגזל נשבע ונוטל. (42) אף בלי שבועת הנגזל. (43) כגון שאמר נטלתי כלי זה, ולקיטו או שכירו של בעל הבית טוען, שנטל כלי זה וכלי אחר, השווה סוף הלכה ב. (44) שיישבע שבועת שקר, כי הוחזק שגזל על ידי שני עדים.
- ח. וְכִיצַד עוֹשִׂים בְּדִין זֶה? מַחְרִים בַּעַל הַבֵּית⁴⁵
- חֶרֶם סָתָם⁴⁶ עַל מִי שֶׁנָּטַל מִבֵּיתוֹ פְּלוֹם⁴⁷ וְאֵינוֹ מוֹדֶה
- בְּבֵית דִּין. וְאָפְלוֹ הוֹדָה הַגִּזְלָן שֶׁגִּזַּל קֶצֶת - מַחְזִיר
- הַמִּקְצֵת שֶׁהוֹדָה בָּהּ בְּלִבָּהּ, שֶׁהָרִי אֵין בַּעַל הַבֵּית
- טוֹעֵנוֹ טַעֲנַת וְדֹאֵי⁴⁸.
- 45) מכריז חרם. (46) באופן כללי בלי לפרט את שם הגזלן. (47) משהו. (48) לו היה בעל-הבית טוען טענת וודאי, היה נשבע ונוטל הכול. החרם שבהלכה זו תקנת הגאונים הוא (מגיד משנה).
- ט. הַגִּזְלָל אֶחָד מִמְּחֻמְשָׁה⁴⁹ וְאֵין יוֹדֵעַ מִי הוּא
- הַגִּזְלָל⁵⁰, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן תּוֹבְעוֹ וְאוֹמֵר: לִי
- גִּזְלָתִי, אָף עַל פִּי שְׁאֵין שָׁם עֲדִים שֶׁגִּזַּל⁵¹ - הָרִי פֶל
- אֶחָד מֵהֶן נִשְׁבַּע שֶׁזֶה גִּזְלוֹ, וּמִשְׁלֵם גִּזְלָה לְכָל אֶחָד

נכנסתי בלי רשות. (72) אינני חייב לך כלום והכלים גוזלים בידך. (73) ודינו כגזול שקנסו אותו, שהנגזל יישבע ויטול, למעלה הלכה א. (74) על כן לא הוחזק גזול, ואין קונסים אותו, ראה משנה שבועות מד: ולמעלה הלכה א. (75) שלקח את הכלים כמשכון. (76) והורה שנכנס לביתו שלא ברשות, ונטל משם כלים. (77) ואמר שנטל את הכלים בחובו, שיכול היה להכחיש בכלל שנכנס לביתו, כי אין לבעל הבית עדים. (78) כדין כל הנשבעין ונוטלין. (79) פרק א. בשני המקרים בהלכה זו נאשם הנתבע בגזילה. במקרה ראשון הוא מודה חלקית בגזילה, ובמקרה שני הוא מודה שמשכנו שלא ברשות, שדינו כגזילה. בשניהם אין עדים. בשניהם הוא נשבע בנקיטת חפץ: במקרה ראשון שבועת התורה ככל מודה במקצת, במקרה שני כמי שבידו משכון, שגובה חובו עד כדי דמיו בשבועה בנקיטת חפץ כמוסכם מן הגאונים. ראה מגיד משנה כאן.

יב. ראוהו עדים ששכנס לתוך בית חברו שלא בפניו בעל הבית ונטל משם כלים, אף על פי שהוציאן מגליון⁸⁰ ואף על פי שבעל הבית הזה עשוי למכור את כליו⁸¹, אם טען ואמר: דרך גזל לקחו, והלה אומר: בראשיתך פאתי, ואתה מקרתם לי או נתתם לי⁸², או בחוב שיש לי אצלך תפשתים - אינו נאמן; שכל הנכנס לבית חברו שלא בפניו⁸³ ונטל כלים משם והוציאן בפני עדים - הרי זה בחזקת גזול⁸⁴. לפיכך מחזיר הכלים לבעל הבית. ואין פאן שבועה⁸⁵, שהרי העדים ראו מה גזל. ואחר שיחזיר⁸⁶ חזיר ותובע את בעל הבית בכל מה שישטען, והדין ביניהן⁸⁷.

(80) שלא כדרך הגנבים. (81) והנכנס טוען לקוחים הם ביד. (82) במתנה. (83) לו לקח בפניו, נאמן היה לטעון לקוחים הם ביד, אם בעל הבית עשוי למכור כליו, ראה שבועות מו. ורי"ף שם. (84) שכל מה שיש בביתו של אדם, הרי זה ברשותו ובחזקתו, ואין אדם רשאי להוציא ממנו דבר בלי ראיות, ראה רי"ף שבועות כח. כח: דפוס וילנא. (85) אין כאן חיוב שבועה על בעל-הבית הנוטל. (86) וחזר המצב לקדמותו. (87) יתקיים ביניהם דין על בעלות הכלים.

יג. וכן⁸⁸ אם היה שם עד אחד⁸⁹ בלבד, ובעל הבית טוען שגזול הוא כלי זה בידו⁹⁰, והלה אומר: לקוח הוא בידי, או בחוב גביתיו, או שלי היה ופקדון הוא אצלך - הרי זה חייב להחזיר הכלי לבעליו בלא שבועה. שאילו היה שם שני עדים, היה חייב לשלם; ועכשיו, שאין שם אלא עד אחד, חייב שבועה⁹¹; ואינו יכול לשבע, שהרי אינו מכחיש את העד⁹²; וכל המקח שבועה ואינו יכול לשבע - משלם. לפיכך, אם פפר ואמר: לא נכנסתי לביתו ולא נטלתי כלום⁹³ - הואיל ואין שם אלא עד אחד והוא מכחישו, הרי זה נשבע שבועת התורה⁹⁴ שלא לקח מביתו כלום, ונפטר.

1 ואחד⁵². אף דבר זה קנס הוא ששכנסוהו חכמים, 2 מפני שעבר עברה וגזל; אבל דין תורה⁵³ אינו חייב 3 לשלם מספק⁵⁴.

(49) כגון שעמדה קבוצה של חמישה אנשים, וחטף מאחד מהם ארנק כסף, משנה יבמות קיח: (50) שאין לאף אחד מהם עדים. (51) ולפי הדין "המוציא מחבירו עליו הראייה", ובאין עדים פטור הנתבע מלשלם. (52) כדעת רבי עקיבא שם. (53) "על פי שני עדים ... יקום דבר" (דברים יט, טו). (54) כי אין עדים, ולא ידוע מיהו הנגזל.

4 י. אומר לשנים⁵⁵: גזלתי אחד מכם או אביו של אחד מכם⁵⁶ ואיני יודע איזהו, אם בא לצאת ידי שמים⁵⁷ - חייב לשלם גזלה לכל אחד ואחד⁵⁸; אבל 7 בדין⁵⁹ אינו נותן אלא גזלה אחת, והן חולקין אותה ביניהן. שהרי אין אחד מהן יודע שנגזל⁶⁰, אלא זה 8 בא והודיעם, ולא קנסו חכמים בדבר זה⁶¹, מפני 10 שאין לו תובע⁶².

(55) בניגוד להלכה הקודמת, שהם תובעים אותו, משנה בבא מציעא לו. (56) והאבות מתו, ואי אפשר לברר, כי הבנים אינם יודעים מאומה. (57) שלא ייענש בידי שמים על שלא השיב את הגזילה לנגזל, גמרא שם. (58) כי זוהי הדרך היחידה, שיידע בוודאות שהנגזל קיבל בחזרה את הגזילה. (59) לפי הדין. (60) ואין טעם להניח את הגזילה עד שאחד מהם יודה. על כן "הם חולקין אותה ביניהם". (61) אף על פי שגזל. (62) בניגוד להלכה הקודמת, כשהם תובעים אותו, שקנסו אותו לשלם מספק.

11 יא. הטוען את חברו ואמר לו: גזלתי מאה, אם 12 אומר: לא גזלתי⁶³ - נשבע שבועת הסת⁶⁴, בדין כל 13 נתבע⁶⁵; ואם הודה שגזלו חמשים - משלם⁶⁶, 14 ונשבע שבועת התורה⁶⁷ על השאר, בדין כל מודה 15 במקצת⁶⁸, שהרי לא החזק גזלן בעדים⁶⁹. וכן הטוען 16 את חברו⁷⁰ ששכנס לביתו וגזלו כלים, והוא אומר: 17 דרך משכון לקחתי בחובי שיש לי אצלך⁷¹, ובעל 18 הבית אומר: אין לך בידי כלום⁷² - אף על פי 19 שהודה שמשכנו שלא ברשות⁷³, הואיל ואין שם 20 עדים שמעידים שגזל⁷⁴, הרי זה נשבע⁷⁵ וגובה חובו 21 מן המשכון; שהפה שאסר⁷⁶ הוא הפה שהתיר⁷⁷. 22 והואיל והוא נשבע ונוטל, הרי זה נשבע בנקיטת 23 חפץ⁷⁸, כמו שיתבאר בהלכות טוען⁷⁹.

(63) כלומר, הוא כופר בכל. (64) שתיקנו חכמי התלמוד לכופר בכל, שבועות מ: בדבר ההבדל בין שבועה מן התורה ולבין שבועת הסת, ראה למעלה הלכה ד. (65) כופר בכל. כי "חזקה אין אדם תובע, אלא אם כן יש לו עליו", גמרא שם. (66) מה שהורה. (67) בנקיטת חפץ, כגון ספר תורה. (68) שאינו נאשם בגזילה, שנשבע שבועה מן התורה, שבועות מב: (69) והקנס שקנסו את הגזול, שהנגזל נשבע ונוטל, הוא בהחזקת על ידי שני עדים, ראה למעלה הלכה א. (70) ואין עדים. (71) ולא גזלת, אף אם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ד' אייר - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השאר. (113) ומודה במקצת חייב שבועה מן התורה, ראה למעלה הלכה יא. (114) כדן כופר בכל. (115) והחיוב לשלם בא בגלל העד.

יז. נכנס לביתו של חברו שלא בפניו ונטל משם פלים בפני עד אחד, ואין העד יודע במה נטל, (הרי) בעל הבית אומר: עשרים פלים היו בביתי¹¹⁶, והגזול אומר: לא נטלתי אלא עשרה והם שלי - חיב להחזיר העשרה, מפני שהוא מחיב שבועה¹¹⁷ ואינו יכול לשבע. ואינו נשבע על השאר¹¹⁸ אפלו שבועת הסתם, מפני שאינו יכול לטעון על הגזולן טענת ודאי¹¹⁹.

(116) אבל אינו טוען טענת וודאי, שהנכנס לקחם (בניגוד לטענת וודאי שבהלכה הקודמת, ובניגוד להלכה יג, שטוען שם טענת וודאי "שגזול הוא כלי זה בידו"). (117) להכחיש את דברי העד, אפילו אם בעל הבית טוען טענת שמה. (118) שלא כמו בהלכה הקודמת שחייב שבועה. (119) כי נכנס לביתו שלא בפניו, ואין הנתבע נשבע מחמת טענת התובע, אלא אם כן טענת וודאי היא.

פרק חמישי

(1) נתבאר בו, שאסור ליהנות מן הגזילה, ודין הנהגה מן הגזילה, בין שהוא יורש מהגזולן בין שהוא לוקח מהגזולן, בין שהגזול מפקיר גזילתו או נותנה לאחר. ונכלל בזה דין מלך או שלטון המשים מס או חוק בארצו וכל כיצא בזה.

א. אסור לקנות דבר הגזול² מן הגזולן³. ואסור לסעודו על שניו⁴ כדי שיקנהו⁵. שכל העושה דברים אלו⁶ וכיצא בהן - מחזק ידי עוברי עברה⁷, ועובר על ילפני עור לא תתן מקשל⁸.

(2) בבא-קמא קיח: קיט. (3) אבל אם הדבר הגזול עבר בינתיים לידי קונה, מותר לקנות ממנו, אחרי שנתייאשו הבעלים, כי הקונה הראשון קנה אותו ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה פרק ב, הלכה ג. (4) אסור לעזור לגזולן לשנות את הגזילה. (5) כדי שהגזולן יקנה אותו בשינוי מעשה, ויוכל אחר-כך למכרו. (6) שקונה בעצמו מן הגזולן, או שעזור לו, על-ידי שינוי הגזילה, למכור לאחרים. (7) על-ידי הכסף שהם מקבלים תמורת הגזילה. (8) כל עזרה הניתנת לעברייך המקילה עליו עשיית העבירה, נכללת בלאו זה. משל הדיוט אומר: "לאו עכברא גנב, אלא חורא גנב" (=לא העכבר גנב אלא החור), כלומר אילו לא היה לעכבר מקום להטמין, לא היה גורר את המזון. והתלמוד משתמש בפתגם עממי זה לעניני סיוע לעברייך, לולא הסיוע ליהנות מן העבירה - אפשר שהיה פורש.

ב. אסור להנות בדבר הגזול, ואפלו לאחר יאוש⁹. והוא, שיעד בודאי¹⁰ שדבר זה הוא הגזילה עצמה. כיצד? ידע בודאי שבהמה זו גזולה - אסור לרפב עליה או לחרש בה.

(9) כי יאוש בלבד אינו קונה, והדבר הגזול עדיין ברשות בעלים הוא עומד. ראה למעלה פרק ב הלכה א, וראה סוכה

(88) ר"ף שם. (89) שראהו נכנס לתוך בית חברו שלא בפני בעל-הבית ונטל משם כלי. (90) בעל הבית, שראה את הכלי בידו, טוען טענת ברי (וודאי), שכלי זה, שעליו מעיד העד, והנמצא כעת בידו של הנתבע, גזל הוא. הוא יכול לטעון טענת וודאי, אף על פי שלא היה בבית בשעה שהוציאו את הכלי (ראה ראב"ד). (91) להכחיש את דברי העד, כי בעל הבית טוען טענת ברי "שגזול הוא כלי זה בידו". [וראה מגיד משנה לקמן הלכה יז, שכתב לדעת רבינו, שעד אחד מחייב שבועה אף בטענת שמה של בעל הבית]. (92) הוא מודה שנטל כלי מבית חברו, אלא שהוא טוען, שכלי זה שייך לו. (93) או אמר נכנסתי, אבל לא נטלתי כלום. (94) כשם ששני עדים מחייבים ממון מן התורה, כך עד אחד מחייב שבועה מן התורה, שבועות מ. וראה למעלה הלכה ה.

יז. מעשה באחד⁹⁵ שחטף לשון של פספס⁹⁶ מיד חברו בפני עד אחד, ובא החוטף⁹⁷ ואמר: חטפתי⁹⁸ ושלי חטפתי, וחיברוהו חכמים⁹⁹ להחזיר, מפני שהוא מחיב שבועה¹⁰⁰ בעד זה, ואינו יכול לשבע, שהרי הודה כמו שאמר העד. ואלו לא היה שם עד כלל, היה נשבע שבועת הסתם¹⁰¹ ששלו חטף¹⁰²; ואילו הכחיש העד¹⁰³ ואמר: מעולם לא חטפתי, היה נשבע שבועת התורה שלא חטף. וכדין זה דנין בכל פיוצא בזה¹⁰⁴ בכל מקום¹⁰⁵.

(95) בבא בתרא לג: שבועות מז. (96) מוארך בצורת לשון. (97) בפני בית הדין. (98) ומאשר את דברי העד. (99) רבי אבא, שם. (100) להכחיש את דברי העד. (101) בכופר הכול, ונאמן במיגו שהרי יכול לטעון: לא חטפתי. ראה למעלה הלכה ד. (102) מכיוון שלא הוחזק גזול על פי עדים. (103) הכחיש את דברי העד. (104) כגון בהלכה הקודמת, שהנכנס לבית חברו שלא בפני בעל הבית דינו כחוטף. (105) בארץ ישראל ובחוצה לארץ.

טו. חטף¹⁰⁶ ממנו זהובים [בעד אחד], והוא אומר: שלי חטפתי ועשרים היו, אף על פי שאין העד יודע במה חטף - הרי זה משלם העשרים. שהרי ידע בודאי שזהובים חטף, ואילו היו שנים¹⁰⁷ היה חיב לשלם¹⁰⁸, ונמצא בעד אחד מחיב שבועה¹⁰⁹ ואינו יכול לשבע¹¹⁰, כמו שבארנו¹¹¹.

(106) סברת עצמו. (107) עדים שחטף. (108) עשרים. ואף על פי שהעד אינו יודע כמה חטף. (109) שלא חטף. (110) כי הודה לדברי העד שחטף. (111) למעלה הלכה יג.

טז. אמר החוטף: עשרים חטפתי ושלי הן, והנגזל אומר: מאה חטף - הואיל ואין העד יודע¹¹² מנינו, הרי משלם העשרים שהודה בהן שחטפן, ונשבע שבועת התורה על השאר, שהרי נתחייב במקצת¹¹³. ודעתי נוטה בזה שישבע הסתם¹¹⁴, שהרי לא הודה כלום¹¹⁵, אלא אמר שלי חטפתי.

(112) לו ידע שהיו עשרים, היה החוטף פטור מלהישבע על

15 חוב הן על הגזלן, ואין המטלטלין משתעבדין
16 לבצעל חוב.²⁷

22 אף-על-פי שפטורים מלשלם. (23) ולא היתה להם שום הנאה מן הגזילה. (24) מן הקרקע שהניח להם אביהם, כי בעודו בחיים נשתעבדה הקרקע שלו לנגזל לתשלום דמי הגזילה, שהאכילה לבנים או שמכרה, גמרא שם לפי דעת רבא. (25) שהניח להם אביהם. (26) במקרה שהגזילה אינה קיימת. (27) כי המלוה, בשעת ההלוואה, סמך על נכסי דלא נידי בלבד ולא על מטלטלין, שהלוה יכול להעלימם, ומשום כך אין המלוה יכול לגבות חובו ממטלטלין, שעברו לרשות הקונה או היורש, ומכיון שדין דמי הגזילה כדין חוב, אין גובים מן המטלטלין שבידי היורשים (ראה ברש"י שם יד: נימוק אחר לדין שאין גובים מן המטלטלין של יתומים).

17 ו. כבר תקנו הגאונים²⁸ לגבות בעל חוב מן
18 המטלטלין²⁹ ואפילו במלוה על פה³⁰. לפיכך חיבין
19 לשלם³¹ בין אכלו בין לא אכלו, בין נתיאשו בין לא
20 נתיאשו, בין מן הקרקע בין מן המטלטלין שהניח.

28 ראה ר"ף בבא-קמא (הוצאת וילנא ז). והלכות נזקי ממון פרק ח הלכה יב. (29) של היתומים שהניח אביהם, מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, ובעל חוב סומך על המטלטלין (מאירי). (30) שאינו גובה לפי הדין אלא מנכסים בני חורין, כלומר מן הנכסים שנמצאים ביד הלוה. (31) אף-על-פי שדמי הגזילה כמלוה על פה הם.

21 ז. דין הלווקח מטלטלין³² מן הגזלן פלוקח מן
22 הגנב³³: אם גזלן מפרסם הוא - לא עשו בו תקנת
23 השוק³⁴; ואם אינו מפרסם³⁵ - עשו בו תקנת
24 השוק³⁶, ונותן הגזל דמים³⁷ שנתן³⁸ ולוקח גזלתו³⁹,
25 וחוזר ותובע הגזלן⁴⁰ בדמי הגזלה. ואם כבר
26 נתיאשו הפעלים⁴¹ - קנה לוקח⁴² עצמה של גזלה⁴³.
27 ואינו מחזירה⁴⁴.

32 פרט לקונה קרקע שאינה נגזלת, ותמיד בחזקת בעליה עומדת, ראה למעלה הלכה ג. (33) דין הלווקח מן הגנב, מפורט בהלכות גניבה פרק ה הלכה ב ואילך. (34) כי היה צריך להעלות על דעתו שהחפץ גזול, על כן יחזיר את הגזילה לנגזל בלי דמים, ויתבע את כספו מן הגזלן. (35) ולא ידע שהוא קונה מגזלן. (36) חכמינו תיקנו, שכל הלווקח בשוק, אף-על-פי שנודע אחר-כך שהחפץ היה גנוב, לא יחזירו לבעלים אלא-אם-כן שילמו לו את דמיו, הואיל ובפרהסיא קנה, יש להניח שלא ידע שהחפץ גנוב. (37) אף-על-פי שמן הדין חוזרת הגזילה אליו בלי דמים. (38) הלווקח לגזלן. (39) אבל אם לא ישלם - לא יקבל את גזילתו, אפילו אם עדיין לא התייאש, והגזילה עדיין ברשותו עומדת. (40) ותובע הנגזל את הגזלן. (41) בין שנתיאשו לפני שמכר הגזלן ובין שנתיאשו אחר שמכר הגזלן, ראה הלכות גניבה פרק ה, הלכה ג. (42) ביאוש ושינוי רשות. (43) גוף הגזילה, בניגוד למקרה הקודם שיש

לא. (10) כי אם אינו יודע בוודאי שדבר זה גזול, מותר ליהנות, אף אם בעל הדבר גזול, הוא, השווה להלן הלכה ח.

1 ג. גזל בית או שדה¹¹ - אסור לעבר בתוכה¹² או
2 לפגם בה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני
3 הגשמים. ואם דר בתוכה¹³ - חיב להעלות שכר
4 לפעלים, כדין הדר בחצר חבירו שלא מדעתו¹⁴. גזל
5 דקלים ועשה מהן גשור¹⁵ - אסור לעבר עליו¹⁶. וכן
6 כל פיוצא בזה¹⁷.

11 קרקע אינה נגזלת ובחזקת בעליה היא עומדת, בבא-קמא קיז: (12) כדי לקצר את הדרך. בהלכה הקודמת דובר על הנאה מוחשית, כגון רכיבה וחרישה, וכאן מוסיף רבינו כל הנאה שהיא. (13) הגזלן או אדם אחר. (14) שאם החצר עשויה לשכר, אף-על-פי שאין דרך הדר לשכור, צריך להעלות לו שכר, ראה למעלה פרק ג, הלכה ט, ובבא-קמא כא. (15) דוגמא בגמרא שם קיג: (16) הגמרא מתירה לעבור רק אם זה נעשה לפי פקודת המלך, כי דינא דמלכותא דינא. לולא זה אסור לעבור עליו, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ועל-ידי השינוי מדקלים לגשור אינו קונה, כי זהו שינוי החוזר לברייתו, ראה למעלה פרק ב, הלכה י. (17) אם לא היו יאוש ושינוי רשות, וגם לא שינוי מעשה, והגזלן לא קנה, אסור ליהנות מן הדבר הגזול.

7 ד. מי שעבר¹⁸ ואכל הגזלה אחר יאוש - פטור
8 מלשלם¹⁹. ואם אכל קדם יאוש, ורצו הפעלים
9 לגבות מן האוכל - גובין, שעדיין פרשותן היא²⁰;
10 ואם רצו, גובין מן הגזלן²¹.

18 על הדין "אסור ליהנות בדבר הגזול, ואפילו לאחר יאוש", למעלה הלכה ב. (19) משנה בבא-קמא קיא: ולפי פירוש רב חסדא שם. הטעם שפטור מלשלם לנגזל, מביאה הגמרא שם קיב. "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד-לומר אשר גזל? יחזיר כעין שגזל. מכאן אמרו, הגזול ומאכיל את בניו פטורין מלשלם". פירוש הדברים: "יחזיר כעין שגזל" - אם הגזילה היא בעין יחזירה, אבל אין גזילה קיימת - פטור. ואין להעמיד דין זה בגזלן עצמו, כי אין זה מתקבל על הדעת לפטור את הגזלן כשאכל את הגזילה, ופירשו חכמים שזה נאמר רק בבנים או באחרים שאכלו את הגזילה, שפטורים מלשלם לנגזל, אבל הגזלן עצמו נתחייב בתשלומין בשעה שגזל, ראה רש"י שם קיא: דיבור-המתחיל כעין שגזל, ו'תוספות' דיבור-המתחיל גזל. (20) בשעה שאכל, נמצאה הגזילה עדיין ברשות הבעלים, וכאילו גזל האוכל ישר מן הנגזל. טעם זה מביאה הגמרא שם. (21) שם, מימרא של רב חסדא: "רצה מזה גובה, רצה מזה גובה".

11 ה. הגזל ומת, בין שהאכיל את הגזלה לפנים אחר
12 יאוש²² בין שלא האכילם אלא מכרה או אבדה²³:
13 אם הניח קרקע - חיבין לשלם²⁴, אבל מן
14 המטלטלין²⁵ - אינן חיבין לשלם; שדמי הגזלה²⁶

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ד' אייר - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קיז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היה לו לקחתה. (61) חסיד. (62) לאחר שנודע לו שזו גזילה, ואינו רוצה בממונו אחרים, אף-על-פי שקנאה לפי דין המשנה. (63) ולא למוכס שקיבלה ממנו, גמרא שם.

יא. במה דברים אמורים? שהמוכס פלסטיים? בזמן שהמוכס עובד פוככים⁶⁴, או מוכס העומד מאליו⁶⁶, או מוכס העומד מחמת המלך⁶⁷ ואין לו קצבה⁶⁸, אלא לוקח מה שירצה ומניח מה שירצה; אבל מכס שפסקו המלך⁶⁹, ואמר שישקו שלישי⁷⁰ או רביע או דבר קצוב⁷¹, והעמיד מוכס ישראל⁷² לגבות חלק זה למלך, ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף כלום על מה שגזר המלך - אינו בחזקת גזלן⁷³, לפי שדין המלך דין הוא⁷⁴. ולא עוד⁷⁵, אלא שהוא עובר⁷⁶ המבריח ממכס זה⁷⁷, מפני שהוא גזול מנת המלך, בין שהיה המלך עובד פוככים בין שהיה המלך ישראל.

(64) למעלה הלכה ט. (65) ומלאכתו מלאכת גזלנים, מפני שהוא נוטל מכס יותר ממה שמגיע לו, בבא-קמא ק"ג. (66) ולא מונה על-ידי המלך. כל המכס שהוא גובה, אפילו הפחות ביותר, דינו כגזילה. גמרא שם. (67) שמינהו המלך לגבות מכס שקבע. (68) אין שיעור המכס קבוע מראש לכל אדם בשוה, ובהתאם לסוג הסחורה ולכמותה. (69) שקבעו המלך. (70) מערך הסחורה או מהסחורה עצמה. (71) כגון סכום מסוים מכל יחידת משקל או מדה. (72) כי מוכס גוי לוקח יותר מן הקצבה שקצב המלך. (73) ואין אומרים שעצם המכס גזילה הוא. (74) כל חוק שחקקו המלך לכל תושבי המדינה - דין גמור הוא, דעת שמואל שם, וראה לקמן הלכה יד. (75) לא רק שאין המוכס בחזקת גזלן. (76) עבירה של גזל. (77) המשתמט מלשלם את המכס הקצוב הזה. דין זה שאסור להבריח מן המכס, נובע מדברי שמואל "דינא דמלכותא דינא" (שם).

יב. וכן מלך שמשלים מס על בני העיר⁷⁸ או על כל איש ואיש⁷⁹ דבר קצוב משנה לשנה, או על שדה ושדה⁸⁰ דבר קצוב; או שגזר, שקל מי שיעבר⁸¹ על דבר זה - ילקחו כל נכסיו לבית המלך; או כל מי שימצא בשדה בשעת הגרן⁸² - הוא יתן המס שעליה, בין שהיה הוא בעל השדה בין שאינו בעל השדה⁸³; וכל פיוצא מדברים אלו - אינו גזל, וישראל שגבה אותן למלך - אינו בחזקת גזלן⁸⁴, והרי הוא פשוט⁸⁵. והוא⁸⁶, שלא יוסיף⁸⁷ ולא ישנה⁸⁸ ולא יקח לעצמו כלום.

(78) סכום כולל לכל בני העיר, ולא מס אישי. (79) דהיינו מס גולגולת, בבא-קמא ק"ג: (80) דהיינו מס קרקע הנזכר בגמרא שם. (81) מכיון שקנס זה נושא אופי כללי, על כן יש לו תוקף חוקי, ואין רואים בהחרמת הנכסים משום גזילה. (82) בשעת אסיפת התבואה. (83) שלא להטריח את גובה המס לחפש אחרי בעל השדה. הדוגמא בגמרא (שם) מדברת על שותף בשדה, כי חוק המלך אז חייב רק את השותף ולא אדם זר שנמצא בשדה, ואפילו לא את

לו זכות של דמי הגזילה בלבד. (44) אף אם הנגזל מוכן לשלם לו את כל הדמים שנתן לגזלן.

ח. אסור להנות מן הגזלן⁴⁵. ואם היה מעוט של⁴⁶, אף על פי שרוב ממונו גזול - מתר להנות ממנו, עד שידע בודאי שדבר זה⁴⁷ גזול בידו.

(45) כי חזקה, שכל מה שהוא מקבל את הגזלן, גזילה היא. למעלה בהלכה ב, דובר על האיסור ליהנות מן החפץ הגזול, וכאן על איסור הנאה מן הגזלן. (46) תולים שדבר זה משלו הוא, כדעת שמואל וכדעת רב יהודה, בבא-קמא ק"ט. (47) שהוא מקבל מן הגזלן. ואין דין זה דומה לדין שבהלכות גניבה פרק ו הלכה א, שפסק שם רבינו, שאם הרוב גנוב אסור לקנות, כי יש הבדל בין רוב הדבר עצמו שהוא קונה ובין רוב ממונו של הגזלן (מגיד-משנה).

ט. בני אדם שחזקתן גזלנין⁴⁸ וחזקת כל ממונן מן הגזלן⁴⁹, מפני שמלאכתן מלאכת גזלנין⁵⁰, כגון המוכסין⁵¹ והלסטים⁵² - אסור להנות מהן; שחזקת מלאכה זו שהוא גזול⁵³. ואין מצרפים דינרים מן התכה שלהן⁵⁴, שהכל בחזקת גזלה⁵⁵.

(48) שידועים כגזלנים. (49) בניגוד לדין שבהלכה הקודמת, שרוב ממונו גזול. (50) וכל ממונם בא ממלאכה זו. (51) הנוטלים מסחורות, בבא-קמא ק"ג. וראה לקמן הלכה יא. (52) שודד. (53) כי המכס שהמוכס נוטל, אינו לפי החוק, ראה לקמן הלכה יא. ומכיון שמלאכה אחרת אין לו, יוצא שכל ממונו גזילה הוא, ועל כן אסור ליהנות ממנו. (54) למוכסים יש תיבה מיוחדת, ששמים בה את המכס שנוטלים, אם יש בתיבה מעות קטנות המצטרפות לסך דינר, אין פורטים דינר שלם על אותן המעות. משנה בבא-קמא ק"ג. (55) כל המעות שבתיבה המיוחדת למכס - גזילה ממש הן, ועל כן אל יפרוט על מעות אלה, אף-על-פי שאינו נהנה הנאה ממשית, כי הרי הוא נותן תמורתו דינר, אין ראוי לעשות זאת, כי קצת הנאה יש בזה (ראה פירוש המשניות להבינו). אבל לפרוט על מעות שיש למוכס בביתו מותר (משנה שם), שהכסף שבביתו אינו בחזקת גזילה. [קשה להתאים דין זה לדברי רבינו בהלכה ח וט. מהלכות אלו יש ללמוד, שכל ממונם של מוכסים - בחזקת גזילה הם].

י. נוטלי מוכסים פסותו⁵⁶ והחזירו לו אחרת⁵⁷, (נטלו תמורתו והחזירו לו תמורת אחר) - הרי אלו שלו; מפני שזו כמכירה היא⁵⁸, וחזקתה שנתיאשו הבעלים ממנה⁵⁹, ואינו יודע בודאי שזו גזלה⁶⁰. ואם היה ותיק⁶¹ ומחמיר על עצמו⁶² - מחזירין לבעלים הראשונים⁶³.

(56) משנה בבא-קמא ק"ד. (57) מתוך רחמנות עליו. (58) שהרי נתנה לו תמורת כסותו. (59) טעם זה מובא במשנה שם. דינו של בעל הכסות שהחזירו לו כסות אחרת - כדין הלוקח מטלטלין מן הגזלן, שאם נתיאשו הבעלים "קנה לוקח עצמה של גזילה ואינו מחזירה", למעלה הלכה ו. (60) ועל כן אין לומר, שהגיעה לידו באיסור, וקנה אותה ביאוש ושינוי רשות. לו ידע בודאי שזו גזילה, אסור

האֵרִיס. אֲבָל רִבִּינוּ כֹּאן מֵבִיא דוּגְמָא שֶׁל חוֹק הַמֶּלֶךְ, הַמַּחֲיִיב גַּם אֶת שְׂאִינוּ בַּעַל הַשְּׂדֵה לְשַׁלֵּם, בֵּין שֶׁהוּא שׁוֹתֵף וּבֵין שְׂאִינוּ שׁוֹתֵף, בְּהִתְאָם לְדַבְּרֵי רַבָּא (גִּירְסַת הַרִ"ף - רַב) בַּגְמָרָא שֶׁם, שְׁמוֹתָר לִיהוּדִי הַגּוֹבֵה אֶת מַס הַקֶּרֶקַע לְמִשְׁכַּן בֶּן הָעִיר עַל מַס בֶּן עִיר חֲבִירוֹ. (84) כִּי "דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא". (85) כִּי מוֹתֵר לוֹ לַעֲשׂוֹת זֹאת, גְּמָרָא שֶׁם. (86) בְּתַנָּא. (87) עַל הַמַּס. (88) אֶת מַסְפֵּר יַחֲדוֹת הַמִּשְׁקָל הַטְעוֹנוֹת מַס, שֶׁלֹּא יִרְשׁוּם לְמַשֵּׁל עֶשֶׂר טוֹנוֹת יִבּוֹל הַשְּׂדֵה בַּמִּקּוֹם שְׁמוֹנָה.

טו. מֶלֶךְ שֶׁהָיוּ דִּינָיו, שֶׁכָּל שְׂלָא יִתֵּן הַמַּס שֶׁעַל הַשְּׂדֵה - תִּהְיֶה הַשְּׂדֵה לְנוֹתֵן הַמַּס¹⁰⁷, וְכִרְחַב עַל הַשְּׂדֵה מִפְּנֵי הַמַּס, וְכֹא זֶה וְנָתַן מַס שֶׁעָלֶיהָ לְמֶלֶךְ¹⁰⁸ וְאֲכָל פְּרוּתֶיהָ - אֵין זֶה גְּזֵל¹⁰⁹, אֲלֹא אוֹכֵל פְּרוּת¹¹⁰ וְנוֹתֵן הַמַּס עַד שֶׁיַּחֲזִירוּ הַבְּעָלִים¹¹¹; שְׂדֵין הַמֶּלֶךְ דִּין הוּא, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ¹¹².

(107) כֹּל מִי שִׁישַׁלֵּם אֶת הַמַּס, זָכָא לֵאכּוֹל אֶת פְּרוּת הַשְּׂדֵה. (108) בְּלִי שֶׁמָּכְרוּ לוֹ גְּבַאי הַמֶּלֶךְ אֶת הַשְּׂדֵה. (109) "אַרְעָא לְטַסְקָא (מַס הַקֶּרֶקַע) מִשְׁעַבְדָּא, וּמִלְכָּא אָמַר: מֵאָן דִּיהִיב טַסְקָא לֵיכּוֹל אֲרַעָא", בַּבֹּא־מִצִּיעָא עַג: (110) לֹא רַק מֵה שֶׁכָּבַר אֲכָל אֵינוּ גֹזֵל, אֲלֹא אֲנוּ מִתִּירִים לוֹ מִלְכַּתְחִילָה לֵאכּוֹל. (111) וַיִּשְׁלְמוּ אֶת הַמַּס וְהִקְרַקַע תַּחֲזוֹר לְרִשּׁוֹתָם, מִכִּיוֵּן שֶׁגְּבַאי הַמֶּלֶךְ לֹא מָכְרוּ אֶת הַקֶּרֶקַע, וְזֶה שְׁנֵתֵן הַמַּס אֲכָל אֶת הַפִּירוֹת בְּתוֹקֶף הַחוֹק הַכִּלְי: "מֵאָן דִּיהִיב טַסְקָא לֵיכּוֹל אֲרַעָא" וְלֹא קָנָה אֶת הַקֶּרֶקַע עֲצָמָה אֲלֹא הַזְכוּת לֵאכּוֹל פְּרוּתֶיהָ. (112) לְמַעַלְה הַלְכָּה יָא.

טז. וְכֹן מֶלֶךְ שֶׁגְּזַר¹¹³, שֶׁכָּל מִי שִׁתֵּן מַס הַקְּצוּב עַל הָאִישׁ¹¹⁴ יִשְׁתַּעֲבֵד בְּזֶה שְׂלָא נָתַן¹¹⁵, וְכֹא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן הַמַּס שֶׁעַל יִשְׂרָאֵל זֶה הָעֵנִי - הָרִי זֶה עוֹבֵד בּוֹ יוֹתֵר מִדִּין¹¹⁶, שְׂדֵין הַמֶּלֶךְ דִּין; אֲכָל אֵינוּ עוֹבֵד בּוֹ כְּעַבְדָּא¹¹⁷.

(113) בַּבֹּא־מִצִּיעָא עַג: (114) מַס גּוֹלְגוּלָת. (115) יַעֲבִיד אוֹתוֹ תַּמּוּרַת הַמַּס שֶׁשִּׁילֵם עֲבוּרוֹ. (116) יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהוּא רָגִיל לַעֲבֹד (רֵאָה הַגְּהוֹת הַגְּרָא בַּגְמָרָא שֶׁם). (117) כְּעַבְד כּוֹעֲנִי, כִּי כָל עַבְד עֲבָרִי אֲסוּר לְהַעֲבִידוֹ בְּדַבְּרִים שֶׁהֵם מִיּוֹחָדִים לַעֲבֹד, כְּגוֹן שִׁיּוּלִיךְ אַחֲרָיו כְּלוֹי לְבֵית הַמַּרְחָץ, אוֹ יַחְלוּץ לוֹ מִנְעָלָיו, שְׁנֵאֲמַר: לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבוֹדַת עַבְד. רֵאָה הַלְכוֹת עַבְדִּים פֶּרֶק א, הַלְכָּה ז.

יז. מֶלֶךְ שֶׁכָּתַר אֵילָנוֹת¹¹⁸ שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים וְעָשָׂה מֵהֶן גִּשְׁרִי - מִתֵּר לַעֲבֹר עָלֵיו¹¹⁹. וְכֹן אִם הָרַס בָּתִּים וְעָשָׂאן דִּרְךָ אוֹ חוֹמָה - מִתֵּר לְהַנּוֹת בָּהּ. וְכֹן כָּל כְּפִיזָא בָּהּ. שְׂדֵין הַמֶּלֶךְ דִּין¹²⁰.

(118) בַּבֹּא־קַמָּא קִיג: (119) בְּנִיגוּד לְגֹזֵל דְּקָלִים וְעָשָׂה מֵהֶן גִּשְׁרִי, שֶׁאֲסוּר לַעֲבֹר עָלָיו, לְמַעַלְה הַלְכָּה ג. (120) וְאִף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא כָּתַר אֵילָנוֹת מְכָל בְּעָלֵי הַבָּתִּים, אֵין לְרֵאוֹת בּוֹה גִּזְרָה מִיּוֹחָדָת עַל חֶלֶק מִנְתִּינֵי הַמֶּלֶךְ, מִכִּיוֵּן שֶׁהַמֶּלֶךְ לֹא פָּרַט בְּפִירוּשׁ, לְכַרוֹת אֵילָנוֹתֵיהֶם שֶׁל אֲנָשִׁים מִסּוּיִימִים וְאֵין שְׁלִיחֵי הַמֶּלֶךְ חִיבִים לְטְרוֹחַ וּלְאֲסוֹף אֵילָנוֹת בּוֹדֵדִים מְכָל בַּעַל־הַבֵּית וּבַעַל־הַבֵּית, גְּמָרָא שֶׁם.

יח. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? ¹²¹ בְּמֶלֶךְ שֶׁמְטַבְּעוֹ

1 יג. וְכֹן מֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל אֶחָד מֵעַבְדָּיו וְשִׁמְשׁוֹ מִבְּנֵי הַמְּדִינָה, וְלָקַח שְׂדֵהוּ אוֹ חֲצֵרוֹ - אֵינָה גְּזֵל⁸⁹, וּמִתֵּר 2 לְהַנּוֹת בָּהּ⁹⁰, וְהַלּוּקָה מִן הַמֶּלֶךְ - הָרִי הִיא שְׂלֹ, 3 וְאֵין הַבְּעָלִים מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִדִּין⁹¹; שְׂדֵה דִין 4 הַמֶּלְכִּים כָּלָם⁹², לָקַח כָּל מִמּוֹן שִׁמְשִׁיהֶם כְּשֶׁכּוֹעֲסִין 5 עָלֵיהֶם, וְהָרִי הַמֶּלֶךְ הַפְּקִיעַ שֶׁעֲבוּדָן⁹³, וְנַעֲשֶׂת חֲצֵר 6 זו אוֹ שְׂדֵה זוֹ כְּהַפְקָרָא⁹⁴, וְכָל הַקּוֹנָה אוֹתָהּ מִן הַמֶּלֶךְ 7 - זָכָה בָּהּ. אֲכָל מֶלֶךְ שֶׁלָּקַח חֲצֵר אוֹ שְׂדֵה שֶׁל אֶחָד 8 מִבְּנֵי הַמְּדִינָה שְׂלָא בְּדִינָיו שֶׁחֲקַק - הָרִי זֶה גְּזֵל⁹⁵; 9 וְהַלּוּקָת מִמּוֹנוֹ - מוֹצִיאִין הַבְּעָלִים מִדִּין⁹⁶. 10

(89) אִף־עַל־פִּי שֶׁלָּקַח אֶת הַשְּׂדֵה מֵאִישׁ אֶחָד בְּלִבְד כְּתוּצָאָה מְכַעַס, וּמִנְתִּינִים אַחֲרֵים שֶׁכָּעַס עֲלֵיהֶם לֹא לָקַח, אֵין לְרֵאוֹת בַּמַּעֲשֶׂה זֶה שִׁרְיוֹת לֵב, כִּי כֵן מִשְׁפָּטֵי הַמֶּלְכִּים, וְרִשְׁאֵי הוּא לוֹוֹתֵר כְּרַצּוֹנוֹ. (90) בְּקֶרֶקַע גְּזוּלָה אֲסוּר לְשׁוּם אִישׁ לִיהֲנוֹת, כִּי קֶרֶקַע אֵינָה נִגְזֹלָת וּבִרְשׁוֹת בַּעֲלֶיהָ הִיא עוֹמֶדֶת, רֵאָה לְמַעַלְה הַלְכָּה ג. (91) בְּנִיגוּד לְקוֹנָה קֶרֶקַע מִן הַגְּזוּל, שֶׁאֲפִילוֹ נִתְיַאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, הָרִי זֶה חֲזוּרָת לְנִגְזוֹל בְּלֹא דְמִים, רֵאָה לְקַמֵּן פֶּרֶק ח הַלְכָּה יד. (92) וְעַל כֵּן יֵשׁ לְהַחֲרִמָּה זֶה תוֹקֶף חוֹקִי. (93) הוּצִיא אֶת הַשְּׂדֵה אוֹ אֶת הַחֲצֵר מִיַּד הַבְּעָלִים. (94) כִּנְכָסִים לֵלֵא בַּעֲלִים. (95) מִכִּיוֵּן שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה שֶׁלֹּא לְפִי חוֹק. (96) כִּי קֶרֶקַע אֵינָה נִגְזֹלָת, וְחֲזוּרָת לְבַעֲלִים, אֲפִילוֹ מִכְרָה הַגְּזוּל וְנִתְיַאֲשׁוּ הַבְּעָלִים.

11 יד. כָּלְלוֹ שֶׁל דְּכָר⁹⁷: כָּל דִּין שֶׁיַּחֲקַק אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ 12 לְכָל וְלֹא יִהְיֶה לְאָדָם אֶחָד כְּפִנֵּי עֲצָמוֹ⁹⁸ - אֵינוּ גְּזֵל; 13 וְכָל שֶׁיַּחֲקַח מֵאִישׁ זֶה בְּלִבְד שְׂלָא כְּדֵת⁹⁹ הִידוּעָה 14 לְכָל, אֲלֹא חֲמַס אֶת זֶה - הָרִי זֶה גְּזֵל. לְפִיכָךְ, גְּבַאי 15 הַמֶּלֶךְ וְשׁוֹטְרֵיו¹⁰⁰ שֶׁמוֹכְרִים הַשְּׂדוֹת בְּמַס הַקְּצוּב עַל 16 הַשְּׂדוֹת¹⁰¹ - מִמְּכָרָן מִמְּכָרָן¹⁰²; אֲכָל מַס שֶׁעַל כָּל 17 אִישׁ וְאִישׁ¹⁰³ אֵינוּ גּוֹבֶה אֲלֹא מִן הָאָדָם עֲצָמוֹ¹⁰⁴, 18 וְאִם מָכְרוּ הַשְּׂדֵה בְּמַס שֶׁעַל הָרֵאשׁ - הָרִי זֶה אֵינוּ 19 מִמְּכָרָן¹⁰⁵, אֲלֹא אִם כֵּן הָיָה דִין הַמֶּלֶךְ כֶּף¹⁰⁶.

(97) זֶהוּ סִיכּוֹם שֶׁל שְׁלוֹשׁ הַהֲלָכוֹת הַקּוֹדְמוֹת. (98) אֲבָל חוֹקִים שִׁישׁ בֵּהֶם הַפְּלִיָּה בֵּין נִתְיַנֵּי הַמֶּלֶךְ, כְּגוֹן שֶׁהִטִּיל מַסִּים מִיּוֹחָדִים עַל קְבוּצָה מִסּוּיִמָּה, עַדָּה מִסּוּיִמָּה אוֹ אֻמָּה מִסּוּיִמָּה, וְכֵן אִם גִּזַּר עֲלֵיהֶן גִּזְרֵי מִיּוֹחָדוֹת, אֵין לְחוֹקִים אֵלֶּה וּלְגִזְרֵי אֵלֶּה תוֹקֶף חוֹקִי. דִּין זֶה מוֹגֵדֵר בַּסְּפָרוֹת הַפּוֹסְקִים בַּמִּשְׁפָּט קֶצֶר: "גּוֹלְגוּתָא דְּמַלְכוּתָא - לֹא דִינָא". (99) שֶׁלֹּא כַּחוֹק. (100) הַמְּגִינִים בְּכוּחַ עַל גּוֹבֵי הַמֶּלֶךְ. (101) מִפְּנֵי שֶׁבַעַל הַשְּׂדֵה לֹא שִׁילֵם אֶת מַס הַקֶּרֶקַע, בַּבֹּא־

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ד' אייר - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 - חֵיב לִסְטִים עֹבֵד פּוֹכְכִים אוֹ מוֹכֵס עֹבֵד פּוֹכְכִים - חֵיב
לְהַחְזִיר, שְׁסֵתָם הַדָּבָר שֶׁלֹּא נִתְּנָאָשׁוּ הַבְּעָלִים; וְאִם
יָדַע בְּוֹדָאֵי שְׁנִיתָאָשׁוּ - הָרִי אֵלָיו שְׁלוֹ. וּמִפְּנֵי מָה
סֵתָם לִסְטִים יִשְׂרָאֵל נִתְּנָאָשׁוּ הַבְּעָלִים וְסֵתָם הָעֹבֵד
פּוֹכְכִים לֹא נִתְּנָאָשׁוּ? מִפְּנֵי שֶׁהַבְּעָלִים יוֹדְעִים,
שֶׁהָעֹבֵדֵי פּוֹכְכִים מַחְזִירִין מִיַּד הַגָּזֵלָן אֶף עַל פִּי
שְׁאִין שֵׁם עֲדִים שְׁגָזָל, אֲלֵא בְּרִאיוֹת רְעוּעוֹת¹⁸
וּבִאמֹד הַדַּעַת¹⁹.

(15) בבא-קמא קיד. (16) אם לא ידוע אם נתייאו או לא.
(17) דינו כלִיסטים, ראה למעלה פרק ה, הלכה יא.
(18) בניגוד לדיני ישראל שאין מוציאים ממון אלא בעדות
וראיות ברורות, טעם זה מובא בגמרא שם. (19) בהשערה.

ד. שְׁחָלִים²⁰ הַצּוֹמְחִים בְּתוֹךְ הַפִּשְׁתָּן, הַמְלַקְטָן
כְּשֶׁהֵן לַחִין - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גָּזֵל, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִפְּסִידִין
הַפִּשְׁתָּן²¹ שֶׁל פֶּעַל הַשָּׂדֶה. וְאִם יָכֹשׁוּ - אֲסוּרִין
מִשּׁוּם גָּזֵל, שֶׁכֹּכֵר הַפְּסִידוֹ מִהַ שֶׁהִפְסִידוֹ²². וְאִם הָיוּ
עַל הַגָּבֹל²³ - אֲסוּרִין אֲפִלּוּ כְּשֶׁהֵן לַחִין²⁴.

(20) מִין יֶרֶק שֶׁטַעְמוֹ חָרִיף, הַגָּדֵל בֵּין הַפִּשְׁתָּן, בְּבִא-מִצִּיעָא
קז. (21) שְׁדִמּוֹ מְרֻבִּים מְדַמֵּי הַשְּׁחָלִים. (22) וּמִכָּאן
וְלִהְיָב לֹא יִפְסִידוּ יוֹתֵר, מִכִּין שֶׁכֹּכֵר יָכֹשׁוּ, וְהַבְּעָלִים רוֹצִים
בְּקִיּוּמָם. (23) שֶׁל עֲרוּגַת הַפִּשְׁתָּן וְלֹא בְּתוֹךְ הַפִּשְׁתָּן.
(24) מִפְּנֵי שֶׁאֵינֶם מִפְּסִידִים.

ה. כֹּכֵר בְּאַרְנוֹ בְּנִזְקֵי מָמוֹן²⁵, שֶׁהַמוֹצִיא תִּבְנוֹ²⁶
וְקָשׁוֹ²⁷ לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים²⁸ - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גָּזֵל²⁹.
אֲבָל הַמוֹצִיא הַגָּלָל³⁰ לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, בֵּין בְּשַׁעַת
הַוָּצֵאת זָבָלִים³¹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּשַׁעַת הַוָּצֵאת זָבָלִים -
חֵיבִין עֲלֵיהֶם³² מִשּׁוּם גָּזֵל³³.

(25) פרק יג, הלכה יד. (26) זה שנשאר אחר הדישה.
(27) מה שנשאר בקרקע אחר הקצירה. (28) כדי שידוש
ויעשו לו זבל. (29) מותר לכל אדם לקחתם לעצמו, משום
שאסור לאדם להוציא תבנו וקשו לרשות הרבים. מכיון
שבני אדם מתחלקים בהם וניזוקים, ואם הוציא קנסוהו
חכמים שיהיו כהפקר, וכל הקודם בהם זכה. (30) צואת
הבקר, "כדי שיהיה נשוף ברגלי אדם ורגלי בהמה", שם
הלכה טו. (31) שמותר לו להוציא את הגלל. (32) אם בא
אחר ונטל את הגללים. (33) כיון שאין בו שבח אם נדוש
לא קנסו בו, בניגוד לתבנו וקשו שמשבחים ונעשים זבל
ו"קנסו גופן משום שבחן".

ו. מִי שֶׁנִּתְחַלְפוּ לֵא³⁴ פְּלִי³⁵ בְּכָלִים אַחֲרִים בְּבִית
הָאָבֶל אוֹ בְּבִית הַמִּשְׁתָּה³⁶ - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן
עַד שִׁיבֹא הָלֶה³⁷ וְיַחְזִיר³⁸ וְיִטֵּל אֶת שְׁלוֹ. נִתְחַלְפוּ
לֹא בְּבִית הָאֶמֶן³⁹; אִם אִשְׁתּוֹ וּבְנֵיו שֶׁל אֶמֶן⁴⁰ נִתְּנוּ
לוֹ, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ הָאֶמֶן וְאָמַר לוֹ: טַל פְּלִי⁴¹ - הָרִי
זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד שִׁיבֹא הָלֶה וְיַחְזִיר וְיִטֵּל אֶת
שְׁלוֹ. אָמַר לוֹ הָאֶמֶן: טַל פְּלִי זֶה - הָרִי זֶה יִשְׁתַּמֵּשׁ
בּוֹ עַד שִׁיבֹא הָלֶה וְיַחְזִיר וְיִטֵּל אֶת שְׁלוֹ; שְׁמָא פְּלִי

1 יוֹצֵא¹²² בְּאוֹתָן הָאֲרָצוֹת¹²³; שֶׁהָרִי הִסְפִּימוּ עָלָיו בְּנֵי
2 אוֹתָהּ הָאָרֶץ, וְסִמְכָה דַּעְתָּן¹²⁴ שֶׁהוּא אֲדוֹנֵיהֶם וְהֵם
3 לוֹ עֲבָדִים. אֲבָל אִם אֵין מִטְּבַעוֹ יוֹצֵא - הָרִי הוּא
4 כְּגֻזֵּלָן פֶּעַל זְרוּעֵי¹²⁵, וְכִמוֹ חֲבוּרָת לִסְטִים הַמְזִינִין¹²⁶
5 שְׁאִין דִּינֵיהֶם דִּין, וְכֵן מִלֵּךְ זֶה וְכָל עֲבָדָיו¹²⁷ גִּזְלָנִין
6 לְכָל דָּבָר.

(121) שְׁדִין הַמֶּלֶךְ דִּין. (122) עוֹבֵר לְסוּחָר. (123) שְׁעָלִיָּהן
הוּא מוֹלֵךְ. (124) בְּטַחוּ בּוֹ. (125) הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכּוֹחַ פִּיִּסִּי.
(126) הַנוֹטְלִים בְּכּוֹחַ הַנִּשְׁקָא. (127) כְּגוֹן עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ הַגּוֹבִים
וְהַשּׁוֹטְרִים.

פֶּרֶק שְׁעִי

(1) נִתְבָּאֵרוּ בּוֹ מִשְׁפָּטֵי הַדְּבָרִים שִׁישׁ בָּהֶם מִשּׁוּם גָּזֵל, שֶׁהִיא
בִּאפְשָׁר לומר שאֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גָּזֵל, וְנִמְשָׁךְ לִזֶּה מִהַ שֶׁאִסּוּר
חֻכְמִים מִשּׁוּם גָּזֵל.

7 א. קוֹרוֹת וְאֶבְנִים² וְעֵצִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁשִּׁטְפָם
8 הִנָּהֵר: אִם נִתְּנָאָשׁוּ הַבְּעָלִים³ מִהֵן - הָרִי אֵלָיו
9 מִתְּרִין⁴, וְהֵן שֶׁל מִצִּילָן; וְאִם אֵינּוּ יוֹדְעִים⁵ אִם נִתְּנָאָשׁוּ
10 אִם לֹא נִתְּנָאָשׁוּ - חֵיב לְהַחְזִיר; וְאֵין צְרִיךְ לומר⁶
11 אִם הָיוּ הַבְּעָלִים מְרֻדְפִין אַחֲרֵיהֶם⁷.

(2) בְּבִא-מִצִּיעָא כב. וְתוֹסַפְתָּא כְּתוּבָת פֶּרֶק ח. (3) אִם יָדוּעַ
שֶׁהַבְּעָלִים כָּבֵר נִתְּנָאָשׁוּ. זוֹהִי הַגִּירָסָא בְּתוֹסַפְתָּא שֵׁם: "אִם
נִתְּנָאָשׁוּ הַבְּעָלִים הָרִי אֵלָיו שְׁלוֹ", וְלֹא כְּגִירָסָא רש"י בְּגִמְרָא
שֵׁם "מִפְּנֵי שֶׁנִּתְּנָאָשׁוּ הַבְּעָלִים". (4) וְאֵין בָּהֶם מִשּׁוּם
אִסּוּר גָּזֵל. (5) כְּגוֹן שֶׁהָיוּ הַבְּעָלִים בְּמִקּוֹם אַחֵר, וְיָדוּעַ
אִמְנָם שֶׁשִּׁטְף נָהַר אֶת הַקּוֹרוֹת, אֲבָל הַמִּצִּיל אֵינּוּ יוֹדְעַם
הַתִּיּאָשׁוּ. רָאָה תוֹסַפְתָּא שֵׁם. (6) שֶׁחֵיב לְהַחְזִיר. (7) כְּדִי
לְהַצִּילָם. זֶה מוֹכִיחַ שֶׁלֹּא נִתְּנָאָשׁוּ. דּוּגְמָא זֹו מוֹכֵבָת
בְּתוֹסַפְתָּא שֵׁם.

12 ב. לְפִיכָף, הַמִּצִּיל מִן הִנָּהֵר⁸ וּמִזִּטּוֹ שֶׁל יָם⁹
13 וּמִשְׁלֹלֵיתוֹ שֶׁל נָהָר¹⁰ וּמִן הָעֹבֵד פּוֹכְכִים¹¹ וּמִן
14 הַדִּלְקָה וּמִן הָאָרִי וּמִן הַדֵּב וּמִן הַנֶּמֶר וּמִן
15 הַבְּרָדָס¹²: אִם יָדַע בְּוֹדָאֵי שְׁנִיתָאָשׁוּ הַבְּעָלִים¹³ -
16 הָרִי אֵלָיו שְׁלוֹ, וְאִם לֹא יָדַע - יַחְזִיר¹⁴.

(8) מִשְׁנָה בְּבִא-קָמָא קיד. (9) מִקְרָעִית הֵים בְּמִקּוֹמוֹת
הַנִּשְׁטָפִים עַל-יְדֵי מִי הֵים כְּשֶׁהֵם עוֹלִים, בְּבִא-מִצִּיעָא כד.
(10) כְּשֶׁהַנְּהָרוֹת גּוֹאִים ע"י גְּשָׁמִים מְרֻבִּים, הֵם עוֹבְרִים עַל
גְּדוֹתֵיהֶם וְשׁוֹלִלִים כָּל מָה שְׁמוּצָאִים בְּדִרְכָם, שֵׁם.
(11) מִקְבִּיל לְמִצִּיל מִן הַגִּיּוֹס. (12) בְּבִא-מִצִּיעָא כד.
(13) כְּגוֹן שֶׁשִּׁמְעַם מִפִּיהֶם, אוֹ שֶׁאֵין כָּל אִפְשָׁרוֹת לְהַצִּיל,
וּבּוֹדָאֵי נִתְּנָאָשׁוּ הַבְּעָלִים (שֵׁם, וְרָאָה מְגִיד-מִשְׁנָה).
(14) כְּגוֹן שִׁישׁ אִפְשָׁרוֹת לְהַצִּיל, וְאִפִּילוֹ עַל-יְדֵי הַדַּחֲק. יַחְזִיר,
כִּי יִתְּן שֶׁהַבְּעָלִים לֹא נִתְּנָאָשׁוּ וּמִקּוּוִים לְהַצִּיל כִּשֵּׁם שֶׁזֶה
הַצִּיל.

17 ג. הַמִּצִּיל מִיַּד לִסְטִים¹⁵ יִשְׂרָאֵל - הָרִי אֵלָיו שְׁלוֹ,
18 מִפְּנֵי שְׁסֵתָם הַדָּבָר¹⁶ שְׁנִיתָאָשׁוּ הַבְּעָלִים; וְאִם יָדַע
19 שֶׁלֹּא נִתְּנָאָשׁוּ - חֵיב לְהַחְזִיר. אֲבָל הַמִּצִּיל מִיַּד

שלו הן. (60) ואף-על-פי שגזל עכו"ם אסור - אין חוששים ליונים שבשובביהם, מכיון שמן התורה הן הפקר, ובישראל גזרו חכמים מפני דרכי שלום, אבל לא בשל עכו"ם. (61) כל הדוגמאות הללו בגמרא שם. (62) של היישוב. (63) ודרך השוכנים הן מגיעות למרחק גדול.

ט. מרחיקין⁶⁴ את השוכף⁶⁵ מן העיר⁶⁶ חמשים⁶⁷ אמה⁶⁸. ולא יעשה אדם שוכף בתוך שדהו⁶⁹ אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח⁷⁰, כדי שלא ימשכו הגוזלות ויפסידו בשדות ויאכלו משל אחרים. ואם לקחו⁷¹ מאחר, אפילו הנה בינו ובין תחלת שדה חברו בית רבע בלבד⁷² - הרי הוא בחזקתו⁷³, ואין מחזיקין אותו להרחיק⁷⁴.

(64) משנה בבא-בבא-בבא כג. (65) מגדל יונים. (66) כדי שלא יאכלו זרעוני גינות העיר. (67) אף-על-פי שהיונים מרחיקות לעוף עד ארבעה מילין (ראה הלכה ח), מסתפקים כאן במרחק חמשים אמה, כי כריסיהן מתמלאות בגרעינים שמוצאות תוך חמשים אמה, ולא יאכלו בגינות העיר המרוחקות מהן חמשים אמה ויותר, גמרא שם. (68) אפילו במרחק רב מן העיר. (69) אם חמשים אמה מן השוכן לכל רוח הן עדיין בשטח שדהו. (70) את השדה. (71) שטח שאפשר לזרוע בו רובע הקב, והוא עשר אמות וחמישית האמה בקירוב לכל רוח. (72) שהרי הוחזק כבר ביד המוכר. (73) משדהו של המוכר.

י. המשחקין בקבאי⁷⁴ כיצד? אלו המשחקים בעצים או בצרורות⁷⁵ או בעצמות וכיוצא בהן⁷⁶, ועושים תנאי ביניהם, שכל הנוצח את חברו באותו שחק יקח ממנו כף וכף - הרי זה גזל מדבריהם⁷⁷. אף על פי שברצון הבעלים לקח⁷⁸, הואיל ולקח ממנו חברו בתנאי⁷⁹ דרך שחק והתול⁸⁰ - הרי זה גזל. וכן המשחקים בבבאי או בתנאי או בעופות⁸¹, ועושים תנאי, שכל שתנצח בהמתו⁸² או תרוץ יותר יקח מחברו כף וכף. וכל כיוצא בדברים אלו. הכל אסור⁸³, וגזל מדבריהם הוא.

(74) למעלה הלכה ז, וסנהדרין כה: (75) אבנים קטנות. (76) "קליפי אגוזים", גמרא שם. (77) כדעת חכמים במשנה, לפי פירושו של רמי בר חמא, שם כד: (78) וסתם גזול זה הלוקח ממונו של אדם בחזקה, ראה למעלה פרק א, הלכה ג. (79) בלי שנתן לו מה שהוא תמורתו, כנהוג במקח וממכר. (80) ולא תמנה בלב שלם ומתוך גמירות הדעת. (81) תוספתא סנהדרין פרק ה הלכה ב, ובבלי שם כה: (82) במאבק נגד בהמת חברו. (83) בין אם נשוא המשחק הוא קוביות, ובין שהוא בעל חי, בין שזו התחרות בכוח או בריצה, ובין שזו התחרות בזריזות או גורל.

יא. והמשחק בקבאי עם העובד פוכבים - אין בו אסור גזל⁸⁴, אבל יש בו אסור עוסק בדברים בטלים; שאין ראוי לאדם שיעסק כל ימיו אלא בדברי חכמה ובישבוש של עולם⁸⁵.

1 של אמן הוא⁴², או בעל הפלי צוה את האמן למקרו
2 לו⁴³. וכן כל כיוצא בזה.

(34) בבא-בבא-בבא מו. (35) בגדיו. (36) שמרובים שם האנשים, ומחליפים בטעות את הבגדים. (37) זה שהחליף. (38) את הבגד שנטל בטעות. (39) מסר לו בגד לתיוקן וקיבל אחר במקומו. (40) יתכן שבטעות נתנו, ועל כן אסור להשתמש. (41) ומכיון שהכלי איננו שלו, משמע שטעה האומן, על כן אל ישתמש. (42) והוא מוסרם לו מדעת עד שיקבל בחזרה את כליו שמסר בטעות לאחר. (43) ובטעות מכר את של זה, ועל כן הוא מוסר לו בידועים את הכלי עד שיקבל חזרה את הכלי שמכר בטעות.

3 ז. דברים הרבה⁴⁴ אסרו חכמים משום גזל⁴⁵,
4 והעובר עליהן - הרי זה גזלן מדבריהם⁴⁶. בגזל⁴⁷
5 מפריו יונים והמשחקים בקבאי⁴⁸. מפריו יונים
6 כיצד? לא יפריח אדם בתוך היישוב⁴⁹, שיהי לוקח
7 ממנו אחרים שלא פדין, מפני שמשלח זכר ונביא
8 נקבה משוכף אחר או נקבה ותביא זכר⁵⁰. ולא יונים
9 בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה
10 ובהמה⁵¹ - הרי זה גזלן מדבריהם.

(44) ועל אלה מדובר, החל מהלכה זו עד סוף הפרק. (45) אף-על-פי שאינם לוקחים את הממון בחזקה, ואינם גזל ממש, ראה למעלה פרק א, הלכה ג. (46) מדרבנן, בניגוד ללוקח בחזקה שהוא גזלן מדאורייתא. (47) משנה, סנהדרין כד: (48) ראה לקמן הלכה י. (49) שסתם יונים יש להן בעלים. (50) בגמרא שם כה. ישנם שני פירושים: (א) מירוצ יונים, וזה שיונתו מגיעה ראשונה למטרה - מקבל סכום כסף מחברו, (ב) זה שרבינו מביאו בהלכה זו. הפירוש השני נראה לרבינו יותר, מכיון שלפי הפירוש הראשון הרי זה נכלל בדין משחק בקוביא, אף-על-פי שבעל פירוש זה קובע הבדל בין מפריו יונים ובין משחק בקוביא, נתקבל על דעת רבינו הפירוש השני. וראה מאיר לסנהדרין עמוד 86. (51) ברייתא שם כה:

11 ח. וכן אסרו חכמים⁵² לצוד יונים⁵³ בתוך היישוב,
12 מפני שהן של אחרים⁵⁴. ואין פורשין נשפין⁵⁵
13 ליונים, אלא אם כן הרחיק מן היישוב ארבעה
14 מילין⁵⁶. ואם היה ישוב פרמים⁵⁷ - אפילו מאה מיל
15 לא יפרש, שהיונים של בעלי פרמים הם⁵⁸. וכן לא
16 יפרש בתוך השוכבין, אף על פי שהן שלו⁵⁹ או של
17 עובד פוכבים⁶⁰ או של הפקדן⁶¹, ואף על פי שהרחיק
18 מן היישוב מאה מיל, מפני שהיונים⁶² באות לישוב
19 השוכבין⁶³.

(52) משנה בבא-בבא-בבא עט: (53) עלידי העמדת מלכודות. (54) ולא של הפקר. (55) מלכודות לצוד צפרים. (56) שמונת אלפים אמה. במרחק פחות מארבעה מילין אסור, כי מגיעות לשם יוני השוכבים. (57) דברי רב יוסף, שם פג. (58) והן הולכות מכרם לכרם למרחק גדול. (59) ואין לחשוש ליוני שוכבים שלא ילכדו ברשתות, שהרי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ה' אייר - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 84) מכיון שלוקח ממון ברצון הגוי, וחכמים אסרו רק בממון של ישראל. 85) במלאכה ובעבודת האדמה. איסור זה קיים גם במשחק בקוביא בלי ממון.
- 1 יב. מצודות חיה ועופות⁸⁶ ודגים שגפלו מיני החיה
2 לתוף המצודה, ובא אחר ונטלן - הרי זה גזל
3 מדבריהם⁸⁷, מפני שעדיין לא הגיעו ליד הזוכה⁸⁸
4 בזה.
- 86) משנה, גיטין נט: 87) מתקנת חכמים מפני דרכי שלום, שלא יבוא לידי ריב. 88) ועל כן עדיין לא זכה, ואין זה גזל מדאורייתא. הגמרא מפרשת (שם) שמדובר במצודות בלי תוך, ועל כן לא זכו הבעלים עד שיגיעו החיות לידו ממש. אבל כשיש להן תוך, קנו הבעלים, כי כליו של אדם קונים לו בכל מקום.
- 5 יג. נהר המושף⁸⁹ ומעינות הנובעין - הרי הן של
6 כל אדם⁹⁰. עני המנקף בראש הזית⁹¹ זיתים של
7 שכחה⁹², ובא עני אחר ונטלן מעל הארץ - הרי זה
8 גזל מדבריהם⁹³. ואם היה העני מקפץ בידו⁹⁴ בראש
9 הזית ומשליף לארץ - הרי זה גזל גמור⁹⁵; שהרי
10 הגיעו ליד הזוכה בזה.
- 89) עירובין מו. 90) ולא של האדם שהנהר עובר בתוך רשותו, ולפיכך אין בהם משום גזל. 91) העני עומד בראש הזית וחובט את הזיתים, והם נופלים למטה על הארץ, משנה גיטין נט: 92) ששכחום הבעלים, ושייכים לעניים. 93) מפני דרכי שלום, ולא מן התורה. כי עדיין לא הגיעו הזיתים ליד המנקף, ולא זכה בהם. 94) שם סא. 95) והמנקף יכול להוציאו מידו בדיינים.
- 11 יד. הדבורים⁹⁶ אינן ברשותו של אדם⁹⁷ כמו
12 תרנגולים ואנזים, ואף על פי כן יש בזה קנן
13 מדבריהם⁹⁸. והגזל נחיל דבורים⁹⁹, או שמנעו
14 מבעליו¹⁰⁰ אם בא¹⁰¹ לרשותו - הרי זה גזל
15 מדבריהם. לפיכך¹⁰², מי שיצא נחיל של דבורים
16 מרשותו ושכן ברשות חברו - יש לבעל הנחיל¹⁰³
17 להלף בתוף שדה חברו¹⁰⁴ עד שיטל את נחילו. ואם
18 הזיק - משלם מה שהזיק. אבל לא יקץ את שוכה¹⁰⁵
19 על מנת לתן דמים¹⁰⁶.
- 96) בבא-קמא קיד. 97) והפקר הן. 98) מפני דרכי שלום, שם קיד: אמרו "קנין דרבנן הוא". 99) קבוצת דבורים עם האם (המלכה). 100) מלקחתה. 101) הנחיל. 102) משנה, שם קיד. 103) רשות. 104) אף-על-פי שידוע שזיק את התבואה או את הנטיעות. 105) ענף. 106) נתיישבו הדבורים על ענף חבירו, וירא ליטלן אחת אחת שלא תברחנה, לא יקוץ את הענף כדי להוליכן כולן ביחד, ואפילו על-מנת ליתן דמים, מכיון שלא יצמח ענף אחר במקומו, הרי זה נזק שלא ניתן לתקן.
- 20 טו. נאמנת אשה או קטן¹⁰⁷ לומר: מכאן יצא נחיל
21 זה¹⁰⁸. והוא¹⁰⁹, שיהיו משיחין לפי תמון¹¹⁰, ויהיו
- 22 הפעלים מרדפיין¹¹¹ אחר הנחיל ושואלים היכן
23 חזנה. ואף על פי שאין אשה או קטן פני עדות,
24 הואיל וקנן דבורים מדבריהם¹¹², האמינו אותם
25 בו¹¹³.
- 107) משנה, שם קיד. 108) וזה שלרשותו נכנס הנחיל, חייב להחזירו לבעליו. 109) בתנאי. 110) ושמענו אותם - מבלי שנשאלו - אומרים: מכאן יצא נחיל זה, אבל אם התובע את הנחיל מביא אותם כעדים, ובעל המקום שבו נמצא הנחיל מכחישם - אינם נאמנים. 111) שרגלים לדבר שהנחיל שלו, שם קיד: 112) ואפילו אם יטול נחיל שאינו שלו, אין בזה משום גזל דאורייתא. 113) אבל אם זה היה גזל ממש, לא היו נאמנים, אפילו כשהם משיחים לפי תומם.
- 26 טז. כל מי שיש בידו גזל של דבריהם - אינו יוצא
27 מידו בדינין¹¹⁴. וכן אם כפר בו ונשבע¹¹⁵ - אינו
28 מוסיף חמש כמו שמוסיף על הגזל הגמור¹¹⁶.
- 114) זה נקרא גזל משום שאסרו החכמים לקחתו, אבל אם עבר ולקח ושכנגדו תובעו בדין, אין כוח ביד הדיינים להוציאו מידו, כי אין לבעלים קנין בהם מן התורה, גיטין סא. 115) לשקר. 116) ויקרא ה, כד. ואפילו אם רוצה לצאת ידי שמים - אינו מוסיף חומש.

יום שישי ה' אייר ה'תשע"ט

פרק שביעי

1) נתבארו בו דיני הגזל ותבעוהו וכפר ונשבע, שהוא חייב בקרן וחומש ואשם, ונתבארו בו הדינים בין בשהגזל קיים בין בשאין הגזל קיים.

א. כל מי שנתחייב ממון לחברו הישראלי³ וכפר בו ונשבע על שקר⁴ - הרי זה חייב להחזיר לו הקרן שקפר בו ותוספת חמש וחייב בקרבן⁵. והוא הנקרא אשם גזלות⁶.

2) משנה בבא קמא קג: 3) כי כתוב בתורה (ויקרא ה, כא) "וכיחש בעמיתו", ועיין להלן הלכה ז. 4) ויקרא שם, כב. 5) לכפר על שבועת השקר. 6) ככתוב "ואת אשמו יביא אלה" (שם כה). ונקרא "אשם" על שום "והיה כי יחטא ואשם" (שם, כג).

ב. אחר הגזל⁷ או העושה⁸ או הגונב¹⁰, או שהלוהו או שהפקיד אצלו או מצא אבדה וכחש בה, או שהיתה ביניהן שתפות¹¹ ונשאר לו אצלו ממון, או שעשה לו מלאכה ולא נתן לו שכרו¹². כללו של דבר: כל שאלו הודה חייב לשלם¹³ בדין¹⁴, וכפר ונשבע - משלם קרן וחמש; שנאמר: וכחש בעמיתו בפקדון¹⁵.

7) בחזקה, ויקרא ה, כא. 8) אחד ... או, פירושו: בין ובין. 9) המעכב בידו ממון חבירו שהגיע לידו ברצון

קכב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ה' אייר - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולבין שהיורש משלם קרן בלבד (הלכה ו). (30) כי "אין כפרה למתים" (ראה רש"י בבא קמא ד: דיבור המתחיל ופטורין מן האשם).

- 16 ז. הנשבע לעובד פוככים³¹ - משלם את הקרן ואינו חיב בחמש; שנאמר: וכחש בעמיתו³². וכן הגזול פחות משנה פרוטה וכפר ונשבע - אינו חיב בחמש; שאין פחות משנה פרוטה ממוין³³. כמה הוא החמש? אחד מארבעה בקרן³⁴. שאם גזל שנה ארבעה ונשבע - משלם חמשה. ואם היתה הגזלה קיימת - מחזיר אותה³⁵ ונותן דמי רכיבי שלה.

(31) היה חייב ממון לגוי וכפר בו ונשבע על שקר. (32) המלה "עמיתו" נדרשת כשתי מלים: "עם - איתו". כלומר, "עם - איתו", כלומר, "עם שאיתך בתורה ובמצוות", להוציא גוי שאינו חייב במצוות (וראה בבא מציעא נט. ושבועות ל.). (33) משנה בבא קמא קג. "הגזול את חבירו שווה פרוטה" וגמרא שם קה. (ראה למעלה פרק א, הלכה ו). (34) זה נקרא "חומש מלבר", כלומר על ארבעה רבעים של הקרן הוא מוסיף רבע הקרן, שהוא חומש מחמשת הרבעים ביחד. זוהי מסקנת הגמרא בקשר למעשר שני, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (ויקרא כז, לא). מכאן לומד רבינו על חומש גזל, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (שם ה, כד. ראה בבא מציעא נד.). (35) ולא דמיה, אף על פי שנתייאשו הבעלים לאחר שכפר הגזולן ונשבע לשקר (ראה למעלה פרק ב, הלכה א-ב).

- 23 ח. אין הנשבע על פפירת ממוין משלם חמש עד שיודעה מעצמו³⁶, אבל אם באו עדים³⁷ והוא עומד בכפירתו - משלם הקרן בלבד על פי עדים, ואינו משלם את החמש; שהחמש עם הקרן לכפרה הם באים, ואינו מביאם אלא על פי עצמו³⁸.

(36) משנה בבא קמא קח: "הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם". דין זה מקורו בכתוב (במדבר ה, ז): והתוודו את חטאתם ... וחמישיתו יוסף עליו (ראה פירוש המשניות לרבינו למשנה הנזכרת. שלכאורה משמע מדבריו שלמדו דין זה מהכתוב: והיה כי יחטא ואשם ולא ביאר כיצד, וראה פירוש רש"י לכתוב הנ"ל בתורה). (37) שגזל. (38) כלומר, שהודה וחזר בתשובה.

- 28 ט. הגזול את חבירו, אף על פי ששכפר בו³⁹, הואיל ולא נשבע⁴⁰, אם חזר והודה - אינו חיב לרדף אחר הבעלים⁴¹ עד שיחזיר להם ממוין שבידו, אלא יהא ביד הגזול עד שיכבאו הבעלים ויטלו שלהן. אבל אם נשבע על שנה פרוטה⁴² ונמלה - חיב לרדף אחר הבעלים עד שיחזיר להם, אפילו הם באי היס⁴³; מפני שכבר נתיאשו מאחר שנשבע, ואינן באין עוד לתבעו.

(39) לאחר שתבע ממנו את ממונו. (40) לא נתייאש הנגזל, וישוב לתבוע ממנו את הגזילה. (41) כי הבעלים יבואו אליו. (42) שם. פחות משווה פרוטה אין בה חובת השבת

הבעלים (שם). ראה למעלה פרק א, הלכה ד. (10) הלוקח ממון אדם בסתר, ואין הבעלים רואים, ראה הלכות גניבה, פרק א הלכה ג. (11) ככתוב (שם, כא) "או בתשומת יד" שפירושה שותפות, ראה שם אונקלוס ואבן עזרא. (12) מקרה זה בכלל "עושק" הוא, ראה למעלה פרק א, הלכה ד. (13) למעט קנס, כגון כפל, שאילו הודה פטור מלשלם בהתאם לכלל "מודה בקנס פטור", שבועות לו: (14) ולא לצאת ידי שמים בלבד, השווה משנה וגמרא בבא מציעא לו: (15) דוגמא של ממון שהמודה בו חייב לשלם בדין.

- 1 ג. כמה דברים אמורים¹⁶? פשהיה חיב לשלם מחמת עצמו¹⁷; אבל אם היה חיב לשלם מחמת אביו - אינו משלם חמש¹⁸. כיצד? כגון שגזל אביו או גנב או ששהיה חיב לאחרים, והבן יודע¹⁹, וכפר הבן ונשבע, ואחר כך הודה - משלם הקרן בלבד²⁰; שנאמר: אשר גזל²¹ - על גזלו הוא מוסיף חמש, ואינו מוסיף חמש על גזל אביו.

(16) שחייב לשלם חומש. (17) כגון שהוא עצמו גזל, או לווה. (18) אף על פי שהבן נשבע לשקר, בבא קמא קד: אם אינו יודע מובן מאילו שהוא פטור מחומש, כי אין זו שבועת שקר, ראה שם קה. (20) אבל את הקרן הוא חייב לשלם, אף על פי שאין הגזילה קיימת, כי דמי הגזילה חוב הם על אביהם, וגובים אותם מן הנכסים שהשאר לבניו (ראה למעלה פרק ה הלכה ה-ו). (21) מלים אלה מיותרות, כי מספיק היה לכתוב "והשיב את הגזילה", ומשום כך להדגשה באו, שתשלום חומש, בא אך ורק על גזילה שהוא עצמו גזל, בבא קמא קד:

- 8 ד. כמה דברים אמורים²²? בשאין הגזלה קיימת²³; אבל אם גזל אביו ומת, והגזלה קיימת²⁴, וכפר היורש²⁵ ונשבע, ואחר כך הודה - משלם קרן וחמש.

(22) שהבן אינו משלם חומש, אפילו כפר ונשבע והודה. (23) ואפילו כשהגזול הניח קרקע והיא משועבדת לדמי הגזילה, והבן חייב לשלם כמו שנכתב למעלה בפרק ה הלכה ה, אף על פי כן אין לחייבו בחומש, כי הוא אינו חייב מחמת עצמו שהרי הוא לא גזל אלא אביו. (24) ומוטלת על היורש החובה להחזיר את הגזילה. (25) כפר בממון שהוא חייב בו מחמת עצמו.

- 12 ה. גזל האב ונשבע האב והודה²⁶ ואחר כך מת - הרי היורש משלם קרן וחמש.

(26) ונתחייב בקרן ובחומש בחייו.

- 14 ו. גזל ונשבע ומת²⁷, והודה היורש²⁸ - משלם הקרן בלבד. ובין כך ובין כך²⁹ היורש פטור מן האשם³⁰.

(27) ומכיוון שלא הודה, לא נתחייב בחומש. (28) ומכיוון שלא נשבע לשקר, לא נתחייב בחומש אפילו כשהגזילה קיימת. (29) בין שהיורש משלם קרן וחומש (הלכה ה),

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ה' אייר - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קבג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הראשונה כפר בקרן וכעת כפר בחומש, וטען שכבר שילם. (56) גם בנוגע לדין שיוליך אחריו, השווה ההלכה הקודמת. (57) לשון רבים. (58) אם יכפור בו וישיב לשקר ויודה, לא יתחייב בחומש נוסף, כשם שהגזול פחות משווה פרוטה וכפר ונשבע אינו חייב בחומש, ראה למעלה הלכה ז.

יג. מי שהיה אצלו פקדון, וטען שאבד ונשבע, ויחזר והודה שהוא אצלו, ויחזר וטען שאבד ונשבע, ויחזר והודה שהוא אצלו - משלם חמש לכל שבועה ושבועה עם הקרן האחד; שנאמר: ויחמשתיו יסף עליו - מלמד, שהוא משלם כמה חמשתין על קרן אחד.⁵⁹

(59) "התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת", מימרא של רבא שם. ואינו חייב קרן על כל שבועה ושבועה. גם זה לומדים מאותו הכתוב "וחמישיתיו" היינו קרן אחת, וגם נאמר "עליו" ולא "עליהם".

פרק שמיני

(1) נתבאר בו דיני הגזול ותבעוהו וכפר בו ונשבע הגזול, מהו דינו עם היורשים של הגזול, ובין כשאינו לו יורשים, כגון גזל הגר, וכל משפטי זה הענין על השלמות.

א. הגזול את חברו ומת הגזול² - יחזיר הגזול ליוורשים. ואם אבדה או נשתנית³ - נותן להם דמיה. ואם נשבע לו⁴ ואחר כך מת⁵ - נותן ליוורשים הקרן והחמש.⁶

(2) משנה בבא-קמא קג. בפרק הקודם דובר על גזול שמת, ובפרק זה - על גזול שמת. (3) שינוי שאינו חוזר לברייתו, וקנה אותה הגזול בשינוי זה. (4) הגזול לגזול. (5) הגזול. (6) בין הודה לגזול עצמו, ובין הודה ליורשים אחרי מיתת אביהם, משנה שם. ראה למעלה פרק ז, הלכה י.

ב. הגזול את אביו⁷ ונשבע לו, ומת האב: אם אין הגזול קנימת או נשתנית⁸ - עושה חשבון עם אביו על הקרן ועל החמש; ואם הגזול קנימת - חייב להוציא הגזול עצמה מתחת ידו¹⁰. לפיכך, נותן את הגזול ואת החמש לאביו¹¹, ועושה עמהן חשבון¹².

(7) משנה, שם קח: (8) ואינו חייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת ידו. (9) עליו לתת את הקרן והחומש ליורשים, ומכיון שגם הוא יורש, הוא מנכה את חלקו המגיע לו בקרן וחומש, ואת היתר הוא נותן לאביו (ראה כסף-משנה). (10) ככתוב "והשיב את הגזילה". (11) ואינו מעכב בידו מאומה, אף-על-פי שגם הוא יורש. (12) רק לאחר שקיים מצוות השבת הגזילה, הוא מפעיל את זכותו כיורש. ועושה חשבון עם אביו ומקבל משאר נכסים את חלקו בקרן וחומש.

ג. אם אין לו אחיו¹³, שנמצא זה הגזול לבדו הוא היורש¹⁴ - מוציא הגזול מתחת ידו לבניו¹⁵. ואם אין בנים לזה הבן הגזול - נותנה לבעל חובו¹⁶ או בהלוואתו או לצדקה¹⁷. הואיל ויצאה גזלה עצמה

גזילה, ראה למעלה פרק א הלכה ו. (43) מעבר לים, בארץ רחוקה, ובלשון המשנה: "ויוליכנו אחריו ואפילו למדי".

י. אפילו החזיר הגזלה בלה חוץ משנה פרוטה - חייב להוליכה אחר הנגזל⁴⁴. ולא יתן לא לבנו של נגזל⁴⁵ ולא לשלוהו⁴⁶, אלא אם כן עשה הנגזל השליח בעדים⁴⁷. ואם הביא את הגזלה ואת החמש לבית דין שבעירו - הרי זה מביא אשם ומתפטר לו⁴⁸, ובית דין מטפלין בה⁴⁹ עד שתגיע לבעלה. וכן נותן הוא לשליח בית דין. וכל הנותן הגזלה וכיוצא בו לבית דין - יצא.

(44) כי דינו כדין הגזול את חברו שווה פרוטה והחזיר לו חצייה (משנה בבא קמא קג.). (45) אלא לגזול עצמו, ככתוב (שם, כד): "לא אשר הוא לו יתננו", משנה שם. (46) של הגזול על דעת שייפטר בזה מאחריות הדרך, שהגזול חייב להמציא את הגזילה ליד הגזול עצמו ואחריות הדרך עליו. (47) בנוכחות עדים מינה אותו הגזול לשליח, שילך ויביא לו את הגזילה מן הגזול. במקרה זה מותר לו לגזול למסור את הגזילה לשליח, וקיים מצוות השבת הגזילה וגם נסתלק מאחריותו. זוהי דעת רב חסדא בבא קמא קד. (48) אף על פי שעדיין לא הגיעה הגזילה ליד הגזול. (49) זוהי תקנה שתיקנו החכמים כדי להקל על החוזרים בתשובה ולחסוך להם הוצאות הדרך, שם.

יא. נתן לו את הקרן⁵⁰ ולא נתן לו את החמש, או שמחל לו את הקרן⁵¹ ולא מחל לו על החמש, או שמחל לו על זה ועל זה חוץ מפחות שנה פרוטה בקרן - אינו צריך להוליך אחריו⁵², אלא יבוא הנגזל ויטל את השאר. ואף על פי שהגזלה עצמה קנימת - אין חוששין שמה תתיקר⁵³ ונמצא הנשאר שנה פרוטה. אבל אם נתן לו את החמש ולא נתן לו את הקרן, או שמחל לו על החמש ולא מחל לו על הקרן, או שמחל לו על זה ועל זה חוץ משנה פרוטה בקרן - חייב להוליכו אחריו או לתת לבית דין שבעירו, כמו שבארנו.

(50) לאחר שכפר ונשבע על שקר והודה מעצמו, משנה בבא קמא קג. (51) הגזול מחל לו לגזול את הקרן לאחר שהודה לו, ומחילה הריהי כפירעון. (52) זה הכלל: הגזול חייב ללכת אחרי הנגזל, אם נשארה בידו הקרן משווה פרוטה ומעלה. (53) כדעת היש אומרים בשם רב פפא, בבא קמא קה.

יב. המחזיר את הקרן לבעלים⁵⁴, וכפר פעם שניה בחמש⁵⁵ ונשבע עליו - נעשה החמש בקרן לכל דבר⁵⁶ ומשלם עליו חמש אחר; שנאמר: ויחמשתיו יסף עליו - מלמד, שהוא מוסיף חמש על חמש, עד שיתמעט החמש שיקפר בו ונשבע עליו משנה פרוטה⁵⁸.

(54) לאחר שנתחייב בקרן וחומש, משנה שם. (55) בפעם

12 ואם אין לאיש גזל - בגר שמת ואין לו יורשים³⁴
13 הפתוח מדבר³⁵, ואשם זה³⁶ האמור כאן הוא הגזלה
14 או דמיה³⁷. לפיכך, המחזיר גזל הגר בלילה - לא
15 יצא³⁸; שהרי אשם קראו הפתוח, ואין מקריבין
16 בלילה³⁹. ואין הפתחים חולקין גזל הגר פגד גזל
17 הגר⁴⁰, פדרך שאין חולקין בשר אשם נגד בשר
18 אשם אחר⁴¹.

(32) שקיבל תלמיד מפי רבו. (33) חכמינו. (34) שלא
נולדו לו בנים לאחר שנתגייר. (35) "וכי יש אדם בישראל
שאין לו גואלים, אלא בגזל הגר הכתוב מדבר", בבא-קמא
קט. (36) "להשיב האשם אליו, האשם המושב לה' לכהן".
(37) ואין הכוונה לקרבן אשם, כי מיד לאחר מכן נאמר:
"מלבד איל הכיפורים", בבא-קמא קי. (38) מימרא של
רבא, שם. (39) כי כתוב בו "ביום צוותו" (ויקרא ז, לח).
(40) אלא כל גזל הגר לחוד מחלקים בין כל הכהנים. מימרא
של רבא, שם קי: (41) אם יש הרבה קרבנות אשם, אין
אומרים יקח כהן אחד בשר אשם אחד, והכהן חבירו יקח
בשר אשם אחר, אלא כל אשם ואשם מחלקים בין כולם,
אפילו אם יגיע לכל אחד מעט מאד (מנחות עג).

19 ז. כל גזל הגר שאין בו שוה פרוטה לכל פהן וכהן
20 מאנשי משמר⁴² - לא יצא המחזירו ידי השבחה⁴³;
21 שגאמר: המושב לה' לפנה - עד שתהיה השבחה⁴⁴
22 לכל פהן. ולמה נאמר בגזל הגר 'איש' ⁴⁵? שהאיש
23 אפה צריך לחקור⁴⁷ ולחזר עליו אם יש לו יורשים⁴⁸
24 או אם אין לו; אבל אם היה הגר קטן⁴⁹ - אי אפה
25 צריך לחזר עליו, אלא חזקתו שאין לו יורשים⁵⁰.

(42) כי בהלכה הקודמת נאמר, שחייבים לחלק כל גזל הגר
בין כל כהני המשמר. על כן יכול להיות, שחלקו של כל
כהן יהיה פחות משהו פרוטה. (43) מימרת רבא, המובאת
כלשונה בבבא-קמא קי. (44) ואין השבחה בפחות משהו
פרוטה. (45) "ואם אין לאיש גואל" (במדבר ה, ח). הלא
אותו דין הוא גם באשה גיורת, וגם בקטן. (46) הגדול.
(47) לפני שאתה מוסר את הכסף לכהן. (48) שנולדו לו
לאחר שנתגייר. "ואם אין לאיש גואל" משמע שחקרו
ונוכחו שאין לו גואל. (49) פחות משלוש-עשרה שנה ויום
אחד. (50) שהרי קטן אינו מוליד, בבא-קמא קט:

26 ח. הפתחים בגזל הגר⁵¹ פמקבלי מתנות⁵² הן.
27 לפיכך, הגזל חמץ מן הגר שאין לו יורשים, ועבר
28 עליו הפסח⁵³ - חייב לתן לפתחים את דמיו בשעת
29 הגזלה⁵⁴; שאם תתנו להן עכשו⁵⁵ - אינה מתנה,
30 שהרי הוא אסור בהנאה⁵⁶. ואילו היה הגר קיים, היה
31 אומר לו: הרי שלך לפניך⁵⁷, כמו שבארנו⁵⁸.

(51) הכהנים המקבלים גזל הגר שמת ואין לו יורשים.
(52) מהקדוש-ברוך-הוא, כיתר מתנות כהונה, ואין דינם
כיורשי הגר, בבא-קמא קי: (53) ונאסר בהנאה.
(54) בעיא שנפסטה בגמרא שם. (55) לאחר הפסח.
(56) ואינו נותן לו מאומה. (57) ומחזיר לו את החמץ גופו,
(58) כמו שבארנו.

1 מתחת ידו - נפטר¹⁸, אף על פי שנתנה מתנה או
2 פרה בחובו. והוא, שיודיעם ויאמר: זה גזל אבא¹⁹.

(13) שם. (14) ואין למי להשיב את הגזילה. (15) כדי
שהגזילה לא תשאר תחת ידו. הלכה זו מבוססת על דברי
המשנה שם: "הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו".
רש"י שם מפרש "לבניו או לאחיו" של אביו הנגזל, אבל
רבינו מפרש בניו ואחיו של הבן הגזול, וגירסת רבינו
במשנה היא: "לאחיו או לבניו", כי אחיו קודמים, שהם
יורשי הנגזל, ורק כשאין לו אחים והוא היורש היחיד -
הוא מוסר לבניו. בזה מיושבת השגת ה'טור' על רבינו (ראה
הגהות הגר"א למשנה שם). (16) אם אין לו לא אחים ולא
בנים, כך מפרש רבינו את דברי המשנה (שם) "שאין לו",
ורש"י מפרש אחרת. (17) ובלבד שלא ישאיר את הגזילה
עצמה בידו, בבא-קמא קט. (18) מכיון שאין לו אפשרות
להחזיר את הגזילה לנגזל עצמו או ליורשיו. (19) ואני
רוצה להוציא את הגזילה מתחת ידי (רב פפא בגמרא שם).

3 ד. וכן הגזל את הגר²⁰ ונשבע לו, ויחזר והודה לו,
4 וזקף עליו²¹ הכל מלחה²², ואחר כך מת הגר - אף
5 על פי שזכה בגזלה²³, חייב להוציאה מתחת ידו²⁴.

(20) שאין לו יורשים ונכסיו הפקר וכל המחזיק בהם זכה
בהם, ודין זה דומה קצת לנידון בהלכה קודמת, שם.
(21) הגר. (22) את הקרן והחומש, ויצא מתורת גזילה.
(23) מן ההפקר, כי הוא מוחזק בה. (24) בדומה לגזל את
אביו, בדרכים שזוכרו בהלכה הקודמת. זוהי דעת רבי
עקיבא "אין לו תקנה עד שיוציא גזילו מתחת ידו" (גמרא
שם). [לכאורה משמע מלשון רבינו, שאם לא זקף מלוה,
הכל לכהנים אפילו אם הודה לפני מיתת הגר. אבל
המגיד-משנה מפרש, שגם בלא זקפה זכה בה הגזול, ומה
שאמר "וזקף" הוא ללמדנו שאף-על-פי שזקפה מלוה, חייב
להוציאה מתחת ידו].

6 ה. פמה דברים אמורים²⁵ כשהודה פינתים²⁶; אבל
7 אם גזל את הגר שאין לו יורשים ונשבע לו, וימת
8 הגר²⁷ - הרי זה חייב לשלם הקרן וחמש לפתחים²⁸
9 של אותו משמר²⁹, ומביא אשמו³⁰, ואחר כך יתפטר
10 בפי³¹.

(25) שהגזול זכה בגזילה. (26) לפני מות הגר, ונתחייב
לשלם לגר קרן וחומש, ומכיון שאין לגר יורשים, זכה הגזול
מן ההפקר, אלא שחייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת
ידו כנ"ל. (27) ואחר-כך הודה. (28) משנה בבא-קמא קי.
לפי הכתוב (במדבר ה, ח) "ואם אין לאיש גואל", שמכונן
לגר שמת שאין לו יורשים, כי איש מישראל אי-אפשר שלא
יהיה לו יורש-גואל. (29) שיקריב את קרבן האשם. עשרים
וארבעה משמרות כהונה היו, ובכל שבוע עבר משמר אחד,
בבא-קמא קט: (30) למזבח. (31) זהו הסדר: קודם ישלם
את הכסף, ואחר-כך יביא קרבן אשם, אבל "הביא אשמו
עד שלא הביא גזילו, לא יצא". משנה שם, וגמרא קיא.

11 ו. מפי השמועה³² למדו³³, שזה שגאמר בתורה:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ה' אייר - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 אף-על-פי שאינו שוה כלום. (58) למעלה פרק ג, הלכה ד.
22 בעיא שנפשה.

1 ט. בהן שגזל גר⁵⁹ שאין לו יורשים ונשבע לו, ומת
2 הגר⁶⁰ - לא זכה זה בגזלו שמתח ידו⁶¹, אלא יוציא
3 מתחת ידו לכל אחיו הפהנים⁶² בני המשמרת.

(59) בבא-קמא קט: (60) ואחר-כך הודה הכהן, ואפילו
הודה כשהגיע תורו של המשמר שלו לעבוד בקודש.
(61) אף-על-פי שהיא ברשותו. (62) כי ברגע שהודה,
שייכים הקרן והחומש לה, והוא נתן אותם במתנה, כיתר
מתנות הכהונה, לכל כהני המשמר (גמרא שם).

4 י. הגזל את הגר⁶³ ונשבע לו, ומת הגר, והפריש
5 אשמו וגזלו להעלותו לפהנים⁶⁴, ומת הגזלן קדם
6 בפירה⁶⁵ - הרי בני הגזלן יורשים את פסח הגזלה⁶⁶
7 או הגזלה עצמה⁶⁷, והאשם⁶⁸ ירעה עד שיפיל בו
8 מום⁶⁹, כמו שבארנו במקומו⁷⁰.

(63) משנה בבא-קמא קי. (64) בהתאם לנאמר למעלה
בהלכה ה. (65) כי מצד הדין, זכה הגזלן בגזל הגר מן
ההפקר לאחר מות הגר, אבל התורה מחייבת אותו למסור
את הכסף לכהנים ולהביא קרבן אשם, ושניהם באים לשם
כפרה, על שכפר ונשבע לשקר (ראה למעלה הלכה ו).
(66) כי אין כפרה למתים. (67) הכנים שלא גזלו, רשאים
להחזיק את הגזילה עצמה אם זכו בה בדין. ראה למעלה
הלכה ג-ד. (68) שמתו בעליו, ואי-אפשר להקריבו.
(69) ואז אפשר למכור אותו, ורמיו הולכים לעולות נדבה
למזבח. אבל לפני שנפל בו מום, אין קרבן יוצא לחולין.
(70) הלכות פסולי המוקדשין פרק ד, הלכה יד.

9 יא. נתן הגזלן⁷¹ את הפסח לאנשי משמר, ומת קדם
10 בפירה⁷² - אין יורשי הגזלן יכולין להוציא⁷³ מיד
11 הפהנים; שנאמר: איש אשר יתן לפה⁷⁴ לו יהיה.
12 ואפלו היה הגזלן קטן, שאין מתנתו מתנה - אין
13 יורשים מוציאים מיד הפהנים.

(71) משנה בבא-קמא קי. (72) לפני שהקריבו את קרבן
האשם. (73) בטענה שהכהנים לא כיפרו על אביהם בקרבן
אשם. (74) מפני שהכסף מכפר מחצה, זכו בו הכהנים,
גמרא שם קי:

14 יב. נתן את הפסח⁷⁵ לאחת מן המשמרות⁷⁶, ואת
15 האשם למשמרה זו שהיא שבתה⁷⁷ - יחזיר הפסח
16 אצל האשם לאנשי המשמרה הקבועה; שהמשמרה
17 שלקחה פסח בלא שבתה לא זכתה, ומוציאים מידה.

(75) שם קי. (76) בשבוע שלא היה תורה לעבוד בקודש.
(77) שבוע ימים שתורה לעבוד בקודש. אבל אם נתן הכסף
למשמרה העובדת ואחר-כך נתן את האשם למשמרה שניה,
כשהגיע תורה, זכתה כל אחת במה שקיבלה.

18 יג. אין מקריבין את האשם⁷⁸ עד שיחזיר הגזלן
19 הקרן⁷⁹ לפעלים, או לפהנים - אם היה גזל גר שאין
20 לו יורשים. נתן את הקרן והקריב אשמו - נתפס

פרק תשיעי

1) נתבאר בו דיני גזילות הקרקעות וכל התלוי בזה. ר"ל
אם מכלה הגזלן הקרקע. ודין הגזלן שלקח שדה מבעלי
באלימות.

א. הגזלן קרקע מחברו והפסידה², כגון שחפר בה³
בורות⁴ שיחין⁵ ומערות⁶, או שקצץ את האילנות³⁶

קול, ודינו כמלוה בשטר. (27) גובה מן הלוקח, כי הקרקע שקנה משועבדת לחוב שחייב הגזולן לנגזל, והקונה הפסיד, כי צריך היה לחקור קודם הקניה אם אין חוב על הקרקע, בבא-בתרא קעה: וראה הלכות מלוה ולוה פרק יא, הלכה ד.

ה. גזל שדה ואכל פרותיה²⁸ - משלם כל הפרות שאכל מנכסים בני חורין²⁹. גזל והשביח³⁰ - שמיין לו³¹ וידו על התחתונה³²: אם השביח יתר על ההוצאה - נוטל ההוצאה³³ בלבד מן הנגזל³⁴; ואם ההוצאה יתרה על השביח³⁵ - אין לו מן ההוצאה אלא שעור השביח³⁶.

(28) גיטין מח: וראה שם בפירוש המשנה לרבינו. (29) ואם עמד בדין, גובה גם מנכסים משועבדים, כמו בקרקע שהפסידה בהלכה הקודמת. [כך כתוב במגיד-משנה, אבל מלשונו של רבינו בפירוש המשניות משמע שיש הבדל בין פירות לקרקע]. (30) והנגזל בא ומוציא את הקרקע עם השבח. (31) מעריכים לו לגזולן כמה עולה השבח. (32) כלומר, אם יש רווח לא ינחה. אבל אם יש הפסד, יזקף על חשבונו, כדין היורד לתוך שדה חבריו שלא ברשות והשביחה, בבא-מציא יד: (33) כגון, ההוצאות שהשקיע הגזולן בשדה עולות בסך 100 ש"ח, והעליה בדמי הקרקע כתוצאה מהשקעה זו היא בסך 150 ש"ח. (34) והרווח הנקי נשאר ביד הנגזל, אבל את ההוצאה חייב הוא לשלם, כי הוא נהנה מן השבח שבא על-ידי ההוצאה. (35) כגון, ההוצאה היתה 150 ש"ח, והשבח 100 ש"ח בלבד, כלומר שיש כאן הפסד. (36) הגזולן לא יקבל את כל ההוצאות אלא 100 ש"ח בלבד, והשאר יפסיד.

ו. גזל שדה ומכרה³⁷ והשביחה הלוקח³⁸, אם השביח יתר על ההוצאה - נוטל ההוצאה³⁹ מבעל השדה, והקרן נוטל עם שאר השבח⁴⁰ מן הגזולן⁴¹.

(37) בבא-מציא יד: (38) ומכיון שלא ידע שהקרקע גזולה, שונה דינו מגזולן שהשביח, ויקבל את כל השבח בשלימותו. "אמר רבא, הלכתא יש לו מעות ויש לו שבח, ואף-על-פי שלא פירש לו את השבח" (שם טו:). פירוש: זה שלקח מן הגזולן מקבל בחזרה גם את הקרן וגם את השבח, ואף-על-פי שהגזולן המוכר לא כתב שהוא מקבל אחריות השבח. (39) הנגזל חייב להחזיר ללוקח את ההוצאות, כי הוא נהנה מן השבח שבא על-ידי ההוצאות, כמו בהלכה הקודמת. (40) כלומר, השבח פחות ההוצאות, וראה ר"ף בבא-מציא ח: (דפוס וילנא). (41) שהוא אחראי לקרן ולשבח.

ז. הקרן⁴² גובה מנכסים משועבדים⁴³, ושאר השבח מנכסים בני חורין⁴⁴. ואם הפיר פה⁴⁵ שהיה גזולה⁴⁶ כשלקחה⁴⁷ - אינו נוטל מן הגזולן אלא הקרן בלבד⁴⁸, ומפסיד שאר השבח⁴⁹ היתר על ההוצאה. היתר ההוצאה יתרה על השבח, בין שהפיר פה שהיה גזולה בין שלא הפיר - אין לו מן ההוצאה אלא שעור השבח נוטל מבעל השדה, והקרן נוטל מן הגזולן⁵⁰ מנכסים משועבדים.

1 וַשַּׁחַת אֶת הַמַּעֲנִינֹת וְהָרַס הַבְּנֵי - חַיֵּב לְהַעֲמִיד לוֹ
2 בֵּית אוֹ שָׂדֶה כִּשְׁהוּ בַשַּׁעַת הַגְּזֻלָּה, אוֹ יִשְׁלֹם דְּמֵי
3 מֶה שֶׁהִפְסִיד. אָבֵל אִם נִשְׁחַתָּה מֵאֲלִיָּה, כְּגוֹן
4 שֶׁשָּׂטְפָה נָהָר אוֹ נִשְׂרָפָה בְּאֵשׁ שִׁירְדָּה מִן הַשָּׂמִים
5 - אוֹמֵר לוֹ⁸: הֲרִי שְׁלָךְ לִפְנֵי⁹. שֶׁהִקְרַקַּע בְּחִזְקַת
6 בְּעָלִים קִיָּמָת¹⁰, וְאֵין אַחֲרֵיּוֹת הַפְּסִידָה עָלָיו¹¹ אֶלָּא
7 אִם כֵּן הִפְסִיד בִּידּוֹ. מֶה שֶׁאֵין הַדִּין כֵּן בְּמִטְלָטְלִין¹²,
8 כְּמוֹ שֶׁבִּארְנוּ¹³.

(2) גרם לה נזק. (3) בבא-מציא יד: (4) עגולים. (5) מאורכים. (6) מרובעות. (7) שהיה בקרבתה, משנה בבא-קמא קיז: (8) הגזולן לנגזל. (9) קרקע זו לא שלי היא אלא שלך, ועל כן גם ההפסד שלך הוא. (10) ואינה נקנית לגזולן, ראה למעלה פרק ח הלכה יד. (11) כי אלו הם אונסין, ואין להאשים בהם את הגזולן. (12) שהם ברשות הגזולן וחייב באונסין. (13) למעלה פרק ג הלכה יא. [בספרים שהיו בידי הראב"ד והמגיד-משנה היתה הגירסא במטלטלין או בעבדים, ולכן תמחו על דברי רבינו. ראה שם].

9 ב. גזל שדה¹⁴ ונגזלה ממנו ונטלה מציקים¹⁵ בכח המלך: אם מפת מדינה היא, כגון שלקח המלך שדות או פתים של כל אנשי המדינה - אומר לו: 10 הרי שלך לפני¹⁶; ואם מחמת הגזולן נלקחה¹⁷ - חייב להעמיד לו שדה אחרת¹⁸.

(14) משנה בבא-קמא קטז: (15) אנסים גוים. (16) שהרי זה אונס, ודינו כמו בשטפה נהר או נשרפה באש שירדה מן השמים, שבהלכה הקודמת. (17) כגון שלקחו את כל קרקעות הגזולן, וגם זו הגזולה ביניהן. (18) ודין הגזולן כהפסידה בידיים, בהלכה הקודמת, כי לו היתה ביד הנגזל, לא היו לוקחים אותה.

14 ג. אנס המלך את הגזולן¹⁹ ואמר לו: הראה לנו כל מה שיש לך, והראה שדה זו שגזל בכלל שדותי, ונטלה המלך²⁰ - חייב להעמיד לו שדה אחרת²¹ כמותה²¹, או נתן דמיה.

(19) גמרא שם. (20) ולו לא אמר על השדה הנגזלת שהיא שלו לא היה לוקחה, כי התכוון לקרקעות הגזולן בלבד. (21) כי הקרקע נלקחה מחמת הגזולן.

18 ד. גזל שדה והפסידה בידו²², כשבעל השדה גובה את דמי מה שהפסיד הגזולן - גובה אותן מנכסים בני חורין²³, מפני שהיא פמלוה על פה²⁴. ואם עמד הגזולן בדין²⁵ ונתחייב לשלם²⁶ ואחר כך מכר - גובה מנכסים משועבדין²⁷.

(22) זוהי הדוגמה המובאת בהלכה א, ראה בבא-מציא יד: (23) הנמצאים ברשות הגזולן. (24) שאין לו פרסום, והלוקח מן הלוה לא ידע שיש על הקרקע חוב. על כן אין גובים מן הלקוחות אלא מן הנכסים שביד הלוה בלבד, דעת עולא בבא-בתרא קעה: (25) בבא-מציא טו. (26) יש לזה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ה' אייר - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במתנה, על כן ברגע שקנה הגזול את הקרקע, עוברת זכות בעלותו על הלוקח או על מקבל המתנה. טעם זה "כדי לעמוד בנאמנותו", נתן רב אשי שם טו: במה דברים אמורים? כשלא ידע הלוקח שהשדה אינה שלו, אבל אם ידע - לא נתקיימה בידו (תוספות שם ד"ה חזר, וראה מגיד-משנה כאן).

י. לפיכך, אם תבע הלוקח את הגזול מפי שמוכר לו שדה שאינה שלו, ונתחייב לשלם⁶³, ונתחיל בית דין⁶⁴ להכריז על נכסי הגזול⁶⁵ כדי להגבות מהן ללוקח, ואחר שהתחילו ההכרזה לקחה הגזול מן הפעלים - לא נתקיימה ביד הלוקח; שמוכר שנהריו על נכסיו⁶⁶ נתגלה שאינו נאמן, ולא לקחה מן הפעלים כדי להעמידה ביד הלוקח⁶⁷.

63 בבית-הדין ולא שילם. 64 לאחר שעברו לא פחות מתשעים יום ממתן פסק-הדין. 65 שהם עומדים למכירה פומבית. הלכה זו היא כדעת רב פפא שם טז. "עד דמתחילן יומי אכרותא", כך פסק גם הרי"ף. 66 ועמד במרדו ולא שילם. 67 ועל כן יוכל הגזול, הבא במקום הנגזל, להוציא את הקרקע מן הלוקח, שקנייתו אינה קניה, ומחזיר לו את מעותיו.

יא. לקחה הגזול מן הפעלים⁶⁸ אחר שמוכרה כשהיא גזולה, וחזר ומכרה לאחר⁶⁹ או נתנה במתנה או הורישתה - הרי גלה דעתו⁷⁰ שאינו רוצה להעמידה⁷¹ ביד זה שלקחה ממנו כשהיתה גזולה. וכן אם נפלה לגזול בירשה⁷² - לא נתקיימה ביד הלוקח⁷³.

68 בבא-מציעא טז. 69 וכל-שכן אם מכרה לאחר, לפני שקנה אותה מן הנגזל. 70 על-ידי מעשה המכירה וכו'. 71 כלומר, אומד הדעת שלנו, שקנה את הקרקע מן הבעלים כדי לעמוד בנאמנותו, אינה נכונה, ועל כן לא נתקיימה הקרקע ביד הלוקח. ב"טור' חושן-משפט סימן שעד, מפרש דעת רבינו, שאפילו אם מכרה לאחר אחרי שקנאה מן הנגזל, לא נתקיימה ביד לוקח ראשון, אבל רש"י שם ד"ה זבנה מפרש, שדין זה נאמר רק במקרה שהגזול מכר את השדה קודם שלקח מן הבעלים, אבל אם קנה אותה מן הבעלים לפני מכירה שניה, מיד כשקנאה נתקיימה ביד הלוקח, ואינו יכול שוב למכרה לאחר. ראה כסף-משנה כאן. 72 שמתחילה גזל אותה מאחד ממורישי, ואחר-כך מת הנגזל, גמרא שם. 73 אם קנה אותה הגזול, יש מקום להנחה, שמעוניין לעמוד בנאמנותו, שהרי עשה מאמץ וטרח לקנות את הקרקע, אבל אם נפלה לו בירושה אין הצדקה להנחה זו, כי השדה בא לידו בלי כל טירחה מצדו, והגזול יכול להוציאה מיד הלוקח, ומשלם לו את דמיה.

יב. גבאה הגזול בחובו⁷⁴: אם יש לגזול קרקע אחרת⁷⁵, ואמר לו הגזול: זו אני גובה בחובי⁷⁶ - הרי זה מתפנן להעמידה ביד הלוקח; ואם אין לגזול קרקע אלא זו - לגבות חובו הוא שנתפנן⁷⁷.

74 לאחר שגזל את הקרקע ומכרה ללוקח, בא לנגזל ואמר

42) שהלוקח גובה מן הגזול. 43) מן הלוקחות שקנו קרקע מן הגזול לאחר שלוקח זה קנה את הקרקע הגזולה, אם לא נשארו נכסים ביד הגזול. הטעם הוא: "אחריית טעות סופר" היא, בין בשטרי הלוואה בין בשטרי מקח וממכר (גמרא שם). יוצאים מתוך ההנחה, שאדם שקונה קרקע מבטיח את כספו, ומתנה שהמוכר אחראי להחזיר לו את כספו במקרה שיוציאו מידו את הקרקע מכוח תביעות על המוכר. ואם לא כתוב, הרי זו טעות סופר בלבד, ששכח לכתוב בשטר. 44) "אין מוציאין . . . ולשבח קרקעות . . . מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם" (שם יד:). שבח קרקעות הוא דבר שאינו ידוע מראש, ואין הלוקחות יודעים להזהר בכך, ואם ינכו את השבח מן הלוקחות, ימנעו מקניית קרקעות. וראה בבא-קמא צה. צה: 45) הלוקח בקרקע זו. 46) בבא-מציעא טז: 47) אבל אם הכיר בה שהיא גזולה לאחר שלקחה, יש לו שבח. 48) ואת ההוצאה בשיעור השבח הוא מקבל מן הנגזל. 49) כך פסק רבא: "הכיר בה שאינה שלו ולקחה, מעות יש לו, שבח אין לו", גמרא שם. 50) ואת עודף ההוצאה על השבח, מפסיד הלוקח ואינו גובה מן הגזול, כי הוא אינו אחראי להוצאות בלתי משתלמות שהלוקח משקיע על דעת עצמו. ראה רי"ף בבא-מציעא ח:

ח. הגזול שדה ומכרה, ואכל הלוקח פירותיה⁵¹ - מחשבין עליו כל הפירות שאכל ומשלם לבעל השדה⁵², וחוזר וגובה אותן מן הגזול מנכסים בני חורין⁵³. ואם הכיר בה⁵⁴ שגזולה היא - אין לו פירות⁵⁵, ואינו גובה מן הגזול אלא הקרן בלבד⁵⁶.

51) הלכה זו מקבילה להלכה ה. שם דובר בגזול שאכל פירותיה, וכאן מדובר בלוקח שאכל פירותיה. 52) מכיון שקרקע אינה נגזלת, ולעולם ברשות בעליה עומדת. על כן "הדרא ארעא והדרי פירי", בבא-בתרא לג: [וגובה מבעל השדה את ההוצאות עד כדי השבח (מגיד-משנה)]. 53) כדין שאר השבח בהלכה הקודמת, וראה בבא-מציעא יד: 54) הלוקח בשעה שקנה אותה שגזולה היא. 55) כשם שאין לו שבח (היתר על ההוצאה) בהלכה הקודמת. 56) ואת ההוצאה, עד כדי דמי הפירות שאכל, מנכה מדמי הפירות שהוא משלם לבעל השדה.

ט. המוכר שדה שאינה שלו - אין ממכרו ממכר, ולא קנה לוקח פלוס⁵⁷, כמו שבארנו⁵⁸. חזר הגזול אחר שמוכרה ולקחה מבעליה - נתקיימה ביד הלוקח⁵⁹ מן הגזול. ואפילו נתנה לו הגזול מתנה⁶⁰ כשהיתה גזולה בידו - פיון שחזר ולקחה⁶¹ נתקיימה ביד זה שקבל המתנה; שמופני זה טרח הגזול עד שקנאה, כדי לעמוד בנאמנותו⁶².

57) ומשום כך לעולם מוציא אותה הנגזל מיד הלוקח. 58) למעלה פרק ח, הלכה יד. 59) כי הגזול מכר ללוקח כל זכויותיו בקרקע, ואפילו הזכות שתבוא לידו אחרי המכירה, כי רוצה אדם - ואפילו גזול - לעמוד בנאמנותו, בבא-מציעא טז: 60) שם טז. 61) הגזול מן הנגזל. 62) שלא יבוא הנגזל להוציא ממנו את הקרקע שנתן לו

טז. אין בעל השדה צריך לעשות מודעה על מכר זה⁹³. הואיל והחזק זה גזלן על שדה זו, ואין ראיתו בה ראיה⁹⁴, ואין צריך למסר מודעה. ואין דין גזלן פדין האונס את חברו ותלה אותו⁹⁵ עד שימכר לו, שזה האונס אינו רוצה לגזל⁹⁶ ולא גזלו עדין כלום⁹⁷, לפיכך אם לא מסר המוכר האונס מודעה - ממכרו קנים.

(93) להודיע לעדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס ואין המכירה מכירה, ולמה? הואיל והחזק זה גזלן על שדה זו. (94) על כן אין זו מכירה כלל, ואין צורך להודיע מראש על ביטולה. (95) על עץ, או גרם לו יסורים אחרים, שם. (96) לקחת את הקרקע בכוח בלי כסף. (97) על כן דינו כדין כל אדם, שאם מביא עדי מכירה, מתקיימת הקרקע בידו, אלא אם כן מסר מודעה בפני עדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס והמכירה מבוטלת. רבינו נטה כאן מדעת הרי"ף שפסק בהלכותיו שאין הבדל בין גזלן לאנס בדין זה. ראה כאן ראב"ד ומגיד-משנה בהלכה יד.

יום ש"ק ו' אייר ה'תשע"ט

פרק עשירי

(1) נכתב בו דיני גוי אנס הגזול קרקע ומכרו לישראל וכל הנמשך לזה. וכן היורד לתוך קרקע חבירו לבנות או להשביח, בין ברשות בין שלא ברשות, וכל הנמשך אחר זה.

א. עובד פוכבים בעל זרוע שאנס² נכסי ישראל ויבד לתוך שדהו, מחמת שהיה לו חוב על בעל השדה, או מחמת שיש לו נזק ביד זה הישראלי, או מחמת שהפסיד ממונו³, ואחר שתקף לו את השדה מכרה לישראל אחר - אין הבעלים יכולין להוציא מיד הלוקח⁵.

(2) שלקח בכוח על דעת עצמו, ולא על ידי בית הדין. (3) ממונו של היהודי, כגון שורו, גרם נזק לגוי. כך מפרש רבינו את דברי הברייתא שם "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות", וכך פירש רב האי גאון ראה אוצר הגאונים לגיטין עמוד 117, ומגיד משנה כאן. (4) שלקח בכוח. (5) ומקור הדברים בברייתא הנ"ל: "אין בו משום סיקריקין" (דין סיקריקין ראה להלן הלכה ג) ורבינו מפרש, שאין בו דין סיקריקין, והקונה ממנו אפילו לפני י"ב חודש מקחו קיים. וגם אינו משלם רביע לבעלים. וכך פירש רב האי גאון שאמר: "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות אין בו משום סיקריקין, והלוקח ממנו מקחו קיים, דכי גבאו בחובו כאילו קנאו ממנו, ואן זה אונס", אוצר הגאונים שם עמוד 123. ורש"י כאן מפרש אחרת. עיין שם.

ב. במה דברים אמורים? בשהודו הבעלים שאמרת טען⁷ העובד פוכבים [המוכר, או יעידו עדי ישראל שהאמרת טען העובד פוכבים המוכר]. וכן אם היה שם מלך או שר באותו מקום שכיכול לכף את העובד פוכבים שמכר לדין, ולא תבעו הבעלים⁸ את העובד

לו: תן לי את הקרקע הגזולה תמורת החוב שאתה חייב לי, והסכים הנגזל, בבא-מציעא טז. (75) שאפשר לגבות ממנה את החוב. (76) גילה דעתו שכוונתו לקיים את הקרקע ביד הלוקח. לו היה בדעתו לגבות את חובו בלבד, הרי יכול היה לגבות גם מקרקע אחרת, ולא דוקא מזו הגזולה. (77) מכיון שאין כל גילוי דעת שרצונו לקיים את הקרקע ביד הלוקח, על כן יוכל להוציא את השדה מידו.

יג. נתנה הבעלים לגזלן מתנה⁷⁸ - קנאה הלוקח⁷⁹. שאלו לא טרח לבעלים - לא היו נותנים לו במתנה⁸⁰; ומפני זה טרח, כדי שייצבה בה פדין, ויעמד בנאמנותו, ותתקיים ביד הלוקח⁸¹.

(78) לאחר שמכרה הגזלן ללוקח, גמרא שם. (79) ואין אומרים, שהמתנה באה מאליה ודינה כירושה (למעלה הלכה יא), שלא קנאה הלוקח. (80) המתנה לא באה מאליה אלא היא פרי מאמציו של הגזלן, ודינה כמכר. (81) בגמרא שם מחלוקת בין רב אחא ורבינא. אחד אומר: מתנה כירושה, ואחר אומר: מתנה כמכר. ורבינו פסק כמאן דאמר מתנה כמכר.

יד. הגזול שדה, ואחר שגזלה והחזק גזלן עליה⁸² חזר ולקחה מבעלים הראשונים, וטען הנגזל ואמר: אונס הייתי בשעה שמכרתיה לו⁸³ ושלא לדעתי מכרתי מחמת גזלותו⁸⁴ - לא זכה הגזלן, אף על פי שיש לו עדים⁸⁵ שפגניהם לקחה. ותחזור השדה לבעלים, ומחזירין לגזלן הדמים שנתן⁸⁶.

(82) כדעת רבי יוחנן, שאמר "כגון שהחזק על שדה זו בגזלותא" (בבא-בתרא מז.). (83) מכיון שהגזלן אדם אלם הוא, ולולא מכרתי לו, היה מלשין עלי בפני השלטון, דעת רב כהנא שם. (84) שלא מרצוני הטוב, אלא פחדתי לסרב מפני שהוא גזלן וגבר אלם. (85) "גזלן שהביא ראיה אין ראייתו ראיה, ואין מעמידין שדה בידו" (שם מז:). העדים מעידים אמנם שראו את המכירה, אבל מכיון שהלוקח החזק גזלן, והנגזל טוען שלא הסכים למכור לגזלן, הרי אין זו מכירה כלל. (86) ואין קונסים אותו על מעשה גזילה שיפסיד דמיו, "קרקע אין לו, אבל מעות יש לו", מימרא של רב ביבי בשם רב נחמן, גמרא שם.

טו. במה דברים אמורים⁸⁷? בשהעידו העדים שמתנה בפניהם את המעות⁸⁸; אבל אם העידו שבעל הקרקע מכר לגזלן והודה לו בפניהם שנתן לו דמים⁸⁹ כן וכן, והנגזל טוען שלא נתן לו דמים ומחמת יראה הודה לו - אין לגזלן כלום⁹⁰, אלא מוציאין ממנו השדה בלא דמים, מפני שלא הודה לו אלא מפני הפחד⁹¹ כשטען, הואיל והחזק גזלן עליה⁹².

(87) שמחזירים לגזלן את הדמים שנתן, שם. (88) ועל כן אנו בטוחים שהגזלן שילם לנגזל. (89) אבל הם בעיניהם לא ראו זאת. (90) לא קרקע ולא דמים, שם. (91) כדברי רב כהנא, שאם לא יודה ימסור אותו לשלטון, שם. (92) על כן, בנוגע לקרקע זו שעליה החזק גזלן, אין הוא נאמן, ומאמינים לנגזל.

(מטעמי ביטחון) והשדות היו בבקעה. מכאן הביטוי "היורד" לתוך השדה. (17) אילנות. (18) שיפה לאילן יותר מלזרעים. (19) מעריכים לו. (20) לפי שיכולים הבעלים לטעון, שאינם מעוניינים בנטיעות אלא בזרעים, על כן ידו של הנוטע על התחתונה, כלומר, אם השבח עולה על ההוצאה, יקבל דמי ההוצאה, ואם ההוצאה עולה על השבח, יקבל חלק מן ההוצאה בשיעור השבח כלמעלה פרק ט, הלכה ה (מגיד משנה).

ה. אָמַר לוּ בַעַל הַשָּׂדֶה²¹: עֶקֶר אֵילָנָךְ וְלֶךְ²² - שוֹמְעִים לוֹ²³. אָמַר הַנוֹטֵעַ: הָרִינִי עוֹקֵר אֵילָנִי²⁴ - אֵין שוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמִּכְחַיִּשׁ אֶת הַקֶּרְקַע²⁵.

(21) שאינו עשוי ליטע, שעליו מדובר בסוף ההלכה הקודמת (מגיד משנה). (22) אני חפץ בשדה אילן אלא בשדה לבן (זרעים). (23) כי השדה מתאימה יותר לזרעים מלאילנות. [ודין זה נאמר גם בארץ ישראל, ואין חוששים בזה משום יישוב ארץ ישראל (ראה ראב"ד ומגיד משנה)]. זה מוכח מהמעשה שבא לפני רב (בבא מציעא שם). וזה נאמר בשדה שאינה עשויה ליטע בלבד, אבל לא בעשויה ליטע. (24) ואיני מסכים שידי תהיה על התחתונה. (25) שהאילנות ינקו מן השדה (שם קא: כלשון האחרון). ולפי טעם זה אין הבדל בין ארץ ישראל לבין חוצה לארץ.

ו. הַחֲצֵרוֹת - הֲרִי הֵן רְאוּיִין לִבְנוֹן וּלְהוֹסִיף בָּהֶן פְּתִים וְעֲלִיּוֹת²⁶. לְפִיכֹךְ הוֹרוּ הַגָּאֹנִים²⁷, שֶׁהַבּוֹנֵה בְּחֶצֶר חִבְרוּ שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ - הֲרִי זֶה פְּנוּטֵעַ שָׂדֶה הַעֲשׂוּיָה לְטַע, וְשָׁמִין לוֹ כְּמָה אֲדָם רוֹצֶה לְתֵן בְּבִנְיָן זֶה לְבָנוֹתוֹ. וְהוּא²⁸, שֶׁיִּבְנֶה בְּנֵן הַמוֹעִיל²⁹, הָרְאוּי לְאוֹתָהּ חֲצֵר כְּמִנְהַג אוֹתוֹ מְקוֹם³⁰.

(26) קומה עליונה בבית. (27) ראשי הישיבות בבבל אחרי רבנן סבוראי. (28) בתנאי. (29) המביא תועלת לבעל החצר. (30) סידורי הבניין הפנימיים והחיצוניים וטיב הבניין יהיו בהתאם למקובל באותו מקום.

ז. הַיּוֹרֵד לְשָׂדֶה חִבְרוּ בְּרִשּׁוֹת, אֶפְלוּ נָטַע שָׂדֶה שְׂאֵינָה עֲשׂוּיָה לְטַע - שָׁמִין לוֹ וְיָדוּ עַל הַעֲלִיּוֹנָה: שְׂאֵם הֵייתָ הַהוֹצָאָה יָתֵר עַל הַשִּׁבְחָה - נוֹטֵל הַהוֹצָאָה³¹, וְאִם הַשִּׁבְחָה יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל הַשִּׁבְחָה³². וּבַעַל בִּנְכָסִי אֲשֶׁתּוֹ³³ וְהַשִּׁתָּה³⁴ בְּשָׂדֶה שֵׁשׁ לוֹ חֵלֶק בָּהּ - פְּיֹרֵד בְּרִשּׁוֹת הֵן, וְשָׁמִין לָהֶם וְיָדָם עַל הַעֲלִיּוֹנָה.

(31) וההפסד על הבעלים. (32) כלומר, חלק השבח שנהוג היה לתת לאריסים. ראה מגיד משנה. (33) צריך לומר: "בנכסי אשתו הקטנה" (כסף משנה בשם הרשב"א וכן כתב המגיד משנה). פירוש: יתומה קטנה שהשיא אותה ואחיה ויכולה היא למאן בבעלה ולבטל הנישואין כשתגדל, הואיל ורק לאב ניתנה הזכות להשיא את בתו הקטנה. וכן כתב רבינו בפרק כג מהלכות אישות הלכה י. ומקור הדברים בכתובות פ. ואף על פי שבאשתו הגדולה ידו על התחתונה כמו שאמרו בגמרא שם וכמו שפסק רבינו שם (הלכה ט) -

1 פּוֹכְבִּים - אֵינָן יְכוּלִּין לְהוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקָח מִן
2 הַעוֹבֵד פּוֹכְבִּים, אֵף עַל פִּי שְׂאֵינָן מוֹדִין לְעוֹבֵד
3 פּוֹכְבִּים וְאֵף עַל פִּי שְׂאֵין שֶׁם עֲדִים שְׂאֵמַת טָעַן
4 הַעוֹבֵד פּוֹכְבִּים; שֶׁהֲרִי אוֹמֵר הַלּוֹקָח לְבַעֲלִים: אִם
5 גָּזַלְנָה הוּא⁹ הַעוֹבֵד פּוֹכְבִּים, לָמָּה לֹא תִבְעֶתָם אוֹתוֹ
6 בְּדִינֵיהֶם¹⁰?

(6) שאין הבעלים יכולים להוציא מיד הלוקח. (7) ועל כן אין לגוי זה דין גזלן. (8) לדין לפני המלך או השר. (9) שלקח את השדה בחזקה, ואין לו כל חוב על בעל השדה. (10) בבתי הדין של המלך או השר, שבכוחם לכוף דינם על הגוי. אלא וודאי טענת הגוי נכונה (ראה אוצר הגאונים שם עמוד 124, המביא את דברי רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ל).

7 ג. הַעוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים הַמַּצִּיקִים לְיִשְׂרָאֵל¹¹ וּמִבְּקָשִׁים
8 לְהָרֵגָם, עַד שֶׁיִּפְדֶּה עֲצָמוֹ מִיַּד הַעוֹבֵד פּוֹכְבִּים
9 בְּשִׂדְהוֹ אוּ בְּבֵיתוֹ וְיִתְּנָה לְמַצִּיק וְאַחֵר כֶּף יְנִיחָנוּ,
10 כְּשִׁירָצָה הַמַּצִּיק לְמוֹכֵר אוֹתָהּ הַקֶּרְקַע: אִם יֵשׁ בְּיָד
11 הַבַּעֲלִים לִקַּח מִן הַמַּצִּיק - הֵן קוֹדֵמִין לְכָל אֲדָם;
12 וְאִם אֵין בְּיָד הַבַּעֲלִים לִקַּח, אוּ שֶׁשִּׂדְהָ הַקֶּרְקַע בְּיָד
13 הַמַּצִּיק שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ - כָּל הַקּוֹדֵם וְלִקַּח מִן
14 הַמַּצִּיק זָכָה¹². וּבִלְבָד שִׁיתֵּן לְבַעֲלִים הָרְאוּשִׁים
15 רְבִיעַ הַקֶּרְקַע אוּ שְׁלִישׁ הַמַּעוֹת. מִפְּנֵי שֶׁזֶה הַמַּצִּיק
16 מוֹכֵר בְּזוּל, הוּאִיל וְקֶרְקַע שְׂאֵינָה שְׁלֹו הוּא מוֹכֵר -
17 הֲרִי זֶה מוֹכֵר בְּפָחוֹת רְבִיעַ¹³ אוּ קְרוֹב לוֹ, וְזֶה רְבִיעַ
18 שֶׁל בַּעֲלִים, שֶׁהֲרִי מַחֲמַת שֶׁהִיא שְׁלֵהֵן מוֹכֵר בְּזוּל.
19 לְפִיכֹךְ, הַלּוֹקָח מִן הַמַּצִּיק בְּשְׁלִשִׁים - נוֹתֵן לְבַעֲלִים
20 עֲשָׂרָה¹⁴ אוּ נוֹתֵן לָהֶם רְבִיעַ הַקֶּרְקַע¹⁵ וְאַחֵר כֶּף יִקְנֶה
21 הַכָּל. וְאִם לֹא נָתַן - הֲרִי רְבִיעַ הַקֶּרְקַע כְּגֹזֵל בְּיָדוֹ.

(11) אלו הם הסיקריקין הנזכרים במשנה (גיטין נה:), שהיו קיימים בתקופת מלחמת הרומאים ביהודה, עד לתקופת המשנה. (12) ואין הבעלים יכולים להוציאה מידו. אבל לפני י"ב חודש ויש ביד הבעלים כסף ליקח - לא זכה הלוקח בשדה והזכות ביד הבעלים להוציאו מידו ולהחזיר לו את הכסף ששילם. ראה אוצר הגאונים שם עמוד 117. (13) אם הקרקע שווה ארבעים דינר, הוא מוכרה בשלושים. על כן יתן הקונה לבעלים עשרה דינר, שהם שליש המעות ששילם למציק, או חלק מן הקרקע בשווי עשרה דינר, שהוא רבע מן הקרקע השווה ארבעים. (14) שוודאי מחיר הקרקע - ארבעים. (15) "ויד הבעלים על העליונה, רצו בקרקע נוטלין; רצו במעות נוטלין" (בריייתא שם).

22 ד. הַיּוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֶה חִבְרוּ¹⁶ שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת וּנְטָעָה¹⁷:
23 אִם הֵייתָ שָׂדֶה הַעֲשׂוּיָה לְטַע¹⁸ - אוֹמְדִין כְּמָה אֲדָם
24 רוֹצֶה לְתֵן בְּשָׂדֶה זֶה לְטָעָה, וְנוֹטֵל מִכַּעַל הַשָּׂדֶה;
25 וְאִם אֵינָה עֲשׂוּיָה לְטַע - שָׁמִין¹⁹ לוֹ וְיָדוּ עַל
26 הַתַּחְתּוֹנָה²⁰.

(16) בבא מציעא קא. אבותינו בנו בתיהם במקומות גבוהים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

באשתו קטנה תקנו חכמים שתהא ידו על העליונה, מפני שחששו פן יפסיד הבעל את השדה, על ידי ניצול מופרז ללא כל השבחה, מאחר שהוא חושש תמיד שמא תמאן בו (גמרא שם). וראה להלן הלכה יב. (34) בבא בתרא מב: "שותף כיורד ברשות דמי".

1 ח. היורד לשדה חברו שלא ברשות ונטע או בנה,
2 ואחר כך בא בעל השדה והשלים הבנין או ששמר
3 הנטיעות³⁵, וכיוצא באלו הדברים שפיראין שדעתו
4 נוטה³⁶ למה שעשה זה וברצונו בא הדבר - שמיין
5 לו וידו על העליונה³⁷.

35) כגון, שעשה גדר סביבן, בבא מציעא קא. (36) שהוא מסכים. (37) כמשמעות הדברים בהלכה ז. ואין מבדילים בין שדה העשויה ליטע לבין שדה שאינה עשויה ליטע.

6 ט. היורד לתוך הרפתו של חברו ובנאה שלא
7 ברשות - שמיין לו וידו על התחתונה³⁸. ואם אמר
8 בעל הבנין: עצי ואבני אני נוטל³⁹; בבית - שומעין
9 לו⁴⁰, בשדה⁴¹ - אין שומעין לו⁴², מפני שמכחיש
10 את הקרקע. אמר לו בעל הקרקע: טל מה שבנתי⁴³
11 - שומעין לו⁴⁴.

38) כי הבעלים השאירו חורבה ולא רצו לבנותה, על כן דינה כשדה שאינה עשויה ליטע, שיד הנוטע על התחתונה, ראה למעלה הלכה ד. (39) ואיני רוצה בתשלום לפי דין "ידו על התחתונה". זה מקביל לטענת הנוטע "הריני עוקר אילני" למעלה הלכה ה. (40) משום שעל ידי הריסת הבניין אינו גורם נזק לבעל הקרקע (גמרא שם קא:). (41) אם בנה בשדה. (42) כי הבניין גורם להכחשת הקרקע שעליו נבנה. ורש"י פירש: בשדה, כלומר בנטיעות, אבל נראה שרבינו פירש אחרת, הבדל זה בין בית לשדה מפורש בגמרא שם. וראה למעלה הלכה ה. (43) כי אינני רוצה בבניין. זה מקביל לטענת בעל השדה "עוקר אילנך ולך" למעלה הלכה ה. (44) מכיוון שהלה ירד לתוך חורבתו שלא ברשות. בזה אין הבדל בין בבית ובין בשדה. בשניהם יכול לומר: "טל מה שבנתי", וראה רי"ף לבבא מציעא שם.

12 י. כל מי ששמיין לו⁴⁵, בין שהיתה ידו על
13 העליונה⁴⁶ בין שהיתה ידו על התחתונה⁴⁷ - אינו
14 נוטל כלום עד שישבע בנקיטת חפץ⁴⁸ בפה הוציא.
15 ואם אמר: יבואו הדינים ויעשו שומת ההוצאה,
16 והרי היא גלויה לעיניהם⁴⁹, וישערו העצים
17 והאבנים והסיד ושכר האמנין בפחות שבשערים⁵⁰
18 - שומעין לו ונוטל בלא שבועה⁵¹. וכן זה שנוטל
19 השבח בלבד⁵² והיתה ידו על העליונה - אין צריך
20 שבועה⁵³.

45) את ההוצאה לעומת השבח. (46) כגון היורד לתוך שדה חבירו ברשות ונטע, למעלה הלכה ז. (47) כגון היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, והשדה אינה עשויה ליטע, למעלה הלכה ד. (48) כשהוא אווז ספר תורה או

21 יא. כל ששמיין לו ונוטל, שטען בעל השדה ואמר:
22 נתתי, והיורד לשדה אומר: לא נטלתי - היורד נאמן,
23 ונשבע שלא נתן לו כלום ונוטל; שהרי אומרים לבעל
24 השדה: עדין לא שמו לך, ולא ידעת כמה אתה חזב
25 לתן, היאך נתת⁵⁴? אבל אם שמו לו ואמרו לבעל
26 השדה: תן לו⁵⁵, ואמר: נתתי, אף על פי שעדין לא
27 נשבע היורד⁵⁶ - הרי בעל השדה נאמן, וישבע שבועת
28 הסת⁵⁷ שנתן ויפטר; שהקרקע בחזקת בעליה⁵⁸.

54) ועל כן הוא בחזקת שלא נתן. ואם טען שנתן, עליו להביא ראיה, וכל עוד שלא הביא ראיה, אנו מאמינים ליורד, ובלבד שישבע שלא נטל. (55) והסכום כבר נקבע על ידי בית-הדין (מה שכתב רבינו "תן לו" - לא דווקא הוא, שהרי כתב בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה ה, שבין אמרו "חייב אתה ליתן" ובין אמרו "צא תן" - נאמן הוא לומר אחר כך נתתי). (56) כמה הוציא, והרי דינו שאינו נוטל כלום עד שישבע (ראה הלכה הקודמת). (57) בלי נקיטת חפץ, כדין כופר בכל, שחייב שבועה שתיקנו חכמי התלמוד. (58) והיורד הוא המוציא מחבירו ועליו להביא ראיה.

29 יב. בעל שהוריד אריסין⁵⁹ בנכסי אשתו⁶⁰ ואחר כך
30 גרשה⁶¹: אם הפעל עצמו אריסין⁶² - נסתלק בעל
31 נסתלקו אריסיו, שלא ירדו לה אלא על דעת
32 הפעל⁶³, ושמיין להם וידם על התחתונה⁶⁴; ואם אין
33 הפעל אריסין - על דעת הקרקע ירדו⁶⁵, ושמיין להם
34 בקאריס.

59) פועלים המעבדים את אדמת הבעלים ומקבלים כשכר חלק מן היבול, חצי, שליש או רבע בהתאם למנהג המקום. (60) נכסי מלוג, שהבעל אוכל פירותיהם (מגיד משנה). (61) והאריסים תובעים שכרם מן האשה בעלת הנכסים. (62) בקיא בטיב אריסות ויודע לעבד את הקרקע. (63) ולא על דעת האשה. (64) כדין הבעל עצמו בנכסי אשתו הגדולה שדינו כיורד שלא ברשות (ראה למעלה הלכה ז). ואפילו אם השדה זקוקה לאריסות, אין דנין כדין שדה העשויה ליטע (הלכה ד). כי לולא הם היה הבעל עצמו מעבד את השדה. (65) כי הקרקע זקוקה להם, ודינם כאילו האשה הורידה אותם [ובגמרא שם משמע, שאם הבעל בקיא בעיבוד הקרקע, אינם נוטלים אפילו הוצאה בשיעור השבח כדין יורד שלא ברשות, אלא "מה שהוציא" - הוציא ומה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ו' אייר - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבי שמעון בן שטח, שקנו לו תלמידיו חמור מישמעאלי, ומצאו אבן טובה תלויה בו, והחזירה לישמעאלי, משום שרצה שיתקדש שם שמים על-ידו (ירושלמי בבא-מציעא פרק ב, הלכה ה). (15) כגון שמצאה במקום רוב ישראל, והגוי יחשוב שיהודי גנב ממנו (כסף-משנה). (16) בדין שלמעלה, כשמחזיר, כדי שיפארו את ישראל, לא אמר שחייב להחזיר אלא שאם החזיר מתוך כוונה זו הרי זה משובח, אבל כשיש חשש של חילול השם - חייב להחזיר. דין זה מובא בברייתא בשם ר' פנחס בן יאיר (בבא-קמא קיג:). המפורסם כמדקדק במצוות השבת אבידה בכלל (ירושלמי דמאי פרק א הלכה ג). (17) אף שאין חילול השם. (18) מן החוץ הביתה. בירושלמי גיטין פרק ה הלכה ט, הגירסא: "ומכבסין כלי גויים", אבל בעבודה זרה פרק א הלכה ג הגירסא: "ומכניסין".

- ד. טעות העובד פוכבים¹⁹ - פאבדתו, ומתרת²⁰. 22
- והוא, שטעה מעצמו²¹; אבל להטעותו - אסור²². 23

(19) היה לו עסק עם ישראל וטעה בחשבון. (20) כשאין חילול השם, כגון שלא הרגיש בטעותו (בבא-קמא קיג:). (21) ללא תחבולה של היהודי. (22) ראה למעלה הלכות גניבה פרק ז הלכה ח.

- ה. פיצד?²³ כגון שעשה העובד פוכבים חשבון וטעה²⁴. וצריך שיאמר לו ישראל: ראה שעל חשבונך אני סומך²⁵, ואני יודע, אלא מה שאתה אומר אני נותן לך. כגון זה מתר²⁶. אבל אם לא אמר לו פן - אסור; שמא יתפון העובד פוכבים לבדקו²⁷, ונמצא שם שמים מתחיל. 29

(23) טעות גוי מותרת. (24) ולא שעשה ישראל חשבון והטעה. (25) דברי רב כהנא שם (כפירוש הראשון של רש"י). (26) כי אפילו יגלה הגוי שטעה, לא יבוא לידי חילול השם. (27) את הישראל אם הוא ישר.

- ו. עיר שישקלאים ועובדי פוכבים דרין בה, ומחצה עובדי פוכבים ומחצה ישראל, ומצא בה אבדה - נוטל ומכריז²⁸. ואם בא ישראל ונתן סימניה²⁹ - חייב להחזירה³⁰. 33

(28) שמא של ישראל היא (מכשירין פרק ב משנה ח). (29) סימנים מובהקים, וראה לקמן פרק יג, הלכה ג. (30) ואין אומרים שהישראל התייאש.

- ז. היה רב העיר עובדי פוכבים: אם מצא במקום מן העיר שרוב המצויים שם ישראל³¹ - חייב להכריז³²; אבל אם מצא בסרטיא³³ ופלטאיא³⁴ גדולה, בבתי כנסיות³⁵ ובבתי מדרשות³⁶ שהעובדי פוכבים מצויין שם תמיד³⁷, ובכל מקום שהרבים מצויין שם - הרי המציאה שלו³⁸, ואפלו בא ישראל ונתן סימניה; שהרי נתאש ממנה כשנפלה³⁹, מפני שהוא אומר: עובד פוכבים מצאה. אף על פי שהיא שלו⁴⁰, הרוצה לילה⁴¹ בדרך הטוב והישר⁴² ועושה

שאל - אכל" כבעל עצמו. ונראה שרבינו מתכוון למקרה שלא אכל כלום, שדינו ככל יורד שלא ברשות (משנה כתובות עט.). כך פירש רבינו נסים את דברי רבינו. וראה הגהות הב"ח שם].

פרק אחד עשר

(1) נתבארו בו כללי מצות השבת אבידה למי חייב להחזירה ולמי שהוא פטור מלהחזירה, ובאי זה מקום תמצא. ומי הוא חייב להחזיר אבידה מחמת אי זו סיבה שתהיה, ונסתיים הפרק בדין אבידת קרקע.

- א. השבת אבדה לישראל² - מצות עשה, שנאמר: השב תשיכם. והרואה אבדת ישראל ונתעלם ממנה והניחה - עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תראה את שור אחיך והתעלמת מהם; ובטל מצות עשה³. ואם השיבה - קנים מצות עשה. 5

(2) ראה לקמן הלכה ג. (3) השב תשיכם.

- ב. לקח את האבדה⁴ ולא השיבה - בטל מצות עשה, ועבר על שני לאוין: על 'לא תוכל להתעלם' ועל 'לא תגזל'⁵. אפלו היה בעל האבדה רשע ואוכל נבלה⁶ לתאבון⁸ וכיוצא בו - מצוה להשיב לו אבדתו. אבל אוכל נבלה להכעיס¹⁰ - הרי הוא אפיקורוס¹¹; והאפיקורוסים ועובדי עבודת פוכבים ומחללי שבת בפרהסיא - אסור להחזיר להן אבדה, פועל פוכבים. 13

(4) מה-שאינ-כן בהלכה הקודמת שנתעלם בלבד. (5) בשעה שנטלה לעצמו, מימרא של רבא בבא-מציעא כו: (6) עובר עבירה. (7) בשר בהמה, חיה ועוף שלא נשחטו כדין. (8) למלא תאוות. (9) זוהי דעת רבי יוחנן שאמר: "לכל אבידת אחיך", לרבות את המומר. והתלמוד מפרש שכוונתו למומר אוכל נבילות לתיאבון, כלומר עובר בקביעות על עבירה זו של אכילת נבילה מתוך תאות היצר (עבודה זרה כו:). (10) את ה'. (11) בגמרא (שם) כתוב: אוכל נבילות להכעיס, מין הוא. ובדפוס רומי ר"מ כתוב: הרי הוא מין. הצנזורה הנוצרית בימי הביניים הכניסה בלבול ועירוב מושגים במונחים "מין", "אפיקורוס", "מומר". וקשה מאוד להעמיד הדברים על מכונם.

- ג. אבדת עובד פוכבים - מתרת, שנאמר: אבדת אחיך¹². והמחזירה - הרי זה עובר עברה¹³, מפני שהוא מחזיק יד רשעי עולם. ואם החזירה לקדש את השם, כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה¹⁴ - הרי זה משבח. ובמקום שיש חילול השם¹⁵ - אבדתו אסורה, וחייב להחזירה¹⁶. ובכל מקום¹⁷ מכניסין¹⁸ פליהם מפני הגנבים בכלי ישראל, מפני דרכי שלום. 21

(12) "וכן תעשה . . . לכל אבידת אחיך". "לאחריך אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר לכנעני". מימרא בשם רב, בבא-קמא קיג: (13) מימרא בשם רב, סנהדרין עו: (14) כגון

- 1 לַפְּנִים מְשֻׁרֵת הַדִּין - מְחִזֵּיר אֶת הָאֲבֵדָה⁴³ לְיִשְׂרָאֵל
2 כְּשֵׁיתָן אֶת סִמְנֶיהָ.
- 31 כגון בתי כנסיות ובתי מדרשות של ישראל. (32) כי דינו כמקום שרובו ישראל (בבא-מציעא כד.). (33) דרך המלך, שרבים מצויים שם. (34) שוק. (35) מקום תפילה. (36) מקום מיוחד ללמוד בו תורה. (37) כלומר, בבתי כנסיות ובתי מדרשות הנמצאים מחוץ לעיר, ומושיבים בהם גוים לצרכי שמירה. ובלשון הגמרא "דיתבי בהו כנענים". כלומר, ישיבת קבע (שם וראה נמוקי-יוסף שם). (38) כי רוב העיר גוים. (39) והגיעה ליד המוצא לאחר יאוש. (40) על-פי הדין. (41) אבל כופים אותו. ראה רבינו חננאל לבבא-מציעא כד: והגהות מיימוניות כאן. (42) אף-על-פי שאינו מצווה מן הדין, על פי הכתוב "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" (דברים ו, יח), שבא מיד אחר הכתוב המדבר על מצוות, עדות וחוקים "אשר צוך", וראה רמב"ן לתורה שם, וגמרא בבא-מציעא ל: לה. (43) כמעשה מר שמואל, שם כד:
- 3 ח. מָצָא בְּעִיר זֹו שְׂרָפָה עֹבְדֵי כּוֹכָבִים חֲבִית שֶׁל יֵינ
4 - יֵינָה אֲסוּר בְּהִנָּא⁴⁴, וְנִקְנָה מִתְּר⁴⁵ מְשֻׁם אֲבֵדָה.
5 וְאִם בָּא יִשְׂרָאֵל וְנָתַן סִמְנֶיהָ - מִתְּר בְּשִׁתְּהָ⁴⁶ לְזָה
6 יִשְׂרָאֵל שְׁמָצָאָה⁴⁷.
- (44) משום ספק יין נסך. (45) כדין מציאה במקום שרובו גוים (שם). (46) כי יצא מכלל ספק יין נסך. [וזה דוקא כשמצא סתומה, אבל מצא פתוחה, אסורה בשתיה, שמא ניסך אותה גוי. וכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן) שסתומה אחת מספיקה, ולא הצריכו כאן חותם בתוך חותם (ראה הלכות מאכלות אסורות פי"ג ה"ח), והטעם, שאם פתח גוי את החבית לא היה סותמה]. (47) ואינו מחוייב להחזירה לבעליה, מכיון שרוב גוים, נתיאשו הבעלים (שם).
- 7 ט. עוֹף שֶׁחֹטֵף בְּשֶׁר⁴⁸ וְהִשְׁלִיכוֹ בְּחָצֵר אַחֲרָת, אָף
8 עַל פִּי שָׂרֵב הָעִיר יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה מִתְּר מְשֻׁם
9 אֲבֵדָה⁴⁹, שֶׁהִרִי נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנּוּ.
- (48) מעשה שהיה, ומסופר בגמרא שם. (49) אבל אסור משום ספק נבילה, כדין בשר שנתעלם מן העין (שם).
- 10 י. הַמוֹצָא אֲבֵדָה בְּזוּטוֹ שֶׁל יָם⁵⁰ וּבְשִׁלּוּלִיתוֹ שֶׁל
11 נְהַר⁵¹ שְׁאִינוּ פּוֹסְקִים⁵², אָף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּה סִמְנֵן -
12 הָרִי זֹו שֶׁל מוֹצָאָה; שְׁנָאֲמַר: אֲשֶׁר תֹּאבֵד מִמֶּנּוּ
13 וּמִצָּאָתָה - מִי שְׁאֲבֹדָה מִמֶּנּוּ⁵³ וּמִצִּוְיָהּ הִיא אֲצֵל כָּל
14 אָדָם⁵⁴, יֵצֵאת זֹו⁵⁵ שְׁאֲבֹדָה מִמֶּנּוּ וּמִכָּל אָדָם, שְׂזָה
15 וְדָאִי נִתְיָאֲשׁ מִמֶּנָּה.
- (50) כשמי הים גואים, הם נכנסים ליבשה ומכסים שטח מסויים, וכשחוזרים לנקודת השפל הם גורפים אתם כל מה שנמצא בשטח שנשטף. (51) בימות הגשמים, עוברים הנהרות על גדותיהם, וכשהמים חוזרים הם שוללים אתם כל מה שעומד בדרכם, בבא-מציעא כא: פירוש רש"י שם. (52) זרימתו, והחפץ נשטף עם הזרם, והבעלים מתייאשים.
- 53) המאבד ממונו לדעת - אין נזקקין לו⁵⁶. כיצד?
54) הניח פרתו ברפת שאין לה דלת ולא קשרה והלך לו, השליך פיסו⁵⁷ ברשות הרבים והלך לו, וכל פיוצא בזה - הרי זה אבד ממונו לדעתו. ואף על פי שאסור לרואה דבר זה לטל לעצמו⁵⁸ - אינו זקוק להחזיר; שנאמר: אשר תאבד⁵⁹ - פרט למאבד לדעתו⁶⁰.
- (56) להחזירו לו. (57) דוגמה זו חזקה מן הקודמת. שם הוא מאבד ממונו לדעת, על-ידידה שלא שמר על ממונו, וכאן מאבד ממונו לדעת על-ידי מעשה. (58) כי יש בעלים לממון. (59) בלי דעתו. (60) ראה בבא-מציעא כה:
- יב. אֲבֵדָה שְׁאִין בָּה שְׂזָה פְּרוּטָה⁶¹ - אִינוּ חֵיב לְהַטְפִּיל⁶² וְלֹא לְהַחֲזִירָהּ⁶³.
- (61) "אשר תאבד ממנו, פרט לאבידה שאין בה שוה פרוטה", משום שאינה קרויה אבידה (ספרי תצא, ובבא-מציעא כז.). (62) זה לשון הר"ף כאן (בבא-מציעא טו.). (63) אם לקחה, משום שאינה ממון, והבעלים מוותרים עליה. ראה תוספתא בבא-מציעא פרק ב הוצאת צוקרמנדל עמוד 374.
- יג. מָצָא שֶׁק⁶⁴ או קֶפֶה⁶⁵, אִם הָיָה חֶכֶם או זָקֵן
מְכַבֵּד⁶⁶ שְׁאִין דְּרָכּוֹ לְטַל כָּלִים אֱלוֹ בִּידוֹ⁶⁷ - אִינוּ
חֵיב⁶⁸ לְהַטְפִּיל בָּהֶן. וְאֹמֵד אֶת דַּעְתּוֹ אֱלוֹ הָיוּ שְׁלוּ⁶⁹:
אִם הָיָה מְחִזֵּירָן לְעַצְמוֹ - כֵּן חֵיב לְהַחֲזִיר שֶׁל
חֲבֵרּוֹ; וְאִם לֹא הָיָה מוֹחֵל עַל כְּבוֹדוֹ אֲפִלּוּ הָיָה
שְׁלוּ⁷⁰ - כֵּן בְּשֶׁל חֲבֵרּוֹ אִינוּ חֵיב לְהַחֲזִיר. הָיָה דְּרָכּוֹ
לְהַחֲזִיר כָּלִים כָּאֱלוֹ בִּשְׂדֵה⁷¹, וְאִין דְּרָכּוֹ לְהַחֲזִירָן
בְּעִיר⁷², וּמִצָּאֵן בְּעִיר - אִינוּ חֵיב לְהַחֲזִיר⁷³; מִצָּאֵן
בִּשְׂדֵה⁷⁴ - חֵיב לְהַחֲזִיר⁷⁵ עַד שִׁיגִיעוּ לְרִשּׁוֹת
הַבְּעָלִים, וְאָף עַל פִּי שֶׁהִרִי נִכְנַס בָּהֶן לְעִיר וְאִין
דְּרָכּוֹ בִּכְהָ⁷⁶.
- (64) משנה בבא-מציעא כט: (65) סל גדול. (66) אף-על-פי שאינו חכם, כשמענות לשון המשנה (שם): "וכל דבר שאין דרכו ליטול", ומה שאמרו "זקן ואינה לפי כבודו" לדוגמה נאמר. ראה 'שיטה מקובצת' לבבא-מציעא כאן. (67) שיש בהם משום בזיון. (68) "והתעלמת, פעמים שאתה מתעלם... הא כיצד... או שהיה זקן ואינה לפי כבודו" (ספרי שם, ובבא-מציעא ל.). רבינו אומר "אינו חייב", אבל אם ירצה לפנים משורת הדין יטפל בהם, כמו רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא-מציעא שם), וראה רבינו חננאל שם, ולקמן הלכה יז, ורא"ש בבא-מציעא פרק ב אות כא. (69) "אמר רבא, כל שבשלו מחזיר, בשל חבירו נמי מחזיר" (בבא-מציעא שם). (70) זהו מובן דברי המשנה "וכל דבר שאין דרכו ליטול" (שם כט:). (71) שאין רואים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ו' אייר - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

89 אף-על-פי שהדיר רחוק מבית הבעלים, שהרי הבעלים עצמם הכניסוה שם.

יז. ההולך בדרך הטוב והישר⁹⁰ ועושה לפנים משורת הדין - מחזיר את האבדה בכל מקום, אף על פי שאינה לפי כבודו⁹¹.

90 ראה למעלה סוף הלכה ז. 91 כמו שעשה רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא-מציעא ל:).

יח. כהן שראה⁹² האבדה בבית הקברות - אינו מטמא להחזירה. שבעת שמקנים מצות עשה של השב אבדה, מבטל עשה של 'קדשים יהיו' ועובר על לא תעשה של 'לא יטמא בעל פעמיו', ואין עשה דוחה⁹³ את לא תעשה ועשה⁹⁴.

92 שם ל. ומשנה שם לב. 93 שם ל. אף-על-פי שבהשבת אבידה יש גם 'לא תעשה' (לא תוכל להתעלם), אבל הכוח לדחות יש ב'עשה' בלבד (ראה רש"י שם ורי"ף). 94 אלא 'לא תעשה' בלבד.

יט. ראה את האבדה⁹⁵, ואמר לו אביו: אל תחזירה - יחזיר, ולא יקבל ממנו⁹⁶. שאם קבל מאביו, נמצא בעת שקנים מצות עשה של 'פבד את אביך', בטל עשה של 'השב תשיבם' ועבר על 'לא תוכל להתעלם'.

95 שם לב. 96 בגמרא שם לב: אמרו נימוק אחר מזה שאמר רבינו כהן: "שנאמר (ויקרא יט) איש אמו ואביו תיראו וכו' אני ה' - כולכם חייבים בכבודי".

כ. הרוצה מים⁹⁷ שוטפין ובאין להשחית בגין חברו או שדהו - חייב לגדור⁹⁸ בפניהם ולמנעם⁹⁹; שנאמר: לכל אבדת אחיך - לרבות אבדת קרקעו¹⁰⁰.

97 שם לא. 98 אף-על-פי שהבנין לא יתמוטט, אלא יתקלקל בלבד. 99 אף-על-פי שהכתוב מנה מטלטלין בלבד. 100 מימרא של רבא, שם.

פרק שנים עשר

1) נתבאר בו דיני מי שאבדה ממנו אבידה ופגע באבידה אחרת וכן הדומה לזה. ונמשך לזה דין השותפים שאבדו ושהצילו וכל הנמשך אחר זה.

א. מי שאבדה לו אבדה, ופגע באבדתו ואבדת חברו: אם יכול להחזיר את שתייהן² - חייב להחזיר שתייהן; ואם אינו יכול להחזיר אלא אחת מהן - אבדתו קודמת³. ואפילו לאבדת אביו או של רבו⁵ - שלו קודם לכל אדם⁶.

2) ואל יאמר שלי קודמת, ויניח את של חברו. 3) משנה בבא-מציעא לג. 4) אף-על-פי שהוקש כיבוד אב ואם לכבודו של מקום (שם לב). והלכות ממרים פרק ו. 5) שחייב בכבודו ובידתו יותר משל אביו, ראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ב וה. 6) משנה וגמרא, שם לג.

אותו ואינו בוש. 72) שהוא בוש מפני מכריו (שם ל:). 73) כי אין זה לפי כבודו, אף-על-פי שאינו בכלל "אין דרכו ליטול כלים אלו בידו", שנזכר בתחילת ההלכה. 74) זוהי בעיא בגמרא שם, שעלתה בתיקו. 75) מכיוון שהבעיא לא נפתרה, פסק רבינו לחומרא. 76) מכיוון שבשדה דרכו בכך, נתחייב לקחת את הכלי ולהתחיל בהשבתו, ומאחר שהתחיל במצוה, מחייבים אותו לגמור אותה אפילו בעיר, אף-על-פי שאין זה לפי כבודו, בהתאם לכלל של רבה: "הכיסה חייב בה" (גמרא שם). [הרי"ף כותב: בעיא דלא איפשטא - ולא יחזיר בעיר. ומשמע, שבשדה יטול ויכניס לעיר. וראה רא"ש פרק ב אות כ, שלרי"ף היתה גירסא אחרת בגמרא. והרא"ש עצמו סובר שיש להחמיר באיסור זלזול בכבוד התורה, ולכן לא יחזיר. ומובן שזה רק ב"זקן - היינו חכם - ואינה לפי כבודו", אבל "אין דרכו ליטול" מחייב להחזיר, לחומרא. וראה נמוקיי-יוסף שם, רביית יוסף' חושן-משפט סימן רסג].

יד. וכן אם מצא בהמה והכיש⁷⁷ - נתחייב להטפל בה ולהחזירה אף על פי שאינה לפי כבודו; שהרי התחיל במצוה⁷⁸. החזירה וברחה⁷⁹, אפילו מאה פעמים⁸⁰ - חייב להחזיר; שנאמר: השב תשיבם. 'השב' אפילו מאה פעמים משמעו⁸¹. לעולם הוא חייב להטפל בה, עד שיתחזרה לרשות בעליה⁸². למקום המשתמר⁸³; אבל אם החזירה למקום שאין משתמר, כגון גנה וחרבה, ואבדה משם - חייב באחירתה.

77) מימרא של רבה (שם). 78) ועליו לגומרה. 79) 'ספרי' תצא, ומשנה בבא-מציעא ל: 80) גמרא שם לא. 81) כי זהו מקור, המראה על פעולה מתמדת, דוגמת "זכור" ו"שמור" שנאמר בשבת. וראה פירוש המשנה לרבינו. 82) שהרי כתוב "השב תשיבם לאחריך" (ספרי תצא, ותוספתא בבא-מציעא פרק ב). 83) בבא-מציעא לא. ובבא-קמא נז.

טו. החזיר את האבדה בשחירת⁸⁴ למקום שהבעלים נכנסין ויוצאין שם בשחירת - אינו חייב להטפל בה, שהרי הבעלים רואין אותה, אף על פי שהוא מקום שאינו משתמר⁸⁵. במה דברים אמורים? בדרך שאין בו רוח חיים; אבל בבעלי חיים⁸⁶ - לעולם חייב להטפל בה, עד שיתחזרה לרשות הבעלים המשתמרת⁸⁷. ואינו צריך דעת בעלים⁸⁸.

84) בבא-קמא שם, בשחירת הבעלים מצויים בבית. 85) כי האחריות על הבעלים. 86) שם. 87) מכיוון שמלומדת היא לצאת, צריכה שמירה יתירה, גמרא שם. 88) אינו צריך להודיע לבעלים, שהחזיר את האבידה. זוהי הקלה הניתנת למשיב אבידה, שלא להטריח אותו יותר מדי, מה שאין-כן בארבעת השומרים ובגנב ובגולן, שצריכים דעת בעלים (שם).

טז. ראה בהמה שברחה מן הדיר והחזירה למקומה - הרי זה קנים המצוה, ואינו צריך דעת הבעלים⁸⁹.

1 ב. פָּגַע בְּאֵבֶדֶת רַבּוֹ עִם אֲבֵדֶת אֲבִיו⁷: אִם הָיָה אֲבִיו
2 שְׁקוֹל פָּנֵגֶד רַבּוֹ⁸ - שֶׁל אֲבִיו קוֹדֶמֶת⁹; וְאִם לֹא -
3 שֶׁל רַבּוֹ קוֹדֶמֶת. וְהוּא¹⁰, שִׁיְהִיָּה רַבּוֹ מִבְּהֶק¹¹, שָׂרֵב
4 חֻקְמָתוֹ¹² שֶׁל תוֹרָה¹³ מִמֶּנּוּ לָמַד.

22 שם. (23) ולא דמי חמורו, אף-על-פי שהתנה, מכיון
שלא עשה שליחותו. (24) מקביל לשטף נהר חמורו,
שבהלכה ג. (25) בבא-מציעא ל: לא: (26) "כגון שהיה
חייט, והניח מלאכתו והלך להשיב את האבידה ונשתתה
בהשבתה כשיעור תפירת בגד ששכרו באותו יום סלע. לא
יאמר לו, כבר בטלתי ממלאכתי שיעור סלע, תנה לי, אלא
משערין שכרו כעת שאין לו מה יתפור ויושב ובטל, אם
יבוא אדם ויאמר לו, הנך יושב ובטל, תקח בתפירת בגד
חצי סלע, או תשאר בטל כל היום, ומה שמתברר שנוטל
בשעה שאין לו תפירה לתפור, הוא שנוטל מבעל האבידה"
(רבינו חננאל, בבא-מציעא לא:). (27) משנה, שם ל:
(28) נתנו לו הרשאה (יפוי-כח) לטפל באבידה לפי התנאי
שהתנה. למעלה בהלכה ג לא נאמר "והרשוהו", מכיון שזה
מובן מאליו, שהבעלים או בית-דין יסכימו לתנאי לתת לו
דמי חמורו שיפה מנה, כדי להציל את של חבירו השווה
מאתיים. אבל בדין זה לא ידוע כמה ייבטל, ולכן הדגיש
רבינו ואמר "והרשוהו". (29) משנה וגמרא שם. מן הדין,
אין הוא חייב להפסיד ממונו כדי להציל ממון חבירו.

22 ה. וְכֵן שְׁנַיִם³⁰ שֶׁהָיוּ בָּאִים בְּדֶרֶךְ, זֶה בְּחִבִּית שֶׁל יֵינן
23 וְזֶה בְּכַד שֶׁל דְּבִשׁ, וְנִסְדָּק הַכַּד שֶׁל דְּבִשׁ³¹, וְקָדַם
24 שִׁישְׁפָּף הַדְּבִשׁ לְאֶרֶץ שְׁפָף זֶה אֶת יְיָנוּ וְהִצִּיל אֶת
25 הַדְּבִשׁ³² לְתוֹךְ הַחִבִּית - אֵין לוֹ אֲלֹא שְׂכָרוֹ הָרָאוּי
26 לוֹ³³. וְאִם אָמַר: אֲצִיל אֶת שְׁלֹף וְאֶתָּה נֹתֵן לִי דָמִי
27 שְׁלִי, אוֹ שֶׁהִתְנֶה בְּפָנָי בֵּית דִּין - הָרִי זֶה חֵיב לָתֵן
28 לוֹ. וְאִם נִשְׁפָּף הַדְּבִשׁ לְאֶרֶץ - הָרִי זֶה הַפְקָרָה³⁴, וְכָל
29 הַמִּצִּיל - לְעֶצְמוֹ מִצִּיל.

(30) משנה בבא-קמא קטו. (31) והדבש מטפטף דרך
הסדק. (32) שדמיו מרובים מדמי היין. (33) אף-על-פי
שבמו ידיו שפף את יינו ועסק באיסוף הדבש. והטעם, ראה
למעלה בפירוש להלכה ג. וראה בבא-קמא קטו. (34) שם
קטו: אמרו, שרק במקרה שחישוק כרוך על הכד ומעכב את
שפיכת הדבש אין הדבש הפקר, ומפרש רבינו שהחישוק
מעכב לזמן מסוים את שפיכת הדבש, ומכאן יצא לו שאם
כבר נשפף הרי הוא הפקר. ראה מגיד-משנה.

30 ו. הָיָה זֶה בָּא בְּכַד שֶׁל דְּבִשׁ וְזֶה בָּא בְּקַנְקָנִים רִיקָנִים,
31 וְנִסְדָּקָה כַּד הַדְּבִשׁ, וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַקַּנְקָנִים: אֵינִי
32 מִצִּיל לָךְ דְּבִשׁ זֶה בְּקַנְקָנִי עַד שֶׁתֵּתֵן לִי חֲצִיו אוֹ שְׁלִישׁוֹ
33 אוֹ כֶּף וְכֶף דִּינָרִין, וְקָבַל עָלָיו בַּעַל הַדְּבִשׁ וְאָמַר לוֹ:
34 הֵן - הָרִי זֶה שֶׁחֵק בּוֹ³⁵, וְאֵינוֹ נֹתֵן לוֹ אֲלֹא שְׂכָרוֹ
35 הָרָאוּי לוֹ; שֶׁהָרִי לֹא הִפְסִידוֹ כְּלוּם³⁶.

(35) שהרי חייב הוא להציל ממון חבירו, שם קטו.
(36) שם.

36 ז. וְכֵן מִי שֶׁפָּרַח³⁷ מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וְהִיתָה מַעֲבַרְתָּ
37 לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ: הַעֲבִירֵנִי וְאֵנִי נֹתֵן לָךְ דִּינָר,

(7) משנה שם. (8) בחכמה. במשנתנו כתוב: "ואם אביו
חכם" (לענין פדיון שבויים). אבל במשנה בירושלמי, וגם
בריי"ף הגירסא: "שקול כנגד רבו" (לענין אבידה), וגירסת
רבינו כגירסא זו, אולם בפרק ה מהלכות תלמוד תורה הלכה
א, כתוב רבינו: "וכן אם היה אביו תלמיד-חכם, אף-על-פי
שאינו שקול כנגד רבו, משיב אבידתו. . .". וזה סתירה למה
שכתב כאן. דעת הגהות מיימוניות, שבהלכות תלמוד תורה
יש טעות-סופר, והעיקר הוא הנוסח כאן. ובכסף-משנה שם
כתב בשם אחד מבניו של רבינו, ששם מדובר ברבו סתם,
שאינו מובהק, על כן אף-על-פי שאביו אינו שקול כנגד
רבו, כיוון שהוא תלמיד-חכם הוא קודם, וכאן מדגיש
רבינו: "והוא שיהיה רבו מובהק", על כן צריך שיהיה אביו
שקול, ואם לא - של רבו קודם. וראה 'שיטה מקובצת'
לבבא-מציעא סוף פרק ב. (9) "שאביו הביאו לעולם הזה,
ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא" (שם).
(10) בתנאי. (11) לשון עולא, שם. (12) כדעת רבי יהודה,
שם. (13) ולא חכמת אומות העולם.

5 ג. הִנִּיחַ אֲבִידָתוֹ¹⁴ וְהִחְזִיר אֲבֵדֶת חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ אֲלֹא
6 שְׂכָר הָרָאוּי לוֹ¹⁵. מֵיָצֵד? שִׁטְף נֶהָר¹⁶ חֲמורוֹ וְחֲמור
7 חֲבֵרוֹ, שֶׁלֹּו יָפָה מִנֶּה וְשֶׁל חֲבֵרוֹ מֵאֲתִים, הִנִּיחַ אֶת
8 שֶׁלֹו וְהִצִּיל אֶת שֶׁל חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ אֲלֹא שְׂכָרוֹ הָרָאוּי
9 לוֹ. וְאִם אָמַר לוֹ: אֲצִיל אֶת שְׁלֹף וְאֶתָּה נֹתֵן לִי דָמִי
10 שְׁלִי, אוֹ שֶׁהִתְנֶה בְּפָנָי בֵּית דִּין¹⁷ - חֵיב לָתֵן לוֹ¹⁸ דָּמִי
11 שֶׁלֹו. וְאֵף עַל פִּי שֶׁחֲמורוֹ עָלָה מֵאֲלִיוֹ¹⁹ - הוּאִיל
12 וְלֹא נִתְעַסַּק בּוֹ²⁰, זָכָה בָּמָה שֶׁהִתְנֶה עִמּוֹ²¹.

(14) לפניו משורת הדין, כי מן הדין שלו קודמת, כלמעלה
בהלכה א. (15) לפי הטירחא והזמן שטיפל באבידת
חבירו, ולא דמי אבידתו שהפסיד, מכיוון שעשה זאת
מעצמו, כדי לזכות במצוה. (16) משנה בבא-קמא קטו:
(17) כגון שבעל החמור לא היה במקום. ראה בבא-מציעא
ל: (18) כי התנאי בפני בית-דין מזכה את המציל לקבל
את מה שהתנה, אף-על-פי שבעל החמור לא היה נוכח שם.
ואם התנה עמו, הריהו חייב לקיים את התנאי, ואינו יכול
לטעון "משטה אני בך" (ראה שם קטו. ופירוש המשנה
לרבינו שם). (19) ולא הפסיד כלום. (20) והפקירו כדי
להציל את של חבירו, דינו כאבוד. (21) גמרא שם. כי
רואים את החמור כאבוד, ומן השמים ריחמו עליו וניצל
חמורו מטביעה.

13 ד. יָרַד לְהִצִּיל וְלֹא הִצִּיל²² - אֵין לוֹ אֲלֹא שְׂכָרוֹ
14 הָרָאוּי לוֹ²³. וְכֵן²⁴ אִם הָיָה עוֹסֵק בְּמִלָּאכָה, וְבִטֵּל
15 מִמִּלָּאכְתּוֹ שֶׁשָּׂוָה דִּינָר, וְהִחְזִיר אֲבֵדָה שֶׁשָּׂוָה מֵאָה
16 דִּינָר - לֹא יֵאמַר לוֹ: תֵּן לִי דִינָר שֶׁהִפְסַדְתִּי, אֲלֹא
17 נֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפֻעֵל בִּטּוֹל²⁵ שִׁיבְטֵל מֵאֲוֶתָה מִלָּאכָה
18 שֶׁהָיָה עוֹסֵק בָּהּ²⁶. וְאִם הִתְנֶה עִם הַבְּעָלִים אוֹ בְּפָנָי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ו' אייר - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 לְטַרְפָּה⁵⁸, וּפְסָקוֹ עִם הַגִּיס מִמּוֹן וְנִתְּנוּ לוֹ - מִחֲשָׁבִין
2 לְפִי מִמּוֹנָם⁵⁹, וְאִין מִחֲשָׁבִין לְפִי נִפְשׁוֹת⁶⁰. וְאִם
3 שָׁכְרוּ תֵּיז לְפָנֵיהֶם לְהוֹדִיעֵם הַדֶּרֶךְ - מִחֲשָׁבִין שָׁכְרוּ
4 לְפִי מִמּוֹן וּלְפִי נִפְשׁוֹת⁶¹. וְאִל יִשְׁנוּ⁶² מִמְּנֵהָ
5 הַחֲמָרִים.

57 גמרא שם. (58 לבוזה. (59 לפי ערך החפצים, שכל
אחד ואחד מוביל בשיירה. כי כוונת הגייס היתה לביזה.
60 כי לא היו בסכנה. (61 כי בלי התייר, המורה דרך,
צפויה סכנה גם לממונם וגם לחייהם. (62 שאם נהגו לתת
לתייר לפי ממון או לפי נפשות, עושים.

6 יב. וְשָׂאִין⁶³ הַחֲמָרִים לְהִתְּנוֹת בִּינְיָהֶן⁶⁴: כָּל מִי
7 שֶׁתֵּאָבֵד מִמֶּנּוּ חֲמֹר⁶⁵ מִבְּנֵי הַשִּׁירָא - מַעֲמִידִין לוֹ
8 חֲמֹר אַחֶרֶת. וְאִם פָּשַׁע בָּהּ הוּא וְאֶבְדָּה - אִין חֲבִיבִין
9 לְהַעֲמִיד לָהּ⁶⁶.

63 שם. (64 כשכולם רוצים, והתנאי קיים אפילו בדיבור
בלבד, ואין אחד מהם יכול לחזור בו. (65 כגון שתיטרף
עלידי חיות רעות. (66 כי מקרה פשיעה אינו בכלל
התנאי.

10 יג. אֶבְדָּה חֲמֹרוֹ, וְאָמַר: תְּנוּ לִי דָמִיהָ⁶⁷ וְאִנִּי רוֹצֶה
11 לְקַח חֲמֹר⁶⁸ וְהִרְנִי שׁוֹמֵר עִמָּכֶם⁶⁹ - אִין שׁוֹמְעִין
12 לוֹ⁷⁰; אֲלֵא מַעֲמִידִין לוֹ חֲמֹר אַחֶרֶת, כְּדֵי שִׁזְדָּרוּ
13 עֲצָמוֹ וְיִשְׁמֹר בְּהִמָּתוֹ⁷¹. וְאִפְּלוּ הִיתָה לוֹ בְּהֵמָה
14 אַחֶרֶת⁷² בַּשִּׁירָא - אִינוּ דוֹמָה שׁוֹמֵר אַחַת לְשׁוֹמֵר
15 שְׁתֵּים⁷³.

67 במקום החמור (שם). (68 ולרש"י פירוש אחר. ראה
שם. (69 מפני החיות והליסטים. (70 שאם יש לו
בהמה, הוא מסייעם לשמור כהוגן. וכשאינו לו בהמה, אינו
מזדרז בשמירת ממון אחרים. (71 ועל-ידי-זה הוא עוזר
בשמירת כל השיירה. (72 ובשבילה הוא מזדרז בשמירה
כחבריו. (73 כי על שתי בהמות הוא שומר ביתר
מסירות-נפש מאשר על האחת, ועל כן אם אמר תנו לי
דמיה, אין שומעים לו, שם.

16 יד. סְפִינָה⁷⁴ שֶׁהִיתָה מִהֶלֶת בֵּינָם, וְעָמַד עָלֶיהָ
17 נִחְשׁוֹל⁷⁵ לְטַבְעָה, וְהִקְלוּ מִמִּשְׁאָה⁷⁶ - מִחֲשָׁבִין לְפִי
18 מִשְׁאֹוִי⁷⁷, וְאִין מִחֲשָׁבִין לְפִי מִמּוֹן. וְאִל יִשְׁנוּ⁷⁸
19 מִמְּנֵהָ הַסְּפִינִים.

74 שם. (75 גלים סוערים. (76 כדי להצילה מטביעה,
יש הכרח להשליך חלק מן המטען לים. (77 "אם השליך
זה מאה ליטרין זהב, ישליך זה מאה ליטרין ברזל" (רש"י)
כשלשניהם מטען באותו משקל. (78 אם היה לספנים
מנהג אחר, עושים כמנהגם. והדין שלמעלה מחייב כשאין
נוהג קבוע. וכן יש להבין גם הלכה יא.

20 טו. וְשָׂאִין⁷⁹ הַסְּפִינִים לְהִתְּנוֹת בִּינְיָהֶן: כָּל מִי
21 שֶׁתֵּאָבֵד לוֹ סְפִינָה - מַעֲמִידִים לוֹ סְפִינָה אַחֶרֶת.
22 פָּשַׁע בָּהּ וְאֶבְדָּה, או שֶׁפָּרַשׁ לְמָקוֹם שֶׁאִין הַסְּפִינִים
23 הוֹלְכוֹת בּוֹ בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן⁸⁰ - אִין חֲבִיבִין לְהַעֲמִיד לָהּ⁸¹.

1 וְהַעֲבִירוּ - אִין לוֹ אֲלֵא שָׁכְרוּ³⁹ הָרָאוּ לוֹ. וְאִם הִיא
2 צִיד⁴⁰, וְאָמַר לוֹ: בָּטַל מִצְוַתְּךָ וְהַעֲבִירָנִי - נֹתֵן לוֹ
3 כָּל מַה שֶׁהִתְּנָה עִמּוֹ⁴¹. וְכֵן כָּל פִּיזָא בָּזָה.

37 שם. (38 רפסודה. (39 שמצוה היא להצילו.
40 השולה דגים מן הים, שם. (41 [נאפילו אם התנה עמו
יותר ממה שהפסיד, כן כתב הלחם-משנה. וקשה למצוא את
ההבדל שבין זה ובין הדין שבהלכה ו. ואפשר, משום ששם
לא הפסיד כלום, אבל כאן הפסיד משהו. ודוחק. אמנם
סגנונו של רבינו בהלכה ו מסייע לטעם זה, שכתב: שהרי
לא הפסידו כלום].

4 ח. שִׁירָא שֶׁהִיתָה הוֹלֶכֶת בְּמִדְבָּר⁴², וְעָמַד עָלֶיהָ
5 גִּיס⁴³ וּטְרָפָה⁴⁴: אִם אִינָן יְכוּלִים לְהַצִּיל מִיָּדָם, וְעָמַד
6 אֶחָד מֵהֶן וְהַצִּיל - הַצִּיל לְעַצְמוֹ⁴⁵; וְאִם יְכוּלִין⁴⁶ הֵן
7 לְהַצִּיל מִיָּדָם, וְקָדַם אֶחָד מֵהֶן וְהַצִּיל, אָף עַל פִּי
8 שְׂאֵמֶר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הַצִּיל לְאֶמְצָע⁴⁷.

42 שם קטז. (43 צבא. (44 ובזזה. (45 מכיון
שהבעלים התייאשו, וראה משנה שם קיד. (46 כגון שהם
מרוכבים וחזקים. (47 כל אחד מכיר את שלו ונוטל, מכיון
שלא התייאש.

9 ט. הָיוּ יְכוּלִין לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדָּחֶק⁴⁸ - כָּל הַמַּצִּיל
10 מַצִּיל לְאֶמְצָע⁴⁹; אֲלֵא אִם בֵּן אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי
11 מַצִּיל - הָרִי זֶה מַצִּיל לְעַצְמוֹ. שֶׁבִּינָן שֶׁשְׁמַעוּהוּ
12 אוֹמֵר 'לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל', הִנֵּה לָהֶן לְדָחֶק עֲצָמָן
13 וְלִהְצִיל; וְכִינָן שֶׁיִּשְׁבּוּ וְלֹא הַצִּילוּ - הָרִי נִתְּיָאֲשׁוּ מִן
14 הַכָּל.

48 דברי רב אשי, שם. (49 כי הם יכולים לטעון, אילו
אמרת שתציל לעצמך היינו מוסרים נפשנו ומצילים, ר"ף
שם.

15 י. הָיוּ שְׁנֵי שְׂתַפִּין, וְהַצִּיל אֶחָד מֵהֶן - הַצִּיל
16 לְאֶמְצָע⁵⁰. וְאִם אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל⁵¹ - הָרִי זֶה
17 חָלַק מִחֲבֵרָו⁵², וְהַצִּיל לְעַצְמוֹ. וְכֵן הַשׁוֹכֵר אֶת
18 הַפּוֹעֵל⁵³ לְהַצִּיל - כָּל שֶׁנִּצִּיל הָרִי הוּא לְמַשְׁפִּיר⁵⁴.
19 וְאִם אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הָרִי זֶה חוֹזֵר בּוֹ מִן
20 הַשְּׂכִירוֹת⁵⁵, וְכָל שֶׁנִּצִּיל אַחֵר שְׂאֵמֶר בֵּן הָרִי הוּא
21 שְׂלֵף⁵⁶.

50 ושייך לשניהם יחד. אפילו כשחבירו אינו יכול להציל,
אין אומרים שהתייאש, כי הוא סמך על שותפו, ועל כן לא
יכול הלה לטעון שזכה מן ההפקר. (51 את חלקי.
52 ביטל את השותפות. מכיון שממונו בסכנה, זכאי הוא
לחלוק שלא מדעת חבירו, ולהציל את שלו, בין שחבירו
יכול להציל ובין אינו יכול (גמרא שם). (53 פירושו של
רבא, שם. (54 אפילו כשאין המשכיר יכול להציל, כי
סתמו לבעל הבית הוא מציל. (55 והדין הוא, שפועל יכול
לחזור בו אפילו בחצי היום (שם). (56 אם אין המשכיר
יכול להציל, וזוכה השכיר מן ההפקר.

22 יא. שִׁירָא⁵⁷ שֶׁחֲנָתָה בְּמִדְבָּר, וְעָמַד עָלֶיהָ גִּיס

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(79) שם. הלכה זו מקבילה להלכה יב. (80) אפילו היו
הולכות בו בזמן אחר, כגון שהלך בתשרי סמוך ליבשה ונשברה. (81) כי על-מנת-כן לא התנו.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ל' ניסן-ו' אייר תשע"ט

יום ראשון ל' ניסן ה'תשע"ט

הלכות טמאת מת

פרק ששי

(1) יבאר עצמות הדג ועורו וירוקה שעל פני המים וכיוצא ממה שבים שעשה מהם כלים, כלי גללים אבנים ואדמה וכלי עץ העשוי לנחת, כלי חרס המוקף צמיד פתיל, והעושה גולל מדבר שאינו מקבל טומאה, ארון שהוא חקוק בסלע והניח בו המת וכסוהו הגולל, מערה שקבר בתוכה וחצר לפני המערה.

1 א. עצמות הדג² ועורו, העושה מהן פלים - אינן
2 מקבלין טמאה כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי
3 סופרים. וכן ירוקה שעל פני המים³ וכיוצא בה.
4 שכל מה שבים - טהור, כמו שיתבאר בהלכות
5 פלים. לפיכך, העושה אהל מעור הדג או מצמר
6 שגדל בים - אין עצמו של אהל זה מקבל טמאה,
7 אף על פי שמביא את הטמאה לכל אשר יהיה
8 תחתיו כשאר אהלים⁴.

(2) בתורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ו הלכה ט שנינו:
"יכול אף עורות שבים יהיו טמאים וכו' תלמוד לומר "או
בגד", מה בגד מן הגדל בארץ אף עור מן הגדל בארץ".
(3) כעין צמר ירקרק הגדל על דופני הספינה המתעכבת ימים
רבים במקום אחד. דין זה למד רבינו מהמשנה שם שנאמר
בה: כל שבים טהור. (4) הכתוב מיעט את שבים לעניין
טומאת עצמו בלבד, אבל לא להבאת טומאה, והרי גם בית
קבוע אינו מיטמא ומביא את הטומאה.

9 ב. כלי גללים⁵ וכלי אבנים וכלי אדמה - אינן
10 מקבלין טמאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים,
11 בין טמאת מת בין שאר הטמאות. וכן כלי עץ
12 העשוי לנחת⁶, כגון התבה⁷ והמגדל והפותר, שהן
13 מחזיקין ארבעים סאה⁸ בלח⁹ ויהיה להם שוליים¹⁰ -
14 אינן מקבלין טמאה כלל¹¹ לא מדברי תורה ולא
15 מדברי סופרים. ואלו הן הנקראין כלי עץ הבא
16 במדה.

(5) רבינו שם מפרש רפש בקר מעורב בעפר. (6) להיות
מונח במקום אחד ולא לטלטלו ממקום למקום. (7) ארון
גדול. כלים פרק ט"ו משנה א. (8) מכילה עשרים וארבעה

לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות. (9) "שהם כוריים
ביבש" (לשון המשנה). שיערו חכמים, שהגודש המתקבץ
למעלה מן שפת הכלי מחזיק כחצי הכמות שבתוך הכלי
ולפיכך כלי המחזיק 40 סאה בלח, שאין לו גודש, שווה
למידה מחזיקה שני כורים (כור = 30 סאה) ביבש.
(10) רחבים וישרים מבחוץ, שהכלי יכול לעמוד עליהם,
למעט שוליים עגולים או מחודדים. (11) בחגיגה כו, ב
למדו דין זה מהיקש לשק, שנאמר בתורה (ויקרא יא, לב)
"כלי עץ או בגד או עור או שק" וגו', ודרשו: מה שק
מיטלטל מלא וריקם, אף כל מיטלטל מלא וריקם, ואלה
הכלים הגדולים אינם מיטלטלים מלא.

ג. כלי עץ - פשוטיהם¹² טהורים, ומקבליהם¹³
טמאים. כלי חרש - פשוטיהן טהורין, ומקבליהן
טמאין. ואינן טמאין אלא מאוירן¹⁴ או בהסט
הזב¹⁵. אפילו נגע כלי חרש במת מגבו - אינו
מתטמא¹⁶. ואם נכנסה טמאה מן הטמאות באוירו
ואף על פי שלא נגע בו - נטמא. היה כלי חרש
עם המת באהל - נטמא, שהרי הטמאה נכנסה
באוירו. ואם היה מקף צמיד פתיל - הוא ומה
שבתוכו טהור, כמו שנתפרש בתורה; שאין טמאה
נכנסה לו אלא מפתחו ובהסט הזב¹⁷, שהרי הוא
כמי שנגע בכלו¹⁸.

(12) שאין להם בית קיבול. (13) [במשנה שם נאמר דין זה
גם בכלי עצם, בכלי עור ובכלי זכוכית ולא הוברר למה
השמיטם רבינו]. גם זה נלמד מהיקש לשק שיש לו בית
קיבול. (14) אם נגעה הטומאה באוירו של הכלי ואף על
פי שלא נגעה בדופן הכלי. בחולין כד, ב דרשו דיני טומאת
כלי חרס מן המקרא. כתוב בתורה (שם, לג): "וכל כלי חרש
אשר יפול מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא ואותו
תשבורו" ואפילו הכלי - כולם טמאים. למדנו מזה, שאויר
כלי חרס מטמא אוכלים שבתוכו אפילו בלא נגיעה. וטומאת
הכלי למדנו בגזירה שווה מטומאת מה שבתוכו. (15) אם
זב הזיז את הכלי ממקומו. בתורת כהנים פרשת מצורע
(פרשתא ג, הלכה ב) דרשו את הכתוב (שם טו, יב): "וכלי
חרש אשר יגע בו הזב ישבר" מגע שהוא ככולו, פירוש
הזזה ממקומו שהזב מזיז את כל הכלי מה שאין כן בנגיעה
בלי הזזה שהוא נוגע רק בחלק מן הכלי. ושם הלכה א למדו
גם שאפילו זב, שטומאתו חמורה, אינו מטמא כלי חרס
מגבו אלא מאוירו, וזב בלבד מטמא בהיסט, אבל לא
טומאות אחרות (שבת סג, ב). (16) חולין שם, למדו זה
מהמקרא (במדבר יט, טו): "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ל' ניסן - ספר טהרה - הלכות טומאת מת קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פתיל עליו". (17) כאילו הזיזו הזב. (18) כאילו נגע גם באוויר, שהרי הזיזו.

אֵלָא סֵדֶר הַפְּנִימִי³⁰, שְׁהוּא צָרְכוּ שֶׁל קָבֵר; אֲבָל הַנוֹגֵעַ בְּשָׂרָה הָאֲבָנִים - טָהוֹר.

(30) הצרורות מסודרים שורה על גבי שורה, והשורה התחתונה נקראת סדר פנימי.

ח. אֲרוֹן שְׁהוּא חָקוּק בְּסֻלָּע³¹ וְהַנִּיחוּ בּוֹ הַמֵּת וְכִסּוּהוּ בְּגוֹלָל - הַנוֹגֵעַ בְּסֻלָּע בְּכָל מְקוֹם טָהוֹר³², וְהַנוֹגֵעַ בְּגוֹלָל טָמֵא. לְמָה זֶה דוּמָה? לְבוֹר גָּדוֹל מְלֵא מַתִּים, וְאֲבָן גְּדוֹלָה עַל פִּיָּה, שְׁאִין טָמֵא אֵלָא בְּנֶגֶד חֲלָלָה. וְאִם בְּנֶגֶד נֶפֶשׁ³³ עַל גִּבָּה³⁴ - הֲרִי זֶה³⁵ קָבֵר סְתוּם³⁶ וּמִטָּמֵא מִכָּל סְבִיבֵיו. הֵיחָת הָאֲרוֹן³⁷ הַחֲקוּקָה בְּסֻלָּע³⁸ רַחֲבָה מִלְּמַטָּה³⁹ וְצָרָה מִלְּמַעְלָה וְהַמֵּת בְּתוֹכָהּ - הַנוֹגֵעַ בָּהּ מִלְּמַטָּן טָהוֹר⁴⁰, וּמִלְּמַעְלָן⁴¹ טָמֵא; שֶׁהֲרִי הַצִּדִּדִּין מִלְּמַעְלָה סָמְכוּ עַל גְּבִי הַמֵּת וְנַעֲשׂוּ בְּגוֹלָל. הֵיחָת הָאֲרוֹן רַחֲבָה מִלְּמַעְלָה וְצָרָה מִלְּמַטָּה - הַנוֹגֵעַ בָּהּ מִכָּל מְקוֹם טָמֵא⁴². הֵיחָת שְׁוֹרָה⁴³: הַנוֹגֵעַ בָּהּ מִטַּפַּח הַסִּמּוּךְ לְקַרְקָעִיתָהּ⁴⁴ וּלְמַעְלָה - טָמֵא⁴⁵, מִטַּפַּח וּלְמַטָּה - טָהוֹר. נִקֵּב אֲרוֹן בְּסֻלָּע וְהַכְנִיס הַמֵּת בְּתוֹכָהּ כְּמוֹ נֶגֶר⁴⁶ - הַנוֹגֵעַ בָּהּ מִכָּל מְקוֹם טָהוֹר, חוּץ מִמְּקוֹם פְּתָחָהּ.

(31) שלא נעקר מעולם ממקומו. (32) זה נקרא "קרקע עולם" שאינו מטמא, שאם לא כן, יספיק קבר אחד לטמא את כל העולם. (33) חדר קטן. (34) על הארון. (35) הנפש [=החדר הקטן]. (36) קבר סתום האמור בכל מקום משמעותו בניין שעל גבי קרקע במקום שהמת קבור בו, אבל הנוגע בקרקע בצדי הקבר, אינו טמא. ואפילו בניין אינו מטמא מצדדיו, אלא כשבמקום המת יש טפח על טפח ברום טפח פנוי, ואם אין שם חלול כזה הרי זו טומאה רצוצה. (37) נקט לשון נקבה בהתאם ללשון משנתנו. [מצאנו במקרא פעם אחת ארון בלשון נקבה: "וארון אלוקים נלקחה" (שמואל א' ד, יז). והרב מאיר מרוטנברג בפירושו למשנתנו כותב מפני שהארון חצוב באבן ואבן לשון נקיבה]. (38) במשנה שם לא נאמר, שהמדובר בחקוקה בסלע, ורבינו בפירושו למשנה זו כותב שלמד מן התוספתא (פרק י הלכה ז) שהמשנה מתכוונת לחקוקה בסלע. פירוש, צוק סלע היה בולט בראש ההר ובו הקבר חקוק. (39) במקום שהסלע רחב יותר ממקום הקבר. (40) ככל קרקע עולם, שהרי הסלע הוא חלק מן ההר. (41) במקום הצר, שאם תמשיך קו מאונך ממקום נגיעתו בכיוון ההר, יגע הקו במקום הקבר ממש. (42) מפני שאינו כקרקע עולם דין כולו כארון. (43) כותלי הסלע זקופים בקו ישר. (44) משולי הקבר. (45) פסק כרבי יהושע במשנתנו, שטפח אחד הסמוך לשולי הקבר נגרר אחריו, ולמטה מזה הוא כקרקע עולם. (46) יתד גדולה. נראה שהכוונה לחור עמוק וצר ומכניסים לתוכו את המת דרך ראשו או רגליו וחור שכזה אינו כארון ממש ולפיכך הסלע הוא כקרקע עולם.

ט. מַעְרָה שֶׁהַקָּבֵר⁴⁷ בְּתוֹכָהּ וְחָצַר לִפְנֵי הַמַּעְרָה: ⁴⁵

ד. הַעוֹשֶׂה גוֹלָל מְדַבֵּר שְׁאִינוּ מְקַבֵּל טָמְאָה, בְּגוֹן שְׁהֵנִיחַ עַל גְּבִי הַקָּבֵר אֲבָן אוֹ כְּלִי אֲדָמָה אוֹ כְּלִי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה אוֹ כְּלִי חֶרֶשׁ הַמְּקַף צָמִיד פְּתִיל אוֹ עוֹר הַדָּג וְעֵצָמוֹ וְכִיּוּצָא בְּאֵלוֹ - הַנוֹגֵעַ בָּהֶן טָמֵא טָמְאָת שְׂבָעָה מְשוּם נוֹגֵעַ בְּגוֹלָל. וְאִם פָּרְשׁוּ מִלְּהוּיֹת גוֹלָל אוֹ שֶׁהִסִּיר אֶת הַמֵּת מִתַּחְתֵּיהֶן - הֲרִי הֵן טָהוּרִין. וְכֵן בְּהִמָּה שֶׁפָּתְחָה וְעָשָׂה אוֹתָהּ גוֹלָל - הַנוֹגֵעַ בָּהּ טָמֵא טָמְאָת שְׂבָעָה כָּל זְמַן שֶׁהִיא גוֹלָל. הַתִּיר הַבְּהֵמָה - הֲרִי הִיא טָהוֹרָה כְּשֶׁאֵר הַבְּהֵמָה. וְכֵן הַבֵּית¹⁹ שֶׁהִיא מְלֵאָה מְשָׁקִין מְקַפֵּת צָמִיד פְּתִיל וְעָשָׂה אוֹתָהּ גוֹלָל לְמֵת - הַנוֹגֵעַ בָּהּ²⁰ טָמֵא טָמְאָת שְׂבָעָה, וְהַחֲבִית וְהַמְשָׁקִין טָהוּרִין²¹.

(19) של חרש. (20) לפני שפירשה מן הקבר. (21) מפני שהחבית מפרידה ביניהם ובין הטומאה, שאינה נכנסת לתוך הכלי.

ה. קוֹרָה שֶׁעָשָׂאָה גוֹלָל לְקָבֵר, בֵּין עוֹמְדָתָהּ²² בֵּין מְטָה עַל צִדָּהּ²³ - אֵין טָמֵא אֵלָא בְּנֶגֶד פְּתַח הַקָּבֵר בְּלִבְדָּה²⁴, וְהַנוֹגֵעַ בְּקֶצֶה הַמִּנְחָה חוּץ לְקָבֵר - טָהוֹר. עָשָׂה רֹאשָׁה גוֹלָל לְקָבֵר²⁵ וְהֲרִי הִיא עוֹמְדָתָה עַל הַקָּבֵר כְּמוֹ אֵילָן: הַנוֹגֵעַ מִמֶּנָּה בְּאַרְבָּעָה טַפְחִים סְמוּךְ לְקָבֵר - טָמֵא מְשוּם גוֹלָל, וּמֵאַרְבָּעָה וּלְמַעְלָה - טָהוֹר²⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזְמַן שֶׁהוּא עֲתִיד לְקַץ אוֹתָהּ; אֲבָל אִם אֵינוֹ עֲתִיד לְקַץ אוֹתָהּ - כָּלָה גוֹלָל.

(22) ורחבה עורף מפתח הקבר. (23) מוטלת על הקבר וארוכה יותר מפתח הקבר. (24) והנוגע בחלק העורף על הפתח - טהור. (25) העמיד את הקורה לא על שורש העץ שהוא רחב אלא על ראשה השני שאינו רחב כל כך, ועוביו אינו יוצא מחוץ לפתח הקבר. (26) מפני שלא קבע לגולל יותר משיעור זה. ומובן, שגם בעומדת על צידה הרחב אינו מטמא יותר מארבעה טפחים, אלא שבבא ראשונה משמיעה אותנו, שהעורף על פתח הקבר אינו מטמא, ובבא אחרונה קובעת את גבול הגובה המטמא (כל פירוש הלכה זו הוא על פי התוספות יום טוב שם).

ו. שְׁתֵּי אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת שֶׁל אַרְבָּעָה אַרְבָּעָה טַפְחִים שֶׁעָשָׂאָן גוֹלָל - הַמְּאֵהִיל עַל גְּבִי שְׁתֵּיהֶן²⁷ טָמֵא²⁸. נִטְלָה אֶחָת מֵהֶן - הַמְּאֵהִיל עַל גְּבִי שְׁנֵיהֶן טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לְטָמְאָה דֶּרֶךְ שְׁתֵּיצָא בּוֹ²⁹.

(27) כלומר, על כל אחת משתייהן. (28) מפני שהאבן גדולה ארבעה טפחים היא ראוייה להיות גולל. (29) ראה לקמן הלכה ט. והמדובר שהאהיל שלא על גבי הקבר ממש, אלא על גבי כותל הקבר, שהרי המאהיל על הקבר טמא (כסף משנה בשם הר"י קורקוס).

ז. גַּל שֶׁל צְרוּרוֹת שֶׁעָשָׂאָהוּ גוֹלָל לְקָבֵר - אֵין טָמֵא ²⁶

- 1 בזמן שהחצר לאויר⁴⁸ - העומד לתוכה טהור⁴⁹,
2 ובלבד שלא יגע במשקוף המערה⁵⁰; ובזמן שהחצר
3 מקרה: אם היה בה [מגלה בצד המערה] ארבעה
4 טפחים על ארבעה טפחים או יתר - הנכנס לשם
5 טהור; היתה פחותה מארבעה על ארבעה - הנכנס
6 לשם טמא ואף על פי שלא נגע בפתח המערה.
- 47 כלומר, מקום קבורה למתים רבים. (48) פירוש, שאין
תקרה על גבה. (49) אפילו הוא עומד קרוב לקבר. ואף על
פי שגזרו טומאה על ארבע אמות סמוך לקבר, בחצר שיש
לה מחיצות לא גזרו. (50) גירסת רבינו בתוספתא שם היא:
"במה דברים אמורים (שבפחות מארבעה טפחים מן הקבר
טמא)? בזמן שאינה פתוחה לאוויר, אבל בזמן שהיא
פתוחה לאוויר אפילו מרוחק מן השקוף (המשקוף) כל
שהיא, הנכנס לתוכה טהור ובלבד שלא יגע בשקוף".
- יום שני א' אייר ה'תשע"ט**
פרק שביעי
- (1) יבאר בית סתום והמת בתוכו והמת בתוך הבית ובו
פתחים הרבה נעולים או פתוחים, חשב להוציאו באחד
מהם, ובתים הפתוחים לאכסדרה והמת באחד, אימתי הקבר
מטמא מכל סביבו, כלל גדול בטומאה שבוקעת ועולה
ובוקעת ויורדת.
- 7 א. בית סתום² שהמת בתוכו, או שהיה לו פתח
8 [ופרץ את פצמיו]³ וסתמו - מטמא מכל סביבו,
9 והנוגע בו מאחוריו או מגגו - טמא שבעה, מפני
10 שהוא כקבר סתום⁴. נפתח בו פתח, אפלו סתמו,
11 אם לא פרץ פצמיו - הנוגע בו מאחוריו ומגגו
12 טהור, ואין טמא אלא כנגד הפתח. וכמה יהיה
13 שעור הפתח? שלם המת⁵ - פתחו בארבעה
14 טפחים⁶, וכזית מן המת - פתחו בטפח, וגדול
15 מקזית - הרי הוא כמת ופתחו בארבעה.

- (7) שם פ"ז מ"ג. (8) והוא-הדין אם כולם פתוחים.
(9) מפני שאין אנו יודעים באיזה פתח יוציאוהו, כולם
נחשבים כפתח אחד. וכשיוציאוהו באחד הפתחים אין אנו
אומרים הוברר הדבר למפרע, שפתח זה הוא הטמא ונטהר
את הכלים שכנגד שאר הפתחים, מפני שבדברים שהם מן
התורה "אין ברירה", פירוש: אין מטהרים או מתירים
מסברא שכזו. (10) ביאור למה שאמר: כולם טמאים.
(11) כבית-הלל שם. (12) טפחים. (13) מטומאה.
(14) הכלים שהעמידו תחת המשקוף מחוץ לדלת אחר
שנפתח האחד או שחשב, אבל הכלים שנמצאו שם לפני כן
נטמאו ואין חוזרים לטהרתם למפרע מפני שבדאורייתא
"אין ברירה" (רבה ור' אושעיא, ביצה י, א). (15) ובוודאי
יוציאו את המת דרך הפתח הפתוח או דרך זה שחשב עליו.
(16) מפני שלא נפרצו פצמיו. (17) לפתוח פתח חדש.
(18) במשנה שם: "ומודים (בית-הלל) בפותח בתחילה,
שיפתח ארבעה טפחים. אבל בפחות משיעור זה אינו מציל
(ראה באות הבא). (19) בפתח סתום אמרו בית-הלל
שמשעתחיל לפתחו - מציל, ואין זה דומה לפותח פתח
במקום שלא היה שם מעולם. (20) בבית שפתחו נעולים.
(21) תוספתא אהלות פ"ח, ה"ד. (22) כשלא חשב להוציא
את המת דרך חלונות. (23) אפילו בלי כוונה להוציא דרכם
את המת. (24) הטומאה עוברת דרך הפתיחה. (25) אין
דרך להוציא מת דרך החלון, ולפיכך אפילו חלונות פתוחים
אינם מצילים על הפתחים אלא אם חשב להוציא דרכם
(הר"י קורקוס. וראה כסף-משנה). (26) שם. (27) בבתיים
גדולים נהגו לעשות פתח גדול כעין שער להכניס משאות
גדולות, ובשער דלת קטנה ליציאה וכניסה של אנשים.
(28) פירוש, כל אחד מהשנים. (29) ואין אנו אומרים
שהקטן בטל לגבי הגדול. לא כתב מהו הדין אם חישב
להוציא בגדול, מפני שאם יפתח הגדול גם הקטן נפתח
- (2) תוספתא אהלות פט"ז ה"י, גמרא בבא בתרא יב, א. בית
שהמת בתוכו ויש בו פתח, כל הנמצא בבית ואפילו הנמצא
תחת המשקוף בחלקו שמחוץ לדלת הנעולה מיטמא באוהל.
מפני שהמת יצא דרך הפתח הזה ויעבור דרך המשקוף, והרי
כל זה אהל. אבל הנוגע בקורות הבית מבחוץ - טהור.
(3) חתיכות עץ הנתונות בין הדלת והקיר, ובכללן משקוף
ומזוזות. כל זמן שלא פרץ אותם לא יצא מדין פתח, ולפיכך
אפילו סתמו אינו מטמא אלא כנגד הפתח, כמו שנבאר
למעלה. (4) דין קבר סתום נתבאר למעלה בפרק ששי.
(5) אף-על-פי שאין בו כזית, כגון נפל קטן. (6) ואם אין בו
כשיעור זה, דינו כסתום (אהלות פ"ג מ"ו).
- 16 ב. המת בתוך הבית⁷ ובו פתחים הרבה, בזמן ששלם
17 נעולים⁸ - כלם טמאים⁹, והיושב בצד כל פתח מהן
18 תחת התקרה היוצא על הפתח - נטמא¹⁰. נפתח
19 אחד מהן, או שחשב להוציאו באחד מהן, ואף על
20 פי שחשב אחר שמת המת¹¹, אפלו חשב להוציאו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני א' אייר - ספר טהרה - הלכות טומאת מת קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 כְּנָגְדָהּ מִלְמָטָה אוּ מֵה שְׁהֶאֱהִיל עָלָיו מִלְמָטָה⁵⁶; 16 אֲבָל הַנוֹגֵעַ בְּצִדֵי הַבִּנְיָן - טָהוֹר.

49) אהלות פ"ז מ"א. "הטומאה בכותל ומקומה טפח על טפח, כל העליות שעל גבה, ואפילו הן עשר, כולן טמאות". 50) פירוש, מבחין, כדין קבר סתום. 51) מקום פנוי למעלה מן הטומאה. 52) הנוגע בכתלי הבנין מבחוץ, בגגו ובקרקעיתו. 53) שם. 54) כקבר סתום. 55) לחוצה במקום צר. במשנה: "נפש אוטמה". 56) שהקבר האהיל עליו.

17 ה. זֶה כָּלֵל⁵⁷ גָּדוֹל בְּטִמְאָת מַת: שֶׁכָּל דָּבָר הַמְטָמֵא 18 בְּאֵהָל מִן הַמַּת, אִם הָיָה רָצוֹן, שְׁאִין לוֹ חָלָל טַפַּח 19 - הָרִי הַטְּמֵאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה עַד לָרְקִיעַ, בּוֹקֵעַת 20 וְיֹרֶדֶת עַד הַתְּהוֹם, וְאֵינָה מְטָמֵאָה מִן הַצִּדִּין. 21 כִּיצַד? כָּרִי שֶׁל תְּבוּאָה⁵⁸ אוּ גֵל שֶׁל אֲבָנִים וְכִזְיֹת מִן 22 הַמַּת בְּתוֹכוֹ, וְכָלִים בְּצִד הַטְּמֵאָה וְאֵינָן נֹגְעִין בָּהּ - 23 כָּלִים טְהוֹרִין, וְכָל כָּלִי שֶׁבְּתוֹךְ הַגֵּל מִכֵּן כְּנָגַד 24 הַטְּמֵאָה מִלְמַעְלָה אוּ מִלְמָטָה טָמֵא, שֶׁהַטְּמֵאָה 25 בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה וּבּוֹקֵעַת וְיֹרֶדֶת. וְאִם הָיָה מְקוֹם 26 הַטְּמֵאָה חָלוּל טַפַּח עַל טַפַּח⁵⁹ עַל רוּם טַפַּח - הוּא 27 כְּקֶבֶר סָתוּם וּמְטָמֵא מִכָּל סְבִיבָיו.

57) שם; פט"ו שם. 58) שם פט"ו מ"ז, והמדובר כשהכרי והגל מונחים בחוץ. ראה ה"ן. 59) תוספתא שם.

28 ו. בֵּית שְׁמֵלָא⁶⁰ עֶפֶר אוּ צִרְוֹת⁶¹ - הָרִי זֶה בָּטֵל 29 הַבֵּית⁶² וְהָרִי הוּא כָּגֵל שֶׁל עֶפֶר אוּ צִרְוֹת, וְאִם 30 הָיְתָה טְמֵאָה בְּתוֹךְ הָעֶפֶר - בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה, בּוֹקֵעַת 31 וְיֹרֶדֶת, וְכָלִים שֶׁבְּצִדֵּיהָ בְּתוֹךְ הָעֶפֶר טְהוֹרִים.

60) שם מ"ז. 61) חצץ. 62) כאילו אין כאן בית כלל, אלא עפר וציריות. ואם נשאר אויר טפח על טפח בין הגל ובין התקרה, הרי זו "נפש אוטמה". רבינו גורס במשנה: "ביטלו", פירוש, אם מילא בכונה את הבית עפר, ואפילו ציריות שאינם נדבקים לגוש אחד - ביטל במעשה זה, שנעשה בכונה, את הבית. ראה 'תוספות יום טוב' למשנתנו שגורס בהלכה זו: "הרי זה בטל אצל הבית". אולם בספרים שלנו, וכן בכת"י תימן, הגירסא: "ביטל הבית".

32 ז. טְמֵאָה שֶׁהִיא רְצוּצָה⁶³ בְּכֹתֵל וְסָמָךְ סָפָה לְפָתֵל⁶⁴ 33 - הַסָּפָה טְמֵאָה, שֶׁהָרִי נַעֲשֶׂה הַפָּתֵל צִד מִצְדֵי הָאֵהָל. 34 וְאִף עַל פִּי שֶׁהַצִּדִּין טְהוֹרִים לְנוֹגֵעַ אֵלָיו לֹא הָיָה 35 עֲלֵיהֶן אֵהָל, אֲבָל מִשְׁנַעֲשֶׂה עֲלֵיהֶן אֵהָל - הָאֵהָל 36 כָּלוּ טָמֵא, שֶׁהָרִי הַטְּמֵאָה בְּתוֹכוֹ⁶⁵.

63) רבינו מפרש את הבבא האחרונה של המשנה שם: "סמך לה סוכות" בטומאה רצוצה, וכן כתב בפירושו על המשנה (ראה ראב"ד). 64) "ישם עליו המשקוף" (רבינו בפירושו למשנה). 65) הכותל נעשה חלק מן הסוכה, והטומאה שהיא בכותל כאילו מונחת בתוך הסוכה.

עמו. 30) שהעמיד מזוזה בתוך השער הגדול, והעמיד שתי דלתות מתאימות. ואפילו אם המזוזה אינה באמצע הפתח אלא משוכה לצד אחד והדלתות מתאימות בגבהן אבל אינן שוות ברחבן (ע"פ הר"ש). 31) דין זה פשוט, ונכתב כעין הקדמה לדין הבא אחריו. 32) ואין אומרים ששניהם פתח אחד. 33) תוספתא שם. 34) מחשבת קרובי המת מבטלת מחשבתם של הרחוקים. 35) שלא יעשו זאת מתוך כוונה לטהר מתחילה את הפתח הדרומי, ואח"כ יבואו הקרובים ויטהרו את הצפוני. [ואפילו לדעת רבה ור' אושעיא (ביצה י, א) שהכלים שנמצאו בפתח לפני שחשב טמאים, תועיל ההערמה להשתמש בפתח הדרומי עד שיבואו הקרובים ויקבעו להוציא דרכו את המת].

1 ג. בְּתִימִים³⁶ הַפְּתוּחִין לְאַכְסֶדְרָה³⁷ וְהַמַּת בְּאֶחָד מֵהֶן: 2 אִם הָיָה דָּרְכוּ שֶׁל מַת לְצֵאת בְּאַכְסֶדְרָה - הָרִי הַבֵּית 3 שְׁעָר³⁸ וְהַבְּתִימִים טְמֵאִים³⁹; וְאִם לְאוֹ⁴⁰ - בֵּית שְׁעָר 4 טָמֵא⁴¹, וְהַבֵּית טָהוֹר⁴². הַחֲדָר⁴³ שֶׁלְּפָנִים מִן הַבֵּית 5 מוֹנֵף⁴⁴, וְנִכְנָסָה טְמֵאָה לְפָנִים⁴⁵ דֶּרֶךְ חִלּוֹן⁴⁶ - הַבֵּית 6 הַחִיצוֹן טָהוֹר⁴⁷, מִפְּנֵי שֶׁהַטְּמֵאָה חֹזֶרֶת וְיוֹצֵאת דֶּרֶךְ 7 הַחִלּוֹן שֶׁנִּכְנָסָה בּוֹ⁴⁸.

36) תוספתא שם. 37) מקום לפני הבתים שפתחיהם לתוכו, והוא מוקף משלושה צדדים ותקרה מכסה עליו. 38) רבינו קורא כאן לאכסדרה "בית שער" (כסף-משנה), כנראה מפני שהיא כמבוא לבית. 39) כאילו כבר הוציאו את המת דרך האכסדרה ונטמאה, וממנה נכנסת הטומאה לבתים. 40) כגון שיש לבית שהמת בתוכו עוד פתח שלא מצד האכסדרה, וקרוביו מתכוונים להוציאו דרך פתח זה. 41) פירוש, האכסדרה טמאה מפני שהיא טפילה לבית. 42) בכת"י תימן הגירסא: והבתים טהורים. וגירסא זו נכונה. והמדובר, כשפתח בית המת נעול (כסף-משנה). [ותמוה הדבר, למה האכסדרה טמאה כשפתח הבית נעול, הלא אפילו האסקופה שתחת המשקוף מחוץ לדלת הנעולה - טהורה? ובסדרי טהרות לאדמו"ר הגאון מראדין מפרש, שהמדובר כשלא ידוע אם יוציאו את המת דרך האכסדרה או לא. ומה שכתב "ואם לאו", פירושו שאין מנהג קבוע להוציא דרך האכסדרה, ולפיכך טימאו את האכסדרה מספק, אבל אינה מביאה את הטומאה לבית מספק]. 43) תוספתא שם. 44) הדלת שבין החדר והבית החיצון נעולה. 45) לחדר הפנימי. 46) שבחדר. 47) ואף-על-פי שהטומאה עתידה לצאת דרך פתחו. 48) ומה שאמרו אין החלונות מצילים על הפתחים, המדובר כשהטומאה לא נכנסה דרך החלון.

8 ד. אֵין הַקֶּבֶר⁴⁹ מְטָמֵא מִכָּל סְבִיבָיו⁵⁰ עַד שִׁיחִיהָ שָׁם 9 חָלָל טַפַּח עַל טַפַּח עַל רוּם טַפַּח⁵¹. אֶפְלוּ הַגְּבִיָּה 10 הַבִּנְיָן עַל גְּבִי חָלָל טַפַּח עַד לָרְקִיעַ - הַכָּל⁵² טָמֵא⁵³, 11 לְפִי שֶׁהַכָּל כְּקֶבֶר⁵⁴. הָיְתָה טְמֵאָה רְצוּצָה⁵⁵ וְלֹא הָיָה 12 שָׁם חָלָל טַפַּח - טְמֵאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה, בּוֹקֵעַת 13 וְיֹרֶדֶת, וְאֵין טָמֵא אֵלָא הַנוֹגֵעַ כְּנָגַד הַטְּמֵאָה 14 מִלְמַעְלָה אוּ הַמְּאֵהִיל עָלֶיהָ מִלְמַעְלָה, אוּ הַנוֹגֵעַ

יום שלישי ב' אייר ה'תשע"ט

פרק שמיני

(1) יבאר דין שדה שאבד קבר בתוכה, ואם מותר לזרוע או לנטוע בו, התלוליות הקרובות לעיר או הרחוקות וסמוכות לבית הקברות, קבר הנמצא או קבר הידוע אם מותר לפנותו, וקבר המזיק לרבים, הפוגע במת מצוה והמוצא קבר או מת שחייב לציין, ובמה וכיצד מצינין.

1 א. שדה² שאבד קבר³ בתוכה - עפרה⁴ מטמא במגע
2 ובמשא פבית הפרס, שמא נדוש הקבר⁵ בה ויהיו
3 עצמות פשעורה בתוך עפרה. וכל השדה פלה -
4 המאהיל עליה נטמא⁶. ואם העמיד בתוכה אהל -
5 נטמא כל מה שיש באהל, שמא האהל שהעמיד
6 באותה שדה על הקבר הוא מאהל.

(2) אהלות פ"ח מ"ג. (3) ידוע שיש בו קבר, ואין אנו יודעים את מקומו. בבבא הראשונה שם, שנינו דין שדה שנחרש בו קבר, אלם רבינו כתב מקצת דיניו למעלה (פ"ב הט"ז), ולכן מתחיל כאן בבבא שניה שבמשנה, ולקמן פ"י ממשיך ומבאר דיני קבר שנחרש. (4) אם לקח מהשדה עפר, והניחו במקום טהור. (5) נדרס ברגלי עובדים ושבים. ואינו מטמא באהל, שהרי עצם כשעורה אינו מטמא באהל. (6) ואפילו בימות החמה שדינו כרשות הרבים, וכלל בדינו 'ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור', כאן טמא, מפני שהחזקה טומאה.

7 ב. פנה⁷ (פה) בית⁸ ועליה על גביו: אם היה פתחה
8 של עליה פנגד פתחה של בית⁹ - העליה טהורה¹⁰,
9 שאפלו [היה] הקבר תחת משקוף הבית - העליה
10 טהורה, שהרי הוא אהל על גבי אהל, כמו
11 שיתבאר¹¹; ואם לא היה מכון¹² - אף העליה
12 טמאה, שמא אסקפת עליה על הקבר, והרי העליה
13 מאהילה על הקבר¹³.

(7) שם פ"ז מ"ה. (8) בשדה שאבד בו קבר. (9) ואינו עודף על פתח הבית לא מכאן ולא מכאן, וגם אינו בולט מחוץ לפתח הבית. (10) בכל מקום שהמת מונח, חוצץ הבית מפני הטומאה שלא תכנס לעליה. (11) לקמן פט"ז ה"ג. (12) אלא עודף קצת. (13) חוששים אנו שמא הטומאה נגד הכותל עצמו מחצי עביו ולחוץ ובוקעת ועולה וכשמגיעה לפתח העליה במקום שהיא עודף על פתח הבית, היא נכנסת לפנים, אבל אם היא בכותל מחציו ולפנים דינה כאילו היא בתוך הבית, ותקרת הבית חוצצת ואינה נכנסת לעליה (סדרי טהרות).

14 ג. ושדה¹⁴ מתר לזרע בתוכה כל זרע¹⁵, לפי שאין
15 שרשי זרעים מגיעים עד לקבר¹⁶. אבל אין נוטעין
16 בתוכה אילני מאכל, מפני שהשרשים מגיעין עד
17 למת. התלוליות¹⁷ הקרובות לעיר¹⁸ הסמוכה לבית
18 הקברות או לדרך בית הקברות, אהד חדשות ואחד
19 ישנות - הרי אלו בחזקת טמאה, מפני שהנשים

קוברות שם את הנפלים¹⁹, ומפי שחין קוברין שם
איבריהן²⁰. אבל הרחוקות - החדשות טהורות²¹,
והישנות טמאות, שמא היו קרובות²² מעיר שהרבה
או מדרך שאבדה²³. ואי זהו תל קרוב? כל שאין
שם תל אחר קרוב יותר ממנו. וישן? שאין אדם
זוכרו²⁴.

(14) שם פ"ח מ"ג. (15) גירסת רבינו במשנה: "נזרעת כל זרע". שאין שרשי זרעים מגיעים עד לקבר. כלומר, עד מקום המת ממש, ועפר הקבר מותר בהנאה (רבינו בהל' אבל פ"ד ה"כ). ולטומאה אין לחשוש, מפני שמחובר אינו מקבל טומאה, ואחרי הקצירה גם-כן לא יקבלו טומאה כל זמן שלא נתלחחו אחר קצירתם באחד משבעת המשקין (הל' טומאת אוכלין פ"א ה"א-ב). (16) ויונקים ממנו, והפירות גדלים מלשרו, והמת אסור בהנאה מן התורה. מלשונו של רבינו כאן משמע שאילני סרק מותר לנטוע לכתחילה, ראה 'כסף משנה'. (17) גבעות נמוכות, מלשון תל. (18) שם פט"ז מ"ב, כפי שנתפרשה בגמרא כתובות כ, ב. (19) כתובות, שם. ותוספתא אהלות, שם. וחוששים אנו שמא הלכה שם אשה יחידה וקברה נפל, ואין איש יודע על זה. (20) שנשרו מחמת המחלה ומטמאים באוהל. (21) שאשה אינה הולכת שם יחידה, ואם הלך עמה עוד מי שהוא - היה הדבר מתגלה. (22) ואז קברו שם נשים נפליהן. (23) ושמא הובילו שם מת ערב שבת בין השמשות, ולא הספיקו להביאו לעיר וקברוהו שם, וברכות הימים נשכח הדבר. (24) כרבי יהודה, שם במשנה.

ד. שדה פוכים²⁵, והוא המקום הקרוב לבית
הקברות שהנשים יושבות שם ובוכות, אף על פי
שעפרה טהור, שהרי לא החזקה שם טמאה - אין
נוטעין אותו ואין זורעין אותו, שלא להרגיל²⁶ רגל
אדם לשם, שמא יש שם טמאה. מפני שהוא קרוב
לבית הקברות פבר נתיאשו בעליו²⁷ ממנו, לפיכך
אפשר שיבוא אדם ויקבר בו, מפני זה חששו לו²⁸.
ועושין²⁹ מעפר מקום זה תנורים לקדש, שהרי לא
החזקה שם טמאה.

(25) אהלות שם מ"ד. (26) שלא ירבו ללכת שם כדי לטפל בזרעים ולאסוף את היבול. (27) מועד קטן ה, ב. (28) רק חשש יש בדבר שאינו מספיק לגזור טומאה, אלא להתרחק מן המקום. (29) פירוש, מותר לעשות.

ה. קבר³⁰ הנמצא³¹ - מתר לפנותו³²; ואם פנהו -
מקומו טמא³³ ואסור בהנייה³⁴ עד שיפדק, כמו
שיתבאר³⁵. וקבר הידוע³⁶ - אסור לפנותו³⁷; ואם
פנהו - מקומו טהור³⁸ ומתו בהנייה.

(30) הדינים שבהלכה זו ובהלכה שלאחריה, נמצאים בארבע גירסאות שונות בארבעה מקומות: א, בתוספתא אהלות פ"ז, ב, בבבלי סנהדרין מז, ב. ג, ב'ירושלמי' נזיר פ"ט ה"ג, ד, במסכת שמחות פ"ד, ודברי רבינו כאן מתאימים לגירסה שב'ירושלמי'. (31) שלא ידוע שיש שם קבר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ב' אייר - ספר טהרה - הלכות טומאת מת קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או הקלת בצירת הענבים, ופסק רבינו שלהנצל מן הטומאה עדיף.

ח. קָבֵר הַנִּמְצָא⁵⁵ - מִטְמֵא לְמִפְרָע⁵⁶. וְאִם בָּא אַחֵר
וְאָמַר: בְּרִי לִי⁵⁷ שְׁלֹא הָיָה פָּאן קֶבֶר, אֶפְלוּ קִדְּם
לְעֹשִׂים שָׁנָה - אֵינוּ מִטְמֵא אֶלָּא מְשַׁעֵת מְצִיָּאָה⁵⁸
וְאֵילָף.

(55) תוספתא טהרות פ"ד ה"ו. (56) כל הטהרות שנעשו
במקום זה, אפילו זמן רב לפני שנמצא הקבר - טמאים.
(57) בטוח אני, ללא כל ספק.

ט. כָּל הַמוֹצָא⁵⁸ קֶבֶר אוּ מֵת אוּ דָּבָר שֶׁמִּטְמֵא בְּאֵהָל
מִן הַמֵּת - חֵיב לְצַיֵּן עָלָיו, כִּדִּי שְׁלֹא יִהְיֶה תִּקְלָה
לְאַחֲרִים. וּבְחִלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד הָיוּ יוֹצְאִין מִבֵּית דִּין
לְצַיֵּן עַל הַקְּבָרוֹת. אֵין מְצִינִין עַל כְּזוֹת מְצַמְצֵם מִן
הַמֵּת⁵⁹, לְפִי שְׁסוּפּוֹ יַחֲסֹר פְּאָרְץ⁶⁰. וּבִמָּה מְצִינִין?
בְּסִיד⁶¹. מִמָּה וְשׁוּפָה עַל מְקוֹם הַטְּמָאָה. אֵין
מְעַמִּידִין⁶² אֶת הַצִּיּוֹן עַל גְּבִי הַטְּמָאָה⁶³, אֶלָּא יֵהִי
עוֹדֵף מִפָּאן וּמִפָּאן בְּצִדֵי הַטְּמָאָה, שְׁלֹא לְהַפְסִיד אֶת
הַטְּהָרוֹת⁶⁴. וְאֵין מְרַחֲקִין⁶⁵ אֶת הַצִּיּוֹן מִמְּקוֹם
הַטְּמָאָה, שְׁלֹא לְהַפְסִיד אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁶⁶. וְאֵין
מְצִינִין עַל הַנְּדָאוֹת, שֶׁהָרִי הֵן יְדוּעִין לִפְלִי, אֶלָּא עַל
הַסְּפָקוֹת, כְּגוֹן שְׂדֵה שְׁאֵבֵד בְּהָ קֶבֶר וְהַסְּכָכוֹת⁶⁷
וְהַפְּרָעוֹת⁶⁸.

(58) משנה, מועד קטן ב, א. ובגמרא שם (ה, א) הסמיכו דין
זה על המקרא (יחזקאל לט, טו): "וראה עצם אדם ובנה
אצלו ציון". (59) שם עמוד ב. (60) ופחות מכזית אינו
מטמא באוהל, ולא הטריחו חכמים לעשות לצורך זמן קצר.
(61) מעשר שני פ"ה, מ"א. (62) מועד קטן ה, ב.
(63) בדיוק על מקום הטומאה בלבד. (64) לפעמים לא
יגיש האדם בציון עד שיגיע למקומו ממש, ואפשר שיאהיל
על הטומאה שלא מדעתו. (65) ריחוק גדול. (66) שלא
לצמצם את שטחה הטהור. לפיכך מרחיב כל שהוא את
הציון. (67) עצים העומדים לפניו מגדר בית הקברות,
וענפיהם סוככים על שטח מסוים מחוצה לו, וחוששים
שמה נמצא קבר תחת העץ. (68) אבנים בולטות מן הגדר
לחוץ, ושמה צידה הפנימי של האבן מאהיל על קבר
ונעשית כולה אוהל הטומאה.

י. מִצָּא⁶⁹ שְׂדֵה מְצִינָה וְאֵין יְדוּעַ מֵה טִיבָה⁷⁰: אִם
אֵין בָּהּ אֵילָנוֹת - בִּידוּעַ שְׁאֵבֵד בְּהָ קֶבֶר⁷¹; יֵשׁ בָּהּ
אֵילָנוֹת - בִּידוּעַ שְׁנַחֲרֵשׁ בְּהָ קֶבֶר⁷², כְּמוֹ שְׁתִּבְאָר⁷³.

(69) שם. (70) אם זה שדה שנחרש בו קבר או שאבד בו
קבר. יש הבדלי דינים רבים בין שני שדות אלה (ראה
למעלה ה"א, ולקמן פ"י) ואחד מהם: נחרש אינו מטמא
באוהל מפני שאין במקום אחד שיעור טומאת אוהל, שעצם
כשעורה מטמא במגע ומשא בלבד, ושדה שאבד בו קבר
מטמא באוהל, שמא האהיל על מקום הקבר. (71) ולפיכך
לא ניטעו בו אילנות, מפני שאסור לנטוע בשדה שאבד בו
קבר (למעלה ה"ג). ומדובר בשדה ראויה לעצי פרי

(32) מכיוון שלא היה הדבר ידוע שיש שם קבר, יש להניח
שנקבר שלא מדעת בעלים, ולפיכך לא קנה מקומו ומותר
לפנותו. (33) פירוש, כל סביבות הקבר צריך בדיקה, שמא
היה כאן בית קברות, ואחר הבדיקה יהיה טהור. ומדובר
כשנמצאו שלושה קברים (כסף-משנה), שקבר אחד אינו
מצריך בדיקה. ראה לקמן פ"ט. (34) לא אסור בהנאה
ממש, שהרי קרקע עולם אינה נאסרת, אלא שלא ירעו שם
בהמות ולא ינהגו שם מנהג קלות ראש מפני כבוד המתים,
כמו שאמרו במגילה כט, א - בכל בית קברות (כסף-משנה).
ראה ה' אבן אבן פ"ד ה"ג. (35) לקמן פ"ט. (36) ידוע
שאינן שם אלא מת אחד, ומסתמא נקבר מדעת בעל השדה.
(37) מפני שהמת קנה מקומו. (38) הקרקע לא נטמא
וקברים אחרים אינם, ומטעם זה מותר לאכול ולשתות שם
(כסף-משנה).

1 ו. קָבֵר שֶׁהוּא מְזִיק אֶת הָרִבִּים³⁹ - מְפַנֵּין אוֹתוֹ⁴⁰,
2 וּמְקוֹמוֹ טָמֵא וְאִסוּר בִּהְנִיָּה⁴¹.

(39) הקבר הוא במקום שרבים עוברים שם ומיטמאים
באוהל. (40) חובה לפנותו לטובת הרבים. וזהו ההבדל
שבין דין זה ובין קבר הנמצא, שם כתב רבינו "ומותר
לפנותו", וכאן כתב "מפנים אותו". (41) מדובר במת
שנקבר מדעת בעל הקרקע, ולפיכך קנה מקומו ונאסר
בהנאה.

3 ז. הַפּוֹגַע⁴² בְּמֵת מְצוּה⁴³: אִם מְצָאוּ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם⁴⁴
4 - מְבִיאֻ לְבֵית הַקְּבָרוֹת; מְצָאוּ חוּץ לְתְּחוּם, אֶפְלוּ
5 בְּתוֹךְ שְׂדֵה פְּרוּם⁴⁵ - קָנָה מְקוֹמוֹ, וְיִקְבֹּר בְּמְקוֹם
6 שְׁנִמְצָא⁴⁶. מְצָאוּ עַל הַמְּצָר⁴⁷ - מְסַלְקוּ לְצַדִּין. שְׂדֵה
7 בּוֹר⁴⁸ מְצָד זֶה וּשְׂדֵה נִיר⁴⁹ מְצָד זֶה - קוֹבְרוֹ בְּשְׂדֵה
8 בּוֹר⁵⁰. שְׂדֵה נִיר וּשְׂדֵה זֶרַע - קוֹבְרוֹ בְּשְׂדֵה נִיר. שְׂדֵה
9 זֶרַע וּשְׂדֵה כָרֶם - קוֹבְרוֹ בְּשְׂדֵה זֶרַע⁵¹. שְׂדֵה אֵילָן⁵²
10 וּשְׂדֵה כָרֶם - קוֹבְרוֹ בְּשְׂדֵה כָרֶם⁵³, מְפַנֵּין אֵהָל
11 הַטְּמָאָה⁵⁴. הָיוּ שְׁנִינֵן שְׁוִין - קוֹבְרוֹ לְאִי זֶה צַד
12 שְׁיָרָה.

(42) "ירושלמי" נזיר פ"ז ה"א. (43) שאין לו קוברים, ומצוה
על הפוגע בו לקברו. (44) של בית הקברות, היינו עד
אלפיים אמה. (45) צמח ריחני יקר מאוד, ומשתמשים בו
כתבלין למיני מאפה ולתבשילים. (46) זו אחת מתקנותיו
של יהושע בן נון שנמנו במסכת בבא-קמא פא, א. ושם
עמוד ב - אמרו: שעל-מנת-כן הנחיל יהושע לישראל את
הארץ. (47) במקום שרבים עוברים ושבים, ואם יקברנו
שם ייטמא באוהל. (48) שדה שלא נחרש ולא נזרע.
(49) חרוש. (50) כללו של דבר: יש לצמצם את ההפסד עד
כמה שאפשר. (51) בכרם, ההפסד יותר גדול. (52) עצי
פרי אחרים. (53) ואף-על-פי שהפסדו של כרם גדול יותר.
(54) הגפנים נמוכים ואינם מאהילים על הקבר, ואפשר לגשת
ולבצור את הענבים מבלי להאהיל על הקבר, אבל אילנות
אחרים ענפיהם גדלים בגובה רב, ומאהילים על סביבותיהם
ויטמאו באוהל המת את המתקברים אליהם. דין זה שנוי
במחלוקת ב"ירושלמי" שם, אם להעדיף הצלה מן הטומאה

17 ומוציא הכל, ושאר השדה בחזקת טהרה כשהיתה
18 קדם שימצא. ועפר זה עם שלש אצבעות שחופר
19 הוא הנקרא תבוסת המת.

(2) מפני שיהודים אינם קוברים כך. (3) העפר הרך.
(4) אדמה שלא הזיזה מעולם ממקומה. (5) כעובי שלוש
אצבעות. (6) עפר שהתבוסס בדם המת. מלשון המקרא
(יחזקאל טו, ו): מתבוססת בדמך.

20 ב. שדה שנהרגו בה הרוגים⁷ - מלקט כל העצמות
21 שבה, והרי היא טהורה⁸. וכן המפנה קברו⁹ מתוך
22 שדהו - מלקט כל העצמות עצם עצם והרי היא
23 טהורה וכן בור שמטילים בתוכו נפלים או הרוגים¹⁰
24 - מלקט כל העצמות שבו עצם עצם והרי הוא
25 טהור¹¹.

(7) והם מוטלים על פני השדה גלויים. והמדובר כשיש להם
קוברים, שאם אין להם, דינם כמת מצוה ואסור לפנותם.
(8) ואינו צריך ליטול את תבוסתם. (9) שקבר שם המת על
מנת לפנותו (רא"ש שם). [ובמשנה אחרונה למשנתנו מפרש
על פי התוספתא שם הלכה ה: "מי שנפחת קברו לתוך
שדהו אומרים לו לקט עצם עצם והכל טהור". פירוש,
שהיה קבר לא רחוק משדהו ונפרצה מחיצת הקבר ונתגלגל
המת לתוך שדהו. וכן פירש גם בסדרי טהרות]. (10) בלי
כוונה לקוברם שם. (11) בבא זו משמיעה אותנו רבותא,
שלא רק אם נמצאו גלויים במקום שנהרגו אין להם תבוסה,
אלא אפילו אם השליכום בכוונה לתוך הבור, אבל בלי
כוונת קבורה, הדין כן.

26 ג. היה חופר ומצא מת משפכ פדרף שקוברין
27 המתים - נוטלו ואת תבוסתו. וכן אם מצא שנים -
28 נוטל כל אחד מהן ותבוסתו עמו, וכל השדה
29 טהורה. מצא שלשה מתים, כל אחד מהן מטל
30 פדרף הנקברין, אם יש בין זה לזה מארבע אמות
31 ועד שמונה, כמלא מטה¹² וקובריה - הרי זה חושש
32 שמא בית הקברות הוא זה¹³, וצריך לבדק מן
33 האחרון עשרים אמה, שהן כשתי מערות וחצר
34 שביניהם¹⁴. ואם לא מצא שם מת אחר - הרי אותו
35 העשרים שבדק טהורות, אף על פי שהן שכונת
36 קברות¹⁵. מצא מת אחד בסוף עשרים אמה - צריך
37 לבדק ממנו עשרים אמה אחרות, לפי שרגלים
38 לדבר¹⁶. ואם היה אחד מאלו שמצא בתחלה או
39 בסוף הרוג או יושב או משפכ שלא פדרפו, שיהיה
40 ראשו בין ירכותיו - אינו בודק עשרים אמה, אלא
41 נוטלן ואת תבוסתן בלבד; שחזקתן עובדי כוכבים.

(12) המיטה שהמת מוטל עליה. (13) כללו של דבר: אם
שלושת המתים נמצאים באופן, שאפשר להניח ששלושתם
נקברו במערה אחת, חוששים שבית קברות הוא זה, וזה
אפשר רק אם המרחק מקבר ראשון עד שלישי הוא לא
פחות מארבע אמות ולא יותר על שמונה. [קבריהם היו

(תוספות' שם ד"ה יט). (72) ומותר לנטוע בה [רש"י]
פירש שם אחרת, אבל מדברי רבינו לקמן פ"י ה"י משמע
כפירושנו]. [בגמרא שם הקשו למה ציינוה, הלא אין
מציינים אלא המקומות המטמאים באוהל? ותירצו, כגון
שאבד בה קבר וחרשו (באיסור או בטעות) והותרה נטיעה
ונטעו אילנות והציון נשאר. ואין לחשוש, שמא נטעו
בטעות בלי חרישה, מפני שנטיעה יש לה פירסום, ונמשכת
זמן מסוים, ובוודאי היה חכם שבעיר מעכב (ראה לקמן,
שם). (73) שם.

1 יא. מצא⁷⁴ אבן מצינת - תחתיה טמא. היו שתים⁷⁵:
2 אם יש סיד ביניהם⁷⁶ - ביניהם טמא⁷⁷; ואם אין סיד
3 ביניהן, אלא על ראשיהן: אם יש חרש⁷⁸ ביניהן -
4 טהור, שאין זה אלא בנזן⁷⁹; ואם אין חרש ביניהן
5 והיה הסיד מרדד על ראשיהן מכאן ומכאן⁸⁰ - הרי
6 זה ציון וטמא⁸¹. מצא מצר⁸² אחד מצין - הוא
7 טמא⁸³ וכל השדה טהורה. וכן שניה, וכן שלישית.
8 מצא ארבעה מצריה מצנין - הן טהורין וכל השדה
9 בלה טמאה⁸⁴; שאין מרחיקין הציון מקום
10 הטמאה⁸⁵.

(74) שם ז, א. (75) שתי אבנים מצוינות בסיד. (76) סיד
שפוך על המקום. (77) שהרי המקום צויין בסיד.
(78) כלומר, חתיכות חרס דקות (ויש מפרשים: מין אדמה
לבנה, אינה לבנה כסיד). (79) רגילים לתת חרסית בין
אבני הבנין. (80) קליפה דקה של סיד היתה על יד
האבנים. (81) משמע שאם יש ביניהן חרש, טהור אפילו
בסיד מרודד. ואם יש ביניהן שכבה עבה של סיד, טמא
אפילו אם יש שם חרס. (82) שם. (83) המקום המצויין.
(84) אנו תולים שהציון המקיף את כל השדה מכריז על
טומאת כל השדה. (85) ולפיכך הוצרך לציין את כל מיצרי
השדה (רש"י. ראה למעלה ה"ט). והמיצרים עצמם טהורים,
מפני שיש לתלות שמקומם הוא העודף שנאמר למעלה
בה"ט (ראה 'תוספות' שם ד"ה דאמר).

יום רביעי ג' אייר ה'תשע"ט

פרק תשיעי

(1) יבאר דין מי שהיה חופר בשדה ומצא מתים רבים או
הרוגים אם חושש לבית הקברות, היה חופר ומצא מת
מושכב כדרך הנקברים או שנים או שלושה אם צריך
לבדוק, ודין גוים אם יש להם טומאת קברות, למי יש
תבוסה ושכונת קברות, וכיצד בודקים, גל טמא שנתערב עם
שני גלים טהורים, המאהיל על בור שמפילים בו נפלים,
ואם הוא ספק מה דינו.

11 א. מי שהיה חופר בשדה ומצא מתים רבים בגמא
12 אחת זה על גב זה או זה בצד זה, או שמצא
13 הרוגים, או שמצא מת יושב או ראשו בין ברקיו -
14 אינו חושש שמא מקום זה בית הקברות הנה²; אלא
15 נוטל המת שמצא, ונוטל כל העפר התחתו³
16 שתחתיו, וחופר בכתולת קרקע⁴ שלש אצבעות⁵,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ג' אייר - ספר טהרה - הלכות טומאת מת קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עצמה. (23) דבר הנמצא במצבו הטבעי נקרא "בתולה".
(24) שלא נחרשה מעולם.

ז. אינו צריך לחפור תלם אחד מתחת העשירים עד
סופו, אלא חופר אמה על אמה ומניח אמה, וחופר
אמה על אמה ומניח אמה, וכן עד סופו; שאין בין
קבר לקבר פחות מאמה.²⁵

(25) ולפיכך אם יש שם קבר יגלהו אפילו אם ישאיר אמה
בלי בדיקה.

ח. היה בודק והגיע בתוך העשירים לנהר או
לשלווית²⁶ או לדרך הרבים - נפסיק²⁷ ואינו צריך
לבדק, שהרי נפסקה שכונת הקברות.

(26) תעלה מלאכותית המובילה מים מן הנהר לגנות
ופרדסים לצרכי השקאה (רבינו בפירושו שם. והר"ש פירש
מקום שנקו בו מי גשמים). (27) שאין קוברים מתים
במקומות אלה.

ט. המוציא²⁸ עפר זה של בדיקה - טהור, אלא אם
כן מצא טמאה במקום שחפר²⁹; אבל קדם שימצא
אוכל בתרומה. והמפקח בגל³⁰ - אינו אוכל
בתרומה³¹; שהרי יודע ודאי שהמתים שם³² תחת
הגל, אלא שאינו מכיר מקומו.

(28) במשנה ד שם שנינו: "המוציא את העפר ממקום
טומאה אוכל בדמיו" ומפרש שם רבינו שהכוונה לכהן
המפנה למקום אחר את העפר שנחפר. בדמיו - תרומתו.
מלשון הכתוב (שמות כב, כח): "מלאתך ודמעך לא תאחר"
ודרשו בגמרא תמורה ד, א "מלאתך" אלו ביכורים,
ו"דמעך" זו תרומה (רבינו שם. והוא מוסיף תנאי, שלא
יעמוד במקום הנבדק). (29) שהרי העפר שהוציא משם
טמא, אבל לפני שמצא אין מחזיקים בחזקת טומאה את
העפר שהוציא. (30) סיפא של המשנה שם. ומפרש רבינו,
שהמדובר בבניין שנהרס ונפל על אדם ונהרג והמפקח
(הנוטל את האבנים ומגלה את השטח) אינו יודע באיזה
מקום מונח המת ואפשר שהוא עומד על מקום הטומאה.
(31) מפני שהחזקה טומאה מה שאין כן במוציא עפר
הבדיקה שלא החזקה טומאה כלל. (32) בפירושו למשנה
כתב: "ולא יודע אם שם מת". וגם הר"ש שם אומר,
שאפילו בספק חי ספק מת אסור בתרומה.

י. גל טמא³³ שנתערב בשני גלין טהורין: בדיק אחד
מהן ומצאו טהור - הוא טהור והשנים טמאין; בדיק
שנים ונמצאו טהורים - הן טהורים והשלישי
בחזקת טמא; בדיק שלשתן ומצא טהור - כלן
בחזקת טמא³⁴ עד שיבדק שלשתן עד שיגיע לסלע
או לבתולה ויהיו שלשתן טהורין³⁵.

(33) ידוע לנו שטומאה נמצאת בו. (34) הוברר, שלא בדק
יפה. (35) תולים שעורבים נטלו את הטומאה.

יא. בור שמטילין לתוכו נפלים - המאהיל עליו
טמא דין תורה. אף על פי שחלדה וברדלס מצויין

בכוכים שנחפרו בכותל מערות בצורה אחידה ובמרחקים
קבועים]. (14) הקברים היו מסודרים באופן שכזה:
במרכז נמצא חצר שש אמות על שש אמות ושתי מערות
של שש על ארבע משני צדדיה, ובתלי המערות נחצבו
הכוכים. יוצא סך הכול שמונה עשרה אמות, והוסיפו שתי
אמות מפני החשש שמא עמדה מערה אחת באלכסון.
(15) כלומר, אף על פי שהן בשכונות לקברות, שהרי שכונת
קברות ממש - טמאה. ורבינו לשיטתו, שמודדים מן האחרון
(כסף משנה). (16) השערה מבוססת, שבית הקברות כאן.

ד. העובדי פוכבים אין להם טמאת קברות. הואיל
ואינן מטמאין באהל, הרי הנוגע בקברן טהור, עד
שיגיע בעצמה של טמאה או ישאנה.

ה. מת שחפר¹⁷ איבר שאם ינטל מן החי ימות -
אין לו תבוסה ולא שכונת קברות. ומתים הנמצאים
גלויים על פגי השדה - אין להם שכונת קברות ולא
תבוסה, אלא מלקט עצם עצם והכל טהור¹⁸.
והנקבר שלא ברשות - יש לו תבוסה¹⁹ ואין לו
שכונת קברות.

(17) תוספת אהלות פרק ט"ז הלכה ב: "והחסר אין לו
תבוסה ואין לו שכונת קברות". (18) שם פרק ט"ז, משנה
ה שנינו: "שדה שנהרגו בה הרוגים מלקט עצם והכול
טהור". וסובר רבינו שהוא הדין למתים גלויים שמתו מיתה
טבעית, כרב יהודה בניזר סד, ב "מצא פרט למצוי". [רבינו
הביא דין הרוגים למעלה בהלכה ב להשמיענו, שאין דינם
כהרוגי מלחמה שנקברים במקומם. וכאן משמיענו שגם
במתים מיתה טבעית הדין כך, כדי שלא תטעה לומר, שרק
הרוגים אין להם תבוסה מפני שחסר דמם, אבל מתים
שלמים יש להם תבוסה]. (19) כרבי שמעון בן גמליאל
בתוספתא שם הלכה ו נגד רבים. בכסף משנה מבאר
שהכרעת רבינו היא על פי הכלל: "כל מקום ששנה רבן
שמעון בן גמליאל במשנתו הלכה כמותו, חוץ מערב וצידון
וראיה אחרונה" והוסיף שגם בביריות הלכה כמותו. [ראה
יד מלאכי אות כף, שהוכיח, שרבינו לא קיבל להלכה את
הכלל הזה].

ו. אחד המוצא שלשה מתים פדרפן בתחלה²⁰, או
שמצא שלשה פוכין או פוף ונקיע²¹ ומערה²² - הרי
זו שכונת קברות. מצא שנים ואחד היה ידוע - יש
להם תבוסה ואין להם שכונת קברות; שהקבר
הידוע אינו עושה שכונה. ולא אמרו אלא המוצא
שלשה בתחלה הוא שצריך בדיקה. כיצד בודק
העשירים אמה שאמרנו? חופר עד שהוא מגיע
לסלע או לבתולה²³, והיא הקרקע שנגראת שאינה
עבירה²⁴. העמיק אפלו מאה אמה ומצא חרש - הרי
זו כבתחלה, וצריך להעמיק עד שיגיע לבתולה.
הגיע למים - הרי זו כבתולה.

(20) שלא ידעו עליהם לפני כך. (21) חפירה בקרקע בניגוד
לכוך שהוא חצוב בכותל מערה. (22) שמצא מת במערה

חכמים דין כל קבר שנחרש, כדי שלא יטעו וייטמאו (תוספתא אהלות פ"ז ה"א). (8) משנה שם. שיעור חכמים שעד מאה אמה מוליכה המחרישה את פירוריה העצמות. (9) מאה באורך ומאה ברוחב. (10) רבינו לא ביאר דין מקום הקבר עצמו אחרי החרישה, אם הוא נשאר בטומאתו החמורה הראשונה ומטמא באוהל מדאורייתא או טמא מדרבנן מבית הפרס כולו. בתוספות כתובות כח, ב כתבו שגם מקום הקבר דינו כבית הפרס. אולם ברור, שאם היה "מושקע ברובדים ובאבנים" (ראה ה"א) לא יצא מטומאת קבר, שהרי המחרישה לא הזיזה את העצמות ממקומן.

ב. כל המרפע¹¹, שהוא בית ארבעת סאין¹², הרי הוא בית הפרס¹³, ועפרו מטמא במגע ובמשא, כמו שפארנו¹⁴, ואינו מטמא באהל¹⁵. וכן המאהיל על בית הפרס הזה - טהור.

(11) מאה אמה באורך ומאה ברוחב, עושה מרובע של מאה על מאה. (12) שטח שזורעים בו ארבעה סאים. בעירובין (כג, ב) אמרו: "שיעור סאתים כחצר המשכן", וחצר המשכן היה מאה על חמשים, יוצא שבית סאה הוא חמשים על חמשים, ושטח של מאה על מאה יש בו ארבעה שטחים של חמשים על חמשים. (13) [מפרשי המשנה וכמה מגדולי האחרונים התלבטו בקביעת שטח בית הפרס, והאריכו בביאור במשנה ובבירור שיטת רבינו. ואלה הן מסקנותיו של הגאון בעל סדרי טהרות בפירושו למשנה שם: גזרו חכמים טומאת בית הפרס על שתי חרישות מן הקבר עד מרחק של מאה אמה. חרישה אחת ממזרח למערב (או ממערב למזרח), והשניה מדרום לצפון או בכיוון הפוך, וכשתרבע את השטח הנמצא בגבולות שני התלמים (החרישות), תקבל מרובע של מאה על מאה, שהוא בית ארבע סאים, ועל כל השטח הזה גזרו טומאת בית הפרס אם נחרש. אם האריך את החרישה - אפילו את הראשונה - יותר ממאה אמה אין העודף מטמא, מפני שהמחרישה אינה מוליכה את העצמות למרחק זה. החרישה השניה לרוחב מתחילה גם כן מן הקבר, ומה שאמרו (לקמן ה"ג) "וניער את המחרישה וכו' והשאר טהור", הכוונה אם המשיך וחרש מן המקום שניער ולא הוליך עמו את העפר שניער, אבל אם הוא מתחיל שנית מן הקבר הוא עושה בית הפרס. ומה שכתב רבינו: "כל המרובע וכו' הוא בית הפרס", המדובר כשנחרש החל מאחת משתי החרישות הראשונות, ואף-על-פי שאין בית פרס עושה בית פרס (לקמן ה"ז), זה נאמר בחרש מבית פרס למקום שמחוץ לגבולות המרובע הנחפס ע"י שתי החרישות, אבל המרובע שביניהן נתפס כבר כבית הפרס, ואין הכלל הזה חל עליו. במה דברים אמורים כשנחרש, כאמור, אבל כל זמן שלא נחרש אין כל סיבה לטומאה. פירוש זה, שעליו אנו מסתמכים, מסלק כמעט כל הקושיות ואי-הבהירות שבהלכות סבוכות אלו. (14) למעלה פ"ב הט"ז. (15) אם עפר זה האהיל על אדם וכלים.

ג. התחיל לחרש¹⁶ את הקבר, והיה חורשו והולך, וקדם שיעור מאה אמה נער את המחרשה¹⁷ או שהטית¹⁸ בסלע או בגדר¹⁹ - עד שם הוא עושה בית

שם, אין ספק מוציא מידי ודאי³⁶. אבל אם הפילה שם אשה נפל, ואין ידוע אם הפילה דבר המטמא או לא הפילה³⁷, הואיל וחלדה ובהדלס מציין שם - הרי ספקו טהור³⁸.

(36) שהרי הוחזקה שם טומאה ואין לטהר מפני הספק שמא אכלוהו החיות. (37) דבר המטמא, אלא שלפוחית מלאה מים או דם. (38) משום שיש כאן שני ספיקות להיתר, שמא הפילה דבר שאינו מטמא ואם תימצא לומר דבר המטמא הפילה, שמא גררוהו חולדה וברדלס.

יב. דבר ידוע, שכל אלו הטמאות³⁹ וכיוצא בהן שהן משום ספק - הרי הן של דבריהן⁴⁰. ואין טמא מן התורה אלא מי שנשטמא טמאת ודאי; אבל כל הספיקות, בין בטמאות בין במאכלות אסורות בין בעריות ושפחות - אין להם אלא מדברי סופרים, [נאף על פי כן, דבר שחייבין על דונו פרת - ספקו אסור מן התורה, שהרי העושה אותו חייב אשם תלוי]. כמו שפארנו בהלכות אסורי ביאה ובכמה מקומות.

(39) הכוונה לדינים השונים שנאמר עליהם "טמא מספק". (40) דברי חכמים וגזירותיהם. כלל זה אינו נוגע לדיני נפל האמורים למעלה בהלכה י"א, שהרי בדין הראשון כתב רבינו בפירוש "טמא דין תורה", והטעם, מפני שאין ספק מוציא מידי ודאי. ובדין השני טהור אפילו מדבריהם, מפני שהוא "ספק ספיקא".

יום חמישי ד' אייר ה'תשע"ט

פרק עשירי

(1) יבאר איזהו בית הפרס ועד כמה נעשה ומה דינו, החורש קבר בשדה שאינה שלו, ואם הוא שותף או אריס או אפוטרופוס, בית הפרס למעלה ושדה טהור למטה ושטפו גשמים מעפר בית הפרס לטהור, טהרת בית הפרס במעמד חכמים וכיצד מטהרין אותו.

א. איזהו בית הפרס? זה המקום שנחרש בו קבר. שהרי נתיקדקדק³ עצמות המת בתוך העפר ונתפרסו⁴ בכל השדה, וגזרו טמאה על כל השדה שנחרש בה הקבר. אפלו חרש על גבי הארון, ואפלו היה משקע ברוכדין⁵ ובאבנים⁶, ואפלו היה על גבי הארון רום שתי קומות, הואיל וחרש על קבר - הרי זה עושה בית הפרס⁷. עד כמה הוא נעשה בית הפרס? מאה אמה⁸ על מאה אמה⁹ ממקום הקבר¹⁰.

(2) אהלות פ"ז מ"א. (3) נשברו לחלקים דקיקים. (4) נתפשטו. אונקלוס מתרגם את הכתוב (שמות מ, יט): "ויפרוש את האוהל", ופרס ית פרסא. ועל שם כך נקרא המקום "בית הפרס" (רבינו בפירושו למשנה. ורש"י נדה נז, א מפרש שבור ופרוס). (5) לוחות שיש שמניחים על הארון. (6) ולא נגעה המחרישה בעצמות המת. (7) השור

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ד' אייר - ספר טהרה - הלכות טומאת מת קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הטומאה היא העצם שהולכה המחרישה, ומה ההבדל בין הובאה ע"י בעל השדה או ע"י אחר? ובתפארת ישראל שם, יכין אות כא, מבאר כוונת רבינו, שכל הגזירה היא מטעם קנס, מפני שחרש את הקבר וביזה את המת, ולא קנסו את בעל השדה על מעשהו של אדם אחר. (35) תוספתא שם ה"ג. (36) חוכר שדה לזורעה או לנוטעה על-מנת לקבל חלק מהיבול. (37) שם. (38) שחרש חמישים אמה בשדה עצמו, והמשיך עד מאה בשדה של חברו הגובל עם שדהו.

ו. עובד פוכבים שחרש³⁹ קבר בשדהו - אינו עושה בית הפרס, שאין בית פרס לעובדי פוכבים⁴⁰.

(39) משנה שם. (40) לא גזרו עליהם. [רבינו בפירושו למשנה גורס: "שאין בית פרס לכותיים (שומרונים)", ומפרש שהמשנה מנמקת במשפט זה למה אין בית פרס לגויים, ואומרת שהרי אפילו לכותיים אין בית פרס ומכל-שכן לגויים].

ז. שדה⁴¹ בית פרס למעלה ושדה טהורה למטה, ושטפו גשמים מעפר בית הפרס לטהורה, אפלו היתה אדמה והלבינה⁴² או לבנה והאדימה - טהורה; שאין בית פרס עושה בית פרס, ולא גזרו טמאה אלא על גוש כבדיתו⁴³.

(41) שם משנה ד. (42) וברור שהגיעה לכאן האדמה משדה בית הפרס שאדמתו לבנה. (43) כמו שנבאר, ולא על אדמה שבאה אליו ממקום אחר.

ח. בית הפרס⁴⁴ הזה מתר לנטע בו כל נטע⁴⁵, לפי שהשרשים יורדים למטה משלשה⁴⁶, ולמטה משלשה בבית הפרס טהור, שהרי הקבר נפרס על פני השדה. אבל אין זורעין בתוכה אלא זרע הנקצר⁴⁷. ואם זרע ועקר - צובר את גרנו בתוכו⁴⁸, וכובר⁴⁹ את התבואה בשתי כבדות⁵⁰, ואת הקטניות בשלש כבדות⁵¹, שמא יש בהן עצם פשעורה. ושורף את הקש ואת העצה⁵² שם⁵³. גזרה שמא יהיה בהן עצם פשעורה, ואם תתיר לו בהניה - מוציא ומוכרו, ונמצא מרגיל⁵⁴ את הטמאה.

(44) שם פי"ח מ"ב. (45) אפילו אם דעתו לעקרו (סדרי טהרות). (46) טפחים. ואין לחשוש שתדבק בהם עצם כשעורה ותעלה בשעת עקירת העץ (ראה ראב"ד). (47) כגון חטה ושעורה, אבל לא ירקות הנעקרים, שמא תידבק עצם קטנה בשרשים ותעלה עמהם ותגרום לטומאה (ראה למעלה פ"ח ה"ג). (48) בתוך השדה, ואינו מוביל את התבואה לחצרו. [ויש לשאול, למה התירו לזרוע כל זרע בשדה שאבד בה קבר, הלא גם שם חששו שמא נדוש הקבר, ולפיכך עפרה מטמא (שם ה"א)? אולם אין הענינים דומים, שם מטמא מספק, ולפיכך לא גזרו על זרעים מפני החשש שמא תידבק עצם כשעורה, שהרי זה "ספק ספקא", אבל כאן ידוע שהקבר נחרש, ויש רק ספק אחד]. (49) מעביר דרך כברה. (50) לא אמר "פעמיים", משמע מזה, שהמדובר בכבדות שאינן דומות זו לזו, אלא באחת

הפרס בלבד, והשאר²⁰ טהור, שהרי לא הגיע אליו במשוף המחרשה²¹. חרש כמו חמשים אמה או יותר וחזר וחרש²² עד שהשלים המאה - הכל בית הפרס²³. היה חורש והולך חוץ למאה אמה - ממאה אמה ולחוץ טהור, שאין עצמות קבר מגיעות ליתר ממאה.

(16) שם מ"ב. (17) הפך את המחרישה בכוונה, ושפך את העפר שעליה. (18) המחרישה נתקלה בסלע ונשפך העפר. (19) מן הצד. (20) אם המשיך את החרישה. (21) ממקום הקבר, ואין חוששים שמא לא ניצר יפה ונשארה עצם כשעורה על המחרישה. (22) אחרי הפסק זמן מסוים, מבלי להוריד את העפר מן המחרישה או שהתחיל את החרישה השניה לפני המקום שהפסיק, ומתוך כך הולכה המחרישה את עפר הקבר (ראה תפארת ישראל, יכין אות טז). (23) שם.

ד. חזקת העצמות המכסות שהן של אדם, עד שיודע שהן של בהמה; וחזקת העצמות²⁴ המגלות שהן של בהמה, עד שיודע שהן של אדם²⁵. היה שם חריץ מלא עצמות אדם²⁶, או שהיו עצמות אדם צבורות על גבי קרקע, וחרש עצמות אלו עם השדה, או שחרש שדה שאבד בה [או שנמצא בה] קבר²⁷ - הרי זה אינו עושה בית הפרס; שלא גזרו טמאה²⁸ אלא על שדה שגנחש בה קבר ודאי²⁹. וכן החורש את המת³⁰ בשדה - אינו עושה בית הפרס; שכל אלו³¹ דבר שאינו מצוי הוא, ולא גזרו אלא בקבר שגנחש שהוא דבר המצוי³².

(24) תוספתא אהלות פי"ז ה"ב. (25) מפני כבוד המת מכסים את עצמותיו, אבל לא נהגו לכסות עצמות בהמות וחיות. (26) משנה ג שם. (27) בחלק השדה שלא נחרש, ויש לחשוש שהיה שם עוד קבר ונחרש (רבינו בפירושו למשנה שם, והר"ש פירש אחרת). (28) זה נימוק לאבד או נמצא קבר. (29) גם בשדה שאבד בו קבר, המדובר כשלא נחרש כל השדה, ואפשר שמקום הקבר לא נחרש. (30) תוספתא שם ה"א. (31) פירוש, חריץ מלא עצמות, עצמות צבורות ומת בשדה. (32) חכמים לא גזרו אלא על מקרים שכיחים, ואין הדבר שכיח שאדם יחרוש עצמות אדם גלויות או גוף מת.

ה. החורש³³ את הקבר בשדה שאינה שלו - אינו עושה בית הפרס, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו³⁴. אפלו שתף³⁵ או ארס³⁶ או אפוטרופוס אינו עושה בית הפרס. חרש קבר בשדה שלו ושל חברו³⁷ באחד³⁸ - שלו עושה בית הפרס, ושל חברו אינו עושה בית הפרס.

(33) משנה ג שם. (34) כלל זה נאמר אמנם בחולין (מ, ב) בשוחט בהמת חברו לעבודה-זרה. [לכאורה אין לדמות לזה את הנידון כאן, שהרי שם המחשבה אוסרת, ואין מחשבתו של אדם מועילה בדבר שאינו שלו. אבל כאן גורם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של הרוכב. והמדובר כשבגדים מפסיקים בין הרוכב והנרכב ולא נגע בגופו, שהרי הנרכב טמא טומאת שבעה, ומטמא את הנוגע בו טומאת ערב (תוי"ט שם). (65) שמא התנדנד ולא הרגיש. (66) אדם חלש. (67) בבא מציא קה, ב. (68) שם. (69) שהרי מכוח כוודו זזה העצם ממקומה.

חורים דקים ובשניה גסים, שעל-ידיה מתפורר העפר שנדבק בגרעינים (תפארת ישראל). (51) בשרשי קטניות נדבקים יותר גושי עפר מביבילי תבואה. (52) קש של קטנית. (53) בשדה. (54) גורם להתפשטות הטומאה. והתבואה והקטנית טהורות מפני שמחובר לקרקע אינו מקבל טומאה, ואחרי שנתלשו אינן מקבלות טומאה עד שיוכשרו (ראה למעלה פ"ה ה"ג).

יב. המטהר בית הפרס צריך לטהרו במעמד שני תלמידיו חכמים⁷⁰. וכיצד מטהרין אותו?⁷¹ כונס את כל העפר שהוא יכול להסיתו⁷² מעל כל פני השדה ונותנו לתוף כברה שנקבקה דקין, וממחה⁷³ ומוציא כל עצם פשעורה הנמצא שם, ויטהרה⁷⁴. וכן אם נתן⁷⁵ על גביו שלשה טפחים⁷⁶ עפר ממקום אחר, או שנטל מעל כל פניו שלשה טפחים - הרי זה טהור. נטל מחציתו אחד שלשה טפחים ונתן על חציו האחר שלשה טפחים - הרי זה טהור. נטל מעל פניו טפח ומחצה ונתן עליה טפח ומחצה עפר ממקום אחר - לא עשה כלום. וכן אם עזקו⁷⁷ ובדק⁷⁸ בשעת עזוק מלמטה ומלמעלה - לא עשה כלום. רצפו באבנים שאינן מתנדנדין⁷⁹ מהלוח אדם - הרי זה טהור.

(70) תוספתא שם פ"ז ה"ו. (71) משנה שם פ"ח ד. (72) שיכול להזיזו כשידרוס עליו. (73) מפרר את גושי העפר. (74) ואינו צריך להרחיק את העפר הזה ממקומו. (ראה השלמות). (75) משנה שם. (76) ואין בית הפרס מטמא למטה מג' טפחים. (77) הסיר את האבנים הפזורות באדמה, כדי לשפר יניקת השרשים, מלשון "ויעזקהו" (ישעיה ה, ב). (78) מפני שעיקר כוונתו היא לטובת האילנות, אפשר שלא בדק יפה. (79) מפני כובדן. ובדפוס רומי ר"מ: מתנדנדין.

יום שישי ה' אייר ה'תשע"ט

פרק אחד עשר

(1) יבאר דין אוויר ארץ העמים אם מטמא בטומאת עפרה, עפר חוצה לארץ ועפר בית הפרס שבא בירק וכל הדברים הבאים בחוצה לארץ, המהלך בארץ העמים והנכנס ביניהם מקום טמא, מקום ששכנו בו גויים בארץ ישראל, תרומה וקדשים שנטמאו מחמת מדור עמים, מדור גויים שהיה בו עבד מישראל או אשה או קטן. והמקומות שלא גזרו עליהם, חצר שהיא טמאה משום מדור עמים, עירות המובלות בארץ ישראל.

א. ארץ העמים² - בתחלה גזרו על גושה³ בלבד כבית הפרס, ולא היו מטמאים אלא המהלך בה או נוגע או נושא מעפרה. חזרו וגזרו על אוירה⁴ שייטמא ואף על פי שלא נגע ולא נשא, אלא פיון שהכניס ראשו ורבו לאויר ארץ העמים נטמא. וכן פלי חרש⁵ שהכניס אוירו⁶ לארץ העמים, ושאר פלים שהכניס רבם⁷ לאויר ארץ העמים - נטמאו⁸.

ט. שדה שהחזקה⁵⁵ שהיא בית הפרס, אפלו היא בית ארבעה כורין⁵⁶, ואפלו משוכה ממקום הטיט הרף שאינו נחרש ולא נעשה בית הפרס, ואפלו שדה טהורה⁵⁷ מקפת אותה מארבע רוחותיה - הרי היא בחזקתה⁵⁸.

(55) תוספתא אהלות פ"ז, ה"ד. (56) כור מחזיק שלושים סאה. והטעם, שמא נחרשו בו כמה קברים (זר זהב על התוספתא). (57) שנבדקה ולא נמצאה בה טומאה. (58) דינה ככל בית הפרס.

י. מצא⁵⁹ שדה מצינת ואין יודע מה טיבה⁶⁰: אם יש בה אילן - בידוע שנחרש קבר בתוכה; אין בה אילן - בידוע שאבד קבר בתוכה, כמו שבארנו. והוא שיהיה באתו מקום זקן או תלמיד חכם⁶¹; שאין כל אדם בקיאים בקר ויודעין שמתר לנטע בזה ואסור לנטע באחרת.

(59) תוספתא שם ה"ב. (60) הלכה זו עצמה כתובה למעלה בפ"ח ה", ושם ביארנוה. ונכפלה כאן מפני הסיום: "והוא שיהיה וכו'". (61) בתוספתא שם מסיים ר' יהודה: "במה דברים אמורים, בזמן שיש שם זקן (חכם) אחד או תלמיד חכם אחד, שאין כל אדם בקיאים בכך". ואם אין שם חכם, יש לחשוש שלא ידעו שאסור לנטע בשדה שאבד בה קבר. ופסק רבינו כמותו, כי כלל הוא בדינו, שכל מקום שאמר ר' יהודה "במה דברים אמורים" אינו חולק על דברי חכמים אלא בא לפרשם.

יא. המהלך⁶² בבית הפרס על גבי אבנים שאין מתנדנדין תחת רגלי אדם בשעה שמהלך עליהן, או שנקנס לה והוא רוכב על גבי אדם ובהמה שפחן יפה⁶³ - הרי זה טהור⁶⁴. אבל אם הלך על גבי אבנים שמדעזעין בשעת הלך, אף על פי שנשמר⁶⁵ ולא נתנדנד - הרי זה טמא כמי שהלך על העפר עצמו. וכן אם הלך על גבי אדם שפחו רע⁶⁶ עד שתהיינה ארכבותיו נוקשות זו לזו⁶⁷ ושוקיו מרעידות כשהוא נושא, או על גבי בהמה שפחה רע עד שתטיל גללים בשעת רכיבה⁶⁸ - הרי זה טמא וכאלו הלך ברגליו⁶⁹.

(62) משנה אהלות פ"ח, ג. (63) חזקים, ואינם מתנועעים מכובד המשא שעליהם. (64) שאפילו אם הזיזה הבהמה או האדם הנרכב עצם כשעורה, אין ההיסט הזה בא מכוחו

"ארץ העכו"ם בתחילה גזרו על גושא.. חזרו וגזרו על אוירה שיטמא כו"ם."

בעניין זה מודגשת מעלתה של "הארץ" - ארץ ישראל כיתרון האור מן החושך, ולמעלה מזה כתב הרמב"ם בסוף הפרק "חזקת דרכים של עולי בבל טהורות אע"פ שהן מובלעות בארץ העכו"ם", שאפילו ההליכה לארץ ישראל פועלת טהרה גם בדרכים שמובלעות בארץ העכו"ם, והטהרה בחזקתה לאחר מאות שנים!!

(על"פ דק"ש חלק כ"ח עמוד 280 הערה 9)

(2) בשבת טו, א - מנו טומאת ארץ הגויים בין שמונה עשר דבר שגזרו ביום שרבו בית שמיאי על בית הלל. (3) עפר מגובש, ושיעורו מבואר לקמן ה"ג, אבל עפר מפורר לגרידים קטנים - אינו מטמא. (4) שם עמוד ב. ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ג ה"ב) שארץ הגויים אינה מטמאה באוהל, הכוונה כשהביא לארץ ישראל גוש עפר מארץ הגויים. ראה 'תוספות' שם ד"ה ואוירא. (5) שמטמא מאויר תוכו בלבד. (6) אפילו לא הכניס רובו של הכלי (7) ולמה כלי חרס טמא אף כשהכניס מקצתו? מפני שהאויר מתערב, משא"כ בשאר כלים. (8) תוספתא, אהלות פ"ח ה"ב. ולמה גזרו טומאה על ארץ הגויים? רבינו (בפירושו למשנה, אהלות פ"ב מ"ג) כתב, מפני שהגויים קוברים מתיהם בכל מקום שהוא, ואינם מייחדים מקומות לבתי קברות (ראה משנה למלך).

ב. טַמְאָת אֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים לֹא עָשׂוּ אוֹתָהּ פְּטָמָת עֶפְרָה, אֲלֵא קָלָהּ הִיא מִמֶּנָּה: שְׁעַל טַמְאָת עֶפְרָה שׁוֹרְפִין תְּרוּמוֹת וְקִדְשִׁים, וְהַמִּתְטַמֵּא בְּגוֹשָׁה⁹ - טַמֵּא טַמְאָת שְׂבָעָה וְצִרְיָה הִזְיָה שְׁלִישִׁי וְשִׁבְעִי¹⁰; אֲבָל הַנִּטְמָא בְּאִוִירָה - אֵין צִרְיָה הִזְיָה שְׁלִישִׁי וְשִׁבְעִי אֲלֵא טְבִילָה¹¹ וְהָעֶרֶב שְׁמִשׁ¹², וְכֵן תְּרוּמָה וְקִדְשִׁים שֶׁנִּטְמָאוּ מִחֲמַת אִוִירָה - תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין¹³.

(9) שם "על גושא לשרוף, ועל אוירה ותלות". (10) כשנשא עפרה. (11) ככל טמא טומאת מת (נזיר נד, א ר"ב). (12) אפילו ביום טומאתו. (13) שקיעת החמה, ולפני שקיעתה נקרא "טבול יום" שדיניו מבוארים במקומם. (14) ומניחים אותם עד שירקבו מאליהם.

ג. עֶפְרָ אֶרֶץ הָעַמִּים וְעֶפְרָ בֵּית הַפָּרָס מִטְמָאִין בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָה¹⁴. וְכִמָּה שְׁעוֹרֵן? כְּחוֹתֶם הַמִּרְצוּפוֹיִן¹⁵, וְהוּא¹⁶ כְּפָקָה¹⁷ גְּדוֹלָה שֶׁל סִקְאִין¹⁸. עֶפְרָ בֵּית הַפָּרָס וְעֶפְרָ חוּצָה לְאֶרֶץ שְׂבָא בִּירֶק¹⁹: אִם יֵשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד כְּחוֹתֶם הַמִּרְצוּפוֹיִן - מִטְמָא, וְאִם לֹא - אֵינוֹ מִצְטָרֵף²⁰; שְׁלֹא גִזְרוּ אֲלֵא עַל גּוֹשׁ כְּבִרְיָתוֹ²¹, מַעֲשֶׂה²² שֶׁהָיוּ אֲגָרוֹת בְּאוֹת מַחוּצָה לְאֶרֶץ לְבָנֵי כְּהֻנִּים גְּדוֹלִים, וְהָיוּ בֵּהֶן פְּסָאָה וְכִסְאִיתִים חוֹתָמוֹת²³, וְלֹא חָשׂוּ לְהֵן מִשּׁוֹם טַמְאָה, לְפִי שְׁלֹא הָיָה כְּחוֹתֶם מִהֵן²⁴ כְּחוֹתֶם הַמִּרְצוּפוֹיִן.

(15) בהלכה א. (16) שם מ"ה. ופירש רבינו: "כמו נודים (נודות) מעור, ישימו בהם עוברי אורח (הולכי דרכים) בגדיהם וכליהם, יעלו אותם ויחתמו אותם בחותם מטיט". (17) גודל החותם. (18) כדור חוטים העומד לאריגה. (19) עושי שקים. חוטים שאורגים מהם שקים, והם יותר עבים מחוטי שתי או ערב של בגדים, ומתוך כך גם הפיקה של סקאים יותר גדולה (בכורות כב, א). (20) שהובא מחוץ לארץ. (21) כחכמים. (22) כלומר, אפילו אם הדביק יחד את הגושים הקטנים, ויצא גוש כשיעור - אינו מטמא (ראה משנה אהלות פ"ג, בדין לבינה). (23) שם. (24) בכלול יחד היה שיעור גדול כזה. (25) לא היה ביניהם אף אחד כחותם המרצופים.

ד. הַמְּבִיא²⁶ תְּנוּרִים וְסִפְלִים²⁷ וְכִלֵּי חֶרֶשׁ²⁸ מַחוּצָה לְאֶרֶץ: עַד שְׁלֹא הִסְקוּ²⁹ - טַמְאִים מִשּׁוֹם אֶרֶץ הָעַמִּים³⁰; מִשֶּׁהִסְקוּ - טַמְאִים מִשּׁוֹם כְּלֵי חֶרֶשׁ שֶׁנִּטְמָא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים³¹, שְׂאִינוֹ מִטְמָא אָדָם וְכִלִּים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָה³².

(26) תוספתא, שם פ"ז ה"ז. (27) של חרס. (28) כלים קטנים, כגון צלחות וקדירות. (29) לפי שנשרפו ונתקשו אינם ראויים להשתמש בהם. (30) דינם כגושי עפר, ומטמאים אדם וכלים במגע ובמשא. (31) אחרי שנשרפו אין עליהם דין עפר אלא דין כלים, ואינם טמאים מחמת עצמם אלא מפני שנגעו בעפר ארץ הגויים. ואם הוסקו בארץ ישראל ולא נגעו בעפר ארץ הגויים אחרי ההסקה - טהורים (משנה למלך). (32) למעלה פ"ה ה"ו, שכלי חרס אינו נעשה אב הטומאה לעולם ואינו מטמא אדם וכלים. ה'תוספתא' מסיימת: "נמצאת אומר, בשעה שהן טמאים משום ארץ העמים - טהורים משום כלי חרס, ובשעה שהן טמאים משום כלי חרס - טהורים משום ארץ העמים".

ה. הַמְּהַלֵּךְ³³ בְּאֶרֶץ הָעַמִּים בְּהָרִים וּבְסֻלְעִים - טַמֵּא³⁴ טַמְאָת שְׂבָעָה; בָּיִם וּבְמָקוֹם שֶׁהֵיטָּם עוֹלָה בְּזַעֲפָיו³⁵ - טַהוֹר מִשּׁוֹם נִגְעַת בְּאֶרֶץ הָעַמִּים³⁶ וְטַמֵּא מִשּׁוֹם אִוִירָה³⁷. הַנִּכְנָס³⁸ לְאֶרֶץ הָעַמִּים בְּשִׂדְהָ³⁹ תִּבָּה וּמִגְדָּל⁴⁰ הַפּוֹרְחִין⁴¹ בְּאִוִיר - טַמֵּא⁴²; שְׂאֵהָל זָרוֹק⁴³ אֵינוֹ קָרוֹי אֵהָל⁴⁴.

(33) משנה, שם פ"ח, ו. (34) אף-על-פי שאין קוברים שם מתים - טמא, משום שמשתפכת שם לפעמים אדמת ארץ הגויים (רבינו בפירושו, שם). (35) כשהים סוער מאוד, עולים שם הגלים, וכשנח מזעפו מתגלה המקום הזה. (36) מפני שאין קוברים שם מתים, וגלי הים הסוערים שוטפים את העפר שהשתפך שם. (37) טומאה קלה שהיא טומאת יום אחד, ובלי הזאת מי פרה אדומה (ראה למעלה ה"ב). במשנה כתוב סתם "טהור", ורבינו מפרש טהור מטומאת הגוש אבל טמא טומאת אויר (ראה משנה למלך ה"ג, ד"ה תנן). (38) גיטין ח, ב. (39) מרכבה הנישאת בידי אדם או על גבי בהמה (ויש מפרשים - עגלה מיוחדת לנשים). (40) ארגז גדול עשוי בתבנית מגדל. (41) כלומר, שאינם עומדים על הקרקע אלא נישאים באויר. (42) טומאת אויר. (וראה לחם-משנה הל' נזירות פ"ז ה"ג,

23. אותו שלא יקברו שם נפל - אינו צריך בדיקה⁶⁰.
24. ואת מה הן בודקין?⁶¹ את הביבין⁶² העמקים⁶³ ואת
25. המים הסרוחין⁶⁴. וכל מקום שהחזיר והחלדה
26. יכולין להוליך משם⁶⁵ הנפל - אינו צריך בדיקה,
27. מפני שהן גוררין אותם משם. מדור העובדי פוככים
28. שחרכ - הרי הוא בטמאתו עד שיבדק⁶⁶.

(58 שם. 59) יש לקיים את הגירסה עבד "מישראל" (וכן הגירסה בכת"י תימן, ובדפוס רומא), והכוונה לעבד גוי שנמכר לישראל ומל וטבל לשם עבדות והוא חייב במצוות שהאשה חייבת בהן, והאמינוהו חכמים באיסורי דרבנן (בפסחים ד, ב אמרו: "הימנוהו רבנן דרבנן"). וכן פירשו הרא"ש והר"ש במשנה, שהכוונה לעבד גוי שרבו ישראל. (60) תוספתא, שם. שיערו חכמים שקטן בן תשע אפשר לסמוך על שמירתו, אבל לא על קטן למטה מגיל זה. (61) שם מ"ח. (62) תעלות הביוב. (63) אבל שאינם עמוקים, אפשר לראות את הנמצא בהם בלי בדיקת קפדנית. (64) המכונסים בבורות וכדומה. (65) בית-הלל במשנה, שם. ויש גורסים במשנה: חזיר וחולדה וברדלס, וכן בגמרא נדה טו, ב "שחולדה וברדלס מצויין שם", וברור שהוא הדין לכל חיה אוכלת נבילות. ואין בדין זה ניגוד לבור שמטילים לתוכו נפלים, שמטמא באוהל מדין תורה אפילו אם חולדה וברדלס מצויים שם (למעלה פ"ט ה"א), מפני ששם ידוע ודאי שהיתה טומאה בבור זה, והגיריה היא ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי. אבל כאן גזרו חכמים טומאה מפני הספק, שמה קברו נפלים, ולפיכך סומכים על גרירה. (66) תוספתא שם ה"ו. מדובר כשאין חזיר וחולדה מצויים שם. במ"ט שם, אומר רבי שמעון בן גמליאל: "עיר של גויים שחרכה, אין בה משום מדור גויים". ורבינו בפירושו שם, מסיים: ואין הלכה כרבי שמעון בן גמליאל (ראה ראב"ד וכסף-משנה).

י. האצטונניות⁶⁷ - אין בהן משום מדור עובדי פוככים, לפי שהיא גלויה ואין בה מקום להטמין הנפלים. ועשרה מקומות⁶⁸ אין בהם משום מדור עובדי פוככים. לפי שאין דירתן קבועה⁶⁹, לא גזרו עליהן טמאה. ואלו הן העשרה מקומות: אהלי הערבים, והספות⁷⁰, והצריפין⁷¹, והפרגניות⁷², והתקרה שעל גפי העמודים ואין לה דפנות, והן פתי הקניץ⁷³, ובית שער⁷⁴, ואוירה של חצר⁷⁵, והמרחץ, ומקום שעושים בו החצים וכלי המלחמה, ומקום הלגיונות⁷⁶.

(67) שם מ"ט. מקום ברשות הרבים על יד הבית, ויש עליו תקרה סמוכה על עמודים ואין לו כתלים. (68) שם. (69) ואין קוברים שם נפלים. (70) בנין עראי בשביל שומרי פירות. (71) אוהל עשוי ממין גומא שנקרא "צריפא" (רבינו בפירושו למשנה) ואין להם גג, אלא הקירות משתפעים כלפי מעלה עד שנוגעים זה בזה. (72) סוכות שמכניסים שם את הפירות. (73) במשנה: "אלקטיות". (74) לפני פתח החצר היו בונים חדר קטן שיושב בו שומר

שצידד לפרש "טמא" משום גושה). (43) אוהל שאינו קבוע בקרקע אלא מיטלטל ממקום למקום. (44) ואינו מפסיק. פסק כרבי שם. מדובר כשהם סתומים מכל צדדיהם. אבל אם הם פתוחים, נטמא האדם טומאת אויר, אפילו לדעת האומרים אוהל זורק נקרא אוהל (לחם-משנה שם, ומשנה-למלך כאן).

ו. סוויא⁴⁵ - עפרה טמא פחוצה לארץ, ואוירה טהור. לא גזרו על אוירה. לפיכך, אם היתה סמוכה⁴⁶ לארץ וישראל שפה בשפה ולא היה מפסיק ביניהן לא ארץ העמים ולא בית הקברות ולא בית הפרס⁴⁷ - הרי זה יכול להפגס לה בטהרה בשדה תבה ומגדל, והוא שלא יגע בגוישה. וכן ארץ העמים⁴⁸ הסמוכה לארץ ישראל ואין ביניהן מקום טמא - הרי זו נבדקת⁴⁹ וטהרה⁵⁰.

(45) גיטין, שם. (46) אהלות שם מ"ז. (47) כלומר, שדה שאבד בו קבר, אבל נחרש בו קבר אינו חשוב הפסק, שהרי אינו מטמא באוהל (כסף-משנה). [באהלות שם מ"א ומ"ב, קראו "בית הפרס" לשדה שאבד בו קבר]. (48) תוספתא שם ה"א. (49) צריכה בדיקה שמה יש קבר במקום שהוא רוצה ללכת בו (ראה למעלה ה"א). (50) שלא גזרו על אויר ארץ הגויים הסמוכה לארץ ישראל.

ז. מקום⁵¹ ששכנו בו עובדי פוככים בארץ ישראל - הרי זה מטמא בארץ העמים עד שיבדק, שמה קברו בו נפלים.

(51) אהלות פ"ח מ"ז.

ח. ותרומה⁵² וקדשים שנטמאו מחמת מדור העובדי פוככים - תולין, לא אוכלין ולא שורפין. וקמה ישהו במקום ויהיה צריך בדיקה? ארבעים יום, כדי שתתעבר אשה ותפיל נפל שנטמא⁵³. אפלו איש שאין עמו אשה, אם שהה ארבעים יום - מדורו טמא עד שיבדק. גזרה משום מדור שתהיה בו אשה. אפלו עבד⁵⁴ וסריס⁵⁵ או אשה⁵⁶ או קטן בן תשע שנים ויום אחד⁵⁷ עושה מדור העובדי פוככים.

(52) תוספתא שם ה"ג, כתנא-קמא. (53) צורת הוולד נגמרת ארבעים יום אחרי הבעילה, ולפני כן אין עליו תורת וולד (ראה פ"י מהל' איסורי ביאה ה"ב). ולא החמירו חכמים לגזור טומאה מפני החשש שמה באה האשה לשם כשהיא מעוברת. (54) גוי, שגם רבו גוי, ואין עמו אשה. ומשמיענו, שלא תאמר שעליו לא גזרו מפני שאימת רבו עליו ולא יכניס זונה לביתו (תפארת ישראל' שם, בועז יא). (55) שאינו מוליד. (56) שאין עמה איש. (57) בגיל נמוך מזה אינו עושה מדור. ולא נתבאר מה בינו לבין סריס. ואולי, סריס גדול אפשר להחליפו באדם בריא.

ט. מדור⁵⁸ עובדי פוככים שהיה בו עבד (מישראל)⁵⁹ או אשה או קטן בן תשע משמרין

19 שיש בו טפח על טפח - הרי הן טהורין, מפני
20 שהאהל חוצץ בינם ובין הטמא. הנה למדת,
21 ששם שהאהל מטמא כל שתחתיו, מציל כל
22 שהוצה לו, וחוצץ בין הטמא ובין כלים שעל
23 גביו. וכן אם היתה הטמא על גביו וכלים תחתיו
24 - הכלים טהורין; שהאהל חוצץ בפני הטמא. הנה
25 האהל פחות מרום טפח, או פחות מטפח על טפח
26 אף על פי שהוא גבוה כמה טפחים - הכלים שפצד
27 הטמא טהורין⁶; וכלים שלמעלה מאהל זה - כל
28 שפגד הטמא טמא, מפני שהאחילו על הטמא
29 ואין שם אהל לחץ בפני הטמא. וכן אם היתה
30 טמא על גבי אהל זה וכלים תחתיו - כל שפגד
31 הטמא טמא, שהרי האחילה עליהן ואין שם אהל
32 שיחץ בפני הטמא. שכל פחות מרום טפח פגיעה
33 הוא חשבו⁷, וטמא שתחתיו טמא רצוצה היא,
34 כמו שבארנו. כמה דברים אמרים? כשלא היה
35 האהל אדם או כלים; אבל אדם או כלים שנעשו
36 אהל על הטמא, בין שהיו הן עצמן אהל בין שהיו
37 עמודי האהל, אפלו היו כלים שאין מקבלין טמא
38 כל עקר⁸ - הרי אלו מביאין את הטמא, ואינן
39 חוצצין בפני הטמא. פיצד? לוח שהיה מנח על
40 גבי ארבעה בני אדם או על גבי ארבעה כלים, אפלו
41 כלי אבנים וכיוצא בהן מפלים שאין למינן טמא,
42 ואין צריך לומר אם היה מנח על ארבעה שפודין
43 או ארבעה קנים שגבוהין טפח, והיתה טמא
44 וכלים תחתיו - הכלים טמאים⁹. ואם היו כלים על
45 גביו, אפלו שלא פגד הטמא - טמאים¹⁰. ואם
46 היתה טמא על גבי לוח וכלים תחתיו - כל כלים
47 שתחת הלוח טמאין. אבל אם הלוח היה מנח על
48 גבי ארבע אבנים או על גבי בהמה ותייה¹¹, והיתה
49 טמא תחתיו - הרי הכלים שעל גביו טהורין.

2 כלומר, צריך שיהיה טפח באורך וטפח ברוחב, ואם מצד
אחד הוא פחות מטפח אף על פי שהשני הוא יותר מטפח
ומשלים את החסר, אינו אוהל. (3) אוויר פנוי על גבי
הטמא. (4) לא קבור. (5) וויים דקים עקומים. מפני
שהמדובר בשטח קטן נותן רבינו דוגמאות של כלים זעירים.
(6) שהרי לא נגעו בה וגם לא היו באוהל המת. (7) כאילו
נוגע השטח העליון בשטח התחתון ואין אוהל כלל.
(8) כלי אבנים, כלי גללים וכלי אדמה. (9) שהרי הלוח
האהיל על המת ועליהם. (10) כאילו היו תחת הלוח, כי
הלוח מונח על אדם וכלים אינו חוצץ. (11) חיות.

50 ב. היתה טמא על גביו - הרי כל הכלים שתחתיו
51 טהורין, מפני שהאהל חוצץ בפני הטמא. וכלי
52 גללים וכלי אבנים וכלי אדמה הבאים במדה¹² -
53 הרי הם פאהלים ואינם פכלים, ולפיכך חוצצים
54 בפני הטמא¹³.

החצר והוא פתוח לרשות הרבים. (75) פירוש, השטח
הבלתי מקורה שבחצר (דוגמה תמצא למעלה פ"ו ה"ט)
והגוי דר שם. ראה להלן אות עו. (76) מקום מריצות
הפרשים (רבינו, שם).

1 יא. התנות⁷⁷ - אין בה משום מדור עובדי כוכבים,
2 אלא אם כן היה דר בתוכה. חצר שהיא טמאה⁷⁸
3 משום מדור העובדי כוכבים - הרי בית שער שלה
4 ואוירה⁷⁹ טמאין כמוה. ואין מדור העובדי כוכבים⁸⁰
5 ולא בית הפרס בחוצה לארץ⁸¹.

(77) תוספתא שם פ"ח ה"ו. (78) כגון שדר בשטח
המקורה. (79) טמא גם השטח שאינו מקורה. ונראה
שלפירוש זה התכוון הר"י קורקוס (ראה כסף-משנה שפירש
אחרת, וקשה מאוד ליישב לשונו של רבינו לפי פירושו).
(80) שם. (81) פירוש, בעיירות המובלעות בארץ ישראל
(ראה ההלכה הבאה), שלא גזרו עליהן טומאת ארץ הגויים,
אבל בלתי מובלעות טמאות משום ארץ העמים, שטומאתה
חמורה ממדורות גויים (ר"י קורקוס, מובא בכסף-משנה
כאן).

6 יב. עירות⁸² המבלעות⁸³ בארץ ישראל, כגון סיסית
7 וחרותיה, [אשקלון וחרותיה], אף על פי
8 שפטרות מן המעשרות ומן השביעית⁸⁴ - אין בהן
9 משום ארץ העמים. וחקת הדכים של עולי בבל
10 טהורות⁸⁵, אף על פי שהן מבלעות בארץ העמים.

(82) שם ה"ג. (83) מוקפות ארץ ישראל משלושה צדדים,
והן אדמת חוץ לארץ. (84) פירות שגדלו בהן בשנת
השמיטה אין עליהם קדושת פירות שביעית. (85) ברור
הדבר שהדרכים טהורות.

יום ש"ק ו' אייר ה'תשע"ט

פרק שנים עשר

1 יבאר שטפח על טפח ברום טפח מביא טומאה וחוצץ
בפניה וקרוי אוהל, אדם או כלים שהם אוהל אם חוצץ,
ונסר שהוא נתון על פי תנור חדש, נסר שהוא נתון על פי
שני תנורים או על פי תנור ישן, אדם שנשא כלי והאהיל
צדו האחד על הטומאה, ארונות של עץ שמניחים בהם המת
ויש בהם חלל טפח, קורה שהיא נתונה מכותל לכותל
וטומאה תחתיה, וסאה שהיא מוטה על צדה באויר, עמוד
עגול שהוא מוטל לאויר ומונח על הארץ.

11 א. טפח על טפח מרבע² על רום טפח³ מביא את
12 הטמא וחוצץ בפני הטמא דין תורה. שאין קרוי
13 אהל אלא טפח על טפח ברום טפח או יתר על זה.
14 פיצד? פזית מן המת מנח לאויר⁴ ופצדו כלים, כגון
15 מחטין וצנורות⁵ וכיוצא בהן, ואינן נוגעים בטמא,
16 אם האהיל עליהן אהל שיש בו טפח על טפח והיה
17 גבוה מעל הארץ טפח - הרי זה מביא את הטמא
18 לכלים וטמאין. היו כלים אחרים על גבי אהל זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24 גִּבְיָה טַפַּח - חוֹצֵץ, וְהַעֲוָמָד עַל גִּבְי הָאָרוֹן טָהוֹר מִן
25 הַתּוֹרָה. וְאֵף עַל פִּי שָׂרָב אַרְוֹנוֹת יֵשׁ בָּהֶן חָלָל טַפַּח,
26 הוֹאִיל וְיֵשׁ שְׁאִין שֵׁם חָלָל טַפַּח - גָּזְרוּ עַל כָּל
27 הָאֲרוֹנוֹת שְׁאִין חוֹצֵצִין, וְשִׁיחָהּ הַמְּהַלֵּךְ עַל גִּבְי
28 הָאָרוֹן כְּנוֹגֵעַ בָּמָת אוֹ בַּקֶּבֶר²⁹.

28 בנוי, שמשמא מכל צדדיו, ודינם ככל דבר המאהיל על
הטומאה. (29) מקור דין זה בברכות יט. "אמר ר' אלעזר
בר' צדוק מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת
מלכי ישראל". והוא היה כהן ואסור לו להיטמא למתים.
וביאר שם שמפני כבוד המלכות מותר בטומאות דרבנן,
ומזה למד רבינו, שארונות של עץ אינם כקבר המטמא מן
התורה.

29 ז. קוֹרֶה שֶׁהִיא נְתוּנָה מִפְתָּל לְכַתֵּל וְהַטְמָאָה תַּחְתֶּיהָ: 29
30 אִם יֵשׁ בָּהּ פֹּתֶחַ טַפַּח³⁰ - מְבִיאָה אֶת הַטְמָאָה תַּחַת
31 כְּלֵה, וְכָל הַכֵּלִים אוֹ אֲדָם שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְמֵאִים. אֵף עַל
32 פִּי שְׁאִין כְּלֵה שְׁוֶה וְקִצְתָּהּ פְּחוּתָהּ מִטַּפַּח³¹, מִפְּנֵי
33 שֶׁקִּצְתָּהּ מִקְצַת אֶהָל הוּא. וְאִם אֵין בָּהּ פֹּתֶחַ טַפַּח
34 - טְמָאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה, בּוֹקֵעַת וְיִוִּרְדָּת, כְּמוֹ
35 שֶׁבִּאֲרָנוּ. כִּמְהָ יִהְיֶה בְּהִקְפָּה³² וְיִהְיֶה בָּהּ פֹּתֶחַ
36 טַפַּח? בְּזֶמֶן שֶׁהִיא עֲגֵלָה - שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, וּבְזֶמֶן
37 שֶׁהִיא מְרַבֵּעַת - אַרְבָּעָה טַפָּחִים.

30 (30) הקורה רחבה טפח. (31) וגם הכלים הנמצאים במקום
שאינ בו טפח טמאים. זה למד מלשון המשנה; מביא את
הטומאה "תחת כולה". ואפילו אם הטומאה מונחת תחת
הקורה במקום שאין בו טפח, מפני שזה כשיפועי אהלים.
(32) אורך חוט החוגר את כל עובי הקורה.

38 ח. סָאָה שֶׁהִיא מִטָּה עַל צִדָּהּ³³ בְּאִוִּיר³⁴ - אֵינָה
39 מְבִיאָה אֶת הַטְמָאָה תַּחַת כְּלֵה עַד שִׁיחָהּ בְּהִקְפָּה
40 אַרְבָּעָה טַפָּחִים וּמִחֻצָּה בְּקִרְוֹב, כְּדִי שִׁיחָהּ גִּבְיָה
41 הַצִּד הָעֲלִיוֹן³⁵ טַפַּח וּמִחֻצָּה, וְיִהְיֶה הַטַּפַּח עַל טַפַּח
42 מִמֶּנָּה גִּבְיָה מֵעַל הָאָרֶץ טַפַּח³⁶. לְפִיכָּה, אִם הָיְתָה
43 גְּבוּהָה מֵעַל הָאָרֶץ חֲצִי טַפַּח³⁷ וְיִהְיֶה בְּהִקְפָּה
44 שְׁלֹשָׁה - מְבִיאָה אֶת הַטְמָאָה³⁸. וְכֵן עֲמוּד עֲגֵל³⁹
45 שֶׁהוּא מְטֵל לְאוֹרִי וּמִנָּח עַל הָאָרֶץ - אֵינוֹ מְבִיא
46 טְמָאָה תַּחַת דָּפְנוֹ עַד שִׁיחָהּ בּוֹ הַקָּף עֲשָׂרִים
47 וְאַרְבָּעָה טַפָּחִים; וְאִם אֵין בְּהִקְפּוֹ עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה
48 טַפָּחִים - טְמָאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה, בּוֹקֵעַת וְיִוִּרְדָּת. זֶה
49 שֶׁהֶצְרִיכוּ עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה טַפָּחִים - עַל הָעֶקְרִין
50 שֶׁסּוּמְכִים עָלֶיהֶן חֲכָמִים בְּחֻשְׁבוֹן כָּל הַמְשַׁפְּטִים:
51 שְׁכָל שִׁישׁ בְּהִקְפּוֹ שְׁלֹשָׁה - יֵשׁ בּוֹ רַחֲב טַפַּח, וְכָל
52 טַפַּח עַל טַפַּח בְּרַבּוּעַ - יֵשׁ בְּאֶלְכָסוֹנוֹ טַפַּח וּשְׁנֵי
53 חֲמִשִּׁין. לְפִיכָּה, אִם הָיְתָה בְּהִקְפּוֹ הָעֲמוּד עֲשָׂרִים
54 וְאַרְבָּעָה טַפָּחִים - נִמְצָא תַּחַת כָּל דָּפְנוֹ טַפַּח עַל רוֹם
55 טַפַּח מְרַבֵּעַ וְיִתֵּר מֵעַט, שֶׁחֲשׁוֹנוֹת אֵלוֹ בְּקִרְוֹב הֵן.

33 (33) הסאה היא כלי מידה עגול והניחה על צידה העגול ולא
על שוליה. (34) במקום גלוי. (35) הנקודה הגבוהה

12 גדולים ואינם מיטלטלים ממקום למקום. (13) והוא
הדין לכלי עץ הבאים במידה.

1 ג. נָסֵר¹⁴ שֶׁהוּא נְתוּן עַל פִּי תַנּוּר חֲדָשׁ¹⁵ וְעוֹדֵף מִכָּל
2 צִדָּדָיו¹⁶ פֹּתֶחַ טַפַּח: הָיְתָה טְמָאָה תַּחַת הַנָּסֵר -
3 כָּלִים שֶׁעַל גִּבְיוֹ טָהוֹרִין, טְמָאָה עַל גִּבְיוֹ - כָּלִים
4 שֶׁתַּחְתּוֹ טָהוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁתַּנּוּר חֲדָשׁ אֵינוֹ כְּכֵלִים
5 לְעֻנְיָן זֶה¹⁷. וְאִם הָיָה יָשׁוּן¹⁸ - הַכֵּל טְמָא¹⁹.

14 (14) קרש. (15) תנורים שלהם עשויים מטיט בתבנית סיר
גדול. וכל זמן שלא הוסקו באש אין עליהם תורת כלי כלל.
16 (16) הקרש יוצא ברוחב טפח מחוץ לתנור סביב סביב.
17 (17) לעניין חציצה ולפיכך הקרש חוצץ. (18) שהוסק כבר.
19 (19) בין טומאה למעלה וכלים למטה ובין כלים למעלה
וטומאה למטה, מפני שכל האוויר שתחת עורף הנסר מכל
צדדיו נידון כאוהל אחד, והנסר אינו חוצץ מפני שהתנור
מעמידו והוא כעמוד של האוהל.

6 ד. נָסֵר שֶׁהוּא נְתוּן עַל פִּי שְׁנֵי תַנּוּרִים, אֶפְלוּ יִשְׁנִים,
7 וְעוֹדֵף²⁰ מִחוּצָּה לְתַנּוּר זֶה²¹ וּמִחוּצָּה לְתַנּוּר זֶה,
8 וְהָיְתָה טְמָאָה תַּחְתּוֹ בֵּין שְׁנֵי הַתַּנּוּרִים - בִּינֵיהֶן
9 בְּלִבֵּד טְמָא; אֲבָל כָּלִים שֶׁתַּחַת שְׁנֵי הַקְצוֹת שֶׁחוּצָּה
10 לְתַנּוּרִים - טָהוֹרִים, שֶׁהֵי הֵן כְּשְׁנֵי אֶהָלִים²² זֶה בְּצִד
11 זֶה. וְכֵן נָסֵר שֶׁהוּא נְתוּן עַל פִּי תַנּוּר, אֶפְלוּ יָשׁוּן,
12 וְיוֹצֵא מִזֶּה טַפַּח וּמִזֶּה טַפַּח אֲבָל לֹא מִן הַצִּדָּדִין,
13 וְטְמָאָה בְּצִד זֶה - כָּלִים שֶׁבְּצִד הַשְּׁנֵי טָהוֹרִין²³.

20 (20) טפח. (21) בקצוות, אבל לא מן הצדדים. (22) שאינם
מחוברים. (23) מפני שהתנור מפסיק בין האוהלים.

14 ה. אָדָם שֶׁנִּשְׂאָ כָּלִי, כְּגוֹן מְרַדֵּעַת וּבִיּוֹצֵא בּוֹ,
15 וְהָאֶהָל צִד הַכָּלִי הָאֶחָד עַל הַטְמָאָה, אִם הָיָה
16 בְּהִקְפּוֹ²⁴ טַפַּח, אֵף עַל פִּי שְׁאִין בְּרַחְבּוֹ אֶלָּא רַחֲב
17 אֲצִבְעַ וּשְׁלִישׁ²⁵ - הָרִי זֶה מִטְמֵא אֶת הַנּוֹשֵׂא²⁶ וּמְבִיא
18 לוֹ טְמָאָה מִדְּבָרֵיהֶם, שֶׁגָּזְרוּ עַל שִׁישׁ בְּהִקְפּוֹ טַפַּח
19 מִשּׁוּם שִׁישׁ בְּרַחְבּוֹ טַפַּח²⁷; אֲבָל אֵינוֹ מְבִיא אֶת
20 הַטְמָאָה לְכֵלִים שֶׁתַּחְתּוֹ וְלִשְׂאֵר אֲדָם שֶׁיֵּאֱהָל
21 עָלֶיהֶן וְעַל הַטְמָאָה עַד שִׁיחָהּ בּוֹ רַחֲב טַפַּח.

24 (24) של הכלי. (25) בהתאם לכלל החשבון המקובל
בידיהם: "כל שיש ברחבו טפח, יש בהיקפו שלושה
טפחים" (אין כלל זה מדויק והוא מוסר רק את המספרים
השלמים ולא את שבריהם) והטפח ארבע אצבעות.
26 (26) טומאת אוהל שבעה ימים וטעון הזאת מי פרה ביום
השלישי וביום השביעי. (27) שהשומע שטימאוהו טומאת
ערב בלבד יחשוב שטימאוהו טומאת אוהל ויטעו ויאמרו
שאוהל מטמא טומאת ערב בלבד, ולפיכך טימאוהו טומאת
שבעה. אבל אדם וכלים שלא נגעו במרדע זה ולא נשאוהו
אלא האהילו טהורים לגמרי, ואין לחוש שמא מת אינו
מטמא באוהל כלל.

22 ו. אַרְוֹנוֹת שֶׁל עֵץ שֶׁמִּנְחִיחִין בָּהֶן אֶת הַמָּת - אֵינֶן
23 כְּקֶבֶר²⁸, [אֲבָל] (אֶלָּא) אִם יֵשׁ בֵּין כְּסוּי הָאָרוֹן וְהַמָּת

ובביא את הטומאה אפילו למקומות שאינם גבוהים מן הקרקע טפח (ראה למעלה הלכה ז). חשבו חכמים ומצאו, שאם היקפו של העמוד הוא עשרים וארבעה טפחים ולמעלה אפשר לרבע במקום פנוי זה טפח על טפח ברום טפח, מה שאין כן בהיקף פחות מזה. כיצד? נקוט בידך שני כללים: א. הכלל שלמעלה, שהיקפו של עיגול הוא פי שלושה ברחבו (בקוטרו); ב. כל טפח שבצלע המרובע שווה-הצלעות נותן טפח ושני חומשי טפח באלכסונו של המרובע. ויוצא מזה, שאם ההיקף הוא 24 טפחים רוחב העיגול הוא שמונה טפחים. וכאשר תצייר מרובע של 8 על 8 על פני העיגול הזה מבחוץ יהיה אלכסונו של מרובע זה 8 טפחים ועוד 16 חומשים, השמונה מכסים את רוחב העיגול ושש עשרה החומשים עודפים על הרוחב 8 מכאן ו-8 מכאן. ועכשיו תצייר מרובע קטן שהעורף יהיה אלכסונו. מרובע קטן זה יהיה בו קצת יותר מטפח על טפח, שהרי הטפח נותן אלכסון של שבעה חומשי טפח וכאן יש לך 8 חומשים ונשאר עודף קטן של חומש אחד באלכסון, שהוא כשני שלישי חומש במרובע. וזהו שסיים רבינו הלכה זו בכתבו: "ויתר מעט, שחשבונוטו אלו בקירוב הם". אגב, גם שני הכללים עצמם אינם בתכלית הדיוק. יש בהיקף יותר מפי שלושה ברוחב (3,1415) והאלכסון גדול קימעה משבע חמישיות, ולא הטילו חכמים על האדם לחשב חשבונוטו הנדסיים מדויקים כל כך.

ביותר מעל פני הקרקע. (36) אם תחתוך את הסאה במקום המרוחק טפח מן הקרקע אפשר יהיה לרבע בשטח החתך טפח על טפח. והחשבון הוא כזה: כשיש בהיקפו ארבעה טפחים וחצי שהם שמונה עשרה אצבעות יהיה רחבו של העיגול (הקוטר) טפח ומחצה היינו שש אצבעות, ואם תחתוך את הסאה באמצע גבהה תקבל שטח עגול שרחבו שש אצבעות וגבהו מעל הארץ 3 אצבעות, וכדי להגיע לרום טפח יש להגביה את נקודת החתך עוד אצבע ומתוך כך יצטמצם הרוחב אצבע מכאן ואצבע מכאן ויישאר רוחב בן ארבע אצבעות (טפח), ויצא לך מרובע של טפח על טפח ברום טפח (על-פי הכסף משנה). (37) תלוייה באוויר ומרוחקת חצי טפח מהקרקע. (38) במקרה זה השטח הרחב ביותר, שהוא טפח על טפח, גבוה חצי טפח מדופנה התחתון של הסאה וממנו לארץ עוד חצי טפח, יוצא לך טפח על טפח ברום טפח. [בשני הדינים האלה המדובר בסאה, שהיקפה שווה בכל אורכה ואינה מתעגלת לא בכיוון שוליה ולא בכיוון פיתחתה]. (39) משנה שם פרק י"ב ז. - ההבדל בין עמוד לסאה הוא, שהסאה חלולה וכשיש בה השיעור שנאמר למעלה הרי היא כאוהל ומביאה את הטומאה, והעמוד הוא גוש אטום והטומאה שתחתיו היא טומאה רצוצה (ראה למעלה הלכה א), אולם, כשהעמוד העגול מונח על הארץ לארכו יש מקום פנוי תחת עיגולו ואם יש במקום זה טפח על טפח ברום טפח דינו כאוהל

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ל' ניסן-ו' אייר תשע"ט

- בכלל כמו שבאר הפתיח. וכבר נתבאר פל' משפטי דין 16
זה בפרק ז' (מבבא) קמא ופרק ח' מסנהדרין ופרק ג' 17
(מבבא) מציצא ובמקומות מעטים בכתבות (ל): וקדושין 18
(נח): ושבועות (מב): 19

יום שני א' אייר ה'תשע"ט

מצות עשה רח.

מצות לא תעשה רעא. ערב.

- המצוה הר"ח — הצווי שנגצטינו לצדק המשקלות 20
והמאזנים והמדות ולהקפיד בדיוקם, והוא אמרו 21
יחזעלה: "מאזני צדק אבני-צדק איפת צדק והין צדק 22
יהיה לכם" (ויקרא יט, לו). ולשון ספרא (פרשת קדושים): 23
"מאזני צדק — צדק את-המאזנים יפה יפה; אבני-צדק 24
— צדק את-המשקלות יפה יפה; איפת צדק — צדק 25
את-האיפות יפה יפה; והין צדק — צדק את ההינים יפה 26
יפה" וכבר ידעת, שאיפה מדת היבש; וההין — מדת 27
הלח. וכל-אלו ענינם אחד, אף-על-פי שנסתנו מיני 28
המדות. לפי שהדבר הזה הנשקל או נמדד אינו אלא 29

יום ראשון ל' ניסן ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רמד.

מצות עשה רלט.

- 1 המצוה הרמ"ד — האזהרה שהזהרנו מלגנוב ממון,
2 והוא אמרו: "לא תגנוב" (ויקרא יט, יא). ובמקלפתא (פרשת
3 משפטים): "לא תגנובו — הרי אזהרה לגנוב ממון".
4 והעובר על לאו זה — חייב בתשלומין שהזכיר הפתיח:
5 או תשלומי כפל, או תשלומי ארבעה וחמשה, או התחלת
6 הקרן בלבד (כשהודה). ובספרא (פרשת קדושים): "לפי
7 שנאמר בגנבה: 'שנים ישלם' (שמות כב, ג) למדנו ענש,
8 אזהרה מנן? תלמוד לומר: 'לא תגנוב' על מנת למקט",
9 כלומר: (אל תגנוב) כדי להרגיז את-הנגנב ולהביאו
10 במבוכה, ואחר-כך תחזיר לו; "לא תגנובו" על מנת
11 לשלם לו תשלומי ארבעה וחמשה". וכבר נתבאר דיני
12 מצוה זו בפרק ז' מבבא קמא.

- 13 המצוה הרל"ט — הצווי שנגצטינו בדין הגנוב
14 שנגנבה ממנו תשלומי כפל, או תשלומי ארבעה וחמשה,
15 או להגנובו אם בא במחירת, או נמכרנו, וכל-ענשי הגנב

יום שלישי ב' אייר ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רמו. רמג.

המצוה הרמ"ו — האזהרה שהזהרנו מלגנוב
גבולות הקרקעות, והוא שלא נשנה את-הגבול שבינינו
לבין זולתנו עד שיהא אפשר לטוען לטעון (לעצמו)
את-קרקע זולתו. והוא אמרו יתעלה: "לא תסיג גבול
רעך" (דברים יט, יד). ובספרי (פרשת שופטים שם) אמרו:
"לא תסיג גבול רעך", והלא כבר נאמר: "לא תגזל",
ומה תלמוד לומר "לא תסיג" מלמד שכל-העוקר תחומו
של חברו — עובר בשני לאוין. וכול אף בחוצה לארץ?
תלמוד לומר: "בגנלתך אשר תנחל בארץ" (שם), בארץ
ישראל עובר בשני לאוין; בחוצה לארץ אינו עובר אלא
משום לאו אחד — כלומר: לא תגזל. הנה נתבאר
שלא זה אינו אלא בארץ ישראל.

המצוה הרמ"ג — האזהרה שהזהרנו מלגנוב אדם
מישראל, והוא אמרו בפעשרת הדברות: "לא תגנב"
(שמות כ, טו). ולשון המכלתא (פרשת יתרו שם): "הרי
אזהרה לגנוב נפש". ובגמרא סנהדרין (פו): "אזהרה
לגנוב נפשות מנין? רבי יאשיה אומר: מ"לא-תגנב",
רבי יוחנן אומר: מ"לא ימכרו ממכרת עבד" (ויקרא כה,
מב) ולא פליגי (הם אינם חולקים): מר קא חשב (אחד
מתייחס ל)לאו דגנבה ומר קא חשב לאו דמכירה", לפי
שאין עונשים אותו על כך עד שיגנוב וימכור, וכשיעבור
על שני לאוין אלו — חייב חנק. אמר יתעלה: "וגנב
איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" (שמות כא, טו). וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (פה).

יום רביעי ג' אייר ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רמה.

המצוה הרמ"ה — האזהרה שהזהרנו מלגזול, והיא
לקיחת דבר שאין לנו זכות בו, באנס ובחזקה בגלוי, והוא
אמרו יתעלה: "לא תגזל" (ויקרא יט, יג). וכך פירשו בצלי
הקבלה (בבא קמא עט): "לא תגזל" — פוענן שגאמר:
"ויגזל את-התנית מיד המצרי" (שמואל-ב כג, כא). ולא
זה נתקל לעשה והוא אמרו: "יהשיב את-הגזלה אשר גזל"
(ויקרא ה, כג), אלא שאפלו בטל (עשה פעולה המונעת קיום
העשה שבה — אינו לוקה (שלא בבכל לאו הניתק לעשה),
[שאין אדם לוקה ומשלם] לפי שהוא לאו שנתן [שנתן]
לתשלומין: שאם שרף את-הגזלה או זרקא לים —
משלם מה-שהיתה שוה; ואם פפר בה ונשבע — מוסיף
חמש ומקריב אשם, כמו שנתבאר במקומו (מצות עשה עז),
וכן נתבאר בסוף מכות (טז). וכבר נתבאר דיני מצוה זו
בפרק ט' ופרק י' מבבא קמא.

שעור פמותו של דבר מסים. וכל-הסוגים האלה, כלומר:
המאננים והמשקלות ומדות הכסף ומדות הלח, נקראים:
מדות. והצווי, שצטוונו להקפיד בדיוק השעורין
שמשפם עליהם בכל-סוג מהם — נקרא: מצות מדות.
ולשון ספרא (שם): "על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ
מצרים — על תנאי שתקבלו עליכם מצות מדות,
שכל-המודה במצות מדות מודה ביציאת מצרים; וכל-
הכופר במצות מדות כופר ביציאת מצרים". וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק ה' (מבבא בתרא פח).

המצוה הרע"א — האזהרה שהזהרנו מלרמות
במידת הקרקעות ובמדות ובמשקלות, והוא אמרו:
"לא-תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמסורה" (שם,
לח), ענין הפסוק כפי שפא בקבלה: "לא תעשו עול"
במשפט המדה. והוא אמרם (ספרא פרשת קדושים) בבאור
ענין לאו זה: "לא תעשו עול במשפט", אם לדין (בבית
הדין) — כבר אמר; אם בן למה נאמר במשפט? מלמד
שהמודד נקרא דין. ושם אמרו: "במדה — זו מדידת
הארץ", כלומר מדידתה וחלוקתה, שיעשה את-זה כפי
מה שמחייבים מופתי התשפרת (חכמת החשבון וההנדסה)
בדיוק המדות וידעית הדרכים הנכונים בהם, ואל יעשה
את-זה בדרכי השערה שאין בהם אמת כדרך שעושים
רב העם. ומשקל — כולל המשקלות והמאננים.

המצוה הער"ב — האזהרה שהזהרנו מלהחזיק
משקלות ומדות חסרים אצלנו בבתינו ואף-על-פי שלא
נשתמש בהם במקח וממכר, והוא אמרו יתעלה: "לא-
יהיה לך בכיסך אגן ואגן גדולה וקטנה" (דברים כה, יג),
וכן איפה ואיפה (שני סוגי משקולות: גדולה — לקניה; וקטנה
— למכירה). ולשון גמרא בבא בתרא (פט): "אסור לאדם
שישקה מדה חסרה או יתרה בתוך ביתו ואפלו היא
עביט (כלי) של מימי רגלים". ואל תחשוב שאמרו:
"לא-יהיה לך איפה ואיפה, ולא-יהיה לך אגן ואגן" —
שתי מצות, לפי ששני האוין נאמרו להשלמת דיני
המצוה, כדי לכלול שני מיני המדידה שהם המשקל
(אבן) והמדה (מדת הנפח — איפה), כאלו אמר: לא
יהיו לך שתי מדות לא במשקל ולא במדה, כדרך
שבארנו במצות עשה (רח). ואמרו: "לא-יהיה לך בכיסך
אגן ואגן ולא יהיה לך איפה ואיפה" כמו אמרו:
"לא-תשיך לאחריך נשך כסף נשך אכל נשך כל-דבר אשר
ישך" (שם כג, כ) שהוא לאו אחד, שכלל בו מינים רבים
שדן בכלם ענין אחד עצמו. ואין המצות מתרבות בכפל
ו"לא" אם הענין אחד, כמו שהקדמנו בכלל התשיעי,
וכבר קדם לך דומה לזה במצוה המשלימה מאתים
ממצות לא-תעשה, והוא אמרו: "ולא-יראה לך חמץ
ולא-יראה לך שאר".

יום חמישי ד' אייר ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רמז.

1 המצוה הרמ"ז — האזהרה שהזהרנו מלכבוש
2 (לעכב) את החובות הקבועים (המוטלים) עלינו לכל נחזיק
3 בהם ולא נשלמם, והוא אמרו יתעלה: "לא-תעשק
4 את-רעך ולא תגזל" (ויקרא יט, יג). והוא שהגנבה היא
5 לקיחת דבר של הזולת בתחבולה ובסתור, והזהרנו
6 ממעשה זה באמרו: "לא תגנבו", כמו שבארנו (לא
7 תעשה רמז); והגזל הוא לקיחת דבר של הזולת באנס
8 וחזקה בגלוי כמו שעושים שודדי הדרך, והזהרנו גם
9 על מעשה זה באמרו: "לא תגזל"; והעשק הוא שיהא
10 לזולתך אצלך חוב מסים, כלומר: שנקבע לו אצלך
11 ובאחריותך ממון ואתה מחזיק בו ואינו מוסרו לו בין
12 דרך אנס בין שלא דרך אנס, אלא (דוחהו בטענות) בלך
13 ושוב או ברמיה. והזהרנו גם על מעשה זה באמרו
14 יתעלה: "לא תעשק את-רעך". ובפרוש אמרו בספרא
15 (פרשת קדושים): "לא-תעשק — עשק שהוא של ממון,
16 ואינו? זה הפובש שכר שכיר" (מעכב שכר הפועל) וכן
17 כל-הדומה לו. והמשיל בשכר שכיר, לפי שהוא חוב
18 הקבוע עליך אף-על-פי שלא מסר לך ממון משלו ולא
19 בא לידך אתה ממנו שום ממון, ואף-על-פי-כן פיון
20 שנקבע לו אצלך חוב הזהרת מלהחזיק בו. וכבר נכפל
21 הלאו בענין זה והביא לרגמא דבר זה בעצמו ואמר:
22 "לא-תעשק שכיר" (דברים כד, יד), ענינו: לא-תעשוק
23 את-השכיר לפי שהוא עני ואביון, בדרך שאמר בו:
24 "ולא-תבוא עליו השמש (בלי שתשלם המגיע לו) פי עני
25 הוא" (שם, טו). ולשון ספרי (פרשת כי-תצא): "לא-תעשק
26 שכיר עני ואביון, והלא כבר נאמר: "לא תגזל"? מלמד
27 שכל-הפובש שכר שכיר — עובר משום: בל תעשק,
28 ובל-תגזל, ובל-תלין פעלת שכיר, ומשום ביומו תתן
29 שכרו". ושם אמרו בפרוש ענין אמרו "עני ואביון"
30 אמרו: "ממהר אני להפרע על-ידי (כשמדובר ב) עני
31 ואביון". והעובר על העשק דינו בענש ודין הגזלן שוה.
32 אמר יתעלה: "וכחש בעמיתו בפקדון או-בתשומת יד או
33 בגזל או עשק את-עמיתו" (ויקרא ה, כא).

יום שישי ה' אייר ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רסה.

34 המצוה הרס"ה — האזהרה שהזהרנו מלהעסיק
35 מחשבותינו בתחבולות אף לרפוש קנן של זולתנו

מאחינו, וזהו אמרו יתעלה: "לא תחמד בית רעך" (שמות
כ, יז). ולשון המקלמא (פרשת יתרו שם): "לא תחמד —
או (אס-כך אולי) אפלו חמוד בדבור? תלמוד לומר:
"לא-תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך" (דברים ז, כה),
מה להלן עד שיעשה מעשה, אף כאן נמי עד שעושה
מעשה", הנה נתבאר לך שלא זו מזוהר מלעשות
תחבולות כדי ששגיג לעצמנו דבר שקמדנו מרכוש
אחינו, ואפלו בקניה ומתן דמים מרבים — שכל-זה
עברה על "לא תחמד".

יום ש"ק ו' אייר ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רסו.

36 המצוה הרס"ו — האזהרה שהזהרנו מלתלות (לקשור)
37 מחשבותינו בחמוד רכוש זולתנו ולהתאות לו, לפי שזה
38 יביא לידי עשיית תחבולה לרבישתו, וזהו לשון הלאו שבא
39 בענין זה, אמר: "ולא תתאנה בית רעך" (דברים ה, יח). ואין
40 שני הלאוין ענין אחד, אלא הלאו הראשון והוא "לא
41 תחמד", מזוהר מלרכוש קנן זולתנו (על ידי תחבולות),
42 והלאו השני מזוהר אפלו על התאנה והחמוד בלבד. ולשון
43 המקלמא (פרשת יתרו): "לא תחמד בית רעך" ולהלן הוא
44 אומר: "לא תתאנה בית רעך" — לחיב על התאנה
45 (במחשבה ולב) בפני עצמה ועל החמוד (במעשה) בפני
46 עצמו". ושם אמרו: "מנין שאם התאנה אדם סופו לחמוד
47 (בנקיטת פעולות מעשיות)? תלמוד לומר: "לא תתאנה ולא
48 תחמד". מנין שאם חמד אדם סופו לגזול? תלמוד לומר:
49 "וחמדי שדות וגזליו" (מכאן, ב). פרוש דבר זה: שאם ראה
50 דבר יפה אצל אחיו אם השליט מחשבתו עליו ונתאנה לו
51 — הרי עבר על אמרו יתעלה: "לא תתאנה". ויתחזק בו
52 אהבת אותו הדבר עד שיעשה תחבולה להשיגו, ולא יחדל
53 מלפסו ולהכביד עליו למכרו או להחליפו שהוא יותר טוב
54 ממנו ויותר יקר. אם עלה בידו דבר זה — הרי עבר גם על
55 "לא תחמד" כשירש אותו הדבר שהיה של חברו שלא
56 היה לו ענין במכירתו, אלא שהכביד עליו ועשה תחבולה
57 עד שהשיגו. ונמצא שעבר על שני לאוין, כמו שבארנו
58 (שכל זה גורם). ואם נמצא זה מלמכור ולקבל חליפין מחמת
59 חבתו לאותו הדבר, הרי אז לוקחו בחזקה ובאנס מחמת
60 התחזקות אהבת אותו הדבר בנפשו, והרי אז עבר גם על
61 "לא תגזל". והתבונן בענין זה במעשה אחאב ונבות
62 (מלכים-א, כא). הנה נתבאר לך ההבדל בין אמרו "לא
63 תתאנה" ובין "לא תחמד".

ביאורים למסכת סוטה דף טו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכוון המאור"

סֶלֶת - שמנפים את הקמח שלא יהיה מעורב בפסולת. ומנחת
העומר, אף על פי שהיא באה מן השעורים, מכל מקום יש בה
מעלה שמעונה שָׁמֶן וּלְבוּנָה, ובאה גֵרֶשׁ - שמנפים היטב את קמח
השעורים לבל יהיה מעורב בו קליפת השעורה. אבל וזו - מנחת
סוטה, אין בה אף מעלה מאלו המעלות, שכן אינה מעונה לֹא שָׁמֶן
ולֹא לְבוּנָה, ובאה מן השעורים, ובאה קמח שאינו מנופה.
התבאר שמנחת חוטא אינה טעונה שמן ולבונה, ומביאה הגמרא
ברייתא בענין זה. תנאי, אמר רבי שמעון ברין הוא - היה ראוי
שתהא מנחת חוטא מעונה שָׁמֶן וּלְבוּנָה, כדי שלא יהא חוטא
נשָׁכָר שיקלו במנחתו. ומפני מה אינה מעונה שמן ולבונה, כדי
שלא יהא קרבנו מהויר. וברין הוא שתהא חטאת חלב - כלומר
כל החטאות, שנקראו חטאת חלב מעונה נסכים בקרבנות נדר
ונדבה, כדי שלא יהא חוטא נשָׁכָר. ומפני מה אמרה התורה
בפרשת נסכים 'לפלא נדר או בנדבה', ללמדנו שאין חובב נסכים אלא
בקרבת הבא בנדר או בנדבה, אך חטאת אינה מעונה נסכים, כדי
שלא יהא קרבנו של החוטא מהויר על ידי הנסכים. וממשיכה
הברייתא, שאף שכל החטאות אין בהם נסכים כדי שלא יהיה קרבנו
של החוטא מהויר, אבל חטאתו של מצורע ואשמו מעונין להביא
עם קרבנותיו נסכים, לפי שאין קרבנות אלו באין על חטא, אלא
להשכירו ליתרה, ולכן הם באים עם נסכים. מקשה הגמרא, וכי
קרבנות המצורע אינם באים על חטא, איני, והאמר רבי שמואל בר
נחמני אמר רבי יונתן, על שִׁכְחָה דְּבָרִים - חטאים, ננעים באין
וכו' - על האדם להיות מצורע, הרי מבואר שנגעי מצורע באים
מחמת החטא, וממילא גם הקרבנות באים לכפר על כך, ואין אמרו
שאינם באים על החטא. מתרצת הגמרא, הָתֵם - במצורע, אין
הקרבן בא על החטא. כיון שעל ידי הייסורים והבושה שהיו לו
מנגיעה, הוא דאיכפר ליה החטא שמחמתו בא הנגע. וכי מיייתי
קרבן - הקרבן שמביא הוא רק כדי לאשְׁתַּרְוֵי בְּקָדְשִׁים הוא דְּקָא
מיייתי - שאינו יוצא מטומאתו עד שיביא קרבן. שואלת הגמרא,
אֵלָּא מַעֲתָה לדבריה, שהטעם שמביאין נסכים על חטאת מצורע
הוא משום שאינה באה על חטא, אם כן חטאת נזיר - שמביא הנזיר
חטאת במלאת ימי נזרו תהא מעונה נסכים עם הקרבן, לפי שלא
חטא הנזיר בנזירותו, ונמצא שאינה באה על חטא. עונה הגמרא,
סָבַר לָהּ רבי שמעון שאמר שהטעם שאין מביאים נסכים בחטאת
הוא כדי שלא יהיה קרבנו של החוטא מהויר, בְּרַבִּי אֶלְעָזָר הַקָּפָר,
דְּאָמַר שְׁנִיזִיר נְמִי חוֹטֵא הוּא - כיון שציער את עצמו מן היין, ואין
לאדם להוסיף חובה על נפשו ממה שלא צייתה עליו התורה, ויש
חשש שמא יעבור על נזירותו ויכשל באיסורי הנזיר, ונמצא שחטאתו
באה על חטא.
שנינו במשנה, רֶבֶן גְּמִלְיָאֵל אָמַר בְּשֵׁם שִׁמְעוֹשִׁי מַעֲשֶׂה בַּהֲמָה, כך
קרבנה בו, מביאה הגמרא. תנאי, אמר רבן גמליאל להַבְּכִימִים,
סוֹפְרִים, הִנֵּחוּ לִי וְאֶדְרָשְׁנָה לָכֶם הֵטַעַם שִׁמְנַת הַסּוּטָה בִּאֵה דוֹקָא
מִן הַשְּׁעוּרִים בְּמִין חוֹמֶר - כמו תכשיט שמחברים אותו לשני קצוות
צוארי החלוק לנזיר.

ומקטירו בכלי שרת. שואלת הגמרא, כיצד נאמר שכבר עתה
לאחר שהעלהו בכלי שרת מקטיר ליה, והרי עדיין לא מלחו,
ובהמשך הברייתא מבואר ש'מולחו ונותנו על גבי האש', ומשמע
שאינו מקטירו אלא לאחר המליחה. מתרצת הגמרא, אין כוונת
הברייתא שמעלהו בכלי שרת ומיד מקטירו, אלא אימא שמעלהו
בכלי שרת על מנת להקטירו לאחר מכן כשמולחו.
מבואר בברייתא לגבי קומץ המנחה וּמִלְחָה וְנוֹתְנָהּ עַל גְּבִי
הָאֵשִׁים, אומרת הגמרא שדין זה נלמד מדְּבָרֵיכֶם "וְכָל קֶרְבֶּן
מִנְחָתְךָ בְּמִלְחָה תִּמְלֹךְ וְגו'".
עוד מבואר בברייתא שלאחר שקרב הקומץ שְׂרִירָה נֶאֱכָלִין.
שואלת הגמרא, מִנְּלֵן שהקטרת הקומץ מתירה את אכילת השיריים
לכהנים, ומשיבה, דְּבָרֵיכֶם "וְהַקְטִיר הִכְהֵן אֶת אוֹכְרֵתָהּ וְגו'",
וְכָתִיב בַּפְּסוֹק הבא לאחר מכן, "וְהִנֵּהנִתְּ מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן
וְלִבְנָיו" - והיינו שלאחר הקטרת הקומץ הותרה הנותרת מן המנחה
לאהרן ולבניו. מבארת הגמרא, מאימתי נחשב שקרב הקומץ
ומותרים השיריים באכילה, לְמַר בְּדִאֲרִית לִיה וְלִמַר בְּדִאֲרִית לִיה -
נחלקו בזה התנאים ולכל תנא כשיטתו, דְּאִיתָר בברייתא, הקומץ,
מֵאִיתָר נחשב שהוקרב לענין שיהיה מותר את השיריים בְּאִכְלָה,
רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מִשְׁתַּשְׁלֹם בּוֹ הָאֹר - ממתי שאחזה בו האש
אפילו מעט, הותרו השיריים באכילה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אין השיריים
מותרים אלא מִשְׁתַּיִצֵת הָאֹר בְּרֹבּוֹ.
במשך הברייתא מבואר לגבי שירי המנחה, וְנִשְׂאִין הַכֹּהֲנִים לִיתָן
לְתוֹבוֹ יֵין וְשֵׁמֶן וְדָבָשׁ. שואלת הגמרא, מֵאִי מַעֲמָא שהותר לתת
לתוכו יין ודבש, ומשיבה, אָמַר קְרָא לגבי מתנות כהונה 'לך נתתם
לְמִשְׁחָה ולבניך לחק עולם, ולמשחה היינו לְגִדּוּלָה, כלומר שיאכלו
את מתנותיהם בדרך גדולה בְּדֶרֶךְ שִׁתְּמִלְכִים אוֹכְלִין, - ולכן מותר
לתת בשירי המנחה שמן ודבש שהוא דרך גדולה.
מה שמבואר בברייתא לגבי השיריים וְאֵין אִסּוּרִין אֵלָּא מִלְחָמִין,
מבארת הגמרא שדין זה נלמד מדְּבָרֵיכֶם "לֹא תֹאֲכֶה מִמֶּן חֶלְקֶם",
וְאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ שְׁדוּרְשִׁים את המילה 'חלקם' אף על
הנאמר קודם לכן, כלומר, שֶׁאֵפִילוֹ חֶלְקֶם של הכהנים שניתן להם
לאכילה לֹא תֹאֲכֶה מִמֶּן.
שנינו במשנה כָּל הַמִּנְחֹת טעונות שמן ולבונה בו, שואלת
הגמרא, וכי וְכָל הַמִּנְחֹת מעונות שָׁמֶן וּלְבוּנָה חוץ ממנחת סוטה,
וְהַאימָא מִנְחַת חוֹמֵא - דהיינו קרבן עולה ויורד הבא על חטאים,
כגון שנכנס למקדש בטומאה בשוגג, או חטא בשבועת העדות
ושבועת ביטוי, שאף היא אינה טעונה שמן ולבונה, דְּרַחֲמָנָא אָמַר
'והביא את קרבנו אשר חטא עשירת האפה סלת לחטאת לֹא יִשֶׁם
עָלֶיהָ שָׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לֶבֶנָה". מתרצת הגמרא, התנא של
משנתנו כשמנה החילוקים בין מנחת חוטא לשאר מנחות, לא מנה
כל חילוק בפני עצמו שונה בכל המנחות ולא במנחת סוטה, אלא
הָכִי קָאָמַר - כרך כל הדינים יחד, ושנה כך - כָּל הַמִּנְחֹת יש בהן
לפחות אחת מהמעלות הללו, שְׁמַעוֹנִת שָׁמֶן וּלְבוּנָה, וּבִאֲוֹת מִן
הַחִטִּין, וּבִאֲוֹת סֶלֶת. ומפרטת הגמרא, שִׁמְנַת חוֹמֵא, אֵף עַל פִּי
שְׂאִינָה מַעֲוֶנָה שָׁמֶן וּלְבוּנָה, מכל מקום באה מן החטין ובאה

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שמונה עשר לעומר עמ' ב

שבריייתא, שסוברים שאינה שותה יותר מפעם אחת אף בשני
אנשים, יש להקשות שהרי הָא בְּתִיב תוֹרַת לרבותו, ולדבריהם מה
ריבה מקרא זה. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבָּא, בְּאִישׁ אֶחָד וּבְעַל
אֶחָד - בעל אחד שקינא לאשתו שני פעמים שלא תיטיר עם אותו
פלוני ונסתרה עמו דְּכִילִי עֲלָמָא לֹא פְלִיגִי בזה, ומודים דְּאֵין
הָאֵשֶׁה שוֹתָה וְשׁוֹנָה אחר שנסתרה עם אותו בועל שנית.

אותה שוב. אבל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד - אך אם אותו בעל קינא לה פעם
שניה ונסתרה, אין משקים אותה שוב. וְהַבְּכִימִים אומרים - שיטה
שלישית, אֵין הָאֵשֶׁה שוֹתָה וְשׁוֹנָה פעם שניה, בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד
שקינא לה שני פעמים, וּבֵין בְּכָל אֲנָשִׁים שונים. שואלת הגמרא,
וְתָנָא קָמָא נְמִי שסבר שהאשה שותה ושונה, ומשמע שאף בבעל
אחד שותה שני פעמים, קשה שהרי הָבְרֵיכֶם 'זאת' למעט, ומה ימעטו
מפסוק זה. וכן קשה, וְרַבֵּנָן בְּתַרְאִי נְמִי - על דעת חכמים

סוטה. פרק שני - היה מביא דף טו עמוד א

רש"י

ה"ז ומקטירו ס"ד. ולא גרס אטו בכלי שרת מקטר ליה, והכי קא קשיא ליה, מקטירו סיד והכי צדין לא מלחא וסיפא קתני ומולח ונותנו על גבי האשים, אלקוא השתא הוא דמקטר ליה: **אלא אימא** פגלו להקטירו בכלי שרת. כלומר מעלהו בכלי שרת להקטירו לאחר שימולחו: **קרב הקמין למר בראית ליה** וכו', קרב הקמין דקתני דמתי שירים באכילה מאימת חשיב קריבה להחיר שירים,

לרבי יוחנן בראית ליה משתצת האור ברבו, ולרבי חנינא משתשלוט בו ואפלו מעט: **למשחה**. גבי מתנות בהקה כתיב (נמקדי יוח) לך נתתיים למשחה: **לא תאפה חמין חלקם וגו'**, אפילו חלקם שירים לא תאפה חמין, דדרשין ליה האי חלקם דקרא גמי לפניו אלא תאפה: **מנחת חוטא**. הבא על חטא דמטמא מקדש ושבעת העדות ושבעת בטוי, דכתיב היום ואם לא תשיג ידו לשתי תורים וגו' (ויקרא טו ה"ח) וכו', כלומר לא קתני מלתא באנפי נפשיה, אלא כרוך והני הכי, כל המקנות טענות שמן ולבונה ובאות חסין. כלומר ושאנים טענות באות מידת חסין ובאות סלת. כלומר קרא מהני מעלייתא אית בהו, כיצד מנחת חוטא אע"פ שאינה טעונה וכו': **שלא יחא חוטא נשכר**. להקל במנחתו יותר משאר מנחות: **חטאת חלב**. כל חטאת סתם קרי חטאת חלב, דבתר חלב כתיב כל חלב וכל דם לא תאכלו (שם טו ג), וכתיב בתריה פרשת חטאת: **נסכים**. סלת למנחה ועשרון לכבש יין ושמן רביעית ההין כמו שמקריבין לעולה ושלמים: **וספגי מה אינם טעונים**. דכתיב בפרשת נסכים (נמקדי טו) לפלא נדר או נזבדה, הבא נזדר ונזבדה טעון נסכים, ואין חטאת ואשם טעונים נסכים: **הטאתו ואשמו של מצורע**. איתרבו בדיקא לנסכים במסכת מנחות בפרק שתי מדות (נף טז): **על שבעה דברים נגעים באין**. ומפרש להו בערכין בפרק יש בערכין (נף טז): **מנגיעה איכפר** ליה. יסורים ובשת של נגע כפרו לו על אותו חטא: **וכי קא מירתי קרבן לאשטוריון** בפרשים הוא דמירתי. שיש טמאות שהצריך הכתוב בפרה לטהרהו, זב וזבה וילדת ומצורע וזר שנטמא: **חטאת נזיר**. שמוביא במלאת ימי נזרו חטאת ועולה ושלמים: **נזיר חוטא**. הוא שצער עצמו מן הניין חוץ. בוטרי בלע"ז, והוא של זקב. וחותמים בו שני צוארי חלוק לנוי דשמעיה

ומקטירו בכלי שרת, בכלי שרת מקטיר ליה. אלא אימא, מעלהו בכלי שרת להקטירו: ומולחו ונותנו על גבי האשים, דכתיב 'וכל קרבן מנחתך במלח המלח וגו'. **קרב הקומין שיריה נאכלין: מנלו, דכתיב 'להקטיר הבהן את אוזרתה וגו',** **וכתיב 'והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו'. קרב הקומין, למר בראית ליה ולמר בראית ליה, דאימתר, הקומין, מאימתו מתיר שיריים באכילה, רבי חנינא אמר, משתשלוט בו האור. רבי יוחנן אמר, משתיצת האור ברובו: ורשאין הבהנים ליתן לתוכו יין ושמן ודבש. מאי טעמא, אמר קרא 'למשחה' לגדולה, בדרך שהמולכים אוכלין: ואין אסורין אלא מלחמין, דכתיב 'לא תאפה חמין חלקם', אמר רבי שמעון בן לקיש, אפילו חלקם לא תאפה חמין: **כל המנחות כו': וכל המנחות טעונות שמן ולבונה, והאימא מנחת חוטא, דרחמנא אמר 'לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבנה'. הכי קאמר, כל המנחות טעונות שמן ולבונה, ובאות מן החיטין, ובאות סלת. מנחת חוטא, אף על פי שאינה טעונה שמן ולבונה, באה מן החמין ובאה סלת. מנחת העומר, אף על פי שהיא באה מן השעורין, טעונה שמן ולבונה, ובאה מן גרש, וזו אינה טעונה לא שמן ולא לבונה, ובאה מן השעורין, ובאה קמת. תניא, אמר רבי שמעון, בדין הוא שתהא מנחת חוטא טעונה שמן ולבונה, שלא יחא חוטא נשכר. ומפני מה אינה טעונה, שלא יחא קרבנו מהודר. ובדין הוא שתהא חטאת חלב טעונה נסכים, שלא יחא חוטא נשכר. ומפני מה אינה טעונה, שלא יחא קרבנו מהודר. אבל חטאתו של מצורע ואשמו טעונין נסכים, לפי שאין באין על חטא. איני, והאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן, על****

שבעה דברים נגעים באין וכו'. היום, מנגיעה הוא דאיכפר ליה. כי מייתי קרבן, לאשתוריו בפרשים הוא דקא מייתי. אלא מעשה, חטאת נזיר תהא טעונה נסכים לפי שאינה באה על חטא. סבר לה פרבי אלעזר הקפר, דאמר נזיר גמי חוטא הוא: רבן גמליאל אומר בשם כו': תניא, אמר להן רבן גמליאל לחכמים, סופרים, הניחו לי ואדרשנה כמין חומר, דשמעיה

תוספות

מעונה נסכים. א"ל דאינה טעונה נסכים משום דאינה נזדר דיל"ה דין הוא מאחר שהוא חוטא היה צריך לעונשו להביא קרבן גדול אבל בבור ומעשר אינו בדין. **סבר** לה כרבי אלעזר הקפר. הבא משמעון דרבי שמעון ורבי אלעזר הקפר סבירא להו דאפילו נזיר טהור חוטא הוא דהא נזיר טמא היה מביא חטאת העוף ועופות אינם טעונים נסכים כדאייתא בפרק שתי מדות (נמזות קף ז) והכי איתא בהדיא גמי בפרק קמא דנדרים (נף י) ובפרק ג' דנזיר (קף יט). דאף על גב דקרא בנזיר טמא כתיב אנן אפילו נזיר טהור קאמרין דסבר רבי אלעזר הקפר חוטא הוא והיינו טעמא דכתב קרא בנזיר טמא הואיל ושנה בחטא וקשה משמעטא קמייתא דנזיר (נף ק) דתנן אהא נאה הוא זה נזיר דלמא אתנאה לפניו במצות קאמר אמר שמואל שתפוס בשערו ואמר אתנאה נזירא עבדי מילתא דעבירה דאמרין ליה נאה אין אפילו רבי אלעזר הקפר דאמר נזיר חוטא הוא הני מילי גבי נזיר טמא דאידי דבעי מיסתר דילמא אתי למיעבר על נזירותיה אבל נזיר טהור לאו חוטא קרינן ביה ואם תאמר שמואל סבירא ליה היום אליבא דרבי אלעזר הקפר דנזיר טהור לאו חוטא וסתמא דגמרא דהבא דרפ"ג דנזיר (נף יט). לאו כשמואל וסתמא דמתניתין דקרי ליה נאה אליבא דרבנן דאמרי לאו חוטא לפום סתמא דגמרא אם כן תיקשה דשמואל אדשמואל דאמר פרק קמא דתענית (נף יא) כל היושב בתענית נקרא חוטא סבר לה כרבי אלעזר הקפר ותענית בנזיר טהור הוא דאמרין בפ"ק דנדרים (נף י) רבי אלעזר הקפר אומר וכו' כמאן שיושב בתענית נקרא חוטא והיום מיירי בנזיר טהור כדפרשיית ודממי ליה יושב בתענית והשתא אית לן למימר דסתמא דגמי דנדרים גמי דמממי יושב בתענית לנזיר טהור ולא כשמואל דאידו הוא דמממי ליה דוקא לנזיר טמא לפי שמצער את עצמו מכל דבר שהרי יושב בתענית ומתחרט בנזיר טמא שמתחרט משום צער דבעי מיסתר נזירותיה אבל נזיר טהור אינו צער מידו תיקשה דשמואל אדשמואל דאמר בפ"ק (נשל קף יא) דיושב בתענית נקרא חוטא ובפרק הוצבל (נ"ק קף זא) פריך ואין אדם רשאי לחבול בעצמו והתניא יכול נשבע לדורע לעצמו וכו' מה הטבה רשות אף הרעה רשות ומוקי לה שמואל ביושב בתענית דהוא רשות ועוד קשיא מפרק בנזיר דבריות (נף טו) דאמר (וחטא) שאין אנו מכירין בו אלא המקום יום הכפורים מכפר וקא פריך ספק נזיר שנער עליו יום הכפורים לא ניתי דהא כפר עליה יום הכפורים ומשני לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולרבי אלעזר הקפר מאי איכא למימר נזיר כי

מייתי קרבן לאו לכפרה מייתי אלא לאחולי עליה נזירות טהרה א"נ למישרי נפשיה בין אלמא דקרבן נזיר לר' אלעזר הקפר לאו לכפרה הוא מצי למיפרך היום מצי למיפרך חתם לר' שמעון דהבא ור' ישמעאל מספק נזיר נסכים וחכי אמר גמי בפ"ג דנזיר (נף יט) דחטאת העוף לר' ישמעאל בא על חטא דאע"ג דבעל מיעקר עקר מייתי ואבתי הוה מצי למיפרך חתם לר' שמעון דהבא ור' ישמעאל מספק נזיר נסכים וחכי אמר גמי בפ"ג דנדרים (נף י) אבל בנזירות לא התנדבו שלא יקרא חוטאין שנאמר וכפר עליו מאשר חטא וי"ל אגב שיטפיה דנטק בכל דוכתא הכי נקט גמי הכי דהיי לישנא: **כמין** חומר. פי' רבי הייל מרגלית ענין אחר ברושם כמו חומרתא דפילון (נפת קף סג) בשמים מעורבין תרגום בלולה דפילא ענין אחר פי' רבינו סעדיה גאון כמין תמעשה דבלשון ארמית אומר אדם לחבירו מה חמורך כלומר מה מעשיך:

סוטה. פרק שני - היה מביא דף טו עמוד ב

תוספות

איכא למפרך מה למצורע. הא סוגיא כרב אחא בריה דרבא דאמר בפרק המפלת (נה)

ק' נה. לרבי ישמעאל כל ג' ש' שאינה מופנה כל עיקר למידין ומשיבין ולפי המסקנא דליף ליה מבבלי לא תיקשה נמי לרב יהודה דאמר אין למידין כל עיקר:

מה מים שלא נעשתה בהם מלאכה. וא"ת כיון דמי כיון דמי לא עסקין שקדש ממנו

כבר יש לומר אפי' אם קידש בהן שיצא מן

הדרין שבו לא היתה מלאכה גבי נטילה דתנן

בפ"ק דידים (מ"ג) עשה בהן מלאכה או שנייה בהן

פרו פסולין ואפי' קתני (ס"ט) מים שנחתו

מטבל בהן את הגולסוקין פסולין ושחור מדיח בהן

ידיו כשירין אלמא דלא חשיב מלאכה הדרת

ידים אלא הדרת כלים ומי נחתום בדקתני התם:

ומה מים שלא נשתנו. תימה דמאחר דמי כיוז

הן ומי כיוז כשירין במי מקוה ומי מקוה

שנשתנו מראיהן כשר בדרתן מבטב מראיהן פ"ו

(מ"ג) דמי צבע אין פסולין המקוה בשינוי מראה

ועוד תימה לרבי מאי שנא דהבא אמר מה מים

שלא נשתנו ובפרק ב' דמסכת ע"ז (ק"ה) לא מסיק

דכי גבי ביטולי עובדי כוכבים ונראה דהבא נמי

אסמכתא בעלמא הוא וליכא אלא פסולא דרבנן:

נתאכמו והחזירין לתוך כבשן האש מהו.

תימה דמ"ש דקא מבטלי ליה הכא

בנראה וחוחר ונראה ודא בפ' לולב הגזול (ס"ט) ק'

(ס"ג) קא מבטלי לן ולא אפשטי ועוד מאי שנא

מהא דאמר בבבבס פ"ב (ק"ה) בגדי כהונה שדיו

מקורעין או מטושטשין ועבר עבודתו פסולה

ואפי' הכי אם כיבס טשטוש וגיעול שלחו חזרו

להתירן כדמייני ברייתא פרק המזבח מקדש (ס"ז)

ק' פה. בגדי כהונה אין עושין אותן מעשה מחט

אלא מעשה אורג נתגעלו אין מבכסין אותן לא

בנדר ולא באהל ופריכין הא במים מבכסין אמר

אביי ה"ק הוגע למים מבכסין אותן בנדר אלמא

דמבכסין אותן ולא אמר דנדרו. מ"ד:

והא דתם הדרי ומפשטי. פרש"י מדלא קתני

שנעשה בהן מלאכה ש"מ אמלאכה לא

קפיד אשינו קפיד וקשיא לרבי מתוספתא דנענים

פרק אין מצורע ר' אליעזר אומר ע"ז ארו ואוב

ושני תולעת שנאמר בתורה שלא נעשית בהן

מלאכה אלמא דמלאכה פוסלת בהן לר' אליעזר

גופיה:

לרבות

דשמייעיה לרבי מאיר דקאמר, היא האכילתו מעדני
עולם, לפיכך קרבנה מאכל בהמה. אמר ליה, התינו
עשירה, עניה מאי איכא למימר. אלא בשם שמעשה
מעשה בהמה, כך קרבנה מאכל בהמה: משנה. היה
מביא פילי של חרס ונותן לתוכה חצי לוג מים מן
הפיו. רבי יהודה אומר, רביעית. בשם שמעט בפתיב
בד מועט במים. נכנס להיכל ופנה לימינו ומקום היה
שם אמה על אמה, ומבילא של שיש ומבדעת היתה
קבועה בה, בשהוא מנביה ונוטל עפר מתחתיה, ונותן
כדי שיראה על המים, שנאמר וימן העפר אשר יהיה
בקרקע המושבין יקח הכהן ונתן אל המים: גמרא.

תנא, פילי של חרס חדשה, דברי רבי ישמעאל. מאי
טעמא דרבי ישמעאל, גמר כלי כלי ממוצורע. מה להלן
חרס חדשה, אף כאן חרס חדשה. והתם מנלן, דכתיב
ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש על מים חיים,
מה מים חיים, שלא נעשתה בהן מלאכה, אף כלי
שלא נעשתה בו מלאכה. אי מה להלן מים חיים
אף כאן מים חיים, לרבי ישמעאל הכי נמי, דאמר
רבי יוחנן, מי פיו. רבי ישמעאל אומר, מי מעיני הן.
וחכמים אומרים, משאר מימות הן. איכא למיפרך, מה
למצורע שכן טעון עין ארו ואוב ושני תולעת. אמר
רבה, אמר קרא 'בכלי' (חרס) [חרש], כלי שאמרתיו
לך כבר. אמר רבא, לא שנו אלא שלא נתאכמו פניו,
אבל נתאכמו פניו פסולין. מאי טעמא, דומיא דמים,
מה מים שלא נשתנו, אף כלי שלא נשתנה. בעי רבא,
נתאכמו, והחזירין לתוך כבשן האש ונתלבנו, מהו. מי
אמרין בין דאידיהו אידיהו, או דילמא בין דהדר
הדרו. תא שמע, רבי אלעזר אומר, עין ארו ואוב ושני

תולעת שהפשיל בהן קופתו לאחוריו פסולין. והא התם, הדרו ומפשטי. התם, דאיכלוף
איכלופי: נכנס להיכל ופנה לימינו וכו': מאי טעמא, דאמר רב, כל פיוות שאיתה פונה, לא יהו
אלא דרך ימין: מקום היה שם אמה כו': תנו רבנן וימן העפר אשר יהיה יכול יתכן מבחוץ
ויכנס, תלמוד לומר 'בקרקע המושבין'. אי בקרקע המושבין, יכול יחפור בקרדומות, תלמוד לומר
'אשר יהיה'. הא פיצה, יש שם, הבא. אין שם, תן שם. תנא אידיך, וימן העפר אשר יהיה
וגו', תלמוד שהיה מתן מבחוץ ומכנס בקרקע המושבין. איסי בן יהודה אומר, להביא קרקע

שילה

דשמייעיה לרבי מאיר דאמר כו'. בפ"ק (שלי ק"ה) גבי מביא מים מן המדבר: עניה. לא
האכילתו מעדנים, לקח מביא מאכל בהמה: אלא היא עשיתה מעשה בהמה. שהפסוק
עצמה לתשמיש למי שאינה בן זוגה: ותניי ה"ה כמביא. הכהן: פילי. כוס של מים: מן הפיו.
דכתיב מים קדושים (מקדש) וכו'. ואין קדושים אלא שנקדשו בכלי. הכי תנא בספרי: בשם
שמעט. רבי יהודה בכתב המגלה לקמן במתני,
כך מועט כאן במים: וקיום היה שם. נכר מתוך
שאר דפעת ההיכל: טענת כבועה בה. לאחיה
בטבעתה ולהגביהה ממנו דרצפה שזאת כלה
באבני שיש: כדי שיראה. צריך לתן שיעור שיהא
נראה ונקר על פני המים: ונתן אל המים. מדלא
כתיב ונתן במים אלא אל המים משמע שלא
יהא נבלע בתוכן. גמ' מאי טעמא דרבי ישמעאל.
דבעי חדשה: גמר ממוצורע. ושחט את הצפור
האחת אל כלי חרש וגו': שלא נעשה בהן
מלאכה. דהא חיים כתיב: לר' ישמעאל. דפרכת
הא אלביה: הכי נמי. דבעינן מים חיים לסוטה.
דהא מן הכיוז הוא נוטל, ושמינן ליה לר'
ישמעאל בעלמא דאמר מי כיוז מי מעיני הן
דהיינו חיים: משאר מימות הן. אם רצה לתן
לחובו מי מקוה: ותן: איכא למיפרך. דהא גודש
דרבי ישמעאל דגמר כלי כלי ממוצורע: מה
למצורע שכן טעון כו'. לפיכך כלי של חרש,
תאמר בסוטה שאין בה כל אלה: אמר רבה וכו'
בכלי שאמרתיו לך כבר. הכי משמע ליה לרבה
מדלא כתיב ולקח כלי חרש ונתן בו מים וכתב
בכלי חרש, משמע שבכר חזר כלי זה במקום
אחר. ואמר רחמנא הקא שבאותו כלי שאמרתיו
לך במקום אחר קח אותם. ומאי ניהו דמצורע:
לא שנו. רבנן דמתני' דבעו חרס ומכשרי בלשון:
אלא שלא נתאכמו. והשחרו פניו על ידי האור:
דומיא דמים. אע"ז דלא גמרי ממוצורע. מיהו
מנה ובה גמרי כלי דסוטה ממי סוטה, ונהי דמי
סוטה לרבנן לאו חיים ניהו דמכשרי בשאר
מימות מידת לא נשתנו, וכלי נמי בעינן דלא
נשתנו: תיחזיר לכבשן. של יוצר שמצריפים בו
את הקדרות של חרס חדשות: שהפשיל קפתי
לאחוריו. מדלא קתני שנקדשו בהן מלאכה, ש"מ
אמלאכה לא קפיד, אשאנא קפיד, ואילו נתעקמו
במשאוי: והא [התם] דתמרי ויפשיטי. וקתני
פסולין, אלמא בין דאידיהו אידיהו: דאיכלוף.
שעל ידי המשוי נתקלפו מקלפתן. דשנא דלא
הדר הוא: דאמר רב. בסדר יומא (ק"ה) נה)
ובשחית קדשים (ס"ה) וזליף לה מפונים פונים
דשנים עשר בקר דים שעשה שלמה. וכן העפר
אשר יהיה בקרקע המושבין. אי לא הוה כתיב
בקרקע ודאי בעינן בקרקע המושבין ממש, אבל
השתא דכתיב בקרקע משמע דאינו מקדש
אלא שיכניס העפר להיכל: יכול יתכן וימן
עפר מבחוץ ויכניס בהיכל וידו בכניסתו: ת"ל

בקרקע. בקרקעית: אי בקרקע. קא דרשינן ולא כתיב אשר יהיה, יכול לא מצא שם עפר תיחזיר נח לנטל יחפור שם בקרדומות, ת"ל אשר יהיה. ומדלא כתיב ומקרקע המושבין יקח
ש"מ לא הקפיד אלא שיהא מתוך בקרקעית המושבין שעה אחת, הא פיצה יש שם עפר תיחזיר הבא משם: אין שם תן שם. על הקרקעית, וחזרו ונטלו ונתנו לתוך המים: תנא אידיך.
פליגא אהך קמייחא. ותנא היא בדרקתה בה פלוגתא דתנאי, ודך דלעיל מיתוקמא באיסי בן מנחם: [ואין העפר אשר יהיה] (במשכן). מדלא כתיב [ומקרקע המושבין] יקח אינו מקפיד
אלא שיכניס להיכל, תלמוד שמתן מבחוץ ומכנס מבפנים להיכל ונתן אל המים וא"צ להחזירו בקרקע להיכל: בקרקע המושבין איסי בן יהודה וכו'. בקרקע המושבין למאי אקא בין
דילפין מאשר יהיה דא"צ לטלו מעל גבי בקרקעית: איסי בן יהודה אומר להביא קרקע בית עולמים. ד"ג לה בספרי, ולא גרס לרבות שילה וכו' ונתבטן בית עולמים, דשילה משכן
הוא ולא צריך לרבויה דהוא עקר הכתוב, ונב ונגבון אין משקין בה סוטה. דהא במה תנאי ולא תהו שם ארון אלא מזהב תחושית לבדו ולא קרבה בהן מנחת סוטה ולא שום חובת
יחיד שאין לה זמן קבוע בדאמר בשחית קדשים (ק"ה) ובמגלה (ק"ה) אכל בית עולמים הצריך לרבות שלא תאמר משכן נאמר ולא מקדש. בית המקדש שבירושלים קרי ליה בית
עולמים לפי שאין אתר קדשוהו התר במקום אתר נשוב לא שרתה שכינה במקום אחר:

ביאורים למסכת סוטה דף טו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

במקום אחר, והוא הכלי חרס שנאמר במצורע.
מבאר הגמרא, אמר רבא, מה ששינו במשנה לדעת רבנן שלא הצריכו שיהיה כלי חרס חדש, אלא יכול ליטול כלי שנעשה בו מלאכה, לא שנו דבר זה אלא בכלי שלא נתאבמו פניו - לא הושרו פניו בשימוש באש, אבל נתאבמו פניו מחמת שימוש באש, פסולין. שואלת הגמרא, מאי טעמא שהדין כן לדעת חכמים, והרי לא למדו דין סוטה ממצורע. ומשיבה, שאף שלא למדו ממצורע, מכל סוברים שהכלי של מי סוטה צריך להיות דומיא דמים של סוטה, שהרי נאמר בפסוק "ולקח הכהן מים קדשים בכלי חרש", הוקש הכלי למים, מה מים שלא נשתנו מראיתם, אף כלי צריך להיות שלא נשתנה מראיתו.
כפי רבא, לפי המבואר שצריך שישתנה מראיתו של הכלי, מה יהיה הדין אם הכלים נתאבמו, ותחזורין לתוך כבשן האש - החזיר הכלים לכבשן עד שחזרו הכלים ונתלבנו, מהו, האם הכלי כשר או לא. מי אמרין בין דאידחו - שנפסל הכלי פעם אחת להשקאת הסוטה, אידחו - אינו חוזר שוב להכשרו אפילו אם נתלבנו בשנית, או דילמא בין דהדיר הדיר - כיון שחזר למראיתו הראשונה כשר בבתחילה. מביאה הגמרא ראייה ממה שמצינו לגבי מצורע, תא שמע, רבי אלעזר אומר עין ארו ואוזב ושני תולעת שהפשיל בהן קופתו לאחוריו - שהשתמש בהן והתעקמו, פסולין לטהרת המצורע. מדייקת הגמרא, והא הרי תהי' ופשיטי - הרי אפשר לחזור וליישרם בבתחילה, אלא מוכח שכיון שנדחה פעם אחת אינו חוזר לכשרותו בבתחילה, וממילא גם כלים שהושרו אינם חוזרים לכשרותם אף אם יתלבנו. דוחה הגמרא, אין להוכיח משם, משום שהתם דאיקלוף איקלוף - בברייתא מדובר באופן שמחמת המשווה התקלה העץ מקליפתו וכן האוזב ולא ניתן להחזירם לקדמותם, אך באופן שניתן להחזירם לקדמותם כגון ללבן את הכלים - יהיה כשר בבתחילה.
שינו במשנה שהכחן היה נכנס להיכל ופנה לימינו וכו'. שואלת הגמרא, מאי טעמא עשו את הטבלה בימינו של הנכנס דוקא. עונה הגמרא, משום דאמר מר כל פינות שאותה פונה, לא יהו אלא דרך ימין, ולמדו כן מהפסוק שנאמר לגבי הים שעשה שלמה שהיה מונח על י"ב בקר עשיות מנחת, ואמר הכתוב שם "עמד על שני עשר בקר ושלשה פנים צפונה ושלשה פנים ימה ושלשה פנים נגבה, ושלשה פנים מזרחא והים ילחם מלמעלה", מנה הכתוב את סדר עמידתם בסדר הפונה דרך ימין, שהנכנס לעזרה ובא להקיף דרך ימינו, הולך תחילה לצפון ואחר כך למערב ולדרום ולמזרח.
מקום היה שם אמה בו, וכשהוא מגביה נטל עפר מתחתיה. תנו רבנן דורשת הברייתא את הפסוק בפרשת סוטה, 'ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים, אילו לא היה נאמר אשר יהיה בקרקע המשכן, אלא אשר יהיה במשכן, יכול יתכן מבחין ויבנים - היינו סבורים שרשאי ליטול עפר מחוץ למשכן ולהכניסו למשכן. תלמוד לומר - לכך נכתב בקרקע המשכן, ללמד שצריך ליטול עפר מקרקעית המשכן ואין די בעפר הנכנס למשכן. משיבה הברייתא, אי בקרקע המשכן - אילו לא היה נאמר 'ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן' אלא 'ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן, יכול יחפור בקרדומות - היינו סבורים שאם לא מצא שם עפר רך שנוח ליטול, צריך להביא קרדום ולחפור בקרקע המשכן ליטול ממנה העפר. תלמוד לומר אשר יהיה צריך לחפור בקרקע, אלא הא כיצד יעשו, אם יש שם עפר רך שניתן לקחתו בקלות, האם אותו, ואם אין שם עפר תיחוח, תן שם עפר ותיטלו, ונחשב שלקח מהקרקע המשכן. תנא אידך - בברייתא שניה נחלקו תנאים בנידון זה. נאמר בפסוק 'ומן העפר אשר יהיה וגו'', מכך שלא נאמר מקרקע המשכן, מלמד שהיה מתקן את העפר מבחין ומבנים להיכל ונתן אל המים, ואין צריך להניחו בקרקע הדיכל. בקרקע המשכן - למשיט זו מדוע נאמר בקרקע המשכן, והרי כשר אף אם הכנס למשכן ולא הונח שם, איסי בן יהודה אומר מקרא זה בא להביא - לרבות, קרקע

דשמיניה רבן גמליאל לרבי מאיר דקאמר לעיל שהטעם שמנחת סוטה באה מן השעורין, הוא משום מידה כנגד מידה, לפי שהיא האבילה - את הובעל מעדני עולם כדי לפתותו, לפיכך קרקעיה מקמח שעורים שהוא מאכל בהמה. אמר ליה רבן גמליאל לרבי מאיר לא יתכן לפרש שזהו טעם הדבר, משום שהתנינ' עשירה, עניה מאי איכא למימר - בשלמא באופן שהסוטה עשירה והאבילה את הובעל מעדני עולם יתכן טעם זה, אך באופן שהיא עניה ולא נהגה כן מדוע מביאה מאכל בהמה. אלא כך הוא טעם הדבר, כשם שפשיטי מעשה בהמה, כך קרקעיה מאכל בהמה - כשם שמעשיה לזנות הוא מעשה בהמה, שמפקירה עצמה לתשמיש למי שאינו בן זוגה, לכך קרבנה מאכל בהמה.
משנה. לאחר שהביאו את מנחת הסוטה, היה מביא הכהן פילי של חרס - כוס מחרס, ונותן לתוכה חצי לוג מים מן הפיור - שהרי התורה אמרה 'מים קדושים' ואין קדושים אלא שנתקדשו בכלי. רבי יהודה אומר אינו נותן בכלי אלא רביעית מים, שכן שם שמעט ככתב - שסובר רבי יהודה שאין כותבים במגילת סוטה אלא מעט פסוקים, כך שמעט פסוקים - שכיון שהכתב מועט אין צריך מים מרובים למחקו, ודי במים מועטים לכך. נכנס הכהן להיכל ופנה לימינו - לפי דרשו חז"ל שכל פניות שאדם פונה לא יהיו אלא דרך ימין, ומקום היה שם שניכר ובלט מתוך שאר ריצפת ההיכל, וגודלו אמה על אמה, וטבלא של ישיש וטבעת היתה קבועה בה שעל ידי הטבעת יכול לאחוז בטבלה ולהרימה מקרקעית העזרה שהיתה כולה מרוצפת באבני ישיש. כשהוא מנבית את השיש ונטל עפר מתחתיה, ונותן העפר בכוס המים כדי שיראה על המים - שהיה ניכר העפר ונראה במים, שנאמר 'ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים' - והיינו ממה שנאמר 'אל המים', ולא נאמר 'ונתן במים', משמע שלא יהיה בלוע בתוך המים, אלא יהיה נראה על המים.
נמרא. תנא שנינו בברייתא, פילי של חרס צריך שיהיה הכוס של חרס חדשה - שלא נעשתה בו כל מלאכה, דברי רבי ישמעאל. שואלת הגמרא, מאי טעמא דרבי ישמעאל שצריך הכלי להיות חדש. ומשיבה, נמר כלי כלי ממצורע בגזירה שוה, נאמר לגבי סוטה 'בכלי חרש', ובמצורע נאמר 'אל כלי חרש על מים חיים', ולומדים מה להלן צריך שיהיה כלי חרס חדשה אף כאן חרס חדשה. שואלת הגמרא, והתם - במצורע מנלן שצריך כלי חרס חדש. עונה הגמרא, דכתיב 'ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש על מים חיים' - הוקש הכלי למים, מה מים חיים שלא נעשתה בהן מלאכה - שהרי 'מים חיים' הם מי מעיין שלא נעשתה בהם מלאכה, אף הכלי שנאמר במצורע, צריך להיות שלא נעשתה בו מלאכה, ולומדים בגזירה שוה שאף לגבי סוטה צריך שיהיה הכלי חדש. שואלת הגמרא, אי כיון שלמדו רבי ישמעאל דין סוטה מדין מצורע בגזירה שוה לגבי הכלי, אם כן נלמד דין נוסף, מה להלן - במצורע, צריך שיהיו מים חיים, אף כאן בסוטה צריך מים חיים - שלא נעשתה בהם מלאכה. עונה הגמרא, לרבי ישמעאל הסובר שבסוטה צריך כלי חרס, משום שלמד בגזירה שוה ממצורע, הכי נמי - סובר גם שמי הסוטה הם מי מעיין שלא נעשתה בהם מלאכה. כמו דאמר רבי יוחנן, מה הם מי פיור שמדם מכינים מי סוטה, רבי ישמעאל אומר מי מעיין הן - כפי שהתבאר שלמד בגזירה שוה ממצורע, וכתבים אומרים משאר מימות הן - יכולים לקחת אף ממי מקדו.
מקשה הגמרא על רבי ישמעאל שלמד דין סוטה בגזירה שוה ממצורע, והרי איכא למיפרך גזירה שוה זו, מה למצורע שהחמירה התורה בדינו שכן מעין עין ארו ואוזב ושני תולעת - ולכן החמירה התורה להצריכו כלי חדש ומים חיים, מה שאין כן בסוטה שאין בה דברים אלו. מתרצת הגמרא, אמר רבה מכך שאמר קרא לגבי סוטה 'ולקח מים קדושים בכלי חרס' (חרס), ולא נאמר שצריך כלי חרס ונתן בו מים, משמע שהכלי שנאמר כאן הוא כלי ידוע, כלומר כלי שאמרתיו לה כפר - שכבר דיבר עליו הכתוב

ביאורים למסכת סוטה דף טז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

בפירושו. שואלת הגמרא, כיון שאין דרך התנא לשייר דבר אחד
לברו, ומאי שייר עוד, מלבד דהאי שייר - ששייר עפר מי סוטה.
מתרצת הגמרא ששייר מה שמצינו לגבי מצורע, שגם בזה עקרה
ההלכה את מה שנאמר בתורה, דתניא בברייתא, לגבי התגלחת
השניה שעושה המצורע ביום השביעי שלאחר התגלחת הראשונה.
נאמר בפסוק "והיה ביום השביעי יגלח את כל שעריו את ראשו
ואת זקנו ואת גבת עניו ואת כל שעריו יגלח", ודורשים כך, מה
שנאמר 'את כל שעריו' הוא כלל, ומה שנאמר 'את ראשו ואת
זקנו ואת גבת עניו' הוא פרט - שפירטה התורה את מה עליו
לגלח, ומה שנאמר 'ואת כל שעריו יגלח' תור וכלל. והמידה היא,
שכלל ופרט וכלל, אי אתה דן את הכלל האחרון אלא בעין
הפרט. ולכן דורשים, מה הפרט שהוזכרו בפסוק שחייב לגלחם,
מפורש בהם שהם מקום כינוס שער - שיש בהם ריבוי שער,
ונראה - שאינם במקומות נסתרים, אף כל מקום בגופו שיש בו
כינוס שער ונראה, צריך לגלח את השיער בהם. מבארת הגמרא,
מה רבי הכלל, רבי שיער הרגלים - שיער הערוה שחייב לגלחו.
ומאי מיעט הפרט שאינו חייב לגלח, מיעט השיער דבית השחי
שאנו נראה, ודכילת גופיה - שער שבורעותיו ושוקיו שאינו
מקום כינוס שיער. והלכתא למשה מסיני עקרה את מה שנדרש
בכלל ופרט וכלל, ואמרה שאף בתגלחת השניה מנלל את כל גופו
ואף את שיער בית השחי ושיער כל הגוף שיהיה חלק בפלגת,
דתנן, פא לו לחקון את המצורע את תגלחתו הראשונה מצורע
תער על כל שעריו כפי שנאמר בפסוק, וקתני סיפא במשנה שם
וביום השביעי מנלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה שנאמר
בה 'מעביר תער על כל בשרו', ונמצא שההלכה עקרה מה שנלמד
מהכלל ופרט וכלל, וזהו ששייר רבי ישמעאל מלבד מה ששייר מי
סוטה.
דוחה הגמרא, אמר רב נחמן בר יצחק, דבר זה אינו נחשב ששיר,
משום שבי קא חשיב רבי ישמעאל בדבריו, הם דברים שההלכה
עוקבת הם מקרא מפורש, אבל הא - בתגלחת מצורע, אין
ההלכה עוקבת מה שנאמר במפורש בפסוק, אלא מדרגתו היא -
עוקרת דין שנלמד מכלל ופרט וכלל. רב פפא דוחה באופן אחר
ואמר שאין הדין במצורע נחשב ששיר, כי קא חשיב רבי ישמעאל
בברייתא, הם דברים שההלכה עוקבת ועוקרת את מה שנאמר
בפסוק, כגון כיסוי הדם, גט כריתות ותגלחת הנזיר, שההלכה עקרה
ואמרה שאף שבתורה נאמר שאינו יכול לכסות אלא בעפר - יכול
לכסות אף בשאר דברים, וכן לכתוב גט על שאר דברים והנזיר
ילקח אף על שאר אופני גילוח, כלומר שההלכה הפזיזה ממה
שנאמר בתורה. אבל הא - לגבי מצורע, ההלכה לא הפזיזה ממה
שנאמר בפסוק, אלא אדרבה עוקבת ומספסת היא - שישלח מלבד
את המקומות הנלמדים בכלל ופרט וכלל, אף את שיער ידיו ורגליו
ושיער בית השחי, ואין בזה הפחתה ממה שאמרה התורה אלא
תוספת. רב אשי דוחה באופן אחר ואמר, לגבי מצורע לא עקרה
ההלכה את מה שנאמר בתורה, אלא שהא מתניא - הברייתא
שדרשה מכלל ופרט וכלל שהתגלחת השניה היא רק במקום
הנראה וכינוס שיער, מני - מי הוא התנא ששנאה, רבי ישמעאל
היא דרריש בכל התורה כללי ופרטי, ולדעתו כך הוא הדין,
שבתגלחת שניה אינו מגלח את שערות כל גופו.

שילה נוב ונבעון ובית עולמים - בית המקדש, שאף שאינם
נקראים משכן נוהגת בהם פרשת סוטה. איסי בן מנחם אימר, אינו
צריך פסוק לרבות את המקדש שתנהג בו פרשת סוטה, שהרי ניתן
ללמוד זאת מקל וחומר, ומה במזמרה קלה - איסור כניסה
למקדש בטומאה שדינו בכרת, לא חלק הכתוב בין המשכן
למקדש. במזמרה אשת איש שנבעלה, שטומאתה חמורה שהרי
מיתתה בחנק, לא כל שכן שהושוו המשכן ומקדש לבדוקה
ולבערה מתוכם. אם בן שאין צריך לרבות מקדש, מה תלמוד
לומר - לאיזה צורך נכתב 'בקרנע המשכן', אומר איסי בן מנחם,
שמקרא זה בא לרבות שלא יביא מתוך קופתו - שלא די בזה
שמכניס העפר לתוך המשכן, אלא כשמביאו מהחוץ יניחו בקרנע
המשכן ומשם יטלו, כדעת התנא בברייתא הקודמת שהביאה
הגמרא.
מסתפקת הגמרא, איבעיא להו, אם אין שם - במשכן ובסביבותיו
עפר תיחוח לתת במי הסוטה, מהו שיתן אפר במקום העפר. והנה,
לגבי מצות כיסוי הדם נאמר בתורה 'וכסוהו בעפר', ונחלקו בית
שמאי ובית הלל האם גם אפר קרוי עפר וכשר לכיסוי או לאו.
אומרת הגמרא, אליבא דבית שמאי לא תיבעי לה - שודאי אין
האפר כשר למי סוטה, כיון דאמר לא מצינו אפר שנקרוי עפר
ואינו כשר לכיסוי הדם, הוא הדין שאינו כשר לסוטה. כי תיבעי
לה אליבא דבית הלל דאמר מצינו לגבי אפר פרה אדומה, אפר
שנקרוי עפר ולכן כשר לכיסוי הדם, מאי יהא הדין לגבי מי סוטה.
האם אף על גב דאיכרי עפר, הקא לגבי סוטה ש'בקרנע המשכן'
כתוב - דורשים שצריך שיהיה דומה לקרנע המשכן, למעט אפר,
או דילמא שלדעת בית הלל גם לגבי סוטה יהיה אפר כשר בעפר,
והיא 'בקרנע המשכן' נכתב או לכדאיסי בן הנהיה - שבא
לרבות דין סוטה גם בבית עולמים, או ולכדאיסי בן מנחם הוא
דאיסי - ללמוד שצריך להניחו בקרנע, ולא די במה שמכניסו
למשכן. מביאה הגמרא ראיה לפשוט הספק, תא שמע שנינו
בברייתא, דאמר רבי יוחנן בשם רבי ישמעאל, בשלשה
מקומות באה הלכה למשה מסיני, ועוקבת - עוקרת את הנאמר
בפירוש במקרא. ואילו הם, התורה אמרה בפרשת כיסוי הדם
'ושפך את דמו וכסוהו בעפר' - שצריך לכסות בעפר דוקא, והלכה
למשה מסיני אמרה שרשאי לכסות בכל דבר. כמו כן התורה
אמרה לגבי איסור הנזיר לגלח שערות ראשו, 'כל ימי נזרו תער
לא יעבר על ראשו', שהאיסור הוא לגלח בתער, והלכה למשה
מסיני אמרה שהנזיר אסור להעביר את שערות ראשו בכל דבר.
כמו כן התורה אמרה לגבי גט כריתות 'וכתב לה ספר כריתת נתן
בידה ושלחה מביתו', וספר משמעו קלף דוקא, והלכה למשה
מסיני אמרה שרשאי לכתוב הגט בכל דבר - אף על עלה של זית
או על הנזיר ועל הלוח של עץ. מבארת הגמרא את הראיה, ואם
איתא שהאפר כשר למי סוטה, היה לו לרבי ישמעאל ליחשוב נמי
האי - שגם בדבר זה ההלכה עוקרת את מה שנאמר בתורה,
שהתורה אמרה שיטול עפר ויתנו במים, וההלכה אמרה שאף אפר
כשר לכך. דוחה הגמרא, לעולם יתכן שערך כשר למי סוטה, ורבי
ישמעאל לא מנה את כל המקומות שבהם עקרה ההלכה את מה
שאמרה התורה בפירוש, אלא תנא חלק מהדברים ושייר - לא מנה
עפר מי סוטה, אף שגם בזה עקרה ההלכה את מה שנאמר בתורה

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שבעה עשר לעומר עמ' א

הכבוד "במראה אבן ספיר דמות כסא", הרי שהספיר שהוא
הרקיע דומה לכסא הכבוד.
משנה. המשנה מבארת דיני כתיבת מגילת סוטה הנכתבת בספר
שהוא קלף. אינו בותב אותה לא על הלוח של עץ, ולא על תנייד
העשוי מעשבים שכותשים אותם ומדביקים אותם בדבק, ונעשה
כעור שניתן לכתוב עליו, ולא על

דתניא בברייתא שכל המקיים מצות ציצית כאילו הקביל פני שכינה,
שהיה רבי מאיר אומר, מה נשתנה צבע התכלת שנצטוו ליתנו
בציצות יותר מכל מיני צבעונין. מפני שהתכלת דומה מראיתו
ליים, וים דומה הוא במראהו לקרנע, וקרנע דומה לכסא הכבוד.
שנאמר לגבי הרקיע "ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו
במעשה לבנת הספיר ובעצם השמים למחר", וכתוב לגבי כסא

טוטה. פרק שני - היה מביא דף טז עמוד א

רש"י

אינו צריך. לרבות בית העולמים: ומה טעם קלה. לכנס בטמאת הגוף למקדש, שאינה במיתת ביד אלא כרת, לא חלק הכתוב בין מקדש למשכן, שנאמרו בפרשת פרה אדמה שני פסוקים, כי את מקדש ה' טמא (בי) את משכן ה' טמא (ומקדי יט) לא כל שכן, שהשזו מקדש ומשכן לחדקה ולבשרה מותקן: א"כ מה חיל בפרקע שלא יביא מותף קפחו. לתוך כלי ויכניס להחלי, אלא מקרקעיתו יטול, ואם

שילח נוב וגבעון ובית עולמים. איסי בן מנחם **אומר:** אינו צריך ומה בטומאה קלה, לא חלק הכתוב, בטומאת אשת איש המורה, לא כל שכן? אם בן מה תלמוד לומר "בפרקע המשכן"? שלא יביא מותף קופתו איבעיא להו אין שם עפר, מהו שיתן אפר? אליבא דבית שמאי לא תיבעי לך דאמרי לא מצינו אפר שקרוי "עפר". כי תיבעי לך אליבא דבית הלל דאמרי מצינו אפר שקרוי "עפר", מאי? אף על גב דאיכרי "עפר", הכא "בפרקע המשכן" כתיב, או דילמא האי "בפרקע המשכן" לכדאיסי בן יהודה ולכדאיסי בן מנחם הוא דאיתא תא שמע, דאמר ר' יוחנן משום ר' ישמעאל: בשלשה מקומות הלכה עוקבת, מקרא. התורה אמרה "בעפר" והלכה בכל דבר, התורה אמרה ב"תער" והלכה בכל דבר, התורה אמרה ספר והלכה בכל דבר, ואם איתא, ליחשוב נמי האי? תנא ושייר, ומאי שייר דהאי שייר? שייר מצורע. דתניא "ויהי ביום השביעי יגלח את כל שערו" כלל, "את ראשו ואת קונו ואת גבת עיניו" פרט, "את כל שערו יגלח" חור וכלל! כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט: מה פרט מפורש מקום כינוס שער וגראה, אף כל מקום כינוס שער וגראה. מה רבי? רבי שער הרגלים. מאי מיטע? מיטע בית השחי ורכוליה גופיה. והלכתא מגלח פדלעת, דתנן בא לו להקיף את המצורע מעביר תער על כל בשרו, וקתני סיפא וביום השביעי מגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה. אמר רב נחמן בר יצחק: פי קא חשיב, הלכה עוקבת מקרא, הא עוקבת מדרבנן היא. רב פפא אמר פי קא חשיב, הלכה עוקבת ועוקרת, הא עוקבת ומוספת היא. רב אשי אמר, הא מתניתא מניי? ר' ישמעאל היא, דרריש כללי ופרטי, כרלעת

התורה אמרה ויהלכה אמרה אפי' סול וסירה, והוא נראה בעיני מאד דהך דתער מספת הוא: ואם איתא, דאפר נמי כשר ליחשב נמי דהא הלכה עוקבת מקרא, דהתורה אמרה עפר והלכה אמרה אף אפר, ומשמעותיה לא משמע לן, דהא לרבי ישמעאל עפר לאו ממשעותיה מוש נפקא ליה לענן כסוי הדם: תנא ושייר. לא חשבינהו לכלדו

מקומות: שייר מצורע. בתגלחת שניה, שהוא צריך שני תגלחות דכתיב וכנס המטה את בגדיו וגו' ויהי ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו'. בתגלחת ראשונה לא כתב כלל ופרט אלא את כל שערו סתם, דמשמע כל גופו ורועותיו ושוקיו ובית השחי, שיהא כל גופו חלק פדלעת, ובתגלחת שניה כתב בכלל ופרט, דמשמע מקום כנוס שיער שיהא שם קבוץ שיער הרגל. למעטי ורעותיו ושוקיו שאינו מכנס וגראה, למעטי בית השחי: שיער הרגלים. ושאנו מעלייתא נקט: ויהלכה מגלח כלו' פדלעת. אף בתגלחת שניה קתני דמגלח כל גופו: דתנן. במסכת נגעים (פ"ד מ"ב) להקיף. לגלחו כלו, לשון לא תקיפו פאת ראשכם (ויקרא יט) מעביר תער על כל בשרו. ובתגלחת ראשונה קאי: ה"ל וקתני סיפא וביום השביעי מגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה. ולא רסין יגלחו שתהא תגלחת וכו', דלאו אקרא קאי אלא לשון המשנה ומגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה תנן בה, אלקמא שניה נמי כרלעת, דהא תנא ליה בתגלחת ראשונה מעביר תער על כל בשרו: אמר רב נחמן בר יצחק. מצורע לא שיער הוא. דכי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא, כגון ספר תער עפר דכתיב בהדיא והלכה עוקבת מוספת על המקרא: רב אשי אמר הא מהניא. דקתני מקום כנוס שער וגראה. דדרש. כל התורה כלה בכלל ופרט כדאמרינן בשבועות פ"ג (טו. ק) רבי ישמעאל שמש את רבי חנניא בן הקנה שהיה דורש את כל התורה בכללי ופרטי, ור"ע שמש את נחום איש גם זו שהיה דורש כל התורה ברבויי מיעוטי, וכבר פירשתי כל משמעות כלל ופרט ורביי מיעוט וחלוקן במס' סנה' ב"פ התליל (ק) כ:

לרבות. נוב וגבעון שילח ובת עולמים. רש"י גורס להביא קרקע בית עולמים ושיבש הגירסא שילח נוב וגבעון משום דנוב וגבעון אין משקין בהן סטות משום דהוי מנחת יחיד שאין קבוע לה זמן ותימה ששיבשה משום קוריא זו דילמא קסבר איסי בן יהודה כרבי יהודה דאמר בפרק בתרא דשודות קדשים (נחסי' י' ק) כ: כל שהצבור והיחיד מקריבין באהל מועד שבמדרב מקריבין באהל

מועד שבגלגל ואין חילוק ביחד אלא במתו שבראש גגו והשתא הוצרך לרבות נוב וגבעון משום דבמה הוא: **ובית העולמים.** מקשינן אמאי איצטרך לרבות בית העולמים והאמר בפ"ב דשבועות (ק) (ט): דמשכן אקרי מקדש ומקדש אקרי משכן ואי לא הוא כתיב אלא (כי) את משכן ה' טמא הוא נמי מקדש בכלל הכא נמי נימא הכי ובריש מסכת עירובין (ק' ג) דנפקא לן שלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות והיכל פסולים במקדש משום דמקדש אקרי משכן ואע"ג דושחטו פתח אהל מועד במשכן כתיב לפני גירסת הספר הוא אתי שפיר דהוי מצד למימר עיקר ריבויא לא הוא צריך אלא משום נוב וגבעון ובית עולמים נקט אנב שיטפיה אבל ר"י פירש האי דאיצטרך הכא לרבות בית עולמים משום דכתיב קרקע משמע היכא דאיבא קרקע לאפוקי בית העולמים דהואי ריעפה ולא מסתברא משום דמריבואי דקרקע מרבינן ולא תעולמים דהי לא הוא כתיב קרקע לא הוא בית העולמים בכלל ולפירושו לא הוא צריך למכתב קרקע כלל ועוד קשיא מפ' טרף בקלפי (ומה ק' מ) דמייחתי ברייתא וכל אדם לא יחיה באהל מועד אין לי אלא אהל מועד שבמדרב שילח ובית העולמים מנין אלמא דשילח לא הוא בכלל אהל מועד וכן בית העולמים ובפ"ק דעירובין (ק' ג) אמר דבית העולמים הוא בכלל אהל מועד ושחטו פתח אהל מועד הואיל ומקדש אקרי משכן וכן בפרק אהל מועד שבמדרב שילח ובית עולמים מנין תל' וכסה: ואם איתא ליחשוב נמי הא. תימה היכי דמיא למיפשט מדר' ישמעאל דהא סבירא ליה כבית שמאי דאפר לא איקרי עפר ואליבא דבית שמאי לא קמיבעי ליה אלא אליבא דב"א א"כ ה"נ אפר בכלל משמעותא דעפר משום דהכא בקרקע כתיב:

תנא. ושייר. ואי קשיא היכי מצי למימר תנא ושייר דהא שלשה קתני ואמר בפ"ק דקידושין (ק' טו) גבי הענקה ובי תימא הכא נמי תנא ושיירי דהא ארבעה קתני וגראה דחתם דוקא כיון דנחת למינציא דוקא הוא משום דקתני בספא ואי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהן כו' ואם איתא דמיתא האב נמי מוציאה דהא יכול לומר ארבעה באשה:

מאי

מקומות: שייר מצורע. בתגלחת ראשונה לא כתב כלל ופרט אלא את כל שערו סתם, דמשמע כל גופו ורועותיו ושוקיו ובית השחי, שיהא כל גופו חלק פדלעת, ובתגלחת שניה כתב בכלל ופרט, דמשמע מקום כנוס שיער שיהא שם קבוץ שיער הרגל. למעטי ורעותיו ושוקיו שאינו מכנס וגראה, למעטי בית השחי: שיער הרגלים. ושאנו מעלייתא נקט: ויהלכה מגלח כלו' פדלעת. אף בתגלחת שניה קתני דמגלח כל גופו: דתנן. במסכת נגעים (פ"ד מ"ב) להקיף. לגלחו כלו, לשון לא תקיפו פאת ראשכם (ויקרא יט) מעביר תער על כל בשרו. ובתגלחת ראשונה קאי: ה"ל וקתני סיפא וביום השביעי מגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה. ולא רסין יגלחו שתהא תגלחת וכו', דלאו אקרא קאי אלא לשון המשנה ומגלחו תגלחת שניה בתגלחת ראשונה תנן בה, אלקמא שניה נמי כרלעת, דהא תנא ליה בתגלחת ראשונה מעביר תער על כל בשרו: אמר רב נחמן בר יצחק. מצורע לא שיער הוא. דכי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא, כגון ספר תער עפר דכתיב בהדיא והלכה עוקבת מוספת על המקרא: רב אשי אמר הא מהניא. דקתני מקום כנוס שער וגראה. דדרש. כל התורה כלה בכלל ופרט כדאמרינן בשבועות פ"ג (טו. ק) רבי ישמעאל שמש את רבי חנניא בן הקנה שהיה דורש את כל התורה בכללי ופרטי, ור"ע שמש את נחום איש גם זו שהיה דורש כל התורה ברבויי מיעוטי, וכבר פירשתי כל משמעות כלל ופרט ורביי מיעוט וחלוקן במס' סנה' ב"פ התליל (ק) כ:

כרלעת

טוספות

האלות

ביאורים למסכת סוטה דף טז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

הפסוק ללמדנו את עיקר הדין. מתרצת הגמרא **אם כן** - כדעת
 רבנן, שלא בא הכתוב אלא להשמיענו שיטבלם בדם ומים ואף שאין
 הדם ניכר, **לכתוב רחמנא** רק **יטבל בהם**, שהרי כבר נאמר
 בפסוק הקודם ששוחט את הציפור על המים החיים והדם מעורב
 במים, **בדם ובמים** למה לוי - מדוע חזרה התורה וכתבה כן,
 בהכרח לניכר - להשמיענו שצריך שיהיה הדם ניכר במים. מבאר
 הגמרא, ור' **נחמן** שנחלקו על רבי ישמעאל סברו שאין להוכיח כן,
 משום שאין **כתב רחמנא** **יטבל בהם** ולא היה נכתב 'בדם ובמים',
היה אמר שאין מערבים את הדם במים, אלא יעשה **האי** -
 טבילה אחת לחודיה בדם, והאי - טבילה נוספת לחודיה במים,
 לכן **כתב רחמנא** **בדם ובמים** ללמדנו שצריך לערבן יחדיו.
 מבאר הגמרא, ור' **ישמעאל** סבר שדין זה שצריך לערבן יחד,
 נלמד מקרא **אחרניא**, שכתוב **ישחט את הציפור האחת** אל כלי
 חרש על מים חיים וגו' - וכיון ששוחט את הציפור על המים,
 ממילא המים והדם מעורבים. מבאר הגמרא, ור' **נחמן** שהוצרכו
 ללמוד דין זה מ'בדם ובמים', סברו שאין נלמד מההוא - מהפסוק
 'ושחט את הציפור וגו' לא היינו יודעים שהמים והדם מעורבים,
 אלא **היה אמר** **לישחט את הציפור** **למאן** - צריך לשחוט את
 הציפור סמוך לכלי עם המים, ונ' **נחמן** - יאחז בידיו לזרזין של
 הציפור השחוטה באופן שלא ייצא הדם לכלי שבו המים, אלא
 ולקבלה לדם **במאן אחרניא** - את הדם מהזרזים יקבל בכלי
 אחר, ויטבול בכל כלי בנפרד, **קא משמע לן** - לכך נאמר 'וטבל
 במים ובדם', להשמיענו שצריך לטבול בשניהם יחד כשהם
 מעורבים.
 מסתפקת הגמרא לגבי דין טהרת המצורע, **במאן מיניה רבי ירמיה**
מריב וזר, כיצד הדין בהאי המצורע ציפור גדולה ויש בה דם
 מרובה, וכשנשפר דמה לכלי עם הרביעית מים, ונ' **ירמיה** **את המים**
 - נראה הכל כדם ולא ניכר כלל שהיה בה מים. או אם היה ציפור
 קטנה שדמה מועט, וכשנשפר דמה אל הכלי עם הרביעית מים,
 ונ' **ירמיה** **המים** - לא ניכר הדם במים, מהו - האם כשרים
 לטהרת המצורע. **אמר** ליה רבי זירא, **לאו אמר** **לך** - וכי לא
 אמרתי לך כבר, **לא תפיק נפשך לבר מהלכתא** - אל תהרהר
 אחר השיעורים שאמרו חכמים. והספק שהסתפקת בו אינו שייך
 במציאות, משום ששיעור רביעית שאמר, **בציפור דרור שיעור**
רבנן, ואין לך צפור דרור גדולה שדמה רב כל עד כדי שפירקת
את המים - שאם תערבו רביעית מים לא יהיה ניכר שיש
 בתערובת מים, ואין לך צפור דרור קטנה שדמה מועט כל כך,
שנחית מפני המים - שאם תערבו רביעית מים לא יהיה ניכר
 הדם במים.
 סדר נתינת המים והעפר בסוטה הוא, נתן המים בתחילה, ועליו נתן
 את העפר, שכן נאמר 'ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן, יקח
 הכהן ונתן אל המים'. ועל כך שנו בברייתא, **הנו רבנן**, אם הקדים
 ונתן את העפר בכלי קודם שנתן למים, **פסול להשקאת הסוטה**,
 שנאמר 'ומן העפר וכו' יקח הכהן ונתן אל המים', הרי שנתן את
 העפר אל המים ולא את המים על העפר, ובסוף הפרשה נאמר
 'ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת', ללמד שצריך לעשות כסדר
 שנאמר בפרשה. ור' **שמעון** **מכשיר** בדיעבד אף אם נתן את
 העפר קודם שנתן את המים. מבאר הגמרא **מאי מעמא דרבי**
שמעון שהכשיר בדיעבד אף אם לא עשה כסדר הכתוב, **דכתיב**
 לגבי אפר פרה אדומה **ולקחו למאן מעפר שרפת התחמאת** ונתן
 עליו מים חיים אל כלי, ונתניא, **אמר רבי שמעון**, מפני מה נאמר
 'עפר' וכי עפר הוא, והלא אפר הוא, אלא שיהיה הכתוב
במשמע וכתב עפר במקום אפר, לר' **הימנו** - כדי שנלמד פרה
 אדומה מסוטה בגזירה שוה, **נאמר כאן** - באפר פרה אדומה
עפר, ונאמר להלן - לגבי סוטה **עפר**, מה להלן - לגבי סוטה,

והתנא של המשנה בנגעים שסובר שמגלח את כל גופו **בפולת** אף
 בתגלחת שניה, אינו משום הלכה למשה מסיני, אלא **מני רבי**
עקיבא **היא**, שאינו דורש את התורה בכלל ופרט כרבי ישמעאל,
 אלא **הדרוש ריבוי ומיעוט** - ולדבריו הכלל האחרון בא לרבות
 אף דברים שאינם כעין הפרט, ולכן סובר שצריך לגלח אף מקומות
 שאינם כעין הפרט, כלומר שאינם נראים ואינם מקומות כינוס שער.
 ומצינו שלדעה שדורשת את התורה בריבוי ומיעוט, צריך לגלח כל
 גופו. **התניא** בברייתא, נאמר בפסוק **והיה ביום השביעי יגלח את**
כל שערו **ריבה** הפסוק שיגלח את כל שערו, ולאחר מכן נאמר
את ראשו ואת וקנו ואת גבת עינו, **מיעט** הפסוק שאינו צריך
 לגלח אלא מקומות כעין אלו. ובמה שנאמר בהמשך **ואת כל**
שערו יגלח חזר הפסוק **והיה** שצריך לגלח אף שאר מקומות,
 והכלל הוא שבאופן שהפסוק **ריבה ומיעט** **והיה**, הריבוי האחרון
 חזר **והיה הכל**. **מאי ריבה** בריבוי זה, **ריבה דכולה גופיה** -
 שאף מקומות שאינם נראים ואינם מקום כינוס שער צריך לגלח.
ומאי מיעט - איזה מקום התמעט מהפרט, **מיעט שיער שפירקת**
החוטם - שאת מקום זה אין צריך המצורע לגלח בתגלחת שניה,
 כיון שאינו דומה כלל לפרט.
 חזרת הגמרא למה שהסתפקה ושואלת, **מאי הוי עולה** - האם אפר
 כשר למי סוטה במקום העפר או לאו. מביאה הגמרא ראיה, **תא**
שמע, **דאמר רב הונא** **פר אשי אמר רב**, אם אין שם - בקרקע
 המשכן עפר למי הסוטה, **מביא רבובות ידן** - פירושי ידן שנרקב
 והתפורר ונעשה כעין עפר, ו**מקדש** בתנחתו על קרקע המשכן
 ומתקדש בכך ואחר כך נותנו במי סוטה, ואם כן הוא הדין שאפר
 כשר למי סוטה. דוחה הגמרא, **ולא היא** - אין הדימוי נכון, אלא
 דוקא **רבובות ידן** הוא **ההוא עפר** ולכן ראוי למי סוטה, אך **אפר**
לא הווי עפר ואינו ראוי למי סוטה.
ברי שירא **המים**. **הנו רבנן**, **שלישה** דברים שנינו בהם
שצריכין שיראו וניכרים לעין, במשנתנו נתבאר כן לגבי **עפר**
סוטה שצריך לתת כשיעור שיראה על פני המים. **ואמר פרה** -
 כשעושה מי חטאת ומניח את אפר הפרה במים, צריך שיתן כשיעור
 שיראה האפר על פני המים. **ורוק וקמה** - כשממאן היבם ליבם את
 אשת אחיו וחולצת לו להיות מותרת לינשא, אמרה התורה 'ונגשה
 יבמתו אליו לעיני הזקנים, וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניה',
 וממה שנכתב 'לעיני הזקנים' משמע שהרוק ניכר. **משום רבי**
ישמעאל אמר, **אף דם צפור** - הנעשה בטהרת מצורע, צריך
 ליתנו כשיעור שיהיה הדם ניכר במים. ושאלת הגמרא, **מאי מעמא**
דרבי ישמעאל שדם הציפור צריך להראות. ומבאר, **דכתיב** לגבי
 טהרת המצורע **את הציפור החיה יקח אותה ואת עץ הארץ ואת**
 שני התולעת ואת האזוב ו**טבל אותם בדם הציפור וגו'**, ו**תניא**
 בברייתא, אם היה נאמר רק **בדם**, **יכול** - היינו יכולים לפרש
 שיטבלם רק **בדם** ולא **במים**, **תלמוד לומר** - לכך נאמר גם
במים. ואי היה נאמר רק **מים**, **יכול** - היינו יכולים לפרש
 שיטבלם רק **במים** ולא **בדם**, **תלמוד לומר** - לכך נאמר גם **בדם**,
הא כיצד מקיים שניהם, **מביא מים** ומערב בהם דם ציפור, וצריך
 שיהיו המים כשיעור **שדם ציפור ניכר בהן** ומקיים בזה טבילה
 בדם ובמים. ו**קמה** הוא שיעור המים שדם הציפור ניכר בהם -
ברביעית.
 מבאר הגמרא, ור' **נחמן** שלא מנו את דם הציפור בכלל הדברים
 שצריכים שיראו, סוברים שאין להוכיח מהפסוק שצריך הדם להיות
 ניכר במים, אלא **ההוא** - הפסוק הוצרך ל**גופיה** - לעיקר הדין
 שצריך להטביל בדם ובמים, **דכתיב קאמר רחמנא** במה שאמרה
 'וטבל אותם ואת הציפור החיה בדם הציפור השחוטה על המים',
שאמרינן **בדם ובמים** יחדיו, אך אין צריך שיהיה ניכר. מבאר
 הגמרא ור' **ישמעאל**, מנין למד שצריך שיהיה ניכר, הרי הוצרך

ביאורים למסכת סוטה דף יז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

56 שֶׁהָיָה דְּנִבְיָה דְּרִיבּוּיָא - ה"א שנאמרה בתחילת 'האלות', שהיא
57 מילה שבאה לרבות - שכותב את האלות, רִיבּוּיָא הִיא - באה
58 לרבות שכותב גם קללות הבאות מחמת ברכות, ואילו הָיָה דְּנִבְיָה
59 דְּמִעֲיָטָא - ה"א שנאמרה בתחילת 'האלה', שהיא מילה שבאה
60 למעט - שכותב אלות אלו ולא שבמשנה תורה, מִעֲיָטָא - באה
61 למעט שאינו כותב צוואות וקבלות.
62 שואלת הגמרא, מדוע לדעת רבי מאיר כותב הכהן אף את הפסוק
63 'אם לא שכב איש אותך וגו' הנקי, וְהָא לִית לִיה לְרִבִּי מֵאִיר
64 בעלמא, שדי לומר בלשון לאו, ונדע שפִּבְלָל שאמר לֹא אֲתָה
65 שוֹמֵעַ את הדיין - הֵן, וממילא מפסוק זה שמשמעו ברכה, לא
66 נשמעת קללה - שאם שטתה לא תנקה, ואם כן מדוע כותבים אותו
67 במגילת סוטה, שאין כותבים בה אלא הקללות שנאמרו לה אם
68 שטתה. מבארת הגמרא, אֲמַר רַבִּי תַנְחִינֵם יֵשׁ בַּפְסוּק זֶה מִשְׁמַעוֹת
69 קללה, כיון ש'הִנֵּק' בְּתִיב בְּכַתִּיב חֹסֵר וְלֹא הִינֵק, ונדרש הפסוק
70 בשני אופנים, אם לא שטית טומאה תחת אישך, הנקי - מלשון
71 נקיות, ואם שטית, הנקי - מלשון חנק.
72 דְּרִישׁ רַבִּי עֲקִיבָא, אִישׁ וְאִשָּׁה נְשׂוּאִים שׁוֹכֵן - הולכים שניהם
73 בדרך ישרה ואינם גואפים, שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בִּיְהִיָּה, שהרי שמו של
74 הקב"ה נמצא בהם, י"ד באיש וה"א באשה, לֹא זָכוּ - אינם הולכים
75 בדרך ישרה, הקב"ה מסלק שמו מבניהם, ה"יד מהאיש והה"א
76 מהאשה, ונמצא שהם אש ואש, והאש אִשׁ אוֹכֵלָתָן, אֲמַר רַבִּי
77 אַם לֹא זָכוּ, וְדֹאשָׁה - האש של האשה, עֲדִיפָא - קשה יותר
78 וממהרת לאכול, מִדֹּאשׁ מִשַּׁל הָאִשׁ, (מֵאִי מַעֲרָא), משום שהיא
79 - אש של האשה מִצִּדָּה - גם לפני שהסתלקה הה"א היו האותיות
80 אש יחד, ולכן נדלקת האש מהר, וְהָאִי - אש של האיש, לֹא מִצִּדָּה
81 - ה"יד של השכינה הפסיקה באמצע.
82 אֲמַר רַבָּא, מִפְּנֵי כֹה אֲמָרָה תוֹרָה הָבָא עֲפָר לְסוּמָה, לומר שאם
83 זָכְתָה - שנמצאה טהורה שלא זינתה, יוֹצֵא מִמֶּנָּה בֶּן בְּאִכְרָהֶם
84 אֲכִינוּ, דְּבִתְיָבִי בִיה "ואנכי עֲפָר וָאֶפֶר", ואם לֹא זָכְתָה - שזינתה,
85 תמות ותִּחְזוֹר לַעֲפָרָה. עוד דְּרִישׁ רַבָּא, בְּשִׁכְרָא שְׂאֵמֶר אֲכִרְהֶם
86 אֲכִינוּ וְאֲנִכִּי עֲפָר וָאֶפֶר, והראה את מידת ענוותנותו, זָכוּ בְּנֵי
87 לֵב' מִצוֹת הַשִּׁיבוֹת לַעֲפָר ואפר, למצות אֶפֶר פָּרָה אֲדוּמָה, וְעֲפָר
88 סוּמָה, שואלת הגמרא וכי רק אלו המצוות שייכות בעפר ואפר,
89 וְהָאִיכָא נָמִי מִצוֹת עֲפָר כִּיסוּי הָדָם, ומדוע לא אמר שזכו לזה
90 בזכות אמירת אברהם 'ואנכי עפר ואפר', מתרצת הגמרא, הָתָם
91 בְּמִצְוַת כִּיסוּי הָדָם, הַבִּשְׂרָא מִצְוָה אִיכָא - יש בזה קיום מצוה, אֵךְ
92 הַנָּאָה לִיכָא - אין הנאה מעצם קיום מצוה זו, אבל אפר פרה ועפר
93 סוטה, יש הנאה בקיומם, באפר פרה, שנטהרים מטומאת מת וכן
94 מכפר על עוון העגל, ובעפר סוטה, שמביא שלום בין איש לאשתו.
95 וכן שמברר אם זינתה, ואם יתברר שזינתה יועיל שלא ירבו ממזרים
96 בישראל, ואם לא זינתה יועיל שנפקדת בורע וכן מבטלת הלעו מעל
97 בניה.
98 עוד דְּרִישׁ רַבָּא, בְּשִׁכְרָא שְׂאֵמֶר אֲכִרְהֶם אֲכִינוּ, "אם מחזיק ועד
99 שְׂרוּךְ נֶעַל ואם אֵקֶח מכל אשר לך" - שנתרחק מן הגזל, זָכוּ בְּנֵי
100 כְּנַגַּד זֶה לֵב' מִצְוֹת, כנגד מה שאמר 'מחזיק' זכו לחזותו שֶׁל תִּבְלָתָהּ,
101 וכנגד מה שאמר 'שרוך נעל' זכו לִדְרִיצוּנָהּ שֶׁל תִּפְלִין. שואלת
102 הגמרא, בְּשִׁלְמָא רִצְוִנָה שֶׁל תִּפְלִין יש הנאה מעצם קיום המצוה,
103 דְּבִתְיָבִי "וְרָאוּ כָל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עֲלֵיד וִירָאוּ מִמֶּךָ",
104 וְתִנְיָא בְּבִרְיָתָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אָמַר כִּיצַד רֹאִים שָׁם ה'
105 נִקְרָא על ישראל, אֵילוּ תִפְלִין שְׁבָרָשׁ - שיש בהם רוב השם של
106 הקב"ה, שהשיין כותבה בקמט העור שבבתיים, והדל"ת ברצועות,
107 ועל ידי זה עמי הארץ יראים מישראל וזו היא ההנאה ממצות
108 תִּפְלִין. אֵלָּא חוֹט שֶׁל תִּבְלָתָהּ מֵאִי הִיא ההנאה שיש לישראל
109 ממצוה זו, והרי התבאר שלא אומרים 'בשכר וכו' אלא על מצוה
110 שיש הנאה בקיומה. מתרצת הגמרא, יש הנאה בקיום מצוה זו,

1 פרשת סוטה נחלקת לשלושה ענינים. האחד, 'ציוויים' - הפסוקים
2 בהם מצווה התורה מה לעשות בענין סוטה. השני, 'שבועות, אלות
3 וקללות', שהם הפסוקים בהם מבוארות השבועות, האלות והקללות
4 שיחולו על האשה אם אכן זינתה. והשלישי, 'קבלות', שהם
5 הפסוקים בהם נכתב שמקבלת האשה על עצמה את השבועות,
6 האלות והקללות שמחיל עליה הכהן. ונחלקו התנאים מה היה כותב
7 הכהן במגילת הסוטה ונמחק במים.
8 משנה. בָּא לֹו הַכֹּהֵן לְכַתּוֹב אֶת הַמְּגִלָּה שֶׁל הַסוּטָה, מֵאִיזָה
9 מְקוֹם - פסוק הוּא כּוֹתֵב, לדעת רבי מאיר מתחיל לכתוב ב'אִם(!)אִם
10 לֹא שָׁכַב אִישׁ אוֹתָךְ וגו', וְאֵת כִּי שָׁטִית תַּחַת אִישֶׁךָ הַנְּקִי מִמִּי
11 הַיּוֹדִים הַמֵּאֲרִירִים הָאֵלֶּה". וְאֵינוּ כּוֹתֵב את תחילת הפסוק שנאמר
12 לאחר מכן, וְהַשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבַעַת הָאֵלֶּה ואמר הכהן
13 לאשה, אלא מדגל על חלק זה וְכּוֹתֵב את המשך הפסוק "וְהָיָה ה'
14 אוֹתָךְ לְאֵלֶּה וְלִשְׁבִּיעָה בַת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך צבה,
15 וְכָאוּ הַמַּיִם הַמֵּאֲרִירִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲרָה, לְצַבּוֹת בְּמֶן וּלְנַפֵּל יָרֵךְ",
16 עד כאן כותב הכהן במגילת סוטה, וְאֵינוּ כּוֹתֵב את מה שנאמר
17 בהמשך הפסוק "וְאִמְרָה הָאִשָּׁה אֲמֵן אֲמֵן". רַבִּי יוֹסִי אָמַר
18 מתחיל לכתוב מ'אם לא שכב איש אותך וגו', וְלֹא הָיָה מְפַסֵּק
19 בכתיבת הפרשה כסדרה, אלא היה כותב גם תחילת הפסוק
20 'השביע הכהן את האשה בשבעת האלה ואמר הכהן לאשה', וגם
21 את הקבלה שמקבלת על עצמה "ואמרה האשה אמן אמן". רַבִּי
22 יְהוּדָה אָמַר כָּל עֲצָמוֹ אֵינוּ כּוֹתֵב - יזהר הכהן בעצמה, ולא
23 יכתוב אֵלָּא את האלות המפורשות בפסוקים, "וְהָיָה ה' אוֹתָךְ לְאֵלֶּה
24 וְלִשְׁבִּיעָה וגו'", וְכָאוּ הַמַּיִם הַמֵּאֲרִירִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲרָה וגו', וְאֵינוּ
25 כּוֹתֵב מה שנאמר בסיום הפסוק "וְאִמְרָה הָאִשָּׁה אֲמֵן אֲמֵן".
26 נִמְרָא. שואלת הגמרא, בְּמֵאִי קָא מִיפְלִגִּי - מה טעמם של התנאים
27 שנחלקו מהיכן היה כותב. ומשיבה, בְּהָאִי קָרָא קְמִיפְלִגִּי - נחלקו
28 כיצד לדרוש המקרא "וְכֹתֵב אֶת הָאֵלֶּה הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בְּכַפֶּר", רַבִּי
29 מֵאִיר קָבַר, אם היה נאמר 'וְכֹתֵב את אֵלֹת', היינו סבורים שאינו
30 כותב אלא את הָאֵלֹת מִפֶּשׁ - המפורשות בפסוקים, לכך נאמר
31 הָאֵלֹת, לְרִבּוֹת - שכותב גם את הַקְּלָלוֹת הַבָּאוֹת מִחֻמַּת בְּרִכּוֹת.
32 ומה שנאמר 'אֵלֶּה' שמשמעו שייכות אלות אלו אלא אחרות,
33 לְמַעֲוָיָא - שאינו כותב במגילת סוטה את הַקְּלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תוֹרָה
34 - קללות שנאמרו בפרשת כי תבוא. ומה שנאמר 'הָאֵלֶּה' ביתור
35 ה"א, לְמַעֲוָיָא - שאינו כותב את הַצְּוֹאוֹת שְׁצִיּוּתָהּ הַתּוֹרָה לַכֹּהֵן
36 להשביע את האשה, וְקִבְּלוֹת האשה, שאומרת אֲמֵן, וְרַבִּי יוֹסִי
37 הסובר שלא היה מפסיק, סבר שְׁכּוּלָהוּ - כל הדרשות נדרשות
38 בְּדִקְאָמְרָה - כפי שדרש רבי מאיר, מלבד מה שדרש רבי מאיר
39 מהד"א של 'האלה' שבא למעט צוואות וקבלות, על זה חלק רבי יוסי
40 וסבר שממה שנאמר 'וְכֹתֵב אֶת האלות האלה', היתור של 'את' בא
41 לְרִבּוֹת שכותב גם צְוֹאוֹת וקְבָלוֹת. מבארת הגמרא, וְרַבִּי מֵאִיר
42 שלא דרש כן, הוא משום שְׁאֵתִים לֹא דְרִישׁ בכל התורה. וְרַבִּי
43 יְהוּדָה הסובר שכותב רק מִיִּתְּן ה' אוֹתָךְ, וכן אינו כותב את הקבלה
44 שבסוף הפרשה, טעמו, שְׁכּוּלָהוּ ה"א שנאמר בפסוק בְּמַעֲוָיָא
45 דְרִישׁ לָהּ - באים למעט, וכך דרש, 'אֵלֹת', אֵלֹת מִפֶּשׁ - שכותב
46 את האלות המפורשות בפסוקים, הָאֵלֹת, ה"א באה לְמַעֲוָיָא
47 שאינו כותב קְלָלוֹת הַבָּאוֹת מִחֻמַּת בְּרִכּוֹת - דהיינו 'אם לא שכב
48 וגו', אֵלֶּה' בא לְמַעֲוָיָא שאינו כותב את הַקְּלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תוֹרָה,
49 וְהָאֵלֶּה' בא לְמַעֲוָיָא צְוֹאוֹת וקְבָלוֹת.
50 שואלת הגמרא, וְרַבִּי מֵאִיר הסובר שהה"א של 'האלות' באה
51 לרבות שכותב גם קללות הבאות מחמת ברכות, והה"א של 'האלה'
52 באה למעט שאינו כותב קללות שבמשנה תורה, מֵאִי שְׁנָא הָאֵלֶּה
53 של 'האלות' דְּרַבִּי בִּיה - שדורש שבאה לרבות, וְכָאוּ שְׁנָא הָאֵלֶּה
54 ה"א של 'האלה' דְּמַעֲוָיָא בִּיה - שדורש שבאה למעט, ואינו סובר
55 כרבי יהודה ששניהם באו למעט. מבארת הגמרא, סבר רבי מאיר

סוטה. פרק שני – היה מביא דף יז עמוד א

רש"י

תוספות

האלות לרבות קלות הבאות מחמת ברכות. תימה לרבי דהבא דריש ר"מ ה"י דהאלות ובפ"ק דהוריות (דף טז.) אמר ר"מ קהל הקהל לא דריש ותו איבא למיתמה דרי' דריש הבא ה"י דריבוא למעט ותתם דריש קהל הקהל לרביא ותו קשיא דר' יהודה אדרבי יהודה דהבא משמע דלא דריש את האלות ובפ"ק מנחות (דף יא.) אמר ר"י סבר את האלות לבנות לרבות וקורטן אהר:

אמר רבי תנחום הנקי כתיב. הבא פרש"י תדרוש הכי טומאה תחת אישך חניק אבל בסוף פרק שביעות העדות (שעש"ט דף טז.) פירש הנקי בלא י"ד כמו חניק וקאי אקרא דבתריא ואת כי שטות דמשמע הכי חניק ממין המרים האלה ואת כי שטות ותתם אמר כי לית ליה לר"מ מכלל לא תנא חשומע דן בממונא באיסורא אית ליה וסוטה איסורא דאית ביה ממונא הוא ונשאל רבי הוא בפ"ק דנדרים (דף יא.) אמר בגמרא מאי לחולין לא חולין ליהודי אלא לקרבן מני מתני' א"ר י"מ הא לית ליה מכל לא וחכי דייק נמי בסוף הפרק (ס"ג.) ובריש פרק שני (דף טז.) אע"ג דאיסורא גזירתא הוא ואח"כ רבי דהתם נמי איסורא דאית ביה ממונא הוא שאסר ממונא על חבירו:

מפני שהתכלת דומה לים. בירושלמי דפ"ק דברכות מגיד שהתכלת דומה לים והים דומה לעשבים ועשבים לרקיע ורקיע לכסא והכסא לספיר וכתבי וזאתה חזנה (על.) [אל] הרקיע וגו' (יחזקאל יז):

אינו כותב וכו' על הנייר אלא על המגילה. תימה בפ' המוציא (שנ"ד דף ע"ה.) דתנן קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין שמע ישראל אמאי לא קתני פרשת סוטה דשיעור וזוטא טפי אורי' דפרשת סוטה לא שכיח בפרשת תפילין ואמרין התם (דף ע"ה.) כל מילתא דשכיח ולא שכיח אדול רבנן בתיבא לקולא: **לא** על הלוח ולא על הנייר אלא על המגילה. תימה אמאי לא מרבינן כל מילי מוכתב בדאמרין פרק שני דגיטין (דף ט"ז.) ספר אין לי אלא ספר מנין לרבות כל דבר ת"ל וכתב מ"מ אם כן מה ת"ל ספר ספר שאין בו רוח חיים ורבנן אי כתב בספר כדאמרת אלמא כל דיכא

האלות לרבות קלות הבאות מחמת ברכות. תימה לרבי דהבא דריש ר"מ ה"י דהאלות ובפ"ק דהוריות (דף טז.) אמר ר"מ קהל הקהל לא דריש ותו איבא למיתמה דרי' דריש הבא ה"י דריבוא למעט ותתם דריש קהל הקהל לרביא ותו קשיא דר' יהודה אדרבי יהודה דהבא משמע דלא דריש את האלות ובפ"ק מנחות (דף יא.) אמר ר"י סבר את האלות לבנות לרבות וקורטן אהר:

אמר רבי תנחום הנקי כתיב. הבא פרש"י תדרוש הכי טומאה תחת אישך חניק אבל בסוף פרק שביעות העדות (שעש"ט דף טז.) פירש הנקי בלא י"ד כמו חניק וקאי אקרא דבתריא ואת כי שטות דמשמע הכי חניק ממין המרים האלה ואת כי שטות ותתם אמר כי לית ליה לר"מ מכלל לא תנא חשומע דן בממונא באיסורא אית ליה וסוטה איסורא דאית ביה ממונא הוא ונשאל רבי הוא בפ"ק דנדרים (דף יא.) אמר בגמרא מאי לחולין לא חולין ליהודי אלא לקרבן מני מתני' א"ר י"מ הא לית ליה מכל לא וחכי דייק נמי בסוף הפרק (ס"ג.) ובריש פרק שני (דף טז.) אע"ג דאיסורא גזירתא הוא ואח"כ רבי דהתם נמי איסורא דאית ביה ממונא הוא שאסר ממונא על חבירו:

מפני שהתכלת דומה לים. בירושלמי דפ"ק דברכות מגיד שהתכלת דומה לים והים דומה לעשבים ועשבים לרקיע ורקיע לכסא והכסא לספיר וכתבי וזאתה חזנה (על.) [אל] הרקיע וגו' (יחזקאל יז):

אינו כותב וכו' על הנייר אלא על המגילה. תימה בפ' המוציא (שנ"ד דף ע"ה.) דתנן קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין שמע ישראל אמאי לא קתני פרשת סוטה דשיעור וזוטא טפי אורי' דפרשת סוטה לא שכיח בפרשת תפילין ואמרין התם (דף ע"ה.) כל מילתא דשכיח ולא שכיח אדול רבנן בתיבא לקולא: **לא** על הלוח ולא על הנייר אלא על המגילה. תימה אמאי לא מרבינן כל מילי מוכתב בדאמרין פרק שני דגיטין (דף ט"ז.) ספר אין לי אלא ספר מנין לרבות כל דבר ת"ל וכתב מ"מ אם כן מה ת"ל ספר ספר שאין בו רוח חיים ורבנן אי כתב בספר כדאמרת אלמא כל דיכא

מתני' כותב לא שכתב איש אותה. ואם לא שטית טמאה וגו', שהן קלות הבאות מחמת ברכות. דמשמע הא אם שטית לא הקיף. ואת כי שטית טמאה תחת אישך וכי טמאת וגו' יתן ה' אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך וגו' ובאו המים המאירים וגו'. וכן הן סדורין בקרשה. אלא שהשביע הכהן את האשה בשבועה האלה ואמר הכהן לאשה מפסיק בראש יתן ה' אותך. ואינו כותב דאית אלא

מתני' בא לו לכתוב את המגילה, מאיזה מקום הוא כותב? מ"אם לא שכתב איש" וגו', "ואת כי שטית תחת אישך", ואינו כותב "השביע הכהן את האשה", וכותב "יתן ה' אותך לאלה ולשבועה... ובאו המים המאירים האלה במעיד לצבות במן ולנפל ורד", ואינו כותב "ואמרה האשה אמן אמן". ר' יוסי אומר: לא היה מפסיק, ר' יהודה אומר: כל עצמו אינו כותב אלא "יתן ה' אותך לאלה ולשבועה וגו' ובאו המים המאירים האלה במעיד", ואינו כותב "ואמרה האשה אמן אמן". גמ' במאי קא מיפלגי? בהאי קרא קמיפלגי, "וכתב את האלה האלה הכהן בפסר", ר' מאיר סבר: "אלות" אלות ממש, "האלות" לרבות קלות הבאות מחמת ברכות. "אלה" למעוטי קלות שבמשינה תורה, "האלה" למעוטי צוואות וקבלות אמן. ור' יוסי בולחו פדאקמרת, "את" לרבות צוואות וקבלות. ור' מאיר אהים לא דריש, ור' יהודה, בולחו במעוטי דריש להו, "אלות" אלות ממש, "האלות" למעוטי קלות הבאות מחמת ברכות, "אלה" למעוטי קלות שבמשינה תורה, "האלה" למעוטי צוואות וקבלות. ור' מאיר, מאי שנא האי ה"י דמרבי ביה וימאי שנא האי ה"י דמעטי ביה? ה"י דגביה דריבויא ריבויא היא, ה"י דגביה דמעוטא מיעוטא. והא לית ליה לר' מאיר מכלל לאו אתה שומע הן? אמר ר' תנחום: "הנך" כתיב. דריש ר' עקיבא: איש ואשה וכו' שכינה ביניהן, לא וכו' אש אוכלתן. אומר רבא: ודאשה עדיפא מדאיש, מאי טעמא האי מצרף והאי לא מצרף. אומר רבא: מפני מה אמרה תורה הבא עפר לשותה? זכתה, ויצא ממנה בן פאברהם אבינו, דכתיב ביה: "עפר ואפר", לא זכתה, תחזור לעפרה. דריש רבא: בשכר שאמר אברהם אבינו "ואנכי עפר ואפר" וכו' בניו לשתי מצות: אפר פרה ועפר סוטה. והאיכא נמי עפר ביסויי הדם? התם הכשר מצוה איכא, הנאה ליכא. דריש רבא: בשכר שאמר אברהם אבינו "אם מחוט ועד שרוף נעל" וכו' בניו לשתי מצות: חוט של תכלת ורצועה של תפילין. בשלמא רצועה של תפילין, דכתיב "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך" ותניא, ר' אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש. אלא חוט של תכלת מאי היא? דתניא, היה ר' מאיר אומר: מה נשתנה תכלת מכל מיני בצבעונין? מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הקבוד, שצאמר: "וראו את אליה ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים למחר" וכתבי: "כמראה אבן ספיר דמות כסא: מתני' אינו כותב לא על הלוח ולא על הנייר, ולא על

של שכינה מפסקת: הנאה ליכא. ואין זה קבול שכן, אבל כאן יש הנאה. בסוטה לתת שלום ושלא ירבה ממורין בישראל אם זונה היא. ואם נקתה ונזונה נרע, ומבטלת לעז מעל בגינה, ואפר פרה לטוהר ולכבוד את ישראל ממעשה העגל: בשכר אם מחוט ועד שרוף נעל. שהקריח עצמו מן הגול: חוט של תכלת. כנגד מחוט. ורצועה של תפילין כנגד שורף. ודחינו רצועה: בשלמא רצועה של תפילין. קבול שכן הוא דאיכא הנאה בדכתיב וכו', אבל חוט של תכלת של ציצית מאי הנאה איכא? מה נשתנה תכלת. שהוקיעו החכוב לציצית: שהתכלת דומה לים. בא ללמדנו שכל המקום מצות ציצית כאלו הקביל פני שכינה, והכי תניא לה בספרי. וזוהי ציצית רכיב כל הני, משום דלא אשכחן קראי אלא בקריע שדומה לכסא הקבוד, הלכך תכלת דומה לים וים דומה לרקיע, דתכלת לא דמי לרקיע כל כך אלא דומה לדומה. כמו תכלת דומה למראה הים, ואנן קחזינו דים דומה למראה הרקיע: ורקיע דומה לכסא הקבוד. קראי קדריש, דכתיב בקריע כמעשה לבנת הספיר, וכתבי בכסא הקבוד כמראה אבן ספיר דמות כסא: מתני' לוח. של עץ. גיר. של עשבים שבוטשין ומדבקין אותן בדבק שקורין

גלייד ועושין כמו עור.

ביאורים למסכת סוטה דף יז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

16 אלא ביום, אִם מְגִילַת סוּטָה דינה להיעשות דוקא ביום.
17 ועוד אמר רבא, אם בְּתֵבָה - את המגילת סוטה לְמַפְרָע - מסופה
18 לתחילתה, הרי היא פְּסוּלָה, דְּבָתִּיב "וְכָתַב אֶת הָאֱלֹת הָאֵלֹהִי",
19 ומגילת 'האלה' משמע שיש לכתוב את המגילה בִּי דְּבָתִּיבָא -
20 כסדר שנכתבה הפרשה במקרא.
21 ועוד אמר רבא, אם בְּתֵבָה הכהן - את המגילת סוטה קוֹדֵם
22 שְׁתַּקְבֵּל עָלֶיהָ הסוטה את הַשְּׁבוּעָה שמשביעה הכהן, הרי היא
23 מגילה פְּסוּלָה, [שְׁנֵאֲמָר] תחילה 'וְהִשְׁבִּיעַ' הכהן את האשה וגו',
24 'ואמרה האשה אמן אמן', וְאַחֵר כֵּךְ נאמר 'וְכָתַב' את האלת האלה
25 הכהן בספר וגו', הרי שכותב את הספר רק לאחר שקיבלה עליה את
26 השבועה.
27 ועוד אמר רבא, אם בְּתֵבָה הכהן - את המגילת סוטה אֵינֶרֶת - ללא
28 שישרטט את הקלף תחילה, הרי היא מגילה פְּסוּלָה, שהרי בְּסִפְרָא
29 אֲמַר רַחֲמֵנָא, והלכה למשה מסיני שהספרים צריכים שרטוט.

1 הדיפתרא - עור שלא עבדוהו כל צרכו ועדיין אינו קלף. אֵלֶּא
2 כותבים על המְגִילָה - קלף שעובד כל צרכו. שְׁנֵאֲמָר "וכתב את
3 האלת האלה הכהן בְּסִפְרָא", וספר הוא קלף מעובד כראוי. המשנה
4 באה לבאר באיזה דיו יש לכתוב המגילה, וְאֵינוּ כוֹתֵב לֹא בְּקוֹמוֹם
5 - שרף אילן שמתיכו במים, וְלֹא בְּקִנְקִנְתוֹם - שהוא מין מהעפר
6 המשחיר. וְלֹא בְּכָל דָּבָר שְׂרֹשֶׁם - שנבלע בתוך הקלף ואינו
7 נמחק, אֵלֶּא בְּדִיוֹ של שרף שרישומו נמחה במים. שְׁנֵאֲמָר "וכתב
8 את האלת האלה הכהן וּמָחָה אל מי המרים", שמשמע שכותב על
9 הספר בְּתֵבָה שִׁיבּוֹל לְמַחֲוֹת במים, ולכן אין כותבים בקומוס
10 ובקנקנתום משום שאינם נמחים.
11 גמרא. אֲמַר רַבָּא, מְגִילַת סוּטָה שְׂכַתְבָּה בְּלִילָה, הרי היא פְּסוּלָה.
12 מֵאִי טַעְמָא אָתְּיָא בגזירה שזה תוֹרָה האמורה במגילת סוטה,
13 מתוֹרָה האמורה במשפט, בְּתֵיבָה חֵקֵא - לגבי מגילת סוטה, 'וְעִשָּׂה
14 לָהּ חֶכְמָן אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת', וּבְתֵיבָה חֵתֵם - לגבי זקן ממרא,
15 "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹדוּ וְעַל הַמִּשְׁפָּט", מה מִשְׁפָּט אין דנים

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ששה עשר לעומר עמ' ב

18 שנאמר "ונתן מים חיים אֶל כָּלִי" הוא בְּדוּקָא - שצריך לעשות
19 כסדר זה דוקא ואם נתן קודם את האפר פסול. ומה שנאמר 'עָלֶיךָ',
20 בא ללמד שאין די בנתינת האפר על המים מלמעלה, אלא צריך
21 לְעַרְבֵן - לערב את האפר בתוך המים. שואלת הגמרא על רבנן,
22 מדוע דרשו שהנאמר 'אל כלי' בא ללמדנו שיעשה דוקא כסדר זה
23 ו'עליו' בא לומר שיערבם יחד, וְאֵימָא להיפך, שמה שנאמר 'עָלֶיךָ'
24 דוֹקָא - ללמדנו שצריך לתת תחילה את האפר לכלי ריק ועליו יתן
25 את המים, ומה שנאמר 'אל כלי' ללמדנו שְׂתֵהָא חַיִּיתוֹן בְּכָלִי -
26 ללמדנו שלא יטול המים מהמעין בכלי אחד ויעבירונו לכלי שבו
27 עושה את המי חטאת, אלא צריך לטול המים מן המעין באותו כלי
28 שעושה בו את המי חטאת. מתרצת הגמרא, סוברים רבנן שיש
29 לדרוש שנותנים תחילה את המים ועליהם את העפר, שכן מִה
30 מְצִינוּ בְּכָל מָקוֹם - לגבי מי סוטה, שתחילה נותן את המים, ואת
31 הַמְּבֻשָּׂר - את העפר נותן לְמַעְלָה. ולכן מסתבר ללמוד שֶׁאֵף בָּאֵן
32 - לגבי פרה, דינו כן שֶׁמְבֻשָּׂר לְמַעְלָה - שנותן את המים תחילה
33 ועליהם את האפר, ולכן דרשו מ'אל כלי' לעכב בסדר הנתינה,
34 וּמַעְלֵיךְ שצריך לערב המים והאפר יחדיו.

1 צריך שיתן עֶפֶר עַל גְּבִי מִים - ולא מים על העפר, אֵף בָּאֵן -
2 באפר פרה אדומה צריך שיתן הָעֶפֶר עַל גְּבִי מִים. ומאותה גזירה
3 שזה נלמד גם דין סוטה מדין אפר פרה אדומה, וְכֵן בָּאֵן - באפר
4 פרה אדומה, אין דין זה לעיכובא, אלא אם הִקְדִּים את הָעֶפֶר לְמִים
5 בְּיָשָׁר, אֵף לְחֵלֶן - לגבי סוטה, אם הִקְדִּים את הָעֶפֶר לְמִים, בדיעבד
6 בְּיָשָׁר. שואלת הגמרא, וְהָתֵם - באפר פרה, מִנְּלֵן שאם הקדים את
7 האפר למים בדיעבד כשר. ומישבת, תִּרִי קִרְאִי בְּתֵיבָה בפרה אדומה
8 שלכאורה סותרים זה את זה, בְּתֵיבָה "ונתן עָלֶיךָ מים חיים", אֵלֶּמָא
9 - משמע שנותן את הָאֶפֶר בְּרִישָׁא ועליו נותן את המים, וּבְתֵיבָה
10 'מִים חַיִּים אֶל כָּלִי', אֵלֶּמָא - משמע שנותן את הַמִּים בְּרִישָׁא אל
11 הכלי, ואין דבר בכלי החוצץ בין המים לכלי בשעת נתינתם. הֵא
12 בְּיָצֵד מקיימים את שתי המשמעויות הללו, אם רָצָה ליתן תחילה
13 זֶה - המים נִתֵּן, ואם רָצָה ליתן תחילה זֶה - האפר, נִתֵּן וכושר.
14 אלא שלומדים בגזירה שזה מסוטה שלכתחילה יתן את המים ועליו
15 יתן את האפר. מבארת הגמרא, וְרַבְּנָן הסוברים לגבי מי סוטה שאף
16 בדיעבד אם הקדים ליתן עפר למים פסול, סוברים שגם לגבי אפר
17 פרה אדומה הדין כן. ומיישבים את סתירת הפסוקים באופן זה, שמה

המשך ביאור למסכת סוטה ליום אחד ועשרים לעומר עמ' א

16 שעבר עבירה אין ה' עימו, "וְלֹא יֵרָאָה בְּךָ עֲצוֹת דָּבָר ושב מאחריך
17 וגו'" - אם יראה ה' עבירה בדבר שבערוהו, ישיב ה' את עצמו מאותו
18 אדם. וְהֵן אֵינִן יוֹדְעִין שְׁעִבְרָה מְכַבָּה מְצוּהָ, וְאֵין עֲבִירָה מְכַבָּה
19 תוֹרָה. ולפי שעסק דוד בתורה, עמדה לו זכות התורה להצילו
20 מידיהם.
21 שואלת הגמרא מֵאִי "בוז יבזו לו". אֲמַר עוֹלָא, לֹא בְּשִׁמְעוֹן אַחִי
22 עוֹרְרָה - תנא היה ולמד תורה מתוך הרווחה. וְלֹא בְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּבִי
23 נְשִׁיאָה - שלמד תורה על ידי הנשיא שהיה מפרנסו. אֵלֶּא בְּהִלָּל
24 וְשִׁכְנַאי, דְּבִי אֲתָא רַב דִּימִי אֲמַר, הִלָּל וְשִׁכְנַאי אַחִי הוּוּ - אחים
25 היו. הִלָּל עָסַק בְּתוֹרָה מתוך עוני, שְׁכַנַּאי עָבַד עֵיפָסָא - התעסק
26 לפרנסתו. לְסוּף לאחר שהלל כבר למד, אֲמַר לִיה שְׁבָנָא להלל, תָּא
27 נְעֻרִיב - בא נשתתף, אני אפרנס אותך וְלִיפְלוּג - ואחלוק עמך
28 בשכר לימודך. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה "אם יתן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן
29 בְּיָתוֹ... בוז יבזו לו וגו'" - כל הון שבעולם לא יספיק כדי לקנות את
30 התורה שהרי הלל לא למד בזכותו, אלא רוצה רק לחלוק בשכר.

1 דְּחִלְקָתָא - שהגיע להוראה. שמבין דבר מתוך דבר ויודע לפסוק
2 מתוך השמועות הלכה למעשה.
3 שנינו בברייתא, דָּבָר אַחֵר דרך אחרת לבאר את הדמיון בין נר
4 למצוה ובין אור לתורה, עֲבִירָה מְכַבָּה מְצוּהָ - שאור המצוה כבה
5 על ידי עבירה, כשם שאור הנר כבה, וְאֵין עֲבִירָה מְכַבָּה תוֹרָה -
6 ואור התורה אינו כבה על ידי עבירה כשם שאור היום אינו כבה.
7 אֲמַר רַבִּי יוֹסֵף, הִרְשִׁייה רַבִּי מְנַחֵם בְּרִי יוֹסִי לְחַא קִרְאָא לפסוק כי
8 נר מצוה ותורה אור, ללמוד ממנו את מעלותיה המיוחדות של
9 התורה בִּי סִינִי - כפי שדרש משה בפני עם ישראל על מעלות
10 התורה בסני. (וְאֵילִמְלֵא) [וְאֵילִמְלֵא] הִרְשִׁייה דְּרֹאג וְאַחִיתוּפֹל חֲבִי
11 - ואם היו דורשים כן גם דְּרֹאג וְאַחִיתוּפֹל לֹא רָדְפוּ בְּתֵר דְּוֹד - אחר
12 דוד להורגו דְּבָתִּיב "אֲמַר אֱלֹהִים עֲזָבוּ רַדְפוּ ותפסוהו כי אין מציל
13 וגו'" - שהיו אומרים, שה' עזב את דוד לפי שעבר על איסור אשת
14 איש, ואין לו זכות שתצילנו, שהעבירה כבתה זכויותיו ולכן ניתן
15 לרדפו ולתופסו. מֵאִי דְּרֹשׁ - איזה פסוק דרשו ללמוד ממנו שלפי

ביאורים למסכת סוטה דף יח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

אלא השקפה אותה בסיב - מתוך סיב חלול, מהו - האם שתי
באופן זה מועילה לבדוקה או לאו. וכן הסתפק באופן שהשקה
אותה בשפופרת - מתוך צינור, מהו - האם שתי באופן זה
מועילה לבדוקה או לאו. ומבאר הגמרא את צדדי הספק, האם
דרך שתייה בכה ומועילה לבדוקה, או אין דרך שתייה בכה ולא
מועילה לבדוקה. מסיקה הגמרא, תיקו.
בעי רב אשי, אם נשפכו מקצת מהן - ממי המרים, לאחר שמחק
לתוכן את המגילה, ונשתיירו מהן מקצת מהמים, מהו - האם יכולה
להיבדק במים הנותרים או לאו. מסיקה הגמרא, תיקו.
אמר רבי ירמיה אמר רב ב' שבועות האמורות בסוטה, למה
הוצרכו, ולא די בשבועה אחת. ומבאר, אחת - את השבועה
הראשונה, משיבוע הכהן קודם שנחקקה המגילה, ואחת - את
השבועה השנייה משיבוע הכהן לאחר שנחקקה. מקשה הגמרא,
מתקין לה רבא, והרי תרנייהו - שני השבועות קודם שנחקקה
המגילה בתיבין בתורה, ומשמע שאת שתי השבועות משיבוע לפני
המחיקה. אלא אמר רבא - חולק על רבי ירמיה ומבאר באופן אחר,
לעולם שתי השבועות הן לפני המחיקה, אחת שאחת - השבועה
השנייה היא שבועה שיש עמה אלה - מזכיר הכהן בשבועה את
הקללה שתחול עליה אם ימצא שזינתה, ואחת - השבועה
הראשונה היא שבועה שאין עמה אלה, אלא שבועה בעלמא
שלא זינתה.
שואלת הגמרא, תיבי דמי שבועה שיש עמה אלה - כיצד משיבוע
אותה הכהן את השבועה עם האלה. ומבאר, אמר רב עמרם
אמר רב, שאומר לה משביעני עליך בשמו של הקב"ה שלא
נמאמת, ומוסיף לומר לה שאם אכן נמאמת, יבואו ביד המים
לצבות בטן ולנפל ירך, והאשה אומרת אמן אמן, ומסכימה לשבועה
זו ומקבלת את האלה עליה. דוחה הגמרא, אמר רבא, זה אינו
נחשב 'שבועת האלה', שהרי אלה לחודה קיימא - האלה שאומר
לה עומדת בפני עצמה ואינה חלק מהשבועה, ושבוועה לחודה
קיימא - השבועה שלא נמאמת עומדת בפני עצמה ואין מזכיר בה
את האלה, ומהלשון 'שבועת האלה', משמע שמשיבוע אותה אף על
האלה. אלא אמר רבא 'שבועת האלה' נאמרת בלשון זו, משביעני
עליך, שאם נמאמת יבואו ביד, ומקבלת על עצמה את האלה
בשבועה. דוחה הגמרא, אמר רב אשי, גם זה אינו הביאור
ב'שבועת האלה', כיון שבאופן זה נמצא שאלה איבא - על הקללה
הוא משיבוע אותה, ואילו שבועה ליבא - על המעשה עצמו אם
נטמאה או לאו, אינו משיבוע אותה. אלא אמר רב אשי, 'שבועת
האלה' נאמרת בלשון זו, משביעני עליך שנכונים הם הדברים
שאמרת שלא נמאמת, ומוסיף ומשיבוע את האשה, ואם נמאמת
יבואו ביד האלה.
בשבועת הסוטה נאמר 'ואמרה האשה אמן אמן', שצריכה הסוטה
לקבל על עצמה את השבועה ולהודות עליה, מפרשת המשנה
הטעם שכופלת האשה האמן בדבריה.
משנה. שואלת המשנה, על מה היא אומרת בשבועתה
אמן אמן - שני פעמים. ומבאר, שעונה אמן על האלה - מקבלת
על עצמה את הקללה שאמר לה הכהן שתחול עליה אם זינתה, וכן
אמן על השבועה - מקבלת על עצמה את השבועה שמשיבועה
הכהן, וזרי זה כמי שנשבעת בעצמה. וכן, אמן מאיש זה - נשבעת
שלא זינתה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה ונסתרה עמו, ופאיש
אחר - נשבעת גם שלא זינתה עם אדם אחר. וכן אומרת אמן שלא
שמייתי - נשבעת שלא זינתה אף בהיותה ארוסה ונשואה, ומכאן
למדו דין לגולל שבועה, שאף שלא היה עליה קינוי כשהיתה
ארוסה, מגלגלים עליה שבועה גם על זמן זה.

ועוד אמר רבא, אם כתבה הכהן - את המגילה סוטה על שני דפין
- עמודים, כספר תורה הנכתב עמודים עמודים, הרי המגילה
פסולה, משום ש'ספר' אחד אמר רבא - נכתב 'ספר' בלשון
יחיד, ומשמע שצריך לכתובה בעמוד אחד, ולא יכתובה שנים
ושלשה ספרים.
ועוד אמר רבא, אם כתב הכהן אות אחת בלבד מפרשת סוטה,
ומחק את האות אחת במים, והמשיך וכתב אות אחת שלאחריה
בפרשה, ומחק את האות אחת השנייה, וכן עשה עד סוף הפרשה,
פסולה, אף שנמצא לבסוף שכתב ומחק את כל הפרשה, ונלמד
מדיקתיה 'העמיד את האשה לפני ה' ועשה לה הבהן את כל
התורה הזאת', שצריך שתהיה כולה כתובה יחד.
בעי - הסתפק רבא, אם כתב הכהן ב' מגילות לשתי סומות -
לכל אחת כתב מגילה מיוחדת עבודה, ומחקן - את שתי המגילות
לתוך בוס אחד, מהו - האם כשרים המים לבדיקה, ונותנים לכל
אחת מהם לשתות מהכוס או לאו. ומבאר הגמרא את צדדי הספק,
שנאמר בפרשה 'ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת', ולומדים
לסדר בדיקת הסוטה צריך להיעשות שלם הסוטה שנבדקה, ויש
להסתפק האם בתיבה לשמה בעיני - שרק בתיבה המגילה צריכה
להיות לשמה, וממילא והאיבא - באופן זה יהיו המים כשרים
לבדיקה, כיון שהמגילות נכתבו לשמן כדן. או דילמא לא די
שכתיבת המגילה תהיה לשמה של אותה סוטה, אלא בעיני נמי
שהמחיקה לתוך המים תיעשה לשמה, וצריך שיהיה ניכר הדבר
שנעשתה המחיקה לשמה, ובאופן זה שנמחקו שני המגילות לכוס
אחת, לא ניכר שנעשתה המחיקה לשמן - ויהיו המים פסולים.
מוסיף רבא להסתפק, ואם תמצא לומר - לפשוט כהצד השני,
שאכן בעיני נמי שנעשה המחיקה לשמה של אותה סוטה, ובאופן
הקודם יהיו המים פסולים. מה יהיה הדין אם מחקן - את שתי
המגילות בב' בוסות - כל מגילה מחק לתוך כוס נפרדת לשם סוטה
אחת, ותוך לאחר מכן ועירבן - את המים של שני הכוסות יחד, מהו
- האם מים אלו כשרים או לאו. ומבאר הגמרא את צדדי הספק,
האם מחיקה לשמה בעיני - המחיקה עצמה צריכה להיעשות
באופן שניכר שנעשתה לשם סוטה זו, וממילא והאיבא - באופן זה
יהיו המים כשרים לבדיקה, כיון שעשה את המחיקות כדינם, וישתו
שתידן מהמים שהתערבו. או דילמא לא די שהכתיבה והמחיקה
יעשו לשם אותה סוטה, אלא צריכה כל אחת לשתות את המים
שנעשו לשמה, ובאופן זה, הא לאו דידה קא שתיא - הסוטה הזו
אינה שותה את המים שהוכנו עבורה, שהרי מעורב בהם מהמים
שנעשו לשניה, והא - גם השניה לאו דידה קא שתיא שהרי שותה
אף מימי חברתה המעורבים בהם - ויהיו המים פסולים.
מוסיף רבא להסתפק, ואם תמצא לומר - לפשוט כהצד השני,
שצריכה הסוטה לשתות דוקא את המים שנעשו לשמה, ולכן באופן
הקודם יהיו המים פסולים כיון שהא לאו דידה קא שתיא, והא לאו
דידה קא שתיא, אלא כל אחת שותה אף את מי חברתה המעורבים.
מה יהיה הדין אם לאחר שעירבו את המים שבשני הכוסות, תוך
הכהן וחקקן - את המים לשתי כוסות, ונותן לכל אחת מהם לשתות
מכוס אחת, מהו - האם מים אלו כשרים או לאו. ומבאר הגמרא
את צדדי הספק, האם יש בדיקה - שכשמחלקם, נחשב הדבר כאילו
התברר שהמים שניתנו בכוס של האחת הם המים שנעשו עבורה,
והמים שניתנו בכוס של השניה הם המים שנעשו עבורה, ויהיו המים
כשרים לבדיקה. או אין בדיקה - אין זה נחשב שהתברר שכל אחת
מהן קיבלה את המים שנעשו עבורה - ויהיו המים פסולים. מסיקה
הגמרא, תיקו - נשאר הדבר בספק.
בעי רבא, אם הכהן לא השקה את הסוטה את המים מתוך כלי,

סוטה. פרק שני - היה מביא דף יח עמוד א

רש"י

תוספות

על שני דפין. בדפין של ספר תורה העשוין עמודים: כתב אות אחת ומחקת. על המים, וחרו וכתב אות שלאחריה ומחקת עד שהשלים את כל פסול, דכתיב את כל התורה עד שתהא בלה באחד: לשמה. בספר לעצמו, דכתיב ונעשה לה לשמה: מחיקה נמי. בבוס לשמה לעצמה, שיהא נכר המחיקה שהיא לשמה: השקה בסיב. שהוא חלול בדרך שהתניקות שותין: שיש עפה אלה. דכתיב בחדא מנייהו בשבועת האלה, ולקמיה מפרש היכי דמי משביעי עליה. בשם, ומכיר שם: שלא נטמאת. שאנת אומר אמת שלא נטמאת, היינו שבועה שאין עמה אלה: שאם נטמאת יבואו ביה. המים לצבות בוס כו', והיינו אלה: אמר רבא אלה לחוריה קיימא בוי. שבועה אלה יש כאן ושינון על האשה, וקרא כתיב בשבועת האלה שהשבועה של אלה: משביעי עליה שאם נטמאת יבואו ביה. דאיכא השתא שבועת האלה, שמשביע את האלה שתחול: שבועה ליכא על האשה, וקרא כתיב והשביע את האשה: משביעי עליה שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו ביה. משביעי עליה שיהא אמת מה שאמרת בפנינו שלא נטמאת, ואם נטמאת יבואו ביה המים, דקיימא שבועה אאשה שלא נטמאת ואאלה שתחול: מתני' אמן על האלה וכו'. לכו דמחזיקה כלפול: אירוק ונשואה. על ידי גלגול שבועה הוא מגלגל עליה ונות של אירוקין אע"פ שלא היה בו קרי, ומכאן לגלגול שבועה מן התורה

שומרת

כתבה על שני דפין פסולה. "ספר" אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ספרים. כתב אות אחת ומחק אות אחת וכתב אות אחת ומחק אות אחת פסולה, דכתיב: "ונעשה לה הכהן את כל התורה הזאת". בעי רבא: כתב שתי מגילות לשתי סוטות, ומחקן לתוך בוס אחד מהו? כתיבה לשמה בעינו והאיכא, או דילמא בעינו נמי מחיקה לשמה? ואם תמצא לומר בעינו נמי מחיקה לשמה, מחקן בשתי כוסות, וחרו ועירבן מהו? מחיקה לשמה בעינו, והאיכא, או דילמא הא לאו דידה קא שתיא? והא לאו דידה קא שתיא ואם תמצא לומר הא לאו דידה קא שתיא והא לאו דידה קא שתיא, אם חור וחלקן מהו? יש בריה, או אין בריה? תיקו. בעי רבא: השקה בסיב, מהו? בשפופרת מהו? דרך שתייה בכד, או אין דרך שתייה בכד? תיקו. בעי רב אשי: נשפכו מהן, ונשתתו מהן מהו? תיקו. אמר ר' זירא אמר רב: שתי שבועות האמורות בסוטה למה? אחת קודם שנמחקה מגילה, ואחת לאחר שנמחקה.

לא דמי לביריה דמדלח מן הבור פלוגתא דר' אליעזר ב"ר רובנן בשור שנגח (נ"ק דף נ"א) דהתם לא הוכר חלקו של אחד מהן לעולם אבל הכא הוכר הכתב ונתערב וכן בריה משני לוגין שאני עתיד להפריש דמיית ב' מרובה (ס"ק דף ס"ט) נמי לא הוכר המעשר מעולם וכן כלולו ביריות דמיית ב' כל הגט (גטין דף ס"ה) אבל דמי לביריה דמיית בבבל מערבין (מסין דף ס"ה) שתי נשים שלקחו קנינן בעירוב או שנתנו דמי קנינן לבדן איזה שירצה יקריב חטאת ואי זה שירצה יקריב עולה אע"י דהוכרו מתחילה דמי כל אחת לא אמרי' זו מתכפרת במה שנקח מדמי חבירתה או שתי קנין של אחת יקריב כולן לעולה ושל חבירתה לחטאת אי' איכא דאמר' ביריה ואע"י דרזי ליה התם כשהנתנו מיהו חזינו דקא מייתי לה אשאר ביריות אלמא דליכא לאיפלוגי בין ביריה שהוכרה מתחילה לשאר ביריות וכן ב' הוציאו לו (וי"מ דף ס"ה) דמיית מתני' ר' יהודה אומר לא היו מביאין שופרות לקנין חובה מפני התערבות ומסיק משום תערובות דמי חטאת שנתנו בעליה וקא פריי ונברו ר' וזוי ונשדי במיא והך ליתשור ר' יהודה לית ליה ביריה מנלן ומיית היהא דהולוק יין מבין הכותים ומסיק מדתני איז אלמא דמדמי ביריה דאם בא חכם למורח אע"י לריכא היכרא מעיקרא לביריה דארבעה וזוי דהוכר מעיקרא אי' רבא מאי קא מבעיא ליה דלא פשטי מהני ומהא נמי דתנן ב' תריר דמס' מעילה וק' (ל"א) פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש כיון שהוציא הראשונה מעל דברי ר"ע וחב"א עד שיוציא את כל הכיס אלמא לר"ע אית ליה ביריה כי האי גזנא דאמר בפרוטה הראשונה הובר הדבר שפרוטה ראשונה שעלתה בידו היא היתה של הקדש שנפלה מיהא לא איתבריה לן התם במאי פליגי ומהא נמי ליכא למפשט דמיית בבכורות פרק הולוק בהמה (דף כ"ג) סאה תרומה טמאה שנפלה ל' חולין ר"א אומר תירום ותירקב שאני אמר היא סאה שנעלה היא סאה שנפלה ד"נ נימא שהדקח של לאה יגיע ללאה דהתם מקילינן בדרבנן דמדאורייתא חד תרי בטל וריב"א חקשה ב' הוציאו לו (וי"מ דף ס"ה) אהא ונברו ר' וזוי דתניא בתוספתא דמעילה (פ"ה) גור שהפריש מעות ואמר אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי ונתערבו הרי לוקח בהן ג' בהמות בין ממוקם אחד בין משלשה מקומות מחלל דמי חטאת וכו' ודוקא בבי האי גזנא שרי אבל ליקח שליש המעות וליקח בהן בהמה לחטאת ונימא הובר הדין חטאת לא אמרי' מיהו מכל דני הוה מכל דני הוה מצי רבא למפשט ועוד תימא אי אית לן למימר ביריה כי האי גזנא אם כן כל התערבות שבעלה חזרו ויחלק משום ביריה ועוד אמאי לא פשטי ליה מפרק קמא דראש השנה (דף כ"ג) דקיימא לן דשי בילה לשמן ויין נמצא דאין ביריה דבר לב ובהרס התערבות (מסין דף כ"ג) מיית ליה פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן צלוחית של חטאת שנפל לתוך (לחובה) מים וכו' ונראה דהכא קא מבעיא ליה מן אמרינן לא קפיד קרא אלא אמוחיה מן המגילה שתהא נכרת לתוך המים שלא אבל לתוך כוס אחד איכא למימר כל חזא שתיא מים דלאו דידה לאו מחיקה נכרת היא חור וחלקן דרי מים של כל אחת ניכרין מן אמרינן ביריה וכו' הרי הוברו מימיה אי דילמא אין ביריה כלומר בירית מים בשעת מחיקה בעינו אבל על תערובת דיו של כתב המגילה לא קפדינן שחרי בשעת מחיקה בטל הכתב ולא תלי מילתא אלא במחיקה לתוך מים מהוברין לצריכה וקא מבעיא ליה אי מאי לא בדקי לה משום דלא נמחקת כהלכתה אי משום דטוהרה היא: בעי רבא השקה בסיב מהו. ליכא למיפשט מהא דאמר רבא בפרק ערבי פסחים (פסחים דף קט"ו) כרכן בסיב אף ידי מצה לא יצא אלמא אין דרך אכילה בכך דהתם מפסיק הסיב בין המצה ובין בית הכליעה אבל הכא דלא מפסיק קא מבעיא ליה: על מה היא אומרת אמן אמן. בפרק שליש

כתבה על שני דפין פסולה. מקשים לפירוש רש"י (שפי') בדפין של ס"ה מפרק בתרא דגטין (דף ס"ה) דתנן שיר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה כשור ולא חשיב ליה שני ספרים כיון דמערורה כדאמר' בפרק שני דגטין (דף כ"ג) אהא הרי זה גיטך וחזירי שלי אינה מגורשת וכו' בעי רב פפא בין שיטה לשנייה בין תיבה לחיבה מהו וקפדינן ותיפוק ליה ממשום דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים לא צריכא דמערורה ובהקמץ רבה (מנחות דף ל"ה) גבי מוזהב אמר נמי אמר רב יהודה אמר שמואל כתבה על שני דפין פסולה מיתבי כתבה על שני דפין והניח בשני סיפין פסולה הא בסף אחד כשירה ראויה לשני סיפין קא אמר אלמא דשני דפין דקאמר שמואל בנחתבין זה מזה קאמר שאין מעורין להכי מפרש נמי הכא שני דפין שאינן מעורין ופירש ר"י הא דאמר נמי ב' ראויה ב"ד (ד"ה דף ס"ה) אפי' לרבנן דאמרין קרן פרה פסול כיון דאית בה גילדי בשנים ושלש שופרות דמי ואע"י דמחברי התם נמי דרכו להוסיף בכל שני גלד אחד דהרי הוא כמביא משופר אחד ומעבוק לזה כדנתן דיבך שבירי שופרות פסול מפני שמתחללו לא היתה ברייתן בבת אחת וניכר התוספת ולא מהני חיבורו ודומה כאילו גט שכתבו ב' דפין ותפרין יחד דפסול דאהא דוקא כשכתב חצי מגילת סוטה על דף זה וחציה על דף אחד אמרינן דחשיב שני ספרים והיה אם כתב פרי שתי מגילות ומחקן לתוך כוס אחד וכן גבי גט אם נתן לה שני גיטין אע"י דכל חד חד שלם הוא וספר אחד בפני עצמו פסולין ולא מיגרשא בתרייהו משום שנים או שלשה ספרים כדאמרין ב' שור שנגח (נ"ק דף ס"ה) כופר אחד אמר רחמנא ולא שנים או שלשה כופרין ובפרק לולב הגזול (פסוק דף ס"ה) ליקנטו תרתי תלת פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים או שלשה פירות ואין להקשות מאי שנא משנתן שופר בתוך שופר אם קול פנימי שנוע יצא ולא חשיב ליה כשני שופרות דהתם בשמיעה תליא מילתא והוא לא שמע אלא קול הפנימי:

חזר וחלקן מהו יש ביריה או אין ביריה. האי לא דמי לביריה דמדלח מן הבור פלוגתא דר' אליעזר ב"ר רובנן בשור שנגח (נ"ק דף נ"א) דהתם לא הוכר חלקו של אחד מהן לעולם אבל הכא הוכר הכתב ונתערב וכן בריה משני לוגין שאני עתיד להפריש דמיית ב' מרובה (ס"ק דף ס"ט) נמי לא הוכר המעשר מעולם וכן כלולו ביריות דמיית ב' כל הגט (גטין דף ס"ה) אבל דמי לביריה דמיית בבבל מערבין (מסין דף ס"ה) שתי נשים שלקחו קנינן בעירוב או שנתנו דמי קנינן לבדן איזה שירצה יקריב חטאת ואי זה שירצה יקריב עולה אע"י דהוכרו מתחילה דמי כל אחת לא אמרי' זו מתכפרת במה שנקח מדמי חבירתה או שתי קנין של אחת יקריב כולן לעולה ושל חבירתה לחטאת אי' איכא דאמר' ביריה ואע"י דרזי ליה התם כשהנתנו מיהו חזינו דקא מייתי לה אשאר ביריות אלמא דליכא לאיפלוגי בין ביריה שהוכרה מתחילה לשאר ביריות וכן ב' הוציאו לו (וי"מ דף ס"ה) דמיית מתני' ר' יהודה אומר לא היו מביאין שופרות לקנין חובה מפני התערבות ומסיק משום תערובות דמי חטאת שנתנו בעליה וקא פריי ונברו ר' וזוי ונשדי במיא והך ליתשור ר' יהודה לית ליה ביריה מנלן ומיית היהא דהולוק יין מבין הכותים ומסיק מדתני איז אלמא דמדמי ביריה דאם בא חכם למורח אע"י לריכא היכרא מעיקרא לביריה דארבעה וזוי דהוכר מעיקרא אי' רבא מאי קא מבעיא ליה דלא פשטי מהני ומהא נמי דתנן ב' תריר דמס' מעילה וק' (ל"א) פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש כיון שהוציא הראשונה מעל דברי ר"ע וחב"א עד שיוציא את כל הכיס אלמא לר"ע אית ליה ביריה כי האי גזנא דאמר בפרוטה הראשונה הובר הדבר שפרוטה ראשונה שעלתה בידו היא היתה של הקדש שנפלה מיהא לא איתבריה לן התם במאי פליגי ומהא נמי ליכא למפשט דמיית בבכורות פרק הולוק בהמה (דף כ"ג) סאה תרומה טמאה שנפלה ל' חולין ר"א אומר תירום ותירקב שאני אמר היא סאה שנעלה היא סאה שנפלה ד"נ נימא שהדקח של לאה יגיע ללאה דהתם מקילינן בדרבנן דמדאורייתא חד תרי בטל וריב"א חקשה ב' הוציאו לו (וי"מ דף ס"ה) אהא ונברו ר' וזוי דתניא בתוספתא דמעילה (פ"ה) גור שהפריש מעות ואמר אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי ונתערבו הרי לוקח בהן ג' בהמות בין ממוקם אחד בין משלשה מקומות מחלל דמי חטאת וכו' ודוקא בבי האי גזנא שרי אבל ליקח שליש המעות וליקח בהן בהמה לחטאת ונימא הובר הדין חטאת לא אמרי' מיהו מכל דני הוה מכל דני הוה מצי רבא למפשט ועוד תימא אי אית לן למימר ביריה כי האי גזנא אם כן כל התערבות שבעלה חזרו ויחלק משום ביריה ועוד אמאי לא פשטי ליה מפרק קמא דראש השנה (דף כ"ג) דקיימא לן דשי בילה לשמן ויין נמצא דאין ביריה דבר לב ובהרס התערבות (מסין דף כ"ג) מיית ליה פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן צלוחית של חטאת שנפל לתוך (לחובה) מים וכו' ונראה דהכא קא מבעיא ליה מן אמרינן לא קפיד קרא אלא אמוחיה מן המגילה שתהא נכרת לתוך המים שלא אבל לתוך כוס אחד איכא למימר כל חזא שתיא מים דלאו דידה לאו מחיקה נכרת היא חור וחלקן דרי מים של כל אחת ניכרין מן אמרינן ביריה וכו' הרי הוברו מימיה אי דילמא אין ביריה כלומר בירית מים בשעת מחיקה בעינו אבל על תערובת דיו של כתב המגילה לא קפדינן שחרי בשעת מחיקה בטל הכתב ולא תלי מילתא אלא במחיקה לתוך מים מהוברין לצריכה וקא מבעיא ליה אי מאי לא בדקי לה משום דלא נמחקת כהלכתה אי משום דטוהרה היא: בעי רבא השקה בסיב מהו. ליכא למיפשט מהא דאמר רבא בפרק ערבי פסחים (פסחים דף קט"ו) כרכן בסיב אף ידי מצה לא יצא אלמא אין דרך אכילה בכך דהתם מפסיק הסיב בין המצה ובין בית הכליעה אבל הכא דלא מפסיק קא מבעיא ליה: על מה היא אומרת אמן אמן. בפרק שליש

דמסכת שבועות (דף ט"ז) כל העונה אמן כאילו מוציא שבועה מפיו ובפרק שבועת העדות (דף ס"ה) אמן שו בו בקלה יש בו שבועה ויש בו האמנת דהריס:

אמן

סוטה. פרק שני – היה מביא דף יח עמוד ב

תוספות

אמן שלא אטמו. ירושלמי לא שחיה ר"מ אומר המים בודקין אותה מעבשין אלא המים פקדים בה לשחטמא המים בודקין אותה למפרע: **שומרת** יבם שזינתה אסורה ליבמה. פי' אפי' לרבנן דאמרי קדושין תופסין בחיובי לאוין ופליגי ארד"ע הבא מודו בדמאז בראשית רבה (בבבא קט"ז) דכתיבי בה לא תהיה אשת ממת החוצה לא יזיר או לא תהא בה הויה לזר אלא ממוס דקרא ממוס לא ממוס לא כעברה דלא

תפסי' בה קידושין משום דאגידא ביה הויא 1
בארסותו שזינתה 2
אמר 3
במערכא לית דילכתא כרב המנונא. 4
בסוף פ"ק דסנהדרין (דף ק"ה) מפרש 5
דאמר במערכא היינו רבי ירמיה ונראה א"ע 6
דפסיק דלית הילכתא כרב המנונא דילכתא 7
כוותיה דאמר בהאשה רבה (יבמות דף ק"ג) דרב 8
סבירא ליה דאין קידושין תופסין ביבמה ושמאל 9
מספקא ליה ואמר בעניותינו צריכה גט ופסיק 10
אמימר כשמואל ורב גידל אמר רב חייא בר יוסף 11
אמר רב ישיאשין שי בה בנות דרב המנונא וכן ר' 12
יוחנן ור' ינאי סבירא להו חכם דאין קידושין 13
תופסין ביבמה ופשיט לה ר' יוחנן ממתני דלאר 14
שיחלוץ לך בימך וא"ל רבי ינאי אי לאו דרלאי 15
לך חספא מי משכבת מרגיאת חותיה וא"ל ר"ל 16
לר"י אי לא דקלסק גברא רבה היא מתני' ד"ע 17
היא ומיהו ר"ל לא פליג אדר' יוחנן דהא מוקי 18
התם באותו הפרק (דף ק"ה) הא דקתני ומה במקום 19
שכב על האיסור כל נאסר האוסר משומרת כי 20
וכרב המנונא ורב המנונא דהיא אמר ובישליה 21
החולץ (ספ דף ק"ה) אמרנן נמי אביי מספקא ליה אי 22
כרב אי כשמואל ובפ' הוורק בגיטין (דף פ') פליגי 23
לישני דגמרא אי מתני' הוה תיובתא לרב המנונא 24
אי הוה סייעיה והתם מצי למידיח סייעיה כי 25
הבא לאוקמינה מתניתין כר"ע א"ל דדחי לה 26
אפילו מילשנא דמתני' גופיה בירושלמי מפרש דהך 27
קילס רבי ינאי רבי יוחנן שקרא עליו חולים זרב 28
מכיס בני אל יליו מעיניך חכם בני ושמה לבי תן 29
לחכם ויחכם עוד ישמע חכם ויוסף לקח א"ל ר"ל 30
בתר כל אלו פסוקי קלוסיה יכול הוא פתר ליה 31
כ"רע ותו דחי להו התם ותיבניה מה איכפת לו 32
ממזר בני קיני הותרה אמרה וקנא את אשתו 33
אפילו מוקצא אשתו ולפום משקב דהתם משמע 34
ודלית דילכתא כרב המנונא דרב גרס התם 35
שומרת יבם שזינתה ר"א אמר מותרת לביתה ר' 36
יהושע בן לוי אמר אסורה לביתה א"ר ינאי 37
שומרת יבם שזינתה מותרת לביתה ותני כן 38
ונעלמה מעיני אישה לא מעיני יבמה רבי יעקב בן 39
אבדי בשם ר' אבהו מעשה היה וכתנת היתה 40
והותרה לביתה א"ר יוסי בר בון פא לא מכותא אי 41
בה לפי הירושלמי משמע דפליג רבי ינאי ארבי 42
ינאי הא דאמר בהאשה רבה א"ר ינאי בחבורה 43
נגנו וגמרו אין קידושין תופסין ביבמה גרס' הכי 44
בירושלמי א"ר שמואל לא כן א"ר ינאי נגנו 45
שלשים וכמה זקנים מגין שאין קידושין תופסין וכו'; 46
שיתנה ארם על גירושא האחרונים 47
ירושלמי א"ר ינאי פשיטא שארם מוחל

על קינוי גירש כמי שמוחל הדין עבידא קינא לה
וגירשה החזירה ונסתרה אי תימא גירש כמי שמוחל צריך לקנאות לה פעם שניה אי תימא
גירש כמי שלא מוחל אין צריך לקנאות לה פעם שניה אבל אם קינא לה ונסתרה וידע בה
וגירשה והחזירה ונסתרה שנתה ולא בדקו אותה הנמים טעורה היא ואז מאחר שאין הנמים
בודקים את האשה טעמה היא ואסורה לביתה: **אין** האשה שותה ושונה. ירושלמי בורכמי
בפ"ק דקידושין (נ"ח ק"ה) דמוקמינן הנתן אדקנתי בגבייתו כיון שנמכר פעם אחת שוב אי אהר
שנמכר פעם אחת וכו' מתוספת רב: **ורבנן** בראי הכותבי תורת. וא"ת אי דרשמינן ליה א
דהתם מיירי קודם ששתתה קינא לה מפלוני ונסתרה וקינא לה מפלוני ונסתרה וכן תשינו
תורת לשותה ושונה שחזר וקינא לה לאחר שתיה ונסר

וְשׁוּמְרַת יָבֵם וּבְנוּסָה. אֲמֵן שְׁלֹא נִטְמָאתִי, וְאֵם
נִטְמָאתִי יְבֹאוּ בִּי. ר' מֵאִיר אָמַר: אֲמֵן שְׁלֹא נִטְמָאתִי
אֲמֵן שְׁלֹא אֶטְמָא. הֵפֵל שְׁוִין שְׁאִין מִתְּנָה עִמָּה לֹא
עַל קֹדֶם שְׁתַּתְּאָרֶם וְלֹא עַל אַחֵר שְׁתַּתְּגַּרְשׁ. נִסְתֵּרָה
לְאַחֵר וְנִטְמָאת, וְאַחֵר בְּךָ הַחַיִּיזָה, לֹא הִיָּה מִתְּנָה
עִמָּה. זֶה הִפְלֵל: כֹּל שֶׁתִּבְעַל וְלֹא הִתְּנָה אֶסְוֶרָה לוֹ
לֹא הִיָּה מִתְּנָה עִמָּה: גַּמ' אָמַר רַב הַמְנוּנָא: שׁוּמְרַת
יָבֵם שְׁזִנְתָהּ אֶסְוֶרָה לִבְיָמָה. מִמָּוֵי? מִדְּקִתְנִי "שׁוּמְרַת
יָבֵם וּבְנוּסָה". אִי אִמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא אֶסְוֶרָה, מִשּׁוּם הָכִי
מִתְּנָה בַּהֲדָה, אֵלֶּא אִי אִמְרַת לֹא אֶסְוֶרָה, הִכִּי מִתְּנָה
בַּהֲדָה? וְהִתְּנָה, זֶה הִפְלֵל: כֹּל שְׁאִילוֹ תִּיבְעַל וְלֹא תִּתָּה
אֶסְוֶרָה לוֹ לֹא הִיָּה מִתְּנָה עִמָּה? אִמְרִי בְּמַעְרָבָא: לִית
הִילְכָתָא בְּרַב הַמְנוּנָא. אֵלֶּא הָא דְקִתְנִי "שׁוּמְרַת יָבֵם
וּבְנוּסָה" הָא מִנִּי ר' עֲקִיבָא הִיא, דְאָמַר: אִין קְדִישִׁין
תּוֹפְסִין בְּחִיבֵי לֵאוּן, וּמִשּׁוּי לֵה כִּי עֲרוּה. בְּעִי ר' יִרְמְיָה:
מָהוּ שְׁתִּתְּנָה אָדָם עַל נִישׁוּאִין הֶרֶאשׁוּנִים? עַל נִישׁוּאִי
אֲחִיו מָהוּ? תָּא שְׁמַע זֶה הִפְלֵל, כֹּל שֶׁתִּיבְעַל וְלֹא
תִּתָּה אֶסְוֶרָה לוֹ לֹא הִיָּה מִתְּנָה עִמָּה. הָא אֶסְוֶרָה הָכִי
נָמִי דִּמְתְּנָה, שְׁמַע מִיָּהָ ר' מֵאִיר אָמַר: אֲמֵן שְׁלֹא
נִטְמָאתִי וְכו': תִּנְיָא לֹא בְּשִׁאֲמֵר ר' מֵאִיר אֲמֵן שְׁלֹא
אֶטְמָא, שְׁאֵם תִּטְמָא מִים בּוֹדְקִין אוֹתָהּ מַעֲכָשׁוּי, אֵלֶּא
לְכַשְׁתִּטְמָא מִים מַעְרָעְרֵין אוֹתָהּ וּבּוֹדְקִין אוֹתָהּ. בְּעִי
רַב אִשִּׁי: מָהוּ שְׁתִּתְּנָה אָדָם עַל נִישׁוּאִין הֶאֱחָרוּנִים?
הִשְׁתָּא מִיָּהָ לֹא אֶסְוֶרָה לִיה, אוּ דִילְמָא וִימְנִין דִּמְגַרֵּשׁ
לָהּ וְהָדָר מְהָדָר לָהּ? תָּא שְׁמַע הֵפֵל שְׁוִין שְׁאִין שְׁלֹא הִיָּה
מִתְּנָה עִמָּה לֹא עַל קֹדֶם שְׁתַּתְּאָרֶם, וְלֹא עַל אַחֵר
שְׁתַּתְּגַּרְשׁ. נִסְתֵּרָה לְאַחֵר וְנִטְמָאת וְאַחֵר בְּךָ הַחַיִּיזָה לֹא
הִיָּה מִתְּנָה, הָא הַחַיִּיזָה וְתִיטְמָא הָכִי נָמִי דִּמְתִּנִי, שְׁמַע
מִיָּהָ. תְּנִי רַבְּנִי: "זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאָה" מִלְּפִד שְׁהֵאֲשָׁה
שׁוֹתָהּ וְשׁוֹנָה, ר' הִיָּדָה אָמַר "זֹאת" שְׁאִין הֵאֲשָׁה שׁוֹתָהּ
וְשׁוֹנָה. אָמַר ר' הִיָּדָה: מַעֲשֶׂה וְהַעֲדִי לִפְנֵינוּ נַחוּנְיָא
חֹפֵר שִׁחִין שְׁהֵאֲשָׁה שׁוֹתָהּ וְשׁוֹנָה, וְקִיבְלֵנוּ עֲדוּתוֹ
בְּשֵׁנֵי אֲנָשִׁים, אָבֵל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד. וְחֻכְמִים אָמְרִים:
אִין הֵאֲשָׁה שׁוֹתָהּ וְשׁוֹנָה, בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד בֵּין בְּשֵׁנֵי
אֲנָשִׁים. וְתָנָא קָמָא נָמִי הִכְּתִיב "זֹאת"? וְרַבְּנִי בְּתֵרָאִי
נָמִי הָא כְּתִיב "תּוֹרַת"? אָמַר רַבָּא: בְּאִישׁ אֶחָד וּבִעֵל
אֶחָד דְּכֻלֵּי עֲלָמָא לֹא פְּלִיגִי דְאִין הֵאֲשָׁה שׁוֹתָהּ וְשׁוֹנָה,

חופר שיחיו. להכניס מים לעלוי הקנה
שהשקה ונשאת לאחר הקנה זה היה
עם טהרה והוא או מאחר שאין המים
ההאשה שותה ושונה. ירושלמי בורכמית תוכיח ששתתה ושינתה ושילשה לפני
בתו כיון שנמכר פעם אחת שוב אי אתה רשאי למוכרו בשני בני אדם אבל באדם
הכחיב מפרט. וא"ת דרשנין ליה בפ"ב דבריות (טז ע"ב) שאת מביא קרבן א
לקנה לא מפלוני ונסתרה וכן פעמים הרבה משקה בפעם אחת על כולו ומביא קרבן
עונה שחור קנה לא לאחר שתיה ונסתרה שחורת ושתה שנית: **הרין עליו**

בְּכֶסֶד וְקָדָא לֹה וְנִסְתָּרָהּ. מְגִלְגַל עֲלֶיהָ שְׂבוּעָה שְׁלֹא
בָּם מִצְדָּה וְנִמְתְּנָת לִבָּם שִׁיבְכֻמָּהּ. כְּמוֹ וְאִבּוֹ שְׁמֹר
אֲתוֹ וְלֹאֵת יְדֵי אִמּוֹ שִׁלָּא נִמְסָתָא. הִיטוּ קִבְלָת שְׂבוּעָה
בְּדֶרֶךְ שֶׁהִשְׁבִּיעָהּ, כְּדָמָר לַעֲלִיל בְּגִמְרָא מִשְׁבִּיעֵי
עֲלֶיהָ שְׁלֹא נִסְתָּמָא וְאִם נִסְתָּמָא עֲלֵיהָ בִּיק, וְהִיטוּ
פִּירוּשָׁהּ שְׁלֹא נִסְתָּמָא עֲלֵיהָ שְׂבוּעָה אֲתוֹ דְּבִרְתָּנָא
בְּרִישָׁא: אִמּוֹ שִׁלָּא אִמְסָא. שְׁאֵם תִּסְמָא לֵאחֲרֵי וְזִמְן
מִיָּם מִעֲרֵרִין אוֹתָהּ לֵאחֲרֵי שִׁתְּשָׁמָא. בְּרִתָּנָא
בְּכִי־יִתָּא בְּגִמְרָא: וְלֹא עַל אֲחֵר שִׁתְּגִירֵשׁ בִּי.
וְאִפְלוּ לִרְמֵי דְאִמְרֵי מִתְּנָה עַל הַעֲתִיד: וְנִסְתָּמָא.
בְּגִירוּשִׁיָּהּ. דְּהֵינָה נִבְרַת עֲלִי וְלִחוּד לֹא אֵלָּא
אִיב כְּשֶׁלָּה אֲרִישׁוֹן אֲרִישׁוֹן שֶׁלָּה לְשׁוֹב קִלְחָתָהּ
אֲחֵר קְדוּשִׁין וְנִשְׁוֹאִין כְּחִיב. בְּדִכְתִּיב וְהִיטָה לֵאשִׁי
אֲחֵר וְשִׁנְאָה הָאִישׁ הָאֲרִיזוֹן נִמְי' שִׁנְיָתָה. כְּשֶׁהִיא
שׁוֹמֵרֶת יָבֵם: אִמְרֵיהּ לִיבָמָה. כְּאִשָּׁה שׁוֹתֶה תִּתָּת
בְּעֵלָה שְׁאִסְרָה לְבַעֲלָהּ: מִדְּקִרְיָנָה שׁוֹמֵרֶת יָבֵם.
שֶׁמִּשְׁבִּיעָהּ עַל זִנּוּת שְׂבוּעָתָה כְּשֶׁהִיא שׁוֹמֵרֶת יָבֵם:
אִי אִמְרֵת יָבֵם: וְהֵינָה נִבְרַת קְדוּשִׁין עֲלִיהָ שְׁמוּם יָבֵם
מִתְּנָה עִי גִלְגּוֹל אֵף עַל אוֹתוֹ וְזוֹת. אֵלָּא אִי
אִמְרֵת בִּי: אִין קְדוּשִׁין וְיִסְכִּין. לֵאשָׁה הָאִסְרָה
עַל הַמְקִדָּשָׁה בִּלְאֹד. וְרַבֵּן פִּלְגִי עֲלֶיהָ וְאָמְרִי,
כְּחִיבִי בְּרִיתָא וְלֹא תִפְסִי אֶבֶל כְּחִיבִי לֵארוֹן
תִּפְסִי, אִמְרֵת לִרְעִי מִשּׁוּי חִיבִי לֵארוֹן מִמְרוֹת
לַעֲזֹן אִסְרִירָם כְּחִיבִי בְּרִיתָה שְׁוֹקֵלָה מְמוֹר.
וְלִבִּי לֵאסוֹר עַל בְּעֵלָה מִמִּי בִי הִיבִי וְהִבָּה עַל
אִשֶּׁת אִישׁ שֶׁהִיא בְּכֶרֶת אִסְרָה עַל בְּעֵלָה בִּן הָבָא
עַל שׁוֹמֵרֶת יָבֵם נִמְי' שֶׁהִיא עֲלִי בִלָּא תִּתְּנָה אִשֶּׁת
הַבֹּת הַרְצִינָה לֵאשׁ וְךָ (וְקִיסֵי כֵ) אִסְרָה עַל יָבֵמָה
וְיִשּׁוּי לָהּ. לְחִיבִי לֵארוֹן: בִּי עֲרוּהּ. דְּכֶרֶת: נִשְׁוֹאִין
הִרְאִשְׁתָּהּ: בְּזִין פִּירוּשֵׁהּ וְהַחֲזִיקֶיהָ וְקָדָא לֹה בְּרִיתָה:
[עַל נִשְׁוֹאִי אִתִּין]. מִיָּהּ לְגִלְגַל עַל שִׁתְּתָת אֲתוּהּ.
דְּהֵא דִתְנֵן בְּמִנְיָי' אֲרוּסָה וְנִשְׁוֹאָה שׁוֹמֵרֶת יָבֵם
וְכִנְסָה לֹא בְּחִדָּא אֲתָתָהּ קָאִי שִׁשְׁקָהָ יָבֵם
וְשִׁבְעָה עַל הָאִרְסוֹן וְנִשְׁוֹאִין שֶׁל אֲתוּהּ, אֵלָּא
מִלִּי מִלִּי קִתְּנִי, אִם הִבְעַל מִשְׁקָה מִתְּנָה עֲמֹה עַל
אֲרוּסָה וְנִשְׁוֹאָה, אִם הִיבָם כְּשֶׁהִיא שׁוֹמֵרֶת מִתְּנָה
עֲמֹה שׁוֹמֵרֶת יָבֵם וְכִנְסָהָ עַל אִסְרָה הִבִּי נִמְי'
דִּסְתָּנָה. וְזִן נִבְרַת עֲלִי בִּנְוֹת נִשְׁוֹאִין הִרְאִשְׁתִּים
לְעוֹלָם וְכֵן בִּנְוֹת נִשְׁוֹאִי אֲחִיו, כְּדָמָר בְּפִי' (שְׁלִי
דָּה כֵ) אִם וְזִן חֲלִיצָה וְלֹא מִיִּתְּכִיבָתָה לֹא בְּשִׁאֲסָר
ר"מ אִמּוֹ שִׁלָּא אִמְסָא. עֲלָתָה עַל דִּעְזוֹ שֶׁתִּבְדִּיק
כְּכִישׁוּ עַל הַעֲתִיד: מִעֲרֵרִין אוֹתָהּ. חֲזוּרִין לֹא
לְחֹר וְעֵרָה כְּאִם וְהִתְנַן עִי' מִשְׁקָה רִיזָּה
בְּעוֹשָׁה עֵרָה, וְהֹאֵל שֶׁזֶּכֶר וְזָקֵת שָׁבֵר יַעֲרִידָה
(שְׁמֵיטָה טו): עַל נִשְׁוֹאִין אֲחֵרִיזִים. לִרְמֵי דְאִמְרֵי מִתְּנָה
עַל הַעֲתִיד מִזֵּו שִׁתְּנָה עֲמֹה מְגִלְגַל שְׂבוּעָה
שֶׁלֹּא תִסְמָא אִם יִנְרָשָׁה וְחֲזוּרֶיהָ וְתִסְמָא: וְאִחֵר
כִּךְ יִחְזוּרֶיהָ. טַעְמָא דְּתִסְמָא בִּימִי גִרְשִׁיָּה קָדָא
מִתְּסָרָא עֲלֶיהָ, לֹא תִסְמָא לֵאחֲרֵי חֲזוּרָה הִבִּי נִמְי'
דְּמִנְיָה עֲבִישׁ: תִּרְחִי תִרְחִי. תִּרְחִי אֲתוֹ, תִּרְחִי אֲתוֹ לְכָל
הַקְּנָאוֹת, שֶׁבְּכָל יַעֲשֶׂה לָהּ בְּחִזְרָה הִזָּאת רַבִּי
יְהוּדָה אֹמֵר זֹאת. מִיעֲשָׂא הוּא, זֹאת וְלֹא אֲחֵרֶת
בְּשִׁדּוֹת וְדִכְרִימִים: בְּשִׁנִּי אֲנִישִׁים. אִם שִׁתְּ בְּעֵלָה הִיא
נִסְתָּרָה, וְקִבְלוּ עֲדוּתוֹ שֶׁל נִחוּגִיא וְחִזְרָה שְׁנִי,
דְּרַבִּי

קבלנו מעיה ואבטליון: עדותו בשני אנשים. צ"ע
חד נמבר ונשנה ולפירוש רש"י התם נחא שפיר כיון
א פאילו אם קנא לאשתו על ידי אנשים הרבה וי"ל
האחת על כולן ונפקא לן מקנאות אבל הכא דרשינן
היה מביא

ביאורים למסכת סוטה דף יח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

הראשונים - אדם שגירש את אשתו ואחר כך החזירה, וקינא לה
ונסתרה בנישואין שניים, האם יכול לגלגל עליה שבועה שלא זינתה
תחתיו בנישואין הראשונים, וכן הסתפק, לגבי יבם שייבם את
היבמה וקינא לה ונסתרה, על נישואי אחיו מהו - האם יכול לגלגל
עליה שבועה שלא זינתה כשהיתה נשואה לאחיו שמת, מביאה
הגמרא ראייה לפשוט הספק, תא שמע, שנינו במשנתנו, זה
הכלל, כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה
- על זנות שאינה נאסרת מחמתה על הבעל, אינו יכול לגלגל
ולהשביעה, ויש לדייק, שרק על זנות שאינה נאסרת מחמתה אינו
משביעה, תא אסירה - אך על זנות שנאסרת מחמתה על הבעל,
הכי נמי דמתנה ומגלגל עליה כן, שמע מינה - ואם כן יש לפשוט
ספקות אלו, שהרי אם זינתה תחתיו בנישואין הראשונים נאסרת
עליו מחמת זה לעולם, וכן אם זינתה כשהיתה נשואה לאחיו נאסרת
להתיבם לו מחמת זה, לפיכך יכול לגלגל שבועה על בעילות אלו,
שזן בעילות שאסורות.
שנינו במשנה, רבי מאיר אומר אמן שלא נטמאתי וכו', תנא
מבאר הברייתא כוונת רבי מאיר, לא בשאמר רבי מאיר - מה
שאמר רבי מאיר שאומרת גם אמן שלא נטמאת - שנשבעת שלא
תזנה בעתיד, לא עלה על דעתו לומר שאם בעתיד תטמא, היום
בודקין אותה מעכשיו, אלא כך היא כוונתו, לכתחילה - אם
בעתיד תעבור על שבועתה ותזנה, היום ששתתה כשהביאה על
מה שנסתרה מערערי אותה - יחזרו לה לתוך גרונה, ובודקין
אותה - ויבררו שזינתה.
כענין - הסתפק רב אשי, לדעת רבי מאיר הסובר שנשבעת גם שלא
תזנה בעתיד, מהו שיתנה אדם על נישואין האחרונים - האם יכול
להשביעה גם שאם יגרשנה ויחזור וישאנה, שלא תזנה תחתיו בזמן
הנישואין השניים. מבאר הגמרא את צדדי הספק, האם משביעה
רק שלא תזנה תחתיו בנישואין אלו, כיון שאם תזנה נמצא שאסורה
עליו תוך כדי הנישואין, אך באופן זה, כיון שהשתא - בזמן
הנישואין הראשונים, מיהא לא אסירה ליה - אף אם תזנה בזמן
הנישואין השניים, לא נאסרה עליו לזמן הנישואין הראשונים, אינו
יכול בעת לגלגל עליה שבועה זו. או דילמא, כיון שזימנין דמגרש
לה ויחזור בה, אף שלא תיאסר בנישואין אלו, אך כיון שסוף
סוף תיאסר עליו בזנות זו, יכול לגלגל עליה שבועה על כך. מביאה
הגמרא ראייה לפשוט הספק, תא שמע, שנינו במשנתנו, הכל שזין
שלא היה מתנה עמה לא על זנות שהיתה קודם שיתאמר, ולא
על זנות שתהיה לאחר שיתגרש ממנו, ולכן אף אם בזמן שהיתה
גרשה נסתרה לאחר ונטמאת - זינתה עם אחר, ואחר כך
החזירה בעלה הראשון, אינו נחשב שעברה על השבועה, כיון שלא
היה מתנה עמה - לא השביע אותה על זמן זה. ויש לדייק, שרק
על זנות בזמן שהיא עדיין גרושה אינו משביעה, תא יחזירה
ויתטמא - אך אם תזנה לאחר שיחזירה שוב, הדין נמי דמתני -
יכול לגלגל עליה שבועה על כך, שמע מינה - מוכח כהצד השני
של הספק, שלדעת רבי מאיר מגלגל עליה גם שבועה זו.
הברייתא דנה כמה פעמים אם קינא הבעל לאשתו ונסתרה בודקים
אותה במים המאריים. תנא רבנן, נאמר במקרא בפרשת סוטה, "ואת
תורת הקנאות", ו'תורת' ריבוי הוא, ומשמעו שבכל הקנאות שיקנא
לאשתו יעשה לה כתורה הזאת, ריבוי זה מלמד, שהאשה שותה
ושונה על כל פעם שיקנא לה בעלה והיא נסתרה. רבי יהודה חולק
ואומר, מהמילה 'ואת', ממעטים, ולומדים שאין האשה שותה
ושונה - שאין משקים אשה סוטה אלא פעם אחת, ואף אם שוב קינא
לה בעלה ונסתרה - אין משקים אותה. אמר רבי יהודה, מעשה
והעיד לפנינו נחוניא חופר שיחין, שהאשה שותה ושונה פעם
שניה, וקיבלנו עדותו לנהוג כן, בשני אנשים - שאם שתה פעם
אחת, ומת בעלה ונשאת לאחר, וגם השני קינא לה ונסתרה, משקים

ושומרת יבם וכוונתה - אם נישואיה של אשה זו בתורת ייבום הם,
שמת אחיו ללא בנים וייבמה זה, וקינא לה ונסתרה תחתיו, מגלגל
עליה גם שבועה שלא זינתה כשהיתה שומרת יבם, כלומר בזמן
שהמתנה לייבום. חולק המשנה למה שאמרה בתחילה, שאומרת
הסוטה אמן על האלה אמן על השבועה, ומפרשת, שאמן על
השבועה פירושו שאומרת אמן שלא נטמאתי - מקבלת עליה את
השבועה שלא זינתה, ואמן על האלה היינו, ואם נטמאתי יבואו
כי - מקבלת על עצמה שאם זינתה יבואו עליה הקללות האמורות
במקרא. רבי מאיר חולק ואומר, שמלבד שאומרת אמן שלא
נטמאתי - שנשבעת שלא זינתה תחתיו בעבר, אומרת גם אמן
שלא נטמאתי - מגלגלים עליה שבועה שלא תזנה תחתיו גם להבא,
ואם תזנה להבא, המים ששותה עכשיו יפגעו בה לאחר שתזנה.
ומבאר המשנה, שהכל שזין - רבי מאיר וחכמים שנחלקו האם
מגלגלים עליה שבועה שלא תזנה להבא, מודים שאין מתנה עמה
- אין מגלגלים עליה שתשבע, לא על כך שלא זינתה קודם
שיתגרש לו. ולא על כך שלא תזנה לאחר שיתגרש ממנו.
כלומר, שעל כך שאם לאחר שהתגרשה נסתרה לאחר ונטמאת -
זינתה עם אחר, ואחר כך החזירה בעלה הראשון, לא היה מתנה
עמה - לא השביע אותה, משום שאף אם תזנה בעודה גרושה, אינה
נאסרת לחזור אליו. ומבאר המשנה שאינה נשבעת על זמנים אלו,
משום שזה הכלל, אין משביעים אותה אלא על כך שלא זינתה זנות
שנאסרה בה על בעלה, אך כל שתיבעל ולא היה אסורה לו -
על זנות שלא נאסרת בה על בעלה, כגון אם זינתה קודם
שהתארסה לו, לא היה מתנה עמה ומגלגל עליה שבועתה.
גמרא. אמר רב המנונא, שומרת יבם שזינתה בעודה שומרת יבם,
אסורה ליבמה - נאסרת להתיבם ליבם, אלא יחלוץ לה. שואלת
הגמרא מפיא למדו שנאסרת עליו, ומשיבה, יש להוכיח כן
ממשנתנו, מדקדקנו שומרת יבם וכוונתה - שאם יבם את אשת אחיו
וקינא לה ונסתרה לאחר הייבום, מגלגל עליה שבועה שלא זינתה
בעודה שומרת יבם, אי אסירה בשלמא - אם נאמר שאם זינתה
בעודה שומרת יבם, אסירה - נאסרת להתיבם ליבם, כרב המנונא,
משום הכי מתנה בה - מוכן הדבר שמגלגל עליה שבועה זו.
אלא אי אסירה שאף אם זינתה בעודה שומרת יבם, לא אסירה -
אינה נאסרת בכך על היבם, הדין מתנה בה - היאך מגלגל עליה
שבועה שלא זינתה בזמן זה, והתנן - במשנתנו, זה הכלל, כל
שזין התיבעל ולא תהא אסורה לו - על זנות שלא אסרת אותה
על בעלה, לא היה מתנה עמה - לא היה משביעה. אלא מוכח
מהמשנה כרב המנונא, ששומרת יבם שזינתה נאסרת על היבם.
מביאה הגמרא, אמר רב המעריבא - אמרו בארץ ישראל, לית
הילכתא ברב המנונא, אלא שומרת יבם שזינתה מותרת להתיבם.
שואלת הגמרא, ואלא הא דקתני במשנתנו, שומרת יבם וכוונתה
- ומוכח שנאסרת על היבם ולכן יכול לגלגל עליה שלא זינתה
בעודה שומרת יבם. עונה הגמרא, תא מני - התנא של המשנה רבי
עקיבא היא, דאמר אין קידושין תופסין בתייבי לאוין - אדם
שקידש אשה שאסורה עליו באיסור לאו, אין הקידושין חלים, וכן
אם תלד לו הולד ממזר. כלומר, וקשיו לה - שרבי עקיבא מחשיב
אשה שאסורה באיסור לאו, כי ערה - כאשה שאסורה באיסור
כרת. ולשיתנו, כיון ששומרת יבם אסורה לשוק באיסור לאו, אם
עברה על הלאו זינתה, הרי היא כאשת איש שזינתה תחת בעלה
שנאסרת על בעלה, וכמו כן היא נאסרת על היבם, ולכן סבר התנא
שמגלגל עליה שבועה שלא זינתה בזמן זה. אך להלכה לא נפסק
כרבי עקיבא, אלא הדין הוא שקידושין חלים בחייבי לאוין משום
שאינם נחשבים כחייבי כריתות, ולכן שומרת יבם שזינתה אינה
נאסרת על היבם.
כענין - הסתפק רבי ירמיה, מהו שיתנה אדם על נישואין

ביאורים למסכת סוטה דף יט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וּלְמַדוּ כֵּן מִדְּכָתִיב 'וְאֵת' כִּמוּ כֵּן בְּשֵׁנִי אֲנָשִׁים וְשֵׁנִי בּוֹעֲלִין - אשה
שקינא לה בעלה ונסתרה והשקו אותה ומת, ואחר כך נישאה לאחר
והוא קינא לה שלא תיטתר עם אדם אחר, דְּכֹלִי עֲלֵמָא לֹא פְלִיגִי,
ומודים דְּהָאֵשָׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה - שמשקים אותה פעם נוספת, ונלמד
מִדְּכָתִיב 'וְתוֹרַת', ומרבם שפעמים שאשה אחת שותה כמה פעמים.
כִּי פְלִיגִי - התנאים הללו נחלקו בשני אופנים, הראשון, בְּאִישׁ אֶחָד
וְשֵׁנִי בּוֹעֲלִין - שהיתה נשואה לאחד, וקינא לה שני פעמים, בכל
פעם שלא תיטתר עם אדם אחר. והשני, בְּשֵׁנִי אֲנָשִׁים וּבּוֹעֵל אֶחָד
- שקינא לה בעלה ונסתרה והשקו אותה ומת, ואחר כך נישאה
לאחר וגם הוא קינא לה שלא תיטתר עם אותו אדם. שְׁתֵּנָא קָמָא
כְּכֹר, 'וְתוֹרַת' בא לְרַבּוּנֵי בּוֹלְהִי - שאף בשני האופנים הללו משקין
אותה פעם שנייה, ו'וְאֵת' בא לְמַעוּטֵי שאין משקים שני פעמים, רק
באופן של איש אחד ובוֹעֵל אֶחָד. וְרַבָּנִן בְּתֵרָא סְבֵרִי, ש'וְאֵת' בא
לְמַעוּטֵי בּוֹלְהִי - שאף בשני האופנים הללו אין משקין אותה פעם
שנייה, ו'וְתוֹרַת' בא לְרַבּוּנֵי שמשקין פעם שנייה, רק באופן של שְׁנֵי
אֲנָשִׁים וְשֵׁנִי בּוֹעֲלִין. וְרַבִּי יְהוּדָה סִבֵּר, ש'וְאֵת' בא לְמַעוּטֵי תֵרָתִי
אופנים, ו'וְתוֹרַת' בא לְרַבּוּת תֵרָתִי אופנים. ומבאר הגמרא,
ש'וְאֵת' בא לְמַעוּטֵי תֵרָתִי האופנים הללו, הראשון, אִישׁ אֶחָד
וּבּוֹעֵל אֶחָד, והשני, אִישׁ אֶחָד וְשֵׁנִי בּוֹעֲלִין - שבשני אופנים אלו
אין משקין אותה פעם שנייה. ו'וְתוֹרַת' בא לְרַבּוּנֵי תֵרָתִי אופנים
הללו, הראשון, שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּבּוֹעֵל אֶחָד, והשני, שְׁנֵי אֲנָשִׁים וְשֵׁנִי
בּוֹעֲלִין - שבשני אופנים אלו משקין אותה פעם שנייה.

הדרן עלך היה מביא

היה נוטל - פרק שלישי

פרק זה, ממשיך לעסוק בסדרי הנהגות הסוטה בעזרה, ויתבאר בו
ענייני הבאת קרבנה, ועוד עניינים שונים הקשורים לשתיית המים
המרים.
מבשרה. אחר השבעת הסוטה, הָיָה הַבַּעַל נוֹטֵל אֶת מִנְחָתָהּ מִתּוֹךְ
כַּפִּיפָה מִצְרִית - הסל שהייתה מובאת בו מנחת סוטה, וְנוֹתְנָהּ
לְתוֹךְ כְּלִי שֵׁרֶת - כדי לקדשה, וְנוֹתְנָהּ עַל יָדָהּ - של הסוטה כדי
להניף, וְכֵן מֵנִיחַ יָדוֹ מִתַּחְתֶּיהָ - תחת ידי האשה וּמְנִיפָהּ - מוליך
ומביא מעלה ומוריד במזרח, כשידו תחת ידי האשה. הֵנִיף וְהֵנִישׁ
לקרן מערבית דרומית של המזבח, קִמְּץ וְהִקְטִיר את הקומץ על
המזבח, וְהִשְׁאֵר נֶאֱכָל לְכֹהֲנִים. בסדר הדברים היה, שתחילה הָיָה
מִשְׁקָה - את האשה מהמים המרים, וְאַחֲרָיָהּ קָרַב מִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ.
רַבִּי שְׁמַעוֹן חוֹלֵק וְאִמְרָה, שלכתחילה סדר הדברים הוא, שתחילה
מִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, וְאַחֲרָיָהּ קָרַב הָיָה מִשְׁקָה - את האשה מהמים,

המשך ביאור למסכת סוטה ליום עשרים לעומר עמ' א

ולאחר שהיה בקי בדינים ובצורת השמועה, הָרַד אֶתָּה לְקִמְיָה דְרָבִי
עֲקִיבָא, סְבֵר כְּכֹר - ולמד מפיו את סברות הדינים, מפני מה זה
טהור זה טמא, זה אסור וזה מותר, מקורות הדינים ועוד. אֵלָּא
אֶסְרָה אֶתְּכֶרָה - על כך שבבביתא אחת מבואר שרבי ישמעאל
אסר להטיל קנקנתום ובבביתא האחרת נאמר כן על רבי עקיבא,
עדיין קָשְׁיָא. מסיקה הגמרא, קָשְׁיָא.
תֵּנִיָּא, רַבִּי יְהוּדָה אִמְרָה, אִמְרָה הָיָה רַבִּי מֵאִיר, לְכָל - כל כתבי
הקדש מְטִילִין קִנְקָנְתוֹם לְתוֹךְ הַיָּדוֹ

שרבי עקיבא לא אמר לרבי מאיר דבר על הטלת קנקנתום לתוך
הידיו ורק רבי ישמעאל הוא שהעיר לו, ובבביתא השניה מבואר
להיפך. עונה הגמרא על הקושיא הראשונה, בְּשֵׁלָמָא מה שהשינו
שְׁמוֹשׁ אֲשִׁמוֹשׁ - שבבביתא הראשונה מבואר שלמד קודם אצל
רבי עקיבא ובשניה מבואר שלמד קודם אצל רבי ישמעאל לֹא
קָשְׁיָא. שיש לומר, שִׁמְעִיקָרָה - תחילה אֶתָּה לְקִמְיָה דְרָבִי עֲקִיבָא
- ללמוד תורה מפיו, וּבֵינָן דְּלֹא מִצִּי קָם אֵלִיפִיה - לא הצליח
לעמוד על עיקרי הדינים שאמר, אֶתָּה לְקִמְיָה דְרָבִי יִשְׁמַעְאֵל וְנִמְרָ
נִמְרָא - ולמד מפיו את המשניות כצורתן כפי שנמסרו מרבי לרבי.

סוטה. פרק שני - היה מביא דף יט עמוד א

רש"י

תוספות

דרכי יהודה דריש זאת למעוטי שאינה שוטה ושונה על ידי בעל א' אם חזר וקנא לה, ודריש תורת לרבות שוטה פעם שניה על ידי בעל שני, ומדקאמר ר' יהודה דע"י בעל שני חזרת ושוטה, מקלל דלתנא קמא אפלו בעל א' משקה שני פעמים, והיינו דפרבין ותנא קמא דאז כתיב זאת ומאי קא ממעט מניה: דכתיב זאת, ומסתברא דקא מיהת קממעט שלא קנא לה בעל זה פעם אחרת: שני

אנשים ושני בועלים. לאחר שהשקה זה מות ונשאת לאחר וקנא לה מבוטל אחר: דכתיב תורת, והא מיהת אתא לרבויה: ור' יהודה, סבירא ליה וכו' דאחר שרבה הכתוב ומיעט ולא פרש מה רבה ומה מיעט, על דרךך לא מסרן והכתוב אלא לחכמים לפרש לך לפי חכמתם מה רבה ומה מיעט, ומסתברא דרבוניא אשני אנשים קאי ואפלו בבוטל אחד ולא אשני בועלים ובעל אחד, כיון דקנא לה כבר ונמצאת נקיה נראה הדבר שאדם קטן הוא ומתכן להקטיטה, להלך לא שאן מחשד ראשון ולא שאן מאחר:

הדרן עלך היה מביא

היה נוטל את מנחתה הבעל, דקא אמרין דאין מצות דקנה במנחות אלא מקמיצה ואילך, והגשה נמי תחלת קמיצה היא שאין וי קרב למזבח, אבל קדוש כלי וציקה ובליה שטענות שמן כשר בור: ונתנה על ידה, להניח: וכן מצינו דו סתמיה, ובגמרא לוי דתנופה צריכי יד בעלים ויד כהן, ובעלים דמנחת סוטה היא האשה והניח, לקרן מערבית דרומית דתנא (א) בפרק ב' בסדר מנחות וף ע"ש: וכלו והן כתיב במנחת סוטה, תנופה והקריב קמיצה והקטירה: והשאר נאכל. שכל הנקמצות שנינו נאכלין דכתיב תורת בסתם מנחה ונאכל, וזאת תורת המנחה בו עד והתורת ממנה וגו' ואח"כ מקריב, בגמרא פריך דאז קנא ליה והקטיר ומה קריב עוד לאחר הקטירה פלוגתא דרבנן ור' שמעון בגמרא ילפין לה מקראי גמ' לר' אשה דדריה, אמורא הוא ובודורו של ר"א בן פרט וכו', ועוד ה"ה ר' אשה שהיה תנא בר פלוגתא דר' יוחנן בבליה גמרא, והיינו דקאמר לר' אשה דדריה דלא תימא לרבי אשה הוקן, דלאו אורח ארעא למימרא ליה הכי, שגדול וקון ממנה היה: בבעלים קמא לן, לחזירה כתיב ולקח הכהן מיד האשה וגו' משלמים, מתנפת חזק וזקוק ואימורין דשלמים: דיי תביאנה, בבעלים כתיב, וגי תנופה כתיב: מה כאן כהן, בסוטה כתיב כהן בתנופה מנחתה: הא מקריב, קדם השקאה, דקתני קמין והקטיר והדר תניא היה משקה: הכי קאמר בו, דא

דתנא רישא והיו והגיש קמין והקטיר לא דקא קדם השקאה נקט ולא איירי בהשקאה כלל, אלא איירי בסדר הקרבת מנחת סוטה שכן הוא תנופה והגשה קמיצה והקטירה, והכי קאמר כשאן להקריבה היה נוטלה מתוך כפיפה בו, והדר איירי מי קודם או השקאה קדם כל אלה או אם כל אלה קודמין להשקאה, ופליגי בה רבי שמעון ורבנן:

היה נוטל. בירושלמי כתיב ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות וכי על ידו הוא מניח ולא על ידה הוא מניח אלא מכאן שהוא נוטלה מתוך כלי חול ונותנה בכלי שרת היינו משמע דלא בפירוש רש"י דפירש דבעל היה נוטל ומצינו למימר דקדוש המנחה כשירה בהן ובורו מיהו מצוה בכהן ליתול המנחה מיהו ומאחר שהיה נוטלה היה נותנה כמו כן לתוך כלי שרת:

דכתיב: "זאת". בשני אנשים ושני בועלין דכולי עלמא לא פליגי דהאשה שוטה ושונה, דכתיב: "תורת". כי פליגי באיש אחד ושני בועלין, בשני אנשים ובעל אחד: תנא קמא סבר: "תורת" לרבויה פולחי, "זאת" למעוטי איש אחד ובעל אחד. ורבנן פתראי סברי: "זאת" למעוטי פולחי, "תורת" לרבויה שני אנשים ושני בועלין. ור' יהודה "זאת" למעוטי תרתי, "תורת" לרבות תרתי. "זאת" למעוטי תרתי, איש אחד ובעל אחד, איש אחד ושני בועלין: "תורת" לרבויה תרתי, שני אנשים ובעל אחד, שני אנשים ושני בועלין.

הדרן עלך היה מביא

היה נוטל את מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותנה לתוך כלי שרת, ונותנה על ידה, וכהן מניח דו מתחתיה ומניפה. הניף והגיש קמין והקטיר והשאר נאכל לכהנים. היה משקה ואחר כך מקריב את מנחתה. ר' שמעון אומר: מקריב את מנחתה ואחר כך היה משקה, שנאמר: ואחר ישקה את האשה את המים. אם השקה ואחר כך הקריב את מנחתה בשרה: גמ' אמר ליה ר' אלעזר לר' אשה דדריה, לא תיתב אפרעך עד דמפרשת לך להא מילתא, מנין למנחת סוטה שפוטנה תנופה? מנא לן? והניף כתיב בה! בבעלים, מנלן? אתאי "יד" "יד" משלמים; כתיב הכא "ולקח הכהן מיד האשה" וכתיב התם "ידי תביאנה" מה כאן כהן אף להלן כהן, ומה להלן בעלים אף כאן בעלים. הא כיצד מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף: הניף והגיש קמין וכו' היה משקה ואחר כך מקריב את מנחתה: הא אקריב? הכי קאמר: סדר מנחות כיצד? הניף והגיש, קמין והקטיר, והשאר נאכל לכהנים. ובחשקאה גופה פליגי ר' שמעון ורבנן: דרבנן סברי: משקה ואחר כך מקריב את מנחתה, ור' שמעון סבר: מקריב את מנחתה ואחר כך משקה, שנאמר: "ואחר ישקה": ואם השקה ואחר כך הקריב את מנחתה בשרה: תנו

דאונס במחזיק מגילה תליא מילתא וקרא יתירא קא דרשי לאונס:

ורבי

היה נוטל. בירושלמי כתיב ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות וכי על ידו הוא מניח ולא על ידה הוא מניח אלא מכאן שהוא נוטלה מתוך כלי חול ונותנה בכלי שרת היינו משמע דלא בפירוש רש"י דפירש דבעל היה נוטל ומצינו למימר דקדוש המנחה כשירה בהן ובורו מיהו מצוה בכהן ליתול המנחה מיהו ומאחר שהיה נוטלה היה נותנה כמו כן לתוך כלי שרת:

ובהן מניח את ידו תחתיה. האי דאיעטיך תו למיתני וכהן מניח את ידו תחתיה ולא קתני בסתם ומכנס את ידו לאשמעינן דתנופה בכהן בירושלמי וכהן מניח את ידו תחתיה ואין הדבר כיעור מניח מפה ואינו חוצץ מביא כהן זקן ואפילו תימא כהן ילד שאין יצר הרע מצויה לשעה תני ר' חייא סוטה גידמת שני כהנים מניפין על ידה אבל בגמרא דידן אמרין בסוף פרק ארוסה (לקמן דף כז.) דגידמת לא היתה שותה ויל

דפליגי אי בעינן קרא בדכתיב: והגיש. בירושלמי יליף הא דאמר בפרק כל המנחות (דף כז.) והבאת לרבות מנחת העומר להגשה והקריבה לרבות מנחת סוטה להגשה וכתיב בתריה והרים והזיח הוא תנופה כבר קדמה ומהותם יליף גמי דשיריה נאכלין

דכתיב בתריה והתורת מן המנחה לאורן וגו': ואחר יסקה מבעי ליה לשישמונו ניכר. פירוש ואע"פ שהקריב מנחתה כבר הוא הדין אי שלא כדן עבוד כהנים דלא מחקו למגילה כלל עד לאחר הקריבה דמוחק לה בתר הכי ונראה דלאו דוקא נקט דקרא אתי לרישמונו ניכר דכיון דכתיב ומחה ממילא שמעינן אי רישמונו ניכר דלאו מחיו הוא דהא מנעטינהו התם דאין מטילין קנקנתום לתוך הדיו משום דרישמונו ניכר והיו כתב שאינו יכול למחות אלא עיקר קרא

לאם הקריב מנחתה ואחר כך השקה כשירה כדדריש רבי שמעון והשקה קמא דהכי אמרין בירושלמי דלרבנן הקריב מנחתה ואח"כ השקה כשירה והתם דריש אליבאיהו דרבנן ואחר יסקה למעריערין ודג' התם ואחר יסקה על כרחא שלא בטובתה מודה ר"ש לחכמים שאם השקה ואחר כך הקריב מנחתה שהיא כשירה ומודים חכמים לר' שמעון שאם הקריב את מנחתה ואח"כ השקה שהיא כשירה מה ביעידו מצוה רבנן אמרי מנחת קנאות היא שהיא בודקתה ור"ש אומר המים הן בודקין אותה מאי טעמא דרבנן מנחת זכרון מוכרת עון מאי טעמא דרבי שמעון וכו' וכו' רבנן אמרי כותב מנחת ומשקה ומקריב ר"ש אומר כותב ומקריב ומוחק ומשקה כולי עלמא מודו שמחיקה סמוך להשקאה ותו גריסין התם קריבה מנחתה ואמרה איני שותה מערעין אותה ומשקה אותה בעל כרחא כרבי שמעון ברם כרבנן כבר שנת השתא אית לך למימרא אף על גב דלרבנן דרשין והשקה בתרא לאונס קא סברי

דאונס במחזיק מגילה תליא מילתא וקרא יתירא קא דרשי לאונס:

ורבי

ה"ג

סוטה. פרק שלישי – היה נוטל דף יט עמוד ב

תוספות

רע"י

ורבי יהודה אמר כלבוס של ברזל משילין לה לתוך פיה. בפרק ד' מיתות (סנהדרין 97 ע"ב). פליגי ר"י ורבנן במצות הגשרפין דתנן נותנין סודר קשה לתוך הרכה וכו' על צואר זה מושך אישך זה מושך אישך עד שפותח את פיו חורק את הפהלים לתוך פיר ר"י אמר אם מת בידי לא היו מקיימין בו מצות הגשרפין שפחה את פתחו וכו' ותימלא לר"י מאי שנא הכא כלבוי יהודה כלבוסו דברזל וכו' ופליגי ר"י

תנו רבנן, "והשקה", מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר "והשקה"! שאם נמחקה מגילה ואומרת "איני שותה" מערערין אותה, ומשקין אותה בעל כרחיה, דברי ר' עקיבא. ר' שמעון אומר: "ואחר ישקה" מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר "והשקה"! אלא אחר כל מעשים פולין האמורין למעלה, מוגיד שלשה דברים מעבדין בה עד שלא קרב הקומץ ועד שלא נמחקה מגילה ועד שלא תקבל עליה שבועה. עד שלא קרב הקומץ, ר' שמעון לטעמיה, דאמר: מקריב את מנחתה ואחר כך משקה. עד שלא נמחקה מגילה, אלא מאי משקה לה? אמר רב אשי: לא נצרכה לשריטומו ניכר. עד שלא תקבל עליה שבועה, מצינתא הוא דלא שתיא הא מיכתב פתבי לה? והאמר רבא: מגילת סוטה שכתבה קודם שתקבל עליה שבועה לא עשה ולא כלום! כדי נסבה. במאי קמפלגי? תלתא קראי פתיבי: "והשקה" קמא, "ואחר ישקה", "והשקה" בתרא, רבנן סברי: "והשקה" קמא לגופו, שמשקה ואחר כך מקריב את מנחתה, "ואחר ישקה" מיפגי ליה לשריטומו ניכר, "והשקה" בתרא שאם נמחקה מגילה ואומרת "איני שותה" מערערין אותה ומשקה אותה בעל כרחיה. ור' שמעון סבר: "ואחר ישקה" לגופו שמקריב את מנחתה ואחר כך משקה, "והשקה"

את מנחתה בשרה, "והשקה" בתרא שאם נמחקה
יו אותה ומשקין אותה בעל פרהה. ורפנו, בדיעבד
שקין אותה בעל פרהה? והתניא, ר' יהודה אומר:
שאם נמחקה מגילה ואמרה "איני שותה" מערערין
מר ר' עקיבא: כלום אנו צריכין אלא לבדקה והלא
הקומץ יכולה לחזור בה, משקרב הקומץ אינה יכולה
גופה, משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה? והלא
הדרא בה מחמת רתיתא, והא דקהדרא בה מחמת
ויתא, כלל כלל לא שתאי. מחמת רתיתא; עד שלא
לה, אי נמי אמחוק מגילה, דשלא בדין עבד פהנים
ומין, בדין עבד פהנים דמחקי, לא מצי הדרא בה,
קשיא

ראשון אינו נדרש אלא לגופו ומקראות יתרות האמורים אחריי נתנו לדרוש. הלכך קמא דקא לומר שמשקה ואח"כ מקריב את האדם הקטרה קאי, ואחר דקאמר אמוחקה קאי החבוקה למעלה, וקאמרי רבנן דאם לא נמחקה יפה לא ישקה, והשקה בתרא נא ואחר ישיקה. משמע דדוקא הוא. ודוקא בתיבה לאחר הקטרה. לומר שכלן מעבדין בה הקטרת המנחה וישים הנזיר, וכלזה מקריב עבדי אפיכא: והלכך בתרא קמא נמחקה מקלה. ודוקא אחר הקטרה דבדין אימוחיק משקין אותה בעל כרחיה, והיני דאיכא בין מנחתה בשדה. והשקה קריב ללבעל לזרקה. ואע"ג דשלא קריב דין אימוחיק קום הקטרה. ואמר ישיקה לרשומי נזיר, והשקה בדיקתיה. א"י פתח קריב. אין דרך הקטרה לומר בתולת דבדין שלא דרך מקומו. וא"כ תתלה סדר משקין וישימה וכלסוף קריב, וישימה קריב אלא לזרקה. אם טוהרה אם טמאה: והלא בדוקה ועופרת. ובדין דאמרה איני שותה מודה שיהא טמאה: יכולה לחזור ודטמאה היא: משקיה תקימן וכו'. ולקמיה פריי היא גופא קשיא אמאי אינה יכולה לחזור והלא בדוקה ועופרת היא: דקא תרדי מן מה מחמת ברייתא הוא, שאניה ורתתה וקאמרה איני שותה, דאי טמאה היא ולכך אינה ורתתה דסבוקא מעקרי ואמרה כי מטי ללא קרב לא שתיא בדמפרש ואזיל כל מחמת ברייתא כלל כלל לא שתיא קרב הקמין, וזהו דקא דעפליי בין קרב ללא קרב. דאמרה דאיכא למימר דאינה מאמנת שלא: בידקהו הימין ואפלו היא שותורה, ורתתה היתה לסמוך על שותורה ואלשותה, ולפניה קרב דקא כר, ובריתא מבייתא לעיל דקמין מעשרין אותה במחמת ברייתא קאמר.

1 וְיִזְכֹּר הַשָּׁמַיִם נִמְחָקָה בּוֹ, וְלֹא יִסְתָּן בְּתָרָא
 2 וַיִּתְּאֹף וּפִי מִשְׁבֵּשׁ הוּא, וְטַעַמָּה בְּהִלָּל כִּבְר נֶאֱמַר,
 3 שֶׁ, סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת כִּי הוּא, וְכֵתֵב וּמְחֵה הַדִּשְׁקָה
 4 הֵשֶׁה, וְקִנְיִן הַקְּדִישִׁי וְאַחֲרֵי יִשְׁקָה אֶת הָאֵשָׁה אֵת
 5 הַמֵּיִם, וְהָדָר חֵן כְּתִיב הַשְׁקָאָה שְׁלִישִׁית, וְהַשְׁקָה
 6 אֶת הַמֵּיִם וְהִתְהַה אֶת־נֶאֱמָר, וְקֹאֵר עֲשִׂיכָא
 7 וְהַשְׁקָה אֶת הָאֵשָׁה דְּכִתְבִּיהּ אֶחָד הַקְּדִישִׁת הַמְּנוּחָה
 8 מִה לִּי, וְהִלָּל כִּבְר נֶאֱמַר אֶחָד הַקְּדִישִׁת הַמְּנוּחָה
 9 וְהַשְׁקָה אֶת הַמֵּיִם, וְהִתְהַה דְּזָקָא הוּא וְאִין
 10 הִרְאִישׁוֹן דְּזָקָא, דְּמִדְּכִתְבִּיהּ וְאַחֲרֵי יִשְׁקָה אֶת
 11 הָאֵשָׁה שִׁמ' הַשְׁקָאָה אֶחָד הַקְּדִישִׁת הִיא, וְנִה
 12 תִּל' וְהַשְׁקָה אֶת הָאֵשָׁה אַחֵר הַמִּדְּכִישִׁת לְפָדָן
 13 שֶׁאֵם נִמְחָקָה הַמְּנוּחָה אֶאֱמָרָה אֵין שׁוּתָה לֵאמֹר
 14 וְהָדָר לִזְמַר טַעְמָא אֵין מִגְּרֵעִין אוֹתוֹהּ, כְּלוּמַר
 15 פּוֹתִיחִין פִּיהּ שְׁלֵא טַבּוּחָה וְשׁוּפְכִין אֶת הַמֵּיִם
 16 לְחוּץ גְּרוּנָה, וְאַפִּי נִמְחָקָה מְנוּחָה קִדְּם הַקְּדִישָׁה
 17 דִּשְׁלֵא כִדִּין יַעֲשֵׂה הַכְּתִיבִים, דְּכִדִּין דְּאִיקָה שׁוּתָה
 18 עַד לְאַחֵר הַקְּדִישָׁה לֹא הָיָה לָהֶם לְמַחֲוֹק, וְכָל
 19 מִה שִׁישׁ שְׁדוּת לְאַחֵר אֶת הַמְּחִיכָה מֵאֲחֵרִין
 20 שְׁקָא וְהָיָה, אֲפִלּוּ כִּי הוּאִילֵא נִמְחָקָה וְאִתְּרָה
 21 שְׁקָא כִדִּין אֵין שׁוּמְעִין לֵאמֹר אֵין שׁוּתָה
 22 אֵלֶּא אֵת תַּשְׁתָּה אֵת תוֹרָה, וְלִכְר נֶאֱמַר וְהַשְׁקָה
 23 אַחֵר הַמְּחִיכָה, וְלֹא תַשְׁתָּה מִיָּד עַד לְאַחֵר
 24 הַקְּדִישָׁה, אֵלֶּא אֵת קִמְשִׁמְעִין לְ שִׁתְּמִיכָה גְּרוּמִת
 25 לֵה שְׁלִחוֹתָה רִישׁ אוֹרֵי וְאַחֲרֵי יִשְׁקָה מִה תִּל'
 26 וְהִילָּל כִּבְר נֶאֱמַר וְהַשְׁקָה, לֹא פִלְגִי אֲדִרְבִּי
 27 עֲשִׂיכָא, אֵלֶּא מִה דִּישֵׁה הָיָה קֹאֵר וְמוֹר דִּישֵׁה אֵין
 28 לֵיכָא, וְכִיבִי אֲמַר לִקְוֹן שְׁמַעְתִּין וְהִתְהַה סִיל
 29 מִקְרִיב מְנוּחָה וְאַחֲרֵי כִבְר מִשְׁקָה וְהִילָּל כִּבְר
 30 נֶאֱמַר, פִּסְקוֹ שְׁלִישִׁי וְהַשְׁקָה אֶת הַמֵּיִם לְאַחֵר
 31 הַקְּדִישָׁה, מִה תִּל' וְאַחֲרֵי יִשְׁקָה אַחֲרֵי כִבְר הַמְּעִיִּים
 32 בְּלֵן הָאֲמוּרִים לְפַעֲלָה, וְנִה אֲמַר לְמַעֲלָה,
 33 הַשְׁבָּעָה וְקִבְלָה וְכִתְבִּיהּ וּמְחִיכָה וּקְמִיחָה
 34 וְהַקְּדִישִׁת הַמְּנוּחָה מִיָּד שְׁלִישִׁית דְּכִרִיִּים, הִלָּלוּ
 35 מִכְּבִיִּין, וְהַקְּדִישִׁת וְהַשְׁבָּעָה וּמְחִיכָה וּקְמִיחָה
 36 פְּרִיץ הַשְׁתֵּיטָא קִדְּם הַמְּחִיכָה מִה תַּשְׁתָּה
 37 לְשִׁרְשׁוּמוֹ נִבְר, שֶׁאֵם הָיָה רְשׁוּמוֹ נִבְר צִרְיָן
 38 לְחוּר וּלְמַחֲוֹק עַד שְׁלֵא הָיָה רְשׁוּמוֹ נִבְר, וְהָא
 39 מִיִּכְתֵּב כְּתִיב לֵה, בְּחוֹן לְמַגְזֵל קִדְּם קִבְלָה
 40 שְׁבוּעָה תַּחְמִידִי, וְנִה עֲשָׂה כְלוּם, דְּכִיבִי וְכֵתֵב
 41 אֶת הָאֵלּוֹת, אַחֲרֵי קִבְלָה שְׁבוּעָה כְּתִיבִי, וְכֵתֵב
 42 נִקְבָּה, לֵאמֹר לְעִירָךְ, דָּחָה אֲפִלּוּ מִמְּכָה לֹא תִתְּנִי;
 43 כְּמֹאִי קִמְפִּילֵנִי, אֲמַתִּין קֹאִי, וּבְרִיחָא נָקֵט
 44 בְּרִישָׁא לְאֲשׁוּמְעִין מְדִיכָא, יִלְיָף רִישׁ טַעְמִיָּה
 45 וְקִבְעֵי רִיבּוֹן הַשְׁתָּא חִיבִי דִּישֵׁה לֵה לְקֹאֵרִי וְרִישׁ
 46 חִיבִי דִּישֵׁה לֵה לְכַלְדָּה רִיבּוֹן כְּבִיר וְהַשְׁבָּעָה וְאַחֲרֵי
 47 דְּקִדְּם הַקְּדִישָׁה חֵן הוּא, וְאַעֲבִי דְּכִתְבִּיהּ כְּמֹאִי
 48 וְכִתְבִּיהּ מְנוּחָה וְזָקָא, אֵין כְּרִיבֵי מְכָה אֲחִירִי

49 וה' ע"ב ואח' ישקא א"פ שובבת אחר הקטרה
50 פ"ם הקטרה קאי ולד"ש קאא ע"ב: ור"ש קבר
51 וקדומין להשקאה והשקא קמא לאכשורי דאי
52 לר"ש, דר"ע לית ליה אם השקא ואח"כ הקריב
53 דא לדידה לומר שמקריב שובבת ואח"כ משקא
54 וקדומין להשקא: בל"ש, שנים שנים, ונתון לתוך
55 ולומר אני שותה, ואן אותסין אותה קרא חזק
56 ברייתא. קא דקתי בדוקא ועומדת דקא הדיך
57 ממתיק לא שתיקא, ולא קאא קרב קמין ולא קאא
58 א"ב מחמת רתיקא. שאנו רואין אותה רותחת,
59 שנגזגזת לשותות חזרת בה. הלך עד שלא קרב
60

ביאורים למסכת סוטה דף יט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

האחרון. ובוה נחלקו, שרפנן סברי, 'והשקה' קמא הכתוב לפני
ההקטרה. לגופו - לענין ההשקאה עצמה בא, ללמד שמשקה ואחר
כך מקריב את מנחתה - כלומר, מכך שכתבה התורה את
ההשקאה לפני ההקטרה, יש ללמוד שכך הוא סדר עשיית הדברים.
והפסוק 'ואחר ישקה' מביע ליה לשרישומו ניכר - ללמד שאין
משקין אותה עד לאחר מחיקת המגילה לגמרי, שלא יותר בה
רושם, והרי זה כאילו נאמר 'ואחר המחיקה ישקה' ומ'והשקה'
בתרא לומדים, שאם נמחקת כבר המגילה ואמרת הסוטה איני
שותה, מערערין אותה - פותח את פיה שלא בטובתה וישקה
אותה בעל כרחיה.
ורבי שמעון סבר - דרש את הפסוקים כך, הפסוק השני - 'ואחר
ישקה' לגופו - לענין השקאת הסוטה עצמה בא, ללמד שמשקין
את מנחתה ואחר כך משקה - כלומר, שההשקאה נעשית לאחר
כל הדברים האמורים בפרשה, כתיבת המגילה, הקטרה ומחיקת
המגילה לתוך המים באופן שלא יארשם. 'והשקה' קמא -
ראשון הכתוב בפרשה לפני ההקטרה, בא ללמד שאם השקה ואחר
כך הקריב את מנחתה בפרשה - כלומר, אף שלכתחילה נעשית
ההשקאה לאחר ההקטרה, אם השקה אותה הכהן קודם ההקטרה,
כשר, 'והשקה' בתרא - האחרון האמור לאחר כל הפעולות, דהיינו,
מחיקת המגילה וההקטרה, בא ללמד שאם נמחקת מנילה לאחר
כל אלו, ואמרה איני שותה, מערערין אותה ומשקין אותה בעל
כרחיה. שואלת הגמרא, ורפנן מדוע אינם דורשים את הפסוקים
כרבי שמעון, ללמוד מ'ואחר ישקה' שההשקאה נעשית לאחר
הקטרה, הרי מסתבר טעמו. משיבה הגמרא, בדיעבד לא פתח קרא
- אין זה מדרך הכתוב לומר בתחילה את הדרשה ולאחר מכן את
סדר הדברים, אלא בתחילה מסדר הכתוב את אופן עשיית המצוה
ולאחר מכן מוסיף מקראות לדרוש. ולפיכך, מסתבר לומר ש'השקה'
הראשון שנכתב קודם הקטרה נאמר בדוקא, ו'ואחר ישקה' והשקה'
האחרון נכתבו לדרשה.
הגמרא חוזרת לברייתא שהביאה לעיל, ומקשה סתירה בדברי רבי
עקיבא, וסבר - ובי סבר רבי עקיבא שסוטה שאמרה איני שותה
לאחר שנמחקת המגילה משקין אותה בעל כרחיה, והתניא, רבי
יהודה אומר כלבים - שניים של ברזל משילין לתוך פיה -
פותחים את פיה בכוח ונותנים אותם לתוך הפה כשהן זקופים שלא
תוכל לסגור, כדי שאם נמחקת מנילה ואמרה איני שותה,
מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחיה. אומר רבי עקיבא,
כלום אני צריכין את שתית המים אלא לבידוקה אם טהורה היא
או לא, והלא כיון שאומרת איני שותה, בדיקה ועומדת היא, שהרי
בכך מודה שטמאה היא. אלא עד שלא קרב הקומץ יכולה לחזור
בה ולומר איני שותה, ואין משקין אותה בעל כורחה, שהרי זה
כאילו הודתה שטמאה היא, אך משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור
בה. הרי שלדעת רבי עקיבא אין משקין אותה בעל כורחה אלא
לאחר הקרבת המנחה, וזה סותר למה שאמר בברייתא הראשונה,
שלאחר שנמחקת המגילה משקין אותה בעל כורחה.
שואלת הגמרא על המקשה, ולישמעיה - לטעמך שהקשית
מברייתא זו, מדוע הקשית רק שיש סתירה ממנה לברייתא שהובאה
לעיל, תיקשי לה היא גופה - תקשה על הברייתא בפני עצמה,
מאחר שאם חוזרת בה ומסרבת לשתות נחשב שמודה שזינתה, מדוע
משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה, ומחייבים אותה לשתות.
והלא כיון שאמרה איני שותה הרי היא בדיקה ועומדת - שהרי
נחשב שהודתה, ומדוע נחייבה לשתות. מתרצת הגמרא, לא קשיא
- זה אינו קשה, הא - מה שאמר רבי עקיבא שאם כבר קרב הקומץ
מחייבים אותה לשתות, וחזרתה משתית המים אינה נחשבת
כחודאה בטמא, מדובר באופן דקדוקא בה מחמת ריתא -
שחזרה בה מחמת פחד, שראינו את גופה שהיא רותה. והא - ומה

הגמרא מביאה ברייתא לבאר מדיכן למד רבי שמעון שהשקאת
הסוטה נעשית לאחר הקרבת המנחה. ג' פעמים מוזכרת ההשקאה
בפרשת סוטה בסדר דלהלן. א. לאחר מיחוי מגילת הסוטה במים,
"ורכב את כל האלות האלה הכהן בספר ומחה אל מי המים.
והשקה את האשה". ב. לאחר הקרבת המנחה, "וקמץ הכהן מן
המנחה את אוזרתה והקטיר המזבחה ואחר ישקה את האשה את
המים". ג. בפסוק שאחריו נאמר שוב, "והשקה את המים וגו'".
הברייתא שלפנינו תביא מחלוקת תנאים בדרשת הפסוקים. תנו
רפנן, 'והשקה' הראשון המוזכר בפרשה לפני הקטרת המנחה, מה
תלמוד לומר - מה בא ללמדנו, והלא כבר נאמר לאחר הקטרת
המנחה 'והשקה את המים', ומכך שאמר הכתוב 'ואחר ישקה'
משמע ששתית המים נעשית לאחר ההקרה, ואם כן 'והשקה'
האמור לאחר המחיקה לשם מה נכתב, בא ללמדנו שאם נמחקת
מנילה ואמרת איני שותה - כלומר, אף שקודם מחיקת המגילה
יכולה לומר איני שותה, אם כבר נמחקת ואמרה איני שותה, אין
שומעין לה, אלא מערערין אותה - פותחין את פיה שלא בטובתה
ומשקין אותה בעל כרחיה. דברי רבי עקיבא. רבי שמעון אומר,
'ואחר ישקה' - השקאה שניה המוזכרת בפרשה לאחר הקטרה מה
תלמוד לומר - מה באה ללמד, אין לומר שבאה ללמד שהשקאת
המים נעשית לאחר ההקטרה, והלא כבר נאמר - שהרי כבר נאמר
בפסוק שלישי 'והשקה' לאחר ההקטרה, וממנו כבר למדנו
שההשקאה נעשית לאחר הקטרה. אלא ללמד שאין משקים אותה
אלא לאחר כל מעשים בולין האמורים למעלה - קודם לכן
בפרשה. מגיד - ובאה התורה ללמד בכך, שג' דברים מעבדין בה,
כלומר, שאין משקין אותה מזהמים המים, עד שלא קרב הקומץ,
ועד שלא נמחקת מנילה, ועד שלא תקבל עליה שבועה.
הגמרא חוזרת על דברי רבי שמעון בברייתא לפרשם, מה שאמר
שאין משקים אותה עד שלא קרב הקומץ, הולך בזה רבי שמעון
למעשה, דאמר במשנתנו, שקודם מקריב את מנחתה ואחר כך
משקה, אך על מה שאמר שאין משקים אותה עד שלא נמחקת
מנילה, יש לשאול, מה הוצרך לומר זאת, הרי אם לא נמחקת
המגילה אלא מאי משקה לה - הלא המים הבדוקים, הם מים
שמחו מגילת סוטה לתוכו, ולפני שמחו אינם מי סוטה. אומר רב אשי
ליישב את דבריו, אכן לא הוצרך לומר שאין משקין אותה לפני
שמחו את המגילה לתוך המים, לא נצרכה - אלא שהוצרך לומר,
לשרישומו ניכר - שאף שכבר מחו לתוכו, אם עדיין נותר רושם
במגילה, אין משקין אותה מהם עד שימחקו באופן שלא יהא רישומו
ניכר. וכן על מה שאמר רבי שמעון, שאינה יכול לשתות עד שלא
תקבל עליה שבועה יש לשאול, שמדבריו מדויק מישתא הוא דלא
שתא - שקבלת השבועה מעכבת את השתייה, הא מיתבב בתבי
לה - אבל לכתוב את המגילה ניתן גם קודם קבלת השבועה. וקשה
והאמר רבא, מגילת סוטה שכתבה קודם שתקבל עליה שבועה
לא עשה ולא כלום, לפי שסדר כתיבת מגילת סוטה נאמר בתורה
לאחר קבלת השבועה, ומשמע שהמגילה נכתבת רק לאחר קבלת
השבועה. מתרצת הגמרא, אכן אין כותבים את המגילה עד שתקבל
עליה שבועה, ומה שאמר שאינה יכולה לשתות עד לאחר קבלת
שבועה, כדי נקבה - בדרך אגב ושלא לצורך אמרו, שהרי גם
כתיבת המגילה אינה נעשית לפני קבלת השבועה.
במשנתנו נחלקו רבנן ורבי שמעון מהו סדר הדברים בבדיקת הסוטה,
לדעת רבנן משקין אותה ואחר כך מקריבין את מנחתה, ולדעת רבי
שמעון מקריבין את מנחתה ואחר כך משקין אותה. שואלת הגמרא,
במאי קמיפליג? מה יסוד המחלוקת בניהם. ומשיבה, לתא קרא
בתרי, ג' פעמים מוזכרת ההשקאה בפרשה, 'והשקה' קמא -
ראשון, נכתב לאחר המחיקה וקודם הקטרה, בפעם השניה כתוב
לאחר ההקטרה 'ואחר ישקה', ולאחריו כתוב 'והשקה' בתרא -

ביאורים למסכת סוטה דף כ עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

ללמד את בתי תורה כדי שתדע את פרשת סוטה, ושאל יש לה
זכות המים אינם פוגעים בה מיד, כדי שאם תשקה - תגיע למצב
שהיא צריכה לשתות מי סוטה, תדע שהזכות תולדה לה - שנית
להיצל ממיתה הבאה על ידי המים, על ידי ריבוי זכויות וכך תשתדל
להרבות זכויות. רבי אליעזר חולק ואומר, כל המלמד בתי תורה
(באילו) לומדה תפלות - דברי הבאי. רבי יהושע אומר רוצה
אשה בקב ותפלות מוט' קבין ופרישות - האשה מעדיפה מזונות
מועטים ושיהא בעלה מצוי עימה, משיחיו לה מזונות מרובים ויהא
בעלה פורש הימנה. הוא היה אומר, חסיד שוטה - אדם המתחסד
יותר מדי, שגורם בחסידותו רעה לעצמו או לאחר. ורשע ערום -
שעושה מעשה רשעות בערמה, ואשה פרושה - מכשפה שפועלת
בכשפייה דברים מסוימים, ועושה עצמה פרושה להראות כאילו על
ידי תפילתה וחסידותה נעשים מעשים. ומבנות פרושין - אדם
שמכה עצמו מחמת פרישותו למראית עין, כגון, שמכה את עצמו
בכותל להראות שהוא עניו וצנוע, הרי אלו מבלי עולם - משחיתים
את העולם, שהדברים הללו עומדים בסתירה לעבודתו של האדם
בעולם.

גמרא. אמר רבי יהודה אמר שמואל משום - בשמו של רבי
מאיר, בשחייתו למד תורה אצל רבי עקיבא, הייתי מטיל
קנקנתום - סם שהרושם שלו אינו נמחק לתוך הדיו שבו הייתי
כותב את כתבי הקודש, ולא אמר לי דבר. בשפאתי אצל רבי
ישמעאל, אמר ליה בני מה מלאכתך, אמרתי לו לבלל - סופר
אני. אמר לי, בני, הוי וזירי, שפלאכתך מלאכת שמנים היא,
שמן תחסיך אות אחת - כגון, שתחסיך את האות א' מהמילה
אמת' שבפסוק ד' אלקים אמת, או תתיר אות אחת - כגון,
שתוסיף ו' בסוף התיבה ברא' שבפסוק בראשית ברא אלקים,
ונמצאת אתה מתיר את כל העולם כולו. אמרתי לו לרבי
ישמעאל, דבר אחד יש לי, שאני מטיל לתוך הדיו וקנקנתום
שמו. אמר לי, וכי מטילין קנקנתום לתוך הדיו, הרי התורה
אמרה לגבי מגילה סוטה, "לקח אל מי המרים", הרי שצריך שיהא
הקרב שבו נכתבת פרשת סוטה שבתורה, כתב שיוכל לקחות -
שניתן למוחקו. שאם תבוא סוטה לפני הכהן יוכל ליטול מפרשת
סוטה שבספר תורה ולמוחקו לתוך המים, ואם אתה מטיל לתוך
הדיו קנקנתום, לא ינתן למחותה לתוך המים.

שואלת הגמרא, מאי קאמר ליה - מה אמר רבי ישמעאל, ומאי
קא מהדר ליה - ומה השיב לו רבי מאיר. כלומר, מה תשובה יש
בדברי רבי מאיר על דבריו של רבי ישמעאל. שהרי רבי ישמעאל
אמר לו שמלאכתו מלאכת שמנים, ולכך צריך הוא להיזהר בחסרות
ויתרות, ואם כן מה ראה רבי מאיר לומר לו שהוא מטיל קנקנתום
לתוך הדיו, וכי בזה ניצל מחסירות ויתירות. משיבה הגמרא, הכי
קאמר ליה רבי מאיר לרבי ישמעאל, לא מכעיא בקסירות ויתירות
דבין אנא - ונזהר אני מהם, אלא אפילו למיחש לזבוב דילמא
אתי ויתבי אתגיה - שמא יבוא זבוב וישב על הגג הימני דדלית
כשעדיין לא יבש הדיו, ויחזיק ליה ומשני ליה ר"ש - ומחמת
המחיקה יראה הדלית כמו ר"ש. גם לדבר זה חושש אני, וכדי
להיצל מזה, דבר אחד יש לי שאינו נמחק כלל, שאני מטיל לתוך
הדיו, וקנקנתום שמו.

מקשה הגמרא, איני וכי כך היה המעשה, והא תניא, אמר רבי
מאיר, בשחייתו למד תורה אצל רבי ישמעאל, הייתי מטיל
קנקנתום לתוך הדיו ולא אמר לי דבר. בשפאתי אצל רבי
עקיבא, אסרה עלי - להטיל קנקנתום לתוך הדיו שצריך כתב
שיוכל להימחות, קשיא שמוש אשמוש - שבברייתא הקודמת
מבואר שקודם למד רבי מאיר תורה אצל רבי עקיבא ולאחר מכן
הלך ללמוד אצל רבי ישמעאל, ואילו בברייתא השניה מבואר
להיפך, וכן קשיא אסרה אאסרה - שבברייתא הקודמת מבואר,

אך סוף סוף, שנינו בדעת רבי עקיבא, שרק לאחר הקרבת הקומץ
כופין עליה לשתות, ואם כן עדיין קשיא דרבי עקיבא אדרבי
עקיבא, שהרי התם - בברייתא המובאת בתחילת העמוד הקודם,
אמר שמתיקה מעקב - שאם נמחקה המגילה שוב אינה יכולה
לומר איני שותה, אלא משקין אותה בעל כורחה, והכא - בברייתא
השניה אמר, קומץ מעקב - שרק לאחר שקרב הקומץ אינה יכולה
לסרב, אבל קודם לכן יכולה לסרב. מתרצת הגמרא, תרי תנאי
ואליבא דרבי עקיבא - הברייתות הללו נשנו על ידי שני תנאים
שונים, שנחלקו בדעתו של רבי עקיבא.

מסתפקת הגמרא, איפועיא להו, לדעת רבי עקיבא הסובר שאישה
שאמרה איני שותה מתוך בריאותה ולא מתוך פחד, סירובה נחשב
כדוודא בטומאה, מה הדין אם אמרה איני שותה מחמת בריאותה,
והורה בה לאחר מיכן, ואמרה שותה אני, מהו - האם משקים
אותה או לאו. מבארת הגמרא את צדדי הספק, האם בין דאמרה
בתחילה איני שותה, הרי זה ממש כמי שטמאה אני דאמרה, ובין
דאחריק נפשה בטומאה - כיון שהחזיקה עצמה בעיניו שזינתה,
לא מציא הדרה בה - אינה יכולה לחזור בה ולומר שרוצה לשתות.
שהבייר על ידי שתיית מי המרים לא ניתן אלא לנשים שאינם
בחזקת טומאה. או דילמא, בין דאמרה - כיון שחזרה ואמרה
שותה אני, גליא דעתה דמחמת ביטותא הוא דאמרה - היא
מגלה בזה את דעתה, שכשאמרה בתחילה איני שותה, לא היה זה
משום שמודה שזינתה, אלא אמרה כן מחמת שפחדה מהמים, שהרי
עכשיו היא רוצה לשתות, ואם היתה טמאה ודאי לא הייתה רוצה.
וכיון שנתברר שלא היה סירובה הראשון לשתיה אלא מחמת פחד,
יכולה לחזור בה - ומשקין אותה. מסיקה הגמרא, תלין.

אמר אבונה דשמואל, צריך שינן הכהן דבר מר לתוך המים
המאררים. מבארת הגמרא, מאי מעקב, אמר קרא וכתב את
האלות האלה הכהן בספר ומוחה אל מי המרים, משמע שמוחה
את המגילה למים שפירים בכר לפני המחיקה לתוכם.

משנה. אם עד שלא נמחקה המגילה, חזרה ואמרה איני שותה,
אין מחייבים אותה לשתות אלא מגילתה נגזרת בצידי בית המקדש,
שכל כתבי הקודש שאין יכולים לקרות בהם נגזרים שלא יתבזו.
ומנחתה אינה קרבה אלא מתפורת - נשרפת על הדשן - מקום
בעזרה שהיו שורפים בו פסולי קדשי קדשים. ואין מגילתה של זו
בשרה להשקות בה סוטה אחרת, לפי שהמגילה צריכה להיכתב
לשם הסוטה שבאה להיבדק על ידה.

אך אם כבר נמחקה המגילה ואמרה טמאה אני, המים המרים
נשפכין, שהמים לא ניתנו אלא והמים לא ניתנו אלא לברר במקום
שיש ספק אם זינתה, וזו שאמרה טמאה אני, הרי היא בדוקה
ועומדת ומנחתה מתפורת על בית הדשן.

ואם נמחקה המגילה הורה שזינתה אלא שחזרה בה ואמרה
איני שותה, מערערין אותה - פותחים את פיה שלא בטובתה
ומשקין אותה בעל כרחיה. שיתכן שטהורה היא, אלא שמחמת
הפחד מהמים, שחוששת שתינוק מהם למרות טהרתה, אינה מסכמת
לשתות.

סוטה השותה מן המים, אם באמת אינה טהורה, אינה מכפיקת
לשתות - לגמור את המים, עד ששפיקה מוריקות ועיניה בולטות,
והיא מתמלאת גידין - הגידים שבלחיה מתנפחים ונראית מליאה
גידים, ובשרה נמלא שורות שורות של נפיחויות. והם - הכהנים
אומרים, הוציאוה מעזרת נשים שעומדת בה כדי שלא תטמא
העזרה.

סוטה ששתתה מן המים, אף על פי שטמאה היא, אם יש לה זכות
היתה הזכות תולדה לה שלא יפגעו בה המים מיד. וחלוק הדבר, יש
זכות שתולדה - שמעכת את עונשה בשנה אחת, יש זכות תולדה
ב' שנים, יש זכות תולדה ג' שנים. מכאן אומר בן עזאי, תיבי אדם

סוטה. פרק שלישי - היה נוטל דף כ עמוד א

תוספות

רש"י

קשיא דר"ע אדר"ע התם קאמר מחזיקה מעכבא. את האנס, דכל זמן שלא נמחקה אם אמרה איני שותה יכולה לחזור בה ולא אנסינן לה להשקותה, אבל אם נמחקה המגלה מערערין אותה על ברכה ואפי' לא קרב להקטין, דהא והשקה קמא דקדם הקטרה להכי דרשין, והכא קאמר קמין מעכב את האנס לכל כמה דלא קרב קמין אי אמרה איני שותה לא אנסינן לה להשקותה ויחזרה ואמרה שותה

אני. לר"ע מהו להשקותה מרובנה? שיתן מר. דבר מר: שפרים בבר. קדם מחזיקה, אלמא מחמת דבר אחר הם מרים ואין מירדה על שם קללת בדיקתם נקרא, דהא מקמי מחזיקה לא בני מייבדק נינהו: מתי? מלילה גנוזה. כצד התיבול, דכל כתבי הקדש שאנין ראויין לקרות בהן גנוזין שלא יתבזה על בית חדש. שהיא בעורה ששורפין שם פסולי קדש קדשים ופסולי אימורים שמוציאן לפנים מן הקלעים, כדאמרין בשחיטת קדשים (ף ק): שלשה בית חדש הם, דהואיל וקדשה בכלי נשפרת בעורה, והיא מתפוררת היינו נשפרת כדאמר לקמן (ו' ט). ואילו שמוציאיהם נשפרות וקא חשיב להא התמורת איני שותה, ואין מגלחה בשרה להשקות בה סוטה אחרת, דבעינן כתיבה לשמה דכתיב ועשה לה הכהן לה לשמה: הפים נשפין. כיון דאמרה טמאה אני בדיקה ועומדת היא ומים מקרים לא נטנו אלא לקרב את הספק מערערין אותה, דדלקא טהורה היא ומחמת רתיבותה קאמרה: מתפלאת גידיו. הגידין שבלתייה נפתחין ונראות כמלאה גידיו, וגם בשרה נעשית שיטה שיטה של נפיקה, והכי תניא בספרי במין שרביטין מוורקין בה: שלא תפסא העורה, שער נקנור או עורת נשים שתצא דרך שם, ולקמיה פריך והא אמרין: בעלמא דשערי נקנור לא נתקדשו וכ"ש עורת נשים ומת מתר לבסוף למחנה לזה: תרע שבות תולה לה. תראה ותלמד בקרשת סוטה שהוכות תולה. דילפון מנקתה ונורעה ורע, ונקתה ע"י זכות כדי ורעית ורע י' חדשים, ויא יומר כדמפרש בגמ': מלמה תפלות מפרש בגמ': דהא יהושע אומר רוצה אשה בקב ותפלות גרסינן, ובגמרא מפרש מאי קאמר: מכות פירושין. מפרש בגמ' שפוקה את עצמו בכתלים להראות שהיא עניו ונורעה גמ' לכל. סופר: אם תתפר אות אחת. כגון א' וד' אלהים אמת (ויקרא א') היתר אות אחת כגון בראשית בראא אלהים: דבר אחר של י' לקמן מפרש מאי תשובה היא זו: כתב שייכל למחות ורבי ישמעאל סבר מוחזקין לה מן התורה ולא בעי כתיבה לשמה, ואפשרת סוטה לחודה קא קפיד: מאי קאמר ליה ומאי מתיר ליה. מאי קאמר ליה ר' ישמעאל דקא מהדר ליה ר"מ דבר אחד יש לי שערשה רשם ואינו נמחק, מה ענין קנקנתום אצל סוטה ויתרה: ומשני ליה ר"ש, כגון דלית דאדור: דבר אחד יש בו, ואינו נמחק לגמרי: קשיא שמוש אשמוש. דקאמר לעיל שמוש דר"ע קודם, ואמר הקא דר"י קודם: לא מצי למיכא אליה. על עקרי טעמיה, שהיה אומר על טמא טהור ומראה לו פנים, ועל טהור טמא ומראה לו פנים: איכא לקמיה דר"י וגבר וקרא. המשניות סתומות כמו שהן, כדגמיר להו מרבו ורבו מרבו: ויחד אהא לקמיה דר"ע למיסב סברא. לעמוד על עקר טעמי המשנה, מפני מה זה טמא וזה טהור, זה אסור וזה מותר, ועל מה כל דבר נסמך ועל איזה מקרא, וזה תלמוד שהיה בימי התנאים, ולהבין דבר מתוך דבר כשהיה דבר חדש נשאל בבית המדרש מזהבין וילמדוהו ולאידה משנה דמורה

קשיא דר' עקיבא אדר' עקיבא: התם אמר מחזיקה

מעכבא, והכא אמר קמין מעכב? תרי תנאי ואליבא

דר' עקיבא. איבעיא להו אמרה "איני שותה" מחמת

בריותא וחזרה ואמרה "שותה אני", מהו? כיון דאמרה

איני שותה "טמאה אני" קאמרה, וכיון דאחזיק נפשה

בטומאה, לא מציא הדרה בה, או דילמא כיון דאמרה

"שותה אני" גליא דעתה דמחמת ביעתותא הוא

אמרה, תיקו: אמר אבוה דשמואל: צריך שיתן מר

לתוך הפים. מאי טעמא? אמר קרא: "מי המרים"

שפרים כבר: מתני' עד שלא נמחקה המגילה אמרה

"איני שותה" מגילתה גנוזה, ומנחתה מתפוררת על

הדשן ואין מגילתה בשרה להשקות בה סוטה אחרת.

נמחקה המגילה ואמרה "טמאה אני" הפים נשפין,

ומנחתה מתפוררת על בית הדשן. נמחקה המגילה

ואמרה "איני שותה" מערערין אותה, ומשקין אותה

בעל ברחיה. אינה מספקת לשותות עד שפניה מורקות

ועיניה בולטות, והיא מתמלאת גידיו, והם, אומרים:

הוציאוה, שלא תטמא העורה. אם יש לה זכות היתה

תולה לה, יש זכות תולה שנה אחת, יש זכות תולה

שתי שנים, יש זכות תולה שלש שנים. מבאן אומר בן

עזאי: חייב אדם ללמד את בתו תורה, שאם תשתה

תרע שהזכות תולה לה. ר' אליעזר אומר: כל המלמד

בתו תורה לומדה תפלות. ר' יהושע אומר: רוצה

אשה בקב ותפלות, מתעשה קבין ופרישות. הוא היה

אומר: חסיד שוטה, ורשע ערום, ואשה פרושה, ומכות

פרושין הרי אלו מכלי עולם: גמ' אמר רב יהודה

אמר שמואל משום ר' מאיר, בשהייתי למד תורה

אצל ר' עקיבא, הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא

אמר לי דבר. בשבאתי אצל ר' ישמעאל, אמר לי:

מגילתה גנוזה. ירושלמי תני גנוזה תחת צידו של היכל למה בשביל לשחקה לול קטן היה שם ושם המים נשפכים תני אין בהן משום קדושה מהו לגבול בהן את הדשן מה בזה המשום קדושה: נמחקה המגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה למה שגרמה לשם שימחק כמה ימחק תני רבי חנין ב"ש אומרים אחת ובה"א שתיים אי"ר אליעאי טעמא דביה כדי לכתוב ייה: (שייך לע"ב) אמר ר' ירמיה למחוק לה מדות איכא בניניהו. תימה לרבי והא בימי ר"מ נפסקו כבר המים המרים כדאמר' בפ' תראא (לקמן פ"ז מ). דר' יוחנן בן זכאי הפסיקין ועד האמר רבא (על ד' מ) מגילת סוטה שכתבה קודם שתקבל עליה שבועה לא עשה ולא כלום אי"כ מיט דמד' מוחזקין לה מן התורה וליכא למימר מד' מוחזקין לה מן התורה לית ליה דרבא אי"כ אמאי אמר לר"ש לעיל (ו' ע"ג) כדי נסבה לימא לית ליה דרבא אלא הכי משמע דבהא דרבא כ"ע מודו ואיכא למימר מד' מוחזקין לה מדות כגון אם נכתבה אותה פרשה בתורה לאחר שקבלה עליה שבועה אע"פ שהסופר לא נתבין לשם סוטה אלא לשם ס"ת ומה שאין מטילין קנקנתום לתוך הדיו לפרשת סוטה אפי' בזמן הזה משום דרביה בה ומוחזקין כתב שיכול למחות וכיון דס"ל מוחזקין לה מן התורה ש"מ דקסבר דאאותה פרשה אפילו כתובה בתורה קפיד קרא דבעינן שיכול למחוק:

אבל

תורה דסתמא כתיב הכי נמי דמחקין. לפום האי דיהיב ה"מ למיפרך וכי לית ליה לת"ק א דתנן כל גט שנכתב שלא לשם אשה פסול כיצד היה עובר בשוק ושמע קול סופרים מקרין וכו' ה"מ לתרוע' דילמא עד כאן לא אמר גבי גט דסתמא פסול משום דאשה לא לגירושין עומדת אבל סוטה אחר שקינא לה ונסתרה סתמא להשקות עומדת כדאמרין בריש מסכת ובזהם (ף ט) א"צ עד כאן לא פסלינן גבי גט אלא משום דהתם וכתב לה אמר רחמנא וכו' מיהו היכא דאיתתק לשם רחל לא אמר דהא מתנקא ע"י מדיקה לשם לאה ולרבי אחר בר יאשה נמי אע"י דעשייה דידה מחזיקה היא מיהו מהני קצת דכתב בסתמא ועשה לה ולא כתב ומוחזק לה דרשין ליה נמי אבתיבה דבעינן דלכתוב לשם אלות בעולם מיהו אהני נמי האי דלא

בני מה מלאכתך? אמרתי לו: לבלר אני, אמר לי: בני, הוי וזהו שמלאכתך מלאכת שמים היא, שמוא תחסיר אות אחת או תתיר אות אחת נמצאת אתה מחריב את כל העולם כולו. אמרתי לו: דבר אחד יש לי שאני מטיל לתוך הדיו, וקנקנתום שמו, אמר לי: וכי מטילין קנקנתום לתוך הדיו? התורה אמרה "ומחה" כתב שייכל למחות! מאי קאמר ליה ומאי קא מהדר ליה? הכי קאמר ליה לא מבעיא בפסירות ויתירות דבקי אנא, אלא אפילו למיחש לזבונו, דדילמא אתי ויתבי אתגיה דדל"ת ומחיק ליה ויחשוי ליה ר"ש, דבר אחד יש לי שאני מטיל לתוך הדיו וקנקנתום שמו. אינו? והא תניא, אמר ר' מאיר: בשהייתי למד תורה אצל ר' ישמעאל הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו, ולא אמר לי דבר. בשבאתי אצל ר' עקיבא אסרה עלי' קשיא שמוש אשמוש, קשיא אסרה אסרה, בשלמא שמוש אשמוש לא קשיא, מעיקרא אתא לקמיה דר' עקיבא, כיון לא מצי קם אליביה, אתא לקמיה דר' ישמעאל וגמר נגמרא, הדר אתא לקמיה דר' עקיבא סבר סברא. אלא אסרה אסרה קשיא, קשיא. תניא, ר' יהודה אומר, אומר היה ר' מאיר: לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו חזין

זה אסור וזה מותר, ועל מה כל דבר נסמך ועל איזה מקרא, וזה תלמוד שהיה בימי התנאים, ולהבין דבר מתוך דבר כשהיה דבר חדש נשאל בבית המדרש מזהבין וילמדוהו ולאידה משנה דמורה

סוטה. פרק שלישי - היה נוטל דף ב עמוד ב

תוספות

רש"י

דלא כתב וכתב לה א"ע? נכתבה לשום אשה אחרת דכשר לפום דידיו דרב נחמן בר יצחק
א"כ האי דקאמר הבא היום וכתב לה אמר רחמנא אבל הכא לא כתיב אלא וכתב ולה כתיב
גבי עשייה ודא בפרק כל הגט (גיטין דף קז) מפרש מ"ט פסלין לכל האי גיטין אי כתיב נתן
ספר כריתות ה"א למעוטי האיך קמא שנכתב שלא לשום אשה כתב רחמנא וכתב ואי לא
כתיב אלא וכתב ה"א למעוטי האי דלא איתור

כתב לה אבל יש לו ב' נשים דאיתור קא כתב לה
כשר כתב רחמנא וכתב לה דממעטין היו לו שתי
נשים וכו' אלמא דמעטית היום מוכתב גירדא
היכא דנכתב אשה אחרת וי"ל דשאני ההם
דלא הוה צריך למיכתב אלא נתן לה ספר
כריתות הילכך הוי וכתב קרא יתירא למעוטי
נכתב לשם אשה אחרת אבל הכא לאו יתירא
הוא האי וכתב הילכך לא ממעטינהו מיניה אלא
היכא דלא אכתיב לשם אלוה בעולם כדכתיב
וכתב את האלות: **הא** מני יבר' דלא ובכות סבר
לה כרבנן. פירש ר"י דאשכחן הכי בספרי
ובירושלמי בהדיא דסבר ר' עקיבא זכות תולה
דגס בירושלמי תני ר' טרפון אומר כל זכויות
שנאמרו בתורה לטובה חוץ מזה שיהא של
פורענות אמר לו ר"ע אילו נאמר מזכות עון
והשתק הייתי אומר כדברך הא אינו אומר מנחת
זכרון אלא לטובה אבל אי לא הוי אמר ר"ע
בהדיא דכחות תולה הוה מוקף לה כרבי דמתני'
24 (לפני ד' כג) וסבר לה כרבי שמעון ונראה דלא הוה
מצי לאוקמא כרבי דמודספא רבי ירמיה לאו רבי
ועוד איכא למאן דאמר בפ"ק (נפיל ו' א)
27 דבמנחתה פליגי רבי ורבנן: **הא** טמא מת אלא
28 אפי' מת עצמו. קשיא לר' דהבא משמע דמכניס
29 מת חמור מטמא מת הנכנס ובפרק בתרא
30 דעירובין בסופו (דף קז) אמר רב טובי בר קיסנא
31 אמר שמואל המכניס טמא שרץ במקדש חייב
32 שרץ עצמו פטור שנאמר מזה ועד נקבה תשלחו
33 מי שיש לו טהרה במקדש ומת נמי אין לו טהרה
34 במקדש ויש לתרץ דהתם מיירי במכניס שרץ שלא
35 נגע בו ושרץ לא נטמא במנשא ולהכי נקט נמי
36 שרץ ולא נבילה דאם נטמא המכניס תיפוק ליה
37 משום גופו שדיה נכנס טמא שרץ במקדש והכא
38 ה"פ ולא טמא מת בלבד אמרו לאחר שפירש מן
39 הטומאה אלא אפי' מת עצמו דהויא טומאה
40 בחיבורין במכניס דחמירי טפי מטומאה שלא
41 בחיבורין בדאיתא בפ' שני דמסכת ע"ז (דף סא)
42 **ביעותותא** מרפאי. תימה לר"י ודא בפרק
43 בתרא דנדה (דף סה) בגמרא ב"ש
44 אומרים כל הנשים מתות נדות מיט דב"ש אגב
45 ביעותותא (דמלכאבא) דמותא חזיא וכו' פליגי
46 עליה וקא מקשה התם אלא הא דתניא ב"ש
47 אומרים כל הנשים מתות ובין קרי כאן במשורר ולא
48 מתמתא אונסא דא"ל טעמא דב"ש וכו' אלא דלא
49 אמרי' ביעותותא מרפאי וי"ל ביעותותא דמלאך לא
50 מרפאי דלא חזי אלא בשעת הרצאת הנפש:
51 **יש** זכות תולה שנה אחת. ירושלמי יש זכות
52 תולה שנה אחת מנכונדצר לקצת ירחין
53 תרין עשר י"ש זכות תולה שתי שנים מאמנן וידי
54 לשנתיים ימים (מנולא ד' א) יש זכות תולה שלש
55 שנים מאחאב וישבו שלש שנים אין מלחמה
56 (מנולא ח' כג) אמר ר' יוסי כל אותן שלש שנים היה
57 עוסק במצות וכל אותן שתי שנים היה עוסק
58 בתורה: מנחת זכרון כלל מזכרת עון פרט במזונה
59 הכי פירוש אימא דמנחת זכרון ליכא למלפך
60 זכרון זכות אלא זכרון עון ואין בכלל אלא מה שבפרש
61 אמר אתה כן לא נמצאת מדת הדין מקופחת מה אם מדת הפורענות מעושה ררי מזכרת מידת הטובה מרובה על אחת כמה וכמה אלא מנחת זכרון יש לה זכות מזכרת עון אין לה זכות:

חזין מפרשת סוטה. ואפי' בסית: משמו. של ר"מ: שבמקדש. של כל סוטה וסוטה: **מאי**
2 **בינייהו**. כלומר במאי קמפליגי באיזה טעמא: למחוק לה. מפרשת סוטה שבספר תורה
3 לת"ק מחקיקן. לר' יעקב לא מחקיקן. כי הני **תנאי**. דאפילו נמי בבתיבה לשמה: **דאיתני**.
4 מכל נשים לשמה של זה: **אמר רב נחמן** וכו'. איהו נמי פריך דהני תנאי לאו כי הני תנאי,
5 ופריך לאידך גיסא, ואית ליה נמי דרב פפא
6 וה"ק איכא למיפריך לתאי גיסא ואיכא למיפריך
7 להאי גיסא: כתב. לא גט לגרש את אשתו ונמלך
8 מלגרשה. בן עירי. ששמו בשמו ודאז מאותה
9 העיר: **שמי בשמך** וכו'. ובני עיר אחת אגרונו גט
10 זה ראוי לי. תנחו לו ואגרש בו את אשתי: **פסול**
11 **לזה לגרש** בו. דדרשין לה לשמה. דכתיב וכתב
12 לה ספר כריתות. והכא נמי כתיב ועשה לה
13 הפתק: **פני**. הא דקתני דבין ששתיה נבדקה.
14 ר"ש היא דאמר מקריב מנחתה ואח"כ משקה
15 דאי לא אקריב ברישא לא הוה מייבקה עד
16 שתקרב מנחתה דכתיב מזכרת עון: **הא אמר** אין
17 זכות תולה. במתני' (לפני ד' כג): **ר"ע** **הא** דאמר
18 לעיל (ו' יט) משקרב הקמץ אינה יכולה לחזור
19 בה. אלמא מקריב לה קדם שתשתיה: **בשעה**
20 **לזה**. בהר הבית. דהא עזרת נשים וגם שער
21 נקדור לא נקדשו בקדשת עזרת. והרי הן כשאר
22 הר הבית: **עמו**. כמחיצתו. ובמדרב נמי הוי א'
23 מנחות. לפנים מן הקלעים מחנה שכינה. והלוי
24 יתנו סביב למשכן העדות (מנחות א') זה מחנה
25 לזה. והדגלים ג'. פרסאות זה מחנה ישראל,
26 ומשה יהיה לוי קאמר עמו: **שפא תפרוס** נדה.
27 אגב ביעותותא דמים הקמרים. והנהר והוב והנהר
28 ובעל קרי ואפ"ר במקדש. לזה דרשין
29 בפסחים בפרק אלו דברין (ו' סא): **תקרא צמית**.
30 דאנה שאניה באה פתאום אלא דאנה שפא
31 לבוא אויבים להרגה צומת את הקמור
32 מלחוציא דם ואפי' בשעת וסקה. ונהיא דנה
33 דאנה איתמר. דקתני הגיע שעת וסקה ולא
34 דקה בטמא מפני שארז בומנו בא. ר"מ אומר
35 אם דקה במחאב והגיע שעת וסקה לך בקדש
36 טהור. אם בקדש אחרי כן ומצאתה טהורה
37 ולא אמר ארז בומנו בא. שפיר דמסלקת את
38 הדמים: **ביעותותא**. הקאה פתאום כגון זו שלא
39 היתה חרדה עד עכשיו ופתאום היא מרגשת
40 בצער. וכן באסתר שפאת לה שמעות מרדכי
41 פתאום: **מרפאי**. תדמים. פותח את המקדש: **פני**
42 **מתני'**. דקתני יש זכות תולה ג' שנים: **כדי בקדש**
43 **העיר**. דדריש ונקתה ע"י זכות כדי ונורעה ורע.
44 כשיעור שהעיר נגר במעברת: **הראוי לספר**
45 לחיות ולבא ליד ספור שבחו של מקום: **ואע"פ**
46 **שאין ראיה**. גמורה לדבר דכחות תולה י"ב חדש,
47 וכן לדבר. ולקמן מפרש אמאי אינה ראיה. לכן
48 **מלבא מלבי**. ישפר עליך וכו'. דנאלא אמן
49 לנכונדצר כשפטר לו החלום שיהא נטרד מן
50 האנשים ולהיות עם בהמה ודחיה. לכן מלבא -
51 אקמם הפולחן. מלכי ישפר עליך - עצתי תיטב
52 בעיניך להאמין לעצתי. והפירוש בצדקה פרוק.
53 חטא ע"י צדקה פרה: **וענינה** כמיתן. וענינה
54 בתנינת העניים:

הן

יספר ורע הראוי לספר. ר' ישמעאל אומר: שנים עשר חדש ונאף על פי שאין ראיה לדבר,
וכר לדבר דכתיב "להן מלבא מלבי ישפר עליך וחמיר בצדקה פרק וענינה במהן ענין

הן

זכרון זכות אלא זכרון עון ואין בכלל אלא מה שבפרש אמר אתה כן לא נמצאת מדת הדין מקופחת מה אם מדת הפורענות מעושה ררי מזכרת מידת הטובה מרובה על אחת כמה וכמה אלא מנחת זכרון יש לה זכות מזכרת עון אין לה זכות:

מצוה

ביאורים למסכת סוטה דף כ עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

57 שצריך עשייה לשמה. מתרצת הגמרא, **מאי עשייה** - מהי העשייה
58 שאמרה התורה **מחיקה** - שצריך הכהן למחוק את המגילה לשמה
59 של הסוטה ולא שכתבת המגילה צריכה להיעשות לשמה.
60 שנינו במשנה, **אינה מספקת לשנות עד שפניה** [ובו].
61 מקשה הגמרא, **מאי** - כמו איזה תנא סובר התנא של משנתנו
62 שאמר, שהסוטה נבדקת מיד לאחר שתיית המים המרים, שמיד
63 לאחר שתיית פניה מוריקות, **רבי שמעון היא, דאמר מקריב את**
64 **מנחתה ואחר כך משקה, דכמה דלא קריב מנחתה** - שכל זמן
65 שלא קריב המנחה **לא כדמי לה מיה** - אין המים בודקים אותה,
66 **דכתיב 'מנחת זבדן מוכרת עון'** הרי, שרק לאחר הקרבת המנחה
67 נבדקים עוונותיה וזוכרים, ואם קודם שותה את המים ורק לאחר מכן
68 מקריב את המנחה, לא היה התנא אומר שמיד לאחר השתייה פניה
69 מוריקות. **אימא סיפא, יש לה זכות היתה תולה לה, אהאן דרבנן**
70 **הרי שבאנו לשיטת חכמים, דאי רבי שמעון, האמר אין זכות תולה**
71 **במים המרים**. וקשה מי הוא התנא של המשנה. מתרצת הגמרא,
72 **אמר רב חסדא, הא** - משנתנו מיה, **רבי עקיבא היא, דאמר,**
73 **מקריב את מנחתה ואחר כך משקה**, ולכן אומר התנא ששתיית
74 המים בודקת מיד, **ובזכות** - אם תולה לה, **סבר לה כרבנן** -
75 שאומרים שהזכות תולה לה.
76 שנינו במשנה, **והם אומרים להוציאיה וכו'** - לאחר ששותה הסוטה
77 מן המים, אם טמאה היא, מיד פניה מוריקות והיא מתמלאת גידין
78 והעומדים שם אומרים להוציאיה שלא תטמא העזרה.
79 שואלת הגמרא, **מאי טעמא** מבקשים להוציא אותה מהעזרה,
80 לכאורה הסיבה היא, **דדילמא מיתה, למימרא דמת אסור במחנה**
81 **לזוה** - היינו, עזרת נשים או שער נקנור (שהיה בין עזרת נשים
82 לעזרה). ששם מביאים את הסוטה, שלא נתקדשו בקדושת המקדש
83 והם כשאר הר הבית שדינו כמחנה לזיה, **והתניא, טמא מת מותר**
84 **ליכנס למחנה לזוה, ולא טמא מת בלבד אמרו, אלא אפילו מת**
85 **עצמו, שנאמר, 'ויקח משה את עצמות יוסף עמו', רעמו**
86 **משמע, שנתחלת מיתה**. ובמדרב דיו ג' מחנות, לפניו מן הקלעים, היה
87 מתנה שכינה, סביב מחנה שכינה חנו הלויים, וסביב הלויים מתנה
88 ישראל. ומכך שמשה שהיה לוי, נטל עימו למחיצתו את עצמות
89 יוסף, יש ללמוד שהמת מותר במחנה לזיה. אם כן קשה, מדוע
90 הוצרכו להוציא את הסוטה מעזרת הנשים, הרי מת מותר בה.
91 מתרצת הגמרא, **אמר אביי, לא מחשש מיתה הוצרכו להוציא,**
92 **אלא שטמא תפוסה נדה** מחמת הפחד התוקף אותה עם שתיית
93 המים, שהיא מתחילה להרגיש את פעולתם בגופה, ונידה אסורה
94 במחנה לזיה.
95 שואלת הגמרא, **למימרא דבעיותא מרפאי** - שהפחד מרפה את
96 מקור דמיה וגורם לראית דם. אומרת הגמרא, **אין, דכתיב**
97 **'ותתחלחל המלכה מאד', ואמר רב** מהו לשון 'ותתחלחל',
98 **שפירסה נדה** - היינו, שנתמסס חלל גופה, ופירסה נידה.
99 מקשה הגמרא, **והא אנו תנו, חרדה מסלקת דמים** - אישה הנתונה
100 בפחד, אינה רואה דם. מתרצת הגמרא, **פחדא צמית** - דאגה
101 מתמדת שלא באה לאישה בהפתעה, כגון אישה שדואגת מפני
102 אויבים שלא יבואו להורגה, אכן צומת את המקור מלהוציא דם,
103 ובמשנה זו מדובר במקרה שלא באה עליה הפחד בהפתעה.
104 **ביעותא מרפאי** - אבל פחד הבא בהפתעה, כגון זה, שעד שלא
105 שתתה מן המים הייתה סמוכה ובטוחה שלא יזיקו לה המים,
106 ופתאום, עם שתייתם מתחילה להרגיש מה שהם מחוללים המים
107 בגופה, הפחד התוקף אותה מיד, גורם להרפיית המקור ולראיית דם.
108 שנינו במשנה, **יש לה זכות היתה וכו'** - פעמים שהמים אינם
109 בודקים אותה מיד, כגון, אם יש לה זכות. יש זכות תולה שנה, יש
110 זכות תולה שנתיים, ויש זכות התולה ג' שנים.
111 **מני מתנינן** - שאומרת שיש זכות התולה ג' שנים, **לא אבא יוסי**
112 **בן חנן, ולא רבי אליעזר בן יצחק איש כפר דרום, ולא רבי**

1 **חזין מפרשת סוטה בלבד** - ואפילו פרשת סוטה שבספר תורה,
2 כיון שצריך שתהא פרשת סוטה ראויה להימחק, וקנקנתו מתיר
3 רושם לאחר מחיקתה. **רבי יעקב אומר משמו** - של רבי מאיר, חזין
4 **מפרשת סוטה של מקדש** - שכותב הכהן בבית המקדש לשם כל
5 סוטה וסוטה.
6 מבררת הגמרא, **מאי בינייהו** - במה נחלקו, כלומר, מה יסוד
7 המחלוקת בניהם. **אמר רבי ירמיה, למחוק לה מן התורה איכא**
8 **בינייהו** - נחלקו אם ניתן למחוק מפרשת סוטה שבספר תורה, לתנא
9 קמא ניתן להשתמש לבדיקת הסוטה גם מפרשת סוטה הכתובה
10 בספר תורה, ולכן אסר הטלת קנקנתו לתוך הדיו שבה נכתבת
11 פרשה זו, ורבי יעקב סובר, שאין בודקים אותה אלא בפרשה
12 הנכתבת לשמה, ולא מפרשת סוטה שבספר תורה, ולכן לא הצריך
13 שתהא פרשה זו שבספר תורה, ניתנת להימחק. **והני תנאי כי הני**
14 **תנאי** - והתנאים הללו נחלקו במחלוקת התנאים דלהלן, אם ניתן
15 להשתמש לבדיקת סוטה זו במגילת סוטה שנכתבה לשם סוטה
16 אחרת. **דתניא, אין מגילתה** - מגילת סוטה שנכתבה לשם סוטה זו
17 אינה פשוטה להשקות בה סוטה אחרת. **רבי אחי בר יאשיה**
18 **אמר, מגילתה** - מגילה שנכתבה לשם סוטה זו פשוטה להשקות
19 **בה סוטה אחרת** - שאין צריך כתיבה לשמה. תנא קמא שברירתה
20 לדעיל, שאמר שניתן להשתמש בפרשת סוטה שבספר תורה
21 להשקאת סוטה, דהיינו שלא צריך כתיבה לשמה, סובר כרבי אחי
22 בר יאשיה שניתן להשתמש במגילה שנכתבה לסוטה זו לשם סוטה
23 אחרת, ורבי יעקב שחולק וסובר שאין מוחקים מפרשת סוטה שבספר
24 תורה, שצריך כתיבה לשמה, סובר כתנא קמא של רב אחי בא
25 יאשיה, שאין משתמשים במגילה שנכתבה לשם סוטה זו לבדיקת
26 סוטה אחרת.
27 **אמר רב פפא לדחות, דילמא לא היא** - אין הכרח לומר כן, ואפשר
28 לומר **עד כאן לא קאמר תנא קמא ה"ם** שלא ניתן להשתמש
29 במגילה שנכתבה לשם סוטה זו לסוטה אחרת, **אלא בין דאיתניק**
30 **לשום רחל** - שנכתבה המגילה לשם זו ונותקה מכל נשים שבעולם
31 לשם רחל **לא הדרא מינתקא** - לא תחזור שוב להינתק מכל נשים
32 שבעולם להיות מיוחדת **לשום אהא** שכן התייחדה כבר לשם רחל.
33 **אבל תורה** - פרשת סוטה שבתורה, **דסתמא בתיבה** שנכתבת
34 בסתם ולא נותקה מכל נשים שבעולם לשם זו **הכי נמי דמחקינן**
35 ניתן למחוק ממנה לשם זו אף שלא נכתבה לשמה.
36 **אמר רב נחמן בר יצחק לדחות באופן אחר, דילמא לא היא** - אין
37 הכרח לתלות את מחלוקת התנאים זה בזה ואפשר לומר, **עד כאן**
38 **לא קאמר רבי אחי בר יאשיה ה"ם** - שניתן להשתמש במגילת
39 סוטה שנכתבה לשם זו לסוטה אחרת **אלא במגילה, לפי דאיתניב**
40 **לשום אלוה פועלם** שסוף סוף נכתבה לשם קללה, **אבל תורה**
41 **דלהתלמד בתיבה** - שנכתבה כדי ללמוד ולא לשם קללה **הכי נמי**
42 **דלא מחקינן**.
43 מקשה הגמרא, **ורבי אחי בר יאשיה** שאמר שניתן להשתמש
44 במגילת סוטה שנכתבה לשם אישה זו לסוטה אחרת, **לית ליה** -
45 האם אינו סובר את המשנה בגיטין, **אדם שכתב גט על מנת לגרש**
46 **בו את אשתו ונמלה חזר בו מהגירושין**. אם **מצאו בן עיר, ואמר**
47 **לו שמי בשמך ושם אשתי בשם אשתך** - הרי שם העיר שלי
48 ושלך, וכן השמות שלי ושל אשתך שונים, אם כן גט זה מתאים גם
49 עבורי, תן לי את הגט שכתבת עבור הגירושין שלך ושל אשתך,
50 ואגרש בו אני את אשתי. **פסול לגרש בו**. שצריך שתהא כתיבת
51 הגט לשם האישה העומדת להתגרש בו. לפי שגבי כתיבת גט נאמר,
52 **'וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה', ודרושם לזה, 'לשמה', אם כן,**
53 **גם כאן שנאמר 'ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת' נדרוש לזה**
54 **לשמה**. מתרצת הגמרא, **אמר, ה"ם** - גבי גט **וכתב לה' אמר**
55 **רחמנא**, כיון שהזכירה התורה כתיבה **בעינן בתיבה לשמה**.
56 שואלת הגמרא, **הכא נמי כתוב 'ועשה לה' ומדוע לא נדרוש**

ביאורים למסכת סוטה דף כא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

להשיבו מהדרך הנכונה, עד שמגיע ליום המיתה ולא פירש מן
 התורה עד ליום זה, ואז ניצל מכל מוקשי העולם הזה. דבר אחר
 דרך נוספת מדוע המשיך הכתוב את המצוה לנר ואת התורה לאור,
 עבירה מכבה מצוה - מעשה עבירה מכבה את שבר המצוה שלא
 תגין עליו מן הפורענות, כפי שניתן לכבות את אור הנר שלא יאיר.
 ואין עבירה מכבה תורה - שבר מי שעסק בתורה שלא תגן עליו,
 כפי שלא ניתן לכבות את אור היום, שנאמר "מים רבים לא יוכלו
 לכבות את האהבה" - "מים רבים" הם משל לעבירות, והאהבה זו
 התורה, ומבואר בפסוק, שהעבירות אינם מכבות את שבר התורה.
 מכל מקום מבואר בברייתא שהמצוות אינם מגינות מן היסורים כל
 כך, ואם כן קשה, על איזו זכות אמר התנא שהיא עומדת לה
 להניצל מפגיעת המים המרים, אם זכות תורה, הרי אינה מצווה
 בלימוד התורה ושכרה אינו גדול, ואם זכות מצווה, הרי אין שכרם
 מרובה כל כך להציל מן היסורים. מתרצה הגמרא, אמר רבי יוסף,
 לעולם זכות מצוה מגינה על הסוטה, ומצוה בעידנה דעסיק בה -
 בשעה שעוסק בה, מנגן - מגינה עליו מן היסורים ומצילא -
 ומצילה אותו שלא יבא לידי חטא, בעידנה דלא עסיק בה -
 משנגמרה המצוה ואינו עוסק בה עוד, אגוני מנגן - מן היסורים
 אצולי לא מצילא - ואינה מצילה מן החטא. כלומר, לעולם המצוה
 מגינה מן היסורים בעולם הזה, ולפיכך, זכות מצוה עומדת לסוטה
 שלא יזיקה המים. ומה שאמר התנא בברייתא שהמצוה אינה מגינה
 אלא לשעה, כוונתו שאינה מגינה אלא בשעה שעוסק בה, אבל
 תורה בין בעידנה דעסיק בה - בין בשעה שעוסק בה ובין בעידנה
 דלא עסיק בה - ובין בשעה שאינו עוסק בה מנגן ומצילא -
 מגינה מן היסורים ומצילה מן החטא.
 מקשה הגמרא, מתקוף לה רבה, אלא מעתה - אם זכות תורה
 עומדת לאדם גם בשעה שאינו עוסק בה שלא יבא לידי חטא, דואג
 ואחיתופל שנעשו רשעים, מי לא עסקי בתורה, אם כן אמאי לא
 הגינה עליהם התורה מיצר הרע, שהחטיאם ועשאו רשעים
 גמורים. אלא אמר רבא, חילוק אחר, תורה בעידנה דעסיק בה -
 בשעה שעוסק בה מנגן ומצילא - מגינה עליו מיסורים ומצילה
 אותו מיצר הרע שלא יבא לידי חטא, בעידנה דלא עסיק בה -
 ואולם בשעה שאינו עוסק בה, אגוני מנגן אצולי לא מצילא -
 מגינה היא עליו מן היסורים אך אינה מצילתו מן החטא. מה שאין
 כן מצוה, בין בעידנה דעסיק בה בעידנה דלא עסיק בה, אגוני
 מנגן מצילה אותו מן היסורים והפורענות, ולכן זכות מצוה מגינה
 על הסוטה, אך אצולי לא מצילא - אינה מצילתו מן החטא. ובה
 מובן מדוע שלט יצר הרע על דואג ואחיתופל לעשותם רשעים.
 רבינא אמר - מיישב באופן אחר, לעולם הזכות העומדת לסוטה
 היא זכות תורה. וקאמרת - ומה שהקשית שהרי היא אינה
 מצוה ועושה, נהי דפסקי לא מספקא - אמנם היא עצמה אינה
 מצווה ללמוד תורה, אך באגרא דמקורן ומתניין בניהו - בשכר
 שטורחות להביא את בניהן לבית הספר לקרא מקרא ולשנות משנה,
 ונטרן להו לגבריהו - וממתינות לבעליהן שיוצאים לעיר אחרת
 ללמוד תורה עד דאתו מפי מדרשא - עד שחוזרים מבית המדרש,
 מי לא פלגאן בהדיהו - וכי אינם חולקים עימם בשכר לימוד
 התורה שלהם, שהוא שבר של מצווה ועושה.
 הגמרא חוזרת למשל המובא בברייתא ושואלת, ופאי הנמשל
 להגיע לפרישת דרכים שהוזכר התנא. ומשיבה, אמר רבי חסדא,
 זה תלמיד חכם ויום מיתה - פרשת דרכים הוא יום המוות, שהוא
 מעבר מחיי האדם בעולם הזה לחיי נצח, וכוונת התנא לומר, שרק
 אם הגיע האדם ליום זה בעודו תלמיד חכם, ידע שניצל מסכנות
 היצר האורבות לו. אך עד אז, נתון הוא בידי של יצר הרע
 להחטיאו. רב נחמן בר יצחק אמר, פרשת דרכים זה משל
 לתלמיד חכם ויראת חטא - שהגיע לידי יראת חטא. מי וזמרא
 אמר, זה משל לתלמיד חכם דסלקא ליה שמעתתא אליבא

הן (תהוי) [תהוי] ארבה לשלוחך - ועל ידי הצדקה, היא אורך
 זמן לשלומך, שלא תמחר לפקוד אותך הרעה. ובתבי, בלא מנא
 על נבוכדנצר מלכא - לבסוף הגיעו כל הפורענויות על נבוכדנצר,
 וכתבי, לקצת ירחיו תרי עשר - לאחר שנים עשר חודש. הרי
 שהזכות תולה שנים עשר חודש. אם כן, מיהו התנא של משנתנו
 שסובר שהזכות תולה ג' שנים. משיבה הגמרא, לעולם התנא של
 משנתנו סובר כשיטת רבי ישמעאל שאמר שהזכות תולה ג' שנים,
 ואשכח קרא - ומצא מקרא כתוב דאמר ותני - שהקב"ה מאריך
 אפו עד ג' פעמים, דכתיב "בה אמר ה' על שלשה פשעי אדם" -
 הרי שער ג' פשעים המתין להם הקב"ה ולא הביא עליהם פורענות
 עד לאחר ג' פעמים, דהיינו האריך את הזמן ג' שנים.
 שואלת הגמרא, ופאי - מהו שאמר רבי ישמעאל, אף על פי שאין
 ראה לדבר ובר לדבר, מדוע אין זו ראייה גמורה. ומשיבה, דלמא
 שאני עובדי פוסקים כגון נבוכדנצר ואדום דלא מספקי דינא
 עליהו - שאין הקב"ה ממחר להביא עליהם פורענות בעולם הזה,
 אבל עם ישראל מדקדק הקב"ה בעולם הזה וממחר לפרוע מהם
 בעולם הזה.
 שנינו במשנה, ויש זכות תולה ג' שנים בו.
 שואלת הגמרא, זכות דמאי - איזו זכות מגינה עליה שהמים אינם
 מוזקים לה. אליבא זכות תורה - שהיתה עוסקת בתורה. הא
 אינה מצוה ועושה היא - הרי אינה מצווה ללמוד תורה, וכיון
 שאינה מצווה אין שכרה גדול, ולא מסתבר לומר שזכות זו תעמוד
 לה שהמים לא יזיקוה. אלא נאמר שהכוונה היא, לזכות דמצוה
 שעשתה, גם על כך קשה, וכי זכות דמצוה מי מנגן כולי האי
 - האם יש בכוחו להגין כל כך מן הפורענות והתניא, את זו דרש
 רבי נחמן בר יוסף, נאמר "כי נר מצוה ותורה אור", תלה -
 המשיך להכתוב את המצוה בנר, ואת התורה באור, את המצוה
 המשיך בנר, לומר לה מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה -
 להאיר לו את הדרך העומדת לפניו שלא יכשל, אף מצוה אינה
 מגינה אלא לפי שעה - ממקצת פורענויות, ואת התורה המשיך
 באור - לומר לה מה אור היום מנין לעולם - מכל הפגעים
 הבאים לו בעולם, אף תורה מגינה לעולם - שמצילה אותו מן
 החטא ומן היסורים הבאים לו בזה העולם. ואומר - הפסוק שאחריו
 המדבר בענין מעלותיה של התורה, ב"התהלךך תנחה אתך
 ובשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך וגו'". וכך מתפרש
 הכתוב, ב"התהלךך תנחה אתך" - זה העולם הזה - שהתורה
 תנחה ובעת עליך בעולם הזה מכל צרות. ב"שכבך תשמור עליך" זו
 מיתה - וכן המיתה מגינה התורה מיסורי המיתה, ו"הקיצות
 היא תשיחך" לעתיד לבא - לאחר המיתה תליץ התורה בעדך
 להגן מפני יסורי הגיהנם. משל לאדם, שהיה מהלך באישון לילה
 ואפילה ומתירא מג' דברים, א. מן הקוצים ומן הפחיתים -
 גומות ומן הפקנים שהם פגעים האורבים לו בכל צעד ושעל, ב.
 ומחיה רעה ומן הליסמים - שהם סכנות המזדמנות לו באישון
 לילה, ג. ואינו יודע באיזה דרך מהלך - מחמת שאינו בקי מספיק
 בשבילי הדרכים. נדרשנה לו אכזבה של אור, כיון שמאירה לו
 את הדרך העומדת לפניו, ניצל מן הקוצים ומן הפחיתים ומן
 הפקנים שהם הסכנות האורבות מחמת שאינו רואה, כך, מי
 שמקים מצוות ניצל ממקצת פורענויות. אולם וצדין ומתירא
 מחיה רעה ומן הליסמים שדרכן ללכת בלילה פן יפגע בו, ועוד
 ואינו יודע באיזה דרך מהלך. בין ששאל עמוד השנה, ניצל
 מחיה רעה ומן הליסמים - כך מי שזכה ללמוד תורה ניצל מן
 החטא ומן היסורים. אולם גם לאחר שעלה עמוד השחר, וצדין
 אינו יודע באיזה דרך מהלך, עד שהגיע לפרישת דרכים ושם
 הכיר את דרכו ונוכח שהוא בדרך הנכונה, ואז ניצל מכולם. וכמו
 כן האדם בעולם הזה, גם כשלומד תורה ומקים מצוות עדיין אינו
 יודע אם ילך בדרך זו עד סוף ימיו, או שמא יכפנו היצר הרע

סוטה. פרק שלישי - היה נוטל דף בא עמוד א

רש"י

תוספות

הן תהי ארכא לשלוחה. ואז תהא אורח זמן לשלוחה שלא יבאו עליה הפורענות. וכן עשה בנכדצ'ר. היה מקבץ בכל יום עניי ישראל שהביא בגולה והיו צריכין מנוחה ומפרנסם. ואף דניאל כשהשיאו עצמו לו לכה תפנון. שראה את ישראל בגולה מחזירין על התחתים. ובתיב בלא חסא. כל הפורענות הגיע על נכדצ'ר. לקצת ירחין תרי עשר. אלקא תלה לו הכותב י"ב חרש. לעולם. מתני

דקתני ג' שנים ר' ישמעאל היה ואשכח קרא דאמר ותני. שונה בהארכת זמן. כלומר מקרא כתוב שהקב"ה מאריך זמן עד ג' פעמים. הלכך הוה להו ג' שנים. דלא מפקיד דינא עלייהו. אין ממחרין מן השמים לפקוד עונותם עליהם בעולם הזה. אבל מיישראל ממחרין לפרע בעה"ז ומקרקין מחייהם. וכותב דאמ. מגינה כל קה וכותב דתורה. שהיתה עוסקת בתורה. הא לא מפקידא. דכתיב ולמדמם אותם את בניכם וקדים יי ולא את בניתיכם. וכיון דאיהו מקרא אין שברה גדול במצוה ועושה. היא תשיח. הלכך בערך את זכותה. פתחים. גמולת. נודמנה לו אבוקה של אור. כך זכה לקדם מצוה נצל ממוקצת פורענות. ועדיין מתיירא פתח רעה וכן הלכסיס. שדרכן לילך בגולה פן יפגע בו. דכתיב תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער. וסליק קו. תניע עמוד השחר. ואף כאן זכה לתורה נצל מן החטא וזמן היסורין. ועדיין אינו יודע בו. שקא יכפנו יצרו לבטל וישיב עליו יצוה"ר ופורענות. הגיע לפרשת דרכים. ואלו הכיר את דרכו. ואף כאן הגיע ליום המיתה ולא פרש מן התורה עד יום מותו נצל מכלן. והכי מפרש לה לקמיה. עבירה מכבה. שבר מצוה ואין עבירה מכבה. שבר מי שעסק בתורה קדם לכן. אלקא מצוה לא מנגא כלי הא: לכבות את האהבה. זו תורה דכתיב (מ"ו) הביאני אל בית ה' ודגלו עלי אהבה. מן סוד. אמר רב יוסף. לעולם מגינה על היסורין הרבה. ומאי אינה מגינה דקאמר ת"ק ובל"ק מן החטא שלא יתקפנו יצוה"ר קאמר. מצוה בעדינא דעסיק בה. והיינו לפי שעה דאמר מנגא מן היסורין ומצלא מבידור שלא יכשילנו לחטא. בעדינא דלא עסיק בה. מנגמרת המצוה ואינו עוסק בה אגוני מנגא מן הפורענות. אצולי לא מצלא. ודקתני בביריתא עברה מכבה מצוה. לאו מלהמן היסורין קאמר. אלא מלטול שבר לעתיד. אמאי לא תנן עליה. מיצר הרע שהחטיאם ונשאם רשעים גמורים. כלומר אמאי לא תצילו מן העבירות. לעולם וכותב דתורה. ולא שעוסקת בתורה. אלא ששוררת בבנה ובבעלה שיעסקו דמקראין וסתיגאן. ששוררות על בגיהן להביאן לבית הספר לקרא מקרא ולשנות משנה ונמנן לגביהו. וממתינות לבעליהן שיוצאין לעיר אחרת ללמוד תורה. מאי פירש דרכים. מהו מדמה להגיע לפרשת דרכים. דהא אבוקה היינו מצוה. עמוד השחר היינו תורה. אלא פרשת דרכים מאי היא: ויום המיתה. והוא תלמיד חכם

מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מנגא אצולי לא מצלא. ותימה מאי האי דקתני בביריתא תלה את המצוה בנר מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה אי מיצר הרע אינה מגינה כלל אי מן הפורענות מגינה לעולם ותורה נמי למה תלאה הכתוב באור משום דמגינה לעולם אי מן הפורענות מצוה נמי מנגא לעולם ואי דמנגא

מיצר הרע הא לא מצלא אלא לפי שעה. זה תלמיד חכם דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא. תימה ודיאך ניצל מכולן ודלא לא ניצל מיצר הרע בעידנא דלא עסיק בתורה וי"ל סתם תלמיד חכם תורתו אומנתו ועסק בה ומהרהר כל שעה ואינו הולך ד' אמות בלא תורה. והן אינן יודעין שעבירה מכבה מצוה. תימה והא אמר לעיל בין לרב יוסף בין לרבא מצוה אגוני מנגא מן הפורענות אפילו בעידנא דלא עסיק בה ועבירה מכבה מצוה לאו מלהמן מן היסורין קאמר אלא מלטול שבר לעתיד לבא כמו שפרש"י.

המצוה בנר. ואת התורה באור. את המצוה בנר לומר לך: מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה. אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה. ואת התורה באור. לומר לך: מה אור מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם. ואומר "בהתהלךך תנחה אתך" וגו' "בהתהלךך תנחה אתך" זה העולם הזה. "בשכבך תשמר עליך" זו מיתה. "והקיצות היא תשיחך" לעתיד לבא. משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה. ומתיירא מן הקוצים ומן הפתחים ומן הפרקנים ומחיה רעה ומן הליסטים ואינו יודע באיזה דרך מהלך. נודמנה לו אבוקה של אור ניצל מן הקוצים ומן הפתחים ומן הפרקנים. ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הליסטים. ואינו יודע באיזה דרך מהלך. פיון ששלה עמוד השחר ניצל מחיה רעה ומן הליסטים. ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך. הגיע לפרשת דרכים ניצל מכולם. דבר אחר: עבירה מכבה מצוה. ואין עבירה מכבה תורה. שגאמר: "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה". אמר רב יוסף: מצוה, בעדינא דעסיק בה. מנגא ומצלא. בעדינא דלא עסיק בה. אגוני מנגא. אצולי לא מצלא. תורה, בין בעדינא דעסיק בה ובין בעדינא דלא עסיק בה. מנגא ומצלא. מתקוף לה רבא: אלא מעתה, דואג ואחיותופל מי לא עסקי בתורה? אמאי לא הגינה עליה? אלא אמר רבא: תורה, בעדינא דעסיק בה. מנגא ומצלא. בעדינא דלא עסיק בה. אגוני מנגא. אצולי לא מצלא. מצוה, בין בעדינא דעסיק בה בין בעדינא דלא עסיק בה. אגוני מנגא. אצולי לא מצלא. רכינא אמר: לעולם וכותב תורה. ודקאמרתי אינה מצוה ועושה. נהי דפקודי לא מפקידא. באגרא דמקראן ומתניין בגייהו ונמנן להו לגבייהו עד דאתו מבי מדרשא. מי לא פלגאן בהדיהו? מאי פירש דרכים? אמר רב חסדא: זה תלמיד חכם ויום מיתה רב נחמן בר יצחק אמר: זה תלמיד חכם. ויראת חטא. מר וזמרא אמר: זה תלמיד חכם דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא. דבר אחר: עבירה מכבה מצוה. ואין עבירה מכבה תורה. אמר רב יוסף: דרשיה ר' מנחם בר יוסי להאי קרא פי סיני. ואילמלא דרשיה דואג ואחיותופל חכי, לא רדפו בתר דוד. דכתיב: לאמר אלהים עובד וגו'. מאי דרש? "ולא יראה כד ערות דבר" והן אינן יודעין שעבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה. מאי" בוז יבואו לו"? אמר עולא: לא בשמעון אחי עזריה ולא בר' יוחנן דבי נשיאה אלא בהלל ושבנא. דכי אתא רב דימי אמר: הלל ושבנא אחי הוה. הלל עסק בתורה. שבנא עבד עיסקא. לסוף אמר ליה: תא נערוב ולפילוגי. יצתה בת קול ואמרה "אם יתן איש את כל הון ביתו" וגו'.

אומר

ביום מותו. ודע שלא פירש לפרוק מעליו על תורה ויראת חסא. וזה ליראת חטא אחר שזכה לתורה נצל מכלן. שהתורה מלמדנו דברי מצוה ודברי אסור וממה שהוא צריך לפרוש. ויראת חטא מונע מלרדוף אחר יצרו. דסלקא ליה שמעתתא אלקא דהלכתא. וד"ק עלה עמוד השחר נצל מן החיה בו. וזה לתורה נצל מבידור מן החטא. ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך. אם יזכה שישענהו מן השמים להתקבל דבריו בין חבריו להורות בהלכה ובמשפט. הגיע לפרשת דרכים. כלומר זכה לכה נצל מכלם. לאמר אלהים עובד. כך היו אומרים עליו. אלהים עובד. שבא על אשת איש ואין אנו נענשין עליו. רדפו ותפסדו בו אין מציל. אין לו זכות שיצילנו. שהעברה בכתה וכותיה. לא יראה קדי. עברה. ואם יראה ושב מאחריה שמעון אחי עזריה. תא הוא במשנה קמייאת דרובים. ולמד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטאי כדי ששילוח בכותב למדו של שמעון. לך הוא נקרא על שם עזריה אחיו. וכן ר' יוחנן למד ע"י הקניא שהיה מפורנס. הלל עסק בתורה. מתוך עני רב דמקשר במוס' וקאן וף וכו'.

למוד

סוטה. פרק שלישי - היה נוטל דף כא עמוד ב

תוספות

רש"י

בן עזאי אמר דייב אדם וכו'. ירושלמי דבן עזאי דלא ברא בן עזריה דדריש (תנאין דף ג.)
הקהל את העם האנשים והנשים והטף אנשים באו ללמוד נשים לשמוע ונראה דפי'
דמצוה לשמוע הנשים כדי שידעו לקיים מצוה ולא משום שידעו שזכות תולה; מטרונה
שאלה את ר' אלעזר מפני מה חטא אחת במעשה העגל וכן מתין בה ג' מיתות אמר לה אין

אשה חבבה אלא בפלך אמר ל' הורקטס בנו
בשביל שלא להשיבה דבר אחד מן התורה אבדת
ממני ג' מאות כור מעשר בכל שנה א"ל ישרפ
ד"ת ולא ימסור דברי תורה לנשים:

רוצה אשה בקב ותפלות. פ"ח רוצה אשה

שיחא בעלה חמור ויהא מצוי אצל

בכל שבת ללח לא עונתה ולא יביא לה אלא קב

חטים בלבד ולא יהא גמל שהולך בדרך רחוקה

ואינו נוטל לה עונה אלא אחת לשלשים יום

ואע"פ שמביא לה לשכור ט' קבין חביבה עליה

העונה בכל שבת וקב אחד מט' קבין ופרישות ל'

יום ורבי פירש בשם רב האי המשרה אשתו ע"י

שליש של יפחות לה מקביום חזקין מן שבת

לשבת כדמוכח בגמרא בפרק אע"פ (מנחות דף טב.)

ועונתה מצוי לה ואילו המורד על אשתו (ספ טז.)

מוסיפין על כתובתה ג' דירנים בשבת ושער בינוני

הוא ד' סאין שכלע וסלע ד' דירנים נמצאת סאה

בדירנר וג' סאין בג' דירנים שזן י"ח קבין הרי

שחכמים עמדו על סוף דעתה שהיא רוצה

בתפלות ועמנו שני קבין מ"ח קבין שפירש

ממנה דקבין אחד מט' ב"ח קבין:

היכי דמי חסיד שוטף. ירושלמי ראה תינוק

מנעבט בגדר אמר לכשאחלוץ תפליץ

אצילנו עד כשהוא חולץ תפליץ הוציא זה את

נפשו: **זה** הנותן דיער לעני להשלים לו מאתים

זה. הא דרבי אבדו וזה דרבי יוחנן ומברכי מוונות

מן האלמנה קרי ירושלמי מכות פרושה ותו גרס

התם חד תלמיד מדר' בון הוו לו מאתים וזה חסר

דיער והוה רבי יליף למוכי עמיה חד לחלת שנים

מעשר מסכני חד זמן עבדין ביה תלמידיו עין

בישא ומלון ליה אתא בעי מוכי עמיה דין הדוח

אליף א"ל רבי אית לי שיעורא אמר זה מכת

פרושים נגעו ביה רמז לתלמידיו ואעלנו

לקפלין וחסרונה חד קרט חכה עמיה דין הדוח

יליף שנינו בפרק בתרא דמסכת פאה (מ"ט) מי שיש לו חמשים זה והוא נושא ונותן בהן ה"ז לא יטול ובגמרא (ירושלמי) היא אמר חמשים דעבדין טבין מן מאתן דלא עבדין: **יתומים**

שקדמו ומכרו בנכסים מועטין. ונראה דוקא לענין מוון הבנות אמרין מה שמכרו מכרו אבל לענין מוון האשה כיון דמשועבד לה בעל למוונות בחייו הנכסים בחוקם שאינם יכולין למכור

כדאמר' בפ' הנושא (מנחות ק.) יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום ומ"ש מדר' אסי א"ר יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים וכו' התם לא משתעבדי לה מחיים אי נמי

בית זה עצמו דרה בו בחי הבעל אבל מוונות בכל יום צריכה למוונות ולא דמו מוונות אשה למדור והוא הדין אם מכרו בנכסים מרובין מה שמכרו מכרו דמשלטי לא משתעבדי למוונות

ואמר' בפ' מציאת האשה (ספ טז.) בין מכרו בין משכנו אין מוציאין למוונות האי דנקט בנכסים מועטין אורחא דמילתא נקט ולא מוכין אינש בנכסים משום הפסד מוונות היכא דאיכא נכסים

מרובים רבי פי' בתוספתו דר' יוחנן פליג אהדיא דמסקנן בפרק ב' דיני גזירות (ספ דף קט.) אמר רבי יצחק בן אילעאי שמשיה דחוקיה כל מקום שאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון להלכה

במותו וגבי נכסים מועטין תנינא התם (קף קט.) ובפרק מי שמת (נ"ב קל"ט) אמר אדמון וכי בשביל שאני זכר הפסדתי ואמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון לא ידענא מאי דחוקיה לפרש כך

אליבא דאדמון טפי מאלבא דרבנן: **אבי** אמר זה המשיא עצה למכור בנכסים כרשב"ג. רשב"ם פי' ביש נחלץ (נ"ב דף קל"ט) משום דגרם לעבור על דברי הנותן ועירום דאנתו מעשיו דהרי

הוא חוטא ולא לו ומיהו המוכר עצמו דהיינו ראשון לא מקיף רשע ואף על גב דלכתחלה אסור לעשות כך דלא חמיר איסוריה שהרי השליט הנותן בגוף ופירות לעשות כרצונו וקשיא

לפירשו בסוף פרק מי שהיה נשוי (מנחות דף ל"ט) דאמר אביי נכסי לך ואחר כך לפלוגי ועמדה וניסת בעל לוקח הוי ואין לאחר כך במקום בעל כלום ומי אמר אביי הכי האמר אביי איהו רשע

ערום זה המשיא בו כ' קאמר תינשא ניסת קאמר אלמא דמדמי מוכר עצמו למשיא ומיהו יש לפרש כיון דמשיא נקרא רשע מכלל דלמוכר אסור לעשות לבתחילה אע"פ דלא נקרא רשע

בדקתני התם אין לו לראשון לא אבילת פירות בלבד ואי קשיא מדקאמר אביי זה המשיא עצה וכו' כרשב"ג מכלל דאביי ס"ל כרשב"ג וזהו אמר אביי נמי בהדיא בפרק מי שהיה נשוי

(נ"ט ספ) בעל לוקח הוי ואין לאחר כך במקום לוקח כלום וביש נחלץ (נ"ב דף קל"ט) מפרש טעמא משום דקסבר קנין פירות כקנין הגוף דמי ובסוף פרק השולח (יש"ק דף קמ"ט) אמר אביי נקטין בעל

בנכסי אשתו צריך הרשאה אע"פ דפירות דידיה הוי הגוף צריך הרשאה דמשמע דס"ל דלאו בקנין הגוף דמי יש לתרץ דוקא גבי אחר כך ס"ל לאביי דבקנין הגוף דמי דאפי' ר"ל דאמר לאו

בקנין הגוף דמי מתרצין אליבא דאחר כך שאני ופי' רשב"ם דאחר כך משמע גוף ופירות נתן לראשון דהא בהדיא פי' אחר כך ירש פלוני ואף הוא פסק שם כרשב"ג וז"ל בעלמא סבירא לן דלאו

בקנין הגוף דמי דכופסי' בפרק החולץ (יבמות דף ל"ט) הכא אחר כך שאני וכן עיקר דלא תקשי הלכתא אהלכתא דפסקין בר"ל פירק החולץ ובהא דאחר כך קיימא לן כרשב"ג דפסקי' הלכתא

לקמיה ולא פליג ר"ל ומדאביי נמי איכא למשמע דהכי קיימא לן כדאמר אביי איהו רשע וכו' ולקמן נמי ההיא אתתא דהוה לה דיקלא בארעא דרב ביבי כו' אול איהו אקניה לבנו קטן

כרשב"ג עד אפילו רשב"ג לא קאמר מהדום שמענין דהלכה כרשב"ג הלכך בעינן לפרושי דרשב"ג ס"ל כר"ל דלאו בקנין הגוף דמי והא דהיינו טעמא דאחר כך שאני ולא תקשי הלכתא

אהלכתא תימה לר' אמאי לא קא חשבי נמי ההיא דאלו דן ונתפושין (פסוקין דף ע"ט) אמר רב כהנא משום ר"ע איזו עני ורשע ערום זה המשהה בתו בנרות ויש לומר דעני ורשע לא קא

חשיב

לפרה תפלות ס"ה וכי תורה תפלות קרא לה: **באלו** שמותיה היא מבינה ערמומית
ועשוה דבריה בהענע: **הקבה** תורה: **שפעמדי עצמו** ערום עליה. שפירש מכל עסקים
ונעשה עליה עני וחסר כל וז"ל שמשיש עצמו ערום עליה גרסי' שפעמדי שיתקיים
תורתו לקבוץ על ד' וזלמוד מכל אדם: **מאין תפצא** מן הקשיו כאין: **רוצה אשה בקב**

ותפלות תפצא לזון במוונות מועטין ויהא

תפלותה מצוי לה בתשמיש, מט' קבין ופרישות

לפרוש מן התפלות, לפיכך אין טוב שתלמוד

תורה: שפעמדי דבריו לדיון. דמשנקבעו בלב

הדין שערי זכיותו לדבריו של זה קשין לסלקו.

והרי ערמוותו, ורשע הוא שעובר על לא תשא

שמוע שאן (שמות כ"ג) להשלים פאתים וזו. ומעשה

לא יטול לקט, ויש לו קרובים שישלום: **בנכסים**

מועטין. דתנן (נ"ב דף קל"ט) מי שמת ונהניו בנים

ובנות, בזמן שהנכסים מרבין הנכנים ירשו והבנות

זונות, נכסים מועטין הבנות זונות והנכים ישאלו

על הפתחים: שקדמו וזכרו, קדם שבאו הבנות

לב"ד ונתעמידום כ"ד לנכסים בחזקת בנות

המכרע אחרים באחריותו. ראו ונעשו כמותי

ולכו בדרך. לא נתפוס זה אלא להרעות עצמו

בחסיד בעיני הנריות, ואין טובו כבוד, אלא

שלא יתקדו אחריו לבדוק בתועבותיו:

שקרא

לפרה תפלות ס"ה וכי תורה תפלות קרא לה: **באלו** שמותיה היא מבינה ערמומית

ועשוה דבריה בהענע: **הקבה** תורה: **שפעמדי עצמו** ערום עליה. שפירש מכל עסקים

ונעשה עליה עני וחסר כל וז"ל שמשיש עצמו ערום עליה גרסי' שפעמדי שיתקיים

תורתו לקבוץ על ד' וזלמוד מכל אדם: **מאין תפצא** מן הקשיו כאין: **רוצה אשה בקב**

ותפלות תפצא לזון במוונות מועטין ויהא

תפלותה מצוי לה בתשמיש, מט' קבין ופרישות

לפרוש מן התפלות, לפיכך אין טוב שתלמוד

תורה: שפעמדי דבריו לדיון. דמשנקבעו בלב

הדין שערי זכיותו לדבריו של זה קשין לסלקו.

והרי ערמוותו, ורשע הוא שעובר על לא תשא

שמוע שאן (שמות כ"ג) להשלים פאתים וזו. ומעשה

לא יטול לקט, ויש לו קרובים שישלום: **בנכסים**

מועטין. דתנן (נ"ב דף קל"ט) מי שמת ונהניו בנים

ובנות, בזמן שהנכסים מרבין הנכנים ירשו והבנות

זונות, נכסים מועטין הבנות זונות והנכים ישאלו

על הפתחים: שקדמו וזכרו, קדם שבאו הבנות

לב"ד ונתעמידום כ"ד לנכסים בחזקת בנות

המכרע אחרים באחריותו. ראו ונעשו כמותי

ולכו בדרך. לא נתפוס זה אלא להרעות עצמו

בחסיד בעיני הנריות, ואין טובו כבוד, אלא

שלא יתקדו אחריו לבדוק בתועבותיו:

שקרא

ביאורים למסכת סוטה דף כא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

זכויותיו בליבו של הדיין, קשה לסלקו, ואין לדיין את שיקול הדעת
הרצוי לבחון את המקרה לאשורו. ולכן נקרא רשע, שעובר על 'לא
תשא שמע שוא', ערום, שעושה זאת בערמה שהדיין לא יודע שהוא
בא לדון איתו.
רבי אבהו אומר, זה הנותן דינך לעני להשלים לו מאתים וזו -
בכדי שלא יוכל ליטול מתנות עניים. דתנן, מי שיש לו מאתים וזו
אינו מוגדר כעני, ועל כן, לא יכול לקבל שכחה ופאה ומעשר עני.
היה לו מאתים חסר דינך, כיון שכעת הוא עני, אפילו אלף נותנין
לו באחת, אם בולם נחוצים לו. הרי זה יכול, והרי הוא רשע ערום
שנראה שרוצה לתת צדקה, ובאמת על ידי כך הוא מונע ממנו טובה,
וזה בערמה שהעני לא מרגיש בכך.
רבי אסי אומר בשם רבי יוחנן, רשע ערום זה המשיא עצה למבור
בנכסים מועטים - אדם שמת והניח בנים ובנות, הדין הוא שהבנים
יורשים את הנכסים והם זנין את אחיותיהם עד שיתבגרו או עד
שיתארסו. במה דברים אמורים בשהניח נכסים שאפשר שיונו מהם
הבנים והבנות כאחד עד שיתבגרו הבנות, ואלו הן הנקראין נכסים
מרובין. אבל אם אין בנכסים אלא כדי מזון הבנות בלבד, הבנות
ניזונות מהן עד שיתבגרו או עד שיתארסו, והבנים ישאלו על
הפתחים, ואלו הן נכסים מועטים. אדם המשיא עצה לבנים שירשו
נכסים מועטים, למכור אותם בכדי שלא יפסידו הנכסים במזונות
הבנות, נקרא רשע, שהוא מעביר על דעת חכמים. ומנין שמהכירה
מועילה. דאמר רבי אסי אומר רבי יוחנן, יתומים שקדמו ומכרו
בנכסים מועטים - קודם שבאו הבנות לבית דין, והעמידו הנכסים
בחזקתן, מה שמכרו מכרו.
אפי' אומר, רשע ערום, זה המשיא עצה למבור בנכסים כרבן
שמעון בן גמליאל. דתניא, אדם שאמר לחברו נכסי קנויים לך
ואחריו לפלוגי. - ואחרי שתמות הנכסים יעברו לפלוגי, אם ירד
הראשון ומכר את הנכסים לאחר השני - המקבל השני, מוציא את
הנכסים מיד הלקוחות לאחר שימות הראשון דברי רבי. רבן
שמעון בן גמליאל אומר, אין לשני אלא מה ששייר ראשון. וכיון
שמכר הנכסים לאחר, איך לשני כלום בנכסים, אינו יכול להוציא
מהלקוחות. ואדם המשיא עצה לזה הראשון שיקבל הנכסים,
למכורם לאחר בכדי שיוותרו בידו מעות הנכס ולא יעבור הנכס
לאחר מותו לאחרי' - נקרא רשע כיון שעובר בזה על דעת הנותן.
רב יוסף בר חמא אומר בשם רב ששת, רשע ערום, זה המכריע
אחרים באורחותיו - מגלה מעשיו הטובים לאחרים ומציע להם
ללכת באורחותיו. שאינו מתכוון אלא להראות עצמו כחסיד בעיני
הבריות בכדי לחפות על תועבותיו.
רבי ירמיה אומר בשם רב הונא, זה המיקל לעצמו ומחמיר
לאחרים. עולא אומר, זה

שנינו במשנה, אומר בן עזאי חייב אדם ללמד את זכו' רבי
אליעזר אומר כל המלמד את בתו תורה מלמדה תיפלות.
שואלת הגמרא, תיפלות סלקא דעתך - וכי יעלה על דעתך
שהתורה נקראת תיפלות (דברי הבאי). מתרצת הגמרא, אל תשנה
בדברי רבי אליעזר המלמד את ביתו תורה מלמדה תיפלות, אלא
אימא, כאילו למדה תיפלות - היינו, שהמלמד תורה לאישה כמי
שמלמדה תיפלות, שעל ידי לימוד התורה היא לומדת להיות
ערמומית ולעשות דבריה בהצנע.
אמר רבי אבהו מאי טעמא דרבי אליעזר - שהמלמד תורה
לאישה כאילו מלמדה תיפלות. דבתיב "אני חכמה שכנתי
ערמה", חכמה היא התורה, ומבואר בפסוק, 'אני חכמה' - בין
שנכנסה חכמה באדם, 'שכנתי ערמה' - נכנסה עמו ערמומית.
והואיל ומתוך לימוד התורה נכנסת בה פיקחות, לומדת לעשות דברי
זנות בהצנע
שואלת הגמרא, ורבנן - בן עזאי שסובר שעל האדם ללמד את ביתו
תורה, האי - הפסוק 'אני חכמה' מאי עבדי ליה - מה דורשים
ממנו. משיבה הגמרא, מיבעי ליה לרבנן יוסי דרבי חנינא. דאמר
רבי יוסי דרבי חנינא, אין דברי תורה מתקיימין אלא בפי
שמעמיר עצמו ערום עליהן - היינו, שפושט מעל עצמו עול דרך
ארץ ופורש מכל העסקים ונעשה עני וחסר כל בשביל ללמוד תורה,
שנאמר 'אני חכמה שכנתי ערמה'.
אמר רבי יוחנן אין דברי תורה מתקיימין אלא בפי שמשים עצמו
בפי שאינו - עניו בכל ענייניו, הן בחכמה, הן בעושר והן בגבורה
שנאמר 'והחכמה מאין תמצא' - החכמה תמצא תמי שמשים
עצמו כ'אין' - כלום.
שנינו במשנה, רבי יהושע אומר רוצה אשה בקב ותיפלות מתשעה
קבין ופרישות זכו'. שואלת הגמרא, מאי קאמר - מה פירוש דבריו
של רבי יהושע. משיבה הגמרא, הכי קאמר, רוצה אשה בקב
ותיפלות עמו - מעדיפה אשה ליוזן במזונות מועטים (קב) ושיהיה
בעלה מצוי לה, מתשעת קבין ופרישות - מליוזן במזונות מרובים
ובשפע גשמי, ולא יאה בעלה מצוי לה. וכיון שעיקר ענייניה וליבה
של האישה בדברים הללו, לא טוב שתלמד תורה.
הוא היה אומר חסיד שומע רשע ערום כו' שואלת הגמרא, היכי
דמי חסיד שומע. משיבה הגמרא, כגון דקא סבבא איתתא
בנהרא שרואה שטובעת אישה בנהר, ואמר לאו אורח ארעא
לאיתכבולי בה ואצולה - אין זה מן הראוי להביט באישה ולהציל
אותה.
שואלת הגמרא, היכי דמי רשע ערום. משיבה הגמרא, אומר רבי
יוחנן, זה הממעים דבריו לדיין - משמיע לדיין את הסיבות שיש
לצדד לזכותו קודם שיבא בעל דין כפרו, וכיון שקבע את צדדי

המשך ביאור למסכת סוטה ליום עשרים לעומר עמ' ב

ראיה לדבר שהזכות תולה לה שנים עשר חודש, וכן לדבר יש,
דבתיב לאחר שפטר דניאל את החלום ואמר לו שיהא נטרד מבני
אדם ויהא מושבו ומאכלו עם חית השדה שבע שנים, "להן מלכא -
אומנם אדוני המלך דע לך, שאף על פי שאין מנוס מן הגזירה, מכל
מקום מלכי ישפר עולך - תיטב עצתי בעינך, (וחמיר) (וחמיר) [וחמיר]
בצדקה פרק - ופדה חטאך וכפר עליה כדי שלא תתמשש על ידי
שתיתך צדקה, ועיתך במוחן ענין - ועונותיך פרוק בחנינת עניים.

ישמעאל. דתניא, אם יש לה זכות תולה לה שלשה חדשים, כדי
הכרת העובר, שהוא זמן שהעובר ניכר במעי המעוברת, דברי
אבא יוסי בן חנן. רבי אליעזר בן יצחק איש כפר דרום אומר,
אם יש לה זכות תולה לה מ' חדשים, שנאמר לגבי סוטה, "ונקתה
ונורעה דע" וזהו הלא הוא אומר "דע יעבדנו יספר", מכאן שהזכות
תולה לה כדי זמן פקידת דע הראוי לספר - היינו, הראוי לחיות
ולבא לידי סיפור שבחו של מקום, שהוא ט' חודשים. רבי ישמעאל
אומר, אם יש לה זכות תולה לה שלשה עשר חדש. ואף על פי שאין

ירמיה פרק יג כא-כו

כא מה־תאמרי פִּי־יִפְקֹד עָלַי וְאֵת לְמִדַּת אֲתָם עָלַי אֲלֵפִים לְרֹאשׁ הָלֹא חֲבָלִים יֵאָחֲזוּךָ כְּמוֹ אִשֶּׁת לֵדָה: כב וְכִי תֹאמְרִי בְלִבְכָּךְ מִדּוּעַ קָרָאֲנִי אֱלֹה בֶּרֶךְ עֹנֶךָ נִגְלֹ שׁוֹלֶיךָ נַחֲמָסוּ עֲקִבְךָ: כג הִיִּהְפֹךְ פּוֹשֵׁי עוֹזוֹ וְנִמְר חֲבֵרְבוֹתָיו גַּם־אֲתָם תּוֹכְלוּ לְהִיטִיב לְמַדִּי הָרַע: כד וְאֶפְיָצָם בְּקִשְׁעוֹכֶם לְיוֹם מִדְּבָר: כה זֶה גּוֹרֶלְךָ מִנֶּת־מִדְּיָן מֵאֵתִי נֹאמְרִי הִנֵּה אֲשֶׁל שְׂכַחַת אוֹתִי וְתִבְטַחִי בַשֶּׁקֶר: כו וְגַם־אֲנִי חֲשַׁפְתִּי שׁוֹלֶיךָ עַל־פְּנֶיךָ וְנִרְאָה קְלוֹנְךָ: כז נֶאֱפִיךָ וּמִצְהָלוֹתֶיךָ זִמַּת וְנִתְּךָ עַל־גִּבְעוֹת בַּשָּׂדֶה רְאִיתִי שְׁקוּצֶיךָ אוֹי לָךְ יְרוּשָׁלַם לֹא תִטְהָרִי אַחֲרֵי מָתִי עַד:

רש"י

נגזרו דרכיך, נחמסו כמו ויחמס כגן שוכו (איכה ב): עקבך. טרצ"ש בלעז פסקו עובדי דרכים: (כג) כושי. שם אדם שחור וקורין מא"ר בלעז: ונמר. ליאפר"ט בלעז: חברבורותיו. הנמר מנומר הוא והם החברבורות טק"ש בלעז, ואי אפשר שיהפכו: הרע. כמו להרע: (כה) מנת מדיך. חלק מדותיך מדה כנגד מדה: (כו) חשפתי שולך. גיליתי שיפולי בגדיך להפכם על פניך: (כז) מצהלותיך. כזהלת סוסים נואפים: אחרי מתי. תטהרי עוד:

(כא) מה תאמרי כי יפקוד. הקב"ה עליך: למדת אותם עליך אלופים לראש. שלחתם אליהם מלאכים לכשדיים להביא משם אלילים שלהם לעבדם. כמו שנא' (ביחזקאל כג) ותעגבה עליהם למראה עיניה ותשלח מלאכים אליהם כשדימה, ד"א למדת אותם עליך אלופים חזקיהו שהראה לשלוחי מרודך בלאדן את כל בית נכאתה (ישעי' לט): (כב) שולך. שיפולי הבגדים טי"ש אורלא"ש בלעז, כשמפשיטין את האשה דרך בזיון מהפכין חלוקה מלמטה למעלה: נחמסו עקבך.

מצודת ציון

(כא) יפקוד. ענין השגחה: למדת. ענין ההרגל וכן פרה למד מדבר (לעיל ב): אלופים. שרים וכן מפריד אלוף (משלי יז): חבלים. מכאובי יולדה וכן חבלי יולדה (הרשע יא): (כב) קראני. מלשון מקרה: שולך. הם תחתיות הבגד כמו על שולי המעיל (שמות כח): נחמסו. ענין הסרה, כמו ויחמס כגן שכו (איכה ב): עקבך. עקבי הרגל: (כג) כושי. הם השחורים: ונמר. שם חיה: חברבורותיו. ענין כתמים, וכן חבורה תחת חבורה (שמות כא) כי במקום המכה נראה כעין כתם: למדו. ענין הרגל: (כד) ואפיצם. ענין פיזור: (כה) גורלך. חלקך, לפי שעל פי רוב חולקים בגורל יקרא חלק בשם גורל: מנת. גם זה ענין חלק כמו מנת שועלים יהיו (תהלים ג): מדיך. מלשון מדה: (כו) חשפתי. ענין גילוי כמו וחשופי שת (ישעיה כ): שולך. תחתיות הבגד: קלונך. מלשון קלון ובזיון: (כז) נאופיך. ענין זנות: ומצהלותיך. ענין הרמת קול שמחה של קלות וכן איש אל אשת רעהו יצהלו (לעיל ה): זמת. ענין מחשבה רעה: שקוציך. מלשון שקץ ותעב: מתי. ענין השאלה על הזמן, וכן מתי תנחמני (תהלים קיט):

מצודת דוד

(כא) מה תאמרי. במה תנצל כאשר האויב ישגיח בך לקחת אותך בשבי: ואת למדת. אתה בעצמך הרגלת את הבבלים להיות עליך אלופים להיות ראשים עליך כי על שהראה חזקיהו לשלוחי מרודך בלאדן מלך בבל את כל בית נכאתה הסית לבם אותם להלחם בישראל פעם בפעם לקחת האוצרות: חבלים יאחזוך. בבוא האויב יאחזו אותך חבלים ומכאובים כמו אשה הכורעת ללדת: (כב) וכי תאמרי. וכי תוכל להרהר בלבך מדוע קרה לי הצרות האלה הלא בעבור רוב עוונך בא לך בזיון רב כאשר זונה שמפשיטין חלוקה ומהפכין מלמטה למעלה דרך בזיון ומגלים שולי החלוק בהגבהתה כלפי מעלה: נחמסו עקבך. עקבי רגליך נתגלו והוסרו מן הכסות שעליהם ר"ל קבלת בזיון הרבה ולפי שהמשילה לזונה אמר לשון הנופל בזונה שמפשיטין חלוקה ומוליכים אותה ערומה ויחפה: (כג) היהפוך. האם יוכל הכושי להפוך עורו משחורות ללובן, האם יוכל הנמר להפוך הכתמים שבעורו לבל יהיה בו הכתמים הלא הוא דבר שא"א כי המה דבר טבעי בהם: גם אתם. כן גם אתם לא תוכלו להיטיב מפני ההרגל הרע שאתם מורגלים ונעשה אצלכם כדבר טבעי ור"ל כמו שאין הכושי והנמר יכול להשתנות כן גם אתם והוא ענין גוזמא והפלגה, ולומר בקושי רב תשתנו ממעשיכם: (כד) ואפיצם. לכן אפזרם במצרים במהירות רב כמו הקש העובר ממקומו בקלות על ידי הרוח הבא מפאת המדבר שאין שם דבר לעמוד בפני הרוח ולעכבו: (כה) זה גורלך. זה הגמול יהיה חלקך וזהו המנה הניתן לך מאתי מדה במדה על אשר שכחת אותי ובטחת במצרים שהיא שקר לכן אשכחך גם אני: (כו) וגם אני חשפתי שולך. ר"ל על כי זנית אחרי עכו"ם לכן אביא עליך בזיון רב כדרך שמבזין את הזונה ולפי שהמשיל אותה לזונה אמר לשון בזיון הזונה שמפשיטין חלוקה ומהפכין מלמטה למעלה ומגלים שולי החלוק בהגבהתה כלפי מעלה על פניה: ונראה קלונך. בזיון יהיה נראה לכל: (כז) נאופיך. מרבית הניאוף שבך והרמת קול שמחה של קלות ראש ומחשבות זנותך ר"ל הנה כל אלה עדיין הם עמך ולא עזבתם: שקוציך. העכו"ם כמתועב השקץ: לא תטהרי. ר"ל אינך רוצה לטהר אחר שנשמאת כי קשה לך לפרוש מן הטומאה, ואם תאמרי שתטהרי עדיין אמרי אחרי מתי עוד תטהרי וכי אחר שתלך בגולה:

והנמר יכול להשתנות כן גם אתם והוא ענין גוזמא והפלגה, ולומר בקושי רב תשתנו ממעשיכם: (כד) ואפיצם. לכן אפזרם במצרים במהירות רב כמו הקש העובר ממקומו בקלות על ידי הרוח הבא מפאת המדבר שאין שם דבר לעמוד בפני הרוח ולעכבו: (כה) זה גורלך. זה הגמול יהיה חלקך וזהו המנה הניתן לך מאתי מדה במדה על אשר שכחת אותי ובטחת במצרים שהיא שקר לכן אשכחך גם אני: (כו) וגם אני חשפתי שולך. ר"ל על כי זנית אחרי עכו"ם לכן אביא עליך בזיון רב כדרך שמבזין את הזונה ולפי שהמשיל אותה לזונה אמר לשון בזיון הזונה שמפשיטין חלוקה ומהפכין מלמטה למעלה ומגלים שולי החלוק בהגבהתה כלפי מעלה על פניה: ונראה קלונך. בזיון יהיה נראה לכל: (כז) נאופיך. מרבית הניאוף שבך והרמת קול שמחה של קלות ראש ומחשבות זנותך ר"ל הנה כל אלה עדיין הם עמך ולא עזבתם: שקוציך. העכו"ם כמתועב השקץ: לא תטהרי. ר"ל אינך רוצה לטהר אחר שנשמאת כי קשה לך לפרוש מן הטומאה, ואם תאמרי שתטהרי עדיין אמרי אחרי מתי עוד תטהרי וכי אחר שתלך בגולה:

קהלת פרק ב' כג

כג כִּי כָל־יָמָיו מִכְאָבִים וְכַעַס עֲנִינוּ גַם־בְּלִילָה לֹא־שָׁכַב לְבֹ גַם־זֶה הֶבֶל הוּא: כד אֵין־טוֹב בְּאָדָם שִׂיאָכֶל וְשִׁתָּה וְהִרְאָה אֶת־נַפְשׁוֹ טוֹב בְּעַמְלֹ גַם־זֶה רָאִיתִי אָנִי כִּי מִיד הָאֱלֹהִים הָיָא: כה כִּי מִי יֵאָכֵל וּמִי יִחְיֶה חוּץ מִמֶּנִּי: כו כִּי לְאָדָם שְׂטוֹב לִפְנֵי נָתַן חֲכָמָה וְדַעַת וְשִׂמְחָה וְלַחֲוָטָא נָתַן עֲנָן לְאֶסּוֹף וּלְכָנוּס לַתֵּת לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים גַם־זֶה הֶבֶל וְדַעַת רֹחַ:

קהלת פרק ג' א"ג

א לִפְלִ זְמַן וְעַת לְכָל־חַפֵּץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם: (פ) ב עַת לָלֶדֶת וְעַת לָמוּת עַת לִטְעַת וְעַת לַעֲקוֹר נְטוּעַ: ג עַת לַהֲרוֹג וְעַת לְרְפוּאָה עַת לִפְרוֹץ וְעַת לִבְנוֹת:

רש"י

זה. אחד מן ההבלים שנתנו לבריות שהם עמלים ואחר נוטל:

(א) לכל זמן, אל ישמח האוסף בהון מהבל, כי אם עכשיו הוא בידיו עוד ירשוהו צדיקים, אלא שעדיין לא הגיע הזמן כי לכל דבר יש זמן קבוע מתי יהיה: לכל חפץ. לכל דבר, כל הדברים קרוים חפצים בלשון משנה: (ב) עת ללדת. לתשעה חדשים: ועת למות. קצב שנות של כל דור ודור: עת לטעת. גוי וממלכה: ועת לעקור. עת יבא להעקר: (ג) עת להרוג. אומה שלימה כשמיגיע יום פקודתה כמו שנאמר (ישעיה סז) ושאריתך בחרב יהרג: ועת לרפא. שברם כענין שנאמר במצרים (שם יט) ושבו עד ה' ונעתר להם ורפאם: עת לפרוץ. חומת העיר כשנגזר עליה שנאמר (נחמיה א) וחומות ירושלים מפורצות: ועת לבנות. שנאמר (עמוס ט) ובניתי כימי עולם:

מצודת ציון

(כה) יחוש. הוא מלשון חשש, הידוע בדברי רז"ל: (כו) ורעות רוח. שבר רצון: (א) חפץ. ענינו כמו רצון: (ב) לטעת. מלשון נטיעה:

(כד) אין טוב באדם. בתמיה וכי אין זה דבר טוב באדם שיאכל וישתה כאות נפשו ולא יקמץ למען הניח העושר לבניו אחריו: והראה. ולהראות טוב לנפשו בהעושר הבא לו בעמל, רוצה לומר לעשות בו צדקה וחסד למען תראה נפשו טובה גמול הנצחי: גם זה. רוצה לומר, אף שזהו ביד האדם, עם כל זה ראיתי בשכלי אשר היא מתנה לאדם מיד האלהים להנטות לבו לזה על כי נראה שרוב בני האדם לא יעשו כן: (כה) כי מי יאכל. מוסב למעלה לומר כי מיד האלהים היא לחשוב כן, ולומר כי מי ראוי לאכול משלי ומי הוא חוץ ממני ראוי לחשוב בשלי שלא ילך לאבוד ולמהר להנות ממנו: (כו) שטוב לפניי. לפניי האלהים הנזכר בענין, ורוצה לומר למי שמעשיו רצוים לפניי האלהים: נתן חכמה ודעת. לעשות בחייו צדקה וחסד: ושמחה. לאכול ולשתות כאות נפשו: ולחוטא. אבל לחוטא נתן בלבו ענין וחשק לאסוף הון רב למען יהיה משומר לאדם צדיק שהוא יקח הכל: גם זה הבל. רוצה לומר, אף שבא ההון שקבץ ליד אדם צדיק, עם כל זה גם זה הבל, כי יותר היה לו תועלת אם היה עושה בו צדקה וחסד בעצמו מרצונו: ורעות רוח. על כי נלקח ממנו בעל־כרחו שלא בטובתו נגד רצונו:

(א) לכל זמן. רוצה לומר, אין שום דבר בא במקרה והזדמן בזמן זולת זמן כִּי־אם בזמנו בא בעבור סיבה הקודמת: ועת לכל חפץ. לכל הדברים שהאדם חפץ בו גם לזה יש עת, כי לא בכל עת יחפץ בדבר אחד כי פעם יחפץ בדבר מה ופעם בחלופו, וכאשר יפרש במקראות שלאחריו: תחת השמים. רוצה לומר, לכל הדברים הנעשים בזה העולם: (ב) עת ללדת. עכשיו מפרש הדברים אשר בעת אחת חפץ בה ובעת אחרת יחפץ בחלופו, ואמר בעת אחת חפץ האדם וחשקו ללדת, ובעת אחת רוצה בחלופו שימות הנוול, וכן כולם עד סוף הענין: לעקור נטוע. לעקור מן הארץ את האילן הנטוע: (ג) להרוג. רוצה לומר, אף להמית מי בידיים: לרפוא. שהוא עצמו ירפאו מן החלי למען לא ימות: לפרוץ. לעשות פרצות בחומה: לבנות. לסתום את הפרצות:

מצודת דוד

(כג) כי כל ימיו. אשר כל ימיו מלאים ממכאובים מפגעי הזמן, ובכל עניניו ההכרחים ימצא כעס כי על פי רוב לא נעשתה כחפצו, וזה המחשב לאסוף קנינים לא שכב לבו לנחם גם בלילה, בעבור מרבית טרדות המחשבה: גם זה. טרדות המחשבה לבדה מבלי עמל האסיפה, גם זה להבל יחשב:

ב הוזרק אֶבֶן לְרִשּׁוֹת הָרָבִים וְהָרָג – הָרִי זֶה גּוֹלָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר: אִם מִפְּשִׁיעֲאֲתָהּ הָאֶבֶן מִיָּדוֹ הוֹצִיא הָלָז אֶת רֹאשׁוֹ וְקִבְּלָהּ – הָרִי זֶה פְּטוּר. זָרַק אֶת הָאֶבֶן לַחֲצָרוֹ וְהָרָג; אִם יֵשׁ רִשּׁוֹת לְנֹזֵק לִפְנֵים לָשֶׁם – גּוֹלָה, וְאִם לֹא – אֵינוֹ גּוֹלָה; שְׁנָאֵמַר (דברים יט, ה): "וְאִשֶּׁר יִבֹּא אֶת־רַעְהוּ בִיעֵר", מָה הִיעֵר רִשּׁוֹת לְנֹזֵק וְלִמְזִיק לִפְנֵים לָשֶׁם – יֵצֵא חֲצֵר בְּעַל הַבַּיִת, שְׁאִין רִשּׁוֹת לְנֹזֵק (וְלִמְזִיק) לִפְנֵים לָשֶׁם. אָבָא שְׁאוּל אָמַר: מָה חֲטָבַת עֲצִים רִשּׁוֹת – יֵצֵא הָאֵב הַמִּפְּכָה אֶת בְּנוֹ, וְהָרֵב הָרוּדָה אֶת תַּלְמִידוֹ, וְשָׁלַח בֵּית דִּין. ג הָאֵב גּוֹלָה עַל יְדֵי הֶבֶן, וְהֶבֶן גּוֹלָה עַל יְדֵי הָאֵב. הַכֹּל גּוֹלִין עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל גּוֹלִין עַל יְדֵיהֶן, חוּץ מִעַל יְדֵי גֵר תּוֹשֵׁב. וְגֵר תּוֹשֵׁב אֵינוֹ גּוֹלָה אֶלָּא עַל יְדֵי גֵר תּוֹשֵׁב. הַסּוּמָא אֵינוֹ גּוֹלָה, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה; רַבִּי מֵאִיר אָמַר:

פירוש ברטנורא

ב זרק את האבן לרשות הרבים. ואע"ג דקרוק למיד הוא, שהיה לו לחשוב שבני אדם מצוים ברשות הרבים תמיד, הכא עסקינן באשפה העשויה ברשות הרבים להפנות בה בלילה, ואינה עשויה להפנות בה ביום ומפני כיום חסר דמקרי דתיב בה, ומשום הכי גולה, דלא פושע הוא ולא אנוס גמור הוא: והוציא הלה את ראשו וקבלה פטור. דכתיב (דברים י"ט) ומצא את רעהו, פרט למצאי את עצמו: אם יש רשות לנזק, שנתן לו בעל הבית רשות ליכנס: מזה חשיבת עצים רשות. דאי בעי עייל לחטוב ואי בעי לא עייל: יצא האב הרודה את בנו. דמזח קא עביד: ג האב גולה על ידי בנו. כשלא הכהו ללמדו תורה או מוסר או אומנות: הכל גולים על ידי ישראל. ואפילו עבד או כותי: חוץ מעל ידי גר תושב. שאם הרג בן ישראל בשוגג, אינו גולה אלא נהרג: הסומא אינו גולה. דכתיב (במדבר ל"ה) בלא ראית, פרט לסומא: רבי מאיר אומר גולה. בלא ראות לרבות את הסומא. ואין הלכה כר"מ: השווא. כל שלא דבר עמו שלשה ימים מחמת איבה. ואין הלכה לא כר' יוסי ברבי יהודה ולא כר' שמעון, אלא

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

יוס ראשון

משנה זו מוסיפה לפרט אילו הם הגולים ואילו אינם גולים. **הָאֵב גּוֹלָה עַל יְדֵי הֶבֶן** – אב שהרג את בנו בשוגג, ולא משום שהכהו כדי לחנכו כפי שלמדנו במשנה הקודמת, הריהו חייב גלות. **וְהֶבֶן גּוֹלָה עַל יְדֵי הָאֵב** – וכן הבן שהרג את אביו בשוגג, חייב גלות. **הַכֹּל גּוֹלִין עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל** – אפילו עבד כנעני ואפילו כותי שהרגו ישראל בשוגג, חייבים גלות, **וְיִשְׂרָאֵל גּוֹלִין עַל יְדֵיהֶן** – וכן ישראל שהרג עבד כנעני או כותי בשוגג, הרי הוא חייב גלות, **חוּץ מִעַל יְדֵי גֵר תּוֹשֵׁב** – גוי שלא נתנידו אלא קיבל עליו שבע מצוות שנצטוו עליהן בני נח, והן: עבודה זרה, ברכת השם (שלא לקלל את ה'), שפיכות דמים, גילוי עריות, גזל, אבר מן החי, דינים (להושיב בתי דינים ולדון את עובדי עבירה בענין מצוות שנצטוו בהן, וכן כדי למנוע עוול וחמס) – נקרא "גר תושב". לפי שמותר לו לשבת בינינו בארץ ישראל. משנתנו באה ללמד (על פי הגירסה שלפנינו). שאם ישראל הרג גר תושב בשגגה, אינו גולה, שנאמר (דברים יט, ה): "ואשר יבוא את רעהו" – פרט לגר תושב, שאינו רעהו. כרס, רוב המפרשים גורסים "חוץ מגר תושב", וכן הגירסה במשנה שבגמרא, ופירושו: שאם גר תושב הרג את ישראל בשוגג, אינו גולה אלא נהרג, שנאמר (במדבר לה, יב): "והיו לכם הערים למקלט", ודורשים: "זכנס" ולא לגרים. והטעם שנהרג, לפי שכן נח אינו צריך התראה, אלא אזהרתו היא התראתו. אבל ישראל שהרג גר תושב בשוגג, הרי הוא גולה (רמב"ם). ויש אומרים, שאף ישראל שהרג גר תושב בשוגג, אינו גולה, כפי שבארנו לעיל (ענין "תוספות יום טוב"). **וְגֵר תּוֹשֵׁב אֵינוֹ גּוֹלָה אֶלָּא עַל יְדֵי גֵר תּוֹשֵׁב** – שאם גר תושב הרג גר תושב חבירו בשגגה, הריהו גולה, שנאמר (במדבר לה, טו): "ולגר ולתושב בתוכם תהינה שש הערים האלה למקלט". **הַסּוּמָא** – שהרג בשוגג, **אֵינוֹ גּוֹלָה** – שכתוב (במדבר לה, כג): "או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות" – ומשמע: כאן לא ראה, אבל רואה הוא במקום אחר, פרט לסומא שאינו רואה בשום מקום (רש"י); ויש מוסיפים לבאר הטעם, מפני שהוא קרוב לאונס (רמב"ם הל' רוצח ו, יד); **דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה**; **רַבִּי מֵאִיר אָמַר**: **גּוֹלָה** – לפי שכתוב (דברים יט, ד): "ואשר יכה את רעהו בבלי דעת", ואף זה בא למעט, הרי מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ומכאן שאף הסומא גולה. והלכה כרבי יהודה. **הַשּׁוּמָא** – כל שלא דיבר עמו שלשה ימים מחמת איבה (סנהדרין ג, ח), **אֵינוֹ גּוֹלָה** – אינו נקלט בערי המקלט, שחזקתו שקרוב למזיד הוא. ואם מצאו גואל הדם בכל מקום שהוא והרגו,

באור משנה ב

משנתנו ממשיכה בבאור דיני ההורג בשגגה.

הַזֹּרֵק אֶבֶן לְרִשּׁוֹת הָרָבִים וְהָרָג – בגמרא מבואר, שלא מדובר כאן במי שזרק אבן למקום שרבים מצויים שם, שהרי קרוב למזיד הוא, אלא מדובר במשנתנו בזרק אבן לאשפה שברשות הרבים, שרגילים בני אדם להיפנות בה (לעשות צרכיהם) בלילה, אבל לא ביום, וזה זרק שמה אבן ביום, ובמקרה ישב שם אדם ונפגע באבן ונהרג, **הָרִי זֶה גּוֹלָה** – שהואיל ונפנים שם אנשים לפעמים גם ביום, אין זה קרוב לאונס אלא שוגג גמור. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר: אִם מִפְּשִׁיעֲאֲתָהּ הָאֶבֶן מִיָּדוֹ הוֹצִיא הָלָז אֶת רֹאשׁוֹ וְקִבְּלָהּ** – אם לאחר שנזרקה האבן מידי של הזורק, הוציא חבירו את ראשו מן החלון ונפגע בה ונהרג, **הָרִי זֶה פְּטוּר** – שכתוב (דברים יט, ה): "ומצא את רעהו ומת, הוא ינוס אל אחת הערים...", פרט למצאי את עצמו (גמרא). **זָרַק אֶת הָאֶבֶן לַחֲצָרוֹ** – שלו, **וְהָרָג** – אדם שנכנס לשם, **אִם יֵשׁ רִשּׁוֹת לְנֹזֵק לִפְנֵים לָשֶׁם** – שנתן לו בעל הבית רשות להיכנס, **גּוֹלָה** – חייב ההורג גלות, שהיה צריך להזהר, ושוגג גמור הוא. **וְאִם לֹא** – שאין לנזק רשות להיכנס לשם, **אֵינוֹ גּוֹלָה** – פטור ההורג מגלות, **שְׁנָאֵמַר: "וְאִשֶּׁר יִבֹּא אֶת־רַעְהוּ בִיעֵר"**, מָה הִיעֵר רִשּׁוֹת לְנֹזֵק וְלִמְזִיק לִפְנֵים לָשֶׁם – אף כל מקום, שיש רשות לנזק ולמזיק ליכנס לשם, ההורג שם בשגגה חייב גלות, **יֵצֵא חֲצֵר בְּעַל הַבַּיִת, שְׁאִין רִשּׁוֹת לְנֹזֵק (וְלִמְזִיק) לִפְנֵים לָשֶׁם** – אם בעל הבית הרג בשגגה אדם שנכנס לחצרו בלא רשות, הריהו פטור מגלות. יש נוסחאות שאין גורסים "ולמזיק". **אָבָא שְׁאוּל אָמַר: כְּתוּב (שם): "ואשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים", מָה חֲטָבַת עֲצִים רִשּׁוֹת** – שאם הוא רוצה, הוא בא לחטוב עצים ביער, ואם אינו רוצה, אינו בא, אף כל רשות, שאין חיוב גלות אלא בעושה דבר שהוא רשות ולא מצוה, **יָצֵא** – מדין גלות, **הָאֵב הַמִּפְּכָה אֶת בְּנוֹ** – כדי לחנכו ולתורתו לדרך האמת (רש"י). **וְהָרֵב הָרוּדָה אֶת תַּלְמִידוֹ** – המייסר את תלמידו שישקוד על לימודיו, **וְשָׁלַח בֵּית דִּין** – המלקה ארבעים למי שנידון למלקות (רש"י). ויש מפרשים שלח בית דין המלקה יותר ממה שאמדהו בית דין (הראב"ד). ולפי הרמב"ם (הל' רוצח ה, ו): שלח בית דין שהכה בעל דין הנמנע מלבוא לדיון, – שאם אלו המיתו בשגגה, פטורים מגלות, שהרי המיתו על ידי מעשה מצוה.

גולה. השווא אינו גולה; רבי יוסי בר יהודה אומר: השווא נהרג, מפני שהוא כמועד; רבי שמעון אומר: יש שווא גולה ויש שווא שאינו גולה; זה הפלל: פל שהוא יכול לומר, לדעת הרג – אינו גולה, וישלם לדעת הרג – הרי זה גולה.

ד' להיכן גולין? לערי מקלט, לשלש שבועות הירדן ולשלש שבארץ פנעו, שנאמר (במדבר לה, ד): "את שלש הערים תתנו מעבר לירדן, ואת שלש הערים תתנו בארץ פנעו" וגומר. עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל, לא היו שלש שבועות הירדן קולטות, שנאמר (שם שם, ג): "שש-ערי מקלט תהינה", עד שיהיו ששת קולטות באחד. ה ומכונות להן דרכים מזו לזו, שנאמר (דברים יט, ג): "תכין לך הדרך ושלשת" וגומר. ומוסרין להן שני תלמידי חכמים, שמה יחרגנו בדרך, וידברו אליו. רבי מאיר אומר: אף הוא מדבר על ידי עצמו, שנאמר (שם שם, ד): "וזה דבר הרצח".

פירוש ברטנורא

השווא אינו נהרג ואינו נקלט, שחוקתו שהוא קרוב למייד: ד' להיכן גולין לערי מקלט. ומ"ב עיר של לוי נמי כולן קולטות. אלא שאלו שש ערי מקלט בין נכנס שם רוצח לדעת שתקלטו ובין נכנס שלא לדעת, קולטות. ושנים וארבעים עיר, לדעת קולטות, שלא לדעת אינן קולטות, ואם הרגו גואל הדם לשם פטור: ה ומכונות היו להן דרכים. שהיו עושים הדרכים שיהיו מכונות לערי מקלט שלא יהא הרוצח תועה בדרך. ומקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים, כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם: וידברו אליו. מדברים לגואל הדם אל תנהג מנהג של שופכי דמים, בשגגה בא מעשה זה לידו: הוא מדבר על ידי עצמו. אין תלמידי חכמים נוקטין לדבר לגואל הדם בעבורו, אלא הוא טוען טענות לעצמו. ואין הלכה כר' מאיר.

משניות מבוארות – קהתי

ד, מא-מג, קולטות – נותנות מקלט לרוצחים בשגגה, שנאמר: "שש-ערי מקלט תהינה" – בא הכתוב לומר: עד שיהיו ששת קולטות באחד – ומפני מה הבדילן משה? אמר: מצוה שבאה לידי אקיימנה (גמרא). מלבד שש הערים הללו, היו קולטות גם כל ערי הלויים, שנאמר (במדבר לה, ו-ז): "ואת הערים אשר תתנו ללויים את שש ערי המקלט אשר תתנו לנוס שמה הרוצח, ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר. כל הערים אשר תתנו ללויים ארבעים ושתים עיר" – הקישן הכתוב כולן זו לזו, שיהיו כולן קולטות. ברם, יש הבדל בין שש ערי המקלט ובין שאר ערי הלויים, שערי המקלט קולטות בין לדעת ובין שלא לדעת, כלומר שאפילו נכנס שם הרוצח מבלי לדעת שעיר זו תשמש לו מקלט, הריהו נקלט; ואילו ערי הלויים אינן קולטות אלא לדעת (גמרא מכות י, א). ועוד הבדל ביניהן: שההוצח הדר באחת משש ערי המקלט, אינו משלם שכר דירתו, ואילו הדר באחת מערי הלויים הרי הוא משלם שכר דירה, כמו שנלמד להלן משנה ח בפרקנו.

באור משנה ה

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת בענין ערי המקלט. ומכונות להן דרכים מזו לזו – כלומר שהיו דרכים מתוקנות ומכונות לערי המקלט, שלא יהא הבורח לשם תועה ונכשל בדרך. בגמרא מובאת ברייתא: "מקלט" היה כתוב על פרשת דרכים, כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם, שנאמר: "תכין לך הדרך ושלשת" את גבול ארצך אשר יצחיקך ה' אלהיך, והיה לנוס שמה כל רוצח", ופירשו בגמרא: "תכין לך הדרך" – עשה הכנה לדרך, כלומר שלא יהיו מכשולים ותקלות לרוצח הבורח לערי המקלט. ובברייתא בגמרא: (מכות ט, ב) שנו, שערי המקלט "מכונות היו כמין שתי שורות שבכרם: חבורן ביהודה כנגד בצר במדבר, שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד, קדש בהר נפתלי כנגד גולן בבשן; ושלשת" – שיהו משולשין, שיהא מדרום לחבורן כמחבורן לשכם, ומחבורן לשכם כמשכם לקדש, ומשכם לקדש כמקדש לצפון". ומוסרין להן שני תלמידי חכמים – ללוח את הגולים לערי המקלט, שמה יחרגנו בדרך – שמה יפגשונו גואל הדם בדרך ויבוא להרגו, וידברו אליו – וידברו המלווים לגואל הדם דברי הסבר ופיוס, כגון שיאמרו לו: אל תנהג בו מנהג שופכי דמים, שהרי בשגגה בא מעשה זה לידו (גמרא). רבי מאיר אומר: אף הוא מדבר על ידי עצמו – לפי הגירסא שלפנינו אין רבי מאיר חולק על תנא קמא, אלא מוסיף שאף הרוצח בעצמו

פטור, כפי שהזכרנו כבר בהקדמה למשנה א בפרקנו. רבי יוסי בר יהודה אומר: השווא נהרג – בבית הדין, מפני שהוא כמועד – כמותרה עליו ועובר על ההתראה, שודאי לדעת הרגו (וש"י). בגמרא מבואר, שלדעת רבי יוסי בר יהודה אינו צריך התראה, לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למייד. רבי שמעון אומר: יש שווא גולה ויש שווא שאינו גולה; זה הפלל: פל שהוא יכול לומר – כל שאפשר לומר, לדעת הרג – שהרגו בכוונה, אינו גולה – שאינו נקלט בערי המקלט, וישלם לדעת הרג – ואם ודאי הדבר שלא הרגו בכוונה, הרי זה גולה – והלכה היא, שכל שווא שוהר בשגגה אינו נקלט, ואינו נהרג בבית דין.

יוס טו

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד בענין ערי המקלט, שההורג בשגגה גולה לשם.

להיכן גולין – כל אלו, שנימנו בשלוש המשניות הקודמות, שחייבים גלות? לערי מקלט – לשש ערי מקלט, שנבעו למטרה זו: לשלש שבועות הירדן – והן: א. בצר במדבר במישור ממטה ראובר, ב. ראמות בגלעד ממטה גד, ג. גולן בבשן ממטה מנשה, ולשלש שבארץ פנעו – והן: א. קדש בגליל בהר נפתלי, ב. שכם בהר אפרים, ג. חברון בהר יהודה (עיי' יהושע כ, ז-ח; דברים יט, ז, מג), שנאמר: "את שלש הערים תתנו מעבר לירדן, ואת שלש הערים תתנו בארץ פנעו, ערי מקלט תהינה". בגמרא מבואר, שלפיכך היו בעבר הירדן שלוש ערי מקלט כמו בארץ כנען, אף על פי שלא התנחלו שם אלא שני שבטים וחצי, משום שבגלעד היו מצויים רוצחים, שכתוב (יהושע ו, ח): "גלעד קרית פועלי און עקובה מדם", מאי "עקובה מדם"? אמר רבי אלעזר: שהיו עוקבין להרוג נפשות (עיי' תוספות דיבור המתחיל "בגלעד", מכות ט, ב, ועיי' מהרש"א). לפי "תפארת ישראל" הגירסא בגמרא היא: שהיו עוקבין (אורבים) להורג נפשות, ופירוש הדברים: שהואיל וכתוב בפרשת עיר מקלט (דברים יט, ו): "פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח, כי יחס לבבו", ובגלעד שהיו מרי נפש וחמומי לב, היו עוקבים ואורבים להורג נפשות, ויהיה שוגג או מייד, חוזרים אחרי להרגו, לכן היו צריכים הרבה ערי מקלט, למהר להנצל שמה (עיי' "תפארת ישראל"; ועיי' רמב"ן על התורה – במדבר לה, יז). עד שלא נבחרו שלש שבארץ וישלם, קודם שנבחרו שלוש ערי המקלט שבארץ ישראל על ידי יהושע, לא היו שלש – ערי המקלט, שבועות הירדן – שנבחרו על ידי משה רבנו בעבר הירדן (דברים

ו רבי יוסי בר יהודה אומר: בתחלה, אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט, ובית דין שולחין ומביאין אותו משם; מי שנתחייב מיתה בבית דין – הרגוהו; ושלא נתחייב מיתה – פטרוהו; מי שנתחייב גלות – מחזירין אותו למקומו, שנאמר (במדבר לה, כה): "והשיבו אתו העדה אל-עיר מקלטו" וגומר. אחד משוח בשמן המשחה, ואחד המרבה בכגדים, ואחד שעבר ממשחתו – מחזירין את הרוצח; רבי יהודה אומר: אף משוח מלחמה מחזיר את הרוצח. לפיכך אמותיהן של פהנים מספקות להן מחיה וכסות, כדי שלא יתפללו על בגיהן שומות. משנאמר דינו מת כהן גדול – הרי זה אינו גולה; אם עד שלא נגמר דינו מת כהן גדול, ומנו אחר תחתיו, ולאחר מכן נגמר דינו – חוזר במיתתו של שני.

פירוש ברטנורא

ו ואחד המרובה בכגדים. שאחר שננטה צלוחית של שמן המשחה לא היה מתחנך להיות כהן גדול אלא בלבית שמונה בגדים: ואחד שעבר ממשחתו. שאירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים ומנו אחר תחתיו. במיתת כל אחד מאלו הוא חוזר, אע"פ שהאחר חי. דשלש פעמים כהן גדול כתיב בפרשה: רבי יהודה אומר אף משוח מלחמה. דקרא אחרינא כתיב (במדבר לה) לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן. ורבנן, כיון דלא כתיב בההוא קרא הכהן הגדול לא דרשי ליה. והלכה כחכמים: שלא יתפללו על בגיהן שומות. והם פשעו, שהיה להם לבקש רחמים על דורם שלא יארע בהן תקלה ולא בקשו: משנאמר דינו. לגלות. דמשנאמר דינו ועומד לגלות כאילו גלה:

משניות מבוארות – קהתי

יומא ז, ח). ואחד שעבר ממשחתו – אם אירע פסול בכהן גדול, היו ממנים אחר תחתיו, וכשעבר פסולו של הראשון, חזר לעבודתו, והשני נקרא "כהן שעבר ממשחתו", – כל שלשת הכהנים הללו מחזירין את הרוצח – שאם מת אחד מהם, חוזר הרוצח מעיר מקלטו לעירו, לפי שכתוב שלוש פעמים "הכהן הגדול" בפרשה: "וישב בה עד מות הכהן הגדול" (במדבר לה, כה); "כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול" (שם שם, כח); "ואחרי מות הכהן הגדול ישב הרוצח אל ארץ אחוזתו" (שם). רבי יהודה אומר: אף משוח מלחמה – הכהן המדבר אל העם היוצא למלחמה (עין זכרון כ, ב; משנה סוטה ת, א), אף הוא במיתתו מחזיר את הרוצח – מעיר מקלטו שנאמר עוד בפרשה (שם שם, לב): "לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן". ברם, חכמים אינם דורשים את הפסוק הזה, לפי שלא כתוב בו "הכהן הגדול". והלכה כחכמים שמשוח מלחמה הוא ככהן הדיוט. לפיכך – הואיל והכהנים הגדולים מחזירים במיתתם את הגולה מעיר מקלטו, אמותיהן של פהנים – של הכהנים הגדולים שנימנו לעיל, מספקות להן – לגולים, מחיה וכסות – מזונות ובגדים, כדי שלא יתפללו על בגיהן שומות – ויוכלו לחזור לביתם. בגמרא מבואר, שאפשר שתתקבל תפילתם, הואיל והיה להם לבקש רחמים על דורם שלא תארע בו תקלה, ולא בקשו. משנאמר דינו – אם לאחר שנגמר דינו לגלות, מת כהן גדול – קודם שגלה, הרי זה אינו גולה – בגמרא מבואר הטעם, שהדברים קל וחומר: ומה מי שגלה כבר, יצא כעשוי; מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה? שכן לא הגלות מכפרת על הגולה כדי להתחזירו לעירו, אלא מיתת הכהן הגדול מכפרת עליו. ויש מבארים, שאחרי שנגמר דינו הרי הוא כמו שגלה, אף על פי שלא הגיעו עונש הגלות, שמה שנחלקה בדמיונו גלותו גרם לו להיכנע, עד שבכניעתו נחכפר לו במיתת הכהן הגדול (המאירי). אם עד שלא נגמר דינו – קודם שנגמר דינו לגלות, מת כהן גדול, ומנו אחר תחתיו – מינו כהן גדול אחר במקומו, ולאחר מכן נגמר דינו – לגלות, הרי זה חוזר במיתתו של שני – של הכהן הגדול החדש. בגמרא מבואר הטעם, לפי שכתוב (במדבר לה, כה): "וישב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקודש", וכי הוא מושחו? אלא בא הכתוב ללמד, שחוזר במיתת הכהן הגדול שנמשח בימיו (משנעשה זה רוצח – רש"י); ולמה נענש כהן גדול זה, שמיתתו תחזיר אותו, והלא כשהרג זה עדיין לא היה כהן גדול? שהיה לו לבקש רחמים שייגמר דינו לזכות ולא ביקש (גמרא מכות יא, ב).

מדבר לגואל הדם ומתנצל לפניו על מעשהו שעשה בשגגה בלא כל כוונה; ויש גורסים: רבי מאיר אומר: הוא מדבר על ידי עצמו. כלומר שאין גורסים תיבת "אף", ומפרשים הם, שרבי מאיר חולק על תנא קמא וסובר, שהרוצח בעצמו טוען טענותיו בפני גואל הדם ומשתדל לפייסו, שנאמר: "וזה דבר הרצח" – ומכאן שהרוצח מדבר, אבל תלמידי החכמים שהולכים עמו אינם נזקקים לדבר לגואל הדם. בברייתא בגמרא מוסיפים: "אמרו לו (חכמים לרבי מאיר): הרבה שליחות עושה" (דברים שאינם נעשים על ידי האדם, נעשים ומתקבלים על ידי שלוחים – רש"י). והלכה כחכמים. יש אומרים, שתלמידי החכמים אומרים דברי הסבר אף לאנשי עיר המקלט, כדי שלא ינהגו בו מנהג שופכי דמים לבויותו ולקללו (המאירי).

יוסף קאפו

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד, כיצד מתקיים דינו של הרוצח בשגגה כדי לחייבו גלות, ומתי חוזר הגולה מעיר מקלטו לעירו.

רבי יוסי בר יהודה אומר: בתחלה – אחד שוגג ואחד מזיד – רוצח, לפני שהובא דינו לבית הדין, אחד שוגג ואחד מזיד – בין מי שהרג בשוגג ובין מי שהרג במזיד, מקדימין לערי מקלט – ממהירים לברוח לעיר מקלט, שנאמר ברוצח במזיד (דברים יט, יא): "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת, ונס אל אחת הערים האלו", ובית דין – של אותה העיר שהרג בה, היינו סנהדרין קטנה, שולחין ומביאין אותו משם – מעיר המקלט, ודנים אותו, שנאמר (בפסוק חבא, שם): "ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם". מי שנתחייב מיתה בבית דין – שהרג במזיד ובהתראה, הרגוהו – (בהמשך הפסוק, שם): "ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת". ושלא נתחייב מיתה – שיצא זכאי, פטרוהו – שנאמר (במדבר לה, כה): "והשיבו אתו העדה את הרוצח מיד גואל הדם" (ברייתא בגמרא); מי שנתחייב גלות – שהרג בשוגג, מחזירין אותו למקומו – לעיר המקלט שברח קודם לשם, שנאמר: "והשיבו אתו העדה אל-עיר מקלטו" אשר נס שמה, וישב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקודש". אחד משוח בשמן המשחה, והם כהנים גדולים שהיו בבית ראשון עד מות יאשיהו, ואחד המרבה בכגדים – מיאשיהו ואילך ובזמן בית שני לא היה שמן המשחה, והכהן הגדול היה מתחנך בריבוי בגדים, שלכהן הדיוט ארבעה בגדים ולכהן הגדול שמונה בגדים, ומכאן נקרא אז הכהן הגדול "המרובה בכגדים" (עין משנה

ז נגמר דינו בלא כהן גדול, ההורג כהן גדול, וכהן גדול שהרג – אינו יוצא משם לעולם. ואינו יוצא לא לעדות מצוה, ולא לעדות ממון, ולא לעדות נפשות; ואפילו ישראל צריכים לו, ואפילו שר צבא ישראל כיוצא בן צרויה – אינו יוצא משם לעולם, שנאמר (במדבר לה, כה): "אשר-נס שמה" – שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו. בשם שהעיר קולטת, כך תחומה קולט. רוצח שניצא חוץ לתחום, ומצאו גואל הדם – רבי יוסי הגלילי אומר: מצוה ביד גואל הדם, ורשות ביד כל אדם; רבי עקיבא אומר: רשות ביד גואל הדם, וכל אדם אין תיבין עליו. אילן שהוא עומד בתוך התחום ונפול נוטה חוץ לתחום, או עומד חוץ לתחום ונפול נוטה לתוך התחום – הכל הולך אחר הנוף. הרג באותה העיר – גולה משכונה לשכונה; וכן לוי – גולה מעיר לעיר.

ח (פיוצא בו) רוצח שגלה לעיר מקלטו, ורצו אנשי העיר לכבדו – יאמר להם: רוצח אני. אָמְרוּ לוֹ: אַף עַל פִּי

פירוש ברטנורא

ז נגמר דינו בלא כהן גדול. שלא היה כהן גדול בעולם: לא לעדות מצוה. כגון עדות החדוש: וכל אדם. חוץ מגואל הדם שהרגו חוץ לעיר מקלטו אינו חייב עליו, דכתיב (שם) אין לו דם, וגואל הדם רשות בידו להרגו. והלכה כרבי עקיבא. והני מילי, שיצא מיד. אבל יצא שונג, כל אדם שהרגו נהרג עליו: הכל הולך אחר הנוף. בגמרא מפרש דאף אחר הנוף קאמר, שאם היה עיקרו בתוך התחום של עיר מקלט ונפול נוטה חוץ לתחום, כיון שנכנס תחת נופו, נקלט, הואיל ועיקרו לפניו שדין נופו בחר עיקרו. ואי עיקרו בחוץ ונפול בפנים, כי היכי דבנפול לא מצי קטיל ליה, בעיקרו נמי לא מצי קטיל ליה, דשרינא עיקרו בחר נופו לחומרא:

משניות מבוארות – קהתי

שנאמר (סו): "אין לו דם". אבל אסור להם להרגו. ויש גורסים: וכל אדם חייבים עליו (מהרש"ל). והלכה כרבי עקיבא. בגמרא מבואר, שמדובר במשנתנו כשיצא הגולה חוץ לתחום במיד, אבל יצא בשונג, כל אדם שהרגו נהרג עליו, והטעם הוא: שלא יהא סופו חמור מתחילתו, מה תחילתו (בשעה שרצח) במיד נהרג, בשונג גולה, אף סופו (כשיצא חוץ לתחום). במיד נהרג, בשונג גולה. אילן שהוא עומד בתוך התחום ונפול נוטה חוץ לתחום – של עיר המקלט, או שהוא עומד חוץ לתחום ונפול נוטה לתוך התחום – של עיר המקלט, הכל הולך אחר הנוף – לפי מסקנת הגמרא מתפרשת משנתנו: הכל הולך אף אחר הנוף. כלומר, בין שהיה עיקרו של האילן בתוך התחום, אף שנפול נוסטו חוץ לתחום, ובין שהיה נופו בתוך התחום, אף שעיקרו היה בחוץ, הרי אילן זה כולו נחשב בתוך התחום של עיר המקלט, וכשנמצא הרוצח תחת נופו או על יד גזעו, הרי הוא בתחום עיר המקלט ואסור להרגו. הרג באותה העיר – רוצח שהרג בעיר מקלטו בשונג, גולה משכונה לשכונה – בתוך אותה העיר, ואינו רשאי לצאת מתוכה, משום רציחתו הראשונה, שנאמר (במדבר לה, כח): "כי בעיר מקלטו ישב", ודורשים: עיר שקלטו כבר (גמרא). וכן לוי – אבל בן לוי שהרג בשגגה בעירו, שהיא עיר מקלט, כפי שהוכרנו במשנה ד, גולה מעיר לעיר – גולה לעיר מקלט אחרת, שהרי רשאי הוא לצאת מהעיר שהוא יושב בה, הואיל ולא גלה לעיר הזאת.

יום רביעי

באור משנה ח

משנתנו, המסיימת את הפרק "אלו הן הגולין", באה ללמד, כיצד מתייחסים תושבי עיר המקלט לגולה.

(פיוצא בו) – בהרבה נוסחאות אחרות חסרות שתי התיבות הללו, ואף רוב המפרשים מגיחים, שתיבות אלו אין מקומן כאן, אלא שמשנתנו שניה גם במסכת שביעית (פרק י משנה ז), ושם היא מתחילה "כיוצא בו" בקשר לענין דומה השני שם ברישא, ומשם הועתקו כנראה תיבות אלו ונכנסו גם למשנתנו. ויש מבארים שפיסקה זו מתייחסת לסוף משנה ה, שדורשים שם את הכתוב "וזה דבר הרוצח", שהרוצח צריך לדבר לגואל הדם; כיוצא בו דורשים את הכתוב הזה אף במשנתנו (תפארת ישראל). רוצח שגלה לעיר מקלטו, ורצו אנשי העיר לכבדו – לחלוק לו כבוד, יאמר להם: רוצח אני – שכן צריך הוא להודיע ולפרסם שהוא נכנע ונעצב על שבאה תקלה

באור משנה ז

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת והיא דנה בענין יציאתו של הגולה מעיר מקלטו.

נגמר דינו – לגלות, בלא כהן גדול – שמת הכהן הגדול קודם גמר הדין ועדיין לא מינו אחר תחתיו, או ההורג כהן גדול – מי שהרג את הכהן הגדול בשונג, וכהן גדול שהרג – או כהן גדול שהרג נפש בשגגה, ואף בשני העניינים האחרונים מדובר, שנגמר דינו קודם שמינו כהן גדול אחר (רמב"ם), – כל אחד מאלו אינו יוצא משם לעולם – כלומר שגולה ואינו יוצא מעיר מקלטו לעולם; ואפילו מינו אחר כך כהן גדול, אין מיתתו של כהן גדול זה מחזירתו מעיר מקלטו, שהואיל ולא היה בשעה שנגמר דינו, אין מיתתו מכפרת עליו כדי להחזירו. ויש מפרשים בהורג כהן גדול, שאפילו מינו אחר תחתיו, ולאחר מכן נגמר דינו אינו יוצא משם לעולם (הרישב"א; המאירי). ואינו יוצא – כל גולה אינו יוצא מעיר מקלטו, לא לעדות מצוה – כגון להעיד עדות החדוש, שראה את מולד הלבנה, וכן לא לדבר מצוה אחר, ולא לעדות ממון, ולא לעדות נפשות; ואפילו ישראל צריכים לו – ואפילו עם ישראל זקוק לו, ואפילו שר צבא ישראל כיוצא בן צרויה – שכל ישראל צריכים לתשועתו (רמב"ם), אינו יוצא משם לעולם – עד מות הכהן הגדול; ואם יצא, הפקיר עצמו למיתה, שכן גואל הדם רשאי להרגו. ואם הגולה מת בעיר מקלטו קודמים אותו שם, שנאמר: "אשר-נס שמה" – בא הכתוב ללמד: שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו – ואם מת לאחר שנגמר דינו, אפילו קודם שגלה, מולכים עצמותיו לעיר המקלט. וכשמת הכהן הגדול מולכים עצמותיו משם לקברי אבותיו (רמב"ם). בשם שהעיר קולטת – את הגולה, שאסור לגואל הדם להרגו כשהוא נמצא בתוך העיר, כך תחומה – אלפיים אמה סביב העיר, קולט – את הגולה, שאסור לגואל הדם להרגו שם. רוצח שניצא – מעיר מקלטו, חוץ לתחום – העיר, ומצאו גואל הדם, רבי יוסי הגלילי אומר: מצוה ביד גואל הדם – להרגו, שנאמר (במדבר לה, כח): "ומצא אותו גואל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו, ורוצח גואל הדם את הרוצח", וכיון שלא כתוב "אם רצח", אלא "ורצח" משמע שזו מצוה. ורשות ביד כל אדם – להרגו. רבי עקיבא אומר: רשות ביד גואל הדם – גואל הדם רשאי להרגו, אבל אין זו מצוה להרגו, שהרי לא כתוב "ורצח" אלא כתוב "ורצח", ומשמעו: אם רצח. וכל אדם אין תיבין עליו – אם הרגוהו חוץ לעיר מקלטו אינם חייבים עליו מיתה,

בן – יקבל מהן, שְׁנָאֹמֶר (דברים יט, ד): "וְהָהָּ דְּבַר הָרִצָּח". מַעֲלִים הָיוּ שָׂכָר לָלוּיִם; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אומר: לא היו מַעֲלִים לָהֶן שָׂכָר. וְחוֹזֵר לְשִׁרְרָה שֶׁהָיָה בָּהּ; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אומר: לא הָיָה חוֹזֵר לְשִׁרְרָה שֶׁהָיָה בָּהּ.

פ ר ק ש ל י ש י

א וְאֵלּוּ הֵן הַלּוּקִין: הַבָּא עַל אֲחֻתּוֹ, וְעַל אֲחֻת אָבִיו, וְעַל אֲחֻת אִמּוֹ, וְעַל אֲחֻת אִשְׁתּוֹ, וְעַל אִשְׁת אָחִיו, וְעַל אִשְׁת אָחִי אָבִיו, וְעַל הַנֶּדֶה; אֲלֻמְנָה לְכַהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחֻלּוּצָה לְכַהֵן הַדְּיוּט, מְמוֹנֶרֶת וְנִתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל, בֵּת יִשְׂרָאֵל לְנִתֵּן וּלְמִמּוֹר. אֲלֻמְנָה וְגְרוּשָׁה – חִיבִין עָלֶיהָ מָשׁוּם שְׁנֵי שְׁמוֹת. גְּרוּשָׁה וְחֻלּוּצָה – אֵינוּ חִיב אֲלָא מָשׁוּם אֶחָד בִּלְבָד.

פירוש ברטנורא

ח מַעֲלִים הָיוּ שָׂכָר לָלוּיִם. בארבעים ושנים עיר שנים הם קולטות, מעלה הרוצח שֶׂכָר לְכַהֵן"ב שהוא דר בו: רבי מאיר אומר וכו'. ואין הלכה כר' מאיר. ודוקא כמ"ב עיר, אבל בשש עיר מקלט כולי עלמא מודו שאין מעלה שֶׂכָר לְכַהֵן"ב: לא היה חוזר לשררה שהיה בה. דכתיב (ויקרא כ"ה) ושכב אל משפחתו ואל אחות אבותיו ישוב, למשפחתו הוא חוזר, ואינו חוזר למה שהחזיקו אבותיו. ואין הלכה כר' יהודה:

ג א וְאֵלּוּ הֵן הַלּוּקִין. אלו לא דוקא, דתנא ושייר לוקין טובא. אלא תנא חייבי כריתות, לאשמועינן דיש מלקות בחייבי כריתות. ותנא אלמנה וגרושה, לאשמועינן אלמנה והיא גרושה חייבין עליה משום שני שמות. ותנא טבל ומעשר ראשון שלא נמלה תרומתו, דלא מפרשא אחרת דידהו כהדיא. וכן הקדש שלא נפדה. ואידי דתנא הקדש, תני מעשר שני, דתרווייהו מלקות דידהו משום מחוסרי פרייה. וכן כרובן איכא צד חידוש: נתינה. מן חבבעונים היא. ומלקות דידה מלא תחתן כם: אלמנה. שנתאלמנה מאיש אחר, והיא גרושה, חייב עליה שני מלקות: משום שני שמות. משום שני אזהרות. ששניהם מפורשות במקרא, ואזהרה אתרווייהו קאמר: גרושה. והיא חלוצה, אינו חייב עליה משום שני שמות. שהחלוצה אינו כתובה, אלא מרביא מיתנין לה, דתנא, גרושה אין לי אלא גרושה חלוצה מנין, תלמוד לומר ואשה:

משניות מבוארות – קהתי

משונה עשר: כל חייבי מלקות שאין בהם כרת או מיתה בידי שמים הם מאה ששים ושמונה. נמצאו כל הלוקים מאתיים ושבעה, וסימנן: ילקו "ור" (רמב"ם הל' טהרהין פרקים יז-יט). פרקנו המתחיל "אלו הן הלוקין" אינו בא למנות את כל חייבי מלקות, אלא אלו שיש בהם צד חידוש, כגון חייבי כריתות הנישנות במשנתנו, וכיוצא בזה, כפי שיבאר. ואמנם נימנו בפרקנו אף חייבי מלקות אחרים שאין בהם צד חידוש, אבל אלה נישנו כאן אגב חייבי מלקות אחרים.

וְאֵלּוּ הֵן הַלּוּקִין – עוברי עבירה שדינם מלקות ארבעים חסר אחת: הַבָּא עַל אֲחֻתּוֹ, וְעַל אֲחֻת אָבִיו, וְעַל אֲחֻת אִמּוֹ, וְעַל אֲחֻת אִשְׁתּוֹ, וְעַל אִשְׁת אָחִיו, וְעַל אִשְׁת אָחִי אָבִיו, וְעַל הַנֶּדֶה – הבא על אחת מאלו חייב כרת ולא מיתה בית דין (ענין כתובות ג, א), ואם התרו בו למלקות, חייב מלקות, כפי שבארנו לעיל. משנתנו באה להשיע, שיש מלקות בחייבי כריתות; אבל בחייבי מיתות בית דין אין מלקות. אֲלֻמְנָה לְכַהֵן גָּדוֹל – כהן גדול שנשא אלמנה, ועבר על לאו "אלמנה וגרושה..." לא יקח" (ויקרא כא, יז), גְּרוּשָׁה וְחֻלּוּצָה לְכַהֵן הַדְּיוּט – כהן הדיוט שנשא גרושה, ועבר על לאו "ואשה גרושה מאישה לא יקחו" (ויקרא כא, ז), או שנשא אשה שחלצה, שהיא אסורה עליו מדברי סופרים, ולוקה עליה מכת מדרות (מלקות מדרבנן); מְמוֹנֶרֶת וְנִתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל – ישראל שנשא ממזרת (שנולדה מאחת העריות), ועבר על לאו "לא יבוא ממזר בקהל ה'" (דברים כג, ג), או שנשא נתינה, מן הגבוענים שנתנם יהושע חוטבי עצים ושואבי מים, וגזר עליהם יהושע ואחר כך דוד, שלא יבואו בקהל ישראל, כלומר שלא להתחתן בהם (ענין יבמות עט, א), ולוקה עליה מכת מדרות. ויש אומרים שחייב עליה מלקות ארבעים, משום שכתוב (דברים ז, ג): "ולא תחתן כם" (כתובות כט, א, תוספות דיבור המתחיל "אלו"); וכן בֵּת יִשְׂרָאֵל שנישאה לְנִתֵּן וּלְמִמּוֹר – כל אלו חייבי מלקות הן, ונימנו במשנתנו משום הסיפא דלקמן. אֲלֻמְנָה וְגְרוּשָׁה – אלמנה שהיא גם גרושה, היינו שלאחר שנתאלמנה נישאה לאיש אחר ונתגרשה ממנו, חִיבִין עָלֶיהָ מָשׁוּם שְׁנֵי שְׁמוֹת – משום שתי אזהרות, שאם כהן גדול בא עליה הריהו חייב מלקות פעמיים, מפני שעבר על שני לאוים. גְּרוּשָׁה וְחֻלּוּצָה – כהן הדיוט שבא על גרושה שהיא גם חלוצה, דהיינו שנתגרשה מבעלה הראשון, וחלצה לאחר שמת בעלה השני, אֵינוּ חִיב אֲלָא מָשׁוּם אֶחָד בִּלְבָד – משום לאו אחד בלבד, והוא לאו של גרושה, לפי שאיסור חלוצה אינו אלא מדרבנן, ולכן לוקה פעם אחת מלקות ארבעים משום גרושה, ואינו לוקה מכת מדרות משום חלוצה.

על דיו (המאירי), אָמְרוּ לוֹ – אנשי העיר: אף על פי כן – אנו רוצים לכבדך, יְקַבֵּל מִהֶן – ולא יאמר להם שנית, שהוא רוצח ואינו ראוי לכבוד, שְׁנָאֹמֶר: "וְהָהָּ דְּבַר הָרִצָּח" – אין לך אלא דיבור הראשון (תוספות מכות ב). מַעֲלִים הָיוּ שָׂכָר לָלוּיִם – הגולים היו שוכרים דירות מאת הלויים, תושבי ערי המקלט, ומשלמים להם שכר דירה, ויש מפרשים, שהיו משלמים להם מסים וארנוניות (תוספות), דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה – בגמרא מבואר, שלא אמר רבי יהודה שמעלים שכר ללויים אלא בארבעים ושנים עיר של הלויים, אבל בשש עיר המקלט אף רבי יהודה סובר, שאין משלמים שכר, שכתוב (במדבר לה, יב): "והיו לכם הערים למקלט", ודרושים: "לכם" – לכל צרכיכם. ומה שכתוב (במדבר לה, ו): "ועליהם תתנו ארבעים ושנים עיר" לא נאמר אלא לענין קליטה, שקולטות כשש הערים, אבל לא לענין שכר. רַבִּי מֵאִיר אומר: לא היו מַעֲלִים לָהֶן שָׂכָר – אף בארבעים ושנים עיר של הלויים לא היו משלמים שכר ללויים, שרבי מאיר דורש: "ועליהם תתנו" – מה שש עיר המקלט לכל צרכיכם, אף אלו לכל צרכיכם. והלכה כרבי יהודה. וְחוֹזֵר לְשִׁרְרָה שֶׁהָיָה בָּהּ – הגולה ששב לעירו, אחרי מות הכהן הגדול, חוזר לשררה שהיה בה קודם גלותו, כגון אם היה נשיא או ראש בית אב וכיוצא, הרי הוא חוזר לגדולתו, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר – טעמו מבואר בגמרא (מכות יג, א), שנאמר בגולה (במדבר לה, כח): "ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו", וכתוב בעבר עברי (ויקרא כה, מא): "ואל אחוזת אבותיו ישוב", ולמדים בגזרה שווה "שיבה, שיבה", מה עבר עברי שב למה שהחזיקו אבותיו, אף הרוצח שגלה שב למה שהחזיקו אבותיו. רַבִּי יְהוּדָה אומר: לא הָיָה חוֹזֵר לְשִׁרְרָה שֶׁהָיָה בָּהּ – שרבי יהודה דורש: "ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו" – לארץ אחוזתו הוא שב, ואינו שב למה שהחזיקו אבותיו. והלכה כרבי יהודה.

ב א ו ר מ ש נ ה א

פרק זה עוסק בחייבי מלקות ובפרטי דיניהם. ושלשה סוגים של חייבי מלקות הם: א. העובר על "לא תעשה" שחייבים עליו כרת, ואין בו מיתה בית דין, כגון האוכל חמץ בפסח, שאם התרו בו למלקות, הרי הוא לוקה. בגמרא מבואר שאין כאן שתי פורעניות, שכן חייבי כריתות שעשו תשובה, בית דין של מעלה מוחלים להם, ונפטרים מכרת. ב. העובר על "לא תעשה" שחייבים עליו מיתה בידי שמים, כגון האוכל טבל. ג. העובר על לאו שיש בו מעשה, כגון האוכל בשר בחלב. כל חייבי כריתות שלוקים הם עשרים ואחד; כל חייבי מיתה בידי שמים שלוקים הם

ב הטמא שאכל את הקדש, והבא אל המקדש טמא, והאכל חלב, ודם, ונותר, ופגול, וטמא; השוחט והמקלה בחוץ, והאכל חמץ בפסח, והאכל והעושה מלאכה ביום הכפורים, והמפסם את השמן, והמפסם את הקמח, והפך בשמן המשחה, והאכל נבלות וטרפות, שקצים ורמשים; אכל מכל ומעשר ראשון שלא נמלה תרומתו, ומעשר שני והקדש שלא נפדו; כמה יאכל מן הטבל והא חבי? רבי שמעון אומר: כל שהוא; וחכמים אומרים: פניה. אמר להם רבי שמעון: אין אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא שהוא חבי? אומר לו: מפני שהיא כבירתה; אמר להן: אף חטה אחת כבירתה.

פירוש ברטנורא

ב המפסם את השמן. העושה שמן דוגמת שמן המשחה. והפך בשמן המשחה. שעשה משה רבינו ע"ה: **אכל טבל.** אזהרתה מלא יחללו את קדש בני ישראל אשר ירימו (ויקרא כ"ב), בעתידין לתרום הכתוב מדבר: **ומעשר ראשון שלא נמלה תרומתו.** שאף הוא כמיתה כמבל, דכתיב (במדבר י"ח) ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וגו'; **ומעשר שני שלא נפדה.** מעשר שני שנמא ואפילו הוא בירושלים אסור לאוכלו עד שיפדה, והאוכלו בירושלים עד שלא נפדה לוקה. ואזהרתו מולא בערתי ממנו בטמא (דברים כ"ז), בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא. ומנין למעשר שני שנמא שפדיו אותו בירושלים, שנאמר (שם י"ד) כי לא תוכל שאריו, פירוש, לא תוכל לאכלו, כדכתיב (בראשית מ"ג) וישא משאות מאת פניו: **והקדש שלא נפדה.** לא כתיב ביה לאו בהדיא, אלא אתיא אזהרה דידה גזירה שוה דחמא חמא מתרומה. ואע"ג דמיעט רחמנא ומתו בו, ולא במעילה, ממיתה מיעטיה ולא מאזהרה: **באוכל נמלה שהוא חביב.** משום שרץ השורץ על הארץ (ויקרא י"א), ואע"ג דלית בה כשיעור: **אף חטה אחת כבירתה.** ולית הלכתא כר' שמעון. דלא קרינן בריה אלא לבירה שיש לה נשמה לבדה:

משניות מבוארות – קהתי

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ב

משנתנו מוסיפה לפרט חייבי מלקות, ותחילה מונה המשנה חייבי כריתות, כפי הסדר שנישנו במסכת כריתות פרק א, ואחר כך מונה חייבי מלקות שאין בהם כרת.

הטמא שאכל את הקדש – שנאמר (ויקרא ז, ב): "והנפש אשר תאכל מזבח השלמים... וטומאתו עליו, ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ואזהרתו ממה שנאמר ביולדת (ויקרא יב, ד): "בכל קודש לא תגע", **והבא אל המקדש טמא** – שנאמר (במדבר יט, ג): "את משכן ה' שימא ונכרתה הנפש ההיא מירשאל", ואזהרתו ממה שנאמר (במדבר ה, ג): "אל מחוץ למחנה תשלחם (כל צדוע וכל זב וכל טמא לנפש), ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם"; **והאכל חלב, ודם** – שכתוב (ויקרא ז, כז): "כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה", ונכרתה הנפש האוכלת מעמיה", וכן כתוב (שם שם, כז): "כל נפש אשר תאכל כל דם ונכרתה הנפש ההיא מעמיה". ואזהרתו ממה שנאמר: "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו" (שם שם, כג); **ונותר** – האוכל בשר קרבן שנותר לאחר הזמן שמותר לאכלו; **ופגול** – קרבן ששחטו אותו או קיבלו או הוליכו או זרקו את דמו על מנת לאכלו חוץ לזמנו הקבוע, שנאמר (ויקרא יט, ו-ח): "ביום זבחכם יאכל וממחרת, והנותר עד יום השלישי באש ישרף. ואם האכל יאכל ביום השלישי, פגול הוא לא ירצה. ואוכליו עונונו ישא... ונכרתה הנפש ההיא מעמיה"; וכן כתוב (ויקרא ז, יח): "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהיה, והנפש האוכלת ממנו עוונה תשא"; פסוק זה מדבר באוכל פיגול, ולמדים בגזרה שווה "עוון, עוון" מנותר, שעונושו כרת. ואזהרתו ממה שנאמר (שמות כט, לד): "ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קודש הוא", ואף אזהרת פיגול מפסוק זה (ענין רש"י בגמרא): **וטמא** – האוכל בשר קרבן שנמא, שנאמר (ויקרא ז, יט-כ): "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל... והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים... וטמאתו עליו, ונכרתה הנפש ההיא מעמיה". **השוחט והמקלה בחוץ** – השוחט קרבן או המקריבו חוץ לבית המקדש, שנאמר (ויקרא יז, ד): "ואל פתח אוהל מועד לא הביאו... דם יחשב לאיש שהוא דם שפק ונכרת האיש ההוא מקרב עמו", וכן כתוב (שם שם, ט-ט): "אשר יעלה עולה או זבח. ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו... ונכרת האיש ההוא מעמיו". ואזהרתו ממה שנאמר (דברים יב, ג): "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום". ואזהרת שוחט בחוץ יש למדים מהכתוב (ויקרא יז, ז): "ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים", ויש למדים

בגזרה שווה "הבאה, הבאה" ממעלה בחוץ (רש"י); **והאכל חמץ בפסח** – שנאמר (שמות יב, טז): "כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מירשאל". ואזהרתו (שמות יג, ג): "ולא יאכל חמץ"; **והאכל והעושה מלאכה ביום הכפורים** – שנאמר (ויקרא כג, כז-ל): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, כי יום כפורים הוא... כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה. וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה, והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה" (בענין אזהרתו של האוכל ביום הכיפורים ענין גמרא יומא פא. א; וענין "תוספות יום טוב"). **והמפסם את השמן** – העושה שמן דוגמת שמן המשחה שבמקדש, שנאמר בשמן משחת קודש (שמות ל, לב-ג): "ובמחנותיו לא תעשו כמותו... איש אשר ירקח כמותו... ונכרת מעמיו". **והמפסם את הקמח** – העושה קטורת דוגמת הקטורת של המקדש, שנאמר (שמות ל, דז-לח): "והקטורת... במחנותה לא תעשו לכם... איש אשר יעשה כמותו... ונכרת מעמיו". **והפך בשמן המשחה** – שעשה משה במדבר, שנאמר (שם שם, לב-ג): "על בשר אדם לא ייסך... ואשר יתן ממנו על זר, ונכרת מעמיו". כל אלו חייבי כריתות הם. ואם התרו בהם למלקות, הרי הם לוקים. – מכאן ואילך מונה המשנה חייבי מלקות שאין בהם כרת: **והאכל נבלות** – שכתוב (דברים יד, כא): "לא תאכלו כל נבלה", **וטרפות** – שכתוב (שמות כב, ל): "ויבשר בשדה טרפה לא תאכלו", **שקצים ורמשים** – שכתוב (ויקרא יא, יא-ג): "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו... ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו שקץ הם", וכן כתוב (שם שם, מד): "ולא תטמאו את נפשתיכם בכל השרץ הרומש על הארץ" (ענין ב"תוספות יום טוב", אילו הם שקצים ואילו הם רמשים). **אכל טבל** – תבואה שלא הופרשו ממנה תרומות ומעשרות, שחייב מיתה בידי שמים, ואזהרתו ממה שנאמר (ויקרא כב, טז): "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו...", ודרשו: בעתידים לתרום הכתוב מדבר. **ומעשר ראשון שלא נמלה תרומתו** – אכל מעשר ראשון קודם שהופרשה ממנו תרומת מעשר לכהן, שדינו כטבל, שנאמר (במדבר יח, כז-כח): "ואל הלויים תדבר... כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר... והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר. ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן" וגו'. **ומעשר שני והקדש שלא נפדה** – האוכל מעשר שני שלא נפדה; בגמרא מבואר שמדובר כאן במעשר שני שנמא, ואפילו הוא בירושלים אסור לאכלו עד שיפדהו, ובאה המשנה להשמיע שהאוכלו בירושלים קודם שנפדה, הרי הוא לוקה, ואזהרתו ממה שנאמר (דברים כו, יד): "ולא בערתי ממנו בטמא", בין שאני טמא והוא טהור, בין שאני טהור והוא טמא (מכאן יט, ב; וענין "תוספות יום טוב"). וכן האוכל הקדש שלא נפדה,

ג האוכל בפננים עד שלא קרא עליהן, קדשי קדשים חוץ לקלעים, קדשים קלים ומעשר שני חוץ לחומה. השוֹבֵר את העצם בפסח הטהור – הרי זה לוקה ארבעים. אֶבֶל המותר בטהור והשוֹבֵר בפטמא – אינו לוקה ארבעים. ד הנוטל אם על הפננים – רבי יהודה אומר: לוקה, ואינו משלח; ורבנן: משלח, ואינו לוקה. זה הפלל:

פירוש ברטנורא

ג עד שלא קרא עליהם. ארמי אובד אבי וגו'. אבל לאחר שקרא עליהם, אינו לוקה אם אכלו, לפי שהן ממונו של כהן. וזו דברי ר' עקיבא. אבל חכמים אומרים, ביכורים הנחה מעכבת כהן, קריאה אין מעכבת כהן, והאוכל אחר הנחה בעוה"א ע"פ שעדיין לא קרא עליהן אינו לוקה. והלכה כחכמים. ואזהרתן מדרכתי (דברים י"ב) לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וגו' ותרומת ידך, ואמר מר, ותרומת ידך אלו הביכורים, דאילו תרומת אינה מעונה הבאת מקום. וביכורים נמי אינו לוקה עליהן אלא אם אכלו אחר שראו פני ירושלים קודם הנחתן בעוה"א, אבל אכלו בגבולין קודם שיכנסו לירושלים אינו לוקה: קדשי הקדשים חוץ לקלעים קדשים קלים חוץ לחומה. כל הני אזהרות מלא תוכל לאכול בשעריך וגו' וכל נדרך אשר תדור. שכל אכילה חוץ למקום הקבוע לה מקרי אכילת שעריך: ומעשר שני. לעיל תנן מעשר שני טמא שלא נפדה, כדפרשנין. והבא תנן מעשר שני טהור שאכלו חוץ לחומה. ודוקא שאכלו חוץ לחומה אחר שראו פני ירושלים הוא שלוקה, אבל האוכל מעשר שני בגבולין קודם שיכנס לירושלים אינו לוקה, דכתיב (שם) לפני ה' אלהיך תאכלנו, ואח"כ לא תוכל לאכול בשעריך: המותר. אינו לוקה, דכתיב (שמות י"ב) לא תותירו ממנו עד בוקר והגותר ממנו עד בוקר באש תשרוף, בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה, לומר אם עברת על לאו, קיים עשה שבה ואיך לוקה. ועוד, לא תותירו הוי לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו: והשוֹבֵר. עצם בפסח טמא אינו לוקה. דאמר רחמנא (שם) ועצם לא תשברו בו, בכשר ולא בפסול:

ד לוקה ואינו משלח. דסבירא ליה לר' יהודה שלח תשלח מעיקרא משמע. ואע"כ דכתיב שלח תשלח אחר לא תקח, לאו למימרא דאם לקחת תשלח,

משניות מבוארות – קהתי

הסובר רבי שמעון. אבל חכמים סוברים: "ביכורים הנחה מעכבת בהם. קריאה אין מעכבת בהן". כלומר שכהן האוכל מביכורים אינו לוקה אלא אם כן אכל מהם קודם הנחתם בעוה"א, אבל האוכלם לאחר הנחה, אף על פי שעדיין לא נקראה הפרשה עליהם, אינו לוקה. והלכה כחכמים. האוכל קדשי קדשים – בשר חטאת או אשם, חוץ לקלעים – של חצר המשכן, וכן חוץ לחומת העזרה במקדש (עין משנה זבחים ה, ג), או האוכל קדשים קלים – כגון בשר שלמים, ומעשר שני – במשנה הקודמת מדובר במעשר שני טמא שלא נפדה, וכאן מדובר באוכל מעשר שני טהור, חוץ לחומה – של ירושלים, הרי הוא לוקה משום "לא תוכל לאכול בשעריך" וגו'. ברם, במעשר שני אינו חייב מלקות כשאכלו חוץ לחומה אלא אם כן אכלו לאחר שהביאו לירושלים, אבל האוכל מעשר שני בגבולין קודם שהביאו לירושלים אינו לוקה, שנאמר: "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך... כי אם לפני ה' אלהיך תאכלנו", ודרשו חכמים: כל שקוראים בו "לפני ה' אלהיך תאכלנו" קוראים בו "לא תוכל לאכול בשעריך", וכל שאין קוראים בו "לפני ה' אלהיך", אין קוראים בו "לא תוכל לאכול בשעריך"; מכאן למעשר שני שאין חייבים עליו אלא משיראה פני החומה (גמרא). השוֹבֵר את העצם בפסח הטהור – בקרבן פסח טהור, הרי זה לוקה ארבעים – משום שעבר על לאו "ועצם לא תשברו בו" (שמות יב, ח). אֶבֶל המותר בטהור – שכתוב בתורה (שמות יב, י): "ולא תותירו ממנו עד בוקר, והגותר ממנו עד בוקר באש תשרוף", ובאה המשנה להשיענו, שאם עבר והותיר ממנו עד בוקר, אפילו בקרבן פסח טהור, והשוֹבֵר בפטמא – וכן השובר עצם בקרבן פסח טמא, כלומר בקרבן פסח שמביא קהל שנטמא כולו או רובו, או שהיו הכהנים טמאים (עין פסחים ז, ח), אינו לוקה ארבעים – בגמרא מבואר, שהמותר בטהור אינו לוקה. משום שהלאו "לא תותירו ממנו עד בוקר" הוא "לאו הניתק לעשה", כלומר, לאו שכתובה אחריו מצוות "עשה": "והגותר ממנו עד בוקר באש תשרוף". והדין הוא ש"לאו הניתק לעשה" אין לוקים עליו, שכן הכתוב בא לומר: אם עברת על הלאו, קיים את מצוות "עשה", ואינך לוקה. ועוד טעם בדבר, שהלאו "לא תותירו" הוא לאו שאין בו מעשה, שהרי המותר אינו עושה כל מעשה בידיים, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. השובר בטמא אינו לוקה, לפי שכתוב: "ועצם לא תשברו בו", ודורשים: "בו" – בפסח טהור הוא מזהיר על כך, ולא בפסח טמא.

י ו ש י

באור משנה ד

כתוב בתורה (דברים כב, ו-ז): "כי יקרא קו צפור לפניך בדרך בכל עץ או על הארץ

הרי הוא לוקה. ברם, אזהרתו אינה מפורשת כל כך, אלא שלמדים מאזהרה של תרומה שכתוב בה (ויקרא כב, ז): "וכל זר לא יאכל קודש" (עין רש"י בגמרא מכות יג, א). פְּמָה יאכל מן הטֶבֶל ויהא חַיִּב – מלקות? רבי שמעון אומר: כל שהוא; ורבנן: אֶבֶל המותר: פְּמָה – אבל אם אכל פחות מכזית פטור ממלקות. אֶמֶר לָהֶם רבי שמעון – לחכמים: אין אֶתֶם מוֹדִים לי בְּאוֹכֵל נֶמְלָה פֶּלֶל שְׁהוּא – שאין בה כזית, שְׁהוּא חַיִּב – מלקות, משום "השרץ השורץ על הארץ" (ויקרא יא, מב)? אֶמֶר לוֹ – חכמים לרבי שמעון: מִפְּנֵי שְׁהוּא בְּכִרְיָתָהּ – כמו שנבראה, ולפיכך יש לה חשיבות, אף שאין בה כזית, והאוכל אותה חייב מלקות. אבל האוכל טבל אינו חייב עד שיאכל כזית. אֶמֶר לָהֶן – רבי שמעון לחכמים: אֶף חֲטָה אֶחָת בְּכִרְיָתָהּ – אף חטטה אחת היא כמו שנבראה, ולכן יש לחייב מלקות אף האוכל חטטה אחת. ברם, חכמים סוברים שאינה קרויה בריה אלא אם כן יש בה נשמה. והלכה כחכמים.

באור משנה ג

האוֹכֵל בַּפְּנוּרִים עַד שְׁלָא קָרָא עֲלֵיהֶן – כתוב בתורה (דברים כו): "והיה כי תבוא אל הארץ... ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך... ושמת בטמא. והלכת אל המקום אשר יבחר ה'... ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה'... וענית ואמרת... ארמי אובד אבי" וגו'; מכאן, שהביכורים טעונים הנחה ("והניחו לפני מזבח ה'") וקריאה ("וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ארמי אבד אבי וירד מצרימה" וכו'). וכבר שנינו (ביכורים ג, א), שהביכורים, משנכנסו לירושלים, דינם כתרומה, וזר שאכלם במזיד עובר על לאו, וחייב מיתה בידי שמים, שבתרומה נאמר (ויקרא כב, ט-י): "ומתו בו כי יחללוה... וכל זר לא יאכל קודש". ואף ביכורים נקראים תרומה. משנתנו באה ללמד, שמשביא אדם את ביכוריו לירושלים, כל זמן שלא קרא עליהם את הפרשה "ארמי אובד אבי" וגו', אסורים הם באכילה אף לכהנים; וזהו ששנינו: האוכל ביכורים עד שלא קרא עליהן – כלומר כהן שאכל קודם שקרא המביא את הפרשה עליהם, הריהו חייב מלקות. בגמרא מבואר הטעם, משום שנאמר (דברים יב, יז): "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך... ותרומת ידך", ושנינו בברייתא: "ותרומת ידך" – אלו ביכורים (שנאמר בהם: "ולקח הכהן הטנא מידך" – דברים ז, ט). אמר רבי שמעון: מה בא זה ללמדנו? אם לאוכלן חוץ לחומה (שהאוכל ביכורים חוץ לחומה יירושלים עובר על לאו). קל וחומר ממעשר הקל! ומה מעשר הקל, האוכלו חוץ לחומה – לוקה, ביכורים לא כל שכן?! הא לא בא הכתוב אלא לאוכל מביכורים עד שלא קרא עליהם, שהוא לוקה, אבל לאחר שקרא עליהם, הרי הם נכסי כהן. ברם, זו דעת רבי עקיבא

כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֵׁשׁ בָּהֶם קוֹם עֲשֶׂה – אֵין חֵיבִין עָלֶיהָ.

הַקְוֶרֶת קָרְחָה בְּרֹאשׁוֹ, וְהַמִּקְיָף פָּאֵת רֹאשׁוֹ, וְהַמְשָׁחִית פָּאֵת זָקְנוֹ, וְהַשּׁוֹרֵט שְׂרִיטָה אַחַת עַל הַמֵּת – חֵיב. שְׂרִיטָה אַחַת עַל חֲמִשָּׁה מֵתִים, אוֹ חֶמֶשׁ שְׂרִיטוֹת עַל מֵת אֶחָד – חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. עַל הָרֹאשׁ – שְׁתֵּים, אַחַת מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן; וְעַל הַזָּקֵן – שְׁתֵּים מִכָּאן, וְשְׁתֵּים מִכָּאן, וְאַחַת מִלְמַטָּה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם נָטְלוּ

פירוש ברטנורא

אלא לא תקח אבל שלחנה קודם לקחה. ואין זה לאו הניתק לעשה: והכמים אומרים משלח ואינו לוקח. קסברי שלח לאחר לקחה משמע, והיו לאו הניתק לעשה. והלכה כהכמים: כל מצוות לא תעשה שיש בה קום עשה. שאמרה תורה אם עברת על לאו קיים העשה, כגון לא תקח האם על הבנים, ואם לקחת שלח תשלח. לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו, ואם באת והעבטת עבוטו השב תשיב לו את העבוט. כל אלו, אם קיים העשה, אינו לוקח. אבל לא קיים העשה, כגון שלח האם על הבנים ושחטה או שמתה, לקח העבוט מביתו וגשרף שאינו יכול לקיים העשה, הרי זה לוקח:

ה הקורח קרחה. משום דמחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שריטה ושריטה ועל כל פאה ופאה, מה שא"כ באוכל חלב וחלב, משום הכי תנינהו במתניתין. אבל שאר לאוי גירי שאין בהן חידוש לא תנא: קרחה. על מת. כדכתיב (דברים י"ד) ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת. ואע"ג דבני כהנים לא כתיב על מת, כבר למדו בגמרה שזה מקרחה קרחה, מה בישראל על מת, אף בכהנים על מת. ושיעור קרחה כגרים: המקיף את ראשו. משום צדעיו לאחריו אונן ופדחתו. ואפילו על גילוח שבמספרים שאין בו השחתה חייב על פאת הראש, דדוקא בוקן כתיב השחתה ואינה אלא בתער, אבל בפאת הראש הקפה כתיב, בכל ענין שהוא מקיף חייב: שריטה אחת על חמשה מתים או חמש שריטות על מת אחד. דכתיב (ויקרא י"ט) ושרט לנפש לא תתנו, לחייב על כל שריטה ושריטה ועל כל נפש ונפש, ואע"פ שלא היתה שם אלא התראה אחת והיו כל חמש שריטות בבת אחת, חייב: על הראש שתיים. אחת על ימין ואחת על שמאל: ועל הזקן שתיים מכאן ושתיים מכאן. מקום חיבור הסנטר לעצם, אחת מימין הסנטר ואחת משמאלו, ושולת הזקן באמצע, הרי שלש, וחיבור הצדעים מכאן ומכאן הרי חמש. לחי העליון המחובר לצדעים ולחי התחתון שבימין, ולחי העליון והתחתון שבשמאל, הרי שתיים מכאן ושתיים מכאן,

משניות מבוארות – קהתי

יהא חייב אלא על בין העינים בלבד, מניין לרבות כל הראש? תלמוד לומר: "בראשם" – לרבות כל הראש. ואין לי אלא בכהנים שריבה בהן הכתוב מצוות יתירות; וישראל מניין? נאמר כאן (בישורא) "קרחה", ונאמר להלן (בכהנים) "קרחה" – מה להלן חייב על כל קרחה וקרחה, וחייב על הראש כבין העינים, אף כאן חייב על כל קרחה וקרחה, וחייב על הראש כבין העינים; ומה להלן על מת אף כאן על מת. וכמה שיעור קרחה? כגרים, היינו כרי שלושים ושש שערות (עין נגעים ו, א). וְהַמִּקְיָף פָּאֵת רֹאשׁוֹ – שנאמר (ויקרא יט, כז): "לא תקיפו פאת ראשכם". כברייא בגמרא מבואר: פאת ראשו – סוף ראשו, ואיזהו סוף ראשו? זה המשווה צדעיו לאחריו אונן ולפדחתו. ויש חילוקי דעות בין הפוסקים, אם דווקא בתער או אפילו בלא תער. וְהַמְשָׁחִית פָּאֵת זָקְנוֹ – שנאמר (בהמשח הפוסק הקודם): "ולא תשחית את פאת זקנך", ויבואר להלן במשנתנו. וְהַשּׁוֹרֵט שְׂרִיטָה אַחַת עַל הַמֵּת – שכתוב (ויקרא יט, כח): "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם"; כל אחד מאלו שנינו כאן במשנתנו חֵיב – מלקות. בענין השורט מבואר כברייא בגמרא: "ושרט" – יכול אפילו שרט על ביתו שנפל, ועל ספינתו שטבעה בים? תלמוד לומר: "לנפש", אינו חייב אלא על המת בלבד. שְׂרִיטָה אַחַת עַל חֲמִשָּׁה מֵתִים – מחמת צערו על חמישה מתים, או חֶמֶשׁ שְׂרִיטוֹת עַל מֵת אֶחָד – מחמת צערו על מת אחד, חֵיב – מלקות, עַל כָּל אַחַת וְאַחַת – על כל נפש ונפש, או על כל שריטה ושריטה, שנאמר: "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם", בא הכתוב לחייב על כל שרט ועל כל נפש. ואף על פי שלא היתה שם אלא התראה אחת והוא שרט כל חמש השריטות בבת אחת, הרי הוא חייב חמש פעמים מלקות (ברטנורא). עַל הָרֹאשׁ – המקיף פאת ראשו, שְׁתֵּים – חייב שתי פעמים מלקות, לפי שיש בראש שתי פאות, אַחַת מִכָּאן – מצד ימין, וְאַחַת מִכָּאן – מצד שמאל. וְעַל הַזָּקֵן – המשחית פאת זקנו, חייב חמש פעמים מלקות, לפי שיש בזקן חמש פאות, שְׁתֵּים מִכָּאן – מצד ימין, וְשְׁתֵּים מִכָּאן – מצד שמאל, וְאַחַת מִלְמַטָּה – בענין המקומות המדויקים של פאות הזקן ישנן דעות שונות במפרשים, ולכן אין לגלח כלל את הזקן כולו. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם נָטְלוּ כָּל פְּאֵתָהּ – אם גילח הזקן כולו בבת אחת, אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא אַחַת – פעם אחת מלקות בלבד, שהואיל ולא אחד הוא, הריהו כאוכל חלב בשיעור שני זיתים בהתראה אחת. ואין הלכה כרבי אליעזר. וְאֵינוֹ חֵיב – מלקות משום השחתת הזקן, עַד שִׁטְטָלְנוּ בְּתַעַר – אלא אם כן גילחו בתער. כברייא בגמרא מבואר: "ופאת זקנם לא יגלחו" (ויקרא

אפרוחים או ביצים והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים. לא תקח האם על הבנים. שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך. למען יסב לך והארכת ימים". משנתנו באה להשמיע מחלוקת רבי יהודה וחכמים, אם לאו זה – "לא תקח האם על הבנים" – הוא לאו הניתק לעשה, שהרי כתוב אחריו: שלח תשלח את האם". או שאין זה לאו הניתק לעשה, כפי שיבאר במשנה. וכבר הזכרנו במשנה הקודמת בענין "המותיר בטהור", שלא הניתק לעשה אין לוקים עליו.

הַנוֹטֵל אֶם עַל הַבָּנִים – מקן צפור, ועובר על "לא תעשה", כמו שהזכרנו לעיל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹקְחָהּ, וְאֵינוֹ מְשַׁלְחָהּ – לוקח משום שעבר על לאו שבתורה, וכיון שעבר ולקח את האם, אינו חייב לשלח אותה, שרבי יהודה סובר: "שלח" מעיקרא משמע (גמרא וזילין קמא, א), כלומר שמצווה האדם מתחילה לא לקחת את האם אלא לשלח אותה, ופירוש הכתוב הוא: "לא תקח האם"... אלא "שלח תשלח" אותה; ומי שעבר ולקחה, שוב אין לו תקנה. מכאן, שלדעת רבי יהודה אין זה לאו הניתק לעשה, אלא לאו שקדמו עשה, ולפיכך הנוטל אם על הבנים, לוקח ואינו משלח. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: מְשַׁלְחָהּ, וְאֵינוֹ לֹקְחָהּ – שסוברים חכמים: לאו הניתק לעשה הוא, כי פירוש הכתוב הוא: "לא תקח האם"... ואם עברת ולקחת, "שלח תשלח את האם". כלומר שיכול אדם, שנטל את האם על הבנים, לתקן את הלאו על ידי מצוות שילוח האם אחר כך, ולפיכך משלח ואינו לוקח. וְזֶה הַכָּלָל: כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֵׁשׁ בָּהֶם קוֹם עֲשֶׂה – שאם עוברים עליה, יש לקיים בה מצוות עשה, כמו בענייננו לדעת חכמים, או כגון בענין עבוט, שכתוב (דברים כד, י): "לא תבוא אל ביתו לעבוט עבוטו", ואם באת והעבטת, "השב תשיב לו את העבוט" – כיון שמקיימים את מצוות עשה, אֵין חֵיבִין עָלֶיהָ – אין חייבים מלקות על מצוות "לא תעשה", ברם, אם לא קיים מצוות עשה, כגון שלקח את האם ושחטה או שמתה קודם ששלחה, הרי הוא לוקח. והלכה כחכמים.

באור משנה ה

משנה זו ממשיכה בחייבי מלקות שיש בהם צד חידוש, כפי שיבאר.

הַקְוֶרֶת קָרְחָה בְּרֹאשׁוֹ – על מת, שכתוב (דברים יד, א): "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת", וכן כתוב בכהנים (ויקרא כא, ח): "לא יקרחו קרחה בראשם". בגמרא מובאת ברייתא: "לא יקרחו" – יכול אפילו קרח ארבע וחמש קריחות, לא יהא חייב אלא אחת? תלמוד לומר: "קרחה" (תיבת "קרחה" יתירה היא – ושיי). לחייב על כל קרחה וקרחה. "בראשם" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (דברים יד, א): "לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת", יכול לא

פלו פאחת – אינו חיב אלא אחת; ואינו חיב, עד שימלנו בתער; רבי אליעזר אומר: אפלו לקטו במלקט או ברהיטני – חיב.

ו הפותב פתבת קעקע; פתב ולא קעקע, קעקע ולא פתב – אינו חיב, עד שיכתב ויקעקע בדיו, ובכחול, ובכל דבר שהוא רושם. רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון אומר: אינו חיב עד שיכתב שם השם, שנאמר (ויקרא יט, כח): "וכתבת קעקע לא תתנו בכם אני ה'".

ז נזיר שהיה שותה בין כל היום – אינו חיב אלא אחת. אמרו לו: אל תשתה, אל תשתה; והוא שותה – חיב על כל אחת ואחת.

פירוש ברטנורה

וסוף הוקן שהשער יוצא ממנו כעין שכולת, לפיכך נקרא שכולת הוקן, הרי זה חמש: אינו חייב אלא אחת. דכיון דלאו אחד הוא, הרי הוא כאוכל שתי ותיים של חלב בהתראה אחת: עד שימלנו בתער. אפאת וקן קאי, דכתיב ביה גילוח והשחתה: מלקט. כלי העשוי כעין מלקחים, ללקט את השער: דרשני. הוא מעצד כלשון מקרא. כלי שבו מחליק חרש עצים פני הלוח. ואין הלכה כר' אליעזר:

א כתובת קעקע. מקרע בסכין על בשרו כעין אותיות, ואח"כ ממלא את הקרעים דיו או כחול: כתב. על בשרו בדיו או בכחול ולא קרע בסכין, או קרע בסכין ולא מלא בדיו או בכחול, אינו חיב, עד שיכתוב ויקעקע. לישנא דקרא נקט, דכתיב כתובת קעקע, כתיבה ברישא והדר קעקע. אבל לעולם הקעקע תחלה ואח"כ הכתב. וקרא הכי משמע, וכתובת בתוך הקעקע לא תתנו בכם: שיכתוב שם השם. בנמרא מפרש דשם עבודה זרה קאמר. הכי מפרש לקרא, לא תתנו בכם שם עבודה זרה, כי אני ה' ולא תשתפו אחרים עמי. ואין הלכה כר' שמעון:

ז אינו חייב אלא אחת. על מה ששתה תוך כדי דיבור של התראה. ואם היה לפניו כלי שיש בו כמה רביעיות יין ואמרו לו אל תשתה כלי זה שיש בו כך וכך שעורים שתלקה כך וכך מלקיות, חיב על כל שיעור ושיעור, אע"פ שלא התרו בו אלא התראה אחת:

משניות מבוארות – קהתי

בו כל הימים (רש"י). רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון אומר: אינו חיב – מלקות, עד שיכתב שם – בקעקע שבעור בשרו, השם – של עבודה זרה, שנאמר: "וכתבת קעקע לא תתנו בכם אני ה'" – ודורשים: אני ה', ולא אחר (בריייתא בגמרא), ומכאן שעיקר חיוב מלקות הוא משום השם של עבודה זרה שבכתובת קעקע. ואין הלכה כרבי שמעון, אלא כל כתובת קעקע מחייבת מלקות.

בא (ה) – יכול אפילו גילחו במספריים יהא חייב? תלמוד לומר: "לא תשחית" (ויקרא יט, כז). אי "לא תשחית" יכול אם לקטו במלקט (צבת קטנה ללקיטת שערות ולתלישתן). ורהיטני (מקצוע שבו מחליקים קורות וקרשים). יהא חייב? תלמוד לומר: "לא יגלחו". הא כיצד גילוח שיש בו השחתה? הרי אומר זה תער. רבי אליעזר אומר: אפלו לקטו במלקט או ברהיטני – כמבואר לעיל, חיב – מלקות, משום "ולא תשחית את פאת זקנך", שלדעת רבי אליעזר, אף אלו עושים השחתה, ודרך בני אדם לגלח בהם. ברם תנא קמא סובר, שאף על פי שמשחיתים, אין דרך בני אדם לגלח בהן. והלכה כתנא קמא.

שבת קדוש

באור משנה ו

כתוב בתורה (ויקרא יט, כח): "וכתובת קעקע לא תתנו בכם". משנתנו באה ללמד פרטי הלאו הזה. כתובת קעקע – סימנים חרותים בעור הגוף, על ידי דקירה או צריבה בעור, וממולאים בדיו או בצבע אחר שאינו נמחה. וזה היה מנהגם של עובדי אלילים, שהיו רושמים עצמם לעבודה זרה, כלומר שהוא עבד מכור לה ומורשם לעבודתה (רמב"ט).

הפותב פתבת קעקע – כמו שבארנו לעיל, חיב מלקות. פתב – על העור בדיו או בצבע אחר, ולא קעקע – לא חרת את הכתובת בעור בשרו; או קעקע – חרת בעור בשרו, ולא פתב – לא מלא את החריטות בדיו או בצבע אחר, אינו חיב – מלקות, עד שיכתב ויקעקע בדיו, ובכחול – בצבע עיניים, ובכל דבר שהוא רושם – משנתנו נוקטת לשון הכתוב: "כתובת קעקע" – תחילה כתיבה ואחר כך קעקע, אבל לעולם מקעקע תחילה ואחר כך כותב. ופירוש הכתוב הוא: וכתובת בתוך הקעקע לא תתנו בכם (ברטנורה; רמב"ט). ויש מפרשים: כותב תחילה על בשרו בסם או בסיקרא ואחר כך מקעקע הברש במחט או בסכין, ונכנס הצבע בין העור לבשר, ונראה

באור משנה ז

שלוש מצוות "לא תעשה" ישנן בנזיר: א. לא לשחות יין, ובכלל לא לאכול ולא לשחות מכל היצא מן הגפן. שנאמר (במדבר י, ג-ד): "מזין ושכר יזיר. חזומץ שכר לא ישתה. וכל משרת ענבים לא ישתה. וענבים לחים ויבשים לא יאכל. כל ימי נזרו, מכל אשר יעשה מגפו היין מחוצצנים ועד זג לא יאכל". ב. לא לגלח שער ראשו, שנאמר (שם שם, ה): "כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו". ג. לא להיטמא למת, שנאמר (שם שם, ו): "כל ימי הזיור לה, על נפש מת לא יבוא". משנה זו באה ללמדנו דיני חיוב מלקות בנזיר שעבר ושחה יין.

נזיר שהיה שותה בין כל היום – ולא התרו בו אלא התראה אחת, אינו חיב – מלקות, אלא אחת – פעם אחת בלבד; והוא שהתחיל לשחות תוך כדי דיבור של ההתראה ולא הפסיק מלשחות כל היום (ברטנורה; "תוספות יום טוב"). אבל אם אמרו לו – לנזיר: אל תשתה, אל תשתה; והוא שותה – שהתרו בו בין כל שתייה לשתייה, ולא נמנע משתיית היין, חיב על כל אחת ואחת – חיב מלקות על כל שתייה ושתייה. וכן אם היה לפניו כלי מלא יין, ואמרו לו: אל תשתה כלי זה, שיש בו כך וכך שיעורים, ותהא חיב מלקות על כל שיעור ושיעור, אף על פי שלא התרו בו אלא התראה אחת בלבד, הריהו חיב על כל שיעור ושיעור ששתה (ברטנורה; רמב"ט בפירושו בשם הירושלמי).

כדי שיוכל להיות עליית התחתונים למעלה הוא עלידי ירידת העליונים למטה, שהיא ההתחלה וה'נתינת כוח' על עליית התחתונים למעלה.

ממאמר שבת פרשת אמור, ה'תשל"ז

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

הכי גרסינן: מאי אמר — כשצעק צעקה גדולה ומרה, מה היה אומר בצעקתו? **רב אמר** — כך היה צועק. **גבה המן מאחשורוש** — שמלאו לבו לדבר מה שלא עלה על לב אחשורוש. **גבר מלכא עילאה** — כינוי הוא להיפוך, בלשון נקיה. **ותתחלחל** — נתמסמס חלל גופה. **שחתכוהו מגדולתו** — בימי אחשורוש. שהרי בלשצר השליטו תלתא במלכותו, וכן דריוש המדי, שנאמר "ועלה מנהון סרכיא תלתא די דניאל חד מנהון" (דניאל ו), וכן כורש שנאמר "ודניאל הצלח במלכות דריוש ובמלכות כורש פרסאה" (שם). וכשמלך אחשורוש חתכו מגדולתו. **ואלו איהו** — דניאל לא אזיל להשיב שליחותו. **על הקלקלה** — שהיתה אסתר מונעת לבא אל המלך, לפיכך לא השיב התך את שליחותו, ואסתר שלחה דבריה על ידי אחרים. **עד עכשיו** — נבעלתי באונס. **ועכשיו** — מכאן ואילך מודעתי. **אברתי ממך** — ואסורה אני לך, דאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה, וברצון אסורה לבעלה. **יום טוב ראשון של פסח** — שהרי בשלשה עשר בניסן נכתבו האגרות וניתן הדת בשושן, וארבעה עשר וחמשה עשר וששה עשר התענו, ובששה עשר נתלה המן בערב. **דעבר ערקומא דמיא** — לאסוף היהודים שבעבר השני.

דף יד ע"ב: הגמרא ממשיכה לבאר את פסוקי המגילה: **'ומרדכי ידע את כל אשר נעשה וגו' ויצא בתוך העיר ויזעק וצקה גדלה ומרה'**. מבררת הגמרא: **מאי אמר מרדכי** בזעקתו. מבארת הגמרא: **רב אמר**, כך היה זועק, **גבה המן מאחשורוש** — עלו על לב המן דברי רשעות שלא עלו על לב אחשורוש. ו**שמואל אמר**, כך זעק, **גבר מלכא עילאה ממלכא תתאה** — גבר המלך העליון [הקב"ה] על המלך התחתון [המן]. והוא בלשון סגי נהור, כביכול גבר המן על רצון ה'. **'ותתחלחל המלכה מאד'**. מבארת הגמרא: **מאי 'ותתחלחל'** שפירושו שהתמסמס חלל גופה. **אמר רב**, שמחמת הפחד החזק שאחז בה **פירסה נדה**. ו**רבי ירמיה אמר**, הפחד גרם לה **שהוצרכה לנקביה**.

'ותקרא אסתר להתך'. **אמר רב**, **התך זה דניאל**, שהיה מסריסי המלך החשובים עוד מימי בלשצר והועמד על ידי אחשורוש לרשות אסתר. **ולמה נקרא שמו התך**, משום שבימי אחשורוש **חתכוהו** [-הורידוהו] **מגדולתו** ושמוהו כאחד הסריסים. ו**שמואל אמר**, לא נדחה דניאל בימי אחשורוש, ונקרא כך, משום ש**כל דברי מלכות נחתכין** [-מוכרעים] **על פיו**.

'ותקרא אסתר להתך וגו' ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה'. **אמר רבי יצחק**, **שלחה לו** אסתר למרדכי רמז בדבריה, **שמה עברו ושראל על חמשה חומשי תורה**, **דכתיב בהן** (שמות לב טו) **'מוזה ומוזה הם כתובים'**. **ויגידו למרדכי את דברי אסתר**. ומכך שנאמר 'ויגידו' משמע שאילו איהו [-התך] **לא אזל לגביה** — לא הלך למרדכי לומר את דבריה של אסתר שאינה יכולה להכנס לבית המלך. אומרת הגמרא: **מכאן** נלמד מנהג דרך ארץ, **שאינ משיבין על הקלקלה** — שלא יחזור שליח למשלחו לומר שלא הצליח בשליחותו. ולכן לא חזר התך למרדכי, ואסתר שלחה דבריה עם אחרים.

לך בנוס את כל היהודים וגו' הנמצאים בשושן וצומו עלי' עד אשר לא בדת'. **אמר רבי אבא**, **שלא בדת** (היה) **[כל יום ויום]** — שלא כמנהג שנהגתי עמו עד ליום זה, שהיה על פי דת התורה, **שבעל יום ויום עד עכשיו** נבעלתי למלך **באונס**, **ועכשיו** — מכאן ואילך אבוא אליו **ברצון**, ואם כן, **'וכאשר אברתי אברתי'**, **בשם שאברתי מפי אבא** כשנלקחתי לבית המלך, **בך אובר ממך** — שאסר עליך כדן אשת איש שנבעלה לאחר ברצון שאסורה לבעלה, אולם עד היום, שהיה זה באונס, היתה מותרת למרדכי בעלה.

'ויעבר מרדכי ויעש ככל אשר צוהה עליו אסתר', שאמרה להתענות שלשה ימים. הגמרא מבארת מה הכוונה 'ועיבור': **אמר רב**, **שהעביר יום ראשון של פסח פתענית** — שעבר על דין תורה וגזר תענית ביום טוב ראשון של פסח. ו**שמואל אמר**, **דעבר ערקומא דמיא** — שלולית של מים מכונסין, והיינו שעבר לצידו השני של הנהר החוצה את שושן, לאסוף את היהודים שהיו שם כדי להתענות.

'ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות'. שואלת הגמרא: 'ותלבש אסתר בגדי מלכות' מ'יפעי ליה' לכתוב. **אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא**, **מלמד שלכשתה** [-ששרתה עליה] **רוח הקדש**, ו'מלכות' הכוונה לרוח הקודש הנקראת מלכות. ושייך לשון לבישה על רוח, **דכתיב הכא 'ותלבש'**, ו**כתיב התם** (דה"ב י"א ט) **'ורוח לבשה את עמשי'** — רוח רצון שרתה על עמשי.

הגמרא מביאה מימרות נוספות שאמר רבי אלעזר בשם רבי חנינא: **ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא**, **לעולם אל תהי ברפת הדיוט קלה בעיניך** — אל תזלזל אפילו בברכת אדם פשוט, **שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהן**, ו**אלו הן גדולי הדור**, **דוד ודניאל**. מבארת הגמרא: **דוד**, **דברביה ארונה**, **דכתיב** אחר שקנה דוד את גרנו של ארונה להקים עליו מזבח, כדי לעצור את המגיפה שנגרמה אחר שמנה את ישראל (שמואל ב' כד כג), **'ויאמר ארונה אל המלך וגו' ה' אליהך ירצך'**, ונתקיימה ברכתו, שנאמר (שם כד כה) **'ויצטר ח' לארץ ותעצר המנפה מעל ישראל'**. **דניאל**, **דברביה דריוש**, **דכתיב** שאמר לו בעת שהשליכוהו לגוב האריות (דניאל ו יז), **'אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ושיוביך'** — ה' שאתה עובדו תמיד הוא יצילך, ונתקיימה ברכתו וניצל.

בראשונה, שמרוב בריאותו הקדים את אחיו, והוא הבכור הניתן
לכון.
שנינו במשנה: **רבי עקיבא אומר משמנין כו'** ביניהן. הגמרא
מבארת את דברי רבי עקיבא: **אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי**
יוחנן, כוונת רבי עקיבא לומר שהכהן נוטל את הכהן ושהוא
ליה **רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן** ובשעה שלמד הלכה ממנו,
והא אן – והרי אנחנו **משמנין ביניהן תנן** – ושנינו, משמע
שחולקים ביניהם בהפרש שהאחד שמן מחבירו, ולא שהישראל
נוטל הכל. **אמר ליה רבי יוחנן לרבי חייא בר אבא**, עד דאכלת
כפנייתא כבכל – בעוד שהיית מעדן עצמך באכילת תמרים,
בבבל, **תרגימנא מסיפא** – פירשתי את דברי רבי עקיבא,
ודייקתי לפרש כך, מהסיפא של המשנה, **דקתני סיפא, מת אחד**
מהן – מאלו שנולדו ביחד, **רבי מרשון אומר**, ויחלוקו בזה
שנשאר חי. **רבי עקיבא אומר**, המוציא מחבירו עליו הראיה
– הכהן שבא להוציא מיד הישראל, עליו להביא ראיה
שהנשאר הוא הבכור. **ואי סלקא דעתך משמנין ביניהן דבי**
הרדן פליגי – ואם כפי שעלה על דעתך שמשמנין ביניהן,
הכוונה שחולקים בשוה בשומן שהאחד עורך על חבירו, **הכי**
נמי ליפליגי גבי הרדן – גם כאן היה להם לחלוק בשוה בזה
שנשאר חי. ומסיים רבי יוחנן את ביאורו בדברי רבי עקיבא, **אלא**
אם כן מאי – (מה הכוונה) **משמנין**, **שומן** – מה שאחד שמן
יותר מחבירו, **יהא מוטל בספק ביניהן**, ויבאו לטעון טענותיהם
בבית דין. **דאמר ליה ישראל לכהן אייתי** – (הבא) **ראה דבכור**
הוא – שהשמן הוא הבכור, **ושקיל** – ותטול אותו, ומאחר
שהכהן אינו יכול להוכיח שהשמן יצא ראשון, הרי הוא נוטל את
הכחוש.
שנינו במשנה: **והשני שביד הישראל, ירעה עד שישתאב, וחיוב**
הישראל בו **במתנות**, ורבי יוסי פוטר. הגמרא מבארת את
מחלוקת התנאים בענין חיוב המתנות. שואלת הגמרא: **מאי**
טעמא דרבי מאיר שאמר שהבהמה שביד הישראל חייב
במתנות, והרי הוא ספק בכור, ומספק יש לפטור את הישראל,
שהרי בכור פטור ממתנות. משיבה הגמרא: **אמר רבי יוחנן**,
הואיל וכהן פא עליו לתבוע ממנו את המתנות משני צדדין –
משני כוחות, **דאמר ליה הכהן לישראל**, **אי בכור הוא זה**
שבידך, **פוליה דידו הוא** – כולו שלי, **אי לא בכור הוא** – ואם
אינו בכור, **הב לי מתנות מיניה** – תן לי את מתנותיו.
שואלת הגמרא: ורבי יוסי **מאי טעמא** שפטר מן המתנות.
משיבה הגמרא: **אמר רבא**, רבי יוסי סובר שמפני התקנה **עשו**
חכמים את **שאינו זוכה, בזוכה** – כאילו בא לידו ממש, הלכך
הואיל ויש לכהן שייכות לבהמה שביד הישראל, שהרי ספק הוא
שמה הוא שלו, אמרו חכמים שיחשב כאילו כבר זכה בו הכהן,
ואף על גב דלא מנא ליה – ואף שלא בא לידו, **כמאן דמנא**
לידיה – עושהו כמו שכבר בא לידו, ונפניה לישראל **במומיה**
– ומכרו לישראל לאחר שהוּמם, לפי שקבל בהמה אחרת
תמורתו, ולפיכך הישראל פטור מן המתנות. מפני שגם בכור
שהוּמם פטור מן המתנות וכמו שנתבאר לעיל (טו).
הגמרא דנה בענין חיוב מתנות בספק בכור שאין חילופיו ביד
כהן: **אמר רבי אלעזר**, **הכל מודים בספק בכור, שאין חליפין**
ביד כהן – שלא נטל הכהן כלום תחתיו, כמו אותו ספק ששנינו
בסיפא. **זכר ונקבה**, אין כאן לכהן כלום, שזכר זה הוא ספק
בכור, כי יתכן שהנקבה נולדה תחילה, ואין כאן בכור כלל,
שתייב הישראל במתנות. כי במקרה זה אין לומר שעושהו כמו
שזכה בו הכהן ומכרו לישראל, שהרי הכהן לא קבל שום בהמה
שיקנה תמורתה את הבכור לישראל.
הגמרא מקשה על רבי אלעזר. אומרת הגמרא: מה שאמר רבי
אלעזר **הכל מודים מאן** – (מי) **הוא**, **רבי יוסי**, שרק במקרה

סבר לה דרבי יוסי הגלילי דאמר אפשר לצמצם ביד שמים
וכל שכן ביד אדם, ובדאי שלשית רבי יוסי הגלילי אפשר
לצמצם גם במדידה הנעשית על ידי אדם ולדעת ששתייהן שוות.
אולם ספקם של דבי רבי ינאי הוא שלשית חכמים שנחלקו על
רבי יוסי הגלילי וסברו שאי אפשר לצמצם ביד שמים, שלדעתם
אפשר שגם ביד אדם אי אפשר לצמצם.
הגמרא רוצה לומר שנחלקו תנאים בנידון שאלתם של דבי רבי
ינאי. אומרת הגמרא: **נימא בתנאי**, ששנינו בברייתא, **נמצא**
ההרוג מכונן בין שתי עיירות – שהמרחק בין שתייהן להרוג
שוה, **לא היו עורפין כלל**, כלומר אין אחת מהן מביאה עגלה
ערופה. **רבי אליעזר אומר**, שתייהן מביאות שתי עגלות. **מאי**
– במה נחלקו תנא קמא ורבי אליעזר, **לאו פהא קמיפלגי**,
דתנא קמא שפטר את שתייהן מלערוף, סבר, אי אפשר
לצמצם, ורק אחת מהן קרובה, ולפיכך אי אפשר לחייבן, כי כל
אחת מהן אומרת שלא היא הקרובה. ורבי אליעזר סבר אפשר
לצמצם, והרי שתייהן קרובות, וגם סובר ש'קרובה' האמורה
בתורה, היא אפילו קרובות.
שואלת הגמרא: ותיסקרא – וכי סבור אתה לומר כן, והלא אי
קסבר תנא קמא אי אפשר לצמצם, אמאי לא היו עורפין,
ביאו שתי העיירות עגלה אחת בשותפות, ויתנו – יעשו תנאי
ויאמרו בני העיר האחת, אם אתם הקרובים יא חלקנו מחול
לכם ותכפר עליכם, ואם אנחנו קרובים מכם, חלקכם יהא שלנו,
ותכפר עלינו.
אומרת הגמרא: **אלא להני תנאי** – התנאים האלו שבברייתא,
דבולי עלמא – כולם סוברים אפשר לצמצם, ואין מחלוקתם
קשורה לספקם של דבי רבי ינאי, והקא בברייתא, **בדרשת**
'קרובה' ולא קרובות, קמיפלגי, דתנא קמא שאמר שאין
מביאות כלל, סבר 'קרובה' שנאמר בתורה, הוא דווקא כשיש
רק עיר אחת שהיא קרובה, ולא אם יש שתי קרובות, כי אז לא
חייבה התורה כלל להביא. ורבי אליעזר סבר 'קרובה' האמורה
בתורה, ונאפילו קרובות במשמע, וחייבת כל אחת מהן להביא.
הגמרא דנה בהכרעת ההלכה בשאלת דבי רבי ינאי. מבררת
הגמרא: **מאי הוי עגלה** – מהי הכרעת ההלכה בשאלת דבי רבי
ינאי. משיבה הגמרא: **אמר רב חייא בר אבין אמר רב עמרם**,
תנא – שנינו ברייתא, **נמצא ההרוג מכונן בין שתי עיירות, רבי**
אליעזר אומר, שתייהן מביאות שתי עגלות. וחקמים אומרים,
ביאו עגלה אחת בשותפות, ויתנו – ויעשו תנאי, כפי שנתבאר
לעיל.
מבררת הגמרא: **מאי קסברי רבנן** – מה סוברים חכמים, אי
קסברי רבנן דאפשר לצמצם, וגם סוברים 'קרובה' ונאפילו
קרובות, לייתי תרתי – שביאו שתי עגלות, ובאופן זה בדאי
שלא שייך להתנות, שהרי שתייהן שוות וכל אחת מהן נתחייבה
בהבאת עגלה. ואי – ואם הם סוברים 'קרובה' ולא קרובות
ואפשר לצמצם, נאפילו תרא לא לייתי – שלא יביאו אפילו
אחת, שהרי באופן זה פטרתם התורה מלהביא. **אלא לאו שמע**
מינה – וכי לא מוכח מכאן, דקסברי רבנן, אי אפשר לצמצם
ונאפילו ביד אדם, ונמצא שרק אחת מהן קרובה ולא ידוע מי
היא, ולפיכך מביאות שתייהן בהמה אחת בשותפות ומתנים
ביניהן שווה שהיא קרובה תכפר עליה העגלה, וחברתה תקנה לה
את חלקה. מסיקה הגמרא. **שמע מינה** – אכן מוכח מכאן
שלדעת חכמים, כשם שאי אפשר לצמצם ביד שמים, כך אי
אפשר לצמצם ביד אדם, ונפשטה ספיקת דבי רבי ינאי.
שנינו במשנה: **רבי מרשון אומר**, [הכהן] **בורר לו את היפה**.
שואלת הגמרא: **מאי טעמא דרבי מרשון** שהכהן בורר לו את
היפה, והרי ספק הוא מי הבכור. משיבה הגמרא: **קא סבר רבי**
טרפון, **ההוא דכריא נפק ברישא** – זה שהוא בריא יותר יצא

בבורות. פרק שני – הלוקח עובר פרתו דף יח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קצה רש"י תוספות

1 סבר לה כרבי יוסי הגלילי – וקא מביעבי לן לרבנן. אי אפשר לצמצם – חילכר
2 לא היו עורפין, דכל אחת אומרת: אני אני קרובה. אפשר לצמצם – ו"קרובה"
3 – אפילו קרובות. ויתנו – כדפרשין לעיל. דכולי עלמא אפשר לצמצם – דכרבי
4 יוסי הגלילי סבירא לה. מאי הוי עלה – אליבא דרבנן. שתי עגלות – דאפשר
5 לצמצם, ו"קרובה" – אפילו קרובות. לייתי

6 תרתי – דהא לא מצא לאתנוי, דהא שתיקן
7 שוות. אי אפשר לצמצם – חילכר מצו
8 לאתנוי. ההוא דבריא נפק ברישא –
9 דמרוכ בריאותו קדם את אחיו. הכהן נוטל
10 בחוש – לרבי עקיבא. והא משמנים תנן –
11 דמשמע – מה שיפה השור מחבירו, ואותן
12 דמים יחלוקו. דאכלת בפנייתא בבבל –
13 בעוד שהייתה אוכל תמרים בבבל ומעון
14 עצמך. תרגימנא – להאי מילתא דרבי
15 עקיבא, ודייקנא לה מסיפא. רבי הירי פליגי
16 – דלתרתייהו יתא חלק בשניהם – הכי נמי
17 יחלוקו את חזי. שומן יתא ביניהן – מה
18 שאחד שמן יפה מחבירו יתא מוטל ביניהם.
19 ועליו יבאו לדין, ויטעון ישראל לכהן. אייתי
20 ראיא בו, כי הוה דסבר רבי עקיבא בסיפא
21 המוציא מחבירו עליו הראיה. מאי טעמא
22 דרבי מאיר – דקתני סתמא דמתניתין: חייב
23 במתנות? אי כבוד הוא בוליה ידי – והאי
24 דשקיל אנא הוי חולין. ומזהרנא לך ניהלך.
25 ושקילנא מתנות מיניה. עשו שאינו זוכה
26 בזוכה – אף על פי שלא זכה כהן בהאיך.
27 דהא לא טעמא לדידיה מעולם – עשאוהו
28 כאילו זכה בו. הואיל ומעיקרא הוה שייבא
29 ביה יד כהן, דשמא ידיה נינהו – שויה
30 רבנן כמאן דמטא לדידיה לשום בבורה. וזבין
31 ליה לישראל במומיה – והדר שקליה
32 לאידך חילופיה. ובכור שמכרו כהן לישראל
33 פטור מן המתנות, דאיתקש לצבי ואיל
34 בפרקא קמא (בבורות יבא). בספק בכור
35 שאין חליפין ביד כהן – שלא נטל כלום
36 תחתיו, כגון דקתני מתניתין: זכר ונקבה אין
37 כאן לכהן כלום. והאי זכר ספק בכור הוא.
38 שמא יצאה נקבה תחלה, וירעה ויבאל
39 במומו לבעלים. שחיבי במתנות – דהא
40 ליכא למימר: עשאוהו כמי שמכרו כהן
41 לישראל, דהא לא בא בחליפין ליד כהן
42 כלום. אי מחייבת ליה – לספק בכור
43 במתנות, אתי למימר: חולין גמור הוא, ואתי
44 למישרי בגיזה ועבודה. ומי מצית אמרת –
45 דטעמא דרבי יוסי משום ניהו ועבודה הוא?
46 ומכאן שייך לעמוד הבא בספק מעשר –
47 כגון שקפץ אחד מן המעשרין לתוכם,
48 דאמרין בפרק בתרא (בבורות נחב): כולם
49 ירעו עד שיתאבדו, ויבאלו במומו לבעלים.
50 ספק מעשר אין כהן בא עליו משני צדין.
51 דאם מעשר הוא – אין לכהן חלק בו,
52 דמעשר קרב שלמים ונאכל לבעלים. ומי
53 מצית אמרת הכי – דטעמא דרבי מאיר
54 משום שלא תשתכח תורת מתנות?
כל

סבר לה כרבי יוסי הגלילי, דאמר: אפשר לצמצם
בידי שמנים, וכל שכן בידי אדם. ניקמא בתנאי:
נמצא מכונן בין שתי עירות – לא הוי עורפין, רבי
אליעזר אומר: שתיקה מביאות שתי עגלות; מאי לאו
בהא קמפלגי, דתנא קמא סבר אי אפשר לצמצם,
ורבי אליעזר סבר אפשר לצמצם? – ותיסברא?
אי קסבר תנא קמא אי אפשר לצמצם, אמאי לא
הוי עורפין? יביאו עגלה אחת בשותפות ויתנו!
אף להני תנאי דכולי עלמא אפשר לצמצם. והכא
ב"קרובה" ולא קרובות קמפלגי, דתנא קמא סבר:
"קרובה" – ולא קרובות, ורבי אליעזר סבר: "קרובה"
– ואפילו קרובות. מאי הוי עלה? אמר רב תימי
בר אבין אמר רב עמרם, תנא: נמצא מכונן בין
שתי עירות, רבי אליעזר אומר: שתיקה מביאות שתי
עגלות, וחכמים אומרים: יביאו עגלה אחת בשותפות
ויתנו. מאי קסברי רבנן? אי קסברי רבנן דאפשר
לצמצם, ו"קרובה" ואפילו קרובות – לייתי תרתין!
ואי "קרובה" ולא קרובות – אפילו קדא לא לייתי!
אלא לאו שמע מינה קסברי רבנן: אי אפשר לצמצם
ואפילו בידי אדם, שמע מינה. "רבי טרפון אומר
בזר לזאת את היפה". מאי טעמא דרבי טרפון? קא
סבר: ההוא דבריא נפק ברישא. "רבי עקיבא אומר
משמנים" בו. אמר רבי תימי בר אבא אמר רבי יוחנן:
הכהן נוטל בחושה. אמר ליה רבי תימי בר אבא
לרבי יוחנן: והא אנן "משמנים ביניהן" תנן! אמר ליה:
עד דאכלת בפנייתא בבבל, תרגימנא מסיפא. דקתני
סיפא: מת אחד מהן – רבי טרפון אומר: יחלוקו,
רבי עקיבא אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה; ואי
סלקא דעתך "משמנים ביניהן" דבי הירי פליגי – הכי
נמי לפליגי גבי הירי! אלא מאי "משמנים" – שוין יהא
ביניהן, דאמר ליה לפה: אייתי ראיא דבכור הוא,
ושקיל. "והשני ירעה עד שיתאבדו ויחייב במתנות,
ורבי יוסי פוטר". מאי טעמא דרבי מאיר? אמר רבי
יוחנן: הואיל וכהן בא עליו משני צדין, דאמר ליה:
אי כבוד הוא – פוליה ידיה הוא, אי לא כבוד הוא
– הב לי מתנות מיניה. ורבי יוסי מאי טעמא? אמר
רבא: עשו שאינו זוכה בזוכה, ואף על גב דלא מטא
לידיה – כמאן דמטא לידיה, וחגיגה לישראל במומיה.

אמר רבי אליעזר: הכל מודים בספק בכור שאין חליפין ביד כהן – שחיבי במתנות. "הכל מודים" מאן, רבי יוסי? פשיטא! עד כאן לא קא פטר רבי יוסי התיב – אלא דחליפין ביד כהן,

לצמצם, אותו שקדם הוי עשירי אפילו ישתוק בו. והוה ליה כאילו קרא לעשירי עשירי
ולאחד עשר עשירי, דאין אחד עשר קדוש, שלא נעקר שם עשירי ממנו. וכן בהדיא
דסוף פרק שני דחולין (להב) ד"תחת אמו" פרט ליתום, דאוקימנא בזה פירש למיתא וזה
פירש לחיים. וכן בפרק "במה המקשה" (חולין עא) גבי הא דבעי רבא: הלכו באיברים
אחר הרוב. ויש לדחות ההיא דלקמן בפרק
בתרא (סב), דאפילו סבר אי אפשר לצמצם,
כיון דאין יכול להכיר אי זה קדם משוה לחבירו,
ונתבין לקרות שניהם עשירי, ובבת אחת קראם
– לא דמי לקרא לעשירי עשירי ואחר כך
לאחד עשר עשירי. ובסמוך, דקאמר התיב וכל
בבת אחת תרתייהו קדשי – לאו ממש בבת
אחת בצמצום, אלא כדפרשין. ומיהו קשה
דכעידובין פרק "מי שהוציא אוהו" (גא), ובפרק
שני דקדושין (אא) פריך מהא דרבא: שנים
בעשירי, לרבה דאמר: כל שאינו בזה אחר זה,
אפילו בבת אחת אינו. ומשמע דקשה ליה דהוה
לן למימר דבין זבוח אחר זה אין האחרון
קדוש – בבת אחת לא יתא קדוש לא זה ולא
זה, כמו מקדש אשה ואחותה. והאיך יכול
לדחות זה? דל קריאת שם ידיה מהבא, כיון
דאי אפשר לצמצם, וממה נפשך עשירי מאליו
קדוש! ויש לומר: דמבטא פריך, היאך הוא
הקדוש, כיון דאינו קדוש אלא מחמת דיבורו.
אדאכלת בפנייתא בבבל תרגימנא –
פירש בקונטרס: בעוד שהייתה
אוכל תמרים בבבל ומעון את עצמך טרחת
לישבה, וכן פירש רבינו שמואל בפרק "בית
כור" (בבא בתרא קוב), וקשה: דהוה ליה
למנקט "תמרים", ד"כפנייתא" הוא לשון
גריעותא, דאמר בריש "בבא מרביך"
(עירובין כחב) דכפנייתא אין ניקוחת בבסא
מעשר! אלא אומר דהכי פירושו: מוטב שיהיה
לך להיות אצלי ולטרוח בהלכה ולפרשה,
משהייתה אוכל כפנייתא בבבל. עשו את
שאינו זוכה בזוכה – הא דאמר בסוף "כל
הגז" (גיטין לא) גבי מלוה מעות את הכהן
ואת הלוי להיות מפרשי עליהם מחלקם: הא
מניי רבי יוסי דאמר עשו את שאינו זוכה
בזוכה – ארבי יוסי דהבא קאי. דכולה את
טעמא הוא. דהתם נמי חליפין ביד כהן, שרי
נתן לו המעות. ולא קאי אדרבי יוסי בפרק
"שנים אחוזין" (בבא מציעא יבא) גבי השוכר
את הפועל ילקט בנו אחריו, דמפרש התיב
טעמא דרבי יוסי משום דעשו שאינו זוכה
בזוכה, דהתם טעמא אחרינא – משום תקנת
עניים, כדמפרשי התיב: עניים גופיהו יתא לאו
ובר, והשתא למאי (דפרקי) ודפרשיתין לא
קשה מידי בהא דפסיק שמואל כרבי יוסי
בהדיא ד"שנים אחוזין", ובגישין לא בעי
לאוקמי מתניתין דהתם כרבי יוסי, אלא
אמרין: לא מוקימין ליה כחידא. שמא דלא
סבר לה כרבי יוסי בגיטין.

הכל
אמר רבי אליעזר: הכל מודים בספק בכור שאין חליפין ביד כהן – שחיבי במתנות. "הכל מודים" מאן, רבי יוסי? פשיטא! עד כאן לא קא פטר רבי יוסי התיב – אלא דחליפין ביד כהן,

דעשו שאינו זוכה בזוכה, אכל אין חליפין ביד כהן – לא! – מהו דתימא, טעמא דרבי יוסי – דקסבר דאי מחייבת ליה במתנות אתי
ליה לדי גיזה ועבודה, אף על גב דאין חליפין ביד כהן, קא משמע לן. – ומי מצית אמרת הכי? והתני סיפא: שתיקה רבי יוסי אומר:
כל

הכל מודים בשנים שהפקדו אצל רועה כו' - בפרק "המפקד" (בבא מציעא לז,ב) פריך דרבא אדרבא, אהא דאמר רבא דבשתי כריכות הוה ליה למידק כו'.
שמנייה רועה ביניהם ומסתלק - אין זה כי ההוא דגול אחד מחמשה בני אדם, דאמרין: מניי גזילה ביניהם ומסתלק. ופריך בפרק "המפקד" (בבא מציעא לז,א): ושקלי ליה כולוהו ואולזי והאמר רבי אבא

כו' ובדא: ספק הנוח לכתחלה לא יטול, ואם נטל לא יחזירו ומפרש: "שמנייה" דקאמר גבי גול - היינו שניתי בידו או ביד בית דין עד שיתברר של מי הוא. אבל הכא לא חיששין אי שקלי לה כולוהו ואולזי, דמיירי כשהפקדו לו שלא מדעתו, ואינו מוטל עליו לשמור, ולא הוי בספק הדעות. ואי "מסתלק" דהכא בעי למימר שחולקו ביניהם - הוי ממש כמו דרבי טרפון, ואם רוצה לומר: מסתלק, וכל דאלים גבר - צריך לומר דהא דמודמי להא דרבי טרפון לשנים שהפקדו אצל רועה, הכי קאמר: דכיון דהתם כל דאלים גבר, ולא אמרין ביה המוציא מחבירו עליו הראיה - סברא הוא לתקן כמו כן גבי כהן (שחולקו).
אקניו קא מקני ליה מקום בחצרו - ואפילו בלא קנין קא קני, דגמר ומשעבד נפשיה. אי נמי, כמה פעמים הרועה פותח ונועל כדאמר: תחיל אידי ותתור ותפתח, וברשות בעל הבית קא מחזיק.

דחק

כל שחליפיו ביד פהו - פטור מן המתנות, ורבי מאיר מתייב; חליפין ביד פהו - אין, אין חליפין ביד פהו - לא! - מהו דתימא, רבי יוסי לרבינו דרבי מאיר קאמר ליה: לדידי - אפילו אין חליפין ביד פהו, דאי מתייב ליה במתנות - אתי ליה לדידי גיזה ועבודה. לדידי - אודי לי מיהא היכא דחליפין ביד פהו, דעשוי שאינו זוכה פזוכה! ואמר ליה רבי מאיר: לא. ואמר רב פפא: **הכל מודים בספק מעשר שפטור מן המתנות.** "הכל מודים" מאן, רבי מאיר? פשיטא! עד כאן לא קמתייב רבי מאיר התם אלא בספק בכור, הואיל ובא עליו כהן משני צדדין, אבל ספק מעשר - לא! - מהו דתימא: מעמא דרבי מאיר דלא תשתבח תורת מתנות - אפילו ספק מעשר נמי, קא משמע לן. - ומוי מצית אמרת הכי? והקתני סיפא, שהיה רבי יוסי אומר: כל שחליפיו ביד פהו - פטור מן המתנות, ורבי מאיר מתייב! - מהו דתימא: רבי מאיר אפילו ספק מעשר מתייב, והא

דמיפלגי בחליפין - להודיעך כהן דרבי יוסי, דפטור אפילו היכא דכהן בא עליו משני צדדין, קא משמע לן. "מת אחד מהן רבי טרפון אומר יחלוקו". אמאי יחלוקו? ניחוי, אי שמן מית - דכהן הוא, והאי דאיכא - דבעל הבית; ואי כחוש מית - דבעל הבית מית, והאי דאיכא - דכהן הוא! אמר אמר: חור בו רבי טרפון. "רבי עקיבא אומר המוציא מחבירו עליו הראיה". אמר רבי תימא: משל דרבי טרפון למה תדבר דומה - לשנים שהפקדו אצל רועה, שמנייה רועה ביניהם ומסתלק, ומשל דרבי עקיבא למה תדבר דומה - לאחד שהפקדו אצל בעל הבית, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. - אלא במאי פליגי? רבי עקיבא פליג בשנים שהפקדו אצל רועה, שמנייה רועה ומסתלק, ורבי טרפון פליג באחד שהפקדו אצל בעל הבית? אמר רבא ואיתימא רב פפא: הכל מודים בשנים שהפקדו אצל רועה - שמנייה רועה ביניהם ומסתלק, ובאחד שהפקדו אצל בעל הבית - שהמוציא מחבירו עליו הראיה. לא נחלקו אלא בחצר בעל הבית ורועה כהן; רבי טרפון סבר: אקניו קא מקני ליה בחצירו, וניחא ליה דליתעביד מצוה, והוה ליה בשנים שהפקדו אצל רועה, שמנייה רועה ביניהם ומסתלק, ורבי עקיבא סבר: כיון דאית ליה פסידא - לא מקני ליה מידעם, והוה ליה כאחד שהפקדו אצל בעל הבית, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. **משנה** שתי רחיליו שלא ביפרו וילדו שני זכרים - שניהם לפהו. וזכר ונקבה - הזכר לפהו. שני זכרים ונקבה - אחד לו ואחד לפהו. רבי טרפון אומר: הפהו בורר לו את הנקבה. רבי עקיבא אומר: משמנין ביניהן, והשני ירעה עד שישתאב, ותייב במתנות, רבי יוסי פוטר. מת אחד מהן - רבי טרפון אומר: יחלוקו, רבי עקיבא אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה. שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות - אין כאן לפהו כלום. אחת ביפרה ואחת לא ביפרה וילדה שני זכרים - אחד לו ואחד לפהו. רבי טרפון אומר: הפהו בורר את הנקבה. רבי עקיבא אומר: משמנין ביניהן, והשני ירעה עד שישתאב, ותייב במתנות. רבי יוסי פוטר, שרבי יוסי אומר: כל שחליפיו ביד פהו - פטור מן המתנות, ורבי מאיר מתייב. מת אחד מהן - רבי טרפון אומר: יחלוקו, רבי עקיבא אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה. זכר ונקבה - אין כאן לפהו כלום. **גמרא** צריכא, דאי אשמועינן קמיימא - ביהיא קאמר רבי עקיבא, דתרי מחדא, אבל רחיליו שלא ביפרו, דתרי מחדא וחד מחדא - אימא מודי ליה לרבי טרפון דהך דילידא חד שביח טפי. ואי אשמועינן הא - בהא קאמר רבי עקיבא דתרייהו לא ביפרו, אבל אחת ביפרה ואחת שלא ביפרה וילדו שני זכרים - אימא מודי ליה לרבי טרפון, דהך

ומספקא מילתא, והמוציא מחבירו עליו הראיה. אבל שתי רחלים - שילדו שני זכרים ונקבה, דתרי נפקו מחדא וחד מחדא. אימא מודי ליה [ל]רבי טרפון - דכחן בורר לו את היפה, דלפיכך הוא יפה - שיצא יחיד ולא היתה הנקבה עמו, וחדו ודאי בכור גמור. והך דילידא חד שביח טפי - שביח מעולה.

הכהן ואיזה ישראל, וגם נחלקו לגבי חיוב המתנות בבמה
 שביד ישראל, שרבי מאיר מחייב ורבי יוסי פוטר, וזה שנינו
 במשנה, **"שְׁהָיָה רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, כָּל שְׁחָלִיפֵי בֵּיד בֶּהֱן פְּטוּר**
מִן הַמִּתְנֻת, וְרַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב." ויש ללמוד מכך שטעמו של
 רבי מאיר שמחייב הוא משום שבא עליו משני צדדין, שעל זה
 מובן מה שהשיבו רבי יוסי שאין כאן שני צדדין, לפי שהישראל
 נתן את חליפיו של הבכור לכהן, והרי זה כמו שהכהן מכר לו את
 הבכור, ואין הכהן יכול לטעון לישראל שאם הוא בכור כולו
 שלי. אבל אם נאמר שטעמו של רבי מאיר לחייב הוא משום
 שלא תשתכח תורת מתנות, אין בדברי רבי יוסי תשובה לטעמו
 של רבי מאיר, שיתכן שגם רבי מאיר מודה שמטעם שחליפיו ביד
 כהן היה לנו לפוטרו, אלא הטעם שהוא מחייב הוא משום שלא
 תשתכח תורת מתנות, ומכך שהמשנה מבארת את טעמו של רבי
 יוסי כנגד דברי רבי מאיר, משום שחליפיו ביד כהן, משמע
 שטעמו של רבי מאיר הוא, משום שהכהן בא עליו משני צדדין,
 ואם כן שוב קשה מה הוצרך רב פפא להשמיענו שבספק מעשר
 רבי מאיר מודה שפטור מן המתנות, והרי הדבר מוכח מהמשנה
 עצמה.
 מתרצת הגמרא: **מַהו דְּתִימָא, שְׂרָבִי מֵאִיר אֶפִּילוּ סָפֵק מַעְשֵׁר**
מְחַיֵּיב, משום שלא תשתכח תורת מתנות, **וְהָא דְּמִפְּלִגִּי**
בְּחָלִיפִין – והטעם שרבי מסדר המשנה העמיד מחלוקתם באופן
 שחילופיו ביד כהן, שמשמע שבדבר זה הוא עיקר מחלוקתם, כי
 רצה רבי **לְהוֹדִיעָךְ בַּחוּ דְּרַבִּי יוֹסִי דְּפִטְר אֶפִּילוּ הֵיכָא**
וְהֵיכָא – במקום] **דְּבִהֵן כָּא עֲלִיו מִשְׁנֵי צַדִּינ,** אבל עדיין הייתי אומר
 שרבי מאיר עצמו שמחייב אינו משום שבא עליו משני צדדין,
 אשר אם נאמר כן, בספק מעשר שאינו יכול לבא עליו משני
 צדדין יודה שפטור, אלא משום שרבי מאיר סובר שחכמים חייבו
 את הספק כדי שלא תשתכח תורת מתנות, ולפיכך גם בספק
 מעשר יחייב, **קָא מְשַׁמְעֵ לָן רַב פַּפָּא** שלא חייב רבי מאיר רק
 בספק בכור, ומשום שבא עליו משני צדדין, אבל בספק מעשר
 הוא מודה שפטור.
 שנינו במשנה: **מֵת אֶחָד מֵהֶן, רַבִּי טְרַפּוֹן אוֹמֵר, יִחְלֹקוּ.**
 הגמרא מקשה על דינו של רבי טרפון. מקשה הגמרא: **אִמָּאִי**
 אומר רבי טרפון **יִחְלֹקוּ,** והרי רבי טרפון עצמו אמר ברישא
 כששניהם חיים, שהכהן בורר לו את היפה, משום שסובר שזה
 שהוא בריא יוצא ראשון והוא הבכור, ואם כן כאן שאחד מהם
 מת, **נִיחָיו** – נראה, **אִי שְׁמֵן מֵיֵת** – אם השמן מת, שהוא
 הבכור, **דְּבִהֵן הוּא** – הרי הוא של הכהן, והפסיד הכהן את שלו.
וְהָאִי דְּאִיכָא – וזה שנשאר חי ולא מת, **דְּבַעַל הַבֵּית** – הרי הוא
 של בעל הבית. **וְאִי כְּחוּשׁ מֵיֵת** – ואם הכחוש מת, הרי **דְּבַעַל**
הַבֵּית מֵיֵת, וְהָאִי דְּאִיכָא – וזה שנשאר חי, **דְּבִהֵן הוּא.** מתרצת
 הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶמִּי, חוֹר בּוּ רַבִּי טְרַפּוֹן מִמָּה שֶׁסָּבַר**
 ברישא, וסובר גם ברישא כששניהם חיים, ששניהם חולקים
 בשתי הבהמות, וכל אחד מהם מקבל חצי מחשמן וחצי
 מהכחוש.
 שנינו במשנה: **מֵת אֶחָד מֵהֶם, רַבִּי טְרַפּוֹן אוֹמֵר יִחְלֹקוּ, רַבִּי**
עֲקִיבָא אוֹמֵר, הַמוֹצִיא מִחֲבִירוֹ עָלָיו הָרָאִיָּה. הגמרא מבארת
 את טעם מחלוקתם: **אָמַר רַבִּי חִיָּא, מִשָּׁל דְּרַבִּי טְרַפּוֹן, לָמָּה**
הִדְבֵּר דּוּמָה – אם נרצה לדמות את דינו וסברתו של רבי טרפון
 לדין אחר, כדי להבין את טעמו, ובאיזה אופן הוא מדבר, נדמו
 לִשְׁנַיִם שֶׁחֲפָקִידוֹ שְׁתֵּי בִּהְמוֹת אֶצֶל רוּעָה, ומתה אחת מהן,
 ואין ידוע איזו מתה, אם של זה או של זה, **שְׁמִינִית רוּעָה** את
 הבהמה הנשארת שיחלקוה **בִּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק.** שהרי אף אחד
 מהם אינו מוחזק בה, ולא שייך כאן דין 'המוציא מחבירו עליו
 הראיה', וכן במשנתנו שאמר רבי טרפון יחלקו, מדובר בספק
 בכור החי נמסר לרועה ואינו ברשות אחד מהם, ובאים בעל

כָּל שְׁחָלִיפֵי בֵּיד בֶּהֱן פְּטוּר מִן הַמִּתְנֻת, ומוסיפה המשנה,
'וְרַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב' במתנות. מדייקת הגמרא מדברי רבי יוסי,
חָלִיפִין בֵּיד בֶּהֱן אֵין, אֵין חָלִיפִין בֵּיד בֶּהֱן לֹא, ואין אפשר לומר
 שרבי יוסי פוטר אף כשאין חליפיו ביד כהן, עד שהוצרך רבי
 אלעזר להשמיענו שהוא מחייב.
 מתרצת הגמרא: **מַהו דְּתִימָא** – שמא תאמר ובלא דברי רבי
 אלעזר, **רַבִּי יוֹסִי לְדַבְרֵי דְּרַבִּי מֵאִיר קָאֵמַר לֵיה** – רבי יוסי
 בסיפא אמר את דבריו לשיטת רבי מאיר, וכך כוונתו, **לְדִידִי** –
 לשיטתי, **אֶפִּילוּ בַּמְקוֹם שְׁאֵין חָלִיפִין בֵּיד בֶּהֱן** גם כן פטור הוא
 מן המתנות, **דָּאִי מְחַיֵּיבֵת לֵיה** – שאם תחייבנו **בְּמִתְנֻת, אֵתִי**
לֵיה – יבוא הוא **לְדִידִי גִיזָה וְעֹבְדָה,** אבל **לְדִידִךְ** – לשיטתך
 שאינך חושש שיבואו להתיר גיזה ועבודה, **אוּדִי לִי מִיָּהָא** –
 תודה לי לפחות, **הֵיכָא** – במקום **דְּחָלִיפִין בֵּיד בֶּהֱן** שיהיה פטור
 מן המתנות, משום **דְּעֵשׂו שְׂאִינוּ זֹכֶה בְּזֹכְתָּה, וְאָמַר לֵיה** –
 והשיבו **רַבִּי מֵאִיר, לֹא** – איני מודה לך גם כשחליפיו ביד כהן,
 כי רבי מאיר חולק גם על הסברא שעשו שאינו זוכה בזוכה. **קָא**
מְשַׁמְעֵ לָן – משמיענו רבי אלעזר שטעמו של רבי יוסי הוא
 משום שעשו את שאינו זוכה בזוכה, ולפיכך רק במקום שחליפיו
 ביד כהן פטור, אבל כשאין חליפיו ביד כהן, כמו בילדה זכר
 ונקבה, גם לדעתו חייב הוא במתנות].
 הגמרא דנה בענין חיוב מתנות בספק מעשר: **וְאָמַר רַב פַּפָּא,**
הַכָּל מוֹדִים בְּסָפֵק מַעְשֵׁר בהמה, כגון מה ששנינו להלן (נח),
 שאם קפץ אחד מאלו שכבר קרא עליהם שם מעשר, לתוך
 הבהמות שבדיר, הרי כל הבהמות שבאותו הדיר ירעו עד
 שיסתאבו, משום שכולן בספק שמא היא זו שקפצה לתוכן,
 ויאכלו במומן לבעלים, **שֶׁהַבְּעֵלִים שֶׁל כָּל אַחַת מֵאלוּ, פְּטוּר מִן**
הַמִּתְנֻת.
 הגמרא מקשה על רב פפא: אומרת הגמרא, מה שאמר רב פפא
'הַכָּל מוֹדִים, מֵאֵין – מי הוא זה שאלינו נתכוין רב פפא, בודאי
רַבִּי מֵאִיר הוא, שאף שאמר שספק בכור חייב במתנות, מכל
 מקום מודה בספק מעשר שפטור מן המתנות. וקשה, **פְּשִׁימָא** –
 הלא דין זה הוא פשוט, ומה הוצרך רב פפא להשמיענו, שהרי **עַד**
כָּאֵין לֹא מְחַיֵּיב רַבִּי מֵאִיר הָתָּם – כל מה שמצינו שרבי מאיר
 מחייב במשנתנו, אינו **אֶלָּא בְּסָפֵק בְּכוֹר, הוֹאִיל וְכָא עָלָיו בֶּהֱן**
מִשְׁנֵי צַדִּינ – משני כוחות, שאומר לו, אם בכור הוא כולו שלי,
 ואם אינו בכור, הרי מתנותיו שלי, כמו שנתבאר לעיל (ע"א), **אֶבֶל**
סָפֵק מַעְשֵׁר, שאינו יכול לבוא עליו משני צדדין, שהרי אם הוא
 מעשר אינו של כהן, שכן מעשר בהמה קרב שלמים, ונאכל
 לבעלים, **לֹא** – בודאי לא חייב רבי מאיר ליתן מתנותיו לכהן.
 מתרצת הגמרא: **מַהו דְּתִימָא** – שמא תאמר, **מַעְמָא דְּרַבִּי**
מֵאִיר – טעמו של רבי מאיר בספק בכור שחייב במתנות, אינו
 משום שבא עליו משני צדדין, אלא משום **דְּלֹא תִשְׁתַּכַּח תּוֹרַת**
מִתְנֻת – שאם נפטור אותו, יביא הדבר לכך שזילולו במתנות
 כהונתו, שיראו שאף על פי שאינו בכור ודאי, מכל מקום הוא
 נפטור מן המתנות, ומטעם זה, **אֶפִּילוּ סָפֵק מַעְשֵׁר נָמִי** – גם יש
 לחייבו. **קָא מְשַׁמְעֵ לָן** – השמיענו רב פפא שלא זהו טעמו של
 רבי מאיר, אלא טעמו משום שבא עליו משני צדדין, ולפיכך
 במקום שאין לומר טעם זה כגון בספק מעשר, מודה רבי מאיר
 שפטור.
 הגמרא מקשה על מה שרצו לומר שטעמו של רבי מאיר משום
 שלא תשתכח תורת מתנות. מקשה הגמרא: **וּמִי מְצִית אִמָּרַת**
הָכִי – וכי יכול אתה לומר שיעלה בדעתנו, שטעמו של רבי
 מאיר שמחייב בספק בכור הוא משום שלא תשתכח תורת
 מתנות, **וְהִקְתַּנִּי בְּסִיפָא** של המשנה (במשנה להלן) לגבי מבכרת
 ושאונה מבכרת שילדו שני זכרים ואין ידוע מי הוא הזכר הנולד
 למבכרת שיש ליתנו לכהן, ודנו שם התנאים איזה מהם מקבל

ט"ס תחל הברייתא בביאור מדות 'כלל הצריך לפרט', ו'פרט
הצריך לכלל', פותחת היא בביאור מדת 'כלל ופרט': נאמר
בתורה (שמות י"ב) 'קִדַּשׁ לִי כָל בְּכוֹר', יָבוֹל הייתי לומר, 'כל
בכור', אֲפִילוֹ נִקְבָּה בְּמִשְׁמַע, תִּלְמוּד לומר – מלמדנו הכתוב
האמור במקום אחר (דברים טו יט) 'כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבִקְרָךְ
וּבִצְאָנְךָ הַזֶּכֶר תִּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ', שרק זכר קדוש בקדושת
בכורה, ולא נקבה. וזוהי מדת כלל ופרט, שתיבות 'כל בכור' הן
כלל, שמשמען אפילו נקבות, ו'הזכר' הוא פרט, שממעט מהכלל
ומעמידו על הפרט.

מכאן ואילך מבארת הברייתא את מדות 'כלל הצריך לפרט',
ו'פרט הצריך לכלל': א' 'זָכָר' – אם היה נאמר רק הפסוק 'כל
הבכור וגו' הזכר תקדיש' וגו', יָבוֹל הייתי לומר, אֲפִילוֹ יִצְתָּה
נִקְבָּה לְפָנָיו דרך רחם נחשב בכור, שהייתי מפרש 'בכור וגו'
זכר' היינו בכור לזכרים, שלא קדמו זכר. תִּלְמוּד לומר –
מלמדנו הכתוב (שמות י"ב) 'פֶּטֶר רָחֶם', שאינו נחשב בכור אלא
כשהוא ראשון לרחם, וזהו 'כלל הצריך לפרט', כי 'בכור' הוא
כלל, ואין יודעים את משמעותו, אם נחשב בכור אף שהוא בכור
לזכרים בלבד או לא, והפרט מפרשו שצריך שיהא בכור לרחם.
ועתה מבארת הברייתא מדת 'פרט הצריך לכלל'. א' – אם היה
נאמר רק 'פֶּטֶר רָחֶם', יָבוֹל הייתי לומר, אֲפִילוֹ יִצְא אַחֵר יוֹצֵא
דוֹפָן יהיה קדוש בקדושת בכורה, מאחר שהוא ראשון ללידה
שהיא דרך הרחם. תִּלְמוּד לומר, 'בְּכוֹר', שיהיה בכור לכל דבר,
אף לולדות. וזהו 'פרט הצריך לכלל', שבא לא הכלל, לא היינו
יודעים את משמעות הפרט.

הגמרא מקשה סתירה בברייתא: אָמַר לִיה – הקשה רב שְׂרֵבְיָא
לְאַבְיִי, בְּרִישָׁא של הברייתא, כלומר המציעתא, שממעט את
הבא אחר נקבה מבכורה, לֹא קִנְסִיב לָהּ תִּלְמוּדָא – לא תופס
התלמוד את דרשתו מתיבת 'בְּכוֹר', למעט מן הבכורה. אֲלֵמָא
– הרי מוכח שסובר התנא, בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד הָיוּ וְ–הרי הוא
נחשב בְּכוֹר, ומאחר שהוא בכור לזכרים שוב אין יכולים
למעט מתיבת 'בכור'. ואילו מִיָּפֵא קִנְסִיב לָהּ תִּלְמוּדָא – תופס
התלמוד תיבת 'בְּכוֹר', למעט את הנולד אחר יוצא דופן, אף
שהוא בכור לרחם, אֲלֵמָא – הרי מוכח שסובר בְּכוֹר לְדָבָר
אֶחָד, לֹא הָיוּ בְּכוֹר.

אָמַר לִיה – השיב אביי לרב שרביא, לְעוֹלָם בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד
לֹא הָיוּ בְּכוֹר, כמו שמוכח מן הסיפא, וְרִישָׁא הָכִי קְאָמַר – כך
יש לגרוס ברישא, 'אִי זָכָר, יָבוֹל אֲפִילוֹ יוֹצֵא דוֹפָן', ואין
למעט מ'בכור', שכן הוא בכור לכל דבר, שהרי לא קדמו ולד
אחר. תִּלְמוּד לומר – מלמדנו הכתוב 'פֶּטֶר רָחֶם' שצריך להיות
גם בכור לרחם.

תירוצו נוסף על הסתירה בברייתא: רִבִּינָא אָמַר, לְעוֹלָם בְּכוֹר
לְדָבָר אֶחָד הָיוּ וְ–הרי הוא נחשב בְּכוֹר, כמו שמשמע ברישא,
וְרִישָׁא שמיעטה את היוצא אחר יוצא דופן, מהמילה 'בכור',
אינו ממשמעותה, אלא הָכִי קְאָמַר – כך כוונת התנא, אִי סְלִיקָא
דְּעֵתָךְ – אם היה עולה בדעתך שִׁצְא אַחֵר יוֹצֵא דוֹפָן קָדוֹשׁ
בבכורה, אם כן תיבת 'בְּכוֹר' שמשמעה, שיהיה בכור במקצת,
דְּכֵתֵב דְּחִמְנָא לְמַה לִּי – לשם מה הוצרכה התורה לכותבה.

דִּתְךָ דְּלֹא בִּיקְרָה שְׂבִית מִפִּי – כאן ודאי יש לומר שהמשובח
נולד לזו שלא ביכרה, שכן הוא דרכה של בהמה מבכרת,
ללדת שמן. צְרִיכָא – לכך הוצרך להשמיענו שגם כאן חולק רבי
עקיבא וסובר שאין הכהן זוכה בה אלא דינו שהמוציא מחבירו
עליו הראיה.

משנה

נאמר בתורה (שמות י"ב) 'קִדַּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רָחֶם וגו' בְּאֶדָם
וּבְבִהֶמָּה לִי הוּא, ומשמעו, שהולד שפותח את הרחם תחילה
קדוש בבכורה. פסוק נוסף נאמר בענין בכור בהמה (דברים טו יט)
'כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבִקְרָךְ וּבִצְאָנְךָ הַזֶּכֶר תִּקְדִּישׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ',
וגו'.

במשנה שלפנינו נחלקו תנאים במשמעותם של שני פסוקים אלו,
אם כוונתם לומר שאפשר שיהיה בכור אף שלא פטר את הרחם
או לא: יוֹצֵא דוֹפָן – בכור בהמה שלא נולד דרך הרחם, אלא
הרציאוהו דרך דופן בטן אמו שנחתכה. וכן הולד הָבֵא אַחֲרָיו,
שנולד דרך הרחם, רִבִּי טַרְפוֹן אָמַר, שְׁנֵיהֶם יָרְעוּ עַד
שִׁסְתָּאבוּ ו–עד שיפול בהם מום, וְיִאֲכָלוּ בְּמוֹמָן לְעֵלִים,
משום ששניהם ספק בכורים הם. שרבי טרפון מסופק אם בכור
ללידה שאינו בכור לרחם כגון יוצא דופן, או פטר רחם שאינו
בכור ללידה כגון הבא אחר יוצא דופן, קדושים בבכורה או לא.
רִבִּי עֲקִיבָא אָמַר, שְׁנֵיהֶם – בין היוצא דרך דופן, ובין הבא
אחריו שנולד דרך הרחם, אִינִי בְּכוֹר – אינם קדושים בקדושת
בכורה. הָרִאשׁוֹן, מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ פֶּטֶר רָחֶם, שהרי יצא דרך דופן.
וְהַשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁקָּדְמוֹ וְלֹא אַחֵר לְלִידָה. והיינו שרבי עקיבא סובר
שאין קדוש בבכורה, אלא זה שהוא פטר רחם ואף בכור ללידה.

גמרא

הגמרא מבארת את מחלוקת רבי טרפון ורבי עקיבא. שואלת
הגמרא: בְּמָאי קָמִיפְלִגי – במה נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא.
משיבה הגמרא, רִבִּי טַרְפוֹן שֶׁאִמַר 'שְׁנֵיהֶם יָרְעוּ עַד שִׁסְתָּאבוּ',
מִסְפָּקָא לִיה – מסופק הוא, בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד, כגון היוצא דרך
דופן, שהוא בכור לולדות, אך אינו בכור לרחם, וכן הנולד
אחריו, שהוא בכור לרחם ולא לולדות, אִי הָיוּ בְּכוֹר אִי לֹא הָיוּ
בְּכוֹר – אם קדוש הוא בקדושת בכורה, או לא, ולפיכך אמר
'שְׁנֵיהֶם יָרְעוּ עַד שִׁסְתָּאבוּ'. וְרִבִּי עֲקִיבָא פְּשִׁיטָא לִיה – פשוט
לו, שמי שהוא בְּכוֹר רק לְדָבָר אֶחָד, או ללידה או לרחם, לֹא
הָיוּ בְּכוֹר – אינו קדוש בקדושת בכורה.

הברייתא שלפנינו דנה בשלש מדות מתוך שלש עשרה מדות
שהתורה נדרשת בהן, השנויות בברייתא של רבי ישמעאל.
הראשונה היא, 'כלל ופרט', והוא מה שמצינו בכמה מקומות
בתורה שנאמר כלל ולאחריו פרט, ומשמעותו שבא לפרט
ולמעט מהכלל, שאינו כולל הכל, אלא מה שבפרט. השתים
האחרות הן, 'כלל הצריך לפרט', כלומר, יש מקומות שהכלל
אינו מפורש דיו, והוא צריך לפרט כדי שיפרשו. ומדה נוספת
היא, 'פרט הצריך לכלל', היינו שהפרט צריך לכלל כדי לפרשו.
הברייתא שלפנינו מפרטת דוגמאות לכך: תַּגְוִי רִבְּנִי, מִפְּלִל
הַצִּירָה לְפָרִמ, וּמִפְּרִט הַצִּירָה לְלֵלָל, בִּיצֵד הוא ביאורו.

התורה היא דבר ה', חכמתו של הקדוש־ברוך־הוא אלא שירדה למטה ונתלבשה בשכל אנושי בכדי שהאדם יוכל להבינה ולהשיגה.
ממאמר שבת פרשת אמור, ה'תשל"ז

בבורות. פרק שני – הלוקח עובר פרתו דף יט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קצט רש"י תוספות

משנה יוצא דופן – בבור שיצא דרך דופן, הבא אחריו בבור (לזכרים ולא לרחמים, ולא ללידה, שכבר יצא אחר קודם לו. שניהם ירעו בו" – דספק בבור חן, דמספקא לרבי טרפון בבור לדבר אחד אי הוי בבור אי לא הוי בבור. גמרא מכלל הצריך לפרט – שהכלל צריך שיהא הפרט עמו. מפרט הצריך לכלל איש שהפרט צריך שיהא הכלל עמו. כיצד

קדש לי בו" – הך צריך לאו פירושה ד"כלל הצריך לפרט" הוא, אלא מציעתא וסיפא. כל בבור – כלל, אפילו נקבות. תלמוד לומר זכר – אשר יולד בבקרן ובצאנן חזק. זהו כלל ופרט השנוי במדה ראשונה של שלש עשרה מדות, שהפרט בא למעט את הכלל ממשמעו ולהעמידו על הפרט, ואין בכלל אלא מה שבפרט. שהרי זה דומה לכלל ופרט השנוי אצל מדה ראשונה: "מן הבחמה" – כלל, "מן הבקר ומן הצאן" – פרט, אין בכלל אלא מה שבפרט. אי בבור זכר יכול אפילו יצתה נקבה לפניו – דרך רחם. דהכי משמע "בבור זכר" – בבור לזכרים, שלא קדמו זכר אחר – הוי בבור, ואף על גב דאינו בבור ללידה לרחמים. תלמוד לומר פטר בבור – איצטריך האי פרט לפרושי דלא מיקרי "בבור" עד דהוי בבור לרחמים, משום דלא הוה ידעין מאי משמעוהא דכלל. ולא דמי לכלל ופרט, דאהני פרט למעוטי כלל לא פרט לפרושי משמעוהא, כגון רישא דברייתא: "בבור" יכול אפילו נקבה תלמוד לומר: "זכר" – היינו כלל ופרט גמור, דלא איצטריך לפרושי היכי דמי בבור, דהא הנקבה בבור לכל מילי היא, אלא למעוטי, דלא תימא: אף הנקבות קדושות בבכורה. ודכוותה בשחיטת חולין (פסח): "וכסדה בעפר" קרי ליה כלל הצריך לפרט, משום דתרי גוויי כסוי הוי: כגון כפית כל עילי, ועוד יש כסוי בדבר המתפטר כגון עפר וכיוצא בו. לכך נאמר "עפר" –

למעוטי כסוי דבר שלם, ולא דיינינן ליה בכלל ופרט גמור, דנמעות נמי שחיקת אבנים והניגו והזריק. בבור – דמשמע: בבור לכל מילי בעינן. והיינו פרט הצריך לכלל, ד"זכר" ו"פטר רחם" שהוא פרט – צריכין ל"בבור", שאילו לא נאמר "בבור" הייתי אומר: אף על פי שאינו בבור קדש. ורוב פרטות שבתורה אינן צריכין לכללות שנעמקו, (אן ויקרא) א"ן חבקק ומן הצאן" לא הוי צריכין שיכתב "מן הבחמה" רבי תנא איש קל ירעה חמור ואו שורו או שד" (שמות כב) אינן צריכין ל"וכל בהמה", אלא שבא להיות מוסיף על הפרט. כלל הצריך לפרט – שאין אתה יכול להבין מהו אומר עד שיבאר הפרט לפרשו. כגון "בבור זכר", יכול אפילו יצתה נקבה לפניו ד"בבור" שהוא כלל – לא ידענא בבור למאי קאמר, אי לזכרים אף על גב דלא לרחמים, כגון הא; אי לרחמים ולא לזכרים, כגון זכר שיצא פטר רחם אחר יוצא דופן; אי נמי, עד דהוי בבור לרחמים ולולדות. ורישא לא נסיב לה תלמודא בבור – מציעתא קרי "רישא", דקתני: יכול אפילו יצתה נקבה לפניו תלמוד לומר: "פטר רחם". מדלא נסיב לה תלמודא "תלמוד לומר בבור", דמשמע בבור לכל מילי – אלא לא מישתמע ליה דבבור לכל מילי משמע. ולהכי לא נסביה, דלא מימעות האי מיניה, דכיון דלא יצא זכר לפניו – "בבור" קרינא, דבבור לזכרים הוא. אלא סבירא ליה: "בבור" דקרא – בבור לדבר אחד הוא הוי משמע. יכול אפילו יצא אחר יצא דופן – והוא יצא דרך רחם. וסיפא נסיב לה תלמודא בבור – אלא "בבור" דכתב בקרא – לכל מילי משמע. דבבור לדבר אחד, כגון האי דהוי בבור לרחמים (לזכרים) – אלא דלא הוי בבור ולולדות – לא הוי בבור. לעולם בבור לדבר אחד לא הוי בבור – כלומר, דקרא לכל מילי משמע. והאי דלא נסיב תלמודא "בבור" ברישא. הכי קאמר אי זכר יכול אפילו יצא דרך דופן תלמוד לומר פטר רחם – דהשתא לא מצי תלמודא נסיב "בבור" למעוטי להאי, דהא בבור לכל דבר הוא, דהא לא קדמו אחר בעולם. להכי נקט "פטר רחם", וממילא (נמי) אימעיט נמי יצתה נקבה לפניו מפטר רחם. רבינא אמר בבור לדבר אחד הוי בבור, כלומר, ("בבור" דקרא – אפילו לדבר אחד משמע. וסיפא דנסיב תלמודא "בבור" למעוטי יצא אחר יוצא דופן – לא ממשמעות דקרא נפקא, דקרא משמע בבור לדבר אחד. אלא מריביא דקרא. דאי סלקא דעתך כו' בבור דכתב רחמנא – דמשמע שיהא בבור במקצה, למה ליה לכתוב "פטר רחם זכר תקדיש" ולשתוקו

ד"הך שלא ביברה שביח טפי – והכי נמי בפרק קמא דתמורה (ח.ב.) מר וזורא איקלע בי רב אשי, חתכי לקמיה בשרא. אמרו ליה: לטעום מר, דמברי משום דבכורא הוא. ו"עגלא תילתא" – לאו היינו שלישי לבטן, כדפירש רש"י, כדאמרין סנהדרין (סח.ב.) עבדי ליה עגלא תילתא. אלא ד"תילתא" לשון חשיבות, כמו "ושלישים על כולו" (שמות יד).

ביצד קדש כל בבור – פירש בקונטרס שזהו כלל ופרט, ד"בבור" – כלל, "זכר" – פרט, ואין בכלל אלא מה שבפרט. ודך רישא לאו פירושה דכלל צריך לפרט הוא, אלא מציעתא וסיפא. דקתני: אי זכר יכול אפילו יצתה נקבה לפניו תלמוד לומר: "פטר רחם", וזה לא פטר תחלת רחם. והיינו כלל הצריך לפרט, שאין אתה יכול להבין מה הכלל אומר עד שיבאר הפרט ופירושו. לפי שיש לפרט "בבור" לכמה צדדין; בבור לכל הולדות; או בבור לרחמים אף על פי שאינו בבור ולולדות, כגון שיצא דרך רחם אחר יוצא דופן; או בבור לזכרים אף על פי שיצתה נקבה לפניו דרך רחם. בא הפרט ופירש שאינו קרוי "בבור" אלא אם כן הוא בבור לרחמים, שפטר ופתח את הרחם. וכיוצא בזה שנינו בפרק "כסוי הדם" (חולין פסח), אצל "וכסדה בעפר", יכול יכסדה באבן או יכפה עליו הכלי תלמוד לומר: "בעפר". אין לי אלא עפר, מניין לרבות חרסית ונעורת של פשתן כו' תלמוד לומר: "וכסדה". ומקשינן, ואימא: "וכסדה" – כלל, "בעפר" – פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט ומשנינן: משום דהוה ליה כלל הצריך לפרט, ואין דנין אותו בכלל ופרט. לפי שיש לפרט כסוי בשני דרכים, אחד בדבר הגס כגון אבן או כלי, ואחד בדבר הדק – לכך כתב "בעפר", ופירש "וכסדה" – בדבר דק הנבלל בו ומכסוהו הכתוב מדבר. עד כאן לשון הקונטרס. והשתא פירושו יתכן לפי דברי רבינא דבסומן, דאמרי

בבור לדבר אחד הוי בבור. אבל במסקנא דשמעתין אמרין דמחזורתא כאבי, דאמרי בבור לדבר אחד לא הוי בבור. ולאבי לא הוי כלל צריך לפרט לכל דבר, דאי אפשר לפרש "בבור" אלא לצד אחד. ומיהו יש לפרש לאבי, דאי לאו פרט הוה אמינא אפילו יוצא דופן הוא בבור, כיון דהוי בבור ולולדות ואף על גב דלא הוי בבור לרחמים. ורבינא יצחק מפרש: לאבי "בבור" ו"פטר רחם" תרתינו כלל, ותרווייהו פרט, ותרווייהו צריכי להדרי. ובכל אחד אתה מצי כלל הצריך לפרט, ופרט צריך לכלל, שכל אחד סותם דבר אחד ומפרש דבר אחד. ד"בבור" משמע אפילו יוצא דופן, ו"פטר רחם" ממעט ליה. ו"פטר רחם" משמע אפילו יצא אחר יוצא דופן, ו"בבור" ממעט ליה. ורבינא תם מפרש: דבין הכא ובין בחולין (שם) הוי בכלל ופרט גמור דבעלמא, ד"בבור" משמע בין הכי ובין הכי, ואתאי פרטא למעוטי. וכן "וכסדה" משמע בין כסוי כלי בין כסוי עפר מה שירצה, ופרטא משמע עפר דקא. ומה שתלמודא חשבו שם כלל הצריך לפרט – לא אבכפית הכלי דהויא ברייתא קא, אלא אדרשא אחריתי דדריש התם בריש פירקין (פג.ב) מבי"ד ד"בעפר", דצריך שיתן עפר מלמטה ועפר מלמעלה. דמי"וכסדה" לא שמעינן למטה אלא למעלה. ולא משום הפרט חושב שם כלל הצריך לפרט, אלא משום ייתורא דבי"ת דבתיבא בפרט. ובזך שמעתין לפרושי פרט הצריך לכלל קא אתא, כדקתני בסיפא: אי "פטר רחם" יכול אפילו יצא אחר יוצא דופן תלמוד לומר: "בבור", כדפירש בקונטרס. ואף על גב דקתני: "מכלל הצריך לפרט ומפרט הצריך לכלל כיצד", דמשמע דאתא נמי לפרושי כלל הצריך לפרט – עיקר מילתא לא נקטיה אלא משום פרט הצריך לכלל. ורישא לא קנסיב ליה תלמודא בבור אלא בבור לדבר אחד הוי בבור – משמע דכיון דבבור לדבר אחד הוי בבור – הוה מחייבין אפילו יצתה נקבה לפניו, אי לא "פטר רחם". ותימיה דרבי טרפון דמספקא ליה – היה לו לחייב מספק, כמו יוצא דופן ויצא אחריו דלא ממעט יצא דופן מפטר רחם ויש לומר: דהוה דלא מסתבר ליה למעוטי יצא דופן מפטר רחם, משום דהוי ובכלל וולדות בין לזכרים בין לנקבות – לכל הפחות אתא למעוטי היכא דיצתה נקבה לפניו. דאי לא הכי – "פטר רחם" דכתב רחמנא למה לי.

הדרן עלך הלוקח עובר פרתו

בכורות. פרק שני – הלוקח עובר פרתו דף יט עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" תוספות

פרה וחמור בנות שלש ודאי לכהן – אין לפרש דיוולדת תוך שתי שנים. אלא דאם איתא שילדה בשנה שניה – לא היתה חזרת ויולדת בשלישית, אף על גב דגדולה יולדת בכל שנה. כענין שפירש רש"י בגמרא גבי גדייה, דאמרי: יולדת אינה חזרת ויולדת תוך שנתה, ופירש בקונטרס: אף על גב שהגדולות חזרות ויולדות בתוך שנתן, הקטנות היולדות אין חזרות ויולדות בתוך

שנתן, אין לפרש כן, דבהדיא אמרין בריש "אין" מעמידך (עבודה זרה כד, ב) גבי ואת בנייהם כלו בבית: אי בפחותה מבית שלש מי קילדה? והתנן: פרה וחמור בנות שלש ודאי לכהן שמע מינה: תוך שנים לא ילדה כלל. **ובגסה** שלאי ובאשה שפיר ושליא – בפרק "בהמה המקשה" (חולין עז, א); תנן: שלאי שיצתה מקצעתה אסורה באבילה, כסימן ולד באשה – כן סימן ולד בבהמה. משמע שפשוט באשה יותר מבהמה. ותימא: דהכי תנן הכא בהמה כמו אשה! ואית ספרים דלא גרסי ההם כן, אלא גרסי: סימן וולד באשה סימן וולד בבהמה. ורבי אמור שיש ליישב הגירסא, דמשום דשפיר אינו סימן ולד בבהמה כמו באשה – נקט כי האי לישנא, דמכל מקום שלאי היא סימן ולד בבהמה כמו באשה. **ברובא** דאיתיה קמן כמו תשע חנויות – הוי מצי למימר: ולטעמך מי פליג רבי מאיר היתם? "אחרי רבים להטות" כתיב (שמות כג) ומתהם יליפין תשע חנויות. בפרק קמא דחולין (יא, א).

איש כתב רחמנא ומקשינא אשה לאיש – משמע הכא דחליצת קטנה פסולה דאורייתא כמו קטן, ותימא: דבמתניתין בפרק "מצות חליצה" (יבמות קד, ב) בירושלמי גרסינן: החליצת מן הקטן חליצתה פסולה. קטנה שחליצה תחלוץ משתגדל, ואם לא חליצה חליצתה כשרה. וכן יש במקצת ספרים שלנו. וקאמר בגמרא: זו דברי רבי מאיר דקאמר "איש" כתב בפרשה, ומקשינא אשה לאיש. משמע דמודה רבי מאיר דחליצתה כשרה דיעבד, אלא לכתחלה אינה חולצת, ולרבנן חולצת אפילו לכתחלה, ובירושלמי נמי מוקים לה כרבי מאיר. ברוב ספרים שלנו גרסינן: "חליצתה פסולה", אבל קשה: דאם כן, חלוצת בהדי אינך דהני בבבא דלעיל, חדש וחרשת וקטן, וליתני כהני החדש שנחלוץ והחרשת שחליצה והחולצת מן הקטן וקטנה שחליצה – חליצתן פסולה ועוד: דמאי שנא דגבי קטנה קתני: תחלוץ משתגדל, וגבי קטן לא תני הכין? ועוד: דפשיטא כיון דחליצתה פסולה ותחלוץ משתגדל לכן נראה דגרסינן "כשרה" כמו בירושלמי. וצריך לומר: דדרשא דהכא, דמקשינא אשה לאיש – אסמכתא בעלמא היא. וטעמא – משום דגורנין אשה אטו איש, אי נמי גורנין חליצה אטו יבום. וכן משמע בירושלמי. דקאמר בגמרא דההיא משנה דגרסינן היתם "חליצתה כשרה", רבי שמעון ברבי יוסי בעא קומי רבי: מה בין קטן מה

בין קטנה? אמר ליה: "איש" כתב בפרשה. ברם הכא – "ונגשה יבמותו אליו לעיני חזקנים" מכל מקום. רבי מנא אמר לה סתם, רבי יצחק בריה דרבי חיאי כהנא בשם רבי יוחנן: דרבי מאיר היא. דאמרי אין חולצין ואין מיבמין את הקטנה, שנא תמצא איילונית. משמע דכולה חד טעמא היא. ומיהו אין נראה, דהא רבנן אמרי ליה: יפה אמרת שאין חולצין כו ואין מיבמין את הקטנה שמתא איילונית, ובירושלמי אין מוכיז כי אם טעם יבום, אבל טעמא דאין חולצין אם הוא מדרבנן הוי גזירה אשה אטו איש. ולמאי דגרסינן בספרים שלנו "פסולה", יש לפרש דלא עריב ליה בהדי חדש וחרשת וקטן, משום דהגדו ככולי עלמא, ובקטנה איכא פלוגתא. והא דתנא: תחלוץ משתגדל – לאשמועינן דדוקא למאן דאמר פסולה תחלוץ משתגדל, אבל למאן דאמר כשרה – אפילו לכתחלה לא תחזור ותחלוץ. ועוד יש לומר: דלמאן דאמר בריש "כל הגט" (גיטין כה, א) קטן ואנפליא פסולין ואין פוסלין, איצטרך לאשמועינן גבי קטנה תחלוץ, לאשמועינן דחליצה פסולה ופוסלת על האחים. ושמע מינה אינה מתיבמת. **קטן** שמתא ימצא סריס – ואם תאמר: למאן דאמר בפרק "הערל" (יבמות פ, ב) סימני סריס עד שהוא בכולן, נחוי אי משתין עושה כיתו? ויש לומר: דהיבא דלא היא סימני עד רוב שנותיו חזיב בלא סימני סריס. כדאמרין בפרק "הערל" (שם, ב) ובגדה (מז, ב) וכו' לא עלו סימני סריס עד כמה – עד רוב שנותיו.

דאי למעוטי יצתה נקבה לפניו – דרך רחם – מ"פטר רחם" נפקא אלא למעוטי יוצא אחר יוצא דרך דופן. בין אביי (לרבא) (לרבינא) ליכא מידי, אלא במשמעותיה דקרא פליגי. **אי סלקא דעתך בבור לדבר אחד** – משמע בבור, ויצא אחר יוצא דופן לא ממשמעותא אימעטי, אלא מרביבא – תינח היבא דיצא זכר תחלה דרך דופן והדר נפק זכר אחרינא דרך רחם, דההוא אימעטי מרביבא דקרא. דמסתברא דקרא אתא למעוטי, דהא דבבור לרחמים הוא דאיכא, לבבור לזכרים וללידה ליכא. **אלא היבא דיצתה נקבה דרך דופן** – והדר נפק זכר דרך רחם – ליקדוש. דהא הוי בבור לתרי מילי, לרחמים ולזכרים ומרביבא דקרא לא מצית למעוטי אלא חד, מסתברא דיוצא אחר יוצא דופן זכר קמועט ולא יוצא אחר יוצא דופן נקבה, ואמאי קתני בברייתא סתם "אפילו יוצא אחר יוצא דופן", ולא פליגי בין זכר לנקבה? **אלא מחזורתא כדאבי** – דמשמעותיה הוי בבור לכל מילי משום הכי מיעיט כוליה.

הדרן עלך הלוקח עובר פרתו

משנה הלוקח – בהמה. עז בת שנתה – שילדה בתוך שנתה. ודאי אותו חולד לבחן – דקודם לכן לא ילדה. **ספק** – ירעה ויאכל במומו לבעלים. ספק של פטר חמור מפרש טלה והוא לעצמו. **מינוף** – מפרש בגמרא: שמא טפה בתוך שנתה והוי סימן ולד, ונפטרה מן הבכורה. הלכך, אפילו עז בת שנתה ספק היא. **שפיר** = עור צורת חולד. **גמרא** רבי מאיר חייש למיעוטא – כדקתני לקמן קטן וקטנה. תשע חנויות – כולן מוכרות בשר שחוטת ואחת מוכרת בשר נבילה, ונמצאת חתיכת בשר לשם בקרקע – כשרה, דכל דפריש מרובא פריש. והיינו רובא דאיתיה קמן, שהרי החנויות לפנינו. ובגמרא דרין – כגון שנים עשר מוכין ואחד עשר מחייבין – זכאי. **רובא דליתיה קמן** – כגון הכא, דאמרת: הלך אחר רוב בהמות שבכל העולם. **פוגעין בערוה** – דכין דאניה ראיה להוליד – לא קרינן בהו "והיה הבכור אשר תלד", ופקעה מהן תורת ייבום, וקיימו באיסור (כייבום) אשת את. **רובא**

דליתיה קמן, וקאולי רבנן בתר רובא. דתנן: קטן וקטנה – לא חולצין ולא מיבמין, דברי רבי מאיר. אמרו לו: יפה אמרת שאין חולצין – "איש" כתוב בפרשה, ומקשינא אשה לאיש; מה טעם אין מיבמין? אמר להם: קטן – שמתא ימצא סריס, קטנה – שמתא תמצא איילונית, ונמצאו פוגעין בערוה. ורבנן – זיל בתר רובא קטנים, ורוב קטנים לאו סריסים ניהו; זיל בתר קטנות, ורוב קטנות לאו איילוניות ניהו! **אלא אמר רבא:** מחזורתא

רבי יצחק בריה דרבי חיאי כהנא בשם רבי יוחנן: דרבי מאיר היא. דאמרי אין חולצין ואין מיבמין את הקטנה, שנא תמצא איילונית. משמע דכולה חד טעמא היא. ומיהו אין נראה, דהא רבנן אמרי ליה: יפה אמרת שאין חולצין כו ואין מיבמין את הקטנה שמתא איילונית, ובירושלמי אין מוכיז כי אם טעם יבום, אבל טעמא דאין חולצין אם הוא מדרבנן הוי גזירה אשה אטו איש. ולמאי דגרסינן בספרים שלנו "פסולה", יש לפרש דלא עריב ליה בהדי חדש וחרשת וקטן, משום דהגדו ככולי עלמא, ובקטנה איכא פלוגתא. והא דתנא: תחלוץ משתגדל – לאשמועינן דדוקא למאן דאמר פסולה תחלוץ משתגדל, אבל למאן דאמר כשרה – אפילו לכתחלה לא תחזור ותחלוץ. ועוד יש לומר: דלמאן דאמר בריש "כל הגט" (גיטין כה, א) קטן ואנפליא פסולין ואין פוסלין, איצטרך לאשמועינן גבי קטנה תחלוץ, לאשמועינן דחליצה פסולה ופוסלת על האחים. ושמע מינה אינה מתיבמת. **קטן** שמתא ימצא סריס – ואם תאמר: למאן דאמר בפרק "הערל" (יבמות פ, ב) סימני סריס עד שהוא בכולן, נחוי אי משתין עושה כיתו? ויש לומר: דהיבא דלא היא סימני עד רוב שנותיו חזיב בלא סימני סריס. כדאמרין בפרק "הערל" (שם, ב) ובגדה (מז, ב) וכו' לא עלו סימני סריס עד כמה – עד רוב שנותיו.

ובחמור יפריש כנגדו טלה, ויניחנו לעצמו מספק, שהרי כהן הבא
להוציא ממנו עליו להביא ראיה שהוא בכור וחייב בפדיון.
אמר לו רבי עקיבא לרבי ישמעאל, אילו היה הדין שבגולד
בלבד הבהמה נפטרת, כלומר שרק לידת ולד ממש פוטרת את
הנולדים אחריה מבכורה, אכן היתה ההלכה בברבריך, אולם
האמת היא שלא רק ולד ממש פוטר מבכורה, אלא אמרו
חכמים, סימן הגולד – הסימן המוכיח שהתחיל להיווצר ולד,
ופוטר מבכורה, בהמה נקבה, כגון עז או כבשה, הסימן הוא
מינוח, דהיינו דם היוצא מן הרחם, ודם זה הוא ולד שנימוח
ויוצא, ובהמה נקבה, כגון פרה או אתון, סימן הולד הוא יציאת
שיליא – כעין כיס שהולד מונח בו, ופאשה סימן הולד הוא
יציאת שפיר – עור שיש בו צורת ולד, ושיליא, כלומר או
יציאת שליא. ועו המטנפת יכולה לשוב וללדת בתוך שנה, ולכן
אף שיוולדת בתוך הזמן הנ"ל מכל מקום הולד ספק בכור משום
שיש לחוש שנפטרה מבכורה על ידי טינוף ושוב התעברה. והוא
הדין בשאר רחל ופרה ואתון אף שילדו בזמן הנ"ל יש לחוש
שקדם טינוף ללידה.

אומרת המשנה: זה הכלל, כל שידוע שכבר ביברה אמו אצל
המוכר לפני לידת ולד זה, הן על ידי ולד גמור והן על ידי טינוף,
אין פאן לכהן כלום, וכל שידוע שלא ביברה קודם שקנתה
מהנכרי, ולא יצא ממנה אפילו סימן ולד, הרי זה – הולד
הראשון הנולד ביד הקונה, ודאי בכור וניתן לכהן, ואם ספק,
שלא נודע אם ביברה או לא, הולד הנולד אצל הקונה הוא ספק
בכור ואין צריך ליתנו לכהן, אלא ואכל במומו לפעלים – ימתן
הבעלים עד שיפול בו מום, ויאכלנו.

נמרא

שנינו במשנה: עז בת שנתה ודאי לכהן מכאן ואילך ספק. מקשה
הגמרא: מיכן ואילך – כאשר ילדה אחר שעברה שנתה
הראשונה, אמאי הולד ספק בכור, והלא, הלך אחר רוב
בהמות, ורוב בהמות מתעפרות ויולדות בתוך שנתן
הראשונה ניהו, והא – וזו שילדה לאחר שנתה, יש לדון בה
מכאן רוב, שדאי מילד אוליד – שבדאי כבר ילדה בשנתה
הראשונה קודם שקנתה, והולד שנולד עתה בודאי אינו בכור.
מבררת הגמרא: מאחר שרבי ישמעאל פסק שהולד ספק, לימא
– האם נאמר שמכאן מוכח שרבי ישמעאל ברבי מאיר כבידא
ליה דחייש למיעוטא – שדעתו כרבי מאיר והחולק על רבנן
כמוכא להלן, וסובר שאין הרוב מכריע את הדין, אלא חוששים
גם למיעוט, ויש מיעוט בהמות שאין יולדות בשנתן הראשונה,
ולכן אמר שהולד ספק.

אומרת הגמרא: אפילו תימא רבנן – אפילו אם תאמר שרבי
ישמעאל סבר כרבנן שהולכים אחר הרוב ואין חוששין למיעוט,
אפשר להבין מדוע כאן חשש למיעוט, שכן, בי אולי בתר רובא
– כל מה שאמרו רבנן שהולכים אחר הרוב, הוא דווקא ברובא
דאיתיה קמן – ברוב הנמצא לפנינו, דהיינו שהרוב נקבע לפי
פרטים הנמצאים עתה בעולם, בגין הרוב שמצאנו ביד של
תשע חנויות, באופן המבואר בברייתא (כתובות טו), לגבי עיר שיש
בה עשרה חנויות, שבתשע מהן מוכרים בשר שחווה, ורק באחת
מהן מוכרים בשר נבילה, שאם נמצאת חתיכת בשר בעיר זו,
דינה שהיא כשירה לאכילה, משום שהולכים אחר הרוב ותולים
שחתיכה זו באה מחנות כשירה, וכן הרוב שמצאנו לגבי
סנהדרין, שמכריעים את הדין על פי רוב הדיינים, כמו שנאמר
(שמות כג א) 'אחרי רבים להטות', ובאופנים כגון אלו אמרו חכמים
שהולכים אחר הרוב, משום שמניין הרוב והמיעוט ניכר לפנינו,
אבל רובא דליתיה קמן – רוב שאינו נמצא לפנינו, דהיינו
שהרוב נקבע מחמת דרך העולם ולא תלוי בפרטים הנמצאים

אי למעוטי היכא – אם למעט באופן היוצאת נקבה לפניו דרך
רחם, מ'פטר רחם' נפקא – הרי אפשר ללמוד זאת מ'פטר רחם'.
אלא שמע מינה – אלא באה להשמיע תיבת 'בכור' היתירה,
למעוטי היכא – למעט מבכורה באופן היוצא אחר יוצא דופן,
נמצא שאינו ממעט את היוצא אחר יוצא דופן ממשמעות תיבת
'בכור' אלא מיתורה.

הגמרא מקשה על תירוצו של רבינא: אמר ליה רב אחא מדפתי
לרבינא, אי סלקא דעתך – אם כמו שעלה על דעתך ש'בכור'
אף אם הוא רק לדרבן אחד, הוי בכור, תינח – מובן הדבר, שיש
למעט מן הבכורה, היכא – (באופן) היוצא זכר (יוצא) [דרבן]
דופן, ואחריו יצא זכר דרבן רחם, דלא קדוש – שאינו קדוש
בקדושת בכורה, משום דאימעיט (לידה) – שנתמעט מיתור
תיבת 'בכור', דבכור לרחמים איכא, בכור לזכרים ליכא –
שהוא בכור רק לרחם ולא לזכרים. אלא היכא – אבל באופן
היוצאת נקבה דרבן דופן, ואחריה יצא זכר דרבן רחם, ליקדש
– היה לו להתקדש בקדושת בכורה, דהא איכא בכור לזכרים
ובכור לרחם – שהרי הוא בכור גם לזכרים וגם לרחם, ואיך
יכול למעטו מ'בכור', שהרי לדברך אין למעט מ'בכור' רק
בתורת ריבוי, ולא ממשמעותו, הלכך יש למעט רק דבר אחד,
ומסתבר למעט את הנולד אחר יוצא דופן זכר, שהוא בכור רק
לרחם, ולא למעט את הנולד אחר נקבה יוצאת דופן, שהוא בכור
גם לזכרים וגם לרחם, ואילו מסתימת לשון הבריתא ששנינו
ולא היוצא אחר יוצא דופן, משמע שממעט כל יוצא אחר יוצא
דופן, בין אם הוא יוצא דופן זכר ובין אם היא נקבה. אלא
מהוהותא – מחזור וברור, כדאמרינן שאמר, ש'בכור' משמעו,
בכור לכל דבר, לפיכך יש למעט אף את היוצא אחר נקבה
יוצאת דופן.

הדרן עלך הלוקח עובר פרתו

פרק שלישי - הלוקח בהמה

פרק זה, ממשיך לעסוק בדיני בכור בהמה טהורה.

משנה

משנתנו מבררת את דין הקונה בהמה וילדה לו ולד, ואינו יודע
אם הוא בכור, או שמא כבר ילדה לפניו. הלוקח בהמה מן
העובר בוכבים, שאינו נאמן לומר האם ילדה אצלו, והלוקח
אינו יודע אם ביברה אם לא ביברה – האם כבר ילדה אצל
הגוי את בנה הבכור, ועתה ילדה ולד אצל הלוקח, רבי ישמעאל
אומר, אם בהמה זו היא עז, ועדיין היא בת שנתה – בתוך
שנתה הראשונה, ודאי הולד בכור וניתן לכהן, שכן עז אינה
יולדת פעמיים בשנתה הראשונה, ובהכרח שזהו ולדה הראשון,
מכאן ואילך ספק – ילדה אחרי גיל שנה הולד ספק בכור, משום
שיתכן שכבר ילדה אצל הנכרי וזו לידתה השנייה. ואם בהמה זו
שקנה מהנכרי, היא רחל, אם ילדה אצלו קודם שהיתה בת
שתיים, הולד ודאי בכור וניתן לכהן, שכן אינה יולדת פעמיים
בתוך שתי שנותיה הראשונות, מכאן ואילך – אם ילדה אחר
גיל שנתיים, הולד נחשב ספק בכור. ואם קנה מהנכרי פרה, וכן
חמור, אם כשקנאם היו בנות שלש – בתוך שנתן השלישית,
הולד ודאי בכור וניתן לכהן, שהרי עד היותן בנות שלש שנים
אינן יולדות כלל, ומוכח שלא ילדו קודם לכן אצל הנכרי, אך
מכאן ואילך – אם קנאם לאחר שמלאו להן שלש שנים ויום
אחד, והתעברו אצלו, הולד הנולד אצלו נחשב ספק בכור,
שלא כבר ילדה ביד הגוי ביום שמלאו לה שלש שנים. ולפיכך
ולד הפרה ירעה עד שיפול בו מום, ויאכל במומו לבעליו.

שְׁתִּים. ובסמוך תבאר הגמרא מה ההבדל בין הלשון שאמר בשם
 רבותיו לבין הלשון שאמר בעצמו.
 אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אֲנִי לֹא בָאתִי לִידֵי מִדָּה זֹאת – אינני סובר
 כרבי יהושע, אֲלָא לְדַעְתִּי הִכְלָל הוּא, שֶׁבֶל שְׂחִידָע שְׂחִיפָרָה,
 אֵין כָּאֵן לִכְהֵן כָּלֹם, דְּהִינּוּ הוּלֵד שְׂחִידָע וְדָאִי אֵינוּ בְּכוֹר, וְכָל
 שְׂחִידָע שְׂלֵא בִּיכָרָה חֲרִי זֹאת לִכְהֵן, וְאִם סָפֵק אִם בִּיכָרָה, וְאִבֵּל
 בְּמוֹמֵי לְכַעֲלִים. וְלַחֲלָן (ע"ב) תבאר הגמרא במה חולק רבי
 עקיבא על דברי רבי יהושע.
 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: בְּמָאֵי קְמִיפְלָגִי – במה נחלקו רבי יִשְׁמַעְאֵל
 וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ בְּתוֹךְ שְׂנֵתָהּ, וְלִדָּה וְדָאִי לִכְהֵן, וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ,
 שֶׁאִמְרַן לֹא שְׂטֵעוּת הִיא בִּידוֹ מִשּׁוּם שְׂסִימָן הוּלֵד בְּבִהְמָה דְּקָה
 טִינוּף וְכוּ'. שְׂוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: לִימָא בְּטִינוּף פּוֹטֵר קְמִיפְלָגִי –
 האם נאמר שנחלקו אם טינוף נחשב כלידת וולד, ומועיל לפטור
 את הולד הנולד אחריו מבכורה, שְׂרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל סָבֵר טִינוּף
 אֵינוּ פּוֹטֵר, כְּלוּמַר אִפִּילוּ אִם יָדוּעַ שְׂטִינְפָה אֵינָה נִפְטֶרֶת
 מִבְּכוּרָה, וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ סָבֵר טִינוּף פּוֹטֵר.
 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: לֹא בִּזְהָ נִחְלָקוּ, וְבוּדָאִי אִי דְּחִינְנָא דְּטִינוּף – אם
 ראינו שבהמה זו טינפה, דְּכֹלִי עָלְמָא לֹא פְלִיגִי – כולם לא
 חולקים דְּטִינוּף פּוֹטֵר, וְהָכָא בְּחֻשְׁשֵׁין לְטִינוּף קָא מִיפְלָגִי –
 והמחלוקת כאן היא האם לחשוש שהבהמה טינפה אצל המוכר,
 רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל סָבֵר אֵין חֻשְׁשֵׁין לְטִינוּף, שְׂחִידָע רַבִּי בְּכִינְיָה אֵין
 מְטַנְפֹת (ואלא כאשר מתעברות יולדות), וְאֵילוּ רַבִּי יְהוֹשֻעַ סָבֵר
 חֻשְׁשֵׁין לְטִינוּף, וְכֵן וְלִדָּה הִיא שְׂחִידָע הוּא רַק סָפֵק בְּכוֹר.
 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא עַל בִּיאור זֶה: וְכִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל לֹא חִיִּישׁ
 לְמִיעוּט, וְהָאִמְרַן (וְהִיא לְעִיל אִמְרַן) דְּכָא, מְחִוּרָתָא – דבר
 ברור הוא שְׂרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל כְּרַבִּי מֵאִיר סָבִירָא לִיהָ דְּחִיִּישׁ
 לְמִיעוּט – דעתו כרבי מאיר שחושש למיעוט, ואם כן גם בנידון
 זֶה, יֵשׁ לְחַשׁוֹשׁ לְמִיעוּט מְטַנְפֹת, וְלֹא יִהְיֶה הוּלֵד אֵלָא סָפֵק בְּכוֹר.
 מְתַרְצֵת הַגְּמָרָא: בִּי חִיִּישׁ – מה שמצינו לעיל שרבי יִשְׁמַעְאֵל
 חושש למיעוט, הוּא דְּוֹקָא כְּשֶׁהִמְעִיט מְכַרֵּעַ לְחֻמְרָא, לֹמַר
 שְׂהוּלֵד סָפֵק בְּכוֹר וְלֹא דָאִי פְשׁוּט, אֲבָל לְקוּלָּא – כאשר החשש
 לְמִיעוּט יִגְרוּם לְהִלָּק לֹמַר שְׂהוּלֵד הוּלֵד בְּתוֹךְ שָׁנָה אֵינוּ בְּכוֹר
 וְדָאִי אֵלָא רַק סָפֵק, לֹא חִיִּישׁ – לא חשש לו, אלא דן על פי
 הרוב, לֹמַר שְׂהוּלֵד וְדָאִי בְּכוֹר.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בִּיאור נֹסֵף בְּמַחְלֹקֶת רַבִּי יְהוֹשֻעַ וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל:
 וְאִיבְעִיתִי אִימָא – ואם תרצה תוכל לבאר מחלוקתם כך, שְׂרַבִּי
 יִשְׁמַעְאֵל בֵּין לְקוּלָּא בֵּין לְחֻמְרָא חִיִּישׁ לְמִיעוּט, וְהָכָא
 בְּמִטְנָפֶת וְחֻזְרֵת וְיִולֶדֶת בְּתוֹךְ שְׂנֵתָה קְמִיפְלָגִי – וכאן נחלקו
 האם בהמה יכולה להספיק גם לטוף וגם ללדת בתוך שנתה
 הראשונה, דְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל סָבֵר, מְטַנְפֶת אֵינָה חֻזְרֵת וְיִולֶדֶת
 בְּתוֹךְ שְׂנֵתָה, וְהָאִי מְדַאֲלִיד – ונמנה שבהמה זו ילדה מוכח
 שְׂנֵדָאִי לֹא טִינוּף – שודאי קודם לכן לא טינפה, ונמצא שְׂהוּלֵד
 שִׁלְדָה בְּתוֹךְ שְׂנֵתָה, הוּא בְּכוֹר וְדָאִי, וְאֵילוּ רַבִּי יְהוֹשֻעַ סָבֵר,
 מְטַנְפֶת חֻזְרֵת וְיִולֶדֶת בְּתוֹךְ שְׂנֵתָה, וְאִם שִׁלְדָה בְּתוֹךְ שְׂנֵתָה
 הראשונה, עֲדִיין יֵשׁ לְחַשׁוֹשׁ שְׂמָא טִינְפָה אֵצֶל הַמוֹכֵר קֹדֶם
 שֶׁנִּקְנְתָה, וְכֵן הוּלֵד הַזֶּה הוּא סָפֵק.
 הַגְּמָרָא מְבִארֵת אֶת הַמִּשְׁךְ הַבְּרִייתָא: רַבִּי יְהוֹשֻעַ הוֹסִיף וְאִמְרַן,
 וְאֲנִי אֵינִי אֹמֵר כֵּן, אֲלָא עֹז שְׂטִינְפָה בְּתַּשְׁחָה יִולֶדֶת תּוֹךְ
 שְׂנֵתָה, רַחֵל שְׂטִינְפָה בְּתַשְׁחָה יִולֶדֶת בְּתוֹךְ שְׂנֵתָה. שְׂוֹאֵלֶת
 הַגְּמָרָא: מָאִי אִימָא בֵּין גְּמָרִיָּה לְסָבְרִיָּה – מה החילוק בין מה
 שאמר בשם רבותיו לבין מה שאמר בשם עצמו, וְהִיא בֵּין לְפִי
 גְמָרִיָּה וְכֵן לְפִי סָבְרִיָּה חֻשְׁשֵׁין לְטִינוּף, וְהוּלֵד הִיא שְׂחִידָע אֵינוּ
 נִחְשָׁב בְּכוֹר וְדָאִי אֵלָא סָפֵק.
 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: הַחִילּוּק בֵּין 'גְמָרִיָּה' לְסָבְרִיָּה הוּא בְּאֹפֶן
 שְׂרַאֲנִי שְׂטִינְפָה כְּשֶׁהִיא שְׂחִידָע – מִדָּ לְאַחַר שֶׁהָיָה חֻשְׁשֵׁין
 כְּלוּמַר בְּתַחֲלִיל הַחוּדֵשׁ הַשְּׁבִיעִי, וְאִימָא בִּינְיָהוּ דְּעִירִי –

מְחִוּרָתָא – דבר ברור הוא, שְׂרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל הֵאָמַר שְׂהוּלֵד
 הַנּוּלֵד אֵצֶל הַקּוֹנֵה לְאַחַר שְׂנֵתָה נִחְשָׁב סָפֵק בְּכוֹר, כְּרַבִּי מֵאִיר
 סָבִירָא לִיהָ דְּחִיִּישׁ לְמִיעוּטָא – דעתו כרבי מאיר שחושש
 לְמִיעוּט, וְכִיּוֹן שִׁישׁ מִיעוּט בַּהֲמוֹת שְׂאִינָן יִולֶדֶת בְּתוֹךְ שְׂנֵתָה,
 חֻשְׁשׁ רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל שֶׁבַּהֲמָה זֶה מִן הַמִּיעוּט וְעֲדִיין לֹא יִלְדָה, וְלֹד
 זֶה הוּא הַבְּכוֹר.
 בִּיאור נֹסֵף: רַבִּינָא אִמְרַן, אִפִּילוּ תִימָא – אפילו אם נאמר שרבי
 יִשְׁמַעְאֵל סוֹבֵר כְּרַבִּינָא, שְׂהוּלֵכִים אַחֵר הָרֹב וְאֵין חֻשְׁשֵׁין
 לְמִיעוּט, יֵשׁ לֹמַר, כִּי אֵילוּ רַבִּינָא בְּתַר רֹבָא – כאשר הלכו
 חֲכָמִים אַחֵר הָרֹב, הִיָּה זֶה דְּוֹקָא כְּרֹבָא דְּלֹא תִלִּי בְּמַעֲשֵׂה –
 באופן שהרוב אינו תלוי במעשה, כְּגוֹן בְּקִטְנָה וְעֵנִין יוֹבֵם
 שְׂנַעֲשִׂים רַאווִים לְהוּלִיד מֵאִלֵּיהֶם בְּלֹא שׁוּם פְּעוּלָה, אֲבָל רֹבָא
 דְּתִלִּי בְּמַעֲשֵׂה – באופן שהרוב תלוי במעשה, כְּגוֹן עֵיבוֹר
 הַבְּהֵמָה, שְׂהוּא תִלִּי בְּהִרְבַּעְתָּה שִׁיעֵלָה עֲלֶיהָ זָכַר וְיֵשׁ לְחַשׁוֹשׁ
 שְׂמָא לֹא עָלָה עֲלֶיהָ זָכַר, לֹא הִלְכוּ חֲכָמִים אַחֵר הָרֹב.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא שְׂהַמְחִלּוֹקֶת הַמְּחוּכֶת בְּמִשְׁתַּנּוּיָהּ שְׂנוּיָה
 בַּהּ בְּתַרְחֻבָּהּ, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן מְבִארֵת הַגְּמָרָא בְּמָה נִחְלָקוּ: תִּנּוּ רַבִּינָא
 בְּבִרְייתָא, הַקּוֹנֵה עֹז מְנַכְרִי, וְאֵינוּ יָדוּעַ אִם כְּבֵר יִלְדָה אֵצֶלָּה, אִם
 יִלְדָה בְּעוּדָה בְּתַשְׁחָה – בְּתוֹךְ שְׂנֵתָה הִיא שְׂחִידָע, בְּהִכְרַח שְׂלֵא
 יִלְדָה קֹדֶם לְכֵן אֵצֶל הַנִּכְרִי וְהוּלֵד וְדָאִי בְּכוֹר, וְיִנְתֵּן לִכְהֵן, וְאִם
 יִלְדָה מִיֵּבֶן וְלַחֲלָן – אַחֵר מֵלֵאֵת לֵה שְׂנָה, הוּלֵד סָפֵק בְּכוֹר. וְאִם
 קָנָה מִהַנִּכְרִי רַחֵל, הִיא שְׂחִידָע יִלְדָה אֵצֶלָּה בְּעוּדָה בְּתַשְׁחָה –
 קֹדֶם שֶׁמֵּלְאוּ לֵה שְׂנֵתִים, הוּלֵד וְדָאִי בְּכוֹר, וְיִנְתֵּן לִכְהֵן, מִיֵּבֶן
 וְלַחֲלָן – יִלְדָה לְאַחֵר מֵלֵאֵת לֵה שְׂנֵתִים, הוּלֵד סָפֵק בְּכוֹר. וְאִם
 קָנָה מִהַנִּכְרִי פְּרָה, אִם כְּשִׁקְנָהּ, הִיָּתָה בְּתַשְׁחָה – לֹא מֵלְאוּ
 לֵה שְׁלֹשׁ שָׁנִים, בְּהִכְרַח שְׂלֵא יִלְדָה קֹדֶם לְכֵן אֵצֶל הַנִּכְרִי, וְהוּלֵד
 הִיא שְׂחִידָע וְדָאִי בְּכוֹר וְיִנְתֵּן לִכְהֵן, אֲךָ אִם קָנָה מִיֵּבֶן וְלַחֲלָן –
 אַחֵר שֶׁמֵּלְאוּ לֵה שְׁלֹשׁ שָׁנִים, הוּלֵד סָפֵק בְּכוֹר. וְדִין הַמְּחִוּרָה דְּרִין
 פְּרָה. רַבִּי יוֹסִי כְּרַבִּי יְהוֹדָה אֹמְרַן, אֵין דִּין חֲמוּרָה כְּדִין פְּרָה,
 אֵלָא הַמְּחִוּרָה בְּתַשְׁחָה אֲרָבַע שָׁנִים. דְּהִינּוּ אִף אִם לִקְחָה בְּתוֹךְ שְׂנֵתָה
 הַרְבִּיעִית, הוּלֵד הִיא שְׂחִידָע וְדָאִי פֶטֶר חֲמוּר, כִּי אֵינָה יִולֶדֶת קֹדֶם
 אֲרָבַע שָׁנִים, וְאִם נִקְנְתָה אַחֵר כֵּן וְלִדָּה סָפֵק. עַד כָּאֵן דְּכַרִּי רַבִּי
 יִשְׁמַעְאֵל.
 מְמַשִּׁיבָה הַבְּרִייתָא: כְּשֶׁנִּשְׁאָמְרוּ דְּכָרִים אֵלּוּ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל
 לְפָנֵי רַבִּי יְהוֹשֻעַ, אִמְרַן לָהֶן – לֵאמֹת שֶׁאִמְרוּ לוֹ שְׂמוּעָה זֹאת, צָאוּ
 אִמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, מַעֲרִית, שְׂכֵן, אֵילוּ בְּלִידָת וְיִולֶד בְּלִכְדָּה
 הַבְּהֵמָה נִפְטֶרֶת מִבְּכוּרָה, כְּלוּמַר אִם הִיָּה הָרִין שֶׁרַק לִידָת וְלֹד
 מִמֶּשׁ פֹּטֶרֶת אֶת הַנּוּלִידִים אַחֲרֶיהָ מִבְּכוּרָה, אֲבָן הִיָּה כְּרַבִּינָא,
 (אֵלָא) (אֲבָל אִמְרַן) חֲכָמִים, שְׂסִימָן תְּוֹלֵד – הִסִּימָן הַמּוֹכִיחַ
 שֶׁהַתִּחִיל לְהוֹצֵר וְלֹד, וְעַל יָדוֹ נִפְטֶרֶת הַבְּהֵמָה מִבְּכוּרָה, בְּבִהְמָה
 דְּקָה כְּגוֹן עֹז אוֹ כְּבִשָּׁה, הוּא טִינוּף, דְּהִינּוּ דֵם הִיוּצָא מִן הָרֶחֶם,
 וְדֵם זֶה הוּא וְלֹד שְׂנִימוֹחַ וְיִוצָא, וְכִבְהֵמָה נִפְטֶר, כְּגוֹן פְּרָה אוֹ
 אֲתוֹן, סִימָן לֹלֵד הִיא יִצִּיאַת שְׂלִיָּא – כְּעִין כִּיס שְׂהוּלֵד מוֹנֵחַ בּוֹ,
 וְכִבְהֵמָה סִימָן הוּלֵד הוּא יִצִּיאַת שְׂפִיר – עוֹר שִׁישׁ בּוֹ צוּרַת וְלֹד,
 וְשְׂלִיָּא, כְּלוּמַר אוֹ יִצִּיאַת שְׂלִיָּא. וְכֵן בְּהֵמָה שִׁינְא מִמֶּנָּה אַחַד
 מִסִּימָנֵי הוּלֵד, הוּלֵד הַנּוּלֵד אַחֲרֶיהָ אֵינוּ בְּכוֹר. וְלִפִּי זֶה הַלּוֹקַח
 בְּהֵמָה מִהַנִּכְרִי יִלְדָה אֵצֶלָּה, אִף שְׂחִידָע יִתְכֵּן שִׁלְדָה קֹדֶם לְכֵן,
 מִכֵּל מְקוֹם הוּלֵד הַנּוּלֵד מִמֶּנָּה הוּא רַק סָפֵק בְּכוֹר, מִשּׁוּם שִׁישׁ
 חֻשְׁשׁ שֶׁבְּעוּדָה אֵצֶל הַנִּכְרִי יִצָּא מִמֶּנָּה אַחַד מִסִּימָנִים אֵלּוּ, וְהוּלֵד
 שְׂנוּלֵד עֲתָה, אֵינוּ הַבְּכוֹר.
 וְהוֹסִיף רַבִּי יְהוֹשֻעַ וְאִמְרַן לְתַלְמִידָיו שִׁיאִמְרוּ לְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל,
 שְׂסָבְרָא זֶה שְׂמַעְתִּי מִרְּבוּתִי, וְאִלּוּם אֲנִי, אֵין אֲנִי אֹמֵר כֵּן –
 אֵינִי חוֹלֵק עֲלֶיךָ בְּלִשְׁוֹן זֶה, אֲלָא אֲנִי חוֹלֵק עֲלֶיךָ בְּלִשְׁוֹן אַחֲרָה,
 שְׂאִנִּי אֹמֵר, עֹז שְׂטִינְפָה כְּשֶׁהִיא בְּתַשְׁחָה חוֹדֵשִׁים מֵלֵאִים,
 דְּהִינּוּ בְּתַחֲלִיל הַחוּדֵשׁ הַשְּׁבִיעִי, יִכּוּלָה לִהְיוֹת יִולֶדֶת בְּתוֹךְ
 שְׂנֵתָה, וְכֵן רַחֵל שְׂטִינְפָה בְּתַשְׁחָה, יִכּוּלָה לִהְיוֹת יִולֶדֶת בְּתוֹךְ

בכורות. פרק שלישי - הלוקח בהמה דף כ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רג
רש"י

רובא דתלי במעשה — כגון עיבור הבהמה דתלי בהרבעה, ואיכא למיחש שמה לא עלה עליה זכר, הילכך ספק, ואני איני אומר כן — איני חולק עליך בלשון שמועתי, אלא בלשון אחר. ולקמן מפרש מאי איכא בין סבריה לגמריה. במאי קמיפלגי — רבי ישמעאל וגמריה דרבי יהושע, דקניי "אבל אמרו?" במינוף פומרי פליגי — דרבי ישמעאל דמשוי ליה ודאי

בכור, סבר דאי נמי טניף בתוך שנתה לא מיפטר. לחומרא. — כגון גבי רישא דשמעתא, דאי הוה אזלינן בתר רובא הוה משוינן ליה פשוט ודאי (דהא) מכאן ואילך (הוה), הילכך חישי למיעוט לחומרא ומשוי ליה ספק. אבל הכא, אי חישי למיעוט — קולא הוה, דאפילו בת שנתה משוי ליה ספק. נפריה — דאם חתן לבחן, וקאמר ליה דועירי. סבריה — "ואני איני אומר כן" כו'. דמינוף בסוף ששה — שראינוה שהתחילה לטנף בתחלת חרש שביעי. אין מינוף פחות משלשים יום — דאינה מקבלת זכר עד שלשים יום. לגמריה — דלא ידעינן שטיפה בת ששה, אדרבי ישמעאל פליג, דאמר: בת שנתה ודאי לבחן, וקאמר ליה איהו: אפילו ילדה בתוך שנתה ספק, דלמא טניף בתוך שלשה חדשים או ארבעה משנולד, וחורה וילדה בתוך שנתה, והיכא דחוינן דלא טניף עד סוף ששה וטינפה בסוף ששה כדאמר רבי יהושע בסבריה — הווא בכור מעליא הוה. דהווא טינוף לאו טינוף גמור הוה. דאם טינוף היה — לא הוה ילדה בתוך שנתה עד יום אחד בשנה שניה. דמינוף הוי כל חרש שביעי, כועירי, וחמשה חדשים ימי העיבור — הרי כלתה שנתה, ולא תלד עד למחר דכל חדשי עיבור בעינן שלמים. ואחר כך יולדת למחר. כדאמרין במסכת נדה (לחב): "יידן ה' לה הרייון" בגימטריא מאתיים שבעים ואחד. ותשעה חדשים של שלושים יום הוו מאתיים ושבעים ימים, וביזם מאתיים שבעים ואחד כתב קרא דילודת. לסבריה — ואף על גב דחוינא דלא טניף עד סוף ששה — נמי ספיקא הוה, דלית ליה דועירי, לגמריה

דרבי ישמעאל סבר: מנפנת אינה חוזרת ויולדת בתוך שנתה, והא מדאליד — ודאי לא מניף, ורבי יהושע סבר: מנפנת — חוזרת ויולדת בתוך שנתה. "ואני איני אומר כן, אלא עז שטיפה בת ששה — יולדת תוך שנתה, רחל שטיפה בת שנתה — יולדת בתוך שנים". מאי איכא בין גמריה לסבריה — שטיפה בסוף ששה, ואיכא בינייהו דועירי, דאמר ועירי: אין מינוף פחות משלשים יום; לגמריה — אית ליה דועירי, לסבריה — לית ליה דועירי. ואיבעית אימא: דכילי עלמא אית להו דועירי, והכא ביולדת למקוטעין קמיפלגי.

מחזורתא, רבי ישמעאל כרבי מאיר סבירא ליה דחישי למיעוטא. רבינא אמר: אפילו תימא רבנן, כי אזלי רבנן בתר רובא — ברובא דלא תלי במעשה, אבל רובא דתלי במעשה — לא. תנו רבנן: עז בת שנתה — ודאי לפנה, מיפן ולחלן — ספק. פרה בת שלש — ודאי לפנה, מיפן ולחלן — ספק. חמורה — כפרה. רבי יוסי כרבי יהודה אומר: חמורה בת ארבע שנים. עד כאן דברי רבי ישמעאל. כשנאמרו דברים לפני רבי יהושע, אמר להן, צאו אמרו לו לרבי ישמעאל: טעית! אילו בוולד בלבד הבהמה נפטרת — היה כדברך. אלא: סימן הולד בבהמה דקה — מינוף, ובגסה — שלי, ובאשה — שפיר ושליא. ואני אין אני אומר כן, אלא: עז שטיפה בת ששה — יולדת בתוך שנתה, רחל שטיפה בת שנתה — יולדת בתוך שנים. אמר רבי עקיבא: אני לא באתי ליד מדה זו, אלא: כל שידוע שטיפה — אין כאן לפנה כלום, וכל שלא ביפרה — הרי זו לפנה, ספק — ואכל במזמו' לבגלים. במאי קמיפלגי רבי ישמעאל ורבי יהושע? לימא במינוף פומרי קמיפלגי, רבי ישמעאל סבר: מינוף אינו פומרי, ורבי יהושע סבר: מינוף פומרי? — אי דחוינן דמינוף — דכילי עלמא לא פליגי דמינוף פומרי. והכא בחוששין למינוף קא מיפלגי, רבי ישמעאל סבר: אין חוששין למינוף, ורבי יהושע סבר: חוששין למינוף. — ולא חישי? והאמר רבא: מחזורתא רבי ישמעאל כרבי מאיר סבירא ליה, דחישי למיעוט! — כי חישי — לחומרא, לקולא — לא חישי. ואיבעית אימא: בין לקולא בין לחומרא חישי, והכא במטפנת וחוזרת ויולדת בתוך שנתה קמיפלגי, לגמריה

ומכל מקום אין לדקדק מכאן דהא דרבי מאיר חישי למיעוטא — היינו מדאורייתא. מדחישי הכא אפילו להקל, דהיינו שלא נהנו לבחן. דלא אזלינן בממון אחר הרוב. נמי, משום דאיכא רוב מתעברות כשמינעות לזמן הראיות להתעבר, שמייעוט למיעוט. ובפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה דלר), גבי בגינת בית אוניק, אמר דרבי מאיר חישי למיעוטא, וגזר רובא או מייעוטא, ולא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום. משמע דבאותו מקום נמי לאו מדאורייתא אלא מדרבנן, מטעם גזירה אטו מייעוטא. ובפרק קמא דחולין (נבא) נמי דפריך לרבי מאיר: פסח וקדשים מאי איכא למימר דשרא רחמנא? ולא קאמר: בשר תאח מאי איכא למימר דשרא רחמנא. משמע דמדרבנן חישי למיעוטא, ואפילו גזר בבשר תאח — בפסח וקדשים לא גזר, דלא אפשר. ואף על פי שלא יכלו להעמיד שם גזירתם, העמידה היכא דאפשר. הכי נמי בדאורייתא, היכא דאפשר — אפשר, היכא דלא אפשר לבדוק — לא אפשר. דאם איתא דבדאורייתא אין חילוק בין אפשר ללא אפשר — לא היה לחכמים לחוש ולגזור היכא דאפשר, כיון שראו שום מקום שלא חשו. כגון היכא דלא אפשר. ומיהו, היכא דחוקה מסייעת למיעוט, נראה דחישי רבי מאיר למיעוט מדאורייתא. מדטרח גבי חניוק, ועזר רוצה להחיר בפרק "כיסוי הדם" (חולין פ"ב) לשחוט אותו ואת בנו אחר שחיטת חרש שוטה וקטן, דאף על גב דאין רוב מעשיהן מקולקלין. ואם תאמר: דבפרק "החוב" (בבא מציעא נהב) גבי חמשה חומשין הן, משמע דדמאי הוי מדרבנן אפילו לרבי מאיר, דקאמר: עשו חיזוק לדבריהם. ולמה אינו טבל דאורייתא? דסמון מיעוט דאין מעשרים לחזקת טבל! ויש לומר: דאין זה חזקה, דדלמא כרבי אושעיא עברה, שהבניסה במזין (ברכות לאא), ועזר, דאין לחזוק שום אדם ברשע בשביל מיעוט שאין מעשרין.

מחזורתא רבי ישמעאל כרבי מאיר סבירא ליה דחישי למיעוטא — ומטעם סמוך מייעוטא דאין מתעברות, לחזקה דבזכות שלא ילדה, ואיתרע ליה רובא — אין לחושבו ודאי בכור, דלא הוי אלא פלגא ופלגא כדאמר בריש פרק בתרא דיבמות (קט"א), ושם הארבותי. והא דמטהרין בספק טומאה בפרק "כיסוי הדם" (חולין פ"א), היינו משום דילפינן מוטוה ליתרה דברר שאין בו דעת לישראל. ולחכי קאמר הוה: אם אמרו ספק טומאה לטור, יאמרו ספק איסור ליהדרה רבינא אמר אפילו תימא רבנן — תימה: דלא משני הכי בריש פרק בתרא דיבמות (קט"א), אמתינית דלא תנשא ולא תתייבם עד שתוע שמה (מעוברת) היא צרתה! ויש לומר: דתשמיש דארס לא חשיב תלי במעשה כמו תשמיש דבהמה. דפעמינן דבהמה צריך להרביע, כדאמר ב"השוכר את הפועלים" (בבא מציעא זא,א); מותר להכניס כמכחול בשפופרת. ורבי יהושע סבר חוששין לטינוף — ואם תאמר: הא קא משנינן לקמן דרבי יהושע לא חישי למיעוטא, כדדייק ממתניתין דיצתה מלאה: רבי יהושע אומר אינה חוששת, ואם כן היכי חישי דכא למיעוטא דמטפנת! ועוד, דרבי האי גונא דהכא אפילו רבי מאיר לא חישי, כדאמר בריש פרק בתרא דיבמות (קט"ב), דהיכא דאיכא רובא וחזקה הוי המיעוט מיעט דמיעוטא, והכא איכא רובא דאין מטפנות, וחזקה שהיא בזכות שלא ילדה! ויש לומר: דמכל מקום לא הוי ודאי בכור שנינו לבחן, דאיכא חזקת ממונא דעדיפא, והמציא מחבירו עליו הראיה. ואפילו לרב דאזיל בממונא אחר הרוב בהדיא דהמוכר שור לחבירו ונמנא נגזן (בבא קמא מו,א), היינו משום דאמר: קים לי בנפשאי שאני מן הרוב. אי נמי, יש לחלק בין ממון שאין לו תובעין לממון שיש לו תובעין, ומיהו היא קצת חיתיה דלענין ללקות בגיזה ועבודה ולענין ליקרב למזבח — חשיב ודאי בכור, דאזלינן בתר רובא וחזקה. ולענין תנייתו לבחן יחשב ספק! ונראה לתרץ: דלחבי חישינן למיעוטא דמטפנת — משום דרוב בהמות מתעברות כשמינעות לזמן הראיות להתעבר (מתעברות).

לקולא לא חישי — ואפילו לבחן נתן, כיון דקרב למזבח. ומיהו, גבי חמורה קשה, דהוה לן להעמיד ממון ביד בעלים ולא ניול בתר רובא, דאפילו רב מודה הכא דאין חולכין בממון אחר הרוב כדפרישתי לעיל! ויש לומר: דגזר חמורה אטו בהמה טהורה. ואיבעית אימא בין לקולא בין לקולא דאין לחישי — מעיקרא נמי, דהוה בעי למימר לקולא לא חישי, משמע דהיינו לרבי ישמעאל, אבל לרבי מאיר בכל מקום חישי.

1 דְּחַיִּי אֶת־הַיְּהוּדִים עַל־מַעַס הַלֵּל אֶת־אֱלֹהֵי
 2 חֻקֵּי בְּהֵמָה, יֵשׁ בָּהֶם, שׁוּאִי בַחֲזֶק שְׁלֵל יִלְדָּה.
 3 וְאִפְּלוֹ לֹא קִיָּמָן לֵן כְּרִיב מִדְּמִטָּר בְּהֵמָה
 4 דְּרֹב תִּנְקוֹת מִטַּפְחִים (גִּדָּה י"ב), מִטַּעַם סוֹמֵךְ
 5 מִיעֻטָּא לְחֻקָּה — לְהַחֲמִיר מִיֵּדָא חִיִּישֵׁינָּה. וְאָף
 6 עַל גֵּב דְּבִרְפֵּךְ קָמָא דְּרוֹחִין (י"א), מִשְׁמַע דָּאֵין
 7 הִלְכָּה כְּרִיב מֵאִיר אִפְּלוֹ לְהַחֲמִיר, דְּקָאמָה
 8 לְרִיב מֵאִיר דְּחִישׁ מִיעֻטָּא אִכְבִּי אִכְלִי בִּשְׂרָא?
 9 מִשְׁמַע דָּאֵין הִלְכָּה כֵּן, דְּלֹא קָאמָר "דְּחִיבִי אִכְלִינָּה"
 10 בִּישְׂרָא, מִלֵּל מָקוֹם הַחֲמִיר דְּרוֹחֵךְ מִשְׁמַעֵנִי
 11 — חִיִּישֵׁינָּה, וְהִכָּא אִיכָּא חֻקָּה, דְּהַעֲמִיד בְּהֵמָה
 12 בַּחֲזֶקת שְׁלֵא יִלְדָּה, וְסוֹמֵךְ מִיעֻטָּא דְּרוֹחֻלּוֹת
 13 וְאָף עַל פִּי שְׁאֵינִי יוֹלֶדֶת לְחֻקָּה. וְהָא אֲדַמְרִינִי
 14 פֶּרֶק קָמָא דְּרוֹחִין (ג"ג) דְּרֹב מִצִּינִי אֲצֵל שְׁחִיטָה
 15 מוֹמַחִין הֵן, וְלֹא אֲמַרְינִי: סוֹמֵךְ מִיעֻטָּא דָּאֵין
 16 מוֹמַחִין לְחֻקָּה דְּבַהֲמָה בַּחֲזֶקת אִסּוּר עֹמֶדֶת
 17 עַד שְׁלֵא נִשְׁטַחָה — הָדוּחַ וְרֹב מִצִּינֵי הוּא,
 18 וְשִׁכְחִי טוֹבָא. כְּעֵנִן שְׁמַצִּינוּ בְּרִישׁ גִּישֵׁין (ג"ב),
 19 וְאִפְּלוֹ לְרִיב מֵאִיר דְּחִישׁ לְמִיעֻטָּא — סַתֵּם
 20 סַפְרֵי דִּינֵינִי מִגִּגְרֵי נִגְרִי, וְהִמְעִיטֵל אֵל שִׁכְחִי
 21 וְלֹא חִישׁ לִיה רַבִּי מֵאִיר, כְּדַאמְרִינִן בְּרִישׁ
 22 "בְּנוֹת כּוֹתִים" (גִּדָּה ל"א), וְכֵן יֵשׁ לֹמַר בְּהֵמָה
 23 דְּבִמּוֹת (ק"ב), דְּמִישׁ שְׁאֵין לֵהּ טוֹךְ, דִּיִּדְבֵּר
 24 אֲשֶׁתוֹ מוֹתֶרָה, וְלֹא אֲמַרְינִי: סוֹמֵךְ מִיעֻטָּא
 25 דְּנִמְלִיטִים לְחֻקָּת אֲשֶׁת אִישׁ. מוֹה שְׁהַחֲמִיר
 26 שֶׁם לְכַתְּחָלָה — מִשּׁוֹם חוֹמְרָא דֹּאֲשֶׁת אִישׁ.
 27 וְנִסְטָא נִמִּי לֹא אֹזְלִינִי בִּידָּה בְּתֵר רֹבָא לְהַעֲדִי
 28 עֲלֵיו לְהִשְׁאִי אֶת אֲשֶׁתוֹ. וְגַם בְּאַתְרָא דְּרֹבָא
 29 מִסְבְּלֵי הוֹדֵר וְהוֹדֵר מִיעֻטֵּם מִקְדָּשִׁי הוֹדֵר
 30 מִסְבְּלֵי, דֹּאִיכָּא קָמָא דְּחֻקָּה לְהַחֲמִיר — חִיִּישֵׁינָּה
 31 לְמִיעֻטָּא לְהַחֲמִיר, לִפִּי גִירִשְׁת רַבִּינֵי חֲנַנְיָא
 32 בְּקִדּוּשֵׁין בִּפְרַק שְׁנִי (ג"ב), וְשֶׁם לְתַמּוּדָּה אֵדָּא
 33 דְּפִרְחִין לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דֹּאמָר: חֲלַב אִינוּ פוֹטֵר,

אֵלֶשׁ בְּנוֹתַי, וְכָל בְּנוֹתַי
נִסְמָוּ לְדֹר לְהַתְעֵשָׂה. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: אֲנִי רֵאִיתִי שְׁעִישְׁרָה
יְהוּדִי "שֶׁלֶשׁ שֶׁלֶשׁ"? תּוֹלִיד חֵד מִיְּבוֹהוּ חֶלֶת, וְאַיִךְ תִּרְמִי
דָּא דִּלָּא מִנָּיא בְּלֹא שֶׁלֶשׁ, תְּנָא בּוֹכְהוּ דִּילְדוּ שֶׁלֶשׁ שֶׁלֶשׁ.
בְּלָל? לִילְדוּ בּוֹכְהוּ תִרְמִי, וְתִתְדַר אִיהִי וְתּוֹלִיד בְּהַרְיָה!
לִיבָא

49 שהיתה חמותה מעוברת, אינה חוששת. ואמרין – ואמרנו
50 בבית המדרש, מאי טעמא דרבי יהושע שאינה צריכה לחשוש
51 שמא ילדה החמות בן, משום דקסבר רוב מעוברות יולדות,
52 ומיעוטן מוחן מפילות, ומתוך כל היולדות, יש מחצת זכרים
53 ומחצת נקבות, סמוך ו- (ערן) מיעוטא דמפילות למחצת
54 דנקבות, והוה להו זכרים מיעוטא – ונמצא שרק מיעוט
55 מהמעוברות יולדות זכרים, ולמיעוטא לא חיישינן – ואין
56 חוששין למיעוט. נמצא מבואר במשנה זו, שרבי יהושע אינו
57 חושש למיעוט, ואם כן קשה, כיצד אפשר לבאר במחלוקתו עם
58 רבי עקיבא ברייתא, שלשיתא חלב אינו פוסל, והרי רוב
59 בהמות אינן נותנות חלב אלא אחר שילדו, ואין לחשוש למיעוט
60 בהמות שחולבות קודם שילדו.
61 מתרצת הגמרא: אלא איפוך – אכן צריך להפוך את הביאור
62 במחלוקת רבי יהושע ורבי עקיבא, ולפרש שרבי יהושע סבר
63 שכשם שטינוף פוסל, כך גם חלב פוסל, ורבי עקיבא אמר שחלב
64 אינו פוסל משום שחוששים למיעוט. וביאור דבריו כך הוא, שאם
65 ידוע שביכרה אפילו על ידי טינוף, אין כאן לכהן כלום ובזה אינו
66 חולק על רבי יהושע, ואם ידוע שלא ביכרה הרי זה לכהן, ואם
67 יש ספק, אף אם נותנת חלב ולדה נחשב ספק בכור.
68 הגמרא מביאה ברייתא המסייעת להפיכת הביאור במחלוקת
69 רבי יהושע ורבי עקיבא: והתניא – ואכן כך שנינו ברייתא, חלב
70 פוטר דברי רבי יהושע, רבי עקיבא אומר, חלב אינו פוטר.
71 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בחיוב מעשר בהמה על ולדות
72 בהמה שנולדו בשנה אחת: תנו רבנן, גדיה שילדה שלש בנות
73 בפעם אחת, וכל בנותיה ילדו באותה שנה שלש שלש – כל
74 אחת שלש בנות, נמצא שהבנות ובנותיהן מונות יחדיו שתיים
75 עשרה גדיות, וכיון שכל הבנות ובנותיהן נולדו בשנה אחת פוטרין
76 נכנסות לידו להתעשר. אמר רבי שמעון, אני ראיתי גדיה
77 שעשרה בנות פוטרין שנתה, ובפשוטו כוונתו שראה מקרה כזה
78 שדיבר בו תנא קמא, ובסמוך תבאר הגמרא מה ההבדל בין דברי
79 רבי שמעון לדברי תנא קמא.
80 שואלת הגמרא: למה לי למיתני שלש שלש – מדוע צריכה
81 הברייתא להעמיד שכל אחת מהבנות ילדו שלש בנות, והרי כיון
82 שדי בעשר כדי לחיוב מעשר בהמה, אפשר להעמיד באופן
83 שתוליד חד מיניהו תלת, ואיך תרתי תרתי – שרק אחת
84 מהבנות תוליד שלש בנות, ושתי האחרות יולידו כל אחת שתי
85 בנות, ויחדיו הן שבע נכדות ושלש אמהות, ומחייבות במעשר
86 בהמה.
87 משיבה הגמרא: אידי דאיכא חדא דלא סניא בלא שלש –
88 אגב כך שצריך שלפחות אחת מהבנות תלד שלש בנות, תנא
89 פוטרן דילדו שלש שלש – שנה התנא שכולן שילדו שלש
90 בנות.
91 מקשה הגמרא: ולמה לי למיתני שלש בלל – מדוע בכלל
92 הוצרכה הברייתא להעמיד באופן שאחת מן ילדה שלש, והרי
93 יתכן שהיה עשר, באופן דלילדו פוטרן תרתי ותיחדר אחי
94 ותוליד בתייהו – שכל אחת מהבנות תלד רק שתי גדיות,
95 והאם עצמה תחזור ותלד עממן עוד בת אחת, ויחדיו יהיו עשר
96 גדיות [ארבע בנות ושש נכדות].

1 למיכריה לא אמרין יולדת למקוטעין, ונמצא שהמטנפת
2 בתחילת חדרש שביעי אינה יכולה ללדת שוב בתוך שנתה, ואם
3 נולד לה ולד אצל הקונה כשהיא עדיין בתוך שנתה, מוכח
4 שהטינוף לא היה טינוף גמור, והולד שנולד עתה הוא וודאי
5 בכור. ואילו לסבריה אמרין יולדת למקוטעין, ואף שילדה
6 בתוך שנתה, יש לחשוש שהטינוף שהיה בתחילת החדש
7 השביעי הוא טינוף גמור, ולכן הולד שנולד בסוף שנתה הוא ספק
8 בכור.
9 ביאור נוסף: ואיפצית אימא – ואם תרצה תוכל לומר שבין לפי
10 'גמריה' ובין לפי 'סבריה' לא אמרין יולדת למקוטעין, אלא
11 יולדת רק אחר חמשה חדשי הריון שלמים, והכא במקצת היום
12 כבולו קמיפלגי – וכאן נחלקו אם מקצת היום האחרון של
13 הריונה הוא כבולו וממילא יכולה ללדת בו ביום שהוא היום
14 האחרון של השנה, או שמא אין מקצת היום כבולו, ויכולה
15 ללדת רק למחרת שהוא היום הראשון של השנה השניה.
16 לסבריה אמרין מקצת היום כבולו, ולכן אף אם ידוע שטינפה
17 בתחילת החדש השביעי, יכולה ללדת בסוף השנה, ויש
18 להסתפק אם הולד שנולד בסוף השנה הוא בכור, ולגמריה לא
19 אמרין מקצת היום כבולו, ולכן אף שידוע שטינפה בתחילת
20 החדש השביעי, מכל מקום הלידה שיוולדת בתוך שנתה מוכיחה
21 שהטינוף לא היה טינוף גמור, והולד שנולד עתה הוא וודאי בכור.
22 שנינו בברייתא: (לעיל ע"א): אמר רבי עקיבא אני לא באתי ליד
23 מדה זו, אלא כל שידוע בו שביכרה, אין כאן לכהן כלום. וכל
24 שלא ביכרה, הרי זה לכהן. ספק, יאכל במומו לבעלים. הגמרא
25 מבררת במה רבי עקיבא חולק על רבי יהושע: מאי איכא בין
26 רבי עקיבא לרבי יהושע.
27 משיבה הגמרא: אמר רבי חנינא מפסורא, חלב פוטר איכא
28 ביניהו – יש מחלוקת ביניהם בבהמה שנתנה חלב קודם שילדה,
29 האם החלב מוכיח שכבר ילדה ופטורה מבכורה, רבי עקיבא
30 שאמר 'כל שידוע שבכרה' סבר שגם חלב פוטר מבכורה, שכן
31 חלב אחר רוב בהמות, ורוב בהמות אין חולבות אלא אם כן
32 יולדות, ומה שאמר 'אני לא באתי ליד מדה זו' פירושו אינו
33 סובר שרק על ידי טינוף מתברר אם ביכרה, אלא גם אם לא ידוע
34 שטינפה יש עוד אפשרות לברר אם ביכרה, והיינו באופן
35 שחולבת. ורבי יהושע סבר שחלב אינו פוסל, דהא איכא
36 מיעוטא דחולבות אף על פי שאין יולדות, ויש לחשוש
37 שבהמה זו היא מן המיעוט ועדיין לא ביכרה, ולכן הולד
38 הראשון הנולד אצל המוכר נחשב ספק בכור.
39 מקשה הגמרא: ומי חייש – האם אכן חושש רבי יהושע
40 למיעוט, והתנן – והרי שנינו במשנה (יבמות קט). לגבי אשה
41 שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ומת בעלה בלי בנים, ולא היו
42 לו אחים, אבל היתה לה חמות – (אם בעלה) במקום שיצאה
43 משם, ואין אפשרות לברר האם החמות ילדה אחים נוספים
44 לבעלה, אינה חוששת – אינה צריכה לחשוש שמא ילדה
45 חמותה בן וכיון שהוא אחי בעלה תתחייב ביבום. אבל יצאה
46 מליאה – אם כשהלכה מעם חמותה היתה חמותה מעוברת,
47 חוששת – יש לה לחשוש שמא ילדה חמותה בן, והרי היא
48 חייבת ביבום, ואסורה להינשא. רבי יהושע אומר, אף באופן

התורה שהיא חכמתו של הקדוש-ברוך-הוא, מקומה למעלה, וזה שהתורה ניתנה למטה ונתלבשה בשכל אנושי ובדברים גשמיים, הוא עניין ירידת העליונים לתחתונים.

ממאמר שבת פרשת אמור, ה'תשל"ז

החודש החמישי להריגה, לַתָּנָא קָמָא אִינָה יוֹלְדֶת לְמִקְוָעִין, וכיון שהבנות טינפו בסוף החודש השישי, וחודש אחריו לא קבלו זכר, נמצא שאינן יכולות לשוב וללדת אלא ביום האחרון של השנה, ואילו לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בהמה יוֹלְדֶת לְמִקְוָעִין, ולכן יכולות ללדת כבר 'בתוך שנתה', כלומר במשך החודש השנים עשר ולא דווקא ביום האחרון של השנה. הגמרא מביאה טעם נוסף למחלוקתם: וְאִיכָּעִית אִימָא, דְּבֹלִי עֲלָמָא – בין לתנא קמא ובין לרבי שמעון, בהמה אִינָה יוֹלְדֶת לְמִקְוָעִין, וְהָכָא בְּמִקְצֵת הַיּוֹם בְּבֹלִי קְמִיפְלָגִי – וכאן נחלקו האם מקצת היום האחרון של הטינוף נחשב כיום שלם ויכולה להתעבר בו ביום, וכן האם מקצת היום האחרון של ההריון נחשב כיום שלם ויכולה ללדת בו ביום, לַתָּנָא קָמָא לֹא אֲמַרִּין בְּמִקְצֵת הַיּוֹם בְּבֹלִי, ומעתה, הבנות שטינפו בסוף החודש השישי מקבלות זכר אחר שלושים יום שלמים מעת לעת, ואינן יולדות עד שימלאו להם חמשה חודשי הריון שלמים מעת לעת, ונמצא שיוולדות ביום האחרון של השנה, ואילו לְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֲמַרִּין בְּמִקְצֵת הַיּוֹם בְּבֹלִי, ולפיכך במשך יום השלושים לטינופה כבר מקבלת זכר, ובתחילת היום האחרון של ימי הריונה היא יולדת, ונמצא שאף אם טינפו בסוף החודש השישי, יכולות ללדת 'בתוך השנה', ולא רק ביום האחרון. הגמרא מביאה ביאור נוסף למחלוקתם, ולפי ביאור זה נחלקו בדין מעשר בהמה: וְאִיכָּעִית אִימָא – ואם תרצה תוכל לבאר מחלוקתם כך, דְּבֹלִי עֲלָמָא – בין לתנא קמא ובין לרבי שמעון, אֲמַרִּין בְּמִקְצֵת הַיּוֹם בְּבֹלִי, ומדובר לפי כולם שהנכדות נולדו ביום האחרון של השנה, וְהָכָא בְּמַחוּסָר זְמַן נִכְנָס לְדִיר שמונה ימים נכנסת לדיר להתעשר, אף שעדיין אינה ראויה להקרבה, לדעת תנא קמא מחוסר זמן אינו נכנס לדיר להתעשר, ונמצא שאם טינפו בסוף החודש השישי כיון שיוולדות ביום האחרון בשנה אין בנותיהן מצטרפות להתעשר, ומה שאמר בברייתא ש'כולן נכנסות להתעשר' היינו בשנה מעוברת. ואילו רבי שמעון שאמר שראה גדיה מתעשרת 'בתוך שנתה', סבר שמחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר, ואף שנולדו ביום האחרון בשנה, ניתן לצרפן באותו יום למנין עשרה צאן, ולהתחייב במעשר.

דנה הגמרא: לִימָא קָסֵבֵר מְנַסֶּפֶת אִינָה חוּזְרֶת וְיוֹלְדֶת בְּתוֹךְ שְׁנָתָה – האם נאמר שהתנא של הברייתא סבר שבהמה המטנפת אינה יכולה ללדת במשך שנה אחר הטינוף, והוא הדין שאינה יכולה ללדת שנה לאחר לידה שהרי לידה היא כטינוף. מסיקה הגמרא: אפילו אם תִּמְצָא לִימָא שבהמה המְנַסֶּפֶת חוּזְרֶת וְיוֹלְדֶת בְּתוֹךְ שְׁנָתָה, מכל מקום בהמה היוֹלְדֶת ולד גמור וְרַבִּי אִינָה חוּזְרֶת וְיוֹלְדֶת בְּתוֹךְ שְׁנָתָה, וכיון שכאן מדובר על גדייה שילדה באותה שנה, לכן לא נקט התנא שהיא עצמה חוזרה וילדה בת נוספת באותה שנה. שינוי בברייתא: אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן אֲנִי רֹאִיתִי דְּגִיָּה ב' שעשרה בתוך שנתה. הגמרא מבררת במה חולק רבי שמעון על תנא קמא: מַאי אִיכָּא – מה החילוק שיש בֵּין תָּנָא קָמָא לְרַבִּי שְׁמַעוֹן. משיבה הגמרא: שרבי שמעון ותנא קמא עסקו באופן שהבנות טינפו בסוף החודש השישי ללידתן, ושוב יולדות בתוך שנה זו, ולדעת תנא קמא יכולות ללדת רק ביום האחרון של השנה, ואילו רבי שמעון סבר שיכולות ללדת גם לפני היום האחרון של השנה, ולכן דקדק ואמר ש'עשרה בתוך שנתה', משמע מדוברו שלא המתינו ללדת ביום אחרון לשנת לידתן, אלא ילדו בתוך השנה, ופרט זה נוסף בדבריו על דברי תנא קמא. ומבארת הגמרא את טעם מחלוקתם: אִיכָּא בִּינְיָהוּ דְּזַעֲרִי – יש הבדל בין תנא קמא לרבי שמעון בסברת זעירי, שאמר שבהמה שטינפה אינה מקבלת זכר עד מלאת שלושים יום, תָּנָא קָמָא אֵית לִיה דְּזַעֲרִי – סובר כדעת זעירי, ולכן נקט שבאופן שהבנות טינפו בסוף החודש השישי, אינן יכולות ללדת אלא ביום האחרון של אותה שנה, שהרי אחר הטינוף צריכה להמתין חודש עד שתתעבר ועוד חמשה חדשי עיבור, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן לֵית לִיה דְּזַעֲרִי – אינו סובר כסברת זעירי, ואם כן יתכן שלאחר הטינוף התעברו באמצע החודש השביעי, ונמצא שחמשת חדשי העיבור כלו באמצע החודש השנים עשר, ויכולות להוליד ולהתעשר כמה ימים 'בתוך השנה' ולא דווקא ביום האחרון. הגמרא מביאה טעם נוסף למחלוקתם: וְאִיכָּעִית אִימָא, דְּבֹלִי עֲלָמָא – שלדעת כולם, בין לתנא קמא ובין לרבי שמעון, אֵית לִיה דְּזַעֲרִי – יש להם את סברת זעירי שבהמה שטינפה אינה מקבלת זכר עד מלאת שלושים יום, וְהָכָא בְּיוֹלְדֶת לְמִקְוָעִין קָא מִיפְלָגִי – וכאן נחלקו האם יתכן שבהמה תלד קודם שנשלם

המשך מעמוד רג

מאתים שנה לאחר זה ובודאי היו מסורות, וגם בכתובים, בנוגע פרטי המאורע, וגם נכדי וצאצאי הד' שבויים היו בחיים, וכו'.

ולחזור לתוכן שיחתנו בנוגע להפצת היהדות בפועל, ומעשה הוא העיקר, והביטוי שהזכרנו בשיחתנו בנוגע לעצם, שעצם בלתי משתנה והוא היפך המקרי בל' חוקרי ישראל - תקותי שנמשך במעשה בפועל, ובפרט אשר כ' חונן בהשפעה על חוג מסויים, שחלק חשוב בו הוא מהנוער וצעירים, שכל השפעה טובה עליהם - קובעת צורה ועד לבנין בית בישראל וכו'.

בכבוד ובברכה.

נ. ב. תקותי שגם להבא ישלח לי פרסומי, ותודה מראש.

ולהעיר בנוגע להמחאה ששלח במכתבו, שאף על פי שכשיהודי נותן צדקה על ידי הרי מובן ששש אנוכי להיות שליח על כל ענין של מצוה, ובפרט בענין צדקה שהיא שקולה כנגד כל המצוות, אבל מוכרחני להעיר מיד שבעניני צדקה הדרישה היא להתרים זה שהוא עשיר בזה ביותר, ובהנוגע לכ' הרי איך שיהי' מצבו בנכסי דניידי בודאי שעשיר טפי בערכים רוחניים, ולכן תקותי חזקה שיעניק מנכסים אלו בשטח פעולותיו כאמור לעיל, בתוכן מתאים ובצורה מתאימה, ובדברים היוצאים מן הלב, עצם הלב, שגם הוא אינו משתנה, וכפירוש חכמינו ז"ל על הכתוב אני ישנה ולבי ער, אני ישנה בגלותא ולבי ער להקב"ה לתורתו ולמצותיו.

בבורות. פרק שלישי - הלוקח בהמה דף כא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רז רש"י תוספות

לִימָא קֶסֶבֶר מִטְנַפֵּת ב' בְּתוּךְ שְׁנָתָה — כְּלוּמַר, בְּתוּךְ שְׁנָתָה לִטְנוּפָה. אֲבָל
הָאִי "בְּתוּךְ שְׁנָתָה" דְּלַעֲלֵל גְּבִי פְּלוּגָתָא דְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל וּרְבִי יְהוֹשֻׁעַ, לֹא הוּא
אֵלָּא בְּתוּךְ שְׁנָתָה לְלִידָה שְׁהִיא עֲצָמָה נּוֹלְדָה, כְּדַרְיִישִׁית בְּרִישׁ הִלְכְּתָא. אִיכָא
בִּנְיֵיהוּ הָא דְּזַעֲרִי — וְקַמְיָרִי כְּגוֹן שְׁטִינְפּוֹ הִבְנוֹת בְּיוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל שְׁשֶׁה חֳדָשִׁים
לִלְדָתָהּ, וְלֹא בְּיוֹם תַּחֲלַת חֹדֶשׁ שְׁבִיעִי.

דְּהִשְׁתָּא, כִּי יִהְיֶה שְׁלֹשִׁים שְׁטִינְפּוֹ וְחֻמְשָׁה
חֳדָשִׁים דְּעִיבּוֹר, נִמְצָא דִּילְדוֹ בְּיוֹם אַחֲרוֹן
שֶׁל שְׁנָתָה, וְנִבְנְסוֹת הֵן וּבְנוֹתָן לְדִיר
לְהַתְעִשֵּׁר, דְּבִשְׁנָה אַחַת נּוֹלְדָה. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
לֵית לִיהּ דְּזַעֲרִי — וְלִהְיֶי קֶאֱמָר:
"שְׁעִישְׂרָה בְּתוּךְ שְׁנָתָה, כְּלוּמַר, יוֹם אִו
יוֹמִים אִו עֶשְׂרֵה יָמִים בְּתוּךְ שְׁנָה שְׁנוּלְדוֹ.
שְׁלֵא עֵיבּוֹר לִילַד עַד יוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל שְׁנָתָה,
אִף עַל פִּי שְׁטִינְפּוֹ לְסוֹף שְׁשֶׁה. פִּירוּשׁ אַחֲרָי:
אֲנִי רֵאִיתִי גִרְיָה שְׁעִישְׂרָה בְּתוּךְ שְׁנָתָה —
כְּלוּמַר, בְּתוּךְ אוֹתָהּ שְׁנָה שְׁהִיא עֲצָמָה
נּוֹלְדָה. כִּיצַד? וְלֵאחֲרַי שְׁהִיא לֵה חֹדֶשׁ
נִתְעַבְרָה, וְיִלְדָה לְסוֹף חֻמְשָׁה חֳדָשִׁים
שְׁלֹשֶׁה הִבְנוֹת, וְחֻזְרוּ הִבְנוֹת וְנִתְעַבְרוּ וְסָף
חֹדֶשׁ, וְיִלְדוּ בְּתוּךְ חֻמְשָׁה חֳדָשִׁים — לִיה
שְׁנָה. לִימָא קֶסֶבֶר מִטְנַפֵּת וּב' בְּתוּךְ
שְׁנָתָה — כְּלוּמַר, בְּתוּךְ הַשְּׁנָה שְׁהִיא
עֲצָמָה נּוֹלְדָה. דְּמָה שִׁילְדָה לְסוֹף שְׁשֶׁה הוּא
כְּטִינְפּוֹ, וְלִהְיֶי אִינֵה יוֹלְדָת עוֹד עַד חֹדֶשׁ
אִו עַד חֳדָשִׁים בְּשִׁנָּה שְׁנִיָּה. וְתָנָא קֶאֱמָ

מִיָּירִי כְּגוֹן שְׁעִישְׂרָה בְּתוּךְ שְׁנָתָה שְׁנוּלְדָה, כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, וְלִקְטָן מִפְּרָשׁ בְּמֵאֵי
פְּלִיגִי. בְּתוּךְ שְׁנָתָה" מִפְּרָשִׁים כְּהֹוֹא דְּלַעֲלֵל, גְּבִי פְּלוּגָתָא דְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל
וּרְבִי יְהוֹשֻׁעַ דְּאִמְרִינֵן בְּרִישׁ הִלְכְּתָא: בְּמִטְנַפֵּת וּב' קְמִיפְּלִגִי. תָּנָא קֶאֱמָ אִית
לִיה דְּזַעֲרִי — אִין לָךְ טִינוֹן גְּדוֹל מְלִידָה, וְלִהְיֶי לֹא מִצִּיא הִיא לְמִיְהִיד
וְלִילְדִיהּ בְּתוּךְ שְׁנָתָה עַד לֵאחֲרַי יוֹם אִו יוֹמִים. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן דְּלֹא נִחִית לְהִבִּי,
סָבַר דְּמִשְׁכַּחַת לֵה דְּהוֹרָא וְיִלְדָה בְּתוּךְ שְׁנָתָה, דְּלִית לִיהּ הָא דְּזַעֲרִי. וְהִשְׁתָּא
מִצִּינֵן לְמִימַר דְּתָנָא קֶאֱמָ סָבַר דְּאִפִּילוֹ יוֹלְדָת חֻזְרוֹת וְיִלְדָת בְּתוּךְ שְׁנָתָה. דְּהֵא
"בְּתוּךְ" מִפְּרָשִׁים לְעֵיל בְּרִישׁ פִּירְקִין דְּלֵאָו תוּךְ מִמֶּשׁ דּוֹקָא, אֵלָּא בְּסוֹף יוֹם אִו
יוֹמִים. לִשּׁוֹן זֶה אִינוֹ עֵיקֶר, דְּאִיכָא פִּירְכָא לְמֵאנֵן דִּידִיק בִּיהּ: דְּבִנּוֹת חִיכִי מִשְׁכַּחַת
לְהוֹ דִּילְדוֹ בְּתוּךְ שְׁנָתָה — כְּגוֹן שְׁעִיבְרוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים לִילְדָתָהּ וְיִלְדוּ לֵאחֲרַי חֻמְשָׁה
חֳדָשִׁים בְּיוֹם אַחֲרוֹן, אִי חִבִּי, נִמִּי מִשְׁכַּחַת לֵה דְּהִיְהִידָה וְתִלַּד בְּתוּךְ שְׁנָתָהּ וְשִׁיךְ
לְדָף כִּבּוּ וְהִתְנַיָּא — בְּנִיחּוּתָא. גִּרְיָה שְׁלֵשׁ בְּנוֹת — כְּבִרַס אַחֲרָי, וְכָל בְּנוֹתֶיהָ
יִלְדוּ שְׁלֵשׁ שְׁלֵשׁ. לְהִבִּי נִקֵּט "שְׁלֵשׁ" לִשּׁוֹן נִקְבָּה — דְּאִי הוּא זְכָרִים לֹא הוּא
מִתְעַשֵּׂר, דְּאִיכָא שְׁלֹשֶׁה בְּכוֹרוֹת, וְלֹא אִי פִישִׁי עֶשֶׂר. כּוּלֵּן בְּנִסְתִּים וְשִׁיךְ
לְהַתְעִשֵּׁר יַחַד — דְּכוּלֵּן יוֹכִילֵן לְהִיּוֹת נּוֹלְדִין מֵאִלּוּל בְּאִלּוּל, הַשְּׁלֵשׁ בְּנוֹת וְחֻמְשָׁה
בְּנוֹתֶיהֶן. דְּאִי לֹא הוּא נּוֹלְדִים בְּשִׁנָּה אַחַת — לֹא הוּא מִיעֶשְׂרִי אַחֲדִיד, דְּבִאֲחֻד
בְּאִלּוּל רֵאשׁ הַשְּׁנָה לְמַעֲשֵׁר, וְאִין מִצְטַרְפִּין אוֹתוֹן שְׁנוּלְדוֹ לֵאחֲרַי אִלּוּל, כְּדַמְפְּרָשׁ
בְּפִרְקָ "מַעֲשֵׁר בְּהִמָּה" (בְּכוֹרוֹת נ.ב.). וְהִנֵּךְ יוֹכִילֵן לְהִיּוֹת בְּנוֹת שְׁלֵשׁ בְּשִׁנָּה אַחַת,
כְּגוֹן שְׁנוּלְדוֹ הִבְנוֹת בְּאֲחֻד בְּאִלּוּל וְנִתְעַבְרוּ לְסוֹף שְׁשֶׁה חֳדָשִׁים וְיִלְדוּ קוֹדֵם
אִלּוּל. וְלִמָּה לִי לִמִּיתָנָא שְׁלֵשׁ בְּנוֹת — דִּילְדוֹ כּוֹלְהוֹ הַשְּׁלֵשׁ בְּנוֹת כּו'. לִימָא
קֶסֶבֶר מִטְנַפֵּת אִינֵה חֻזְרוֹת וְיִלְדָת בְּתוּךְ שְׁנָתָה — מִשְׁעַת טִינוֹן עַד סוֹף שְׁנָה.
וְהֵאִי נִמִּי אִינֵה יוֹכִילֵן לִילַד, הוֹאִיל וְיִלְדָה שְׁלֵשׁ בְּנוֹת בְּתַחֲלַת הַשְּׁנָה. וְלִהְיֶי
נִקֵּט מִטְנַפֵּת — דְּסִלְקָא דְּעַתָּר אִמִּינָא דְּמִטְנַפֵּת נִמִּי שְׁהֵא לִילַד כִּיּוֹלְדָת. וְבַעֲי
לְמִפִּישֵׁת נִמִּי מִינָה סִתְמָא אִי תָּנָא קֶאֱמָ אִי כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּפִלִּיג לְעֵיל בְּמִטְנַפֵּת.
וּמִשְׁנִי: אִפִּילוֹ אִם תִּימְצִי לּוֹמַר מִטְנַפֵּת חֻזְרוֹת וְיִלְדָת — שִׁילְדָה וְהֵאִי אִינֵה חֻזְרוֹת.
דְּבִרִי הִכָּל הֵיא. אִיכָא בִּנְיֵיהוּ דְּזַעֲרִי — וְכְּגוֹן שְׁטִינְפּוֹ הִבְנוֹת לְסוֹף שְׁשֶׁה לִילְדָתָהּ,
בְּתַחֲלַת חֹדֶשׁ שְׁבִיעִי. תָּנָא קֶאֱמָ דְּלֹא נִקֵּט לִישְׁנָא דִּיתוּךְ" — אִית לִיהּ דְּזַעֲרִי, דְּתו
לֹא מִקְבִּיל זָכַר עַד רֵאשׁ חֹדֶשׁ שְׁבִיעִי. וְיָמִי עִיבּוֹרֵן חֻמְשָׁה חֳדָשִׁים שְׁלִימִין. אִישְׁתַּחֲבִי
דְּלֹא יִלְדוּ עַד יוֹם אַחֲרַי בְּשִׁנָּה שְׁנִיָּה. וּמִשְׁכַּחַת לֵה אִפִּילוֹ חִבִּי נִבְנְסוֹת יַחַד לְדִיר
אִימָחוֹת וּבְנוֹת חוּץ מִן חוֹקִינָה — כְּגוֹן שְׁהִיתָה שְׁנָה מַעֲבוֹרָתָהּ, דִּיּוֹם אַחֲרַי בְּשִׁנָּה
שְׁנִיָּה שְׁלָחוֹן עֵידִין רֵאשׁ חֹדֶשׁ אֲב. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן דִּקֵּט "תוּךְ שְׁנָתָה" בְּיוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל
שְׁנָה נּוֹלְדוֹ וּמְחוֹסְרִי זְמַן עַד שְׁבַעַת יָמִים. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן סָבַר: מְחוֹסֵר זְמַן הָא עַד
דְּמַתְעַשֵּׂר.

וְהִתְנַיָּא

מִיּוֹת הַלֵּבְנָה, הַמּוֹסַפֵּת — אִינֵה מוֹסַפֵּת עַל יְמֹת חֻמְשָׁה. וְאִחֲרָי כִּךְ אִמְרֵי שֶׁ: וְכָל מִילְתִּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פְּלִיג, דְּאִמַּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹזִי: בְּקִירוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּי, מִמֶּנָּה שׁוֹרִים

קִימָיָה הָא. וְעוֹד, דְּמִשּׁוֹם הֵיא גּוֹפָה, שְׁאֵם נִתִּיר לִשְׁחַטוֹ לְאִוְכֹלִי כִּשְׁהוּא בְּרִיא — יוֹבֵל
לִשְׁחַטוֹ כִּשְׁהוּא חוֹלָה וְקוֹרֵב לְפִידּוֹק שֶׁל מִיתָה, דְּהִשְׁתָּא אִיכָא רִיעוּתָא. וְאִין לְדִקְדֵּק
דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לֹא חִישִׁי לְמַעֲנוֹת, מָהָא דְּחִישִׁי לְמַעֲנוֹת רַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן
בְּפִרְקָ קֶאֱמָ דְּמִכּוֹת (א.ו.), שְׁמָא בְּמִקּוֹם סִיף הוּא נִקֵּב, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל קֶאֱמָר:
אִף הֵן מְרַבִּים שׁוֹפְכֵי דָמִים בִּישְׂרָאֵל. דִּילְמָא
הֵתָם הוּא דְּלֹא חִישִׁי — מִשּׁוֹם דְּחִשְׁבִּין כָּלָא
אִפְשָׁר, שְׁאֵם כֵּן לֹא יִהְיֶה אֲדוֹם לְעוֹלָם, וְאִפִּילוֹ
רַבִּי מֵאִיד מוֹדָה כְּדִקְאֵמַר בְּפִרְקָ קֶאֱמָ דְּחוּלִין
(א.ב.). וְהָא דְּבַעֲי לְמִימַר: לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּחִלַּב
פּוֹטֵר, וְלֹא חִישִׁי לְמַעֲנוֹת — הוּא מִצִּי אִקְשׁוּי
מִהֵיאָד מְדִכּוֹת, דְּחִישִׁי שְׁמָא בְּמִקּוֹם סִיף נִקֵּב
הוּא, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל קֶאֱמַר דְּלֹא חִישִׁי,
אֵלָּא דְּלֹא רִצָּה לְהֵאָרִיךְ, וְעוֹד, אִין רִצָּה
לְרַבִּינֵי תָם לְפָרֵשׁ בְּלָל טַעְמִיּוּהוּ מִשּׁוֹם דְּחִישִׁי
לְמַעֲנוֹת, דְּבִהֵיאָד חִשִּׁיב לֹא אִפְשָׁר בְּפִרְקָ
קֶאֱמָ דְּחוּלִין (א.ב.). אֵלָּא אִמְרִי רַבְנֵן, דְּכִשְׁהִיד
שׁוֹאִלִים לְעִידִים: רֵאיתִים אִם בְּמִקּוֹם סִיף נִקֵּב
הוּא, וְהֵם אִמְרִים: אִין אֲנִי יוֹדְעִים — בְּטָלָה
עֲדוּתָם, אִף עַל פִּי שֶׁ אֵשֶׁם לֹא הִיוּ שׁוֹאֲלִין הָא
נִהְרָא. מִיָּדִי דְּהוּא לֹא אִמְרִי: בְּסִיף הִירְגוּ, וְהָא
אִמְרִי: בְּאִירִין הִירְגוּ, דִּאִין הוּא נִבּוֹן, אִף עַל גִּב
דְּאִי לֹא שִׁילְיִן לְהוֹ הוּא נִהְרָא, וְלֹא חִישִׁינֵן
דִּילְמָא אִי שִׁילְיִן מִיְנִידוֹ הוּא מְחַבְשִׁי אַחֲדִיד,
וּמִיָּהוּ, אִין זֶה קִרְשִׁיא לְחוֹשְׁבוֹ כָּלָא אִפְשָׁר,
דְּאִפְשָׁר, כְּגוֹן שְׁתַּגְלָה קְרוֹם שֶׁל מוֹחַ וְרֵאוּהוּ

עֵידִין שְׁלֵם. וּבְחוּלִין דְּחִשְׁבִּין לִיהּ לֹא אִפְשָׁר — לְפִי שְׁדוּחָה לְהַעֲמִיד בִּלְּהִפְסוֹק, וּמֵאֵן
דְּפִטֵּר סָבַר: שְׁבִקִּיהּ לְקִרָא דְּרוּחָהּ וּמוֹקִים אֲנַפְשִׁיהּ. לִימָא קֶסֶבֶר מִטְנַפֵּת אִינֵה חֻזְרוֹת
וְיִלְדָת תוּךְ שְׁנָתָה — וְכָל שָׁכֵן זֶה שִׁילְדָה וּוְלָדוֹת גְּמוּרִים. וּבְתוּךְ שְׁנָתָה לֹא דּוֹקָא,
אֵלָּא גַם אַחֲרַי שְׁנָתָה מַעֲט, דְּהֵא לֹא אִוְתָהּ שְׁנָה נּוֹלְדָה הַגִּרְיָה, שְׁאֵם כֵּן תַּתְעִשֵּׂר
עַם בְּנוֹתֶיהָ, וְתָנָא קֶאֱמָ לֹא חִשִּׁיב לֵה. אֵלָּא כְּלוּמַר, בֵּת שְׁנָתָה — יוֹם שְׁאֲחַר שְׁנָתָה,
וּפִירִשׁ בְּקוֹנְטֵרַס דְּהוּי כְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, וְעִידָפָא מְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל. וְהוֹדִין עֵמוֹ, דְּהֵא לְרַבִּי
יִשְׁמַעְאֵל חֻזְרוֹת וְיִלְדָת בְּיוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל שְׁנָה שְׁנִיָּה, דְּהֵא אִית לִיהּ מִכָּאֵן וְאִילֵךְ סִפֵּךְ.
וְהִקְשָׁה בְּקוֹנְטֵרַס: כִּיּוֹן אִינֵה נִבְנְסוֹת עֵמָּה, לּוֹקְמָה כְּגוֹן שְׁנוּלְדָה הֵיא בְּנִסִּין וְיִלְדָה לֵה
בְּאִלּוּל, דְּאִפְשָׁר לֵה לְחוֹזֵר לִילַד עַם בְּנוֹתֶיהָ קוֹדֵם אִלּוּל הָבֵא! וְלֹא דִק בְּלִישְׁנִיָּה. דְּהֵא
בְּסִמּוּךְ אִמְרִינֵן דְּתָנָא קֶאֱמָ אִית לִיהּ דְּזַעֲרִי, וְהוּא הוֹדִין שְׁאִין בְּהִמָּה מִתְעַבְרַת אַחֲרַי
שְׁנוּלְדָה בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשִׁים יוֹם. אִם כֵּן צָרִיךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם לְבִד מִחֻמְשָׁה חֳדָשִׁים הַעֲיָבוֹר
וְהוּא לִיהּ לְמִימַר שְׁנוּלְדָה בְּעֶשְׂרִים וְחֻמְשָׁה בְּאֲדִיר. תָּנָא קֶאֱמָ אִית לִיהּ דְּזַעֲרִי — גַּם
כָּאֵן פִּירִשׁ בְּקוֹנְטֵרַס דִּימִי עִיבּוֹרָה חֻמְשָׁה חֳדָשִׁים שְׁלִמִים. מִשְׁעַת שְׁרֹצָה לּוֹמַר — שֶׁל
שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּמוֹ שְׁפִירִשׁ לְעֵיל. וְאִי אִפְשָׁר לּוֹמַר כֵּן כָּלָל, וְלִמָּנִי דְּמוֹקִי פְּלוּגָתִיּוֹת
בְּמִקְצַת חֻמְשָׁה כְּכוּלָּו. דְּצָרִיךְ נִבְנְסוֹת מֵאִחֲדָה כָּלָל שֶׁל שְׁנָה זֶה לְאֲחֻד בְּאִלּוּל שֶׁל
שְׁנָה הָבֵאָה לִשְׁנָתָה הַלֵּבְנָה, דְּאֲחֻד בְּאִלּוּל רֵאשׁ הַשְּׁנָה לְמַעֲשֵׁר בְּהִמָּה, וְלֹא מִשְׁכַּחַת
לֵה בְּשׁוֹם עֲנִין אֵלָּא אִם כֵּן הוּא חֹדֶשׁ הַעֲיָבוֹר כְּפִי חֹדֶשׁ הַלֵּבְנָה. וְהִשְׁתָּא לְחֵנָא קֶאֱמָ
לֹא אִמְרִינֵן מִקְצַת הַיּוֹם כְּכוּלָּו, וְכִשְׁנוּלְדָה בְּאֲחֻד בְּאִלּוּל לֹא קֶבֶלָה זָכַר עַד מְלֵאת
שְׁלֹשִׁים יוֹם שְׁנוּלְדָה. דְּכִיּוֹן דְּאִמַּר זַעֲרִי אִין טִינוֹן פָּחוֹת מִשְׁלֹשִׁים יוֹם — כָּל שָׁכֵן
בְּתָה, וְהִשְׁתָּא שְׁלָמִי אִינֵהוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּיוֹם שֶׁל תִּשְׂרִי, דְּבַעֲנִין שְׁלֹשִׁים יוֹם מַעַת
לַעַת, כִּיּוֹן דִּאִין מִקְצַת הַיּוֹם כְּכוּלָּו, וְאִלּוּל חִסֵּר הוּא. וְכָא בְּיוֹם אִפְשָׁר לְהַתְעַבֵּר, וְחֻמְשָׁה
חֳדָשִׁים שֶׁל עִיבּוֹר שְׁלָמִי יוֹם שְׁנִי שֶׁל אֲדִיר, וְכָא בְּיוֹם יִלְדָה. חָשׁוֹב שְׁלֹשִׁים יוֹם מַעַת
לַעַת לְבִנְיוֹתֶיהָ קוֹדֵם שִׁקְבָלוֹ זָכַר, וְיִכּוֹל בְּיוֹם שְׁלִישִׁי שֶׁל נִסָּן, וְכָא בְּיוֹם נִתְעַבְרָה. וְנִמְצָא
שְׁכָל חֻמְשָׁה חֳדָשִׁים עִיבּוֹרֵן בְּיוֹם שְׁלִישִׁי שֶׁל אִלּוּל, וְכָא בְּיוֹם יִלְדוּ. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן סָבַר
דְּאִמְרִינֵן מִקְצַת הַיּוֹם כְּכוּלָּו, וְכָלִים שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּיוֹם אַחֲרַי שֶׁל תִּשְׂרִי, וְכָא בְּיוֹם נִתְעַבְרָה.
וְנִמְצָא שְׁכָל חֻמְשָׁה חֳדָשִׁים הַעֲיָבוֹר בְּיוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל שַׁבָּת, דְּמִקְצַת הַיּוֹם כְּכוּלָּו, וְכָא
בְּיוֹם יִלְדָה. חָשׁוֹב שְׁלֹשִׁים יוֹם לְבִנּוֹת, וְיִכּוֹל בְּיוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל אֲדִיר שְׁהוּא חִסֵּר, וְכָא בְּיוֹם
נִתְעַבְרָה, וְנִמְצָא שְׁכָלִים בְּעֶשְׂרִים וְתֵשַׁע בָּאֵב חֻמְשָׁה חֳדָשִׁים הַעֲיָבוֹר. וְאִין לְחֵנָהוּ עַל
שְׁפִירִשׁ דְּחֹדֶשִׁי הַעֲיָבוֹר שֶׁל בְּהִמָּה דִּקָּה לְפִי חֹדֶשִׁי הַלֵּבְנָה, דְּחִבִּי נִמִּי אִשְׁכּוּן בִּירּוּשְׁלָמִי
בְּפִרְקָ קֶאֱמָ דְּנִדְנָה, דְּחִמּוּרָה אִף עַל פִּי שְׁאִינָה יוֹלְדָת לְמִקְוִעִין פְּעֻמִּים שְׁנַיִם עֶשֶׂר
חֹדֶשִׁי עִיבּוֹרֵן לְפִי שְׁנַת הַחֻמָּה, פְּעֻמִּים לְפִי שְׁנַת הַלֵּבְנָה. דְּקֶאֱמַר הֵתָם: רַבִּי חִיָּיָה בִּר
אִשִּׁי הוּא יְחִיב קִמְיָה דְּרַבִּי, מְחִיתָה מְבַעִיָּה, אִמַּר לִיהּ: מָה כֵּן? אִמַּר לִיהּ: חֻמְרִיתִי בְּעִיא
מִילָא דְּאִנָּא בְּעִי (מְרַבְּעָנָא) שֶׁל תַּצְטָן. אִמַּר לִיהּ: אִימְרִי עֵלָה עֲלִיהּ זְכָרִי אִמְרִי לִיהּ
בְּיוֹם פֶּלֶן, וְחִשִּׁיב אִמַּר לִיהּ: בְּעִיא דִּיה עַד כְּדוּן, וְתָנִי: כֵּן: שְׁפִיתָה — אִינֵה פְּחוֹתֶיהָ

מִיּוֹת הַלֵּבְנָה, הַמּוֹסַפֵּת — אִינֵה מוֹסַפֵּת עַל יְמֹת חֻמְשָׁה. וְאִחֲרָי כִּךְ אִמְרֵי שֶׁ: וְכָל מִילְתִּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פְּלִיג, דְּאִמַּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹזִי: בְּקִירוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּי, מִמֶּנָּה שׁוֹרִים

והיה ממנו שילדו עכשיו, פירוש: שילדו למקוטעין, ויש מהן שילדו לאחר זמן. ואחר כך אומרים: כאן בבהמה טמאה כאן בבהמה טהורה. כלומר, לא פליגי. ופרקי: הא כתיב "הידעת עת לרת יעלי סלע חולל אילות תשומר ירחים תמלאנה וידעת עת לרתה", ופירוש "תספור ירחים תמלאנה" - דאינה יולדת למקוטעין ומשנה: ויהי טהורה בבהמה טמאה. כלומר, דאינה יולדת למקוטעין.

אבל בהמה טהורה יולדת למקוטעין, ובשעתין פלוגתא בבהמה טהורה. **אף** מחוסר זמן קדוש לפני זמנו - והא דאמר בתמורה פרק אלו קדשים" (ט.ב.) הרי מחוסר זמן דלא חזי, ואמר רבי שמעון: קדוש - היינו במעשר בהמה, כדמוכח הכא, דפליגי רבי שמעון ורבנן. אבל בשאר קדשים מודה אפילו רבי שמעון. **שכן** גואל מום כ' - הא דלא קאמר ממי ואין באים מחוצה לארץ כשאר קדשים -

משום דפלוגתא היא התם בגמרא תמורה (כא.א). **אבילה** - פירש בקונטרס: שנאכלין במזון בלא פדיון. וקצת קשה: הא מכלל "גואל" הוא ונראה לפרש: דמשונה אבילתה משאר פסולי המוקדשין, דאין נשחטין באיטלוזי וגמריהן באיטלוזי ונשחטין בלשחט. ומדאורייתא הוא, כדמשמע בפרק קמא דתמורה (ח.א) ובסוף "חלק" (סנהדרין קי"ב). גבי עיר החדת, דממעט בכור ומעשר מדכתיב "בהמה" - מי שנאכל בתורת בהמתך, יצאו בכור ומעשר שאין נאכלין בתורת בהמתך. דתנן: כל פסולי המוקדשין נמכרין באיטלוזי חוץ מן הבכור ומעשר. **העברה** העברה גמיר - ואף על גבי דאיכא למילף נמי "תחת" "תחת" מקדשים, כדאמר בפרק קמא (י"ב.א) בהמה שיש בה מקצת סימנין, הכא לענין קידוש שייך למילף טפי מהעברה, דמשמע "כל אשר יעבור תחת השבט" לשון קידוש.

אשתבוחי משתבח לה - פירש בקונטרס: שכבר ביכרה, ולא תסתכן בלידה עוד. אבל גוי, אי נמי אמר ליה הכי - אין בדבריו אמת. ויש ללמוד מפירושו, דגוי אפילו מסיח לפי תומו אינו נאמן, דלהשביח מחזו אומר כן. ועוד יש לפרש: ד"אשתבוחי" דהכא היינו שכבר נפטרה מן הבכורה. **רבי** יוחנן אמר חולין דאי - בהלכות גדולות פסק כרבי יוחנן. ובביצה (ד.ב) אמרין: רב ורבי יוחנן - הלכה כרבי יוחנן. ובפרק "מי שהוציאורו" (עירובין מ"ב) אמרין: שמואל ורבי יוחנן - הלכה כרבי יוחנן. **התם** ממוכר הליא מילתא - שיועד המוכר בלוקח שקונה לשחוט, ועובר בלאו ד"ולפני עור" אם אינו מודיעו. דלוקח לא איבעי ליה לאסוקיה לדעתיה שמכר אמה או בנה. **הכא** בלוקח תליא מילתא - שעליו לחקור בבהמתו אם היא חייבת בבכורה.

בהמה נסה ששפעה חררת דם הרי זו תקבר - אף על פי דתנא בפרק "בהמה המקשה" (חולין ע"ג.א), המבכרת שהפילה שליא ישליכנה לכלבים, כדמפרש התם: משום דנסמון מיעטא דנדרמה למחצה דנקבות - הכא שאני, כדמפרש בגמרא: כדי לפרסמה שנפטרה מן הבכורה. ומה שאינו דוחק בגמרא לומר כן אלא משום דרבי חייא, דקאמר: וכי מאחר דאינה מטמאה לא במגע ולא במשא אמאי תקבר? ומשנה: כדי לפרסמה כו' - בלאו הכי צריך היה טעם דפרסום. אלא אדאמר רבי חייא לא ניתא ליה כל כך שתקבר מטעם פרסום, כיון דאפילו יודע שילדה דבר הקדוש לא בעיא קבורה, משום דטבילי.

רבי

דאסורה בהנאה, דשמא ולד זכר היה שנימוק, וקדוש בבכורה ביציאתו. **גמרא** אינה מטמאה במגע ובמשא - כנבילה. השתא סלקא דעתך - משום דלא חיישין שמואל ולד נימוק. אמאי תקבר?

והתניא, רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: מחוסר זמן נכנס לדיר להחששו. והרי הן כבכור, מה בכור - קדוש לפני זמנו וקרב לאחר זמנו, אף מחוסר זמן - קדוש לפני זמנו וקרב לאחר זמנו. ואילו **מפכור, גילוף מקדשים?** - מסתברא, מפכור הוה ליה למילף, שכן: גואל, מום, תמורה, אכילה. - אדרבה, מקדשים הוה ליה למילף, שכן: זכר, קדוש, במתנות, פשוט! **אלא רבי שמעון העברה העברה גמיר.** היכי דמי טינוף? **אמר רבא, דאמר ר' יוחנן דאמר ר' יוחנן:** ושמא לאמר: בעבועי דקמא. וצריך להראותו לחכם. **הכם מנא ידע? אמר רב פפא:** רועה הכם. **אמר רב חסדא, הרי אמרו:** יצירת הולך באשה - ארבעים יום. **בעי רב חסדא:** בבהמה בכמה? **אמר ליה רב פפא לאביו:** לאו היינו דועירי, דאמר ועירי: אין טינוף פחות משלשים יום? - והוא לקבל אימתו. **מצינו לוקח מגוי, לוקח מישאל מאי? אמר רב:** בכור ודאי, דאם איתא דבכרה - אישתבוחי הוה מילתא ליה. **ושמואל אמר:** בכור ספק, סבר לשחוטא קא בעי ליה. **ורבי יוחנן אמר:** חולין ודאין. מאי טעמא? אם איתא דלא בכרה, פיון דאיכא איפסורא - אודועי הוה מודע ליה. **תניא פוותיה דרבי יוחנן דאמר חולין:** אם לא הודיעו - הולך ושחט ואינו נמנע. **לימא תיהי תיובתא דרב ושמא?** - התם - במוכר תליא מילתא, **הכא - בלוקח תליא מילתא.** **משנה רבי אלעזר בן יעקב אומר:** בהמה נסה ששפעה חררת דם - הרי זו תקבר, ופוטרה מן הבכורה. **גמרא** תני רבי חייא: אינה מטמאה לא במגע ולא במשא. **ויאמר דאינה מטמאה לא במגע ולא במשא, אמאי תקבר?**

דעתך אמאי דהכי אמר: דשלשים יום שהוה הולך להבראות, וביום שלשים ואחד נימוק ויוצא. (והכי קאמר ועירי: אין טינוף מעכב בלידה, שאינה מתעברת ולד אחר פחות משלשים יום). לקבל איתמא - משהפילה את עובר ראשון אינה מקבל זכר עד שלשים יום. אבל בימי יצירת הולד לא איירי. **מצינו לוקח מן הגוי** - מה דינו, כדנני מתניתין. **אשתבוחי משתבח ליה** - המוכר אומר: קונה, שכבר ביכרה ואין צריך עוד ליתן ולדה לכהן. **ספק** - והאי דלא אשכחא מוכר בהכי - דסבר: לשחיטא בעי לה. **אם לא הודיעו** - בארבעה פרקים בשנה, מוכר שמכר פרה לשחוט, ובו ביום מכר בנה לאחר לשחוט - צריך להודיעו: אמה מכרתי לשחוט. ואם לא הודיעו - הולך לוקח ושחט לכן, ואינו צריך לחזור ולשאל אם היום נשחטה האם. **התם במוכר תליא רחמנא** - שצריך להודיעו, כדאמרין בשחיטת חולין (ג.ב.). "יום אחד" - יום המיוחד טעון כזו, דהיינו יום ארבעה פרקים בשנה מיוחדין לכך שישעון מוכר להבריו: אמה מכרתי לשחוט. **הכא בלוקח תליא מילתא** - דכתיב (דברים טו): "בבקר ובצאן", דמי שהבהמה שלו עליו להפריש בכורותיו. **משנה** הרי זו תקבר - החררה. דאסורה בהנאה, דשמא ולד זכר היה שנימוק, וקדוש בבכורה ביציאתו. **גמרא** אינה מטמאה במגע ובמשא - כנבילה. השתא סלקא דעתך - משום דלא חיישין שמואל ולד נימוק. אמאי תקבר?

ומשני:

והתניא - בנחותא. והרי הוא - כלומר, ובדבר זה יש לך בכור. מה בכור קדוש לפני זמנו - שהרי קדושתו מרחם. **אף מעשר קדוש לפני זמנו** - דמחוסר זמן נכנס לדיר. לילף מקדשים - משלמים, שאין יכול להקדישן מחוסר זמן. שאין קדושה חלה עליהן, כדאמרין בתורת כהנים: "ומיום השמיני והלילה ירצה לקרבן אשה לה" - אין לי אלא אשה, מנין אף להקדישן תלמוד לומר: "לקרבן". **שכן גואל מום תמורה אבילה** - בכור ומעשר אין נפדין, דבבכור נאמר (במדבר יח): "לא תפדה" ובמעשר (ויקרא כו): "לא יגאל", אבל קדשים נפדין במזון. וקדושין במזון קדושה גמורה, מה שאין כן בקדשים, כדאמרין בפרקין דלעיל (יד.ב). כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדישן כו' חוץ מבכור ומעשר. ובכור ומעשר אין תמורתן קריבה, דכתיב: "לא תפדה קדש הם את דמם תורוק" וגו', ואמרין: זון קריבין ואין תמורתן קריבה, במסכת תמורה בפרק "אלו קדשים" (כא.א). אבל שאר קדשים תמורתן קריבה, כדאמרין בפרקין דלעיל (יד.ב). רק "רק" - אלו התמורות. **אבילה** - בכור ומעשר נאכלין במזון, זה לישראל וזה לכהן, אבל קדשים שנפל בהן מום - נפדין. פשוט זכר קדוש במתנות - מעשר וקדשים נוהגין בפשוט, ואינם צריכין להיות זכרים, וצריכין להקדישם בידיהם, ואינם ממתנות כהונה, ומעשר ושלמים נאכלין לבעלות, כדמפרש בפרק "מעשר בהמה" (בכורות נ"א, נ"א). דמעשר הוי שלמים. אבל בכור לאו פשוט הוא, ואינו נוהג אלא בזכרים, ואין צריך להקדישו, דמרחם קדוש, וממתנות כהונה הוא. **העברה העברה** - "העברת כל פטר רחם חזורים", "כל אשר יעבור תחת השבט". **אצי חיותא** - נעצר רחמיה ונימוק העובר. **בעבועי דמא** - פולטת אבעבועות של דם. להראותו לחכם - לידע אם עובר היה ותיפטר מן הבכורה. **ארבעים יום** - דהמפלת יום ארבעים צריכה לישיב ימי טומאה וטהור. בציר מהכא - מיה בעלמא הוא. **בבהמה בכמה** - שרתה משקבל זכר עד הטינוף, דנימא: ולד הוא ומיפסח מן הבכורה? **לאו היינו דועירי** - דסלקא דעתך אמאי דהכי אמר: דשלשים יום שהוה הולך להבראות, וביום שלשים ואחד נימוק ויוצא. (והכי קאמר ועירי: אין טינוף מעכב בלידה, שאינה מתעברת ולד אחר פחות משלשים יום). לקבל איתמא - משהפילה את עובר ראשון אינה מקבל זכר עד שלשים יום. אבל בימי יצירת הולד לא איירי. **מצינו לוקח מן הגוי** - מה דינו, כדנני מתניתין. **אשתבוחי משתבח ליה** - המוכר אומר: קונה, שכבר ביכרה ואין צריך עוד ליתן ולדה לכהן. **ספק** - והאי דלא אשכחא מוכר בהכי - דסבר: לשחיטא בעי לה. **אם לא הודיעו** - בארבעה פרקים בשנה, מוכר שמכר פרה לשחוט, ובו ביום מכר בנה לאחר לשחוט - צריך להודיעו: אמה מכרתי לשחוט. ואם לא הודיעו - הולך לוקח ושחט לכן, ואינו צריך לחזור ולשאל אם היום נשחטה האם. **התם במוכר תליא רחמנא** - שצריך להודיעו, כדאמרין בשחיטת חולין (ג.ב.). "יום אחד" - יום המיוחד טעון כזו, דהיינו יום ארבעה פרקים בשנה מיוחדין לכך שישעון מוכר להבריו: אמה מכרתי לשחוט. **הכא בלוקח תליא מילתא** - דכתיב (דברים טו): "בבקר ובצאן", דמי שהבהמה שלו עליו להפריש בכורותיו. **משנה** הרי זו תקבר - החררה. דאסורה בהנאה, דשמא ולד זכר היה שנימוק, וקדוש בבכורה ביציאתו. **גמרא** אינה מטמאה במגע ובמשא - כנבילה. השתא סלקא דעתך - משום דלא חיישין שמואל ולד נימוק. אמאי תקבר?

הגמרא מביאה ראייה שלדעת רבי שמעון מחוסר זמן נכנס לדיר
להתעשר: וְהֵתֵינָא – וכן שנינו בברייתא, רַבִּי שְׁמֵעוֹן בֶּן יְהוֹנָה
אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמֵעוֹן, מְחֻסֵּר זְמַן נִכְנָס לְדִיר לְהִתְעַשֵּׁר,
וּבְדִין זֶה הָרִי הוּא כְּבֹדוֹ, מָה כְּבֹדוֹ קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמָנוֹ – כִּשּׁם
שֶׁבְכּוֹר חָלָה עָלָיו קְדוּשַׁת כְּבוֹד מִיד עִם יִצְיָאָתוֹ מֵרַחֵם אִמּוֹ, אִף
שְׂאִינוֹ רָאוּי לְהִקְרֵבָה עַד שִׁיחִיה בֶּן שְׁמוֹנָה יָמִים, וְקָרַב לְאַחֵר
זְמָנוֹ – וְהִקְרַבְתּוּ הִיא רַק לְאַחַר זְמַן בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי, אִף בְּדִין
מֵעֶשֶׂר בַּהֲמָה, מְחֻסֵּר זְמַן, קָדוֹשׁ לִפְנֵי זְמָנוֹ וְקָרַב לְאַחֵר זְמָנוֹ.
דְּהֵינּוּ שֶׁנִּכְנָס לְדִיר לְהִתְעַשֵּׁר אִף שֶׁהוּא מְחֻסֵּר זְמַן לִעֲנֹן
הִקְרַבְתּוּ.
הַגְמָרָא מְבַאֵר מְדוּעַ לְמַד רַבִּי שְׁמֵעוֹן, מֵעֶשֶׂר בַּהֲמָה מִבְּכּוֹר וְלֹא
מִשָּׂאֵר קֳדָשִׁים. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְאִדְּלִילָא מִבְּכּוֹר – עַד שְׂרָבִי
שֶׁמֶעוֹן לֹמַד אֶת דִּין מֵעֶשֶׂר בַּהֲמָה מִבְּכּוֹר שֶׁקְדוּשָׁתוֹ חָלָה אֲפִילוֹ
עַל מְחֻסֵּר זְמַן, נִיֻּלָּא – שִׁילְמַד מִקְדָּשִׁים, דְּהֵינּוּ מִשְׁלָמִים, שְׂאִין
קְדוּשָׁה חָלָה עֲלֵיהֶם עַד שִׁיחִיו בְּנֵי שְׁמוֹנָה יָמִים. וּמִמִּילָא יִסְבּוֹר
שְׂאִין מְחֻסֵּר זְמַן מֵתַעֲשֵׁר.
מִתַּרְצָת הַגְמָרָא: מִסְתַּבְּרָא מִבְּכּוֹר הָיָה לְמִילָא – מִסְתַּבֵּר
יִוֵּתֵר שִׁישׁ לְלַמּוֹד אֶת דִּין מֵעֶשֶׂר בַּהֲמָה מִדִּין כְּבוֹר, שְׂכָן הֵם שׁוֹיִם
בִּארְבַּעַה דִּינִים, א. גּוֹאֵל, דְּהֵינּוּ, שֶׁבְכּוֹר וּמֵעֶשֶׂר בַּהֲמָה אֵינִם
נִפְדִּים לְהוֹרִיצָאן לְחֻלִּין, וְאִילוּ שָׂאֵר קֳדָשִׁים אִם נָפַל בָּהֶם מוֹם
נִפְדִּים. ב. מוֹם, דְּהֵינּוּ, שֶׁבְכּוֹר וּמֵעֶשֶׂר בַּהֲמָה קְדוּשַׁת הַגּוֹף חָלָה
עֲלֵיהֶם אִף אִם הָיוּ בְּעָלֵי מוֹם קֳדָם שֶׁהִקְדִּישׁוּם, וְאִילוּ הַמִּקְדָּשׁ
בְּעַל מוֹם לְשָׂאֵר קֳדָשִׁים לֹא חָלָה עֲלֵיהֶם קְדוּשַׁת הַגּוֹף אֲלֹא
קְדוּשַׁת דְּמִים בַּלְבַּד. ג. הַמְּנִירָתָא, דְּהֵינּוּ שֶׁהִמְמִיר כְּבוֹר וּמֵעֶשֶׂר
בַּהֲמָה בַּהֲמָה אַחֲרָתָא, אִף שֶׁחָלָה קְדוּשָׁה עַל הַתְּמוּרָה, מִכָּל
מְקוֹם אֵין תְּמוּרָתָן קְרִיבָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְאִילוּ שָׂאֵר קֳדָשִׁים תְּמוּרָתָן
קְרִיבָה כְּמוֹתָן. ד. אִכְלִילָא, דְּהֵינּוּ שֶׁבְכּוֹר וּמֵעֶשֶׂר בַּהֲמָה שֶׁנָּפַל
בָּהֶם מוֹם, נֹאכְלִין, הַבְּכּוֹר לִכְהֵן, וְהַמֵּעֶשֶׂר לְבַעֲלִים, וְאִילוּ שָׂאֵר
קֳדָשִׁים שֶׁנָּפַל בָּהֶם מוֹם אֵינֶן נֹאכְלִין עַד שִׁיפְדוּ.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אֲדָרְבָּה – יֵשׁ לֹמֵר הַהִיפֵךְ, דְּמִקְדָּשִׁים הָיָה לִיה
לְמִילָא – שֶׁהִיָּה לְרַבִּי שֶׁמֶעוֹן לְלַמּוֹד מֵעֶשֶׂר בַּהֲמָה מִשָּׂאֵר
קֳדָשִׁים, שְׂכָן מֵעֶשֶׂר בַּהֲמָה שׁוּוֹה לְשָׂאֵר קֳדָשִׁים כְּמִהָ דִּינִים, א.
זָכַר, דְּהֵינּוּ שֶׁמֶעֶשֶׂר בַּהֲמָה חַל בֵּין עַל זָכַר וּבֵין עַל נִקְבָּה, וְכֵן
דִּינָם שֶׁל רֹב הַקֳדָשִׁים, וְאִילוּ קְדוּשַׁת כְּבוֹרָה אֵינָה חָלָה אֲלֹא עַל
זָכַר. ב. קָדוֹשׁ, דְּהֵינּוּ שֶׁמֶעֶשֶׂר בַּהֲמָה אֵינוֹ קָדוֹשׁ מֵאִלּוּ, עַד
שִׁיִּקְדִּישׁוּהוּ בְּעָלָיו [עַל יְדֵי הַעֲבֵרָה תַּחַת הַשֶּׁבֶט], וְכֵן שָׂאֵר
הַקֳדָשִׁים, וְאִילוּ כְּבוֹר קָדוֹשׁ מֵאִלּוּ כְּשִׁיּוּצָא מֵרַחֵם אִמּוֹ. ג.
בְּמִתְנָה, דְּהֵינּוּ שֶׁבְכּוֹר הוּא אֶחָד מִמִּתְנֹת כְּהוֹנָה, וְאִילוּ מֵעֶשֶׂר
בַּהֲמָה וְשָׂאֵר הַקֳדָשִׁים, אֵינֶם מִתְנֹת לִכְהֵן אֲלֹא קְרִבּוֹת לְמִזְבֵּחַ.
ד. פְּשׁוּטָא, דְּהֵינּוּ שֶׁמֶעֶשֶׂר בַּהֲמָה חַל עַל כָּל בַּהֲמָה אִף שְׂאִינָה
בְּכוֹרָה, וְכֵן שָׂאֵר הַקֳדָשִׁים, וְאִילוּ בְּכוֹרָה חָלָה רַק עַל הוֹלֵד
הַבְּכוֹר.
מִסִּיקָה הַגְמָרָא: אֵלָּא רַבִּי שְׁמֵעוֹן 'הַעֲבֵרָה' 'הַעֲבֵרָה' זָמִיר –
לְמַד מֵעֶשֶׂר בַּהֲמָה מִבְּכּוֹר בְּגִזְרָה שׁוּה, שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם נִאֲמָרָה לְשׁוֹן
הַעֲבֵרָה.
שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: סִימֵן הוֹלֵד בַּהֲמָה דָּקָה, טִינוּף. שׁוֹאֵלָת הַגְמָרָא:
הִיכִי דָּמִי – מִהָ נִחְשָׁב 'טִינוּף'. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: אִמֵּר רַבָּא,
דְּרַבִּי אֶמְרִי רַעֲוִתָא דְּצִלָּתָא – טִינוּף כּוֹזֵה שְׂרוּעֵי הַבְּהֵמוֹת שֶׁל הָעִיר
צִלָּתָא אוֹמְרִים עָלָיו 'אֶצֶר חֵייתָא' – הָרַחֵם נִעְצֵר וְהַעֲוֵבֵר
שִׁבְתּוֹכוֹ נִימּוֹק. וְשִׁמְוָאל אִמֵּר, טִינוּף הִנְרָאָה כְּמוֹ בְּעֵבּוּעֵי דְּרַבָּא
– אֲבַעְבוּעוֹת דֶּם שֶׁהַבְּהֵמָה פּוֹלֶטֶת מֵרַחֲמָה. וְצִרִיף לְהִרְאִיתוֹ
אֶת הַטִּינוּף לְחֻכָּם, שִׁיקְבַּע הָאֵם אֵכָן יֵשׁ בּוּ מִיחִיו שֶׁל וֹלֵד, הַפּוֹטֵר
אֶת הוֹלֵד הָבָא אַחֲרָיו מִבְּכוֹרָה.
תְּמַהָה הַגְמָרָא: חֲתִיךְ מִנָּא יָדַע – תְּלִמִיד חֹכֵם מִנֵּין יִכּוֹל לְדַעַת
וְלַחֲמֵר אִיזֵה טִינוּף נִחְשָׁב כְּסִימֵן וֹלֵד. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: אִמֵּר רַב
פַּפְא, 'חֹכֵם' שֶׁאִמְרוּ לְהִרְאֹת לּוֹ, הֵינּוּ רוֹעֵה חֻכָּם – רוֹעֵה בָקִי,

שִׁוְדַע לְהַבְחִין בְּאִיזָה טִינוּף יֵשׁ וֹלֵד.
הַגְמָרָא מְבַרֵּר בְּאִיזָה שֶׁלֹּב נִחְשָׁב הַעֲוֵבֵר לְוֹלֵד: אִמֵּר רַב הִסְדָּא,
הָרִי אִמְרוּ חֲכָמִים שֶׁזֶמֶן הַנִּדְרָשׁ לְיִצְרִית הַזֶּלֶד בְּאִשָּׁה –
מִתְחִילַת הַהִרְיוֹן עַד שֶׁנִּחְשָׁב כְּוֹלֵד, הוּא אֲרִבְעֵים יוֹם, וְרַק אִם
הִפִּילָה אַחֵר זְמַן זֶה, הִיא טְמֵאָה לִידָה, וְהוֹלֵד הָבָא אַחֲרָיו פּוֹטֵר
מִבְּכוֹרָה, אֲבָל קוֹדֵם לָכֵן הוּא נִחְשָׁב כְּמִים בַּלְבַּד. בְּעֵי –[שָׂאֵל]
רַב הִסְדָּא, יִצְרִית הוֹלֵד בְּבִהֲמָה בְּכָמָה – כְּמָה זְמַן לְאַחַר תְּחִילַת
הַהִרְיוֹן נִחְשָׁב הַעֲוֵבֵר שֶׁל הַבְּהֵמָה כּוֹלֵד, שֶׁאִם הִפִּילָתוֹ אִמּוֹ פּוֹטֵר
אֶת הָבָא אַחֲרָיו מִבְּכוֹרָה.
רַב פַּפָּא מְנַסֵּה לְפִשּׁוֹת אֶת הַסֵּפֶק: אִמֵּר לִיה רַב פַּפָּא לְאַבְי, וְכִי
לֹא הֵינּוּ דְּזַעֲרִי – הָאֵם לֹא עַל נִידוֹן זֶה נִסּוּבּוֹ דְּבְרֵי זַעֲרִי,
דְּאִמֵּר זַעֲרִי אֵין טִינוּף פְּחוֹת מִשְׁלָשִׁים יוֹם, וְהִבֵּין רַב פַּפָּא
שְׁכוּנַת זַעֲרִי לֹמֵר, שֶׁאִם טִינוּפָה קוֹדֵם שֶׁעֲבָרוּ שְׁלוּשִׁים יוֹם מֵעַתָּה
שָׂבָא עָלֶיהָ זָכַר, אֵינוֹ נִחְשָׁב טִינוּף הַפּוֹטֵר מִבְּכוֹרָה, כִּיּוֹן שְׂאִין
נוֹצֵר בְּמַעֲיָה וֹלֵד עַד שִׁיעֲבָרוּ שְׁלוּשִׁים יוֹם.
דּוּחָה אֲבִי: הַהוּא לְקַבֵּל אִתְּרָם – דְּבְרֵי זַעֲרִי נִאֲמָרוּ לְעֲנֹן
קִבְלַת זָכַר לְאַחַר הַטִּינוּף, שֶׁעַד שֶׁעֲבָרִים שְׁלוּשִׁים יוֹם מִטִּינוּפָה
אֵין הַבְּהֵמָה מִקְבֵּלַת זָכַר, אֲבָל אֵין מְדַבְּרִיו רָאִיָה כְּמָה זְמַן
מִתְחִילַת הָעִיבוֹר נִוצֵר וֹלֵד.
מִשְׁנֵיתֵינוּ (לַעֲלִי יוֹ) עֲסָקָה בְּלוֹקָה בַּהֲמָה מִן הַעֲוֵבֵר כּוֹכְבִּים וְאֵינוֹ
יֹדַע מִהָ בְּכֵרָה, מִהָ דִּין הוֹלֵד שֶׁנּוֹלֵד אֲצֵל הָיִשְׂרָאֵל. עֵתָה דְּנָה
הַגְמָרָא מִהָ הָדִין בְּלוֹקָה מִשְׂרָאֵל, וְאֵינוֹ יוֹדַע אִם בִּיכְרָה אֲצֵל
הַמוֹכֵר. אוֹמֵרֶת הַגְמָרָא: מִצִּינוֹ מִהָ דִּינוֹ שֶׁל הַלּוֹקֵחַ מְעוֹבֵר
בְּזָכְכִּים. מְבַרֵּרֶת הַגְמָרָא: לּוֹקֵחַ מִיִּשְׂרָאֵל, וְאֵינוֹ יוֹדַע אִם בְּכֵרָה,
מִאֵי – מִהָ דִּין וֹלֵדָה הָרָאשׁוֹן שֶׁנּוֹלֵד אֲצֵל הָיִשְׂרָאֵל.
מְבִיָּאָה הַגְמָרָא מַחְלוקָת אֲמוּרָאִים בְּדִין זֶה: אִמֵּר רַב, וֹלֵדָה
הָרָאשׁוֹן הוּא כְּבוֹר וְדָא, וְהִטְעַם לָכֵךְ, כִּיּוֹן דָּאֵם אִתָּא דְּבִכְרָה
– אִם אֲכַן כְּבֵר יִלְדָה בֵּיד הַמוֹכֵר, אִשְׁתַּבְּחוּיָה הָיָה מִיִּשְׁתַּבַּח לִיה
– הִיָּה הַמוֹכֵר אוֹמֵר לְקוֹנָה שְׂכָדָא לּוֹ לְקוֹנָתָה כִּיּוֹן שֶׁכְּבֵר יִלְדָה,
שֶׁבֶכֶךְ הוּא מְשִׁבִּיחַ אֶת מִקְחּוֹ, שֶׁהָרִי בַּהֲמָה מִסְתַּכְנַת בְּלִידָתָהּ
הָרָאשׁוֹנָה, וְכָל אָדָם מְעִרִף לְקוֹנָתָה בַּהֲמָה שֶׁכְּבֵר יִלְדָה, וְכִיּוֹן
שֶׁלֹּא אִמְרוּ לוֹ הַמוֹכֵר פֶּרֶט זֶה, מוֹכֵחַ שֶׁלֹּא יִלְדָה קוֹדֵם שֶׁקִּנְיָה.
וְשִׁמְוָאל אִמֵּר, הוֹלֵד הָרָאשׁוֹן הוּא כְּבוֹר סָפֵק. וְאֵין רָאִיָה מִכָּךְ
שֶׁהַמוֹכֵר לֹא הִשְׁתַּבַּח לֹמֵר שִׁילְדָה, שֶׁהָרִי יִתְכֵן שֶׁשְׂתַּק מִשּׁוּם
שֶׁכְּבֵר הַמוֹכֵר, שֶׁהִקוֹנָה לְשִׁתְּיָה קָא בְּעֵי לִיה – צִרִיף אֶת
הַבְּהֵמָה לְצוֹרֵךְ אֲכִילַת בִּשְׂרָה, וְלֹא כְּדִי לְלַדַּת וְלָדוֹת, וְלְצוֹרֵךְ
הַשְׁחִיטָה אֵין שִׁבַּח בַּהֲמָה שֶׁכְּבֵר יִלְדָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אִמֵּר, הוֹלֵד
הָרָאשׁוֹן הוּא חוֹלִין וְדָאֵין. מִאֵי טַעְמָא – וּמַדּוּ הִטְעַם לָכֵךְ,
מִשּׁוּם דָּאֵם אִתָּא דְּלֹא בְּכֵרָה – אִם אֲכַן עֵדִין לֹא יִלְדָה אֶת
וֹלֵדָה הָרָאשׁוֹן אֲצֵל הַמוֹכֵר, כִּיּוֹן דְּאִיכָא אִיסוּרָא אִידוּעֵי הָיָה
מוֹדַע לִיה – כִּיּוֹן שִׁישׁ בַּהֲמָה זֶה אִיסוּר בְּכוֹרָה, בּוֹדָאֵי הִיָּה
הַמוֹכֵר חוֹשֵׁשׁ לְהַכְשִׁיל אֶת הַקוֹנָה בְּאִיסוּר, וְהִיָּה מוֹדִיעַ לוֹ
שֶׁעֵדִיין לֹא יִלְדָה, וְיֵשׁ לְנַהוּג דִּינִי כְּבוֹר בּוֹלֵד שִׁיוּלֵד, וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא
הוֹדִיעַ לוֹ, בַּהֲכֵרַח שְׂאִינוֹ כְּבוֹר.
אוֹמֵרֶת הַגְמָרָא: תֵּנִיא בְּנוֹתִיה דְּרַבִּי יוֹחָנָן – שְׁנִינוּ בְּרִייתָא
הַמְּסִיעֶת לְדְּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן דְּרַבִּי אֶמְרִי חוֹלִין. שֶׁכֶךְ שְׁנִינוּ לִגְבִי אִיסוּר
'אֲתוּ וְאֵת בְּנֵי לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד' (ויקרא כב כח), שֶׁבִּארְבַּעַה
זְמָנִים בְּשָׁנָה, הַמוֹכֵר בַּהֲמָה וּבְנָה בְּאוֹתוֹ יוֹם, חִיִּיב לְהוֹדִיעַ לְלוֹקֵחַ
שֶׁמִּכֵּר הַיּוֹם אֶת אִמָּה אוֹ אֶת בְּנָה לְשִׁחִטָּה, וְשִׁמָּא נִשְׁחָטוּ וְעַתָּה
אִסוּר לְשַׁחֵט בַּהֲמָה זֶה, וְאוֹמֵרֶת הַבְּרִייתָא (חוֹלִין פב), אִם לֹא
הוֹדִיעִי – אִם לֹא הוֹדִיעַ הַמוֹכֵר לְלוֹקֵחַ שֶׁמִּכֵּר הַיּוֹם אֶת אִמָּה אוֹ
אֶת בְּנָה שֶׁל בַּהֲמָה זֶה לְשִׁחִטָּה, הוֹלֵךְ הַלוֹקֵחַ וְשׁוֹחֵט, וְאֵינוֹ
נִמְנָע – אֵינוֹ צִרִיף לְהַמְנִיעַ מִלְּשׁוּחָטָה וּלְחַזּוֹר וּלְבַרֵּר אֲצֵל הַמוֹכֵר
הָאֵם מִכֵּר הַיּוֹם אֶת אִמָּה אוֹ בְּנָה. וּמִכָּאֵן מִשְׁמַע דְּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן,
שֶׁאִם הִיָּה אִיסוּר עַל הַקוֹנָה, בּוֹדָאֵי הִיָּה הַמוֹכֵר מוֹדִיעַ עַל כֶּךָ,
וּמִכָּךְ שֶׁלֹּא הוֹדִיעֵנו מוֹכֵחַ שְׁבוֹדָאֵי אֵין אֵין חֲשַׁשׁ אִיסוּר.

בשיעור 'פיקה' שְׁמַעְתִּי, אַחַת כֶּשֶׁל שְׁתִּי, וְאַחַת כֶּשֶׁל עֶרֶב, 60
 וְאַחַת כֶּשֶׁל פִּיקָה גְדוֹלָה שֶׁל סָקָאִין – שְׂקִים הַעֲשׂוּיִים מִחוּטִים 61
 עֲבִים, וְאֵין לִי לְפָרֶשׁ. 62
 כִּי אֲתָא רַבִּין מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל פִּירְשָׁה מִשְׁמַיָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁל 63
 אִשָּׁה כֶּשֶׁל שְׁתִּי – שִׁיעוּר 'שְׁתִּי', נֹאמַר לַעֲנִין אִשָּׁה שְׁמַת עוֹבֵרָה 64
 בַּמַּעֲיָה, שֶׁאִם רָאִישׁוֹ שֶׁל הַנֶּפֶל גְּדוֹל כַּפִּיקָה שֶׁל שְׁתִּי, נִטְמָא הַבֵּית 65
 מִשְׁעַת פְּתִיחַת קִבְר הָרַחֵם. שֶׁל כַּהֲנָה כֶּשֶׁל עֶרֶב – שִׁיעוּר 'עֶרֶב' 66
 נֹאמַר לַעֲנִין בַּהֲמָה שְׁמַת עוֹבֵר בַּמַּעֲיָה וּנְפֹתָה הַקֶּבֶר, שֶׁאִם רָאִישׁ 67
 הָעוֹבֵר גְּדוֹל כַּפִּיקָה שֶׁל עֶרֶב, נִטְמָא הַגּוֹדֵל בּוֹ כְּמוֹ נוֹגַע בַּבִּילָה, 68
 לִפִּי שְׁנַחֲשֵׁב כְּנוֹלָד, אֲבָל אִם אֵין לוֹ גּוֹדֵל זֶה, אֵינוֹ נֶחֱשֵׁב כְּנוֹלָד, 69
 וְאֵינוֹ נִטְמָא לִפִּי שְׁחִיָּה טוֹמְאָה בַּלּוּעָה. שִׁיעוּר פִּיקָה גְדוֹלָה שֶׁל 70
 סָקָאִין, כִּדְתַנִּינָא – נֹאמַר לַעֲנִין מִזֶּה שְׁשִׁנְיָו בְּתוֹסַפְתָּא (כֻּלִּים בִּמ"פ) 71
 הָיָא, גֹּשׁ עֶפֶר הָבָא מִכֵּית הַפָּרֶס – שְׂדֵה שִׁישׁ בַּה סֶפֶק טוֹמְאָת 72
 מֵת, [וְ]כֵן גֹּשׁ עֶפֶר הָבָא מֵאֶרֶץ הָעַמִּים – מִחוּץ לָאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, 73
 וְכֵל עֶפֶר חוּצָה לָאֶרֶץ, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק בּוֹ אוֹלִי בֹא הוּא מִמָּקוֹם 74
 שְׁהִיָּה בּוֹ קֶבֶר, שִׁיעוּרוֹ הַנֶּצֶרֶךְ לְגוֹשׁ כִּדִּי שִׁיטְמָא בִּאֵהֶל, 75
 וּשְׁיִשְׂרָפוּ תְרוּמָה וְקֹדֶשִׁים שְׁנִטְמָאוּ מִחֲמַתּוֹ, הוּא כַּפִּיקָה 76
 וְכַפְקַעַת) גְּדוֹלָה שֶׁל סָקָאִין – שְׂקִים, שְׁחוּטִיהֶם עֲבִים, שְׁגוֹדֵל 77
 פִּיקָה זֹאת הוּא כְּחֹתֶם הַמְּרֻצָּפוֹן – כְּגוֹדֵל הַחוּתוֹמוֹת שְׁעוּשִׁים 78
 עַל הַשְּׂקִים הַגְּדוֹלִים הַשְּׂקִים מִגְּמִי כִּשְׁסוּרִשׁ אֹתָם, שִׁיעוּר 79
 דּוּמָה לִזֶּה בְּגוֹדֵלוֹ, יִשְׁנֵנוּ גַם בְּצֵד הַעֲלִיּוֹן שֶׁל מְנוּפֶת הַחֲבִית 80
 הַלְחָמִית – הַכִּסְיוֹתִים שֶׁמִּכְסִּים בָּהֶם חֲבִית שֶׁל חֹרֶס הַעֲשׂוּיִים 81
 בְּבֵית לָחֶם, שְׁמַלְמֶטָה רַחֲבִים הֵם כִּדִּי שִׁיכְסוּ אֶת כָּל הַחֲבִית, 82
 וּמִלְמַעְלָה הוֹלְכִים וּמִתְקַצְרִים עַד רוּחֹב שֶׁל בֵּית יָד, כִּדִּי שִׁיכְסוּ 83
 לֵאחֹז אֹתָם, וְהִצֵּד הַקֶּצֶר, נִקְרָא הִצֵּד הָעֲלִיּוֹן, וְאִם אֵין לְגוֹשׁ 84
 שִׁיעוּר זֶה, אֵינוֹ נִטְמָא. 85
 הַגְּמָרָא דְנָה בִּאֲוֹפֵן טְהֵרַת צִיר שֶׁל דְּגִים הַנִּיקָה מֵעַם הָאֶרֶץ: אֲמַר 86
 רִישׁ לְקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹדָה נִשְׂאָה, הַלֹּקֶחַ צִיר – מוֹחֵל הַיּוֹצֵא 87
 מִן הָדָג כִּשְׁמוּלָחִים אֹתוֹ, וּמַעֲרִיבִים אֹתוֹ עִם מִיָּם, מֵעַם הָאֶרֶץ, 88
 שְׁהוּא טִמָּא מִדְּרַבָּנָן, וְיֵשׁ לְחוּשׁ שְׁנֵגַע הָעַם הָאֶרֶץ בְּצִיר וְטִימָאוּ, 89
 וְאִמְנָם הַצִּיר אֵינוֹ מִקְבֵּל טוֹמְאָה שֶׁכֵּן הוּא יִזְעָה בַּעֲלֵמָא, כְּלוּמֹר, 90
 אוֹכֵל גְּרוֹעַ, אֶךְ הַמִּים הַמַּעֲוֵרִים בּוֹ מִקְבֵּלִים טוֹמְאָה, לִפְיָךְ 91
 מִשְׁקִין פְּתִימִים – מִתְּחַבֵּר אֶת הַצִּיר לְמִי מְקוֹה, וּבִכְךָ מְחֹרֵךְ מִמָּה 92
 נִפְשָׁךְ, שֶׁכֵּן אִי מִיָּא רֹבָא גִּינְהוּ – אִם הַמִּים הַמַּעֲוֵרִים בְּצִיר 93
 מְרֻבִּים מִהַצִּיר וְנִתְבַּטֵּל הַצִּיר בָּהֶם וּמִקְבֵּל טוֹמְאָה כְּמוֹתָם, כִּיּוֹן 94
 דְּעֵבִיד לְהוֹי הַשְּׂקָה, מְהֵרִי לְהוֹ – נִטְהַרוּ הַצִּיר וְהַמִּים הַמַּעֲוֵרִים 95
 בּוֹ, וְאִי רֹבָא צִיר גִּינְהוּ – וְאִם הָרֹב הוּא הַצִּיר, שְׁאֵין 'הַשְּׂקָה' 96
 מוֹעִילָה לוֹ, מִכָּל מָקוֹם טְהוֹר מִשּׁוּם שֶׁהַצִּיר עֲצוּם לֹא כֵּר כְּבֹדִלִי 97
 מִזְּמָנָהּ הוּא, שֶׁכֵּן אֵינוֹ אֵלָּא יִזְעָה הַיּוֹצֵאת מִן הָדָגִים, מִיָּא אִיכָּא 98
 – וְאִיזֵה חֲשֵׁשׁ יֵשׁ, רַק מִשּׁוּם הֵנָּה מִיעוּפָא דְּמִיָּא הָרְאוּיִים לְקַבֵּל 99
 טוֹמְאָה וְהֵם מַעֲוֵרִים בְּצִיר, וְאֵין 'הַשְּׂקָה' מוֹעִילָה לָהֶם לִפִּי 100
 שְׁנִתְבַּטְלוּ בְּרֹב, הֵנָּה כְּמִלּוֹ לְהוֹ בְּרֹבָא – מִיָּם אֵלָּא נִתְבַּטְלוּ 101
 בְּרֹב הַצִּיר, וּלְפִיכָךְ אֵין הַתַּעֲרֹבוֹת טוֹמְאוֹ. 102
 הַגְּמָרָא מִבְּאֵרַת לַעֲנִין מִזֶּה מוֹעִילָה הַהִשְׁקָה: אֲמַר רַבִּי יְרֵמְיָה, 103
 לֹא שְׁנֵנוּ שְׁמוּעִילָה הַהִשְׁקָה לְצִיר, אֲלָּא לַעֲנִין שִׁיחָה רִשְׁאִי 104
 לְטַבּוֹל בְּהֵן פִּתִּי כְּמוֹת שְׁהוּא, אֲבָל לְקִדְרָה לֹא – אֲבָל אֵין 105
 לְסַמּוֹךְ עַל הַהִשְׁקָה כִּדִּי לַעֲרֹב בְּקִדְרָה, מִפְּנֵי שְׁכֹאֲשֵׁר מִתְּעַרֵּב 106
 עִם הַמִּים שֶׁבְּקִדְרָה מִצָּא מִיָּן אֶת מִינֵהוּ וְנִיעוּר, כְּלוּמֹר, הַמִּים 107
 הַבְּלוּעִים בְּצִיר מוֹצִיאִים אֶת הַמִּים שֶׁבְּתוֹךְ הַקִּדְרָה, וּבִיחֹד הֵם 108
 רַבִּים עַל הַצִּיר, וּמִתְחַזְּקִים הַמִּים מִטְּמָאִים מִמֶּצֶב הַבִּיטוּל שְׁחִי 109
 שְׂרוּיִים בּוֹ, וְחוּזִרִים לְטוֹמְאָתָם. 110
 אֲבִי מִקְשָׁה עַל דְּבָרֵי רַבִּי יְרֵמְיָה: יְתִיב [וְ]יֵשׁב רַב דִּימִי, וְקָאמַר 111
 לְהָא שְׁמַעְתָּא – אֶת הַהִלְכָה הַזֹּאת שֶׁל רַבִּי יְרֵמְיָה, אֲמַר לִיָּה 112
 אֲבִי – הַקְשָׁה אֲבִי רַב דִּימִי, וְכִי טוֹמְאָה שְׁמַעְתָּא חוּרָה 113
 וְנִיעוּרָה – וְכִי טוֹמְאָה שְׁנִתְבַּטְלָה בְּרֹב, יִכּוֹלָה לְהַתְעוֹרֵר 114
 וּלְהַתְחַזֵּק מִבִּטּוּלָהּ וּלְחַזּוֹר לְטוֹמְאָתָה. 115
 רַב דִּימִי מוֹכִיחַ מִדְּמַשְׁנָה כְּדִבְרֵי רַבִּי יְרֵמְיָה: אֲמַר לִיָּה רַב דִּימִי 116
 לֵאבִי, וְאֵת לֹא תִקְבְּרָא – וְכִי אֲתָה אֵינְךָ סָבוֹר שֶׁכֵּן הוּא הָדִין, 117
 וְהִתְנֵן – בְּמִסְכַּת תְּרוּמוֹת (פ"ה מ"ב) סָאָה תְּרוּמָה מִמָּה שְׁנִפְלָה 118

מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: לַעֲלוֹם יֵשׁ בַּחֲרָה וְלֹד שְׁנִימוּת, וּמִכָּל מָקוֹם אֵין 1
 חֲשֵׁשׁ בְּכוֹרָה עַל הוֹלֵד, אֲלָּא שְׁתִּיקֵנוּ לְקִבְרָה, לְהוֹכִיחַ שְׁהִיָּה בַּה 2
 וְלֹד, כִּדִּי לְפָרֶסְמָה שְׁהָאִם נִפְטָרָה מִן הַכְּבֹדָה. 3
 תַּמְהָה הַגְּמָרָא: לְמִיָּרָא דְּוִלָּךְ מַעֲלִיא הוּא – שִׁישׁ בַּחֲרָה וְלֹד 4
 גְּמוֹר, וְאִמְרִי אֵין מִטְמָא לֹא כְּמִנְעַ וְלֹא כְּמִשָּׂא, וְהִלָּא הַנֶּפֶל 5
 מִטְמָא כְּבִילָה. 6
 מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשּׁוּם כִּיפּוּל בְּרֹב נִנְעוּ בַּה 7
 – הַטַּעַם שֶׁאֵינָה מִטְמָאָה הוּא לִפִּי שְׁהוֹלֵד הַנִּימוּת, מִתְבַּטֵּל בְּרֹב 8
 הָדָם וְגִינוּנִים הַיּוֹצִאִים עִמּוֹ מִרְחֹם הָאֵם. 9
 הַגְּמָרָא מִבְּאֵרַת שְׁדִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן הֵם לְשִׁיתּוֹ: וְאִזְדָּא – [וְ]הִלָּךְ 10
 רַבִּי יוֹחָנָן לְמַעֲמִיָּה, דְּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב 11
 וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֲמִירוֹ דְּבֵר אֲחֵה, שְׁהוֹלֵד הַנִּימוּת בְּטֵל בְּרֹב. 12
 מִבִּיָּאָה הַגְּמָרָא הֵיכָן מִצְאָנוּ שְׁאִמְרוּ כֵן: רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, 13
 הָא דְּאֲמַרְן – שְׁבִיאָרְנוּ דְּבָרֵי רַבִּי חִיָּיא, שְׁהוֹלֵד שְׁבַחֲרָה נִתְבַּטֵּל 14
 בְּרֹב דָּם וְגִינוּנִים, וְרַבִּי חִיָּיא אֲמַר דְּבָרֵי דְּבַעַת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֶּן 15
 יַעֲקֹב. 16
 מִבְּרֵרַת הַגְּמָרָא: רַבִּי שְׁמַעוֹן, מִיָּא הָיָא מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: דִּתְנֵן 17
 בְּמִסְכַּת נִדָּה (כ"ו), הַשְּׁלִיא – קְרוֹם שֶׁהָעוֹבֵר בְּתוֹכּוֹ, שְׁהִפִּילָתָהּ 18
 אִשָּׁה, וְנִמְצָא בְּכֵית וְאֵין וְלֹד נִיכֵר בַּה, הַכֵּית מִטְמָא, כְּלוּמֹר, 19
 נַעֲשֶׂה אֵהֶל הַמֵּת וּמִטְמָא אֵל מִזֶּה שְׁבַחֲתוֹכָה, לֹא מִפְּנֵי שְׁנַחֲשַׁבְתָּ 20
 הַשְּׁלִיא וְלֹד, אֲלָּא מִפְּנֵי שְׁאֵין שְׁלִיא בִּלְאֵל וְלֹד – שְׁכֵל שְׁלִיא אֵהֶי 21
 בַּה וְלֹד מְתוּלָה, וְמִזֶּה שְׁלֹא נִמְצָא עֲבָשִׁי, הוּא לִפִּי שְׁנִימוּת אֲחֵרִי 22
 שִׁיעָאָה הַשְּׁלִיא מִרְחֹם הַבְּהֵמָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן חוֹלֵק וְאִמְרִי, וְלֹד 23
 נִימוּךְ [וְ]נִימוּחַ) עַד שְׁלֹא יֵצֵא – עוֹד מִקּוֹדֶם שִׁיעָאָה הַשְּׁלִיא 24
 לְבֵית הַחִיצוֹן, וְהַתְבַּטֵּל בְּרֹב הָדָם שְׁעָמּוֹ, וְלֹא נִטְמָא הַבֵּית. 25
 אִשָּׁה שְׁמַת עוֹבֵרָה בַּמַּעֲיָה, וּנְפֹתָה רַחֲמָה בְּשַׁעָה שְׁהִיתָה בְּבֵית 26
 אַחֵר וְלֹא יִלְדָה שֵׁם וְהַיּוֹצִיאָהּ מֵאוּתוֹ בֵּית, אִם הִיָּה לְעוֹבֵר גְּדוֹל 27
 מִסּוּיָם נִטְמָא הַבֵּית כִּאִילוֹ שֵׁם יֵצֵא הָעוֹבֵר הַמֵּת לְאוּרֵי הָעוֹלָם, 28
 שֶׁכֵּן הַטוֹמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה. הַגְּמָרָא מִבִּיָּאָה מִשְׁנָה הָדְנָה 29
 בְּשִׁיעוּר גְּדוֹל הָעוֹבֵר הַנֶּצֶרֶךְ לְדִין זֶה: תִּנְן הָתָם בִּאֵהֱלוֹת (פ"ה מ"ד), 30
 אֵין לְנִפְלִים פְּתִיחַת הַקֶּבֶר עַד שְׁנִיעִיגְלוֹ רֹאשׁ כַּפִּיקָה, כְּלוּמֹר, 31
 אֵין הַנֶּפֶלִים מִטְמָאִים אֶת הַבֵּית מִשְׁעַת פְּתִיחַת קֶבֶר הָרַחֵם, אֲלָּא 32
 אִם כֵּן הָרֹאשׁ שֶׁלָּהֶם גְּדוֹל כְּמוֹ 'פִּיקָה'. 33
 מִבְּרֵרַת הַגְּמָרָא: מִיָּא כַּפִּיקָה – מִהִי 'פִּיקָה', מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: 34
 אֲמַר רַב הוֹנָא, כַּפִּיקָה וְכִּמּוֹ פִּקַּעַת) שֶׁל צִמְרָה. 35
 הַגְּמָרָא מִבְּרֵרַת לֵאמֹר פִּיקָה הַכּוּוּנָה: אֲמַר לִיָּה חִיָּיא בֶּר רַב לְרַב 36
 הוֹנָא, רַבִּי, פְּרִישׁ – בֹּאֵר לָנוּ, הָאֵם כּוּוֹנֵתָךְ לְפִיקָה שֶׁל חוּטִי 37
 הַשְּׁתִּי [וְ]אוֹרֵךְ הַבְּגָד, שְׁהִיא קִטְנָה, לִפִּי שְׁחוּטִיהָ דְקוּת, אוֹ שֶׁל 38
 עֶרֶב [וְ]הָרוּחֹב. אֲמַר לִיָּה רַב הוֹנָא, תְּנָאִים נִחְלָקוּ בִּזְדָּה, דִּתְנִינָא 39
 בְּתוֹסַפְתָּא (אֵהֱלוֹת פ"ה), אֵין לְנִפְלִים פְּתִיחַת הַקֶּבֶר עַד שְׁעָגְלוֹ רֹאשׁ 40
 כַּפִּיקָה שֶׁל שְׁתִּי, דְּבָרֵי רַבִּי מִיָּאִיר. רַבִּי יְהוֹדָה אֹמַר, שֶׁל עֶרֶב, 41
 מִמְּשִׁיכָה הַתּוֹסַפְתָּא שֵׁם, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צְדוֹק חוֹלֵק וְאִמְרִי, 42
 אִף אִם לֹא הָעִיגֵל רֹאשׁ כַּפִּיקָה, מִטְמָא הוּא אֶת הַבֵּית מִשְׁפִּירָא 43
 מִפְּתִיחַת – מִשְׁעָה שְׁנִתְחַבֵּר רַחֲמָה שֶׁל הָאִשָּׁה בְּשִׁיעוּר שֶׁאִפְשָׁר 44
 לְרִאוֹת בְּתוֹכָה 'טִפִּיפִיּוֹת'. 45
 שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָא: מִיָּא [וְ]מִדּוֹ פִּירוּשׁ] 'טִפִּיפִיּוֹת', מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: 46
 אֲמַר רַב יְהוֹדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צְדוֹק, 47
 כֵּךְ הָיוּ מְפָרְשִׁין בִּירוּשָׁלַיִם, 'טִפִּיפִיּוֹת' הוּא נוֹטְרִיקוֹן שֶׁל 'פִּיקָה' 48
 מִתּוֹךְ פִּיקָה, וּפִירוּשָׁה, כַּפִּירָה שְׁבוּרָעַת לְהַטִּיל מִיָּמֶיהָ, וְדִרְכָּה 49
 לְכַרְוֵעַ יוֹתֵר מִשְׁאֵר בְּדַמּוֹת וְחִיּוֹת, וּמִתּוֹךְ הַכְּרִיעָה נִפְתַּח רַחֲמָה 50
 מֵאֵד, וְנִרְאִים הַקְּמִטִּים שֶׁבְּתוֹךְ הָרַחֵם, וְנִרְאִית פִּיקָה מִתּוֹךְ 51
 פִּיקָה – הָעִיגוּל שֶׁל בֵּית הָרַחֵם נִרְאִית דֶּרֶךְ הָעִיגוּל שֶׁל בֵּית 52
 נִקְבּוּתָהּ שֶׁל הַבְּהֵמָה. 53
 הַגְּמָרָא מִבְּאֵרַת כְּמָה הַלְכוֹת הַתְּלוּיֹת בְּשִׁיעוּר 'פִּיקָה', וּשְׁיַעוּרִם 54
 שׁוֹנֵה: אֲמַר רַב הוֹנָא, שְׁמַעְתִּי מִרְבּוּתִי שְׁתִּי פִּיקוֹת – שְׁתִּי 55
 הַלְכוֹת הַתְּלוּיֹת בְּשִׁיעוּר 'פִּיקָה' אַחַת מִזֶּה, שִׁיעוּרָה כַּפִּיקָה שֶׁל 56
 שְׁתִּי, וְאַחַת – וְהַשְּׁנִיָּה שִׁיעוּרָה כַּפִּיקָה שֶׁל עֶרֶב, וְאֵין לִי לְפָרֶשׁ 57
 לַעֲנִין מִזֶּה נֹאמְרוּ הַלְכוֹת אֵלּוּ. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל 58
 לְבַבֵּל, אֲמַר בִּשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשׁ פִּיקוֹת – הַלְכוֹת הַתְּלוּיֹת 59

בבורות. פרק שלישי – הלוקח בהמה דף כב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" ריא

תוספות

רבי אליעזר ורבי שמעון אמרו דבר אחד – אף על גב דרבנן מודו לרבי שמעון דבטל כשהוציאוהו בספל לבית החיצון, כדאמר בגדה פרק "המפלת" (בזא), מכל מקום לא אשכח "אמרו דבר אחד" אלא מרבי אליעזר בן יעקב ורבי שמעון, דלעניניהם בטל בתחלת לידה, ואף על גב דמילתא דרבי אליעזר בן יעקב לא דייקא כלל דבטל, אלא דרבי חייא הוא דקאמר הכי – יש לומר ד"חני רבי חייא" דקאמר, היינו שהיה שונה בה במילתיה דרבי אליעזר בן יעקב דאינה מטמאה במגע ולא במשא, והכי איתא בהדיא בתוספתא.

ער שיעגילו ראש כפיקה – הא דתנן בפרק "המקשה" (חולין ע"ב), בהמה שמת עברה במעיה, והושיט הרועה ידו טהור – כשלא העגיל כפיקה, וכן איך דקתני התם: אשה שמת ולדה במעיה ופשטה הדיה כ"י האשה טהורה עד שיצא הולד, ומשמע בגמרא דטהורה משום דהויא טומאה בלועה, והדיה טמאה שמא יוציא ולד ראשו חוץ לפרוודור ולאן אדעתה – כשלא העגיל ראש כפיקה נמי איירי, דאין לומר דלעולם הוי כפיקה, וקודם פתיחת הקבר, דהא לא מטמא אלא גידה שמא יוציא ראשו חוץ לפרוודור, משמע דקודם לכן טהורה, אף על גב דפתיחת הקבר הוא קודם לכן, דהא ביציאת ראש חוץ לפרוודור הוי כילוד לגמרי.

בצר העליון של מגופת החבית – יש באתה מגופה כעין בית יד שעושין לאוחזה, והוא עגול כעין אותה שקורין פיל מייל בלעז.

הנך מיעוטא דמיא בטל מין לחו ברובא – ולא דמי לשאר איסורין שהיו גבולות טעם, דלא אתמר "טעם כעיקר" לענין טומאה, וכן נבילה בטילה בשחטה לענין טומאה, אפילו חור ותבשל הכל בידו. **במילי** לחו ברובא – ואפילו היו מחצה על מחצה, מכל מקום מטעם דלא בטל – סלקא לחו השק.

אבל לקריה לא מין מין את מינו וניעור – לא דמי להא דאמרין בפרק "גיד הנשה" (חולין ק"ב) ובפרק "הקומץ רבה" (מנחות כ"ג), ובפרק בתרא דעבודה זרה (ע"ג), סלק את מינו כמי שאינו, ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו, דהתם אין מינו נאסר אלא מכל מכל האיסור שנתערבו ואי אפשר להבדילו, וכל מקום שישנו – היתר הוא, לפיכך שייך לומר: סלק. אבל היכא דמינו עצמו מטמא מחמת מגע מים הטמאים – אין שייך לומר בו סלק.

וניעור – פירש הקונטרס: שהמים חוזרים ורבים על הציר ומטמאין אותו, ולא דק, דציר לא בר קבול טומאה הוא, אלא זהו ניעור – דמקמי הכי בטל הציר מן המים טומאת משקין מחמת רוב ציר, ועכשיו שהמים ניעורו לכמו שזן תחלה קודם שנתערבו בציר. **יחבי** רב דימי וקאמר להא שמעתא בר – הקשה הרב רבי אפרים: דהא אית ליה לרב דימי דאפילו טהרה עוררת טומאה, ובפרק בתרא דעבודה זרה (ע"ג), אית ליה דאפילו איסור אין עורר איסור. דקאמר: המערה יין

סלקא לחו טבילה בהשקה, שנותן הכלי במקוה עד שעוברים מי המקוה על פיו, ונושקין עם המים שבתוך הכלי, ואף על גב דאבול ומשקה לית לחו טהרה במקוה – מיא סלקא לחו השקה, דהוי כמי שזרע וחורר ונטלן, דוריעה מטהרה מטומאה, דתנן (תרומות פרק ט' משנה ז'): שתילי תרומה שנשמו ושחלן – טהורין, בתשובת רבינו גרשון מצאנא כ"י. **ציר לאו בר קבול טומאה** – דוריעה בעלמא הוא שיוצאה מן הדגים כשמוחזין אותן, משום דהי מיעוטא דמיא – דמקבלי טומאה, והשקה לא מהניא להו, הואיל ורובא ציר, ובאבול לא סלקא השקה – בטלי לחו ברובא, ולא הוי הציר טמא, לא שנו – דבטלו ברוב ומותר הציר, אלא לטבל פיתו. **אבל לתקן את הקריה אסור** – שהמים שבתוך הציר מוצאין מים שבקדירה, ומצטרפין יחד, ורבין על הציר ומטמאין אותו. **מצא מין את מינו וניעור** – מתורת ביטול, וחורר לטומאה. **להאי שמעתא** – דרבי ירמיה.

למאה

ומשני: כדי לפרסמה – לאם שפטורה מן הבכורה, דמקבירין לחררה מחזקין ליה כולד, וקפרינ: כיון דפטרת ליה מבכורה – למימרא דולד מעליא הוא, ואמאי אינה מטמאה? **ביטול ברוב** – להכי אינה מטמאה – בשבט הבשר ברוב דם וגנונים שיוצאין עמו. **נגעו בה** – הא דאמרן דלא מטמא במגע, משום ביטול ברוב. **השליא בבית** – שהפילה האשה שליא ואין ולד ניכר בה, בבית טמא – ברכותני טעמא – דאין שליא בלא ולד אלא שנימוק, ואף על פי כן מטמא. **רבי שמעון אומר הולד נימוק** – ומוקמינן התם, דטעמא דרבי שמעון דאמר הבית טהור – משום ביטול ברוב נגעו בה, במסכת נדה בפרק "המפלת" (בזא), פתיחת הקבר – אשה שמת עברה במעיה, וישבה על המשבר ונפתח קבר החרם בבית זה ולא יצא הולד, והוציאוהו לבית אחר – טמא הבית הראשון כאילו נולד שם, דטומאה בוקעה, והוא הדין פתיחת הקבר – אינו לנפלים, אלא לנפל שהעגיל ראשו כבר, שעב ראשו. **פיקה של צמר** = למושיל. **רבי פריש** – דצריך פיקה של שתי – שקטנה, או פיקה של ערב – שגדולה. **אמר ליה תניא** – דפליגי בה. **משיאו טפיפות** – רבי אלעזר בר צדוק פליג אתנא קמא, ואמר: אף על גב שלא העגילו ראש כפיקה, יש פתיחת הקבר משיפתח רחמה כל כך שיראו בתוך רחמה טפיפות. **בפרה זו שבורעת להטיל מים** – ובורעת יותר מבמהמה וזיה ומתוך כריעה נפתח רחמה מאד, וגראין קמטים ברחם. **פיקה מתוך פיקה** – והיינו "טפיפות" – תרי זימני "פיקה", היינו פיקה, ואין ליה לפרש – איני יודע לפרש. **של אשה** – דין להיות לה פתיחת הקבר, של בחמה – שלא תהא כטומאה בלועה לטומאת מגע משום נבילה של נפל, אם הושיט הרועה יד ונגע בו להוציאו מן החרם. **כשל ערב** – משהעגיל ראש כפיקה של ערב, ואי לאו – טמא בלועה היא, ולא מטמא. **כדתנן: בהמה שמת עוברת בתוך מעיה והושיט הרועה את ידו ונגע בו – טהור**, בפרק "בהמה המעשה" (חולין ע"ב), גוש – עפר, שיעורו לטמא באהל ולשרוף עליו תרומה וקדשים. **כפיקה גדולה של סקאין** – מרצופין, סקאין גדולים של גמי, וכשנעולין אותן חותמין אותן, וישנו **בצר העליון של מגופת חבית הלחמית** – כלומר, שישנו לאותו חותם בצד העליון של כיסו שעושין לחביות של חרס רחב המלטה לכסות החבית, והולך ומתקצר למעלה כדי שיאחו בידים, ואותו צד שהולך וכלה קרי צד העליון, הלחמית = שעושין בבית לחם. **משיקו במים** – שמא נטמא מחמת מגע עם הארץ, וטהור – ממה נפשך, דודאי מים מעורבים בו, ואי מיא רובא – ובטל הציר ברוב, ומקבל טומאה מחמת המים, ומיא

סלקא לחו טבילה בהשקה, שנותן הכלי במקוה עד שעוברים מי המקוה על פיו, ונושקין עם המים שבתוך הכלי, ואף על גב דאבול ומשקה לית לחו טהרה במקוה – מיא סלקא לחו השקה, דהוי כמי שזרע וחורר ונטלן, דוריעה מטהרה מטומאה, דתנן (תרומות פרק ט' משנה ז'): שתילי תרומה שנשמו ושחלן – טהורין, בתשובת רבינו גרשון מצאנא כ"י. **ציר לאו בר קבול טומאה** – דוריעה בעלמא הוא שיוצאה מן הדגים כשמוחזין אותן, משום דהי מיעוטא דמיא – דמקבלי טומאה, והשקה לא מהניא להו, הואיל ורובא ציר, ובאבול לא סלקא השקה – בטלי לחו ברובא, ולא הוי הציר טמא, לא שנו – דבטלו ברוב ומותר הציר, אלא לטבל פיתו. **אבל לתקן את הקריה אסור** – שהמים שבתוך הציר מוצאין מים שבקדירה, ומצטרפין יחד, ורבין על הציר ומטמאין אותו. **מצא מין את מינו וניעור** – מתורת ביטול, וחורר לטומאה. **להאי שמעתא** – דרבי ירמיה.

למאה

בכוורות. פרק שלישי – הלוקח בהמה דף כב עמוד ב – מותוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" תוספות

יין נסך מחבית לבור אפילו כל היום כולו – ראשון ראשון בטלו ויש לומר: דהבא משמיה דריש לקיש, והתם משמיה דרבי יוחנן. ומידו קשה לרבי יוחנן, דאפילו בטומאה דחולין דקילא, דייקין בסמוך ממתניתין וברייתא דטומאה עוררת טומאה, דקאמר: שמה יביא קב חולין טמאין וכו' – כל שכן דאסור יש לו לעורר איסור ומילתא דפשיטא היא בבבליה התלמוד דאסור מעורר איסור. ובפרק "הערל"

(יבמות פב.) נמי אמרין דנתן סאה ונטל סאה – כשר עד רובו, אבל יתר ממנו – א, ולא 2 אמרין ראשון ראשון בטל. ובפרק "נטל" (שבת 3 קמב.) סאה של תרומה שנפלה לתוך מאה של חולין, ולא הספיק להעלותה עד שנפלה אחרת – אסור ומידו, אין משם ראה כל כך, דהתם 4 משום דסאה ראשון נתיי אסור, מכל מקום לא נתבטל, דצריך להדיחם. ועוד אשכחן בפרק "הגדר מן הדיר" (גדרים נו.) דרבי יוחנן 5 אית ליה אפילו גידולי היתר מעלין את האסור ומידו, אין משם קשיא, לפי מה שרגיל רבינו תם לחלק בין היתר דגדל בלא הפסק להיכא דאכא הפסק, ומעמיד ההיא דעבודה

זרה במיפסק פסוקי. כדאשכחן בפרק בתרא דנדה (עא.) גבי דם הבוסה, דמחולק בין פסק ללא פסק, ובפרק "התערובות" (נבחים עח.) דאמרין: דם לתוך המים ראשון ראשון בטל – התם איירי בפסק, והוא דשמה רבו הנוטפין על הוחולין – היינו שמה ירבו בלא הפסק. ומתוך כך מפרש רבינו תם ב"הגדל" קמא (בבא קמא ק.) ובריש בבא בתרא (בא.) דנקט: נפרצה אומרין לו "גדור" תרי זמני, דאם יש תוספת מאתים בין שני הפעמים – אין מצטרפין לאסור, כיון שיש הפסק. אבל קשה מהא דשמעתין, ובפרק "הערל", דאפילו בלא הפסק אמרין

דחור וניעוריו ונראה לרבי, דבכל דהוא ניעור, אפילו בהפסק, וגבי דם הבוסה בפרק בתרא דנדה (עא.) – דברדרגן הקילו, וההיא דתערובת דם – שאני התם, דיש דחוי אצל קדשים. דאם שנונית כל טיפה וטיפה כשנשפך – שוב אינה חזרת ונראית. וההיא דרבי יוחנן דעבודה זרה (עבא.) דקאמר: ראשון ראשון בטל – היינו כל זמן שבהיתר ששים על האיסור דליכא נתינת טעם. ואיסור משדו דמתניתין דהתם קאי. וזה לשון "ראשון בטל" דין נסך נראה – עד רובו לשל היתר. אבל אם רבה איסור – אסור, שאיסורין המתבטלים חוזרים וניעורין. ונראה דמאן דאית ליה בין נסך החמור באיסורא לגו היתרא ראשון ראשון בטל – כל שכן בשאר איסורין, או שמה בדבר זה הקילו בין נסך יותר מבשאר איסורין, דבשאר איסורין חזרו וניעורו כשרבה האיסור כל כך שאין בהיתר ששים. ועוד נראה, שגם יין נסך אינו בטל ראשון ראשון עד רובו, אלא עד ששים, וכן שאר איסורין. ואינו חלוקין אלא היכא דנפיש עמודיה טפי מחבית כמו שאפרש, או בהיתרא לגו איסורא. פירוש: שבתחלת התערובת איסור והיתר אין ששים דהיתר לגבי איסור. ובין נסך אם יסוף היתר לתוכו עד עולם – אסור. ובשאר איסורין מותר כשרבה כל כך שיהא ששים של היתר. ושמה אפילו בנפסק לא אמרין ראשון ראשון בטל, כמו בחתיכת בשר שכולעת טעם נבילה, אפילו למאן דמפרש התיבה עצמה נעשית נבילה בשאר איסורין כמו בבשר חלב. דלא אמרין התיבה עצמה נעשית נבילה אלא לשון הוועיל לו פליטה, משום דאיפשר לטסוק, אבל רביה תועיל. ואם רבינו, כיון דלכסוף נמי איכא ששים של היתר, כלכך בטל היתר נסך – מאי אירא משום ראשון ראשון בטל, כיון שגם לכסוף יש ששים? יש לומר: דדוקא נפיש מחבית לבור, דלא נפיש עמודיה כולי האי, ואף על גב דנפיש טפי מצרצור. אבל היכא דנפיש עמודיה טובא – אבל בטל, אפילו יש ששים בהיתר. ולהכי קאמר "ראשון ראשון בטל" – שאם נפל בבית אחת אינו בטל, אף על פי שיש ששים יין מן היתר. ושמה דוקא יין נסך, אבל טבל אינו בטל בשום ענין במינו. או שמה יין נסך בטל, ומינה שמענין דכל שכן וטבלו, ולרבותא נקטיה. וכן נראה לי עיקר "ראשון ראשון בטל", דדוקא עד ששים בדפרישית, באיסורא לגו היתרא. ובהיתרא לגו איסורא – בכל שהוא. אבל בשאר איסורין, אפילו היתרא לגו איסורא – חזרו וניעורו היתר כשהוא רבה עד שיהא בו ששים. ומי פירות במקום שמעלין, נתן סאה ונטל סאה עד רובו – אין לתמוה למדו בטלין מי פירות ונחשבין כמים, דהכי גמירי לה, דתנן: מי פירות פעמים מעלין פעמים אין מעלין. וכהאי גוונא דמעלין – הרי הם כמים להעלות, וכי איכא רוב – חוזרין ונעורין. ולמאי דפרישית, מאן דשרי על ידי "ראשון ראשון בטל" לא שרי אלא עד ששים. אבל נפקא לן מידי אי הלכה כן אי לא, לאותן שנוהגין בעשוי היתר הנאה בשכשוך נמי ובסתם יינם, שהרי פסק רבינו תם שהיון המותר בהנאה, אין לו לומר שאוסר בכל שהוא, ודבר פשוט הוא. ונראה לי דבריו, שלא להחמיר בו חומרא דין נסך לאסור במשדו, כיון דמותר בהנאה באיסורין קלין. ורבינו תם פסק לשם: קיימא לן ברכין דלית ליה "ראשון ראשון בטל", ולא שרי אלא בנפל שם קיתון של מים. ונראין דבריו במה שאומר הלכה ברכין, אם בא לחלוק על רב דמי ורב יצחק, כדאמרין ב"הבא על יבמתו" (יבמות סד.) בסופו: אבין בר סמבא, יצחק סומקא לאו בר סמבא, אבין יש לו בחורה. אבל זה אין בידי להוכיח, אם רבין בא לחלוק אם לא. כי יש לומר שלא בא לחלוק, ומה שהעריך ביטול על ידי מים – דוקא היכא דיעידה מחבית לבור לרב יצחק, ולרב דמי – בדנפיש עמודיה טפי מחבית. ואפילו לרבינו שלמה דלא מפרש לרב דמי חבית דוקא, נוכל לומר שאין רבין חולק על רב יצחק. ובמערה מחבית דבר (רבא) ורבין. ולמאן דתנתי ההיא דרב שמואל ברבי יהודה דנפל שם קיתון של מים אמנתיןא – מצי סבר רב דמי, ויעמיד משנה ברב דמי בתתרא לגו איסורא. ולהכי לא בטל כל זמן שאין שם מים. וזה שפירשתי שסביר שרמואל ברב דמי, יכול להיות אם נפרש דרב שמואל ברבי יהודה למאן דתנתי ליה אמנתיןא לא בעי תחלה – היינו שאין לרוביה מלתייה דרב שמואל דבעי תחלה. אבל ככל מקום אמר רב דמי, כיון שיש לו תחלה, אבל לא נצטרך לומר שחולק על אהר דרבי יוחנן דלמקיה, דמוגן וערסם זה בזה, דמשמע דבעי מוגן תחלה ואחר כך ערבן. אם נפרש כך שוב לא נוכל לומר שסביר שרמואל "ראשון ראשון בטל". דכיון דבעי מים תחלה סבירא ליה במשדו באיסורא לגו היתרא, אם כן לית ליה לא דרב דמי ולא דרב יצחק. מיהו, דאין צריך לפרש כך, אלא כדמשתעי פשוטה דשמעתין, דלא בעי תחלה, ופליג אההיא דרבי יוחנן דמוגן וערבן, אין נמי, לא פליג, ובכירא ליה הדא הדין ערב תחלה. ולא נקט מוגנה ברישא דוקא, דהא לא גרסינן בפסחים "מוגן ואחר כך ערב", ולדחי משמע לגמרי דוקא, אלא: "מוגן וערב". וכל הני ביטול דההיא שמעתין, דמוגן וערבן, המערה מחבית לבור, וההיא דשמעתין דשמה יביא קב ממין אחר וקב ועוד ממין זה – יכולין להעמיד בשלא נתכוון לבטל ולהתיר את האיסור או לטורח את הטמא, שאם לא כן לא הוי בטל. ובנפל קיתון של מים תחלה אין לחלק בין נתן במתכוין לנפל. אבל לכסוף למאן דלא בעי תחלה – דוקא נפיש מחבית קאמר. ובהיתרא דציר, דקיימינן דלא קאמר אמרין סלק את מינו כמו שאנו ושאנו מינו רבה עליו ממשטלו – יש לומר דההוא אמורא אית ליה.

תירום ותירק – בירושלמי תני: "תשרף". וקשה: אטו בשופטני עסקינן, שמתורין ליהנות בשריפתן ואינם חפצים. ומניחים אותה לרקב? ואין לנו להשימע במה שאין בני אדם רגילים לעשות! ורבינו תם מפרש: ד"תירק" ר"תשרף" – הכל אחד. והגמרא שלנו מפרש ו"תשרף" דתן – היינו בלא הנאה, כעין רקבון. דאי שרית בהנאה – אתי למיכילה, הואיל וסברא היה להיתירה על ידי בטול, כדאמר רבן תעלה ותיאכל בו, והכי קאמר: או תרקב או תשרף. בלא הנאה. ועוד יש לפרש: דמחלוקת של בני בבל ושל בני ארץ ישראל, מהתלמוד שלנו והתלמוד ירושלמי. וכוונן כן בבבא אחרת ששנה באותו פרק, דקתני: אחד שהדור רבי אליעזר אומר תירום ותשרף, קתני בתוספתא: תירום ותרקב, ואפשר דאיכא תני דהי ואיכא תני דהי. וכן נמי אשכחן בפרק "מצות חליצה" (יבמות קד.) (שפירש לעיל) גבי קטנה שחליצה, ובפסחים שלנו גרסינן: "חליצה פסולה", ובירושלמי גרסינן: "כשירה". ובריש "מקום שנהרג" (פסחים נא.) בההיא דכל הספחים אסורין חוץ מספחין כרוב – אין התרסא כן בירושלמי ובמשניות. ואם תאמר: וכיון דתירק ואסירא בהנאה – אמאי תירום? הויא מפרש בירושלמי: הויא ערלה וכלאי הכרם בטלים באחד ומאתים, ואין צריך להדיחם. ותרומה באחד ומאה, וצריך להדיחם משום גזל השבט, וזאת היתה מחלוקת רבי יוחנן ורבי שמעון, דאמר רבי יוחנן: תירום ותרומה ששים גזל השבט – יש לומר דלא מפרש רבן רבנן, "תעלה" – פירש כקונטרס: "תעלה" – ולא לשון חומא. ורבי יוחנן דרבי יוחנן דרבי יוחנן, ולרבן "תעלה", והא דתנן בפרק בתרא של מסכת ערלה: התרומה ותרומת מעשר עולין באחד ומאה, וצריך להדיחם – התם משום הפסד דבכח, ואי יזיב ליה דמי – שפיר דמי. ותדע, דקתני סיפא: ערלה וכלאי הכרם אין צריך להדיחם, ואפילו הכי תנינן בהו לשון "עלייה", דתנינן: מי שהיו לו חבלי תלתן של כלאי הכרם בו וקתני: יעלו באחד ומאתים, עד כאן לשון הקונטרס. והדין עמו שפירש הטעם משום הפסד, כדמפרש נמי טעמא בירושלמי משום גזל השבט. ומיהו, אף על גב דעיקר תקנת משום זה, היה מסתבר דאין יכול להפטר בדמים, דעד כאן לא פליגי רבי אליעזר ורבן בפרק "נטל" (שבת קמב.), ובפרק קמא דתמורה (יבא.) במדומע, דלרבי אליעזר מדמע בתרומה ודאי, ולרבן לפי חשבון, אבל פשיטא דקדושת תרומה יש בה. ובלבד שלא יהא במקום אחד כביצה – פירוש: כביצה מן התרומה. שהתרומה היא חלק אחד ממאה ואחר, צריך שלא יהיו (שני) ובעיסה מאה ואחד ביצים, שאם כן היה בה כביצה מהתרומה טמאה, ואין הטמאה יכול ליבטל במאה של תורה שהוכשר, שהרי טמאתה הבל, ודומה במטעם תרומה ביצים. שהתרומה טמאה שוקרה על ידי בטולה, ומיהו, מהאי טעמא לחודה לא הוי מיתסר, דכיון שכבר נתבטלה התרומה והכל חולין מותרת לזרים – מה קפידא יש אם טמא חולין? אלא בעינן שלא יטעה לבטל קב חולין טמאים בקב ועוד, כדמפרש עלה. רמח"ט ע"פ דעולא קאי בין ארבי אליעזר בין אדרבן, ואם תאמר: חולין טמאים נמי שנתבטלו ברוב חולין טהורין – נידוש נמי להכי? ויש לומר: דהתם במתבטל מיעוט חולין טמאין ברוב טהורין – ליכא למיחש שמה יביא קב חולין טמאין, וקב ועוד ממין חזה. כי ידוע דשם טומאה לא פקע מן חולין טמאין המעורבין בטהורין, אבל הכא סבור הוא דשם טומאה פקע לגמרי מאחר דשרינן לאכילה לזרים, הכל לרבנן, או המאה לרבי אליעזר, אף על פי שהתרומה מעורבת בהם.

למאה חולין טהורין – שלא הוכשרו ולא סימאתן בנפילתה. **תירום** – ירום משם סאה, ותירקב – כדן תרומה טמאה, שאני אומר בו ותרומה טמאה אסורה באכילה. **תעלה** – תיבטל, ותיאכל עם חוליה. ומשום גזירה יתן דמים לכהנים. או ירים ממנה סאה ותאכל לכהנים. **ניקודים** – ביובש, כמו "בש היה נקודים" (יהושע טו.) דעכשיו, אף על גב שיש בה טמאה וטהרה – אין מטמאה את הטהרה בלא הכשר. וטמאה בטילה בטהרה ותיאכל ניקודים. וקליות – נמי, דלא מיתבשרי ולא מקבלי טומאה, או תלוש כמי פירות – כמו מי תפוחים ותותים. דמי פירות אין מכשירין. **אותן חולין לרבי אליעזר מה תהא עליהם** – דלרבנן, לא אמרין בבבליה, בין חולין בין תרומה – יאכל נקודים או קליות.

למאה חולין טהורין, רבי אליעזר אומר: תירום ותירק, שאני אומר: היא סאה שנפלה – היא סאה שנפלה, וחקמים אומרים: תעלה ותיאכל ניקודים או קליות, או תלוש כמי פירות, או תתחלק לעיסות, וכלבד שלא יהא במקום אחד פביצה. ותני עלה: אותן חולין לרבי

הא אמרין בבבליה, בין חולין בין תרומה – יאכל נקודים או קליות. אלא

זרה במיפסק פסוקי. כדאשכחן בפרק בתרא דנדה (עא.) גבי דם הבוסה, דמחולק בין פסק ללא פסק, ובפרק "התערובות" (נבחים עח.) דאמרין: דם לתוך המים ראשון ראשון בטל – התם איירי בפסק, והוא דשמה רבו הנוטפין על הוחולין – היינו שמה ירבו בלא הפסק. ומתוך כך מפרש רבינו תם ב"הגדל" קמא (בבא קמא ק.) ובריש בבא בתרא (בא.) דנקט: נפרצה אומרין לו "גדור" תרי זמני, דאם יש תוספת מאתים בין שני הפעמים – אין מצטרפין לאסור, כיון שיש הפסק. אבל קשה מהא דשמעתין, ובפרק "הערל", דאפילו בלא הפסק אמרין דחור וניעוריו ונראה לרבי, דבכל דהוא ניעור, אפילו בהפסק, וגבי דם הבוסה בפרק בתרא דנדה (עא.) – דברדרגן הקילו, וההיא דתערובת דם – שאני התם, דיש דחוי אצל קדשים. דאם שנונית כל טיפה וטיפה כשנשפך – שוב אינה חזרת ונראית. וההיא דרבי יוחנן דעבודה זרה (עבא.) דקאמר: ראשון ראשון בטל – היינו כל זמן שבהיתר ששים על האיסור דליכא נתינת טעם. ואיסור משדו דמתניתין דהתם קאי. וזה לשון "ראשון בטל" דין נסך נראה – עד רובו לשל היתר. אבל אם רבה איסור – אסור, שאיסורין המתבטלים חוזרים וניעורין. ונראה דמאן דאית ליה בין נסך החמור באיסורא לגו היתרא ראשון ראשון בטל – כל שכן בשאר איסורין, או שמה בדבר זה הקילו בין נסך יותר מבשאר איסורין, דבשאר איסורין חזרו וניעורו כשרבה האיסור כל כך שאין בהיתר ששים. ועוד נראה, שגם יין נסך אינו בטל ראשון ראשון עד רובו, אלא עד ששים, וכן שאר איסורין. ואינו חלוקין אלא היכא דנפיש עמודיה טפי מחבית כמו שאפרש, או בהיתרא לגו איסורא. פירוש: שבתחלת התערובת איסור והיתר אין ששים דהיתר לגבי איסור. ובין נסך אם יסוף היתר לתוכו עד עולם – אסור. ובשאר איסורין מותר כשרבה כל כך שיהא ששים של היתר. ושמה אפילו בנפסק לא אמרין ראשון ראשון בטל, כמו בחתיכת בשר שכולעת טעם נבילה, אפילו למאן דמפרש התיבה עצמה נעשית נבילה בשאר איסורין כמו בבשר חלב. דלא אמרין התיבה עצמה נעשית נבילה אלא לשון הוועיל לו פליטה, משום דאיפשר לטסוק, אבל רביה תועיל. ואם רבינו, כיון דלכסוף נמי איכא ששים של היתר, כלכך בטל היתר נסך – מאי אירא משום ראשון ראשון בטל, כיון שגם לכסוף יש ששים? יש לומר: דדוקא נפיש מחבית לבור, דלא נפיש עמודיה כולי האי, ואף על גב דנפיש טפי מצרצור. אבל היכא דנפיש עמודיה טובא – אבל בטל, אפילו יש ששים בהיתר. ולהכי קאמר "ראשון ראשון בטל" – שאם נפל בבית אחת אינו בטל, אף על פי שיש ששים יין מן היתר. ושמה דוקא יין נסך, אבל טבל אינו בטל בשום ענין במינו. או שמה יין נסך בטל, ומינה שמענין דכל שכן וטבלו, ולרבותא נקטיה. וכן נראה לי עיקר "ראשון ראשון בטל", דדוקא עד ששים בדפרישית, באיסורא לגו היתרא. ובהיתרא לגו איסורא – בכל שהוא. אבל בשאר איסורין, אפילו היתרא לגו איסורא – חזרו וניעורו היתר כשהוא רבה עד שיהא בו ששים. ומי פירות במקום שמעלין, נתן סאה ונטל סאה עד רובו – אין לתמוה למדו בטלין מי פירות ונחשבין כמים, דהכי גמירי לה, דתנן: מי פירות פעמים מעלין פעמים אין מעלין. וכהאי גוונא דמעלין – הרי הם כמים להעלות, וכי איכא רוב – חוזרין ונעורין. ולמאי דפרישית, מאן דשרי על ידי "ראשון ראשון בטל" לא שרי אלא עד ששים. אבל נפקא לן מידי אי הלכה כן אי לא, לאותן שנוהגין בעשוי היתר הנאה בשכשוך נמי ובסתם יינם, שהרי פסק רבינו תם שהיון המותר בהנאה, אין לו לומר שאוסר בכל שהוא, ודבר פשוט הוא. ונראה לי דבריו, שלא להחמיר בו חומרא דין נסך לאסור במשדו, כיון דמותר בהנאה באיסורין קלין. ורבינו תם פסק לשם: קיימא לן ברכין דלית ליה "ראשון ראשון בטל", ולא שרי אלא בנפל שם קיתון של מים. ונראין דבריו במה שאומר הלכה ברכין, אם בא לחלוק על רב דמי ורב יצחק, כדאמרין ב"הבא על יבמתו" (יבמות סד.) בסופו: אבין בר סמבא, יצחק סומקא לאו בר סמבא, אבין יש לו בחורה. אבל זה אין בידי להוכיח, אם רבין בא לחלוק אם לא. כי יש לומר שלא בא לחלוק, ומה שהעריך ביטול על ידי מים – דוקא היכא דיעידה מחבית לבור לרב יצחק, ולרב דמי – בדנפיש עמודיה טפי מחבית. ואפילו לרבינו שלמה דלא מפרש לרב דמי חבית דוקא, נוכל לומר שאין רבין חולק על רב יצחק. ובמערה מחבית דבר (רבא) ורבין. ולמאן דתנתי ההיא דרב שמואל ברבי יהודה דנפל שם קיתון של מים אמנתיןא – מצי סבר רב דמי, ויעמיד משנה ברב דמי בתתרא לגו איסורא. ולהכי לא בטל כל זמן שאין שם מים. וזה שפירשתי שסביר שרמואל ברב דמי, יכול להיות אם נפרש דרב שמואל ברבי יהודה למאן דתנתי ליה אמנתיןא לא בעי תחלה – היינו שאין לרוביה מלתייה דרב שמואל דבעי תחלה. אבל ככל מקום אמר רב דמי, כיון שיש לו תחלה, אבל לא נצטרך לומר שחולק על אהר דרבי יוחנן דלמקיה, דמוגן וערסם זה בזה, דמשמע דבעי מוגן תחלה ואחר כך ערבן. אם נפרש כך שוב לא נוכל לומר שסביר שרמואל "ראשון ראשון בטל". דכיון דבעי מים תחלה סבירא ליה במשדו באיסורא לגו היתרא, אם כן לית ליה לא דרב דמי ולא דרב יצחק. מיהו, דאין צריך לפרש כך, אלא כדמשתעי פשוטה דשמעתין, דלא בעי תחלה, ופליג אההיא דרבי יוחנן דמוגן וערבן, אין נמי, לא פליג, ובכירא ליה הדא הדין ערב תחלה. ולא נקט מוגנה ברישא דוקא, דהא לא גרסינן בפסחים "מוגן ואחר כך ערב", ולדחי משמע לגמרי דוקא, אלא: "מוגן וערב". וכל הני ביטול דההיא שמעתין, דמוגן וערבן, המערה מחבית לבור, וההיא דשמעתין דשמה יביא קב ממין אחר וקב ועוד ממין זה – יכולין להעמיד בשלא נתכוון לבטל ולהתיר את האיסור או לטורח את הטמא, שאם לא כן לא הוי בטל. ובנפל קיתון של מים תחלה אין לחלק בין נתן במתכוין לנפל. אבל לכסוף למאן דלא בעי תחלה – דוקא נפיש מחבית קאמר. ובהיתרא דציר, דקיימינן דלא קאמר אמרין סלק את מינו כמו שאנו ושאנו מינו רבה עליו ממשטלו – יש לומר דההוא אמורא אית ליה.

תירום ותירק – בירושלמי תני: "תשרף". וקשה: אטו בשופטני עסקינן, שמתורין ליהנות בשריפתן ואינם חפצים. ומניחים אותה לרקב? ואין לנו להשימע במה שאין בני אדם רגילים לעשות! ורבינו תם מפרש: ד"תירק" ר"תשרף" – הכל אחד. והגמרא שלנו מפרש ו"תשרף" דתן – היינו בלא הנאה, כעין רקבון. דאי שרית בהנאה – אתי למיכילה, הואיל וסברא היה להיתירה על ידי בטול, כדאמר רבן תעלה ותיאכל בו, והכי קאמר: או תרקב או תשרף. בלא הנאה. ועוד יש לפרש: דמחלוקת של בני בבל ושל בני ארץ ישראל, מהתלמוד שלנו והתלמוד ירושלמי. וכוונן כן בבבא אחרת ששנה באותו פרק, דקתני: אחד שהדור רבי אליעזר אומר תירום ותשרף, קתני בתוספתא: תירום ותרקב, ואפשר דאיכא תני דהי ואיכא תני דהי. וכן נמי אשכחן בפרק "מצות חליצה" (יבמות קד.) (שפירש לעיל) גבי קטנה שחליצה, ובפסחים שלנו גרסינן: "חליצה פסולה", ובירושלמי גרסינן: "כשירה". ובריש "מקום שנהרג" (פסחים נא.) בההיא דכל הספחים אסורין חוץ מספחין כרוב – אין התרסא כן בירושלמי ובמשניות. ואם תאמר: וכיון דתירק ואסירא בהנאה – אמאי תירום? הויא מפרש בירושלמי: הויא ערלה וכלאי הכרם בטלים באחד ומאתים, ואין צריך להדיחם. ותרומה באחד ומאה, וצריך להדיחם משום גזל השבט, וזאת היתה מחלוקת רבי יוחנן ורבי שמעון, דאמר רבי יוחנן: תירום ותרומה ששים גזל השבט – יש לומר דלא מפרש רבן רבנן, "תעלה" – פירש כקונטרס: "תעלה" – ולא לשון חומא. ורבי יוחנן דרבי יוחנן דרבי יוחנן, ולרבן "תעלה", והא דתנן בפרק בתרא של מסכת ערלה: התרומה ותרומת מעשר עולין באחד ומאה, וצריך להדיחם – התם משום הפסד דבכח, ואי יזיב ליה דמי – שפיר דמי. ותדע, דקתני סיפא: ערלה וכלאי הכרם אין צריך להדיחם, ואפילו הכי תנינן בהו לשון "עלייה", דתנינן: מי שהיו לו חבלי תלתן של כלאי הכרם בו וקתני: יעלו באחד ומאתים, עד כאן לשון הקונטרס. והדין עמו שפירש הטעם משום הפסד, כדמפרש נמי טעמא בירושלמי משום גזל השבט. ומיהו, אף על גב דעיקר תקנת משום זה, היה מסתבר דאין יכול להפטר בדמים, דעד כאן לא פליגי רבי אליעזר ורבן בפרק "נטל" (שבת קמב.), ובפרק קמא דתמורה (יבא.) במדומע, דלרבי אליעזר מדמע בתרומה ודאי, ולרבן לפי חשבון, אבל פשיטא דקדושת תרומה יש בה. ובלבד שלא יהא במקום אחד כביצה – פירוש: כביצה מן התרומה. שהתרומה היא חלק אחד ממאה ואחר, צריך שלא יהיו (שני) ובעיסה מאה ואחד ביצים, שאם כן היה בה כביצה מהתרומה טמאה, ואין הטמאה יכול ליבטל במאה של תורה שהוכשר, שהרי טמאתה הבל, ודומה במטעם תרומה ביצים. שהתרומה טמאה שוקרה על ידי בטולה, ומיהו, מהאי טעמא לחודה לא הוי מיתסר, דכיון שכבר נתבטלה התרומה והכל חולין מותרת לזרים – מה קפידא יש אם טמא חולין? אלא בעינן שלא יטעה לבטל קב חולין טמאים בקב ועוד, כדמפרש עלה. רמח"ט ע"פ דעולא קאי בין ארבי אליעזר בין אדרבן, ואם תאמר: חולין טמאים נמי שנתבטלו ברוב חולין טהורין – נידוש נמי להכי? ויש לומר: דהתם במתבטל מיעוט חולין טמאין ברוב טהורין – ליכא למיחש שמה יביא קב חולין טמאין, וקב ועוד ממין חזה. כי ידוע דשם טומאה לא פקע מן חולין טמאין המעורבין בטהורין, אבל הכא סבור הוא דשם טומאה פקע לגמרי מאחר דשרינן לאכילה לזרים, הכל לרבנן, או המאה לרבי אליעזר, אף על פי שהתרומה מעורבת בהם.

- 1 לְמֵאָה סֵאִין שֶׁל חוּלִין מְהוּרִין, וּבִזְזָה הַתְּבִטְלָה הַתְּרוּמָה
- 2 בַּחוּלִין, שֶׁכֵּן הַתְּרוּמָה עוֹלָה בְּמֵאָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר,
- 3 תִּירוּם – יָרִים סָאָה אַחַת מִתּוֹךְ הַתְּעֵרֻבָּת, וְתִרְקַב – וַיִּנִּיחַ
- 4 אוֹתָהּ לִירְקַב כַּדִּין תְּרוּמָה טִמְאָה שֶׁאִסּוּרָה בִּאֲכִילָה, שְׁאֵנִי
- 5 אָמַר הִיא כְּאֵה שֶׁנִּפְלָה הִיא כְּאֵה שֶׁעָלְתָה, כְּלוּמָר, תּוֹלִים
- 6 שְׁאוֹתָהּ סָאָה שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה, הִיא הַסָּאָה שֶׁהוֹרְמָה מִתּוֹךְ
- 7 הַתְּעֵרֻבָּת, וְתְרוּמָה טִמְאָה אִסּוּרָה בִּאֲכִילָה, וְלִכֵּן תִּירְקַב,
- 8 וְחֻמֵּי אִמְרִים, תַּעֲלָה – תִּתְבַּטֵּל הַתְּרוּמָה, כְּלוּמָר, נִתְבַּטְּלָה
- 9 הַתְּרוּמָה בְּמֵאָה, וְרֵאִיָּה הִיא לֹאֲכֹל יָחַד עִם הַחוּלִין
- 10 שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּתוֹכָם, וְתִיאָכֵל נִקְוִיִּים – בִּיּוּשׁ, כְּלוּמָר, מִכֹּל
- 11 מְקוֹם יִזְהַר שְׁלֹא יִבּוֹא עַל הַתְּעֵרֻבָּת אַחַד מִשְּׁבַעַת הַמִּשְׁקִים
- 12 הַמִּכְשִׁירִים אֶת הָאוֹכֵלִים לִקְבֹּל טִמְאָה, כִּי שְׁלֹא תִטְמָא
- 13 הַתְּרוּמָה הַטִּמְאָה שֶׁבַּתְּעֵרֻבָּת אֶת הַחוּלִין שְׁבָהּ, אִי קְלִיזָת –

אגרות קודש

ב"ה, ב' אייר, ה'תשכ"ב

ברוקלין, נ. י.

לכבוד מר גרשון דוד שי' המכונה ד"ר כהן

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו וגם התדפיסים והספר, ותי"ח עבור התשורה, אף שלרגלי הטרדות נתעכב המענה ואתו הסליחה.

כדרך יהודי להוסיף נופך משלו, רצוני לבוא בהערה בהנוגע לתדפיס מאמרו על נושא ד' השבויים שעברתי עליו בחפזה, ובהמשך לשיחתנו כענין זה. והנה מצד אחד פותחין בשבח בנוגע להמצאה וסברות שמביע שם על מקור הנוסח והשיגרה של ד' השבויים והפרטים בזה. ואחרי בקשת סליחתו מוכרחני לומר שאין הענין בכללותו מתקבל אצלי על הדעת, ובהקדם מה שמספרים על גדול בישראל שבשיחה אתו אמרו שכתוב ברמב"ם כך וכך, ואמר לא הוא, והוסיף, לא משום שהוא בקי בכל חדרי הרמב"ם וכל רז לא אניס לי, אלא כיון שהענין לגמרי אינו הולם כל שיטת הרמב"ם אי אפשר שיהי' כתוב אצלו ענין כזה.

ועל דרך זה בנידון דידן, שהביאור שמציע במאמרו שהראב"ד בעל ס' הקבלה הוא המציא הסברה שהיו שבויים, ר' חנוך וכו', ושנשבו והגיעו בעונה אחת למקום פלוני ופלוני וכו'. כי מהשקפה פסיכולוגית [וארשה לי להביע דעתי בחריפות יותר - מבלי גישה קדומה שהכרח להמציא דבר חדש], הרי אין סברא זו מתקבלת בשכל כלל, והטעם פשוט: הרי אין כל ספק שהראב"ד הי' שומר תורה ומצוה וידע הציווי מדבר שקר תרחק, וגם חי בתקופה ובמקום שלא הי' במרחק מופלג בזמן ומקום מתקופת הד' שבויים. ולכן אין הדעת סובלת שהראב"ד המציא הענין של ארבעה השבויים בכדי לחזק סברותיו ושיטתו, ולא עוד אלא שרוב המכריע של בני דורו קבלו חידושו בלי כל פקפוק!

מובן שלא נעלמו ממני הטענות על בעל ספר הקבלה בנוגע תאריכים וכיו"ב. אבל זהו על דרך שכמדומה הזכרתי בשיחתנו שאפשר שלא יהי' מדייק דיוק ככל הדרוש בנוגע למקורות ובעלי שמועה וכו' וגם אפשר לטעות ואולי להתאמה בכיוון בנוגע לתאריך במאורע שנמשך משך תקופה, מתחילתו לסופו, וכמו שהזכרתי בשיחתנו, כגון בנוגע לחתימת התלמוד או חתימת המשנה, שכל זה אינו ענין של היפך הציווי מדבר שקר תרחק, אלא שאפשר לתפוס חתימת התלמוד בסוף ימיו של רב אשי, ושני יכול לקשר זה עם רבנן סבוראי, כיון שמובאים מהם מאמרים בש"ס, ועד"ז אפשר להסיק שנחתם התלמוד באמצע ימיו של רב אשי, וכו' וכו'. אבל אינו דומה כלל וכלל לחידוש והמצאה של ענין מעקרו, כמו שמציע כ' במאמרו, שאין דבר זה הולם יהודי שומר תורה, ובפרט אשר כנ"ל שהראב"ד חי לערך

המשך בעמוד רו

אבי מוסיף להקשות על רבי ירמיה: **וְהָאֵמֶר רַב הֶסְדָּא, נְבִילָה** 54
בְּנִילָה בְּשָׁחוּטָה – חתיכה של בשר נבילה, שנתערבה בשתי 55
חתיכות של בשר בהמה שחוטה, ואין ניכר איזו היא הנבילה 56
ואיזו היא השחוטה, נתבטלה חתיכת הנבילה שהיא המיעוט 57
בחתיכות השחוטה שהן הרוב, ושוב אינה מטמאה, לפי שהיא 58
תערובת מין בשאינו מינו, **שֶׁכֵּן אִי אִפְשָׁר (לנבילה שתיעשה** 59
שחוטה) [לחתיכת הבשר השְׁחוּטָה שְׁתִּיעֶשֶׂה – שתחול עליה 60
תורת נבילה] לענין טומאה, ולפיכך חשובה ה'שחוטה' כמו 61
שאינה ממין הנבילה והנבילה בטילה בה, גם לדעת רבי יהודה 62
הסובר (מנחות כג.) שמין במינו אינו בטל. ואם אמרת שהטמאה 63
שנתבטלה עדיין חשובה כאילו היא קיימת, קשה נהי' – אמנם 64
דְּבִמְנַע לֹא מְטַמָּא, מכל מקום לְטַמָּא בְּמִשְׁא, ומדוע סתם רב 65
חסדא דבריו שהנבילה בטילה, ולא פירט שבטלה רק לענין מגע. 66
מתרצת הגמרא: **אָמַר לִיה רַב דִּימִי לאביי, אֲתוֹן בְּרִדְךָ הֶסְדָּא** 67
מִתְנִיתוּ לָהּ – אתם שונים את ההלכה הזאת בשם רב חסדא, 68
ואם רב חסדא אמר כן בודאי שנתכוין לומר שאינה מטמאה לא 69
במגע ולא במשא, לפי שרב חסדא אמורא היה, ודרכו של 70
אמורא לפרש דבריו, ואם היתה כוונתו לטומאת מגע בלבד, 71
היה לו לפרש, **אֲנִי בְּרִדְכִי חֵיִיא מִתְנִינִי לָהּ** – אבל אנחנו 72
שונים את ההלכה הזאת בשם רבי חיאי, ואין דרך התנא לפרש 73
כל כך, **דְּתֵנִי רַבִּי חֵיִיא** – שנה רבי חיאי בברייתא, נבילה 74
ושְׁחוּטָה בְּנִילוּת זֶה כֹּזֵל לפי שהיא תערובת מין בשאינו מינו, 75
וְאִתְּמַר עֲלֶיהָ – ונאמר על הלכה זאת, **אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי** 76
חֲנִינָא, מְהוֹר מְלִטְמָא בְּמַנְעָה אֶחָל מְטַמָּא בְּמִשְׁא, והטעם בזה, 77
לפי שהטמאה שנתבטלה, עדיין חשובה היא כקיימת, ומטעם 78
זה גם במים הטמאים שנתבטלו בציר, אם ניתוספו עליהם מים 79
טהורים, מצא מין את מינו ונתעוררה הטומאה שנתבטלה. 80
מקשה אביי לרב דימי על שיטת רבי ירמיה: **וְהָאֵמֶר, דְּתֵנִי, רַבִּי** 81
אֲלִיעֶזֶר בְּן יַעֲקֹב אָמַר, בְּהִמָּה נֶפֶשׁ שְׁעִידִין לֹא יִלְדָּה שֶׁשְּׁפָעָה 82
חֲרָתָה דָם – שהפילה חתיכת דם, והוא סימן שהיה בה ולד 83
שנימוח בה, **חֲרִי זֶה תִּפְקֹד** – קוברים את החררה כאילו היה בה 84
בכור ונִפְתְּרָה מִן הַכְּבוֹדָה – הולד הבא שתלד אין בו דיני בכור, 85
וְתֵנִי (וְשִׁנְהוּ) רַבִּי חֵיִיא בְּרִייתָא, אֵינָה מְטַמָּא לֹא בְּמַנְעָה וְלֹא 86
בְּמִשְׁא, והתבאר לעיל (כג.) שהטעם בזה הוא מפני שנתבטלה 87
ברוב דם וגוונים היוצאים עמה, ולדבריו שהטמאה שהתבטלה 88
נחשבת כאילו קיימת, קשה, אָמַר – מדוע הדין כן, (ד' נהי' 89
[ד' בְּמַנְעָה לֹא מְטַמָּא, מכל מקום תְּטַמָּא בְּמִשְׁא. אִישְׁתִּיךְ – 90
שתק רב דימי, ולא היתה בידו תשובה על קשיית אביי. 91
אבל הגמרא מתרצת: **דִּלְמָא (וְדִיא) שְׁאֵנִי הָכָא דְּהוּיָא לָהּ** 92
טוּמָאָה פְּרוּקָה – אולי שונה הדבר כאן בחררה, שהיא טומאה 93
סרוחה, כלומר, שהולד שהיה בחררה התעפש ואינו ראוי עוד 94
לאכילה, ולכן אינו מטמא. 95
מקשה הגמרא על תירוץ זה: **הִנֵּיחָ לְפָר פָּדָא, דְּאָמַר טוּמָאָה** 96
חֲמוּרָה עַד לָגַר – הנבילה מטמאת טומאה חמורה, שהיא 97
טומאת משא, כל זמן שהיא ראויה לאכילה לגר תושב, כלומר, 98
לאדם, אבל אם סרחה כל כך עד ששוב אינה ראויה לאכילת 99
אדם, שוב אינה מטמאה במשא. וְטוּמָאָה קִלְה עַד לְפֻלְבִּי – אבל 100
עדיין מטמאה הנבילה בטומאה קלה, שהיא טומאת מגע, עד 101
שתעפש לגמרי ולא תהיה ראויה אף לאכילת כלב, ולפיכך 102
הדבר מובן, שכן הָא לֹא חֲמוּרָה לָגַר – חררה זו אינה ראויה 103
לאכילת גר לפי שסרוחה היא, ולפיכך אינה מטמאה במשא, וגם 104
במגע אינה מטמאה לפי שהולד נתבטל ברוב דם וגוונים 105
היוצאים עמה, אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר, 106

לְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר מַה תְּהֵא עֲלֶיהָ, כלומר, לדעת רבנן הרי שנינו 1
שכל התערובת תאכל באופן שהחולין לא יוכלו לקבל טומאה, 2
אבל לרבי אליעזר הסובר שיש להוציא מהתערובת סאה אחת 3
ותולים שהיא הסאה שנפלה, יש לברר האם צריך להקפיד על 4
השאר שלא יוכל לקבל טומאה מן התרומה הטמאה שבתוכה 5
או לא. משיבה הברייתא, גם לרבי אליעזר הפירות הנותרים 6
יֵאָכְלוּ נְקוּדִין, או קְלוּיָת, או יִלְוֶשׁוּ בְּמִי פִירוֹת, או תִּתְחַלֵּק 7
לְעִיסוֹת וּבְלִבָּר שְׁלֹא יִהְיֶה בְּפִיצָה בְּמִקּוֹם אֶחָד, וכמבואר בדעת 8
רבנן. 9
וְאָמַר עוֹלָא, מַה הִטְעָם שצריך להקפיד שלא יקבלו טומאה 10
ולא נהגים בתערובת כחולין גמורים, והרי לרבנן התרומה 11
הטמאה נתבטלה לגמרי, ולרבי אליעזר מלבד הביטול גם אומר 12
שאותה סאה כבר יצאה מהתערובת, נְזִירָה שְׁמָא יָבִיא קָב 13
חוֹלִין טַמְאִים מְמִקּוֹם אֶחָד, וְיַעֲרֵבם בְּקָב וְעוֹד מְמִין זֶה – 14
מתערובת זו, סָבַר אִיכְמִלְיָהוּ דְּרִיבָא – וסבור שבכך יוכל 15
לבטל את הקב של החולין הטמאים ברוב החולין הטהורים, 16
וְבִאֲמַת אִינו כן, שהרי בִּינוֹן דְּאִיבָא הָאִי מִשְׁהוּ – מאחר שיש 17
בתערובת מעט מן התרומה הטמאה, נמצא שכאשר מערב 18
אותה עם קב אחר של חולין טמאים, מִצָּא מִין אֶת מִינוֹ וְנִיעֶזֶר 19
אין כאן מיעוט של טומאה רק מחצה על מחצה, ועל ידי כך 20
נתעורר אותו משוה מתורת הביטול שהיתה עליו וחזר 21
לטומאתו. ומכאן מוכיח רב דימי לאביי שטומאה שנתבטלה, 22
יכולה להתעורר ממצב הביטול ולחזור לטומאתה. ולכן מים 23
טמאים שנתבטלו בציר, אין לערבם בקדירה, שכן כאשר יצטרפו 24
אותם מים עם המים של התבשיל, יתעוררו מתורת ביטולם 25
ויחזרו לטומאתם הראשונה, ורבי ירמיה. 26
דוחה הגמרא: אָמַר לִיה אביי לרב דימי, וכי אִם מִצָּאנו 27
שְׁטוּמָאָה עוֹזְרָת טוּמָאָה יש להוכיח מכך שגם מְהִירָה עוֹזְרָת 28
טוּמָאָה. כלומר, אין הוכחה מדבריו עולא לדין ציר, לפי שבדברי 29
עולא החשש הוא שיביא חולין טמאים, ועל ידם תתעורר 30
הטומאה שהתבטלה בתוך התערובת, אבל בציר, המים של 31
הקדירה הם טהורים ומניין שבכוותם לעורר את המים הטמאים 32
שנתבטלו בציר, ולהחזירם לטומאתם. 33
הגמרא מקשה על רב ירמיה, ממשנה הדנה באפר פרה הראוי 34
להזאה, שנתערב באפר פסול: אִיתִיבִיהּ – הקשה אביי לרבי 35
ירמיה, שנינו במסכת פרה (פ"ט מ"ז), אִפְרָה של פרה אדומה הִפְשָׁר 36
להזאה, שְׁנִתְעָרַב בְּאִפְרָה מְקֻלָּה – אפר אחר, הוֹלְכִין אַחֵר הָרֹב 37
לְטַמָּא, שאם הרוב הוא מאפר הפרה מטמאה התערובת את 38
הנוגע בה כדין נוגע במי פרה. אִי רִיבָא (וְאִם הָרֹב) אִפְרָה 39
מְקֻלָּה הוּא, לֹא מְטַמָּא. וְאִי אִמְרַת טוּמָאָה בְּמָאן דְּאִיתִיהּ דְּמִי 40
– ואם אתה סובר שהטומאה נחשבת קיימת, ולכן אם מצאה 41
טומאה אחרת מצטרפת אליה, נְהִי דְּבִמְנַע לֹא מְטַמָּא, לְטַמָּא 42
בְּמִשְׁא – אמנם אפר מעורב זה אינו מטמא במגע, מפני שכל 43
הנוגע בו תולין שנגע רק בחלק הטהור שבו, מכל מקום יטמא 44
במשא, שכן הנושא את האפר המעורב נשא גם את החלק 45
הטמא שבו, ומי חטאת ואפר חטאת מטמאים גם במשא, כמבואר 46
במסכת יומא (ד'). 47
מתרצת הגמרא: הָא אִיתְּמַר עֲלֶיהָ – הרי נאמר בבית המדרש 48
על משנה זו, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מה ששנינו שאם הרוב 49
הוא אפר מקלה טהור, ביאור הדבר הוא, שְׁמְהוֹר מְלִטְמָא 50
בְּמַנְעָה, אֶחָל מְטַמָּא הוּא בְּמִשְׁא. ולכן אין קושיא מכאן על רבי 51
ירמיה. 52
ירמיה. 53

כדי שקיום המצוות יהיה כדבעי – הוא עלידי לימוד התורה, דתלמוד מביא לידי מעשה.

בבורות. פרק שלישי – הלוקח בהמה דף כג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רטו רש"י

אלא לרבי אליעזר — דאמר: "שאני אומר", מי חשבין להו כטהורין לגמרי וקאמר: יאכלנו נקודים או ילושו. מה טעם — לא חשבין להו חולין גמורין, לרבנן — כיון דבטלה, לרבי אליעזר — הואיל ואית ליה "שאני אומר" גיירה שפא יביא כו' — דאי חשבין להו טהורין לגמרי, איכא למיחש כי הוה ליה

קב שאר חולין טמאן — מייתי לה, ומערב לה בקב ועוד ממין זה, וקסבר: איבעלה לקב קמא ברובא דהאי קב ועוד. וכיון דאיכא בהאי קב ועוד משהו אחד מומא טמא מן התרומה טמאה שנפלו שם ובטלין — עכשיו מוצא טמא ראשון את טמא שני, וניעור מתורת טהורה ומצטרף עם זה, והוה להו פלגא ופלגא ולא מיבעל. אלמא, טומאה שבטלה חזרה וניעורה מתורת טהרה! אפר ליה אם מומא עוררת את טומאה טהרה יעורר את הטומאה — בתמידה. כלומר, מים שבקדרה, שטהורים — והאי יעוררו מים שבציר לטמא אייתיביה — לרבי ירמיה. אפר כשר — של פרה אדומה. אפר מקלה — אפר דעלמא. לטמא — את הנוגע בה, כדתיב: "הנוגע במי נדה יטמא" (במדבר יט). ואי אמרת טומאה — המתבטלת ברוב לא בטלה לגמרי, אלא כמאן דאיתייה דמי, דאי משכחת טומאה אחריית מעטרפת בהדה. נהי דהאי אפר במגע לא מטמא, דכיון דרובו טהור אמרינן באפר מקלה נגע שהוא הרוב. אבל במשא מיהא ליטמא, דהא מכל מקום הקומא נשא ודוסטי, וקיימא לן דמי חטאת ואפר חטאת מטמאן במשא בפרק קמא דיומא (דא, כ). בשילהי בשחושא — חתיכת נבילה שנתערבה בשתי חתיכות שחוטות — בטלה נבילה ברוב מלטמא, דמין בשאניו מינו בטל, והאי — מין בשאניו מינו הוא. דאי אפרש להשחושא שתיעשה נבילה — ומאן דגריס "שאי אפשר לנבילה שתיעשה שחוטת" — שבשטא דהא, דהא אפשר לנבילה שהתא לה תורת שחוטת, שלא תטמא כלום, כגון כי מסרחא לה פרחא טומאה מינה, כדאמרינן לקמן: הראיה לגר קרויה "נבילה", והכי מפרש במנחות בפרק "קומא רבה" (כגא, א) —

טומאה שבטלה כמאן דאיתא דמאי, דאי משכחת טומאה אחריית חזרה וניעורה — הכי נמי, נהי דבמגע לא מטמא דלא אולינן אחר חתיכת נבילה בשתיים דשחוטת, אינה מטמאה לא כמגע ולא כמשא — ואוקימנא לעיל: משום ביטול ברוב נגעו בה. ואי טומאה המתבטלת ברוב כמאן דאיתא דמי — תטמא כמשא מומא חמורה — דהיינו משא. עד לגר — עד שהיא אריאה לאביכל גר תושב. אבל אם סרחה ואינה אריאה לגר — תו לא מטמאה במשא.

אבל

חבירו ויבטלו, ודייק מינה: שמע מינה איסורין מבטלין זה את זה. משמע דבהיתר פשיטא לכולי עלמא דמבטל את האיסור, והכי נמי אם נימוחה הנבילה והשחוטת, אף על גב דבמשא טמא — ידחה פטור, אפילו היה אוכל כבדי אכילת פרס, אף על גב דמה נפשך דהי אבל כות נבילה כבדי אכילת פרס. וגבי ניד הנשה פריך בחולין (עטב, א) לביטול ברובא ומשני: בריה שאני. משמע דאיסור מתבטל ברוב בכל מקום כי לא הוי בריה, או "את שדרכו" וכל שדרכו. ובסוף ביצה (לחא, א) גבי ליבטל מים ומלא לגבי עיסה, מייתי עלה: תנערב קב דחיסין של חבירו בקבים שלו, דנהי דלרבי יהודה לא בטל, לרבנן מיבעל בטיל! ויש לומר: דלענין אכילה כל משהו ומשהו כשנכנס בבית הבליעה — קמא קמא בטל ברוב היתר. דמלי למגע, כשנגע חזירו ונגע דטהור, ואף על גב דמסתבר דטומאת משא גופיה ליתא אלא מדרבנן, דהא נתבטל ברוב, מכל מקום נהי דגזר רבנן לענין משא — לא גזר לענין איסור, דלא דמי, משמע דפרישתיה. **הניחא** לבר פדא כו' — תימה מאן לא פריך מהדיא דרבי שמעון דלעיל, דנימוק חולל עד שלא יצא? ומשום ביטול ברוב הוא, כדמפרש רבי יוחנן בדרבי "המפלת" (נדר כו, א). ולעיל נמי קאמר דאמרו דבר אחד, משמע דטעמא דרבי שמעון כטעמא דרבי אליעזר בן יעקב. ומזההיה הוה מצי לאקשוי אפילו לבר פדא, דגבי טומאת מת לא שייך טעמא דראייה לגר. ומדיאנה מטמאה באהל — אלמא טומאה כמאן דליתא ויש לומר: דהוה מצי לדחויי כריש לקיש דפליג אדריב יוחנן בפרק "המפלת" (שם עמוד ב), דמפרש טעמא משום בלבול צורה. דהאי נפל שבשליא אין עליו לא תורת בשר ולא תורת עצמות, ולא חולין כמו שפירשתי בנדה. אי נמי, מטעמא דמת שלם יש כאן הוא דמטמאן שפיר. לפיכך לרבי יוחנן כשנטל כל שהו ממנו בדם הלידה — טהור, דתו ליכא הכא מת שלם. וריש לקיש מטהר ליה מטעם בלבול צורה. ועוד יש לומר: דהוה מצי לשנויי הדיא דנדר כמאן דאמר: אין מאהיל וחזרו ומאהיל. **מומא** חמורה עד לגר — הא דאיצטריך לעיל רבי יוחנן טעמא משום ביטול ברוב — לפי סברתו, דאית ליה: אחת זו ואחת זו עד לכלב. אבל לבר פדא — בלא טעמא דביטול ברוב. **מומא** קלה עד לכלב — בטמאה קלה פשיטא ליה לכולהו דעד לכלב. בדרבנן טהרות (פרק ח משנה א) כל המיוחד לאוכל אדם טמא עד שיפסל מלאכול לכלב. ובקונטרס פירש, דטומאה חמורה — משא, וטומאה קלה — היינו מגע. והא דאין חררת דם מטמא במגע — דאמרינן: בדם הלידה נגע, שהוא אב. והשתא לפירוש, אית נמי לבר פדא הא דאמר רבי יוחנן לעיל: משום ביטול ברוב נגעו בה. ואין נראה, דכל טומאת נבילה, בין מגע בין משא, קרא טומאה חמורה. והוא עד לגר, דהא דריש טעמא בסמוך:

לרבי אליעזר מה תהא עליהן — יאכלו נקודין, או קליות, או ילושו במי פירות, או תתחלק לעיפות, וכלבד שלא יהא פביצה במקום אחד. ואמר עולא: מה טעם גיירה שפא יביא קב חולין מומאים ממקום אחד, וקב ועוד ממין זה, קבר: איכטליניה ברובא; וכיון דאיכא האי משהו — מצא מין את מינו וניעור. אמר ליה: אם מומא עוררת מומא, טהרה עוררת מומא אייתיביה: אפר בשר שנתערב באפר מקלה — הולכין אחר הרוב לטמא. ואי רובא אפר מקלה הוא — לא מטמא. ואי אמרת מומא כמאן דאיתייה דמי, נהי דבמגע לא מטמא, לטמא כמשא! — הא איחמר עליה, אמר רבי יוסי ברבי חנינא: טהור מלטמא במגע, אבל מטמא במשא. — והאמר רב חסדא: נבילה במילה בשחוטת, שאי אפשר לנבילה שתיעשה שחוטת; נהי דבמגע לא מטמא, לטמא כמשא! אמר ליה: אתון דברב חסדא מתניתו לה, אגן דברבי חייא מתנינן לה; תני רבי חייא: נבילה ושחוטת במילת זו זו; ואיחמר עליה, אמר רבי יוסי ברבי חנינא: טהור מלטמא במגע, אבל מטמא במשא. והא דתנן, רבי אליעזר בן יעקב אומר: בהמה גסה ששפעה חררת דם — הרי זו תקבר, ונפמרה מן הכבורה; ותני רבי חייא: אינה מטמאה לא במגע ולא במשא, אמאי דנהי במגע לא מטמא, חטמא כמשא! אישתיק. — דלמא ודאי שאני הכא דהויא לה מומא חמורה! — הניחא לבר פדא, דאמר: מומא חמורה עד לגר, ומומא קלה עד לכלב — הא לא הויא לגר. אלא לרבי יוחנן, דאמר: אהא

סבר אבטליניה ברובא — תימה! מה יעיל? הא אין מבטלין [איסור] לכתחלה ואפילו שוגג אם בטלו — אינו מבטל, למאן דאמר בגיטין (נדרב, א) נפלו ונתפצעו, בין בשוגג בין במזיד לא יעלו מידה, איכא למאן דאמר חתם: בשוגג יעלו. ושמן הא חשיב שוגג, כשסבור שמתור לבטל. ואי אמרת טומאה כמאן דאיתייה כו' — מתוך פירוש הקונטרס משמע שבה לדקדק דאין טומאה עוררת טומאה, מדחשבינן טומאה כמאן דליתא, וזה אינה סוגית התלמוד, שיהא אבוי להקשות על עצמו דפירש דטומאה עוררת טומאה, ועוד, דתיקשי ליה ממתניתין: אלא אפילו לא חשיבא טומאה כמאן דאיתא, מכל מקום בדין הוא על טומאה שעוררת טומאה, דאי נמי לא היא טומאה כמאן דאיתא.

נבילה בטלה בשחוטת — ומסיק: לענין מגע, אבל לענין משא — מטמא. ועל ברוחן כשיש בנבילה כות במקום אחד, דאי לאו הכי — במשא לא מטמא. כדמוכח ב"העור הדרוט" (חולין קכב), דשני חצאי יתים ונבילה שתחבם בקיסם, אפילו חולין וחביא כל היום כולו — טהור, אלא חסדא דמרדוד דרובו זה בזה קצת. ותימה: אי נגע בכל החיטים, אמאי טהור דאפילו נגע בכלול משמע דטהור, דומיא דמשא, ומידה, דיכא דלא נגע כולו בבית אחת, אלא נגע בזה וזהו נגע בזה — אפשר דטהור, כיון דבכל פעם שנוגע אין יודע שיהא נוגע בטמאה, ולא הוי נמי ספק טומאה בשרות היחיד, כיון דבטלה ברוב. ועוד יש לפרש: כשנמוח הכל יחד נבילה ושחוטת, והוי כמו מרדוד. ואחאי, אפילו לא ידע הסיטן לרבי עקיבא ד"העור הדרוט" (שם). דאף על גב דפליג התם אפילו במרדוד, דלא מטמא במשא — היינו בעור, אבל במרדוד בקיסם — אפילו רבי עקיבא מודה, כדקאמר התם: ומודה רבי עקיבא בשני חצאי יתים שתחבם בקיסם והסיטן שהוא טמא, ומוקי ליה במרדוד. ואפילו לא ידע הסיטן דהתם דוקא, אלא אפילו במגע מטמא, דאי במגע לא מטמא — לא הוה מטמא במשא, מכל מקום בהאי דהכא לא מטמא במגע, דבטל ברוב. וקצת תימה: דכיון דחשיב הכא חיבור במרדוד בקיסם, מההוא טעמא דמטמא במשא, משום דטומאה כמאן דאיתא דמאי — מההוא טעמא גופיה תטמא במגע ויש לחלק, ואם תאמר: וכיון דלא אתי הכא לכלל מגע, היכי מטמא במשא לרבי עקיבא? ויש לומר: דהני מילי כגון קולית חתומה, שאין יכול ליגע, או כגון שני חצאי יתים על העור, דפליגי רבי ישמעאל ורבי עקיבא. אבל הכא, דאיכא שם שיעור טומאה במקום אחד, ובר מגע הוא אלא דאין יודע איזהו — בא לכלל מגע קרינא ביה. ואם תאמר: מאי שנא דלענין טומאת משא לא מהני ביטול ברוב, משום דסוף סוף הרי נשא כות נבילה, ולענין איסור מהני דאפילו איסורין מבטלין זה את זה, כדאמר ריש לקיש בפרק "התערובות" (ובחים עתא, דפיקל) ונתור וטמא שבלח זה בזה ואכלן — פטור לכולי עלמא, אי אפשר שלא ירבה מין על חבירו ויבטלו, ודייק מינה: שמע מינה איסורין מבטלין זה את זה. מה שמע דבהיתר פשיטא לכולי עלמא דמבטל את האיסור, והכי נמי אם נימוחה הנבילה והשחוטת, אף על גב דבמשא טמא — ידחה פטור, אפילו היה אוכל כבדי אכילת פרס, אף על גב דמה נפשך דהי אבל כות נבילה כבדי אכילת פרס. וגבי ניד הנשה פריך בחולין (עטב, א) לביטול ברובא ומשני: בריה שאני. משמע דאיסור מתבטל ברוב בכל מקום כי לא הוי בריה, או "את שדרכו" וכל שדרכו. ובסוף ביצה (לחא, א) גבי ליבטל מים ומלא לגבי עיסה, מייתי עלה: תנערב קב דחיסין של חבירו בקבים שלו, דנהי דלרבי יהודה לא בטל, לרבנן מיבעל בטיל! ויש לומר: דלענין אכילה כל משהו ומשהו כשנכנס בבית הבליעה — קמא קמא בטל ברוב היתר. דמלי למגע, כשנגע חזירו ונגע דטהור, ואף על גב דמסתבר דטומאת משא גופיה ליתא אלא מדרבנן, דהא נתבטל ברוב, מכל מקום נהי דגזר רבנן לענין משא — לא גזר לענין איסור, דלא דמי, משמע דפרישתיה. **הניחא** לבר פדא כו' — תימה מאן לא פריך מהדיא דרבי שמעון דלעיל, דנימוק חולל עד שלא יצא? ומשום ביטול ברוב הוא, כדמפרש רבי יוחנן בדרבי "המפלת" (נדר כו, א). ולעיל נמי קאמר דאמרו דבר אחד, משמע דטעמא דרבי שמעון כטעמא דרבי אליעזר בן יעקב. ומזההיה הוה מצי לאקשוי אפילו לבר פדא, דגבי טומאת מת לא שייך טעמא דראייה לגר. ומדיאנה מטמאה באהל — אלמא טומאה כמאן דליתא ויש לומר: דהוה מצי לדחויי כריש לקיש דפליג אדריב יוחנן בפרק "המפלת" (שם עמוד ב), דמפרש טעמא משום בלבול צורה. דהאי נפל שבשליא אין עליו לא תורת בשר ולא תורת עצמות, ולא חולין כמו שפירשתי בנדה. אי נמי, מטעמא דמת שלם יש כאן הוא דמטמאן שפיר. לפיכך לרבי יוחנן כשנטל כל שהו ממנו בדם הלידה — טהור, דתו ליכא הכא מת שלם. וריש לקיש מטהר ליה מטעם בלבול צורה. ועוד יש לומר: דהוה מצי לשנויי הדיא דנדר כמאן דאמר: אין מאהיל וחזרו ומאהיל. **מומא** חמורה עד לגר — הא דאיצטריך לעיל רבי יוחנן טעמא משום ביטול ברוב — לפי סברתו, דאית ליה: אחת זו ואחת זו עד לכלב. אבל לבר פדא — בלא טעמא דביטול ברוב. **מומא** קלה עד לכלב — בטמאה קלה פשיטא ליה לכולהו דעד לכלב. בדרבנן טהרות (פרק ח משנה א) כל המיוחד לאוכל אדם טמא עד שיפסל מלאכול לכלב. ובקונטרס פירש, דטומאה חמורה — משא, וטומאה קלה — היינו מגע. והא דאין חררת דם מטמא במגע — דאמרינן: בדם הלידה נגע, שהוא אב. והשתא לפירוש, אית נמי לבר פדא הא דאמר רבי יוחנן לעיל: משום ביטול ברוב נגעו בה. ואין נראה, דכל טומאת נבילה, בין מגע בין משא, קרא טומאה חמורה. והוא עד לגר, דהא דריש טעמא בסמוך:

כשאניח

כשאנה ראויה לגר אינה קרויה נבילה, והאי טעמא שייך בין למגע בין למשא. וטמאה קלה היא טמאת אוכלין, למעט בו ראשון ושני. ומצינו לשון טמאה חמורה וקלה (בבבירייתא על זה בבכירותא (בא.א.) ובגדה בפרק "בא סימן" (ג.ב.) גבי גזל שנפל לגת.

אחת זו ואחת זו עד לכלב — אין לפרש דטעמא דרבי יוחנן: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותה", דההיא

אבילה (כלב) ולא אכלבו קיימא. אלא יש לפרש, מדכתיב (ב טז): "זאת איובל יאכלו הכלבים בחלק וירעאל" — אלמא אבילת כלבים שמה אבילה. ומינה מוכח בפרק שני דובחים (לא.א.) חדשב על מנת שיאכלוהו הכלבים למחר — הוי פיגול. **ואידך** למעוטי סרוחה מעיקרא דרבי יוחנן — ותימה: דמתוך סוגיא דפרק תרעא דמסכת עבודה זרה (טז.ב.) משמע דרבי יוחנן דסרוחה מעיקרא לא צריכא קרא למעוטי, דבההיא דקאמר רבי יוחנן: טעמו וממשו, ואמר רב כהנא: מדברי בולן נלמדו נותן טעם לפגם מותר, דמוקי לה התם כרבי שמעון, ומפרש טעמא דרבי שמעון מהאי קרא דראויה לגר. וקאמר: ואידך, כלומר, מאן דאסר טעם לפגם — הווא למעוטי סרוחה מעיקרא. ואידך, כלומר, רבי שמעון — סרוחה מעיקרא לא צריך קרא ויש לומר: דלענין איסור אבילה דאי לא צריך קרא, מעיקרא עפרא הוא. אבל לענין טמאה הוה אמינא דמיטמא דאף על גב דלא חזיא לאבילה, מיד דהוה אשרץ ושכבת זרע וחיבה.

תנן התם — במסכת מכות (פרק ו משנה ג.) רבי אליעזר אומר: ציר טהור. פירש בקונטרס: כגון שהשיקו במים. והדין עמו, דבציר של עמי הארץ מיידי הבא, כדמוכח שמעתא. ורישא דקרא משנה. ואי אפשר לומר שיהא טהור בלא השקה, דסתמיה הוי רובא ציר, ולא בר קבולי טמאה הוא. דהא אמרן לעיל דבעי השקה. (ועוד מדתנא "ציר טהור", ולא תנא "ציר (טמא) (סתם) שנטהר בהשקה".)

שנפל לתוכו מים כל שהוא טמא — כדמפרש: נחשדו עמי הארץ לערב מחצה מים בציר. וכי נפל ביה כל שהוא — מצא מים מינו, והוא רוב מים על הציר וטמא. ולמאן דלית ליה טמאה בשטלה חזרה ונערה — מוקי ליה שנפלו ביה לאחר השקה מי עם הארץ כל שהוא. כך פירש בקונטרס. והך דפירש מים של עם הארץ, ולא פירש מים טמאים — משום דמתניתין קתני מים סתם. ואם תאמר: ולמאן דמוקי לה שנפלו בו מים של עם הארץ — פשיטא דטמא, כמו מתחלתו, דבעי השקה. דמאיזה טעם בעי השקה מתחלתו? אי רובא ציר — הא אמרו לעיל דמיעוטא מים בטלי ליה ברובא, וכלא השקה נמי טהור אלא חישינן דלמא רובא מיא. ומהאי טעמא גופיה, נפלי ביה לאחר השקה מים טמאים כל שהוא — הוי מים טמאים הללו

אבל טמאה קלה של מגע מטמא עד שתפסל מאכילת כלב — שפיר, דזו אינה ראויה לגר, להכי לא מטמאה במשא. ובמגע נמי לא דאמרין: בדם הלידה נגע שהוא הרוכב. **הא חזיא לכלב** — ותטמא במשא קשיא לרבי ירמיה. **הפריחה מעיקרא** — כגון שנשתברו אבריה מחיים והחליעה. ההיא, אף על גב דחזיא לכלב — לא מטמאה במשא, דהא מעולם לא ירדה לטומאת משא. אבל אי מעיקרא חזיא לגר, ונחתא לה טומאת משא — תו לא סליק מינה עד שתיפסל מכלב. ואי קשיא: לעיל נמי, אמאי מוקמינן לה בקשיא הא הוה ליה לתרוצי: להכי לא מטמא הך חררת דם במשא — דמעיקרא סרוחה היא. ואפילו רבי יוחנן מודה בה! תריץ: לאו סרוחה מעיקרא היא, דהא חזיא לגר אנב אימיה, כל זמן שהיתה בבטן. והכי מוקי לקמן. **ציר טהור** — כגון שהשיקו במים, שנפל לתוכו מים כל שהוא — טמא. כדמפרש: נחשדו עמי הארץ לערב מחצה מים בציר, וכי נפל ביה כל שהוא — מצא מין את מינו, ורוב מים על הציר, וטמאים. ולמאן דלית ליה טמאה בשטלה חזרה ונערה, מוקי ליה שנפלו בו לאחר השקה מי עם הארץ כל שהוא. — קרוב למחצה. **טומאת משקין** דרבנן — בפרק קמא דפסחים (טז.א.).

משנה אין חוששין שמא בנה של אחת היה — שיהא הבא אחריו בכור ספק, דנימא: הך בהמה לא ילדה מעולם, אלא שאהבה זו את בן הבית, ואי משום דיש לה חלב — הא איכא מיעוטא דחולבות אף על גב שאינן יולדות. הא ודאי לא אמרין, אלא ודאי בנה הוא. ופטורה מן הבכורה. **מבכירות** — בחורות, שלא ילדו אלא עכשיו. **אין חוששין שמא בנה של זו בא לו אצל זו** — דליחוש לכולהו בספק בכורות. אלא ודאי אותם הכרוכים אצל המבכירות הוו בכורות ודאין, ואותן הכרוכים אחר שאינן מבכירות — בוודאי הוו פשוטין ודאין. **גמרא קב ונקי** — לא איצטרך לרב לאשמועינן, קב ונקי — מעט, שלא הווכח אלא במקומות מועטים, ומה שאמר — נקי הוא, שהלכה כמותו. דרבי יוסי בן יהושע ושער בכור בעל מום — הלכתא נינהו במתניתין, ומפרש לקמן. **לאו פלוגתא היא** — לא חשיבא פלוגתא. וכיון דבמתניתין לא פליגי עליה — הלכתא כוותיה. — הלכה

טומאת עם הארץ — דרבנן, **טומאת משקין** — דרבנן, **ברובא** — גזרו רבנן, **פפלא ופלא** — לא גזרו בה רבנן. **משנה רבן שמעון בן גמליאל אומר: הלוקח בהמה מניקה מן הגוי** — אין חוששין שמא בנה של אחת היה. **נכנס לתוך עדרו ורעה את המבכירות מניקות ושאינן מבכירות מניקות** — אין חוששין שמא בנה של זו בא לו אצל זו, או שמא בנה של זו בא לו אצל זו. **גמרא אמר רב נחמן משמיה דרב: הלכתא כבבילה פירקין, בר מפלוגתא. אמר רב שישת: אמינא, פי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא: אחיאי אילימא ארישא — מפליגי רבי ישמעאל ורבי עקיבא! אלא אדרבי אליעזר בן יעקב — משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי! אלא אדרבן שמעון בן גמליאל — מפלג פליג בבביריתא! אלא אדרבי יוסי בן המושולם**

— **הא אמר רב חדא וזימנא, דאמר רב: הלכתא כרבי יוסי בן המושולם! אלא אשער בעל מום** — מפלג פליגי עקיבא בן מהללאל ורבנן! — לעולם אדרבן שמעון בן גמליאל, והא קא משמע לן: דבביריתא לא פלוגתא היא. וכיון דאמר רב: הלכתא כבבילה פירקין בר מפלוגתא, הלכה

חזירים ומטמאין אותן מים הטהורים: ואי לאשמועינן היא גופה, דציר של עם הארץ בעי השקה — בפירוש הוה ליה למיתני: הלוקח ציר מעם הארץ — משיקו במים וטהרו ויש לומר: דלא דמי סופו לתחלתו. דסלקא דעתך: מתחלתו נעשה הציץ במים טמאים — לא יצא מחזקת טמאה על ידי שנחלה לומר שהמים הם מעט. אבל הבא השקה, דמה נפשך טהור — הוה אמינא דשנפלו לו טמאים כל שהוא, משום חששא דשמא מים רוב לא נוציאנו מחזקה. והשתא, למאן דמוקי האי "כל שהוא" מים טמאים הוא, ודייק מינה רב נחמן: זאת אומרת נחשדו עמי הארץ לערב מחצה מים ביניהן, כלומר, פעמים שמערבין בו מחצה מים — לאו למימרא שאם היה בו רוב לא היה טמא כשנפלו בו מים כל שהוא. דכמו כן היה טמא דפרשית. אלא למימרא, שאם מתחלתו לא היו גזילין לערב כי אם מועטים, אם כן (אם) לא היה מטמא מים כל שהוא. דהא אבתי רובא ציר הוא. **אלא** אדרבי אליעזר בן יעקב כו' — ואם תאמר: הא מיפלג פליגי רבנן דרבי שמעון דשילאי דלעיל! ואין לומר דדלמא רב סבר כרש לקיש, דמפרש טעמא בפרק "המפלה" (נדה כז.ב.) משום דנתבלבלה צורתו. דכל שכן דקשה טפי, דאי טעמא דבלבל צורה — אלמא לרבי שמעון בן בטל ברובו ויש לומר: דדלמא רבי שמעון סבר כמאן דאמר טמאה חמורה עד לגר. דלדידיה לא צריכין לטעמא דביטול ברוב, וכמו שפירשתי לעיל, דכל טמאת נבילה קרי טמאה חמורה, אפילו טומאת מגע. אי נמי, לא חשיב פלוגתא, כיון דלא נחלקו עליו בהדיא באותו דבר עצמו. **משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי** — אף על פי שיש מקומות שפוסק הלכה כרבי אליעזר בן יעקב, כדאשכחן בריש "הדר עם הנכרי" (עירובין סב.ב.) ורב גופיה בפרק "הבא על בבתו" (יבמות ס.א.) — יש דלא מסתבר כותיה, לפיכך הוצרך לפסוק הלכה.

שכבר נתבטלו המים בתוכו מוקדם, מכל מקום בעת שנפל עוד
משהו מים בציר, נהפכו המים להיות רוב, ועל ידי כן חוזרים הם
לטומאתם.
מקשה הגמרא על דברי רב נחמן: וְלִמָּה לִי – למה נקט רב נחמן
שחשודים לערב מַחֲצָה מים בציר, אִפִּילוּ בְּצִיר מִמַּחֲצָה נְמִי,
וְהָיָה מִשְׁהוּ, הֲוָה לִיה פֶּלְאָה וּפְלִאָה לֹא בְּטִיל – והרי גם אם היו
חשודים לערב בו רק פחות ממחצה מים, מכל מקום על ידי
שנפלו עליהם עוד משהו מים, עד שנהיו המים מחצה ומחצה עם
הציר, חזרת למקומה הטומאה שנתבטלה, לפי שאין ביטול
במחצה על מחצה.
מתרצת הגמרא: אִימָא, עַד מַחֲצָה – אכן כך אמר רב נחמן שיש
ללמוד מן המשנה שעמי הארץ נחשדו לערב קרוב למחצה מים
בציר, ולכן אם נפל שם עוד משהו מים נעשו מחצה על מחצה
ואינם בטלים עוד.
מתרצת הגמרא תירוצ נוסף: אִיבְעִית אִימָא, בודאי רב נחמן
דייק מן המשנה שנחשדו עמי הארץ לערב מחצה מים בציר, לפי
שאם היו מערבים בו פחות מזה, אפילו אם נפל לתוכו עוד מים
עד שנעשו המים מחצה על מחצה, אין הציר חוזר לטומאתו,
שכן טומאת עַם הָאָרֶץ היא גזירה מִדְּרַבָּנָא, וכמו כן טומאת
מִשְׁקֵין – הדין שמשקים מקבלים טומאה, הוא מִדְּרַבָּנָא, שכן
התורה אין המשקים מקבלים טומאה, וּבְרִיבָא גְזֵירוֹ רַבָּנָא, בְּפִלְגָא
וּפְלִאָה לֹא גְזֵירוֹ בְּה רַבָּנָא, רק במקום שהמים הם הרוב, גזרו
חכמים עליהם טומאה, אבל במקום שהם רק מחצה על מחצה
לא גזרו עליהם טומאה.

משנה

המשנה שלפנינו מבארת דינה של בהמה שאין ידוע אם ביכרה
או לא, שאם היא מניקה, הוכחה היא שילדה כבר, והולד שיוולד
לה לאחר מכן אינו בספק בכורה.
רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, הַלּוֹקֶת – הקונה בְּהֵמָה הַמְּנִיקָה
את חלבה, לולד הנמצא עמה, מִן הָעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, ואינו יודע
אם בנה הוא או לא. אֵין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא בְּנָה שֶׁל אַחֶרֶת הָיָה,
והיא עדיין לא ילדה כלל, וממילא, הולד שתלד לאחר מכן יהיה
בספק בכורה, אלא אומרים אנו שודאי בנה הוא, והולד שתלד
לאחר מכן, ודאי אינו בכור.
דין נוסף אומרת המשנה בענין בהמה המניקה ולד, שהוכחה היא
שהוא ולד שלה: וכן אם נִכְנַם בעל הבית לְתוֹךְ עֲדָרוֹ, והיו לו
בעדר שתי קבוצות של בהמות, שעומדות ללדת. האחת, בהמות
שעדיין לא ילדו מעולם, והשניה, בהמות שכבר ילדו בעבר.
וְרָאָה אֶת הַמִּבְכִּירוֹת – הבהמות שזו להם הפעם ראשונה שהם
יולדות, וולדותיהם בכורות הם, שהם מְּנִיקוֹת מחלבם לולדות
שעמיהם. וְאֵת שְׂאֵינָן מִבְּכִירוֹת – הבהמות שלידה זו אינה
ראשונה להם, שגם הם מְּנִיקוֹת מחלבם לולדות שעמיהם. ואינו
יודע מי מהולדות נולדו מהמבכירות, ומי מהם נולד משאינם
מבכירות. הדין הוא, שֵׁאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא בְּנָה שֶׁל זֶה –
המבכירה, בָּא לוֹ אֶצֶל זֶה – שאינה מבכירה. או שְׁמָא בְּנָה שֶׁל
זֶה – שאינה מבכירה, בָּא לוֹ אֶצֶל זֶה – המבכירה. אלא תולים
שכל ולד כרוך ויונק מאמו, והולדות שעם המבכירות ויונקות
מהם, הרי הם ודאי בכורות, ואלו שעם שאינן מבכירות, ודאי
אינם בכורות.

גמרא

הגמרא מביאה שמועה של רב, בענין פסק ההלכה בנידונים
שבמשניות שבפרק זה, ומתוך כך תתברר ההלכה בנידון
משנתנו. אומרת הגמרא: אִמָּר רַב נְחֻמִּי מְשִׁיבָה דְּרַב, הֲלִבְתָּא
בְּבִלְיָה פְּרִיקָן – כל הדינים המוזכרים במשניות שבפרק זה,

אחת זו – בין טומאת משא, ואחת זו – ובין טומאת מגע,
מטמאה הנבילה עַד שתתעפש לגמרי ושוב לא תהיה ראויה
אפילו לאכילת פֶּלֶב, קשה, הָא חֲוִיָּא לְפֶלֶב – הרי עדיין ראויה
החררה לכלב, ומדוע אמר רבי חייה שאינה מטמאה במשא.
מסיקה הגמרא: מְשִׁיבָה – אכן קשה הדבר.
הגמרא מבארת את טעמם של בר פדא ורבי יוחנן: גּוּפָא – נבאר
את המחלוקת שהובאה בסמוך, בַּר פְּדָא אָמַר טוֹמְאָה חֲמוּרָה
עַד לִגְר וְטוֹמְאָה קָלָה עַד לְפֶלֶב, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אַחַת זֹה
ואחת זו עַד לְפֶלֶב. מבררת הגמרא: מַאי מְשִׁיבָה דְּבַר פְּדָא –
מהו טעמו של בר פדא הסובר שנבילה שאינה ראויה לאכילת
אדם, אינה מטמאה טומאה חמורה. ומשיבה: דְּכִתְיִב (דברים יד כא)
לֹא תֹאכְלוּ כָּל נֶבֶלָה לִגְר וְגו' אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵי תִתְּנֶנָּה וְאָכְלָה,
ודורשים, שנבילה הִרְאִיָּה לִגְר – וגר תושב, כלומר, לאכילת
אדם, קְרִינָה נְבִילָה ומטמאה טומאה חמורה, וְשִׁאִינָה רִאִיָּה
לִגְר – אבל אם אינה ראויה לאכילת גר, לפי שהתעפשה, אִינָה
קְרִינָה נְבִילָה ואינה מטמאה טומאה חמורה.
מבררת הגמרא את טעמו של רבי יוחנן: וְאִידֵךְ – ורבי יוחנן,
מדוע אינו דורש את הפסוק כמו בר פדא. משיבה הגמרא: שלפי
רבי יוחנן נצרך פסוק זה לְמַעוּטֵי הִיכָא דְּהִסְרִיחָה מְעִיקָרָא –
למעט נבילה שמעולם לא היתה ראויה לאכילת אדם, כגון
שבחלה נשברו אבריה והתליעו, שאינה מטמאה מפני שמעולם
לא חלה עליה תורת טומאה, ולפיכך אין ללמוד מפסוק זה
לאופן שמתחילתה היתה ראויה לאכילה ואחר כך התעפשה.
מבררת הגמרא: וְאִידֵךְ – בר פדא הסובר שמפסוק זה ממעטים
נבילה שהיתה ראויה לאכילה ונתעפשה, היאך דורש כן, הרי
פסוק זה נצרך למעט נבילה שמעולם לא היתה ראויה לאכילה.
משיבה הגמרא: נבילה שִׁהְסְרִיחָה מְעִיקָרָא לֹא צְרִיכָא קְרָא
לְמַעוּטֵי – אין צריך פסוק כדי ללמד שאין בה טומאה, שהרי
עֲפָרָא בְּעָלְמָא הוּא – הרי היא חשובה כמו עפר ולא שייכת בה
תורת טומאה, ולפיכך סובר שבהכרח הפסוק נדרש לענין בהמה
שהיתה ראויה לאכילה ואחר כך התעפשה ואינה ראויה
לאכילת אדם, שפקעה ממנה טומאת נבילה.
הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן: תֵּנִן במשנתנו (לעיל יד כא),
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר, בְּהֵמָה נִשָּׂא שִׁשְׁפָּעָה חֲרִירַת דָּם,
הָרִי זֶה תִּקְבֵּר וְנִפְסָרֶת מִן הַבְּכִירָה, וְהָיָה וְשִׁנָּה רַבִּי חִינָּא
בבביתא, שהחררה אִינָה מִטְּמֵאָה לֹא בְּמִנְעָה וְלֹא בְּמִשָּׂא,
וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בביאור דברי רבי חייה, מִשּׁוּם בִּיטוּל בְּרֹב
נִנְעוּתָהּ – מה שאמרו שאינה מטמאה הוא לפי שכשנימוח הולד
מתבטל הוא ברוב הדם היוצא עמו מרחם האם. וקשה מַאי
אִידֵךְ – מדוע נקט רבי יוחנן דווקא מִשּׁוּם בִּיטוּל בְּרֹב, תִּפְסוּק
לִי דִלָּא אִיתְּחוּי כִּלְל – הרי גם בלא זה אפשר לפרש שאינה
מטמאה משום שלא היתה ראויה מעולם לאכילת אדם, שבוה
גם רבי יוחנן מודה.
מתרצת הגמרא: הָא נְמִי אִיתְּחוּי מְעִיקָרָא אֲנִיב אִימָיָה – גם ולד
זה המעורב בחררה, היה ראוי מתחילתו לאכילה, שכן אם לא
היתה הבהמה מפילה את החררה והיו שוחטים אותה, היתה
החררה ראויה לאכילה יחד עם בשר האם.
הגמרא חוזרת לדון בדין ציר הניקח מעם הארץ: תֵּנִן הָתָם –
במסכת מכשירין (פ"ז מ"א), רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר, צִיר
מְהוּר – מוחל היוצא מן הדגים כשמולחים אותם, המעורב
במים, שניקח מעם הארץ, וטיהר אותו על ידי השקה במי מקוה,
שְׁנִפְל לְתוֹכּוֹ אַחֲרֵי הַהִשְׁקָה מִים כֹּל שְׁהוּא, טָמֵא – חזר הציר
לטומאתו.
אִמָּר רַב נְחֻמִּי אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהִי, וְאֵת אִמְרָתָה – ממשנה זו
למדנו, שְׁנִחְשְׁדוּ, כלומר, רגילים עַמִּי הָאָרֶץ לְעֶרֶב מַחֲצָה
[מִים] בְּצִיר שלהם, ולכן חזר הציר לטומאתו, שכן אף על פי

הַלֵּכָה בְּרֵבִי יוֹסִי בֶן הַמְּשׁוּלָם לָמָּה לִי – מדוע הוצרך רב למור
 שוב בפירוש, שהלכה כרבי יוסי בן המשולם, והרי דברי רבי יוסי
 בן המשולם בכלל הכלל שאמר שההלכה ככל הדינים השנויים
 בפרק זה ואין בהם מחלוקת.
 מתריצת הגמרא: אִי אָמַר רַק שֶׁהִלְכְתָּא בְּכֹלֵיהּ פִּירְקִין – שכל
 הדינים השנויים בפרק זה, הלכה הם. וְלֹא אָמַר גַּם שֶׁהִלְכְתָּא
 בְּרֵבִי יוֹסִי בֶן הַמְּשׁוּלָם. הִנֵּה אֲמִינָא, שמה שאמר שהלכה
 כמשניות שבפרק זה, אֲדַרְבֵּי יוֹסִי בֶן הַמְּשׁוּלָם קָאִי – כוונתו רק
 לדברי רבי יוסי בן המשולם, ואם תקשה, וּמֵאֵי בְּכֹלֵיהּ פִּירְקִין
 – אם בן מהו שאמר רב שהלכה בכל הדינים שבמשניות הפרק,
 והרי אין זה אלא דין אחד. יֵשׁ לֵישֵׁב, דְּרֵבִי יוֹסִי תִּרְתִּי אָמַר –
 שרבי יוסי אמר שני דינים. א. שמותר לתלוש את שיער הבכור
 כדי לעשות מקום לשחיטה. ב. שמותר לתלוש שיער הבכור כדי
 לראות את מקום המום. ולענין דברי רבן שמעון בן גמליאל
 שבמשנתנו, היינו טועים לסבור שלא אמר על זה שכן הלכה.
 שכן חולקים חכמים על דבריו בברייתא, וּפְלִגְתָּא דְּבִרְיִיתָא
 פְּלִגְתָּא הִיא – אף מחלוקת השנויה בברייתא שמה מחלוקת
 לענין מה שאמר רב 'חוץ מדבר שיש בו מחלוקת'. ולכן הוצרך
 לֹא־שְׁמַעֲיִין בפירוש שֶׁהִלֵּכָה בְּרֵבִי יוֹסִי בן המשולם,
 וְלֹא־שְׁמַעֲיִין – והשמיענו בזה, שמה שאמר שהלכה כמשניות
 שבפרק זה, דְּאֲדַרְבֵּי שְׁמַעֲיִין בֶּן גַּמְלִיאֵל קָאִי – כוונתו על דברי
 רבן שמעון בן גמליאל שבמשנתנו, לפי שעל דברי רבי יוסי בן
 המשולם כבר אמר בפירוש שהלכה כדבריו. וּפְלִגְתָּא דְּבִרְיִיתָא
 לֹא־ פְּלִגְתָּא הִיא – ומחלוקת המוזכרת בברייתא אינה בכלל
 דברי רב 'חוץ מדבר שיש בו מחלוקת'.
 הגמרא מביאה את הברייתא שנחלקו בה חכמים על דברי רבן
 שמעון בן גמליאל. מבררת הגמרא: מֵאֵי בְּרִייתָא – לאיזו
 ברייתא התכוונו, כשאמרו שחכמים חולקים על רבן שמעון בן
 גמליאל בברייתא. מבארת הגמרא: דְּתִנְיָא – ששינוי בברייתא,
 הַלֹּקֶת בְּהֵמָה שהיא מְנִיקָה וְלֹד הנמצא עמה מִן הַעֹבֵד
 בִּזְבִּיבִים, ואין יודע אם בנה הוא או לא, הוּלֵד הַבָּא אַחֲרָיו –
 שיוולד מבהמה זו לאחר מכן, הרי הוא כְּבֹרֵךְ מִסֶּפֶק, לפי שיתכן
 שעדיין לא ילדה מעולם, ומכך שהיא מניקה אין להוכיח שילדה
 כבר, מִפְּנֵי שְׁמִרְחֻמָּתָא – אוהבת היא גם ולדות אחרים ומניקתם,
 אֵף עַל פִּי שְׂאִינָה וְזֵלְתָא – אפילו שעדיין לא ילדה. רַבֵּן שְׁמַעֲיִין
 בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, הַדְּבָר בְּחֻקָּתוֹ – שחוקה היא מכך שאהבה
 את הולד והניקתו, שכבר ילדה, והולד שתלד לאחר מכן, ודאי
 אינו בכור.
 מוסיפה הברייתא: וְכֵן הָיָה רַבֵּן שְׁמַעֲיִין בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר,
 הַנֶּכֶם לְתוֹךְ עֲדָרוֹ פְּלִילָה, וְרָאָה פְּעֻשָׁר או פְּחֻשָׁר עֹשֶׂהָ
 בַּהֲמוֹת, וחלקם היו מִכְּבִירֹת – שעדיין לא ילדו מעולם, וחלקם
 שְׂאִינִין מִכְּבִירֹת – שכבר ילדו בעבר, וראה שכולם יולדות,
 ומחמת החשיבה של כל להבחין מי הוא הולד של כל אחת
 מהבהמות. וְלִמְכָּר הַשֶּׁבִּים, וּמֵצָא שהולדות הַכְּרִים תְּלִיּוֹת –
 כרוכות ויונקות בְּשִׂאִין מִכְּבִירֹת – מבהמות שכבר ילדו
 בעבר. וְהוֹלְדוֹת הַקִּבְּבוֹת תְּלִיּוֹת – כרוכות ויונקות בְּמִכְּבִירֹת
 – מבהמות שזו להם הלידה ראשונה. אִינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא בְּנָה
 הוֹכֵר שֶׁל זֶה – המבכירה, פֶּאֱלוֹ אֵצֶל זֶה – שאינה מבכירה, אלא
 ודאי הוא שהוכרים שאצל שאינן מבכירות בניהם הם, ואינם
 בכורות, והנקיבות הם שנולדו מהמבכירות.
 הגמרא מסתפקת בביאור החוקה שיש בבהמה שמניקה לדעת
 רבן שמעון בן גמליאל: אִפְּעִיָא לָהּ – הסתפקו בני הישיבה,
 דְּבָר בְּחֻקָּתוֹ דְּקָאֵמַר רַבֵּן שְׁמַעֲיִין בֶּן גַּמְלִיאֵל – מה שאמר
 רבן שמעון בן גמליאל שיש חוקה שבהמה שאוהבת ומניקה
 ולד, ודאי ילדה. האם פירוש, דְּאִינָה מְרַחֶמָתָא – אוהבת
 ומניקה ולד אחר, אֵלֶּא אִם בֶּן יוֹלְדָתָא – ילדה בעצמה ולד.

הָא הִיכָא דְּאִלִּיר – אבל אם ילדה כבר בעבר, חִיִּישִׁין
 לְרַחֲמֵי – חוששים שמא אוהבת היא ומניקה גם ולד אחר, אף
 שאינו בנה. וכשקנה בהמה שאוהבת ומניקה ולד, חוקה היא
 שודאי ילדה, אבל אין חוקה שולד זה הוא שלה. אִוּ דְּלִמָּא
 החוקה היא, שרק דִּידָה מְרַחֶמָתָא – את שלה אוהבת היא
 ומניקה. דְּלֹא דִידָה – אבל ולד אחר, לעולם לֹא מְרַחֶמָתָא –
 אינה אוהבתו ומניקתו. ואם כן החוקה היא, שולד זה שלה
 הוא.
 שואלת הגמרא: לְמֵאֵי נִפְקָא מִינָה – איזה דין יוצא מספק זה,
 שהרי לפי שני הצדדים בהמה זו ודאי פטורה מבכורה. מיישבת
 הגמרא: אכן לענין בכור אין חילוק בין שני הצדדים, אבל יש
 חילוק לענין לְמִלְקָא עָלָה מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֵת בְּנֵו – להתחייב
 מלקות אם שחטו גם את הבהמה וגם את הולד שמניקה, באותו
 יום. שֵׁאִי אֲמַרְתָּ שהחוקה היא, דִּידָה מְרַחֶמָתָא – שלעולם רק
 את שלה היא אוהבת ומניקה, דְּלֹא דִידָה לֹא מְרַחֶמָתָא – וולד
 שאינו שלה אינה אוהבת ומניקה, לָקִי – מתחייב מלקות, לפי
 שודאי בנה הוא. וְאִי אֲמַרְתָּ שהחוקה היא רק שילדה כבר,
 ואחר שילדה דְּלֹא דִידָה נִמְי מְרַחֶמָתָא – יכולה היא לאהוב
 ולהניק גם ולדות שאינם שלה, לֹא לָקִי – לא יתחייב מלקות,
 מאחר שספק הוא שמא אף על פי שאהבתו והניקתו אינו בנה.
 ולענין זה יש להסתפק, מֵאֵי הִיתָה כוונתו של רבן שמעון
 בן גמליאל, שאמר הדבר בחוקתו. – מה היתה כוונתו של רבן שמעון
 הגמרא מביאה מדברי רבן שמעון בן גמליאל שבמשנתנו
 להוכיח שהחוקה היא שאינה אוהבת ומניקה ולדות אחרים
 כלל. מוכיחה הגמרא: תָּא שְׁמַעֲיִין, שנינו במשנתנו, רַבֵּן שְׁמַעֲיִין
 בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, הַלֹּקֶת בְּהֵמָה המניקה ולד מִן הַעֹבֵד
 בִּזְבִּיבִים, אִינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא בְּנָה שֶׁל אַחֲרֵת הִיא, אלא ודאי בנה
 הוא. הרי מבואר שהחוקה היא שאינה אוהבת ומניקה ולדות
 אחרים כלל. דוחה הגמרא: מִי קָתְנִי – האם כתוב שאין חוששים
 שמא בנה של אחרת הוא – הולד הזה. הרי הִיא קָתְנִי – כתוב
 שאין חוששים שמא בנה של אחרת היה. ואפשר לפרש שְׁהָיָה
 קָאֵמַר, שלענין פטור בכורה ודאי נפטרה, וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא
 בְּנָה שֶׁל אַחֲרֵת הוא זה, ואם כן אינה פטורה בודאי מן הבכורה,
 לפי שאין לחשוש שולד זה אינו שלה אֵלֶּא אִם בֶּן הִיא לָהּ וְלֹד
 אחר מְעִיקָרָא – מתחילה.
 מוסיפה הגמרא להוכיח: תָּא שְׁמַעֲיִין, עוד שנינו במשנה בדברי רבן
 שמעון בן גמליאל, נֶכֶם בְּתוֹךְ עֲדָרוֹ עֲדָרוֹ וְרָאָה אֵת הַמְּכִבִּירֹת
 מְנִיקוֹת, וְאֵת שְׂאִינִין מִכְּבִירֹת מְנִיקוֹת, אִינוּ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא בְּנָה
 שֶׁל זֶה פֶּאֱלוֹ אֵצֶל זֶה אוֹ שְׂמָא בְּנָה שֶׁל זֶה פֶּאֱלוֹ אֵצֶל זֶה. אלא
 אלו שאצל המבכירות, ודאי בכורות הם, ואלו שאצל שאינם
 מבכירות, ודאי אינם בכורות. שואלת הגמרא: לפי הצד שאחר
 שילדה אוהבת ומניקה היא גם ולדות של אחרים, אִמָּאִי – מדוע
 אין חוששין שאחת מניקה ולד שאינו שלה, והרי במקרה זה
 שכולם ילדו, לִיחֹשׁ דְּלִמָּא רַחֲמֵי רַחֲמֵי – יש לחשוש שמא
 אהבה והניקה ולד שאינו שלה. אלא מוכח, שלעולם אינה
 אוהבת ומניקה ולד של אחרים.
 דוחה הגמרא: גם לצד זה, שאחר שילדה, יכולה היא לאהוב
 ולהניק ולד של אחרים, וזה רק כשאין שם אלא ולד של אחרים.
 אבל בְּמִקּוֹם דִּידָה – כשנמצא במקום גם ולד שלה, לעולם לֹא
 שְׂבָקָא דִידָה – לא תעזוב את בנה, וּמְרַחֶמָתָא דְּלֹא דִידָה –
 ותאבד ותניק ולד של אחרת. ולכן, באופן זה, שגם הולד שלה
 נמצא במקום זה, ודאי הוא שהולד שהיא מניקה שלה הוא. אבל
 כשילדה בעבר, וכעת אין במקום זה אלא ולד אחר, עדיין יש
 להסתפק אם ודאי בנה הוא, או שמא אהבה והניקה ולד אחר.
 מוסיפה הגמרא להוכיח: תָּא שְׁמַעֲיִין, מדברי הברייתא. שאחר
 שהובאו דברי רבן שמעון בן גמליאל לגבי לוקח בהמה מניקה,

בבורות. פרק שלישי - הלוקח בהמה דף כד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" ר"ט רש"י תוספות

הלכה בר' יוסי בן המשולם למה לא הא מהך שמעת מינה דהלכתא כוותיה, דהא לא פליגי רבנן עליה: **אי אמר הלכה בבוליה פירקין** — ולא אמר לקמן "הלכה כרבי יוסי, הוה אמנא: "הלכה בבוליה פירקין" — אדרבי יוסי קאי. **ומאי בבוליה פירקין** — דמשמע טובא — משום דרבי יוסי תרתי מילי אמר במתניתין: עושה מקום לקופין, וכן תולש את השער לראות

את מקום הגומם. אבל אדרבן שמעון לא אמר רב, דהוא אמר "רב מפלוגתא", ואדרבן שמעון איכא פלוגתא בברייתא, ופלוגתא היא. להכי אשמעינן הלכה כרבי יוסי בהדיא. לגלוי ולממירא דאדרבן שמעון בן גמליאל קאי האי "הלכתא בבוליה פירקין", ופלוגתא דברייתא לאו פלוגתא. מרחמת — אזהרת בן תימיתא. **ומאי זכרים** — שנולים עכשיו תלויין וכורכין ויונקין הזקנות שנוטרו כבר מן הבכורה, ונקבות הגולדות עכשיו מצא תלויות במבכירות. דהשתא אין כאן לכהן כלום. דבוכרים אין שום בכור — שהרי בני הזקנות הן, ונקבות התלויות במבכירות — אין דין בכורות נוהגת בהן. **אין חוששין** — להחמיר ולספקן בספק בכורות, ולומר: שמה בנה של זו בא לו אצל זו, וזכרים בני המבכירות. **שאנה מרחמת** — וולד בהמה אחרת. **אלא אם כן יולדת** — אם היה לה וולד מתחלה. להאי ודאי אי נמי לא הוי האי וולד ידדה — פטורה מן הבכורה, דהא הוה לה אחרינא. ומיהו היכא דילדה — חיישינן לרחמא, שמרחמת וולד בהמה אחרת. **למאי נפקא מינה** — הא לענין בכורה ממה נפשך פטורה. דאי האי לאו ידדה — הא הוה לה אחרינא למילק עליה — דהאי שכרוך אחריה, משום "אותו ואת בנו". לא לקי — דלמלא לאו ידדה הוא. **אין חוששין בו** — אלמא בודאי דילה מחזיק ליה, דלא מרחמא אלא ידדה. **מי קתני** — "אין חוששין שמה בנה של אחרת הוא" היה קתני — והכי קאמר: ממה נפשך פטורה מן הבכורה. דאין חוששין שמה מרחמא בן חברתה אלא אם כן היה לה וולד אחר מעיקרא. הלכך לענין בכורה דהאי פטורה. דלא אולא ואת בנו — פסיקא הווא. **דלמא רחומי רחים** — הואיל ולכולן הוי ולדות. אלא ודאי, אפילו ילדה — אינה מרחמת אלא שלחו ומשני: במקום ידדה בו, הדבר בחוקתו וכן — כלומר, דקתני סיפא: (וכך) וכן הוה רבן שמעון בן גמליאל אומר הנכנס בו, מאי לאו מדסיפא דקתני "וכן בו", — דכל חדא אחריה התלוי בה — ידדה הווא, דהא אמרת: במקום ידדה לא שבקא ידדה ומרחמא דלאו ידדה. רישא נמי דקתני: הדבר בחוקתו — בודאי ידדה מחזיקין לה, ולענין "אותו ואת בנו" נמי לקי **הא כראייתא** —

הלכה פרבי יוסי בן המשולם למה לי - **אי אמר הלכתא בבוליה פירקין, ולא אמר הלכתא פרבי יוסי בן המשולם, הוה אמנא: אדרבי יוסי בן המשולם קאי, ומאי "בבוליה פירקין"** - דרבי יוסי תרתי אמר, ופלוגתא דברייתא פלוגתא היא. **אשמעינן הלכה פרבי יוסי** - לאשמעינן דאדרבן שמעון בן גמליאל קאי, ופלוגתא דברייתא לאו פלוגתא היא. **מאי ברייתא דתניא: הלוקח בהמה מניקה מן הגוי** - הפא אחריו בכור מספק, מפני שמרחמת אף על פי שאינה יולדת. **רבן שמעון בן גמליאל אומר: דבר בחוקתו. וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: הנכנס לתוך עדרו בלילה, וראה פחמש עשרה מבכירות ושאינן מבכירות יולדות, למחר השפים ומצא זכרים תלויות בשאינן מבכירות, ונקבות תלויות במבכירות** - אינו חושש שפא בנה של זו פא לו אצל זו. **איבעיא להו: "דבר בחוקתו" דקאמר רבן שמעון בן גמליאל** - דאינה מרחמת אלא אם כן יולדת, הא היכא דאוליד - חיישינן לרחומי. או דלמא: ידדה - מרחמא, דלא ידדה - לא מרחמא ליה למאי נפקא מינה - למלקא עליה משום "אותו ואת בנו", אי אמרת: ידדה מרחמא, דלא ידדה לא מרחמא - לקי, ואי אמרת: דלא ידדה נמי מרחמא - לא לקי. מאי תא שמע, רבן שמעון בן גמליאל אומר: הלוקח בהמה מן הגוי - אינו חושש שפא בנה של אחרת יהיה. **מי קתני "הוא" "תיה" קתני: הכי קאמר: אינו חושש שפא בנה של אחרת, אלא אם כן היה לה ולד מעיקרא. תא שמע: נכנס בתוך עדרו וראה את המבכירות מניקות, ואת שאינן מבכירות מניקות** - אינו חושש שפא בנה של זו פא לו אצל זו, או שפא בנה של זו פא לו אצל זו, **אמאי ליחוש דלמא רחומי רחים!** - במקום ידדה - לא שבקא ידדה ומרחמא דלא ידדה. **תא שמע: דבר בחוקתו בו, מאי לאו רישא דמיא דסיפא מה סיפא** - ודאי ידדה, אף רישא - ודאי ידדה! - **מידי איריא האי פדאיאתא, והאי פדאיאתא** - ומאי "וכן" - אפטורה דבכורה. **אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ראה חזיר שפרוד אחר רחל** - פטורה מן הבכורה, ואסור באכילה **"עד יבא ויורה צדק לכם"**. פטור מן הבכורה כמאן - פרבן שמעון בן גמליאל, ואסור באכילה - פרבנן! ותו, אי פרבנן, מאי **"עד יבא ויורה צדק לכם"** **"עד שיודע לך דבר"** מיבעי ליה! וכי תימא: מספקא ליה אי הלכה פרבן שמעון בן גמליאל אי פרבנן, אי מספקא ליה - אמאי פטורה מן הבכורה ותו, מי מספקא ליה והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתיו - הלכה כמותו, חוץ מערב וצידן וריאתא אחרונה! - לעולם פשיטא ליה הלכה פרבן שמעון בן גמליאל, מיהו מספקא ליה אי סבר רבן שמעון בן גמליאל יולדת מרחמת או אינה מרחמת. - אי הכי, עד דאשמעינן חזיר - לאשמעינן טלה, ולמילקי עליה משום "אותו ואת בנו"! - חזיר איצטריקא ליה; דאי אשמעינן טלה, הוה אמנא: אם תמצא לומר דסבר יולדת מרחמא - דמינה, דלא מינה - לא; אשמעינן חזיר דמרחמת ואפילו דלאו מינה נמי, דאיפא למימר דלמא מרחמא. והיינו דאמר רבי יוחנן, פעי

בלילה, וראה פחמש עשרה מבכירות ושאינן מבכירות יולדות, למחר השפים ומצא זכרים תלויות בשאינן מבכירות, ונקבות תלויות במבכירות - אינו חושש שפא בנה של זו פא לו אצל זו. **איבעיא להו: "דבר בחוקתו" דקאמר רבן שמעון בן גמליאל** - דאינה מרחמת אלא אם כן יולדת, הא היכא דאוליד - חיישינן לרחומי. או דלמא: ידדה - מרחמא, דלא ידדה - לא מרחמא ליה למאי נפקא מינה - למלקא עליה משום "אותו ואת בנו", אי אמרת: ידדה מרחמא, דלא ידדה לא מרחמא - לקי, ואי אמרת: דלא ידדה נמי מרחמא - לא לקי. מאי תא שמע, רבן שמעון בן גמליאל אומר: הלוקח בהמה מן הגוי - אינו חושש שפא בנה של אחרת יהיה. **מי קתני "הוא" "תיה" קתני: הכי קאמר: אינו חושש שפא בנה של אחרת, אלא אם כן היה לה ולד מעיקרא. תא שמע: נכנס בתוך עדרו וראה את המבכירות מניקות, ואת שאינן מבכירות מניקות** - אינו חושש שפא בנה של זו פא לו אצל זו, או שפא בנה של זו פא לו אצל זו, **אמאי ליחוש דלמא רחומי רחים!** - במקום ידדה - לא שבקא ידדה ומרחמא דלא ידדה. **תא שמע: דבר בחוקתו בו, מאי לאו רישא דמיא דסיפא מה סיפא** - ודאי ידדה, אף רישא - ודאי ידדה! - **מידי איריא האי פדאיאתא, והאי פדאיאתא** - ומאי "וכן" - אפטורה דבכורה. **אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ראה חזיר שפרוד אחר רחל** - פטורה מן הבכורה, ואסור באכילה **"עד יבא ויורה צדק לכם"**. פטור מן הבכורה כמאן - פרבן שמעון בן גמליאל, ואסור באכילה - פרבנן! ותו, אי פרבנן, מאי **"עד יבא ויורה צדק לכם"** **"עד שיודע לך דבר"** מיבעי ליה! וכי תימא: מספקא ליה אי הלכה פרבן שמעון בן גמליאל אי פרבנן, אי מספקא ליה - אמאי פטורה מן הבכורה ותו, מי מספקא ליה והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתיו - הלכה כמותו, חוץ מערב וצידן וריאתא אחרונה! - לעולם פשיטא ליה הלכה פרבן שמעון בן גמליאל, מיהו מספקא ליה אי סבר רבן שמעון בן גמליאל יולדת מרחמת או אינה מרחמת. - אי הכי, עד דאשמעינן חזיר - לאשמעינן טלה, ולמילקי עליה משום "אותו ואת בנו"! - חזיר איצטריקא ליה; דאי אשמעינן טלה, הוה אמנא: אם תמצא לומר דסבר יולדת מרחמא - דמינה, דלא מינה - לא; אשמעינן חזיר דמרחמת ואפילו דלאו מינה נמי, דאיפא למימר דלמא מרחמא. והיינו דאמר רבי יוחנן, פעי

דדאי, רישא - פסק. **ומאי וכן** - הואיל ולא דמו. ומשני: לפטורא — להא דמו, דכי היכי דסיפא פטורות ודאי, דהא ודאי נקבות תלויות במבכירות, דלא שבקא ידדה דקאי קמו דמרחמת דלאו ידדה, רישא נמי פטורות מן הבכורות ודאי, דאי נמי לא ידדה הוא — י הא יולדת אחרינא. ואינה מרחמת אלא אם כן יולדת. ולעולם לענין "אותו ואת בנו" — פסק, שכרוך אחר רחל — שדבוק אחריה ומניקתו. פטורה מן הבכורה — והבא אחריה לא הוי בכור. כרבן שמעון — לא מרחמא דלא ידדה. והאי חזיר גופיה לא קדוש, דנדה הוא. **ואסור באכילה כרבנן** — דחיישינן לרחומי. דאי כרבן שמעון בן גמליאל, הוה טמא היוצא מן הטהור, ומותר באכילה, כדאמרן בפירקין קמא (בכורות ה.ב.), **עד יבא ויורה צדק לכם** — עד שיבא אליהו ויורה אם מותר אם אסור. **מאי יבא ויורה** — כיון דכרבנן סבירא ליה, דחיישי לרחומי — מאי "יבא ויורה" גלוי מילתא הוא, שייגד לנו אם בנה הוא אם לאו. והוראה לא שייך למימר אלא בדבר הלכהו עד שיועד הדבר — אם בנה הוא אם לא. וכי תימא **מספקא ליה בו** — והכי קאמר: עד שיבא ויורה אי הלכה כרבן שמעון ומותר באכילה, אי כרבנן ואסור באכילה מספיקא שמה ריחמתו. לעולם פשיטא ליה הלכה כרבן שמעון — דפטורה מן הבכורה. דדאי אי נמי לאו ידדה הוא, אי לאו דהוה לה ולד — לא היא מרחמא ליה. ומיהו מספקא ליה אי סבר רבן שמעון בו" — דחיינו "עד יבא ויורה צדק" — ויעמידנו על טעמו של רבן שמעון בן גמליאל. **יולדת מרחמת** — והאי אסור באכילה. דלענין בכורה מיפטור, משום דאי הוה ידדה — שפיר, ואם לאו ידדה — הוה לה אחרינא. ובאכילה אסור, דאיכא למימר: ולד אחרינא הוה לה, ומית, ורחמתיא להאי. או אינה מרחמת — ומותר באכילה, דדאי ידדה הוא. **(דאי) לאשמעינן טלה** — וללקו עליה משום "אותו ואת בנו". ולימא: ראה טלה כרוך ברחל — פטורה מן הבכורה, ממה נפשך: אי האי לאו ידדה — אחרינא הוה ליה, ומית, ורחמתיא האי. משום אותו בנו לא לקי עד יבא ויורה לנו טעמו של רבן שמעון: הוה **אמינא אפילו אם תפיצ לומר** — יולדת מרחמת — דני מילי דמינא, אבל חזיר מותר באכילה, דלאו דמינא לא מרחמא, והא ודאי בנה הוא.

אחאי

ופלוגתא דברייתא פלוגתא היא — ואם תאמר: דרבי יוסי בן המשולם נמי פליגי עליה ממה נפשך דברייתא, מדאיצטריך לפסוק הלכה כמותו ויש לומר: דשמא אין מחלוקת שניה לא במשנה ולא בברייתא. אלא דקים ליה דפליגי רבנן עליה. **הנכנס לתוך עדרו בלילה בו ולמחר השכים בו** — תימא: למה ליה למינקט בענין זה? לימא: הנכנס לתוך עדרו וראה זכרים תלוים בו ונקבות בו" ויש לומר: דלרבותא נקט הכי, דאף על גב דודאי היתה תחלת ליתון בלילה, שעדיין אין האמהות מכזיין בוולדותיהן וזרבן לטעות בלילה, ובא לו בנה של זו אצל זו — אפילו הכי לא חיישינן.

ראה חזיר שהוא כרוך אחר רחל — קצת קשה, דנקט חזיר ולא גמל, משום דסבר כרבי שמעון ובכורות ו.ב.) דאסר קלוש היוצא מן הטהור, ואפילו היה ידוע שהוא בנה של רחל היה נאסר באכילה! ומיהו, מצינן למימר דאגב דנקט רחל שהיא בהמה דקה — נקט חזיר, אי נמי, ניחא למינקט למילתיה כבולי עלמא.

השחט

בלילה, וראה פחמש עשרה מבכירות ושאינן מבכירות יולדות, למחר השפים ומצא זכרים תלויות בשאינן מבכירות, ונקבות תלויות במבכירות - אינו חושש שפא בנה של זו פא לו אצל זו. **איבעיא להו: "דבר בחוקתו" דקאמר רבן שמעון בן גמליאל** - דאינה מרחמת אלא אם כן יולדת, הא היכא דאוליד - חיישינן לרחומי. או דלמא: ידדה - מרחמא, דלא ידדה - לא מרחמא ליה למאי נפקא מינה - למלקא עליה משום "אותו ואת בנו", אי אמרת: ידדה מרחמא, דלא ידדה לא מרחמא - לקי, ואי אמרת: דלא ידדה נמי מרחמא - לא לקי. מאי תא שמע, רבן שמעון בן גמליאל אומר: הלוקח בהמה מן הגוי - אינו חושש שפא בנה של אחרת יהיה. **מי קתני "הוא" "תיה" קתני: הכי קאמר: אינו חושש שפא בנה של אחרת, אלא אם כן היה לה ולד מעיקרא. תא שמע: נכנס בתוך עדרו וראה את המבכירות מניקות, ואת שאינן מבכירות מניקות** - אינו חושש שפא בנה של זו פא לו אצל זו, או שפא בנה של זו פא לו אצל זו, **אמאי ליחוש דלמא רחומי רחים!** - במקום ידדה - לא שבקא ידדה ומרחמא דלא ידדה. **תא שמע: דבר בחוקתו בו, מאי לאו רישא דמיא דסיפא מה סיפא** - ודאי ידדה, אף רישא - ודאי ידדה! - **מידי איריא האי פדאיאתא, והאי פדאיאתא** - ומאי "וכן" - אפטורה דבכורה. **אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ראה חזיר שפרוד אחר רחל** - פטורה מן הבכורה, ואסור באכילה **"עד יבא ויורה צדק לכם"**. פטור מן הבכורה כמאן - פרבן שמעון בן גמליאל, ואסור באכילה - פרבנן! ותו, אי פרבנן, מאי **"עד יבא ויורה צדק לכם"** **"עד שיודע לך דבר"** מיבעי ליה! וכי תימא: מספקא ליה אי הלכה פרבן שמעון בן גמליאל אי פרבנן, אי מספקא ליה - אמאי פטורה מן הבכורה ותו, מי מספקא ליה והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתיו - הלכה כמותו, חוץ מערב וצידן וריאתא אחרונה! - לעולם פשיטא ליה הלכה פרבן שמעון בן גמליאל, מיהו מספקא ליה אי סבר רבן שמעון בן גמליאל יולדת מרחמת או אינה מרחמת. - אי הכי, עד דאשמעינן חזיר - לאשמעינן טלה, ולמילקי עליה משום "אותו ואת בנו"! - חזיר איצטריקא ליה; דאי אשמעינן טלה, הוה אמנא: אם תמצא לומר דסבר יולדת מרחמא - דמינה, דלא מינה - לא; אשמעינן חזיר דמרחמת ואפילו דלאו מינה נמי, דאיפא למימר דלמא מרחמא. והיינו דאמר רבי יוחנן, פעי

אחאי

דדאי, רישא - פסק. **ומאי וכן** - הואיל ולא דמו. ומשני: לפטורא — להא דמו, דכי היכי דסיפא פטורות ודאי, דהא ודאי נקבות תלויות במבכירות, דלא שבקא ידדה דקאי קמו דמרחמת דלאו ידדה, רישא נמי פטורות מן הבכורות ודאי, דאי נמי לא ידדה הוא — י הא יולדת אחרינא. ואינה מרחמת אלא אם כן יולדת. ולעולם לענין "אותו ואת בנו" — פסק, שכרוך אחר רחל — שדבוק אחריה ומניקתו. פטורה מן הבכורה — והבא אחריה לא הוי בכור. כרבן שמעון — לא מרחמא דלא ידדה. והאי חזיר גופיה לא קדוש, דנדה הוא. **ואסור באכילה כרבנן** — דחיישינן לרחומי. דאי כרבן שמעון בן גמליאל, הוה טמא היוצא מן הטהור, ומותר באכילה, כדאמרן בפירקין קמא (בכורות ה.ב.), **עד יבא ויורה צדק לכם** — עד שיבא אליהו ויורה אם מותר אם אסור. **מאי יבא ויורה** — כיון דכרבנן סבירא ליה, דחיישי לרחומי — מאי "יבא ויורה" גלוי מילתא הוא, שייגד לנו אם בנה הוא אם לאו. והוראה לא שייך למימר אלא בדבר הלכהו עד שיועד הדבר — אם בנה הוא אם לא. וכי תימא **מספקא ליה בו** — והכי קאמר: עד שיבא ויורה אי הלכה כרבן שמעון ומותר באכילה, אי כרבנן ואסור באכילה מספיקא שמה ריחמתו. לעולם פשיטא ליה הלכה כרבן שמעון — דפטורה מן הבכורה. דדאי אי נמי לאו ידדה הוא, אי לאו דהוה לה ולד — לא היא מרחמא ליה. ומיהו מספקא ליה אי סבר רבן שמעון בו" — דחיינו "עד יבא ויורה צדק" — ויעמידנו על טעמו של רבן שמעון בן גמליאל. **יולדת מרחמת** — והאי אסור באכילה. דלענין בכורה מיפטור, משום דאי הוה ידדה — שפיר, ואם לאו ידדה — הוה לה אחרינא. ובאכילה אסור, דאיכא למימר: ולד אחרינא הוה לה, ומית, ורחמתיא להאי. או אינה מרחמת — ומותר באכילה, דדאי ידדה הוא. **(דאי) לאשמעינן טלה** — וללקו עליה משום "אותו ואת בנו". ולימא: ראה טלה כרוך ברחל — פטורה מן הבכורה, ממה נפשך: אי האי לאו ידדה — אחרינא הוה ליה, ומית, ורחמתיא האי. משום אותו בנו לא לקי עד יבא ויורה לנו טעמו של רבן שמעון: הוה **אמינא אפילו אם תפיצ לומר** — יולדת מרחמת — דני מילי דמינא, אבל חזיר מותר באכילה, דלאו דמינא לא מרחמא, והא ודאי בנה הוא.

אחאי

אחאי

אחאי

אחאי

אחאי

השוהט את הכבור עושה מקום בקופיץ – בגמרא אמרין: תני "לקופיץ", כלומר, לצורך קופיץ. משמע דרך לשחוט בקופיץ, מדלא קתני בסכין. ותימה: בפסחים פרק "אלו דברים" (ע"א) לא משמע כן, גבי סכין שנמצא בארבעה עשר – שוחט בה מיד, והקופיץ – שנהג ומטביל. משום דסכין חזי לפסח לשחוט, והטבילוהו משלושה עשר, אבל קופיץ לא חזי לפסח. דיש בו משום

שבירת עצמו ונראה לפרש: דנקט הכא קופיץ משום דעשיית מקום טפי מסכין, וצריכה עשיית מקום גדול. ולא כמו שפירש הקונטרס דעשיית מקום זה משום חלדה. דאם כן – סכין הוה ליה למינקט הכא, דאיכא למיחש טפי לחלדה. ועוד, דבעיא היא בפרק שני דחולין (לבג) תחת צמר מסוכך, מהו? איכא איפשיטא. אלא דבר לעשות מקום לקופיץ כדי שיהא נוח יותר לחתוך ולשחוט. לפי שאין קופיץ נוח לחתוך בלא עשיית מקום. ומטעם זה נמי נקט בכור ולא וסתם קדשים – לפי שהקדשים נשחטין בעורה. יש שם סכין מוזמנים, ואין צריכים עשיית מקום. ועוד יש לומר: דנקט בכור – לפי שנהג בו מן הזה. וגם דרך להיות צמר גדול, מתוך שמשחא אותו עד שיפול בו מום. כי כההיא דחנן בפרק "כל פסולי המוקדשין" (בכורות לה"א): מעשה בזכר של רחלים זקן ושערו מדולדל. וצריך עשיית מקום טפי מטללים. ועוד, משום דלאו "דולא תגז" – בבכור כתיב.

והיינו טעמא דשרי דהוה ליה דבר שאין מתכוין – ותולש דמתניתין – לא בתולש ומתכוין קאמר, אלא עושה מקום, אם נתלש – נתלש. אבל אי טעמא משום דתולש לאו היינו גוזז – יכול להיות דתולש במתכוין, כך נראה לפרש הסוגיא. ויש לתמוה: מה שייך לשאול זה על יום טוב? אי במתכוין – פשיטא להו דאסור, ואי בשאין מתכוין – פשיטא להו דשרי ומיהו, הא גופא קמיבעיא להו: שאין מתכוין מהו ביום טוב, אם מותר או אסור.

וקשיא, דבלאו יום טוב הוי יכולין לשאול: הא דקתני מתניתין "ותולש את השער" – במתכוין קאמר, משום דתולש היינו גוזז ונראה לפרש: דאפילו (תימצי לומר) תולש לאו היינו גוזז, מכל מקום מדרבנן אסור במתכוין או בפסיק רישא, גזירה תולש אטו גוזז, ולעולם "ותולש" דקתני מתניתין – כשאין מתכוין ואינו פסיק רישא קאמר. ולענין בכור לא מצי למיבעי מידי כפשטה דמתניתין, אם לא לענין דשחט דאורייתא. ודא דשרי דבר שאין מתכוין, אבל ביום טוב, דאיכא איסורא דאורייתא דשחט דבר מגידול, לא שרינן בשאין מתכוין. או דלמא בכור נמי איכא איסורא דאורייתא, תולש היינו גוזז, וכי הכי דשרי בבכור משום דאין מתכוין – שרי נמי ביום טוב. וכן מוכח בסמוך, דקאמר רב: כנגדו ביום טוב מותר. ופריך מהא דאמר רב: הלכה כרבי יהודה, דבר שאין מתכוין אסור. ומשני: דתולש לאו היינו גוזז, וביום טוב היינו טעמא דשרי – דהוה ליה עוקר דבר מגידול כללאחר יד. ואם תימצי לומר דאי תולש לאו היינו גוזז, אם כן "ותולש" דקתני במתניתין הוי במתכוין – היכי שרי כנגדו ביום טוב מתכוין משום דלאחר יד? ולא ידקדש לישנא דאמרין: רב סבר כרבי יוסי בן המשולם, ורבי יוסי בן המשולם לא סבר כרב – היינו דרב שרי בבכור, דאין מתכוין, משום דתולש לאו היינו גוזז. אבל רבי יוסי בן המשולם מתיר אפילו היינו אומרים דתולש היינו גוזז, דשרי אין מתכוין בכל מקום, כדאשכחן גבי פרה. והא (דלא) דקאמר רב: הלכה כרבי יוסי בן המשולם לעיל, משמע דלא הוי פלוגתא. וכמה תנאי אשכחן דסביר דבר שאין מתכוין אסור, לקמן במכילתין גבי בכור שאחזו דם (לגב), ובמתניתין דכלאים (פרק ט משנה ו–ז), ובביצה (כגב) בביריתא דגרידתו ויש לומר: דלמא מטעם דפסיק רב כוותיה, משום דתולש לאו היינו גוזז – לא אשכחן דפליגי. ועוד, בדפרישית לעיל, דלא קרי פלוגתא אלא אם כן נחלקו על אותו דבר עצמו. וכן צריך לומר, דהא בשותף נחלקו רבי יוסי ורבנן בחולין פרק קמא ראשית הגז (קל"א), דאיכא למאן דמחייב – אלמא מקרי "גז צאנך". והוא הדין תולש דהיינו גוזז, אם לא נחלק בין תולש לשותף. ואם תאמר: לקמן דמייתי ראיא מפרה, דסבר רבי יוסי בן המשולם דבר שאינו מתכוין מותר. ומשני: שאני פרה דקדשי בדק הבית היא. ופריך: והא אמר רבי אלעזר קדשי בדק הבית אסורין בגיהו ועבדהו? ומשני: מדרבנן. ופריך: והא איכא איסורא דרבנן שמע מינה שרונה לוקדק, וכי הכי דשרי דאין מתכוין ברבנן – שרי נמי בדאורייתא ויש לומר דההיא דמדרבנן לא דמו כלל להני דתולש לאו היינו גוזז, ולעוקר דבר מגידול כללאחר יד. דאין איסורין הללו דאורייתא בשום מקום, אבל בפרה איירי בגיהו גמורה. דאף על גב דמדאורייתא אין איסור קדשי בית הבית בגיהו ועבדהו לדברי, דכל דתקון רבנן – כעין דאורייתא תקון ולגמרי עשו קדשי בדק הבית כקדשי מזבח. וראיה לדברי מפרק קמא דכתובות (ה"ב), דאיבעיא להו: מהו לבעול בתחלה בשבת? לזם הוא צריך ושרי, פירוש: דמייקד פקיד, או לפתח הוא צריך, ואסורין אם תמצי לומר לזם הוא צריך ופתחא ממילא קא הוי, והלכה כרבי יהודה דמסקל הוא אצל פתח. אלא שרי רבי יהודה דבר שאין מתכוין במקלקל, דאף על גב דאיכא איסורא דרבנן במקלקל לחודיה. והא דאמר רבי יהודה באין מתכוין בגרידה, ואף על גב דמקלקל הוא, כדמוכח בסוף פרק קמא דחגיגה (י"א) גבי חופר גומא ואין צריך אלא לעפרה, ובפרק "יום טוב" (ביצה כג"א) אסר רבי יהודה קידור, משום דדבר שאין מתכוין הוי במקלקל בהוצאת דם – יש לחלק בין במקום מצוה למקום שאין מצוה. אי נמי, גבי גרידה איכא לפרש: שמא מתקן, שמשוה גומות מצד אחר. וגבי קידור – נתתי בהמה בהוצאת הדם, מידי דהוה אדם הקוה. והוא הדין גבי "וכן תולש את השער לראות את מקום המום", ודבעין לכתחלה או דיעבר, ומסיק לכתחלה קאמר. ומשמע מדתני "וכן" דרישא נמי לכתחלה קאמר כמו בספא – לאו לכתחלה שיתולש במתכוין קאמר, אלא באותן שהתירו משום שחיתה – נהיר נמי לכתחלה לראות מקום המום. או דיעבר, כלומר, דאי נמי עשה – לא יזינו ממקומו. כן נראה כמו שפירשתי, ומתיישבת כל הסוגיא. ואם נפרש דאם תולש לאו היינו גוזז שרי אפילו לתולש במתכוין, צריך לומר דלקמן דשרי כנגדו ביום טוב משום דהוה ליה עוקר דבר מגידול כללאחר יד – אפילו במתכוין לתולש (שם) נמי שרי, שהתירו חכמים שלא התקלקל ביום טוב.

אמר הלכה כרבי יוסי בן המשולם איפשוט לכו – ואם תאמר: מה היה מקפיד בכך? הא בכל ענין כנגדו ביום טוב מותר, או משום דבר שאין מתכוין, או משום עוקר דבר מגידול כללאחר יד, כדלקמן? ויש לומר: דאם לא היה הלכה כמותו, אלא היה אסרין בבכור, ואף על גב דתולש לאו היינו גוזז. שהחמירו חכמים, ולא התירו משום צורך תיקון שחיתה בכור – כמו כן לא יתירו בעוקר דבר מגידול כללאחר יד משום צורך תיקון שחיתה יום טוב.

אחאי ברבי: ראה חזיר שפירקו אחר רחל, מהו מאי קמיבעיא ליה אילימא לבכורה, וקמיבעיא ליה אי הלכתא פרבן שמעון בן גמליאל אי הלכתא פרבן – תיבעי ליה טלה? – פי קמיבעיא ליה לבכורה ואילימא דרבנן, לאכילה ואילימא דרבן שמעון בן גמליאל: לבכורה – ואפילו לרבן דאמרי מרחמא, פי מרחמא – דמינה, דלא מינה – לא, או דלמא דלא מינה נמי מרחמא לאכילה – ואפילו לרבן שמעון בן גמליאל, אם תמצא לומר סבר יולדת מרחמא – דמינה, דלא מינה – לא, או דלמא דלא מינה נמי מרחמא תיקו.
משנה רבי יוסי בן המשולם אומר: השוהט את הבכור – עושה מקום בקופיץ מין ומין ותולש את השער, ובלבד שלא יזינו ממקומו. וכן תולש את השער לראות מקום מום. גמרא אמר רב: הלכה כרבי יוסי בן המשולם. פקעו מיניה מרב הונא: פנגדו ביום טוב, מהו טעמא דרבי יוסי בן המשולם – משום דקסבר: תולש לאו היינו גוזז, וביום טוב אסור, דהוה ליה עוקר דבר מגידול. או דלמא: פקעלמא סבר רבי יוסי בן המשולם תולש היינו גוזז, והיינו טעמא דשרי מתפין מותר אמר להו: זילו שילוח לרב חננאל,

אי אמר הלכה כרבי יוסי בן המשולם, איפשוט לכו. אתו שילוח, אמר להו, הכי אמר רב: הלכה כרבי יוסי בן המשולם. אתו לקמיה דרב הונא, אמר להו: פנגדו ביום טוב מותר

וקשיא, דבלאו יום טוב הוי יכולין לשאול: הא דקתני מתניתין "ותולש את השער" – במתכוין קאמר, משום דתולש לאו היינו גוזז. או שמא בשאין מתכוין קאמר, וגם שלא יתא פסיק רישא, משום דתולש היינו גוזז ונראה לפרש: דאפילו (תימצי לומר) תולש לאו היינו גוזז, מכל מקום מדרבנן אסור במתכוין או בפסיק רישא, גזירה תולש אטו גוזז, ולעולם "ותולש" דקתני מתניתין – כשאין מתכוין ואינו פסיק רישא קאמר. ולענין בכור לא מצי למיבעי מידי כפשטה דמתניתין, אם לא לענין דשחט דאורייתא. ודא דשרי דבר שאין מתכוין, אבל ביום טוב, דאיכא איסורא דאורייתא דשחט דבר מגידול, לא שרינן בשאין מתכוין. או דלמא בכור נמי איכא איסורא דאורייתא, תולש היינו גוזז, וכי הכי דשרי בבכור משום דאין מתכוין – שרי נמי ביום טוב. וכן מוכח בסמוך, דקאמר רב: כנגדו ביום טוב מותר. ופריך מהא דאמר רב: הלכה כרבי יהודה, דבר שאין מתכוין אסור. ומשני: דתולש לאו היינו גוזז, וביום טוב היינו טעמא דשרי – דהוה ליה עוקר דבר מגידול כללאחר יד. ואם תימצי לומר דאי תולש לאו היינו גוזז, אם כן "ותולש" דקתני במתניתין הוי במתכוין – היכי שרי כנגדו ביום טוב מתכוין משום דלאחר יד? ולא ידקדש לישנא דאמרין: רב סבר כרבי יוסי בן המשולם, ורבי יוסי בן המשולם לא סבר כרב – היינו דרב שרי בבכור, דאין מתכוין, משום דתולש לאו היינו גוזז. אבל רבי יוסי בן המשולם מתיר אפילו היינו אומרים דתולש היינו גוזז, דשרי אין מתכוין בכל מקום, כדאשכחן גבי פרה. והא (דלא) דקאמר רב: הלכה כרבי יוסי בן המשולם לעיל, משמע דלא הוי פלוגתא. וכמה תנאי אשכחן דסביר דבר שאין מתכוין אסור, לקמן במכילתין גבי בכור שאחזו דם (לגב), ובמתניתין דכלאים (פרק ט משנה ו–ז), ובביצה (כגב) בביריתא דגרידתו ויש לומר: דלמא מטעם דפסיק רב כוותיה, משום דתולש לאו היינו גוזז – לא אשכחן דפליגי. ועוד, בדפרישית לעיל, דלא קרי פלוגתא אלא אם כן נחלקו על אותו דבר עצמו. וכן צריך לומר, דהא בשותף נחלקו רבי יוסי ורבנן בחולין פרק קמא ראשית הגז (קל"א), דאיכא למאן דמחייב – אלמא מקרי "גז צאנך". והוא הדין תולש דהיינו גוזז, אם לא נחלק בין תולש לשותף. ואם תאמר: לקמן דמייתי ראיא מפרה, דסבר רבי יוסי בן המשולם דבר שאינו מתכוין מותר. ומשני: שאני פרה דקדשי בדק הבית היא. ופריך: והא אמר רבי אלעזר קדשי בדק הבית אסורין בגיהו ועבדהו? ומשני: מדרבנן. ופריך: והא איכא איסורא דרבנן שמע מינה שרונה לוקדק, וכי הכי דשרי דאין מתכוין ברבנן – שרי נמי בדאורייתא ויש לומר דההיא דמדרבנן לא דמו כלל להני דתולש לאו היינו גוזז, ולעוקר דבר מגידול כללאחר יד. דאין איסורין הללו דאורייתא בשום מקום, אבל בפרה איירי בגיהו גמורה. דאף על גב דמדאורייתא אין איסור קדשי בית הבית בגיהו ועבדהו לדברי, דכל דתקון רבנן – כעין דאורייתא תקון ולגמרי עשו קדשי בדק הבית כקדשי מזבח. וראיה לדברי מפרק קמא דכתובות (ה"ב), דאיבעיא להו: מהו לבעול בתחלה בשבת? לזם הוא צריך ושרי, פירוש: דמייקד פקיד, או לפתח הוא צריך, ואסורין אם תמצי לומר לזם הוא צריך ופתחא ממילא קא הוי, והלכה כרבי יהודה דמסקל הוא אצל פתח. אלא שרי רבי יהודה דבר שאין מתכוין במקלקל, דאף על גב דאיכא איסורא דרבנן במקלקל לחודיה. והא דאמר רבי יהודה באין מתכוין בגרידה, ואף על גב דמקלקל הוא, כדמוכח בסוף פרק קמא דחגיגה (י"א) גבי חופר גומא ואין צריך אלא לעפרה, ובפרק "יום טוב" (ביצה כג"א) אסר רבי יהודה קידור, משום דדבר שאין מתכוין הוי במקלקל בהוצאת דם – יש לחלק בין במקום מצוה למקום שאין מצוה. אי נמי, גבי גרידה איכא לפרש: שמא מתקן, שמשוה גומות מצד אחר. וגבי קידור – נתתי בהמה בהוצאת הדם, מידי דהוה אדם הקוה. והוא הדין גבי "וכן תולש את השער לראות את מקום המום", ודבעין לכתחלה או דיעבר, ומסיק לכתחלה קאמר. ומשמע מדתני "וכן" דרישא נמי לכתחלה קאמר כמו בספא – לאו לכתחלה שיתולש במתכוין קאמר, אלא באותן שהתירו משום שחיתה – נהיר נמי לכתחלה לראות מקום המום. או דיעבר, כלומר, דאי נמי עשה – לא יזינו ממקומו. כן נראה כמו שפירשתי, ומתיישבת כל הסוגיא. ואם נפרש דאם תולש לאו היינו גוזז שרי אפילו לתולש במתכוין, צריך לומר דלקמן דשרי כנגדו ביום טוב משום דהוה ליה עוקר דבר מגידול כללאחר יד – אפילו במתכוין לתולש (שם) נמי שרי, שהתירו חכמים שלא התקלקל ביום טוב.

אמר הלכה כרבי יוסי בן המשולם איפשוט לכו – ואם תאמר: מה היה מקפיד בכך? הא בכל ענין כנגדו ביום טוב מותר, או משום דבר שאין מתכוין, או משום עוקר דבר מגידול כללאחר יד, כדלקמן? ויש לומר: דאם לא היה הלכה כמותו, אלא היה אסרין בבכור, ואף על גב דתולש לאו היינו גוזז. שהחמירו חכמים, ולא התירו משום צורך תיקון שחיתה בכור – כמו כן לא יתירו בעוקר דבר מגידול כללאחר יד משום צורך תיקון שחיתה יום טוב.

אחאי ברבי: ראה חזיר שפירקו אחר רחל, מהו מאי קמיבעיא ליה לבכורה אליבא דרבנן. ואליבא דר"ש פשיטא דפטורה דאפי' דמינה לא הוה מרחמא אלא אם כן ילדה. וכל שכן דלאו מינה. ולענין אכילה מבעיא ליה ואפילו לרבן שמעון, וכל שכן לרבנן. דלאו מינה לא – מרחמא. והא דאי דידה היא, ופטורה מן הבכורה. או דלמא

דלא מינה נמי מרחמא – והבא אחריי בכור מספק, אם תימצי לומר כו' – אי סבירא ליה יולדת אינה מרחמא – הא דאי מותר, דבנה הוא. אלא אם (כן) תימצי לומר: יולדת מרחמא, והאי דפטר ליה מבכורה משום דאי האי ולאן דידה – אחרינא הוה ליה, אבל האי דסריך בתרה לא פשיטא לן דידה הוה – הינו מילי דמינה, אבל דלא מינה – לא, והאי חזיר ודאי בנה הוא, ומותר באכילה. משנה עושה מקום בקופיץ – מפנה את השער מכאן ומכאן למקום שחיתה הסכין, ותולש את השער – לכאן ולכאן למקום חתך הסכין, משום חלדה. ולא אמרין: גוזז הוא את הבכור, ובלבד שלא יזינו – שלא יאמרו: גזירה עבד בקדשים. אלא יניחו מסוכך עם הצמר מכאן ומכאן. לראות מום – להראותו לחכם. גמרא כנגדו ביום טוב – בבדיהת חולין, משום שחיתה, בעי למיעבר או לא לאו היינו גוזז – ובכור, דאי הוה דאסור, דכתיב (דברים טו): "ולא תגזו". – לתולש, אלא מפנהו ומושכו אילן ואילן, אם נתלש נתלש. שילוח לרב חננאל – תלמידה דרב. אי אמר לכו משמיה דרב הלכה כרבי יוסי. פשיטא לכו – אנא טעמא מותר

אתו שילוח, אמר להו, הכי אמר רב: הלכה כרבי יוסי בן המשולם. אתו לקמיה דרב הונא, אמר להו: פנגדו ביום טוב מותר

וקשיא, דבלאו יום טוב הוי יכולין לשאול: הא דקתני מתניתין "ותולש את השער" – במתכוין קאמר, משום דתולש לאו היינו גוזז. או שמא בשאין מתכוין קאמר, וגם שלא יתא פסיק רישא, משום דתולש היינו גוזז ונראה לפרש: דאפילו (תימצי לומר) תולש לאו היינו גוזז, מכל מקום מדרבנן אסור במתכוין או בפסיק רישא, גזירה תולש אטו גוזז, ולעולם "ותולש" דקתני מתניתין – כשאין מתכוין ואינו פסיק רישא קאמר. ולענין בכור לא מצי למיבעי מידי כפשטה דמתניתין, אם לא לענין דשחט דאורייתא. ודא דשרי דבר שאין מתכוין, אבל ביום טוב, דאיכא איסורא דאורייתא דשחט דבר מגידול, לא שרינן בשאין מתכוין. או דלמא בכור נמי איכא איסורא דאורייתא, תולש היינו גוזז, וכי הכי דשרי בבכור משום דאין מתכוין – שרי נמי ביום טוב. וכן מוכח בסמוך, דקאמר רב: כנגדו ביום טוב מותר. ופריך מהא דאמר רב: הלכה כרבי יהודה, דבר שאין מתכוין אסור. ומשני: דתולש לאו היינו גוזז, וביום טוב היינו טעמא דשרי – דהוה ליה עוקר דבר מגידול כללאחר יד. ואם תימצי לומר דאי תולש לאו היינו גוזז, אם כן "ותולש" דקתני במתניתין הוי במתכוין – היכי שרי כנגדו ביום טוב מתכוין משום דלאחר יד? ולא ידקדש לישנא דאמרין: רב סבר כרבי יוסי בן המשולם, ורבי יוסי בן המשולם לא סבר כרב – היינו דרב שרי בבכור, דאין מתכוין, משום דתולש לאו היינו גוזז. אבל רבי יוסי בן המשולם מתיר אפילו היינו אומרים דתולש היינו גוזז, דשרי אין מתכוין בכל מקום, כדאשכחן גבי פרה. והא (דלא) דקאמר רב: הלכה כרבי יוסי בן המשולם לעיל, משמע דלא הוי פלוגתא. וכמה תנאי אשכחן דסביר דבר שאין מתכוין אסור, לקמן במכילתין גבי בכור שאחזו דם (לגב), ובמתניתין דכלאים (פרק ט משנה ו–ז), ובביצה (כגב) בביריתא דגרידתו ויש לומר: דלמא מטעם דפסיק רב כוותיה, משום דתולש לאו היינו גוזז – לא אשכחן דפליגי. ועוד, בדפרישית לעיל, דלא קרי פלוגתא אלא אם כן נחלקו על אותו דבר עצמו. וכן צריך לומר, דהא בשותף נחלקו רבי יוסי ורבנן בחולין פרק קמא ראשית הגז (קל"א), דאיכא למאן דמחייב – אלמא מקרי "גז צאנך". והוא הדין תולש דהיינו גוזז, אם לא נחלק בין תולש לשותף. ואם תאמר: לקמן דמייתי ראיא מפרה, דסבר רבי יוסי בן המשולם דבר שאינו מתכוין מותר. ומשני: שאני פרה דקדשי בדק הבית היא. ופריך: והא אמר רבי אלעזר קדשי בדק הבית אסורין בגיהו ועבדהו? ומשני: מדרבנן. ופריך: והא איכא איסורא דרבנן שמע מינה שרונה לוקדק, וכי הכי דשרי דאין מתכוין ברבנן – שרי נמי בדאורייתא ויש לומר דההיא דמדרבנן לא דמו כלל להני דתולש לאו היינו גוזז, ולעוקר דבר מגידול כללאחר יד. דאין איסורין הללו דאורייתא בשום מקום, אבל בפרה איירי בגיהו גמורה. דאף על גב דמדאורייתא אין איסור קדשי בית הבית בגיהו ועבדהו לדברי, דכל דתקון רבנן – כעין דאורייתא תקון ולגמרי עשו קדשי בדק הבית כקדשי מזבח. וראיה לדברי מפרק קמא דכתובות (ה"ב), דאיבעיא להו: מהו לבעול בתחלה בשבת? לזם הוא צריך ושרי, פירוש: דמייקד פקיד, או לפתח הוא צריך, ואסורין אם תמצי לומר לזם הוא צריך ופתחא ממילא קא הוי, והלכה כרבי יהודה דמסקל הוא אצל פתח. אלא שרי רבי יהודה דבר שאין מתכוין במקלקל, דאף על גב דאיכא איסורא דרבנן במקלקל לחודיה. והא דאמר רבי יהודה באין מתכוין בגרידה, ואף על גב דמקלקל הוא, כדמוכח בסוף פרק קמא דחגיגה (י"א) גבי חופר גומא ואין צריך אלא לעפרה, ובפרק "יום טוב" (ביצה כג"א) אסר רבי יהודה קידור, משום דדבר שאין מתכוין הוי במקלקל בהוצאת דם – יש לחלק בין במקום מצוה למקום שאין מצוה. אי נמי, גבי גרידה איכא לפרש: שמא מתקן, שמשוה גומות מצד אחר. וגבי קידור – נתתי בהמה בהוצאת הדם, מידי דהוה אדם הקוה. והוא הדין גבי "וכן תולש את השער לראות את מקום המום", ודבעין לכתחלה או דיעבר, ומסיק לכתחלה קאמר. ומשמע מדתני "וכן" דרישא נמי לכתחלה קאמר כמו בספא – לאו לכתחלה שיתולש במתכוין קאמר, אלא באותן שהתירו משום שחיתה – נהיר נמי לכתחלה לראות מקום המום. או דיעבר, כלומר, דאי נמי עשה – לא יזינו ממקומו. כן נראה כמו שפירשתי, ומתיישבת כל הסוגיא. ואם נפרש דאם תולש לאו היינו גוזז שרי אפילו לתולש במתכוין, צריך לומר דלקמן דשרי כנגדו ביום טוב משום דהוה ליה עוקר דבר מגידול כללאחר יד – אפילו במתכוין לתולש (שם) נמי שרי, שהתירו חכמים שלא התקלקל ביום טוב.

אמר הלכה כרבי יוסי בן המשולם איפשוט לכו – ואם תאמר: מה היה מקפיד בכך? הא בכל ענין כנגדו ביום טוב מותר, או משום דבר שאין מתכוין, או משום עוקר דבר מגידול כללאחר יד, כדלקמן? ויש לומר: דאם לא היה הלכה כמותו, אלא היה אסרין בבכור, ואף על גב דתולש לאו היינו גוזז. שהחמירו חכמים, ולא התירו משום צורך תיקון שחיתה בכור – כמו כן לא יתירו בעוקר דבר מגידול כללאחר יד משום צורך תיקון שחיתה יום טוב.

52 מוסיף רבי יוסי בן המשולם: וכן יש עוד מקרה שמותר לתלוש
53 ולהניח את השיער מסובך עם שאר הצמר. והוא, התולש את
54 השער של הבכור, כדי שיוכל החכם לראות את מקום המום
55 המוסתר על ידי השיער, ויורה אם הוא מום קבוע או לא.

גמרא

56 הגמרא מביאה את פסק ההלכה בדין משנתינו: אמר רב, הלכה
57 ברבי יוסי בן המשולם, שמותר לתלוש את שיער הבכור,
58 לצורך שחיטתו, ולצורך ראית המום הנמצא במקום השיער.
59 הגמרא מבררת אם מותר לתלוש לצורך שחיטה, ביום טוב,
60 ומתוך כך יתברר עיקר טעמו של רבי יוסי בן המשולם: פשוט
61 מנייה – שאלו בני הישיבה מרב הונא, פגגו – באופן הדומה
62 לרבני רבי יוסי בן המשולם, שהתיר לתלוש לצורך שחיטת
63 הבכור, והוא בבא לשחוט בהמת חולין ביום טוב, מה – מה
64 דינו, האם גם בזה סובר רבי יוסי בן המשולם שמותר לתלוש את
65 השיער שבמקום השחיטה.

66 מפרשת הגמרא את צדדי הספק: האם מצינו – טעמו דרבי יוסי
67 בן המשולם שהתיר במשנתנו לתלוש לצורך שחיטה, אף
68 שגזירות הבכור אסורה מן התורה, הוא משיש דקדק – שסובר
69 שהתולש ביד, לא היינו – אינו בכלל גזוז בכור שאסרה תורה,
70 שנאמר (דברים טו ט) 'ולא תגזו בכור צאנך'. לפי שגזוז אינו אלא
71 בכלי, אבל כשעושה ביד, תלישה היא ולא גזיזה. ולפי זה,
72 ביום טוב, אסור לתלוש את השיער ביד לצורך שחיטה, אף
73 שאינו בכלל גזוז את הצמר, שהיא אחת מל"ט מלאכות, משום
74 דהנה ליה – שהרי זה עוקר דבר מגידולו, ותולדה של מלאכת
75 קוצר היא ואסור מדאורייתא. והעד השני הוא, או דלמא –
76 שמה, בעלמא – בשאר המקרים בעולם, לענין תלישה ביד,
77 סבר רבי יוסי בן המשולם שהתולש ביד, היינו – הרי הוא גזוז,
78 ואסור בקדשים. והיינו מצינו דשירי – והטעם שהתיר רבי יוסי
79 במשנתנו הוא, משום דהנה ליה – שהרי זה דבר שאין מתכוין,
80 שבמעשה זה של פינוי המקום מהשערות, אינו מתכוין לתולשם,
81 ודבר שאין מתכוין מותר. ולטעם זה גם ביום טוב כשמפנה
82 המקום משערות לצורך השחיטה, דבר שאין מתכוין הוא,
83 שאינו מתכוין לא לגזוז ולא לעקור דבר מגידולו, ומוקרי
84 אמר להו – השיב להם רב הונא לבני הישיבה, וילו ששילוח –
85 לבו ושאלו לרב חננאל שהיה תלמידו של רב, על עיקר דברי
86 רבי יוסי בן המשולם במשנתנו לענין תלישה לצורך שחיטת
87 בכור, אם אמר רב שהלכה כמותו או לא. ואי אמר – ואם יאמר
88 לכם שהלכה ברבי יוסי בן המשולם לגבי בכור, שובו אלי,
89 ואיפשוט לכו מה שהסתפקתם לענין יום טוב.
90 אתו – באו בני הישיבה, ששילוח – ושאלו את רב חננאל, אם
91 הלכה כדברי רבי יוסי בן המשולם. ואמר להו, הכי אמר רב,
92 שהלכה ברבי יוסי בן המשולם. אתו – חזרו ובאו לקמיה דרב
93 הונא, ואמרו לו שכך אמר להם רב חננאל בשם רב, שהלכה
94 כרבי יוסי בן המשולם לגבי בכור. ואמר להו – ופשוט להם רב
95 הונא את מה שהסתפקו, שגם פגגו – במקרה הדומה לתלישת
96 השיער לצורך שחיטת בכור, שהוא תלישת השיער לצורך
97 שחיטה ביום טוב, מוקרי.

98 מוסיפה הגמרא: איתמר נמי – כך גם אמרו בני הישיבה, שאמר
99 רב חנניה בר שלמיא, משמיה דרב – בשם רב, שפגגו ביום
100 טוב,
101

1 אחאי בריבי – שהיה אדם גדול וחשוב בדורו, ראה חזיר
2 שבריוח אחר רחל ויונג ממנה, מהו – מה דינו, והאם תולים אנו
3 שבנה הוא.

4 שואלת הגמרא: מאי קמיבעיא ליה – לענין מה הסתפק.
5 אילימא שהסתפק לרבנה – לענין הולד שתלד רחל זו לאחר
6 מכן, אם בכור הוא. וקמיבעיא ליה – ועדדי הספק שלו הם, אי
7 הלכתא דרבן שמעון בן גמליאל, שסובר שפטורה מן הבכורה,
8 אי הלכתא דרבנן, שלדעתם יתכן שמניקה היא ולד של אחר,
9 ועדיין לא ילדה מעולם. דוחה הגמרא: אין לפרש כן, משום שאם
10 כן קשה, תיבעי ליה מלה – מדוע הוצרך להסתפק לענין חזיר,
11 יותר היה לו להסתפק לענין טלה הכרוך אחר רחל. שעל זה
12 נחלקו רבן שמעון בן גמליאל וחכמים.

13 אלא מפרשת הגמרא: כי קמיבעיא ליה – מה שהסתפק אחאי
14 בריבי הוא, לענין שני דברים. האחד, לענין פבורה, אם הולד
15 שתלד רחל זו לאחר מכן בכור הוא. ואילימא דרבנן – וספק זה
16 הוא רק לפי דעת חכמים. והשני, לענין היתר אכילה, אם ולד
17 זה הנראה כחזיר מותר באכילה. וספק זה הוא אילימא – לפי
18 דעתו דרבן שמעון בן גמליאל.

19 מבאתר הגמרא: מה שהסתפק לרבנה הוא, שלדעת רבן
20 שמעון בן גמליאל, פשוט הוא, שהולד שתלד לאחר מכן אינו
21 בכור, שהרי לדעתו ודאי אינה מניקה ולד של אחר. והסתפק,
22 שמה אפילו לרבנן דאמרי מרחמא – שבהמה אוהבת ומניקה
23 גם ולד שאינו שלה. שמה כי מרחמא, רק מינה – ולדות שהם
24 מהמין שלה, אבל דלא מינה – ולדות שאינם ממין, לא –
25 לעולם אינה אוהבת ומניקה. ואם כן חזיר שאינו ממין רחל ודאי
26 ולד שלה הוא, והולד שתלד לאחר מכן, ודאי אינו בכור. או
27 דלמא, דלא מינה נמי מרחמא – אוהבת ומניקה היא גם ולדות
28 ממין אחר, ויתכן שעדיין לא ילדה מעולם. והענין השני
29 שהסתפק הוא לאכילה, שלדעת חכמים פשוט שאסור הוא
30 באכילה, שמה אינו בנה, אלא ולד בהמה טמאה הוא. והסתפק
31 שמה אפילו לרבן שמעון בן גמליאל יהא אסור באכילה.
32 והטעם, משום שאפילו אם תמצא לומר שרבן שמעון בן
33 גמליאל סבר, וילדת מרחמא – שבהמה שילדה בעבר, אוהבת
34 ומניקה גם ולדות שאינם שלה יש להסתפק שמה זהו רק בדמינה
35 – בולדות שהם מאותו המין שלה. אבל דלא מינה – ולדות
36 שאינם ממין, לא – ודאי אינה אוהבת ומניקה. ואם כן חזיר
37 הכרוך אחר רחל ודאי בנה הוא. ומותר באכילה. או דלמא,
38 דלא מינה נמי מרחמא, ואין זה ודאי שבנה הוא. וממילא אסור
39 הוא באכילה. מסיקה הגמרא: תיקו – יעמדו שאלות אלו בספק,
40 שלא נפשוטו.

משנה

41 המשנה שלפנינו עוסקת בדין ההתעסקות בשיער הבכור
42 ותלישתו באופנים מסויימים. רבי יוסי בן המשולם אומר, יש
43 שני מקרים שמותר לתלוש את שיער הבכור, הראשון הוא
44 השוחט – העומד לשחוט את הפבור, והשערות שבמקום
45 השחיטה מעכבות את השחיטה, עושה – מפנה הוא מקום
46 בקופיין – סכין גדולה של טבחים, מין ומין – מצדי
47 המקומות הנצרכים לו לשחיטה, וכן תולש הוא את השער
48 שבמקום השחיטה כדי שיוכל לשחוט ללא כל חשש, ובלבד
49 שלא יזיזו לשיער שתלש ממקומו למקום אחר, אלא יניחנו
50 במקומו מסובך עם שאר הצמר.

כדי שמעשה המצווה (הגוף של המצווה) יהיה כדבעי – הוא עלידי לימוד גלייא דתורה (הגוף דתורה).

המשך ביאור למס' בכורות ליום שבת קודש עמ' א

דוחה הגמרא: **א' מִסְפָּקָא לִיה** – אם הסתפק שמא הלכה כחכמים, **אָמַר** – מדוע אמר שפְּטוּרָה מִן הַכְּבוֹרָה בודאי, והרי לדעת חכמים הולד שתלד לאחר מכן ספק בכור הוא. וְתו – ועוד יש לדחות פירוש זה, **מִי מִסְפָּקָא לִיה** – האם אפשר לומר כן שהסתפק אם הלכה כרבן שמעון בן גמליאל או כחכמים, **וְהָאָמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה שְׁאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל מְקוֹם שֶׁשֶּׁנֶּה** – שהביא רבי (שסידר את המשניות) את דברי רבן שמעון בן גמליאל בְּמִשְׁנֵיתוֹ, הִלְכָּה בְּמִוְתוֹ, חוץ מִהָדִין שאמר במסכת בבא בתרא (קע"ג) לענין עֶרֶב. וְכֵן חוץ ממה שאמר במסכת גיטין (עד) לענין מעשה שהיה בצידי, וְכֵן חוץ מלענין מה שאמר במסכת סנהדרין (לא) לגבי בעל דין שאמר שאין לו רִאיוֹה או עדים להביא כדבריו, ולאחר זמן מביא ראייה או עדים, שמקבלים את דבריו. ודין זה הוא הנאמר שם במשנה בַּחֲרוּנָה. מסיקה הגמרא בביאור דברי רבי יוחנן: **לְעוֹלָם פְּשִׁיטָא לִיה לרבי** יוחנן, שֶׁהִלְכָּה בְּרַבְּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, מִיְהוּ מִסְפָּקָא לִיה – אלא שהסתפק במה שנסתפקו בני הישיבה, **א' סָבַר** – האם סובר רבן שמעון בן גמליאל, שאמר שיש חזקה שאין בהמה מניקה ולד שאינו שלה, שאין זה אלא בבהמה שעדיין לא ילדה, אבל יולדת – אם היא כבר ילדה, מִרְחֻקָּת וּמְנִיקָה היא גם ולד של אחרת, והחזקה אינה מוכיחה אלא שילדה כבר בעבר, ואם כן אין זה ודאי שהוא בנה. **א' שְׁלֹדַעַת רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֵינָה מִרְחֻקָּת כָּלל**, וודאי בנה הוא. ולפי הצד הראשון ולד זה הדומה לחזיר, אסור באכילה, אף שהרחל פטורה מן הבכורה, לפי שיש לחוש שמא אינו בנה של רחל זו. ועל זה סיים רבי יוחנן ואמר עד שיבא אליהו ויורה דין צדק לפשוט הספק, אם החזקה היא שאינה אוהבת ומניקה ולד של אחרת כלל, וממילא היא ולד זה מותר באכילה, או שאם ילדה כבר יכולה היא לאהוב ולהניק גם ולד של אחרת, וישאר הולד אסור מספק, שמא אינו בנה, אלא ולד של חזיר הוא.

מקשה הגמרא: **א' הָכִי** – אם זהו פירוש דבריו של רבי יוחנן, עַד דְּאִשְׁמַעְיִין חֲזִיר – מדוע הוצרך להשמיענו הספק בדעת רבן שמעון בן גמליאל לענין רחל המניקה ולד הדומה לחזיר שברוך אחריה. יותר היה לו לִישְׁמַעְיִין – להשמיענו ספקיו לענין רחל המניקה טְלָה הכרוך אחריה, ולענין לְמִילָךְ עָלֶיהָ מִשּׁוּם אוֹתוֹ וְאֵת בָּנוּ – להתחייב מלקות אם שחטו את שניהם ביום אחד, וכמו שפירשו בני הישיבה לעיל את הדין היוצא מספק זה.

מתרצת הגמרא: **חֲזִיר אֵיצְמִירִיָּא לִיה** – רבי יוחנן הוצרך להשמיענו את הספק לגבי רחל המניקה חזיר, משום דְּאִשְׁמַעְיִין לענין טְלָה ולגבי חיוב מלקות משום אותו ואת בנו, הוּא אֲמִינָא, שֶׁאִם תִּמְצָא לוֹמַר – שאפילו אם תרצה לומר כמו הצד דְּסָבַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, יוֹלֶדֶת מִרְחֻקָּת – שבהמה שכבר ילדה, אוהבת היא ומניקה גם ולדות שאינם שלה. וזה דוקא דְּמִינָה – בולדות שמאותו המין שלה הם, כגון כבשים ורחל. אבל דְּלֵא מִינָה לֹא – ולדות ממין אחר, אינה מניקה. ולפי זה אם נמצאת אוהבת ומניקה ולד הדומה לחזיר, ודאי בנה הוא. ולכך אִשְׁמַעְיִין את הספק, לגבי רחל המניקה ולד הדומה לחזיר, ללמדנו, (דְּמִרְחֻקָּת) וְאִפְּלוּ דְּלֹא מִינָה נָמִי – שגם על ולד שאינו ממנה, דְּאֵיבָא לְמִיָּר דְּלֵא מִרְחֻקָּת – יש צד לומר שאהבה והניקה אפילו שאינו בנה.

מוסיפה הגמרא: וְהֵינִי – וזהו מה דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן במקום אחר, 100 101 102 **כְּעִי** – שנסתפק

1 שהכֹּהֵן בְּחֻקָּתוֹ ופטורה מן הבכורה, שנינו [וְכֵן] כו' בהיה 2 נכנס לעדרו, וראה את המבכירות ושאינם מבכירות מניקות, אין 3 חוששין שמא בנה של זו בא לו אצל זו. **מֵאִי לֹא** – האם אין 4 הפירוש במה שאמר 'וכן', שרִישָׁא דִּימִיָּא דְּסִיפָא – שהדין 5 במקרה הראשון הוא ממש כמו הדין במקרה האחרון. ואם כן, 6 מֵאִי סִיפָא וְדֵאִי דִידָה – כשם שבמקרה האחרון, אומרים אנו 7 שודאי בנה הוא, לפי שכשנבנה נמצא במקום, ודאי אינה אוהבת 8 ומניקה ולד אחר, אָף רִישָׁא וְדֵאִי דִידָה – גם במקרה הראשון, 9 בלוקח בהמה מניקה, אומרים אנו שודאי בנה הוא, ולא רק 10 שפטורה היא מן הבכורה. ואם כן, יש לפשוט הספק, שהחזקה 11 היא, שלעולם אינה אוהבת ומניקה ולד אחר, וודאי בנה הוא.

12 דוחה הגמרא: **מִיָּדִי אֵרִיא** – וכי ראייה היא, הרי יש לפרש, הָאִי 13 בְּרִיאָתָא וְהָאִי בְּרִיאָתָא – שבכל מקרה, הדין הוא לפי עניינו, 14 שבמקרה השני, אכן אומרים אנו שודאי בנה הוא, לפי שבמקום 15 שנמצא בנה ודאי לא תאדה ותניק ולד אחר. אבל במקרה 16 הראשון, שאין ראייה שבנה הוא, כיון שאין שם אלא ולד זה, 17 יתכן שאהבה והניקה אף אם אינו בנה, ואין ראייה, אלא שודאי 18 כבר ילדה, ופטורה מן הבכורה. וְכֵאֵל – ואם תשאל מהו שאמר 19 וְכֵן, הרי אינם שוים לגמרי. יש ליישב, שלא אמרו כן אלא 20 אֲפִשְׁטוּרָה דְּכְבוֹרָה – לענין זה שפטורה היא מבכורה, שודאי כבר 21 ילדה.

22 הגמרא מביאה מדברי רבי יוחנן שנראה מהם שגם הוא הסתפק 23 במה שהסתפקו בני הישיבה בפירוש דבריו של רבן שמעון בן 24 גמליאל: **אָמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רַבָּה חֲזִיר** 25 **שְׁכָרִיָּה** – שהולך ודבוק הוא אַחֵר רַחֵל והיא מניקה, פְּטוּרָה 26 הֵרָחֵל מִן הַכְּבוֹרָה – שהולך שתלד לאחר מכן, ודאי אינו בכור. 27 וְלֹדֶת זֶה הֵנֶרָאָה כחזיר, אָסוּר בְּאִכְלָיָהּ, עַד שִׁבְאָא אֵלֶיהָ וְיִוְרָה 28 דִּין צָרֵק לָכֶם אם מותר הוא באכילה או אסור.

29 מקשה הגמרא שלכאורה דבריו סותרים זה לזה: מצד אחד אמר 30 פְּטוּר מִן הַכְּבוֹרָה, ודין זה הוא בְּמֵאֵן – כדעת מי מהתנאים, 31 ודאי בְּרַבְּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, שאמר שלא חוששים שמא 32 אהבה והניקה ולד של אחר. שהרי לדעת חכמים יש לחשוש 33 שמא ולד של אחר הוא, ורחל זו לא ילדה מעולם וואם כן הולד 34 שתלד לאחר מכן, ספק בכור הוא. ואילו מצד שני אמר וְאָסוּר 35 בְּאִכְלָיָהּ, שנראה מזה שפסק בְּרַבְּנָן, שחוששים שמא אינו בנה 36 של רחל זו, אלא בן חזיר הוא, ולכך אסור באכילה. אבל לדעת 37 רבן שמעון בן גמליאל, שאין חוששים שמא בנה של אחרת הוא, 38 מדוע אסור באכילה, הרי כל שנולד מן הרחל, אף שנראה 39 כחזיר, מותר הוא באכילה. כמו ששנינו לעיל (ה) שכל היוצא מן 40 הטהור טהור.

41 מוסיפה הגמרא להקשות: וְתו, **א' בְּרַבְּנָן** – אם מה שאסר הולד 42 באכילה הוא משום שפוסק כחכמים, מֵאִי – מהו זה שסיים את 43 דבריו, ואמר שאסור באכילה עַד יָבֵא וְיִוְרָה צָרֵק לָכֶם. שמלשון 44 הוראה משמע שיש כאן ספק בדין שאינו ידוע, ואוסר הוא מספק 45 עד שיבא אליהו ויורה דין צדק לפשוט הספק. והרי לדעת 46 חכמים אין כל ספק בדין, אלא הספק הוא אם בנה של רחל הוא 47 או של חזיר, וְעַד שִׁיּוּדַע לָךְ הִדְבַּר בְּנֵה שֶׁל מִי הוּא. 48 שאסור באכילה עד שיוודע לך הדבר בנה של מי הוא.

49 מנסה הגמרא לפרש: **וְכִי תִמָּא, שְׁמִסְפָּקָא לִיה לרבי יוחנן, א' 50 הִלְכָּה בְּרַבְּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, א' הלכה בְּרַבְּנָן**, ולכך אמר 51 שאסור באכילה עד שיבא אליהו ויפשוט הספק, כמי ההלכה.

אחד היסודות משיטת החסידות, שאין בעולם רע בלא טוב.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- ח מִתֵּר לְקַפֵּל הַבְּגָדִים קֹדֶם לְבִישָׁתָם ^(עד) בְּדֵי שִׁיתִּפְשְׁטוּ מִקְּמִטָּהֶם וַיְהִי מִהֲדָרִים עָלָיו בְּשִׁילְבִישָׁם ^(טח), וְהוּא
שִׁילְבִישָׁם בּוֹ בַּיּוֹם. וְכֵן אַחֵר שֶׁלְבִישָׁם וּפְשָׁטָם מֵעָלָיו - יוֹכֵל לַחְזוֹר וּלְקַפֵּלָם ^(טו) אִם דָּעָתוֹ לַחְזוֹר וּלְלַבֵּשָׁם
בּוֹ בַּיּוֹם, שְׁנֹמָצָא קִפּוּל זֶה הוּא לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת ^(טז).
אָבֵל אִם אֵין דָּעָתוֹ לַחְזוֹר וּלְלַבֵּשׁ עַד לְמוֹצָאי שַׁבָּת - אָסוּר לְקַפֵּלָם בְּשַׁבָּת (מַטְעֵם שִׁיתִּבְאָר ^(יט)). וְלָכֵן אָסוּר
לְקַפֵּל הַטָּלִית שֶׁל מְצִיָּה שְׁפוּשְׁטִין בְּשַׁבָּת שְׁחֲרִית, בְּמִקּוֹמוֹת שְׁאִין חוֹזְרִין וּמִתְעַפְּטִין בָּהֶם בְּמִנְחָה ^(יט):

הלכות שבת חלק ב, סימן שב סעיף ח דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת:

ביאורי הלכה

- עד] קודם לבישתם - אפילו יכל לקפל הבגדים במקומם ⁹⁸.
מערב-שבת ⁹⁶.
עח] כשילבישם - אף שיש בזה קצת משום מתקן כלי (שמתקן הבגד ללבישה) התירו לקפלם משום כבוד שבת, כדי שלא ילבש בגדים מקומטים בשבת ⁹⁷.
עו] לחזור ולקפלם - בקיפול בגדים לאחר שפשטם מעליו לא ניכר שעושה זאת לצורך כבוד שבת, שהרי מקפלם כהרגלו בכל פעם שפושט בגדיו ומניחם
- עו] לצורך השבת - אף שקיפל הבגד כהרגלו בכל פעם שפושטו, מכל-מקום כיון שלובשם שוב נמצא שהקיפול נעשה לצורך השבת.
עח] מטעם שיתבאר - שנראה קצת כמתקן כלי בשבת, ולא התירו אלא משום כבוד שבת ⁹⁹.
עט] בהם במנחה - אפילו מקפלה לצורך שבת הבאה ¹⁰⁰, ואפילו אינה מקומטת ¹⁰¹.

ציונים והוספות

- קיפול בגד קודם לבישתו.
ויש שפירשו (קובץ אהלי שם ח"ט ע' רח) שלאחר שלבשם מן הסתם אינם מקומטים והקיפול נועד שלא יתקמטו, והחשש כאן אינו שנראה כמתקן כלי, אלא מכין משבת לחול, אך בפשט שוע"ר לא נרמז חילוק זה, ומסופ' ס"ט משמע שרק מטעם מתקן כלי אתינן עלה.
(99) כדלהלן סעיף ט, וראה לעיל שיש שביארו שבגד שפשטו מעליו, לרוב אינו מקומט ואין בו אלא איסור מכין משבת לחול (המבואר להלן סעיף י).
(100) באחרונים הסתפקו האם מותר לקפל הטלית לצורך שבת הבאה, ולעיל ס"ז ש"ד משמע שקיפול הטלית המיוחדת לשבת (עבור השבת הבאה) נעשה במוצאי-שבת (ולכאורה לא מדובר במקום שמתעטפים בטלית במנחה של שבת).
(101) כמבואר לעיל שאין לחלק בין קיפול בגד מקומט לשאינו מקומט.
- 96) בדי השולחן סי' קיז ס"ק ב: בעיקר הדין שכתב האליה-רבה לאסור קיפול כשהיה אפשר מערב-שבת, אבל בשו"ע אדמו"ר מוכח בפירוש דאפילו בא ללבשן בשבת רשאי לקפלן קודם הלבישה, ומסתבר הטעם כיון דהתירו הקיפול משום כבוד שבת שלא ילך בבגדים מקומטים ובאלה הבגדים שהתירו אין זה תיקון אלא נראה קצת כמתקן כמ"ש אדמו"ר, לכן מותר גם אם ה" אפשר מע"ש, ובגמ' ובפוסקים איתא חמשה תנאים להיתר הקיפול, ולא הוסיפו גם תנאי זה שלא ה" אפשר מע"ש.
(97) כדלהלן סעיף ט, ודלא כמשנ"ב ס"ק יב שהיתר הקיפול דווקא במקום שאינה מקומטת, ומקפלים מחשש שתתקמט.
יש שדייקו מכאן שלדעת שוע"ר מותר לקפל בגד שאינו מקומט גם כשאין בזה כבוד וצורך שבת, אך מדלא חילק בזה בשוע"ר משמע שגם בבגד שאינו מקומט ישנה תוספת הידור על ידי קיפולו, ונראה קצת כמתקן כלי.
(98) לכאורה זהו החידוש בקיפול בגד שפשטו, על פני

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות תפילין - לפי לוח "רב יומי"

- עג אם ציפה הבתים בזהב או בעור שאינו כשר לעשות ממנו בתים כגון של בהמה טמאה הרי אלו פסולים:
עד הלכה למשה מסיני שיהיו התפילין נתפרין בגידי בהמה או חיה הטהורים (לוקחים הגידין שיש בעקב בהמה או חיה שהן גידים לבנים ואם הם קשים מרככין באבנים עד שיהא עשוי כפשתן וטוין ושוזרין אותן) ויש מי שאומר שקבלה בידו מן הגאונים שמצוה לתפור בגידי שור לכתחלה וטוב לחוש לדבריו:
עח אין לילך לבתי הנכרים לקנות מהם גידים אם ידוע שמקצתן נוטלין אותן מבהמה טמאה אף על פי שהרוב נוטלין מבהמה טהורה לפי שכיון שהוא הולך אצל נכרי בשעה שהם קבועין בבתיהם אין הולכין בזה אחר הרוב שכל הקבוע כמחצה על מחצה אבל אם הנכרי הביא לשוק מותר לקנות ממנו שכיון שפירש ממקום קביעותו אנו אומרים כל הפורש מן הרוב הוא פורש ואם אין ידוע שמקצתן נוטלין אותן מבהמה טמאה מותר לקנות מהם בכל

א אם נקדעו מחיצות הפנימיות שבין בית לבית בתפילין
של ראש ומבחוץ כולן קיימין ושלמים אם הם חדשים
כשרים בכל ענין (אלא א"כ נקדעו ג' בתים בענין זה) ואם
הם ישנים פסולים אפילו לא נקדעו אלא ב' בתים ואפילו
יש מחיצה שלימה ביניהם אלא שנקדעו בזה מחיצה של צד
ימין ובזה מחיצה של צד שמאל אבל אם יש ביניהם בית
אחד שלם דהיינו ב' מחיצות שלמות כשרים אפילו הם
ישנים ובלבד שלא נקדעו ג' בתים דהיינו כל ג' מחיצות
הנשארות ויש אומרים להיפך שחדשים גרועים מישנים
שכיון שבזמן מועט נקדעו כל כך בודאי עור מקולקל הוא
מעיקרו ויש להחמיר כדברי שניהם:

ב יש מי שאומר שהוא הדין בתפירות אם נפסקו ב'
תפירות זו בצד זו או ג' אפילו זו שלא כנגד זו פסולים
במה דברים אמורים בישנים אבל בחדשים כל זמן שעור
מושב הבתים קיים כשרים ואלו הם חדשים כל שאוחזין
מקצת העור שנקרע תפרו ותולין בו התפילין והוא חזק
ואינו נפסק אבל אם אינו ראוי לתלות בו אלא הוא נפסק
הרי אלו ישנים ולדברי האומרים שחדשים גרועים מישנים
לענין נקדעו הבתים ה"ה שהם גרועים לענין נפסקו
התפירות וטוב לחוש לדבריהם גם בנפסקו התפירות
להחמיר בחדשים כמו בישנים אפילו בשנפסקו ב' זו בצד
זו אעפ"י שיש מקילין בזה לגמרי בין בחדשים בין בישנים
אבל בשנפסקו ג' אפילו זו שלא בצד זו הם פסולים לדברי
הכל ובמקום שאי אפשר למצוא תפילין אחרים ולא לחזור
ולתפור תפילין אלו יש לסמוך על המקילין בנפסקו ב'
תפירות זו בצד זו בין בחדשים בין בישנים שלא להתבטל
ממצות תפילין:

ג עור הרצועות צריך להיות מבהמה או חיה הטהורים
שלא הוכשרו למלאכת שמים אלא טהורים בלבד וצריך
שיהא מעובד לשמו ואם לאו פסול לדברי הכל ואפילו
להמכשירים בבתים ויכול לעשותן אפילו מקלף כמו
שנתבאר בס"י ל"ב:

* * *

ד הלכה למשה מסיני שיהיו הרצועות שחורות מבחוץ
אבל מצד פנים יעשה מאיזו צבע שירצה חוץ מאדום
שהוא גנאי שלא יאמרו שמדם חטטיו נצבעו והאדימו אבל
הבתים אין צריך להיות שחורות אלא משום נוי מצוה ולא
מהלכה למשה מסיני כמו שנתבאר בס"י ל"ב:

ה וכיון שרצועות שחורות הלכה למשה מסיני צריך
שישחירין ישראל לשמן ולא נכרי ואפילו בדיעבד
פסולות ע"י נכרי אלא על דרך שנתבאר בס"י ל"ב בעיבוד
ויש מי שאומר שיש להן תקנה שיחזור וישחירין ישראל
לשמן וטוב להחמיר אבל אם הנכרי השחיר את הבתים
כשרים שהרי אפילו לא השחירין כלל כשרין ומכל מקום
לכתחלה טוב שיחירין ישראל לשמן כמו הרצועות:

ו רצועה שנפסקה אין לה תקנה לא בקשירה ולא בתפירה
שנאמר וקשרתם ודרשו רז"ל קשר תם דהיינו הרצועה
שקושר בה התפילין תהיה תמה ושלמה ולא קשורה או
תפורה בד"א כשנפסקו תוך שיעורן דהיינו בשל ראש עד
הטבור מצד ימין ועד החזה מצד שמאל ובשל יד עד כדי

ענין שרוב בהמות הנאכלים הם טהורים ומאותן שאינן
נאכלין אין נוטלין מהם גידים שבודאי אין הנכרי נוחר
בהמתו בשביל גידיה וכל זה בגידים שאינן טוהין אבל גידים
טוהין אסור לקנות מהם בכל ענין שכיון שהלכה למשה
מסיני הן צריך שתהיה עשייתן לשמן כמו שצריך לעשות
הרצועות שחורות לשמן מפני שהשחרתן היא הלכה למשה
מסיני כמו שיתבאר בס"י ל"ג וטוהית הגידים זו היא עשייתן
וצריך להיות לשמה (כמו שחוט הציצית טוהיתן זו היא
עשייתן וצריך להיות לשמה) ונכרים לאו בני לשמה הן:

עו יש מי שאומר שחוטין הנעשין מן הקלף הן כגידים
עצמן וכשרים לתפור בהן ספר תורה ותפילין ויש
לסמוך על דבריו במקום שאין גידים מצוים לתפור בחוטין
אלו עד שיודמנו להם גידים שלא להתבטל ממצות תפילין:

* * *

עז קבלה ביד הגאונים לתפור י"ב תפירות כנגד י"ב
שבטים ג' תפירות בכל צד וחוט התפירה יהיה סובב
מב' רוחות בכל תפירה ותפירה ואם פתח מ"ב תפירות או
הוסיף לא פסל וא"צ שתהיה התפירה בתוך הבית אלא
סמוך לבית ומכל מקום צריך שיהיה עור הבית מתפשט
ונכפל בין ב' הכפלים של התיתורא במקום התפירה כדי
שתהיה התפירה גם בעור המתפשט מהבית (שהוא נחשב
מגוף הבית) ונמצא גוף הבית תפור בתיורא ואם לאו פסול
שהרי הלכה למשה מסיני שתפילין יהיו תפורין והבתים הם
הנקראים תפילין ולא התיתורא שמפני זה צריך לרבע גם
גוף הבתים ולא די בריבוע התיתורא מפני שאמרו תפילין
מרובעות הלכה למשה מסיני והבתים הם הנקראים תפילין
והתיתורא נקראת תיתורא של תפילין:

עח יש מחמירין שאם נפסק חוט התפירה באמצע התפירה
יטלנו כולו משם ויחזור ויתפור מחדש בחוט אחר
שכיון שנפסק בשעת התפירה בודאי אינו חזק וסופו לפסוק
וכל העומד לפסוק כפסוק הוא ואינו כלום אבל אם החוט
קצר מתחלתו ולא נפסק יכול לגמור בחוט אחר וא"צ
שתהיה כל התפירה בחוט אחד:

עט קשר של תפילין הלכה למשה מסיני שלאחר שהכניס
הרצועה לתוך המעברתא יעשה קשר כמין דלי"ת
בשל ראש וכמין יו"ד בשל יד להשלים אותיות שד"י עם
הש"י"ן שבשל ראש וטוב ליוזר להשלים השם כסדרו
שמתחלה יעשה הש"י"ן ואח"כ הקשר של ראש וקשר של
יד אחר כך כסדר אותיות השם והקשר של ראש אין צריך
שיהיה נראה כמין דלי"ת אלא מצד חוץ ולא מצד פנים
שכלפי הראש ויש נוהגין לעשותו בענין שיהיה נראה כמין
דלי"ת מב' צדדין:

פ ונוהגין להעביר עור על הבית של יד לרוחב הזרוע לפי
שהתפילין של יד הם גבוהים וקצרים ומשימין אותן
תחת הבגדים ומתקלקלים תחת הבגדים לכך נהגו להעביר
עליהן רצועה זו לחזקן ובמקצת מקומות אין נוהגין
להעבירה:

סימן לב דין כתיבת התפילין:

* * *

ונמצא שפרשת שמע היא בבית החיצון שמימין המניח
ופרשת קדש בבית החיצון שבשמאלו וסימן לדבר הוא
שיני"ן דהיינו שיני"ן של קדש ושמע אצל שיני"ן שבצדדי
הבתים החיצונים ופרשיות והיה כי יביאך והיה אם שמע
הן באמצע וסימן לדבר הווי"ת סמוכות זו לזו.

ולפי שכתובתן כסדרן לדברי הכל לכן בפרשיות של יד שהן
נכתבות בקלף אחד צריך להניח חלק פרשת והיה אם שמע
ויכתוב תחלה פרשת שמע בקצה הקלף ואח"כ לפניה פרשת
והיה אם שמע וצריך להניח חלק כדי ט' אותיות בסוף
שיטה אחרונה שבפרשת והיה אם שמע כדי שפרשת שמע
שבראש שיטה העליונה שבדרך שלאחריה תהיה פרשה
פתוחה כמו שהיא פתוחה בתורה וכן צריך להניח בסוף
פרשת והיה כי יביאך להנהיגם להתחיל פרשת והיה אם
שמע בראש שיטה העליונה כשאר הפרשיות אבל
להנהיגם לעשותה סתומה ומניחין לפניה חלק כט' אותיות
בראש שיטה העליונה אין להם להניח חלק כדי ט' אותיות
בסוף פרשת והיה כי יביאך:

* * *

ד והעיקר כרש"י וסייעתו וכן מנהג העולם ואעפ"כ כיון
שתפילין אלו פסולין מן התורה לר"ת וסייעתו ונמצא
שרוי כל ימיו בלא תפילין לכן כל ירא שמים יצא ידי שניהם
ויעשה ב' זוגי תפילין ויניחם יחד ויכוין בהנחתן באותן שהן
כהלכה אני יוצא ידי חובה והשאר הן כרצועות בעלמא כי
מקום יש בראש להניח ב' זוגי תפילין וכן בזרוע ויניח
תפילין של ראש של רש"י למטה לצד הפנים ושל ר"ת
למעלה מהן (וכן בזרוע) ואעפ"כ שהמניח ב' זוגות תפילין
כשרות עובר בבל תוסיף אם הוא מתכוין למצוה בשניהם
ואף אם אינו מתכוין למצוה אלא באחת מהן אעפ"כ אסור
מדברי סופרים מכל מקום כאן שזוג אחד הוא פסול ממ"נ
אין כאן משום בל תוסיף כלל שהרי לא עשה אלא מצוה
אחת ולא הוסיף כלום בגוף המצוה זו שזוג הב' עומד
בפיסולו בפני עצמו ואינו שייך כלל לזוג הכשר אלא
כשהוא מתכוין למצוה בשניהם אסור מדברי סופרים מפני
שנראה כמוסיף כמ"ש סי' תרנ"א:

ה ואם אינו יודע לכוין המקום להניח יחד או שחושש
מפני היותה יניח של רש"י ויברך עליהן שהן העיקר
והן יהיו עליו בשעת קריאת שמע ותפלה ולאחר התפלה
יניח של ר"ת בלא ברכה כדי לצאת לדברי הכל ואם לבו
נוקפו שקרא קריאת שמע בלא תפילין לר"ת וסייעתו והעיד
עדות שקר בעצמו יחזור ויקרא קריאת שמע אחר התפלה
פרשה שמע ופרשת והיה אם שמע שבהן הוזכרו מצות
תפילין וא"צ לומר גם פרשת ויאר:

ך מכל מקום לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול
ולא יעשה כן במקום הרואים אלא מי שמוחזק ומפורסם
בחסידות שכיון שהעולם נוהגים כרש"י נראין להם כיוהרא
מי שחושש להחמיר על עצמו בזה אם אינו מוחזק להם
שמחמיר על עצמו גם כן בשאר דברים:

* * *

שתקיף הזרוע לקשור התפלה עם הזרוע וכדי שתמתח עד
אצבע אמצעית ויכרך ממנה על אותה אצבע ג' כריכות
ויקשור אבל כל יתרון האורך שהיא בשביל שכורך הרצועה
כמה פעמים סביב היד אין קשירה ותפירה פוסלין בו ויש
אומרים שאין קשירה ותפירה פוסלת בו אלא במה שמקיף
הראש בלבד או במה שמקיף הזרוע לקשור התפלה עם
הזרוע שכשיש שם קשר או תפר אין הקשר של ראש או של
יד נקרא קשירה תמה אבל במה שתלוי מן הראש עד החזה
והטבור וכן במה שנמתח מהזרוע עד אצבע אמצעית מועלת
בה קשירה או תפירה ויש מקילין עוד שאפילו במה שמקיף
הראש והזרוע מועלת תפירה כשתופרן מצד פנים שלא יהיה
התפר נראה מבחוץ ותהא נראית כשלימה והוא שיתפרנה
בגידים כשרים ויש מקילין אפילו בחוטים ולענין הלכה יש
להחמיר (בשל תורה) כסברא הראשונה במקום שאפשר ואף
שיש להקל לתפור מבפנים במה שתלוי מן הראש הואיל
ויש מתירים אפילו במה שמקיף הראש מכל מקום קשה
ליזהר שלא תהא התפירה נראית כלל מבחוץ אבל בשעת
הדחק יש לסמוך על דברי המקילין יותר כדי שלא יתבטל
ממצות תפילין ומכל מקום לא יברך שברכות אינן מעכבות:

סימן לג דין תיקוני התפילין ודיני הרצועות:

* * *

א סדר הנחת הפרשיות של ראש בבתים קבלו חכמים קדש
והיה כי יביאך בימין הקורא שהוא האיש העומד כנגד
המניח ושמע והיה אם שמע משמאל הקורא שהוא ימין
המניח ואפילו אם המניח הוא איטור אין הולכין אחר ימין
ושמאל שלו אלא אחר ימין ושמאל של הקורא דהיינו ימין
ושמאל של כל אדם:

ב ואם החליף איזה פרשה שנתנה שלא בביתה המיוחד
לה פסולין:

ג ויש בסדר זה מחלוקת ישנה בין הגאונים הראשונים
ונחלקן ג"כ בזה רש"י ור"ת.

רש"י וסייעתו מפרשים דברי חכמים שמע והיה אם שמע
משמאל שמאל זו התחלתה היא מאמצע ראש המניח שב'
פרשיות הראשונות הן בשמאל ראש המניח שהוא ימין
הקורא ושתי פרשיות האחרונות הן מאמצע הראש לצד
ימינו שהוא שמאל הקורא ותחלת שמאל זו היא פרשת
שמע ואחריה פרשת והיה אם שמע ונמצא שפרשת קדש
הוא בבית החיצון משמאל המניח שהוא ימין הקורא
ואחריה והיה כי יביאך ואחריה שמע מימין המניח שהוא
שמאל הקורא ואחריה והיה אם שמע בבית החיצון ונמצא
שהקורא כשקורא כדרכו מימינו לשמאלו קורא אותן כסדרן
כמו שהן כתובות בתורה שכמו שכתבתן צריכה להיות
כסדרן כך הנחתן בבתים צריכה להיות כסדרן לגבי הקורא.

אבל ר"ת וסייעתו מפרשים מה שאמרו חז"ל שמע והיה אם
שמע משמאל שמאל זו התחלתה היא בבית החיצון שמימין
המניח שהוא שמאל הקורא ושם נותנין פרשת שמע ואחריה
והיה אם שמע בבית הסמוך לו המתקרב יותר לימין הקורא

19 אין איסורו אלא מדברי סופרים אפילו בקדשי גבוה ולפיכך
20 יכול ליטול רצועה משל ר"ת לשל רש"י כשאין לו אחרת
21 אבל משל רש"י לשל ר"ת אין ליטול בכל ענין):

סימן לד דין הנחת הפרשיות בתפילין:

22 א נהגו במנין השיטין על פי הקבלה ביד הסופרים איש
23 מפי איש לכתוב בשל יד ז' שיטין בכל פרשה ופרשה
24 ובשל ראש ד' שיטין בכל פרשה ופרשה ואם שינה לא פסל
25 ויש להם גם כן קבלה בתיבות ראשי שיטין בשל יד ובשל
26 ראש והסופרים שלנו מודקקים במנין השיטין אבל בראשי
27 השיטין אינן נזהרין ומשנים כאשר יזדמן להם ומי שירצה
28 לדקדק בהם אם יוכל לכוין השיטין בענין זה יעשה אבל
29 לא יאריך ויקצר האותיות כדי לכוין ראשי השיטות:

30 ב אבל יכול להאריך מעט האותיות בשיטה שניה כדי
31 לכוין סופי השיטות ולא אסרו אלא להמשיכן כל כך
32 בענין שיהא נראה לעין שהן גדולות מחברותיהם ונראה
33 הכתב כמנומר כמ"ש בי"ד סי' רע"ג וער"ה:

סימן לה דין מנין השיטין:

1 ז לא יניח ב' הזוגות בכיס אחד אלא יעשה ב' כיסים וסימן
2 לכל כיס וכיס שלא יתן של זה בזה לפי שזוג אחד מהן
3 הוא חול ואסור להניחו בכיס המיוחד לתפילין אלא אם כן
4 התנה מתחלה עליו כן בשעה שיחדו לכך כמו שיתבאר בסי'
5 מ"ב:

6 ח וכן לא יחליף הבתים והרצועות מזה לזה אלא אם כן
7 התנה מתחלה:

8 ט (במה דברים אמורים במי שמניח שניהם יחד שהוא
9 חושש לברך ולקרות קריאת שמע בשל רש"י לבדו מפני
10 שיש בזה איסור לר"ת וסייעתו יש לו גם כן לחוש לר"ת
11 וסייעתו לענין איסור זה להשתמש חול בקודש אבל מי
12 שמברך על של רש"י ומניח של ר"ת אחר התפלה כיון
13 שסומך על של רש"י וסייעתו לענין איסור ברכה לבטלה
14 מפני ההכרח אע"פ שהוא איסור חמור שהסמיכוהו חז"ל
15 על לאו לא תשא את שם ה' וגו' יכול לסמוך ג"כ במקום
16 ההכרח והצורך לענין איסור זה שגם כן אינו אלא מדברי
17 סופרים שלא אסרה תורה אלא להשתמש בקדשי גבוה של
18 מזבח ושל בדק הבית שמועלין בהן וכל מקום שאין מעילה

לְקוּטֵי תוֹרָה פֶּרֶשֶׁת קְדוּשִׁים – הַפְרָשָׁה הַחֲסִידִית

וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם¹

15 וְהָיָה פִּירוּשׁ "וּבִשְׁנָה הָרְבִיעִית יִהְיֶה כָּל פְּרִי קֹדֶשׁ
16 הַלּוּלִים לַה'" (שם), הֵינּוּ, שֶׁהֵם נֶאֱכָלִין לְבָעָלִים
17 בִּירוּשָׁלַיִם. "וְדָבָר זֶה הַלּוּלִים לַה' הוּא, שְׁנוּשָׂאֵי שֵׁם
18 לְשִׁבָּח וְלַהֲלֵל לְשָׁמַיִם"⁵.

19 וְהָיָה בְּתֵיב (תהלים קכב, ד): "שֵׁשֶׁם עָלוּ שְׂבָטִים כִּי
20 לְהוֹדוֹת לְשֵׁם הַיְיָ". וַיֵּשׁ לְהִבִּין עֲנִין הַהוּדָא וְהַהִלּוּל
21 שָׁאֲנוּ מֵהַלָּלִים אוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ – לְאִיזָה עֲנִין הוּא? הֲלֹא הוּא
22 יִתְבָּרַךְ "מְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה וְתַהֲלָה" (נחמיה ט, ה), וְלוֹ
23 דוּמְיָה תַהֲלָה?⁶

24 אַךְ הָעֲנִין, עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב (תהלים כב, ד): "וְאַתָּה קְדוֹשׁ
25 יוֹשֵׁב תַהֲלֹת יִשְׂרָאֵל":

26 דְּהֵנָּה, אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא רָם וּמִתְנַשֵּׂא עַד אֵין קֵץ
27 מְגֹדֵר הַתְּהוּוֹת כָּל הָעוֹלָמוֹת, שֶׁהוּא בְּרוּךְ־הוּא בְּעֶצְמוֹ
28 קְדוֹשׁ וּמוֹבָדֵל כִּי, רַק הַתְּהוּוֹת כָּל הָעוֹלָמוֹת הוּא רַק
29 מִבְּחִינַת "שְׁמוֹ", הֵינּוּ שְׂכָל מְדוּתָיו יִתְבָּרַךְ, שֶׁהוּא מְהוּוֹה

1 "וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם כָּל עֵץ מֵאֵכָל כִּי, וּבִשְׁנָה
2 הָרְבִיעִית כִּי" (פֶּרֶשְׁתָּנוּ יט, כג-כד):

3 וְאָמְרוּ רַ"ל בְּרֻבּוֹת קְדוּשִׁים פְּרָשָׁה כ"ה:

4 מִי יִגְלֶה עֶפְרַיִם מֵעֵינֶיךָ אָדָם הָרָאשׁוֹן כִּי², וְהָרִי בְּנִיךְ
5 מִמֶּתִינִין לְעַרְלָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים כִּי, עֵינֵי שָׁם.

6 וּמִזָּה יֵשׁ רְאִיָּה לְפִירוּשׁ הַש"ךְ עַל הַתּוֹרָה שֶׁפִּירֵשׁ:

7 שֶׁמִּצְוָה זוֹ הוּא תִיקוּן לְחֻטָּא עֵץ הַדַּעַת, שְׁנֶאֱמַר בּוֹ גַם
8 כֵּן (בְּרַשִׁית ג, ו): "כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֵאֵכָל", וְאָדָם הָרָאשׁוֹן
9 נִצְטָוָה עָלָיו בְּשַׁעַת ט', וּבְשַׁעַת יו"ד עָבְרָה. וְאֵלּוּ הַמִּתִּין
10 ג' שָׁעוֹת עַד שַׁבָּת, הִיָּה "כָּל פְּרִי קֹדֶשׁ הַלּוּלִים" (פֶּרֶשְׁתָּנוּ
11 שָׁם), וּכְנֶגְדָם נִצְטָווּ בְּנִטְעָה (שָׁם): "שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם
12 עֲרֵלִים כִּי". עֵינֵי שָׁם.

13 וְזוֹהוּ כְּוִנַּת הַמִּדְרָשׁ "וְהָרִי בְּנִיךְ מִמֶּתִינִין כִּי", שֶׁבָּזָה הֵם
14 מִתְקַנְיִם חֻטָּא אָדָם הָרָאשׁוֹן בְּעֵץ הַדַּעַת כִּי.

2. "שלא יכלת לעמוד על צוויך שעה אחרת"

3. (ראה פירושו על הפסוק (בראשית ג, א) "והקחש היה ערום").

4. (ואדם .. עבר: סנהדרין לה, ריש עמוד ב).

5. (רש"י על הפסוק).

6. (על פי תהלים סה, ב: "לך דמיה תהלה").

1. (וכי תבאו: לדבור המתחיל זה ראה מאמרי אדמור הזקן "אתהלה לאנזיא" דבור המתחיל "בזה קדושים" עמוד ריג. – הערת כבוד קדושת אדמור בהערות רציונים.

פרק א' מִסֵּד עַל דְּבוּר הַמִּתְחִיל "וְאֵין נִתְּתִי לָךְ שְׂכָם אַחֵר" מִשְׁבַּת פֶּרֶשֶׁת וְהִי תַקְסָג).

וזהו פירוש¹⁰ הפסוק "ואתה קדוש יושב תהלות
 ישראל", כלומר: שהוא יתברך מצד עצמו "קדוש"
 ומובדל, ושיהיה יושב ונמשך למטה – שההמשכה נקרא
 בשם "ישיבה", כמו היושב שמשפיל קומתו – הוא על
 ידי "תהלות ישראל", שעל ידי ההילול והשבח גורמים
 הגילוי וההמשכה.
 ולכן הילול – גם כן לשון הארה, כמו "בהלו נרו עלי
 ראשי"¹¹ (איוב כט, ג).

וזהו "ששם עלו שבטים כו' להודות לשם הוי"ה", דקאי
 על מה שכתוב לעיל מיניה (תהלים קכב, א): "ירושלים
 הבנויה בעיר שחבורה לה יחדו", שהוא בחינת "ירושלים
 של מעלה". דהיינו "ברוך ה' [...] מן העולם ועד העולם"
 (תהלים קו, מח), להמשיך מעלמא דאתבסיא לעלמא
 דאתגליא¹². ועל דרך זה הוא ענין "יהיה כל פרוי קדש
 הלולים להוי"ה":

ב. והנה¹³ בזהר חלק ג', סוף פרשה קדושים, דף פ"ז, סוף
 עמוד א'¹⁴, פירש שם ענין "שלוש שנים כו"¹⁵:
 "שנה הרביעית: דא בנסת ישראל, דאיהי קיימא
 רביעאה לכורסיא [...] דהא כדן מודווג בה קודשא
 ברין הוא בנסת ישראל¹⁶.
 והרמ"ז בפרשת וירא, דף צ"ז, סוף עמוד ב' פירש:
 כי בשלוש שנים הראשונים לנטיעת האילן בארץ
 מקבלת הארץ עליונה מבחינת ג' ספירות אחרונות,
 שהם נה"י. ובשנה הרביעית מקבלת מתפארת כו', ואז
 דוקא "הלולא אשתבח".
 ואמנם אין זה מובן, דאף אם מקבלת מנה"י, מדוע
 יהיה בהפירות איסור כל כך להיות "ערלים לא יאכל"
 (פרשתנו שם), ואסורים בהנאה?

בתחילתו סוף עמוד א).

וכמו שנתבאר מזה בדבור המתחיל "אלה פקודי המשכן משכן העדות
 כו'" (לעיל ד, א).

13. (בהבא לקמן ראה גם שיחת יו"ד שבט תשי"ד, תורת מנחם חלק יא עמוד
 47 ואילך. דבור המתחיל "השמים כסא" תשל"ו – תורת מנחם ספר המאמרים
 מלוקט אדר"סין עמוד רלח).

14. (נתבאר במאמרי אדמו"ר הזקן "אתהלך ליאנא" עמוד ריג. אור התורה
 ויגרא (כרך א) עמוד קלח ואילך).

15. (ושם: "שנה הרביעית, דא בנסת ישראל דאיהי קיימא רביעאה לכורסיא,
 וכא חר, דהא כדן קודשא ברין הוא מודווג בה בנסת ישראל, וכדן היא
 קדש, והלולא קדישא אשתבח").

תרגום: שנה הרביעית זו בנסת ישראל, שהיא עמוד רביעי לכסא, והכל אחד,
 שהרי אז מודווג הקדוש ברין הוא עם בנסת ישראל, ואז היא קדש, ונמצאת
 הלולא קדושה).

16. (ועיין מה שנתבאר על פסוק "יהודה אתה", ב"תורה אור" פרשת
 ויחי (מה, א)).

בהם כל העולמות, הם רק שמוותיו יתברך בלבד. וכמו
 שם האדם, שבפני עצמו אין מצטרף כלל להשם. ולכן,
 כדי להמשיך גילוי מדותיו יתברך⁷, כיון שמצד עצמו
 הוא קדוש ומובדל מגדר בחינות אלו, הוא על ידי
 שמשבחים ומהללים אותו במדות אלו, שעל ידי זה
 ממשיכים גילוי השמות והמדות, אף על פי שמצד עצמו
 "לאו מכל אינון מדות איהו כלל"⁸.

כמו על דרך משל באדם, כשצריך חבירו אליו
 להשפעת חסדו, והוא באותו העת בכעס ורוגז גדול,
 שנמצא הוא רחוק ממדת החסד, עם כל זה, כשקורא
 אליו חבירו ומתחיל לשבחו אף שהוא בעל חסד גדול,
 על ידי זה מעורר אצלו את מדת חסדו, שיתגלה אליו,
 שיתן לו את בקשתו. ואף שמדה זו היה אז בהעלם גדול,
 אף על פי כן מעוררה על ידי השבח וקריאת שם חסדו
 כו'.

ועל דרך זה יובן הנמשל למעלה על דרך אחר:
 דהיינו, משום שהוא יתברך "לאו מכל אינון מדות
 איהו כלל" כנ"ל, עד שבחינת מדות אלו נקרא רק
 "שמוותיו", שהרי בפני עצמו אין צריך כלל להשם, ואם
 כן, הם בהעלם גדול ועצום, כמו שם האדם כשאין
 קורא לו בו. לכן, כדי להמשיך גילוי מדות אלו, הוא על
 ידי קריאת שמוותיו יתברך שאנו קוראים לו בהם
 ומשבחים אותו בהם.

היינו, כמו שאומרים "ברוך אתה הוי"ה, שהוא ענין
 הלל ושבח שמהווה הכל מאין ליש, על ידי זה הקריאה
 ממשיכים גילוי שם הוי"ה, שיומשך אלינו, שיהווה את
 הכל, כמבואר כל זה במקום אחר – על פסוק (ויחי מח, כב)
 "ואני נתתי לך שכם אחד כו'". עיין שם באר היטב⁹.

7. (ראה בדבור המתחיל באתי לגני תשכ"ט (ספר המאמרים מלוקט חלק ג
 עמוד מח) הערה 67).

8. (תקוני זהר בהקדמה "פתח אליהו" יז, א).

9. (תורה אור הוספות ויחי קב, א ואילך).

10. (הפירוש בנראה מיוסד על פירוש הבעל שם טוב על פסוק זה המובא בספר
 המאמרים אידיש עמוד 138 ואילך. – לקוטי שידות חלק ז עמוד 135 בשולי
 הגליון. ונתבאר באריכות שם).

11. (בדבור המתחיל "באתי לגני הנ", בהערה 69: "והא דמשמע בלקוטי
 תורה ובאין שגם ההמשכה עצמה נמשכת על ידי "תהלות ישראל" – אף
 שלכאורה אין שייך שהעבודה ד"תהלות ישראל" מגעת לדרגת "אתה קדוש".
 יש לומר שהענין ד"אתה קדוש" שבלקוטי תורה הוא אור אין סוף כמו שיש
 לו איזו שייכות לספירות וכמוכן גם מזה שנה"תהלות" שבלקוטי תורה היא
 "קריאת שמוותיו יתברך" השיבים למדות פרטיותו ובחמשקה זו שייך לומר
 שנמשכת על ידי "תהלות ישראל" מה שאין כן בנוגע המשכת העצמות". עיין
 שם).

12. (זהר חלק א קנה, ריש עמוד ב. יח, א. קנב, א. חלק ב, כט, ב. תקוני זהר

וְהָנָה הַקּוֹל כְּלוּל מִגַּ' בְּחִינּוֹת: אֵשׁ, מִיָּם, רוּחַ²³. וְזֶהוּ
 עֵינֵן שְׁעוֹלָם הַדְּבוּר נִקְרָא "עֲלֵמָא דְנוֹקְבָא" לְגַבֵּי הַמַּדּוּת
 – עַל דֶּרֶךְ תְּשִׁישׁוֹת כַּח כְּנֻקְבָה²⁴, דְּהֵינּוּ שְׂאִין נִמְשָׁךְ
 בְּהַדְּבוּר מַעֲצָמִיּוֹת הַמַּדּוּת, כִּי אִם מַעֲט מוֹעִיר מִן הַמַּדּוּת
 כו'.
 וְכֵן עַל דֶּרֶךְ מִשְׁלַל לְמַעֲלָה, שְׁהָרִי בְּתִיב (תְּהִלִּים קיט, פט):
 "לְעוֹלָם ה' דְּבִרְךָ נֶצֶב בְּשָׁמַיִם", שְׂאוֹתִיּוֹת וְתִיבּוֹת שֶׁל
 מֵאֲמֹר "יְהִי רָקִיעַ" (בְּרָאשִׁית א, ו) "נֶצֶב" וּמְלֻבָּשִׁים וְעוֹמְדִים
 בְּתוֹךְ "רָקִיעַ הַשָּׁמַיִם" (שם, ב) לְהַחֲיוֹתָם²⁵. וְהָרִי הָרָקִיעַ
 הוּא בַּעַל גְּבוּל, אִם כֵּן, כְּבֵר נִתְצַמֵּץ דִּיבּוּר זֶה לְהִיּוֹת
 מִתְלַבֵּשׁ תּוֹךְ בַּעַל גְּבוּל. מֵה שְׂאִין בֵּן הַמַּדּוּת עֲלִיוֹנוֹת הֵן
 בְּבַחֲנִית אֵין-סוֹף כו'. אֲלֹא זֶהוּ מִפְּנֵי שֶׁהַדְּבוּר מְקַבֵּל רַק
 עַל יְדֵי צִמְצוּם מִבְּחִינַת אַחֲוִירִים וְחִיצוֹנִיּוֹת מִהַמַּדּוּת כו',
 לְכֵן אַחֵר כִּךְ מִתְחַלֵּק לְחֻלְקִים בְּדָבוּר עַל יְדֵי ה' מוֹצְאוֹת,
 שִׁינּוּשָׁךְ בְּבַחֲנִית גְּבוּל²⁶.
 וְזֶהוּ שְׂכָתוֹב בְּאֶדְרָא רַבָּה דְנִשְׂא, דִּף קמ"א, עֲמוּד ב':
 "וְנִקְיֵב כו'²⁷. וּבְ"עֵץ חַיִּים" שְׁעַר הַקְּלָלִים פֶּרֶק י':
 שְׁלֹכֵן נִקְרָאֵת 'נִקְבָה' – נִקְבָה'. פִּירוּשׁ: ה' מוֹצְאוֹת
 הַדְּבוּר מְקַבְּלִים מִהַמַּדּוּת עַל יְדֵי נִקְבֵי, דְּהֵינּוּ מִיעוּט
 הָאוֹר, וְנִתְחַבֵּר נִקְבֵי זֶה עִם ה' תִּתְּאֵה וְנַעֲשִׂית נִקְבָה כו'²⁸.
 וְזֶהוּ עֵינֵן הַנּוֹכֵר לְעִיל, שֶׁהַדְּבוּר מְקַבֵּל מִבְּחִינַת נְה"י,
 שֶׁהֵם הַבְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה שְׁבַמְדוֹת²⁹.
 אַף אַחֵר שֶׁנִּבְנָה בְּחִינַת הַדְּבוּר עַל יְדֵי קִבְּלָתוֹ מִבְּחִינַת
 נְה"י וְאַחֲוִירִים שֶׁל הַמַּדּוּת, עוֹד אַחֵר כִּךְ מֵאִיר בְּהַדְּבוּר
 מִבְּחִינַת עֲצָמִיּוֹת הַמַּדּוּת. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא "יְחִיד דְּכֵר
 וְנוֹקְבָא", שְׁעַם הִיּוֹת שֶׁהַדְּבוּר מִצַּד עֲצָמוֹ נִקְרָא "עֲלֵמָא
 דְנוֹקְבָא", לְהֵאִיר בְּבַחֲנִית גְּבוּל וְתִכְלִית, אֲבָל הַיְחָד –
 הֵינּוּ שְׂאִיר בּוֹ מִבְּחִינַת הַמַּדּוּת עֲצָמָן, שְׁנִקְרָא "עֲלֵמָא
 דְדִכְוִרָא" בְּ"ל"³⁰.
 וְכֵמוֹ עַל דֶּרֶךְ מִשְׁלַל, שִׁישׁ הִפְרֵשׁ בְּאֶדָם בֵּין דְּבוּר

אֲלֹא וְדָאִי הִטְעַם, כְּמוֹ שְׂכָתוֹב בְּ"פִרְדֵּס" שְׁעַר כ"ד¹⁷
 בְּסוֹפּוֹ:
 דְּמָה שְׂכָתוֹב 'שֶׁלֶשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם כו'', זֶהוּ כְּנֻד ג'
 קְלִיפּוֹת הַטְּמָאוֹת שֶׁנּוֹכֵר בְּמִרְכַּבַּת יְחֻזְקָאֵל: רוּחַ סֶעֱרָה
 כו'¹⁸, וְהִרְבִּיעִית הוּא קְלִיפָה דְקָה הַנִּקְרָאֵת 'נוֹגָה' (שָׁם),
 שִׁיכּוּלִים לְהַעֲלוֹתָהּ.
 וְכֵן כְּתֹב בְּסִפֵּר "שְׁעָרֵי אוֹרָה", שְׁעַר חֲמִישִׁי, בְּעֵינֵן ג'
 פְּעָמִים "כִּי אֲמִילִם" (תְּהִלִּים קיח, י. יא. יב). וְכֵן כְּתוּב בְּזֶהַר חֻלֵּק
 ב', פְּקוּדֵי, דִּף רמ"ד, עֲמוּד ב': "שֶׁלֶשׁ שָׁנִים כו'¹⁹.
 וְאִם כֵּן, מֵה זֶה עֵינֵן לְדַבְּרֵי הַרְמ"ז דְּלַעֲיֵל, עַל פִּי
 הַמֵּאֲמֹר דְּפִרְשֵׁת קְדוּשִׁים דִּף פ"ז, שְׁתוּלָה עֵינֵן ג' שְׁנֵי
 עֲרָלָה בְּקִבְּלָתָהּ מִנְה"י כו', "וּבִשְׁנֵה הִרְבִּיעִית", שְׁמִקְבָּלָת
 מִתְפָּאֲרֶת הוּא בְּחִינַת זְוִיגָא וְהִלּוּלָא?
 וְהַעֲנִין, כִּי הַדְּבוּר עֲלִיוֹן נִקְרָא בְּשֵׁם "נִקְבָה" ו"מְקַבֵּל",
 לְגַבֵּי הַמַּדּוּת עֲלִיוֹנוֹת שְׁנִקְרָא בְּשֵׁם "מִשְׁפִּיעַ" ו"דְּכֵר",
 כְּמוֹ שְׂכָתוֹב (תְּהִלִּים צח, א): "זָכֹר חֲסִדוֹ".
 וְהַעֲנִין, דְּ"מִבְּשָׁרֵי אֲחֻזָּה" (אִיּוֹב יט, כו): כִּי הִנֵּה הַדְּבוּר
 מְקַבֵּל מִהַקּוֹל הַיּוֹצֵא מִהֶבֶל הַלֵּב דֶּרֶךְ הַקְּנֵה²⁰, וְהַלֵּב הוּא
 מִשְׁכַּן הַמַּדּוּת, וְלָכֵן אֵין הָאֶדָם מְדַבֵּר אֲלֹא בְּמֵה שְׁלֹבו
 חֲפִץ וּמִתְאַוָּה. וְהִנֵּה אֲנוּ רוֹאִים, פְּנִימִית הַמַּדָּה אֵינְנָה
 מִתְלַבֵּשֶׁת בְּדָבוּר כָּלָל, כִּי אִם רַק חִיצוֹנִית הַמַּדָּה. וְכֵמוֹ
 שְׂאֵנוּ רוֹאִים, כְּשֶׁהָאֶדָם בְּהַתְּפַעֲלוֹת בְּעַס גְּדוּל, אֲזִי לֹא
 יוֹכֵל לְדַבֵּר כָּלָל, וְזֶה מִפְּנֵי שְׁעֲצָמִיּוֹת וְתוֹקֶף הַמַּדָּה אֵינְנָה
 יְכוּלָה לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת כָּלָל.
 וְכֵמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם בֵּן בְּדָבוּר הַמִּתְחִיל "תִּקְעוּ בַחֲדָשׁ
 שׁוֹפָר"²¹, שְׁלֹכֵן קוֹל הַשּׁוֹפָר הוּא קוֹל פֶּשׁוּט בְּלִי אוֹתִיּוֹת,
 מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֲצָקָה מִפְּנִימִית הַלֵּב, מֵה שְׁלֹא יְכוּל
 לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת. וְהוּא עֵינֵן "קָלָא פְּנִימָא"²². מֵה
 שְׂאִין כֵּן הַקּוֹל הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת, הוּא רַק אַחֲוִירִים
 וְחִיצוֹנִיּוֹת שֶׁל הַמַּדָּה.

26. וְכֵמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר – בְּדָבוּר הַמִּתְחִיל "אֲדֹנֵי שְׁפָתַי תִּפְתָּח",
 [בְּ"סִידוֹר" שְׁעַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה]. (וְעֵינֵן בְּ"פִרְדֵּס" עֵרָךְ גְּבוּל (רֹאה לְקַמֵּן
 מִסְעֵי צַד, ב. עֶקֶב טו, ב. אור הַתּוֹרָה נ"ך (פֶּרֶק א) עֲמוּד שְׁלֹחַ).

27. ("אֲחַשְׁתֵּשׁ הָאֵי תִפְאֶרֶת מִטְּבוּרָא דְלָבָא, וְנִקְיֵב וְאֶתְעַבֵּר בְּגִיסָא אַחְרָא, וְתִקְצֵן
 פֶּרֶצוּפָא דְנוֹקְבָא עַד טְבוּרָא. וּמִטְּבוּרָא שְׂאִיר, וּבְטְבוּרָא שְׁלִים". – הַתְּפָאֶרֶת
 מִתְּפַשֶּׁט מִטְּבוּר הַלֵּב, וְנִקְבָּת וְעוֹבֶרֶת בְּצַד אַחֵר, וּמִתְקַן פֶּרֶצוּף הַנִּקְבָה עַד
 הַטְּבוּר, וּמִהַטְּבוּר נִשְׂאָר וּבְטְבוּר נִשְׁלֵם).

28. וְכֵן כְּתֹב עוֹד בְּהִיכֵל שִׁשִּׁי, שְׁעַר ל"ג, פֶּרֶק ב'. וּבְשְׁעַר ל"ד הוּא שְׁעַר
 הַיָּרִיחַ (בְּדִפּוּס שְׁקֵלָאוֹת תַּק"ס. לְפָנֵינוּ שְׁעַר ל"ד פֶּרֶק ב וְשְׁעַר ל"ה).

29. וְעֵינֵן בְּ"אַגְרַת הַקִּדְשׁ" סִימָן י"ט, בְּדָבוּר הַמִּתְחִיל "עוֹטָה אֹר
 כְּשִׁלְמוֹה".

30. וְעֵינֵן מִזֶּה בְּדָבוּר הַמִּתְחִיל "אֲדֹנֵי שְׁפָתַי תִּפְתָּח" הַנ"ל, בְּפִירוּשׁ
 "בְּקוֹל דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים".

17. (לְכַאוּרָה צִרִיךְ לְהִיּוֹת שְׁעַר כ"ה. וְכֵן הוּא בְּכֵמוֹ מִקּוּמוֹת).

18. (יְחֻזְקָאֵל א. ד: "רוּחַ סֶעֱרָה . . עֵנֵן גְּדוּל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת וְנִגְהָ").

19. ("כִּל אֵינֵן אֵילָנִין דְּאֶתְנַטְעוּ בְּאַרְעָא, עַד לֹא אֲשַׁתְּרוּ; שְׂרָא עֲלִייהוּ רוּחָא
 מִסְטָרָא דְהָאֵי עֲרָלָה, וְעַל דָּא כְּתִיב יְעַרְלָתָם עֲרָלָתוֹ אֵת פְּרִיּוֹ שֶׁלֶשׁ שָׁנִים יִהְיֶה
 לָכֶם עֲרָלִים לֹא יֵאבְּלוּ").

20. (רֹאה לְעִיל רִישׁ פֶּרֶשֶׁת אַחֲרֵי כה, א).

21. (לְקַמֵּן רֹאשׁ הַשָּׁנָה נד, ג פֶּרֶק א).

22. (רֹאה זֶהַר חֻלֵּק א בְּשֵׁלֶח ג, רִישׁ עֲמוּד ב. וְהִקְלָה רי, א).

23. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"תוֹרָה אוֹר" פֶּרֶשֶׁת וַיֵּצֵא, בְּדָבוּר הַמִּתְחִיל "וְשִׁבְתִּי
 בְּשָׁלוֹם" (בְּהַקְדָּה כב, ב).

24. (תְּשִׁישׁוֹת כִּחַ כְּנֻקְבָּת רש"י בְּהַעֲלוֹתָהּ יא, טו. וְאֶתְחַנֵּן כה, א).

25. כְּמוֹ שְׂכָתוֹב בְּ"סִפֵּר שֶׁל בִּינוּנִים" חֻלֵּק ב' תִּתְּאֵה שְׁעַר הַיְחָד וְהִמְאֻנָה
 פֶּרֶק א. וְכֵן הוּא בְּ"מִדְרַשׁ תִּלְיִם" וְנִתְקַן לְעִיל רִישׁ פֶּרֶשֶׁת אַחֲרֵי כה, ב).

33 וכתוב (שם, יד): "לעשות לך שם תפארת כו". ולכן נקרא
34 זה: "יחוד תפארת ומלכות כו".

35 וזהו גם כן ש"מתפארת שבעליון נעשה כתר
36 לתחתון"⁴⁰; כי הכתר הוא הרצון, ובחינת רצון זה להאיר
37 למטה נמשך מבחינת "תפארת שבעליון" כו, שמדה זו
38 גורמת הגילוי כו"ל.

39 וזהו "ומהללים לשם תפארתך" (דברי הימים א' כט, יג),
40 אשר מבואר למעלה שבחינת ההילול והשבח למעלה
41 גורם גילוי האור – ואיך הוא הגורם? אלא על ידי שזהו
42 העלאת מ"נ לבחינת תפארת, והוא המאיר על ידי זה
43 להיות גילוי יקר תפארתו כו"ל – והיינו "ומהללים לשם
44 תפארתך", היינו תפארת ומלכות כו. :

45 ג. ומכל זה יובן ההפך בין ג' שנים הראשונות של
46 נטיעת האילן – שרומז לז"א בארץ העליונה, שהיא
47 הדבור, שאין אין מאיר רק בחינת נה"י, על דרך משל
48 חיצוניות הקול, שכלול מג' בחינות: אש, רוח, מים כו"ל,
49 ואין ההארה בהדבור מעט מזער כו"ל;

50 אבל בשנה הרביעית, שהוא בחינת תפארת, הנה על
51 ידי זה מאיר בהדבור תוספת אור מרובה על העיקר כו.
52 ונקרא "יחוד קול ודבור"⁴¹, על דרך "קול דודי דופק
53 פתחי לי כו" (שיר השירים ב, ה), "קול דודי הנה זה בא מדלג
54 כו" (שיר השירים ב, ח). וזהו ענין "הקל קול יעקב" (תולדות
55 כו, כב), הוא "ברייח התיכון כו".

56 ולכן אמרו רז"ל⁴²: "בת שלש שנים יום אחד
57 מתקדשת בביאה כו", כי מקודם אינה ראויה ליחוד. ועל
58 דרך זה הוא מה שאמרו רז"ל⁴³: "בן שלש שנים הכיר
59 אברהם את בוראו כו".

60 וזהו שאמר: "והוא איבא לא אשתלים באשלמותא
61 עד תלת שנין"⁴⁴, שאין מאיר עליו מבחינת תפארת –
62 שיהיה ראוי לפאר את הקדוש ברוך הוא עליו באמור
63 "ברוך אתה הויה", עד שנה הרביעית כו.

64 אף עיקר הענין הוא, לפי שעל ידי "עץ הדעת טוב

1 שמדבר דברי חול לדבור שמדבר דברי חכמה כו – ועל
2 דרך זה נקראים "עשרה מאמרות"³¹ – "מילין
3 דהדיוטא"³² לגבי הקדוש ברוך הוא – שבהם מאיר רק
4 מבחינת נה"י להוות מאין ליש, והיש נראה דבר נפרד.
5 אבל עשרת הדברות – נמשך בהם מבחינת פנימיות
6 חכמתו ורצונו יתברך, והיה גילוי אלקותו יתברך שלא
7 בבחינת העלם והסתהר כו.

8 ולכן אמרו רז"ל (פרק ט' דברכות, דף נ"ח, סוף עמוד א'):
9 "והתפארת" (דברי הימים א' כט, יא) זו מתן תורה, כי בחינת
10 יחוד זה, דהיינו תוספת האור עליון בהדבור ביותר על
11 המדה הקצובה, נמשך על ידי מדת תפארת, שלמעלה
12 מבחינת נה"י, שנקרא (תרומה כו, כח): "ברייח התיכון [...]".
13 המכריח מן הקצה אל הקצה"³³.

14 כי פירוש "תפארת" הוא על דרך מאמר רז"ל סוף
15 פרק ו' דאבות: "כל מה שברא הקדוש ברוך הוא לא
16 בראו אלא לכבודו, שנאמר (ישעיה מג, ו): "ולכבודי בראתיו
17 כו", ופירש בשל"ה³⁴ דף ל"ט, עמוד ב': דהיינו כדי שיהיה
18 גילוי אלהותו יתברך למטה – על דרך "אתה הראת
19 לדעת כי הויה הוא האלקים אין עוד מלבדו" (ואתחנן ד,
20 לה), ועל דרך "וידעו מצרים כי אני הויה כו" (וארא ז, ה),
21 וכמו שכתוב (שלא יד, כא): "ואולם חי אני, וימלא כבוד ה'
22 את כל הארץ כו", וכדמסיים באבות שם: "ואומר (בשלח
23 טו, יח): ה' ימלך לעלם ועד" כו"³⁵.

24 והיינו, שיהיה גילוי "יקר תפארת גדולתו"³⁶ יתברך.
25 וכמו שאמרו רז"ל³⁷: "נתאזה הקדוש ברוך הוא להיות
26 לו דירה בתחתונים". והיינו בשביל להיטיב לברואיו³⁸,
27 "להחיות רוח שפלים" (ישעיה נז, טו), שיכירו וידעו "יקר
28 תפארת" אין סוף ברוך הוא כו"³⁹.

29 ולכן תוספת האור בהדבור עליון, על דרך "ונגלה
30 כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר" (ישעיה מ, ה),
31 וזהו נמשך הכל על ידי המדת תפארת. ועל דרך זה
32 נאמר (ישעיה סג, יב): "מוליך לימין משה ורוע תפארתו כו",

31. (אבות ז, א).

32. (זהר חלק א' בהעלותך קמט, ב; נתבאר בארוכה לעיל פרשת אחרי כה, ד).

33. (ענין זה חלק ב', תרומה, קע"ה, ב'. וב"אגרת הקדש" סימן י"ב).

34. (לשון השל"ה עם הגהות – באור התורה נ"ך (כרך א) עמוד רמ).

35. (וענין מענין "ולכבודי בראתיו", בזהר חלק ב', תרומה, דף קנ"ה, עמוד א').

36. (לשון הכתוב אסתר א, ד).

37. (ראה תנחומא נשא טז. במדבר רבה פרשה ג, ח).

38. (עץ חיים שער הקללים (שער א) בתחילתו).

39. וענין "שערי אורה" שער חמישי, גבי "דע כי לכך נקרא

תפארת כו": "כי תפארת הוא לשם הויה כו, דהיינו
הראות גדולתו ותפארתו כו – עד: שהתפארת עולה למעלה
עד אין סוף כו". ענין שם באריכות.

40. (ראה עץ חיים שער ארץ אפנין (שער יג) פרק ז. וראה לקושי תורה שיר
השירים מז, ד, נא, א. תורת חיים נח סה, ב. ובכמה מקומות).

41. (ראה המשך תרס"ו עמוד שפב ובהערה 55).

42. (נדה מה, ב במשנה).

43. (נדרים לב, א).

44. (ואותו הפיר לא נשלם בשלמות עד שלש שנים. זהר חלק ג פרשתנו, פז,
א).

אין שייך רק הודאה ולא הילול, כי הוא יתברך "נורא תהלות" (בשלח טו, יא), ו"לו דומיה תהלה", והתהלה אינו רק לבחינת "שמו" יתברך⁴⁹.

ולכן ממלכות דאין סוף נעשה כתר לאצילות, כי אין ערוך לגבי אין סוף שיהיה שייך באמת בחינת תפארת בהעצמות משבחים שמשבחים אותו העולמות וכו'.⁵⁰ וכענין "אמת אמר אל יבא כו"⁵¹. רק מבחינת מלכות דאין סוף נמשך מקור להיות כתר לאצילות. רק אחר שנאצלו אצילות עשר ספירות, איז מתפארת שבגליון נעשה כתר לתחתון כו'.

והנה, ענין מצות עשה ומצות לא תעשה, זהו כענין ברכה והודאה⁵²: ולכן קיום מצות לא תעשה ד"ש לש שנים יהיה לכם ערלים כו", זהו כענין "מודים אנחנו לך", ועל ידי זה אחר כך "ומהללים לשם תפארתך", היינו "היה כל פרי קדש הלולים"⁵³, כי יתרון האור נמשך מן החול⁵⁴, לכן על ידי קיום המצוה בשלש שנים דערלה, על ידי זה אחר כך "פרי קדש כו".

ובעין מה שכתוב ברבות בראשית, פ'שה י"א, על פסוק (בראשית ב, א) "אשר ברא אלקים לעשות" – "כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכים עשייה כו"⁵⁵, דהיינו לתקן. עיין שם.

ועל דרך זה הוא מה שיחזקאל בשראה את המרכבה הקדושה בתיב (יחזקאל ד, ד): "וארא והנה רוח סערה כו, ענן גדול ואש כו"⁵⁶.

ד. "ובשנה החמישית תאכלו את פרי להוסיף לכם תבואתו כו" (פרשתנו יט, כה):

בספר "שערי אורה" שער ה' פירש:

שאז הוא בבחינת ה' אחרונה דשם הויה, וזהו "ובשנה החמישית כו", והיינו, כי בחינת מלכות נקראת

ורע" (בראשית ב, ט) נתגברו הקליפות. וכענין מה שכתוב בזוהר חלק א', לך לך דף ע"ט, סוף עמוד ב' על פסוק (לך לך יב, ו) "והכנעני אז בארץ", כי "אורר כנען עבד עבדים" (נח ט, כה), שהוא מג' קליפות הטמאות. ומחמת חטא הנ"ל היה לו אחיזה בארץ⁴⁵.

אך זהו דוקא בג' שנים הראשונים, שאין מאיר בהארץ, שהוא עולם הדבור – רק מבחינת נה"י, שהוא בחינת צמצום והסתרה, איז יש להם יניקה.

וכמו שנתבאר בענין "חרנה" (ויצא כח, י): מבחינת גרון נמשך חרון כו'⁴⁶. ועל דרך הנזכר בדבור המתחיל "במדבר סיני", בענין "מדבר" במ"ם פתוחה כו'⁴⁷.

אבל כשמאיר בהדבור מבחינת תפארת – קו האמצעי – תוספת אור, אין להם יניקה כו', כי האור דוחה את החשך. וכמו שכתוב (תהלים סח, א): "בהמס דונג מפני אש יאבדו"⁴⁸. ולכן כל זה הוא ב"עץ מאכל" דוקא – דוגמת "עץ הדעת כו".

והנה על ידי דחייה זו דאתפאט סטרא אחרא, כשזובר תאוותו וממתין ג' שנים כו', על ידי זה "אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא" להיות "ובשנה הרביעית גילוי יקר תפארת גדולתו" יתברך.

וזהו "ועתה מודים [..] אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך" (דברי הימים שם): כי הנה באמת, זה שיהיה אצילות מדת התפארת, הוא גם כן על ידי קדימת הצמצום ומקום פנוי המבואר ב"עץ חיים". שהרי מצד עצמו "לאו מכל אלן מדות איהו כלל", רק בשביל להיטיב לברואיו צמצם את עצמו במדות אלו כפודע. ואם כן, גם בחינת תפארת, התהווה לאחר הצמצום כשאר המדות, רק שהיא מקור להן.

ולכן נאמר: "מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך". פירושו: "לך", היינו מהותו עצמותו יתברך,

(ב).

45. ועיין שם בפרשת נח, דף ע"ג, א' ב'.

46. (תורה אור וצא כב, ב).

47. (לעיל במדבר ב, ב. אור התורה במדבר עמוד יד).

48. (כמו שנתבאר ב"ספר של בינונים", פרק י"ט. ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ביצד מוקדיו", גבי "בית הלל אומרים כו". ומה שנתבאר בפרשת צו, בדבור המתחיל "משמש חתן וכלה כו").

49. (ד"הגם שההמשכה היא מ"אתה קדוש" – מכיון שהתהלות וקאן הם "קריאת שמותיו יתברך" השייכים למדות פרטיות, מוכן שהענין ד"אתה קדוש" וקאן הוא אור אין סוף כמו שיש לו שייכות לספירות. וראה בארוכה דבור המתחיל "באתי לגני" והנ"ל הערה 69). – ספר המאמרים מלוקט שם הערה 63.

50. (בראשית רבה פרשה ג, א).

51. (כמו שנתבאר בדבור המתחיל "אלה פקודי המשכן" (לעיל פסודי ג.

52. ועיין מה שנתבאר ב"תורה אור" פרשת מקץ (דף לו, א), בדבור המתחיל "רני ושמחי", בפירוש "נר הויה נשמת אדם", "כל הנשמה תהלל יה".

53. וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "בשלח פרעה", בענין "קליפה קדמה לפרי כו" עיין שם (תורה אור סא, ב).

54. (וישם: "כגון החרדל צריך למתוק. התורמוסים צריק למתוק. החשין צריכין להשחין. אפלו אדם צריך תיקון").

55. (ועיין זוהר חלק ב': ויקהל, דף ר"ג, עמוד א'. ובפרשת יתרו דף ס"ט, עמוד ב' בענין "מתוך הסנה": ורוא דא (איוב יד, דא) "מי יתן טהור משמא" כו". עיין שם. ובספר "עבודת הקדש", חלק רביעי, פרק י"ט. ובש"ל"ה, דף קט"ז, ריש עמוד ב', ודף קל"ט, עמוד ב', בדבור המתחיל "ומבקר המבדיל כו").

והתפארת בדבר קרוב אל עצמותו, תתעורר ביותר
עצמות המדה; וכל שהתפארת בדבר רחוק יותר
מעצמותו, יהיה יותר מבחינת נה"י שבו.

ועל דרך זה יש לומר פירוש "ומבחר שלישי" –
דפרעה – "טבעו בים סוף כו" (בשלח טו, ד), היינו גם שלישי
העליון, חב"ד שבו. כמו שנתבאר במקום אחר.

ומובן למשכיל, שהמדה תפארת אינה מהות מדה
ממש בשאר המדות. שהם עצם המשכת דבר מה, כמו
חסדים או גבורות, אבל התפארת היא מדה כוללת,
שישנה בכל המדות, שאינה – רק ענין הכוונה והתועלת
בכל מדה, למה תימשך ולא יזהר צורך. כמו להשפיע
חסד כדי שיכיר המקבל טובו וחסדו – הרי זה תפארת
שבחסד, וכן תפארת שבחכמה – הכוונה בהשפעת
השכל כדי שיכיר חכמתו. ואפילו לרצון ישנה מדת
תפארת – למה ירצה כן. וכמו שנתבאר לעיל בענין
"נתאווה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה
בתחתונים"⁶⁰.

ועל דרך משל זה יובן הנמשל למעלה: שבחינת
"תפארת גדולתו" יתברך שבאצילות שייך בה גם כן ג'
שלישין. היינו, שהדבור עליון, מדת מלכותו יתברך,
מקבל תחלה רק משליש התחתון של תפארת.

כי מה שיוכל להתגלות בדבור להנבראים, הוא
הבחינה היותר תחתונה מ"יקר תפארת גדולתו" יתברך.
ובמאמר⁶¹: "תתברך [...] בשמים ממעל, ועל הארץ
מתחת, על כל שבח מעשה ידיך כו, יפארוך סלה". שכל
העולמות, שמים וארץ, "מן הארץ לרקיע ת"ק שנה"⁶²,
אינה אלא בחינת "מעשה ידיך". שפמו במעשה ידי אדם
על דרך משל, אינו מלוכש אלא כח המעשה, שהוא
הכח היותר פחות שבכחות הנפש כו, כך החיות
המלוכש בכל העולמות אינו אלא בחינת כח המעשה,
שאינו נוגע לעצמות ומהות כו⁶³.

נמצא, אשר כל מה שיוכלו הנבראים להלל ולשבח
את הקדוש ברוך הוא במה שבא כל העולמות מאין
ליש, וזהו ענין "פרק שירה"⁶⁴ שאומרים הנבראים; וכן
שיר המלאכים, "כל בעלי השיר יוצאים בשיר"⁶⁵, הרי
כל השגתם רק בבחינת "שבח מעשה ידיך".

לפעמים בשם דלי"ת ופעמים בשם ה'. וזהו ענין 'יהודה'
שיש בו ד' וזה⁵⁶.

יש לבאר כאן על פי מה שכתב הרמ"ז פרשת וירא
שם:

ד' בשנה הרביעית מקבלת משני שלישים של
תפארת, דהיינו עד החזה כו, ואז נקראת דלת –
שמקבלת מד' בחינות: תפארת, נצח, הוד, יסוד. אבל
"בשנה החמישית" מקבלת גם משליש העליון של
תפארת, ואז היא בחינת ה'⁵⁷.

וביאור ענין שלישיין אלו שבתפארת⁵⁸, הענין: כי
המדה תפארת, על דרך משל באדם למטה, יש בה
חב"ה, חג"ה, חג"ה, חג"ה:

חב"ד הוא השכל והשגה למה יתפאר, על דרך משל
– כדי שישבחו ויכירו תפארתו וגדלו.

והתפארות שבלבו להתפאר – הוא העצם חג"ה
שבה.

ונה"ו הוא ההתפשטות – שעושה מעשה להתפאר,
בענין "בהראותו את עושר כבוד מלכותו ואת יקר
תפארת גדולתו" (אסתר א, ד); או מדבר דבורים שבהם
יוכלו אחרים להכיר שבחו, הרי המעשה או הדבורים
שהכוונה בהם להתפאר – מבחינת נה"י שבו – "לבר
מגופא"⁵⁹, ואינו ערוך לעצמיות המדה.

או יש לומר באופן אחר:
כמו על דרך משל, שיש התפארות מן עשייה,
שהתפארות הלז הוא מדבר שחוצה לו ונפרד מעצמות.
כמו התפארות שיפואר וישובח במעשיו שיעשה כלי
נאה וציור נאה, שיכירו כח הפועל וישבחוהו, הרי עיקר
השבח בו – מצד הכלי ויופי מלאכתו, והרי זה רחוק
מאד מתפארת ושבח עצמיות הפועל, שהרי אין זה שבח
אלא מה שיוכל לעשות כמה בלים נאים, והכלי הוא
מוקבל ממנו שאינו אלא התפשטות מכחו.

אבל בשישבחוהו בדבר שמעצמותו, כגון שישבחו
ויפארו את קולו שהוא ערב מאד, תאיר ביותר עצמות
מדת התפארות בזה – ממה שיפארו וישבחו את מכתבו
וציורו וכדומה; וכן בשישבחו את גופו ובשרו שהם יפים
מאד; ומכל שכן כשיפארו את חב"ד שלו, כל שהשבח

56. (כמו שכתב הרמ"ז ריש פרשת ויקרא. וענין זה חלק ג', חקת,
ק"פ, עמוד ב', בענין: "ה' ד' הויות!").

57. וענין מה שנתבאר מענין זה בביאור על פסוק "ושמתי כדכד
שמשותיך" בסופו (לקמן פרשת ראה כה, ב. וראה גם ספר המאמרים
הרמיר"ת"ן בהוספות עמוד תצו).

58. (ראה לקוטי שיחות חלק ט עמוד 109).

59. (ראה תקוני זהר בהקדמה יז, א).

60. (וענין ב"שערי אורה", שער ה').

61. (ברכת יוצר אור).

62. (חגיגה יג, א).

63. כמו שנתבאר כל זה בדבור המתחיל "בחודש השלישי לצאת בני
ישראל" (תורה אור ז, א).

64. (ברייתא של פסוקי שירה ותהלה להקדוש ברוך הוא בפי כל צבאי השמים
והארץ והצמחים וכל אשר בו רוח חיים. נדפס בכמה סידורים – סידור רבי יעקב
עמרמי. סידור אוצר התפלות. ועוד).

65. (שבת נא, ב במשנה. ראה תורה אור ז, א).

האחרון של מדת תפארתו יתברך, והרמ"ז כתב: "משני שלישיין כי".
היינו, מה שהנבראים יוכלו להלל את הקדוש ברוך הוא, שנקרא "שבח מעשה ידיך" כי כנ"ל. וזהו ענין "הלולים לה", ו"הלולים" – לשון רבים, היינו שני בחינות הליל – זהו ב' שלישי תפארתו, מה שאין בן למעלה מזה אין להם השגה. אלא שעל ידי זה נמשך אחר כך גם מבחינת שלישי העליון של מדת תפארתו יתברך.
וזהו "ובשנה החמישית כי להוסיף לכם תבואתו", היינו תוספת האור הבא מלמעלה, ואזי היא בבחינת ה"א, מה שבחינת דל"ת הוא לשון דלות ועניות לגבי בחינה זו דה"א.
ומזה יובן בתוספת ביאור מה שנתבאר בדבור המתחיל "ראו כי ה' נתן לכם השבת"⁷¹, בענין "בה"א נברא העולם הזה"⁷²: "וצריך להמשיך גילוי בחינת ה' זה". והיינו על דרך המבואר כאן.
וזהו שכתוב (בראשית ב, טו): "לעבדה ולשמרה" – בשני ההי"ן, והיינו המשכת ה' עלאה, בחינת ה"ה, והמשכת ה' תתאה – ו"ה כי⁷³.
וזהו "הוד והדר לפניו, עוז וחדוה במקומו" (בדברי הימים א' סימן י"ו, כ"ז): "ופירוש "הוד והדר לפניו"⁷⁴ יש לפרש על ענין השיר שהמלאכים מרננים ומשבחים לפניו. כדמשמע ברבות, בפתיחתא דאיכה, דף נ"ה, עמוד א', ש"אמרו המלאכים, כתיב 'הוד והדר לפניו' ואתה אומר כדן כי⁷⁵ עיין שם. ומזה נמשך "עוז וחדוה במקומו", שהתענוג נמשך מביטול היש⁷⁶.
וכן בגמרא (פרק קמא דחגיגה, דף ה', עמוד ב') פירשו "הוד והדר לפניו" דמיירי בבתי בראי כי⁷⁷. והיינו, כי ידוע

והרי זה כמו על דרך משל מי שהוא חכם מופלא עד להפליא – ומשבחים אותו רק במה שיוכל לכתוב או לצייר פה, שזהו הבחינה היותר אחרונה שבו. ועל דרך זה אמרו רז"ל⁶⁶: "אין צור באלקינו" (שמואל א' ב, ב) – אין ציור באלקינו כי". ועל דרך זה אמרו רז"ל פרק ה' דברכות דף ל"ג, עמוד ב': "משל למלך בשך ודם שהיו לו אלה אפים דיגרי זהב, והיו משבחים אותו בשל כסף – והלא גנאי הוא לו כי". עיין שם⁶⁷.
וזהו ענין הפירוש ש"הדבור עליון – מקור דבי"ע מקבל משליש התחתון של מדת התפארת שבאצילות", שהוא על דרך משל – "שבח מעשה ידיך כי" כנ"ל.
ואפשר לומר, ענין ג' שלישי דתפארת – על דרך שפלות העולמות נחלקים לג' בחינות, היינו: עולמות בי"ע ועולם האצילות ועולמות שלמעלה מאצילות. וכמו שאמרו רז"ל⁶⁸: "שש בח"י אלה עולמות [...] – שאינן כי", שהם מבחינת אין, אשר "והחכמה מאין תמצא כי" (איוב כח, יב).
ועיין מה שכתב הרמ"ז פרשת שלח, דף קנ"ט, סוף עמוד א', בפירוש המאמר "תלת עלמין אית ליה לקודשא בריה"הוא":
אשר בכל עולם מג' מיני עולמות הנ"ל מתגלה יותר מיקר תפארת גדולת אור אין-סוף ברוך הוא – שאין ערוך הגילוי שבבי"ע לגבי הגילוי שבאצילות, וכמו כן אין ערוך הגילוי שבאצילות לגבי הגילוי שבעולם האין-סוף כי⁶⁹. וזהו ענין ג' פעמים 'קדוש'⁷⁰.
אף כל זה, רק בבחינת האור המאיר בעולמות, אבל בעצמותו יתברך אין שייר שום השגה, רק "מודים אנחנו לה". ומה שאנו "מהללים", זהו "לשם תפארתך כי" כנ"ל.
והנה, בשנה הרביעית מקבלת כנסת ישראל משליש

הידות יהיה לכם והחמישית לפרעה". (ועיין מה שנתבאר מזה בביאור על פסוק "צאינה וראינה כי" בסופו לקמן שיר השירים כד, ריש עמוד ד). ומה שנתבאר סוף דבור המתחיל "קדש ישראל לה" (לקמן פתח פא, ב).
74. (ראה תורת מנחם ספר המאמרים מלקט אדר-סיון שם הערה 56).
75. (נפש: "ויקרא ה' אליהם צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד" (ישעיה כב, יב), אמרו מלאכי השרת לפניו, רבונו של עולם, כתיב (תהלים צו, ו): הוד והדר לפניו, ואתה אומר כדן? אמר לדון... כך תהיו מספידים... על חרבן ראשון ועל חרבן שני).
76. כמו שנתבאר בדבור המתחיל "את קרבני לחמי", בענין "ליתן זה לצרת לשחק בו" כי (לקמן פתח עו, א).
77. (נפש: "ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי מפני גוה" (ירמיה יג, יז). וימי איבא בכיה קמיה הקדוש ברוך הוא? והאמר רב פפא: אין עציבות לפני הקדוש ברוך הוא, שנאמר 'הוד והדר לפניו, עוז וחדוה במקומו'!
לא קשיא, הא בבתי גנאי, הא בבתי בראי. ובבתי בראי לא? והא כתיב (ישעיה כב, יב): 'ויקרא אנני ה' צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרה ולחגר שק'!

66. (ברכות י, א. ונשם נסמן).
67. (ועיין מזה בשל"ה, במסכת תמיד שול, דף רנ"ו, עמוד ב', ודף רנ"ז, עמוד א', שהאריך בזה).
68. (עבודה זרה ג, ב (ורש"י): "רוכב על כרוב קל שלו, ונשם בשמונה עשר אלה עולמות, שנאמר (תהילים סח, יח): 'רכב אלקים רבותים אלפי שנאן' – אל תקרי 'שנאן' אלא 'שאינן' (כ' ב' אלקים חסידין מריבותים)".
69. ועיין מה שנתבאר על פסוק "הדר כבוד הודך ודברי נפלאותיך אשיחה כי" (ראה יהל אור עמוד תקנא ואלף).
70. ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "ועשית בגדי קדש" (תורה אור ל, א), שבתיקון ועשית בגדי אהרן יש ג' בחינות ומדרגות.
71. (לקוטי תורה בשלח א, ב).
72. (מנחות כט, ב).
73. ועיין ב"עין חיים" שער ל"א, פרק ז', מה שכתב על פסוק "ארבע

ענין מיעוט הירח, בשאין יחוד שמשא וסיהרא, ואזי הג' קליפות יונקים ממנה⁷⁹.

אבל "ובשנה הרביעית" זהו נגד עולם האצילות, שהמלכות, מקור דבי"ע, מתייחדת עם ז"א-דאצילות. והוא ענין המשכת הביטול העליון דמ"ה בהנבראים, על דרך "מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם" (אסתר ט, כו), אזי "היו כל פריו קדש הלולים" – להיות יחודים עליונים, יחוד י"ה ויחוד ו"ה כו⁸⁰.

ועל פי זה יש לומר, בחינת "ובשנה החמישית כו' להוסיף להם" זהו תוספת אור הנמשך מקוצו של יו"ד דשם הנה, והוא בחינת הפתר כו', ומשם דוקא נמשך תוספת האור "להוסיף להם כו'⁸¹ :

הרביעית" מקבלת מהפנימיות, משליש תפארת, אשר ד' בחינות תנה"י הם גם כן בחינת אבי"ע שבז"א כו'.

81. ועיין מה שנתבאר במקום אחר (תורה אור הוספות ויחי קב, א ואילה) בענין יוסף, שנקרא בן על שם תוספת האור כו'. וזהו "יוסף הורד כו'" (ושב לו, א), על ידי ששם עלו שבטים כו' להודות כו', שעל ידי העלאה זו נמשך תוספת האור מבחינת יסוד-דא"ק, שהוא גם כן ענין "הוד והדר לפניו" – בחינת "הדר" (וישלח לו, לו) כו'.

(ועיין עוד מענין פסוק "נטעתם כל עץ מאכל": ברבות: פרשה נשא, פרשה י, דף רל"ו, ד'. ובפרשה שלח לך. ובשיר השירים רבה, בפסוק (ה, טו) "שוקיו עמודי ניש". וסוף פסוק (ה, טו) "הכו ממתקים").

שהתפשטות המדה היא העלאת מ"נ אל העצמיות. על דרך משל באדם, כאשר יפארו זולתו ותעורר בלבו עצמיות התפארות.

ועל פי זה יובן דה"הוד והדר" אשר "לפניו" גורם עוז וחדוה במקומו, כי על ידי זה הם מוסיפין אורות התפארת-דאצילות העצמי בבחינת אצילות. וזהו "להוסיף להם תבואתו" – ב' שלישי עליונים דתפארת – "בשנה החמישית".

ואפשר לומר עוד:

כי ג' שנים הראשונות הם כנגד בי"ע, שהדבור עליון מוסיף בהם, והם יש ודבר נפרד בפני עצמו. והיינו, בשאין יחוד בי"ע עם אצילות, דהיינו יחוד זו"ג, כמו שכתוב (תרומה כה, יט): "כרוב אחד מקצה מזה"⁷⁸. והוא

שאני חרבן בית המקדש דאפילו מלאכי שלום בכו, שנאמר (ישעיה לג, ז): "הן אראלם צעקו חצה, מלאכי שלום מר יבביו".

78. (עיין ב"תורה אור" סוף פרשת תרומה ופא, בו).

79. (כי מצד זה שהם כנגד ג' עולמות בי"ע (ובענין הספירות – בחינת נה"י ולעיל בט, ג) אין טעם שיהיו אטורים.

ועל פי זה מקשר ולעיל בט, ג) מה שכתב הרמ"ז שבג' שנים הראשונות מקבלת המלכות מבחינת נה"י (ובענין העולמות ג' עולמות בי"ע) עם פירוש הפרדס" – לקושי שיהיו חלק ז שם הערה 7).

80. ועיין מה שנתבאר על פסוק (בלק כג, י) "מי מנה", בענין "ומספר את רובע ישראל" (לקושי תורה בלק סו, ד פרק ג). ויש לקשרו עם מה שנתבאר לעיל: דבג' שנים הראשונות מקבלת מחיצוניות המדות, שהם בחינת נה"י; "ובשנה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

15 אחת שחשב כולל כמה ריבוי צירופי אותיות הדיבור
16 עד שמחשבה אחת שיחשוב במעט רגע בסקירה א'
17 ממש כאשר רוצה להביאה בדיבור בפה יצטרך לדבר
18 שעה או שתיים ואין כל חדש בכל פרט ופרט שבדיבור
19 בכל ריבוי הצרופים הכל נכללו בסקירה א' במחשבה
20 אחת שקדמה לדיבור זה והרי בחי' מחשבה זו האחת
21 שקדמה לדיבור רב זה הוא מקור האמיתי שממנו
22 נמצאו כל אותיות הדיבור אח"כ דרך פרט מפני שהיא
23 הכוללת אותם יחד מקודם שבא התגלות הדיבור
24 מראש לסוף בבת א' כו' כי אע"פ שבהתגלו' הדיבור
25 הרי יש בו סדר מוקדם ומאוחר בצירופי אותיות
26 הדיבור בערך זמן שעה וכה"ג ואם ישנה הסדר מראש
27 לסוף ומסוף לראש אין הענין מובן כלל לא בפרט ולא
28 בכלל כי בכל דיבור פרטי מאיר אור שכל ומחשבה

1 (מ) אך הנה יש להבין ג"כ בפי' שמע ישראל דק"ש
2 בחי' מדריגה הא' הנ"ל בשמיעה שהוא בחי'
3 ההבנה וההשגה בעיון ההתבוננות היטב כו' וקא
4 מפרש ואזיל מה יתבונן כ"כ אשר ה' אלקינו ה' אחד
5 וצריך להאריך בדלי"ת של אחד שהוא דלי"ת רבתי כו'
6 וכמארז"ל תמליכיהו בשמים וארץ וד' רוחות העולם
7 שהוא הדלי"ת כו'. ולהבין ביאור הדברים הנה ידוע
8 מארז"ל דבמאמר אחד יכול להבראות והוא בחי'
9 מאמר דבראשית שכולל כל היו"ד מאמרות כו' אלא
10 שנחלק לי' מאמרות כו'. ויובן זה עד"מ הידוע כמו
11 במחשבה שבאדם כאשר חושב איזה ענין ודבר מה
12 שמחשבה זאת כוללת היא ודאי כמה ענינים חלוקים
13 אשר כל ענין בפרט כאשר בא לבחי' הדיבור צריך
14 לדבר אותו בכמה צירופים שונים ונמצא שבמחשבה

בשביל הדיבור כלל אבל מחשבה זו הכללית אינו רק
בשביל גילוי הדיבור שצריך לגלות כללו' מחשבה זו
אח"כ בדיבור שעה ושתי' כנ"ל ע"כ נקרא גם היא
דיבור שבמחשבה לבד כו' וד"ל והיינו בחי' דלי"ת
רבתי דאח"ד שכולל מעלה ומטה וד' סטרי' כו' להיות
ידוע דפי' אות ד' מורה על בחי' הדיבור ובדיבור יש
ב' מדרגות קטנות וגדולות קטנות הדיבור הוא הדיבור'
הבא בגילוי שהמחשבה מצומצמ' בו להיותו בבחי'
התחלקות צירופי' מצומצמי' מאד כו' אבל בחי' גדלות
הדיבור היינו כמו שהוא בבחי' המחשבה עצמה שקדם
לדיבור הנקרא דיבור שבמחשבה הנ"ל שהוא הצריך
לבוא מן המחשבה אל הדיבור בכלל ובפרט כנ"ל
שממנו נמשך אח"כ לבוא התגלות המחשב' בדיבור
בהתחלקות הנק' מחשבה שבדיבור כנ"ל ואמנם הנה
נקראין גדלות הדיבור ולא גדלות המחשבה עדיין כי
אינו רק בחי' גדלות ומקור ההתפשטות של הדיבור
בשרשו ומקורו מן המחשבה אבל אין זה בחי' גדלות
המחשבה עצמה כלל אלא אדרבה היא בחי' קטנות
המחשבה עצמית להיות שגם המחשבה זו הכללית
הנ"ל שבשביל הדיבור ה"ז בחי' מחשבה א' מצומצמ'
מאד לגבי כח המחשב' העצמי' וכמו שקשה לאדם
לצמצם כח מחשבתו העצמית להרהר ולחשב רק
מחשבה א' לבד כו' וזהו ענין דלי"ת רבת' דאחד שהוא
מורה על בחי' גדלות ומקור הדיבור כמו שהוא
במחשבה בכלל ואח"כ בפרט בא במחשבה שבדיבור
כו' שזהו ענין בשכמל"ו שהוא בחי' התחלקו' הדיבור
בצירופים שבמלכות (כמ"ש בע"ח דעקבי לאה נכנסים
תוך ראש רחל כו' וזהו מה שעשתה ענוה עקב כו'
עשתה יראה שהוא המל' עטרה לראשה כו' וכמ"ש
במ"א) וענין הע' רבתי דשמע הוא בחי' ז' מדות דבינה
שהמחשבה מלבשת אותם והוא בחי' דלי"ת רבתי
דיבור שבמחשבה הנ"ל בכלל שמלביש אותם ובאים
לידי גילוי בפרט והיינו ז' רקיעי' וארץ וכמו שאמרו
תמליכוהו כו' שקדמו במחשבה לדיבור די' מאמרות
וזהו שאמרו שבמאמר א' יכול להבראו' כו' והוא בחי'
מאמר דבראשית שכולל כל פרטי המאמרות בסקירה
א' והוא בחי' מחשבה א' הנ"ל שנק' דיבור שבמחשבה
בכלל לכלול כל מה שיביא מן המחשבה לדיבור דרך
פרט כו' והיינו צופה ומביט עד סוף כו' מראש לסוף
בבת אחת מבלי קדימה ואיחור בסדר צירופים כו' כנ"ל
ולכך נאמר בראשית ברא את השמים כו' דאע"פ
שבדבר ה' שמים נעשו ויש לו צירוף מיוחד יהי רקיע
וכן כל צבא השמים יש להם צירופי' מיוחדי' כמ"ש
וברוח פיו כל צבא' כו' וכן הארץ וכל אשר בה יש בהן
צירופי' רבי' כמו תדשא הארץ תוצא הארץ כו' אבל

פרטי' לפי אופן אותו הצירוף לבד כו' ומתחבר בסדר
עם הצירוף השני והשלישי כו' ואז יש לו הבנה בגילוי
משא"כ אם ישונה סדר הצירופים כמו מאמר יהי אור
אם ישונה צירופים האלה אין לו הבנה ואין זה בחי'
גילוי להיות מזה התהוות האור במציאות אור כו' אבל
בחי' התכללות כללות כל צירופי האותיות הדיבור
כשנכללו במחשבה האחת שקדמה לדיבור שכוללת
הכל בבת א' ממש מראש לסוף ומסו' לראש ה"ז בלי
סדר צירופי' כלל בקדימה ואיחור אלא הכל כא' ואין
שם צירופים מיוחדים כמו צירופי' דיהי אור בפ"ע כו'
אע"פ שבודאי אין כל חדש בגילוי דיבור ומאמר זה
דיהי אור כי ודאי עלה במחשבה שיהיה מציאת אור
כו' אבל לא בא שם בצירוף בפ"ע אלא נכלל בתוך
כללות המחשבה האחת הזאת כו' רק אחר שבא מן
המחשבה האחת הזאת לבחי' התחלקות בצירופים
בשביל הדיבור הנה אז נקרא דיבור שבמחשבה. פי' כי
מה ששייך וצריך מן המחשבה לבא בהתחלקות
הדיבור כו' שאז מתחלקת המחשבה האחת הנ"ל
בצירופי אותיות במחשבה להאיר בכל דיבור בפרט
ע"כ הוא הנקרא דיבור שבמחשבה ונקרא מאמר סתום
אבל מאמר פרטי הוא גם במחשבה כו' כמו למאמר
יהי אור בדיבור קדם לו מקור במחשבה בפ"ע והוא
מאמר יהי אור שבמחשבה ומאחר שצריך לחשוב זה
רק בשביל שידבר א"כ מחשבה זו לצורך הדיבור ע"כ
הוא הנקרא דיבור שבמחשבה ולא מחשבה העצמית
כו' אבל לאחר שכבר נמשך ובא בחי' התחלקות
אותיות המחשבה בדיבור בכל דיבור בפרט כמו
במאמר יהי אור שמלוכש בו צירוף זה דיהי אור בבחי'
מחשבה שחושב בשעה שמדבר דיבור זה דיהי אור
אע"פ שנקרא ג"כ מאמר סתום לגבי הדיבור דיהי אור
אבל הוא כבר בא למטה בהתלבשות בדבור זה ע"כ
נק' מחשבה שבדיבור ולא דיבור שבמחשבה כי הרי
בדיבור הוא מאיר ולא במחשבה שקודם לדיבור
משא"כ בחי' דיבור שבמחשבה הנ"ל גם שבאה
בהתחלקו' צירופים במחשבה בשביל הדיבור אבל
קודם הדיבור הוא על כן נקרא דיבור שבמחשבה ממש
עדיין רק שהיא מחשבה שלצורך הדיבור היא ולא
מחשבה העצמית כנ"ל וגם בה יש שני מדרגות
הראשון בחי' התחלקו' אותיות המחשב' בשביל
הדיבור והשני בחי' מחשבה כוללת שכוללת עדיין כל
צירופים אותיות הדיבור שבמחשבה בסקירה א' הנ"ל
דהיינו גם מה שרוצה להביא מן המחשבה בשביל
הדיבור הנקרא דיבור שבמחשבה אינו דרך פרט עדיין
רק דרך כלל בבחינת מחשבה א' כללית לבד ועכ"ז גם
מחשבה כללית זו אינו נקרא מחשבה עצמית שאינה

7 בפרט לבא אל הדיבור בפרט כנ"ל אך גם בחי' מאמר
8 זה הכללי דבראשית נק' מאמר ג"כ כמ"ש ז"ל
9 בראשית נמי מאמר הוא רק שהוא כולל את כל הפרטי'
10 והוא בחי' צימצום לגבי בחי' מחשבה העצמית שאינה
11 באה כלל לבחי' דיבור גם לא בבחי' כלל לפרט כו'
12 וע"כ נקרא בראשית גם כן מאמר עכ"פ כו' וד"ל:

חינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. טד"9

1 במאמר זה דבראשית נכללו כולם בסקירה אחת כמו
2 שבמחשבה א' כולל מה שצריך לדבר שעה כו' כנ"ל
3 ולכן אמר בראשית כו' השמים והארץ וכל צבא'
4 בכללות מבלי קדימה ואיחור כו' הכל כאחד כו' ואח"כ
5 נחלק ובא דרך פרט ויאמר אלקי' יהי אור מאמר בפ"ע
6 בסדר הצירוף כו' כי מאמר הכללי שבמחשב' נחלק

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיך

33 שערות אלו הן על האמת אותיות ואינן כמו אותיות
34 שלנו ח"ו אלא כמו שגילוי השכל והמדות לזולתו הוא
35 ע"י אותיות ונק' לכך בשם זה מל' אתא בקר (ישעי'
36 כ"א י"ב) כלומר ביאת האור כמו"כ גילוי השפע
37 למעלה נק' אותיות ונק' ג"כ שערות כנ"ל והם הם
38 האותיות דד' פרשיות דתפילין כמ"ש בפ' קדש למען
39 תהיה תורת ה' בפין (שמות י"ג ט') דהיינו שנמשך בזה
40 חיות לבחי' ח"ע הנק' תורה דאורייתא מחכמה נפקת
41 וכעד"ז בפ' והי' כי יביאך למוח הבניה שנו' בה יצי"מ
42 שהוא בבניה עלמא דחירו ובשמע והא"ש למוחין
43 חו"ג, ומקור המשכת האותיות והשערות הוא מהקלף
44 שהוא לבן רומז בזה על בחי' הארת אא"ס ב"ה
45 שלמעלה מעלה מהחכמה כנ"ל והיא הנק' בספרי
46 הקבלה גלגלתא וחיוורתי דע"י שממנה נמשכים הארות
47 מצומצמות הנק' שערות ואותיות להאיר לחו"ב כו'
48 כנ"ל ולזאת צ"ל האות מוקף מן הקלף הלבן בסוד
49 הארת אא"ס ב"ה הסובב ומקיף העליון שהוא המאיר
50 ממנו הארה זו הנק' אות ומזלא והרי הוא מקיפה ממעל
51 מכל רוחותיה כידוע, (והאותיות אלו הן ההמשכה
52 לחו"ב והן אותיות שלמעלה מהשכל וכמ"כ בהמשכה
53 שמהשכל למדות הוא ג"כ ע"י אותיות וז"ס התפילין
54 שהם מוחין דז"א וכשנבקע יסוד אימא מתהו' בחי'
55 אותיות כנראה בחוש שכשהאדם טרוד בהשכלת
56 המושכל אין שם בחי' אותיות באותו השכל אך אחר
57 שנבקע יסוד אי' שהוא התקשרות המושכל כידוע אזי
58 יחשוב במחשבה בבחי' אותיות והשרש להתהוות
59 האותיות במחשבה הוא הנק' פתוחי חותם שהוא ענין
60 בקיעת ופתיחת החותם דאימא ולכן נק' הבינה ספר
61 כמ"ש בס"י בענין סופר וספר וסיפור שהם חב"ד
62 וכמ"ש במ"א ע"פ אמר עם הספר (מג"א ט' כ"ה) והנה
63 מאותיות דבינה הנ"ל נמשכים במדות להיות להם
64 מוחין והוא ענין ד' פרשיות הכתובים בבחי' אותיות

1 (ב) והנה הרצונות היוצאים מתש"ר ומתחלקים לב'
2 הם המדות חג"ת נ"ה דהיינו עט' דחסדים
3 היא הימני' ועט' דגבורה השמאלי' ומתקשרים יחד
4 בעפרו כמין קשר סוד ת"ת וקשר זה הוא בצורת ד'
5 לפי שהארבע מוחין שהם התפילין בחזרתם נתלבשו
6 במל' דתבונה הנק' ד' כו' ומן הקשר ולמטה חוזרים
7 האורות להתחלק א' לימין ז"א בחי' נצח שבו וכנגדו
8 לשמאלו הודו כו': ביאור זה וגם סוד הקלף שעליו
9 כותבי' הפרשיות ומארז"ל כל אות שאינו מוקף גויל
10 מד' רוחותיו פסול (מנחות כ"ט א' ע"ש) והרצונות
11 כשרים ג"כ מן הקלף כמ"ש בספר התרומה אלא שצ"ל
12 שחורות, הנה יובן בהקדים ענין א' הידוע אצלנו בסוד
13 ההשתלשלות עפ"י מאמר דאלי' רבון עלמין דאנת הוא
14 חד ולא בחושבן עד ולא מכל אינון מדות כלל,
15 שאא"ס ב"ה הוא למעלה מעלה רבבות מדריגות לאין
16 קץ גם מבחי' הח"ע ואינו ממהות שכל כלל לא מיני'
17 ולא מקצת' ולא שייך כלל לומר הוא הידוע והוא
18 הדיעה כי אינו בבחי' וגדר דעת ומדע כלל ח"ו אלא
19 למעלה מעלה עליו רב עד אין קץ וכדאי' בלק"א ח"ב
20 ספ"ט בהג"ה וכמו שהאריך בזה איש האלקים קדוש
21 הוא הר"י ליוא מפראג בהקדמת ספרו גבורת ה' כי
22 החכמה היא ידיעת דבר מה ולא יתכן שיהי' זה מהותו
23 ח"ו רק שהחכמה היא ככלי אומנותו אצלו ומה מאד
24 צדקו דבריו בזה, ומ"מ דברי הרמב"ם כמ"ש שהוא
25 הידוע והוא הדיעה עצמה ג"כ אמת לאחר שנאצלה
26 ממנו כלי זה הנק' חכמה אזי מתלבש אורו ושפיעו
27 הפשוט בתוכה ומתייחד עמה ג"כ עד שהוא הידוע
28 והוא המדע והוא הדיעה עצמה כו', ולפי שאין ערוך
29 כלל בין החכ' למהותו ועצמותו ית' לזאת המשכת
30 ההארה לחכמה היא בדילוג הערך מאד ונק' בלשון
31 הקבלה שערות אבא יונק ממזלא שענינם המשכה
32 הבאה בצמצום עצום כמ"ש בדרוש הציצית, ובחי'

43 שבמקום פלוני נטמן איזו אוצר ועי"ז נתפעל חבירו
 44 בתשוקה רבה לחפש את האוצר הרי אין לומר שהמגיד
 45 הזה הוליד התפעלות זו בלבו כי ההתפעלות יש בלבו
 46 להתאוות אלא שהוא הראה מקום שלאותו מקום ראוי
 47 לגלות התפעלותך כן השכל מראה מקום להמדות
 48 שכאן ראוי להתפעל כו', ולזה שניהם אמת שהמדות
 49 יש בהם כח רב מהשכל מצד שרשם ברצון הפשוט
 50 ואעפ"כ כפי שהם למטה השכל שולט עליהם, והנמשל
 51 מזה מובן למעלה שהמדות עליונות ב"ה האצולות
 52 ממנו ית' שהם הנקראים בס' קבלה ז"א מטעם שנתבאר
 53 במ"א שרשם באמת למעלה מן השכל האצול ממנו ית'
 54 הנק' בשם חב"ד וכמ"ש באדרא דז"א בעתיקא אחיד
 55 ותליא והיינו כי נת"ל שעצמותו ית' אינו מערך החכמה
 56 כלל וכבר נאצלו כמה וכמה כחות עליונים ונכבדים מן
 57 החכמה ומכללם הרצון ותענוג עליון הנק' בשם עתיק
 58 ואריך שהם בחי' תחתונה שבהארת א"ס ומשם שרש
 59 המדות לאהוב דבר הרצוי והמעונג ולשנוא היפוכו וכו'
 60 אלא שבעודם באיבם ושרשם הן למעלה מן השכל
 61 לגמרי ואח"כ בהמשכתם למטה נשפלו יותר להיות
 62 למטה במדריגה מבחי' חב"ד ואז כשנמשך להם מוחי'
 63 מחב"ד הוא מעלה ומדריגה יתירה וחשובה למאד וכפי
 64 שנת"ל. וז"ס הרצועות שהם עצמן ג"כ מן הקלף וכבר
 65 נת"ל שהקלף רומז על בחי' עתיק יומין שממנו נאצלה
 66 החכמה בבחי' שערות ואותיות לבד ומשם שרש המדות
 67 דז"א שהם הרצועות רק שעוברים דרך השכל והוא ענין
 68 כניסתם במעברתא אך שאעפ"כ הרצועות צ"ל שחורות
 69 והקלף הוא לבן שהרי נת"ל שכפי שנמשכו המדות
 70 למטה נשפלו במדריגה מבחי' חב"ד ועי"ז מורה
 71 השחורות כי גוון הלבן הוא מורה על יסוד הפשוט
 72 שאינו מורכב בשום דבר והוא בחי' ע"י בחי' תחתונה
 73 שבא"ס פשוט בתכלית הפשיטות יחיד ומיוחד וכמבוא'
 74 אצלינו בענין בגדי לבן של כה"ג ביוהכ"פ, משא"כ
 75 בחי' שחורות שהוא גוון ודבר נוסף על העצמות וגם
 76 מורה על בחי' הגבורות וצמצומים וירידת המדריגה
 77 מטעם הנ"ל שאין ערוך בין הארת ע"י שבמדות לכפי
 78 שהוא בעצמותו בחי' קלף לבן חיוורתי כו' ומ"מ תליין
 79 על לבא בבחי' מקיף כי הארה זו הנמשכת מע"י למדות
 80 דז"א היא בבחי' מקיף על המדות שבלב הנק' ז"א,
 81 (וענין קשר של דלי"ת סוד המחשבה המקבלת ממדות
 82 שבשכל ואח"כ נו"ה כליות יועצות איך להשפיע בדבור
 83 דהיינו בחי' פרצוף רחל עלמא דאתגליי' ע' במאמר
 84 הזהר פ' פנחס ע"פ אנכי אשמח):

1 שנק' ספר כו'), אבל עור הבתים הוא למעלה מהאותיות
 2 דהיינו שהוא מבחי' מקיפים וכמ"כ הרצועות שהם
 3 כשרים מקלף כנ"ל והנה הרצועות הם המדות ולכן
 4 תליין על לבא והנה הם יוצאים ונמשכים ג"כ מן סיום
 5 מקום הפרשיות שהם המוחי' כנ"ל ואעפ"כ יש בהם
 6 ג"כ מעלה יתירה מן הפרשיות והוא היותם קלף פשוט
 7 שהוא בחי' שגבוה מן האותיות כנ"ל ולכאורה הוא
 8 פלאי שהרי השכל גבוה מהמדות וכנ"ל באורך בענין
 9 קדש מלה בגרמי', אך כ"ז יובן בהקדים ענין א' והוא
 10 בענין התהוות המדות כדי שיובן עד"מ למעלה
 11 במדותיו ית' הנק' זעיר אנפין, כי הנה לכאורה אנו
 12 רואים שחיות המדות הוא מהשכל שהשכל הוא
 13 המוליד אותם והמופת לזה אנו רואים בחוש ממה
 14 שלפי שכלו יהולל איש דהיינו שלפי ערך השכל כך
 15 ערך המדות שהתינוק שדעתו קצרה מדותיו מצומצמים
 16 מאד לאהוב דברים פחותי הערך לשחוק באגוזים
 17 וכשיגדל שכלו קצת יגדלו מדותיו ויתבזה אצלו
 18 הדברים הנ"ל ויאהב לקיחת הממון וכשיהי' גדול קצת
 19 יותר יתאוה למה שהוא נכבד מזה שיהי' ראש ודיין
 20 ויכבדוהו בנ"א וכיוצא וכשיהי' שלם בשכלו אזי יגדלו
 21 מדותיו ויהי' אצלו התכלית לימוד החכמה וידיעת ה'
 22 בלבד ולה יתאוה הרי שהמדות נולדים וחיים מהשכל.
 23 אך הנה אנו רואים סתירה גדולה לזה דא"כ לא הי'
 24 ראוי להיות ערך גידול המדה וכחה רק כפי ערך כח
 25 השכל ולמה אנו רואים שיש התפעלות המדה בלב
 26 בהתגברות התשוקה והתאוה מה שלא נמצא כלל בערך
 27 כח התפעלות זאת בשכלו עד שאין האהבה תלויה
 28 אח"כ בדבר השכל ואיך ובמה יהי' יפה כח הבן מכח
 29 האב, אלא מוכרח לומר מחמת זה שאין התחלת עיקר
 30 המדות מן השכל בלבד שא"כ לא הי' כחם רב מכח
 31 השכל כנ"ל אלא שרש ומקור הראשון שלהם הוא
 32 מלמעלה מהשכל דהיינו בחי' רצון הפשוט והתענוג
 33 שהם כחות הנפש שלמעלה מהשכל אלא ששם הוא
 34 שרשם בלבד אבל גילויים בלב לצאת אל הפועל אינו
 35 אלא ע"י שעוברים דרך השכל ולזה אנו רואים שהשכל
 36 מולידם אלא שהוא דרך מעבר לבד, דהיינו שכך
 37 הטביע הבורא ית' שלא יתפעל האדם במדות בלתי
 38 השכל שהשכל הוא כמו מראה מקום ואומר שראוי
 39 להתפעל באהבה לפי שהדבר טוב או להתפעל בשנאה
 40 לפי שהדבר רע, ונתן לו ה' ית' שליטה זו על המדות
 41 כי מוח שליט על הלב אבל לא שהשכל מוליד כל
 42 מהותם הא למה הדבר דומה לאדם המגיד לחבירו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

23 רבות רעות צדיק כו' ונק' רבות שהם אלופים, אך
24 ומכולם יצילנו הוי', הוי' דוקא, כי הרי מה שהם
25 נלחמים עם הצדיק עיקר כוונתם נגד שם הוי' שלא יהי'
26 גילוי שם הוי' למטה והוא הנק' צדיק חי העולמים,
27 ולכן אם תגביהי כנשר משם אורידך נאום הוי' (וכמ"ש
28 הפי' בד"ה ויאבק איש בת"א פ' וישלח, ועמ"ש ע"פ
29 הוי' איש מלחמה, ומ"ש ע"פ כי תצא למלחמה כו'
30 ונתנו הוי' אלקיך בידך).
31 ומכ"ז יובן ענין וימררוהו ורבו שנאמר גבי יוסף
32 שהי' צדיק עליון המקשר ומחבר שם הוי'
33 בשם אלקים ע"ד בן פורת ב' פעמים שממשיך יחוד
34 חו"ב ויחוד תו"מ וגם אותיות תופר כו' היפך ומשם
35 יפרד כו', ולכן הקליפות עמדו כנגדו, אך לא יכלו לו,
36 כי מכולם יצילנו הוי'. ועמ"ש ע"פ והנה עלה זית טרף
37 בפיה, כי זית הוא צדיק ששמנו אגור בתוכו, ולהוציא
38 שמנו זהו ע"י שסובל כמה עינויים שטוחנין אותו כו',
39 כמ"ש במדרש פ' תצוה, וע"ז רומז ענין טרף כמ"ש כן
40 גבי יוסף, ואזי מוציא שמנו שמן למאור ע"ד לכו
41 ונלכה באור הוי' כו', וז"ש ותשב באיתן קשתו בחי'
42 איתן האזרחי, כל האזרח בישראל שעתיד להזריח
43 ולהאיר. וזהו וצדקה כנחל איתן והיינו ע"י הצדיק
44 ושמו דרך כו' כנ"ל].

להבין בתוס' ביאור שרש נט"י (ב)

1 **והנה** עיקר ענין צדיק הוא מלשון צדקה דהיינו מ"ש
2 ושמרו דרך הוי' לעשות צדקה שהיא דרך הוי'
3 דוקא להמשיך גלוי שם הוי' בשם אלקים להיות ייחוד
4 הוי' באלקים ולא יהי' הסתר. והיינו מ"ש שמש ומגן
5 הוי' אלקים, שאזי הוא בבחי' מגן ע"י שנמשך בש'
6 אלקי' משם הוי' כו' (ועמ"ש בלק"ת בשה"ש בד"ה
7 מי יתן כאח לי, ובד"ה שובה ישראל, דרוש הראשון
8 בענין וידעת כו' כי הוי' הוא האלקים בשמים ממעל
9 וכו'). והנה ע"י גלוי זה מתבטל יניקת הקליפות
10 שיניקתם רק מההסתר דשם אלקים כשאין מאיר בו
11 היחוד העליון דשם הוי'. ולכן דור ההפלגה אמרו
12 ונעשה לנו שם שרצו להפליג ולהפריד שלא יומשך
13 שם הוי' בשם אלקים וכמ"ש במ"א. וע"כ הצדיק
14 שענינו להמשיך שם הוי' בשם אלקים, ע"ד ושמו
15 דרך הוי' לעשות צדקה, הרי זהו כנגדם ממש, ולכן
16 מתגברים להלחם עמו, וע"כ כל הגדול מחבירו יצור
17 גדול ממנו, והוא ע"ד לא יבוז לגנב כי יגנב למלאות
18 נפשו כו'.
19 **וזהו** ענין רבות רעות צדיק שפי' המדרש רבה על
20 אלופי עשו שהם י"א אלופים י"א קליפין
21 היונקים משם אלקי' ע"ד מלך אלקים על גוים, שהם
22 גם עובדי כוכבים י"א קליפין הנ"ל שמרומזים בס"ת

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

10 **המצוה ב'צר'** – לומר לך, מה נר אינה מגינה אלא לפי
11 שעה, אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה. ואת התורה
12 ב'אור' – לומר לך, מה אור מגין לעולם, אף תורה מגינה
13 לעולם כו'.
14 ולפי זה משמע ד'אור' היינו אור היום, וכן משמע
15 ממה שכתוב שם: "בין שעה עמוד השחר כו'". ועיין
16 שם בפירוש רש"י². ולא כמו שכתב בשל"ה – "מדורה"
17 – דאור היום עדיף גם ממדורה גדולה.
18 ולהבין זה יש להקדים תחלה³ מה שפעם כתב: "כל

1 **"כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר"**¹.
2 וצריך להבין מהו ענין "דרך חיים" – איזהו "דרך
3 חיים" מלבד התורה והמצוה האמורים קודם?
4 והנה מה שהמשיל המצוה לנר והתורה לאור, פירש
5 בשל"ה בתחלתו, דפירוש "נר" היינו נר יחידי, שזה נקרא
6 נר, ו"אור" הוא מדורה גדולה.
7 ועל דרך זה אמרו רז"ל בסוטה דף כא עמוד א:
8 "דרש רבי מנחם ברבי יוסי: 'כי נר מצוה ותורה אור'
9 – תלה הכתוב את המצוה ב'נר' ואת התורה ב'אור', את

מן החטא ומן היסורין".

3. ולקבץ זה יש להקדים תחלה ראה גם כן תורה אור דבור המתחיל "נר חנוכה

1. משלי ה' כג.

2. וברש"י שם דבור המתחיל "הגיע עמוד השחר": "ואף כאן, וכה לתורה – ניצל

וְשָׂרָשׁ הַחֲכָמָה לְמַעַלָּה הוּא בְּחִינַת "בּוֹצִינָא
דְּקַרְדּוֹנִיתָא"¹⁵, "קו הַמְּדִידָה"¹⁶ כּו', "מִי מִדְּרַבְשָׁא מִיָּס" ¹⁷
כו', שְׁעַל יְדֵי הַחֲכָמָה נַעֲשֶׂה הַמְּדִידָה אִיךְ וּמָה יִהְיֶה
כָּל נִבְרָא וְנִבְרָא כְּפִי בְּחִינַת חֲפֶץ וְרִצּוֹן ה' כּו'.

וּבִזָּה יוֹבֵן מַה שְּׁכָתוּב בְּ"עַץ חַיִּים"¹⁸, דִּי יַחֲוֹד אָבָא
וְאֵימָא הוּא תְּדִירִי כְּדִי לְהַחֲיוֹת הָעוֹלָמוֹת תְּמִיד",
דְּלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוֹבֵן, שְׁהִירֵי חַיּוֹת הָעוֹלָמוֹת הוּא עַל יְדֵי
דְּבַר ה', וּמָה נִצְרָךְ לָזֶה הַיַּחֲוֹד תְּדִירִי דְּאָבָא וְאֵימָא? וּלְפִי
הַנִּלְיָו יוֹבֵן, כִּי "כּוֹלָם בְּחֲכָמָה עֲשִׂיתָ", שְׁמַשֵּׁם נִמְשָׁךְ
הַצּוּרָה כּו'.

וְזֶהוּ עֲנִין "וְאַתָּה מַחֲיָה אֶת כּוֹלָם"¹⁹, וּפִירֵשׁ בְּזֶהֱרִי שֶׁ
פְּרִשְׁתָּ תַצִּיחַ דָּף קֵטַע עֲמוּד ב: "נִהוּרָא עֵילָאָה וְנִהוּרָא תַתָּאָה
כְּלִיל כְּחָדָא"²⁰, דְּהֵינּוּ שְׁהִירֵי הוּא הַמְּשִׁכָּה מִבְּחִינַת חֲפֶץ
ה' וְחֲכָמָה עֵילָאָה אֶל בְּחִינַת הַדְּבוּר הַנִּקְרָא "אַתָּה" לְחַיּוֹת
מַחֲיָה אֶת כּוֹלָם".

וְהִנֵּה מַה שְּׁנִבְרָא הַחוּמֵר בְּמִאמְרָא וְדְבוּר וְלֹא נִבְרָא הַכֵּל
בְּחֲפֶץ ה' וְרִצּוֹנוֹ בְּלִבָּהּ, הוּא מִפְּנֵי שְׂאֵז לֹא הָיָה גִילּוֹי
מֵאִין לִישׁ, רַק שְׁהִיָּה הָעוֹלָם בְּטֵל בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּשׁ כְּמוֹ
עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, וְכְמוֹ עֲלָמִין דְּאַתְּכִסָּי בְּכָלִל, שְׁבִטִילִים
בְּמִצִּיאוֹת, וְלֹא הָיָה בְּבִחִינַת נִבְרָאִים דְּעֲלָמָא דְּאַתְּגִלְיָא
כו', לְפִי שְׁהִיָּה מִקְבֵּל מִבְּחִינַת חֲכָמָה, שְׁהוּא בְּחִינַת
בִּישׁוּל, "אִידֵּהוּ וְחִיּוּהִי חָד"²¹.

רַק עֵינֵי גִילּוֹי הֵישׁ הוּא עַל יְדֵי דְּבַר ה', כִּי הוּא צִוָּה
וְנִבְרָאוּ"²², פִּירֵושׁ "צִוָּה" – מִלְשׁוֹן "מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ"²³.

(נִשׁ לּוֹמֵר, דְּעֲנִין הַצּוּי שִׁירֵי בְּמִי שְׁמוֹתֵנְשָׁא וְיֵשׁ לוֹ מִמְשָׁלָה
וְשִׁלְטִיָּה. וְכְמוֹ כֵּן הוּא עֲנִין "בְּאֶשֶׁר דְּבַר מֶלֶךְ שְׁלִטוֹן"²⁴, שְׁמִצְוָה
וְגוֹזֵר אֹמֵר. וְהַדּוּגְמָא לְמַעַלָּה הוּא בְּחִינַת הַדְּבוּר עֲלִיוֹן דְּבִחִינַת

אֲשֶׁר חֲפֶץ ה' עֲשֶׂה"⁴, שְׁהִתְהוּוּת הִיא מִבְּחִינַת חֲפֶץ
וְרִצּוֹן ה', וּפְעַם כְּתִיב: "בְּדִבְרֵי הוֹי" שְׁמִים נַעֲשֶׂה"⁵,
וְכְּמִאמְרָ: "בְּעֲשֶׂרָה מֵאֲמֹרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם"⁶, שְׁהִיָּה
מֵאֲמֵר וְדְבוּר וְלֹא נִבְרָא בְּחֲפֶץ וְרִצּוֹן לְבַד.

וְהַעֲנִין הוּא:

כִּי הִנֵּה נִדְרָע⁷, שְׁלֵכֵל דְּבַר יֵשׁ חוּמֵר וְצוּרָה, שְׁהַחוּמֵר
הוּא עֲצָם גּוֹף הַדְּבַר בְּכָלִל, כְּמוֹ הַשְּׁמִים בְּכָלִל אוֹ הָאֶרֶץ
בְּכָלִל, וְצוּרָה הוּא צִיּוּר וְתַמּוּנַת הַדְּבַר, כְּמוֹ מַה
שְׁהַשְּׁמִים הוּא כְּדוּרִי⁸, וְכֵן הַצִּיּוּר בְּמִרְאָה כּו'.

וְהִנֵּה הַחוּמֵר נִבְרָא "בְּדִבְרֵי ה'" ו"בְּעֲשֶׂרָה מֵאֲמֹרוֹת",
שְׁבְּמִאמְרָ "יְהִי אֹר" ¹⁰ נִתְהוּוּהָ הָאֹר מֵאִין לִישׁ, וְכֵן
בְּמִאמְרָ "יְהִי רִקִּיעַ" ¹¹ נִתְהוּוּהָ הָרִקִּיעַ מֵאִין לִישׁ, אָבֵל
אוֹפֵן צוּרַת הָרִקִּיעַ בְּדַמּוּתוֹ וּבְצִלְמוֹ – הוּא נַעֲשֶׂה בְּחֲפֶץ
ה', שְׁלֹא בָּא לְכָלִל גִּילּוֹי בְּדְבוּר אוֹ מֵאֲמֵר.

וְזֶהוּ שְּׁכָתוּב "כָּל אֲשֶׁר חֲפֶץ ה' עֲשֶׂה", דְּהֵינּוּ בְּחִינַת
צִיּוּר כָּל נִבְרָא וְנִבְרָא בְּנִבְרָאִים שְׁלֵמָה, שְׁזֶהוּ מִבְּחִינַת
חֲפֶץ ה' כּו'.

וְזֶהוּ גַם כֵּן מַה שְּׁכָתוּב "כּוֹלָם בְּחֲכָמָה עֲשִׂיתָ"¹²,
דְּהֵינּוּ גַם כֵּן בְּבִחִינַת צִיּוּר הַדְּבַר שְׁהוּא מִבְּחִינַת חֲכָמָה,
וְכְמוֹ "אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחֲכָמָה"¹³. וְהֵינּוּ, דְּהַמְּשִׁכָּה
בְּחִינַת חֲפֶץ וְרִצּוֹן הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת חֲכָמָה כּו'. כִּי בְּכִי
שְׁמִבְּחִינַת חֲפֶץ וְרִצּוֹן ה' יִהְיֶה נַעֲשֶׂה פְּעוּלָה מִמֶּשׁ
בְּנִבְרָאִים, וּבְבִחִינַת הַתְּחַלְקוֹת דּוּקָא, שְׁחִלּוּקִים בְּדַמּוּתָם
וּבְצִלְמָם כּו', הוּא עַל יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּחִינַת הָרִצּוֹן
בְּבִחִינַת חֲכָמָה כּו'. אֲמֵנָם דּוּקָא בְּחֲכָמָה שְׁלֵמָה מִכָּל
הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת, וְהוּא בְּחִינַת "כַּח מ"ה"¹⁴, שְׁבְּחֲכָמָה
שׁוּרָה אֹר אֵין־סוּף בְּרוּךְ־הוּא כּו'.

מִצְוָה. דְּבוּר הַמִּתְחִיל "וְיָקָם עַדוֹת בְּעֶקֶב" דְּשֵׁנַת ש"ת – הָעֵרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת
אֲמֵרָה.

4. תְּהִלִּים קל"ה, ו.

5. תְּהִלִּים ל"ג, ו.

6. אָבוֹת ה', א.

7. רָאָה דְּבוּר הַמִּתְחִיל "תִּגְנו רִבְּנָן נֵר הַנּוֹכַח" תוֹרָה אֹר מִקֵּץ מֵא, א. פֶּרֶק א.

8. שְׁתַּשְׁמִיטָה הוּא כְּדוּרִי: יְרוּשְׁלָמִי עֲבוּדָה וְרָה ג, א (וְהוּבָא בְּתוֹסְפוֹת דְּבוּר הַמִּתְחִיל
"כְּדוּר" – עֲבוּדָה וְרָה מֵא, א). בְּמִדְּבַר רִבָּה פֶּרֶשָׁה יג, יד. זֶה חֶלֶק ג י, א.

9. "בִּשְׁטַח". תוֹרָה אֹר שָׁם.

10. בְּרָאשִׁית א, ג.

11. בְּרָאשִׁית א, ו.

12. תְּהִלִּים קד, כד.

13. נֹסֵחַ בְּרִכַּת "אֲשֶׁר יָצַר".

14. חֲזוֹנוֹ – כְּנֻמֵּת זֶה חֶלֶק ג צו לד, א. תְּקוּנֵי זֶה בְּהַקְדָּמָה דָּף ד, א.

15. זֶה חֶלֶק א בְּרָאשִׁית טו, א. חֶלֶק ג אֲדָרָא זוּסָא רצב, ב. וּבְתַקּוּנֵי זֶה רִישׁ

תַּקּוּן ה': "בּוֹצִינָא דְּקַרְדּוֹנִיתָא כִּד מִדִּיד מְשִׁיחָא". וְרָאָה תוֹרָה אֹר פְּרִשְׁתָּ מִקֵּץ
בִּיאור לְדְבוּר הַמִּתְחִיל "הַמְּגִבִּיחִי": "וְלִכְּנָן נִקְרָא 'קו הַמְּדִידָה' – 'בּוֹצִינָא
דְּקַרְדּוֹנִיתָא', מִלְשׁוֹן 'חֲשִׁי קַרְדּוֹנִיתָא' (פְּסָחִים ז, א. כא), שְׁהוּא עֲנִין קְדוּרוֹת
וְשִׁחְרוּת, שְׁצִירֵךְ לְחַיּוֹת מִדָּה וְגָבּוּל – עַד כָּאֵן בְּחִינַת חֲכָמָה, וְעַד כָּאֵן בְּחִינַת
בִּינָה כּו'. שְׁכָל זֶה הוּא חֲשָׁךְ וְלֹא אֹר". וְכִאֵּין הַתוֹרָה וְיָחִיד דָּף תַּתְּשִׁיחַ ב
דְּהַפִּירוֹשׁ "קָשִׁים וְחֻקִּים".

16. יְרֵמְיָה לא, לח.

17. יִשְׁעִיָּה מ, יב.

18. רָאָה עַץ חַיִּים שְׁעַר הַכְּלָלִים פֶּרֶק יג.

19. נִחְמְיָה ט, ו.

20. אֹר הָעֲלִיוֹן וְאֹר הַתַּתְּחוֹן כְּלוּלִים בְּאַחֵד.

21. תְּקוּנֵי זֶה בְּהַקְדָּמָה ג, ב.

22. תְּהִלִּים קמ"ה, ה.

23. מְלָכִים ב' יח, לו. אֲסֵתָר ג, ג. וְעוֹד.

24. קִהְלֵת ח, ד.

1 "כלי" ו"מכון לשבתו" יתברך, ובבחינת "דירה" אליו
2 יתברך. והיינו שיהיו בבחינת ביטול עד שיהיו בלי ודירה
3 אליו יתברך, ואיר ויתגלה אור ה' למטה בו, ו"כתפארת
4 אדם לשבת בית"³¹, כמו כן כביכול יהיה לו יתברך
5 "דירה בתחתונים", שיהיה גילוי אלקות למטה, ו"נגלה
6 כבוד ה'"³² למטה כמו למעלה. וכמו שיהיה לעתיד
7 לבוא: "כי עין בעין יראו בו"³³ (דעיקר הגילוי יהיה לעתיד.
8 ומעין זה מאיר גם עתה לכל אחד ואחד בנפשו ובחלקו בעולם
9 בו, וכמו שנתבאר במקום אחר).
10 וזה תלוי בעבודתנו כל ימינו, שעל ידי העבודה
11 דעבשיו, על ידי זה יהיה הגילוי לעתיד לבוא, ד"היום
12 לעשותם, ולמחר לקבל שכרם"³⁴, ו"מי שטרח בערב
13 שבת - דוקא - יאכל בשבת"³⁵ בו, ו"כל ישראל יש להם
14 חלק לעולם הבא"³⁶, וצריך כל אחד ואחד לפעול
15 בעצמו בחינת ביטול היש, ולהמשיך בחלקו בחינת גילוי
16 אור ה' בו.
17 והיינו על ידי ש"כל אשר חפץ ה'" נמשך ו"עשה" גם
18 "בשמים ובארץ", שכולם יש להם ציור ותמונה מבחינת
19 חפץ ורצון הוי', ובכח זה יוכל להיות ביטול היש הנמשך
20 מן הדבור בו.
21 וזה שבישראל נאמר לשון "יצירה", כמו שכתוב
22 "ויצרך ישראל"³⁷, שמונה נמשך להיות "כי שרית עם
23 אלקים בו"³⁸. וזהו שכתוב "ויצר ה' אלקים את
24 האדם"³⁹ - בשם מלא, לפי שהצורה נמשך מבחינת חפץ
25 ה' ובחינת חכמה עילאה בו, ועל ידי זה יכול להיות
26 בחינת ביטול היש בו.
27 (ועיין מה שנתבאר מפללות הענין הזה בדבור המתחיל
28 "בשעה שהקדימו" רס"ג, בענין החיות שמבחינת חכמה - שם
29 בדבור המתחיל "והחכמה תעוז להם בו"⁴⁰).
30 ומה שכתוב באדם "ויצר" בשני יודין⁴¹, היינו לפי
31 שהצורה שבאדם נמשך מלמעלה מעלה, וכמו שכתוב

1 (מלכות).
2 כי "מלכותך מלכות כל עולמים"²⁵, "אין מלך בלא
3 עם"²⁶, שבחינת מלכות הוא בחינת התנשאות
4 והסתלקות בו. והיינו שלא יאיר ויתגלה אלא בחינת
5 "שם" בלבד בו.
6 (והגם דבחינת "דבר ה'" הוא שבא בבחינת פנימיות
7 בנבראים, והוא ענין כח הפועל שבנפעל, והיינו הארת אלקי
8 שמהווה את הנבראים בפועל בו, וכמו שנתבאר במקום
9 אחר²⁷;
10 מפל מקום, זה שהדבור פועל פעולת ההתהוות, וזה מצד
11 הרוממות וההתנשאות שבמלכות. וכמו "בדבר מלך", הרי מה
12 שהדבור והציווי שלו פועל במדינה, וזה מצד ההגבה
13 וההתנשאות שלו, שמושל ושוטל עליהם בו.
14 וכדוגמא כזאת הוא למעלה, שזה שנעשה ההתהוות
15 בפועל על ידי הדבור, וזה מצד הרוממות דמלכות. ונמצא
16 דעיקר²⁸ כח ההתהוות הוא מבחינת הרוממות דמלכות, ובכח
17 זה נעשה ההתהוות מבחינת דבר ה' בו.
18 וענין ה"שם", נראה לומר שהן אותיות דבור העליון,
19 ד"שם" הוא אותיות.
20 ויותר נראה, דהשם הוא בחינת האור מקיף שמאיר
21 מבחינת הרוממות, שזה עיקר כח ההתהוות, ובחינת "דבר ה'"
22 זהו הארה מבחינת "שמו" שמהווה כנ"ל בו. וזהו "כי נשגב
23 שמו"²⁹, שגם השם הוא "נשגב" ורק "הודו בו").
24 וזה פירוש "יש מאין", דהיינו שהמשכת החיות אשר
25 בהעולמות הוא בבחינת אין והארה בעלמא, שהוא
26 בחינת שם בלבד, ומהו נעשה גילוי היש בו.
27 אף תכלית בריאת יש מאין הוא כדי להיות היש בטל
28 לאין, וזהו תכלית הכוונה בבריאת העולמות, משום
29 ש"בתאוהו הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה
30 בתחתונים"³⁰, דהיינו שהנבראים התחתונים יהיו בבחינת

33. ישעיה נב, ח.

34. ואתחנן ז, יא. ערוכין כב, א.

35. עבודה זרה ג, א.

36. סנהדרין י, א.

37. ישעיה מג, א.

38. וישלח לב, כט.

39. בראשית ב, ז.

40. ספר המאמרים תרס"ג חלק א עמוד קו ואילך.

41. ויצר בשני יודין: ראה גם פן תורת חיים סוף דבור המתחיל "ויצר". לקוטי
תורה ביאור "ויתני" סעיף ד. - הערת כבוד קדושת אדמ"ר.

25. תהלים קמז, יג.

26. בחי וישב לו, ל. ספר החיים, ספר גאולה פרק ב. עמק המלך שער שעשועי
המלך ריש פרק א. וראה פרקי דרבי אליעזר פרק א. תניא שער היחוד והאמונה
פרק ז.

27. תניא שער היחוד והאמונה פרקים א"ב. אגרת הקדש סימן כה.

28. ונמצא דעיקר: ראה חספות לתורה אור ריש פרשת ויקהל. דבור המתחיל
"החודש הזה לכם" ש"ת. - הערת כבוד קדושת אדמ"ר.

29. תהלים קמז, יג: "כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים".

30. תחומא נשא טז. וראה שם בחקותי ג. בראשית רבה סוף פרשה ג. במדבר
רבה פרשה יג, ו.

31. ישעיה מז, יג.

32. ישעיה מז, ה.

7 המתחיל "שובה ישראל עד כו" פֶּרֶק ג'⁴² :
 8 **קיצור.** נמשלו המצוות לגר והתורה לאור. יקדים אשר בריאת
 9 החומר הוא על ידי מאמר ודבור, בריאת הצורה – על ידי חפץ
 10 ורצון בהתלבשותם בחכמה. גילוי היש על ידי הדבור (שם,
 11 דבור), והתכלית – שיהיה בטל לאין. היכולת בזה – על ידי
 12 שצורתו היא מבחינת חפץ ורצון.

קונטרס עץ החיים פרק א

1 באדרא רבא דף קסא עמוד ב: וייער – בתרין יודין, רזא
 2 דעתיקא קדישא ורזא ד"א". (ובספר "פני מלך" בשם הרב
 3 חיים ויטאל ז"ל דהיינו "דעתיקא קדישא צייר ז"א כמורה").
 4 ולפיכך עיקר "ביטול היש" בהאדם, שפדי להיות
 5 הביטול נמשך גם בהיש, צריך להיות מקור ההמשכה
 6 מלמעלה מעלה. ועיין מה שנתבאר ב"לקוטי תורה" דבור

42. לקוטי תורה שבת שובה סו, ד.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

21 מהעולמות, ועל ידי טיב ההתבוננות בהרגש הפלאות
 22 אור אין סוף ברוך הוא מהעולמות הגה נעשה הרצוא
 23 בבחינת עליה והתפללות שרוצה להכלל באור אין סוף
 24 ברוך הוא, כמו שכתוב (תהלים כה, א) "אלוף הנו"
 25 נפשי אשא" בבחינת מסירת נפש. דהנה במסירת נפש
 26 הרי יש שני בחינות ואפני מסירת נפש, המסירת נפש
 27 הנפש האלקית, והמסירת נפש הנפש הבחמית,
 28 דהמסירת נפש של הנפש האלקית דרוצה להכלל באור
 29 אין סוף ברוך הוא, דזה מה שהנפש האלקית רוצה
 30 להכלל באור אין סוף ברוך הוא, הגה ענין זה הוא ענין
 31 טבעי בהנפש האלקית, שבטבעה היא רוצה להכלל
 32 באור אין סוף ברוך הוא, וטעם וסבת הדבר הוא,
 33 דשרש הנפש האלקית הוא מעצמות אור אין סוף ברוך
 34 הוא, וטבע כל דבר הוא להיות נמשך למקורו ושרשו,
 35 אשר בן הוא גם בהנפש האלקית להיותה חלק אלקה
 36 ממעל ממש, לכן הגה בטבעה היא נמשכה לאור אין
 37 סוף ברוך הוא.

4 **אמנם** האהבה ד"בכל נפשך" היא כמאמר רבותינו
 5 ז"ל²² "אפלו הוא נוטל את נפשך", דאהבה זו
 6 הרי אינה דומה כלל להאהבה הקודמת ד"בכל לבבך",
 7 ד"ואהבת כל לבבך" היא בממלא כל עלמין, שזהו
 8 מצד ההשגה שמשגיג אלקות, והינו דכשם דאהבת חיי
 9 נפשו היא מפני שמרגיש טוב-טעם בענין החיות,
 10 ולהיותו מרגיש טוב-טעם בענין החיות, לכן הוא אוהב
 11 את נפשו וחפץ במאד בגלוי והתפשטות חיותו, וכמו
 12 כן הוא ברוחניות בענין אהבת הוי', דסבת האהבה היא
 13 הטוב-טעם שיש לו באלקות, והוא על ידי האור וחיות
 14 אלקי המחיה את העולמות והנבראים, והינו על ידי
 15 פרטי ההתבוננות ב"מה רבו מעשיך הוי'" ו"מה גדלו
 16 מעשיך הוי'", שבה לידי השגה גמורה, וכל השגה שיש
 17 רק בבחינת ממלא כל עלמין, שזהו האלקות
 18 שמתצמצם ומתלבש בעולמות, שבה שיש השגה, אבל
 19 האהבה ד"בכל נפשך" היא על ידי ההתבוננות באור
 20 אין סוף ברוך הוא הסובב כל עלמין, שמפלא ומבדל

38 ביסוד האש יש טבע העליה, כי הוא יותר דק ורוחני, ובקירוב למקורו. בהתלבשות נה"א
 39 בנה"ב יש סכנה לחלישות בנה"א. אבל מצד עצם הנשמה, הקירוב לא"ס הוא תמידי
 40 ונרגש בה אור א"ס, ובשני אופנים: אהבה רבה ואהבה בתענוגים. וזוהי המסירות נפש
 41 של נה"א

45 והינו דעם היות דאש הוא אחד מהד' יסודות שהם אש
 46 רוח מים עפר, הגה בזה הגה יסוד האש הוא חלוק
 47 משאר היסודות, דביסוד האש דוקא הגה יש טבע

42 וזהו דכתיב (משלי כ, כז) "גר הוי' נשמת אדם", וכמו
 43 להב הור שהוא נמשך תמיד למעלה שהוא יסוד
 44 האש, והינו שנמשך למקורו, דטבע זה הוא באש דוקא,

מצד עצם הנשמה הרי הקרוב לאור אין סוף ברוך הוא
הוא תמידי ונרגש בזה אור אין סוף, לכן יש בזה טבע
העליה לאור אין סוף ברוך הוא, וזה בא בשתי תנועות,
אם בהתנועה דאחבה רבה שהיא בתקף הרצוא שרוצה
להפלי באור אין סוף ברוך הוא, או בהתנועה דאחבה
בתענוגים להתענג על הוי' עד כלותה ממש, דהתפרש
הוא דבהתנועה דאחבה רבה הנה עבודתו היא בהרצוא
שרוצה להפלי, ובהתנועה דאחבה בתענוגים היא דכל
כך נרגש בזה האור אין סוף ברוך הוא, עד שהיא
בבחינת פליון בדרך ממילא, והינו דלא זה מה שרק
היא רוצה להפלי, אלא מה שהיא בבחינת פליון בדרך
ממילא, דכל זה הוא בטבע הנפש האלקית שנגרש בזה
האור אין סוף ברוך הוא, ומתענגת על האור אין סוף
ברוך הוא, ויש לה רצוא וכליון לאור אין סוף ברוך
הוא. וענין הטבע פרש רבנו נשמתו עדן בפרק יט
(בתניא) זה הוא שם המשאל לכל דבר שאינו בבחינת
טעם ודעת, והינו דהגם שתהיה אין ואפס ותתבטל שם
במצייאות לגמרי, ולא ישאר ממנה מאומה ממהותה
ועצמה הראשון, אף על פי כן זה רצונה ותפוצה
בטבעה, שהוא ענין המסירת נפש דנפש האלקית.

העליה, וטעם הדבר הוא לפי דיסוד האש הוא דק
ורוחני יותר משאר הג' יסודות²³, ולכן הוא בקרוב יותר
למקורו, והני כמו שבו נרגש מקורו, דכל היסודות יש
בהם טבע הירידה, להיותם מרחקים ממקורם ואין
מקורם נרגש בהם, לכן הנה בהם טבע הירידה,
אבל ביסוד האש שהוא בקרוב למקורו ונרגש בו
מקורו, לכן הנה טבעו טבע העליה. וכמו כן הוא
בהנפש האלקית, דמצד עצם הנשמה הרי יש לה קרוב
לאור אין סוף ברוך הוא, דהנפש האלקית הנה
בהתלבשותה בגוף ובנפש הפהמית, הנה כל הדרכים
בחזקת סכנה²⁴, ובענין שנים הלוחמים, אשר לבד זאת
אשר הם מתאבקים זה עם זה, הנה כל אחד פועל
בזולתו, וכמבאר במקום אחר²⁵ בבאור ענין כל
המתאבק כו'²⁶, דזהו פועל המתברר על המברר, ועד
שלא גמר עבודתו בהברור וזכור הנה רשם המתברר
פועל עליו, דזהו גם כן אשר מנצח את המלחמה, ומלבד
זאת הרי יכול להיות שלא ינצח, ולכן כל ענין העבודה
בירידת הנשמה למטה היא דרך סכנה, ולכן הנה
לפעמים יכול להיות איזה חלישות בהנפש האלקית,
והעקר בענין הקרוב לאור אין סוף ברוך הוא, אבל

מסירות נפש דנה"ב: בכל לבבך - בשני יצריך, כי זה היפך טבעה לצאת מחומריה.

עבודת נה"א שנה"ב תפעל לפי השכל, ואז הנה"ב שכל ענינה בטעם ועונג, תהנה

מהתבוננות בענין אלקי, עד שתמאס בתאוות גופניות, וזו מסירות נפש בפועל מצד נה"ב

ואחר כך בהברור פרטי בענין רע' רגילותיו ורע' מדותיו,
אשר המדות רעות הוא דוחה אותן לגמרי וחוקק בזה
מדות טובות, ופועל בזה להיות הנהגתה על פי השכל,
ועם היות דהנפש הפהמית עקרה מדות ומכל מקום
הנה יש בזה שכל גם כן, והוא השכל שבמדות, ופועל
בזה הנפש האלקית דהנהגת מדותיה יהיו על פי השכל,
דעל ידי זה נעשה דקות בהנפש הפהמית, ואז הנה
כאשר הנפש האלקית מתבוננת בענין אלקי בלבושי
השגה דשכל אנושי, דגם שכל הנפש הפהמית יכולה
לתפס בזה, הנה יכול להיות דהנפש הפהמית תרגיש
הטוב טעם דאלקות, דענין הרגשות התענוג, פיהלין א'
געשמאק און א פארגינגיגן, הנה חוש זה הוא בהנפש

והנה המסירת נפש הב' היא המסירת נפש דנפש
הפהמית, ד"ואהבת את הוי' בכל לבבך בשני
יצריך", הנה כאשר הנפש הפהמית באה באחבה
לאלקות, הנה היא מסירת נפש ממש. וענין המסירת
נפש הוא לפי שהיא הפוף טבעה לגמרי מכל וכל, והוא
לאחר שהנפש הפהמית באה לכלל דקות שיוצאה
מחמריה וגסותה. דהנה כאשר הנפש האלקית
מתלבשת בהנפש הפהמית לבררה ולזכרה, הנה ראשית
העבודה של הנפש האלקית היא להוציא את הנפש
הפהמית מחמריה וגסותה ולפעל בזה איזה דקות,
דזה הוא ענין העבודה לעשות ולשנות מגסות לדקות,
פון גראב מאכין איידיל^א, שהוא הברור וזכור פללי,

(23) ראה במאמר שלפני זה (דיבור המתחיל יפה שעה אחת) ובהערה 40 שם.

(24) על פי לשון חז"ל - ירושלמי ברכות פרק ד הלכה ד. קהלת רבה פרשה כ, ב. וראה לקוטי תורה אחרי כה, ג. ספר המאמרים תרצ"ז עמוד 141. ועוד.

(25) ראה [מאמר] דיבור המתחיל פדה בשלום לאדמו"ר

האמצעי (בשערי תשובה חלק א) פרק ד (ג, ג ואילך). המשך פדה בשלום תרנ"ט (ספר המאמרים תרנ"ט עמוד קסב); תש"ד (עמוד 106). [מאמר] דיבור המתחיל ולאחותו הבתולה באור התורה אמור (כרך ב) עמוד תקעח ואילך. [מאמר] דיבור המתחיל הנ"ל תרכ"ז; תרכט; תרנ"ח.

(26) תניא פרק כח (לה, ב).

שְׁזָהוּ נִגְדַּר טִבְעָה שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה, דְּטִבְעָהּ הִיא שְׂרוּצָה
 בְּעֵינֵינִים גִּשְׁמִיִּים שֶׁנִּמְשָׁכָה אַחֲרֵי הַחֲמִירִיּוֹת, וּמִתְאַוָּה
 לְתַעֲנוּגִים גּוֹפְנִיִּים לְהִתְעַנֵּג בָּהֶם תַּעֲנוּג אֵין קֶץ, דְּלִכְּנֵי
 נִקְרָאת "נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה", לִהְיוֹת עֵינֶיהָ מְעֻשֵׂי בְּהֵמָה,
 כְּמוֹ הַבְּהֵמָה דְּלֹא יֵדְעָה שְׂבָעָה, וְכָל חֲסִידָהּ הוּא רַק
 בְּמִלּוּי צִרְכֵי גּוֹפָהּ, וְאֵין לָהּ דַּעַת כָּלֵל לְחֹשֶׁב מַחֲשָׁבוֹת
 בְּעֵינֵינִים שְׂכָלִיִּים, אֲשֶׁר כֵּן הוּא גַם בְּהִנָּפֶשׁ הַבְּהֵמָה
 אֲשֶׁר כָּל עֵינֶיהָ הֵם הַדְּכָרִים הַגִּשְׁמִיִּים וְהַתְּאוּרוֹת גּוֹפְנִיִּים,
 וְהוּא עוֹד גֹּרֵעַ בְּכֵמָה עֵינֵינִים מִהַבְּהֵמָה, דְּלִכְּבֹד זֹאת
 שֶׁהַבְּהֵמָה אֵין לָהּ דַּעַת לְהִשְׁכִּיל בְּהַמְצָאת הַשְּׁגָת
 הַתַּעֲנוּגִים, וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה הוּא מְשַׁכֵּל וּמִתְחַכֵּם
 בְּתַחבּוּלוֹת שְׁנוֹנוֹת אִיף לְהַשִּׁיג תְּאוּרוֹתָיו, עַד אֲשֶׁר בָּא
 לִידֵי גְזֻלָּה וּרְצִיחָה בְּשִׁכִּיל לְמִלֵּאת תְּאוּרוֹתָיו, הִנֵּה לְבָד
 זֹאת הָרִי הַבְּהֵמָה יֵשׁ לָהּ יִרְאַת הָעֶנֶשׁ עַל כָּל פָּנִים,
 וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה גַם יִרְאַה זֶה אֵין לָהּ, וְטִבְעָהּ נִמְשָׁךְ אַחֲרֵי
 הַגִּשְׁמִיּוֹת וְהַתַּעֲנוּגִים, דְּהֵלֵא גַם כַּחַּ הַמִּתְאַוָּה שֶׁבְּנֶפֶשׁ
 הַבְּהֵמָה שְׂבָעָה אֵינֶה רַע, הָרִי גַם הִיא יֵשׁ לָהּ נִטְיָה
 עֲצָמִית לְעֵינֵינִים הַחֲמִירִים וְהַגִּשְׁמִיִּים, אִם כֵּן הִנֵּה זֶה מָה
 שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה לֹא תִרְצֶה בְּעֵינֵינִים הַגִּשְׁמִיִּים, וְעוֹד
 זֹאת כִּי יִמָּאס וְיִקְרָן בְּתַעֲנוּגִים גּוֹפְנִיִּים הוּא נִגְדַּר טִבְעָה,
 וּבִפְרָט זֶה מָה שֶׁתִּרְגֹּשׁ טוֹב-טַעַם בְּעֵינֵי אֱלֹקֵי הוּא
 הַפּוֹד טִבְעָה מִמֶּשׁ, וְכֹאֲשֶׁר הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה בָּאָה בְּאֻהָבָה
 לְהוֹיֵי הִיא אֵינֶה אֵלָּא מְסִירַת נֶפֶשׁ בְּפִעֵל.

הַבְּהֵמָה בְּיוֹתֵר, דְּהִנֵּה בְּטַעַם הָרִי יֵשׁ ב' עֵינֵינִים, א'
 טַעַם וְעֵצָה, ב' טַעַם וְעֵנֵג²⁷, הִנֵּה הַחוּשׁ דְּטַעַם וְעֵצָה
 הוּא בְּהִנָּפֶשׁ הָאֱלֹקִית בְּיִתְרוֹן, וְהַחוּשׁ דְּטַעַם וְעֵנֵג הוּא
 בְּהִנָּפֶשׁ הַבְּהֵמָה בְּיִתְרוֹן, דְּהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה יֵשׁ לָהּ יִתְרוֹן
 בְּהִרְגֵּשׁ עֵנֵג, וְכְמוֹ שֶׁאֵנוּ רוֹאִין בְּמִוֶּחֶשׁ בְּטִבְעֵי בְּעֵלֵי
 הַנֶּאֱחָה שֶׁהֵם נִהְיִים גַם מְדַבֵּר קֶטֶן בְּיוֹתֵר, דְּמְדַבֵּר גְּדוֹל
 וְעֵנֵג נִעֲלָה הָרִי הַכָּל נִהְיִים בְּתַעֲנוּג גְּדוֹל, וְעֵנֵג הַבְּעֵלֵי
 הַנֶּאֱחָה הוּא דְּגַם מְדַבֵּר קֶטֶן וְכָל הָעֶרֶךְ הָרִי הֵם מִתְעַנֵּגִים
 מִזֶּה בְּהִנָּה מְרִבָּה וְתַעֲנוּג גְּדוֹל, דְּלִהְיוֹת זֶהוּ יִתְרוֹן
 הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ חוּשׁ לְהִתְעַנֵּג וּלְהִרְגִּישׁ טוֹב
 טַעַם בְּמָה שֶׁהִיא חִפְצָה, וְכֹאֲשֶׁר מְזַדְּכֶכֶת עַל יְדֵי
 הַעֲבוּדָה וּבְרִירָה דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, הִנֵּה הִיא יוֹצֵאָה
 מִחֲמִירִיּוּתָהּ, אֲבָל עֵצָם מִהוּתָהּ דִּישׁ לָהּ חוּשׁ בְּתַעֲנוּג,
 אֲשֶׁר בְּדָבָר שֶׁהִיא חִפְצָה בּוֹ הִנֵּה גַם אִם הַדְּבָר הַהוּא
 בְּעֵצָמוֹ הוּא דְּבָר קָל שֶׁאֵין בּוֹ מִמֶּשׁ, הִנֵּה הַנֶּפֶשׁ
 הַבְּהֵמָה לִהְיוֹתָהּ בְּעַל הַנֶּאֱחָה לְהִתְעַנֵּג מְכַל, הִנֵּה גַם
 מְדַבֵּר הַכָּל הִיא נִהְיִית וּמִתְעַנֵּגת בְּמָאֵד, וְכֹאֲשֶׁר יוֹצֵאָה
 מִחֲמִירִיּוּתָהּ וְנִסְתָּתָה, וְחוּשׁ הַתַּעֲנוּג נִשְׁאָר בָּהּ, הָרִי
 כִּשְׁהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה מְבִינָה אוֹתָהּ הַהִשְׁגָּה בְּאֱלֻקוֹת
 שֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מְבִינָה וּמִשְׁגָּת בְּעֵינֵי אֱלֹקֵי בְּלִבוּשֵׁי
 הַשְּׁגָה דְּשִׁכָּל אֲנוּשִׁי, הָרִי אֵז הִנֵּה הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה יְכוּלָה
 לְהִרְגִּישׁ הַטוֹב-טַעַם דְּעֵינֵי אֱלֹקֵי וּלְהִתְעַנֵּג בּוֹ עַד אֲשֶׁר
 לֹא תִרְצֶה בְּעֵינֵינִים הַגִּשְׁמִיִּים, וְיִמָּאס בְּתְאוּרוֹת גּוֹפְנִיִּים

כשנה"ב מתנהגת ע"פ שכל אלקי, נעשה כלי לענין אלקי, וזה מצד הקירוב. מצד הריחוק
 - כשמתבונן על ריחוקו מהטוב דאלקות ושגרם לאדם לחטוא, מצד לו מאד וצועק
 מעומקא דלבא, עד שמואס בחייו ממש. וזה פועל בנה"א אהבה כרשפי אש, היפך טבעה
 דאהבה כמים

וּבָא בְּסִבְתָּ הַקְּרוֹב. וְהַסְפָּה הַב' הִיא סִבְתָּ הַרְחוּק,
 דְּכֹאֲשֶׁר הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה מְרַגֵּשׁ טוֹב-טַעַם בְּעֵינֵי אֱלֹקֵי,
 עַד דְּעַר הָעֶרֶט אֶ גַּעֲשִׁמְאָק אֵין גַּעֲטִלִּיכְקִיטִי וּמִתְעַנֵּג
 עַל זֶה בְּמָאֵד מָאֵד, אֲבָל עִם זֶה הִנֵּה הוּא עוֹד מְמַאֲרִי
 דְּחוּשׁ בְּנֵאֻס לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַעֲמָדוֹ וּמַצְבּוֹ הַפְּרָטִי כְּמָה הוּא
 מְרַחֵק מִהַטּוֹב הַלְּזָה דְּאֱלֻקוֹת, דְּזִהוּ עֵנֵג "אֲדַעֲתִיהּ
 דְּנַפְשִׁיהּ"²⁸ שֶׁצִּירֵף לִהְיוֹת בְּעֲבוּדָה, דְּאַחֲרֵי שֶׁמִּתְבּוֹנֵן
 בְּעֵינֵי אֱלֹקֵי וּמְבִינֵי טוֹב-טַעַם שֶׁהָעֵנֵג הַהוּא מְתִישֵׁב
 בְּמַחוּ וּבְלָבוֹ, וּמִתְפַּעֵל עָלָיו בְּעֲבוּדָה שֶׁבְּלָב בַּעַת
 תְּפִלָּתוֹ, הִנֵּה צִירֵף לִהְיוֹת חֹשֶׁבֶן פְּרָטִי בְּמַעֲמָדוֹ וּמַצְבּוֹ
 כְּמָה הוּא מְרַחֵק מִהַטּוֹב הַלְּזָה דְּאֱלֻקוֹת, וְהִנֵּה דְּלִכְּבֹד

וְהִנֵּה הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ דְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה הִיא בָּאָה עַל פִּי
 שְׁתֵּי סִבּוֹת, סִבְתָּ הַקְּרוֹב וְסִבְתָּ הַרְחוּק, דְּכֹאֲשֶׁר
 הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה מְזַדְּכֶכֶת וְיוֹצֵאָה מִחֲמִירִיּוּתָהּ לִהְיוֹת
 מְנַתֵּק מִתַּעֲנוּגִים גִּשְׁמִיִּים וּמִתְנַהֶגֶת עַל פִּי הַשִּׁכָּל בְּכָלֵל,
 וּבִפְרָט כֹּאֲשֶׁר הִנֵּהגָתָה הִיא עַל פִּי שִׁכָּל אֱלֹקֵי, אֵז נַעֲשֶׂה
 כְּלִי לְקַבֵּל עֵינֵי אֱלֹקֵי, דְּעַר הָעֶרֶץ גַּעֲטִלִּיכְקִיטִי, וּבִהְיוֹת
 לָהּ חוּשׁ הַתַּעֲנוּג לְהִתְעַנֵּג בְּדָבָר שֶׁהוּא חִפְץ בּוֹ, הִנֵּה
 עֵנֵג זֶה עֲצָמוֹ מְעַמִּידָהּ בְּמַעֲלָה עֲלִינָה יוֹתֵר, וְאִם כֵּן
 הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ שְׁלָה בָּאָה בְּסִבְתָּ הַקְּרוֹב, הִנֵּה הִרְגֵּשׁ
 הַטוֹב-טַעַם בְּעֵינֵי אֱלֹקֵי, וְהִרְגֵּשׁ זֶה מְבִיא אוֹתָהּ שֶׁתִּרְצֶה
 בְּאֱלֻקוֹת, דְּרִצּוֹן זֶה וְאֻהָבָה זֶה הֵם מְסִירַת נֶפֶשׁ בְּפִעֵל.

(29) ראה לקוטי תורה פנחס עז, ד. ספר המאמרים תרצ"ז
 עמוד 118. ושם נסמן.

(27) ראה גם ספר המאמרים תרצ"ז עמוד 21. תרנ"ט סוף
 עמוד ח. תר"ס עמוד טו. תרס"ג עמוד כז. ועוד.
 (28) ראה בבא מציעא נח, ב.

הַנְּשִׁמִּים וּמוֹאֵס בְּחַיּוֹ מִמֶּשׁ, וְכֵּן בְּאַהֲבָה לַהֲנֹי בְּחֶלֶק 19
גְּדוֹל וּבְהִתְעוֹרְרוֹת גְּדוֹלָה, דְּהִתְעוֹרְרוֹת זֹו פּוֹעֲלֵת עֲלֶיהָ 20
גְּדוֹלָה בְּהִנָּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שְׁמִתְעוֹרְרָת בְּאַהֲבָה כְּרִשְׁפִּי 21
אֵשׁ, הַפּוֹף טִבְעָה שֶׁהִיא בְּאַהֲבָה כְּפִים, דְּהִנָּה הַד' 22
יְסוּדוֹת אֵשׁ רִיחַ מִים עֶפֶר, הָרִי יְסוּד הָעֶפֶר הוּא הַכֶּבֶד 23
בְּיֹתֵר, וְיְסוּד הַמֵּיִם עִם הַיּוֹתוֹ קֵל מִיְסוּד הָעֶפֶר, אֲבָל 24
גַּם הוּא יְסוּד כֶּבֶד, אֲלֵא שְׂאִינוּ כֶּכֶד הָעֶפֶר, וְטִבְעַ דְּכֶר 25
הַכֶּבֶד הוּא דְּכֶאֱשֶׁר נּוֹפֵל מִגִּבָּה לְנִמוּף מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, 26
הִנֵּה יִמְהַר בְּהִלּוּכּוֹ מִכְּמוֹ דְּכֶר הַקֵּל, וְכִמּוֹ שְׂאִינוּ רֹאִין 27
בְּמוֹחַשׁ בְּעֵינֵי הַמֵּיִם אֲבָנִים וְעֶפֶר, וְהִנָּה בְּאַמַּת הַמֵּיִם 28
כְּשִׁפּוֹתֵמִין אוֹתָהּ בְּאַבְנִים וְעֶפֶר וְהַמֵּיִם בּוֹקְעִים אֶת 29
הַסְּתִימָה וְהִיא הוֹלֶכֶת עִם הַשֵּׁטֶף הַזֶּה מִצַּד כְּבֶדָּה, 30
מִמַּהֲרָת בְּהִלּוּכָה עַד שֶׁהַמֵּיִם נִגְרָרִים אַחֲרֶיהָ, כִּמּוֹ כֵּן 31
הוּא כְּאֶשֶׁר הִנָּפֶשׁ הָאֱלֹקִית פּוֹעֲלֵת שֶׁהִנָּפֶשׁ הַבְּהִמִּית 32
כְּאֵה בְּאַהֲבָה לַהֲנֹי בְּמִסִּירַת נֶפֶשׁ וּבְהִתְעוֹרְרוֹת גְּדוֹלָה, 33
עַד אֲשֶׁר עַל יְדֵי הִתְעוֹרְרוֹת זֹו הִנָּה גַּם הִנָּפֶשׁ הָאֱלֹקִית 34
מִתְעוֹרְרָת בְּעִבּוּדַת אַהֲבָה כְּרִשְׁפִּי אֵשׁ, דְּזֵהוּ הַפּוֹף טִבְעַ 35
הָאַהֲבָה דִּנָּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁהִיא כְּפִים. 36

זֹאת אֲשֶׁר בְּאוֹתוֹ הַמֶּחֱ שְׁמִכִּין וּמִשְׁיג עֵינֵי אֱלֹקֵי הָרִי 1
הוּא מִשְׁכִּיל וּמִתְחַכֵּם בְּעֵינֵינִי שֶׁל הַכֵּל וּמֵה בְּכֶד, 2
בְּכָרִים בְּטָלִים, וְלִפְעָמִים גַּם בְּעֵינֵינִי הַכֵּסִים מִמֶּשׁ, 3
וּבְאוֹתוֹ הַלֵּב שְׁמִרְגִּישׁ הַטּוֹב־טַעַם דְּעֵינֵי הָאֱלֹקִי 4
וּמִתְפַּעֵל עָלָיו בְּאַהֲבָה וְקִרּוּב, הִנָּה בְּאוֹתוֹ הַלֵּב מְקוּם 5
מִשְׁכַּן מְדוּתָיו הֵלֵא טוֹבִים, הִנָּה לְבַד זֹאת, הִנָּה מִתְבּוֹנֵן 6
בְּפִרְטוּת מַעֲמָדוֹ וּמִצָּבוֹ שֶׁהוּא מְרַחֵק מִעֵינֵי אֱלֹקוֹת, 7
וְכֶאֱשֶׁר הִנָּפֶשׁ הַבְּהִמִּית מִתְבּוֹנֵנָת בְּגִדְל עֶצֶם רַחוּקָה 8
מֵאֱלֹקוֹת בְּכָלֵל, וּבְפִרְט כְּאֶשֶׁר נִטְמָאָה נִפְשׁוֹ בְּאַיִזָּה 9
חֲטָא וְעוֹן, וּמִשְׁכִּיל לְהִתְבּוֹנֵן בְּזֶה כִּי הוּא, אֵף הוּא, 10
אֲשֶׁר גִּרַם לְהֶאֱדָם לְחֲטָא, אִם כֵּן הִנָּה מִלְכָּד זֹאת אֲשֶׁר 11
חֲטָא וְאֶשֶׁם, הִנָּה הוּא עוֹד מִחֲטָא, הִנָּה זֶה מִצַּר לוֹ 12
כִּמְאֹד, עִם מֵאֻכָּט אִים זִייעַר עֵינֵי אֵין זִייעַר נִיט גוֹטִי 13
וּמִתְמַרְמֵר עַל זֶה, וְהִנָּה דְּבִהֲטוֹב דְּהִנָּפֶשׁ הַבְּהִמִּית 14
שְׁמִרְגִּישׁ הַטּוֹב־טַעַם דְּאֱלֹקוֹת, הִנָּה בְּהִרְגֵּשׁ זֶה עֲצָמוֹ 15
נִרְגֵּשׁ לוֹ אִיף כִּי רַע וְמֵר עֲזָבוֹ אֶת הָרִי, וְכֵן בְּצַעֲקָה 16
גְּדוֹלָה מִעוֹמָקָא דְּלִבָּאִי, כִּמּוֹ שְׁכָתוֹב (תְּהִלִּים קז, ה) 17
וְיִצְעָקוּ אֶל הָרִי בְּצַר לָהֶם, עַד כִּי מוֹאֵס בְּכָל הָעֵינֵינִי 18

שְׁלֵהֶבֶת י"ה - צִיּוּר כִּלְלִי דְּקְדוּשָׁה. שְׁלֵהֶבֶת דְּגִיּהוּנוּם - צִיּוּר כִּלְלִי דְּהִיפֵךְ הַקְדוּשָׁה. עֲבוּדוֹת 37
הַמִּלְאכִים אַהֲבָה כְּרִשְׁפִּי אֵשׁ. עֲבוּדוֹת הַנִּשְׁמוֹת - אַהֲבָה כְּמִים, וְאִין נּוֹגְעִים זֶה בְּזֶה. ע"י 38
שְׁלֵהֶבֶת שֶׁל גִּיּהוּנוּם - הַסֵּתֵר הַנִּה"ב לְמַטָּה, פּוֹעֵל עִילּוֹי בְּנֵה"א - אַהֲבָה כְּרִשְׁפִּי אֵשׁ. 39
אַבְרָהָם אֲבִינוּ הִיָּה לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה: אַהֲבָה כְּמִים 40

בְּעִבּוּדָתָם²⁹, וְעִבּוּדוֹת הַנְּשִׁמּוֹת הִיא עֲבוּדָה בְּאַהֲבָה 60
כְּפִים, וְכִמּוֹ שְׁכָתוֹב (תְּהִלִּים כג, ד) "עַל מִי מְנוּחוֹת 61
יִגְדְּלִנִּי", שֶׁהוּא עֵינֵי הַתְּעוּגָה לְהִתְעַנֵּג עַל הָרִי שִׁישׁ 62
בְּהִנָּפֶשׁ הָאֱלֹקִית בְּטִבְעָה כְּפִי, וְאִין הָאֵשׁ מְכַבֶּה לְמִים, 63
דְּאִין עֲבוּדוֹת הַמִּלְאכִים נּוֹגַעַת לְעִבּוּדוֹת הַנְּשִׁמּוֹת, וְאִין 64
הַמִּים מְכַבִּים לָאֵשׁ, דְּאִין עֲבוּדוֹת הַנְּשִׁמּוֹת נּוֹגַעַת לְעִבּוּדוֹת 65
הַמִּלְאכִים, לְהִיּוֹתָם שְׁנֵי אֲפָנֵי עֲבוּדָה חִלּוּקִים זֶה מִזֶּה. 66
אֲמִנָּם כֹּל זֶה הוּא בְּהִנָּפֶשׁ כִּמּוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה קֶדֶם 67
וְיִרְדָּתָהּ לְמַטָּה בְּשִׁכִּיל לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוֹף וְנִפְשׁ הַבְּהִמִּית, 68
דְּאִזְ הִנָּה עֲבוּדָתָהּ הִיא בְּאַהֲבָה כְּפִים, אֲבָל בִּירִידָתָהּ 69
לְמַטָּה, וְהִנָּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִתְלַבֶּשֶׁת בְּהִנָּפֶשׁ הַבְּהִמִּית 70
לְבִרְרָה וְלִזְכָּכָה, הָרִי בְּהִכְרַח דְּגַם הִנָּפֶשׁ הַבְּהִמִּית פּוֹעֲלֵת 71
בְּהִנָּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וְכִנֵּ"ל בְּעֵינֵי שְׁנֵים הַמִּתְאַבְּקִים. וּמוֹכֵן 72
זֶה הֵיטֵב מִהִמְשָׁל דְּאַמַּת הַמֵּיִם וְהַסְּתִימָה, דְּתַחֲלָה 73
הַסְּתִימָה פּוֹעֲלֵת בְּהִמִּים לְעִפְכּ הַלּוּכָן, אֲשֶׁר בְּעִפְכּ זֶה 74
הִנָּה הַסְּתִימָה פּוֹעֲלֵת בְּהִמִּים גְּלוֹי כַּח פְּנִימִי, דְּעֶקֶר 75
הַפְּעֻלָּה הִיא עַל יְדֵי הַכֶּבֶד שֶׁבְּהַסְּתִימָה, דְּהַסְּתִימָה מִצַּד 76
גְּדֵל כְּבֶדָּה אִינָה נּוֹתֶנֶת לְהַמִּים לְעִבּוֹר, דְּכֹל מֵה שֶׁהַסְּתִימָה 77
הִיא בְּיֹתֵר, הִנָּה זֶה פּוֹעֵל בְּהַמִּים גְּלוֹי אֹר פְּנִימִי יוֹתֵר, 78

וְזֵהוּ "רִשְׁפִּיָּהּ רִשְׁפִּי אֵשׁ שְׁלֵהֶבֶת י"ה", דִּישְׁנֵנוּ שְׁלֵהֶבֶת 41
י"ה, וְלַעֲמָתוֹ שְׁלֵהֶבֶת שֶׁל גִּיּהוּנוּם. דְּבִכְלָלוֹת הֵם 42
הַצִּיּוּר דְּקִדְשָׁה וְצִיּוּר הַפּוֹף. דְּשְׁלֵהֶבֶת הִנָּה הִיא אִינָה 43
עֶצֶם הַדְּכֶר, כִּי אִם לְהַב כְּלִילִית הַדְּכֶר, וְכִמּוֹ שְׂאִינוּ רֹאִין 44
בְּטִבְעֵי בְּנֵי אָדָם, דְּכֶאֱשֶׁר הָאָדָם רּוֹאֶה אוֹ שׁוֹמֵעַ פְּתָאם 45
אִינָה דְּכֶר טוֹב, הִנָּה פְּנִי מִתְאַדָּמִים, דְּאִזִּיל חוֹרָא וְאִתִּי 46
סוּמְקָא²⁸, אֵף כְּאֶשֶׁר הָאָדָם רּוֹאֶה וְשׁוֹמֵעַ פְּתָאם דְּכֶר 47
הַמִּצְטַעֵר אוֹ מִפְּחִיד, דְּפְנֵי מִתְלַבְּנִים, דְּאִזִּיל סוּמְקָא 48
וְאִתִּי חוֹרָא²⁸, הָרִי הָאָדָם הַנֶּעֱשֶׂה מִרְאִית אוֹ שְׁמִיעַת 49
דְּכֶר הַטּוֹב, אִינוּ עֶצֶם דְּכֶר טוֹב, וְכֵן הִלְכֵן הַנֶּעֱשֶׂה מִרְאִית 50
אוֹ שְׁמִיעַת דְּכֶר הַמִּפְחִיד, אִינוּ עֶצֶם דְּכֶר הֵלֵא טוֹב, רַק 51
שֶׁהֵם לְהַב כְּלָלִי שֶׁל הַדְּכֶר הַהוּא. וְכֵן הוּא שְׁלֵהֶבֶת י"ה, 52
שֶׁהִיא הַצִּיּוּר כְּלָלִי דְּקִדְשָׁה, וְשְׁלֵהֶבֶת שֶׁל גִּיּהוּנוּם הִיא 53
הַצִּיּוּר כְּלָלִי דֵּלֵא טוֹב שֶׁהִיא הַפּוֹף הַקִּדְשָׁה, וְהִנָּפֶשׁ 54
הָאֱלֹקִית הִנָּה עֲבוּדָתָהּ הִיא בְּאַהֲבָה כְּפִים. וְזֵהוּ דְּאֵשׁ שֶׁל 55
מַעְלָה אִין הָאֵשׁ מְכַבֶּה לְמִים וְאִין הַמִּים מְכַבִּין לָאֵשׁ, 56
לְהִיּוֹתָם שְׁנֵי אֲפָנֵי עֲבוּדָה בְּעִבּוּדוֹת הָרִי, וְהֵם עֲבוּדוֹת 57
הַנְּשִׁמּוֹת וְעִבּוּדוֹת הַמִּלְאכִים, דְּעִבּוּדוֹת הַמִּלְאכִים הִיא 58
עֲבוּדָה כְּרִשְׁפִּי אֵשׁ, דְּזֵהוּ עֵינֵי הַשְּׂרָפִים שֶׁהֵם נִשְׂרָפִים 59

יז. זה מצייר לו מאוד, וגורם לו (להרגיש) לא טוב. יח. מעומק הלב. יט. הולך (מסתלק מפניו) הולבן ובא (במקומו) האודם.
כ. שהולך (מסתלק) האודם ובא (במקומו) הולבן.

16 גִּהְנוּם, וְכָלִית צִיּוֹר הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית נִקְרָאת "שְׁלֵהֶבֶת שֶׁל
17 גִּהְנוּם", לְפִי דְּטַבְעָה שֶׁנִּמְשָׁכָה אַחֵר הַחֲמֻרִיּוֹת וּמִתְאַוָּה
18 לְתַעֲנוּגִים גִּשְׁמִיִּים, וְלִהְיוֹת דֹּהַעֲלוֹי שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית
19 בְּהִקְבָּה כְּרִשְׁפִּי אֵשׁ בָּאָה עַל יְדֵי הָעֲבוּדָה בְּזִכּוּף הַנֶּפֶשׁ
20 הַבְּהֵמִית, לְכֵן פָּרַשׁ רַשִׁ"י "רִשְׁפִּים שֶׁל אֵשׁ חֲזָקָה הַבָּאָה
21 מִכַּח שְׁלֵהֶבֶת שֶׁל גִּהְנוּם". וְזֶה שֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלֵינוּ
22 הַשְׁלוּם הֵיטָה אֶהְבְּתוֹ בְּאַפֵּן הַפִּיִּם, הוּא לְפִי דְּגַם בְּהִיּוֹתוֹ
23 לְמִטָּה הִיָּה בְּדִגְמָא שֶׁל מַעֲלָה, וְהִיָּנוּ שֶׁלֹּא הֵיטָה עַל יְדֵי
24 הַתְּגַבְּרוּת הַהִסְתָּרִים וְהַעֲלָמוֹת, וְעַם הֵיטָה בְּמִסְרֹת
25 נֶפֶשׁ, מִכָּל מָקוֹם לֹא הִיָּה עַל יְדֵי הַסְתָּר וְהַעֲלָם כָּלֵל, אֲלֹא
26 אֲדִרְבָּא הִיָּה בְּכַחֲנִת מִרְכָּבָה, אֲבָל בְּהִקְבָּה דְּנֶפֶשׁ
27 הָאֱלֹקִית שֶׁבָּאָה עַל יְדֵי הַסְתָּר וְהַעֲלָם דְּגוּף וְנֶפֶשׁ
28 הַבְּהֵמִית, הִנֵּה הַרְשָׁפִי אֵשׁ הִיא מַעֲלָה גְבוּהָ וְרָמָה, דְּזֶה
29 הִיא הָעֲלִיָּה שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּהֶנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית עַל יְדֵי הָעֶסֶק
30 בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת לְמִטָּה דְּוָקָא.

ל"ג בעומר תרצ"ז

1 וְאַחֵר כִּךְ הִנֵּה כְּאֲשֶׁר הַמִּים מִתְגַּבְּרִים וּבוֹקְעִים אֶת
2 הַסְתִּימָה, הִנֵּה הַמִּים פּוֹעֲלִים בְּהִסְתִּימָה הַפּוֹף טַבְעָה,
3 וְהוּא הַהֲלוֹךְ שֶׁהוּא הַפּוֹף הַעֲמִידָה בְּכַח, אֲבָל מִכִּיּוֹן
4 שֶׁהִסְתִּימָה הִיא נִזְוָה מִמְקוֹמָהּ, הִנֵּה מִצַּד הַכֹּבֵד שֶׁלָּהּ הִיא
5 מְמַהֲרֶת לְלָכֶת, דְּכִמּוֹ כֵּן הוּא בְּעֲבוּדָה הַרוּחָנִית, אֲשֶׁר עַל
6 יְדֵי הַסְתָּר הַגּוּף וְהָעֵלָם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמִּסְתִּירִים
7 וּמַעֲלִימִים עַל אוֹר הַנֶּפֶשׁ, וְהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מְלַבֶּשֶׁת
8 בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, הִנֵּה סְתִימָה זֹאת פּוֹעֲלֶת בְּהֶנֶפֶשׁ
9 הָאֱלֹקִית גְּלוֹי כַּח פְּנִימִי יוֹתֵר עַד אֲשֶׁר בְּעֲבוּדָתָהּ פּוֹעֲלֶת
10 בְּקִיעֵת הַסְתִּימָה דְּהַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, וְאִזּוּ הִנֵּה כְּאֲשֶׁר
11 הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית בָּאָה בְּהִקְבָּה לְהוֹי בְּתַקָּף גְּדוֹל כִּנְ"ל,
12 הִנֵּה זֶה פּוֹעֵל עָלֵינוּ בְּהֶנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית דְּכָאָה לִידֵי רַשְׁפִּי
13 אֵשׁ. וְזֶהוּ שֶׁפָּרַשׁ רַשִׁ"י "רִשְׁפִּים שֶׁל אֵשׁ חֲזָקָה הַבָּאָה
14 מִכַּח שְׁלֵהֶבֶת שֶׁל גִּהְנוּם", דְּשְׁלֵהֶבֶת הִיא רַק הַלֵּחֶב כָּלִיל
15 שֶׁל הַדְּבָר וְלֹא עֶצֶם הַדְּבָר, דְּחִטָּא וְעוֹן הוּא אֵשׁ שֶׁל

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

- למדריכים של "מסיבות שבת" -

17 ולדברים בטלים, הרי הוא מחטיא ח"ו את הרבים.
18 אומרים: אם בן תורה מבזבז את השעות הקדושות
19 של השבת לטיולים ולדברים בטלים - מה יעשו
20 יהודים פשוטים? אלא אם כן כשמדברים בלימוד
21 בשעת הטיולים יכולים לקיים במשך חצי שעה או
22 שעה.
23 גם עבודת החינוך שלכם בשבת במסיבות עם
24 הילדים צריכה להיות באופן שמני' מתברכין כולא
25 יומיא; כלומר, שההתנהגות הטובה של יום השבת
26 תשפיע על הילדים למשך כל השבוע, שההתנהגותם
27 תהיה כפי הנדרש.
28 עבודתכם בהזדקקת הילדים תוסיף לכם חיזוק
29 ביהדות ובכוחות ותזכו להיות ממזכי הרבים, אתם
30 עצמכם שתצליחו בלימוד וביראת שמים, והוריתם
31 ומשפחותיהם יחיו יהיו מאושרים בגשמיות
32 וברוחניות.

יום ראשון, י"ט אדר, ה'תש"ב*

1 השבת של בן תורה צריכה להיות בת עשרים
2 ושש שעות מלאות. המספר עשרים וששה הוא כנגד
3 שם הוי'. כלומר, על עשרים וארבע השעות הקדושות
4 של שבת קודש, יש להוסיף שעה אחת מלפניהן,
5 מחול על הקודש, וכן שעה אחת מלאחריהן, להמשיך
6 את עונג שבת בימי החול הבאים.
7 על שבת קודש כתוב: מיני' מתברכין כולא יומיא
8 - מהשבת הקדושה מתברכים כל ימי השבוע.
9 כששומרים על השבת כראוי, הרי זה מביא ברכה
10 בכל ימי השבוע.
11 את עשרים ושש השעות של השבת צריך בן
12 התורה לנצל בקדושה, בתורה ובעבודה, גם ללמוד
13 בעצמו וגם להשפיע על אחרים ללמוד. מובן הדבר
14 שצריכים גם לאכול ולישון, אך את הזמן הנותר
15 צריכים לנצל לתפלה וללימוד.
16 כשבן תורה מנצל את השבת הקדושה לטיולים

אגרות קודש

ב"ה, כ' אייר תרצ"ה

ווארשא

ידידי מחות' וו"ח אי"א מוהר"ר חיים

יוסף שי' ראזענבלום

שלום וברכה.

נהניתי לשמוע פ"ש מבנו שי' של חסיד פנימי ומקושר

וידיד נאמן לבית הוד כ"ק אבותנו רבותנו הק'

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, בגי' דורות, כי ראשית ביאתו של

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א, מזכיר

אג"ק מוהרי"צ כרך יז

אגרות קודש

ב"ה, ו' אייר, תשכ"ב

ברוקלין.

מר חיים שי' המכונה ד"ר שאשקעס

שלום וברכה!

בקשר עם נסיעתו לבקר אחב"י בהתפוצות וכו',

אשר בודאי הכוונה היא לעודד את רוחם ע"י חיזוק הקשר עם בני ישראל הנמצאים במקומות אחרים, והבאת פ"ש מאלו לאלו בחד עם ההדגשה אשר עם ישראל חי ותורתו תורת חיים ומצותי עליהן נאמר וחי בהן הנתונה מאלקים חיים.

יהי רצון שיצליח במילוי תפקיד האמור, יראה פרי טוב בעמלו, ויפעול בזה מתוך בריאות וטוב לבב.

ובודאי ובודאי ינעם לי להוודע בעתו ובזמנו מתוצאות נסיעתו ובקבלת ידיעות טובות מהמקומות אשר ביקר.

ומענין לענין, לרגלי מלאת לו שבעים שנה לארך ימים וטובות,

יהי רצון מהשי"ת אשר עוד רבות בשנים יפעול לטובת בני ישראל בגשם וברוח אשר יחדיו יהלכו,

וכידוע פירוש רבנו הזקן, בעל התניא והשו"ע, בתואר עמנו אשר גוי אחד בארץ הם, שממשיכים האחדות - אחדות ה' - גם בארץ ובענינים ארציים.

בכבוד וברכה.

נ. ב. מצו"פ המחאה השתתפותי סמלית בהוצאות נסיעה האמורה כאמור, מסירת פ"ש לבני ישראל שליט"א.

פרשת קדושים

יט « וידבר יהוה אל־משה לאמר: כִּדְבַר אֶל־
כָּל־עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדוֹשִׁים
תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ג אִישׁ אָמּוֹ
וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שִׁבְתִּי תִשְׁמְרוּ אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: ד אֶל־תִּפְּנוּ אֶל־הָאֱלִילִים וְאֱלֹהֵי מִסְכָּה
לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ה וְכִי
תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לְרֹצְנֹכֶם תִּזְבַּחְתֶּם:
ו בַּיּוֹם זִבְחְכֶם יֹאכַל וּמִמַּחֲרַת וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם
הַשְּׁלִישִׁי בָאֵשׁ יִשְׂרָף: ז וְאִם הָאֵכָל יֹאכַל בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי פָּגוּל הוּא לֹא יִרְצָה: ח וְאֶכְלָיו עֹנֵן יִשָּׂא
כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חָלַל וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא
מֵעַמִּיהָ: ט וּבִקְצָרְכֶם אֶת־קִצִּיר אֲרֻצְכֶם לֹא
תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֶךְ לְקָצֵר וּלְקַט קִצִּירָךְ לֹא תִלְקַט:
י וּכְרֹמֶךְ לֹא תַעֲוִלֵּל וּפְרֹט כְּרֹמֶךְ לֹא תִלְקַט לַעֲנִי
וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אִתָּם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יא לֹא
תִגְבּוּ וְלֹא־תִכְחָשׁוּ וְלֹא־תִשְׁקְרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ:
יב וְלֹא־תִשְׁבְּעוּ בִשְׁמִי לִשְׁקַר וְחָלַלְתָּ אֶת־שֵׁם
אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: יג לֹא־תַעֲשֶׂק אֶת־רֵעֶךָ וְלֹא
תִגְזֹל לֹא־תִלְוִן פַּעֲלַת שָׂכִיר אֶתְּךָ עַד־בֹּקֶר:
יד לֹא־תִקְלַל חֵרֶשׁ וּלְפָנֶי עֹזֵר לֹא תִתֵּן מִכָּשָׁל
וְיִרְאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: ע"כ בחול

~ נקודות משיחות קודש ~

בזמן שקוראים ולומדים פרשיות "אחרי־קדושים", יש
בקה הוראה בחיים לכל אדם מישראל - מבעלי מדרגה
גבוהה, שלא יאמרו די להתעלות בעבודתם; ולאילו
הרחוקים מאד מדרגה זו, שאל פלו ברוחם שלא יוכלו
לעלות בקודש כל־כך וישארו במדרגתם הנתונה, אלא
שגם הם יכולים לעלות בעילוי אחר עילוי ועד לאין־ערוף,
ועד לדרגה ש"קדושתו למעלה - (היא) מקדושתכם -
כפרוש הידוע בזה,
ועל־דרך הפירוש, דע מה למעלה ממך. פירוש: דע, כל
מה שלמעלה - הכל הוא ממך.

שני ט לא־תַעֲשׂוּ עֹל בְּמִשְׁפַּט לֹא־תִשָּׂא פְּגִידָה
וְלֹא תִהְדָּר פָּנֶי גָדוֹל בְּצַדֵּק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ:

טז לֹא־תִלְךָ רֵכִיל בַּעֲפֹיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל־דָּם רֵעֶךָ
אֲנִי יְהוָה: יז לֹא־תִשָּׂא אֶת־אֲחִיךָ בַּלְבָבְךָ הוֹכֵחַ
תּוֹכִיחַ אֶת־עַמִּיתְךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא:
יח לֹא־תִקֵּם וְלֹא־תִטּוֹר אֶת־בְּנֵי עַפְדְּךָ וְאֶהְבֵּתָ
לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ אֲנִי יְהוָה: יט אֶת־חֻקְתִּי תִשְׁמְרוּ
כְּהַמְתִּךָ לֹא־תִרְפִּיעַ כְּלָאִים שְׂדֶךְ לֹא־תִזְרַע
כְּלָאִים וּבְגֵד כְּלָאִים שַׁעֲטָנֹךָ לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ:
כ ואִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשְׁהּ שִׁכְבַּת־זָרַע וְהוּא
שֹׁפֵחַ נִחְרַפְתָּ לְאִישׁ וְהַפְּדָה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ
חֲפָשָׂה לֹא נִתְּנָה בְּקֶרֶת תְּהִיָּה לֹא וְיִמָּתוּ
כִּי־לֹא חֲפָשָׂה: כא וְהִבִּיא אֶת־אִשְׁמוֹ לַיהוָה אֶל־
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵיל אֲשָׁם: כב וּכְפָר עָלָיו הַכֹּהֵן
בְּאֵיל הָאֲשָׁם לִפְנֵי יְהוָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא
וְנִסְלַח לוֹ מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ח"ה ע' 45. ע"פ ביאורי

החומש)

לא תלך רכיל בעפוףך (יט, טז)

שלשה לשון־הרע הורגת: "האומרו והמקבלו וזה
שאומר עליו" (רמב"ם)
יש להקשות: מדוע הורגת לשון־הרע גם את "זה שאומר
עליו", והרי הוא לא נטל כל חלק במעשה? ויש לומר:
תכנתו של הדבור היא לגלות דברים שהיו קדם לכן
נסתרים. ולכן, כאשר שני אנשים מדברים על תכונותיו
ומעשיו הרעים של אדם שלישי - הם גורמים בכך שתכונות
אלו יבואו לידי גילוי, ובכך נגרם לו נזק.

שלישי כ וכִּי־תִבְאוּ אֶל־הָאָרֶץ וְנִמְעַתֶּם כָּל־עֵץ
מֵאֲכָל וְעַרְלַתֶּם עַרְלַתוֹ אֶת־פְּרִי שְׁלֹשׁ שָׁנִים
יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֹאכַל: כב וּבִשְׁנֵה הַרְבִּיעִית
יִהְיֶה כָּל־פְּרִי קֹדֶשׁ הַלֵּוִיִּם לַיהוָה: כג וּבִשְׁנֵה
הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת־פְּרִי הַלוֹסִיף לָכֶם
תִּבְוֹאתוֹ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ט לא תֹאכְלוּ עַל־
הָדָם לֹא תִנְחָשׁוּ וְלֹא תַעֲוִנְנוּ: ט לא תִקְפוּ פֶּאת
רֹאשְׁכֶם וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאת וְקִנְיָ: ט וְיִשְׁרַט
לְנֶפֶשׁ לֹא תִתֵּן בְּבִשְׂרֹכֶם וּבְתַבַּת קַעֲקַע לֹא
תִתֵּן בְּכֶם אֲנִי יְהוָה: ט אֶל־תִּחַלֵּל אֶת־בֵּיתְךָ:

לְהִזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמִלֹּאֶה הָאָרֶץ זִמָּה:
 ֙ אֶת־שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ וּמִקֹּדְשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי יְהוָה:
 ֔ אֲלֹהֵיכֶם אֱלֹהֵיכֶם וְאֵלֵי־הַיְדֻעִים אֵל־
 תִּבְקְשׁוּ לְטַמְּאָהּ בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
 ֖ מִפְּנֵי שִׁיבָה תָקוּם וְהִדְרִית פָּנַי זָקֵן וִירֵאתִי
 מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: ֖

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם יא עמ' 46)

שֶׁלֹש שָׁנִים . . . הַרְבִּיעִית . . . הַחֲמִישִׁית (יט, כג-כה) שֶׁלֹש שָׁנִים - בִּהְיוֹת הַפְּרוֹת אֲסוּרִים בְּאֲכִילָה, רוּמָזוֹת לַעֲבוּדַת הַתַּפְּלָה, שְׁעָקָה תַּפְּלַת הַעֲמִידָה, שָׁבָה עוֹמֵד אָדָם כְּעִבְדָּא קַמִּי מְרִיָּה וְאִין לוֹ קָשָׁר לְמָה שֶׁסָּבִיב. רְבִיעִית - שָׁבָה אוֹכְלִים אֶת הַפְּרוֹת בְּקֻדְשָׁהּ וּבִשְׁהִירָהּ, רוּמָזוֹת לַיִצְיָאָה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, שָׁאֵז מִתְקַשֵּׁר הָאָדָם עִם סְבִיבָתוֹ וְעוֹסֵק בַּתוֹרָה וּבִמְצוּוֹת. חֲמִישִׁית - שָׁבָה הַפְּרוֹת הֵם חֲלִין, רוּמָזוֹת לַעֲסוּק בְּמִשְׁפָּחָה הַיּוֹם בְּעוֹנֵי הַרְשָׁוָה.

רְבִיעִי ֖ וְכִי־יִגְוֹר אֶתְךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תִזְנוּ אֹתוֹ: ֖
 ֗ בְּאַזְרוֹחַ מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר | הַגֵּר אֶתְכֶם וְאַהֲבַת לוֹ כְּמוֹד פִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאָרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ֗
 ֘ לֹא־תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפַּט בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל וּבְמִשׁוּרָה: ֘
 ֙ צֶדֶק אֲבִי־צֶדֶק אֵיפֹת צֶדֶק וְהֵן צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם: ֙
 ֔ וְשִׁמְרַתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וְעָשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה: ֔

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לג עמ' 187)

אֵיפֹת צֶדֶק . . . יִהְיֶה לָכֶם (יט, לו) וְכֵן כְּתִיב בְּפָרֶשֶׁת תִּצְאָה: "לֹא יִהְיֶה לָךְ . . . אֵיפֹה וְאֵיפֹה". וַיֵּשׁ לְפָרֶשׁ, שְׁאֲסוּר שִׁיחִיו לְאָדָם שְׁתֵּי 'מִדּוֹת': בְּצִרְכֵי הַגּוֹף - אִם יֵשׁ לוֹ מְנָה רוֹצֵה מֵאִתּוֹ, אֵף בְּצִרְכֵי הַנֶּפֶשׁ - נִתֵּן לְהִסְתַּפֵּק בְּמוֹעֵט. וְהֵנָּה, כָּל אֲסוּר יֵשׁ דִּגְמָתוֹ בְּהִתְרָם, כְּמֵאמֶר "כָּל דָּאֲסֵר לֵן בְּחִמְנָא שְׂרָא לֵן כְּוֹתִינָה". וְאֵף כָּאֵן יִשְׁנֵי 'אֵיפֹה' וְאֵיפֹה' גַּם בְּקֻדְשָׁהּ: יֵשׁ לְהִתְשִׁיב אֶת צִרְכֵי הַנֶּפֶשׁ יוֹתֵר מִצִּרְכֵי הַגּוֹף.

חֲמִישִׁי ֖ וְיִדְבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ֖
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמְרוּ אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וּמִן־הַגֵּר | הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזֵּרְעוֹ לְמִלְךָ

מֹות יוֹמָת עִם הָאָרֶץ יִרְגְּמָהּ בְּאֶבֶן: ֖
 אֶת־פָּנָי בְּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ
 כִּי מִזֵּרְעוֹ נָתַן לְמִלְךָ לְמַעַן טַמְּאֵה אֶת־מִקְדָּשִׁי
 וְלַחֲלֹל אֶת־שֵׁם קֹדְשִׁי: ֖
 וְאִם הֵעִלְם יַעֲלִימוּ עִם הָאָרֶץ
 אֶת־עֵינֵיהֶם מִן־הָאִישׁ הַהוּא בְּתֵתוֹ מִזֵּרְעוֹ
 לְמִלְךָ לְבִלְתִּי הָמִית אֹתוֹ: ֖
 וְשִׁמְתִּי אֲנִי אֶת־פָּנָי בְּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ
 וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֵת | כָּל־הַיּוֹגִים אַחֲרָיו לְזִנּוֹת אַחֲרֵי הַמִּלְךָ
 מִקֶּרֶב עַמּוֹ: ֖
 וְהִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר תִּפְגַּח אֱלֹהֵי־אֲבֹתַי
 וְאֱלֹהֵי־הַיְדֻעִים לְזִנּוֹת אַחֲרֵיהֶם וְנִתְּתִי אֶת־פָּנָי
 בְּנִפְשׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ:
 וְהִתְקַדְּשְׁתֶּם וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים כִּי אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יז עמ' 322)

וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנָי בְּאִישׁ הַהוּא (כ, א) פָּנָי שְׁלִי, פִּנְיָה אֲנִי מִקַּל עֲסָקִי וְעוֹסֵק בּוֹ (רש"י) מִשְׁמַע, שְׁפָנִי" הוּא רַק לְשׁוֹן 'פָּנָי' וְלֹא לְשׁוֹן 'פָּנִים'. וְלֹא פָרֵשׁ "רוֹגְזִי" (כְּתִירוֹמָה), וּכְפִירוֹשׁוֹ עַל הַפְּסוּק (וישלה לב, כא) "אֲכַפְּרָה פָּנָי" ("אֲכַשֵּׁל רִגְזוֹ") - כִּי שֵׁם נֶאֱמַר "אֲכַפְּרָה". וְלִהְיוֹת מִפְּרוֹשׁוֹ עַל הַפְּסוּק (תהלים לד, יז) "פָּנִי ה' בְּעוֹשֵׁי רַע" ("פָּנִי, פָּנִים שֶׁל יָדָע"). אֲבָל פְּרוֹשׁוֹ לְנִי"ף אֵינוֹ בְּדִיוק גְּמוּר עַל כִּי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא כְּמוֹ פְּרוֹשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה.

וְשִׁמְרַתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְעָשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה מִקְדְּשְׁכֶם: ֖
 בְּיָאִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלַל אֶת־אֲבִיו וְאֶת־אִמּוֹ מֹות יוֹמָת אֲבִיו וְאִמּוֹ קָלַל דְּמִיו בּוֹ: ֖
 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנָּאֵף אֶת־אִשְׁתּוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִנָּאֵף אֶת־אִשְׁתּוֹ רַעְהוּ מֹות־יוֹמָת הַנָּאֵף וְהַנָּאֵפֶת: ֖
 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲבִיו עֶרְוַת אֲבִיו גִּלָּה מֹות־יוֹמָתוֹ שְׁנֵיהֶם דְּמִיתֶם בָּם: ֖
 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־כָּל־נָשִׁים שְׁנֵיהֶם תָּבַל עָשׂוֹ דְּמִיתֶם בָּם: ֖
 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־זִכְרֵי מִשְׁכָּבֵי אִשָּׁה תוֹעֵבָה עָשׂוֹ שְׁנֵיהֶם מֹות יוֹמָתוֹ דְּמִיתֶם בָּם: ֖
 וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ זִמָּה הוּא בְּאִשׁ יִשְׁרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֵן

וְלֹא־תִהְיֶה זְמָה בְּתוֹכְכֶם: ^{טו} וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׂכָבְתּוֹ בִּבְהֶמָה מוֹת יוּמָת וְאֶת־הַבְּהֶמָה תִּהְרֹגוּ: ^{טז} וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל־כָּל־בְּהֶמָה לְרַבְעָה אֹתָהּ וְהִרְגַּת אֶת־הָאִשָּׁה וְאֶת־הַבְּהֶמָה מוֹת יוּמָתוּ דְּמִיָּהם בָּם: ^{יז} וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אִחֲתּוֹ בַּת־אָבִיו אוֹ־בַת־אִמּוֹ וְרָאָה אֶת־עֲרוּתָהּ וְהִיא־תִרְאָה אֶת־עֲרוּתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינַי בְּנֵי עַמֶּם עֲרוֹת אֲחֵתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא: ^{יח} וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה דֹּוָה וְגִלָּה אֶת־עֲרוּתָהּ אֶת־מִקְרָהּ הֵעִרָה וְהוּא גִלָּתָהּ אֶת־מִקְוֵר דְּמִיָּה וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקְרַב עַמָּם: ^{יט} וְעֲרוֹת אֲחֻת אִמּוֹ וְאֲחֻת אָבִיָּהּ לֹא תִגְלָה כִּי אֶת־שְׂאֵרוֹ הֵעִרָה עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ: ^כ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתּוֹ עֲרוֹת דָּדוֹ גִּלָּה חֲטָאִם יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמָתוּ: ^{כא} וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשְׁתִּי אֲחִיו נָדָה הוּא עֲרוֹת אֲחִיו גִּלָּה עֲרִירִים יִהְיוּ: ^{כב} וְשִׁמְרַתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִקְיֹא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֹתְכֶם שָׂמָּה לְשִׁכְתָּ בָּהּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 130)

אֶפְשִׁי, וְמָה אַעֲשֶׂה שְׂאֵבִי שְׂבֻשִׁים גִּזְרֵי עָלִי (רש"י כ, כו) כְּתַב הַרְמַב"ם, שֶׁהַדְּבָרִים אֲמֹרִים בַּקִּיָּם (בְּגֻזֵּן חֲזִיר וְכֻלָּאִים), אֲכַל בְּדָבָר שֶׁהוּא רַע גַּם מִצַּד הַשָּׂכָל (בְּגֻזֵּן גִּנְזָה וְרִצְיָה) יֵשׁ לוֹמַר "אִי אֶפְשִׁי". וְלִפִּי זֶה אֶפְשֶׁר לְבָאֵר מֵה שְׂאֵמְרוּ בַּ"ל "אֶלְמָלִי לֹא נִתְּנָה תוֹרָה, הֵינְנוּ לְמִדִּים בְּצִנְעוֹת מִחֲתוּל", דְּלִכְאוּרָה, 'לִמְאִי נִפְקָא מִינָה' ? אֵלָּא לְלַמֶּד, שִׁישׁ לְקִיָּם אֵת הַמִּצְוֹת הַקְּשׁוּרוֹת בְּצִנְעוֹת בְּאֶפֶן כְּזֶה שֶׁהֶאֱדָם רוֹצֶה בְּכָף מִצַּד עֲצָמוֹ, "אִי אֶפְשִׁי".

שְׂבִיעִי ^כ וְלֹא תִלְכוּ בַּחֲקֵת הַגֹּזִי אֲשֶׁר־אֲנִי מוֹשִׁלְחַ מִּפְּנֵיכֶם כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה עָשׂוּ וְאָקַץ בָּם: ^{כא} וְאָמַר לְכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת־אֲדָמָתְכֶם וְאֲנִי אֶתְּנֶנָּה לְכֶם לְרִשְׁתָּ אֹתָהּ אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ

אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי אֹתְכֶם מִן־הָעַמִּים: ^{כב} וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֶמָה הַטְּהוֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף הַטָּמֵא לַטְּהוֹר וְלֹא־תִשְׁקְצוּ אֶת־נַפְשֵׁיכֶם בַּבְּהֶמָה וּבָעוֹף וּבְכָל־אֲשֶׁר תִּרְמֹשׁ הָאָדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לְכֶם לַטְּמֵא: ^{כג} וְהִיִּיתֶם לִי קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה וְאֶבְדֵּל אֹתְכֶם מִן־הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי: ^{כד} וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בֵּהֶם אוֹב אוֹ יִדְעֵנִי מוֹת יוּמָתוֹ בְּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמִיָּהם בָּם: פפפ

★ ★ ★

חצי קריש

וְתִגְדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׂמֹה רַבָּא. אֲמַן בְּעֶלְמָא דִּי כְּרָא כְּרֻעֹתָהּ וְיִמְלִיד מַלְכוּתָהּ, וְיִצְמַח פּוֹרְקָנָה וְיִקְרַב מוֹשִׁיחָה. אֲמַן בְּתִיכּוֹן וּבִיּוֹמִיכוֹן וּבְחִי בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעִנְיָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאָמְרוּ אֲמֵן: אֲמַן יְהֵא שְׂמֹה רַבָּא מְבָרַךְ רַבָּא לְעָלָם וּלְעָלְמֵי עָלְמֵינָא. יְתַבְרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמֵם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׂמֹה דְקִדְשָׁא בְּרִיד הוּא. אֲמַן לְעֵלָּא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנִחְמַתָּא, דְּאֲמִירָן בְּעֶלְמָא, וְאָמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

★ ★ ★

מִפְטִיר ^{כה} וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֶמָה הַטְּהוֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף הַטָּמֵא לַטְּהוֹר וְלֹא־תִשְׁקְצוּ אֶת־נַפְשֵׁיכֶם בַּבְּהֶמָה וּבָעוֹף וּבְכָל־אֲשֶׁר תִּרְמֹשׁ הָאָדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לְכֶם לַטְּמֵא: ^{כו} וְהִיִּיתֶם לִי קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה וְאֶבְדֵּל אֹתְכֶם מִן־הָעַמִּים לְהִיּוֹת לִי: ^{כז} וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בֵּהֶם אוֹב אוֹ יִדְעֵנִי מוֹת יוּמָתוֹ בְּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמִיָּהם בָּם: פפפ

ס"ד פסוקים, ונג"ה סימן. מ"י וח"ב סימן.

בעת הגבחה הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה

רמט
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם מִשֶׁה לְפָנַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִיִּים הֵי אֶלְהֵינוּ לְמַחֲזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיָבְתֶיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֲשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְיִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַרְכֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם שני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

בַּיְהִי דְּבִרְיָהוּהָ אֵלֵי לְאִמְרִי: ג בְּנֵי־אָדָם דְּבָר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרַת אֱלֹהִים כֹּה אָמַר אֲדֹנִי יְהוֹה הַלְדֹרֶשׁ הָאֵם לְדֹרֶשׁ אֹתִי בְּתַפְלָה אֲתֶם בָּאִים חֵי־אֲנִי דְעוּ תְרֵינִי נִשְׁבַּע אִם־אֲדֹרֶשׁ אֹתִיהָ נִדְרֶשׁ לָכֶם אֶקְבֵּל (ד) הַתְּשַׁפֵּט אֹתָם, הָאֵם תְּתוּבָה עִמָּהֶם לְהוֹדִיעַם שֶׁחֲצֹדֶק עִם ה'.

(וְקָבֵל הַלְשׁוֹן לְחֻזָּק). בֵּן אָדָם,

בְּנוֹ לִיחֻזְקָאֵל הַנְּבִיא. אֵת תּוֹעֲבֹת

אֲבוֹתָם הוֹדִיעַם, זֹאת עֲשֵׂה,

הוֹדִיעַם גַּם אֵת תּוֹעֲבֹת אֲבוֹתֵיהֶם

עִם מֹה שֶׁהוֹסִיפוּ הֵם. (ה) וְאִשָּׁא

יָדֵי לָהֶם, כְּמוֹ "נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם".

(ו) אֲשֶׁר תִּרְתִּי לָהֶם, אֲשֶׁר

חֲפַשְׁתִּי אוֹתָהּ לָהֶם. צָבִי הִיא,

הפטרה לפרשת קדושים לקריאה בציבור

ולשמו"ת ביחזקאל פרק כ

כ בַּיְהִי דְּבִרְיָהוּהָ אֵלֵי לְאִמְרִי: ג בֵּן אָדָם דְּבָר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרַת אֱלֹהִים כֹּה אָמַר אֲדֹנִי יְהוֹה הַלְדֹרֶשׁ

אֹתִי אֲתֶם בָּאִים חֵי־אֲנִי אִם־אֲדֹרֶשׁ לָכֶם נָאִם אֲדֹנִי יְהוֹה:

ו הַתְּשַׁפֵּט אֲתֶם הַתְּשַׁפֵּט בֶּן־אָדָם אֶת־תּוֹעֲבֹת אֲבוֹתָם

הוֹדִיעַם: ה וְאִמְרַת אֱלֹהִים כֹּה־אָמַר אֲדֹנִי יְהוֹה בְּיוֹם בְּחָרִי

בִּישְׂרָאֵל וְאִשָּׁא יָדֵי לְזֹרַע בֵּית יַעֲקֹב וְאוֹדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ

מִצְרַיִם וְאִשָּׁא יָדֵי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהוֹה אֱלֹהֵיכֶם: וּבְיוֹם

תְּתוּבָתְכֶם נָאִם אֲדֹנִי יְהוֹה: ד אֵם

לֹא בָאָתָם לְדֹרֶשׁ ה' רַק שֶׁתְּנַבִּיא וְשַׁפֹּט

אוֹתָם הַתְּשַׁפֵּט אֲתֶם הָאֵם תְּתוּבָה

עִמָּהֶם לְהוֹדִיעַם שֶׁתִּרְתִּי עִמָּדִי

הַתְּשַׁפֵּט בֶּן־אָדָם אֵם תִּרְצָה

לְשַׁפֹּט אוֹתָם בְּרַשְׁעָתָם, הוֹכֵחַ אוֹתָם

עַל מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים וְגַם אֶת־תּוֹעֲבֹת

אֲבוֹתָם הוֹדִיעַם: ה וְאִמְרַת

אֱלֹהִים כֹּה־אָמַר אֲדֹנִי יְהוֹה

בְּיוֹם בְּחָרִי כְּאֲשֶׁר בְּחָרְתִּי בִּישְׂרָאֵל

בְּחַיֹּתָם כְּמִצְרַיִם, אִם וְאִשָּׁא יָדֵי

בְּשִׁבְעָה לְזֹרַע בֵּית יַעֲקֹב וְאוֹדַע

לָהֶם נִדְעָתִי לָהֶם עַל יָדֵי נְבִיאִי

שֶׁשִּׁלַּחְתִּי לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם

וְאִשָּׁא יָדֵי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהוֹה

אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי אֲתִירָה לְמַעַן וּמַשְׁנֵה

עֲלֵיכֶם: ו אִם בְּיוֹם תִּהְיֶה שְׁנִשְׁבַּעְתִּי

שי למורא

עטרת מרים

תפארת וחקמה היא. 1) ואמר אלהם, אהרן נבא להם נבואה זו קדם שנגלה חקב"ה על משה בפניה. שקוצי עיניו השליכו, השליכו את השקנן והתעוב שעניכם מראות לכם. פי העינים הם פרסורים לעברה. 2) ואת שבתותי חללו מאוד, לפי שבשבת ראשונה נאמר "ויהי

ביום השביעי יצאו מן העם ללקט" (שמות 16,10), ושבת שניה חלל מקשש העצים, כמו שכתוב "וימצאו איש מקשש עצים ביום השבת" (במדבר 32,26). יד) לבלתי החל, שלא יחלל. 10) לבלתי הביא אותם אל הארץ, זה היה בעבור עון המרגלים. 11) אחרי גלוליהם, אחרי העבודות הנורות שעבדו במצרים.

ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים אל-ארץ אשר-תתתי להם זבת חלב ודבש צבי היא לכל-הארצות: ואמר אלהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל-תטמאו אני יהוה אלהיכם: ה וימרו-כי

ולא אבו לשמע אלי איש את-שקוצי עיניהם לא השליכו ואת-גלולי מצרים לא עזבו ואמר לשפך חמתי עליהם לכלות אפי בהם בתוך ארץ מצרים: ט ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר-המה בתוכם אשר נודעתי אליהם לעיניהם להוציאם מארץ מצרים: י ואוציאם מארץ מצרים ואבאם אל-המדבר: יא ואתן להם את-חקותי ואת-משפטי הודעתי אותם אשר יעשה אותם האדם וחי בהם: יב וגם את-שבתותי נתתי להם להיות לאות ביני וביניהם לדעת כי אני יהוה מקדשם: יג וימרו-כי בית-ישראל במדבר בחקותי לא-הלכו ואת-משפטי מאסו אשר יעשה אתם האדם וחי בהם ואת-שבתותי חללו מאוד ואמר לשפך חמתי עליהם במדבר לכלותם: יד ואעשה למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר הוצאתים לעיניהם: טו וגם-אני נשאתי ידי להם במדבר לבלתי הביא אותם אל-הארץ אשר-נתתי זבת חלב ודבש צבי היא לכל-הארצות: טז יען במשפטי מאסו ואת-חקותי לא-הלכו בהם ואת-שבתותי חללו כי אחרי

להם שאהיה להם למנהיג ומשגיח, או נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים אל-ארץ אשר-תתתי חפשתי אותה להם שהיא זבת חלב ודבש וגם צבי המפוארה היא לכל-הארצות: ז ואמר אלהם על ידי אהרן (ש-א ב כו רש"י) איש שקוצי עיניו שעיני מראות לו השליכו ובגלולי מצרים אל-תטמאו ללכת אחריהם, יען אשר אני יהוה אלהיכם והייתם קדושים כי קדוש אני: ח וימרו-כי הרשעים מישאל שפתו בשלש ימי אפלה ולא אבו ולא רצו לשמע אלי איש את-שקוצי עיניהם לא השליכו ואת-גלולי מצרים לא עזבו ואמר בעבור זה חשבתי לשפך חמתי עליהם לכלות אפי בהם בתוך ארץ מצרים: ט ואעש אכל עשיתי למען שמי לבלתי החל יחל לעיני הגוים אשר-המה בתוכם באמרם מבלי יכולת ה' להוציאם, אשר נודעתי אליהם לישראל לעיניהם להוציאם מארץ מצרים: י ואוציאם מארץ מצרים ואבאם אל-המדבר ששם הורה להם חוקי ה' ומצותיו, ושם ראו השכינה ותנפסים המתמידים: יא ואתן להם את-חקותי ואת-משפטי הודעתי אותם אשר יעשה אותם האדם וחי בהם בחיים הנשמים והרוחניים: יב וגם את-שבתותי נתתי להם להיות לאות ביני וביניהם שהנהלתי להם יום מנוחתי למנוחה היא לאות ביני על החשנה והשראת האלהות עליהם מצדי, לדעת כי אני יהוה מקדשם שהם מצד צריכים להתקדש מענינים הבשריים אל הרוחניות והקדושה: יג וימרו-כי בית-ישראל במדבר בחקותי לא-הלכו נסו אותי בעגל ובפרדים מלקבל את התורה והותירו מן התן ואת-משפטי מאסו אשר יעשה אתם האדם וחי בהם ואת-

שבתותי חללו מאוד שצאו ללקוט חנו ואמר לשפך חמתי עליהם במדבר לכלותם: יד ואעשה למען שמי לבלתי החל לכל יחל לעיני הגוים המצרים אשר הוצאתים לעיניהם: טו וגם-אני נשאתי ידי בשביעה להם במדבר בדבר המרגלים לבלתי הביא אותם אל-הארץ אשר-נתתי זבת חלב ודבש צבי היא לכל-הארצות והיה הפסעם כי...: טז יען במשפטי מאסו ואת-חקותי לא-הלכו בהם ואת-שבתותי

עטרת מרים

עטרת מרים

חללו כִּי אַתְּ חֵן גִּלְיָהֶם הַעֲבֹדִים שֶׁעָבְדוּ בְּמִצְרַיִם לָבֶם הַלֵּךְ: ז' וְתַחֲסֵם
 עֵינֵי תַמְלִיחֵי עֲלֵיהֶם מִשְׁחָתָם מִהוּיֹת מִשְׁחָת אוֹתָם וְלֹא־עֲשִׂיתִי אוֹתָם
 כָּלָה בַּמִּדְבָּר כִּי הִשְׁאֲרֵתִי בְּנֵיהֶם
 אַחֲרֵיהֶם לְהִבְיֹאם אֶל הָאָרֶץ: י' וְאָמַר
 אֶל־בְּנֵיהֶם בַּמִּדְבָּר תִּבְנִים שֶׁל הַדּוֹר
 שֶׁנִּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, בְּחֻקֵּי אֲבוֹתֵיכֶם
 שֶׁבְּרוּ מִלִּבָּם אֲשֶׁר לֹא צִוָּה ה' אֶל־תֵּלְכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטֵיהֶם אֶל־תִּשְׁמְרוּ
 וּבִגְלוּלֵיהֶם אֶל־תִּטְמְאוּ: י"א אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֵן שָׁמְעוּ אֵלִי
 בְּחֻקוֹתֵי לָבוֹ וְאֶת־מִשְׁפָּטֵי שִׁמְרוּ
 וַעֲשׂוּ אוֹתָם: כ' וְאֶת־שִׁבְתוֹתֵי
 קִדְּשׁוּ וְהָיוּ לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם
 לְדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

כָּלָה בַּמִּדְבָּר: י"א וְאָמַר אֶל־בְּנֵיהֶם בַּמִּדְבָּר בְּחֻקֵּי אֲבוֹתֵיכֶם אֶל־תֵּלְכוּ וְאֶת־
 מִשְׁפָּטֵיהֶם אֶל־תִּשְׁמְרוּ וּבִגְלוּלֵיהֶם אֶל־תִּטְמְאוּ: י"א אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּחֻקוֹתֵי לָבוֹ
 וְאֶת־מִשְׁפָּטֵי שִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם: כ' וְאֶת־שִׁבְתוֹתֵי קִדְּשׁוּ וְהָיוּ לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם
 לְדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
 הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק:
 נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרָיו לֹא
 יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל
 דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:
 שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
 אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְּשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יי
 אֱלֹהֵינוּ לְקִדְּשָׁה וּלְמַגּוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
 מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
 אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֲמַר אֶל־הַכֹּהֲנִים
בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לִנְפֹשׁ לֹא־יִטְמָא
בְּעַמּוּי: ^ב כִּי אִם־לְשֹׂארוֹ הִקָּרַב אֵלָיו לְאֹמֹו
וּלְאַבּוֹו וּלְבָנָו וּלְכֵתוֹ וּלְאָחִיו: ^ג וְלֹאֲחֵתוֹ
הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא־הִיְתָה לְאִישׁ
לָהּ יִטְמָא: ^ד לֹא יִטְמָא בַּעַל בְּעַמּוּי לְהַחֲלוֹ:
^ה כְּתִיב לֹא־יִקְרָחַה קְרִי לֹא־יִקְרָחוּ קְרָחַה בְּרֹאשָׁם
וּפָתָת זָקֵנָם לֹא יִגְלָחוּ וּבְכִשְׁרָם לֹא יִשְׂרְטוּ
שְׂרָטָת: ^ו קֹדָשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יַחֲלֹלוּ
שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אֲשִׁי יְהוָה לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם
הֵם מְקַרְיָבִים וְהִיוּ קֹדָשׁ: ^ז אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה
לֹא יִקְחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִשָּׁה לֹא יִקְחוּ
כִּי־קֹדֶשׁ הוּא לֵאלֹהֵיו: ^ח וְקִדְשָׁתוּ כִּי־אֶת־לֶחֶם

אֱלֹהֵיךְ הוּא מְקַרֵּיב קֹדֶשׁ יִהְיֶה־לָּךְ כִּי קֹדֶשׁ
אֲנִי יְהוָה מְקֹדְשֵׁכֶם: ^ט וּבֹת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תַחֲלוּ
לְזִנוּת אֶת־אִבְיָהּ הִיא מַחֲלֵלָת בָּאִשׁ תִּשְׁוֶהָ: ^ס
וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֲחָיו אֲשֶׁר־יוֹצֵק עַל־רֹאשׁוֹ |
שָׂמֹן הַמִּשְׁחָה וּמִלֹּא אֶת־יָדָיו לְלִבָּשׁ אֶת־
הַבְּגָדִים אֶת־רֹאשׁוֹ לֹא יַפְרֹעַ וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם:
^י וְעַל כָּל־נִפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא לְאַבּוֹו וּלְאֹמֹו
לֹא יִטְמָא: ^{יב} וּמִן־הַמְּקֹדֶשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יַחֲלֹל
אֶת מְקֹדֶשׁ אֱלֹהֵיו כִּי גֹזֵר שָׂמֹן מִשְׁחַת אֱלֹהֵיו
עָלָיו אֲנִי יְהוָה: ^{יג} (יִשְׂרָאֵל) וְהוּא אִשָּׁה כְּבָתוּלָיָה
יִקָּח: ^{יד} אֲלֻמָּנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אִלָּה
לֹא יִקָּח כִּי אִם־בְּתוּלָה מַעַמּוּי יִקָּח אִשָּׁה:
^{טו} וְלֹא־יַחֲלֹל זֶרַעוּ בְּעַמּוּי כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקֹדְשׁוֹ: ^ס

המשך מעמוד 30

ועפ"ז י"ל שהפירוש ב"יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו", אינה רק שבכוחם של ישראל להמשיך את "חסד" העליון ב"עולם" התחתון, אלא שהם ממשיכים "חסדו" – חסד שלו, שלמעלה מהשתלשלות²⁷, ששם "כחשיכה כאורה"²⁸, שגם הוא יומשך ב"עולם" התחתון. ובזה גופא, גילוי זה יומשך דוקא לישראל (ע"ד²⁹ בקשת משה רבנו³⁰ "ונפלינו אני ועמך וגו'"), שהם המקום הראוי להמשכה זו³¹.

(27) ראה תו"א בשלח סא, א. אוה"ת בראשית רפח, א. קונטרס ומעין מאמר ח ואילך. ועוד.

(28) תהלים קלט, יב.

(29) ראה תו"א הוספות ככג, ג. סידור (עם דא"ח) רצט, ג. סה"מ תר"ל ע' קז. ועוד.

(30) תשא לג, טז.

(31) מדה"ה הודו להוי' כי טוב ה'תשכ"ב.

פרק ב משנה ח

רַבִּן יוֹחָנָן בֶּן זִכְאִי קִבֵּל מִהֶלֶל וּמִשְׁמַאי. הוּא הִיָּה אוֹמֵר, אִם לְמִדַּת תּוֹרָה תִּרְבֶּה, אַל תַּחְזִיק טוֹבָה לְעַצְמָךְ, כִּי לְכַךְ נּוֹצְרֶת.

נקודות משיחות קודש

צריך להבין: א. משמעות הלשון "תורה הרבה" היא שהלימוד הוא יותר מהמתחייב, ואם כן מדוע נאמר "כי לכך נוצרת" (הלא - אם הוא נוצר "לכך" סימן שמחוייב בזה, ובמה זה "הרבה"? ב. הלשון "תורה הרבה" סתום הוא - ומדוע לא נתפרש מהו שיעור החיוב ומהו "הרבה"?

והביאור בזה:

על בעל המאמר - רבן יוחנן בן זכאי - מצאנו שלמד תורה ארבעים שנה⁷. ארבעים שנה הוא מספר השנים הדרוש לקבלת סמיכה להורות הלכה⁸. לפי זה יוצא שבארבעים שנות לימודו הגיע רבן יוחנן בן זכאי לשלימות מסויימת בלימוד התורה ("בן ארבעים לביתה"⁹) וכל מה שלמד לאחר מכן (כמו שאמרו עליו¹⁰ ש"לא הלך ארבע אמות בלא תורה") היה למעלה מאותה שלימות.

ויש לומר, שכן הוא גם במשנתנו - החיוב הוא ללמוד ולהגיע להוראה, ומה שמעבר לזה נקרא "תורה הרבה".

זהו שאמר רבן יוחנן בן זכאי "אם למדת תורה הרבה", דהיינו לימוד מהסוג והדרגה שהוא בעצמו עסק בו - "אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת".

ההבדל בין "בריאה" ל"יצירה" הוא ש"בריאה" היא עצם התהוות המציאות, ואילו "יצירה" זו הצורה שבאה כדבר נוסף על עצם המציאות.

בלימוד תורה, החילוק בין בריאה ליצירה הוא כדלהלן: מצד ה"בריאה" - עצם (התהוות) מציאות שכל האדם - אזי כאשר הוא מגיע להוראה, לאחר הלימוד של ארבעים שנה, נשלמה מטרת בריאתו. אך לגבי "יצירה" - הצורה של המציאות - אין לדבר סוף, ואפשר להוסיף וללמוד תורה עוד ועוד.

זהו אם-כן פירוש משנתנו: גם "אם למדת תורה הרבה" - למדת תורה במידה כזו שזכית והגעת להוראה, כלומר, השלמת את מטרת בריאתך; "אל תחזיק טובה לעצמך - כי לכך נוצרת"; מצד ענין ה"יצירה" שבך (תוספת הצורה), מוטל עליך להוסיף עוד ועוד בלימוד התורה, בלי הגבלה.

(תורת'מנחם - התוועדות תשמז, כרך ז, עמ' 150)

לכאורה יש להקשות: על תלמידיו של הלל הזקן נאמר בגמרא¹ "גדול שבכולם - יונתן בן עוזיאל; קטן שבכולם - רבן יוחנן בן זכאי". ולכאורה, הן אמת שגדלותו בתורה של רבן יוחנן בן זכאי היתה עצומה, ש"לא הניח מקרא ומשנה גמרא הלכה ואגדה.. דבר גדול ודבר קטן"², אבל מכל-מקום לפי ערך תלמידי הלל היה "קטן שבכולם"; מדוע אם-כן נאמר כאן רק מה ש"רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהלל.. ולא הובאה שום מימרא מרבי יונתן בן עוזיאל, שהיה גדול תלמידיו של הלל?!

ויש לומר שזהו בהתאם לכללות ענין מסכת אבות, המתחילה ב"משה קיבל תורה מסיני ומסרה.. מסורה לאנשי כנסת הגדולה; הם אמרו.. והעמידו תלמידים הרבה"; כלומר, סגנון המסכת הוא של מימרות תנאים, מקבלי התורה, שהמשיכו בהעברת המסורה לדורות הבאים אחריהם.

על-פי זה יש לומר, שבמסכת זו הובאו אך ורק דברי התנאים שענינם היה מסירת התורה. אף-על-פי שהיו תנאים גדולים מהם, שלימודם היה באופן נפלא ביותר, מכל-מקום דבריהם לא הובאו מכיון שלא היו שייכים לענין מסירת התורה.

על יונתן בן עוזיאל מסופר בגמרא³ ש"בשעה שיושב ועוסק בתורה, כל עוף שפורח עליו מיד נשרף", ומבואר בתוספות⁴ שזהו משום "שהדברים שמחים כנתינתם מסיני שניתנה תורה באש". מזה מובן גדול ההפלאה של לימודו - שמצד אחד היה נפלא ביותר, אך מצד שני, מטעם זה גופא לא היה שייך להעברת התורה לאחרים ובוודאי לא לכלל ישראל. לעומתו, רבן יוחנן בן זכאי ענינו היה העברת התורה לאחרים, כמבואר בגמרא⁵ ש"ארבעים שנה לימד", וכמסופר עליו עוד⁶, שביקש ממלך רומי "תן לי יבנה וחכמיה", שבזה הבטיח את המשך קיום ולימוד התורה בעם ישראל כולו.

ולכן במסכת אבות (שענינה כאמור מסירת התורה לישראל) הובאו דברי רבי יוחנן בן זכאי שקיבל מהלל (ולא דבריהם של תלמידים אחרים).

(שיחות קודש תנש"א - פרשת שלח)

(1) סוכה כח, א. (2) בגמרא שם. (3) שם. (4) ד"ה כל עוף. (5) סנהדרין מא, א. (6) גיטין נו, ב. (7) סנהדרין מא, א. (8) ראה סוטה כב, ב. (9) להלן פרק ה משנה כב. (10) סוכה כח, א.

רנד לוח זמנים לשבוע פרשת קדושים בחו"ל (אמור באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
			ש	א	ש	א										
באר שבע (ק)	5:53	5:48	8:36	8:33	9:13	9:11	10:23	10:21	13:11	13:11	19:23	19:27	19:50	19:55	19:06	20:06
חיפה (ק)	5:50	5:44	8:33	8:30	9:11	9:09	10:21	10:19	13:11	13:11	19:28	19:32	19:53	19:58	19:01	20:09
ירושלים (ק)	5:50	5:45	8:34	8:30	9:11	9:09	10:21	10:19	13:10	13:10	19:27	19:31	19:50	19:54	18:50	20:06
תל אביב (ק)	5:52	5:47	8:35	8:32	9:13	9:10	10:22	10:21	13:11	13:12	19:24	19:28	19:52	19:57	19:08	20:08
אוסטריה, וינה (ק)	5:30	5:21	8:13	8:06	9:09	9:04	10:25	10:21	13:28	13:28	20:13	20:22	20:51	21:01	20:02	21:17
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:04	7:09	9:01	9:03	9:38	9:41	10:32	10:34	12:47	12:47	17:30	17:24	17:59	17:53	17:07	18:04
אוקראינה, אודסה (ק)	5:38	5:29	8:22	8:15	9:14	9:10	10:29	10:26	13:31	13:30	20:11	20:19	20:47	20:56	19:59	21:12
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:05	4:56	7:48	7:41	8:44	8:39	9:59	9:56	13:03	13:02	19:47	19:55	20:25	20:34	19:36	20:50
אוקראינה, דניפרופטרובסק (ק)	5:15	5:06	7:58	7:50	8:54	8:49	10:10	10:06	13:14	13:13	19:59	20:08	20:38	20:47	19:48	21:04
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:35	5:25	8:16	8:08	9:17	9:12	10:33	10:30	13:40	13:39	20:30	20:39	21:11	21:21	20:20	21:39
אוקראינה, קייב (ק)	5:27	5:17	8:08	7:59	9:09	9:04	10:26	10:22	13:32	13:32	20:24	20:33	21:04	21:15	20:13	21:32
איטליה, מילאנו (ק)	6:06	5:58	8:51	8:44	9:41	9:37	10:56	10:53	13:56	13:56	20:37	20:44	21:10	21:18	20:25	21:33
אקוודור, קיטו (ח)	6:08	6:07	8:37	8:37	9:07	9:07	10:10	10:09	12:41	12:41	18:14	18:14	18:37	18:37	17:56	18:46
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:32	7:37	9:33	9:35	10:09	10:12	11:04	11:06	13:20	13:20	18:09	18:04	18:36	18:31	17:47	18:42
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	8:36	8:42	10:27	10:30	11:07	11:10	12:00	12:02	14:12	14:12	18:47	18:41	19:18	19:12	18:24	19:24
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:03	5:57	8:48	8:44	9:31	9:28	10:43	10:41	13:38	13:38	20:03	20:09	20:35	20:41	19:50	20:54
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:50	5:43	8:35	8:30	9:19	9:16	10:32	10:29	13:28	13:28	19:56	20:02	20:28	20:35	19:43	20:48
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:50	5:43	8:35	8:30	9:20	9:16	10:32	10:30	13:28	13:28	19:56	20:02	20:29	20:35	19:43	20:49
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:22	6:15	9:07	9:02	9:54	9:50	11:07	11:04	14:05	14:04	20:36	20:42	21:09	21:16	20:23	21:30
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:36	6:31	9:18	9:15	9:55	9:52	11:04	11:02	13:52	13:52	20:02	20:06	20:28	20:33	19:47	20:44
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:59	5:54	8:43	8:39	9:22	9:19	10:32	10:30	13:23	13:23	19:39	19:43	20:07	20:12	19:24	20:24
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:41	6:37	9:23	9:20	9:58	9:55	11:06	11:04	13:51	13:51	19:54	19:58	20:20	20:24	19:39	20:34
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:44	5:37	8:29	8:24	9:15	9:11	10:27	10:25	13:24	13:24	19:53	19:59	20:26	20:33	19:40	20:46
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:14	6:08	8:59	8:54	9:44	9:40	10:56	10:54	13:52	13:52	20:19	20:25	20:51	20:58	20:06	21:11
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:42	5:35	8:27	8:22	9:13	9:09	10:26	10:23	13:23	13:23	19:53	20:00	20:26	20:33	19:41	20:47
בוליביה, לה-פס (ח)	6:45	6:47	9:05	9:05	9:35	9:36	10:35	10:35	12:59	12:59	18:13	18:11	18:37	18:35	17:53	18:44
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:09	5:58	8:49	8:40	9:52	9:47	11:09	11:06	14:17	14:17	21:11	21:20	21:52	22:03	21:00	22:21
בלגיה, בריסל (ק)	6:10	6:00	8:51	8:42	9:53	9:48	11:10	11:06	14:17	14:17	21:10	21:19	21:51	22:01	20:59	22:19
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:29	6:32	8:42	8:43	9:14	9:15	10:12	10:12	12:33	12:33	17:42	17:39	18:03	18:00	17:21	18:09
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	6:16	6:18	8:30	8:30	9:02	9:03	9:59	10:00	12:21	12:21	17:27	17:23	17:52	17:49	17:06	17:58
בריטניה, לונדון (ק)	5:26	5:15	8:06	7:56	9:10	9:04	10:27	10:23	13:35	13:35	20:31	20:41	21:12	21:23	20:24	21:41
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:27	5:16	8:04	7:52	9:15	9:09	10:33	10:29	13:44	13:44	20:45	20:56	21:30	21:42	20:39	22:03
גרמניה, ברלין (ק)	5:28	5:18	8:07	7:56	9:14	9:09	10:32	10:28	13:41	13:42	20:41	20:51	21:23	21:34	20:31	21:54
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:55	5:46	8:37	8:29	9:37	9:32	10:53	10:50	13:59	14:00	20:50	20:59	21:30	21:40	20:40	21:58
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:33	6:36	8:44	8:45	9:16	9:18	10:14	10:14	12:34	12:34	17:41	17:38	18:00	17:57	17:20	18:07
הודו, מומבאי (ח)	6:09	6:06	8:48	8:46	9:20	9:18	10:26	10:25	13:07	13:07	19:02	19:04	19:27	19:29	18:46	19:39
הודו, פונה (ח)	6:05	6:03	8:44	8:42	9:16	9:15	10:23	10:22	13:03	13:03	18:57	19:00	19:22	19:24	18:41	19:34
הונגריה, בודפשט (ק)	5:21	5:13	8:05	7:58	8:59	8:54	10:14	10:11	13:17	13:17	20:00	20:08	20:38	20:47	19:49	21:03
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:54	4:47	7:39	7:34	8:24	8:20	9:36	9:34	12:32	12:32	19:01	19:07	19:33	19:40	18:48	19:53
יוון, אתונה (ק)	6:25	6:19	9:10	9:05	9:52	9:48	11:03	11:01	13:57	13:57	20:19	20:25	20:50	20:56	20:06	21:08
מולדובה, קישינב (ק)	5:44	5:35	8:27	8:21	9:21	9:16	10:36	10:33	13:38	13:38	20:20	20:28	20:57	21:06	20:09	21:22

לוח זמנים לשבוע פרשת קדושים בחו"ל (אמור באה"ק) בערים שונות בעולם רנה

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:05	6:02	8:44	8:42	9:17	9:15	10:23	10:22	13:05	13:05	19:00	19:02	19:25	19:27	18:44	19:37
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:29	7:36	9:13	9:16	9:56	9:59	10:47	10:49	12:56	12:56	17:23	17:15	17:56	17:49	16:58	18:02
נפאל, קטמנדו (ח)	5:22	5:17	8:04	8:01	8:39	8:37	9:48	9:46	12:34	12:34	18:40	18:43	19:06	19:10	18:25	19:21
סין, בייג'ין (ח)	5:10	5:04	7:55	7:50	8:39	8:35	9:51	9:49	12:46	12:46	19:12	19:18	19:44	19:50	18:57	20:03
סינגפור, סינגפור (ח)	6:56	6:56	9:27	9:26	9:57	9:56	11:00	10:59	13:32	13:31	19:06	19:06	19:29	19:29	18:48	19:38
פולין, ורשא (ק)	4:59	4:48	7:38	7:28	8:44	8:39	10:02	9:58	13:11	13:11	20:08	20:18	20:51	21:02	19:58	21:21
פרו, לימה (ח)	6:16	6:17	8:38	8:38	9:08	9:09	10:08	10:09	12:35	12:35	17:54	17:52	18:18	18:16	17:35	18:25
צרפת, ליון (ק)	6:23	6:15	9:07	9:01	9:58	9:54	11:13	11:10	14:14	14:14	20:53	21:00	21:28	21:37	20:41	21:52
צרפת, פריז (ק)	6:24	6:15	9:07	8:59	10:04	9:59	11:20	11:17	14:24	14:25	21:13	21:22	21:50	22:00	21:02	22:17
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:44	5:43	8:17	8:16	8:47	8:46	9:50	9:50	12:24	12:24	18:02	18:02	18:25	18:26	17:44	18:35
קנדה, טורונטו (ק)	6:05	5:57	8:49	8:44	9:38	9:34	10:51	10:49	13:50	13:50	20:27	20:34	20:59	21:06	20:15	21:21
קנדה, מונטריאול (ק)	5:37	5:29	8:21	8:15	9:12	9:08	10:26	10:24	13:27	13:27	20:07	20:14	20:41	20:50	19:55	21:05
קפריסין, לרנקה (ק)	5:51	5:46	8:35	8:31	9:15	9:12	10:25	10:23	13:16	13:17	19:34	19:38	20:03	20:08	19:20	20:20
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	5:09	4:57	7:42	7:26	8:59	8:53	10:19	10:15	13:32	13:32	20:38	20:49	21:25	21:38	20:29	22:00
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:39	4:27	7:08	6:46	8:31	8:25	9:51	9:47	13:05	13:06	20:19	20:30	21:04	21:18	20:11	21:41
רוסיה, וסטוב-על-הדון (ח)	5:00	4:51	7:43	7:36	8:37	8:32	9:52	9:49	12:54	12:55	19:37	19:45	20:14	20:23	19:26	20:39
שווייץ, ציריך (ק)	6:04	5:55	8:47	8:40	9:41	9:37	10:57	10:53	13:59	13:59	20:47	20:55	21:19	21:28	20:36	21:44
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:55	5:53	8:32	8:30	9:03	9:02	10:08	10:07	12:47	12:46	18:35	18:36	18:59	19:00	18:18	19:10

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם רעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואזרב ולסטים וחיית רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שיי הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00679
05/05/2019

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

